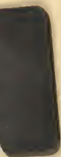
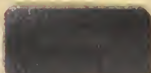

ZIONALE
12
22 F
40
VITT. EMANUELE

Ex libris Joannis Brizzei

Liber Totius Philosophiae

Ad usum Fratrum Cassiorum

Hic Liber attinet ad me Joannem Petrum Franciscum Cassium Tesidensem d. Natus Taurini in civitate Regia

Jesus Nazarenus Rex ... laus et gloria sit Deo ... gratia

Ex libris Joannis Petri Francisci Cassii Tesiderii

INDEX CAPITVM QVAE IN SINGVLIS LIBRIS HVIVS OPERIS CONTINENTVR.

CAPITA PRIMI LIBRI DE PHILOSOPHIA.

CAPITA LIBRI II.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI

CAPITA LIBRI III.

DE VIA ET ORDINE

DOCTRINÆ PHYSICÆ.

CAPITA LIBRI IIII.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS.

CAPITA LIBRI V.

DE MATERIA ET PRIVATIONE.

Resellitur

CAPITA LIBRI VI.

DE FORMA.

CAPITA LIBRI VII.

DE NATVRA.

CAPITA LIBRI VIII.

DE CAVSSIS.

CAPITA LIBRI IX.

DE FORTVNA, CASV, ET CONTINGENTIA.

CAPITA LIBRI X.

DE QVANTITATE.

CAPITA LIBRI XI.

DE LOCO.

CAPITA LIBRI XII.

DE TEMPORE, ÆTERNITATE ET ÆVO.

CAPITA LIBRI XIII.

DE NATVRA MOTVS.

CAPITA LIBRI XIIII.

DE VARIIS DIVISIONIBVS MOTVS.

CAPITA LIBRI XV.

DE MOTVS ET MVNDI ÆTERNITATE.

FINIS.

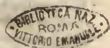
INDEX LIBRORVM
QVOS HOC OPVS
COMPLECTITVR.

BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV,

In suos de principijs & affectionibus rerum naturalium libros.

PRÆFATIO.

Oc nostrum opus de communibus omnium rerũ naturalium principijs & affectionibus, primam & generalem continet totius physiologiæ partem: quam Aristoteles, octo libris physicorum explicatam nobis reliquit. In duas autem partes opus diuisum est; prior pars quæ est de principiis & caussis rerum naturalium, nouem libris comprehenditur; Posterior reliquos sex libros complectitur, in quibus, generales quædam affectiones, quæ communes sunt omnium rerum naturalium, cuiusmodi sunt, Quantitas, Locus, Tempus, & Motus, explicantur. Ac licèt nobis ob multas caussas (quas hoc loco exponere non est necesse) visum non fuerit Commentarios in Aristotelem scribere, quibus eius sententias & verba, sigillatim interpretaremur; sedulò tamẽ curauimus, vt quicquid Aristoteles ijs de rebus, quas hoc opere docemus, vsquam sensit, & scriptum reliquit, variis ex libris eius colligentes, suo quodque loco, pertractaremus. Quorum autem scriptorum vestigia in huius operis molitione persequuti simus, quid etiam de Philosophorum lectione atque imitatione sentiamus, quoniam ea ex re intelligi potest, quam nos philosophandi viam & rationem maximè probemus ac sequamur, nunc paucis exponemus. Græcos Aristotelis interpretes, Alexandrum, Themistium, & Simplicium, in Aristotelicis sententiis & verbis explanandis, præter cæteros, secuti sumus. Hos enim, extra controuersiam est, omnium optime Aristotelem intellexisse, & in eius scriptis interpretandis, diligentissimos & accuratissimos fuisse. Horum fontibus, fateor me hos meos hortulos irrigasse; hoc est, ex doctissimis eorum commentarijs multa, quæ interiorem quandam, & reconditam habent Peripateticæ disciplinæ cognitionem, in hos libros transtulisse: Latinos vero philosophos, præsertim autem Theologos Scholasticos, propter ingenii acumen & vbertatem, propter differendi subtilitatem, denique propter incredibilem vim atque copiam argumentorum, quibus de omni re proposita in utramque partem disputare solent, equidem semper sum admiratus: in hoc autem opere, non raro etiam imitatus. Quorum disputationibus, has meas commentationes neruosiores & robustiores factas esse, non dubito. Sed D. Thom. eximium Philosophiæ decus, & splendidissimũ Theologiæ lumen, firmissimumq; columen, præ cæteris miramur, & colimus: cuius diuini ingenii monimentis, quantum nos adiuti & locupletati sumus, hæc nostra qui legent, facile intelligent. Inter Arabes, Auicenna suos quoq; amatores, & sectatores habet. Quem ego in Philosophia, nec magnopere laudo, nec planè contemno. Fuit is

præstantissimus medicus, fuit etiam (quorundam iudicio) peracutus Metaphysicus, sed eum doctrinæ Aristotelis (quam omnibus Philosophiæ studiosis maxime probatam & cognitam esse oportet) nec valde studiosum, nec admodum intelligentem fuisse constat. De Auerroe, quoniam de eo varias multumque discrepantes hominum sententias esse video, dicam breuiter, vt sentio. Ego, sicut eos non laudo, qui Auerroem fastidiose contemnunt, conuitijs lacerant, & veluti pestem ingeniorum, omnibus fugiendum esse clamant; sic contra, quosdam esse, qui eum laudibus in cælum efferant, & quasi Deum quendam Philosophiæ colant, eiusque sententias tanquam oracula diuinitus edita in veneratione habeant, grauiter doleo, molesteque fero. vtrumque profecto in vitio est: sed illud minus; habet enim vel excusationem ignorantiæ, vel etiam speciem quandam & vmbram pietatis atque religionis: hoc autē, cuiuis philosopho, turpe est; Christiano autem philosopho, etiam infame. Quid enim turpius, quàm vnius hominis, qui labi potuit, & vero in rebus magni momenti non semel lapsus est, decreta omnia pugnaciter defendere, ac mordicus tenere, & quasi tempestate delatos, ad eius doctrinam, tamquam ad saxum aliquod, adhærescere? Quid fœdius? quàm multas Auerrois sententias, &, quæ vocant, commenta, tertio quoque verbo vsurpantes sese iactare, & in his puerilibus nugis, primas sapientiæ suæ partes collocare? Sed dicent, Auerroem fuisse acri ingenio, iudicio graui, & singulari studio ac diligentia; multa subtiliter, & docte scripsisse; omnes pene libros Aristotelis, eruditis commentarijs illustrasse; denique de Peripatetica disciplina esse optime meritum. sint ista, vt dicunt: negari tamen non potest, Auerroem interpretando Aristotelem, ob ignorationem linguæ Græcæ, mendososque codices, & bonorum interpretum penuriam multifariam hallucinatum esse. De rebus quoque naturalibus, humanis & diuinis, opiniones eum habuisse certum est, complures quidem falsas, quasdam uerò etiam impias & absurdas. Quid igitur magis a Philosophiæ grauitate, dignitateque remotum, & alienum esse potest, quàm Philosophum, id est amatorem sapientiæ, quem ad hanc rerum omnium vniuersitatem animo perlustrādam, atque contemplandam, solutum, & liberum esse decet, unius hominis, non omnium mortalium sapientissimi, quasi vile mancipium, &, ut Poeta quidam ait, seruū pecus effici? verum de Auerroe hactenus. Illud autem studiosos Philosophiæ diligenter intelligere volumus; si magno cum fructu nulloque veritatis atque pietatis detrimento, philosophari cupiunt, duos ipsis, hominum de philosophia male sentientium errores, vtrumque sane, meo iudicio, ualde perniciosum, esse fugiendos. Sunt enim nonnulli, qui propter pauca, quæ in libris Philosophorum reperiunt, à decretis sanctitateque nostræ religionis aliena, non modo cætera quam plurima vere & vtiliter ab illis tradita reijciunt, sed omnem etiam philosophiæ cognitionem damnāt, & tanquam certam animorum pestem, ex hominum, præsertim Christianorum, societate exterminandam putant, Videlicet isti, Philosophiæ rudes, omnisque liberalis doctrinæ expertes, omnes sui similes esse cuperent, quo minus in multitudine ipsorū appareret inscitia. Ac olim quidem Iulianus Augustus, quo tectior & callidior, eo acrior atque perniciosior Christianorum hostis, nulla re putauit magis se Christianis obesse, eorumque religionem vehementius labefactare posse, quàm si eis omnium bonarum artium studia interdixisset. Huc quoque spectat Hæreticorum nostri tē-

poris

poris artificiosa calliditas, Philosophiam, reconditioresque disciplinas, Christianis hominis repudiandas, & execrandas esse clamantium; quo nimirum facilius, homines indocti ac simplices, argumentis quibusdam ipsorum, in speciē modo probabilibus, captiosisque circumuenti atque irretiti, in eorum errores pertrahantur. In quo videntur mihi quidem Hæretici similiter facere, ut fecisse quondam Philistæos, diuinæ litteræ prodiderunt: qui omnes fabros ferrarios, armorumq; opifices Hæbręis abstulerunt, vt inermes, nec bellum illis vltro auderent inferre, nec illatum ab illis, facilè propulsarent. Sed aiunt isti, errasse Philosophos; errarunt sanè, sed sunt illi quidem errores Philosophorum, non Philosophiæ; hoc est, hominum, non scientiæ. Et illos ipsos errores, qui Philosophiam norunt, refellere poterunt, qui non norunt, non poterunt. Non eget fides nostra Philosophię præsidiis: nō ea tamen reiicit. Non desiderat humanæ sapientiæ ornamenta: sed ea prorsus non aspernatur. Sua ui tuta & munita est, suaque luce splendet: sed quæ docere & hominibus persuadere studet, ea si rationibus, exemplis, & similitudinibus è Philosophia petitis, quasi aspersa & condita sunt, iucundius audiuntur, facilius intelliguntur, creduntur promptius, constantius retinentur. Ac ego quidem mirari soleo, quenquam esse christianorum hominum, qui Philosophiam, tanquam rem Deo inuisam, sacris literis contrariam, & noxiam ijs qui Christianam doctrinam profitentur, uituperare audeat. An non sacris literis proditum est, Deum, qui (vt Isaias inquit) est Deus docens vtilia, quo suam erga Salomonem beneuolentiam atque liberalitatem, magis illustrem testatamque faceret, amplissimam ei omnium rerum naturalium scientiā dedisse? Nonne cernimus, multos diuinæ scripturæ libros, philosophicarum rerum esse plenos? quos indocti legentes, non intelligunt; docti, quia intelligunt, magno cum fructu & voluptate legunt. Quid clarissima illa Christianæ Theologiæ lumina, Basilium dico, Didymum, duos Gregorios, Nazianzenum & Nissenum, D. Augustinum, Hieronymum, & in primis D. Thomam Aquinatem, vt nunc omittam Iustinum & Lucianum martyres, Clementem Alexandrinum, Origenem, Tertullianum, Arnobium, aliosque quāplurimos quo plus Christianis prodeßent, magisque Christianam disciplinam munirent, augerent, & exornarent, libros à se de rebus diuinis scriptos, quàm multa, quàm uaria, quàm recondita & exquisita, Philosophiæ omniumque doctrinarum cognitione referserunt? Verum, contra istos Philosophiæ vituperatores, & nunc dictum sit satis, & aliàs fortasse dicetur vberiùs. Sunt contra nonnulli, qui diuina, vt vocant, Platonis & Aristotelis ingenia, vberrimamque cunctarum rerum scientiam cum excellenti eloquentia coniunctam, vsque eo sunt admirati & amplexati, vt eos, veluti numina Deosque Philosophię colerent, eorum decreta Philosophica, tanta animi assensione complectereutur; uix ut crederent quicquam esse poßse probabile, quod improbaretur ab illis; aut quod ab illis probaretur, improbabile. Fuit hæc quondam Pythagoræorum vanitas atque superstitio: quibus instar omnium rationum erat, præceptoris auctoritas; & ut quiduis facilè prompteque crederent, satis erat, id dixisse Pythagoram; nefasque putabant, cur illud ita eßet, uelle requirere.

O miseras hominum mentes, o pectora cæca,

Quid enim vilius & abiectius, aut quæ maior animi cæcitas eße poteſt, quam

nihil

nihil per se sapere, nihil iudicare, totum ex alieno sensu iudicioque pendere? Nulla duci ratione, sed quasi pecudes, aliorum sententia, nutuque tantum moueri, ac regi? Theologus, cuius scientia, Dei, à quo profecta est, auctoritate nititur atque fulcitur, nec rationum eget præsidiis, humanas tamen rationes non contemnit aut reiicit, Philosophus, cuius doctrina ex ratione, ortum, incrementa, robur, omnemq; uim suam atque dignitatem habet, omni ratione posthabita, in vnius hominis multarum rerum ignari, multisque vitæ & doctrinæ sordibus inquinati, auctoritate conquiescet? Ego multum Platoni tribuo, plus Aristoteli, sed rationi plurimum. In explicandis Philosophiæ quæstionibus, disceptandisque controuersiis, equidem, quid Aristoteles senserit, diligenter considero, sed multo magis, quid ratio suadeat, mecum ipse perpẽdo. Si quid Aristotelis doctrinæ congruens & conueniens eße intelligo, probabile duco: si quid autem rationi cõsentaneum esse video, verum certumque iudico. Itaque in Physiologia, primas iudicio sensuum, longa experientia & diligenti obseruatione explorato, atque confirmato; secundas rationi; auctoritati Philosophorum postremas defero. In legendis autem philosophorum libris temperatum quoddã ac salutare iudiciũ adhibeo. Etenim, pauca illa quæ religioni aduersantur, repudio; alia verò quamplurima, cum ad vsum vitæ perutilia, tùm ad agnitionem animi pulcherrima, probo ac retineo; & viros humanarum & diuinarum rerum sciẽtia excellentes, libenter sequor, qui philosophiam cum sacris literis cõiungentes incredibiles vtilitates, maximumque decus Christianæ religioni attulerunt. Si Agar & Ismael, Saræ & Isaac concordes, & obedientes esse velint, maneant in domo Abrahæ; sin autem insolescant & repugnent, rixasque & iurgia excitent, domo eiiciantur & exulent: sic Philosophi hactenus legendi & probandi sunt, quoad veritati & pietati consenserint atque inseruierint; sin autem quid effutierint, diuinis decretis alienũ, deserendi sunt ac reiiciendi. Nec mirandum cuiquam accidat, Platonem & Aristotelem, cæterosque sapientes viros, & philosophorum principes, nõnunquam grauiter & turpiter errasse: videlicet, homines fuerunt, quorum erant fallaces sensus, angusta ingenia, infirma iudicia, vita multis flagitiis inquinata, mens humanæ inscitiæ circumfusa tenebris, & cælesti lumine destituta. Quin potius nos immortales Deo gratias agamus, qui ea nobis clarissimè patefecit, quæ acutissimos & doctissimos Philosophos latuerunt. Nec solum in iis quæ tradit philosophia, quid nobis probandum sequendumque, quid contra repudiandum & fugiendum esset, omnium errorum discussa caligine indicauit; sed etiam earum rerum, quæ omnem humanæ intelligentiæ vim & facultatem superant, cognitionem, ad quam philosophia aspirare non potest, liberaliter impertiuit. Atque hæc quidem est nostra de studio philosophiæ, Philosophorumque lectione, & imitatione sententia; quam initio huius operis præfari & prædocere voluimus, vt quam nos philosophiæ formam maximè probemus, quodve philosophandi genus in his libris secuti sumus, notum omnibus testatumque faceremus.

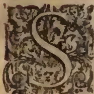
DE PHILOSOPHIA LIBER PRIMVS.

DE NOMINE SAPIENTIS, ET PHILOSOPHI, & quid sit sapientia, & Philosophia: qualem item deceat esse sapientem, atque Philosophum.

CAPVT PRIMVM.

Qui dicebantur olim sapientes.

Apientes olim dicebantur, quicunque contéptis rebus his, qnas vulgus maxime concupiscit & admiratur, & a rerũ ciuiliũ administratione remoti se totos ad studiũ ueri cognoscẽdi, & admirabiliũ occultarumq; rerum inquisitionẽ atque perceptionem contulissent. Hoc autem Arist.lib.6. Ethic.apertè declarat his uerbis, [Anaxagoram, Thaletem, cæterosque tales uiros sapientes quidem esse dicunt, prudentes uerò minimè, cũ uideant eos quæ sibi utilia sunt ignorare, atque fatentur eos recõdita, eximia, admirabilia, & diuina quædam tenere, sed inutilia, quia humana bona nõ quęrunt.] In eãdem sententiam multa præclare scribit Plato, cuius verba refert Eusebius lib.12. de præparat. Euangelic.c. 20. Verùm, quouiam multi gloriæ aut quæstus cupiditate, profitebantur & prædicabant se sapientes esse, qui ueræ sapiẽtię non solidam & expressam effigiẽ, sed umbram tantùm & imaginem tenebãt, primus omnium Pythagoras, ut talium hominum comprimeret arrogantiam, & ostenderet arduam esse adeptionẽ possessionemque sapientiæ, noluit σοφὸς id est sapiens, sed φιλόσοφος hoc est sapientiæ studiosus appellari. Hac autem de re sermonem, quem Pythagoras habuisse dicitur cum Leonte Phlyasiorum principe, eleganter Cicero perscripsit in quinta Tusculana. Hoc igitur discrimen Philosophi & Sapientis secuti tam Platonici, quã Stoici, aliter sapientiam definierunt atque Philosophiã. Plato quidem, uult sapientiam esse perfectam Dei cognitionem cum puro eius cultu & religione coniunctam: Philosophiam autẽ uariè describit, nũc secundum etymologiam nominis, appellãs eam studium sapientiæ; interdum solutionem animi a corpore, seu commentationem mortis; nonnunquam etiam conuersionem animi ad ea quę uera sunt & diuina. Stoici (auctore Plutar.in 1.lib. de placitis Philosophorum ca.1.) definierunt sapientiã esse diuinarum & humanarum rerũ sciẽtiam: Philosophiam autem, accommodatæ ad uitam artis meditationem; atque hanc unam esse & eandem summam uirtutem. Arist. Philosophiam ait esse scientiam contemplatricem ueritatis, ita scribens in 2.li.Metap. tex.3. [Rectè se hẽt, Philosophiam scientiam ueritatis contemplatricem appellare.] Idem auctor ẽ in lib.6.Ethicor.nomen sapientię aliquãdo tam latè patere, ut attribuatur etiam artibus mechanicis. Etenim Phydiam & Polycletum, sapientes dicimus: illum lapidum sculptorem, hunc fictorem statuarum. Attamen propriè tale nomen non conuenit, nisi in scientiam omnium limatissimam & absolutissimam, quę versatur

Variæ descriptiones sapiẽtię ac Philosoph. secundũ uarias Philosophorũ sectas.

fatur in rebus præclaris, atque diuinis; nec modò cōſiderat ea, quæ manant ex principijs, ſed etiam ipſorum principiorum uim & rationem edocens, omnium ſcientiarum quaſi fontes aperit. Hanc ſapientiam Ariſto. in libris metaphyſicis, proprio nomine uocat primam Philoſophiam, eaque a Philoſophis dicitur Metaphyſica, quæ eſt ſcientia declarans primas cauſſas, primaque principia entis, vt ens eſt, ac eorum quæ tali enti per ſe inſunt; & primas, perpetuas, immutabileſque ſubſtātias, quæ a ſenſibus intelligentiaque noſtra remotiſſimæ ſunt mortalibus patefaciens. Quantum uerò laudis & honoris deferendum ſit ſapientiæ, & Philoſophiæ, præclarè oſtendit Ariſtot. multis locis, nam in 1. metaphyſicorum libro, cap. 2. ait hanc unam omniū ſcientiarum eſſe uere liberam, & ſui gratia, nec eius poſſeſſionem humanam eſſe, ſed diuinam: hanc ſolum Deum perfecte habere, eamque ſolam de Deo agere. alias diſciplinas fortaſſis utiliores & magis neceſſarias eſſe poſſe, præſtantiorem uero nullam. In 6. metaphy. tex. 2. inquit, ſciās ſpeculatiuas præſtare alijs, ſpeculatiuarum autem hāc eſſe præſtantiſſimā. In ſectione 30. Problem. 10. ſcribit, ideo ueteres non ſtatuiſſe præmium aliquod ſapientiæ ueluti certaminibus, quoniam propter eximiā ſapientiæ præſtantiam, nec idoneus iudex eius reperiri, nec ſatis dignum præmium conſtitui poteſt. In 9. lib. Ethico. affirmat Philoſophiam tanti eſſe, vt his a quibus eam accepimus, nec honorem nec mercedē ullam parem referre poſſimus, non ſecus ac Dijs & parentibus. Ac mihi quidem uidetur, ſi cuiuſuis ſcietiæ præſtantia, ex rebus ei ſubiectis potiſſimum æſtimari debet, quantum Deus, intelligētiæque præſtant cæteris rebus; tantùm planè ſapientiam, dignitate reliquis ſcientijs anteire. Verùm, quia de ſapiētia ſatis dictū eſt, deinceps qualis eſſe debeat ſapiēs & Philoſophus, exponamus.

De præſtantia Philoſophiæ.

Qualis eſſe debeat ſapiens ſecundum Plat. Ari. Stoic. alios.

Plato in 5. & 6. de Rep. vult eū qui futurus eſt Philoſophus, ſic informatū eſſe a natura, ut habilis & idoneus ſit ad percipiendas oēs diſciplinas, excellens ingenio, memoria & iudicio. Deinde, vt vehementer oderit, atque horreat mendacium, quippe cum futurus ſit defenſor, magiſter, & interpres ueritatis: Tū, ut habeat ſedatas omnes pturbationes & appetitum rōni obedientē, qui niſi perdomitus fuerit, & veluti iniecto fræno ī gyrum rōnis ductus, magnam partem animi ſæpe detorquet, & a contemplatione cognitioneq; ueritatis abducit: Ad hæc oportet eum eſſe amantem tēperantiæ, liberalitatis, & iuſtitiæ; nam qui eſt vitiorū ſordibus inquinatus, indignus eſt qui in puriſſimum ſapiētiæ domiciliū admittatur: ad extremūm, nō debet animi ſtudium atq; intelligentiā ponere in rebus ſingulis q̄ in generatione, interitu, alijſque mutationibus continenter uerſantur, ſed defigere mentis aciem & uim in propriā cuiuſq; rei formā & ideā; nō cōſiderare q̄ ſunt talia participatione, ſed quod eſt per ſe tale in unoquoque genere; vt ſi quæratur quid ſit bonū aut pulchrum, nō attēdere aīum ad eas res quæ vulgo dicuntur bonæ aut pulchræ, ſed ideā pulchritudinis, hoc eſt rōnem eius, quaſi per ſe cohērētēm, aīo cōtueri. Atque huic documēto Platonico, id ualde cōgruit quod Ari. ait in Probl. Sectione 18. problē. 5. & Sectione 30. problem. 8. ſcribēs, Philoſophum ea re diſtingui ab Oratore, ꝙ ille conſiderat quid ſit iuſtitia, aut tyrannis; hic autē cogitat an hic uel ille homo ſit iuſtus, & tyrannus: ille ſpēs & formas rerū ſpeculatur; hic uerò perſcrutatur tantūmodo eas res, q̄ talium formarū ſunt participes. Sapientē aūt Stoicū Cicero ſcitē depingit in oratione pro Murēna ad hunc modū, [Fuit quidā ſummo ingenio vir, cuius inuēto rū ęmuli, Stoici nominantur. Huius ſnię ſunt & pcepta hmōi: ſapientem gratia numquā moueri: numquā cuiuſquā delicto ignoſcere: ſolos ſapiētes eſſe; ſi diſtortiſſimi ſint, formoſos; ſi mendiciſſimi, diuites: ſi ſeruitutē ſeruiāt, reges: ſapientē nihil opinari: nullius rei pęnitere: nulla in re falli: ſnīam mutare nūquā.] Ari. in 1. lib. metaphyſi. cap. 2. pulchrè declarat cuiuſmodi oporteat eſſe ſapiētē. [Oportet, inquit, ſapientem noſſe omnes res quoad eius fieri poſſit, non quidem ſpeciatim ſed uniuerſe: tū ſcire difficillima quæque, & occultiſſima; nam quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, & patēt omnibus cognoſce-

gnoscere, non facit hominem sapiētem: deinde habere non popularem & adumbratā notitiā rerū, sed exquisitā & omnibus numeris suis absolutam, quam & ipse quā rectissimè teneat, & alios rite docere ualeat. Ad hæc, proprium est sapientis, imperare & præscribere aliis, quid facere conueniat: sapientiam autem oportet esse scientiam, quæ non ꝑp aliud expetatur, uti sunt hæ disciplinæ quæ in actione effectioneq; uersantur, sed quæ ꝑ se & solius cognitionis gratia quæratur. Alij putant triplex esse munus sapiētis, Vnum de quauis re subtiliter & aptè dubitare posse: Alterum eorum quę in vnaquaque re insunt, caussas omnes non modò proximas, sed ēt maximè generales & primas, perspectas atq; cognitas habere: Tertium aperire primos fontes omnium dubitationū, eorumq; solutionē rite tradere. Quid igit̄ sit Sapiētia, & philosophia; vnde itē manarit nomē sapientis, & Philosophi; & qualem esse deceat utrunq;, ita dictum sit. Nos autem deinceps uniuersè agemus de Philosophia, quæ continet scientias speculatiuas & practicas, cuius prima & maximè generalis diuisio, primo loco tractanda est.

Ponitur diuisio Philosophiæ in speculatiuam, & practicam, & declaratur significatio illorum vocabulorum (practicum) & (speculatiuum.)

CAP. II.

Diuisio philosophiæ secundū Platonic. Stoicos et Peripateticos.

Tripartita illa diuisio Philosophiæ in naturalē, moralē, & logicā, hoc est rōnalem, seu sermocinalem, ē sane peruetus a Platonicis, Stoicisq; ꝑfecta: vt videre licet apud Ciceronē primo Acad. quæst. Plutarch. li. 1. de placitis Philosophorū. c. 1. Alcinoum in li. de doctr. Platonis c. 3. Diogenem Laertiū in uita Platonis D. Aug. lib. 8. de Ciuita. Dei c. 4. Euse. de prępar at. Euang. lib. 11. c. 1. ubi citat pulcherrimum quendā locum Arist. in huius diuisionis Platonicæ commendationem ex lib. 7. de Philosophia, quod opus nunc non extat, & sequēti capite affirmat talem diuisionem manasse ex Hebræis. Hęc tamen diuisio Peripateticis non probatur, quippe qui Logicā submouent a partib. Philosophiæ; eamq; censent non tam esse scientiā, aut Philosophiæ partem, q̄ modum sciēdi & instrumentū Philosophiæ, de qua re nos infra dicemus. Quamobrē nos qui horū disciplinæ conuenienter philosophari studemus, primā & generalē Philosophię diuisionem bimembrem facimus in Speculatiuam & Practicā, quā Arist. innuit 2. Metap. tex. 3. Cur autem Arist. & Theophrast. ita diuiserint bipartito Philosophiam exponit Plutarc. eo loco, quē supra posui. Vt igitur diuisio hęc planè intelligatur, primum explicanda est significatio illorum uocabulorū (practicum) & (speculatiuum) postea dicendū est, vnde talis diuisio ortum habeat; tum cuiusmodi sint differentię scientiarum; ad extremum, tractanda est comparatio inter Philosophiam practicā & speculatiuam. Ac de practico quidem & speculatiuo multa differunt Theologi circa Prologū Sniarum, multa item Philosophi super 6. li. Metap. Arist. sed nos ea tantum, quæ olent doctrinā Peripateticā, nec sūt aliena instituto nostro, paucis exponemus.

Quid sit scientia speculatiua et practica.

Speculatiua scīa (ut nūc ruditer dicā) ea est, quæ res sibi subiectas docet nos tātummō scire & contemplari, vt Physica, Cęlum, Geometria, Triangulum, Metaphysica Deū. Vnde speculatio est actio intellectus, cuius finis est sola cognitio eius rei, circa quā uersatur, uel quę in sola cognitione ueri consistit, nec ulterius progreditur, aut ꝑ se dirigitur ad aliquā actionem seu opus. Quocirca Arist. in 6. Eth. & 3. de anima 46. inquit mentē seu intellectū speculatiuū nihil mouere, qm̄ non intelligit ea quæ possint cadere sub appetitū & actionē nostram: quare principia nostrarum actionum & motuū, sūt appetitus & intellectus practicus. Scientia uero practica est, quæ res circa quas uersat̄, non solùm docet nos scire, sed ꝑcipuè operari uel facere, ut finis scīæ practicæ non sit scire, aut cognoscere uerū, sed actio seu opus aliquod. Nōnulli Arabes, in quibus est Algazel. 1. li. suę Philosophię c. 1. definiūt doctrinā practicā eē

ſcientiam earum rerum, quæ fiunt a nobis: quæ definitio, niſi q̃d aliud addatur, vitioſa eſt, utpote quæ conueniat etiam in aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, uti eſt ſcientia aĩæ, quæ ſpeculatiua eſt; tamen agit de operationibus animæ quæ efficiuntur a nobis, cuiuſmodi ſunt, ali, ſentire, intelligere, appetere. Quamuis ergò, tam ſpeculatiuæ ſciẽtiæ quam practicæ, proximus & proprius actus ſit ſcire & intelligere (quæ enim pôt eſſe alia operatio ſcientiæ quam ſcire? & intellectus quam intelligere?) tamen in eo eſt diſcrimẽ, quòd ipſum ſcire, qui eſt actus ſpeculatiuæ ſcientiæ, per ſe intenditur ac expetitur, nec refertur alio: ſcire autẽ quod proficiſcitur a ſcientia practica nõ expetitur per ſe, ſed ꝑpter aliud, ad agẽdum enim faciendumve aliquid totum plane refertur, ut in Philoſophia morali, Medicina, & artibus mechanicis ꝑſpicuum eſt. Praxis autem nomen (unde practica nomen inuenit) latè patens, cõplectitur actionem & effectionem. Quid autem inter actionem & effectionem interſit, Ariſt. declarat in primo libro magnorum moralium cap. 33. & in 6. Ethic. vbi agit de arte & prudentia. Actio enĩ eſt operatio, poſt quam nullum exiſtit opus, ut oẽs actiones morales virtutum: Effectio uerò eſt operatio relinquẽs aliquod opus: uel per quam perficitur aliquod opus, quod, expleta finitaque operatione manet & extat, ut cernimus in exędificatione domus. Eſt autem praxis, operatio hominis non quęlibet, ſed quę ſubeſt uoluntati & arbitrio eius, & cum ſubiaceat errori, indiget habitu quodã, qui inſidens & inhærẽs in intellectu practico, ſit tãquam norma & regula a qua praxis dirigatur. Hic autem habitus ſeu regula, in praxi quidẽ quæ eſt operatio moralis, eſt prudẽtia; in ea uerò quæ eſt mechanica, & in qua non ineſt per ſe ratio virtutis aut uitij, eſt ars, ſiue ſit mechanica ſiue liberalis, ut eſt muſica practica: Actio autem quę ſubeſt uoluntati, triplex eſt; Vna, q̃ elicitur ex ipſa uoluntate, ut electio: Altera, quæ producitur quidem ab alia potentia, tota tamen imperatur a uoluntate, & dirigitur ab aliquo habitu practico, ut operationes eiᵘ facultatis animæ ſenſitiuæ, quæ dicitur iraſcibilis & concupiſcibilis: Tertia, quæ ſecundum quid ſubeſt uoluntati, & dirigitur ab intellectu practico, ut ſunt operationes intellectus ſpeculatiui, q̃ę per ſe, & (ut uulgo dicunt) ſecundum ſpecificationem, non ſubſunt uoluntati aut prudentiæ, earum tamen vſus & exercitatio, ideſt, ut hoc tempore, uel tamdiu, vel hoc modo, uel his aut alijs circũſtantijs fiant, ſubijcitur uoluntati & prudentiæ. Quatenus igitur tales operationes propter circunſtantias ſecũdũ quas exercentur, poſſunt eſſe moraliter, uel bonæ uel malæ, diriguntur a prudẽtia quæ eſt habitus practicus; quomodo etiam poſſunt uocari praxes, ſimpliciter autẽ minime. Operationes autẽ animę uegetatiuę, neque per ſe, neque ſecundum uſum & exercitiũ, ſubiacent arbitrio & uoluntati hominis, niſi forte ex accidenti & indirectè, quatenus in actionibus aĩę vegetatiuę magna exiſtit uarietas ob quantitatem qualitatemve alimenti, cuius aſſumptio & moderatio, eſt in noſtra poteſtate. Quamobrem, peccata quę in ſupradictis functionibus alentis animę cõtingunt, plerumque nobis uitio verti ſolent. Quin etiam affectus naturalis, quodam modo ſubijcitur noſtrę poteſtati, quatenus in nobis eſt applicare (vt aiũt) actiua paſſiuis; ex quo tales effectus exiſtunt. Actio autem uoluntatis, quę naturaliter tendit & refertur in ultimum finem, nõ eſt praxis, quia neque pendet a libero arbitrio, & omni uacat errore, ut non egeat ullo habitu practico a quo dirigatur; nam ſicut intellectus ſpeculatiuus non poteſt errare circa prima principia ſpeculatiua (quis enim, ut inq̃t Ariſtot. 2. Metaphy. aberrabit a ianua?) ita voluntas non poteſt errare circa ultimũ finem, quanquam in eo deſignando, & cõſtituẽdo peccari poſſit, ut ſi uoluptas aut diuitię, aut honor, ſtatuatur & expectatur tanquam ultimus finis. Ex his quę diximus manifeſtum eſt quid ſit praxis, quam ita multi definierunt, ut ſit operatio alterius potentię ab intellectu, naturaliter poſterior intellectione, apta fieri conformis intellectui recto. Heruęus Quolibeto primo quęſt. 3. paulo aliter definit praxim quàm definitionem, & alia quę ſcribit de praxi, ne longior ſim, hic

Quæ actiones ſubijciantur voluntati no ſtrę, & quę non.

hic prætereo. De significatione igitur il lorum uocabnlorum (Practicū)& (Speculatiuum)hæc dicta sint.

Explicatur primò ratio supradictæ diuisionis: deinde cuiusmodi sint scientiarū differētiæ (practicum,) & (speculatiuum.)

CAP. III.

Bonam esse diuisionem Philosoph. in practicā & speculatiuā probatur rationibus septē.

RAtio, & ut uocant, sufficientia supradictæ diuisionis, ex multis rebus cognoscitur. Primò, quia Philosophia, vt veteres sapienter dixerunt, est medicina animi, sanās eius morbos: quorum duo sūt genera, vnum pertinēs ad intellectum, quę est ignoratio veri: alterum ad effectum, cuius ægritudo ex vitiis morumq; corruptela proficiscitur. cōtra priorem morbum comparata est Philosophia speculatiua; aduersus uero posteriorem instituta fuit practica. Tum omnis homo naturaliter scire desiderat, primùm quidem ea quæ conferūt ad tuendam degendamque vitam, tum priuatam, tum etiam ciuilē, quæ nobis suppeditāt partim artes mechanicę, partim Philosophia moralis; postea vero etiam eas res, quæ licèt nihil cōducāt ad actiones humanas & ciuiles, tamē quia habēt pulcherrimam cōtemplationem veritaris, vehemēter expetuntur ab intellectu nostro. quarum rerum scientiā largitur nobis Philosophia speculatiua. Deinde, subiectū scientiæ est intellectus, qui duplex tantum est, vnus speculatiuus, alter practicus, vt docet Arist. 6. Ethicor. & 3. de Anima, 46. & 49. quare sciētia quoq; & Philosophia duplex erit, una practica, altera speculatiua. Postea; Philosophia refertur ad dirigendam uitam hominis, eiusque fęlicitatem comparandā; uitam autem, & fælicitatem hominis Arist. 10. Ethic. duplicem facit, actiuā & speculatiuam. ergo Philosophia ēt duplex erit, speculatiua & practica. Præterea; omnis doctrina est propter aliquod bonū & finē, ut scribitur in principio primi libri Ethicorum: talis autem finis, uel est sola cognitio, quam doctrina præbet, sicut fit A in sciētiis speculatiuis: vel præter cognitionem aliud pro fine intēditur, siue sit alia quædam operatio hominis, siue aliquod opus externum, veluti cernimus ī doctrinis practicis. Ad hęc; omnis doctrina comparata est ad dirigendas eas operationes hominis, quæ subsunt arbitrio nostro, & possunt prauè ac vitiosè fieri. Vnde ad regendas actiones animæ uegetatiuæ, & sensuū tam interiorum quam exteriorum, nulla fere videtur esse inuēta & instituta doctrina. Sūt igitur tria genera humanarum actionū, quæ a doctrina possunt dirigi. Primi generis, sūt operationes intellectus; B ad quas dirigēdas & perficiendas, ordinantur scientiæ speculatiuæ; Secundi generis, sūt operationis appetitus, tam rationalis quam sensitiui, in quibus versātur habitus vitiorū & virtutum: harum autē operationum gratia instituta est Philosophia moralis; Tertii generis, sunt plurimæ aliæ operationes hominis, siue in membris eius inhærentes, vt sunt currere & saltare, siue transeuntes in opera aliqua externa, ut ædificare, pingere, & fabricari naues: ad quas operationes moderandas, riteque C obeūdas, inuentæ sunt omnes artes, tam mechanicæ quàm quæ uulgo dicuntur liberales. Postremò, vnitas & distinctio sciētiæ, sumitur ex vnitate distinctioneque obiecti; obiectum autem siue materia sciētiæ, sunt res quæ tractantur, quas duplici genere contineri necesse est; aut enim eiusmodi sūt, ut in actionem, effectionemque nostram cadāt, non solum in cognitionem: omne enim ens aut est tantū speculabile, aut non solum est speculabile, sed etiam agibile uel factibile. Bonam igitur esse bimembrem illam di D uisionem Philosophiæ in practicam & speculatiuam, ex his perspicuum est.

Quales uero scientiarum differentiæ sint practicum & speculatiuū, breuiter etiam dicamus. Primo sūt differentiæ essentiales, nō enim accidit scientiæ esse practicā uel speculatiuam, cùm id conueniat ei tū ex parte obiecti, tū ex parte finis. vnde Arist. nūquā tradit aliā Philosophiæ diuisionē. Sed dicet aliquis, sciētia cū sit habitus, & cōtineatur in prima specie Qualitatis, ē ens absolutū: practicum autem & speculatiuum, sunt entia *Quales differētię sint practicū et speculatiuum.*

respectiua, nullum autem respectiuum potest esse differentia essentialis ullius absoluti, ergo non potest sciētia vel Philosophia diuidi essentialiter p practicū & speculatiuum. Verū hoc ita soluitur; scientia, vt est habitus perficiens intellectum, eumq; aptum & promptum reddens ad intelligendum, est ens absolutū, ea verò ratione, vt confertur cum obiecto suo scibili, habet ad ipsum relationē quandam, quæ vulgo dicitur secundum dici, propter quā est ens relatiuum, eaque ratione diuiditur essentialiter per practicum, & speculatiuum. scientia igitur nō vt quid absolutum, sed ut quidpiam relatiuum & vt habet relationem ad obiectum vel finem suum, diuiditur per practicum & speculatiuum essentialiter. quamuis autem practicū, & speculatiuum non diuidant secundum rem intellectuum (idem enim numero intellectus est practicus, & speculatiuus) nec semper distinguant secundum rem obiectum scientiæ; (potest enim idem secundum diuersam ratioū subijci practicę, & speculatiuæ scientiæ; etenim de operationibus animæ sentientis & intelligētis, & de his quæ vulgo vocantur passiones animi, veluti sunt gaudere, dolere, sperare, metuere, agit Philosophus moralis & physicus) habitus tamen scientificos diuidunt secundum rem, adeo, ut impossibile sit vnam eandemq; scientiam vere practicam, & speculatiuam esse. Excipio Theologiam, de qua D. Tho. in 1. parte, q. 1. ar. 4. sic scribit, [Licèt in scientiis Philosophicis, alia sit speculatiua, alia practica; sacra tamē doctrina comprehēdit sub se utramq; ; sicut & Deus eadem scientia se cognoscit, & ea quę facit: magis tamen est speculatiua quam practica; quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis, de quibus agit, secūdum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionē, in qua æterna beatitudo consistit.] Scio nō pbari hoc alijs Theologis, sed nobis id curæ non sit, qui hoc loco de scientiis humanis loquimur.

Duplex dubitatio. Verū duplex hoc loco existit dubitatio: Vna est, quoniam solet communiter diuidi Medicina in practicam & speculatiuam, ergo vna eademque scientia, potest esse practica & speculatiua: Altera est, quia si aliquis discat Medicinam tantùm ut cognoscat & sciat quæ in ea tractantur, illi erit speculatiua; sin autem alius discat eā propter opus, illi erit practica, ex quo efficitur eiusmodi differentias non distinguere secundum rem sciētias, sed conuenire ipsis per accidēs. Ad primam respondet D. Thom. super Boetium de Trinitate in quęst. de diuisione scientię speculatiuæ ar. 1. in responsione ad quartum, dicens aliter se habere practicum & speculatiuum cū diuidunt Philosophiā & scientias inter se, quàm cum una sciētia, ueluti Medicina, diuiditur ī practicam & speculatiuam: priori .n. mōdo, talis distinctio attenditur penes ultimū finem scientię, ut ea dicatur practica cuius finis ultim⁹ sit præter cognitionē, actio vel opus aliqđ: speculatiua uerò, cuius finis ē sola cognitio. Posteriori autem modo, nō sic attenditur; tota enim Medicina, si ultimū finē ei⁹ spectes, practica debet appellari. Sed quoniā in his, quæ tractat Medicina, quædā sunt remotiora a praxi, accepta ex sciētiis speculatiuis, ut quid sit morbus, uel sanitas, qd, quale, & quotuplex sit elementū: alia uero propinquiora sūt actioni, ut q talibus morbis, tales curationes & remedia sūt adhibēda (cuius generis est tota fere doctrina Aphor. Hippocratis) ideo pars Medicinæ, quæ superiora illa docet, appellaē speculatiua, quæ uero tractat posteriora hæc, dicitur practica. Ad posteriorē dubitationē dicendū est, finē sciētiæ nō esse spectādū ex intentione & uolūtate discentis, quæ est cōtingēs, incerta, & multiplex, sed ex eo ad quod per se ordinatur sciētia, & propter quod inuenta & instituta fuit, & communiter discitur. Quāuis igitur possit aliquis discere Medicinā, non intendens mederi, tamē hoc est p accidēs, nec obstat quominus Medicina dicēda sit practica, qppe quæ medēdi caussa communiter discatur, & propter id inuenta & cōparata fuerit. Vide quæ in hanc sententiā pulchrè scribit D. Tho. 1. parte, q. 14. art. 16. faciens triplicem sciētiam speculatiuam, unam propriè, quæ est de rebus non operabilibus: duas reliquas secūdum quid; altera qdē ex modo sciēdi quo res operabiles

Solū prioris dubitationis.

Solutio posterioris dubitationis.

tantùm

tantùm speculatiuè considerantur, definiendo eas & diuidendo, atque vniuersè tantùm contemplando; alteram verò ex fine, vt si quis doctrinam rerum operabiliū, non ad operationem, sed ad nudā & solam earum cognitionem referat.

An practicum & speculatiuum sumantur ex obiecto an ex fine scientia.

Sed controuersum est inter nōnullos Philosophos, an tales differētiæ sumi debeāt ex obiecto an potius ex fine. quam controuersiā puto facile dirimi posse; nā proxime sumuntur ex fine, finium tñ distinctionem pariūt obiecta. Sicut. n. obiectū esse factibile, nō satis est ad constituēdā scientiam practicā (intelligo aūt per factibile quidquid subest praxi, siue sub actionē siue sub effectionē cadat) cū circa tale obiectū possit ēt versari scia speculatiua, vt ante diximus de sciētia Aię; ita distinctio finiū, oritr necessariò ex distinctione obiectorū; nam cā quare finis Practicę sit operatio vel opus, est, qa obiectū eius est quidpiā operabile, non aūt cōtra. sitr contingit i Speculatiua, quare principiū & veluti radix huius distinctionis hæret in obiecto, cōplementū aūt in fine. Quo circa Aris. in 2. quidē Metaph. tex. 3. distinctionē Philosophiæ practicę & speculatiuæ, sumit ex fine vtriusq;, in 6. aūt & 11. Metaph. vr eā petere ex obiectis. Deinde, sciendū est has drias manare p oēs scientias, vt nulla sit quæ nō existat vel practica vel speculatiua. Neque quisquā mihi opponat Logicā, q vt libēter concedo non esse practicā aut speculatiuā; ita nego esse propriè scientiā, qđ infra planius explicabit. Parēt aūt latius prædictæ driæ, q scientia; etenim sapientia & intellectus sunt habitus speculatiui, ars & prudētia practici, qui tñ oēs differunt à scientia, vt perspicuū est ex his, quæ scribūtur 6. Ethic. Quocirca esse Practicū, & speculatiuū, non sunt driæ adæquatæ ipsius scientiæ, cùm his ēt rebus conueniant quæ non sunt scientię, videlicet habitui principiorū, arti, & prudentiæ. Ergo qđ proximè & adæquatè diuidit in Practicum & Speculatiuū, id non est scientia vel Philosophia, sed est habitus intellectus, quo verū certo cognoscitur. quod perspicuè intelligere licet ex his quæ scribit Aristoteles in lib. 6. Ethi. Verùm deinceps has Philosophiæ drias inter se comparemus; & primum videa-

A mus an nomen & ratio scientiæ ac Philosophiæ æqualiter vtriq; cōueniat, deinde vtra sit prior, certior, ac nobilior.

Declaratur vtra pars magis mereatur nomen scientiæ, & vtra sit prior, certior, ac nobilior.

CAP. IIII.

Scientiā et Philosophiam principalius dici de speculatiua quàm de practica

HÆ driæ, nō vniuocè, ac æqualiter diuidunt scientiā & Philosophiā: speculatiua. n. per se ac principaliter dr Philosophia & sciētia, practica ve- B rò non nisi ſm quid & pp aliud. qđ pōt ostendi & confirmari his argumentis, 1. Arist. in 2. Metaph. tex. 3. volens ostēdere Philosophiam esse scientiā veritatis, probat ex eo, quia Philosophiæ speculatiuę finis est veritas, practicæ aūt opus; nam licèt practici considerēt veritatē, non tñ pe se, sed in ordine ad operandum. quę probatio non valeret, nisi putaret Arist. speculatiuā scientiam, aut tm̄ esse Philosophiam, aut certè principaliter. Verba Philosophi sunt hæc, [Rectè se hēr Philosophiā veritatis contēplatricē appel- C lasse: speculatiuæ etenim finis, veritas; practicę autem opus: etenim si quō se habeant cōsiderant, non cām per se, sed ad aliquid, & eo in tpe practici speculanī] Præterea, ex cōi modo & consuetudine & sentiendi & loquendi. Philosophos. n. & sapientes eos cōiter putamus & appellamus, qui versantur in scientijs speculatiuis; eos aūt qui excellunt in rebus gerendis, non Philosophos, sed prudentes vocamus. Deinde, quia scire, qui est finis scientiæ, per se cōpetit speculatiuæ, practicæ aūt non nisi pp opus. q si doctrina D practica est & vocatur sciētia, hoc ei accidit, prout aliquo modo assimilatur speculatiuæ, & continet aliquas speculationes. Ad hęc, Philosophia ē pfectio hōis, sed speculatiua per se perficit hoīem circa speculationē: intellectus. n. nr tūc est simplr pfectus circa speculationē, cum perfectè habet sciētias speculatiuas, scia aūt practica tantum ſm quid perficit hominē circa praxim, v. g. vt homo moraliter & practicè perfectus sit, minimā partem confert scia moralis, sed hoc pręstat tum prudentia, tū virtutes morales: sitr

ad perficiendum opus artificiosũ, pręter scientiam artis, maximè opus est peritia quadã, & exercitatione, quæ est habitus quidam inhęrens membris corporis. Postea, obiectum scientiæ debet esse certũ, & immutabile, ut habetur 1. Post. sed doctrina practica, ueluti ẽ Philosophia moralis & artes mechanicæ, versantur circa res contingentes & mutabiles, ut significat Arist. 1. 2. & 6. lib. Ethicorum. Neque vero dicat aliquis, hoc intelligendum esse de cognitione practica quę uersatur circa singularia, non autẽ de ea quæ traditur de uniuersalibus præceptis & regulis praxeos: nam Arist. 2. Eth. ait, non solùm particulares, sed etiam uniuersales sermones de rebus moralibus esse parũ certos & exquisitos: immo cognitio practica, quo propior ẽ rebus singularibus & magis accedit ad actionem, eo perfectior est atque utilior; tũc autem est maximè incerta. unde in rebus moralibus multa relinquuntur prudẽtię, & arbitrio boni, & prudentis uiri, quia non possunt uniuersè certò ꝑscribi, nec aliqua scientia comprehendi. Porro, scientia non dicitur uniuocè de subalternante & subalternata, quia subalternata cum accipiat principia a subalternãte, pẽdet essentialiter ab illa, nec potest sine adminiculo eius, sciẽ nomen & rõnẽ obtinere; at omnes sciæ practicæ subalternantur speculatiuis, ut oẽs ferè artes mechanicæ pendẽt a sciẽtijs Mathematicis; & Medicina pẽdet a Philosophia naturali; sciẽtia moralis magna ex parte pendet a scientia animæ: nã diuisio habituum, & uirtutũ moralium pendet ex distinctione potentiarum animæ. Distinctio etiam passionum, & quę de fęlicitate traduntur, supponunt multa ex Philosophia naturali. Vnde Arist. sub finem primi Ethicorum ait: si elegantiores Medici qui oculũ uel aliam partem corporis probè curaturi sunt, multũ studij & operæ in animi cognitione ponere cõsueuerũt, multo magis oportere Philosophum ciuilem, qui in morbis animorum curandis sanandisque uersari dẽt, habere cognita ea, quæ pertinent ad scientiam animæ. Auerr. quoque ait in 1. de Anima com. 2. scientiã de Anima dare multa principia Philosophię morali. Maneat igitur sciam nõ

scias practicas subalternari speculatiuis.

A dici uniuocè de practica & speculatiua.

Priores esse speculatiuas scias practicis.

Sed nunc uideamus utra sit prior, certior & nobilior. Ac prior quidem secundum naturam est speculatiua quàm practica. Primò quia intellectus speculatiuus natura prior est ꝙ practicus, prior enim est cognitio simpliciter, quã cognitio practica, & uerum simpliciter, quam uerum practicũ. Tum quia prior est res secundum naturam suam, quam proue cadit sub actionẽ & affectionem nostrã, & priora sunt quę a Deo naturaq; fiũt, quam quæ fiunt a nobis. Ad hæc, quia scientia subalternans prior est quã subalternata, at sciẽtię practicę fere subalternantur speculatiuis, ut supra diximus. B

Pręterea, hoc patet si cõparemus scientias speculatiuas, ut Metaphysicã & Philosophiam naturalem, cum scientijs practicis, secundum res quas tractant: nam in Metaphysica agitur de Deo & intelligentijs; in Physica, de cęlis & elemẽtis; quas res natura priores eẽ his reb⁹, quas tractant scientię practicę, per se manifestum est. An uero scientiæ speculatiuę sint priores secũdũ nos, hoc est, an prius fuerint a nobis inuẽtę & excultę, quam practicę, non est ita certum. Sed uidetur mihi ita distinguendum esse, ut scientiæ practicę quę pertinent ad incolumitatẽ & dignitatem uitę ciuilis tuendã & conseruandam, prius inuentæ tractatæque fuerint quàm scientiæ speculatiuę, quod perspicue docet Aristot. 1. Meth. cap 1. scribens, [Inuentis iam & institutis sciẽtijs quæ ad necessitates uel uoluptates uitę humanę pertinebant, postea fuisse institutas illas sciẽtias speculatiuas, quę neq; ad degendum uoluptariẽ sunt, neque ad necessaria cõducunt, & in illis locis primò, vbi uacabant. Quare circa Aegyptum Mathematicas artes cõstitutas esse, quia illic gens sacerdotum uacare permittebatur.] Scientia autem moralis uidetur inuenta fuisse post scientias speculatiuas: nam cum ante Socratem memorentur excelluisse in scientijs speculatiuis plurimi, ut Thales Milesius, Anaxagoras, Empedocles, Democrit⁹, Pythagoras: primus tamen ipse dicitur cœpisse docere & tractare studium Philosophiæ moralis. cui rei fidem facit Cicero 1. Acad. quęst. his uerbis, [Socrates mihi uide- C D

uide-

uidetur, id quod cõstat inter omnes, primus a rebus occultis & ab ipsa natura inuolutis, in qbus oẽs ante eũ Philosophi occupati fuerũt, auocauisse Philosophiã & ad uitã humanã adduxisse, ut de uirtutibus & uitijs, oĩnoq; de bonis rebus & malis quæreret; cælestja aũt, uel procul esse a nostra cognitione censeret, uel si maximè cognita essent, nihil tñ ad bene uiuendũ cõferre.] Idẽ in 5. Tusculana sic ait [Ab antiqua Philosophia, vsq; ad Socratẽ, numeri motusq; tractabantur, & unde oĩa orirentur quoue recederent, studioseq; ab his syderũ magnitudines, interualla, cursus requirebantur, & cuncta cælestia; Socrates aũt primũ Philosophiã deuocauit e cælo, & in urbibus collocauit, & in domos ẽt introduxit; & cœpit de uita & moribus, rebusq; bonis & malis quærere.] Et in Bruto sic ait. [Ex vberrimis sermonib⁹ Socratis, extiterũt viri doctissimi: primũq; tũ Philosophia nõ illa de natura, q̃ fuerat antiquior, sed hæc in qua de bonis & malis rebus, deq; hominũ uita & moribus disputatur, inuenta dr̃.] Quibus cõsonant quę scribit Arist. 1. de partibus animal. c. 1. Socratis temporibus indagationẽ rerum naturalium desijsse; & oẽ philosophãdi studiũ, ad uirtutẽ eiusdemque n͞rm translatum esse: Et in 1. Metaphysicæ, [Socrates, inquit, de moralibus quidẽ tractauit, de tota uero natura nihil.] Cur aũt id Socrates fecerit, pulchre disputat D. August. lib. 8. de ciuitate Dei. c. 3. Illud quoque certũ est, sciẽtias speculatiuas ordine doctrinæ priores esse Philosophia morali, si nõ oẽs, saltẽ Mathematicas: Vnde Ari. 1. Ethicorũ, ait iuuenẽ nõ esse idoneũ auditorẽ Philosophiæ moralis, quẽ tamen cõstat aptũ esse ad intelligendas Mathematicas disciplinas: & in 6. lib. Ethicorũ, scribit puerũ euadere posse Mathematicũ, nõ tamẽ Physicũ aut prudenẽ; nõ q̃ pcepta moralia nõ possint capi, & intelligi a iuuene, sed quia usum eorũ, qui est verus finis Philosophię moralis, ob ardorẽ perturbationũ, & humanarũ rerũ imperitiã refugit, nec ita faciẽdũ esse ut pcipitur, sibi persuadet. Plutarchus in libro de Contrarietatibus Stoicorum ait Chrysippum in 4. lib. de vitis, voluisse ut primò disceretur Logica, tum moralis,

A deinde naturalis, ultimo sciẽtia diuina, vnde Gręci tractationes de Dijs, uocabãt τελέτας. Quòd aũt Simplicius ait in Proœmio suo super categorias Arist. speculatiuas sciẽtias discendas esse post Logicã & disciplinã moralẽ, sic intelligẽdũ est, puerũ ante bonis moribus per disciplinam & institutionẽ moralẽ imbutum esse debere, quã addiscat reliquas scientias. Loquitur igitur Simplicius de institutione morali non quæ percipitur ex sciẽtia morali, sed ex bona parẽtum aut magistrorũ educatione. Vsus tamen Philosophię moralis videtur antiquior fuisse quàvis

B scientiarum speculatiuarum, neque.n. humana societas aut coalescere aut conseruari potuisset sine gubernatione politica & œconomica, sine obseruantia legum, deniq; sine usu uirtutum. Aliud est igitur loqui de sc͞ia rerum moralium, quę certis regulis & pręceptionibus cõprehẽdit, & aliud de usu ipsarum.

Certiores esse speculatiuas sciẽtias practicis & nobiliores. Certiorẽ autẽ esse speculatiuã scientiam quam practicam, manifestum est, tum ex eo quòd obiectum practicæ est contingens, & mutabile, speculatiuæ autem minime; tum etiam, quia certior est

C scientia quę declarat pp quid cuiuscunque rei, quam quę tantum docet quod res sit, ut est apud Arist. 1. Post. 42. Scientię autem practicę, ut plurimum supponunt illud pp quid, declaratum in speculatiuis scientiis, quippe cum, ut ante diximus, practicę fere subalternãtur speculatiuis. Planum etiam fit hoc, si quis consideret sigillatim scientias speculatiuas, easque conferat cum practicis. Porrò maiorem nobilitatem, & pręstantiam esse in speculatiuis quàm practicis, nemini dubium est. Arist. n. in 6. Metaph. tex.

D 2. ait scientias speculatiuas preponẽdas esse alijs oĩbus, idemque significat in 1. Metaph. c. 2. & rõ est. Primò, quia speculatiua est gratia sui, practica vero pp aliud, hoc est pp opus. Deinde, illa per se sola perficit hominem in suo genere, & finem suum citra alterius auxilium assequitur & pręstat homini; Practica uerò non potest consequi per se finem suum, sed eget auxilio uirtutum moraliũ, uel aliorum habituum. Preterea, illa perducit ad fœlicitatẽ speculatiuã, & hominẽ perficit in ordine ad Deũ & Intelligẽtias,

hæc

hæc sũt ad fœlicitatẽ actiuã,& in ordine ad societatem hoiũ. Demum,idem patet ex eo, qđ inter speculatiuas est aliqua,nimirũ Metaphysica,quæ longè superat oẽs practicas; inter practicas aũt non reperitur aliqua, q̃ superet oẽs speculatiuas.

Dubitatio An Philosophia moralis sit nobilior disciplinis Mathematicis

Sed dicet aliquis, Philosophiã moralem practicam esse, quæ tñ vĩ esse præstantior quàm disciplinæ Mathematicæ,quæ sunt speculatiuæ; nam illa agit de homine,de virtutibus & fœlicitate,hæ vero tñ de quantitate. Sed respondendum est; vnam scientiam esse meliorem alia,vel ratione obiecti; qui versatur in rebus nobilioribus; vel ratione medij & B modi procedẽdi,hoc est,quia seruat meliorem methodum,& vtĩ potioribus demonstrationib. Doctrinæ igĩ Mathematicæ licèt priori modo sint ignobiliores disciplina morali,tñ posteriori modo pstantiores sunt. Adde, q̃ Mathematica cognitio est sui gratia, quo nomine melior ẽ quàm moralis, quæ dirigitur aliò, cuius nobilitas non tam pendet ab ipso scire,quàm ex operatione. Sic igitur explicata sit prima diuisio Philosophiæ,in practicam & speculatiuam. Deinceps diuisionem Philosophiæ speculatiuæ in di C sciplinas Mathematicas, Metaphysicam & Physicen,exponamus.

Traditur diuisio Philosophiæ speculatiuæ in Physicam, Metaphysicam, & scientias Mathematicas.

CAP. V.

Ratio vulgaris huiꝰ diuisionis et maximè probabilis.

ARistoteles sexto libro Metaphysicæ tex.2. Philosophiam speculatiuam tripartito diuidit, in Physicam,disciplinas Mathematicas,& Metaphysicam.quæ diuisio a veteribus primò approbata fuit, deinde in scholis adhuc retenta & celebrata est: cuius ratio hæc. cõiter reddĩ;Scientia speculatiua est cognitio rerum, quarum tria sunt genera; nã quædam sunt extra materiam, quarũ cognitio constituit Metaphysicam: aliæ sunt in materia,id quod bifariam cõtingit; nam quędam ita existũt in materia, ut sine ipsa tamẽ definiri & sciri possint, cuiusmodi est quantitas, & quæ insunt

A in ea,ut ẽ uel cõtinua vel discreta, quas res pertractãdas sibi sumunt disciplinæ Mathematicæ: Aliæ uero res penitus hęrent in materia, ut non mõ rẽ separari nõ possint ab ipsa, sed neque cogitatione: Itaq; quemadmodũ natura non põt eiusmodi res perficere sine motu & materia,sic ẽt sine illis non pñt in scia perfectè declarari, quarũ rerũ scia nominaĩ Physica.

Ratio Scholasticorum Philosophorum.

Scolastici Philosophi mõ suo declarãt sufficientiã huius diuisionis ad hunc modũ. Sciẽtia speculatiua est perfectio intellectus nostri,qui est immaterialis,quapropter obiectum scientiæ debet esse aliquo modo abstractum a materia: triplex autem est abstractio rei a materia; Vna tantum a materia singulari, quam ipsi uocant materiam signatam,vt qui dicit animal vel hominem,significat ea quidem abstracta ab hoc uel illo corpore,& ab his uel illis carnibus aut ossibus,non tamen a corpore & a carne simpliciter & absolutè, sicut qui dicit simũ, dicit curuitatem abstractam ab hoc uel illo naso, sed nõ simpliciter a naso: Altera est abstractio rei a materia, nõ solum singulari,sed ẽt uniuersali, non quidem secundum rem, uerum tantummodo secundum rationem & cognitionem,ut licèt quantitas non possit naturaliter existere,nisi aut in cęlo aut in elemẽtis aut in mixtis,tamen potest sine his considerari ac sciri; qui enim ait triangulum habere tres angulos æquales duobꝰ rectis, cõsiderat per se triangulum,non quatenus est in cœlo, aut in alijs corporibus: Tertia ẽ abstractio rei ab omni materia; tam secundum rem, quàm secundum rationem, quam abstractionem cernimus in Deo,& intelligẽtijs. Prima igitur ab- D stractio facit scientiam Physicam; secunda Mathematicam; tertia Metaphysicã.

Ratio Scotistarum.

Quidam autem Scotistæ, aiũt ea quæ possunt cadere sub scientiam speculatiuam tãtùm esse tria,unum quidem ens, prout ens ẽ, quod tractatur in Metaphysica: Alterum substantiam corpoream, quæ dupliciter considerari potest,uel ut subiicitur tantũ quantitati,quomodo facit sciẽtias Mathematicas,uel ꝑut subijcitur omnibus alijs accidentibus,& habet in se principia motuum,& operationum naturaliũ,quo pacto cõstituit Philoso-

losophiã naturalē. Quod si quęras ab i- A stis cur prætermiserint substantiã incorporeã, uti est Deus & intelligẽtiæ; respõdent, q̃a talis substãtia nõ põt a nobis naturaliter & scientificè cognosci s̃m propriã naturã & proprietates eius, sed tantũmõ s̃m proprietates cões entis & substantiæ. Quorum s̃nia uidet̃ mihi duplici nomine esse reprehendenda; primũ q̃a faciunt subiectũ Mathematicæ doctrinæ substantiam corpoream, cum tamen Mathematicus tm̃ consideret ea quæ insũt quantitati uel figuræ, nullã faciẽs mẽtionẽ aut tradens cognitionẽ substãtiæ corporeæ. Et sanè si mathematicus haberet B ꝓ subiecto substantiã corporeã, deberet utiq; considerare principia, spẽs & passionẽ illius, talia.n. & tot considerari a sciẽtia circa subiectum suum Ari. docet in 1. post. sed mathematicum abstrahere ab omni substãtia, decimo libro huius operis a nobis explicandum est. Deinde substantias incorporeas non posse sciri a nobis nisi s̃m proprietates communes entis & substantiæ, cum Arist. in 12. li. Metaph. tradat specialem earum scientiam, demonstrans multa attributa propria ipsatum, perspicuè falsum est.

C *Rõ Alberti Magni.* Albertus Magnus i principio suæ philosophiæ naturalis, inquit, alias res eẽ ꝑ se intelligibiles s̃m naturam, de q̃bus ẽ metaphysica; alias intelligibiles, & imaginabiles, ut est q̃titas, circa quã uersãtur Mathe. disciplinæ; postremò alias imaginabiles, intelligibiles & sensibiles, ut sũt res naturales quas physica tractãt. quãtitas.n. non videt̃ per se primò sẽsibilis eẽ, quippe quæ nisi coniuncta propriis sẽsibilibus, a nullo sẽsu ꝑcipiatur, ab imaginatione uerò sic eam apprehendi nihil prohibet. Hæc Albert. Quæ mihi nõ ualde probant̃. nã quo pacto quãtitas nõ est sensibilis, cũ sit sẽsibilis ꝑ se ab omnibus sensibus? quid, qđ si ẽ imaginabilis, ergo sẽsibilis; nã imaginatio describit̃ ab Ari. in fi. 2. li. de anima, motus factus a sensu s̃m actũ, & qui ab ortu caret sẽsu aliquo, nõ põt ea q̃ sub illũ sẽsum cadũt per imaginationẽ propriè imaginari, nã propriũ cuiusuis rei phantasma exprimitur ex ꝓpria specie sẽsibili, uel ex motu proprio sensuum exteriorum, qui ex rebus obiectis efficitur. Sed ualeant hæc quantum possunt, si nõ per se, saltem propter auctoritatem Alb. Mag.

Explicantur aliquot dubitationes.

CAP. VI.

Verũ circa prædictam diuisionem existũt multæ dubitationes, quæ nisi diligenter explicẽtur, nõ põt res de qua igitur, certò & perspicuè cognosci. *Quinq; dubitationes.* Prima dubitatio est, Qualis nam sit supradicta diuisio, an generis in species, an totius in partes, an subiecti in accidẽtia? Secũda dubitatio; Si quãtitas est posterior natura & definitione q̃ substãtia. Arist. enim in 4. Metaphy. text. 4. ait substãtiã tempore, natura & definitione priorẽ esse accidẽti, qui fieri potest, ut a Mathematico quãtitas s̃m rationem abstrahatur a substantia? quod enim posterius est, non põt abstrahi a priori, præsertim ab eo a quo per se dependet. Tertia dubitatio est; Videtur falsum esse abstractionẽ Metaphysicã solã esse eã quæ fit a materia s̃m rem & rationem, etenim multa cõsiderat Metaphysicus quæ tali abstractione minime cõtinentur, agit.n. de ente, bono, uero, actu, & potẽtia, quę non sunt abstracta secũdũ rẽ a materia, quippe cùm insint quoq; in rebus materialibus. Præterea, decẽ quoq; Prædicamẽta tractant̃ a Metaphysico, ut perspicuũ est ex his quæ scribũtur in 4. Metap. Prædicamẽta uerò nõ possunt a materia separari s̃m rem; nam substantia prædicamentalis est composita ex materia & forma: Quãtitas itẽ nõ reperitur nisi in rebus quæ cõstãt materia. sed quid opus est argumẽtis ad id ostẽdendũ? cũ Arist. in 7 8. & 12. Metaphy. usq; ad tex. 38. subtiliter & copiosè disserat de substãtia generabili & corruptibili, quã luce clarius est, nõ posse abiungi a materia s̃m rem. D Quarta dubitatio: Sicut est una scientia physica, quæ cõsiderãs corpus naturale pertractat omnes species eius, cur nõ itidem erit una scientia tantùm quæ consideret ens ut ens, & oẽs species entis, ita ut reuera una solùm sit sciã, reliquæ uerò quæ appellantur scientiæ, non tã sint inter se diuersæ scientiæ, quam partes unius; sicut scientia animalium & plantarum, sunt partes physicæ. Atque unam esse

esse sciam talé, qualis nunc a nobis breuiter est descripta, vt ipsemet Ari. innuere in 4. li. Metap. tex. 2. his uerbis, [Sicut Grammatica una existens, oés uoces speculatur. ita unius scientiæ est, entis spés & specierum species speculari. Quinta dubitatio est de anima rõnali; Nã si ipsa é immortalis & uera forma hominis (ut ueré est) non põt contineri abstractione Physica, ßm quam formæ naturales, nec re nec rõne possunt separari a materia. Quare, uel anima rõnalis nõ pertinebit ad Physicam, uel erunt quatuor genera abstractionum. Etenim ponendum erit quartum genus oppositum abstractioni Mathematicę, quo anima rationalis põt abstrahi a materia ßm rem, quia est separabilis a corpore, non autem ßm rõnem, quia definitur esse actus corporis, qđ genus quartum abstractionis si pertinet ad Physicam non continebit tota Physica uno illo genere (quod ante posuimus) abstractionis. atque hæc quidé circa prædictam diuisionem dubitari possunt.

Solutio primæ dubitationis. Prædictarum åt quinq; dubitationum priores quidem duas facile é soluere, ceteras åt minimè. Ad primam igitur dubitationé respondemus, illã diuisionem non esse generis in species, quia genus significat naturã quandam diuersam a naturis specierũ, & habet proprietates diuersas, & est prius atq; uniuersalius quã quælibet spés eius, at non existit aliqua scientia speculatiua generalis diuersa ab illis tribus, habens subiectum diuersum, principia item atq; passiones, & quæ sit prior & uniuersalior quam Metaphysica. Deinde tota natura generis continet in qualibet spé; at uniuersa cognitio speculatiua nõ cõtinet in unaquaq; scientia, alioqn quælibet specularet oés res quæ psit cadere sub speculationem. Ad hæc, si ponat esse talis scia, pculdubio de illa & de aliis trib. diceretur scientia speculatiua uniuerse sumpta: nã illa esset scia speculatiua, quare præter illam generalem eét alia generalior, & sic in infinitũ, & semper existeret eadem dubitatio. Sed hęc nunc tanquam probabiliter dicta accipiantur, paulò .n. infra ostendemus quo pacto scientia speculatiua possit dici uniuocè, saltem de Physica & Metaphysica. Non est etiam hæc diuisio subiecti

A in accidentia, quia subiectum nõ prædicatur de accidéte; hæc enim prædicatio, album est homo, non est bona, nisi p accidens, at Philosophia & sciétia speculatiua recte prædicat de Physica & Metaphysica. & quia hoc est per se clarum, supersedebo afferre alias rões. Neq; uero est totius in partes, totũ enim nõ prædicat de parte sua, sicut hic fieri uidemus: nã quod potest opponi de totis homogeneis, in quibus pars accipit appellationé totius, repellitur ea rõne, quia eiusmodi partes homogeneæ, sunt unius naturæ, non differentes essentialiter inter

B se, at ille tres sciétiæ speculatiuæ, essentialiter differũt ĩter se. Restat igitur, vt talis diuisio sit superioris quidem in sua inferiora, sed ita ut illud superius nõ sit genus, aut vniuocũ quidpiam, sed nomen ab vno ad vnũ, quod uulgo appellatur analogũ, quod nõ significat naturã diuersam ab analogatis, sed tantum rationem quandã communem, seu (ut uocant) conceptum formalem distinctum ab aliis, quomodo ens affectũ est ad substantiã & accidens. Itaque cum uniuersè pronunciamus hoc nomen (scientia spe

C culatiua) nõ significamus aliquã scientiã distinctã ab aliis, sed illis uerbis explicamus rõnem quandã communé scientiæ speculatiuæ, quæ inuenitur in omnibus doctrinis speculatiuis: talis aũt ratio nõ est aliud quam esse scientiã cuius finis sit sola cognitio ueritatis; quéadmodũ hoc nomen ens, nõ significat naturã quãpiã diuersam a substãtia & accidente; omné n. naturã necesse est alterutrò illorũ duorũ cõtineri; significat igĩt rationem quãdã communé, quæ est habere esse uel esse actu, quæ ita cõmunis est substãtiæ, &

D accidéti, ut nõ prius cõueniat alicui superiori, sed immediate insit in ipsis, cum quadam tamen proportione; nam accidenti conuenit propter substantiam.

Solutio secũdæ dubitationis. Ad secundam dubitationem respondendũ est, quãtitatem posse considerari bifariam, vno modo, vt est ens reale & accidens materię primæ, & sic partim est prior, partim est posterior substãtia. Materia .n. posterior est quantitas, non duratione aut tépore, sed tãtũm naturæ: Forma uero substantiali & composito, prior est tempore. ponimus enim quan

titatem

titatem coæuam materiæ atq; immedia
tè ei inhærêtem ante formas substantia
les. qua de re postea latius agetur in hoc
opere. & hoc modo, neque potest simpli
citer abstrahi ab omni substantia, neque
sic considerař a Mathematico, sed a Me-
taphysico: Altero mō potest accipi per
se in ordine ad eas passiones quæ conue
niunt illi, ut quantitas est, non autem re
spectu substantiæ cuius est accidēs; quas
proprietates considerat Mathematicus,
& eas de quantitate uel figura demon-
strat, sicut esse æquale uel inæquale, esse
commensurabile; nam quod triāgulum
habeat tres angulos æquales duobus re
ctis, non accidit ex eo quia sit figura ali-
cuius substantiæ uel corporis naturalis,
sed quia est talis figura. Qm̄ igitur Ma-
thematicus oēs suas theorias resoluit us
que ad figuram uel quantitatem, ibique
sistit, nullius substantiæ cōsiderationem
aut mētionem faciens; idcirco dř abstra-
here quantitatem a substātia. sed de ab-
stractione Mathematica alio huius ope-
ris loco agetur copiosè. Præter illas aūt
duas considerationes quantitatis, quarū
prior est Metaphysica, posterior Mathe-
matica, est alia quæ pertinet ad Physicū,
secundum quam cōsideratur quantitas
vt est affectio rei naturalis, conferens ad
motus & operationes physicas, quā con
siderationem docet Arist. 2. Phy. tex. 18.
ergo Physicus a nulla materia abstrahit
quantitatem, Metaphysicus abstrahit eā
a substātia Physicè, sed non Metaphysi-
cè sumpta: Mathematicus autem ab om
ni substantia. quantitas namque ea rōne
vt consideratur a Mathematico, nullo
modo pendet ex substantia.

Solutio tertiæ dubitationis.

Ad tertiam dubitationem, quidam re
spondent abstractionem Metaphysicam
quæ secūdum rem & rationem fit a ma-
teria, duplicem esse, unam per essentiā,
qualis cernitur in Deo & intelligentijs,
alteram per indifferentiam, quæ conue-
nit in prædicata transcendentia; vti est,
bonum, uerum, ens, quæ dicuntur secun
dum rem sic abstracta esse a materia, qm̄
indifferenter reperiūtur tā in rebus ma-
terialibus quàm immaterialibus. Prædi-
camenta uerò aiunt non tractari a Meta
physico nisi quatenus sunt partes entis,
& in ipsis insunt prædicata transcenden-
A tia. Quod si Arist. in Metaphysica uerbā
facit de substantia corruptibili, hoc esse
per accidens, uel repetēdo ea quæ dicta
fuerant ab eo in libris Physicis, uel ut li
quido appareat discrimen inter substan
tiā corruptibilē & incorruptibilem; ad
cuius cognitionē in primis cōtēdit nos
perducere Metaphysicus; Hæc illi. Quo- *Refellitur*
rum responsum, quoniam uidetur parū *abstractio*
& ueritati & doctrinæ Aristo. consenta- *a materia*
neum, paucis refutabo; primum enim il *secundum*
la duplex abstractio Metaphysica, secun *indifferen-*
dum essentiam & secundum indifferen- *tiam.*
B tiam nūquā traditur aut nominatur ab
Arist. sed tota fuit ab ipsis adinuenta, vt
ita euadere possent multas & graues dif
ficultates quibus vehemēter premeban
tur. Deinde, rationi consentaneum non
est dicere transcendentia esse Metaphysi
ca & immaterialia, & abstracta secundū
rem & rationem a materia, quia nō so-
lum inueniuntur in rebus materiali-
bus, sed etiam in his quæ uacāt materia;
nam pp eādem caussam diceret aliquis
ea prædicata esse physica & materialia,
quandoquidem non solum insunt in re-
C bus carentibus materia; sed in his q̄ ma-
teriam habent. An non redargueremus
eū qui affirmaret animal uniuersè sum-
ptum, quòd per se differens sit ad ratio
nale & irrationale, eē potius rationale,
quàm irrationale? nam quod est indiffe
rens ad aliqua, non magis referri debet
ad vnum illorum quam ad alterū. si ens
est īdifferēs ad res materiales & imma
teriales, non iō fit, ut sit abstractū secun
dū rem a materia, sed ab utroq; genere
rerum abstrahi poterit, tantum secundū
rationem nō secus atq; animal tantum
D ratione separari potest ab homine atq;
bruto. Quod aūt aiunt de prædicamen- *Refellūtur*
tis ea non per se ac propriè considerari *q aiūt Me*
a Metaphysico, adeo rōni dissentaneum *taphysicū*
est, ut non egeat refutatione: nam cum *non consi-*
Aris. in 4. Metaphy. tex. 2. scribat non so- *derare per*
lū cōsiderari a Metaphysico ens, ut ens *se decē ca-*
est, sed ēt passiones eius & species, quæ *tegorias.*
sunt substātia & accidens; principaliter
tamē q̄ri principia & caussas substantia-
rū: idq; declaret exēplo sensus & Grāma
ticę; vnus. n. sensus, ut uisus, percipit co-
lores, & omnes species eius; Grammati-
ca item una existens, omnes uoces specu
latur

latur: quare inquit Ari. terminans illum textum, [Entis quoq; quot species sunt, & species specierū speculari, unius scientiæ genere est; & ibidē in fine text. 6 ita dicit, Quod igitur vnius scientię est ens, prout ens ē, & quæ ei, prout enti insunt speculari, manifestum est, & quòd nō solum substātiarum, verum etiam eorum quæ substantiis insunt eadem speculatiua est.] Præterea, cū in lib. 6. Metaph. remoueat a cōsideratione Metaphysici tātùm ens per accidens, & quod significat uerū & falsum, relinquat autem ei tres diuisiones entis, unam in decem categorias, alteram in unum & multa; tertiam in actum & potētiam: Ad hæc cum in 5. Metaph. diligenter explanet significationes eorum quæ pertinēt ad decem categorias; & initio septimi & duodecim libri afferat Metaphysici esse potissimum agere de substantia, cum reliquæ accidētium categoriæ sint propter substātiam. Cum hæc igitur Arist. tam multis in locis tam apertè scripta testataq; reliquerit, quis non uidet eos qui cōtra sentiūt, Arist. repugnare? Veteres etiam Peripatetici, aiunt accuratam scientiam prædicamentorum tractādā esse a Metaphysico, sicut uidere potes in cōmentariis eorū qui interpretati sunt categorias Aristo. Possumus etiam redarguere aduersarios ad hunc modum. Omnis sciētia (auctore Arist. 1. Post.) tria considerat circa subiectum suum; principia, passiones, & species eius; si ens ponitur subiectū Metaphysicę, ergo Metaphysica distinctè cōsiderabit species entis, sicut Philosophia naturalis propriè & scientificè declarat species corporis mobilis: Atqui ꝓximæ species entis sunt decem prædicaméta, illorum igitur cognitio per se attinebit ad Metaphysicam: nā ad quam obsecro aliam sciētiam pertinere potest? cum in nulla tradatur aut tradi possit, ut perspicuum est perlustranti animo omnes sciētias, & ratio entis prædicamentalis excedat materiam cuiuslibet particularium scientiarum. Iam uero quid magis insulsum & ineruditū esse potest quàm quod isti aiunt Arist. in Metaphy. agere de substantia corruptibili per accidens, cùm videamus eum ad explicandam uim & naturam eius totum librum septimum & octauum, & bonam partem duodecimi, contulisse? Cum igitur dubitatio ab his soluta non fuerit, doceamus nos quo pacto illi sit occurrendum.

Solutio dubitationis tertia secūdum auctorem.

Ego sic statuo, tres partes esse Metaphysicæ, ac proinde triplicem esse considerationē eius; Vna ē principalis, & qua si finis cæterarum (propter quā talis sciētia dicit Metaphysica, Theologia, & omnium nobilissima) in qua tractantur res seiunctæ a materia secundum rem & rationem, cuiusmodi sunt intelligentiæ & Deus: Altera est pars in qua declarātur transcendentia, ut ens, unum, uerum, bonum, actus, potentia; propter quam partē, Metaphysica dicitur uniuersalissima, & habere ius & imperiū in cæteras sciētias; Tertia pars eius, complectitur decē prædicamenta. Sed quid nam caussæ est, dicet aliquis, cur hæc tria in Metaphysica tractentur? An quia oīs sciā (ut antea diximus) considerat principia, species, & passiones subiecti sui; Metaphysicæ autē subiectū est ens ut ens, cuius primæ caussæ sunt intelligentiæ; passiones maximè cōes, unum, verum, bonum: species proximæ sunt decem categoriæ, quare non est mirum hæc oīa complexu unius Metaphysicę contineri; & quamuis hæc tria usq; eo diuersa sint inter se, ut videatur nihil esse cōe intelligentiis, transcendentibus & decem Prædicamētis, nihilominus tñ pñt rectè cōprehēdi una sciā, quatenus in ea tractantur, prout hñt ordinē & attributionē ad unū, qđ pcipuè in ea sciā spectatur, hoc aūt in metaphysica, ē doctrina intelligentiarum, sicut ens est unū quidpiā, qa licèt immediatè significet multas res, tñ significat eas per attributionē ad vnū, nimirū ad substantiam. Non. n. ea sola quæ sunt unū quidpiam vel specie uel genere, cadunt sub unam sciam, sed ēt quæ Arist. uocat ab uno ad unū, ut ipse docet 4. lib. metaphy. tex. 2.

Soluitur alio modo tertia dubitatio.

CAP. VII.

Qvanquā tertia dubitatio eo modo quo diximus satis bene solui potest, nobis tñ eandē rem acriori studio, maioriq; diligentia cōsiderantibus (non. n. in prædicta respōsione plaæ

Necessariã esse aliquã sciẽtiã uniuersalẽ, q̃ tractet trãscendentia & ea quæ per omnes res sũt sparsa. Aliam esse scientiã q̃ agit de trãscendentib. et aliã quæ agit de intelligẽtijs.

nè conquiescebamus) visum est eidẽ dubitationi alia rõne melius atque probabilius occurri posse. Et ut qđ docere uolumus facilius explicetur atq; intelligatur; ponemus tres cõclusiones, in qbus explicatio sentẽtiæ nostræ cõtinebitur. Prima conclusio. oportet esse aliquã sciẽtiam uniuersalem diuersã à scientiis particularibus, quæ agat de transcendentibus, & iis, quæ sparsa sunt per omnes disciplinas (cuiusmodi sunt decem Prædicamẽta, & generales diuisiones entis) ita vt subiectum eiusmodi sciẽtiæ sit ens vt ens, principia eius sint dignitates quædã generales; (quarum princeps est illa, Quodlibet est vel non est) species proximæ, sint decem prædicamenta. Secũda conclusio. prædicta scientia uniuersalis, non debet agere de intelligentiis p se, & vt sũt species entis, sed tãtũ fortasse in ordine ad suum subiectum, nimirum vt sũt generalia principia & uniuersales caussæ omnium entium. Tertia conclusio. Necesse est esse duas scientias distinctas inter se; Vnã, quæ agat de transcendẽtibus, & uniuersalissimis rebus: Alteram, quæ de intelligentijs. Illa dicetur prima philosophia & scientia uniuersalis; hæc uocabitur propriè metaphysica, Theologia, Sapientia, Diuina scientia. Sed has tres conclusiones rationibus ẽt cõfirmemus. Prima conclusio sic probatur; Ens ut ens, cũ suis passionibus & p̃ximis speciebus aliisq; generalibus attributis, est aliquid scibile, ergo consideratio eius & tractatio pertinet ad aliquam scientiam, sed non ad aliquam ex scientiis particularibus; tũ quia uel ad oẽs, & hoc est absurdum, idem enim sæpius repeteretur, uel ad unã aliquam earum, at cur potius ad hanc quàm ad illã cum tale subiectum uniuersale communiter insit in omnibus? tum etiam, quia cum quælibet earũ sit particularis, si assumeret sibi tractationem entis uniuersaliter sumpti, transiret fines suos, & ex particulari sciẽtia euaderet vniuersalis. ergo tractatio & cõsideratio entis vniuersaliter sumpti, & eorũ quæ tali enti cõueniũt, pertinet ad aliquam scientiam uniuersalẽ distinctam a scientijs particularibus. Secunda conclusio ita probatur; cum subiectũ prædictæ scientiæ uniuersalis sit

A indifferens ad omnes species entis particulares, siue materiales siue immateriales, nõ debet scientia considerans ens uniuersaliter sumptum descẽdere ad tractationem & cõsiderationem vllaiũ specierum eius particularium: nam vel descendet ad cõsiderationem omnium specierum, & sic scientia vniuersalis efficietur etiam particularis; immo tollentur omnes scientiæ particulares, & una tantum erit sciẽtia omnium entium: vel descẽdet ad species entium immaterialiũ, non autem rerum materialium; at id est contra rationem. cũ. n. ens ut ens, indifB ferẽter se habeat ad ens materiale & immateriale, & communiter de utroq; dicatur, aut nõ debet sciẽtia agens de ente vt ens est, descendere ad considerationẽ entis siue materialis siue immaterialis, vt ita seruet modum suæ considerationis, aut si transgrediẽs modũ sui subiecti & suæ cõsiderationis, descẽdit ad inferiora & particularia entia, nulla ratio aut caussa eẽ põt, cur potius descẽdat ad cõsideratiõnẽ rerũ imaterialiũ, q̃ materialiũ. Tertia cõclusio facile p̃batur ex iam dictis, nam si quæ conueniunt intelligẽC tiis per se, & vt sũt species entis, sũt scibilia in aliqua scientia, & non in illa uniuersali, ut ostensũ est, ergo in alia scientia distincta & diuersa, quare necesse est duas esse scientias diuersas, quarum una de intelligentiis per se agat, altera de ente vniuersaliter sumpto. Ex his liquet quomodo respondẽdum sit tertiæ dubitationi; consideratio enim transcendentium & Prædicamentorũ, & itẽ consideratio intelligẽtiarum nõ pertinet ad vnam aliquam scientiam, quod tamẽ in tertia dubitatione supponebatur.

Duæ dubitationes.

D Verùm hoc loco existunt duæ dubitatione: Vna ẽ, Cur si ita res habet ut diximus, Arist. tamẽ vna scientia est complexus doctrinam trascendẽtium & intelligentiarum? Altera est, si quæ dicta sunt concedimus, necesse ẽt est quatuor esse sciẽtias speculatiuas, Vnam, Physicã, Alterã, mathematicas disciplinas; Tertiã, eam quæ agit de intelligẽtiis; Quartam, illã uniuersalem, quę agit de ente uniuersaliter sũpto. at ponere quatuor scientias speculatiuas, uidetur Commẽtator inferre & habere p̃ absurdo in 1.

Meta-

Metaph.com.47.diſputans contra ideas Platonis.

Solutio prioris dubitationis.

Ad priorem dubitationem reſpondemus, pauciſſima eẽ quæ de intelligentiis ſm ſeipſas, & prout ſunt ſpecies entis, ſciẽtificè cognoſci & probari poſſunt cognitione naturali ex ſenſibus uel per ſẽſus acquiſita. quamobrem noluit Ari. talem intelligentiarum doctrinam ꝓpter eius inſignem paruitatem ſeorſim tradere, ſed alicui aliarum ſcientiarum adiungere: non eſt ãt ei uiſum alij ſciæ cõmodius adiungi poſſe quàm illi uniuerſali quæ agit de tranſcendẽtibus, propterea ꝙ in ea neceſſario agendum eſt de intelligentiis, prout ſunt communia principia & uniuerſales cauſſę omnium entiũ; Ex qua cognitione deuenitur in notitiã eorum quæ intelligentiis conueniũt ſm ſeipſas: Etenim cognitio intelligentiarum, prout ſunt ſpecies entis, & earũ rerũ quæ per ſe ac propriè illis cõueniunt, non alia uia naturaliter a nobis parari & haberi poteſt, quàm ex cognitione earundem intelligentiarum, ut ſunt principia entium. Quocirca Ari. 12. Metaph. non alia uia inueſtigat & colligit attributa intelligentiarum, quàm ex eo, quia ęternum motum efficiant. Ariſt. igitur docendi commoditatem ſecutus & amplexus, doctrinam intelligẽtiarũ coniunxit cũ doctrina illa uniuerſali quæ agit de ente uniuerſaliter ſumpto.

Ad poſteriorem dubitationem reſpõdemus, non debere uideri abſurdũ, ſi ponatur quarta ſcientia ſpeculatiua, cũ ad id nos manifeſta & neceſſaria rõ, ut diximus, cogat & impellat. Auer. autem non ſimpliciter negat quartã ſciẽtiam ſpeculatiuam, ſed talem tantùm, qualis deberet eſſe illa de ideis Platonis. ſiquidẽ ea partim eſſet Metaphyſica, partim Phyſica: nam ideæ quatenus ſunt immateriales & immobiles, ſunt res metaphyſicæ; quatenus aũt ſunt quidditates rerum naturalium, eiuſdem rõnis cum illis, ut uolebat Plato, ſunt res Phyſicæ; atque ita ſunt medię inter res diuinas & naturales, quod Auer. ducit abſurdum; nam in eodem lib. 1. metaphyſicæ, comm. 39. ita ſcribit, [Notũ eſſe per ſe, quod nulla natura eſt media inter abſtractum & materiale; hæc enim duo contraria, æternum

Quã Auer. negat eſſe quartã ſciẽtiã ſpeculatiuã.

A & corruptibile, manifeſtum eſt qđ ſunt immediata.] Sed hoc dictum Auer ſi ut ſonant uerba ſimpliciter intelligatĩ, falſum eſt, ut manifeſtè patet in anima rõnali; quæ media eſt inter formas omnino abſtractas, & formas omnino materiales. Non ſolùm aũt non eſt abſurdum ponere quartam ſcientiam ſpeculatiuã, ſed ẽt qui poneret quintam quandam, hoc eſt ſcientiam Dei, ſecundum ea quæ poſſunt de eo naturaliter cognoſci, diſtinctam a ſcientia intelligentiarum, is iudicio noſtro non peſſimè ſentiret. Nam in diſtinctione ſciẽtiarum duo conſiderari

B ſolent, nimirum diuerſitas obiectorum, & diuerſitas rationis formalis, ſeu modi conſiderandi, uel ſm alios diuerſitas abſtractionis, ex qua putant pręcipuè peſẽdam eſſe ſcientiarum diſtinctionem; ſed utrumque horum declarat maiorem eẽ diſtinctionem inter ſcientiam Dei & ſcientiã intelligentiarum, quàm eſt inter ſcientiam intelligentiarum & ſcientiam rerum naturalium. Cùm igitur hæ duæ poſteriores ſcientię, inter ſe diſtinctę ſint, multo magis erit diſtincta ſcientia Dei, a ſcientia intelligentiarum. Mi-

C nor ita probatur; Maior eſt diſtantia & diuerſitas inter Deũ & intelligẽtias, quam inter has & res naturales, ſiquidẽ maior eſt diſtantia inter finitum & infinitum, ꝙ inter duo finita. Præterea, plura ſunt cõmunia intelligentijs & alijs creaturis, quàm Deo & intelligentijs, & ea in quibus Deus diſtinguitur ab intelligentijs ſũt plura & inſigniora. Quare ſi ſpectẽt diuerſitas obiectorum, liquidò cernitur maior diuerſitas inter ſcientiam Dei & ſcientiam intelligentiarum, quàm inter hanc & ſcientiam rerum naturalium.

D Similiter ẽt idem perſpicuum erit ſi ſpectetur diuerſitas abſtractionis; nã res naturales ſunt penitus immerſæ materiæ ſenſibili; res Mathematicæ ſunt abſtractæ a materia ſenſibili tõne tantùm; intelligentiæ ſecundum rem & rationem, uerũ habent in ſe materiam quandã ſpiritualem & metaphyſicam; Etenim eſſe in potẽtia, eẽ mutabile, eſſe imperfectũ, eſſe limitatum, eſſe cõpoſitum, ſubiici, recipere, participare, dependere, multiplicari, hęc inquam omnia, neſcio quid ſapiũt materiæ & potentialitatis. Deus autem

Videri ſciẽtiã quæ eſt de Deo, diuerſam eẽ debere ab ea quæ eſt de intelligẽtijs.

Eſſe ĩ ĩtelligentijs aliquid materialitatis, & potẽtialitatis.

autem ab omni ratione materiæ, qualiscunque ea sit, est purus & liber. Cum igitur longè alia sic in Deo abstractionis ratio quàm in intelligentijs, necesse erit scientiam Dei etiam hanc ob causam, diuersam esse à scientia intelligentiarum, non minus quàm hæc est diuersa à scientia rerum naturalium. Atq; hęc quidem probabiliter a nobis dicta sint: nam ea subtilius consideranda & rectius diiudicanda alijs relinquantur. Proximum est vt quartam dubitationem enodemus.

Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione nonnulli Philosophi opinentur.

CAP. VIII.

Antonius Mirãdulanus de euersione singularis certaminis. libr. 13. sect. 6. & 7.

Quidã ætatis nostrę non contemnendus Philosophus in quodam opere suo Philosophico affirmat vnã tantummodo esse scientiam rerum oium, cuius subiectũ sit ens vt ens, cõplectens in se oĩa tanquam passiones, vel modos, vel species entis: eas verò q̃ appellanť scientiæ, vt Physica, Metaphysica, Mathematica, nõ tam esse scientias inter se diuersas, q̃ vnius sciẽtiæ partes; non secus, atq; doctrina aĩalium, plantarum, & metallorũ, sunt partes vnius Physiologiæ; Diuisio aũt scientiarum, inducta est non pp varietatem scibilium, sed pp maiorem commoditatem discendi, ne multitudo scibilium confusionem afferret, & angustam atq; infirmã ingenij humani vim capiũq; obrueret. Sicut .n. vasa angusti oris, magnam aliquã aquæ copiam simul infusam respuunt, guttatim aũt instillatam totam recipiunt; sic angustiæ humani ingenij quæ simul coniuncta nõ accipiunt, ea varie diuisa & distincta, non ęgrè percipiunt. Atq; hoc ipsum eleganter docet Crassus apud Ciceronẽ in 3. lib. de Oratore, affirmans primùm quidẽ fuisse vnum quasi fontem sapientiæ, cũ autem postea ceu in multos scientiarum riuulos deriuatum ac diductum fuisse, vt quæ simul complicata & coniuncta, ægre poterant ab hoibus addisci, ea varie disiuncta & dispertita, cõmodius & facilius perciperenť. Hanc aũt

A opinionẽ suam Philosophus ille conať persuadere his argumẽtis. Primò, Arist. 4 Metaph. tex. 2. ait, sicut vnus sẽsus v.g. visus, percipit oẽs colores sibi subiectos, & vna doctrina Grammaticæ considerat oẽs voces, ita esse vnius sciæ, ens vt ens, & oẽs species entis, ac specierum species speculari. Scdò, ens vt ens, & vt in se continet oĩa entia, est scibile per vnam sciẽtiã, quippe cum sit vnũ, saltem ₰m vnitatẽ analogicam, vel potius ₰m eam quæ dr̃ ab Arist. ab vno ad vnum, quæ vnitas sufficit ad rõnem scientiæ; sicut vna est scientia physica considerãs corpus naturale & oẽs eius spẽs, affectiones, effectaq; quæ in illo continentur: quare sicut est vna sciẽtia oium rerum naturalium, ita

B esse poterit atq; erit vna scientia oium entiũ. Tertiò, si quid obstaret quominus posset esse vna scientia oium entium, id esset fortasse, vt multis placet, varietas abstractionum a materia, quæ cernit in rebus scibilibus, & vulgo putaŕ necessaria esse ad cõstituendam vnitatem & distinctionẽ scientiæ. Etenim longè aliam abstractionẽ a materia, res Metaphysicæ q̃ Mathematicæ & Physicæ habent, sed

C hoc nihil est: ergo nulla caussa est cur nõ possit esse vna sciẽtia omnium entium; Minor probať, nam si diuersitas abstractionum faceret diuersas scientias, non posset vna sciẽtia cõplecti diuersas abstractiones; at Metaphysica continet in se oĩa tria genera abstractionũ, siquidẽ abstractio ₰m rem & rõnem a materia, reperiť in intelligentijs, abstractio ₰m rationẽ tantùm inuenitur in transcendentibus & in quantitate; abstractio physica, quæ est tantum a materia signata, reperitur in substantia prædicamentali, &

D in substãtia generabili & corruptibili, de qua copiose agiť in 7. & 8. Metaph. Adde quod Geometria, & Arithmetica habentur inter se diuersæ scientiæ, quæ tamen vno genere ac modo abstractionis continentur. Quartò, facultas quæ ponit discrimen inter aliquas res, debet easdem res cognoscere: sic enim de sensu cõi argumentatur Arist. 2. de Anima; sed est aliqua dr̃ia inter res Metaphysicas, Mathematicas, & Physicas, eaq; differentia est scibilis per vnam aliquam scientiam; ergo illa eadem scientia, tam res Meta-

Diuersitas abstractionum nõ facit diuersas scientias.

taphysicas quàm Physicas, atque Mathematicas considerabit, quare omnes res subijcientur vni scientiæ. Hæc pro opinione illius Philosophi.

Refellitur supradicta opinio.

Verùm hæc sententia non est probanda: 1. quia tollit veram distinctionẽ sciẽtiarum tot iam sæculis ab omnibus probatam, receptam, & ab Arist. in 6. Metaphy. alijsq; in locis traditam, declaratã, atq; confirmatam. 2. Arist. in 1. Poste. 43. docet nos cognoscere, ac dijudicare quę scientia sit vna, & quæ scientiæ sint inter se diuersæ, scribens eam esse scientiam vnam, quæ vnius subiecti propria principia, species, & affectiones considerat; eas verò scientias esse diuersas inter se, quarum principia ita sunt diuersa, vt principia vnius nõ sint sub principijs alterius, nec principia vtriusq; sint sub principijs alicuius sciẽtiæ superioris. at clarum est ita se habere principia physica, mathematica, & metaphysica; id quod manifestius erit ex ijs, quæ inferius dicemus de subalternatione: & sanè doctrina illa Arist. de vnitate & diuersitate sciẽtiarũ, planè superuacanea & inanis esset, si nulla esse posset diuersitas scientiarũ, & oĩa cõprehenderentur vnica scientia. 3. Diuersas esse tres scientias illas speculatiuas, quiuis in Philosophia exercitatus, clarè perspiciet, si considerat q̃ sit diuersus modus vniuscuiusque sciẽtiæ, in demostrandis tractandisq; rebus sibi subiectis: Nam Physicus procedit ex caussis, vel ex effectibus, vel accidentibus, vel signis vel alijs rebus quę sensibus experiẽtiaq; perceptæ & exploratæ sunt; & nunquam quoad eius fieri potest, a sensu & experiẽtia, vel latum (vt dicunt) vnguẽ discedit: Metaphysicus, quia circa res vniuersales, & abstractas versatur, procedit ex principijs quibusdam atque propositionibus maximè generalibus, & naturali lumine rõnis manifestis: Mathematicus autem in conficiendis suis demonstrationibus, nõ spectat essentias rerum neq; proprietates, prout manant ex essentia, neque curat an medium quod assumit ad demonstrandum, sit caussa rei demonstrãdæ vel effectus, per se, an per accidens, propriè an communiter ei conjunctum sit, neq; robur suarum demonstrationum capit ex sensibus & experiẽtijs (loquimur autem hic de puris Mathematicis, quales sunt Geometria, & Arithmetica; nam Perspectiua & Astronomia nituntur etiam sensibus & experientijs) sed hoc vnum curæ Mathematico est, vt mediũ habeat necessariam euidentemq; connexionem cum q̃one quæ demõstrãda est. Verũ hac de re latiùs infra dicturi sumus. Tãta igitur diuersitas modi procedendi in demonstrandis tractandisq; rebus apertissimè declarat testaturque nullo modo fieri posse vt vna tantum sit rerum omnium scientia, atq; hinc patet solutio quartæ dubitationis.

Vnaquæq; sciẽtia speculatiua habet pecuiarem modum procedẽdi & demonstrãdi.

Soluuntur rationes illius opinionis.

Restat nũc, vt ad argumẽta pro illius Philosophi opinione allata breuiter respondeamus. Ad primum respondetur, Arist. loqui eo in loco de Metaphysica, vt perspicuũ est consideranti antecedentia & consequentia; dicit aũt Metaphysicam considerare species omnes entis nõ simpliciter & absolutè, sed cum adiunctione illius particulæ (quot sunt) quo verbo innuit Metaphysicum cõsiderare species entis secundùm numerum, distinctionem, ordinem, uel subordinationem earum inter se, nimirum, quia sunt genera quædã, & gradus entis in quos ens per primas & generales diuisiones distribuitur. Ergo corpus naturale, exempli gratia, quia est genus quoddã, & gradus entis (ens enim diuiditur in ens naturale, mobile, & immobile) quidditatiuè cõsideratur à Metaphysico, quatenus est talis gradus entis, & ab alijs gradibus distinguitur; nã qui considerat diuisionẽ aliquã, idem considerare debet & id qđ diuiditur, & membra diuidẽtia; quare si Metaphysici est tractare diuisiones generales entis, eiusdem erit declarare & tractare ea in quæ diuiditur ens. ex quo fit vt Metaphysici sit declarare quid sit corpus naturale, & demonstrare quod sit, siquidem opus id fuerit; quam rem Arist. insinuat 6. Metaphy. tex. 1. at corpus naturale non sit est species quædam & gradus entis, sed vt est genus quoddam in se continens omnes res naturales, nõ pertinet ad Metaphysicum, sed ad Physicũ: is enim agit de corpore naturali in particulari, secundum omnia quæ in ipso continentur. Signum autem eorum, quæ diximus, illud est, q̃ Metaphysicus generatim

Quo consideratio entis naturalis vel mobilis partim sit Metaphysica & partim physica.

ratim

ratim tñ agit de corpore naturali, nec ad vllam eius speciem in particulari tractandã descendit, Physicus aũt ipsum cõsiderat non in cõi, nec vsquam declarat quid illud sit, sed totus occupatur circa species eius, vel circa principia & affectiones, vt pertinent ad motum, & sensibus atque experientijs subiiciuntur.

Quo intelligẽdum sit, id quod potuit discrimen inter duas aliquas res, ipsum debere vtrasq; cognoscere.

Ad secundã & tertiam respondemus caussam cur nõ possit esse vna sciẽtia entis, & omniũ quæ continentur in ente, sicut est vna scientia corporis naturalis & oĩum quę ĩ eo cõtinenť paulo supra fuisse a nobis expositam, in secũda & tertia rõne quibus vsi sumus ad astruendã diuersitatem scientiarũ. nempe maxima diuersitas tum principiorũ, tum modi procedendi & demonstrãdi quem sibi propriũ vẽdicat vnaquæq; scientia, nõ patiť oĩa vnius scientiæ amplexu cõprehendi.

Ad quartam respõdemus a Metaphysico poni discrimen inter subiecta scientiarũ particularium, eaq; ab illo cognosci eo modo, quo dictũ est in solutione primi argumenti: Vel aliter; sicut sensus cõis ponens discrimen inter albũ & dulce, cognoscit vtrumq;, non per vnicã speciẽ, sed per aliam speciem cognoscit album, & per aliam dulce; sic idem intellectus qui ponit discrimen inter res diuersarum scientiarum, eas cognoscit, nõ per vnicum habitum scientiæ, sed per diuersos habitus; alioquin, si discrimen inter duas scientias semp referri deberet ad vnam aliquam scientiam cõem, atq; distinctam, res profectò abiret in infinitum; nam & discrimen inter illam scientiam cõem & alias pertineret ad aliam scientiam, & item discrimen inter illam & cæteras, pertineret ad aliam, & sic deinceps in infinitum. Verùm cùm de quarta dubitatione, satis superque dictum sit, veniendum est ad enodationem quintæ dubitationis, quæ & grauior est, & non minus difficilis ad explicandum.

Explicatur quinta Dubitatio.

CAP. IX.

Solutio quĩtæ dubitationis.

De anima rationali, quid senserit Aristo. sunt tres opiniones apud Peripateticos: Vna est Alexãdri, A qui vult eam esse formam naturalem hominis generabilem, & corruptibilẽ: Altera est Auer. qui negat eã esse formam dantem esse naturale hoĩ, sed tãtummodo assistentẽ corpori, & in eo operantẽ, q̃uo etiam cõiter dicitur intelligentia esse forma, & aĩa cœli: Tertia est D. Thomæ, qui arbitratur animum nostrum, & secundum Aristotelem, & immortalem esse, & veram atque naturalem formam corporis: quarum opinionum perspicuè constat solam tertiam esse veram: quænam autem propior, & congruentior sit B doctrinæ Arist. summa Philosophorum dissensione certatur, sed vtcũque sit (neque enim hoc loco talis cõtrouersia diiudicanda est) illud certè affirmari potest, secundum opinionem Alexandri, scientiam animæ rationalis esse penitus physicam, non minus quàm cuiuslibet aliarum formarum naturaliũ, ẽm verò opinionem Auerr. eatenus esse physicã, quatenus est forma assistẽs corpori, & in eo exercens functiones intelligendi, simpliciter aũt & secundum suam quidditatem, non esse physicam, quemadmodum C intelligentia, prout assistens orbi cœlesti largitur ei sempiternum motum, cognoscitur a Physico; per se autem, & (vt dicunt quidditatiuè, à Metaphysico sciri dẽt: tota igitur difficultas existit ẽm tertiam opinionem. Quamobrem ego sic statuo, & si Aristo. senserit (quod nos pro certo habemus) animam rationalẽ esse immortalẽ & verum actũ corporis; nihilominus tamen scientiam eius non posse a Physico perfectè cognosci ac tradi; sed tantummodo aliqua ex parte. Hoc aũt ita confirmo. Si anima rationa- D lis simpliciter scitur a Physico; aut cognoscitur ex propriis caussis eius, aut ex propriis effectibus & operationibus ipsius: sed neutro modo perfectè cognosci põt a Physico, ergo &c. Maior per se patet, nam bifariam tantum cõtingit aliquid demonstrare vel scire, aut a priori, idest ex caussis, aut a posteriori, idest ex effectibus; Minor aũt probatur, primò ostendendo caussas animæ rationalis sciri non posse a Physico, postea demonstrãdo, neque proprias operationes eius ab eo cognosci posse. Caussa efficiens proxima animæ rõnalis est Deus, ex nihilo

Probatur animã rationalẽ nõ posse perfectè cognosci a Physico.

producens eam, non per motum physicum, sed per creationem, vtens virtute infinita ad eam creandam, at neq; Physicus pôt cognoscere fieri aliquid ex nihilo, neq; aliquid de nouo immediatè produci a Deo, neq, esse aliquam productionem, quæ nô sit motus vel mutatio physica; neq; in natura existere aliqđ agens quod habeat infinitam vim ŝm vigorê. Hęc.n. vt possint naturali lumine cognosci, attamen non queunt rationibus physicis percipi & demonstrari. Finis aût animę rationalis vltimus quidem in quo solo pôt animus côquiescere, est supernaturalis, consistens in clara visione Dei; Media itê quibus opus est ad consequendum illum finem, supernaturalia sunt; finis aût non vltimus, sed qui pôt contingere in hac vita, duplex est; vnus speculatiuus, consistens in perfecta cognitione rerum diuinarum, alter actiuus, qui positus est in vsu atq; functionibus virtutum moralium & ciuilium. clarum autem est neutrius finis cognitionê a Physico percipi aut tradi posse: oporteret enim eû tenere scientiam rerum diuinarum, in qua est finis speculatiuus; aut virtutum moralium, in qua est actiuus: Physicus êt docet eundem esse finem vltimû partis atq; totius, cum non possit esse perfecta pars remota a toto, at cû animus sit immortalis, homo aût mortalis; impossibile est, physice loquêdo (neque.n. Physico cognita esse pôt resurrectio mortuorum) vltimum finem & perfectionem vtriusq; eandem esse: Forma verò seu proprius gradus formalis, per quem aîa rationalis differt & ab intelligentijs & a cæteris formis naturalibus, côtinet duo, vnum est, ipsam esse formâ materiæ, cui dat esse, quare differt ab intelligentijs; alterum est, nô esse formam eductam ex potentia materiæ, atq; separabilem esse & immortalem; qua nota secernitur ab alijs formis naturalibus. atq; hoc posterius, quod est præcipuum & magis attingit quidditatem animæ, non pôt sciri à Physico: formæ enim omnino physicæ, vt supra diximus. & Arist. côfirmat. 2. lib. Phys. tex 16. sunt minus abstractę quàm mathematicæ, quippe cum sini (velùti simum) re atque ratione inseparabiles à materia. cui rei fidem etiam facit D. Th.

Quas res, Physicus, vt Physicus est non pôt cognoscere.

A in 2. Phys. super tex. 26. his verbis. [Quô se habet aîa rationalis ŝm quod est separabilis, & sine corpore existere potês, & quid sit ŝm suam essentiâ separabilem, hoc determinare pertinet ad Philosophiam primû:] Idem scribit atq; ijsdê propemodum verbis Scotus in suis Cômentarijs (si quidem ipsius sunt) super Metaph. Arist. in 6. lib. exponens text. 2. Præterea, si operatio aîæ rationalis aut est per se corporea, aut non est sine corpore, non est ipsa aîa separabilis a corpore, sed Physicus non pôt cognoscere animâ nisi prout operans in corpore dependet ab obiecto corporeo, hoc est a phantasmate; ergo nô pôt cognoscere illâ vt

B est a corpore separabilis. hæc manifesta sunt ex his quæ scribit Aristot. tum 1. de Aia tex. 13. tû in 3. lib. tex. 39. Porrò materia de qua Physicus agit, ea tñ est de cuius potentia per transmutationê physicâ formæ naturales extrahuntur in actum, & semper ex æquo respondet formæ cuius est materia. Nâ cum materia & forma numerentur in his quæ sunt ad aliquid, inter vtrâq; esse debet certa q̃dam & rata proportio; vt qnâta est po

C tentia passiua materiæ, tanta quoq; sit potêtia formæ; & quod in vna possibile est, sit êt possibile in altera: alioquin, cû neq; materia sine forma, neq; sine materia forma possit cohærere (hoc.n. ingenium est relatiuorum, vt si ponatur aut tollatur vnum, alterum quoq; vnà poni aut tolli necesse sit) si potentia passiua materiæ amplior esset (quamuis informatiua ipsius formæ, aut contrà, hæc latior quàm illa) necessariò alterutra superuacanea esset nec vllum vsum haberet. Cûm igitur aîa rationalis neque ha

D beat materiam ex cuius potentia educatur, vt quæ a Deo procreatur ex nihilo; neque eam, quæ sit omnino par & æque respondens illi; nâ si est immortalis, habet suapte natura vim & facultatem ad informandam materiam infinito tempore; cùm tamê nulla materia aut corpus existat, quod infinito tempore possit ab ea informari. Itaque datur informatiuû quidem infinitum, informabile verò minimè. & homo est immortalis ratione animæ rationalis, ex parte verò corporis nequaquam. Cûm igitur hæc ita

se habeant, perspicuum est nullam caus A sam animæ rõnalis a Physico sciri posse.

Sed de caussis satis, veniamus ad effectus & operationes. Duo sũr quæ manãt ex natura animæ rõnalis, vnum quidẽ, duæ illę potentiæ (siue re differant inter se, siue non) intellectus & uoluntas; alterum verò actiones quæ ab his potentiis proficiscuntur, cuiusmodi sunt intelligere & velle; horum autem nihil per se ac simpliciter pertinet ad scientiam physicam: Nam illæ duæ potentiæ, sunt incorporeæ & abiunctæ a materia, quæ nõ manãt ex anima rationali, vt est forma physica, quæ vnita materiæ, existit actus & B perfectio corporis; cuius signũ est, quod tales potẽtiæ insunt animæ rõnali etiã cum separata est a corpore; & quãuis in eodem instãti temporis, anima creetur, & simul vniatur corpori, tamen prius natura est eam creari & habere esse per se, quàm informare materiam: in illo autẽ priori signo naturę, iam insunt in ea prędictæ potentiæ. Intelligere autem neq; subiectiuè neque effectiuè neque formaliter neq; terminatiuè seu obiectiuè, est quidpiam Physicum. Non subiectiuè, quia talis actio recipitur tanqnam in C subiecto in potentia intellectiua, quam ostendimus non esse physicam, cum nullius corporis sit actus; non effectiuè, quia talis operatio efficitur ab anima rationali, vt est immaterialis, & p se subsistẽs atq; separabilis a corpore; alioquin esset actio communis animæ & corpori, veluti est ali & sẽtire, quod manifestè falsum est, & contrarium his quæ scribit Arist. in 1. lib. de Generat. Animal. c. 3. Præterea, si animus intelligit qnoniã est coniunctus & consociatus corpori; ergo ab eo solutus & distract⁹, nihil posset D intelligere. Nec formaliter ipsum intelligere est aliquid physicũ, etenim per se non est motus physicus, sed potius actio quædam immaterialis ac propè diuina. Neq; postremò terminatiuè: nam obiectũ intellectus ad quod terminatur actio eius, transcendit fines Physiologiæ, quippe cùm contineat multa quę nullo modo sunt res physicæ, vt intelligentias & Deum. Ac licèt modus intelligendi quẽ habet animus noster dum est in corpore sit quodammodo physicus, quia fit cum discursu qui assimilatur motui physico, & pẽdet obiectiuè à phãtasmatibus, quę sunt res physicæ; atqne hanc ob caussam a Physico, & possit & uerò debeat considerari, idem tamen ob eas quatuor caussas quas proximè ante exposui, non est physicus; & certe modus intelligendi, quam habet animus noster a corpore seiunctus, quin is physicus non sit nec ad Physiologiæ doctrinã pertineat, negari nõ potest. Iam uerò operatio uolũtatis, quæ est uelle, cùm nullius corporis aut motus physici legibus teneatur, nec per se subiaceat ipsi cælo, a qno tamen Physici docent omnes res naturales necessariò pẽdere, nullo modo debet aut numerari in rebus physicis, aut sciẽtia naturali comprehẽdi. Sed uideo me disserendi studio, & huius disputationis suauitate ac iucũditate captũ, longiùs quàm uellẽ processisse; quare pedẽ referamus, & ad paucas propositiones reuocemus ea in quibus est posita solutio propositæ dubitationis, & nostræ opinionis explicatio.

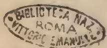
Intellectus & volũtas, nõ sunt per se potentia physica.

Sit igitur prima propositio. Scientia animæ rationalis, non est simpliciter & omninò physica. Hoc non eget probatione, cùm accuratè, copioseq; demõstratũ fuerit in præcedenti capite. Secunda propositio. Scientia animæ non est omni ex parte metaphysica; Multa. n. sunt, quæ de anima rationali tractari debẽt a Physico, quæ autem sint eiusmodi breuiter declarandũ est. Primò, quod productionis animæ rationalis, sicut cæterarũ formarum naturalium, sit naturaliter fixũ, tãtũ & præfinitnm tempus. nã quemadmodum aliæ formæ producũtur simul atq; materia ritè præparata & disposita fuerit; sic etiã anima rationalis, adeo ut possit dici esse finis generationis humanæ, nõ quidem internus, hoc est qui per dispositiones præcedentes educatur ex potẽtia materiæ; sed externus, idest qui in eodem instanti in quo materia disposita est, producatur a Deo, & copuletur materiæ. Secundo, qnia unio animæ rationalis cum materia est naturalis, partim, quia respectu materiæ efficitur propter dispositiones physicas ĩductas ab agente naturali, partim etiam, quia talis vnio fit ad modum formarũ naturaliũ, hoc est, non per solam assistentiam aut

Breuis enodatio quæstionis.

Quas res tractet physicus de anima rõnali.

B 3 ope-

operationem, ſed per veram, & naturalẽ informationem, dãdo eſſe materiæ. Tertiò, Quia eſt ἐντελέχεια prima corporis naturalis & organici, ipſum uiuificãs, cõſeruans, mouens & regens. Quartò, quia conſtituit hominem in certa quadã ſpẽ viuentium, ita vt homo quà homo, & ſit, & numeretur in rebus naturalibus, propter animam rationalem. Quintò, quoniam cùm una tantum anima ſit in homine, cæterarum tamen animarũ facultatibus mirabiliter inſtructa & adornata eſt, earumque functiones & munera ita explet, ut homo melius alatur, & ſẽtiat excellentius per unam animam rõnalem, quàm uel planta per animam uegetatiuam uel brutum per ſenſitiuam. Sextò, quia per animam rationalẽ hõ intelligit & vult; ſicut enim animaduertimus nos ſentire, ita deprehendimus nos eſſe qui intelligimus & uolumus; quod neutiquã accideret, ſi anima rationalis nõ eẽt uera & naturalis forma hominis. Septimò, qa intellectus per ſe eſt in pura potentia ad intelligendum, quia intelligere eſt quoddam pati, quia hõ in intelligendo dependet a phantaſmate; quia intellectio fit per diſcurſum, & menſuratur tempore, quia intellectus practicus & uolunias ſunt principia motuum & actionum humanarum. Hæc igitur, & ſi qua ſunt alia his ſimilia, tractabit phyſicus de aĩa rõnali. Tertia ꝓpoſitio, Nõnulla ſunt, quæ neq; phyſicè, neq; metaphyſicè, neq; per ullam ſcientiam humanam ſciri poſſunt de anima rõnali, ſed habẽtur cognita ex ſacris litteris, & per lumen fidei nobis diuinitus infuſum, cuius generis sũt hæc. Primò, quis ſit ultimus finis ſimpliciter animæ rationalis, & quæ ſint neceſſaria ad talem finem conſequẽdum. Secundò, quis ſit ſtatus animæ rõnalis poſt mortem hominis, an maneat apud nos, an potius cõcedat aliò, an oẽs animæ in unum locum conueniant, uel aliæ in alium, quæ ſit, & ubi, talis uarietas locorum, quid intelligant, quid agãt, & quomodo; an perpetuò erunt ſpoliatæ corpore; an reuerſuræ ſint ad corpus, & num ad idem an ad diuerſa; quo poſſit fieri eiuſmodi reuerſio, & quando. Tertiò, Si animus eſt immortalis, quonã conſilio iunxit illum Deus cum mortali corpore? uidetur .n. monſtroſa talis cõiũctio, nã licèt prædictæ obiectioni occurri poſſit dicendo, Deũ a principio cũ hominem condidit, immortalitatem quam natura denegauerat, corpori per gratiã dediſſe, ita ut ſi præceptis eius obediret hõ illo ſingulari munere adiutus & conſeruatus, mortis penitus expers uitã ageret immortalem. licèt, inquam, hoc uerè poſſit reſponderi, tamen hoc naturaliter cognoſci nequit, ſed ex ſacris literis acceptum, fide tenemus, Nõ eſt igitur dubiũ, quin multa de anima rationali cognita habeamus, quæ a nulla ſcientia humana diſcere potuimus; ſed ſacroſanctæ Chriſtianæ fidei referre accepta debemus. Quarta propoſitio. Hinc neceſſatiò efficitur, ut perfecta ſcientia eorũ omnium quæ conueniunt animæ, ſit mixta ex tribus doctrinis, nam partim ẽ phyſica, partim metaphyſica, partim eſt doctrina reuelata. ex quo fit, vt ſcientia illius ſit maxime difficilis, præſtans & admirabilis, vt vel hac de cauſſa uerifſimè dictũ fuerit illud a Regio & diuino uate, [Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.] Sed quia hæc quę diximus non vacant difficultatibus, eas nunc breuiter expediamus.

Quæ ſint ea quę non poſſunt de anima rõnali certò cognoſci niſi per lumẽ fidei.

Contra ea quę dicta ſunt, ponuntur nonnullæ dubitationes.

CAP. X.

DOctrinam alicuius rei bene fuiſſe conſtitutam, illud eſt indicio, quòd ex ea, quæcunque exiſtunt difficultates paruo negotio ſolui, & explicari poſſunt. Quocirca, ut appareat quæ ſupra diximus, ea uera & firma eſſe, ponemus hic nonnullas dubitationes, quibus explicatis ueritas ſententiæ noſtræ illuſtrior exiſtet. 1. dubitatio, Si doctrina animæ rationalis non eſt phyſica, cur eam Ariſt. tractauit in phyſica, hoc eſt in 3. de anima, aut cur de anima noſtra ſeparatim nõ ſcripſit, & diuerſam doctrinam inſtituit. 2. dubitatio, Si doctrina animæ non pertinet ad phyſicam, ad quam ergo ſciẽtiam aliam pertinere poteſt?

Octo dubitationes.

test? si ad Metaphysicam, cur eam Arist. in sua Metaphysica ne attigit quidē? & sanè formæ metaphysicæ sunt omnino immateriales, hoc est re, & ratione separatæ à materia, qualis non est anima rationalis. Non posse autem hanc scientiā referri ad Mathematicas disciplinas, manifestius est quam ut probari debeat. 3. dubitatio. Si doctrina animæ rationalis non est physica tantū, nec metaphysica, nec mathematica, ergo dabitur quarta scientia speculatiua, quare nulla erit tripartita illa diuisio scientiæ speculatiuæ primū tradita ab Arist. post ab omnibus peripateticis recepta & celebrata. 4. dubitatio. Illa forma subijcitur scientię naturali, cuius generatio est naturalis, sed generatio hominis ē naturalis, ergo forma eius quæ est anima rationalis comprehenditur sciētia naturali: Minor probatur partim ex eo, quia sol & homo generant hominem, ut scriptum est. 2. phys. c. 26. partim etiam quoniam Aristo. latissimè differit de generatione hominis in lib. de Generat. anim. etiam respectu animæ rationalis, ut licet uidere in 2. li. illius operis cap. tertio. 5. dubitatio, Is agit quidditatiue de aliqua re, qui dat eius definitionem, definitio enim explicat naturam & quidditatem rei quæ definitur, sed Philosophus naturalis tradit definitionem communem omni animæ etiā rationali, ergo quidditatiue ac simpliciter considerat eam: Minoris ueritas perspicitur ex his quæ Ari. 2. de Anima tex. 7. scribit hoc modo, [Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit utique primus actus corporis naturalis instrumentalis, & cæt.] 6. dubitatio. Aristot. in 2. physic. a tex. 21. ad 26. multis uerbis ostendit eiusdem esse perscrutari materiam & formam, cum materia & forma sint in his quæ uocantur ad aliquid, sed Philosophus naturalis agit de materia propria animæ rationalis, hoc est, de humano corpore cuius illa est: ἐντελέχεια ergo tractabit etiam de anima rationali. 7. dubitatio. Homo vt homo est res quædam naturalis, quæ ad nullam aliam scientiam referri potest, quam ad Physiologiam; sed homo est homo propter animam rationalem, ergo cognitio eius pertinebit ad eādem

A disciplinam. 8. dubitatio. Illa definitio hominis, animal rationale; uel, animal corpore & anima rationali cōstans, physica est, ergo similiter partes ipsius erūt physicæ, quarum partium una, & quidē principalis, est animal rationalis: Sed ad has dubitationes ita responderi potest. Ad primam, Arist. in libris Physicis agit de anima rationali quatenus ea habet aliqua physica & communia cum alijs formis physicis: Sed quæres, ubi Aristo. exposuit cætera attributa animæ rationalis, quæ non sunt physica? an ea tractare supersedit, quia fortasse non possunt lumine naturæ liquidò cognosci & demonstratiuè probari? an ea tractauit in libris Exotericis de Anima? quorum mentionem ipse facit in fine primi libri Ethici; uel in ijs quæ de Anima scripsit ad Eudemū? cuius operis meminit Themistius in 3. de anima? Habuisse autem in animo Aristo. post libros de anima & libros Metaphysicos, tractare nonnullas grauiores & obscuriores quæstiones de anima rationali, uidetur ipsemet innuere in 3. de Anima tex. 36. & in 12. lib. Metaphys. text. 17. Ad 2. Ad quas scientias pertineat absoluta cognitio animæ rationalis, declaratum fuit in pręcedenti capite propositione quarta, nimirum, partim ad Physicam, partim ad Metaphysicam, partim etiam ad doctrinam reuelatam. Ad 3. diuersam esse debere scientiam animę ab alijs scientijs speculatiuis, eamque non simplicem esse, sed uariam & multiplicem, ex tribus nimirum doctrinis concretam, satis perspicuè demonstratum est in pręcedenti capite, nec si quis scientiam animæ rationalis ab alijs scientijs speculatiuis diuersam faceret, omnino aberraret, quanquā ego non uideo quomodo talis scientia partim physica partim metaphy. partim etiam ex reuelatione pendēs, una & simplex scīa dici aut esse possit. Ad 4. Nos vltro concedimus, animam rōnalem pertinere ad Physicum, ea rōne ut est terminus generationis humanę, & ut procreatio eius fit certo quodam tempore naturaliter constituto, non aliter atque productio cęterarum formarum naturaliū. Et quia reliquę dubitationes eodem tēdunt, nimirū ut ostendāt Physicum age

Solutio dubitationū.

Notā.

Nō ē scientia animæ rationalis, una & simplex sed uaria & multiplex.

B 4 re

re de qnidditate animæ rationalis, & de operationib. eius, quod nos, si absolutè intelligatur, apertè negamus; sin auté aliqua ex parte, non abnuimus; idcirco earum dubitationum facilis est & in promptu solutio. Placet.n. nobis animam rõnalem, ut est actus corporis & differentia hominis, constituens eum in certo gradu & specie rerum naturalium, & ut ad intelligendum eget opera facultatum sẽtientium, cognosci & tractari a Physico; sed quia præter hęc, sunt alia plurima q̃ conueniunt animæ rationali ea ratione, ut est separabilis a corpore, immortalis & diuina quędam substantia, quæ procul dubio superãt facultatem Physiologiæ; idcirco non temere diximus perfectam eius scientiam a Physico percipi & tractari nõ posse. Ex ijs autem quæ adhuc explicata fuerunt de cognitione animæ rõnalis, facile intelligitur quomodo solui debeat quinta dubitatio; dicendũ enim est animam rationalem ea ratione ut est forma corporis & pars essentialis hominis, efficiẽs actiones partim omnino physicas, ut sunt alere & sentire, partim aliquo modo physicas, cuiusmodi est intelligere per phantasmata: esse inseparabilem a materia secundum rem & rationẽ, atque eo modo uerè ac propriè considerari & tractari a physico: Sed ea ratione ut est immaterialis, per se subsistens, habens multa cum intelligentiis communia, eam separabilem esse secundum rẽ a materia, neque cognitionem eius, qua talis est, physicam esse, sed partim metaphysicam, partim theologicam, atq; propter hanc fortasse caussam Arist. in 6. lib. Metaph. tex. 1. non dixit Physiologiã speculari circa substantiam omnino & simpliciter inseparabilem a materia; sed ait circa substantiam (ut plurimum inseparabilem) innuens aliquam esse substantiam physicam aliquo modo separabilẽ, qualem nos ponimus animam rationalem; Verùm de hac quæstione satis dictum sit. Quare ad diuisionem scientiæ speculatiuę reuertamur.

Quõ doctrina aĩæ rõnalis partĩ sit physica partim verò non.

A

An scientia speculatiua vniuocè dicatur, de illis tribus, Physica, Metaphysica, & Mathematicis disciplinis.

CAP. XI.

Opi. quorũdam.

EXposita diuisiõe Philosophiæ speculatiuæ in Physicã, Metaphysicã & Mathematicam: nunc declarandum est an scientia speculatiua uniuocè dicatur de illis tribus, & quę illarum sit prima, certissima & nobilissima. Quidã putant rõnem scientiæ speculatiuæ non posse æqualiter atque uniuoce conuenire in illas tres scientias; propterea quòd ita se habent scientię, ut res quæ subiiciuntur illis: sed doctrina Mathematica agit de quãtitate, quę est accidens; physica uerò de corpore mobili, quod est substãtia; similiter Metaphysica agit đ Deo; reliquæ duæ de rebus creatis ab illo: Cũ igitur neque substantię & accidenti, neque Deo & creaturis sit aliquod cõmune & superius uniuocè, relinquitur huiusmodi scientias non posse contineri ab aliquo uniuoco. Alii confirmãt idem sic: Scientia non dicitur uniuocè de subalternante & subalternata; sed Physica & scientiæ Mathematicæ subalternãtur Metaphysicę, ergo scientia non dicitur uniuoce de his. Sed neutra ratio multũ roboris habet, peccat enim prior ratio, quia subiecta scientiarum spectat, vt res sunt, quo pacto uerum est nihil esse uniuocum commune illis: non debent auté sic considerari, sed prout sunt scibilia & participant ratione scientiæ, q̃ est cognoscere rem per caussam propter quam res est, ut dicitur in 1. post. quæcunq; igitur sciẽtiæ fuerint & qualiuncũque rerũ, si in illis tractandis teneant atque seruent prędictam scientiæ rõnem, simpliciter & uniuocè censeri debent scientiæ; alioqn nec Physica uniuocè diceretur de suis partibus. Etenim alia pars eiùs agit de substantia, ut homine, & equo, & alia de accidentibus, ut colore, sapore, motu: quin etiam Geometria, & si agit de accidẽti, tamen non unius categoriæ, sed diuer-

Opin. aliorum.

Refutãtur supradictæ opiniones.

B C D

uersarum, ut de magnitudine, figura, A proportionibus;quorum primum pertinet ad categoriam quantitatis, secundũ qualitatis,tertium relationis: quanquam si propriè loqui uelimus, scientia non est nisi accidentium,nam est demonstrationis effectus,demonstratio verò nõ est substantiæ,sed accidentium;etenim substãtię cognitio quam definitio parit propriè non ẽ scientia, sed refertur ad habitum principiorum,qui uocatur intellectus. Posterioris autem rationis uitium in eo est,quia sumit pro certo, qđ apud Philosophos habetur dubiũ & incertũ, quin etiam nobis uidetur falsum eẽ, sed infra ostendemus alias scientias propriè subalternari Metaphysicæ. Ex aduerso autem sunt nõnulli,qui putant scientiã dici uniuocè de illis tribus,idque probare contendunt eo argumento, quia sciẽtia ponitur in categoria qualitatis;i categoriis autem nec æquiuocum, nec quod uulgo dicitur analogum, habet locum, sed quidquid in serie prædicamẽtali locatum dicitur de multis, necesse est aut genus,aut speciem esse, ergo sciẽtia quæ dicitur de multis non tantùm numero differentibus, erit quidpiam uniuocum C & genus illorum. Cæterum rõ istorum nihil nos mouere debet; nã longè aliud est considerare scientiam, ut est quidam habitus & qualitas ægrè mobilis a subiecto,quomodo prædicta rõ procedit, & aliud,prout habet ordinem ad subiectũ, idest ad res quas tractat,& prout attẽditur secundum propriam rationem scientiæ,quæ cõsistit in eo,ut faciat cognoscere rem per propriam caussam eius quod scitur, quo pacto non oportet scientiam dici uniuoce de omnibus scientiis,alioquin si quam uim haberet illa ratio, co- D geret etiam nos confiteri scientiam dici vniuoce de Logica, & scientiis realibus, de subalternãte & subalternata,de scientia,quæ est a priori & a posteriori. Scientia igitur respectu subiecti,cuius est habitus firmus & dispositio ægre mobilis,vniuoce dicitur de omnibus scientiis,respectu autem obiecti & rerũ quas tractat, & respectu modi procedendi & demonstrandi,non dicitur uniuocè de omnibus scientiis.

Alia opin.

Duplex cõsiderãt scientia.

Opi. Alexã

Alexander Aphrodisæus in suo proœmio super li. Prior. videt sentire scientiã speculatiuam principaliter dici de Metaphysica, sumens argumentum ad id confirmãdum ex ethymologia uerbi Græci θεωρεῖν, quod uerbum e uerbo si reddas latine, sonat diuina inspicere, ex quo fit ut sciã theorica, quam nos latinè uocamus speculatiuam, ea propriè sit q̃ uersatur in explicatione rerum diuinarum, hanc uerò uel solam uel maximè omniũ cõstat esse Metaphysicã,ut apertè docet Arist. 1. Metaphy. cap. 2. proximè autem secundum Metaphysicã,id nominis physica meretur,propterea quòd res natu- B rales sunt effectus diuinarum mẽtium, in quibus extant diuinitatis quædam impressa uestigia,quibus insistentes vestigamus & uenamur sciẽtiam rerum diuinarum. Disciplinis uerò Mathematicis idẽ nomen ultimo loco impertitur,tũ quia suppeditãt adiumẽta quãplurima Physicæ & Metaphysicę: Physicus enim in tractãdis multis rebus, utitur abstractione Mathematica,ut cũ agit de infinito, cõtinuo, & motu: Metaphysica ẽt multa sumit ex rationibus Astronomicis,cui rei fidem facit 12. lib. Metaphysi. Aristo. tùm maximè quoniam doctrinæ mathematicæ exercent mentem nostram in cognoscẽdis rebus, quæ sunt aliquo modo immateriales,qua ratione eã præparant & assuefaciunt ad perspiciendas res diuinas quæ uacant penitus materia.Hæc ab Alexãdro uere ac sapiẽter scripta sunt. Quibus consona sunt quæ Auerr. in suo prologo physicæ scribit his uerbis,[Sciẽtiæ speculatiuę sunt duob. modis, unus est propter exercitium,sicut Mathematica: alius propter perfectionẽ, propter quã ipsum exercitium est, & est sciã naturalis,& diuina.] Vide etiam quæ scribit Proclus de utilitate Mathematicæ scientiæ cap. 8. primi commentarij sui in Euclidem. Hæc igitur accepimus ab aliis circa propositã dubitationẽ; quę ut declaretur enucleatiù, addam quędam quę huius dubitationis solutionẽ continent.

dri Aphrodisæi.

Quõ doctrina Mathematica, cõducat Physicę & Metaphysicæ.

Scientiam speculatiuã nõ dici vniuocè de Mathematicis disciplinis & aliis, quoniã doctrina Mathematica non est propriè scientia.

CAP. XII.

Doctrinã Mathematicam non esse propriè scientiam.

MEa opinio est, Mathematicas disciplinas non esse propriè scientias: in quam opinionem adducor tum aliis, tũ hoc uno maximè argumento. Scire est rem per caussam cognoscere propter quã res est; & scientia est demonstrationis effectus: demonstratio autem (loquor de perfectissimo demonstrationis genere) constare debet ex his quæ sunt per se & propria eius quod demonstratur; quæ uerò sunt per accidẽs, & communia, excludũtur a perfectis demonstrationibus; sed Mathematicus, neque considerat essentiam quãtitatis, neque affectiones eius tractat, put manãt ex tali essentia, neque declarat eas per proprias caussas, propter quas insunt quantitati, neque conficit demonstrationes suas ex prædicatis propriis & per se, sed ex communibus, & per accidẽs: ergo doctrina Mathematica non est propriè scientia: Maior huius syllogismi nõ eget probatione, etenim aperte elicitur ex his quæ scripta sunt ab Aristo. 1. Post.

Quid senserit Plat. de Mathematicis.

Cõfirmatio Minoris ducitur ex his, quæ scribit Plato in 7. libr. de Republ. dicens Mathematicos somniare circa quantitatem, & in tractandis suis demonstrationibus non scientificè, sed ex quibusdam suppositionibus procedere. Quãobrem non uult doctrinam eorũ appellare intelligentiam, aut scientiam, sed tantum cogitationem; in quam sententiam multa scribit Proclus in 1. lib. suorum Commentariorum in Euclidem. Verùm, tametsi neque Platonem neque Proclum neque alios Philosophos graues, haberemus auctores huius sententiæ, tamen id per se manifestum fit cuiuis qui uel leuiter modo attigerit eruditum illũ Mathematicorum puluerem. Nam si quis secum reputet atque diligenter consideret demonstrationes geometricas, quæ

A

continentur libris Elemẽtorum Eucli. planè intelliget eas sic esse affectas ut ante diximus, ac ut de multis unũ aut alterũ proferã exẽplum, Geometer demonstrat triãgulũ habere tres angulos æquales duobus rectis, propterea quod angulus externus, qui efficitur ex latere illius trianguli producto, sit æqualis duobus angulis eiusdem triãguli sibi oppositis: Quis non uidet hoc medium non esse caussam illius passionis quæ demonstratur? cum prius natura sit triãgulum esse, & habere tres angulos æquales duobus rectis, quàm uel produci latus illius, uel ab eo latere fieri angulum æqualẽ duobus internis? Præterea, tale medium habet se omnino per accidens ad illam passionem; nam siue latus producatur, & fiat angulus externus, siue nõ, immo tametsi fingamus productionem illius lateris, effectionemq; anguli externi esse impossibilem, nihilominus tamen illa passio inesset triangulo; at quid aliud definitur esse accidẽs quàm quod potest adesse & abesse rei præter eius corruptionẽ? Ad hæc, illas propositiones, Totum est maius sua parte; æquales esse lineas quæ ducuntur a centro ad circũferentiam; illud latus esse maius, quod opponitur maiori angulo, & id genus alia, quàm crebro usurpat in demonstrando? in quam multis demõstrationibus eas pro medio adhibet & iculcat Mathematicus? ut necesse sit ex his demonstrationibus quæ constãt prędicatis communibus, non gigni perfectam scientiam. Verum hæc accipiantur nunc tanquam perfunctoriè dicta, quæ subtiliùs atque uberius pertractanda sunt in 3. lib. huius operis. Cum igitur Mathematicus negligat ea, quæ maximè attingunt uim & rationem demonstrationis & scientiæ, tantumque illud curet & attendat, ut medium habeat necessariam & euidentem connexionem cum eo qđ demonstratur; qualecunque fuerit mediũ respectu conclusionis, siue caussa sine nõ, siue per se siue per accidens, nemo erit qui non una nobiscum sentiat & dicat, disciplinam Mathematicã non esse propriè sciam. Physica aũt & Metaphysica, licet non semper demonstrent per caussas, neq; ad explicandas

candas omnes res adhibeat perfectas demonstrationes, tamen faciunt id sæpe, videlicet quantum licet uel per obscuritatem instabilitatemq; rerũ quas tractãt, vel per infirmitatem ingenij humani; & certè student atque contendunt id præstare, quod nõ est curæ Mathematico, & saltẽ in suis demonstrationibus non adhibent nisi ea quæ per se ac propriè insunt rebus, & sine quibus res ipsæ nullo modo consisterent. at quæ sunt communia, ut plurimũ m: quæ autẽ sunt per accidens, oĩno reijciunt. Ex his igitur planum est, sciam speculatiuã non dici vniuoce de disciplinis Mathematicis & de Physica ac Metaphysica, quippe cùm ꝓpria scientiæ ratio quæ docetur & traditur in 1. lib. Post. non insit in illis sicut in his cernitur inesse. An uero scientia speculatiua vniuocè dicatur de Physica & Metaphysica, breuibus ostendamus.

An sciẽtia dicatur uniuocè & æqualiter de Physica & Metaphysica.

Si Metaphysicam cõferamus cũ Physica, difficile est iudicare an scia uniuocè dicatur de illis nec ne; partim enim videtur dici uniuocè, qm̃ Physicus affectiones naturales demõstrat de reb. sibi subiectis per proprias cãs earũ, nõ secus atque Metaphysicus, & utitur perfectis demõstrationibus, quæ prout sunt demonstrationes, & habent vim gignendi scientiam Pphysicam, non pẽdent a Metaphysica. Cum enim Physicus ostẽdit terram naturaliter ferri ad ima loca, quoniam est grauissima oĩum corporum; motum esse continuum, & fieri successiuè, quia est actus entis in potẽtia prout in potentia: hominem natum aptũ esse ad ridendum, quia est rationis cõpos: adeo bene demonstrat prędictas affectiones naturales per proprias caussas illarum, ut illas neque melius, neque aliter Metaphysicus demõstrare posset. Partim vř nomen sciæ præcipuè tribuendũ esse Metaphysicæ. Primò, propter eam caussam quam ex Alexãdro adduxi supra cap. 11. Deinde, quia sciẽtia speculatiua est sui gratia, vt inquit Aristo. 1. Metaphy. cap. 2. Hoc aũt potissimum conuenit in Metaphysicam, ad quam tãdem referuntur cęterę scientiæ, & in qua magna ex parte consistit naturalis fœlicitas hominis. Præterea, Metaphysica hẽt patrocinium aliarum disciplinarum, defendendo eas con-

A tra proteruos & sophistas; & suam cuiq; scientiæ materiam præscribit in qua versetur, & cum agat de his quæ uocantur trãscendentia; quęque latissimè patent atque permanant ad omnes scientias, videntur reliquæ disciplinæ sæpenumero egere præsidio & adiumento Metaphysicę. Ad hæc, Plato, cum in Philebo, tum in 7. Dialogo de Rep. tantum concedit Metaphysicæ (quã ibi appellat & significat nomine Dialecticæ) ut præ illa non dignetur appellatione sciæ alias disciplinas: sed libet apponere uerba Platonis ex lib. 7. de Republ. vbi ita scribit. [Cęte-

Sententia Platonis de præstantia Metaphysicæ.

B ræ artes, aut opiniones hominũ cupiditatesq; respiciũt, vel ad generationes & cõpositiones, vel ad culturã eorũ, q̃ generãtur, & corrũpunt, spectãt. Reliquæ vero quas diximus verarum rerũ quoq; ꝗ participes esse (Geometria. s. eiusque comites) circa ipsam essentiã, quodãmodo somniãt, sincerè aũt quidquã ab illis cernere impossibile est, tãtisper dũ suppositionibus hęrẽt, easq; ratas & immobiles adeo seruãt, vt illarũ rõnem reddere nequeant. Nã ubi principiũ quidẽ ponitur id quod est ignotũ; finis aũt & media ex

C ignoto tracta inuicẽ connectuntur, collectã inde assertionẽ quonã pacto sciam vocemus? Nullo. Dialectica uerò sola, sublatis suppositionibus omnibus ad ipsum principiũ, ut compertũ habeat, pergit, & re uera animi oculum cęno barbarico obrutum, paulatim sursum trahit ac ducit, tãquam adiutricibus, ac ministris quibusdã utens his artibus quas narrauimus. eas porrò nos sępe scias ꝑꝑ consuetudinem nominauimus, indigẽt aũt alio nomine clariore q̃ dẽ quã sit opinio, obscuriore uero quam scia: Cogitationem

D certe nos in superioribus, earũ notionẽ cognominauimus. neq; tamẽ est de nomine cõtrouersia inter eos, quib. de reb. tãtis, quãtis nobis ad ꝓsens est disceptatio, sermo est. Placet igitur quẽadmodũ supra, primã partẽ uocare sciam, secũdã cogitationem, tertiam fidem, postremã imaginationem vel assimilationẽ, & ambo illa simul opinionem, & opinionem quidẽ circa generationem, intelligẽtiã vero circa essentiã esse. Quod aũt est essentia ad generationẽ, id ad opinionem itelligẽtia; quodue itelligẽtia ad opinionem,

nem, id & ad fidẽ scientia, & ad imaginationem deniq; cognitio.] Et paulò post, [An ergo videtur tibi doctrinis omnibus Dialectica] (intelligit aũt primã Philosophiam) [velut apex præposita; nec vlla doctrina vlterior ac eminentior reperiri?] Proclus aũt cap. 4. primi Cõmentarij sui in Euclidem, Metaphysicæ præstantiam declarat atque commendat his verbis. [Hęc est omnium scientiarũ capacissima, & ab illa cæteræ sibi oẽs sua sumunt principia: semper namque superiores, inferioribus primas demõstrationum suppositiones prębẽt. illa aũt, quæ scientiarum omnium perfectissima est, oĩbus ex se principia largitur, alijs quidem magis vniuersalia, alijs verò particularia magis.] Et paulò infra, [vna igitur scientia omnes scientias præcellit, quippe quæ communia & per omnia genera permeantia cognoscat, cunctisque Mathematicis scientijs principia suppeditet.] Idem atq; ijsdẽ prope verbis scriptũ reliquit magnus Syrianus initio sui cõmentarij super 3. librũ Metaph. Arist. Ex quibus verbis tã Procli, quàm Platonis, & his quæ dicta sunt initio huius capitis, perspicuum sit quid respõdendum sit qõni propositæ; etenim breuiter dicendum est: Scientiã si consideretur pro pria ratio eius (quę est esse potissimę demõstrationis effectum, & declarare subiectas sibi res per proprias earũ caussas) vniuocè dici de Metaphysica & Physica; sin autem spectetur excellentia Metaphysicæ, & singulares quædam prærogatiuæ quas concessu omnium habet supra cæteras scientias, iure optimo nomẽ scientię attribuendũ esse magis principaliter Metaphysicæ quàm reliquis disciplinis. Simpliciter igitur scientia vniuocè dicitur de Metaphysica & Physica, secundum quid aũt minimè, sed hoc ex ijs quæ infra dicentur, planius erit. Verùm, quia multi pro certo habent alias scientias verè subalternari Metaphysicæ, ex quo putant necessariò effici, vt scientia speculatiua non dicatur vniocè de illis tribus, ideo videtur non alienum esse ab hoc loco, quin etiã permagni referre ad pleniorem atque vberiorem susceptę disputationis intelligentiam, vt etiam hac de re sententiam nostram aperiamus.

De eodem sententia Procli.

A *Reliquas scientias propriè subalternari Metaphysicæ, opinio quorundam.*

CAP. XIII.

QVi opinantur oẽs alias scientias verè subalternari Metaphysicæ, his ferè rationibus conãtur persuadere alijs opinionem suam. Prima ratio est hæc: Tria sunt quæ necessariò cõcurrere debent ad perficiendam subalternationem scientiarum, vt apertè colB ligitur, ex his quæ scribũtur 1. Post. tex. 20. 23. 30. Vnum est, vt subiectum vnius scientiæ cõtineatur a subiecto alterius: Alterum est vt eiusmodi subiecta sint diuersa inter se, non quidem essentialiter, sed accidentariè, nã inferior scientia superioris subiectum contrahit per differẽtiam quãdam accidentiã, & sic ipsa quoque vtitur eo, tanquam subiecto suo, quemadmodũ Geometria agit de linea, Perspectiua verò quæ subalternatur illi, agit de linea vt est visibilis; esse autem visibile, non per se sed per accidens inest C lineæ qua ratione linea est: Tertium est; vt principia inferioris scientiæ, quamuis demonstrabilia sint, tamen supponãtur in ea scientia veluti quæ debeant declarari atque demonstrari in scientia subalternante. Hæc igitur tria in quibus scientijs insunt, faciunt eas subalternas; sed insunt alijs omnibus respectu Metaphysicæ, ergo aliæ omnes scientiæ subalternantur Metaphysicæ: Minor ita probatur 1. Ens de quo agit Metaphysicus, cõtinet ens mobile, quantitatem, & alias res in quibus versantur cæteræ sciẽtiæ, D vnde in 4. Metaphy. text. 1. dicitur Metaphysica speculari vniuersè ens, put ens; reliquæ aũt disciplinæ sumunt suã quęque partem entis, ceu abscindentes aliquem ramũ ex vniuersa arbore. Deinde, esse mobile, vel esse quantum (qđ Physica & Mathematica disciplina adiũgunt ad ipsum ens) sunt differentiæ accidentariæ: nam enti vt ens est, accidit esse mobile, vel esse quantum; sicut Arist. docet in 2. lib. Topic. per accidens esse vt triangulum sit ęquilaterum. Postremò, principia reliquarum scientiarum, declarãtur atque

Tria requiri ad subalternationẽ scientiarũ.

atq; probantur a metaphysica, cuius rei auctor est Arist. tum in 1. phy. tex. 8 tū in 1. Post. te. 23. scribens nullam scientiam posse probare sua principia, sed eorū probationem esse reiiciendam ad Metaphysicam, quę est scientia cōis, & tanquā Domina Reginaq; omnium, hēt ius atq; imperium in alias scientias. Idem quoque scriptum reliquit Auer. 3. li. de Cælo cō. 4. dicens Metaphysici esse uerificare atq; defendere subiecta scientiarum particularium, atque hæc quidem est prima rō; quam, quia multas partes continet, aliquanto latiùs exposuimus. Altera ratio quæ affertur ad confirmandam eandem opinionem hęc est; proprium est sciētiæ subalternatæ non posse perfectè declarare subiectas sibi res sine auxilio subalternantis, uti cernimus in Perspectiua & Geometria, sed quę subiiciuntur aliis disciplinis, non possunt cognosci perfectè sine Metaphysica; ergo aliæ scientiæ subalternantur metaphysicæ; Minoris ueritas per se manifesta est, nam cùm metaphysicus agat de his reb. quæ per se insūt in omnibus aliis (cuiusmodi sunt ens, vnū, uerum, bonū, substātia, accidēs, &c.) qui fieri pōt, ut nisi eiusmodi prædicata metaphysica, perspecta & cognita habeamus, scientiam aliarum rerum consequamur? Ad hæc, si nihil potest perfectè sciri, nisi cognoscantur quæcunque p se insunt illi, usq; ad prima & immediata, ut docet Arist. 1. post. te. 5. & 1. phy. tex. 1. ergo non poterit cognosci. v. g. homo, nisi cognoscantur prima & uniuersalissima prædicata quæ insunt in illo; hæc āt sunt Metaphysica, ut ens, substātia, corp⁹, & c. & si quod est aliud, Quare Physicus non potest dare perfectam scientiam hominis sine subsidio & opera metaphysici. Præterea, tritum est illud sermone omnium philosophorum, quemadmodum res se habet ad esse, sic se habere ad ueritatem & cognitionem; ergo sicut caussæ particulares non possunt operari sine caussis uniuersalibus, & aliæ res non possūt existere sine rebus metaphysicis (nā formaliter pēdent ab illis prędicatis trāscendentibus, effectiue autem ab intelligentiis & ab ipso Deo) ita quoq; sciētia aliarum rerum nō poterit absolute percipi sine cognitione metaphysicæ. Tertia

A ratio nititur testimoniis Philosophorū, qui uidētur astipulari huic sententię; & primùm quidem citant Ari. in his locis, quæ supra ex 1. phy. & 1. post. in medium protuli, & in 11. li. metaph. summ. 2. c. 2. ait scientiam Mathematicam & physicā, esse partes Sapientiæ, hoc est Metaphysicæ: Deinde Themistium, qui in sua paraphrasi super lib. 1. poster. c. 20. explanans 23. tex. ita scribit: [Sed quæro sit hoc inexorabile, ut principia Geometrię, Arithmeticę, Musicę, cęterarum artium demōstrari non possunt? an possint quidē illa, sed non in ea scientia, cuius sunt principia, & quæ ijs ut principijs utitur: nam si ita sit, tunc scientiæ aliæ, principia suis principiis facerent, sed ratio hęc primæ Philosophię commissa, mandataque est, cuius ambitu omnes doctrinæ cingūtur, ita. n. demum obire scientias oēs potest, si amplexa omnes sit, quemadmodum Geometria Perspectiuam, alioquin impossibile arbitror, quandoquidem necesse est demonstrationem aut ex propriis aut ex cognatis & finitimis confici. Atq; hæc illa est prædicatione omnium celebrata Sapientia, quam simpliciter & maxime scientiam appellare oportet. Vna hæc, caussas rerum nō omnes, sed principes, & optimates attingit; principes & optimates caussas nuncupamus, quarum nulla superior caussa sit.] Hæc The. Præterea idem uidetur Simplicius, exponēs 8. tex. 1. ph. significare hic uerbis, [Porrò autem prima quoque philosophia demōstrabit omnia principia; quocirca & ars artium & scientia scientiarum celebratur.] Item D. Thom. in opusculo de natura generis, inquit Physicā subalternari Metaphysicæ. Sed uidetur mihi maxime omnium huic opinioni fauere atq; suffragari, tum Plato in 7. lib. de Rep. tū apertissime Proclus 1. li. eorum commētariorum, quos scripsit in Euclidem, c. 4. quorum uerba, quoniam in præcedenti capite commemorauimus, non attinet hoc loco repetere. Quæ igitur afferri possunt ad declarandam communiendāque prædictam opinionem, a nobis ferè sunt explicata.

Themist. sententia, de potestate Metaphysicę supra alias scientias.

B

C

D

Con-

Contraria opinio magis probatur.

CAP. XIIII.

Physicã nõ subalternari metaphysicæ probatur septem rationibus.

HAnc sñiam, quia nõnulli graues & docti uiri sequuntur, eaq; nitiẽ satis multis & uerisimilib. argumentis, non aspernor equidem aut condemno, sed neq; probo tamen, atque amplector. Rões añt, quæ non sinũt me assentiri prædictæ opinioni, & cogunt opinari alias sciẽtias non propriè subalternari Metaphysicæ, septẽ nunc afferã. Prima rõ est hæc; principia sciæ subalternatæ non sunt ꝑ se immediata & indemõstrabilia: sed Physica hẽt principia per se immediata, & indemõstrabilia. ergo physica per se nõ subalternaẽ Metaphysicæ: Maior huius syllogismi manifesta est ex his, quæ paulo ante docuimus pertinere ad subalternationem sciẽtiarum; Minor ãt ita probatur: Principia physica sũt, ut naturam esse principium motus & q̃etis: Motum esse actum entis in potentia ut in potentia; hominem esse animal rõnale, & alia his similia. hæc ãt non possunt demonstrari a metaphysico, nisi forte demonstratione quæ ducit ad impossibile, uel quæ procedit ex cõibus: nam propositio, in qua prædicatur definitio de suo definito, apud omnes censetur esse prima, immediata, & indemonstrabilis, quare prædictæ definitiones physicæ, sunt ꝑ se indemonstrabiles. Preterea, si quæ tractat metaphysicus, cõia sunt tam rebus physicis quàm non physicis, qui fieri põt ut demonstratio, quæ de rebus physicis a metaphysico conficitur ex illis prædicatis cõibus, aut sit, aut dicatur perfecta demonstratio? quippe quæ constare debeat ex propriis, & ex ijs quæ in alias res conuenire non possint. 2. ratio. Ari. in 1. Post. 23. ponit hoc discrimen inter subalternatam & subalternantem sciẽtiam, quod subalternata tantùm declarat & demonstrat quòd res sit, subalternãs autem propter quid sit; quorum uerborũ germanus intellectus hic est, non quòd subalternata aliquando non declaret propter quid, & caussam eorum, quæ de-

A monstrat, sed quia in his reb. quas subalternata demonstrat tantũm eas eẽ, subalternans demonstrat propter quid sint; ut Perspectiuus sæpe demonstrat tantũ aliquid inesse alteri, cuius cãm & ꝑpter quid, oportet petere a Geometra: uel quia licẽt subalternata nonnunquam declaret propter quid, non tamen resoluit demonstrationem usque ad ultimum ꝑpter quid uel ad primas caussas, hoc eñ proprium est subalternantis.

Cum igitur hoc sit discrimẽ inter subalternatam & subalternãtem sciẽtiam, si physica demonstrat ipsum propter quid

B affectionũ naturalium, earum proprias & primas cãs docens, non petens eas a metaphysica; perspicuum erit physicam proprie non subalternari metaphysicæ. Physicum autem dare primas caussas affectionum naturalium, testatur Arist. in principio physi. scribens physici esse agere de caussis omnium rerum naturaliũ maximẽ primis, propterea quòd tunc arbitramur scire unumquodque cũ cognoscimus primas caussas, primaque elemẽta, idem quoque ostendi potest multis exemplis, de quibus proferam in mediũ

C unum aut alterum. Queritur, cur terra motu suo naturali petat infimum locum mundi, Physicus reddit hanc cãm, quia est corpus grauissimum; qua cã neque physicus, neq; metaphysicus potest priorẽ, aut magis propriam aliã reddere: Similiter, si quæratur a physico, cur terra obtineat figurã rotundã, & partes eius conglobentur in orbem, respondet physicus, quia cum omnes partes terræ ꝑpter insitam æqualem uim grauitatis, contendant æque appropinquare cẽtro, tanquam loco suo naturali, non possunt

D id omnes æquè consequi, nisi æqualiter se inuicem premendo & trudendo, efficiant figuram rotundam: An Metaphysicus afferet unquam magis idoneam aut propriam caussam? Immo uero Arist. irridet atque increpat eos, qui effectuum naturalium student afferre cãs non naturales, ut uidere licet apud ipsum tum alibi, tum lib. 3. de Cælo tex. sexagesimo primo. 3. ratio, In primo post. tex. 23. scriptum est, passiones quas demõstrat sciẽtia subalternata, nõ esse passiones per se subiecti sui, uerũ superioris subiecti circa

ca

ca quod versatur scientia subalternãs;at A passiones naturales quas Physicus explicat,non conueniunt per se subiecto Metaphysicæ, vt clarum est cõsideranti affectiones naturales,ergo Physica nõ sub alternatã Metaphysicæ. 4.ratio, Ait Aristo.ĩ 1.de anima tex. 11.definitionẽ esse caput scientię,& principiũ omnis demõstrationis,siue hoc intelligatur de definitione subiecti,siue passionis; sed definitiones naturales ex quib.cõstat Physica, & ex quibus conficiuntur demonstrationes affectionũ naturalium, nõ considerãtur aut tradũtur a Metaphysico,sed oẽs dãtur & declarãtur a Physico,ergo Physica per se est sciẽti perfecta, nõ pendẽs B a Metaphysica,ceu subalternata pendet a subalternante.5.ratio, Arist.ait.1.Post. 43.[Vnam sciẽtiam esse quæ est vnius generis, quęcunq; ex primis cõponũtur & partes sunt aut passiones horum,per se: alteram verò sciẽtiã esse ab altera,quarumcunq; principia,neq; ex eisdẽ, neq; alteræ ex alteris sunt.huius aũt signum, cùm ad indemõstrabilia venerit.]Ex quibus verbis colligimus sciẽtiã subalternatã,p se ac essentialiter nõ differre à subalternãte, quoniã principia illius pẽdẽt C ex principiis huius; quare si omnes sciẽtiæ subalternantur Metaphysicæ,nõ dabũtur duæ aliquę scientię per se primò diuersę,sed vna tantum erit scientia,nẽpe Metaphysica, quod uidetur plane aduersari Arist.qui in 6.Metaph.facit tres sciẽtias speculatiuas,easq; distinguit ẽm diuersos modos abstractionis,uel per diuersam rationem definiendi, quæ distinctio videtur esse per se ac essentialis sciẽtiæ.6.rõ,Si Metaph.est subalternãs, aliæ vero scientiæ subalternatæ, ergo Metaphysica ordine doctrinæ deberet pcedere D alias sciẽtias, & a nobis disci ante oẽs disciplinas; consequens absurdũ est & fere cõtra oẽs; Metaphysicam.n.tum quia omnium difficillima,tũ quia pręsupponit aliarum sciẽtiarum notitiam, cõstat esse ultimam ẽm nos.Consequentia aũt per se patet:nam cùm subalternata in ratione scientiæ pendeat a subalternãte, nõ põt sine cognitione ipsius,scientificè disci aut teneri.7.ratio Perfecta demonstratio debet constare ex primis &imme diatis, vt colligitur ex ijs quæ Arist.scribit 1.post.tex.5.ergo si aliæ scientiæ subalternantur Metaphysicæ,non conficiẽt demonstrationes suas ex primis, quare nec in physica nec i Mathematicis, erũt perfectæ demõstrationes, sed in sola Metaphysica, quod est contra opinionem omnium, etiam ipsorum qui illud tenent.

Prædocentur quædam necessaria ad solutionem rationum prioris opinionis,& soluuntur. rationes.

CAP. XV.

Reliquũ est,ut diluamus argumenta contrariæ opinionis. sed quo planius intelligatur quod dicturi sumus, altius repetendum est. Omnis scientia, quæ alii scientiæ subalternatur, necessariò etiam subiicitur ei, non tamen retro commeat,ut quæcunque subiicitur, continuo etiam subalternetur; etenim scientia hominis subiicitur scientiæ animalis,non secus atque homo subiicitur animali, nemo tamen dixerit illam subalternari huic. Quocirca declarandum est quot modis contingat vnam scientiam subiici alteri, & quis modus eorum constituat ueram subalternationem; sic enim remota omni ambiguitate, perspicuum erit in quas scientias conueniat propria ratio subalternationis. Dupliciter potest una scientia subiici alteri; vel secundum se totam, uel secundum aliquam partem tantum: Priori mòdo Perspectiua subiicitur Geometriæ; posteriori autem, physica perspectiuæ, in eo quod tractat de iride, sicut uidere potes 1. post. text. 30. Rursum,potest una scienti subiici alii uel secundum naturam suam,quia per se ab illa pendet, sicut Musica ab Arithmetica, vel secũdum nos, quomodo metaphysica subiicitur physica, vtpote a qua accipit Deum & intelligentias esse, & pleraque ac potiora eorum quæ docet,declarat rationibus physicis. Nobis in præsentia,sermo futurus est de scia, quæ ẽm se totam,

Quot modis contingat unam sciẽtiã subiici alij sciẽtia.

totam,& secundū naturam subiicitur al teri; quo item pacto contingit vnā disci plinam subijci alteri, vel rōne finis, uel rōne subiecti, vel ratione principiorum; ratione finis, dupliciter, uel ex parte sciē tis, & sic aliæ scientię subijciuntur Meta physicę ratione finis: Nam cùm ultimus finis naturalis ipsius hominis, consistat magna ex parte in cognitione rerum di uinarū, quam suppeditat Metaphysica; ideo reliquas disciplinas, ad unam illam refert atque ordinat. Ex parte antē scien tię, cùm vna sciētia est quasi administra & instrumētaria alterius, vt ea sublata il la superuacanea esset, qua ratione Arist. 1. Ethic. cap. 1. docet artē frænefactoriā subiici equestri, hāc verò imperatorię fa cultati; si enim equestris atque impera toria facultas tolleret, superuacanea & inanis esset ars cōficiendi fręna: atq; hoc modo etiam Logica subijcitur Philoso phiæ, cum munus & finis Logicæ non sit alius quàm prębere Philosophiæ omnia instrumenta, quæ necessaria sunt ad con sequendam scientiam omnium rerum. Ratione autem subiecti, tunc una scien tia subiicitur alii, cum vnius subiectum continetur a subiecto alterius. id quod fieri pōt duobus modis; nam subiectum inferius, vel per se uel per accidens subii citur superiori; per se, cum subiectum cō trahitur per aliquam differētiam per se ac essentialem, sicut animal per rationa le; per accidens, cùm limitatur per diffe rentiam accidentariam, vt animal, per es se album, & linea per esse uisibilem Vn de sciētia hominis est sub sciētia anima lis rōne subiecti priori modo, posteriori autem, Perspectiua est sub Geometria. Rōne uero principiorū, dupliciter una sciētia est sub alia, vel quia vnius princi pia nō sunt per se nota, sed declarantur & per se demonstrantur in superiori: ue luti Perspectiua multa supponit, quorū declaratio atq; demonstratio petēda est à Geometria: vel licet principia alicuius sciētię sint per se nota & per se indemō strabilia, tamen si forte negētur & impu gnantur ab aliquibus, defendūtur a sciē tia superiori; & sic Metaphysica dicit de monstrare principia omnium sciētiarū, non proprio & perfecto genere demon strationis, sed eo tantum quod sumitur

A ex rebus cōmunibus, vel quod ducit ad impossibile, Atq; his quidē positis & p ceptis, facile est nunc occurrere argumē tis contrariis.

Solutio argumentorū quibus probatur physicā subalternari Metaphysicæ.

Ad primam igitur rationem respon deo: Eorū trium quæ posita fuerunt per tinere ad subalternationem scientiarū, tertium hic deficere; nam principia sciē tię subalternatę sunt eiusmodi, ut sint p se ignota & p se demōstrabilia, eorumq; propria demonstratio tractetur in scien tia subalternante; quod ualde remotum est a principiis physicis, ut ante dixim⁹, quæ, si quando usu uenit ut probētur a B Metaphysico, id fit cōtra sophistas a qui bus oppugnātur, ut quodammodo redar guātur atque conuincantur: nō quod ta lia principia ulla egeant probatione, aut quod possint a quoquā ex prioribus at que propriis caussis eorum demōstrari. Ad secūdam dicendum est, hominē u.g. (sit enim idem argumenti & solutionis exemplum) posse dupliciter considera ri, uno modo absolute ac secundum om nia pdicata quæ in eo insunt: altero mo do, ut solùm est res quędam naturalis ac secūdum prædicata physica quæ habet: C priori quidem modo, nō potest Physica perfecte declarare hominem sine Meta physica, nec uerò Metaphysica, siue auxi lio Physicę: siquidē eorum quæ insunt in homine, quædā sunt prædicata meta physica, quædā uerò physica; posteriori autem modo Physica potest tradere per fectam scientiam hominis, non simplici ter, sed physicē, non oī ex parte, sed qua est corpus quoddam naturale. Preterea, duplex est resolutio, una rei in oīa præ dicata quæ in ea isunt, altera effectus in suas causas, prior nō potest perfectē fie D ri a Physico circa res naturales, poste rior aūt potest: id quod planū fiet exem plo terrę, hāc enim non potest Physicus ut Physicus est, resoluere usque ad ulti ma & immediata prędicata quæ dicūtur de terra, uti est substātia, ens & alia eius dem generis: quippe cum sint plane me taphysica Illum autem effectum natura lē terræ, qui est proprio & naturali mo tu ferri deorsū, Physicus resoluet in pro priam & perfectam eius caussam, uideli cet, quòd sit corpus simplex omniū gra uissimum, ultra quam caussam non pōt

Me-

Metaphysicus afferre aliquid qđ sit uel caussa uel certè sit ꝑpria caussa illius effectus: nã si exposita tali caussa, rursum quispiã quærat, cur terra sit corpus grauissimũ, uel quid sit terra, aut grauitas, uel cur terra sit substãtia aut corpus, grauitas autem qualitas & accidẽs, quærat itẽ aliquis quid sit aut quã uim habeat unũquodq; horum; profectò taliũ quæstionum explicatio, ut maximè cõferat ad perfectam atque absolutam cognitionem terræ, atq; grauitatis, minimè tamẽ necessaria esse uidetur ad demonstrãdũ & cognoscendum illum effectum terræ. Quamuis igitur Physica nõ possit res sibi subiectas declarare secundum omnia prædicata quæ habent; potest tamen explicare effectus naturales secundum omnes caussas naturales eorum, etiam usq; ad primas & immediatas: Ex quo intelligitur cętera quæ adiuncta fuerunt secũdo argumento, nullius esse momẽti; nõ enim concludunt aliud q̃ res naturales absolutè & secundum omnia prædicata, ex quibus constant, nõ posse declarari a Physico, quod nos ultro damus; sed negamus cõstãter, hoc facere physicã, subalternatam Metaphysicæ. Vna.n subalternatio in eo posita ẽ, ut nõ possint cõclusiones seu effectus in sciẽtia subalternata resolui usq; ad principia immediata, & indemonstrabilia caussasq; primas. Ad tertiam rationem respondendũ est quoniam cæterè disciplinæ multis modis subiiciũtur Metaphysicæ, nimirũ ex parte finis, subiectorum & principiorũ, eo modo quo declaratũ fuit a nobis; ideo habent specié & similitudinẽ quandam subalternationis, ex quo factũ fuit, ut ueteres Philosophi significauerint alias scientias subalternari Metaphysicę, aliquanto latius usurpantes uocabulum subalternationis: Verũ si propius accedamus ad contemplandam propriã uim & rationem subalternationis, planè intelligemus (id quod satis, ut opinor luculẽter ostensum est) neque physicam, neq; cæteras doctrinas propriè subalternari Metaphysicæ. sed reuertamur ad pertractandam comparationem inter scientias speculatiuas.

Cur nõnulli peripatetici significauerint alias scientias subalternari Metaphysicæ.

A

B

C

D

Quæ illarum trium scientiarum sit & nobilissima, & certissima.

C A P. XVI.

EST cõcors sentẽtia omnium, Metaphysicã dignitate antecellere reliquis disciplinis ꝑpter summã nobilitatẽ earum rerum, quas tractat; agit enim de Deo & itelligẽtiis, quapropter uocatur prima Philosophia, Metaphysica, Sapientia, Theologia. hoc est sciẽtia Dei: uel quoniã hanc ꝑpriè solus Deus habet, uel quia hæc sola continet sciẽtiã rerum diuinarum. Ac licèt perexigua sit ea cognitio diuinitatis quam nobis reliquit Ari. quamue possunt mortales adipsci; tamen propter excellẽtiam rerum quæ cognoscuntur, longè anteponenda est ẽt limatissimis & absolutissimis sciẽtiis aliarum rerum. Quam rem Aris. lib. 1. de Partib. animal. ca. 5. pulchre docet, his uerbis, [Res illas superiores tametsi leuiter attingere possumus, tñ ob eius cognoscendi generis excellentiam, amplius oblectamur, quàm cùm hæc nobis iuncta, omnia tenemus.] Secundum locũ dignitatis obtinet Physica; extremũ autem doctrinæ Mathematicæ; etenim Physicus differit de substantiis & corporibus naturalibus, in quibus sũt stirpes, animantes, homo & cælũ, quibus rebus nihil est infra intelligentias excellẽtius atque nobilius: Mathematicæ autem disciplinæ in sola cognitione accidentium occupantur; agunt enim de quantitate, & his quæ i quãtitate insunt affectionibus. Excipio Astrologiam, quæ uersatur in cõtemplatione corporum cælestium, de qua ita scribit Arist. 12. Metaph. tex. 44. [Pluralitatem uerò lationum ex peculiarissima Philosophia Mathematicarũ sciẽtiarũ, uidelicet ex Astrologia, considerandum est, hæc enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur, cæteræ uero de nulla qdẽ substãtia, ueluti q̃ circa numeros, & q̃ circa Geometriã.] q̃q̃ si rẽ subtiliter expẽdamus, ne ipsa quidẽ Astrologia attingit substãtiam cæli, sed tãtummodo occupatur in quan-

Primo loco nobilissima omnium est Metaphysica.

Physica nobilior ẽ Mathematicis disciplinis.

quantitate, figura & proportionibus motuum cœlestium, non Physico sed mathematico modo pertractandis.

Certitudo scientiæ duplex.

Certitudo autem scientiæ duplex est; vna spectatur ex firmitate ac immutabilitate rerũ quæ docentur, eaq; tanto maior est quantò res quæ cadunt sub scientiam, sunt magis immateriales & expertes potentiæ; quo fit ut Metaphysica maximè certa hoc nomine censeri debeat;

Metaphysica certissima omniũ ratione obiecti.

ppterea quòd agit de rebus diuinis quæ à materiæ, potentiæq; cõcretione penitus segregatæ oĩ ex parte immutabiles sempiterno æuo perseuerant: de quibus Aristo. 1. li. de Cælo tex. 100. hæc uerba scribit, [Extra autem cœlum, quod neq; est neq; contingit esse corpus ostensum est; manifestum igitur, quod neq; locus, neque uacuũ, neq; tps est extrinsecus: quapropter neq; quæ illic sunt, nata sunt in loco esse, neque tempus ipsa facit senescere, neq; ulla trãsmutatio ullius eorũ est, quæ sup extima dispositæ sunt lationem, sed inalterabilia & impassibilia, optimam habentia uitam & per se sufficientissimam, pseuerãt toto æuo.] Et paulò post ait, [Omne diuinum necesse ẽ inalterabile esse.] quod sumptũ fuit ex Platonis Timæo Politico, & 10. lib. de Legibus. At Plato quidẽ huiusmodi certitudinem scientiæ considerans, sæpenumero ait solam Metaphysicam, sciẽtiam esse, quoniã uersatur in rebus diuinis quæ sunt omnino necessariæ atq; immutabiles.

Quã difficilis sit rerum metaphysicarũ cognit.o.

Altera certitudo scientiæ nascitur ex ui firmitateque rõnum ac demonstrationum, quibus nititur scientia, quarum maior copia est in alijs sciẽtijs quàm in Metaphysica, propter summam difficultatem earum rerum quas tractat. quod significat Aristo. in 1 Metaphysi. cap. 2. ita scribens, [Ferè autem & difficillima hominibus cognitu sunt ea, quę maximè vniuersalia sunt, siquidẽ remotissima sunt a sensibus.] & in 12 Metaphysi. text. 1. [Quemadmodũ uespertilionum oculi ad lumen diei se habẽt, ita & intellectus animæ nostræ ad ea quæ manifestissima omnium sunt.] Et in 1. de Partib. anim. cap. 5. [Sed partem illam æternam ac proinde nobilem, ac diuinã minus contemplari licet, quod admodum pauca illius, sensui patent, quorum beneficio, tũ

A de ipsa parte diuina, tum de ijs quæ nos se cupimus facultas nobis cogitãdi inda gãdiq; suppeditatur, res mortales atque caducas, ut stirpes & animãtes quas sócias familiaresq; habemus, nosse uberius possumus, quippe cũ multa inesse quoq; in genere pcipere possint, quicunq; non laborẽ recusant.] Simile ferè scribit de Cælo in 2. lib. text. 17. & 60. si aũt natura cœli, quod tñ sub aspectũ oculorũ cadit, tã difficilis est ad intelligẽdũ, quid existimandum est de intelligentijs? quæ non modò exuperãt cõprehensionẽ omniũ sensuum, sed ẽt intellectus nostri facultatẽ

B captumq; multum excedũt. Si autẽ Physicam cum Mathematicis disciplinis conferamus secundũ certitudinem, comperiemus doctrinas Mathematicas certiores esse quàm Physicã tribus de causis.

Doctrina Mathematica certior quàm Physica.

Primò quia Mathematicę nũquam vtuntur nisi rationibus demonstratiuis. probabiles aũt nunquã adhibẽt ad docẽdũ. vnde Arist. 1. lib. Ethic. ait nihil interesse virũ Mathematicũ probabilibus rationibus vtẽtem feras, an ab oratore demonstrationes postules. Deinde si aliquid patet sensui, Physicus nõ curat id amplius

C demonstrare, quinimmo docet esse ualde absurdum & ridiculum, quod euidẽs est id argumentari uelle. Vnde Arist. 2. Phy. tex. 6. ait, ridiculũ esse si quis tentet demonstrare naturã esse, qm̃ hoc per se manifestum est; & in 8. Phy. tex. 22. ait in his, q̃ sensibus perspecta & cognita sunt, rõnem quęrere dimisso sensu, infirmitatem quãdam esse intellectus, & lib. 3. de Gener. anim. cap. 10. ait, credendum esse magis sensui quàm rationi, & rõni tunc credendum esse, cùm ea consentit cum sensibus: unde manauit illud Auerrois,

D experimẽtũ uerorũ sermonũ esse, si consentiãt cùm rebus sensatis, at Mathematicus nõ curans euidentiam, quæ est ẽm sensus, eorumq; iudicia, licèt clara & certa contemnẽs, oĩa, ut aiunt, reuocat ad calculos, cunctaque ad exactissimã scientiæ normam exigens, nihil præterit sine firma demonstratione.

Quanta sit firmitudo & euidentia demonstrationum mathematicarum.

Postremò, tametsi physica interdũ utatur rationibus necessarijs, tamen uis atq; firmitas rõnum mathematicarum ẽ multo clarior ac euidentior intellectui. ex quo fit, ut si demõstratio Mathematica bene percepta fue-

fuerit, eximat omnem scrupulum dubitationis, nullumq; relinquat dissentiēdi locum, quinetiam plerumq; fit, ut Theoremata quædam Mathematica antequā demonstrentur, uideantur incredibilia, atque adeo impossibilia, postquam autē eorum ueritas a Mathematico demōstrata atq; patefacta est, ita creduntur, vt eui dēter cognoscatur oppositū eorum esse falsum & impossibile. Propter has igitur cās scientiæ Mathematicæ uincunt certitudine Philosophiam naturalem. Quāobrem cum Arist. vult significare genus aliquod docēdi limatum, firmū, exquisitum, & omnib. numeris absolutum, appellat illud Mathematicum, ut apud eū uidere licet in 1. Ethic. & in 6. 2. lib. Metaph. & in 3. de Cælo te. 65. uocat certissimas, disciplinas Mathematicas. Auerr. quoque in eandem sententiam scribens. 2. Metaph. comm. t 6. hæc ait, [Demōstrationes Mathematicæ sunt in primo ordine certitudinis & demonstrationes naturales consequuntur eas in hoc.] Cæterùm Physica potest dici secundum quid certior Mathematicis, uel quoniam agit de substantia, quæ est certior accidente, vtpote quod uideatur sustentari atq; stabiliri in substātia, ab ea dependens in esse; uel quia utitur priori genere demonstrationis, faciens scire per proprias caussas, propter quas res sunt, & per ea quæ per se, primoque insunt in rebus quæ demonstrantur, quod non facit Mathematicus; Verùm hoc partim fuit a nobis superiùs explicatū, partim aliàs vberius explicabitur. Reliquum est ut uideamus, quænam illarum trium scientiarum sit prima.

Quō Physica possit dici certior Mathematicis disciplinis.

Quæ illarum trium scientiarum sit prima.

CAP. XVII.

Bifariam contingit unam scientiam eē priorē alia, uel fm naturā, siver. latur in reb⁹ suapte natura prioribus, uel fm nos, si tractat eas res, quæ a nobis prius atq; faciliùs cognoscuntur. Quę uerò sint priora, & notiora fm naturā & secundum nos, breuiter quidem indicat Ari. 1. Post. te. 5. diligentius aūt per tractat in 6. li. Topic. nos aūt propriè agemus hac de re in 3. huius operis libro. Ex his perspicuum est Metaphysicam fm naturam esse omnium primam, quoniā agit de prædicatis, caussisq; omnium primis & generalissimis, hoc est de transcēdentibus, & intelligentijs, quamobrē vocatur prima Philosophia. Secūdum nos uerò postremam omnium esse, hominesn. iam cognitis & perceptis alijs rebus, tandem ad extremum, perueniūt ad notitiam rerum diuinarum, propter sūmā earum difficultatem & remotionē a sensibus nostris (quæ omnia manifesta sunt ex his quę paulò antè diximus) & quoniam in multis præsupponit cognitionē aliarum scientiarum præsertim autem physicæ. Quod autem quidam aiunt, Metaphysicam etiam ordine doctrinę priorem esse cæteris disciplinis, propterea ꝙ quæ alijs scientijs subiecta sunt non possint scientificè percipi sine cognitione rerum Metaphysicarum (quę per omnes res pertinent, atque peruadūt, & quæ sūt superiora & per se dicuntur de subiectis aliarum scientiarum, cuiusmodi sunt trāscendentia, decem prædicamenta &c.) nullius momenti est, eiusq; refutatio in promptu est ex ijs quæ tractata sunt in præcedenti cap. 15.

Quō Metaphysica sit omniū sciētiarum prima & postrema.

Si autem contentio fiat inter Physicā & Mathematicas disciplinas, dubitatio existit utri scientiæ principatum deferri oporteat. Nos ut planè intelligatur quod docere uolum⁹, subiiciemus duas propositiones. Prima est hæc. Mathematicę secundum nos sunt priores Physica. hoc patet ex duobus: primū qa principia Mathematica sunt per se & secūdum nos manifesta, nec vt cognoscantur & credātur, indigent longa experientia, qua tamen & multa, & diligenti, opus habent principia physica. Hac etiam de cā absolutè appellantur disciplinæ, quoniam facillimæ sunt ad discendum, licèt aliam caussam ponat ex Platone Proclus in 1. super Euclidem. Deinde, quia scientię Mathematicæ (loquor de puris Mathematicis, Geometria inquam & Arithmetica, nam in aliis, uti est Astrologia, & Perspectiua, non ita manifestum est ꝙ dicim⁹) facillimè addiscūtur ēt a pueris &

Vtra scientia sit prior Physica an Mathematica.

rudibus aliarum disciplinarum; Quocirca olim Mathematicæ, primæ omnium exponebâtur: Arist. item in 6. Ethicorũ, scribit puerum posse euadere Mathematicum, prudentem verò aut Philosophũ minimè. Cæterum Albertus in 1. Trac. suo Physico cap. 1. vult Physicam priorẽ esse Mathematicis secũdum nos; quoniã agit de ꝑpriis obiectis sensuũ, quæ sunt magis sensata ac proinde notiora q̃ sit quantitas, quæ est tantùm sensibile commune. Sed pace Alberti dictum sit, licèt quantitas non sit proprium sensibile, tamen, quia omnibus sensibus usurpatur, atq; percipitur, hac ratione notior erit quàm quoduis sensibile proprium: Præterea, dictum Alberti si quidquam ualeret, illud tantummodo concluderet, res Physicas notiores esse cognitione crassa, quæ est secundum sensus, secũdùm quos res tantum cognoscitur (ut aiũt) quo ad esse, nõ aũt cognitione distincta & scientifica, quæ ẽ per caussas & principia; hæc enim constat notiora nobis esse (ut diximus) in Mathematicis quàm in Physicis. Altera propositio ẽ hæc: Mathematicæ secundum naturam vidẽtur priores Physica. Ratio est, quoniam Mathematicæ considerant quãtitatem ut quãtitas est, Physica uero, res prout sunt mobiles, atque sensibiles, sed esse mobile & sensibile præsupponit quantitatem. ergo prior natura est materia Mathematicæ doctrinæ, quæ est quãtitas, q̃ Physicæ, quæ est ens mobile. quare tametsi substantia sit prior quantitate quæ est accidens, tamẽ substãtia ut mobilis uel sensibilis, est posterior, hoc autẽ modo etiam Physicus cõsiderat; nam prior contemplatio substantiæ ut substantia est, ad Metaphysicã pertinet. Hoc item perspicuum fit ex eo, quia res Mathematicæ sunt magis abstractæ a materia quàm Physicæ. ex quo fit, ut sint quoque priores natura; nam prius potest abstrahi a posteriori, nõ autem contra, sed quantitas abstrahitur a rebus physicis, ut physicæ sunt, hæ uerò, ut tales, nõ pñt ab ea separari, ergo, &c. Idem confirmari potest testimonio Aristot. qui in primo Poster. tex. 42. ait eam scientiam esse priorem, quæ non agit de subiecto aliquo, hoc est, ut interpretãtur omnes, de re materiali & sensibili:

A Præterea, inquit illam scientiam priorẽ esse, cuius subiectum est magis simplex, & cui altera scientia addit aliquid, sicut Perspectiua addit lineæ, esse visibilem, & Musica numero, esse sonorũ, sed Mathematicus agit de quãtitate abstracta a materia, Physicus aũt de rebus quæ sunt cõiunctæ motui & materiæ; Physicus item considerat quantitatẽ ex additione, hoc est nõ agit de quãtitate, ut quantitas est, sed ut quãtitas materialis, mobilis & sẽsibilis, ergo Physica est posterior secundum naturam Mathematicis: Sed quia nonnihil hac in re latet difficultatis, id B breuiter explicandum est.

Duplex hoc loco dubitatio existit, vna est hæc; Aristo. in 6. Metaphysi. tex. 3. inquit, si nõ essent substantiæ abstractæ, fore, vt Physica esset prima Philosophia; & in 6. lib. Metaphy. tex. 39. inquit Physicam esse secundã Philosophiam; ex quibus uerbis intelligitur Physicã esse proximã Metaphysicæ, ac proinde secũdam inter scientias speculatiuas, ergo est natura prior Mathematicis disciplinis. Altera dubitatio ẽ hęc; Mathematica quãtitas abstrahitur a rebus Physicis, ergo C est posterior illis, prius enim est talem quantitatẽ fuisse Physicã, quàm esse abstractam ab intellectu a rebus physicis; sed ut est abstracta, cõsideratur a Mathematico: consideratio igitur quantitatis Mathematica, erit posterior cognitione Physica eiusdem quantitatis. Ad primã dubitationem respondent quidam Scotistæ, si tollerẽtur de medio intelligentię, non remansuram Metaphysicam distinctam a Physica & disciplinis Mathematicis, quia tunc sola Philosophia naturalis ageret de substãtia quæ est prima oium D entiũ, ideirco Physica merito diceretur tunc prima Philosophia; hoc aũt ita confirmãt, Metaphysica differt a Physica & Mathematicis per abstractionem, quę secundum rẽ & rationem fit a materia, sed sublatis intelligentijs nullo modo remaneret talis abstractio, ergo neq; remaneret Metaphysica. Sed hi philosophi dupliciter meo iudicio falluntur; primùm enim falsũ est, sublatis intelligentijs nõ esse remansuram Metaphysicam, nam tunc remanerẽt res naturales & res Mathematicæ, quibus essent aliqua prædicata

Duplex dubitatio.

Vtrum sublatis intelligẽtiis omnino tolleretur Metaphysica, & tunc Physica esset prima philosophia.

cata communia, ut ens, uerum, accidēs, prius, & posterius, totum, & pars, idē, diuersum, & alia permulta his similia, quę cum sint communia utrique scientiæ (nimirum Physicæ & Mathematicę) neutra posset sibi sumere & uēdicare peculiare eorum tractationem, sed id ptineret ad scientiam quampiam superiorem, & magis cōmunem, quæ non potest fingi esse alia quā Metaphysica. Deinde illud quoque procul est a uero totā Metaphysicā contineri illa abstractione quæ est secūdum rem, & rationē a materia, cum Metaphysicus agat de multis rebus, quę minime cadūt sub prędictam abstractionē; de qua re, quoniam satis supra dictū fuit cap. 6. & 7. nihil attinet in præsentia pluria uerba facere. Nos igitur respōdemus illum locū Arist. tametsi perdifficilis sit, plurimumq; negotii facessat his qui nobiscum sentiunt, tamen sic esse interpretādum, ut Arist. significare uelit Physicā tunc futuram fuisse primā Philosophiā, primam inquam, dignitate atque præstātia, quoniam sola ageret de substantia, quæ præstātior est accidentibus, non autem primam, uel sm naturam uel secūdum nos; quanquàm & hac etiam ratione quodammodo prima esse & dici posset, sublatis enim intelligentiis omnique substantia incorporea & immobili, tunc non esset alia substātia, quàm naturalis; physicus igitur non solum consideraret substantiā, ut est naturalis, sed absolutè etiam, ut substātia est; ac proinde natura præcederet sciētias Mathematicas: Et quamuis ēt sublatis intelligentiis relinqueretur quędam scīa considerās, ut ante dixi, nonnulla prædicata cōmunia rebus naturalibus & mathematicis, tamen qm talis scīa perexigua esset, non numeraretur tanquam distincta ab aliis duabus, sed eā complecteretur Philosophia naturalis tanquam partem aliquam sui: Quemadmodum non est dubium quin sit aliqua scīa Mathematica communis, quæ debeat speculari affectiones cōmunes magnitudini & numero, quæ tamen sciētia, a Mathematicis non numeratur distincta a Geometria & Arithmetica. Ergo quia sublatis intelligētiis, Physica non solum ageret de substātia ut est mobilis & sensibilis, sed etiā absolute, ut est

Explicatur locus difficilis Aristotelis.

A substantia, & tractationem eorum quæ rebus physicis & metaphysicis communia sunt, sibi ipsa sumeret, quod nūc non facit, ideo tunc censeretur prior Mathematicis, & prima Philosophia. Sic igitur sit occursum priori dubitationi.

Ad posteriorem autē dubitationē Proclus in 1. Cōmentario suo in Eucli. c. 6. respondet, negando res mathematicas habere esse per abstractionē a reb. naturalibus, sed esse insitas in anima, ab eaq; genitas & multo priores esse materia physica. Qūo. n. (inquit Proclus) rōnes mathematicæ in esse pēdent a reb. physicis, cū sint certiores illis, & gignant B firmiorem limatioreq; scientiam? Verùm; quia hoc Procli responsum olet magis doctrinā Platonis q̄ Arist. idcirco conuenienter Philosophiæ Peripateticæ respōdētes propositæ dubitationi, dicimus illud argumentū nihil ualere: illo eīm pari rōne confici posset uniuersalia singularibus & superiora suis inferioribus posteriora esse, quoniam ab his abstrahūtur illa; quamuis enim quantitas prius existat in re physica quàm sit actu abstracta ab intellectu, tamen prior est quātitas per C se ac secundū rationem suam quàm eadem prout est physica, & conceptus atq; rō quantitatis ut quantitas est, & ut cōsideratur a Mathematico, prior est quam conceptus quantitatis, ut est in rebus naturalibus, & ut consideratur a Physico. Neque uerò aliud est intellectum abstrahere quātitatē a materia physica, quam considerare illam sine cōsideratione huius, quod proculdubio arguit quātitatē per se priorem esse, & non pendere a rebus naturalibus. prius enim a posteriori, non aūt e contrario posterius a priori D potest abstrahi.

Exponitur diuisio Philosophiæ practicæ.

CAP. XVII.

QVoniā satis diligēter (ni fallor) explanata sunt quęcūque pertinere uidebantur ad intelligēdā diuisionē Philosophię speculatiuæ, consequens est, ut de Philosophia practica

aliquid et dicamus: sed libet hic breuẽ esse; festinamus enim ad alia maiora, & quę magis propria sũt huius operis. Scia igitur practica, si latè sumatur hoc uocabulũ (practicũ) complectitur sciam actiuam & factiuã; nomen actiuæ tametsi latiùs patet, tamen fere (sic usus iam obtinuit) usurpatur pro Philosophia morali, factiua autem continet omnia genera artium. Rursum, nota & peruulgata est tripartita diuisio Philosophiæ moralis, in Ethicam, Politicam, & Oeconomicam, quarum partium, si animum attẽdas ad ordinem doctrinæ, prima est Ethica, qppe quæ continet principia & quasi fundamenta reliquarum partium, agẽs de passionibus seu affectionibus animi, de vitijs & virtutib. earumque actionibus, denique de summo bono, & vltimo fine hominis, quibus rebus non antè cognitis, atque constitutis, facultas Oeconomica & Politica ne digitum quidem progredi possent: Sin autem spectes excellentiam atq; præstantiam, proculdubio primas tenet Politica, etenim ad hanc cæteræ tanquàm extremum & finem, referũtur; vnde Arist. in 1. lib. Ethic. & in principio Magnorum moralium, scientiam morum (quæ græcè dicitur Ethica) subijcit Politicæ, eiusque partem quandam facit. Ac licet facultas Oeconomica natura sit prior ciuili disciplina (ueluti pars est prior toto, & unum multis) tñ quoniã Oeconomica, hoc est administratio rei familiaris, nõ potest bene designari, & doceri, nisi ante descripta & cõstituta fuerit ratio administrationis Politicę, hac vna re inductus est Arist. ut facultati Ethicæ proximè subiungeret doctrinam Politicam, quod planè liquet ex vltimis verbis eius in 10. lib. Ethicorum. Artes autem mechanicas, nemo, qui bene sentiat, posuerit partes Philosophiæ: quis. n. fabrum ærarium, aut lignorum appellet Philosophum? sed sunt quasi famulæ & administræ facultatis Politicæ, in id cõparatæ, ut societas ciuilis, illis instructa, nullum desideret, uel præsidiũ uel ornamentum ad benè beateque uiuendum. Harum artium uarietatem indicat Arist. 2. Phy. 24. & 25. & 79. Plato item in 10. lib. de Rep. Verum subtiliorem, atq; pleniorem diuisionem artium, eleganter, & copiosè persequitur Plato in Dialogo, qui dicitur Sophista, seu de ente.

Diuisio philosophię moralis.

Politicã ordine doctrinæ esse priorem Oeconomica.

De artibus mechanicis

Cæterum meritò quispiã mirari posset, & a nobis requirere, cur Logica prætermissa fuerit ĩ diuisione Philosophiæ, quam Platonici, & Stoici. ĩ Philosophię partibus numerarũt? Verùm huic põt dupliciter responderi; Primùm quidem Logicam prætermitti, propterea quòd illa generali diuisione Philosophiæ, Philosophi uoluerunt diuidere tantũmodo scientiam & Philosophiam (ut uocant) realẽ, hoc est, quæ tractat genus aliquod entis realis, qualem constat non esse Logicam. Deinde, potest etiam dici, a Peripateticis prætermitti Logicã ĩ diuisione Philosophiæ, quòd ipsi existiment Logicam non tam esse scientiam & Partẽ Philosophiæ, quàm modum sciẽdi, & (ut ita loquar) omnium scientiarum, cunctarũque Philosophię partiũ instrumentum. Vide Ammonium, & Simplicium in præfatione super categorias Arist. Philoponum in Proœmio Priorum, Alexãdrum ibidem, & 1. Topicorum cap. 9. Albertũ in principio Posteriorum, & in 1. Metaphys. tract. 1. cap. 1. & in fine secundi lib. Metaphysici. D. Thomam in Opusc. super Boetium de Trinitate, in quæstione de diuisione scientiæ speculatiuæ art. 1. sub finem. Egidium Romanum in principio Post. qui omnes negant Logicam, si proprie ac subtiliter de scia & Philosophia sentire ac loqui uolumus, esse scientiam aut partem Philosophiæ. Ac mihi quidem cum inter Philosophos nostri tẽporis disputatur an Logica sit sciẽtia vel pars Philosophię, uidetur huiusmodi cõtrouersia, & Philosophorum dissensio; nõ tam esse in rebus, quàm in uerbis uel in modo loquendi; aliis nimirum Philosophiæ & scientiæ nomen latiùs, aliis uero angustiùs, & magis propriè sumentibus. Sed iam finis sit huius primi libri.

Dubitatio cur Logica non fuerit numerata in partibus philosophię

FINIS PRIMI LIBRI.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI LIBER SECVNDVS.

RIMO libro disputatum est de diuisione Philosophiæ in speculatiuã & practicã,& ipsius speculatiuæ,ĩ disciplinas Mathematicas,Physicã & Metaphysicã. Sed quia hoc opus quod in manib. habemus,totũ plane dicatũ est docendis tractandisq; reb.Physicis;de ipsa Physiologia,omissis aliis Phylos.partib. deinceps agendũ est. Ac primùm quidẽ statuendũ est,quæ sit eius materia uel subiectũ: tũ ipsius subiecti prĩcipia,spẽs, & passiones indicãdę: deinde de partib.Philosophię naturalis, earũq; inter se cõnexione, ac ordine differẽdũ:postremò explicãda est inscriptio præfixa octo lib.Physic. Arist. ut quale sit hoc genus doctrinę qđ nunc explicare ingredimur,meliùs intelligaẽ.

Quod sit Subiectum Physicæ, opinio D.Thomæ.

CAP. I.

QVæ possent huc afferri ex Logica de uaria significatione, ac ꝓprietatibus subiecti,cõsultò prætermittentes, primũ exponemus pręcipuas aliorũ Philosophorũ opiniones de subiecto Physicę: tũ aperiemus qd nobis hac de re magis probetur. Ab opin.igitur D. Tho.ordiamur.D.Thom. in suo Proœm. Physico uidetur asserere,subiectum Physicæ esse ens mobile, scribens his uerbis, [Cuius](scilicet Physicę)[subiectum est ens mobile simpliciter,non dico aũt corpus mobile,quia oẽ mobile,esse corpus, probatur in isto libro;nulla aũt scia probat suũ subiectũ; & iõ statim ĩ principio

B de Cælo;qui sequitur ad istũ,incipitur a notificatione corporis.] Hæc ille.& licet D.Tho.in proœm.suo super li. de Cælo scriptũ reliquerit, subiectũ Philosophiæ naturalis esse corpus mobile, Thomistæ tamẽ priorem sñiam defendunt, & suadent his fere argumentis, Primò, subiectum Physicæ,aut est corpus mobile,aut ens mobile (nã de his duobus præcipuè dubitatur inter Philosophos) sed nõ est corpus mobile,ergo est ens mobile: Minor sic probatur;subiectũ esse, supponiẽ in ea scientia, cuius est subiectũ, sed Physicus probat corpus mobile esse, siquidẽ

Op D Thomæ,ens mobile eẽ subiectũ Physica ꝓbatur quatuor rõnibus.

C Ari.in 6.Phy.32. demõstrans oẽ mobile esse diuisibile, simul ẽt demonstrare vĩ oẽ mobile esse corpus(nam esse diuisibile,conuenit mobili,quia est corpus) qui aũt ostendit oẽ mobile esse corpus, aliquo modo ẽt probatũ relinquit, corpus mobile esse;cum.n. probaẽ esse cõiũctio aliquarũ partium quæ faciunt aliqđ totum , uidetur ẽt aliquo mõ ꝓbari illud totum esse:Arist. igitur demonstrans cõiunctionem mobilis cum corpore,simul ẽt demonstrasse uideẽ corpus mobile eẽ, quare hoc non põt esse subiectũ Physicę. Deinde,idem est subiectum sciẽ, & præ-

D cipuè passionis quæ de ipso demõstratur in tali scientia;sed subiectum motus vel mobilitatis, quæ est pręcipua passio Physica,non est corpus sed ens, siquidem cũ subiectum ponatur in definitione propriæ passionis.Arist.in 3.Phy.tex.6.definit motum non per corpus, sed per ens, dicẽs,[Motus est actus entis in potentia prout in potentia.] Postea, subiectum (ut uocant) adæquatum debet complecti omnia quæ tractantur in scientia, sed multa sunt mobilia, quæ non sunt corpora; materia enim mutatur ad substãtiam,quantitas item,& qualitas pro-

ducuntur per motum, constat autem huiusmodi res, nō esse corpora, cum tamen sint entia; Adęquatum igitur subiectum Physicæ est ens mobile. Postremū, Arist. in 6. Metaphy. tex. 1. & Auerroes 4. Metaphy. com. 1 aiunt Physicam uersari circa ens quod habet in se principiū motus & quietis, quibus uerbis significāt subiectum Physicæ esse ens mobile. Ne uideatur autem esse repugnātia in uerbis D. Thomæ scribētis ī principio Physicæ subiectum eius esse ens mobile, & in li. de Cælo asserentis esse corpus mobile, quidam Thomistæ aiunt duplex esse subiectum, vnum adæquatum, & hoc in Physica esse ens mobile, alterū principale, & hoc esse corpus mobile; de illo D. Tho. locutum esse in Physicis, de hoc autem in libris de Cælo. Alij, qui uolunt re idē esse ens mobile & corpus mobile, dicūt D. Thom. in Physicis loqui de subiecto formaliter sumpto, in libris autē de Cęlo, de eo materialiter accepto. Hæc pro sententia D. Thomæ.

Egidius refellit opin. D. Tho. sed non benè.

Hāc opinionem Egidius in principio Physicæ dupliciter cōfutat. Primò, si ens mobile esset subiectū Physicæ, ipsa Physica subalternaretur Metaphysicæ (quod tamen falsum esse ostensum a nobis est in primo libro) nam ens mobile, continetur ab ente quod est subiectum Metaphysicæ, eiq; addit ipsum mobile, quod cum sit inferius ente, nec fluēs ex principiis eius, est quodammodo differentia accidētalis respectu entis, cū igitur hęc duo faciant vnam sciētiam subalternari alii, ambo autem cōueniāt in Physicam, si ea ꝓ subiecto habet ens mobile, relinquitur Physicā subalternari Metaphysicæ. Deinde, sequeretur Physicā esse partem Metaphysicæ; cum enim Metaphysica, ut scriptum est in 4. Metaphysicæ, cōsideret ens & species entis, omnisq; sciētia considerans aliquod cōmune, etiam cōsideret differentias & modos, per quos illud commune proximè diuiditur; ens autem proximè diuiditur in ens mobile & immobile, sicut i ens finitum & infinitū, in cōtingens & necessarium, Metaphysica considerans ens, etiā considerabit ipsum ens mobile; quare Physica, quæ agit de ente mobili; erit pars Metaphysicæ. Hæc Egidius contra D. Thomā. Sed rationes Egidii parum firmæ uidentur ad euertēdam hanc opinionem. Nam prior eius rō in eo deficit, quod relinquit tertiam proprietatem, quæ in primis requiritur ad faciendam subalternationem in sciētiis, nimirum vt principia inferioris scientiæ per se demonstrētur in superiori, quia per se sint ignota & demonstrabilia; hoc autem non cōuenire in Physicā, probatum fuit in primo libro. Ad posteriorem autem eius rationem, Thomistæ responderent dupliciter, primū q̄dē, concedendo considerari a Metaphysica species entis nō quidē oēs, sed eas tātū quę cōtinent abstractione metaphysicę: Est autem abstractio metaphysica, quæ fit ſm rem & rōnem a materia & motu, in qua abstractione perspicuū est ipsum ens mobile non posse cōtineri. Deinde, dicerent esse Metaphysicæ, generatim & vniuersè considerare generales species, modos, & gradus entis, sed propriā atq; plenam tractationem eorum modorum qui alieni sunt a Metaphysica, relinqui scientiis particularibus. Quocirca licēt Metaphysicus diuidat ens in mobile & immobile, & vtriusque differentiam generatim exponat, singularem tamen explicationem rerum mobilium, nō sibi sumere, sed totam Physico relinquit. ex quo intelligitur Physicam non esse partem Metaphysicæ.

Oppugnatur aliter opi. D. Th.

Sed opinionem D. Thomæ ualentiori fortasse ratione oppugnare quis posset ad hunc modum: Subiectum cuiuslibet scientiæ, ut est apud Auerroem, 1. post. commen. 179. habet duas partes, unam ueluti materiā, quæ est res ipsa quæ tractatur in scientia; alteram ueluti formā, quæ est ratio & modus ſm quem prædicta res tractatur: inter has autem partes oportet talem esse proportionē, qualis cernitur i rebus naturalibus inter materiam & formam, ita ut unicuique formæ respondeat propria materia; sed inter ens & mobile, non seruatur talis proportio; nam esse mobile non cōuenit rebus quā sunt entia, alioquin omne ens esset mobile, sicut non conuenit rebus, qua tenus sunt animantes; sic enim fieret, ut pręter animal, nihil esset mobile; qnęrēdum igitur est proprium aliud subiectū cui primo insit mobile, & propter quod etiam

etiam competat alijs rebus, hoc autem quodnam sit, facile reperiemus si ponamus nobis ante oculos seriem eorũ quæ numerantur in categoria Substãtiæ, exẽpli gratia,

Ens
Substantia
Corpus
Viuens
Animal
Homo
Petrus

B Ex hac serie quidquid sumpseris infra corpus, non propriè respondet mobili, quoniam est angustius & minus late patens; de pluribus.n.rebus dicitur mobile, quàm quodlibet eorum quæ numerãtur sub corpore; sin autem sumas aliqd eorum quæ sunt supra corpus, id profectò amplius erit atque latius quàm mobile; non.n.omne ens aut omnis substantia, est mobilis. Ex his intelligitur, eẽ mobile non esse coniungendum cum ullo eorum quæ sunt præter corpus; quare non rectè statuitur subiectum physicæ, ens mobile. C Præterea, si quis ita loqueretur, animal componitur ex materia prima & anima, uere quidem sed impropriè loqueretur; nam propriè materia animæ, non est materia prima, sed corpus organicum; etenim anima definitur actus corporis organici; similiter si quis ita definiret hominem, hõ est substantia rationis compos, non bene definiret, quia rationale, non est proxima differẽtia substantiæ, sed animalis: quamobrem in definiendo homine, rationale nõ debet coniungi cum substantia sed cum animali: Vnde Arist.in 6.Topic.reprehẽdit eas definitiones quibus res definiuntur per genus remotum; ergo pari ratione absurdum uideri debet, si quis ponat subiectum physicæ, ens mobile, cum mobile non conueniat enti ut ens est, sed potius ut est corporeum, non secus atq; si quis faceret subiectum Medicinæ, ens sanabile, ac non potius corpus humanũ sanabile. Verùm, quid pro opinione D. Thomæ, & quid contra eam dici possit, ita sit explicatum.

Solutio rationum opinionis D. Thom.

Si cui autem opi.D.Thomæ non maximè probatur, is posset ad rõnes quæ p confirmatione eius supra positæ sunt, hoc mõ respondere. Ad primam rõnem responderi potest, nusquam demõstrari ab Arist. corpus mobile esse, neque uerò posse demonstrari a physico: Etenim demonstratio adhibetur ad faciendã fidem rebus obscuris & dubiis, non autem certissimis & maximè perspicuis, uti est in physica, corpus mobile esse; & Aris. significat hoc supponendum esse in physica, scribens in 1.Physic.tex.11. ad hunc modum, [Nobis autem supponatur ea quæ sunt natura, aut omnia, aut quædam moueri: manifestum est aũt ex inductione.] Deinde si ridiculum est demonstrare naturam esse, ut scriptum est in 2.ph tex.6. quanto magis ridiculus esset Physicus, si tentaret demõstrare corpus mobile eẽ, cũ manifestius sit esse corpora mobilia q̃ naturã esse. Præterea, Physicus non debet neque põt demonstrare motum eẽ, ut pulchrè docet Arist.8.phy.tex.22. sed corpus mobile est notius nobis q̃ mot⁹, ergo physicus nullo mõ põt demõstrare corpus mobile esse. Minor patet tum ex his, quæ sunt apud Ari.4.phy.te.104.ubi sic ait, [Etenim motus notus est p id qđ mouetur, & latius per id quod fert, Hoc aliquid.n.est id quod fertur, motus autẽ non:] tum ex his, quæ scribit Themist.in 3.phy.super tex.16.hoc mõ[Accedit, qđ notius est mobile aliquãdo quã motus, non.n.idem est nosse motum eẽ, & quid si motus exploratũ habere; Nã ut sit motus, neminem latet, quid aũt sit, uel nos quoq; nunc quærimus; at uerò motum esse, res motæ nobis ostendunt, hæc aũt sunt, quę nos mobilia nuncupamus, quare is qui in motu definiẽdo admonitionem hẽt rei mobilis, affert rem magis planã, & notã ad docendũ, id quod erat D ignotius.] Nõ igitur Themistiæ bene concludũt cũ ita ratiocinãtur. Arist. demonstrat omne mobile esse diuisibile, uel eẽ corpus, ergo demonstrat corpus mobile esse; nam illud põt demonstrari qđ ẽ dubium; etenim Scotus putat Angelos uerè mobiles esse, cum tamen nõ sint corpora; & Democrit. Leucippus, & Epicur. faciebant atomos mobiles, & indiuisibiles; hoc ãt, cũ sit per se notũ, nõ põt cadere sub demonstrationẽ. aliud igitur est, omne

omne mobile esse diuisibile, quod cũ nõ fit per se notũ, pbatur a Physico, & aliud est, corpus mobile esse, quod cũ fit manifestissimum sensibus, non potest a Physico probari. Ad secundam, Ens dupliciter sumitur; uel tanquam nomen quoddam transcendens, uel tanquam participium uerbi substantiui, sum, ut idem ualeat, atq; id quod existit; in definitione motus ponitur ens, non ut nomen transcendens, sic enim faceret definitionem uitiosam; nam Arist. 2. Post. text. 17. & in 6. Top. uetat adhiberi in definitionibus eiusmodi nomina transcendentia, propterea quòd quicquid ponitur in defini tione alicuius rei, debet eã separare ab alia quapiam re. Itaque illud, [Entis in potentia,] idem ualet, atque si dixisset, motus est actus eius quod existit in potentia; Sed dices, cur non loco entis posuit (corporis) quandoquidem corpus est proprium subiectũ motus? An quia nondum erat notum omne mobile esse corpus, idq; postea demonstraturus erat in 6. Physicorũ? Ad tertiam, est quidem mutatio in formis tã substãtialibus quã accidẽtariis, tãquã i terminis inter quos & circa quos fit mutatio, est quoque in materia prima tanquam in eo quod substernitur, & subiicitur mutationi, uerum proprie motus est in toto composito; si enim quæratur quid est qđ generatur, aut corrumpitur, quid item est quod alteratur; qui diceret materiam, aut formam generari, & corrumpi, non bene profecto responderet, etenim totum cõpositum est quod generatur, corrumpitur, alteratur secundũ qualitatem, mouetur secundum locum, cæterisque mutationum generibus afficitur. Vnde Arist. in 1. phys. 63. dicit, omne quod fit, semper esse compositũ. Ad quartã, cum idem plane sit corpus mobile, atque ens mobile, & substantia naturalis uel sensibilis, Arist. & Auerr. non admodũ soliciti de uocabulis fuerunt, & uariis nominibus designãt subiectum physicæ, nũc hoc, nũc alio uocabulo appellãtes. [Qđ si tantum tribuãt uerbis Arist. ut ab his negent temere discedendum esse, cur non animaduertunt Aristot. in 6. Metaphysicæ proximè ante eum locum, quẽ ipsi citant, scribere physicam uersari circa substantiam quę habet in se principiũ motus & quietis? quare hinc liceret cõcludere subiectum physicæ esse substantiam mobilem. Cur item non repetunt memoria quæ scripta sunt ab Auerroe in 12. Metaphy. & in principio Physicæ? etenim illic ait subiectum philosophiæ naturalis esse corpus mobile, hic autẽ, esse res sensibiles prout sunt transmutabiles? cum igitur tam uariè locuti fuerint de subiecto Physicæ, non sunt eorum uerba argumenti loco trahenda, ad unam aliquam certam opinionem asserendam & astruendam.

Exponuntur aliæ opiniones de subiecto Physicæ.

CAP. III.

Scotistæ arbitrantur subiectum philosophię naturalis esse substãtiam naturalem, idque probant ad hunc modum. Primum, quoniam Aristot. id apertè significat in 6. Metaphy. textu 1. his uerbis quæ paulo ante commemorauimus. Deinde, si subiectum Physicæ nõ est substãtia naturalis, aut igitur erit ens mobile, aut corpus mobile: sed neutrũ põt esse: Minorẽ ita probant, nõ põt esse subiectũ ens mobile, duas ob caussas, tũ qa sic Physica subalternaretur metaphysicæ, qđ ipsi cõfirmant similiter, ut Egidius cuius rõnes superius exposui, tũ ẽt quia mobile, cum significet motum, seu mobilitatem quæ est passio quædã physica, nõ potest esse ratio formalis subiecti: nam passio una cũ subiecto facit ens per accidens, & posterior est subiecto; ita ut citra passionem subiectum possit perfectè cognosci secundum quidditatem suã; & potest passio demõstrari de subiecto suo, sicut mobile de ente naturali demonstrari potest, hoc modo; Omne ens quod habet in se principium motus & quietis, est mobile; sed omne ens naturale est tale, ergo est mobile. Hæc autem omnia repugnant rationi formali alicuius subiecti. Præterea, quod non possit esse subiectum Physicæ corpus mobile, sic ostendunt; nã Angeli sunt mobiles *Opinio Scotistarũ esse substantiam naturalem.*

motu

motu physico, qui tamen non sunt corpora; Angelos autem moueri posse ex uno loco ad alium, tametsi latuit Aristotelem, tamen nos, qui Christianæ doctrinæ præceptis imbuti sumus, ex sacris literis certum, atque perspectum habemus. Hæc illi.

Refellitur secunda opinio.

Sed tres ob caussas non probatur nobis hæc sententia. Primò, quia sicut supra docebamus, mobile nō bene coniungi cū ente, quia multo latius patet ens, quàm mobile; sic nunc contra istos dici potest, mobile non bene ac proprie congruere cum substantia, siquidem nō omnis substantia est mobilis motu physico. Deinde, falsò existimant, eos qui ponūt subiectum Physicæ corpus aut ens mobile, vsurpare ipsum mobile, pro passione aliqua physica, ac non potius per id vocabulum significare uelle idem, quod ipsi uocant naturale, hoc est, id quod habet in se principium motus & quietis: non secus atque cum dicimus, animal rationale esse definitionem hominis, non sumimus rationale, pro quadam potestate ratiocinandi, quæ est qualitas accidentalis; sed eo uocabulo innuimus atq; denotamus propriū gradum & differentiā essentialē hominis. Postremò, falsum est Angelos esse mobiles motu physico: etenim motus Angeli, vel potentia passiua eius ad motum, non potest a Physico, non dico scientificè comprendi, sed ne coniectura quidem aut suspicione aliqua percipi. Præterea, si Angelus mouetur physicè, ergo uel ab alio uel a se; sed non ab alio, ut clarum est, nec a se, quia haberet duas partes, quarum una moueret, altera moueretur; nisi fo te dicant secundū idem mouere, & moueri, quod simpliciter absurdum est. Deinde, si Angelus mouetur physicè, ergo habet in se principium motus, sed quæ sunt huiusmodi, per se ac simpliciter pertinent ad scientiam naturalem; hanc enim regulam reliquit nobis Aristot. 2. Physi. text. 71. ad dignoscendas eas res quæ cadunt sub scientiam Physicam; ab his quæ non pertinent ad ipsam, quæcunque inquit, mouent & mouentur, quoniā habent in se principium motus, quod est natura, sunt uere physica, & propriè pertinent ad scientiam naturalem. Necesse igitur

Angelos moueri secundum locum, non physicè nec modo physico, probatur multis argumētis

A est Scotistas confiteri Physici esse, agere de Angelis simpliciter, & ut uocant, quidditatiuè: Ad hęc, si Angelus physicè nō est in loco, nec potest moueri physicè secundum locum, sed non est physicè in loco; nam quod sic est in loco; coæquatur ei, & ab eo continetur, & alias proprietates habet, quas de loco physico tradit Aristo. in 4 lib. Physico. Adde, quòd cum Angelus sit substantia immaterialis & incorporea, nullam habet proportionem ad locum physicum nec ad motum. His accedit quod Aristoteles in 6. lib. Phys. probat, omne mobile physicum esse diuisibile, & habere partes

B quantitatiuas; & alio loco cōfirmat cuncta quæ mutantur physicè, habere materiam, & nullum indiuisibile posse moueri physice secundum locum. aliud igitur ē Angelos moueri ex vno loco ad aliū: quod neq; nos neque ullus Theologus negabit, & aliud est Angelos moueri secundum locum physicè, eo nimirum modo quo mouētur mobilia physica, quod plærique omnes Theologi inficiantur.

Tertia opinio q sit res sensibilis refellitur.

Quidam recentiorum Philosophorū, faciunt materiam Physicæ, substantiam

C sensibilem, moti verbis Auerrois, quæ scripta sunt ab eo ī prologo Physico, vbi ait subiectum huius artis non esse aliud quam res sensibiles; Sed hi si volūt substātiam sensibilem, quatenus est sensibilis, esse materiam Physicæ, dupliciter errant; primū quia ex eo fieret, ut libri de Anima cōtinerent uniuersam Physiologiam; nàm si bona est ratiocinatio Arist. qua ipse vtitur in 1. de Partibus animalium cap. 1. ad ostendendum scientiam animę intellectiuę nō pertinere ad Physicā, quę sic habet. si Physicus ageret de

D intellectu, similiter etiā deberet agere de omni ītelligibili; ergo pari ratione liceret nobis in pręsentia sic argumèraris in libris de Anima agitur de sensu; ergo ibidem debet tractari de omni sensibili qua sensibile est, sed esse sensibile secundum illos ē ratio formalis subiecti Physicę, ergo libri de Anima continent uniuersam materiā Physicę, ac proinde totam scietiam naturalem. Deinde, si esse sensibile, est ratio & cā cur aliquid subijciatur scientię naturali, ergo cui talis ratio per se cōueniet, id per se ac simpli

citer

citer tractabitur in Physica, cui uero cõperet secundũ quid atque per accidens, id quoque per accidens & secũdũ quid pertinebit ad Physicam; sed esse sensibile, per se conuenit accidentibus, per accidens autem substantiæ (vt clarum est ex his quæ traduntur in 2.lib.de Anima textu 65.) Physicus igitur per se aget de accidentibus, per accidens autem de substantia, quod perspicuè falsum est.

Adde, quòd subiectum Physicę, oportet esse quidpiam absolutũ, cuius ratio formalis non potest esse, vt uocant respectiua, sed esse sensibile habet in se respectũ & relationem ad aliud, ergo non potest esse propria ratio subiecti Physicæ. Neq; uero debuit eos mouere auctoritas Auerrois, quippe qui non tam subtiliter de re ipsa loquens uerič descripsit materiam Physicæ, ut supra diximus.

Quarta opinio, subiectũ esse, res generabiles & corruptibiles.

Non desunt etiam qui putent subiectum Philosophiæ naturalis, esse res generabiles & corruptibiles; quam opinionem corroborant his duobus argumentis. Primũ est hoc, Ari. in octo libris Physicis tradit principia & affectiones communes omniũ rerum naturalium; sed nõ exponit nisi principia & affectiones rerũ corruptibiliũ; ergo in Physica tãtùm agitur de rebus corruptibilibus: Maiorẽ ita probant, Arist. initio Physicæ proponit se uelle tractare de principijs maximè uniuersalibus, idemq; pręcipit tum ibi, tum in primo de Partibus animaliũ c. 1. prius explicanda esse quæ sunt cõia q̃ quæ sunt propria, & quæ sunt magis uniuersalia quàm quæ minus. Deinde, si in octo libris Physicis nõ tractãtur principia cõia omnium rerum naturalium, ergo aut traduntur alibi, aut nusquam; māca igitur & imperfecta esset doctrina Ari. alibi uerò nec Arist. egit, nec potuit agere sine uitio: Etenim doctrina taliũ rerũ poni ac explicari debuit in uestibulo Philosophiæ naturalis. Minorẽ aũt cõfirmant hoc modo. Aristo. in 1. Physicorum agit de materia, forma & priuatione; quæ tria proprie non insunt nisi in rebus corruptibilibus; nam quibus rebus priuatio accidit, in eas necessario aliquãdo cadit interitus. Præterea, hoc apertissime declarat Aristo in 1. Physic. tex. 68. ubi quasi faciens epilogum eorum quæ antè docuerat, ait se dixisse de principijs eorũ quæ generantur & corrumpuntur. Postea, in 2. phy. definit naturã esse principiũ motus & quietis, quam definitionem perspicuum est non conuenire nisi in naturã corruptibilem, cælestis enim natura sempiterno & irrequieto motu cietur. Ad hæc; motus est actus entis in potentia, & circumscribitur duobus terminis, quorum unus dicitur terminus a quo, alter ad quem, quod de motu cæli verè dici non potest. Ad extremum, esse in loco & in tempore, tantummodo cõpetit in res corruptibiles, ergo &c. Alterum uerò argumentum quo hanc opinionem communiũt est hoc; Tota Physiologia occupatur & consumitur in explicãdis rebus corruptibilibus, exceptis modo duobus libris de Cælo, in quibus tamen non agit de cęlo per se, nec ut est species subiecti Physicæ, sed quatenus est principium mouens ac efficiens rerũ corruptibilium, quod ita esse ex eo perspicuum est, quia eiusdem ẽ tractare de forma atque de materia alicuius rei, ut docet Aristot. in 2. Phy. a 21. ad 26. quare si Physicus ageret de materia cæli, eũdẽ quoq; oporteret disserere de forma eius quæ est intelligentia, quod palam est & ab Arist. doctrina, & a ueritate plurimũ abhorrere. Non igitur Physicus considerat cælum nisi prout est caussa mouens & efficiens rerum sublunarium.

Refutatur 4. opinio.

Horum sentẽtia licet in speciem probabilis sit, tamen si bene perpendatur, falsa est. Primùm, quoniã Arist. 3. de Cælo tex. 1. in 8. Metaph. tex. 12. & in 12. Metaph. tex. 5. & in primo de partibus animalium cap. 5. numerat cęlũ inter substãtias naturales, & uult scientiam eius, physicam esse: Vnde, cum in 12. Metaph. tex. 5. tripartito diuisisset substãtiam, in mobilem & immobilem, rursus mobilẽ in sempiternam & corruptibilẽ, inquit substãtiam mobilem, siue fuerit æterna siue corruptibilis, pertinere ad Philosophum naturalem, immobilem autẽ minimè. At si cælum tantummodo pertinet ad Physicum, vt est principium mouens & efficiens, cur Arist. cælum refert ad scientiam naturalem, intelligentias autem minime, cum sint etiam ipsæ caussæ mouentes, efficientesq; rerum naturalium?

ralium? Deinde, in 2. phy. te. 71. Arist. ait quęcunque mota mouent, siue corruptibilia sint siue incorruptibilia, esse Physica & spectare ad negocium Physicū, sed cælum mouet & mouetur, ergo &c. Amplius, Arist. in li. de Cælo, non tantū agit de cælo, ut est principium harum rerum inferiorum, sed absolutè, & ut loquũtur nunc Philosophi, quidditatiuè: demonstrat. n. naturā cæli diuersam esse a naturis elementorum, eamq; ingenerabilem atq; incorruptibilem; nec vsquā indicat quidditatiuam cognitionem cæli requirendam esse ex alia sciētia. Praeterea, cælum habet naturam quæ est principium motus, ut docet Arist. 1. li. de cęlo, tex. 5: propria item operatio eius, quæ est motus circularis, est plane Physica, ergo cælum erit corpus Physicum. Postremò, si perfecta cognitio cæli nō traditur a Physico, a quo igitur petenda est? Nūquid a Mathematico? Atqui Astronomus, qui unus de cunctis Mathematicis solū verba facit de cęlo, non perscrutatur substātiam eius, ut egregiè ostendit Simplic. in 2. Phy. super te. 18. Num a Metaphysico? Sed neque Ari. talem scientiam dedit in sua Metaphysica, nec ibi profitetur. aut significat eiusmodi doctrinam esse Metaphysicam.

Caeterùm dissoluamus rationes ipsorum: Ad primam respondeo, in 1. li. Physic. solùm tradi principia rerum generabilium, in libr. autem de Cęlo declarari principia cæli; causa autem, cur non primùm dederit principia communia vtrisque rebus corruptibilibus, nimirū & cælis duplex afferri potest, una è quoniam corpus naturale analogice dicitur de cælo & rebus sublunaribus non autem uniuocè, saltem loquendo Physicè; analogū autem, seu (ut cum Arist. loquar) id quod dicitur ab uno ad unum, non significat naturam aliqua diuersam ab analogatis, sed proxime significat omnia analogata. unum tamen eorum principaliter alia uerò prout sunt aliquo modo affecta ad illud & habent ordinē seu proportionē quādam ad ipsum: Ex quo fit, ut bene declarato principali analogato, facilis sit cognitio & reliquorum analogatorū, & ipsius analogi quod est commune omnibus. Quamobrem vsuuenit, ut Aristot.

Solutio rationum quarta opinion.

A & alij Philosophi, interdum posthabito communi analogo, præcipuè commorētur in explicando principali analogato: unde Arist. in libris Metaphysicis pauca scripsit de accidente, de ente uerò paucissima, sed omnem operam suam contulit ad docendam, explanandamque substantiam quæ est principale analogatum entis. Altera caussa est, quoniam paucissima sūt communia cælo & rebus corruptibilibus; quanto. n. interuallo distant inter se, materia, forma, motus, locus, denique mensura durationis corporum cęlestium, atq; corruptibilium? Quamobrem

Pulchra doctrina d' analogo, seu eo quod dicitur ens ab uno ad unum.

B quoniam ea quæ uidentur esse communia, perpauca sunt, eaque perobscura & perdifficilia cognitu, nisi antè perspectā habeamus naturam utriusque corporis, ideo satius fuit quæ propria sunt vtriusque corporis, seorsim & distinctis operibus edocere; quemadmodum uidemus factum fuisse ab Arist. Exorsus autem fuit scientiam naturalem a doctrina rerū corruptibiliū, quoniam hæc facilior est ad perdiscendum, multumque adiumenti præbet ad peruestigandam & cognoscendam naturam cęli. Ad secundam rationem,

C dicendum est ipsos falso existimare intelligentiam esse ueram formam cæli, cùm sit tantùm forma (ut aiunt) assistens, non autem dans esse cælo; quod luculenter confirmarem, nisi hoc alienum uideretur instituto nostro (pertinet enim talis disceptatio ad lib. de Cęlo) & hac de re infra lib. 7. huius operis, nonnihil attingemus. Verùm quia satis superq. alienas opiniones

D refutauimus, restat ut sententiam nostram deinceps exponamus.

Poni-

Ponitur quinta opinio, subiectum Physicæ esse corpus mobile seu naturale, quæ magis probatur.

CAP. III.

Mihi quidē probatur maximè, & ad ueritatis similitudinem videtur esse propensior opinio Auicēnę, Linconiēsis, Alberti, Egidii, & aliorum grauium atq; præstantium Philosophorum, qui existimāt subiectum Philosophiæ naturalis, esse corpus mobile seu naturale: Sed vt probabilitas huius opinionis cunctis perspecta explorataq; sit, quædam ante declaranda sunt. Primum igitur sciendum est, triplex esse corpus, vnum Physicum, alterū Mathematicū, tertium autem Metaphysicum: etenim trina dimensio, quæ continet longitudinem, latitudinem & crassitiē, & propter quam aliquid est atq; nominaē corpus, tribus modis considerari potest, uel præcisè & seorsim ab omni materia, & sic facit corpus Mathematicū: uel vt inest in substantia composita ante motū, & qualitates sensibiles, atque hoc modo constituit corpus Metaphysicum; nam si Metaphysicus speculatur decē categorias, necesse est eum quoque agere de substātia composita & de quātitate; ex quo necessariò efficitur, ut tractet etiam de corpore: uel ut est affectio substātię mobilis & sensibilis, necessaria cum ad suscipiēda sustinendaq; cætera accidentia, tum ad exercēdos motus & actiones naturales; atque pp huiusmodi q̃titatē sic affectā, appellaē corpus Physicū; qua significatione corporis, nos in præsentia vtimur cū facimus subiectum Physicæ corpus mobile. Sed dicet aliquis, neque Auerr. neque Aristo. agnoscere hoc nostrum corpus Metaphysicū; illū quidem, quia in 3. Metaphysi. com. 17. scribit duplex tantummodo esse corpus, Physicum, & Mathematicum: hunc autem quoniam 3. Physic. tex. 40. & item alijs locis innuit solùm duo genera corporum, unum intelligibile, hoc est Mathematicum, alterum sensibile, hoc est Physicum; Et in 2.

Triplex vel quadruplex consideratio corporis, Physica, Mathematica, & Metaphysica.

Dubitatio.

A de Anima tex. 3. ait corpora naturalia esse principia aliorū corporum, quod uerū non esset si existeret aliquod corpus Metaphysicum, hoc enim non esset posterius corpore Physico, sed potius esset natura prius. Verùm, huic dubitationi occurri potest ad hunc modum: non potest negari quin (ut antea diximus) triplex sit & ad tres scientias pertinēs consideratio corporis, sed Aristo. & Auerr. partim quia corpus Metaphysicū, & Physicum re non differunt, partim sequuti communem modum loquēdi vsitatum in scientijs, tantum faciunt duplex corpus, vnum Physicum, alterū Mathematicum.

B In 2. autem lib. de Anima Aristo. loquitur de corporibus quæ reuera existunt, & sub sensus nostros cadunt, non quæ sola cogitatione cohærent, cuiusmodi est corpus Metaphysicum & Mathematicum. Illorum autem corporum quæ existūt in natura, duo genera sunt, vnum naturale, ut lapis & planta; alterū verò artificiosum, vt mensa, uel lectus; & quia formæ artificiales habent pro subiecto in quo inhærent & a quo sustentātur, ipsum corpus naturale, idcirco Aristot. ait corpus naturale esse principiū,

C videlicet tanquam materiam aliorū corporum, nimirum artificialium. Est quoque quarta consideratio corporis prout est artificiale; nam quantitas, ut uarie figuratur & determinatur per artem mechanicam, facit corpus artificiale, quod prioribus tribus posterius est, & uocari potest corpus artificiosum. Deinde, memoria repetendum est id quod supra diximus, cum discuteremus opinionē Scoti, illud uocabulum (mobile) non significare aliquam passionem, nam passio subiecti nō potest esse ratio formalis eius,

D ut ibi ostendimus. significat igitur mobile, idem prorsus atque naturale, & quod habet in se principium motus. Cum.n. ille gradus & rō corporis quæ præcise cōsideratur a Physico, nobis occulta sit, & careat proprio nomine; idcirco exprimitur & declaratur ex comparatione ad motum, qui est effectus & passio eius, cū ōis notissima. Itaque apud nos idem omnino ualent hæc omnia, corpus mobile, naturale, habens in se pincipium motus, & si quod aliud nomen est eiusdem gene-

Solutio dubitationis.

generis. Quocirca materiam Physicæ varijs nominibus designauit Auerroes. Nam in prologo Physicæ, ait esse res sensibiles prout sunt transmutabiles: at in 12. Metaphysi. comm. 5. scribit esse corpus mobile, & in quarto Metaphy com. primo, ens mobile, vt uel inde perspicuum sit, non debere Philosophum, ubi res manifesta est, valde solicitum esse de uerbis; pulchre enim illud a Platone dictum est, si verba vbi opus est contemneremus, prudentia eruditioneque ditiores essemus.

Demonstratio quòd subiectū Physica sit corpus mobile uel naturale.

Ac his quidem positis, facile & breuiter confirmari potest opinio nostra de subiecto Physicæ, hoc modo: Illud est subiectum alicuius scientiæ, cuius quæcunque per se tractantur in scientia, sunt uel principia, uel passiones, uel species, hæc enim tria, ut est in 1. Poster. omnis scientia perscrutatur circa subiectum suum, sed tale est corpus mobile, ergo, &c. In promptu est Minoris probatio; nam materia, forma, & natura sunt proxima principia corporis mobilis; Item quantitas, motus, locus & tempus, sunt affectiones naturales, quę per se, ac primò conueniunt corpori mobili; denique, cælum, elementa, mixta, inanima, stirpes, animantes, homo, sunt species corporis mobilis. Adde, quod mobile seu naturale, propriè & (ut uocāt) adęquatè, nec enti, nec alii subiecto conuenit, præterquam corpori. quod quia supra fusius explicuimus, hoc loco simpliciter & breuiter attingimus. Maneat igitur, subiectum Philosophiæ naturalis esse corpus mobile seu naturale.

Ponuntur decem dubitationes.

Sed ex his quę de subiecto Physicæ dicta sunt, existunt nonnullæ dubitationes, quas nunc enodare oportet. 1. Dubitatio. Cur facimus tantum subiectum Physicæ corpus mobile, & non addimus etiam, ut ita loquar, quiescibile? cum natura definiatur esse principium motus & quietis? 2. Cur dicimus corpus mobile, & non mouēs, cùm mouere sit nobilius quàm moueri? 3. Cur non ponimus subiectum physicæ, corpus quantum, uel figuratum? nam sicut necesse est omne corpus naturale aliquo motu præditum esse, ut scribit Aristot. 1. de Cælo tex. 57. sic etiam debet esse af-

A fectum quantitate, & figura. 4. Physicus agit de intelligentiis, ut uidere est in 8 Physi. agit item de formis tam substantialibus quam accidentariis, harum autem rerum nulla est corpus mobile, ergo, &c. 5. Aristot. in 1. Physic. text. 11. ait supponēdum esse ea quæ natura constant, aut omnia, aut quædam moueri; ergo his uerbis innuit esse aliquas res naturales quæ nō sint mobiles, non igitur erit adæquatum subiectum Physicæ, corpus mobile. 6. Corpus mobile continet res generabiles & corruptibiles, sed huiusmodi rerum non potest esse scientia; B etenim Ari. scribit ī 1. Post. tex. 21. & 22. res corruptibiles, neq; sub demōstrationē neq; sub definitionē cadere posse; quibus duobus instrumētis oīs scientia perfecta continetur. 7. Multa tractat Aristot. in libris Philosophiæ naturalis, quæ nō uidentur attinere ad corpus mobile, quin etiā ei repugnare, cuiusmodi sunt casus, fortuna, infinitum & vacuum. 8. Meritò etiam dubitari potest, an cognitio rerum naturalium quam nobis reliquit Aristo. sit uere scientia? 9. Si subiectum Physicum est corpus mobile, ergo C Physicus non cōsiderabit res nisi prout habent respectum ad motū, quare nō erit Physici considerare puras quidditates rerum naturalium; nam quidditas exempli caussa, hominis pręcisè sumpta, non includit motum neq; respectum ad motum, ad rōnem. n. quidditatiuā eius quod est ens absolutum & substantia, nō potest vllo modo pertinere uel accidēs uel respectus aliquis; q. si physicus non considerat tales quidditates, vix dici aut fingi potest, a quo alio cognosci aut declarari debeāt. 10. Si subiectum physicæ D ē corpus mobile, ergo Astrologia & medicina erunt partes Philosophię naturalis, quoniam tractant, illa quidem de cælo, hæc autem de humano corpore, quæ sunt species corporis mobilis. Verum ad has obiectiones facile responderi potest ad hunc modum.

Solutio dubitationū.

Ad 1. Respondemus, Quia omne corpus naturale est mobile, non tamē omne capax est quietis, ut in cęlo manifestū est, & quia motus ē ueluti habitus, quies aūt tanquā priuatio, priuatio aūt ex habitu cognoscit, idcirco diximus corpus

mobi-

mobile esse subiectum Physicę, non addentes quiescibile. Huc accedit, quod Arist. in 8. Phy. te. 23. ait motum esse qddā magis Physicum, quàm quietem, his uerbis scribens, [Fere autem & omnia dicere moueri, falsum quidem est, minus aūt hoc præter methodum, posita est.n. natura in naturalibus principium, sicuti motus & quietis, tamen physicum magis est motus.] Addunt præterea quidā, motum esse perfectiorem quiete; quod in corporibus quidem animatis verum est, non autem in simplicibus, ut sunt elemēta, quorum perfectio non est motus, sed potius quies in suo loco naturali. Vnde Auer. 4. lib. de Cęlo ait definitiones corporum simplicium quæ assignantur per quietes, esse perfectiores, quoniam declarant naturalem statum, & dispositionem talium corporum; corpus.n. simplex iō mouetur quia est extra suam naturalem dispositionem, adeo mouetur, ut motu perueniat ad suum locū in quo quiescat, itaque quies est finis motus.

Ad 2. Res aliqua nō dicitur aut est naturalis, quia mouet naturaliter, alioqn intelligentiæ essent res naturales & Physicæ, quippe quæ cælum moueant motu physico, sed uocaē aliqua res naturalis, ꝓpterea ꝙ naturaliter mouetur; etenim natura definitur esse cā ut id in quo iest, moueatur & quiescat: Vnde Aristo. in 2. Phy. te. 71. ait duplex esse se mouēs Physicè, unum quod etiam mouetur, alterū quod mouet & non mouetur, illud & physicum est & pertinet ad scientiam naturalem, hoc autem minimè.

Ad 3. Licèt quantitas & figura sint affectiones communes omnium rerum naturalium, tamē non sunt ita Physicæ ut motus, neq; ita declarant naturam cuiusque rei naturalis. Quamobrem Arist. ex uarietate motuum naturalium solet indagare uarios gradus & ordines rerū naturalium. Ad 4. Physicus agit de intelligentiis, non absolute, sed ut mouēt Physicè orbes cælestes, formæ autem substātiales & accidentales, & si non sunt corpora mobilia, tamen sunt principia uel affectiones eius: neq; enim oportet quæcūque tractantur in scientia esse species subiecti, sed vel species, uel principia, vel passiones eius. Ad 5. Arist. non subiunxit illa uerba (aut quædam) propter polos mundi, aut centrum, aut animam rationalem, aut formas substantiales, seu accidentales, in quibus non uidetur inesse motus; quoniam prædictæ res non cōstant natura, ut ipse ibi dicit, hoc.n. proprium est corporū: neque illud dixit quasi dubitaret an esset aliquod corp⁹ naturale quod nō esset mobile, id.n. apud ipsam est impossibile. Sed Arist. pronunciauit illa uerba, quia licet omnia corpora naturalia sint mobilia, tamē hoc apertissimum est in quibusdā, ut in animalib⁹ & cælo, in aliis uero subobscurū est, ut in elemento terræ, satis autem erat Arist. ad ostendendum non posse demonstrari motum esse, docere per se manifestū esse aliqua corpora naturalia moueri. Ad 6. Rerum corruptibilium ut sunt corruptibiles, hoc est ut sunt singulares, nō est scientia, tamē in huiusmodi rebus, intellectus noster reperit prædicata quædam uniuersalia & necessaria, quæ colligit & reuocat ad rationem scientiæ; etenim licèt homo sit corruptibilis, tamē hoc ipsum, nimirum hominem esse corruptibilem, ē quidpiam incorruptibile; similiter, Petrum sedere, est contingens, tamen illud esse cōtingens, est necessariū; res item sublunares sunt mutabiles, sed ipsas esse mutabiles, est prorsus immutabile: & quamuis res naturales non semper ac perpetuo contingant eodem plane modo, sed interdum a naturali statu & ordine suo deficiant, tamē hoc ipsum nō fugit, aut latet Physicū: etenim Physicus docet rerum caducarum atq; mortalium hoc esse ingeniū ut licèt fere ita eueniant, tamen aliquando a fine & scopo suo naturali aberrent; quod, quomodo, quando, cur, aut in quibus rebus contingat, idem Physicus uerè ac diligēter explanat; ita fit, ut res naturales ꝑ se quidem sint commutabiles, & non necessariæ, tamē quod de huiusmodi rebus physicus nos docet, est penitus necessariū atque immutabile. His consentanea sunt quæ ait D. Tho. 1. p. q. 86. art. 3. scribens si considerentur rationes uniuersales rerum sensibilium, oēs scientias esse de necessariis, nedum Physicam. Ad 7. Physicos in docenda Philosophia naturali (id quod etiam in aliis disciplinis tradēdis

Quo sit scientia rerū corruptibilium.

eodem

eodem modo cõtingit) quædam tractat per se, hæc autem sunt vel principia, vel species, vel affectiones subiecti adęquati; alia tractat per accidens, demõstrans ea falsa esse, & redarguẽs eos qui de talibus rebus male sentiunt, cuius generis sunt quæ disputantur ab Arist. de casu, & fortuna, uacuo, & infinito; nonnulla ẽt sub aliena persona uel Metaphysici, vel Mathematici, a Physico pertractãtur: disputatio enim de vno, & ente aduersus Parmenidẽ in 1. lib. Physicorum, Metaphysica est: quæ autẽ de continuo Aristó. in lib. 6. disserit, non tã redolent doctrinã Physicam, quàm repræsentant abstractionem Mathematicã. Denique multa vel digrediendi, vel ornandi & amplificãdi caussa intexuntur in tractandis disciplinis, quæ uidentur esse remota & aliena à ꝓprio ipsarũ instituto. Ad 8. Doctrina rerum naturalium quam nobis scriptã reliquit Aristoteles, si quis velit bene sẽtire & proprie loqui, nõ potest dici absolutè & in totum scientia. Primum, quia æternitas materiæ, motus mundi, intelligentiarũ, necessitas Dei in agendo, finita virtus eius, & id genus alia: quæ sunt præcipua fundamenta, atque firmaméta Philosophiæ Aristotelicæ, perspicuũ est falsa esse. Ex quibus principiis falsis, cũ ab eo texatur & nectatur magna quędã series aliarum rerum, necesse est magnã partem Physicæ Arist. non esse scientiã. Deinde, eas res quæ verę sunt, plerunq; leuiter ac molliter tractat, non eas cõfirmans firmis necessarijsq; rationibus, sed tantùm Dialecticis ac probabilibus; ut ipsemet Aristoteles confiteri videtur, libro 2. de Cęlo. textu 17. & 60. cũ igitur pars Physicę Aristotelis sit falsa, pars autem topicam tantùm & probabilem doctrinam continens, non potest Physica Aristotelis simpliciter, & absolute appellari scientia. Verum, ne ingrati videamur in principem & parentem Philosophiæ, constanter affirmamus, eum præter cæteros Philosophos, dignum esse laude & admiratione, eiusque disciplinam longè præferendam esse doctrinis aliorum Philosophorum. Primũ, quia vnus Arist. plura scripsit de rebus naturalibus, quàm oẽs alii Philosophi simul, quorum extẽt opera. Deinde

An Physica doctrina quã nobis reliqt scriptam Ari. possit appellari scientia.

A quia visus est meliori methodo; tũ quoniã adhibuit genus orationis maximè accõmodatum ad tractandas & docẽdas res philosophicas. Ad hæc, qm̃ primus fere in declarãdis rebus naturalibus omnia quatuor genera causarum tã prima & remota, quàm proxima, patefecit, & vnamquamq; rem declarauit non ex cõibus & alienis principijs, sed ex propriis atq; germanis caussis. Postremò, cum tã multa, & tam varia scripserit, minimè tamẽ omnium Philosophorum a veritate aberrauit: Et qui sũt errores eius, hi nec multi sunt, nec ita ridiculi & absurdi, ut

B aliorum Philosophorum. Ad 9. dubitationem hoc modo respondendum est. Cùm ponitur subiectũ Physicæ corpus mobile, non sic intelligendum est, ut putemus Physicum non aliter considerare res naturales quàm prout habent respectum ad motum, sed quia omnium rerũ naturalium quiditates sunt huiusmodi, vt ipsas necessariò ac per se consequatur motus: & quoniam Arist. per motum inuestigat essentiam rerum naturalium, & cùm nõ præsto adsunt differentiæ essentiales, quę profectò magna ex parte nos

C latent, earũ loco adhibere cõsueuit proprios motus & operationes naturales, idcirco Philosophi statuerũt materiã Physicæ corpus mobile, significãtes per mobile, non respectum ad motũ, sed rationẽ & gradũ essentialem corporis, ex quo per se oritur motus, & respectus ad motũ, ita vt eas omnes res comprehẽdat subiectum Physicæ, quæ ꝑ se sunt Physicè mobiles, atq; mutabiles. Non esse antẽ Metaphysici ꝑscrutari quidditates rerũ naturalium, vt quibusdã visum fuit, ex his quæ mox dicã perspicuum erit. Pri-

D mò Aristo. in 1. Metaphy. cap. 2. ait sapiẽtem omnia nosse, nõ singulariter, sed vniuersaliter: & in 11. lib. sum. 2. cap. 2. ita scribit. [Philosophia verò de particularibus quidem prout vnicuique horũ aliquid accidit, non cõsiderat, circa verò ẽs prout ens, vnumquodq; horum speculatur:] Deinde, falsum esset subiectũ Metaphysicę esse ens prout ens, quod tamẽ plusquam millies inculcat Aris. in libris Metaph. Etenim Metaphysicus si cognosceret quidditates rerũ naturalium, cõsideraret hominem non solũ, ut est ens,

An Metaphysicus cõsideret qdditates omnium rerũ in particulari.

sed ut est homo,& leonem item,idemq; contingeret in alijs rebus. Praeterea,rueret ea distinctio scientiarum speculatiuarum,quam Arist.in 6.Metaphy.tradit & colligit ex diuersa definiendi ratione. Ad haec,in libris Metaphy. Arist.non explicatur scientia quidditatum naturaliū, sed in 7.lib. Metaphy. uniuersè tantum agitur de quiditate, nusquam autem de quiditatibus Physicis, ergo hoc est indicio, eiusmodi quiditatum cognitionem non esse Metaphysicam. Amplius, reliquae scientiae superuacaneae essēt,nā perfectissima cognitio ea est, qua cognoscitur quiditas rei,ut est apud Aristot.in 3. B Metaph. tex.3.& 7.lib.text.4.haec autem cognitio quiditatum omnium rerum,esset Metaphysicae, ergo &c. Quod si quis dicat,reliquas scientias speculari passiones earū rerum, quarum Metaphysicus contemplatur quiditates,atq; hac rōne locum aliquem relinqui caeteris sciētiis, hic profecto uehementer fallitur; eiusdem.n. scientiae est considerare causam & effectum, principium & conclusionē, medium & extrema demonstrationis, ut ex his quae scribuntur ab Aristot.1.Post. text.20. & 23. conspicuum est,sed quod C quid est,est cā passionū, est caput scientiae, est principiū atque medium demonstrationis, ergo non pōt consideratio definitionum uel quiditatum pertinere ad Metaphysicā, & consideratio passionum quae fluunt ex illis quiditatibus, ad alias scientias. Et in 2.li.Phy.tex. 17. ait Aris. [Inconueniens esse si Physicus scit,quid sit sol & luna, nullum autē accidens eorum determinat.] significans his uerbis, utrumq; declarandū esse ab eadem sciētia. Item, hoc pacto aliae omnes scientiae subalternarentur Metaphysicae,quod su D pra explosum est: Nam principia demōstrationū,quę sunt definitiones, supponerētur ex Metaphysica, sicut facit Perspectiua respectu Geometriae. Dicitur autem Metaphysicus tractare ipsum quod quid est omnium rerum,nō quidem speciatim,sed uniuersè, uel quia tractat ea quae attingunt quiditates omnium rerum, uti sunt, ens, substantia, uel accidens, actus,& potentia; uel quia docet quale esse debeat ipsum quod quid est, ex quibus rebus constet, quo pacto diffe-

A rat quod quid est substātiae, a quod quid est accidētis,vt uidere est apud Arist. in 7.lib.Metaphysicę; vel quia cū ipsum qđ quid est, sit principium cuiuslibet scientiae particularis, supponitur in ea vel declaratur leuiter per inductionē,sicut ait Arist.in 6.Metaph.tex.1.Si autem necesse sit contra sophistas tueri & cōfirmare ipsum quod quid est,& ostendere id bene constitutum esse,id profecto iam pertinet ad Metaphysicam. Sed dicet aliqs *Dubitatio* Aristo.3.Metaphy.tex.5. significare primi Philosophi esse speculari de omnib. rebus etiam in particulari; nam subdit, illius esse considerare an Socrates, & Socrates sedens, sint idem an diuersa: Sed ad hoc dicitur, sententiam illorum verborum hanc esse,primum Philosophum considerare illa praedicata transcendentia,idem & diuersum,ita ut an Socrates, & Socrates sedens sint idem an diuersa, non possit cognosci sine doctrina Metaphysicae; hoc igitur quod de Socrate dicitur ab Aristot non simpliciter dicitur, sed tantum exempli causa,nulla.n.scientia, nedum Metaphysica, considerat Socratem aut ullum aliud singulare.

Ad ultimam dubitationem licet respondere ad hunc modum. Et si de cęlo agit Physicus,& Astrologus,tamen dissimilis est utriusque tractatio: differentiā autem Physicae, & Astrologiae, pulchrè tradit Geminus,cuius longam hac de re orationem refert Simplicius in 2.Physicorum super tex. 17. multa item Auerr. scribit,tum in 1.Metaph.comm.19.tum in 2. de Caelo com. 57. Quorum uerba supersedeo hic adscribere,ne lōgior sim in re minime necessaria. Equidem reor *Sex differētię īter Physicā & Astrologiā.* inter Physicam & Astrologiam,sex differentias constitui posse. 1. differentia est haec: Physica considerat substantiam caeli & astrorū an sit ingenerabilis & incorruptibilis,an sit simplex uel composita, an sit elementaris an potius quinta quędam essentia; Astrologia autem haec minime cōsiderat. 2. Physicus circa caelum perscrutatur omnia genera causarum; ut,an caelū habeat cām efficientem necne,an habeat materiam,an intelligentia quae mouet ipsum,sit aīa & forma eius, quae sit finis cęli,& operationū eius,quae res non cadunt sub Astrologi cōtemplatio-

tionem. 3. Astrologus de accidentibus A cęli maximè considerat magnitudinem, figuram,& motum,quatenus in his accidentibus reperiuntur rationes quædam Mathematicæ. v.g. ratio maioris, minoris,æqualis,distantis,propinqui,proportionis,seu proportionalitatis: Physicus autem peruestigans omnia cœli accidentia, etiam ea quæ tractantur ab Astronomo,longè diuersa ratione considerat, nimirum prout fluunt ex natura cæli, prout congruunt illius substantiæ, prout sunt necessaria illi ad operationes Physicas perficiendas, denique prout sunt coniuncta cum materia sensibili. 4. B Astrologus non curat quęrere & ponere ueras causas & quæ consentiant cum natura rerum, sed tantùm eiusmodi per quas possit uniuersè, aptè & constanter rationem reddere eorum omnium quæ apparent in cælo; quo fit ut plerumque statuat ea principia,quę uidentur pugnare cum natura & recta ratione,cuiusmodi putantur esse eccentrici,epicicli, motus inæqualitatis & trepidationis,& alia his similia. de quibus uide quid sentiat & scribat D.Tho.par.1.quæst.32.art.1.in resp.ad secundum. C

5. Physicus tametsi tractat easdẽ res atque Astrologus, tamen ille demonstrat eas a priori, hic autem sæpenumero a posteriori, verbi gratia,Physicus dicet terram esse rotundam,quia cum omnes partes eius sint æquè graues,ac proinde appetant æqualiter appropinquare centro,compriment & conglobant se in figuram rotundam; Astronomus autem dicet terram esse rotundam,quoniam eclypsis Lunæ quæ fit ob interpositum terræ,rotunde & circulariter efficitur.

6. Si quando euenit ut ambo reddãt D causam eiusdem rei,tamen Physicus exponet proprias & naturales causas, Astrologus autem communes & Mathematicas. vt si quæstio sit cur cęlum sit rotundum, Physicus dicet, quia nec graue est neque leue,sed aptum moueri in orbem; Astrologus autem respõdebit, quoniam cælum omni ex parte æqualiter distat a terra,quod est centrum eius.

De differentia inter Medicũ & Physicum, & an Medicina subalternetur Physicæ, & cuius sit ponere discrimen inter scientias.

CAP. IIII.

INTER Medicinam autem & Physicã (nam hoc etiam in decima dubitatione tãgebatur)hoc interest,quod Physicus agit de homine vt est species corporis naturalis, Medicus autem, ut potest curari arte Medicinæ.Similiter Physicus tractat de morbo & sanitate,ut sunt affectiones naturales hominis,& ortum habent ex principiis causisq; naturalibus: Medicus autem, quatenus corpus humanum artę Medicinæ iuuari potest ad depellendos morbos,& sanitatem recuperandam atq; conseruandam.Verùm,hoc loco dubitari posset, an Medicina uerè subalternetur Physicę.Etenim multi putarunt Medicinã subalternari Philosophię naturali,tum quia Arist.uidetur id sentire in principio libri de Sensu & sensili, scribens Physicũ prima cognoscere principia sanitatis & infirmitatis, & Physicũ desinere in ea quæ sunt Medicinæ; Medicum autem incipere ab iis quæ sunt de natura:tum etiam, quoniam ea tria quæ in primo libro diximus requiri ad efficiẽdam ueram propriamq; subalternationẽ scientiarum, perfectè conueniunt Medicinæ comparatione Philosophiæ naturalis;nam corpus humanũ, quod ponitur subiectum Medicinæ, continetur a corpore naturali quod est subiectũ Physicę, & contrahitur per differentiam accidentalem,quæ est esse sanabile per artem, & prima principia Medicinæ demonstrantur & tractantur in Physica,ut manifestũ est ex verbis Arist.proxime citatis. Hæc isti. Sed cur ego hanc opinionem non maximè probem, dicam breuissimè. Etenim duos habitus in perfecto medico esse oportet, unum, quo is cognoscit pręcepta Medicinę & res ei facultati

An medicina subalternetur Physicæ, subtilis & docta ĩquisitio.

Duos habitus esse oportet in perfecto Medico.

subiectas, alterũ, quo potest bene & promptè operari, seruatis circunstantiis singularibus, quę ad bene medendum concurrunt. Hos duos habitus distinctos esse, perspicuum fit, eo quod unus potest esse sine altero; sunt.n. non pauci, qui sciẽtiã Medicinæ in scholis didicerunt, sed vsũ eius nullum habent: Sunt etiam ecõtrario multi, qui nullam quidem Medicinę scientiam habent, vsu tamen & experiẽtia, ut bene medeãtur, consequuti sunt. Interest verò inter prędictos habitus. Primò quidẽ, ꝙ prior ille speculando acquiritur, & sine ullo medẽdi usu ab aliis percipi põt, posterior aũt experiendo tantũ & operando acquiritur: Tùm, ille versatur circa vniuersalia, hic autem totus occupatur in rebus singularibus. Deinde quãuis alter sine altero sit imperfectus, tamẽ ille sine hoc, ꝑpè nihil, hic ẽt sine illo, non parum, vterq; aũt simul quàm plurimùm ualent ad medendum. vide Arist. 1. libr Metaphy. cap. 1. Porrò, prior ille habitus, qui nihil aliud est quàm ipsa scientia Medicinæ, in duas partes distribuitur, vnam quę continet generalia pcepta & noti ias a praxi remotas, vocant Medici speculatiuam; alteram, quæ iam attingit praxim & uiã atq; rationem bene operandi tradit, practicam appellant. His positis facile erit nunc ostẽdere Medicinam non subalternari Philosophiæ naturali. Nam posterior ille habitus non subalternatur Physicæ, vtpote qui totus constet praxi, praxis autem non subalternatur speculationi, cùm sint res diuersi ordinis, & differant essentialiter, doctrina autem subalternata nõ differat essentialiter a subalternãte. Prioris autem habitus pars ea quæ est practica, secundum rationes & caussas eorũ quæ tractat, pendet ex altera illa parte Medicinæ, quæ est speculatiua; hæc verò non subalternatur Physicæ, qa tota est prorsus Physica, & est pars ipsius Phisiologię, non secus atque doctrina animalium & plantarum. Tria enim sunt quæ præcipue tractat Medicina speculatiua, primò quidem corpus humanum cum omnibus eius partibus, temperamentis, facultatibus, & operationibus, quas res nemo nescit esse Physicas: Deinde sanitas & morbus cõsiderãtur in Medicina, quæ

Medicina nõ subalternatur Physicæ.

A sunt affectiones physicæ, prouenientes ex principiis physicis. Postremò alimenta & medicamenta, quorum facultates & actiones constat esse physicas; vires.n. herbarum, lapidum, omniumque medicamentorum, quibus Medici morbos pellũt & sanitatem fouent ac roborant, physicæ sunt, & ad physicam pertinent, non secus ac proprietates & motus elementorum. Sed cur Medici hanc doctrinam sibi asciuerunt, & a physica separarunt? An quia si Medicina tantùm cõtineret habitum illum practicum, qui est eius proprius, nimis tenuis & ignobi B lis futura erat; adiunctione autem illius doctrinæ, quæ alioquin magno usui & ornamento est Medicis, facultas Medicinæ locupletior, ornatior & perfectior extitit? Medicinam verò speculatiuam esse physicam, illud est indicio, quòd qui inter Medicos illam norunt & tractant, eos vulgò appellant Physicos, itaque quidquid est in Medicina cognitionis scientificæ, id totum est Physicum, executio autem illius cognitionis & applicatio ad opus ea demum est quæ constituit habitum quendam Medicinæ diuersum a Physica.

C Sed quoniam de differẽtia, quæ est inter Physicum, Astrologum, & Medicum verba fecimus, volumus hic, quasi digredientes paulులum ab instituto, breuiter explicare cuius nã sit tradere atque docere discrimen quod est inter scientias: Exempli causa, nos hoc loco declarauimus differentiã Physicæ, & Astrologiæ, quam etiam Aristoteles pertractauit in 2. Phy. tex. 18. põt igitur ĩ dubiũ verti, an id fecerit Ari. tãquã Physicus, vel potius tanquam Metaphysicus, aut Logicus. D Auerrois in 2. Phys. com. 16. cum dixisset, propositũ Aris. ibi esse dare discrimẽ inter Physicam & Astrologiam, subiungit hęc uerba. [Et ista perscrutatio licet pertineat ad Logicã, tamen mos est vt illud quod est cõe omnibus artibus, dicatur in Logica; & illud quod est proprium vnicuique arti, dicatur in illa arte.] Quibus uerbis significat hoc munus distinguẽdi scientias, vniuersè quidem pertinere ad Logicã, speciatim aũt ad unãquãq; scientiã particularẽ. Qđ, quia breuiter & sub obscurè dictũ ẽ ab Auer. a nobis latius & enu-

Quõ, Cuius sit, tradere discrimẽ inter scientias.

enucleatiùs declarandum est. Primùm igitur affirmamus, tradere discrimen inter duas scientias, non pertinere ad aliquam scientiam particularem, vt. v. g. tradere discrimen inter Physicam & Mathematicā doctrinā, nec pertinet ad Physicā nec ad Mathem. doctrinā, cuius rei caussa hęc, qm̄ is qui ponit discrimen inter duo, debet vtrumque cognoscere, vt innuit Ari. 2. de Anima cap. de sensu communi; ergo qui ponit discrimen inter subiecta duarum sciētiarum, debet vtrumque cognoscere, nulla autē scientia particularis cognoscit subiectū alterius scię, sed tantum noscit & explicat suum proprium subiectum; Physicus enim nō cognoscit nisi res physicas, nec potest sibi vsurpare cognitionem rerum mathematicarum, quia nulla scientia potest transire fines sui subiecti adęquati. Quocirca non potest Physicus cognoscere aut docere discrimen quod est inter res mathematicas & res Physicas; sed hoc pertinet ad facultatem communem & generalem omnibus scientijs: Hæc autem facultas, duplex est, vna Logica, altera Metaphysica, Logica enim tradit generalem modum sciendi omnes res; quo fit, vt Logicus doceat differentiam scientiarum. Nam cū duo sint modi sciēdi, definitio & demonstratio, scientia quæ paratur definitione, diuersa erit ab ea quæ acquiritur demonstratione. Deinde, cum demonstratio sit multiplex, sciētiæ quoque erunt multiplices secundum varietatem demonstrationum. Pręterea, cum scientia habeat principia, subiectum, passiones, & species, diuersæ scientiæ erunt quæ habebūt diuersa vel hæc omnia, vel solùm aliqua. Postremò, cum in omni subiecto scientiæ duo reperiantur, res quæ scitur & modus sciendi, diuersæ scientię erunt, vel quæ habent vtrumque diuersum, vel saltē quæ alterum; vt quamuis in eisdem rebus versentur, diuersa tamē ratione eas tractent. Atque hoc modo Logica tradit discrimen & distinctionē scientiarum; Metaphysica autē, quoniā agit de ente vt ens est, diuidit & declarat omnia genera entium, v. g. quòd alię res sint tantùm speculabiles, alię factibiles, & aliæ agibiles; rursum aliæ sunt omnino immateriales, aliæ penitus materia-

Distinctio scientiarū pertinet ad Logicā & ad Metaphysicam.

A les, aliæ vero mediæ, partim scilicet materiales, partim immateriales. Ex quā distinctione rerum, nascitur distinctio sciētiarum, vt aliæ sint speculatiuæ, aliæ actiuæ, aliæ factiuæ: speculatiuarum autem, alia sit Metaphysica, alia Physica & alia Mathematica doctrina. Tradere igitur discrimen inter scientias, est Logici & Metaphysici; particularis autem artifex, cuiusmodi est Physicus vel Mathematicus, non potest id facere quà talis est, nisi forte suscipiat aut gerat personam vel Logici vel Metaphysici; quomodo Ari. in 2. lib. Physicorum tradit discrimen inter
B Physicam & Mathematicas disciplinas. omnis igitur scientia particularis, quēadmodum supponit subiectum suum esse, ita quoque supponit distinctionem eius ab omnibus subiectis aliarum scientiarum: Metaphysicus autem quamuis distinguat subiecta scientiarum particularium, non idcirco tamen perfectè cognoscit ipsa; alioquin reliquæ scientiæ superfluæ essent, sed tantùm cognoscit ipsa prout sunt gradus & genera entis diuersa inter se.

C *Memorantur caussæ & principia, affectiones item & species corporis naturalis.*

CAP. V.

QVONIAM constitutū est subiectū Philosophię naturalis, doctrinæ nostrę ordo deposcit; vt caussas, affectiones, & species huius subiecti generatim exponamus; sic enim lector poterit formā totius operis quasi in tabella
D quadam adumbratā & ante oculos suos expositam, intueri. Caussę rerum naturaliū quatuor sunt, materia, ex qua fiunt; efficiens, a quo fiunt; finis, cuius gratia fiūt; forma, pp quam sunt id quod sunt. Materia duplex est, vna rerum sublunarium, altera corporū cęlestiū; has enim materias inter se diuersas esse aperte docet Aristot. in 8. Metaph. tex. 12. & in 12. lib. tex. 10. Materia rerum sublunarium, alia prima, quæ communis est earū omnium rerum quarum mutua est commutatio; alia secunda, quę multiplex est; nā

De varietate materia.

elemēta sunt materia mixti, & partes similares partiū dissimilariū, & dissimilares, totūq; corpus organicū, est materia aīalis. Forma est duplex, vna substātialis *De varietate forma* q̄ facit ens simpliciter, & hoc aliqd, & vbique definitur ab Arist. [Quod quid erat esse rei,] qm vel est tota quiditas rei, vel certe principalis pars qditatis: Quatuor autem gradus sunt formæ substantialis, vnus eius quæ dat tantùm esse rei, qualis est forma elementorū & mixtorū quæ carēt aīas Alter, qui præterea tribuit vitā, vt forma plantæ: Tertius, qui pręter hęc, largitur vim sentiendi: Quartus, qui ad hæc oīa, impertitur vim rationis & intelligētiæ; atq; hæc est propria forma hominis, obtinēs principē locū inter formas naturales; de qua Themistius in 2. lib. de Anima super tex. 32. elegāter scribit his verbis, [Ab anima vegetali ad alias, ordine subeundū est, vsque dū ad postremā & nobilissimā ascēdamus, ea est rationalis, quæ quamquam vltima ortu est, tñ potestate & dignitate cognoscitur princeps; illuc ꝓgressa natura mortalis, receptui canit, nec procedit vltra.] Altera est forma accidētalis, cuius munus triplex est; primò, aptè pręparare & instruere materiam ad accipiendam formam substantialem; tum, eam conseruare & tueri ab his quæ vim habēt vitiandi ipsam atque corrumpēdi; Postremò, esse quasi instrumentum quoddā naturale per quod substantia operetur; nō enim pōt substantia quidquā agere sine accidentibus, q aperte indicat Aris. in libro de Sensu, & sensili, vbi agit de sapore, scribēs hoc modo, [Quā igitur ignis, vel quā terra, nihil natum est agere vel pati, quā autem inest contrarietas in eis, hæc omnia agunt & patiuntur.] Efficiens aliud vniuersale, *De varietate efficiētis.* aliud verò particulare; illud rursus duplex, quoddam mouēs quidem Physice, sed non existens physicū, hoc est monēs, non motū, veluti est intelligētia; quoddā autē, quod mouet physicē & est physicū, quia mouet & mouetur; tale asit est cælum, quod s̄m Peripateticos agit in hæc inferiora per motum & lumen: Hoc autem quod est agēs particulare, triplex est, etenim vel semper est simile effectui; quod bifariam contingit, aut enim est eiusdem speciei cū effectu, vt homo sem-

A per gignitur ab homine; vel eiusdem generis, vt mulus procreatur ab equo vel semper esse dissimile suo effectui, huius generis sunt omnes animantes quæ solùm ex materia putrescente gignuntur; vel partim est simile, partim dissimile sui effectus, qđ perspicuè cernitur tū in alijs tum in generatione ignis, quem videmus interdum effici ab igne, aliquando verò etiā ab alijs causis, hoc est vel à lumine vel à motu. Solēt autem Latini Philosophi & Theologi caussas efficientes in ęquiuocas & vniuocas diuidere, qđ tñ in idem recidit. Finis duplex est vnus B generationis, alter rei genitæ; quæ distinctio peruulgata est apud Philosophos, & traditur ab Auer. 4. de Cælo com. 22. Ille est forma quæ per generationem acquiritur. Vnde Arist. in 1. de Gener. text. 55. sic ait, [Habitibus præsentibus, non amplius generatur, sed est iā; formæ autem & fines, habitus quidam sunt.] Et in 2. Phy. tex. 70. inquit formam & finem esse idem numero. Hic autē finis rei genitæ ē perfecta operatio eius, de quo fine Aristoteles loquitur in 2. de Cælo tex. 17. scribens, eorum, quorū est aliquod opus, C vnūquodque esse gratia operis: & in 1. libro Ethicorum, vltimum finem hominis collocat in pfecta operatione virtutis. Rursus, finis alius est cuius gratia alius cui, vt finis qui intenditur à Medico est sanitas, cui antem ralis finis procuratur, est ęgrotus: hanc distinctionem finis, innuit Arist. 2. Phy. tex. 24. & 2. de Anima tex. 37. Pręterea, alius finis acquirit̃ *Refutatur 4. opinio.* per motū q est physicus, & est finis rerū naturalium, hic autem in 2. Phy. text. 23. ab Arist. describitur his verbis; [Quorū enim continuo motu existēte, est aliquis D finis ipsius motus, hic vltimū est, & id cuius caussa. Alius finis est propter quem res agunt, nō vt ipsum producant, sed vt assimilentur ei, quomodo Deus est finis omnium rerum; priorem finem Arist. in 3. Metaphy. tex. 3. negat esse in rebus immobilibus, vti sunt intelligentiæ vel res Mathematicæ; posteriorē autem finem in 12. Metaph. 37. Affirmat reperiri etiā in rebus immobilibus velut in ipsis intelligētijs. Porrò, quæ agunt propter finē, quædam extrinsecus & ab alio mouentur ad ipsum, quemadmodum corpora

sim-

simplicia dicuntur ab Aristot. tum in 8. Physic.tex.32.tum in 4.lib. de Cælo 25. vel à generante vel à remouente prohibens, moueri ad suum locum naturalẽ, qui est finis huiusmodi corporum: Alia mouent se ad finem suum, sed nullo modo cognoscunt eum; eius generis sunt viuentia, quorum finis est generare sibi simile, vt Aristot. indicat in 2. libro de Anima text.34. ad quem finem ipsamet sua vi & potestate naturali se proueheunt atque perducunt, veluti cernere licet in plantis. Alia mouent se ad finem & cognoscunt tam finem, quàm media, quæ conducunt ad finem, sed non cognoscunt hæc (vt loquar more nostrorum Philosophorum) formaliter, verùm tantùm materialiter, hoc est cognoscũt rem quæ est finis, & cognoscunt media, sed non prout est finis, aut medium: hoc genere continentur omnia bruta, quæ videntur impulsu quodam naturali trahi ad expetendum finem suum, & quærenda media necessaria ad assequendum illum: Alia denique cognoscunt perfectè finem suum, & media quæ ducunt ad ipsum, & liberè agunt ita vt in ipsis possitum sit agere & non agere. Hunc supremum gradum agentium, vnus ominum animantium tenet homo; qua etiam de caussa dicitur esse dominus suarum actionum. Sed de caussis rerum naturalium satis.

Quæ sint in Physica principia cognoscẽdi & præcipua quædam pronunciata.

Sunt in Physica quædam alia principia quę in scholis Philosophorum, vocari solent principia complexa, vel principia cognoscendi, quæ nihil aliud sunt, quàm sententiæ quædam generales notissimæ ac tritissimæ, quæ crebrò vsurpantur ab Aristotele, & ad res physicas explicandas probandasque sępenumero adhibentur: Huius generis sunt hæc. 1. Motum esse. 2. Esse multitudinem & diuersitatem in rebus naturalibus. 3. Tria esse principia generationis rerum naturalium, materiam, formam, & priuationẽ. 4. Quatuor esse genera caussarum, materiam, formam, efficiens, & finem. 5. Ex nihilo nihil fieri, sed in omni ꝓductione physica, opus esse subiecto aliquo & materia. 6. Per se non generari materiam aut formam, sed totum compositum. 7. Naturam esse principium motus in eo in quo est. 8. Naturam operari alicuius gratia. 9. Naturam nihil frustra facere. 10. Naturam semper, cum possibile est, facere quod est melius. 11. Quæ natura fiunt; aut semper aut vt plurimùm ita fieri, quæ autem præter hæc accidunt, non fieri secundum naturam. 12. Naturam fugere infinitum & inordinatum, semper enim natura quærit finem, & est omnibus caussa ordinis. 13. Motum esse actum entis in potentia prout in potentia. 14. Quatuor esse species motus, generationem & corruptionem; augumentationem & decretionem; alteratione, & motum localem. 15. Omne quod mouetur, ab alio moueri. 16. Moueri à se, proprium esse animatorum. 17. Esse formã substantialem. 18. Formam substantialẽ, esse præstantiorem materia; & mouens mobili & agens patienti. 19. Natura eligit potius vnum quàm multa, & pauciora quàm plura, nisi quid obstet. 20. Continuum esse diuisibile in infinitum. 21. Contrariorum esse contrarias caussas, effectus atque proprietates. 22. Omnium natura constantium, esse certum magnitudinis & paruitatis terminũ. 23. Remissionem & debilitationem vnius contrarij, fieri propter admixtionem alterius contrarij. 24. Idem vt idem, semper aptũ esse facere idem. 25. Omni actui, propriã & determinatam potentiam, & omni formæ, propriam, & determinatam materiã respondere. 26. Nihil prętet naturã existens, aut violentum, esse perpetuum. 27. Actus actiuorũ, in patiente, & disposito recipiuntur Ex quo natum est illud multorum sermone tritum pronuntiatum, Quicquid recipitur, per modũ recipientis recipitur. 28. Quod est in rebus naturalibus euidens secundum sensus, id non esse in quæstionem vocandum, nec rationibus probandum. Hæc atque horum similia, quæ sparsa in scriptis Aristotelis reperiuntur, sunt quasi fundamẽta & firmamenta quædam, quibus eius totã prope Philosophia naturalis, nititur atque fulcitur, eaque passim occurrunt, vtpote quæ in plærisque demonstrationibus & probationibus physicis inseruntur. Sed veniamus ad affectiones & species corporis naturalis.

Affectiones communes omnium rerũ

naturalium, præsertim corruptibilium, quatuor sunt, Quātitas, Locus, Tempus, & Motus. Quantitas est duplex, vna magnitudo, altera numerus, etenim corpus naturale quà est mobile, debet esse pditū magnitudine, quà verò est specie multiplex, necesse est ipsum diuidi in multas & varias species rerum. Magnitudini autem est adiuncta figura; nam cùm omnis magnitudo naturalis sit corpus finitum; terminus autē corporis est figura, necesse est omne corpus naturale affectum esse aliqua figura; locus absolutè quidem debetur corpori naturali, quia est corpus longū, latum, & crassum; hic autē vel ille locus, hoc est vel superior, vel inferior debetur ei quatenus habet grauitatē vel leuitatē. Loco autem cognatus est situs vel positura, quę ex circumscriptione loci, & locati corporis existit; cuius differentiæ sunt, supra, infra, ante, retro, dextrum, sinistrum. Motus est præcipua affectionum naturalium, & quæ maiori studio, cura, & diligentia tractatur à Physico quàm aliæ; cuius quatuor sunt species, generatio & corruptio, accretio & decretio, alteratio, & motus localis. Tēpus non modò est mensura omnium motuum naturalium, sed etiam metitur durationem rerum corruptibilium. Species verò corporis naturalis, septē sunt, cælum, elementa, mixta imperfecta, vt nix & grando, mixta perfecta quæ carent anima, vt metalla, plantæ, bruta, homo; quanquam mixta imperfecta (quoniam non habent formam substantialē diuersam ab elementis ex quibus constāt, sed sunt accidentaria quædam eorum complexio & coagmentatio) non debent tā quam species quædam corporis naturalis diuersa ab elementis recenseri. Harū autem specierum quæ sit præstantissima paucis explicandum est.

Inter species corporis naturalis, quæ sit omnium præstantissima.

CAP. VI.

ARISTOTELES multis in locis haud obscure docet, cælum dignitate anteire reliquis corporib. naturalibus. Nam in lib. 6. Ethicorum, vbi loquit de sapientia, ita scribit, [Neque verò quidquàm ad rem attinet, q homo reliquorū animalium quiddam sit quàm optimū: sunt enim & alia homine multo diuiniora, vt ea quæ omnibus maximè sunt in conspectu, ex quibus hic mūdus coagmētatus est.] Deinde in 2. Phy. text. 45. & 1. de partibus animalium ca. 1. reprehēdit eos Philosophos, qui aiebāt, plantas & animalia effici a suis quæque caussis, cælum autem & sydera, casu & fortuito extitisse, [absurdum, inquit, est cælum & diuinissima sensibilium, subijcere temeritati fortunæ,] Tum, in 1. de Cælo tex. 13. inquit, [Manifestum est, esse aliā substātiam præter eas quę hic sunt, priorem, ac diuiniorem his omnibus.] loquitur autem de cælo. Pręterea. 1. li. de Cælo tex. 100. ait cælum esse corpus immortale & diuinum, ex quo & alijs corporibus pendet esse & viuere, his quidem exactius, his autem obscurius. Amplius, in 1. de Cælo tex. 16. sic ait. [Quapropter ex omnibus his, aliquis ratiocinando crediderit, quòd est aliquod, præter corpora quæ hic & circa nos sunt, alterum separatum, tanto nobiliorem habēs naturā, quanto plus distat ab his, quæ hic sunt.] Ad hæc, in 1. de Partibus Animalium c. 5. ait, res naturales æternas, vt sunt cęli, tantùm pręstare alijs rebus naturalibus, vt cognitio illarū vel minima & tenuissima multis partibus præstabilior sit, q harum rerum amplissima & accuratissima sciētia. Postea, in 1. lib. Meteorologico, inquit hunc mundum inferiorem, cōtinentem atque coniunctum esse cœlo, vt omnis virtus eius per motus cęlestes conseruetur & gubernetur. Hoc etiam est valde consentaneum rationi, etenim substātia cæli est simplex, ingenerabilis, & incorruptibilis; forma à qua mouetur, & quæ est finis ipsius, est intelligētia; motus eius est circularis, qui est primus & nobilissimus omnium motuum naturalium; figura est rotūda, quæ antecellit cæteras species figuræ; virtus eius & efficientia, est maximè generalis, vtpote per quam omnia quæ sunt infra lunam, procreantur, reguntur, conseruantur, & quodam modo perpetuantur. videtur igitur

esse

esse cęlum omni alio corpore naturali præstantius.

Tres Dubitationes.

Sed hoc non videtur carere difficultate: quoniam Arist. in procœmio librorũ de Anima, significat scientiam animę, dignitate antecellere reliquis disciplinis, ergo anima vel animal, erit nobilius cælo. Deinde, videtur homo esse nobilior cęlo, quippe cũ habeat animum participẽ rationis, immortalẽ & diuinum, similẽ Dei, & parem prope modum intelligẽtiis: quin etiam Arist. in 2. Phy. tex. 24. inquit hominem esse finem omnium rerũ, hoc modo scribens; [Et vtimur tanquam propter nos, omnibus quę sunt, sumus. n. quodam modo & nos finis.] Præterea, animatũ est nobilius inanimato, sed formica v.g. est animata, cælum autẽ nõ, ergo formica est nobilior cælo. Verùm paruo negocio occurrere possumus his obiectionibus. Ad primã dubitationẽ respondemus. Cũ Aris. ibi commendat scientiam animæ, tũ ob certitudinẽ, tum ob excellẽtiam rerũ quas tractat, non affirmat eam primam esse omnium disciplinarum, sed esse ponendam in primis, hoc est numerandam esse inter primas & clarissimas scientias; quod profectò verum est, nam post doctrinam intelligentiarum, & scientiam cæli, primum ac summum locũ sibi suo iure vendicat scientia animæ. Ad 2. obiectionem respõderet Arist. cęlum posse considerari duobus modis, vel vnà cum intelligẽtia, hoc est pro toto quodam, quod existit ex orbe & intelligentia, cuius motu, ac efficientia continentur omnes res sublunares; vel præcisè & citra intelligentiam, prout est corpus quoddam simplex & naturale, & quod perpetuo mouetur in orbem: Similiter diceret Arist. hominem bifariam accipi posse, vel vt est corpus quoddam naturale, habens esse physicũ, & operationes physicas, vel ex ea parte quæ est immortalis intelligens, & particeps diuinitatis. His positis, facillime dissolueret dubitationem propositam ad hũc modũ; Cælum sumptũ priori modo proculdubio nobilius est homine, posteriori autem modo vincit quidem dignitate hominem priori modo acceptum, vincitur tamẽ ab eo si homo posteriori modo consideretur: Vel aliter, anima rationalis pendet à cælo ratione corporis quod informat, & vnionis cũ eo ex qua existit hõ, & ratione operationis, quatenus ea pendet a phantasmate, & vsus eius potest impediri ob deprauationem instrumenti sensitiui, per se autem & simpliciter, ea ratione vt animus noster est immaterialis, omnia intelligẽs, & liberũ habens arbitriũ, nõ pendet a cælo. Sicut igitur homo quodã modo est depẽdens a cælo, quodã modo non; ita quodã modo est eo nobilior, quodam modo verò nõ; quamuis propter nobilitatem hominis (quam post resurrectionẽ animo & corpore adepturus est, & quia eius gratia cælos creatos esse in sacra scriptura legimus, tũ alibi, tum Deuteronom. 4.) idcirco verius dici potest, hominẽ esse simpliciter præstãtiorem cælo. Ad eum autẽ locum qui ex 2. Phy. adductus est, duobus modis respõdere possumus: vno modo, si dicamus Aris. ibi facere hominẽ finem omnium rerum, non naturaliũ sed artificialium. nam de huiusmodi rebus ibi loquitur Arist. omnes enim artes comparatæ sunt ad vsus & cõmoditates hominis, præsertim, ut inquit Albertus, hominis ciuilis, nã homo solinagus agẽs uitam solitariam, non eget tam. multis artibus, atque hoc modo prædictum locum Arist. interpretantur Simplicius, Auerr. & B. Thom. est igitur homo finis omnium rerum artificialium. quin etiã hominem finem esse omnium rerum naturalium, quæ sunt infra lunam, Aristot. docet. 1. Polit. cap. 5. Altero modo, possumus etiam dicere hominem dici finẽ omnium rerum non absolute, sed quodam modo, quam particulam ponit ibi Aristot. cælum enim primaria intẽtione est propter Deum & intelligẽtiam, quodam modo autẽ, hoc est, secũdaria intentione, est pp generationem & conseruationem harum rerum inferiorum, maximẽ autem hominis. Sed dicet aliquis. Aristotelem in 9. lib. de Hist. Animal. cap. 1. ita scribere de homine, [Quorũ vestigia morum, cum in omnibus fere insunt, tum vel maximẽ in perfectioribus; & maxime in homine, hic enim natura perfectissima est, & ob eam rem habitus isti conspectiores in ipso continentur.] Et in 2. lib. de Partib. animaliũ c. 10. [Habent

Quomodo cælum partim sit nobilius homine, partim uero non.

An homo sit finis omnium rerum naturaliũ.

Obiectio

bent,] inquit, [quædam animalia etiam bene uiuēdi rationem, quale hominum genus est, quippe quod aut vnum ex nobis cognitis diuinitatis particeps sit, aut omnium maxime.] quibus uerbis significat hominem dignitate excellere omnes res naturales. Verùm, hoc facile soluitur, nam Aris. non loquitur de homine absolutè, sed facta comparatione cū aliis animantibus mortalibus; id quod ex eius verbis liquidò cognoscitur. Ad 3. dubitationem dici potest, comparationem fieri debere in his, quæ sunt eiusdem generis vel ordinis. Quocirca in mortalibus, animatum nobilius est inanimato, sed animatum mortale, non est nobilius, inanimato incorruptibili, qualẽ est cęlū; quod (tum quia est incorruptibile, tum quia est caussa vniuersalis omnium corruptibilium, in fieri, in esse, & in operari) censeri debet nobilius cūctis rebus corruptibilibus. Quamquam D. Thom. videtur paulo aliter sentire in 1. par. quæst. 70. art. 3. in resp. ad 2. scribēs animal simpliciter esse nobilius cęlo, propter animam: cælum autem secundum quid esse nobilius animali, tū quia forma eius in totum perficit materiam, ita vt non sit amplius in potētia ad aliā formam; quod non facit anima in animali, tum etiam propter motum cęlestem, qui fit a nobiliori motore.

Solutio.

Non sēper animatum est nobilius inanimato

Enumeratio partium Philosophiæ naturalis.

CAP. VII.

Qvod sit subiectum Philosophię naturalis, & quæ huius subiecti principia, affectiones, & species, ostensum est; sequitur, vt principes Physicę partes, earumque partium inter se ordinem, indicemus. Aristot. in 3. lib. de Anima text. 38. auctor est scientiam ita secari & diuidi vt res diuiduntur, in quibus scientia versatur, ex quo fit, vt quoniam supra indicauimus varietatem rerum naturaliū quę subijciuntur Physicę, nunc facillimum nobis futurum sit colligere ac explicare omnes partes Philosophiæ naturalis. In principio operis Meteorologici Aristot. partim repetens quæ ante docuerat, partim ea proponēs quæ deinceps tractaturus erat, pulchrè ante oculos ponit omnes partes Philosophiæ naturalis, earūque dispositionē & ordinem. Commemorat autem ibi sex partes Physicæ: Vnā de primis caussis naturæ, & de oī motu naturali, quæ cōtinetur octo primis libris Physicis: Alteram, de cęlo, quam complectūtur quatuor libri de Cęlo & Mundo: Tertiam, de mutua trāsmutatione elementorū, & vniuersè de generatione & corruptione, quæ docetur in lib. de Generatione & corruptione: Quartā, de rebus meteorologicis, quam Aristoteles exposuit tribus, vel ut alijs placet quatuor libris: Quintā, de animalibus, qua cōprehēdit Aristot. omnia quæ pertinent ad doctrinam animalium, hoc est libros de Historia animalium, de Partibus animalium, de Anima, de Generatione animalium, & quæ vulgò nominatur Parua naturalia: Sextam, de plantis, de quibus pollicetur Aristot. se velle conscribere aliqūod opus; tum hic (tum in lib. de Sēsu & sensili, vbi agit de saporibus) & in fine libelli de Longitudine & breuitate vitæ; sed neque nūc extat aliquod opus eius de plantis, neque extabat tempore Alexandri, vt ipse scribit in suis Commentariis in lib. de Sensu & sensili, loco supradicto; duos autem libros de Plantis, qui nunc circunferuntur nomine Aristot. viri doctrinæ Aristotelicę periti, existimant falsò adscribi Aristot. cui rei fidem faciunt, inuentio, dispositio, & elocutio rerum quę tractantur in illis libris, quippe cum nihil planè oleant lucernam Aristot. His sex partibus Physicę, adiungēda est septima de mixtis perfectis & inanimis, vti sunt metalla, quā prętermisit quidem Aristot. in hac enumeratione, sed in fine tertij Meteorologici expressit, nam cū de metallis generatim quędam attigisset, ampliorem & diligētiorem explicationem pollicetur his verbis, [Communiter igitur dictum est de omnibus his, sigillatim autem cōsiderandum est intendentibus circa vnū quodque genus.] Hęc igitur est diuisio vniuersę Philosophię naturalis, a Peripateticis memoriæ prodita.

Septē partes Physicæ

Cę-

Antonius Mirandulanus in li. 15. de Euersione singularis certaminis.

Cæterum, quoniam nonnulli æratis nostræ Philosophi, præstantes ingenio & scientia Philosophiæ Aristotelicæ, pugnacissime contendunt octo libros Physices (in quibus agitur de principijs & affectionibus rerum naturalium) omnino remouẽdos esse a partibus Physicæ, & referendos esse ad Metaphysicam, initium autem Philosophiæ naturalis sumendum esse ex libris de Cęlo; age hãc etiam opinionem obiter refellamus. Multa sunt quæ huic opinioni maximè aduersantur. Primò, titulus horum librorum, qui est de Physico auditu. Tum quoniam Aristot. citans alibi hos libros, appellat eos Physicos; veluti in 8. Phys. text. 4. Postea, quia omnes interpretes Aristotel. concordissime agnoscunt hos libros Physicos, & primam partem Philosophiæ naturalis. Deinde; quod duo primi libri sint Physici, ostẽdit Aristot. in proœmio, dicens enitendum esse Physico, primum omnium docere caussas & principia rerum naturalium. Quod autem reliqui sex libri sint etiam Physici, aperte indicat Aristót. in principio tertii libri, scribens, [Quoniam Physica tractat de natura, quæ est principium motus, motus autem est continuus; ac proinde potest infinite diuidi, & sine loco ac tempore esse nequit; ob id Physico differendum esse de motu, infinito, loco, & tempore.] Ad hæc, Aristotel. in 1. de Partibus animal. præcipit in omnibus disciplinis exponendis atque tractandis, primum docenda esse quæ sunt maxime communia, sed quæ declarãtur in octo libris Physicis, sunt maxime cõia omniũ pene rerum naturaliũ; ergo &c. His accedit, quod omnis scientia vt est in 1. Post. tria speculatur circa subiectũ suum, principia, species, & affectiones eius; quare Physica speculari debet principia & affectiones sui subiecti, quod est corpus naturale: huius autem corporis principia & affectiones, tradũtur in octo libris Physicis, ergo tales libri non possunt a Physica remoueri. Postremo, vnius scientiæ est; vt scribitur in 1. Post. 43. docere subiecti sui principia, species, & affectiones, si Metaphysica igitur cõsiderat principia & affectiones corporis naturalis de quibus agitur in octo libris

A Physicis, eadẽ profectò cõsiderabit species corporis naturalis; ex quo necessario efficitur, vel nullam esse Physicam, vel si qua est certe superuacaneam esse; cum quidquid attinet ad perfectam cognitionem rerum naturalium, id totum sibi sumat & arroget Metaphysica, quare absurdũ est octo libr. de Physico auditu, remouere à doctrina Physicæ. omissa igitur hac opinione, pergamus ad alia, & de supradictarum partium Physicæ ordine differamus.

De ordine quorundam partium Physicę conuenit inter omnes; etenim certũ B est octo libros Physicorum, primum tenere locũ, quippe cum principia & quasi fundamenta totius Philosophiæ naturalis, rerumque maxime communium doctrinam contineant. Vnde Auerr. in suo prologo Physico, loquens de his libris sic ait, [Proportio istius libri ad scientiã naturalem, est sicut proportio elementorum rei ad rem, quia iste liber cõprehendit res, quæ sunt principia & radices vniuersales illorũ, de quibus vult loqui Naturalis.] Hos libros proxime sequuntur duo libri de Cęlo; cęlũ.n. quoniam C est maxime simplex, perfectum, immortale, & caussa efficiens, regens atque conseruans omniũ rerum sublunariũ, optimo iure sibi vendicat primum locum inter species corporis naturalis: Tertius locus tribuẽdus est elemẽtis, quippe cum sint corpora simplicia & principia omniũ rerũ mixtarũ. Doctrinam autem elementorum Aristo. quidem inchoauit in extremis duobus libris de Cęlo: in libris verò de Generatione, penitus absoluit, vt inquit Alexãder in principio operis Meteorologici, & Philoponus ĩ proœmio lib. de Generatione. Porrò quæcunque scribuntur in libris de Generatione D pertinere ad scientiam elementorum, eoque referri ab Arist. ex his quæ subijciam, manifestum erit. Totũ opus quod inscribitur de Generatione & corruptione, diuisũ est in tres partes: in prima agitur præcipuè de generatione & corruptione; in secunda quæ incipit a tex. 43. primi libri de Tactu, Actione, & Mixtione; in tertia quæ continet secundum librum, agitur de elementis, Ad has tres partes distinguẽdas, Aris. vsus est tribus

Principalis materia, q̃ tractatur in libris de Generatione, & corruptione, sũt elementa.

proœ-

procœmijs,vt cuiuis licet videre in principio cuiusq; partis. His igitur partes affirmamus Arist.instituisse atque pertractasse elementorum caussa; ac de vltima quidē,hoc est de secundo lib.nemini dubiū est,nā & Arist.initio eius libri proponit se velle agere de elementis, & principalē partem libri cōsumit in explicatione illorum:& alibi citans hunc librum, appellat eum de elementis,vt in 2.de Anima tex. 117.& in libello de Sensu & sensili,vbi differit de saporibus. Secundam aūt partem operis,ēt referri ad doctrinā elementorū, planum facit Arist. in proœmio eius,scribēs ibi textu 43.quia de elemētis sermonem instituit,necessariò itē agendum esse de tactu, actione,& mixtione. De prima verò parte,quæ est de generatione & corruptione,licet id maximè obscurū esse videatur (propterea quòd Aristo.significat in proœmio eius,se agere velle non tantum de generatione & corruptione elementorum,sed vniuersè ac simpliciter de generatione omnium quę natura constant)idē tamen sentiendum est.Etenim Arist. tum in proœmio 2.lib. de Generatione, tū apertissimè in 3.lib.de Cœlo tex. 1. indicat se aggredi ad tractādum de generatione & corruptione, elementorum caussa;sic enim scribit in 3.de Cælo, [De primo igitur elementorum dictum est,& quale id est,secundum naturam,& quòd incorruptibile,atque ingenerabile.Reliquum est autē de duobus dicere, simul autem accidet de his dicentibus, & de generatione & corruptione considerare; generatio enim aut omnino non est,aut solū in his est elementis aut in ijs quæ ex his sunt.] Ex quo intelligitur vltimos duos libros de Cælo, & itē duos de Generatione facere vnum opus,quo perfecta elementorum doctrina continetur. De ordine igitur harū partium Physicæ quas memorauimus,omnes cōsentiunt:At de quarto lib. Meteorologico,de libris de Anima,ac de Plantis,quo loco censeri & numerari debeant, magna controuersia & dissensio est inter expositores Arist. de, qua re,id nobis videtur maximè probabile,in præsētia breuiter explicabimus.

A

De Quarto libro Meteorologico.

CAP. VIII.

EGo sic existimo, eum librum qui vulgo inscribitur quartus Meteorologicus, nihil attinere ad doctrinā Meteorologicam, nec eum alijs tribus prioribus libris cohærere, sed potius libris de Generatione & corruptione subiungendum esse;in quam opinionem adducor his rationibus. Primò, quia nec inscriptio operis Meteorologi-
B ci,conuenit in hunc librum, nec materia rerum meteorologicarum, quæ est duplex halitus,vnus calidus &humidus, alter calidus & siccus, vt est apud Arist. in principio primi,& fine tertij libri Meteorologici. Etenim quæ cōtinētur hoc libro (siue is sit separatus ab alijs & per se cohærens,vt quibusdam visum est: siue sit pars seu additamētum eius operis quod est de elemētis) neque gignuntur in sublimi,nec duplici ex halitu efficiūtur. Deinde, Aristot. in proœmio Meteor.exponēs vniuersam materiam per-
C tractandam in libris Meteorologicis,solùm enarrat ea quæ docentur in tribus libris.de quarto autem nullum verbum facit; mox subdit, [Cum autem,] inquit, [pertransiuerimus de his, speculabimur de animalibus, & plantis] ex quo perspicitur, inter tres libros Meteorologicos, ac eos qui sunt de Animalibus,non esse interponēdum hunc librū. Præterea,inter libros tres Meteorologicos apparet magna euidensque connexio,quam Arist.apertissimis verbis facit & declarat primis extremisque verbis
D cuiusque libri;at inter hūc librū,& priores tres Meteorologicos,nec ē nec fit ab Arist.vlla cōnexio;nam in fine tertij libri proponit agendum esse de metallis, in principio aūt huius libri reuocat in memoriam quę tractata fuerūt in 2. lib. de Generatione,de primis qualitatibus elementorū,& proponit se velle docere nōnullas affectiones,quæ ex actione perpessioneq; harū qualitatū existūt,vt vel ex hoc uno loco, clarissimū fit,hūc librū connexum esse non cū Meteorologicis sed cum his qui sunt de Generatione

Liber, qui dicitur 4. Meteororū non pertinet ad doctrinā Meteorologicā nec post tres li. Meteororum, locari debet,sed post libros de generatione, & corruptione.

Ad hæc, caussa quæ mouet alios, ut hunc librum proxime subiungant alijs Meteorologicis, futilis est; siquidem aiũt in alijs tribus libris dictum esse de mixtis imperfectis, in hoc autem agi vniuersè de mixtis perfectis, quod profectò falsum est; nam neque hic declarantur principia mixtorum, quæ sunt quatuor elemẽta, nec eorum species, quæ sunt metalla & lapides, nec affectiones, quæ sunt tum aliæ, tum in primis qualitates sensibiles; sed in hoc libro scopus Aristotelis est (cùm in 2. libro de Generatione docuisset esse quatuor primas qualitates, earumq; duas esse actiuas, alteras verò duas passiuas) B declarare ea quæ tam ex actione quàm passione talium qualitatum accidunt mixtis; ex actione enim caloris & frigoris, ꝓuenit generatio, putrefactio, cõcoctio, & inconcoctio, earumq; species, vti sunt maturatio, cruditas, elixatio, inquinatio, assatio, & tostio: Ex perpessione verò humoris & siccitatis, proficiscuntur mollities, durities, concretio, liquefactio, incrassatio; tum præter hæc, flexibile, friabile, frangibile, & alia horum similia; ut nemo sit, licet parum acute videat, qui cernens animo principium, finem, totumque cõ- C textum huius libri, non animaduertat eũ dissentaneum esse libris Meteorologicis; his autem qui sunt de elementis seu de Generatione, planè consequentem. His denique accedit locuplentissimum testimonium Alexandri, quem nos huius sententiæ ducem & auctorem libenter sequimur: is enim in præfatione sua super hunc librum sic ait, [Liber hic qui quartus inscribitur Meteorologicorum, Aris. quidem est, verùm ad Meteorologicum negotium non attinet; nam quæ in ipso pertractantur, huiusce theoriæ propria D non videntur, sed magis quantum ex his quæ in ipso dicuntur, ratiocinari possumus, consequi habet ad lib. de Generatione & corruptione: cũ.n. in ipsis pertractauerit de quatuor uirtutibus tangibilibus, caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, ostendẽs ex combinatione harũ uirtutum elementa fieri, quin etiam aliquas ipsarum actiuas esse, aliquas verò passiuas; in præsenti modò libro, quæ nã sint ea declarat, quæ, vnaquæque dictarum uirtutum facit aut patitur, & quæ

A ab ipsis geruntur ac fiunt.] Hæc Alexander.

Solutio trium dubitationum.

Sed dicet aliquis, Hic liber inscriptus & habitus est Meteorologicus, etiam ante tempora Alexandri. Esto: sed Alexander improbat talem inscriptionem, nec est insuetatum vel adornare libros falsis inscriptionibus, vel eos adscribere alienis auctoribus. Sed cur, inquies, Arist. nõ meminit huius libri in ennumeratione quam fecit in proœmio operis Meteorologici? An quia eum comprehendit sub opere de elementis & de Generatione? An potius quoniam cum instituisset generalem diuisionem Philosophiæ naturalis in principales partes eius, sicut omisit opus de metallis, ita non est mirãdum hunc vnum librum fuisse ab eo prætermissum. Illud verò quod nonnullos deducit ab hac sententia, infirmum sanè est. Aiunt quidam, hunc librum non posse coniugi cum his qui sunt de Generat. propterea quòd Arist. extrema parte ipsius, significat huic libro proxime succedere libros de Partibus animalium, scribens, [Quoniam hic dictum fuit generatim de constitutione naturaque partium similarium, deinceps agendum esse sigillatim de vnaquaque ipsarum, tum de partibus dissimilaribus, ad extremum de animalibus quæ constant ex huiusmodi partibus.] Sed hoc argumentũ, nec obest nobis, ne prodest his qui contra sentiunt: non enim illis verbis Arist. indicat connexionem successionemque librorum, sed potius seriem, atque ordinem rerum cognoscendarum, quasi diceret; Cum hic declaratæ fuerint nonnullæ affectiones quæ insunt in partibus animalium, eum qui vellet totam hãc materiam ad extremum vsque prosequi, oporteret speculari hæc vel alia, quæ ibi proponuntur: alioquin si hic liber proximè anteit libros de Partibus animalium, ergo subsequitur libros de Metallis & de Anima, quoniam isti volunt libros de Anima præire eos qui sunt de Partibus animalium: Cum autem contendunt hunc librum proximè coniungi cum alijs Meteorologicis, hinc necessario cõcluditur libros de Metallis, & de Anima, priores esse libris Meteorologicis, quod nemo non videt falsum & absurdum esse. Sed de his satis, veniamus

De ordine librorũ qui ꝑtinent ad doctrinam animaliũ.

niamus ad libros de Anima & de Plãtis. De ordine quo libri qui pertinent ad scientiam animaliũ, ab Arist. scripti aut enulgati fuerint, ponã in medio, quæ po tui ex varijs locis eius, coniectura conse qui. Primus locus assignari debet libris de Historia animaliũ, quibus Aristoteles tradidit rudẽ & adumbratã notitiã animaliũ, quã quia non demostrãdo, sed veluti narrando exposuit, appellauit historiam: Secũdus locus dandus est libris de Partibus animalium: Tertius, libello de Incessu animaliũ. Quartus, libris de Anima: Quinto, libro de Sensu & sensili; de memoria & reminiscentia; de somno & vigilia; de somnijs; de diuinatione per somnum; de cõmuni motu animalium: Sextus, libris de Generatione animaliũ: Septimus, libro de Longitudine & breuitate vitæ; & de iuuẽtute & senectute, vita & morte, ac respiratione, Quod libri de Historia animaliũ primi omnium locari debeant, ex eo manifestũ est, quod mos est Arist. primũ generalẽ & crassam notitiam rerum, quas diligẽter tractare vult, proponere, tum subtilem & accuratam earundem cognitionem tradere. Deberi autem secundum locũ libris de Partibus animaliũ, declarat epilogus illius operis & libri qui est de Motu animalium, vbi Ari. repetens, quæ ab eo tractata fuerunt de animalibus, semper memorat primo loco lib. de Partibus animalium. His autem proximè succedere libellum de Incessu animalium indicat Aristot. extremis verbis quarti libri de Partibus animalium, scribens, [Quoniã actum fuit de partib. animaliũ, sequitur, vt de his quæ incessui animalium deseruiunt disseratur.] Huic libello cõsequẽs esse opus de anima, declarant vltima verba huius libelli, quæ sic fere habent, [De partibus cùm alijs, tùm his quæ faciunt ad incessum animaliũ, hoc se habet modo: ijs autem sic determinatis, proximũ est de anima cõtemplari.] Hos libros de Anima subsequitur liber de Sensu & sensili; quod ostẽdit Arist. in principio eius, coniungẽs ipsum cum libris de Anima. Huic libro de Sensu & sensili adnectendus est liber de Memoria & reminiscentia; vt videre licet ex fine libri de Sẽsu & sensili. Porro, librum de Memoria & re-

A miniscentia, sequũtur hi q sunt de Somno & vigilia, de Sõnijs, de Diuinatione, & de cõmuni motu: post quos proximè numerantur libri de generatione animalium, id quod liquidò perspicitur ex epilogo libri de Motu animaliũ, qui sic habet, [De partibus igitur vniuscuiusque animalium, & de anima, præterea de sensu & memoria, & somno. & cõmuni motu diximus, reliquum autem & de Generatione dicere] Quòd autem liber de iuuentute & senectute, de longitudine & breuitate vitæ, de vita & morte, atque respiratione, extremum locum teneant,
B apertè docet Arist. extrema parte libri de Longitudine & breuitate vitæ, vbi sic ait [Dicta est caussa de magnitudine & breuitate vitæ, reliquum autem nobis considerare de iuuentute & senectute, vita & morte, his enim determinatis, finẽ vtique habebit, quæ de animalibus methodus] si igitur hi libri terminant doctrinam animalium, necesse est his anteire eos qui sunt de Generatione animaliũ. Hoc igitur ordine videtur Aris. eos libros qui continent scientiam animaliũ aut scripsisse, aut in publicum edidisse.

Libros de Anima, ordine doctrina posteriores esse, ijs libris, qui sũt de Partibus animalium.

C Sed quæret aliquis, An ordine doctrinæ libri de Anima præponendi sint his qui sunt de partibus animalium nec ne? Equidem vehementer assentior Alexandro, qui censet libros de Partibus animalium, ordine doctrinę prius explicandos esse, quã libros de Anima: huius viri auream orationẽ hic adscribemus; sic enim ait in primo libro suo de Anima cap. 2. [Ferè autem assecuturum ea quæ de anima tradũtur, & rationes quę ad eius substantiam pertinẽt, tractaturum, animaduertere præter cætera opus est id, quod
D in natura ambitiosè elaboratum est. Cũ enim qualis, & quæ res sit natura didicerimus, nobisque persuaserimus quocũq; opere, vel admirabili, quod intercedẽte arte confectura sit longè maiori admiratione digna esse effecta naturę: facile fidẽ præstabimus ijs, quæ a nobis de animæ substantia recensenda sunt; Nihil enim magis in caussa est, vt cũ de anima disseritur, ambiguis difficultatibus inuoluamur, quàm quod difficillimum est illius potestates functionesque ijs quæ de ipsa dicuntur consentanea, & concordi ratio-

ne coniungere; quasi omni corporea uir tute diuiniora, & maiora esse existimen tur. Quare si ea quæ cōmodè & aptè de animæ substantia proferuntur, contradi ctionibus implicare nō volumus, primo loco ipse possidentis animam corporis apparatus contemplandus est, & interna rum inuicem externarumq; partium cū ipso venustatis & pulchritudinis concen tu, lex & dispositio conquirenda: Simul enim hæc ipsa speculati fuerimus, haud quaquam vlterius admirabile, & nostra opinione maius esse videbitur, vt in cor pore supra quàm opinari possumus, mi rabiliter atque ambitiosè disposito, aīa tot in se motionum principia possidens, contineatur.] Auerroes idem sensit & scriptum reliquit in principio Meteoro rum. idem quoque recta ratio suadet: nā si anima est actus corporis organici, ergo corpus organicum ordine generationis est prius quàm anima, ac proinde priùs declarari ac cognosci debet. Deinde si in explicandis disciplinis, incipiendum est ab his quæ sunt magis nota & manifesta nobis, corpus autem organicum cum ca dat sub sensus nostros est nobis magis conspicuum & familiare quàm anima, cur nō doctrina corporis animati & par tium eius præponenda erit scientiæ ani mæ? & Aristot. in 1. de Partibus animal. disputat an sit Physici agere de omni anima, qua re innuit doctrinam animę non ab eo fuisse præpositam libris de Part. animalium, sed magis postpositam. Sed Auicenna nobis dissentiens, vult li bros de Anima priores esse his qui sunt de Partibus animalium, tribuens eis sex tum locum inter partes Philosophiæ na turalis; eo maxime argumēto, quod ani ma sit perfectior corpore, & finis eius, & sicut est præcipua caussa ipsius animalis, ita in eo cognoscēdo priorem, atque po tiorem esse debere. verū dupliciter pec cat Auicenna, primùm, quia putat in do cendis rebus perpetuò tenēdum esse or dinem naturæ ac perfectionis, cū Arist. clamet in 5. Metaph. text. 1. non a primo & rei principio aliquando inchoandum esse; sed vnde quis facilius discat. Deinde qm̄ facit scientiam animæ, partē quādā Physicę diuersam a doctrina animaliū, cum Arist. velit esse vnam methodū ani malium, quæ cōprehendat libros de aīa & de Partibus aīalium, & alios quos su pra enumerauimus, vt apud eum videre licet in Proœmio Meteororum, & in fi ne libri de Lōgitudine & breuitate vitę.

Opinio Auicennæ refellitur.

De Plantis autem ita dicendum est, Aristotelem prius tractasse de animali bus quam de plantis: vbi enim comme morat hos libros, semper anteponit li bros de Animalibus, his qui sunt de Plā tis, vt potest cognosci ex his quæ scribit ipse in proœmio Meteororum, in lib. de Sēsu & sensili, vbi loquitur de saporibus, & in fine libri de Longitudine & breui tate vitæ; idque Aristoteles non teme re sed consulto fecit: etenim ordine do ctrinæ priores sunt libri de animalibus quàm de plantis; nam licet plantæ quā sunt corpora magis simplicia, videātur esse natura priores animantibus, tamen horum doctrina antegredi debet, pro pterea quòd facilior & manifestior est & multum prębet adiumenti ad capessen dam scientiam plantarum: operationes enim animæ, partes item & instrumenta plantarum, deprehenduntur, cognoscun tur & nominātur per analogiam quandā ad ea quæ cernuntur in animalibus, hoc autem perspicuum fit ex verbis Theo phrasti, quæ in primo de Historia planta rum sic habent [Nec illud latere nos de cet, quid proportione ītelligi debeat, vt in animalium genere, ad ea scilicet redi gendo, quæ quam simillima perfectissi maque continentur; ad summam omni um quæ in plantarum genere spectātur similitudo petenda ex iis est quæ in ani malibus insunt, quo ad fieri possit. Igitur hæc ita determinare libeat.] De parti bus igitur Philosophiæ naturalis earū que partium ordine ac dispositione ita dictum sit. nunc pauca de vtilitate ac vo luptate, quæ ex Physicæ studio capitur, strictim attingamus.

Lib. de Animalibus pcedūt ordine doctrinæ libr. de plantis.

De vtilitate & iucunditate Philosophiæ naturalis.

CAP. IX.

Vtilitates Philosophiæ naturalis.

Est Physica, quoniā est sciētia spe culatiua, nō propter aliud sed per se, suiq; gratia q̄rēda & expetēda est,

est, nihilominus tamen plurimas atque A maximas commoditates & ornamenta præbet omnibus disciplinis. Primùm, vtilis ẽ Metaphysicæ: propter cognitionẽ primi motoris, & intellectus humani, & propter cognitionem atque contemplationem motuũ cælestium, quæ viam sternit Metaphysico ad peruestigandam sciẽtiam intelligentiarum. Tum Medicinæ; propter doctrinam elementorum, facultatum naturalium, stirpium, & corporis humani: & quia Physicus aperit primas caussas naturales sanitatis & ægritudinis, quod pulchrè docet Ari. in li. de Sensu & sensili, scribens his verbis, [Naturalis autẽ est, & de sanitate, & infirmitate B prima cognoscere principia: nec enim sanitatem, nec infirmitatem possibile fieri carentibus vita. Quare fere naturalium plurimi, & medicorum, qui magis philosophicè artem prosequuntur, illi quidẽ finiunt ad ea, quæ de Medicina, hi verò ex ijs quæ de natura, incipiũt quę de Medicina.] Postea, conducit disciplinis Mathematicis; Astronomiæ quidem ꝓpter notitiam cæli; Perspectiuæ, propter sciẽtiã luminis, coloris, ac eorũ quæ attinẽt ad aspectũ; Musicæ verò, propter intelli- C gentiam soni, vocis, eorumque quæ spectãt ad facultatem auditus; Deinde, Philosophiæ morali, propter scientiam hominis potẽtiarum eius, affectuum & operationum. quo circa Aristoteles in tractandis rebus moralibus multa sumit ex libris Physicis, præsertim ijs qui sunt de Anima. Denique, multum seruit Theologię; etenim multa sunt in libro Geneseos, Ecclesiastæ, Iob & Psalmorum, planè physica, quę ignarus Physicæ benè intelligere non poterit. in Theologia etiam scolastica, quamplurimas tra- D ctari quæstiones Physicas, manifestum est. Postremò, vtilis est cunctis artibus, tum quia omnis ferè ars in id comparata est, ut uel imitetur naturam, uel eam adiuuet, & perficiat ea quæ natura per se non potest efficere; tum etiam quia subiectum & materia omnium formarum artificialium, est corpus naturale. Sed immensum esset, non modò dicendo amplificare, sed enumerando percensere Physicæ vtilitates, quæ latissimè ad omnes disciplinas & omnes humanæ vitę commoditates vsusque permanant.

De voluptate autem, quæ eorum animos afficit, qui vere pureque philosophantur, quis pro eo, ac res est, digne eloqui ualeat? Aristot. in 1. de Part. anim. ca. 5. multis verbis egregiè declarat quãtas voluptates adferat Physica, his qui rerum naturalium caussas studiosè accurateque contemplantur; quem locũ hortor omnes ut totum diligenter legant, admirabiles enim in animis legentium amores erga studium cultumque Philosophiæ naturalis excitabit: & in 10. lib. Ethicorum ita scribit, [Videtur Philosophia mirabiles quasdam tum sinceritate tum stabilitate continere uoluptates.] Cicero etiam in 2. libr. Acad. Quæst. cũ dixisset res physicas non firma comprehendi scientia, sed varijs Philosophorũ opinionibus, huc atque illuc probabiliter agitari, subiungit hæc, [Neque tamẽ istas quæstiones Physicorum exterminandas puto: est enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi pabulum, consideratio contemplatioque naturæ; erigimur, elatiores fieri uidemur, humana despicimus, cogitantesque supera atque cœlestia, hæc nostra, vt exigua, & minima contemnimus; indagatio ipsa rerum, tum maximarum, tum etiam occultissimarum; habet oblectationem, si uerò aliquid occurret, quod uerisimile uideatur, humanissima completur animus uoluptate.] Sed quoniam exposita sunt quæ generatim & uniuersè pertinere uidebantur ad disciplinã Philosophiæ naturalis, nunc propius accedentes ad ea quę in hoc opere tractare constituimus, pauca quædam explanabimus, quæ proxime attingunt doctrinam octo libr. Phys. & primùm omnium declaranda est inscriptio horum octo librorum, quæ sic habet, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est de Physico auditu.

Quãta voluptas sitĩ studio Philosophiæ naturalis.

De-

Declaratur inscriptio octo librorum Physicorum. quæ est περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est de naturali auditu; et disputatur de libris acroamaticis & exotericis.

CAP. X.

QVid significet hęc inscriptio, & cur præcipuè attributa fuerit octo libris Physicis, quales itē sint libri exoterici & acroamatici, non satis conuenit inter omnes interpretes Aristo. Ego primùm quidem exponam opiniones aliorum, tum etiam sententiam meam ad scribam. Auerroes, ait positum fuisse (de naturali auditione) pro eo qđ est, de natu rali sermone, sed quia accidit sermoni ut audiatur; per metaphoram, loco sermonis dictum est de auditione. Nam plærũque vt est apud Arist. in 3. lib. Rhetoricorum, maior quædam vis ac suauitas est in verbis translatis quàm in proprijs: ac tametsi naturales sermones non modo his octo libris, sed alijs etiam omnibus explicentur, tamen his præcipuè hoc nomē tribuitur, quoniam sunt quasi ianua ad cæteros, vt quibus contineatur veluti radix & fundamentum vniuersæ Philosophiæ naturalis; itaq; ut habent se elementa ad alia corpora, sic ēt huiusmodi libri ad reliquos huius disciplinæ. Hæc Auerroes. Sed multis non probatur hæc interpretatio Auer. talem enim metaphoram, non solum nō putant venustam & iucundam esse, uerùm etiam maximè duram & insuauem; ut non sit verisimile Arist. qui ab omni propemodum, in doctrinis tradendis, genere translationum abhorreat, earumq; usum in scientijs non semel reprehendat, translatione tam rudi & inusitata vsum esse in principio & inscriptione huius operis. Quis enim ferret eum qui sic loqueretur, de naturali vsu, uel odoratu, vel gustatu; significare uolens, de colore, odore aut sapore? Sed expositionē Auer. non esse penitus absurdam & remotam a ratione, perspicuū erit ex his quæ dicturi sumus extremo loco. Albertus Magnus

Opinio Auerrois.

Oppugnatur Auerroes.

Opinio Alberti.

A tractatu 1. Physico. cap. 4. de inscriptione huius operis ita scribit, [Dicitur autem liber Physicorum, eò q̃ ipse in vniuersali totum complectatur negotium Physicū. Dicitur etiam de physico auditu, quia ibi tanguntur ea quæ auditu plus quàm demonstratione sciuntur de Physicis, hoc est principia Physica vniuersalia, ex quibus habent probari alia, propter quod aliquando intitulatur de principijs Physicis,] Hæc Albertus. In cuius expositione, non uideo cur dicat quæ de principijs traduntur in his libris sciri magis auditu quam demonstratione. An non Aristot. B ea quæ pertinent ad principia, firmissimis atque pulcherrimis confirmat atque cōmunit rationibus? vt quòd non sint infinita, quòd non unum tantummodo; q̃ inter se contraria; q̃ opus sit præter duo cōtraria, tertio quasi subiecto vtriusque; q̃ materia sit ingenerabilis & incorruptibilis; q̃ natura agat propter finem. Deinde, cur præcipue auditu sciuntur principia, ac non etiam per alios sensus? Postea, hic titulus (de Physico Auditu) non tantùm pertinet ad duos primos libros, sed etiam ad alios sex, in quibus disputatur C de motu, maximè in 6. lib. in quo multa certissimis & exquisitissimis demonstrationibus explicantur, ut eas Proclus, ob euidentiam & necessitatem concludendi, quodam libello reuocarit ad formulā rationum Mathematicarum. D. Thomas initio suorum Commentariorum quid sentiat de huiusmodi inscriptione, exponit his verbis, [Hic autem est liber Physicorum, qui etiam dicitur de Physico auditu, quia per modum doctrinæ ad audiētes traditus fuit.] Hæc ille. Sed meritò quispiam dixerit, tradi per modum do- D ctrinæ audientibus, esse commune alijs libris, ut etiam in libro Logicos, Physicos, & Metaphysicos conuenire possit; nisi quis inscienter contendat hos dumtaxat octo libros ab Arist. doceri & in scholis explicari solitos fuisse; quippotest igitur quod est commune omnibus, caussa esse singularis & propriæ inscriptionis horum librorum? Sed neq; hanc D. Thomæ interpretationem procul esse a uero, ex ijs quæ infra dicemus, perspicuum erit. Alia est opinio Græcorum interpretū, peruulgata illa quidē & probata omnibus

Refellitur Albertus.

Opinio D. Thomæ.

Opinio Græcorum de diuisione li

E

brorũ Ariſtotelis, in acroamaticos & exotericos.

bus ꝓpè melioris notæ ſcriptoribus, duo fuiſſe genera librorum Ariſto. vnum, eorũm quos ἐξωτερικοὺς vocẽt, quales ſunt Hiſtoricæ, Poeticæ, ac Rhetoricæ commẽtationes, demum ea quæ leuiter & populariter ſcripta ſunt, nec ad tenue elimata: Alterum, eorũ quos appellant ἀκροαματικοὺς latinè auſcultatorios, diligẽtioris atq; limatioris operæ, quibus grauior atque ſubtilior Philoſophię diſciplina continetur: quos ideo putant ſic dictos eſſe, quia ſint tã difficiles ad intelligendũ, vt ſine uoce operaque magiſtri uix percipi & comprehẽdi poſſint. Ex horum numero habetur hoc opus, vt ob id etiam talẽ acceperit inſcriptionem. Hanc de ſcriptorum Ariſt. diuiſione ſententiam, plurimi & clariſſimi uiri memoriæ prodiderunt: Galenus in fragmento de ſubſtãtijs naturalium facultatum, Plutarchus in uita Alexãdri, Cicero in 5. libro de finibus, Ammonius in Logica, Simplicius in procœmio Phyſicæ, Aulus Gellius libro 20. ca. 4. Clemens Alexandrinus in 5. lib. Stromatum, & Alexander in 1. Topicorum libro, Themiſtius (ſiue autor illius procemij, vt ante dixi, Simplicius fuerit) hæc ſcribit, [Cum autem ſcriptorum commẽtationnmq; ſuarum ſpecies duas haberet, unam eorum quæ exteriora nominabat, quales erant Hiſtoricæ, & Rhetoricæ meditationes, demum omnia ea, quæ minus tum curæ ac diligentiæ, tum intentionis ac ſtudij requirebant: Alteram eorũ quæ auſcultatoria nuncupabat, in quibus Philoſophia remotior ſubtiliorq; agitabatur; ex quorum numero habetur hoc opus, cui titulus eſt de Phyſica auditione; in auſcultatorijs, data opera voluit obſcurus eſſe, ratus hũc in modũ obiter poſſe rudiora ingenia ab huiuſmodi ſtudio quaſi reijci deterreriq;, vt pote quibus futurum ſit perinde ac ſi neq; ſcripta quidẽ unquã fuiſſent.] Simpl. in 4. Phyſi. tex 87. vbi Ariſt. ait Phyſico agendum eſſe de tẽpore, his verbis [Primum bene habet dubitare de ipſo per exteras rationes, &c.] Exponens illa uerba (exteras rationes.) [Externa, inquit, dicuntur quæ ſunt communia & concluduntur per probabilia, non autem demonſtratiua, nec acroamatica, hoc eſt, non ex accuratioris doctrinę auditione deſumpta.] Et i 1. de Cęlo ſup

A tex. 100. vbi Ariſt. citat ἐγκύκλια φιλοσοφήματα; Simplicius interpretaĩ exoterica, hoc eſt ſcripta popularia. Auertoes quoque eundẽ locũ interpretans, ita ſcribit; [Et intendit per extraneos, logicos; ſermones enim logicos, vocat ſermones extraneos: & philoſophiam quæ componiĩ ex iſtis, vocat philoſophiã extraneã.] Quid multa? Euſtratius, ſub finem primi libri Ethicorum, exponens illa Ariſtotelis verba. [Dicuntur etiam de ipſa in extrarijs diſputationibus, nonnulla] in hãc ſententiam ſcribit. [Ex operibus Ariſtotelis, alia ad diſcipulos eius ſcripta ſunt,

Quales putet Euſtratius fuiſſe libros Ariſtotelis acroamaticos & exotericos.

B qui ad eum audiendum ſimul conueniebant, quæ ipſe in publicis ſcholis coram diſſerebat & exponebat, alia priuatim ad aliquos extrinſecos, illi argumento accõmodata qđ vnuſquiſq; requiſierat. Illa, ἀκροαματικά, hoc eſt auditoria vel auſcultatoria appellãiur. quippe quæ ad eos qui eum publicè audiebant, fuerunt conſcripta: Hæc autem ἐξωτερικά vocantur, quaſi dixeris extraria, ſiue extranea, quia vnumquodq; ex ipſis ad priuatum aliquẽ extra publicum auditorium cõſcriptum fuit] Hæc Euſtratius. Ex cuius verbis licet intelligere, diuiſionem librorum Ariſtotelis in acroamaticos & exotericos,

C fuiſſe Euſtratio cognitã & probatã, eumque paulo aliter quàm cæteros, quales fuerint libri acroamatici, quales item exoterici, interpretari. Manifeſtum igitur eſt, diuiſionem illam ſcriptorum Ariſtotelis in acroamatica & exoterica, & vetuſtate illuſtrem, & eorum auctoritate qui eam tradiderunt, eſſe probabilem.

Opinio Ioãnis Sepulueda.

Vnus memoria noſtra Ioannes Sepulueda vir doctus ac diſertus, huic tam veteri & receptæ opinioni diſſentire & re-

D pugnate auſus eſt. Etenim in quibuſdam ſcholijs quæ ſcripſit in libros Polyticorũ Ariſtot. a ſe conuerſos latine, lib. 3. cap. quarto, huiuſmodi partitionem librorũ Ariſto. reprobat his rationibus: Primum, quoniam Ariſt. interdum vocat exotericos libros omnium difficillimos, vt in extremo primo libro Ethicorum ad Nicomachum, verba faciens de partibus ſeu poteſtatibus animi, citat hoc nomine libros de Anima: & in primo lib. de Moribus ad Eudemum in quæſtione de ideis, eo nomine citat libros Metaphyſicos his

ver-

verbis, [Sed de hac quæst. multifariam disputatum est in exotericis sermonibus, quique habiti sunt de Phylosophia.] significans proculdubio nomine Philosophiæ, Metaphysicam, quæ per excellentiā vocari solet & prima Philosophia & simpliciter Philosophia; in cuius primo, 7. 13. & 14. lib. copiosè differitur de ideis. Non igitur libri exoterici apud Aristotelem sunt libri populariter scripti, cùm eo nomine, qui sunt subtiliter & accuratè scripti, ab Aristotele censeantur. Ad hæc Diogenes Laertius in vita Arist. subtiliter commemorans libros ipsius, eorumque diuisionem prosequens diligentissimè, nullam huius partitionis memoriam facit, vt ea res magno argumento sit, illam non fuisse prætermittendam a Laertio, si Aristotelica fuisset. Præterea, si acroamatici libri sunt, quicunque politiorem & secretiorem Philosophiæ doctrinā continent, cur id nominis tantum ascribitur his octo libris Physicorū, ac nō èt his, quos de Aīa aut Metaph. Aris. scripsit accuratissimè? Hæc Sepulueda.

Vetus græcorum opinio defenditur contra Sepulnedam. Ego autem (vt meum quoque hac de re iudicium interponam) censeo non temere discedendum esse a sententia tam grauium, & illustrium Philosophorum, quippe quæ si spectes auctoritatem eius atque uetustatem, ab Aristòt. profecta, & deinde quasi per manus omnium Peripateticorum tradita, ad nos usque peruenisse videatur; præsertim cum rationes Sepuluedæ non sint eiusmodi ut nos ab ea debeant abducere. Nam loca Arist. ex primo Ethicorum ad Nicomachum, & primo moralium ad Eudemum, ubi citans exotericos libros, uidetur Sepuluedæ Aristoteles significare libros de Anima & libros Metaphysicæ, multò secus interpretanda sunt. Etenim Arist. (quod facile cognosci potest ex ijs quæ scribit Laertius librorum eius pertexens catalogum) de eadem re multos ac uarios libros conscripsit, ut de Bono, de Repub. de Anima, de Ideis, nonnullos quidem pingui Minerua, & populariter accommodateque ad sensum captūque etiam hominum vulgariū, alios vero pressiori & limatiori opera, quibus diligenter exponit, maxime reconditas & arcanas Philosophiæ sententias, vt hac uarietate

A scriptorum, omni propè hominum generi satisfaceret, earundem rerum tenuem quidem notitiam impertiens vulgo, perfectam autem explicationem & scientiam, suis modo reseruans auditoribus. Primo igitur libro Ethicorum, per exotericos, nō intelligit Aristoteles libros Philosophicos de Anima, quos nunc habemus acutè, copiosè, docteque scriptos, sed alios magis populariter, & ruditer compositos, quod non obscurè indicant uerba Aristot. quæ sic habent, [Inquirere exactius] (videlicet de anima) [magis operosum est, quàm

B conueniat rebus subiectis: dicuntur autem de ipsa etiam in exotericis sermonibus sufficienter quædam, & utendum est ipsis.] Accuratam igitur cognitionem animi, negat esse necessariam Philosopho ciuili, mediocrem verò satis esse. & peti posse ex libris exotericis, in quibus etiam dicuntur de anima quędam sufficienter. Illud etiam ostendit Aristotelem scripsisse de Anima non vnos libros, scilicet Philosophicos, sed etiam quosdam exotericos, qui satis esse possint ciuili ad cognoscendum de anima, quæ

C sint ipsi necessaria. Illa quoque uerba [sufficienter] & [quædam] non possunt commode referri ad libros de Anima, qui nunc extant, in his enim non quędam tantum sed plurima, non sufficienter aut ruditer, sed copiosè subtiliterque disputantur. Vel fortasse per sermones exotericos de Anima, innuit dialogum eius de Anima scriptum ad Eudemum Cyprium familiarem suum, cuius meminit Cicero primo libro de Diuinatione, Plutarchus in uita Dionis, & in Consolatoria ad Apollonium,

D & Themistius in Paraphrasi super tertium de Anima capit. 37. locus autem ex primo ad Eudemum, peruersè accipitur a Sepulueda, nam Aristoteles illis uerbis [in exotericis] & [qui sunt secundum Philosophiam] non significat eosdem libros, non enim congrueret cum eo quod proxime dixerat, multifariam à se disputatum esse de ideis; sed indicat diuersos libros, quosdam exotericos & populares, alios autem Phylosophicos. Hoc manifeste significat Arist in 13. lib. Metaph. vbi de ideis in principio libri *Dialogus Aristotelis de Anima ad Eudemum.*

E 2 scribens,

scribens, ita ait, [Plurima namque diuulgata sunt de ipsis etiam in exotericis sermonibus.] Per libros autem de Philosophia, fortasse non Metaphysicos significat, sed extericos libros, qui sic inscribebãtur, quos tres fuisse scribit Laertius in vita Aris. sed vel alios eadem inscriptione ab Aris. diuulgatos esse, uel illos, quos memorat Laertius, plures tribus fuisse, colligi potest ex ijs quæ scribit Eusebius in 11. lib. de Præparatione Euangelica, cap. 1. citans quendam locum Arist. ex 7. lib. eius de Philosophia. Huiusmodi autẽ libros populares fuisse, cognosci potest ex his quæ ibi affert Eusebius, & Cicero lib. 1. de Natura Deorum, & in secundo libro eiusdem operis, citans tertium lib. Arist. de Philosophia: Vel fortè indicare vult duos lib. de Ideis, quos separatim scripsit Arist. ut refert Syrianus in extremo suo commentario, quo explanauit librũ decimumquartum Metaphisicæ Aristotelis. Prętermissam autem esse huiusmodi partitionem a Diogene, non tanti æstimandum est, ut ob id, planè repudianda sit; quin etiam si Laertius negaret esse Arist. tamen deberet apud nos pręponderare maior atq; grauior auctoritas tot pręstantium uirorum, qui contrà sentiũt.

Qui fuerit libri Aristotelis de Philosophia.

Titulũ vero illum περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως pręfixum octo libris Physicorum, equidem reor non esse Arist. ducor autẽ coniectura minimè (ut mihi quidem certè videtur) contemnenda: Etenim si Aristot. talem hisce libris dedisset inscriptionem, certè aliquando eos citaret hoc nomine vbi de his sermonem habet: at cum facit mentionem illorum, nunquam hoc titulo ipsos nominat, sed appellat vel de caussis & principijs, innuẽs primos duos, uel uniuersales sermones de motu, aut simpliciter de motu, significans reliquos sex. Putarem igitur hunc titulum affictum esse huic operi a discipulis Aristot. vel qui eũ postea subsecuti sunt; aut quia hi libri, tum propter multas magnasque difficultates, tum quia cõtinẽt principia totius Physicæ, solerent ab Aristot. pręcipuè doceri, & ab alijs audiri; aut fortasse, ut significarent huiusmodi libros, quoniã sunt quasi ianua & aditus ad cęteros, esse necessariò audiendos & perdiscendos a magistro. Atque hoc modo interpretatur Psellus in principio Physicorum. Porrò scripta exoterica, tũ alijs de caussis, tum etiam, quia Peripatetici ea fortasse paruipenderent, facile omnia ferè interciderunt; cum enim populariter & non philosophicè essent composita, eamque ob causam a Peripateticis haud magno studio & diligentia conseruarentur, quid mirum est, ea penè omnia excidisse? Acroamatici autem libri (quanquam ne hi quidem omnes) maiori studio & diligentia conseruati, ad nos peruenire potuerunt; quorum tamen nusquam uideo Arist. facere mentionem pręterquàm in epistola, quam, auctore Plutarcho, rescripsit Alexandro querenti cum ipso de huiusmodi librorum editione. Itaque quotiescunque vnum aliquem de acroamaticis nominat, non hoc communi nomine, veluti exotericos, sed suo & singulari quẽuis titulo appellat, ut libros de Anima, de Cęlo, &c. Verùm de inscrptione huius operis satis dictum est.

Titulũ illũ [De Physico Auditu] præfixum octo libris Physicorũ; non esse Aristotelis.

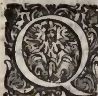
Quonam autem modo Aristot. soleat appellare hos octo libros Physicorum, quoniam uidetur res cognitione digna, ex uarijs libris eius, breuiter indicandum est. In 1. de Cęlo text. 20. citans primum librum Physicum, inquit, [Quemadmodum in primis dictum est sermonibus.] In 8. Physic. tex. 23. volens significare secundum librum physicorum ait, [Posita enim est natura in naturalibus principium sicuti motus & quietis.] In eodem lib. tex. quarto & ultimo, eodem modo nuncupat tertium librum Physicorum scribens, [Sicut prius dictum est in Physicis] quanquam eundem librum aliter describat in 1. de cælo text. 54. dicens, [Sicut ostensum est in his quę circa principia dicta sunt a nobis.] In 2. lib. de Generatione & corruptione, text. 61. loquens de 4 lib. Physic, sic ait, [Quemadmodum in his, qui in principio sermonibus determinatum est.] Sextum porrò librum Physicorũ uarie designat scribens sicut dictum est vel [in uniuersalibus de motu,] ut secundo lib. Posterio, text. 14. uel, [in primis de motu sermonibus] ut in 8 Physico. text. 68. uel, [in his quæ de motu,] ut 1. de Cælo. 38. uel, [in sermonibus de motu,] ut 3. de Cælo tex. 5. & in lib. de Sensu & sensili; uel, [in his

his quæ vniuersaliter de natura, vt libro Physicorum octauo text.40. Postremò, in quarto de Celo tex.28. indicare volés octauum lib. Physicorum ait, [Quemadmodum dictum est in primis sermonibus.] At in primo de Gen. tex.14. sermonem habens de eodem libro, inquit, [Sicut dictum est priùs in de motu sermonibus.] Duorum autem librorum, hoc est quinti & septimi libri Physici, nusquam reperio mentionem factam esse ab Aris. Ex his autem, quę memorata sunt, quiuis facile intelligit, illam appellationem [de motu] Aristot. tantummodo attribuere 6.& 8. lib. Physicor. Illam autem [Primos sermones] communem esse omnium octo librorum: At eam quæ est [in physicis] vel [in his quæ a principio] aut [circa principia] propriè dari quatuor prioribus libris Physic. vt non sine caussa veteres Peripatetici (vt refert Simplicius in proœmio 5.& 6. lib. Physicorum) bipartito diuiserint octo libros Physi. affirmantes in primis quinque libris, vel vt placet aliis, in quatuor, tractari de his quæ pertinēt ad principia rerum naturalium; in cæteris autem po-A sterioribus, de his quæ spectant ad motum. Priores autem quatuor pertinere ad doctrinam principiorū verisimile est; nam in 3 & 4. li. agitur de infinito, loco, tempore, & vacuo, motus gratia; de motu autem propter pleniorem cognitionem naturę, in cuius definitione positū fuerat eam esse principium motus, id quod aperte indicat Aris. initio tertii libri Physicorum. De quinto libro, vtrum prioribus quatuor, an tribus posterioribus annumerari debeat, incertum est. Mihi quidem uidetur aggregari debere ad tres posteriores, tum quia totus est in B explicādo motu, tum etiam quia sextus liber incipit a descriptionibus eorum vocabulorum, quæ declarata fuerant in quinto libro. Sed huius secundi libri, hic finis esto.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DE VIA ET ORDINE DOCTRINÆ PHYSICÆ LIBER TERTIVS.

Væ ad generalẽ & rudem quandã, tũ vniuersæ Philosophiæ, tũ huius quã tractare volumus Physiologiæ præcognitionẽ ptinebãt, ea sunt non, ut opinor, indiligenter superioribus duobus libris explicata. Hoc autẽ, qui illos proximè sequitur tertio libro, propositum nobis est explanare procœmium Aristotel. quod ponitur initio eius operis, qđ inscribitur de physico auditu; sic .n. nobis persuasimus, quemadmodum illud procœmium est tãquã illustre quoddã vestibulũ, & magnificus quidã aditus ad ea quæ illis octo libris physicis edocentur, ita fore, ut eius procœmii diligens accurataq; interpretatio, aperiat quasi ianuam, & facilem det introitum ad ea quæ hoc opere tractanda suscepimus. Quę autẽ hoc tertio libro tractantur, vt hinc, uelut intẽto digito lectori præmonstrentur, hęc fere sunt. 1. quid Aristoteles per illa tria uocabula, principia, caussas, & elemẽta, significare voluerit. 2. an oẽs scientiæ tractent omnia quatuor genera causarum, & quæ ex his consideret Metaphysicus, quæ Mathematicus, quæ Physicus. 3. an ad perfectam cuiuslibet rei naturalis cognitionem, necessaria sit omnium caussarũ, quas ea res habet præcognitio. 4. quid sit notius secũdum nos & secundum naturã; & cur via procedendi a notioribus secundũ nos, dicatur innata nobis 5. An idem notius secundum nos & simul secũdum naturam, reperiatur frequentius in Mathematicis disciplinis quàm in scientia Physiologiæ. 6. An quæ sunt magis vniuersalia sint etiam magis nota secundum nos. 7. quæstio de primo cognito late tractabitur.

B

TEXTVS PRIMVS.

Quarum sunt principia, aut caussæ, aut elementa.

Agitur de significatione illorum trium uocabulorum (principium) (causa) & (elementum.)

C

CAP. I.

QVæ sunt in his quipq; primis textibus primi libr. Physicorum cõtinent procœmium, nõ quidem omnium octo librorum, sed priorũ tantùm duorum, in quo procœmio Aristoteles non incipit a commendatione Philosophiæ naturalis, ostẽdens dignitatẽ aut vtilitatem eius, quomodo orsus est Metaphysicam & scientiam Animę, sed primo textu, ait Physico dicendum esse primo loco de principiis rerum naturaliũ, tũ, quia talia principia sunt nobis obscura & occulta; secundo & tertio textu, dat rationem peruestigandi, demonstrandi & pernoscẽdi ea ipsa principia; Ad extremum, quoniam in principiis, alia sunt priora, alia posteriora, & alia magis communia, alia vero minus, præcipit 4. & 5. textu, in tractatione illorum eũ ordinẽ atque methodum seruare, vt a primis maximeq; communibus initium sumatur. Verũ, quid significare uoluerit Aristo. illis tribus vocabulis. Principia, Caussæ, & Elementa, non conuenit inter eius

D

Opinio Eudemi et Alexandri. expositores. Eudemus & Alexãder, vt refert Simplicius, per Principiũ, exponunt efficiens, quoniã definitur primum principium vnde motus: per Caussam, finẽ, quia est caussa caussarum, a qua pendẽt cæteræ caussæ; & formam, quæ in idẽ numero recidit cum fine: per Elemẽtum, materiam, vtpote ex qua cũ insit, res naturales fiunt: quæ est definitio elemẽti? Hanc interpretationem etiam D. Tho. sequitur. Sed contra hos dici potest, si finis est prima omnium caussarum, & primum mouens, cur non etiam uocetur principium, potius quàm efficiens. Præterea, Deus secũdum Eudenium & Alexandrum, est principium omnium rerũ etiam cælorũ & intelligentiarum, non quidem vt efficiens sed vt finis, ergo nomen principij magis videtur conuenire fini, quàm efficienti. & Aris. 1. Metaphy. ca. 2. ita scribit, [Deus etenim tum caussa omnibus uidetur esse, tum quoddam principium.] *Opin. Porphirij.* Porphyrius vult nomen principij & caussæ, æquè patere ac uicissim reciprocari. Sed non rectè, nam punctum est principium lineæ, & terminus a quo, est principiũ motus, at neutrũ propriè dici põt caussa lineę aut motus. Licet igitur omnis caussa possit dici principium, nõ tamen contra, omne principiũ põt rectè appellari caussa. *Opin. Simplicij.* Simplicius putat nomẽ Principij vniuersè positum fuisse pro omnibus quatuor caussis, & postea per nomen Caussæ diuisum esse in caussas externas, efficientem & finẽ; per nomen autem Elemẽti, in caussas internas, materiam & formam. Verùm si nomen caussæ etiã dicitur vniuersè de quatuor, cur potius uocabulũ Principij generatim positum fuit pro omnibus quatuor, Caussæ verò, tantùm pro duobus externis? *Opi. Auer. & Alberti* Auerroes quem Albertus hoc loco sequutus est, vna re tanùm differt ab Alexandro, quod formã nõ Caussæ, sed Elementi vocabulo significari vult. Sed peccat dupliciter; primùm, quoniã hãc suam expositionẽ attribuit Alexandro, quem ex his quæ antea dicta sũt, & refertur a Simplicio, cõstat aliter fuisse interpretatum: Deinde quia non constat sibi in explanatione illorum vocabulorum; nã duodecimo Metaphysi. com. 23. inquit. Aris. hoc loco, per nomen Caus-

A sæ, significasse communiter omnia generã caussarum; in sexto autem Metaphy. com. 1. vbi Aristot. simul etiam usurpat prædicta tria vocabula, Auerr. vult Principiũ dici de omnibus quatuor, Caussã interdum etiã de omnibus, sed maximè de agente & fine, Elemẽtum autem, nõ nisi de caussis iternis, hoc est materia & forma; Idem denique in 5. Metaphysi. in com. 4. scribit hæc tria nomina esse prope modum Synonyma, solere tamen ita distingui, vt elementũ dicatur de internis caussis, potissimùm aũt de materia; Principiũ verò maximè de causis externis, B hoc est, efficiente & fine, latiùs tamen patere nomẽ Principij quam Caussæ; quoniam illud, dicitur et de principijs transmutationis, hoc autem minimè. Hæc Auerr. ex quibus intelligitur non semper eum idem sensisse de significato illorum nominum. Aduersus autem omnes has interpretationes, illud meo iudicio multum valet, quod Aris. 1. li. Phys. vbi agit de materia, forma & priuatione, indifferenter appellat hęc vel Principia, vel Caussas, vel Elementa.

Ego igitur, vt aperiam quod sentio, al- C tiùs repetã. Plato in Philębo, vult caussam & efficiens idem esse re, tantum uoce differre, vt omnis caussa sit efficiẽs, & vicissim omne efficiens sit caussa; In Timæo aũt, citra vllum discrimen uidetur vti his tribus vocabulis, quanquam Plutarchus in lib. de Placitis Philosophorũ cap. 3. scribat veteres nomen principij & elemẽti nõ distinxisse, vt postea fecerũt Plato & Aris. apud quos principium est simpliciter primum, nõ ex alijs rebus cõflatum, vt materia & forma; elementum verò est primum quidẽ in genere com- D positorum corporum, sed cõstat ex aliis prioribus initijs, vt ignis, aer, aqua & terra. idem quoque ait Galenus in primo de Elementis. Simplicius autem hic nominat Eudemum, qui scribit nomen principij fuisse antiquissimum, elementi verò nomen a Platone inuentum, & ante alios vsurpatum esse. Aristot. lib. 12. Metaphysicæ, tex. 23. inquit elemensa esse ea, quæ insunt in re quæ generatur; caussas verò & principia, esse tũ hęc tum ea quę sunt extra rẽ, vti est efficiẽs, atq; ita, vt elementa sint tria, caussæ au-

tem & principia, quatuor: Principia.n.in A terna generationis, sunt materia, forma, & priuatio, his accedit extrinsecus efficiens, nam finis idem numeratur cum forma. At ex his quæ scripta sunt in quinto Metaph. de distinctione horum vocabulorum, cognoscimus Elementũ dici de caussis internis; nomẽ Caussæ, & de his, & de externis; uocabulũ aut Principii, & de his omnibus, & de eo quod est primũ in unaquaq; re, siue sit caussa illius, siue nõ, ut de puncto, comparatione lineę, & de termino a quo, rõne motus. In principio libri sexti Metaphysicæ scribens Arist. tam in Mathematicis disciplinis, quã B in aliis scientiis, esse quædam principia, caussas & elementa. videtur accipere nomina hęc pro initiis doctrinæ, quæ sunt propositiones quædam primæ & immediatæ, quæ, græcè dicuntur ἀξιώματα latinè effata, vel dignitates: non enim possũt illa vocabula, ibi significare quatuor genera caussarum, quippe cum res Mathematicę, aut nullum proprie agnoscãt genus caussæ, ut paulò infra dicetur, aut certè (quod inter oẽs fermè conuenit) careant materia efficiente ac fine. Initia igitur sciẽtiarum (cuiusmodi est in Ma- C thematicis, Totum esse maius parte: & in Physicis, Naturã esse principiũ motus & quietis) dicuntur principia, quia sunt prima & immediata: Vnde Arist. in 1. Poster. text. 5. [idem inquit dico primum & principium; principium autem est demõstrationis propositio immediata; immediata verò, qua non est alia prior.] Vocantur etiam caussæ, ratione conclusionis quam inferũt, & cuius pariunt scientiã; denique appellantur elementa, quoniã ex illis componuntur demonstrationes, in eaque tãdem retexuntur atque resol- D uuntur. In tertio autem libro de Anima tex. 17. videtur ponere nomẽ caussæ, simpliciter pro efficiente, scribens in omni natura esse aliquid tanquam materiam, & alterum tanquam caussam, & factiuũ, & paulò infra tex. 19. ponit nomen principii pro forma uel efficiente, scribẽs sẽper honorabilius esse agens patiente, & principium materia. Arist. 4. lib. Metaph. text. tertio, ita se habere inquit vnum ad ens, ut se habet principium ad caussam, nã hæc inter se distingui ratione, nõ re: sed quo pacto differant ratione, ibi nõ dicit, vide tu ibi Alexandrum. At in 5. libr. Metaph. tex. primo scribit proprium esse principii, esse primũ, vñ aut est, aut fit, aut cognoscitur aliquid. Hoc aũt loco, equidẽ arbitror tria hæc uocabula pro eodem fuisse posita, ut uerborum Aristot. hic sit germanus intellectus: In sciẽtiis, quarũ sunt aliqua initia, uel quæ tractãt de rebus habentibus initia, siue voces ea Caussas, siue Principia, siue Elemẽta (veteres enim alii alio modo hæc appellabant) primùm omnium agendum est de illis initiis. Huic interpretationi certissima fides fit ex eo quod in hoc 1. lib. Physicorũ, in quo agitur de materia, forma, & priuatione, hæc interdum uocat caussas, aliàs principia, nonnunquam elemẽta. quod aperte intelliget, qui considerabit tex. 48. & 65. primi Physici, quanquã ex toto processu libri id manifestum sit. Neq; verò nos mouere debet quod hoc loco inquit Auerr. nimirum uerba synonyma non adhiberi in doctrina demonstratiua: id.n. si prorsus fiat sine caussa, uitiosum est, sin autem, ut res de qua agitur, magis perspicuè, distinctè, grauiter, & ornate declaretur, & licet uti uerbis synonymis; & quidẽ persępe usus est Aristo. Dixit autem Aristot. illud [quarum sunt principia] indicans, vt videtur ferè omnibus Expositoribus, nõ omnia caussarum genera tractari in omnibus scientiis, sed in quibusdã omnia, in aliis autẽ minimè: Quę res, vt melius intelligatur, latiùs explicandum est, quæ causarũ genera ad unamquamque scientiarum speculatiuarum pertineãt: atq; id quidem considerandum est primùm in Physica, tũ in Metaphysica, postremò in Mathematicis disciplinis.

Quæ genera caussarum tractet Physicus.

CAP. II.

Physicvs considerat oĩa quatuor genera caussarum: sic.n. Arist. scribit in 2. libro Physicorum tex. 70. [Cum autem caussę quatuor sint, de omnibus est Physici cognoscere, & ad omnes *Physicũ cõsiderare oĩa quatuor genera caussarum.*

redu-

reducẽs ipsũ pp quid, assignabit physici materiam, formã, ipsum mouẽs, & id cuius gratia.] Idẽ in 8. Meta. tex. 12. [Cũ, inquit, aliquis, quænam sit caussa quæret; quoniam multipliciter caussę dicuntur, omnes cõtingentes caussas dicere oportet, vt puta hominis quæ caussa, vt materia? nempe menstrua; quæ vt mouens? semen; quæ vt forma? quod quid erat esse; quæ vt huius gratia? finis (fortassis autẽ hæ ambæ idem sunt) in naturalibus igitur & generalibus substãtiis, necesse est ita procedere, si quis rectè procedet: si quidem hæ totq; caussę sũt. & oportet caussas cognoscere.] Auerr. item in 2. Physi. com. 70. idẽ cõfirmat ex eo, quoniã res Physicæ habent materiam, vbi autẽ materia est, ibi necesse est omnes alias caussas esse. Id quod secũdum Auer. verũ est in rebus physicis, dũtaxat corruptibilibus; nã in cælo sicut negat Auer. proprie materiã eẽ, ita nõ vult esse aliquã formã cæli aut efficiẽs Physicum. Quòd aũt p fecta cognitio rerum naturalium requirat notitiã omnium caussarum, ostendi potest hoc argumẽto. Qualis est natura cuiusq; rei, talis debet eẽ cognitio eius: sed res naturales cũ sint generabiles & corruptibiles, indigent omnibus caussis (materia quidem, quoniam est subiectũ motus: forma quia est terminus illius, & propter quam res actu est id quod est: efficiente, propterea q est primum principium vnde fluit motus: finis autẽ, ε ac numero idẽ est cum forma) ergo cognitio rerum naturalium requirit cognitionem omnium quatuor caussarum. Deinceps autem videndum est, cũ in vnoquoque genere caussæ sit aliquid primũ (vt pulchrè ostendit Aristo. in secundo lib. Metaphysicæ) an Physicus speculetur omnes primas caussas cuiusque generis. De materia prima, non dubium est quin agat Physicus, vt pote de qua & Aristot. tractet in 1. de Generat. (proprie autẽ atque copiosè in primo Physicorum.) & materia prima non existat nisi in rebus Physicis, neque vis, & (vt loquũtur alij) caussalitas eius ad alias rẽs ptinere atq; permanare possit quàm ad res physicas. Tota igitur potestas & amplitudo materiæ primę licet ea pateat latissimè, tamẽ naturæ rerumque naturaliũ finibus cir-

A cumscripta est: De prima verò forma, vltimo fine, primo quoque efficiente, secus est: Etenim cum tria hæc sint idem re atque Deus (de quo Physicus, aut nihil, aut valde tenuiter agit) pfectã eius contemplationem deserens atque relinquens Metaphysico, nõ possunt illę tres primæ caussæ tractari pfectè a Physico. Dicitur autem Deus prima forma, quoniam est prima substantia, primusque & purissimus actus, expers omnis materiæ ac potentię, primumque intelligibile; & quia sicut forma ei materię in qua inest, ita Deus toti mũdo cui assistit, largitur B esse, incolumitatem, distinctionem, uim agẽdi, ornamentum atque perfectionẽ: Vocatur primum efficiens, quoniam ab ipso efficiuntur, cõseruantur & regũtur omnia, & cunctis rebus impertitur esse, quibusdam incorruptibile, & immediatẽ, & sine motu; alijs vero corruptibile per caussas secundas, motusq; Physicos: Appellatur denique vltimus finis, quoniam illius tandem gratia omnia sũt, existunt, & agunt. Physicus igitur primã formam non attingit, quoniã ratio eius penitus abiuncta est, non solùm a motu C Physico, sed etiam ab omni respectu talis motus: quanquam in 8. Physico. Aris. exponat quædam attributa, quæ videntur ppria esse primæ formæ, vt esse æternum, vnum, expers materia, & magnitudinis, sed ea Physicus pertractat, quatenus æternitas motus ostendit primũ motorẽ ijs rebus seu attributis necessariò prædit um esse debere. De primo efficiẽte agit Physicus, vt est primum mouens, a quo ceu primo perennique fonte manãt omnes motus physici, & cælum, naturaque dependet. Vnde cum Physicus D agit de ordine naturalium mouentium, vel de perpetuitate motus, solet producere disputationem vsque ad primũ motorem; vt videre licet apud Arist. in 8. physic. & in extremo secundo lib. de Generatione. De vltimo fine: nonnihil scribit in 2. de Anima, tex. 34. & 35. & in 2. de Generatione 59. affirmans, omnibus rebus innatum esse appetitum quẽdam perpetuitatis, vt sic valeant assimilari Deo, eiusque Diuinitatis quodammodo participes fieri; sed quia res naturales sunt à Deo valde disiũctæ & remotæ, nõ lo-

An physicus considerret primã formã, primum efficiens & vltimũ finẽ.

locorum spatijs, sed infinito nobilitatis A perfectionisq; interuallo, hinc fieri, vt obtinere nequeant perfectam, hoc est unā eandemq; numero indiuiduorum æternitatem, sed contendant æternitatē speciei, perpetua generatione propagationeque indiuiduorū, cōsequi & retinere. Verùm ad Metaphysicam veniamus.

Principio, Metaphysicus (vt est apud Auerr. secundo Metaphys. comm. 6 & Albertum tertio Metaphy. tractatu tertio, capitulo primo, & lib. duodecimo Metaphysici, tractatu primo, capit. tertio.) vniuersè agit de oībus caussis. Nam caussa & caussatum, sunt generales differen- B tiæ vel modi entis vt ens est, siquidem omne ens, aut est caussa aut caussatum; ratio irē caussæ, latius patet quàm Physiologia; quippè cùm non modo cadat atq; conueniat in res naturales, sed etiam in res cœlestes. Hoc licet cōtemplari in Metaphy. Aristo. in qua non semel sed sæpius de caussis disserit. Etenim. in 1. lib. Metaphy. discutit opiniones antiquorū de caussis & principijs: In secundo lib. C agit de nexu, & ordine caussarum, docens in vnoquoque genere reperiri primum & ultimum, omnesq; caussas principio & fine circunscriptas esse, alioquin fore, ut caussæ procederēt in infinitum, quæ tamen infinitudo, necessario euertit ac penitus tollit omnem vim, rationemque caussæ: In qnto libro exponit significata caussę, genera, modos, definitiones, & proprietates vniuscuiusque. Vnde Aristoteles transtulisse videtur ad Physicā, quæ scripta reliquit de caussis in libro secundo Physicorum. De quatuor autem D primis caussis, nullā prætermittit Metaphysicus, nam de primo efficiente, prima forma, & ultimo fine, non obscurè tractat Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ. Ratio autem primæ formæ, tota planè Metaphysica est, cum sit primus actus, primumque intelligibile. De primo autem efficiente, & ultimo fine agit Metaphysicus, modo quodam magis generali & sublimi, quàm Physicus, hoc est, nō solum respectu rerum naturaliū, sed omnium rerum, omniumque modorum quibus pendent a Deo; nam Physicus considerat primum efficiens, ut dat esse de nouo, per caussas secundas & per

Metaphysicus considerat omnia quatuor genera caussarū et primā cuiusque generis caussam.

motum, rebus Physicis; at Metaphysicus, vt dat esse omnibus siue corruptibilibus siue non, siue de nouo, siue ab æterno, siue mediatè, siue immediatè, siue per motum Physicum, siue alio modo. De prima uerò materia, tametsi Physicus tractat, vt est primū subiectum trāsmutationum naturalium, nihilominus tamen etiā Metaphysicus agit prout est substantiua incompleta, & pars substantiæ perfectæ, & ens in potentia. Cum enim Metaphysicus disputet de actu & potentia, & de substantia prædicamentali, materia autem prima sit ens in potentia, atque adeo ut more loquar aliorū, radix omnis potentialitatis, sitque pars substantię prædicamentalis, non potuit ea præteriri & negligi a Metaphysico: nā quod aliqui sibi persuadent ea tantummodo per se tractari a Metaphysico, quæ sunt cogitatione reque separata a materia & motu, superiori libro confutatum est, atque sententiam hanc nostram expressam ab Auerroe inuenies in septima Metaphysi. comm. nono: & duodecimo libro, com. 6. Verùm quid opus est testibus in re tam aperta? cum Aristot. multa scribat de materia prima in libris Metaphysicis, maximè uerò in septimo, & priori parte duodecimi. Sed dices cur igitur Auerr. in suo prologo Physico ait contemplationem primæ materiæ, & primi mouentis, esse Physicam; primæ autem formæ, & ultimi finis, esse Metaphysicam? An quia rationes, & caussalitates illarum sunt magis Physicæ, & coniunctæ cum motu, harum uerò sunt potius metaphysicæ, & plus remotæ à motu? An etiam, quia res metaphysicæ, hoc est intelligentiæ, cum ab omni materia motuque penitus segregatæ sint, propriè non habent nisi duas caussas, nēpe primam formam, & ultimum finem? nam licet Deus sit efficiens earum, non tamen physicum est efficiens, hoc est per motum, sed per creationem ex nihilo, quæ ratio efficiendi, non est physica. An potius, quia Physicus demonstrat per motum physicum primam materiā esse, & primum mouens existere, quibus declaratis atque patefactis, deinde Metaphysicus introducit nos ad cognoscendā & contemplandam primam formam, atque

Dubitatio

Solutio dubitationis.

que

que vltimum finem. Sed de his satis. Restat, vt dicamus de caussis in quibus versantur disciplinæ Mathematicæ.

An scientiæ Mathematicæ tractent vllum genus caussæ.

CAP. III.

In disciplinis Mathematicis, propriè loquendo de caussis, nullum genus caussæ considerari.

RES Mathematicę ea ratione vt sũt Mathematicæ & in doctrina Mathematica tractantur, (si de caussis propriè loqui volumus) nullum habent genus caussæ. Nam eas carere fine ac efficiente, auctor est Aristoteles in 3. Metaphysi. tex. tertio. Easdem porrò abiunctas esse materia, scriptum est in secundo Physic. 18. & 6. Metaphysi. text. secundo: sublata vero materia, formam quoque auferri necesse est, enim ambæ sint ad aliquid. Deinde, forma seu caussa formalis, definitur ab Aristot. secundo Physic. [quod quid erat esse rei:] at quãtitas quæ tractatur a Mathematico, non est forma quidditatiua rei, quinimo nec consideratur ab illo vt est accidens substantiæ, nec Mathematicus speculatur essentiam quantitatis, aut proprias & naturales affectiones eius, quatenus fluunt naturaliter ex natura quãtitatis; cuius rei certum argumentum est, quòd definitiones Mathematicæ, non sunt definitiones essentiales, sed descriptiones quædam accidentariæ; & affectiones quę demonstrantur in huiusmodi scientijs, magna ex parte sunt respectus & relationes quędã extrinsecus aduenientes quantitati uel figurę. quod nõ eget probatione, quoniam est per se manifestum consideranti definitiones demonstratio nesque Geometricas atque Aritmeticas. Neque uerò medium, quod ponitur in demõstrationibus Mathematicis, dici potest esse causa formalis, ratione conclusionis seu affectionis quæ demonstratur: Etenim oportet ipsum esse unũ tantummodo, & propriũ, & per se ratione passionis; hæc enim tria conueniunt in uerã caussam formalem: at usu uenit quàm sæpissimè apud Mathematicos, ut ad demonstrandam affectionem quam-

A piam, accommodentur multa & diuersa media, & contra, vnum idemq; medium adhibeatur ad demonstrandas multas passiones. Pręterea, sępe accidit, ut mediũ Mathematicũ hẽat se oĩno per accidens ad passionem: An in prima demonstratione Euclidis, ut ostẽdatur triangulum super lineam datam descriptum esse æquilaterũ, nonne prorsus est per accidens, quod pro medio assumitur? nimirum latera illius trianguli esse lineas ductas a centro ad circumferentiam, quas constat ęquales esse inter se ex definitione circuli? Quid? in 32. demonstratione, B produci latus trianguli, ex eoque fieri angulum externum, nõne plane accidit triangulo? & est quiddam externũ & aduentitium cõparatione eius affectionis, quæ ibi demõstratur de triangulo, nimirum habere tres angulos æquales, duobus rectis? Hæc qui uidet, non potest fieri quin etiam uideat talia media nõ esse uere formas, seu caussas formales respectu conclusionis: Sed nullum genus caussę propriè tractari in disciplinis Mathematicis, potest etiam confirmari ratione & testimonio Arist. Ratio sit hæc. Res Ma C thematicæ abstractæ sunt a motu; ergo ab omni genere caussæ: Antecedens per se clarum est; consequentia patet ex eo quia omnes caussæ sunt connexæ aliquo modo cum motu, id quod apertè declarat definitio cuiusq;: Materia enim est id ex quo res fit: Efficiens, unde est primum principium motus: Finis, cuius gratia fit aliquid, uel terminus seu extremum motus naturalis non impediti; Forma autẽ, re idem est quod finis, nec potest constare sine materia: Testimoniũ Aristotelis & quidem luculentissimum, ad ostendẽ D dum id de quo agimus, depromptum est ex 2. lib. Moralium ad Endemum cap. 7. vbi ait: in rebus Mathematicis, verè ac propriè non inueniri caussas uel principia, sed tantùm ratione quadam & similitudine; quia sicut ex caussa manat effectus, & remota caussa necessariò tollitur effectus, sic apud Mathematicos initio scientiæ ponuntur quędam generales propositiones, ex q̃bus postea deducunt demõstrõnes, & illis sublatis necesse est oẽs demõstrõnes cõuelli & penitus euerti. scribit aũt Aris. his uerbis. Immobilia ãt ut I

Mathematicis,non per se,sed similitudine quadam,principia appellantur.hic.n. ipso principio labefactato,labefieri omnes quæ ab illo principio fluxere demõstrationes oportet,cùm ipsę inter se demonstrationes,altera alteram,tantisper non euertant quantisper illa cõis suppõ vnde lucẽ istæ suã habẽt,non euertitur.

Septem dubitationes. Verùm,quæ a nobis dicta sunt, nõ vacãt dubitationibus,quas hoc loco ponere & diluere oportet, 1. dubitatio ẽ hęc, Aristot. initio 6.lib. Metaphysicæ ait in sciẽtijs Mathematicis esse principia,cãs, elementa,ergo &c. 2. Arist.in 2.Phy.tex. 68. ait in Mathematicis ipsum pp quid B reduci ad quod quid erat esse,hoc est ad caussam formalem, ergo in Mathematicis est caussa formalis. 3. Idem in secundo Poster.tex.vndecimo. ait Mathematicos demonstrare per caussam materialem,quod ostendit exemplo anguli, qui fit in semicirculo,qui demonstratur esse rectus , propterea quod est dimidiũ duorum rectorum,quæ demonstratio ducta est ex caussa materiali ; nam partes sunt tanq̃ materia totius,easq; Arist.2.Physi. tex. 31.reuocat ad caussam materialem. 4. Mathematicus demonstrat aliquos C duos angulos esse æquales duob. rectis, quia fiunt a linea recta cadente in aliam lineã:similiter ostendit aliquẽ angulum esse rectum,quia efficitur a linea recta,q̃ perpendiculariter incidit in aliã lineam rectam,ergo Mathematicus utitur genere caussæ efficientis. 5. Bonum , & finis conuertuntur , sed in Mathematicis est bonum & pulchrum ; etenim in 13. lib. Metaphysicæ ca.3.ita scriptum est, [Qui dicũt Mathematicas scientias nihil de bono vel pulchro dicere,falsum dicunt, dicsit etenim & maxime osdunt, nã etsi D nõ noĩant,cũ th opa & rões osdũt,nõne dicunt de eis ? pulchri namque maximè species sunt, ordo, cõmensuratio, & definitum, quæ maxime ostendunt Mathematicæ sciẽtiæ.] Hæc ibi.Auer.in tertio Metaphysi.comm.3.inquit hunc locum indigere perscrutatione,videtur.n. pugnare cum his quę sunt apud Aristo: in tertio Metaphysicæ, vbi ait in Mathematicis non esse finem,aut bonum ; qua de caussa Aristippus Sophista,tales disciplinas contemnebat , easque postponebat cunctis artibus,etiam sordidis & illiberalibus. 6. Simplicius tum initio primi libri Physicorum,tũ iu secundo Phy. super tex.68.cõtendit ostẽdere disciplinas Mathematicas habere finem nimirũ vel vsum,& commoditatẽ, quæ ferè pendet ex Mathematicis demonstrationib. vel exercitationem atq; præparationem mẽtis ad diuinas abstractiones. 7. Demõstrationes & scientię Mathematicæ sunt limatissimæ & exquisitissimæ, ergo procedunt ex caussis.nam 1.Post.tex.5. definitur Scire,cognoscere rem per caussam pp quam res est; & Demonstratio,syllogismus constans ex caussis conclusionis, ergo in Mathematicis sciẽtijs debet tractari & cõsiderari aliquod genus caussæ. Hæc ferè sunt , quæ dubitationẽ afferre possent,ad quæ tamen facillimè responderi potest sigillatim hoc modo.

Locus Aristotelis consideratione dignus.

Solutio dubitationũ. Ad 1.Res Mathematicę,dicuntur habere caussas & principia, non,vt aiũt,essendi,sed cognoscẽdi, hoc est habẽt quædam axiomata quæ similitudinẽ & conuenientiam habent cũ veris & naturalibus caussis,vt ex verbis Aristotelis paulò antè ostendimus. Ad 2.Demõstrationes Mathematicæ dñr reduci ad ipsum quod quid est,quoniam resoluuntur tãdẽ in illas generales dignitates quæ magna ex parte sunt definitiones: definitio autem & partes definitionis pertinẽt ad quod quid est, & caussam formalem , vt traditur 2.Physic.tex.28. Id ipsum autẽ, quod nunc dictum est de rebus Mathematicis,non obscurè indicat Aristoteles 2.Physic.68. hoc pacto scribens, [Aut.n. ad ipsum quid est,reducitur ipsum propter quid vltimum in immobilibus , ut in Mathematicis; ad definitionem enim recti,aut commensurabilis, aut cuiuspiã alterius,reducitur ultimum.] Ad 3.Nomẽ materiæ dupliciter sumitur, vno modo propriè, & significat materiã naturalem,ex qua uere fit aliquid per compositionem naturalem, quæ simul cũ forma constituit substantiã rei,& talis materia verè facit caussam materialem;hæc autẽ non inuenitur in rebus Mathematicis : Altero modo,nomen materiæ latius accipitur, nam & subiectum dicitur materia earũ passionũ quæ insunt in ipso , & omnis pars componens aliquod totum,

qua-

qualiſcunq; fuerit ea compoſitio,ſiue ſẽſibilis & Phyſica,ſiue tantum intelligibilis & abſtracta; dicitur materia reſpectu totius:atq;hoc pacto non eſt negãdũ reperiri materiam etiam in rebus Mathematicis;nam quantitas Mathematica vocatur materia intelligilis ab Ariſtot. in 7.Metaphyſi.35.videlicet, quoniam ſciẽtiæ Mathematicæ verſantur circa illam, & affectiones quas demõſtrant, inhærẽt in ipſa;pari ratione quoniam res Mathematicæ ſunt diuiſibiles in partes,quæ,vt diximus,ſunt materia totius,mirandum non eſt,cur demonſtrationes quæ ſumũtur a partibus, dicãtur ſumi a cauſſa materiali. Huiuſmodi autem materiam ẽt in rebus Metaphyſicis reperimus; etenim dicimus definitionẽ cõſtare ex genere & differẽtia, tanquã ex materia & forma. Ad 4.ſicut Mathematicus uſurpat multa uocabula, vt lineas produci, ſecari,concurrere,quę ſignificant motũ; non quidem verum & naturalẽ,ſed tantummodo imaginarium & intelligibilẽ; ſic etiam vtitur verbis ſignificantibus efficientiam quandam, quæ tamen in ſola informatione animi cogitationeque cõſiſtit,etenim efficientia quæ pertinet ad ueram cauſſam efficientem, ſemper eſt coniuncta cum motu Phyſico. Ad 5.Ordo,& commenſuratio,prout applicãtur rebus,& inhærẽt in ipſis,reddũt eas bonas & pulchras; verùm ſi ratio ordinis & commenſurationis,præciſè & ſeorſim a rebus atque per ſe conſiderentur,non habent rationem boni aut pulchri; bonum enim & pulchrum, cum moueant appetitum & amorem,debent actu ineſſe in rebus,& non ſola intelligentia cõtineri: Quocirca Mathematicus, qui de ordine & commenſuratione agit;abſtrahendo ea a rebus,non ſecus atque intellectu abſtrahit quantitatem & affectiones Mathematicas,non poteſt dici propriè agere de bono & pulchro,niſi quatenus agit de his quæ adiuncta rebus,faciunt eas bonas & pulchras. Ad 6. Aliud eſt loqui de ſcientia Mathematica; quæ eſt habitus quidam inhærens in intellectu, eumque perficiens, cuius finis internus, ſicut cæterarum ſciẽtiarũ ſpeculatiuarũ,eſt cognitio veritatis;externus autem ut placet Simplicio, vel vſus

A artium mechanicarum, vel præparatio mentis ad Theologicas contemplationes: Aliud vero eſt loqui de rebus mathematicis,quà tales ſunt,quæ cum abiunctæ ſint a materia, &(vt loquuntur) ab actuali exiſtentia, non poteſt aut ratio boni,aut vis cauſſæ ullius in eas conuenire. Ad 7. Hæc dubitatio magnam continet difficultatem; valde enim obſcurum eſt,nec ſatis adhuc diligenter explicatum,an ſpecies & forma demõſtrationis & ſcientiæ, quam Ariſt. deſcribit 1.Poſt. reperiatur magis expreſſa ĩ diſciplinis Mathematicis, quam in reliquis B ſcientiis,ita vt demonſtrationes Mathematicæ haberi debeãt præſtãtiſſimæ omniũ. Quocirca quid videatur nobis hac de re,paulò fuſius & accuratius explanãdum eſt.

An præſtantiſſima illa demonſtratio, quæ ab Ariſtotele deſcribitur priòri libro Poſte. vel ſolum vel maximè reperiatur in diſciplinis Mathematicis.

C

CAP. IIII.

Opinio eorum qui cẽſent demonſtrationes potiſſimas præcipuè reperiri ĩ Mathematicis pbatur ſex rationibus

MVltorum eſt opinio,illud genus demonſtrationis potiſſimę, qđ traditur in 1.Poſt.aut nuſquam aut certè in diſciplinis Mathematicis potiſſimùm inueniri. Quæ opinio nititur atque corroboratur his rationibus. Prima ratio eſt hæc,Ariſtotel. in 1.Eth.ca.3.& 2.Metaphy.tex.15.ſignificat demonſtrationes Mathematicas eſſe omniũ li-D matiſſimas & exquiſitiſſimas, & cũ vult indicare genus aliquod docendi certũ, & politum,vel aliquam rationẽ demonſtrandi firmam atque robuſtam, conſueuit eam appellare Mathematicam. ergo &c. 2.Auerr. 2.Metaphyſi. com. 15. ait demonſtrationes Mathematicas eſſe in primo ordine certitudinis. 3.Demonſtratio potiſſima debet procedere ex his quæ ſunt notiora nobis & naturę,ſed talia non reperiuntur niſi in ſcientiis Mathematicis. ergo. Maiorem & Minorem huius ſyllogiſmi, nõ ſolum Auerr.

con-

concedit, ſed etiam inculcat multis lo- A cis 4. Ariſt. 1. Poſter. text. 31. uolens oſtēdere primam figuram eſſe maxime ſcientialem, id eſt accommodatam ſcientiæ, oſtendit eo argumento, quod Mathematicæ demonſtrationes atque ſcientiæ, vtuntur hac figura. 5. Doctrinæ Mathematicæ, appellantur per excellentiā reſolutiuæ & diſciplinæ; præcipuus autem finis reſolutionis eſt demonſtratio potiſſima, quæ gignit perfectam diſciplinam. 6. Præſtantia demonſtrationis, conſiſtit in certitudine & euidētia ipſius; hæc autem vtraque excellit plurimum in Ma- B thematicis demonſtrationibus, cuius ſignum eſt, in demonſtrationibus Mathematicis non eſſe eam uarietatem, atque diſſenſionem opinionum, quæ reperitur in Phyſicis & Metaphyſicis demonſtrationibus. Hæc dicta ſint in confirmationem huius ſententiæ.

Opinio illa refellitur, et quinque rationibus probatur, non inueniri ī Mathematicis p̄ſtātiſſimū illud demōſtrationis genus.

Cæterum licet hæc opinio ſit peruulgata & à multis recepta, mihi tamē nullo modo probari poteſt: Cenſeo enim demonſtrationem potiſſimam quę depingitur ab Ariſtot. primo Poſterio. aut nullo modo, aut vix reperiri in ſcientijs C Mathematicis: quàm ſententiam confirmo his argumentis. Prima ratio, medium demonſtrationis potiſſimæ, debet eſſe definitio, ſiue ſit ſubiecti, ſiue paſſionis, ut eſt apud Ariſtotel. in primo libro de Anima, tex. vndecimo, & ſecundo lib. Poſter. compluribus locis, ſed in demonſtrationibus Mathematicis nō aſſumitur pro medio vel ſubiecti, vel quæſiti, definitio, vt patet conſiderāti demōſtrationes Mathematicas, vt unæ ſunt apud Euclidem, vel Theonem, Archimedē, Campanum, & alios. ergo, &c. Quod ſi D in aliquibus demonſtrationibus adhibetur definirio, vt videtur ſignificare Ariſt. primo libro de Anima. text. 11 & primo libro Poſte. tex. 29. tamen id ſit perraro: & non ſumuntur definitiones internę, hoc eſt ſubiecti, uel paſſionis, in quibus verſatur demonſtratio; ſed externæ & q̄ extrinſecus attingunr id quod demonſtratur. 2. Signum huius rei eſt, quod in Mathematicis ſcientijs reperiuntur quamplurimæ demonſtrationes ducentes ad impoſſibile, quæ non ſunt demonſtrationes ſimpliciter, ſed ſecūdū quid,

A vt ait Ariſt. 4. Metaphyſi. tex. 9. Sunt itē eiuſdem theorematis complures demōſtrationes, quare una non eſt melior altera, niſi forte, quatenus eſt breuior, & paucioribus mediis rē cōficit, ut inquit Proclus primo libro ſuper Euclidē; at potiſſima demonſtratio vna tantum eſt, ſicut etiam definitio, ut ſcribit Philoſophus. 6. libro Topicorum, quæ omnibus alijs demōſtrationibus, multis partibus antecellit. 3. Demonſtratio debet conſtare ex propriis, nō ex principiis cōmunibus, quæ in alias demonſtrationes trāſferri queant; at Mathematici idem prin- B cipium eandemque propoſitionē uſurpant in multis & diuerſis demonſtrationibus: etenim quàm ſæpe adhibētur pro medio ad cōficiendas demonſtrationes, illæ propoſitiones: Totū eſſe maius ſua parte: Si ab æqualibus ęqualia demas quæ remanent ſunt æqualia: Lineæ a cētro ad circūferentia ſunt ęquales: & huius generis aliæ quamplurimæ? 4. Potiſſima demōſtratio conſtat ex his, quæ ſūt per ſe, & Mathematici demōſtrant multa ex his quæ accidūt, vt patet in prima demonſtratione Euclidis, ubi oſtēdit la- C tera triāguli extructi ſeu erecti ſuper datam rectā lineam eſſe æqualia inter ſe, propterea quod ſint lineæ ductæ à centro circuli ad circūferētiam, accidit aūt lateribus triāguli æquilateri, eſſe lineas ductas à centro circuli ad eius circumferentiam. 5. Demonſtratio potiſſima gignit ſcientiam perfectam, quæ eſt cognitio rei per cauſſam propter quā res eſt; at Mathematicus nō demōſtrat ſua theoremata per huiuſmodi cauſſas; nam mediū quod aſſumitur in prima demonſtratione Euclidis, non eſt cauſſa theorema- D tis quod demonſtratur; ſimiliter illa celebri demonſtratione, quæ eſt 32. primi libri, oſtēdit Euclides triāgulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ex eo q̄a angulus externus qui ſit ex latere p̄ducto, ſit ęqualis duobus angulis illi oppoſitis: Conſtat autem hoc non eſſe cauſſam illius paſſionis, nam tametſi talis angulus non eſſet, & priuſquā efficiatur ille angulus, iā triangulus eſt triāgulus, & habet prędictam paſſionem. Poſſet idem declarari pluribus exēplis mathematicis, quæ, ne longior ſim, enu

merare

merare supersedeo. Si autem quæ supra 1. libr. cap. 12. de disciplinis mathematicis disputauimus, ostēdentes perfectam scientiæ rationem eis nequaquam cõuenire, coniungantur cum his quæ hoc loco docuimus, magnam opinioni nostræ fidem astruent.

Solutio rationū prioris opinionis, qua tota nititur pulchra & subtili quadā distinctione.

Argumenta verò quibus contraria nititur sentētia, diluūtur hac distinctione: In medio demonstrationis aut consideratur certitudo & euidentia concludendi & demonstrandi secūdum nos, & hæc utraque uirtus maxima est in demonstrationibus mathematicis, quamobrem appellantur præstantissimæ & exquisitissimę ab Auerroe & aliis Philosophis; vel in medio consideramus alias proprietates, quæ magis attingunt & constituunt naturam demonstrationis potissimæ, nimirum ut sit primum & immediatum, ut sit proprium & per se, & ut sit caussa non tantùm cognoscendi, sed etiam ut uocant, essendi, quæ cum non insint, neque cernantur in medijs demonstrationum mathematicarum, ut ostēsum fuit, idcirco iudicantur a nobis non esse potissimæ. Quod autem ex sententia Auerrois dictum fuit, demonstrationē potissimam procedere ex notioribus nobis & naturę, negandum est, nam demonstratio potissima, ut auctor est Themistius, non quid ipsi possimus attendit, sed rectam tenet ad ueritatem uiam, naturam rei considerans & explorans, quamuis illa nobis ignota inconspectaque sit. qua de re alio loco a nobis disputabitur. Quòd si dicas Themistium secundo Posteriorum, cap. 2. suæ paraphraseos uelle demōstrationem potissimam declarare, & quòd res sit & propter quid sit (quod tamen solę demonstrationes Mathematicę pręstare uidentur) respondebo omnem demonstrationem quę aperit ueram & propriam caussam rei, etiam simul declarare esse illius rei; quippe esse cuiusque rei ut pendet a sua caussa, ita propter illam per se declaratur & cognoscitur: Sed quoniam interdum accidit, ut rem esse, nobis notum sit antequam caussam eius cognoscamus, hinc fit per accidens, ut demonstratio, quæ postea procedit ex caussa non dicatur declarare esse rei, ut pote quod antea notum esset, sed tantū

A propter quid ipsius rei, quod nobis erat ignotum. Appellantur autem mathematicæ scientiæ, per ἀντονομασίαν, disciplinæ, non propter excellentiam demōstrationum, sed ob maximam facilitatem discendi, & ob pulcherrimum ordinem atque mirabilem connexionem demōstrationum inter se. Sunt autem demonstrationes mathematicę certissimæ, euidentissimæ, & facillimæ ratione subiecti, nēpe quantitatis: quantitas enim est maximè sensata, quippe quæ percipiatur omnibus sensibus; & media seu principia demōstrationum mathematicarum possunt

Cur disciplinæ Mathematicæ sint nobis facillimæ.

B exponi & declarari, ita ut uel sensibus ipsis pateant, quod fieri non potest in rebus naturalibus aut diuinis. Præterea, principia Mathematicæ nō exigunt longam experientiam & diligentem obseruationem, quemadmodum principia Physicæ uel Medicinæ. atque hanc caussam affert Aristot. in 6. Ethicorum, propter quam pueri possunt euadere Mathematici, non autem Physici, aut prudentes. Postremò, res mathematicæ habent facillimam abstractionem a materia, propterea quòd quantitas non est

C alligata & pendens ab aliqua certa & determinata materia, sicut alia accidentia Physica, quocirca facilè potest abstrahi, & concipi ab intellectu. Hinc quoque fit, ut res mathematicæ nominentur ab Aristotele, entia ex abstractione, uidelicet ob facilitatem abstractionis; quod autem facilè abstrahitur a materia, facilè etiam intelligitur. Relinquitur igitur, ut his de caussis demonstrationes mathematicæ sint certissimæ, euidentissimæ & facillimæ nobis, quamobrem nocantur a Philosophis perfectæ, & absolu

D tæ demonstrationes, loquimur autem in præsentia de disciplinis purè mathematicis, quale est Geometria & Arithmetica, nam in Astrologia, Perspectiua & aliis quæ uocantur mediæ uel mixtæ, secus res se habet. Sed de pręsenti quæstione hęc satis sint. Deinceps uidendum est an cognitio omniū caussarum quas res habet, ad eius rei scientiam sit necessaria.

An

An cognitio omnium caussarum necessaria sit ad perfectam scientiam rerum naturalium, & primo agitur de cognitione substantia.

CAP. V.

SENTENTIA huius primi textus videtur tota cõtineri hoc syllogismo; Omnis doctrina, quæ habet principia, vel q̃ agit de rebus habẽtibus principia, debet primo loco ea declarare, sed talis est sciẽtia naturalis, ergo debent in ea primò explicari principia: Cuius syllogismi Arist. hic nõ exprimit Minoré, sed de probatione ipsius dicam in extremo hoc capite; ponit autem Conclusionem & Maiorem, cuius etiam confirmationem adiungit his verbis. [Tùm enim putamus cognoscere unumquodque, cũ causas primas cognouerimus, & principia prima vsque ad elementa: hoc est: cũ cognouerimus omnes caussas tam externas quàm internas, tam proximas quam remotas.] Quę verba magnam habẽt difficultatem; etenim viri docti in dubium vocare solẽt, an in cognoscẽdis rebus naturalibus necesse sit tenere omnes caussas earum. Quem nodũ vt nos facilius dissoluamus, quędã ante declarãda sũt, Primùm, hæc quęstio potest dupliciter intelligi, vel an cũcta genera caussarum pernoscẽda sint, hoc est materia, forma, efficiens & finis: vel an in vnoquoque genere omnes caussæ ab infima usque ad supremã tenendæ sint. Deinde res quæ cognoscitur, aut est substantia aut accidens; Substantia, vt talis est, per solã definitionem perfectè cognoscitur, Accidẽs verò si per se sumatur, etiam agnoscitur per definitionem, sin autẽ vt est affectio substantiæ inhærens in ea, per demõstrationem. Ad hæc, perfecta cognitio duobus modis sumitur, vel absolute, & omni ex parte, quæ tunc contingit, cum in re proposita cognita sunt quæcunque possunt cognosci, & quocunque modo possunt: Vel non simpliciter perfecta, sed tãtummodo secũdum materiam subiectã, aut secũdum eam rationem, quæ tractatur in aliqua sciẽtia, vt dicatur perfecta,

Dupliciter, cognitio alicuius rei dicitur perfecta.

A vel Physicè, vel Mathematicè, vel Metaphysicè, ita vt in tali sciẽtia pfectior cõgnitio nec requiri debeat, nec possit inueniri. Exẽpli gratia. Hominis perfecta cognitio simpliciter erit, si omnia quæ sũt in homine & de eo dicuntur, siue Physica, siue Metaphysica, siue theologica fuerint, perfectè cognoscãtur: ac Physicè pfecta hominis cognitio erit, si omnia q̃ homini non quidẽ omni modo, sed physico modo conueniunt, perfectè cognoscantur. Postremò, in substantia naturali potest considerari essentia illius, vel pręcisè ac syncerè, hoc est, solũ vt est nuda

B & pura quidditas, vel prout generatur, existit, & corrumpitur. His positis, venio ad explicationem quæstionis. Si quidditas rei naturalis pręcisè definiatur, põt sciri perfectè sine cognitione aliarũ caussarum, quàm materiæ & formę: quippe cũ hę duæ caussæ sint tãtum essentiales ac internæ; efficiẽs aũt & finis non attingunt substantiã nisi extrinsecus, nec ab illis pẽdet, nisi cũ fit, aut existit. Ac de efficiente quidẽ, hoc apertè sentit, & scriptum reliquit Aris. in 7. Metaph. tex. 59. dicens, [Quãdo caussa quęritur, interdũ

C quæri eam quæ est forma, & quod quid erat esse, aliquando verò eam, quæ est vt efficiens & primũ mouens.] & post hæc subdit, [Caussa nanque ẽt hoc sed talis quidẽ caussa quæritur, dũ quippiã fit vel corrũpitur, illa vero ẽt dũ est.] De fine idem iudicãdum est, qui in substãtijs naturalibus re idẽ est quod forma, sed differt ratione; dicitur.n. finis prout est terminus generationis, atq; motus natura lis nõ impedit. Sic .n. definitur ab Arist. 2. Phy. 23. & 1. de Partibus anima. cap. 1. in his autẽ quæ sunt instrumenta ad ali

D quem vsum comparata, siue a natura, vt sunt partes animalium, siue ab arte, vt malleus, securis & serra, videtur finis distingui a forma, quę constituit huiusmodi res, & inhæret in ipsis, v. g. finis serræ est secare, forma aũt eius, est figura quæ cernitur in serra, vel facultas secãdi; quã quam Aris. sæpe consueuit in talibus rebus finem appellare formam, & rationem, vocans definitiones quæ ducuntur a tali fine; vocans, inquam, eas a forma & ratione, vt videre quisq; potest apud eũ, tum in 1. de Anima 16. tum in extremo

mo libro quarto Meteorologico: Vnde si huiusmodi instrumēta careāt vsu, nec queant præstare id propter quod institu ta fuerūt (vt si serra seccare nequeat, aut oculus videre) quanquam retineant eādem naturam & substantiam, tamen solent ab eo dici æquiuocè talia. Vniuersè aūt finis ita describitur ab Aris. [Cuius gratia aliqd fit.] Ex quo apparet, neq; finē, neq; efficiens aliter pertinere ad substātiā rei, nisi prout versāt in generatione motuq; naturali. Potest idem confirmari hoc argumēto. legimus apud Aris. in libris Posteriorum, definitionem non significare esse aut non esse; & quæstionē quid est res, distingui ab ea qua quæritur an res sit, & item esse cuiuscunq; rei, differre a substantia eius: ex quibus senten tijs necessariò cōficitur; vt quoniam definitio declarat essentiam rei nudam & abiunctam a motu seu existentia, tātùm continere debeat eas caussas, quæ talem essentiam constituunt: Efficiens autē & finis, cum non pertineant ad essentiam, nisi prout fit vel existit, remoueri debeant a definitione.

Sed dicet aliquis, etiam in pura quidditate rei naturalis continentur aliqua prędicata metaphysica, vt actus vel potētia, substantia vel accidens, quæ si Physicus cōsideret, transilit fines subiecti sui, sin autem omittat & ignoret, non perfectè definiet quidditatem naturalem. Verùm soluitur hoc, nā si Physicus in definiēda re naturali, exposuerit omnia prædicata essentialia eius, quæ sunt physica, tametsi prætermittat alia quæ non sunt physica, tamen perfunctus erit munere suo, nec ab eo quicquam præterea iure desiderari poterit, talisque definitio censenda erit perfecta, non quidem simpliciter, sed physicè; nam absolutè & omni ex parte esse non poterit, nisi cognita & explicata fuerint quæcunq; insunt in qdditate, quod fieri non potest sine sciētia Metaphysicæ, sine cuius opera nulla res potest in alijs sciētijs perfectè cognosci. quamobrem vocatur regina sciētiarum, & omnes disciplinæ pendēt ab ipsa, tum quia docet primas caussas, hoc est intelligentias & Deum, a quibus manant & pēdēt res omnes, tum etiam quia declarat attributa quædam fusa per cūctas res, ut

A est, ens, substantia, accidens, actus, potentia. Sed de his latiùs disputatum; fuit superiori libro. Atque hanc ego puto caussam esse, cur Plato in 7. lib. de Rep. scribat, cęteras doctrinas nō simpliciter demonstrare, sed procedere ex multis suppositionibus, solam aut Dialecticā, hoc est Metaphysicam, simpliciter, & sublatis cūctis suppositionibus, res ipsas contēplari atq; demonstrare. Quas ergo caussas requirat cognitio puræ quidditatis, satis ostēsum est. Si autem consideretur qdditas rei naturalis vt versatur in generatione, existentia, cęterisq; motibus *Explicatio sētētię Platonis.*

B & affectionibus physicis, quemadmodū ita pēdet ab omnibus caussis internis iu xtà & externis, sic etiam non nisi per oēs perfectè cognosci & explicari potest; generatio enim & interitus, sine materia constare nō possunt, vbi autem materia est (quod ante confirmauimus testimonio Auerr.) necesse est alias caussas etiā requiri; ac vt de existētia loquar, ea profecto indiget forma, a qua proximè, intimè & cōtinenter fluit; materia, qua niti tur & sustentatur; efficiente, a quo primum manauit, vel a quo extrinsecus cō

C seruatur; denique fine, cuius gratia constat, qui finis est perfecta operatio, congruens ei naturæ quæ sic existit; & quia Physicus non contemplatur essentiam rerum naturalium purè ac præcisè (hoc enim videtur potius esse quiddam Metaphysicum quàm Physicum) sed considerat eam mobilem, sensibilem, existētem in rebus, hinc fit, vt in definiendis rebus naturalibus, inserat etiam caussas externas, motum, & affectiones physicas.

Ad id autem de quo addubitari solet, an in cognoscēda qualibet re sint perno

D scendæ caussæ primæ, vt prima forma, vltimus finis, & primum efficiēs, expeditè respondēdum est, si loquamur de cognitione perfecta, nō simpliciter, sed de ea, quam potest & debet quælibet scientia tradere, nō esse id necessarium; nam Mathematici in rebus sibi subiectis explicādis & demonstrādis accuratè versantur, sine vlla prænotione aut etiam mētione primarum caussarum, hoc est Dei, & intelligentiarum. Quòd si Physicus interdum sermonē habet de Deo, id sanè facit, quia Deus, est primum mouēs a quo *An primas caussas cuiusq; generis caussarum ī quælibet re pernoscenda, scire oportet.*

F pro-

proficiscuntur & pendent oes motus naturales: Sin autẽ loquamur de cognitione rerum, quæ fit omnibus expleta partibus, cũctisque numeris absoluta, procul dubio affirmãdum est, sicut quælibet res habet esse a prima caussa, ita sine cognitione eius perfectè sciri non posse; quod facile cõcedet, qui attendet animum ad definitionem ipsius Scire, quæ traditur ab Aristot. hoc modo, [Scire est rem per caussam cognoscere, propter quam res est.] non minus autem, quin etiam magis, quælibet res suum esse acceptum referre debet caussis vniuersalibus & primis, quàm particularibus & ꝓximis. Verùm de cognitione substantiæ hæc dicta sint; deinceps agendũ est de accidẽtibus.

De cognitione accidentis perfecta.

Definitio accidentis duplex est, vna essentialis, altera caussalis; illa cõtinet genus accidẽtis & proprium subiectũ eius; cuius generis sit hæc definitio, Eclipsis, defectus luminis in luna; vel Tonitru, sonus qui fit in nube: Hæc autem quæ dicitur caussalis, sumitur ex caussis externis, vt si priori definitioni adiungas, ob interpositum terræ; posteriori autẽ ob extinctionem ignis. censetur autem a Philosophis perfecta definitio accidentis, quæ cõplectitur essentialẽ & caussalem, hoc est, quæ continet omnes caussas per se illius accidentis; nam cum accidens nõ intrinsecè ac per se subsistat ceu substãtia, sed a multis caussis extrinsecus pẽdeat, rectè faciunt, qui tales caussas adhibent in definiendis accidẽtibus: Vnde Arist. 8. Metaphys. tex. 13. scribit rationem accidentis, quæ est definitio essentialis, sine caussa non esse manifestã; Caussæ verò, a quibus pendet accidens, ut minimum sunt tres, materia, quæ est subiectum in quo inest, forma, hoc est genus, uel categoria ad quã pertinet; efficiẽs, a quo efficitur & conseruatur. Non desunt etiam quædã accidẽtia, quæ ab omnibus caussis pendẽt, quare in perfecta definitione eorum, omnes pariter caussæ cognoscendæ & explicandæ sunt; quod uidetur Galenus in definiendo pulsu egregiè præstitisse ad hũc modum [Pulsus est actio peculiaris, primũ cordis, deinde arteriarũ quæ distensione & contractione mouentur a facultate vitali, vt caloris innati mediocritas conseruetur, & spiritus anima-

A les gignãtur in cerebro.] De accidẽtium autem demonstratione, quid sentiendũ sit facile est ex his, quæ nũc dicta sunt intelligere. Etenim cum Aristo. in 2. Post. compluribus locis auctor sit, mediũ perfectæ demonstrationis, idem esse quid & propter quid passionis quę demonstratur, ita, vt idem medium mutato tãtum situ & formula verborũ adhiberi queat & tãquàm definitio, ad declarãdum q̃d sit talis passio, & tãquam medium ad demonstrandum propter quid insit subiecto. Hæc igitur cum ita se habeãt, palam est, vt perfecta definitio accidentis ducẽ-

B da est ab omnibus caussis, a quibus ꝑ se ac necessario pendet, ita quoq; perfectã demonstrationem eius ex cunctis caussis petẽdam esse. Nec verò nos moueat, ꝙ Aristo. definiens scire, ait ipsum esse cognoscere rem non per causas, sed per caussam: nam tametsi multæ caussę concurrunt ad definiendum, uel demonstrãdum accidens, omnes tamẽ vnius caussæ integræ, perfectæ atque absolutæ locũ tenent. quãquam non rarò accidit vt in definiendis atque demostrandis rebus quædam caussæ taceantur, quòd sint per

C se manifestæ & a quouis facile intelligãtur. Atque hoc quidem est iudicium & sententia nostra de præsenti quæstione.

Elegans eorum, quæ in præsenti quæst. disputata sunt, epilogus.

Cęterũ, quę latius hic disputata sunt, quò faciliùs vniuersa comprehendi & teneri queãt, possunt breuiter ita colligi. Definitio puræ quidditatis, tãtùm materiæ & formæ; at quidditatis ut est mobilis & in rebus naturalibus existẽs, oĩum quatuor causarum cognitionem requirit. Accidentis definitio duplex est, una tantum essentialis, quæ solo genere & proprio subiecto accidentis quod defini-

D tur continetur; altera caussalis, quæ præcipuè ducitur ex caussis externis, efficiẽte inquam, & fine, sed perfecta definitio accidentis censetur, essentialem & caussalem complectens, solo situ differens à perfecta demonstratione. Demonstratio autem accidentis ex omnibus caussis sumenda est, a quibus per se ac necessariò pendet accidens. Porro primæ caussę cuiusque generis, si quæratur perfecta simpliciter cognitio rerum, necessariò tenẽdę sunt; sin autem quæratur perfecta cognitio, nõ absolute, sed aliqua ex parte,

vel

vel secundũ aliquam scientiam, aut non est necessarium illas caussas cognoscere, vt scire in Mathematicis, aut certe tantum scire oportet quantum pertinent ad illã scientiam, id quod in Physica contingit, quæ agit de Deo, ut est primum moués. Verùm de præsenti queſt. satis sit dictũ.

Cur Aristoteles nõ pbauit res naturales hẽre caussas & principia.

Nunc doceamus cur Aristot. non expresserit aut probauerit Minorem illius syllogismi, nimirum, res naturales habere principia, hoc.n.a principio promisimus nos esse dicturos ad extremũ. Porphyrius, vt hic refert Simplicius, & Auicenna (ut inquit Auer. 1.Phy.com. vltimo) putarũt non esse munus Physici sed potius Metaphysici demonstrare res naturales cõpositas esse & habere caussas: At hoc non placet Simplicio & Auerr. nam ut Physicus supersedeat demonstrare id, perinde quasi per se notum atque manifestum sit, tamen non potest inueniri alia ratio, uel, ut aiunt, medium ad demonstrandum hoc, quàm Physicũ, quod quidem medium est transmutatio: quicquid enim trãsmutatur simplex esse non potest, sed habet materiam, quæ trãsmutationi subiiciatur, & formam secũdum quã transmutatio fit: ab hoc medio physico cęteræ rationes, quæ ad idem ostendẽdum afferuntur, siue physicæ siue metaphysicæ fuerint, lucem atque robur accipiunt. Verùm Theophrastus, ut ait Simplicius, res naturales habere principia cõfirmabat hoc argumento; Omne corpus est compositum, quod autem compositũ est, habet partes & principia ex quibus componitur, sed res naturales sunt corpora, ut clarum est, ergo sunt compositæ, & habẽt principia ex quibus cõstant. Hęc illæ. Sed hęc demonstratio nõ caret dubitatione, nam cum triplex sit compositio, una ex substantia & accidente, altera ex partibus quas uocãt integrales, seu quantitatiuas, tertia ex partibus essẽtialibus, nẽpe ex materia & forma; primam & secundam compositionem certum est inueniri in omni corpore naturali, tam cęlesti quàm sublunari; tertiam autem, ut perspicuum est inesse in cunctis corporibus sublunaribus, ita obscurum & dubiũ est an ea insit in cęlo. Auerroes enim faciens substantiam cæli simplicem, non assignat ei talem compositionem; is igi- A tur diceret prædictã rationẽ Theophrasti, aut esse intelligendam tantũ de duabus prioribus compositionibus, aut non habere locum in omni corpore naturali. Aristoteles hic non probauit res physicas habere principia; uel omittens tanquam cuiuis notum, uel quia fusè in processu huius primi libri ab ipso declarandum erat. Verùm hæc ad expositionem & intelligentiam primi textus sint satis, deinceps ad explanandum secundũ textum ueniamus.

B *Explanatio textus secundi primi libri Physicorum.*

CAP. VI.

De eo quod est notius simpliciter vel secũdũ nos, pulchra Arist. sententia.

SEcundus textus primi libri Physicorum sic habet, [Innata est, ex notioribus nobis uia ad notiora naturæ.] Similẽ sciam permultis locis apud Arist. reperire licet; ueluti. t.lib.Ethic.c.4. libro 5.Metaphysicæ tex.1.li.2. de Anima tex.12.præcipuè autẽ 7. Metaph.tex. 10. C Apud Aristot. autem & Peripateticos, notius ẽm naturam, natura, uel naturæ, idem plane significant, quod notius simpliciter, vel notius ẽm rationem, vt ex supradictis locis colligi potest. Sed qm de eo quod est notum ẽm nos & ẽm naturã multa præclarè scribit Arist. 6 lib. Topicorũ, nõ alienũ fore putaui si uerba eius hic adscriberẽ. Primũ igitur docet quid sit notius nobis & simpliciter, hoc modo: [Dupliciter contingit accipere notius, aut nobis, aut simpliciter: Simpliciter igitur notius est, qđ prius est posteriori, ut D pũctũ linea, & linea supficie, & supficies solido, quemadmodũ, & unitas numero, prius.n.& principium omnis numeri, similiter aũt, & elemẽtũ syllaba. Nobis aũt è cõuerso qñque accidit, nã maximè solidũ magis sub sensum cadit, q̃ superficies, & superficies q̃ linea, & linea q̃ sigñũ, quare multitudo magis hmõi cognoscit, nam illa quidẽ quomodolibet, hæc autem subtili, & fœcundo intellectu comprehendere oportet.] Deinde utra docendi ratio sit melior per notiora nobis an secũdum naturam, declarat his

uerbis,[Simpliciter igitur melius,p priora,posteriora tétare cognoscere, nã magis scientificũ tale est; verùm ad eos, qui impotétes sunt cognoscere per talia, necessarium forte per ea quæ illis cognita sunt,facere orationem.] Postea ostendit ea quæ sunt nota secundum naturã, esse certa,definita,& immutabilia; quæ autẽ sunt notiora secundum nos, esse incerta & indeterminata,nam inquit,[Alia aliis & non omnibus eadem contingit notiora esse,quin etiam eisdem alia interdum & alia magis nota, nam a principio quidem sensibilia,instructionibus autem factis contra,quare nec eidem homini sẽper idem notius est.] Ex quo Aris colligit perfectas definitiones & orationes scientificas assignandas esse non per ea quæ singulis quibusq; sunt notiora,quippe quę sint uaria &indefinita.Postremò, explicat quod est notum simpliciter,qui bus hominibus fit etiam notum & quibus non,ita scribens, [Fortasse autem,& quod simpliciter notum, nõ est id quod omnibus notum,sed quod bene dispositis intellectu,quemadmodum & simpliciter salubre,quod est salubre iis qui bene affectum habent corpus.] Hæc Arist. in 6. Topicorum. Simile fere scribit in primo Poster.text. 5. ad hunc modum, [Priora uerò sunt & notiora bifariam, non enim idem prius aut notius natura & ad nos. dico autem ad nos priora &notiora,quæ sunt propinquiora sensui, simpliciter autem quę longius sunt,sunt autem longissimè quidẽ ipsa maximè uniuersalia,proxime uerò ipsa singularia.] Ex omnibus autem locis,quæ nunc commemorauimus, licebit nobis elicere certam & generalem regulam Aristotelicã internoscendi ea quę sunt nobis nota ab his quæ sunt nota secundum naturam, quæ est hæc; Quæcunq; cadunt sub sẽsũ uel sunt propinqua sensibus, sunt nota nobis:quæ verò a sensibus remota sũt habẽtur ignota, & quo magis minusve sensus nostros attingunt vel refugiũt,eò magis minusve nota aut ignota iudicari debẽt.At nota secundum naturam vel simpliciter,censeri debent quæcunque sunt priora,& a quibus pendent alia:e contrario verò quæ sunt posteriora, & manent atque pendent ab aliis, sunt ignota secũ

Regula internoscendi nota secundũ nos, ab his quæ sunt nota secundũ naturam.

A dum naturam.Quamobrem caussæ,partes,simplicia,magis uniuersalia, sũt priora & notiora secundum naturã; effectus vero totum, compositum, & singularia, posteriora & minus nota:&quamuis hęc quoque possint dici aliquo modo notiora secundũ naturã,quatenus sunt perfectiora illis & tanquã finis eorum: tamen in pręsentia non loquimur de prioritate naturæ,quæ est secundum perfectionem vel intentionem eius,sed de eo, quod dicitur prius esse ordine generationis & tẽporis.Sed dicet aliquis, Aristot. in 1. de Anima text.8. affirmare uniuersalia aut B nihil esse aut posteriora esse singularib., ergo qui facit ea secundũ naturã priora singularibus,apertè cõtradicit Ari.Verũ soluitur hoc, nam uniuersale actu & (vt dicũt) formaliter sumptum,aut nihil est per se in rebus existens,abiunctum a singularibus, ut Platonem sensisse multi opinantur, aut ut est vniuersale vi mẽtis, abstractũ ab indiuiduis, posterius est singularibus, quippe cum nihil aliud sit, quàm notio quędã & similitudo singularium, quam ex eorum comparatione & conuenientia intellectus noster expres- C sit. Vide quæ in hanc sententiam eleganter scribit Themistius,exponens supradictum textum octauum primi lib.de Anima in sua Paraphrasi:At si uniuersale sumitur pro natura(hanc multi appellant fundamẽtum uniuersalitatis) ut animal pro natura sensitiua, uiuens pro animata,corpus pro corporea,hoc pacto manifestum est magis uniuersalia priora esse minus uniuersalibus, nam illa fine his, hæc autem nõ possunt esse fine illis:quod autem tale est Aris. vocat prius simpliciter in Postprædicamẽtis; D & 8. Physicor. lib. Vide quæ hac de re doctè scribit D.Tho. 1. parte quæst.85.art.2. in responsione ad primum.

Dubitatio.

Con-

Confutantur qui aliter exponunt notiũ secundũ naturam. & docetur cur via procedẽdi a notioribus secundũ nos, dicatur esse nobis innata vel naturalis.

C A P. VII.

SI Igitur notum secundum naturam apud Arist. significat id, quod paulo ante ostẽdimus ex multis locis eius, ergo fallitur Auerroes interpretans notius secundum naturam, id quod natura prius cognosceret si intelligeret ea quæ facit: non quia putet naturã more Stoico esse intelligentem, vt ei falsò exprobrant quidam recentiores interpretes, sed quia facit Arist. vti metaphora & analogia nimis dura & insolenti. Errant ẽt, qui notius secundum naturam exponũt id, quod habet naturam per se magis cognoscibilẽ & intelligibilem: etenim cõpositum notius esset secundum naturã, quàm materia prima, cõtrà quàm docet C Arist. hoc loco: Compositum enim cum in se cohibeat formam & actum, qui est caussa atque ratio intelligẽdi vt dicitur 9. Metaphy. tex. 20. proculdubio habet naturam magis intelligibilem, quàm materia prima, quippe quæ sit ens in potentia, & (ut scriptum est 7. Metaph. tex. 35.) per se ignota. at materia notior est secũdum naturam quàm compositum, cum sit prior eo, & eius principium & caussa. Illi quoque decipiuntur, qui per notius secundum naturam putant significari id, quod est simplicius: Siquidẽ color & alia D sensibilia accidentia sunt simpliciora, q̃ substantia composita, cum tamen hęc sit notior secũdum naturam, & ignotior secundum nos: illa vero e contrario notiora secundum nos & ignotoria secundum naturã; sed cur hæc uia procedendi a notioribus nobis ad notiora secundum naturam vocetur nobis innata vel naturalis deinceps exponamus. Non dicitur talis via procedẽdi, naturalis quòd similis sit modo quem natura tenet in procreãdis rebus, quinimo ei penitus contraria

Cur uia p̃cedẽdi a notioribus secundũ nos

A est; Etenim natura in fingendis operibus suis progreditur à simplicibus ad cõposita, a caussis ad effectus, nec e cõtrario in iisdem cognoscendis procedimus. Nec vocatur naturalis, quoniam sit cõueniẽs naturę ipsarum rerum; Nos enim multa prius cognoscimus, quæ si natura rerum spectetur, posterius cognosci deberẽt; siquidem antè percipimus accidens, quàm substãtiam, at substantia per se ac suapte natura prior est quàm accidens. Nec appellatur naturalis, quòd sit congruens atque cõsentiens naturali appetitui hominis, quo is duce natura vehitur atque du B citur ad sciendum. Homo enim naturaliter expetit scire non quocũque modo, sed per caussas, talis enim sciẽtia est perfecti intellectus humani, explens atq; saturans naturalem appetitum eius. Itaq; homo naturaliter expetit res cognoscere, per ea quę sunt priora & notiora secũdum naturam ceu per caussas, potius q̃ per ea quæ sunt notiora secundum nos veluti per effectus. Nec deniq; non cupatur naturalis, quòd ita sit homini insita & infixa, vt ab ea nunquã diuelli & separari possit. Nã quamuis rudes & indocti, cum primùm aggrediũtur ad cognoscendas res, hanc intelligendi rationẽ sequãtur, tamen, qui sunt fœcundo & subtili ingenio & in scientijs exercitati, cognoscunt res conuenienter naturæ ipsarum, & quod secundum naturam prius atque notius est, illis quoq; prius & magis notum habetur. Cuius rei simile quiddam cernimus in his quæ pertinent ad gustatum; nam vt alia alijs dulcia & iucunda videãtur, tamen id, quod verè ac simpliciter est dulce, videtur etiã tale non quidẽ omnibus, sed his, qui stomachum nõ habent labefactatum & corruptum, sed bene affectum atque constitutum. Talis igitur via procedendi est, atque dicitur nobis naturalis, propterea quòd cũ primùm duce magistraque natura accedimus ad cognoscendas & contemplandas res naturales, excitati aspectu & admirabilitate earum rerum quas hic mundus cõtinet, ita procedimus, vt primo quidẽ appulsu mentis incurramus in notitiã effectuum compositorum & accidentium, tum magis animo exardescentes ad interiorem & perfectiorem earundem rerũ

ad notiora secundũ naturã, uocetur nobis naturalis.

scientiam capessendam, quasi per gradus quosdam progredientes tandem perueniamus ad caussarum rerum simplicium & substantiæ comprehensionem. Cuius rei hanc ego quidem certe caussam esse arbitror; A principio enim donatur nobis à Deo animus, immortalis ille quidem & capax omnium disciplinarũ, sed rudis expersque scientiarum, & vt pulchrè inquit Arist. ceu tabula quædam nuda, in qua nihil omnino pictum est. Quamobrem idem Aristot. scribit illum esse in potentia ad omnia, nec aliam esse naturã eius quàm veluti potestatem & habilitatem quandam ad percipiendas omnes res, eumque locum esse formatũ nõ actu, vt Plato existimabat, sed tãtum potestate. Is autem animus tanta necessitudine & tam naturali cõnexione iungitur atque copulatur cum sensibus, ut dum est in hoc corpore, nec sine adminiculo sensuum vitã suam agere & tueri, nec nisi per eosdem sensus, cognitionẽ & scientiam rerum possit adipisci. Itaq; vt in homine vitam hanc mortalẽ agente, esse intellectiuum nõ potest separari ab esse sensitiuo; sic etiã functiones partis intelligentis non possunt ab actionibus facultatum sentiẽtium penitus disiungi atque segregari. Atque hinc extitisse illas nobiles & illustres sententias, quæ in scriptis Aristot. non secus, ac stellæ in cælo mirabili splendore collucẽt: Deficiente sensu, etiam deficere scientiã eorum quæ pertinent ad illum sensum: Omnes scientias & artes ex sensibus, memorijs, experimentisq; ortum habere: Intellectum nostrum nihil vnquam speculari sine pmixtione phãtasmatis: Cogitata & intelligentias animi nostri non esse quidem phantasmata, vel vt latinè loquar cum Cicerone, visa, veruntamen nõ posse cõstare sine illis. si igitur prima humanę cognitionis acquisitio fit p sensus, necesse est ea prius ab homine cognosci, quæ prius atque vehemẽtius mouẽt sensus, ijsq; obuia & familiaria sunt; eiusmodi autem sunt singularia, accidẽs compositum, effectus &c.

Digressio cõtra Plat. sciẽtiã nostrã nõ esse Ex his antè liquet, falsum esse id qđ Plato habuit pro certo & explorato; Nostrum scire nihil aliud esse, quàm quodam reminisci. Nam (vt de hoc nõnihil

A etiam nũc attingamus) si animus noster olim habuit scientiam omnium rerum, quam postea dum est in corpore per disciplinam institutionẽ exercitationẽq; reminiscitur, cur ad reminiscẽdum adeo egemus sẽsibus, vt his sublatis nulla que at scientia cõparari? Nos .n. experimur, cum quidpiam reminisci volumus quod antea cognouimus, non valde indigere aut vti opera sensuũ exteriorum; & fine his non solum posse sed interdum etiã fieri solere multarum rerum reminiscẽtiam sola vi & ope imaginatricis vel cogitatricis facultatis; Deinde, qui fit, vt *reminiscẽtiam.*
B nemo vel priusquã addiscat scientias, aliquo modo meminerit se quõdam illas tenuisse, & per obliuionem amisisse: Vel postquam scientias didicit, eas tanquam ante cognitas & perceptas recognoscat? Ad hæc quemadmodum animus hominis, quia est immortalis, non solũ videt res præsentes, sed prouidet etiam futuras, multamque cogitationẽ & curã suscipit posteritatis, cur si idẽ animus fuit ante corpus florens scientia cunctarũ rerum maximisque circunfluẽs bonis, cur inquam, non itidẽ cernitur in eo aliqua
C certè cognitio, cogitatio, memoria, aut denique vestigium aliquod præteritarũ & antiquarum rerum, quas olim gessisse & tenuisse dicitur? Cur nullus in eo mœror & dolor de tantorum bonorũ amissione? Postea, si mens nostra haberet naturaliter sibi insitas sciẽtias omnium rerum, nõ posset esse capax errorum & falsarum opinionum. Etenim, quod per se atque naturaliter inest, nõ potest mutari in contrarium, sic enim Aristot. 2. lib. Ethicorum docet, virtutes nõ esse natura nobis innatas, quoniam nemo prauus
D & improbus euadere posset, siquidẽ qđ natura ingeneratum est, nulla consuetudine tolli potest, vt licet millies lapidẽ sursum iactites, nunquam tamen assuescet per se tendere sursum propter naturale pondus atque grauitatem. Sic etiã in 3. de Cælo 67. ostendit Arist. nullam esse definitam a natura figuram elementorum, vt ad omnes figuras facilè cõformari & accommodari queant. Et iterũ, Peripatetici disputant primam materiã per se nullam habere formam, quã sibi præcipuè & sua natura vẽdicet, vt possit

esse

esse receptaculũ omnium formarum & contrariarum. Postremò, aut coniunctio animi cũ corpore est naturalis, aut præter naturam, si præter naturam, quo pacto efficitur a natura & a Deo? cur semper eodemque modo contingit? Nã quę præter naturam sunt, & rarò & per accidens eueniunt. Cur dissolutio prædictæ unionis, quam mors efficit, est adeo præter naturam & violenta, vt nos & metus futuræ mortis sollicitet & dolor præsentis discruciet? sin autem talis coniunctio animi cũ corpore est naturalis, tantũ abest ut possit tam insigne animo detrimẽtum afferre, hoc est obliuionem omniũ scientiarum, vt ei debeat magnam adiũgere perfectionem maximumque præbere adiumentum ad suas actiones rite obeundas. Forma enim, quæ est actus naturalis materiæ, sicut per unionem cũ materia perficitur in esse, sic etiam perficitur in operãdo; Id quod Instanti animo cunctas res naturales in omni coniũctione formæ cum materia perspicuum erit. Hæc autem quæ contra Platonem a nobis explicata sunt, docet etiam D.Th. in 1.par.q.84.ar.3. Sed de his reb. q̃m sunt extra materiam propositam, & ab instituto nostro remotæ, plura dicere non conuenit. Q̃m igitur intellectus noster ita cohęret cum sensib. ut per eos ceu interpretes & nũcios rerum omnium intelligendi materiam accipiat, nihilque sit in illo quod non in his aliquo pacto prius fuerit, hinc fit, vt quæ sensibus nostris magis propinqua, nota & familiaria sint, vt effectus, totum, cõpositum, accidens, ea quoq; priùs ad intellectum perferantur, eiq; priùs innotescant. Quæ verò sensib. posterius cognita, aut penitus ignota sint, vt caussa, partes, res simplices & intima cuiusq; rei substantia, eò tardius atq; difficiliùs ad mentis nostrę intelligentiã perueniant. Ergo, cur ea quæ ordine naturæ posteriora sunt, plærunque sint no bis notiora iis, quæ sunt priora secũdum naturam, & cur via procedendi ab illis ad hæc uocetur nobis innata & naturalis, hoc modo explicatum sit. Nunc videamus an in rebus physicis sint aliqua, quæ eadem sint nota nobis & secundum naturam.

A *In rebus naturalibus permulta reperiri quæ sint nota nobis simul atq; secundum naturam.*

CAP. VIII.

ARISTOTELES hoc 2.tex.ait nõ eadẽ esse nota nobis & simpliciter, in primo autem lib.Post.tex.5.similem ponit sentẽtiam, verùm aliis verbis, scribẽs hæc inuicẽ opponi, hoc est q̃ sunt nota nobis, esse ignota secundũ naturam, & contra, quæ sunt nota secũdum
B naturam esse nobis ignota: Quæ sententia quo pacto intelligẽda sit, pluribus verbis aperiendũ est, ne quis putet fieri nũquã posse ut eadẽ sint nota secũdum nos & secundum naturam. Peruulgata est opinio apud Philosophos, in rebus naturalibus, aut nihil aut ꝑpauca reperiri quæ nobis sint nota pariter ac secundum naturam, propterea quòd rerum effecta & accidentia, quæ nobis manifesta sunt, habẽtur ignota secundum naturam; è contrario autem substantia & caussæ, quæ sunt notæ secundũ naturam, nobis sunt
C ignotę: At verò in disciplinis mathematicis, aut omnia aut certè pleraque sunt nota nobis iuxtà atque s̃m naturã. Etenim demonstrationes mathematicæ procedunt ex primis principiis, quæ nobis sũt manifestissima, ueluti, Totum maius esse sua parte, &, Si ab ęqualibus ęqualia demas, quæ remanent sunt æqualia. Eadem quoque sunt nota secundum naturã, quippe cum sint caussæ eorum, quæ postea demonstrantur a Mathematicis. Atque hoc ipsum uidetur Auer. sensisse, multis locis scriptum & testatum relinquens. Verùm opinio hæc (aut ego peni-
D tus fallor) multos adhuc fefellit, vel inscitia uel negligentia perscrutandæ ueritatis; etenim utrumque reor esse falsũ, sed de mathematicis posterius differã; nunc tribus rationibus ostendam, multa in rebus physicis eiusmodi esse, ut simul nobis nota sint atq; secundum naturã. Primò, naturæ magis uniuersales sũt notiores nobis & s̃m naturam, quàm minus vniuersales, vt corpus quàm uiuens, uiuẽs quàm animal, animal quàm homo; ergo &c. antecedens secundum vtranq; par-

In reb. physicis nõ pauca reperiri, quę sũt eadẽ nota nobis & secũdum naturam.

partem perspicuè verum est; Nã q; magis vniuersalia sint notiora nobis, Ari. testatur hic tex.4 & aliis complurib. locis, de quo etiam consentiunt omnes propemodum interpretes eius;idque cõfirmat experientia,nam aspicientes id q̃d e lõginquo accedit ad nos,priùs agnoscimus esse corpus quoddam quàm animal, & animal priùs quàm hominem; Infantes etiam (ut hoc loco inquit Aristoteles) primùm quidem appellant omnes homines vniuersè ac indistinctè patrem, fœminas matrem,postea verò utrunque speciatim distinguunt. Ratio item hoc docet, nam signa & accidentia rerum vniuersaliorum sunt nobis notiora, cum enim insint in pluribus rebus, frequentiùs cadunt sub sensus;ex quo fit,ut illis magis obuia,familiaria & manifesta sint: paucioribus quoque signis opus est ad pcipiendum magis vniuersale, ut aliquid esse corpus,uiuens aut animal, quàm ad cognoscendum minus uniuersale,ut esse hominem uel Petrum. Quòd autem magis vniuersalia sint notiora secundum naturã,uel ex eo intelligi potest,quia simpliciter priora sunt minus uniuersalib., eorumque principia & quoniam minùs perfecta sunt; a quibus natura incipiens procedit ad minùs uniuersalia,tanquam perfectiora. Itaque in procreatione hominis,primùm effingitur in fœtu natura viuentis,tum animalis,ad extremum hominis,ut scriptum est ab Aristot.in 2. de Gene.anim.ca.3. Sed considerandum est hoc loco id quod D.Tho scribit in 1.parte q.85.artic.3. Nam cum vellet docere magis uniuersalia esse prius cognita nobis quàm minùs uniuersalia, præmittit hanc obiectionem. [Non sunt eadẽ (inquit)priùs nota nobis,& secundum naturam, sed magis uniuersalia sunt priùs nota secundum naturã, quàm minùs vniuersalia, quippe cum illa sint priora simpliciter his, ergo non possunt esse nobis quoque prius cognita:]Quam obiectionem deinde soluens in responsione ad primum argumentum scribit hæc, [Duplex est ordo naturæ,unus secundũ uiã generationis & temporis, secundum quam viam,ea quę sunt imperfecta & in potentia,sunt priora,& hoc modo magis commune est prius secundum naturam, quod apparet manifestè in generatione hominis & animalis, nam priùs generatur animal quàm homo,ut dicitur in libris de Gene.Animal: Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prior secundum naturam quàm potentia, & perfectũ prius quàm imperfectum,& per hunc modum minus commune est prius secundum naturam quàm magis commune, ut homo quàm animal;Naturæ enim intentio nõ sistit in generatione animalis,sed intẽdit generare hominem.] Hæc D.Tho.ex cuius uerbis posset quispiam fortasse suspicari eum uerba illa Arist.[Non sunt eadem nota nobis,& secundum ordinẽ naturę] interpretari non de ordine naturę qui est secundum generationem, sed de eo qui est secundum perfectionem, ex quo fieri ut magis uniuersalia non sint simul nota nobis & secundum naturam, quod tamen a principio aggressi sumus ostẽdere: sed nobis in præsentia quid D. Tho. senserit de intellectu illorum verborum Aristotelis,non est curę. Illud q. dem pro certo affirmare possumus, Aristotel. hoc loco non loqui de prioritate perfectionis,sed generationis,& temporis; etenim docere vult primas caussas primaque principia rerum naturalium esse nobis obscura & ignota,tametsi secundum ordinem naturę manifesta sint & magis certa, quàm ea quæ formantur & efficiuntur ex illis: q; si loquatur Aristoteles de ordine generationis, magis uniuersalia, erunt nota nobis & secundũ naturam,ut dictum est supra; Sin autem de ordine perfectionis, totum compositum & secundum nos & secundum naturam erit notius quàm partes & principia eius. Quocirca utrouis modo sumatur prius secũdum naturam,uel ordine generationis, ut nos sumimus, uel ordine perfectionis,ut sumit D.Tho.uerum est, quod instituimus demonstrare, in rebus physicis multa reperiri quę sint nota nobis & secundum naturam. Scio Alexandrum,vt refert Simplicius,ipsumq;Simplium in expositione huius secundi textus,conatos esse hãc nostram rationem soluere.sed qui eorum verba legerit,facilè intelligit infirmam esse eorum solutionem. Deinde,potest hoc ipsum cõfirmari

mari altera ratione; Ea quę vocātur obiecta sensnum exteriorū, vt color, sapor, odor, ex se fundunt atq; mittunt species quasdam (ita enim fert communis omnium pene Philosophorum opinio) per quas a sensibus percipiuntur. His igitur formis (quas multi appellant species intentionales) priora sunt obiecta tam secundum naturam, qnàm secūdū nos; secundùm naturam quoniam sunt caussæ illarum, secundum nos, propterea quòd obiecta vsurpantur sensibus, eorum autem species intentionales minimè: Illa nemo sanæ mentis neganit vnquā, has verò nec panci, nec indocti uiri, de medio sustulerunt. Constat igitur in hoc exemplo idem esse notius secundū nos, & secundum naturam. Vide D.Thom. 1.par.q.85.in fine arti.3. Postremò, idem potest cōprobari hoc modo. Multa sunt tam in Physica quàm in Medicina, quæ habent effectus quosdam admirabiles, nobisque abditos & occultos. Etenim cōplura sunt medicamenta, quæ vel extrinsecus admota corpori humano, uel in ipsum intromissa, operātur intus permulta quæ per se latent nos, prouidentur autem atque cognoscuntur ex suis causis, quæ palā adhibitæ sunt: itaq; Medicus certo prænoscit, & prædicit tales effectus euenturos, manifestè cognoscēs caussas a quibus illi proficiscuntur. Vbi manifestum ēst, talia medicamenta & secundum nos & secundum natnram esse notiora quàm ipsorum effecta. Sed quid dicendum est ad illa nerba Aristot. {Nō sunt eadem nota nobis, & simpliciter?} Mihi quidem videntur habere locum non in omnibus rebus Physicis, sed in multis, maximè uero in primis caussis primisq; principijs rerum naturaliū, de quibus ibi sermonem habet Arist.ſi quidem eiusmodi sunt, vt cum ordine naturæ pręcedat cęteras res physicas, a nobis tamen posterius cognoscātur, & quæ ab ipsis esse habēt, prorsusq; pendēt vti corpora & accidentia physica, ad eorum cognitionem nos perducant. Sed de rebus physicis dictum est satis. Nunc disquirendū est, An in Mathematicis disciplinis idem maxima ex parte, ceu multis visum est, sit notius secundum nos & secū dum naturam.

An demonstrationes Mathematicæ maxima ex parte constent ex his quæ sunt nota nobis, & secundum naturam.

CAP. IX.

AVerroes in primo Physic.com.2. & in primo de Anima com.11.in commentarijs etiam magnis super libros Post. atq; in quæstionibus Logicis, ait demonstrationes Mathematicas cōstare ex propositionibus quæ sunt notæ nobis & simpliciter, ac cū ipse putet demonstratiōé simpliciter, quam facit tertiā quandam speciē demonstrationis longè principem omnium, confici debere ex his quæ sunt nota secundū nos & secundum naturā, affirmat talem speciē demonstrationis nusquam reperiri aut crebriorem aut perfectiorem, quàm in disciplinis Mathematicis. Multi quoque expositores Arist. (cū is ait tum hoc loco, tum in 1.Post.tex.5.nō esse eadem nota nobis & simpliciter) censent, id maximè locum habere in scientia naturali, nam in doctrinis Mathematicis idē planè notū esse nobis & simpliciter. Est ita que multorum Philosophorum opinio, demonstrationes Mathematicas procedere ex pręmissis, quę sint tā secūdū nos quàm secundum naturam notiores conclusione. Quam sententiam equidem arbitror aut falsā esse, aut certè recta quadam explanatione vel potius correctione indigere; quare faciēdum mihi putaui, vt quod ea in re verū aut falsum esse ducerem, liberè ac sincerè explicarem. Primum igitur opinor, medium qđ adhibetur in demonstrationibus Mathematicis, si propriè & subtiliter rē ipsam expendamus, nec secundum naturā nec ſm nos esse notius cōclusione; id qđ facilè cognosci poterit ex his paucis, quæ subijciam. Primò, Si medium Mathematicū esset notius ſm naturā cōclusione, hoc ideo accideret, qa tale mediū esset propria caussa eius quod demonstratur; at supra fuit ostēsum Mathematicos nō demonstrare ex proprijs & naturalibus caus-

Mediū demōstrationis Mathematica, nō esse per se ac simplici

ter notius secūdū naturam, con clusione. caussis, ergo &c. Deinde Mathematicus non considerat naturā ac essentiam quātitatis, nec affectiones eius, prout habēt esse reale fluēs ex natura quātitatis, sed tantūmodo prout habēt esse intelligibile, & prout possunt euidēter ac certò sciri quocunq; modo id cōtingat, ergo Mathematicus non curabit, an medium sit priùs secundum naturam nec ne, sed an sit euidens, certum & aptum ad demonstrandam propositam cōclusionem. Præterea, apud Mathematicos vna demonstratio non habetur potior q̄ altera, qm̄ habeat medium prius secūdum naturā, quinimo id nusquam & a nullo Mathematico cōsiderari & perpendi solet, sed ea demōstratio melior ducitur, quæ simpliciter ostendit rem, quàm quæ ex suppositione, & quæ directo seu ostēsiuè, q̄ quæ indirectè vel ducendo ad impossibile, ad extremum, quæ per pauciora media conficit rem propositam, quàm quæ per plura quocunque modo id fiat, siue per media priora secundum naturam siue posteriora. Postea in 32. demōstratione, quæ est in 1. elementorum Euclidis, ostenditur tres angulos trianguli esse æquales duobus rectis, propterea q; angulus externus, qui fit ex latere eiusdem triāguli producto, æqualis sit duobus angulis internis sibi oppositis. Hoc mediū perspicuè constat non esse prius secundum naturam, eo quod demonstratur; quin etiam mihi quidem videtur esse posterius secundum naturam, nam productio lateris & ortus illius anguli externi, necessariò consequitur structuram trianguli constituti: Similiter in 1. demonstratione eiusdem libri, Euclides docet latera eius trianguli qđ super datam lineam constitutum fuit, esse inter se æqualia, propterea quòd sint lineæ ductæ ex centro ad circunferentiā; quis non uidet cū hoc medium omnino per accidens affectum sit ad id quod demonstratur, non posse dici prius secundnm naturam conclusione? Etenim planè accidit triāgulo æquilatero, quod super lineam datā constitutum est, includi in circulo, & latera eius sic describi vt existant lineæ a cētro ad circumferentiam illius circuli ductæ. Quod autem a nobis ostēsum est in his duabus demonstrationibus mathemati-

A cis, si quis ad reliquas demonstrationes animum aduertat, idē pene in omnibus cōperiet. Postremò, quæ sunt vere priora secundum naturam, sunt per se definita & pauca numero, & habēt necessariā atque naturalē cognationem connexionemque cum his rebus, quibus dicūtur priora; at medium mathematicum non est definitum secundum naturam, & est multiplex: nam quod ostēditur per vnū medium, potest etiam probari per alia multa, & in conuersione demonstrationum, vbi ex medio fit conclusio, & ex cōclusione medium (quod fieri cernimus

B tum sępe alibi, tum in primo Euclidis in proposit. 18. & 19.) nullo modo fieri potest ut in utraque demonstratione medium secundum naturam, sit notius conclusione. Amplius, in 27. propositione eiusdem libri, Euclides demonstrat aliquas lineas esse parallelas, quoniam in eas incidēs alia linea recta facit angulos coalternos æquales sibi inuicē, quonā modo tale mediū rectè dici potest prius secundum naturam cōclusione, aut esse caussa, cur lineæ quæpiam sint parallelę vel æquidistātes, cum potius id uideatur

C esse tanquàm effectus & quidpiam consequens & per accidens se habens ad id, qđ demonstratur, paruique referat quò lineæ aliquę sint parallelæ ut i eas cadat alia linea recta, & tales anguli coalterni existāt, nec ne? Itaque reor ordinem, qui est in demonstrationibus mathematicis non fuisse ductum ex naturali prioritate aut posteritate earum rerum quæ demonstrantur, sed ex maiori minoriuę facilitate doctrinæ atque ordine inuentionis, Etenim Euclides eas demonstrationes priores esse voluit, quæ vt demon *Ratio ordinis & dispositionis propositionum atq; demonstrationū Euclidis.*

D strētur, nō egent declaratione aliarum, cæteræ uerò demonstrationes, non possunt & facilè explicari & intelligi, nisi prius illæ demonstratæ cognitæque fuerint. Quarum igitur cognitio adiumentum allatura erat ad explicationem & cognitionem aliarum, eas demonstrationes priori loco ponere & declarare voluit: & quāuis eadē ꝓpositio per alia quoque media ostendi potuisset, tamen elegit quædam faciliora, ac eiusmodi, ut in his teneri & conseruari posset perpetua & continuata series atque connexio

om-

Cur Euclides multas alias propositiones demonstrare supersederit.

omnium demonstrationum. Hac etiam de caussa factum existimo, vt Euclides multas propositiones cõsultò omiserit, vtpote quibus opus futurum nõ erat ad explicationem aliarum demõstrationũ, quæ si fuissent interpositæ, admirabilem mathematici ordinis continuationẽ interturbassent. Nã cur obsecro putamus Euclidem tantum demonstrare voluisse super datam lineam rectam triangulum æquilaterum constitui posse, cum idem quoque de alijs speciebus trianguli ostẽdi queat, & quidem ostensum fuerit a Proclo? nisi quia demõstratio quæ fit de triangulo æquilatero, vtilis futura erat ad explicationem demonstrationẽque aliorum propositionum; quę autem fiũt de reliquis triangulis minimè.

Mediũ demõstrationis mathematicæ per se non esse secũdũ nos notius conclusione.

Quòd autẽ in demõstrationibus mathematicis, medium nõ sit etiam notius secundum nos conclusione, manifestum est ex eo, quia Arist. docet in 1. Post. tex. 5. id esse prius atque notius secundum nos, quod est propinquius sensibus; at si cui rudi & indocto Geometriæ proponatur quarta & quinta demõstratio Euclidis, antequam explicatę & demonstratæ fuerint, vna non erit notior & manifestior quàm altera, non enim vna est propinquior sensibus nostris quàm altera, vtraque igitur per se æquè obscura & ignota nobis erit. Dicitur autem vna propositio mathematica secundum nos esse notior, quam altera, non per se ac simpliciter, sed ob dispositionẽ ordinemque doctrinæ, quem instituit Euclides, secundum quem ordinem prius debet cognosci a nobis quarta propositio quàm quinta, quoniam hæc demonstratur per illam, vt necesse sit cum venitur ad quintam, ante cognitam fuisse quartam, atq; hoc modo vna propositio mathematica, quàm altera, & medium demonstrationis, quàm cõclusio potest appellari prius & notius secundum nos, non per se, sed propter doctrinæ & demonstrationum ordinem ab Euclide institutum atque descriptum. Ergo ex his quæ hoc loco disputata sunt a nobis, clarissimum est, medium quod ponitur in demõstrationibus mathematicis, per se ac simpliciter, nec secundũ nos, nec ẜm naturã esse notius cõclusione, ac proinde

A de falsam esse prouulgatã illã opinionẽ eorum, qui putant demonstrationes mathematicas procedere ex notioribus ẜm nos & simpliciter; Quanquã potest hæc sententia aliquo modo adduci ad bonũ sensum; nam licet propria cuiusque demonstrationis principia nõ sint notiora vtroque modo ea conclusione quam inferunt, tamẽ prima illa initia, & axiomata mathematica, quæ in vestibulo Geometriæ exponũtur, & postea in plurimis demõstrationibus adhibẽtur, sunt vtroque modo notiora; secundum naturam quidem, quoniam sunt prima, immediata & indemõstrabilia, ex quibus cæteræ propositiones mathematicæ oriũtur, pẽdent, atque demõstrãtur; secundum nos autẽ q̃a citra demonstrationẽ vllã nobis manifesta sunt, aut per solã cognitionẽ terminorũ, ex q̃bus cõstãt, velut illa, totum esse maius sua parte: &, si ab æqualibus æqualia demas, quę remanẽt sunt ęqualia: &, quæcunq; sunt ęqualia vni tertio sunt ęqualia ĩter se; vel ꝑ solã descriptionẽ aut leuẽ quãpiã expositionẽ, cuiusmodi sunt definitiones triãguli, circuli. &c. Possunt igĩ demõstrationes mathematicę dici cõstare ex notioribus secundũ nos & simpliciter, quatenus omnes vel mediatè vel immediatè oriunẽ ex illis primis principijs, & in ea tandẽ resoluuntur, quæ principia sunt (ut diximus) utroque modo notissima. Itaq; si demonstrationes mathematicæ comparentur cum Physicis ẜm prima & generalia principia, ex quibus dicuntur, quoniã prima & generalia principia physica siue incomplexa; (ut prima materia & primum mouẽs (siue complexa) ut naturã esse principium motus in eo, ĩ quo est &c. & motum esse actum entis in potentia, ꝑut in potẽtia) sunt quidẽ notiora ẜm naturã, verum nõ ẜm nos, quàm affectiones physicę & sensibiles quæ de rebus naturalibus demonstrantur; ideo secundum huiusmodi comparationẽ atque considerationem primorum principiorum sciẽtię mathematicæ & physicæ rectè dici possunt demonstrationes physicæ procedere ex notioribus secundum naturam, non autem secundum nos: mathematicæ autem ex his, quæ sunt vtroque notiora. Sed de hoc satis dictum sit.

Quomodo possit vere dici demonstrationes mathematicas procedere ex notioribus secundũ nos & secundũ naturam.

B

C

D

Expen-

Expenditur interpretatio secundi textus & aliorum sequentium, tradita a D. Thoma & Alexādro Aphrodisęo.

CAP. X.

NOn est hic tacēdum D. Thomam aduersari Auerroi & Græcis expositoribus, q volūt hoc 2. tex. ab Aris. ostendi viam declarandi & demonstrandi principia rerum naturalium quę latēt nos, per ipsa composita, quæ sunt quidem ſm naturam illis posteriora, sed nobis notiora. Nā inquit D. Th. rationē demonstrādi qua vti debet Physicus, explicari in 2. li. Phys. etenim in 19. tex. libri 2. Physicorum datur via definiēdi res physicas per materiam & formam, in 70. textu eiusdem libri modus demonstrandi, nimirū per omnes caussas. Quocirca putat ipse a 2. text. hoc usque ad sextum doceri ordinem seruandum in explicatione principiorum: vt videlicet incipiamus a principijs maximè vniuersalibus quoniam sunt notiora nobis, idque probari hoc syllogismo; Procedendum est a notioribus, sed confusa, idest, magis vniuersalia, sunt notiora nobis, quapropter incipiendum est a magis uniuersalibus. Huius syllogismi Maior tangitur tex. 2. Minor 3. Conclusio 4. & sequētibus planius explicatur Minor. Sed cōtra D. Th. illud dici potest, si principia rerum naturalium sunt nobis ignota, indicanda fuit via & ratio aliqua ea cognoscendi, quam uiā Aristoteles ipse ingredi & insistere velit in huiusmodi principijs manifestandis; eiusmodi autem uiam prædocere, maioris erat momenti, quàm declarare ordinem seruandum in principiorum tractatione. in secundo aūt li. Physicorum Aristotel. docet rationem definiendi & demonstrandi res naturales non autem viam cognoscendi principia rerum naturalium; nam cum horum scientiam. 1. libro Physicorum tradidisset, absurdum fuisset tradere postea in 2. libro modum & rationem ea sciendi. Deinde si per (confusa) in tex. 3. accipit vniuersalia, necesse erit quod sequitur, [Ex his antè nota sunt principia & elementa, iis qui diuidunt hæc] intelligere de singularibus, uel de minus vniuersalibus, at quomodo inferius & minus vniuersale est elemētum superioris, cum è contrario res habeat. Amplius, si p uiam procedendi a notioribus secundum nos ad notiora secundum naturā, intelligit ordinem & uiam demonstrandi, nō congruit præceptum cum doctrina; Aristoteles enim procedit a principijs primis & maxime vniuersalibus, quæ sunt priora ſm naturam quàm principia minus vniuersalia, nam prima materia prior natura est quàm hominis uel equi uel alius cuiusuis rei materia: huiusmodi autem principia uniuersalissima, non sunt notiora secundum nos quàm principia minus uniuersalia; prima nanque materia non est notior, quinimo longè ignotior nobis, quàm materia hominis uel equi, nec primum mouens quam secunda & particularia mouentia.

Alexāder autem, ut hic refert Simplicius, uoluit Aris. his textibus docere uiā & rationem cognoscēdi prima principia rerum naturalium, hanc autem uiam nō aliā esse, quam ut per quasdam uniuersales quæstiones seu pronuntiata quædam generalia, quæ cum disiunctione efferuntur, gradatim ueniatur in notitiā principiorum naturalium; generales autem illæ quæstiones, quæ per disiunctionem enuntiantur, sunt huiusmodi: Principia rerum naturalium, aut esse unum aut multa, aut esse finita aut infinita, aut mobilia aut immobilia; & si multa atq; finita, aut plura aut pauciora tribus, aut omnia inter se contraria aut nō omnia; per has. n. quæstiones cernimus Aristot. in 1. Physicorum processisse ad explicationē primorum principiorū, quæ sunt tria, duo quidem inter se contraria, forma & priuatio, tertium uerò subiectum illorum contrariorum, materia prima. Cum igitur Arist. in 2. tex. ait procedendum esse a notioribus nobis ad ea quæ sunt nota secūdum naturam, Alexāder interpretatur progrediēdū esse a tractatione

tione illarum quæstionum vniuersaliũ A ad demõstrationem seu explicationem principiorum naturalium: prędictas autem quæstiones inquit esse notas secundum nos, tum quia constãt ex terminis vniuersalibus & notis, quales sunt, vnũ, multa, finitum, infinitum, mobile, cõtrarium; tum etiam quia virtute continẽt illud primum principiũ. Quodlibet est vel non est, quod nemini; hominũ sanæ mentis obscurũ aut dubium esse potest. Nam hoc disiunctum principium, Aut est vnum aut multa, reuocatur ad hoc, Aut est vnum aut non est vnum; idemq; contingit in alijs disiunctis. Similiter cũ B in 3. tex. Aristot. inquit primum manifesta nobis fieri confusa, posterius autem his qui diuidunt hæc elementa & principia, Alexander exponit de illis uniuersalibus disiunctis, quæ appellantur cõfusa tum quia sunt uniuersalia (omne autem uniuersale potest vocari confusum, propterea quod multa cõtinet potẽtia, hoc est cõfusè ac indistinctè) tum etiam quia ipsum disiunctum per se dici potest confusum, quoniam neutram partem disiũctionis determinatè enũtiat de re subiecta, sed alterutrum indefinitè; ex huius C modi autem disiunctis diligenter explicatis euadũt manifesta principia rerum naturalium p diuisionẽ illorum disiunctorum hoc pacto. Principia rerum naturalium necesse est aut esse unũ aut multa, sed non vnum, ergo multa: deinde si multa, aut finita aut infinita, sed nõ infinita, ergo finita; tũ si finita, aut plura aut pauciora tribus, sed neque plura neque pauciora tribus, ergo tãtum tria; postremò, vel omnia inter se cõtraria uel nullum, sed neque nullum neque omnia, ergo quædam contraria quædam non, ex D quibus omnibus tãdem efficitur tria esse principia rerum naturalium, duo contraria inter se, tertium autẽ subiectum illorum cõtrariorum. Ad extremũ, cum Arist. scribit in tex. 4. procedendum esse ab vniuersalibus, Alex. intelligit in explicatione illorum disiũctorum quæ viã muniunt ad intelligentiã principiorum naturalium, incipiẽdum esse a disiunctis uniuersalioribus; quale est illud, principia aut esse multa aut unum, hoc.n. disiũctum latius patet, quàm illa, aut esse finita aut infinita, aut contraria aut nõ. Atq; hæc quidem est interpretatio Alex. quam Philoponus in commẽtarijs suis aliquo modo sequutus est: Sed ea non solum probatur Simplicio, mihi autẽ videtur & subtilis & nec absurda nec inerudita, nec planè aliena à verbis Aris. nec denique ab ipsius Simplicij explanatione multùm diuersa.

EXPLANATIO TEXTVS quarti.

Quapropter ex vniuersalibus ad singularia procedere oportet.

CAP. XI.

ARISTOTELES in primo tex. docuit scientiã rerũ naturaliũ pfectè tradi nõ posse, nisi ante earũ rerum caussæ & principia cognoscãtur. Scire.n. (vt in priori libro Posteriorum Analyticorum scriptum est) est rem per caussam cognoscere, pp quam res est. Quocirca Philosophum naturalem, doctrinam Physicæ ab explicatione caussarum & principiorũ exordiri oportet. Verum, quia principia rerum naturalium, velut materia prima, forma, & priuatio, nec sunt nobis manifesta, quòd sensibus nostris minimè subijciantur, nec tamẽ, quia sunt prima principia demonstrari possunt eo demõstrationis genere quod ex caussis ducitur, Aristoteles in 2. text. monet nos, hãc vnam nobis reliquã esse viam & rõnem cognoscẽdi & declarandi principia, si ex ijs quę sunt nobis nota & conspicua (licet ea sint principijs posteriora, minusq; ſm naturã nota) eorũ quę ad principia ptinent, cognitionẽ indagemus. Quęnã aũt sint hęc nobis nota, q̃ nos ad principiorum notitiã pducere queãt, indicat tertio text. affirmãs ea, esse ipsa corpora & cõposita physica, quæ qm multis accidẽtibus & mutationibus sensibilibus affecta sunt, sensus nostros mouẽt, nobisq; perspecta & cognita sũt. Ex horum autem cõpositorum manifesta in multis rebus transmutatione Aristoteles in primo lib. Physicorum, doctrinam principiorum peruestigauit, do

cens

cens eiusmodi principia necessariò esse mobilia, multa, finita, cõtraria, denique esse tria, materiã, formã, & priuationẽ. Sed cur Aristoteles tex. 3. nõ dixit composita, sed confusa? An Aristoteles quidẽ συγχείμενα, uel potius συντεθειμένα hoc est composita, errore autem scriptorum vel typographorum propter vocũ similitudinem mendosè suppositum est συγκεχυμένα, idest confusa: Quanquam Simplicius & vetus & Græcus Aristotelis interpres legit cõfusa & nõ cõposita. An igitur confusa dixit, vt vna voce nõ modò composita naturalia, sed etiã vniuersalia, quæ potestate atq; confusè multa cõtinent, denotaret? An potius composita vocauit cõfusa, quoniam multa in se vnitè & confusè cohibẽt? Homo enim cùm sit vnum corpus vnumq; compositum naturale, in se tamen cõtinet materiam primam, elemẽta, partes similares & dissimilares, varias item potentias animę alentis, sentiẽtis & intelligentis. Sed ad expositionẽ quarti textus, quem nũc interpretãdum suscepimus, propius veniamus.

Aliud est via doctrinæ et aliud ordo doctrinæ.

Aliud est via doctrinæ, & aliud ordo doctrinæ: uia doctrinæ est ratio declarãdi & probãdi ex ijs quæ nobis manifesta, certa, & cognita sunt, ea quæ sunt obscura, dubia & ignota. Est autem via doctrinę multiplex, quę enim obscura & incerta sunt, interdum probantur demonstratione vel ex caussis vel ex effectis ducta, aliquãdo probabilibus modò & dialecticis rationibus, nõnunquam inductione, exemplis, similitudinibus, alijsque argumentationis generibus. Ordo autem doctrinæ, est ratio ordinãdi & disponendi ea quæ in scientijs tractantur, ut a partibus ad totum, a simplicibus ad compositta, a caussis ad effecta, a magis uniuersalibus ad minus vniuersalia progrediamur: atque hunc ordinem doctrinæ Philosophi partiuntur in compositiuum, diuisiuum, definitiuum, & resolutiuum. Aristoteles igitur cum in 2. & 3. textu aperuisset uiam percipiendi doctrinam principiorũ naturalium; docẽs eiusmodi principia nõ aliter quam ex ipsis compositis & effectis naturalibus, quę nobis perspecta & nota sunt, demonstrari posse, hoc quarto textu tradit ordinem doctrinæ, quẽ in principijs tractãdis seruare oportet. Sed eius sentẽtia potest hoc syllogismo comprehẽdi: Bonus doctrinæ ordo poscit, ut à notioribus procedamus ad ignotiora; Sed magis vniuersalia sunt notiora q̃ minus vniuersalia: ergo procedendum est à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia. Huius syllogismi Maior propositio declarata est in secũdo textu, Minor ab Aristotele probatur in textu quinto, Conclusio autẽ ponitur hoc textu quarto. Nec verò Aristoteles præcepto suo non ipse paruit, & quod verè docuit, diligenter præstitit. Nam in primo libro Physicorum, primò de principijs disputat ea quæ sunt magis generalia, tum quæ sunt magis ꝓpria: primùm enim docet principia esse multa, tum esse finita, postea esse cõtraria, deinde esse tria, ad extremum quid illorum trium vnumquodque sit, propriè ac subtiliter exponit. Eius autem quod hic ait Aristoteles, procedendum esse à magis uniuersalibus ad minus vniuersalia, simillimũ est, quod ipse scribit primo libro Physicorum textu, 57. his verbis, [Est secundum naturam, communia primùm dicẽtes, deinde circa vnumquodq; propria speculari.] Et in tertio libro Physicorũ textu 2. [Posterior (inquit) est de proprijs speculatio ea quę de communibus est.] In primo autem libro de Partibus Animalium, argumentatur communia prius exponenda esse quàm propria, & magis vniuersalia quàm minus uniuersalia: nã cùm communia sint in omnibus ijs quæ illis subijciunt, vt animal in homine, leone, equo &c. nisi cõia priùs explicentur, necesse erit ea sigillatim in cuiuslibet particularis tractatione (ut quæ sunt animalis, in doctrina hominis, equi & leonis) edoceri, & q̃d absurdissimũ est, eadẽ sæpissimè repeti. Auerroes in Prologo super libros Physicorum, & super libros posteriorũ scribit, nisi communia prius in sciẽtia tractentur quàm propria, fore, ut doctrina demonstratiua vitietur atq; corrumpatur. Etenim quæ sunt magis uniuersalium; cùm non de illis, sed de minus vniuersalibus, qbus nõ per se nec primò conueniunt, demonstrantur, efficiuntur demonstrationes vitiosæ, quippe quæ non constãt ex prædicatis

Cur magis vniuersalia prius tractanda sint.

catis

catis per se, primis & proprijs. Sed dicet A aliquis, cùm certum sit singularia exclu di a scientiis, quomodo Aristoteles hoc tex. 4. ait in scientia principiorum proce dendum esse ab vniuersalibus ad singu-laria? Respondeo Aristotelem & hic & alibi nomē singularis accipere, ꝓ eo qđ est proprium & minus vniuersale, pręser tim autem pro specie vltima quā Logi-ci uocant speciem specialissimam, nam quod est verè singulare, veluti Petrus & Paulus, non est, vt inquit Auerroes, pars demonstratiuæ doctrinæ, licet principiū sit eam acquirēdi, ex singularibus enim sensu cognitis, memoria conseruatis, ex-B perientia denique exploratis colligitur vniuersale, cuius est scinetia, vt multis verbis docet Arist. in principio Meta-physicę, & in fine libri secundi Posterio rum, in quo libro text. 17. ait faciliùs de finiri singulare quàm vniuersale; procul dubio intelligēs per singulare, id quod est minus uniuersale, vel potius ipsam speciem vltimam, nam vere singulariū neque definitiones neque demonstratio nes esse constant. Verum non est hoc lo co prætereundū id, qđ rectè monet A-C uerroes initio Meteororum, duplicē es-se ordinem doctrinæ, vnum necessitatis alterum ob melius; secundum illum or-dinē, priora posterioribus, & magis vni-uersalia minus vniuersalibus præponē-da sūt; & uocatur, necessitatis, quia nisi quid obstet, & ratio doctrinę bene cōsti tutæ & ipsa rerum natura necessariò de poscit ut rerum magis uniuersaliū tra-ctatio minus uniuersalium rerum tracta tionem antecedat, cùm illæ sint his prio res & notiores nobis, & sint eiusmodi, ut nisi prænoscantur, non possint quæ sunt minus uniuersalia perfectè cognosci. Al D ter autē ordo doctrinæ, qui uocatur pro pter melius, tūc sequatur, cum quæ mi nus uniuersalia & posteriora sūt, pręponuntur & prius tractantur, quàm magis uniuersalia & priora; idq; duas ob caus-sas fieri solet, uel quādo minus uniuer-salia sūt perfectiora & præstantiora ma-gis uniuersalibus; quam ob caussam pu-tant nōnulli Aristotelem in secūdo li-bro de Anima, prius egisse de uisu quam de tactu, licet tactus & natura prior sit, & latius pateat quā uisus. Vel quādo mi

Duplex ordo doctrina, alter necessitatis alter ob melius.

nus uniuersalia sūt notiora nobis; atque ob hanc caussam prius egit Aristoteles de animalibus quàm de plātis, ut supra libro secūdo ostēdimus; & Metaphysica, quæ agit de maximè uniuersalibus, or-dine doctrinæ posterior est cæteris sciē-tijs quę ī rebus minus uniuersalibus ver sātur: Semper enim præclaram illā Ari stotelis sententiam, quæ est initio libri quinti Metaphysicæ, ī memoria habere oportet; in doctrinis, non a primo & rei principio aliquando inchoandum esse, sed unde quis facilius discat. Ergo huius quarti textus hæc erit propria & germa na sentētia; in tradēda principiorum do ctrina, primò de principijs esse dispu-tanda & docenda ea quæ vniuersè & ge-neratim de ipsis quæruntur, deinde quæ speciatim & propriè eorum naturam at-tingunt, explicanda.

Pulchra sententia Aristotelis.

Cur magis vniuersalia sint nobis notiora, & quomodo hic sumatur nomen vniuersalis.

CAP. XII.

CAVSSAM autem, cur magis vniuer salia sint nobis notiora, quàm mi nus uniuersalia, ut hoc quarto te xtu dicit Aristoteles, nunc perscrutari uolumus. Sed ut rem in pauca contrahā, eius rei caussam hāc ego esse arbitror, ꝙ magis uniuersalia, sunt in pluribus singu laribus, iisque magis sensibilibus, vtpote quorum accidentia priùs crebriùs & for tiùs feriunt sensus nostros: etenim quan tò agens e longinquiori loco potest age re in ipsum passum, tantò ualentius cen setur ad agendum; accidentia antē sensi-bilia corporis & animalis e remotiori lo co & citius mouent sensum quàm acci-dentia hominis uel Socratis, ut patet in eo quem e longinquo cernimus aduen-tantem ad nos, priùs agnoscimus eū esse corpus uel animal quàm hominem aut Socratē; ut quemadmodum in ipsis sen-sibilibus, singularia rerum magis uniuer salium, ut corporis & animalis sunt no-tiora sensui, quàm singularia minus uni uersalis, ut hominis & Socratis, sic etiā in his quæ sūt intelligibilia, magis vniuersa lia

Rō & caussa cur magis uniuersalia sint notiora nobis.

lia sunt intellectui notiora, quã minus vniuersalia. Nã quamuis actus videatur esse ratio & caussa propter quã aliquid sit intelligibile simpliciter (vt innit Arist. 9. Met. text. 20.) tamen, vt aliquid sit nobis intelligibile, pręcipua ratio est, vt sit sensatum, ex quo fit, vt quæcunque à sensibus nostris valde remota sunt, uti res diuinæ, ea nobis sint perdifficilia cognitu; de quo vide quæ scribit Arist. primo libro de Partib. animal. cap. 5. & 2. de Cælo tex. 17. atq; primo libro Metaph. cap. 2. e contrario autem faciliora sunt ad intelligendum quæcũque propria viciniora que sunt sensibus nostris, de quo poteris videre, quæ scribit Arist. 1. Post. tex. 5. & 6. lib. Topicorum. Quod autem paulò supra diximus magis uniuersalia esse notiora nobis, accipiendum est cum adiunctione, videlicet, fere, & vt plurimum: interdum enim secus accidit, nam proximum genus equi & asini, vtroque quidem vniuersalius est, verum innominatũ est, & vtroq; minus notũ nobis. Lege quæ Arist. scribit 7. Metaph. tex. 28.

Quomodo intelligẽdũ magis vniuersalia esse notiora nobis, quã minus uniuersalia.

Cæterùm cum dubitatur inter Philosophos, An magis vniuersalia sint notiora nobis quàm minus vniuersalia, nõ est dubitatio de qualibet cognitione, sed de crassa & cõfusa, nã de distincta conuenit inter omnes, siquidẽ minus vniuersale nõ põt distinctè & pfectè cognosci, nisi ante cognita fuerint magis vniuersalia, quæ dicunt̃ de ipso; quippe cum sint quasi partes & principia eius. Nec quæritur de quacunq; cognitione hominis absolutè, sed tñ de intellectiua; nã cum in homine multo ante vigeat cognitio sẽsitiua q̃ intellectiua, non est dubiũ quin singulare, quod sensibus ultro occurrit & subijcitur, notius sit homini quã vniuersale, quod expressum ex his quæ a sẽsibus percepta sunt, multò post ab intellectu cognoscit̃. Neq; hic sermo est de vniuersalibus, ut uocant ĩ caussãdo, quo nomine appellãt Deũ & ĩtelligẽtias: qm̃ sũt caussę uniuersales & cõmunes oĩum rerũ: huiusmodi. n. rerum notitia magna difficultate & non nisi post multã cognitionẽ aliarũ rerum sẽsibilium mortalibus cõtingit. Nec quęstio est de vniuersalibus in prædicãdo sumptis (ut aiũt) formaliter, hoc est quatenus sunt uniuersalia; sic enim magis uniuersalia aut posteriùs, aut certè simul cognoscuntur cum minus uniuersalibus; exempli caussa, genus, ea ratione ut genus ẽ, nõ potest bene cognosci, nisi vel ante uel simul cognitis speciebus eius, idẽq; contingit in quolibet superiori & magis uniuersali comparatione eorum, quę subijciuntur ipsi. Nec loquimur in præsẽtia de magis uniuersalibus, ꝓut sunt partes & principia minus uniuersalium, ut de animali quatenus est pars hominis cõponẽs definitionem eius, quę est animal rõnale, sic enim posteriùs & minùs nota nobis sũt, quàm minus uniuersalia; nã sicut totum sẽsibilẽ confusè priùs notum est sensui quàm partes eius, ita totum intelligibile priùs manifestũ fit intellectui, quam partes & principia ipsius, atq; hoc quidẽ significat Arist. in tex. 15. scribens. Nomẽ, id est definitum, quia est quoddã totum notius esse nobis, quàm rationẽ hoc est definitionem, propterea quòd distinctè continet partes illius. Licet igitur prius nos cognoscamus animal simpliciter, q̃ equum, prius tñ cognoscimus equum, quàm cognoscamus animal esse partem & principium equi. Postremò, nõ ambigitur de magis vniuersali, quatenus consideratur secundum totam suam amplitudinem, & vt ita dicam, cõtinẽtiam potẽtialẽ, an sit prius & magis notum nobis, quàm minus uniuersale, nam quãto quidpiam est uniuersalius, tanto prædicata continentia & amplitudo maior magisque uaria, & multiplex est, ac proinde etiam obscurior atq; difficilior ad intelligendum; nam cum multò plura magisque differentia inter se subijciãtur generi, quàm speciei infimæ, quis nõ uidet longe difficiliorem esse cognitu cõtinẽtiam & potestatẽ generis, quàm speciei? Relinquitur igitur, cum Arist. hoc loco affirmat magis uniuersalia esse notiora nobis, id esse intelligẽdum de magis uniuersalibus, quatenus sũt naturę quędã, quæ actu insunt in pluribus, hisq; magis sensatis singularibus, & sunt affectæ conspicuis quibusdam atque illustribus accidentibus, quæ ut ante dixi, prius, uehemẽtius atque frequẽtiùs feriunt sensus nostros.

Ex-

Explicantur dubitationes duæ circa id quod dictum fuit (magis uniuersalia esse notiora nobis.)

C A P. XIII.

Quomodo intelligẽdũ sit illud Aristot. in 1. Metaphysicę, maximè uniuersalia esse nobis cognitu difficillima optima D. Thomæ interpretatio

SED existit hoc loco non parua dubitatio, quo pacto Arist. sibi constet, nã hic asserit magis vniuersalia esse notiora nobis, in 1. autem Metaphy. c. 2. contra sentit, scribens maximè vniuersalia, qm̃ a sensibus remotissima sunt, esse nobis cognitu difficillima. idemq; cõfirmat in 1. lib. Post. text. 5. D. Thomas interpretans illum locum ex 1. Metaphy. & respõdens ad hãc dubitationẽ inquit, duplicẽ esse cognitionẽ maximè uniuersaliũ, cuiusmodi est ens & alia trãscẽdẽtia. Vnã incõplexã & cõfusam, ſm quã magis uniuersalia dicuntur in 1. Phy. ab Aristot. esse prius, & magis nota nobis: Alteram complexam & scientificam, secundum quã omnes proprietates maximè vniuersalium per demonstrationem distinctè cognoscuntur, atque secundũ huiusmodi cognitionẽ, affirmat D. Th. magis uniuersalia eẽ difficilliora minus vniuersalibus. Sed præstat hic adscribere verba ipsius, vt eius sẽtẽtia ab omnibus planiùs intelligatur: Cum igitur supradictam dubitationem in medium produxisset, ad eam respondens ita scribit. [Sed dicendum est, quod magis uniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt primo nota, nam primò in intellectum cadit ens, vt Auicẽna dicit, & priùs in intellectũ cadit animal, quàm homo. Sicut enim in esse naturę, qđ de potẽtia in actũ ꝓcedit, prius est animal, quàm homo, ita in generatione sciẽtiæ priùs in intellectu concipitur animal; quàm homo. Sed quantum ad inuestigationem naturalium proprietatum & caussarum, prius sunt nota minùs communia, eo quòd per caussas particulares quæ sunt vnius generis uel speciei peruenimus in caussas vniuersales. Ea autẽ quæ sunt uniuersalia in caussando, sunt posterius nota quo ad nos, licet sint

A priùs nota secundum naturam: quamuis vniuersalia per prędicationẽ, sint aliquo mõ priùs quo ad nos nota quàm minus vniuersalia; non priùs tamen sunt nobis nota quàm singularia, nam cognitio sensus, qui est cognoscitiuus singularium, in nobis præcedit cognitionẽ intellectiuã quæ est uniuersaliũ.] Atq; hæc quidem D. Tho. Sed posset quispiam occurrere D. Tho. in eo quod ait, distinctam cognitionem magis uniuersalium esse difficiliorem quàm minus uniuersalium, nam sicut se habet esse rerum, ita se habet distincta & perfecta cognitio earum, sed eẽ

B minùs uniuersalium pẽdet a magis uniuersalibus, ut esse hominis ab animali, ergo distincta cognitio minùs uniuersaliũ pẽdet ex distincta cognitione magis vniuersalium, eamque præsupponit: quare difficilior erit; etenim difficilius est cognoscere plura, q̃ pauciora; distincta aũt cognitio, v. g. hominis, continet non mõ cognitionem rationalis, sed etiam animalis, ad cognitionem uero animalis, nõ est necessaria cognitio hominis. Verùm D. Thom. responderet huic obiectioni, bipartitò distinguens cognitionem distinctam alicuius rei. v. g. animalis, unam qui

C dem, per quã animal distinctè cognoscitur non modò secundum propriũ & præcipuum gradum animalis, sed etiam ſm omnes gradus superiores & prædicata quæ insunt in animali, vt secundum gradum uiuentis, corporis, substantiæ, entis, atque hæc quidem cognitio tantò difficilior est in minùs uniuersalibus quàm in magis uniuersalibus, quanto illa continet plura quàm hæc: Alteram uerò, per quã animal distinctè quidem cognoscitur secũdum proprium & præcisum gra-

D dum animalis, & passiones quæ animali qua tale est, conueniunt, at secundum superiores gradus solum crassè & confusè cognoscitur, atq; hoc quidem modo etiã Physica tradit distinctã cognitionem rerum naturalium secundum gradus Physicos, ſm autem gradus superiores Metaphysicos, qui insunt in rebus naturalibus, minime: etenim Physicus explicatè docet naturam hominis, animalis, uiuentis, denique corporis naturalis, at corporis simpliciter uel substantiæ, uel entis nequaquã, huiusmodi autem cognitio

distincta longe difficilior est in maximè vniuersalibus, quàm in inferioribus, tū propter maximam amplitudinem eorū, tum etiam quoniā cum nō dicantur vni voce, difficillimum est videre, an significēt naturam quampiam communē omnium rerū nec ne, quomodo ens habeat passiones, quomodo cōtrahatur, & determinet, & descēdat ad inferiora, & alia innumera horū similia, quæ de ente disputari possunt, nam cum nec natura entis nec affectiones eius per se cadāt sub sēsus nostros, quemadmodum cōtingit in homine & animali, ideo necesse est scientiam entis cæterorumq; transcendentium nobis arduam & difficilem esse, id quod apertè docet nos experientia: nusquā enim plures aut grauiores difficultates inuenimus, quàm in tractatione trāscēdētiū, quā rectè dicere possumus, sicut est in prouerbio, obscuriorem esse numero Platonis. Hinc igitur manifestū est, quomodo diluenda sit obiectio, quæ contra solutionem D. Thom. allatā est: quanquam non ignoro alios esse, qui existiment Aristotelem in supradicto loco Metaphysicæ, nō loqui de vniuersalibus in prædicādo, sed de vniuersalibus i causando, vti sūt intelligentiæ, quarum cognitionem mortalibus difficillimā esse, nemini dubium est. Sed D. Thom. vtranque interpretationem amplexus est, docens locum Aristotelis, & de vniuersalibus in causando, & de vniuersalibus etiā in prædicādo, aliquo modo intelligi posse; præsertim autem de maximè vniuersalibus velut est substantia, ens, cæteraque transcendentia; quam sententiā ego libenter sequor. Nunc locum alterum huius similem, qui est in 1. lib. Posteriorum tex 5. explicemus.

Porrò idem D. Tho. in 1. Poster. exponens quintum text. vbi Aristo. ait; quæ longius absunt a sēsu, vt maximè vniuersalia esse minus nota nobis, quæ vero ꝓpinquiora sunt nostris sēsibus veluti singularia, notiora eē nobis; affirmat Arist. ibi non comparare inter se ea quæ percipiuntur tātùm ab intellectu; sed ea, quæ simpliciter a nobis percipiuntur siue ꝑ sēsum siue per intellectum. & quoniam sēsitiua cognitio i homine prior, frequētior, & facilior est quam intellectiua, hinc

A necessario sit, vt singulare, quod sēsu percipitur, prius magisq; notum homini sit quàm vniuersale, quod sola mētis intelligentia cōprehenditur: at si ea sola quæ intellectu percipiuntur nec sub sēsus cadunt, inter se conferamus, in huiusmodi rebus magis vniuersales sūt nobis notiores, vt Arist. docet 1. lib. Phys. Sed quispiam diceret contra D. Thom. quamuis singulare sit homini notius quā vniuersale, cur tamen inter vniuersalia, ea quæ sūt magis vniuersalia dicuntur magis distare à sēsibus & nobis esse minus nota? cum cōtra res habeat, ut scribit Arist. in

B principio Phys. & ibidē in suis commētarijs scriptum reliquit D. Tho. uel igitur recurrēdum est ad superiorem solutionem illius loci Metaphysicæ, quā ex D. Thom. erutam paulò ante explicauimus, uel alia interpretatio huius loci Aristotelis aptior, atq; uerisimilior quęrenda est. Auerroes 1. lib. Poster. commēto 12. ait Aris. in illo tex. 5. non comparare intelligibile cum sēsibili uel uniuersale cum singulari, utrum sit notius aut sensui aut intellectui, ut exposuit D. Tho. sed comparare inter se ea quæ sūt intel-

C ligibilia, & docere illud intelligibile, qđ est rei sēsibilis, esse notius nobis secundum intellectum, quàm intelligibile eius rei, quæ est remota a sēsibus, exempli caussa, quoniam accidens, effectus, totum, compositum, sunt res quædam sēsibiles; at substantia, caussæ & principia non cadunt sub sēsus, idcirco prædicata intelligibilia & uniuersalia illarum rerum sunt notiora nobis, quā prædicata harum posteriorum rerū, & inter ipsas caussas, quo magis ꝓcedimus ad uniuersaliores, tantò obscuriores & diffici-

D liores cognitu eas reperimus, donec peruematur ad uniuersalissimas caussas, uide licet primam materiam & primum mouens, quarum caussarum cognitio nobis est lōge difficillima. Aristotelem igitur Auerr. putat in 1. Phy. loqui de uniuersalibus in prædicādo, in 1. autem Poste. de uniuersalibus i causādo, etenim caussę & principia rerum magnā partem latent sēsus nostros; quocirca magna etiā difficultate animo & rōne cognoscuntur, atque eò magis, quò magis proceditur ad caussas priores atq; uniuersaliores.

res. Si quis autem est, cui non probetur A huiusmodi interpretationes, is, si quidē poterit, meliores afferat, quas fortasse nihil negotij erit eruere ex his quæ dicta sūt paulò supra, ubi docuimus magis uniuersalia partim esse nobis cognitu faciliora, partim difficiliora minus uniuersalibus. Nam si Aristoteles eo loco de maxime uniuersalibus in caussando loquitur, res est manifesta, sin autem de maximē uniuersalibus in prędicādo cuiusmodi sunt transcendentia, licet hæc s̄m crassam & rudem quandam cognitionem satis sint nobis nota, eorum tamē subtilis & limata cognitio est nobis ualde obscura ægreque parabilis. B

Restat nunc difficultatem alterā quæ nascitur ex eo loc. Aris. qui est in 2. Post. ubi ait faciliùs definiri singulare quàm vniuersale, breuiter enodare: itelligit autem Arist. eo loco per singulare non id, quod est propriè singulare, huius enim neque definitionem nec demōstrationē esse ipse non semel nec vno loco ostēdit, sed ea uoce significat uel minùs uniuersale, uel ℘prie, ūt ego puto, ipsā speciē infimam uel ut greci uocāt atomā, hoc est in alias species indiuisibilē. Tres sūt C apud Arist. uiæ inuestigādi definitionē, una per diuisionem, altera per compositionem seu resolutionem, tertia per demōstrationem. Priores duas ipsas dedit in 2. Poster. tex. 17. Tertiam autem tradit in eodem libro, ubi docet quo pacto per demonstrationem ostendi & colligi queat ipsum quod quid est. Via quæ est per diuisionem a summis descendendo per media usque ad infima, adeo manifesta est omnib. ut explicatione nō egeat. Tertia uero, quæ est ꝑ demonstrationē, maxime conducit ad colligendas definitiones accidentium. Nam in perfecta de D monstratione, medium cōtinet propriā caussam eius accidentis quod demōstratur. quare si medio adiungatur definitio quid nominis, uel definitio essentialis eiusdē accidētis, quę aut est in promptu cūctis, aut certe nullo negotio cōfici potest per supradictam uiā diuisionis, tunc paululum commutata uerborū formula, medium cum tali adiectione euadet in perfecta m definitionem caussalem illius accidentis: quæ res uel unius exem

Tres viæ inuestigandi definitiones.

pli appositione perspicua erit. Quærit cur eclipsis accidat lunæ? demonstratur eclipsim accidere lunæ ℘pter interpositionem terræ: si quis pręterea sumat definitionē q̄d nominis seu essentialē ipsius eclipsis, quę est priuatio luminis in luna, ex his omnibus cōficiet perfectam definitionem eclipsis quæ est defectio luminis in luna ob interpositionem terrę; idē potest declarari alijs exemplis, sed quia ex hoc uno quod posui, res plane itelligitur, supuacaneū est vti pluribus. Hoc igitur significare vult Aris. in 2. Poster. vbi multis locis scribit ipsū quod quid est nō propriè demonstrari; ueruntamen per demonstrationem aliquo mō ostendi & colligi posse, & idem esse ꝑ quid atq; ipsum quod quid est eius q̄d demōstratur. Vide quę his de rebus scripta sunt in 1. & 8. tex. 2. lib. Post. Secunda via, quę est per compositionem vel resolutionem hoc modo se habet. Cum definiendum est aliquod superius, iubemur spectare definitiones omnium inferiorū eius, in quibus remotis his quæ sunt propria cuiusque īferioris, oratio quę remanet cōmunis omniū, erit propria definitio illius superioris, vel aliter, oportet considerare quid habeāt illa inferiora commune essentialiter cum alijs rebus quæ nō continentur sub illo superiori, & quid habeāt proprium quatenus participant illo superiori, & per quod differunt ab alijs quęcunque non subjiciūtur illi superiori; nā ratio, quæ constabit ex his, quæ sunt communia, & ex eo quod est proprium illorum inferiorum quatenus participant ipso superiori, erit propria definitio illius superioris. Sed hoc prçceptum facilius intelligetur proposito aliquo exēplo. Esto animal, quod per hanc uiā resolutionis definiendū sit, primū sumatur definitio hominis, quæ est substantia corporea, uiuens, sentiēs, rationalis; & definitio bruti, quæ est substantia corporea, uiuens, sentiēs & rationis expers, ē qbus definitionibus postea detrahatur quod est proprium hominis rationale, & quod est proprium bruti rationis expers, oratio, quæ relinquitur est germana definitio animalis, hoc est substantia corporea, uiuens & sensus particeps; vel aliter considerandum est

Quo intelligendū sit, illa Aristo. sētentia. q̄ est in 2. lib. post. tex. 17 facilius est definire singulare quā uniuersale.

quid habeant cōmune species animalis, A cum alijs rebus, quæ non sunt animalia, quid item habeant proprium quatenus animalia sūt per quod differant a nō animalibus, & cōmune quidem est, esse substantiam corpoream uiuētem, propriū autem habere sensum; oratio quæ conflabitur tum ex illis communibus, tum ex hoc proprio erit pfecta definitio animalis. Ex his autem clarum est fore longe difficiliùs per hanc uiam resolutionis definire magis uniuersale, quàm minus uniuersale; tum quia per hāc uiam definitio superioris colligitur ex definitionibus inferiorū ante cognitis; tum etiā, B quia multò plura & magis diuersa inter se subijciūtur magis uniuersali, quā minus uniuersali, propter quā uarietatem accidit, ut sub magis uniuersalibus lateāt æquinocationes. Ergo sicut p uiā diuisionis faciliùs est definire superiora, quàm inferiora, quoniā illa prius occurrunt ei, qui per diuisionem à summis descēdit ad infima, & quoniam definitio superiorū paucioribus rebus absoluitur, sic e contrario ascendenti ab imis ad sūma per uiā resolutionis promptior atq; facilior ē definitio minus uniuersalis, q̄ C magis uniuersalis: ex quo patet quomodo uerum sit illud dictum Aristo. quod uertebatur in dubiū, faciliùs esse definire singulare, quā uniuersale, ex quo effici posse uidebatur magis uniuersalia nō esse nobis cognitu priora & facilliora (ut in proœmio physicæ, Arist. ait) quam minus uniuersalia. Verum hoc Aris. præceptum & nostram explanationem mirificè illustrabūt atq; cōfirmabunt verba Themistij, quæ apud ipsum 2. Post. sup text. 17. ita habent. [Ex ijs deluret lōge facilius speciē indiuiduam finiri quàm D genus, ea enim, quę singularibus insunt communia, magis quàm quæ speciebus, perspicuā sūt. Definitio speciei ex singularibus; definitio generis ex specib. colligitur. Pręterea euidētior speciei, q̄ generis homonymia est, propterea q̄ s̄m spēm sēsibilia dicunt̄ q̄ facile dignoram̄ homonyma sūt nec ne, ut hoīem pictū a vero, homonymia generū nō nisi p collationē ad spēm discernitur; iō aīal dictū homonymōs, aīal uocatur, quia & hō pictus homonymōs homo intelligitur.]

Hæc Themistius. Sed de his satis; etenim contradictionē, quæ in varijs locis Aris. inesse videbatur, his quæ dicta fuerūt a nobis omni ex parte sublatam esse arbitramur. Quare absoluta huius proœmij Physici Arist. explanatione, nihil amplius requiri, nihilq; obstare videretur, quominus huic tertio lib. finē imponeremus, nisi hic admoneret nos vetus & cōmunis omnium pene tam scriptorum, q̄ professorum consuetudo, vt hoc loco & de primo cognito uerba faceremus. Cuius q̄stionis explicatio, tametsi huic loco planè aliena & intempestiua est, eaq; propriè pertinet ad libros de aīa, a nobis tamen in præsentia nullo modo prætermittenda est, tum quia huius cōtrouersiæ disceptatio est per se grauis, illustris, atque imprimis scitu digna; tū etiā ne a veteri & peruulgata cōsuetudine aliorum temere discessisse uideamur. Cū enim sit adhuc disputatū, quid sit nobis prius & magis notū, his affine ac proximè consequēs uidetur, vt, quid sit nobis primum omnium cognitum disseratur.

Introducitur quæstio de primo cognito, & exponitur opinio Scoti.

C A P. XIIII.

Explicatur titulus quæstionis, quæ est de primo cognito.

Quæstio est, quid nā sit homini primò cognitum. Non agitur hic de qualibet cognitione hoīs, etenim apud omūes constat, secundum cognitionem sēsitiuam primum omnium ab homine cognosci singulare. Nec quæstio est de cognitione distincta, sed de rudi, crassa & (vt vocāt) cōfusa, nec de cognitione cōplexa alicuius propositionis sed de simplici apprehensione rerū, nec quæritur quid sit primo cognitū primitate dignitatis aut perfectionis: quis .n. nescit hoc modo lōgē primam omnium esse cognitionē Dei? Sed q̄ritur de eo, quod est primò notum homini primitate originis vel durationis vel tēporis, nā cum intellectus hominis nō sit æternus sempiternam habens rerū cognitionē, sed aliquando cœperit & esse, & intelligere, meritò ambigitur quid nā ptimam occur-

occurrat, & se offerat intellectui ad itelligendu. Postremò nō vocatur in dubiū, quid sit primò notum huic vel illi homini, id enim cum singulare, contingens, & per accidens sit, respuit sciētia, sed cum multa sint intelligibilia quę possunt ab intellectu apprehēdi, dubitatur hoc loco, quod inter illa aptū sit per se ac sua pte natura primum mouere intellectū & ab eo cognosci. Ergo verus ītellectus propositæ quæstionis hic est; quid sit illud, quod per se aptum est primitate tēporis vel originis primùm cognosci ab homine per cognitionem intellectiuā simplicē & confusam. Ergo in hac cōtrouersia tā graui & difficili enitar quo ad eius fieri poterit tum commemorādis refellendisq; opinionibus aliorum, tum etiam aperiendo & confirmando sententiam nostram, quidquid difficultatis est expedire, & huic tā obscuræ quæstioni lucem aliquam afferre. Quicquid ab intellectu nostro cognosci potest, id necesse est esse aut singulare, ut Petrus aut vniuersale vt animal: Rursus si est vniuersale, aut esse maximè vniuersale vt ens, aut minimè vniuersale vt species infima, aut mediū īter hęc vt corpus, viuēs, animal. Ex hac varietate rerū extitit magna varietas opinionū de primo cognito. Sed nemo adhuc, quod ego sciā, opinatus est quidpiā eorum; quæ media interiecta sūt inter ens & speciem vltimā esse primum cognitum. Quare tres tantum relinquuntur opiniones, vna eorū, qui singulare, altera qui ipsum ens, tertia qui speciē infimā volunt esse primò cognitum. a qua opinione libet mihi nunc ordiri.

Opi. Scoti, speciem specialissimā esse primū cognitum. Scotus 1. sent. distinct. 3. quæst. 2. ait inter vniuersalia, speciem specialissimam, cuius singulare fortiùs mouet sēsum, esse nostro intellectui primò cognitam; idque confirmat hoc argumento. Agētia quæ naturaliter agunt, nisi qd obstet aut que impediat, producunt effectum quā possunt perfectissimum. Etenim naturale agēs ex necessitate agit, quare aget secundum vltimum suę potētiæ, sed agentia quæ producunt cōceptum vel spēm intelligibilē in intellectu possibili, videlicet intellectus agens & phantasma, naturaliter agunt, si quidē intellectus agēs

A nō ex cognitione aut electione, sed per modum naturæ operatur illuminando phantasmata ad modū luminis qd illustrās colores facit eos aliquo modo visibiles: de phantasmate autē, quòd naturaliter agat, nemini dubium est, nec potest fingi quidquā, quod huiusmodi agētibus obstet, quominus efficiāt quod vi sua possint efficere, ac si quid impedimēti accideret, id per accidens esset. Ex his cōcludit Scotus primum omnium in intellectu nostro produci perfectissimum conceptum, qui nō potest esse alius quā conceptus speciei specialissimæ; nā sicut

B species vltima pfectior est quam ea prędicata, quæ supra ipsā sunt, quippe cum ea contineat tanquam partes sui, & plus habeat actus minus autem potētiæ, ita conceptus speciei infimæ perfectior erit quàm conceptus superiorum, hic igitur ante omnes alios producetur in intellectu, ac proinde primò cognitum erit species specialissima.

Hanc sententiam Scoti, eius sequaces comprobant aliis rationibus. Primò cū intellectus noster ex se indifferens sit ad omnia intelligibilia, quippe q vt in ter-

C tio de Anima scriptum est, sit in pura potētia ad oīa, ueluti tabula nuda in qua nihil pictum est; illud ītelligibile, quod est magis intelligibile, magisque aptum mouere intellectū, id magis & prius ab eo intelligetur, sed species specialissima est huiusmodi, ergo &c. Minoris probatio patet ex eo quod ait Aristo. libro nono Metaphysicę, actum esse rationē & caussam intelligēdi. Cum igitur species ultima sit magis actu, quàm ullū aliud uniuersale superius, erit quoq; magis atque prius intelligibilis. Deinde Metaphysi-

D ca est posterior alijs scientijs ſm ordinem doctrinæ & secundum nos, ergo termini metaphysici, qui sunt maximè uniuersales, ut ens, substātia & accidens, erunt posteriores ſm nostram cognitionem, ex quo sequitur speciem ultimā, quæ est minus uniuersalis, esse priorem cognitu secundum nos. Postea cum intellectus intelligat res abstrahendo eas a singularibus, cuius erit facilior abstractio, eius quoque erit facilior & prior cognitio, sed speciei ultimæ quàm generum facilior est abstractio, nam spe-

cies vltima non debet abstrahi nisi ab in- A diuiduis,quorum maxima est conueniētia & similitudo, genus autē abstrahēdū est ab indiuiduis & speciebus, in quibus inest diuersitas essentialis,ergo &c. Praeterea illud vniuersale est magis & priùs notū intellectui, cuius singulare fortiùs mouēt sēsus, ꝓpterea quod itellectiua cognitio oritur ex sēsitiua,sed singulare speciei specialissimę fortiùs mouet sensus nostros,ergo,&c. Minor ꝓbaī ex eo, quia idcirco aliquid est sēsibile, quoniā est singulare existēs hic & nunc,vt docet Arist.in primo Metaphy.cap.1.sed indiuiduū speciei specialissimę est maximè B singulare, vt patet,erit igitur etiā maximè sēsibile. Amplius totum est notius partibus suis,& definitum his,ꝑ quæ definitur,vt est apud Arist.in hoc proœmio Physicorum tex.5. sed species vltima est veluti totum quodpiam ratione prędicatorum magis vniuersalium, & definitur per ea, ergo erit nobis notior. Ad hæc Arist.in 1.Metaph. cap.2.& in.1.Poster. tex.5.inquit,maximè vniuersalia esse difficillima cognitu; faciliora autē esse minus vniuersalia,& quæcunque sunt propinquiora singularibus:sed species vlti- C ma est minime omniū vniuersalis & omnium maximè propinqua singularibus, ergo,&c. Itē si cum intellectui. v. g. occurrit homo,primùm omnium in eo cognosceret ens,vt volūt Thomistę, & nō primo cognosceretur ipsum esse hominē,ergo antequàm deueniret eò,vt cognosceret ipsū esse hominem , oporteret pertrāsire omnia prædicata, quę sūt media inter ens & hominem,quaobrem a cognitione entis ad cognitionē hominis multum temporis intercederet, qđ est cōtra experientiam, ergo &c. Postre- D mò si ens eēt primò cognitū,vtiq; primū cognosceretur ab intellectu cōfusè, sed ens non potest cognosci confusè,nam id dicitur cōfusè cognosci,quod ita cognoscitur,vt partes & principia eius non penetrentur,& quasi introspiciantur ab intellectu,sed ens nō habet partes & principia, propter quorum ignorationē, cū a nobis apprehēditur, dici possit apprehendi confusè,ergo ens non potest cōfusè cognosci,quare non erit primum cognitum. Atq; hæc quidem dicta sint pro expositione & confirmatione opinionis Scotisticæ.

Verum huic sententiæ non solum in sensē aduersantur Thomistæ , quibus perpetuum certamen est cum Scotistis, sed eam quoque grauiter oppugnat Guglielmus Ocham vir cætero quin nō abhorrens a doctrina Scoti.Is.n.in 1.li.sēten.distin.3.quest. 5. redarguit ꝑdictam opinionem partim soluēs rationes Scoti & quasdam in eum retorquēs, partim docēs singulare esse primò cognitū: nos igitur quo pacto alij tentent soluere supradictas rationes Scoti, hic breuiter subijciemus.

Ad primam respondent,eam rationē *Rōnes Scoti & Scotistarum diluuntur.* tripliciter esse contra Scotum . Primò quia eadem ratione posset concludi, primùm produci cōceptum speciei vltimæ non confusū sed distinctum, nā si agens naturale primū producit perfectissimū effectum,sed distinctus cōceptus speciei vltimæ est perfectior, quàm confusus,ergo is primùm producetur intellectu, quod est contra Scotum & per se falsū. Deinde sēsibile multùm distās prius cognoscitur ab intellectu (etiam secundū Scotum) sub prædicatis magis cōmunibus vt corporis & animalis , quàm sub minus cōmunibus vt hominis & Socratis, ergo nō sēper species ultima est primū cognitū. Sed ipse diceret id cōtingere tunc per accidens, nimirum propter nimiā distantiā, nam si sēsibile esset in debita distantia, priùs moueret intellectum ad cognoscēdum prædicatum speciei ultimæ quàm prædicata superiora. Contra, omne agens naturalis quod ex maiori distātia priùs agit & fortius,etiā in minori distantia priùs & fortius aget; ut si essent duo ignes, unus maior,qui è lōgiori spatio posset cōburere aliquid, alter uero minor,qui ex tali distātia nō posset cōburere illud;si ambo ignes ponerentur in æquali distātia respectu eiusdem passi:non dubium est,quin prior & maior ignis fortiùs & prius combureret quàm minor;Similiter si sēsibilia rerum uniuersaliorum,è longinquo prius mouāt intellectum quàm sensibilia speciei ultimæ , ergo etiam cū prope sunt ac in eadem distantia, prius mouebunt : uel aliter, sensibilia rerū magis uniuersaliū mouent

mouent intellectũ in ea distantia, in qua mouent sensibilia speciei ultimæ, nam si mouẽt in maiori distantia, multò magis mouebũt ĩ minori, ueluti si aliquis ignis potest è longinquo comburere quidpiã, multò magis poterit comburere è ꝓpinquo: at non è conuerso; non enim sensibilia speciei ultimæ possunt mouere intellectum ex ea distantia, ex qua possunt mouere ipsũ sensibilia rerum magis uniuersalium, ergo hæc apta sunt ꝑius mouere intellectum, quàm illa; nam secũdũ Arist. prius est, a quo nõ cõuertitur subsistendi consequentia: Præterea inquit Ochan, si ratio Scoti ualet, concludet primò cognitum esse singulare, quippe cũ sit perfectius quàm uniuersale, etenim singulare continet in se uniuersale, & ꝑ se existit in natura, quamobrem etiam Arist. in Categoria Substantiæ, primam substantiã longè præfert secundis. Adhæc etiam prædicta ratio Scoti ob id reprehendenda est, quia cum ipse ait oẽ agens naturale primùm producere perfectissimum effectum, aut intelligit simpliciter perfectissimum, & hoc falsum est, nam ignis non statim producit calorem perfectissimum qui est ut octo, sed primùm calorem imperfectum, deinde perfectiorem, tandem perfectissimum. Aut intelligit perfectissimum non absolutè, sed quem potest in illo principio efficere; at sic non concludit ratio Scoti, nam dicet Thomista perfectissimũ cõceptum, qui põt primùm effici in intellectu nostro, esse cõceptum entis, non autem speciei ultimæ, ut queãdmodum virtus formatiua hominis in principio non producit perfectissimum effectum, hoc est formam hoĩs, sed primùm formam uiuẽtis, tum animalis, tandem hominis, ita se habeat intellectus agens in efficiendo conceptu entis, corporis, animalis & hominis. Ad secundam respondent, Cum Scotistæ aiũt intellectum nostrum per se indifferentẽ esse ad omnia intelligibilia, id posse accipi dupliciter: uno modo, quoniam intellectus noster ex se non habet actum ullum intelligibilem, & hoc uerũ est: Altero mõ, quoniam intellectus indifferenter & citra vllum discrimen prioritatis & posterioritatis recipit quodlibet intelligibile; & hoc partim falsũ est,

A nam ut materia prima, licet per se indifferens sit ad omnes formas naturales, tamen non accipit eas indifferenter & sine ordine, sed priùs (authore Auer. 1. Metaphysicæ com. 27.) accipit formas magis uniuersales ut elementorum, & mixtorum, deinde magis particulares ut uiuẽtium & animalium, ita quoque se res habet in nostro intellectu; partim est cõtra ipsos Scotistas, nam si intellectus indifferenter se habet ad omnia intelligibilia, ergo primùm cognitum non magis erit species ultima, quàm quodlibet aliud vniuersale. Quod autem ad confirmatio-

B nem huius rationis adiunctum est, nimirum speciem ultimam esse magis intelligibilem, quia est magis actu & perfecta, nihil ualet, alioquin Deus, qui est purissimus actus ensq; perfectissimum esset primum intelligibile secundum nos. Etenim aliud est loqui de eo, quod est simpliciter intelligibile, & aliud de eo quod est intelligibile ſm nos; nam illud existit tale, propterea ꝙ est actu ens perfectum, hoc autem, quia est sẽsatum, hoc est propinquum & familiare nostris sensibus. Ad tertiam ita respondent, primùm, Me-

C taphysica dicitur esse postrema secũdum nos, non propter cognitionem illorum terminorum maxime uniuersalium, sed propter doctrinam intelligentiarũ, quæ est principalis pars eius habẽs obscurissimos atque difficillimos explicatos. Deinde Metaphysica non est difficilis secũdum incomplexam & rudem notitiam illorum terminorum maximè uniuersalium, sed secundum complexam & distinctam scientiam earum ueritatum, quæ circa illos existũt: nam fieri potest, ut termini alicuius ꝓpositionis per se sint ma-

D nifesti, ueritas autem eius propositionis sit perquàm obscura: etenim cælum, astra, par & impar uoces sunt nemini non manifestę, at sint astra cęli paria nec ne, quis obsecro mortalium plane cognitũ & exploratũ habet? Præterea, si termini uniuersaliores sunt posteriores secundum nos, ergo male pręcipit Aristote. in hoc proœmio Physic. ordiendum esse a magis uniuersalibus, quia sũt notiora secundum nos; huc accedit, ꝙ in tractãdis disciplinis prius explicãda esset doctrina spẽi ꝗ generis, & libri de cælo deberent

præcedere octo libr. de Physico auditu, qđ qui nō videt esse contra oēm ordinē doctrinæ, nihil plane videt. Ad 4. Negandum est simpliciter difficiliorem esse abstractionē magis uniuersalium quàm minùs uniuersalium, nam. v.g. animal pōt cōsiderari dupliciter, uel ut genus quoddā est, & sic difficilior est abstractio eius quàm hominis, si quidē genus ut genus est, debet abstrahi non solum ab indiuiduis, sed ēt a speciebus, quæ sunt multæ & uariç; homo aūt & quæuis species ultima tātùm abstrahitur ab indiuiduis: vel considerari potest animal, ut natura quędam, quæ in plurimis indiuiduis existit, vt in hoc & illo & aliis animalibus, & sic tantum abest, ut sit difficilior abstractio eius ab indiuiduis, ut etiam promptior atque facilior sit; etenim cum indiuidua animalis plura sint quàm hoīs, & accidētia illius sint magis sensibilia quàm huius, palàm est phantasmata animalis esse paratiora ut ab ipsis abstrahatur natura uniuersalis animalis, quàm sunt phantasmata hominis; & cum Scotus etiā putet uniuersale fieri ab intellectu agente & phātasmate, intellectus autem agēs per se indifferēs sit ad fingendum quodlibet uniuersale, determinetur aūt per phantasma ad effectionē huius vel illius, hinc necessariò fit, ut eius uniuersalis prior atque facilior sit abstractio & effectio, cuius hēmus plura, acriora & magis familiaria phantasmata; huiusmodi autem constat esse animal potiùs quàm hominem. Ad 5. Hæc ratio supponit quidpiā, quod est falsum, etenim falsū est ideo aliquid esse sensibile, quia est singulare, nam singularitas reperitur in Deo, intelligētiis, substantiis, aliisq; rebus similibus, quę tamen sunt a sensibus nostris remotissimæ & cognitu difficillimæ. Ad 6. animal ut est pars hominis, & principium per quod definitur homo, est ignotius nobis q̃ homo, & hoc pacto procedit ratio Scotistarum, sed nullam uim habet contra Thomistas; quippe qui, cum aiūt animal esse notius homine, sumunt animal, non ut est pars hominis, sed prout est natura quædam communis existens in homine & bruto, secundum quam acceptionem tantum abest ut sit pars hominis, ut potiùs appellari debeat totum; omne, n. su-

A perius (ut innuit Aristot. hoc loco) est vē luti totum quoddam comparatione suorum inferiorum. Ad 7. Aristot. in illis locis vel loquitur de maxime uniuersalib. in caussando non autem in prędicando, ut permultis expositoribus uisū est; uel intelligit maximè uniuersalia in prædicādo esse difficillima secundū cognitionē eorum complexam, scientificam, atq; perfectam, nō autem secundum notitiā eorum rudem atq; confusā, de qua nunc disputatur. Ad 8. Hæc ratio retorqueri pōt in Scotistas, nam pari rōne si primū cognitum est species ultima, si occurrat

B intellectui homo, is prius cognoscet eū esse hominem, deinde animal uel corpus, itaque non nisi multo tempore post animaduerteret ipsum esse ens, nam sicut Scotistæ aiunt Thomistas descendentes ab ente ad hominem oportere diu commorari in prædicatis mediis, ita Thomistæ uicissim dicent Scotistas ascendentes ab homine ad ens, multo tempore commorari debere in prædicatis intermediis: præterea dicent Thomistæ, ens q̃dem esse primò cognitum in omnibus quæ occurrunt intellectui, quia cū sit ob-

C iectum intellectus, & ipsum esse sit basis atque fundamentum aliarum perfectionum, ideo cōceptus entis debet esse fundamētum omnium aliorum conceptuū: Post apprehēsionem autem entis, intellectus indifferenter se habet ad apprehēsionem aliorum prædicatorum, præterquam cum adest impedimentum aut distantiæ aut ętatis, tunc. n. priùs cognoscūtur prædicata magis uniuersalia quā minùs uniuersalia, ut patet in exemplo rei quæ e longinquo cernitur, & in infantibus, quorum exemplo etiam hic utitur

D Aristo. quippe qui primùm omnes uiros appellant patres, oēs item fœminas matres, deinde verò hæc distinctiùs discernant & appellent. Ad 9. Si hæc ratio valeret, etiam concluderet, ens neque distinctè cognosci posse a nobis, nam cum distinctè cognosci, oppositū sit ei qđ est confusè cognosci, si cōfusè cognosci est apprehendi aliquid ignoratis partibus & principiis eius, ergo distinctè cognosci erit rem intelligi cognitis partib. & principiis eius, quare cum ens careat partib. atque principiis, quemadmodum propter

pter hoc non potest secundum Scotistas cõfusè cognosci,ita quoq; propter idem nec distinctè cognosci poterit. Sed solui tur,nam tametsi in his quæ habẽt partes & principia ipsum cõfusè cognosci tale quidpiã sit,quale volunt Scotistæ, tamẽ simpliciter & vniuersè res ita nõ habet, sed confusè cognosci rem,est nõ intelligi eam omni modo quo aptã est intelligi,sed tantum ruditer, hoc est uel secundum simplicem significationem nominis,vel secundum accidẽtia, vel alio modo, atque hoc pacto dicitur ens confusè cognosci. Atque hæc quidem, ut diligẽter examinaretur opinio Scoti, a nobis in utranq; partem disputata sunt,deinceps ad cęterarum opinionum enarrationem veniendum est.

Discutitur opinio Thomistarum, qui uolunt primò cognitum esse ens.

C A P. X V.

Opinio D. Thom. ens esse primò cognitum.

D. Thom. 1. parte quæst. 85. art. 3. & super prooemiũ physicę,& in opusculo de ente & essẽtia,atq; alijs compluribus locis scriptũ reliquit, secundum nos,priora & notiora esse magis uniuersalia quàm minus uniuersalia, ex quo Thomistæ colligunt & tanquam principale dogma doctrinæ Thomisticæ tradũt,ipsum ens,quod est maximè vniuersale esse nobis primò & maximè notum. In qua opinione multò ante fuisse videtur Auicenna,quippe qui in sua Metaphy. inquit ens prima impressione imprimi in animam nostram. Ratio,quam ferè semper adhibet D. Tho. ubicunque loquitur de hac re ad comprobãdam opinionem suam, hæc est. Quidquid de pura potẽtia exit ad actum, priùs uenit ad actum imperfectum quàm ad actum perfectum,exempli caussa,quod ex non calido fit calidum, prius suscipit calorẽ imperfectum quàm perfectum, idemq; manifestè conspicitur in generatione hominis, nõ enim subitò sanguis mẽstruus accipit ultimam & perfectam formã hominis,sed priùs recipit alias formas im-

A perfectas,per quas fit quasi gradus & trãsitus quidam ad perfectam formam hominis. Cũ igitur intellectus noster sit in pura potentia ad intelligendum & ad omnes conceptus rerum intelligibilium, necessario priùs accipiet conceptus imperfectos quàm perfectos; sed cõceptus rerum magis vniuersalium est imperfectior quàm minùs vniuersaliũ, ut per se clarum est,est enim magis potẽtialis, ac proinde cõceptus entis est imperfectissimus omniũ, ergo intellectus priùs accipiet conceptum rerum vniuersaliorum, atque omniũ primò recipiet cõceptum

B entis, ens igitur est primum cognitum. Hæc D. Thomas. Thomistæ autem aliter formãt prædictam rationem ad hũc modũ. In formis subordinatis, semper quæ est imperfectior atq; uniuersalior, priùs inducitur in materiã, vt patet in vegetatiuo, sensitiuo & intellectiuo, quę hoc ordine producunt in fętu; ergo pari ratione conceptus taliũ formarũ seu prodicatorum, erunt inuicem subordinati. quare conceptus rei vniuersalioris priùs recipietur in intellectu: & cũ ens sit maxime uniuersale, cõceptus eius primus

C omnium gignetur in nobis. Alias itẽ rationes in eiusdem sententiæ cõfirmationẽ Thomistæ conferunt. Prima est, Omnis potentia primùm fertur in suum obiectum adęquatum; & in alijs omnibus primùm apprehẽdit rationem illius obiecti, sed ens est obiectum adęquatũ intellectus, ergo primum apprehendetur ab intellectu. Secunda. Primum cognitũ cõplexum, est illud principium, Quodlibet est uel non est;nam cum sit certissimum,euidentissimum, & regula cæterorum principiorum, ut est apud Arist. in

D 4. Metaphysicæ, erit quoq; primò notũ intellectui, ergo pari ratione primũ cognitum incomplexum,erit ens,nam termini ex quibus componitur illud principium, sunt ens & non ens. Tertia, Arist. 1. Physic. tex. 3. inquit confusa esse magis nota nobis, sed quò aliquid est uniuersalius,eò est magis cõfusum, tũ quia plura continet,tum quia continet ea in potentia,quæ est caussa confusionis,sicut è cõtrario actus est caussa distinctionis; vnde species vltima,tametsi multa cõtinet in se,tamen quoniã ea cohibet actu, id-

cir-

circo minorem habet cōfusionem. Cum igitur ens sit magis vniuersale, erit quoque maximè confusum, ac proinde maximè primòque notum nobis. Hæc Thomistæ.

Zimara in illa sua prolixa quæstione de primo cognito, partim suffragatũ, partim autẽ refragatur Thomistis: etenim assentitur illis, magis vniuersalia ut plurimũ esse priùs & magis nota nobis, propterea, quòd sunt magis sensata, hoc est quoniam singularia & accidẽtia sensibilia illorum, magis mouẽt sensus nostros: verùm in tribus dissentit ab illis; primũ quia Thomistæ simpliciter & uniuersaliter asserunt magis vniuersalia esse notiora nobis; quod quidẽ licet maiori ex parte verum sit, tamen semper nõ est verũ; siquidem existunt quædã vniuersalia incognita & innominata, quale est ꝓximũ genus equi & muli, quod est quidem magis uniuersale, sed minùs notũ quàm illorum vtrunq;, ut innuit Aristoteles, 7. Metaphysicæ, tex. 28. Deinde quia Thomistæ dicunt magis uniuersalia simpliciter esse notiora nobis, nõ declarãdo cur hoc eis conueniat, non enim id cõtingit illis, quatenus sũt magis vniuersalia, sed quatenus sunt magis sensibilia, hoc est quatenus habẽt singularia & accidentia magis sensata: Arist. n. in 1. Post. tex. 5. ad discernendum & dijudicandum quid sit prius & notius secundum nos, tradidit hãc verissimam & certissimam regulam, Illud esse prius & notius secundum nos, quod est propinquius sensibus, qualecũque fuerit, id vero qđ a sensibus nostris remotius est, difficiliùs, atque posteriùs cognosci a nobis. Atq; hæc regula Arist. est valde congruens tum experiẽtiæ, tũ naturæ intellectus nostri, & modo intelligẽdi eius; etenim vnusquisque experitur sibi faciliora & promptiora ad intelligendũ esse ea quæ cadunt sub sensus, q̃ ea, quæ nullo modo sensibus subijciunt; intellectus etiam noster nihil intelligit nisi speculãdo phantasmata, a quibus accipit materiam intelligẽdi & omnia semina artium & scientiarum. Postremò Thomistæ volunt ens esse primò cognitum, quod non placeret Zimarę; quippe qui significat sibi valde ꝓbari opinionẽ Heruęi quolibeto 3. q. 12. qui censet cõcretum accidẽtis sensibilis esse prius notum secundum nos quàm substantiam, Quare si ex multis verbis Zimaræ, velimus colligere in pauca opinionẽ eius, dicẽdũ est primum cognitum esse vniuersale, nam fortiter repugnat his qui volũt esse singulare, affirmans huiusmodi opinionem è diametro aduersari doctrinę omnium Peripateticorũ. Sed inter vniuersalia, primum cognitum nõ erit substantia, sed ut diximus cõcretum accidẽtis sensibilis, inter huiusmodi autem accidẽtia, id quod erit maxime sensatum, quod fortasse diceret esse accidens sensibile corporis, uti est figura, quantitas, color, motus, assereret esse primò cognitũ. Atque hęc commemorata sint secũdum opinionem Zimaræ. Nunc ad opinionẽ D. Thom. reuertamur.

Ocham refellit opinionem D. Thomæ. Opinio Thomistarum, multis, hisque non infimæ classis Philosophis, minimè probatur. In primis autem Ochã duobus argumentis oppugnat eam in eo loco, quem paulò supra commemoraui. Primùm enim inquit, si magis uniuersalia sunt notiora nobis, ergo nõ posse cognosci ullum minùs uniuersale, nisi præuia cognitione eorum, quæ sunt magis vniuersalia & supiora illo, sed hoc apertè falsum est; nam multæ species gemmarum & herbarũ sunt notæ etiam non doctis, qui tamen proxima genera illarum penitus ignorãt, idem quoque patet in mulo & equo, quorum proximum genus, ut ante dictum fuit, nobis ignotum est. Deinde, obiectum terminans primũ actum intellectus, vel erit aliquid reale existens extra animam, uel aliquid ens rationis, uel aliquod ens reale adiunctũ habens ens rationis: duo posteriora dici non possunt, siquidem talia consequuntur actum intellectus, at obiectũ terminans primum actum intellectus præcedit omnem actionem eius, quare primũ dicendum est nimirum obiectum primi actus intellectus esse aliquid reale actu existens extra animam; hoc autem non potest esse vniuersale, vtpote qđ habet esse per operationem intellectus. Quare est falsa opinio eorum qui volunt magis vniuersalia esse notiora nobis. Hæc Ochan. Cuius argumentum non proprie impugnat opinionem Thomistarum, sed com-

communiter tendit cōtra Thomistas & Scotistas,& si qui sunt alij, qui volūt primum cognitum non esse singulare, nec ipsum argumentum est valde firmum:respondere enim potest,uniuersale esse obiectum intellectus possibilis,& præcedere omnem eius actum, non enim uniuersale fieri ab intellectu possibili,sed ab intellectu agente.

Eiusdē opinionis secūdum alios refutatio.

Alij etiam conantur eandem sententiam euertere his argumentis. Primo, Aut ens est primum cognitum,prout est quoddam transcendens habēs unum cōceptum diuersum a conceptibus inferiorum,aut prout inest in cunctis inferioribus: sed neutro modo potest esse primū cognitum;non quidē priori modo, siquidem quod est primò notum,necesse est, vt sit cunctis euidēs,certum & indubitatum,at ens habere unum aliquem cōceptum siue formalē(vt vocant)siue obiectiuum distinctum a conceptibus omniū inferiorū, valde obscurum & dubiū est: quin etiā id negāt permulti haud vulgares Philosophi: Neque posteriori modo potest esse primū cognitum, etenim ipsum ens cum dicitur de rebus sibi subiectis, nō significat naturam quampiam illarum omnium communem eisq; adiunctam,ceu animal significat naturam quāpiam sentientem, communem hominis & bruti,quocirca vnumquodque per qđ est aut homo aut animal aut aliud quippiam, per idem prorsus & nō per alium naturæ gradum & est & dicitur ens,quocirca qui enūtiat hoc totum,homo ens, nihilo plus dicit quàm si tātūmodo enūtiaret hominem; hæc autē quæ de ente dicimus,manifestis & ꝑpe cōceptis verbis scripta testataque reliquit Arist.pluribus locis,ut in 4.Metaphysi.tex.3.in 5. Metap.tex.14.in 8.metaphysicæ,tex.16. in 10.Metaphysicæ.tex.8. Auerr.item in 3.Metaph. commen.10.& in lib.10.Metaphysicæ commē.8.Cum igitur ens nō habeat in rebus propriā aliquam naturam,qui fieri potest,ut aut efficiat in intellectu propium aliquem cōceptū sui, aut certe sit id qđ primùm omniū mouet intellectum ad intelligēdum?Deinde si cognitio intellectus nostri nascitur ex his quæ cadūt sub sensum,ergo quod est maximè sensibile, id necesse est ut sit

A maximè atque primùm intelligibile:sed ens neq; est sensibile per se,siquidē sensus proprie est accidentium,neq; vendicat sibi aliqua propria & peculiaria accidētia sensibilia, veluti corpus & animal habent quædam accidentia sensibilia,ꝑpter quæ facilè etiam penetrāt & perueniunt vsq; ad intellectū, ergo nō potest ens esse primum intelligibile. Amplius, phantasma vnà cum intellectu agēte efficit rē vniuersalem & intelligibilem,nā intellectus agens determinatur a phantasmate ad effectionē huius vel illius vniuersalis,ergo phātasmata id primū faciet

B intelligibile & vniuersale, cuius est per se primò phantasma,ergo primū intelligibile,qđ efficietur in intellectu nō erit ens; nam cum entis nō sit aliquod per se primò phantasma, ipsum nō erit primò cognitum. Præterea si ens est primū cognitum, ergo in quacunque cognitione cuiuscunque rei semper primùm omniū occurreret intellectui. Sed hoc est absurdum,ergo &c.maior patet ex eo,quia cū intellectus agens & phantasma naturaliter agant,semper agent,nisi quid obstet, eodem modo,quare si in prima cognitio

C ne intellectus,primum omnium producunt in eo cōceptum entis, in qualibet etiam alia cognitione eundem cōceptū primo loco efficient:falsitas autem & absurditas minoris per se clara est, sæpenumero enim cogitātes de homine, equo, vel alia quauis re,nihil plane cogitamus de ente, quinimò cōceptus entis & rarò & nō nisi de composito effingitur in nostro intellectu,nec nisi a viris doctis.Postremò,uidētur Thomistæ sine caussa opinari,ens quidē necessariò primū omnium cognosci ab intellectu, cætera ve-

D rò prædicata vniuersalia, nō debere necessariò cognosci confusè priusq̄ minus vniuersalia, nam quæ caussę mouēt eos vt ita sentiant & dicāt de ente, eædē plane deberent eos mouere ut idem sentirēt de alijs prędicatis superioribus;primùm enim, si ens ideo primò debet cognosci,quia est maximè uniuersale,ergo similiter corpus & animal debent prius cognosci quàm hō, quia sunt magis uniuersalia; deinde si quia conceptus entis confusus,est imperfectissimus omnium, ideo prius gignit in intellectu, ergo cū ani-

animalis & corporis cõceptus sint imperfectiores quàm conceptus hominis, propter eandem caussam prius etiam inducẽtur in intellectum. Postremò utemur argumento eorum; nam si ita se habent prædicata uniuersalia secundum cognitionem intellectus, quemadmodũ se habẽt formę naturales a quibus sumuntur illa prædicata, secundum generationẽ naturæ, ergo sicut non potest in materiam induci forma minus uniuersalis, vt forma hominis, nisi prius (prius inquam uel tẽpore, uel natura, nã utrumuis dixeris, parum refert ad id quod nunc agitur) inductæ fuerint formę magis uniuersales, ut animalis, uiuẽtis, corporis; ita quoq; non poterit in nostro intellectu gigni conceptus hominis, nisi ante in eo extiterint conceptus rerum magis uniuersalium.

Soluuntur rõnes Thomistarũ. Hęc cõtra Thomistas a uiris doctis disputantur; a quibus quo pacto etiam soluantur rationes eorum, deinceps ostendendum est. Ad primam ita respondent. Hæc ratio ualet tantùm in actibus & formis, quæ per se inuicem sunt subordinatę, ita ut posterior nequeat existere sine prioribus; at licet in prædicatis uniuersalib. distincti conceptus & perfectæ cognitiones eorum sint inuicem subordinatę, ita ut minus uniuersale distinctè ac perfectè cognosci nequeat sine præuia cognitione magis uniuersalium quæ dicũtur de illo; nam sicut se hẽt esse cuiuslibet rei, ita quoq; se hẽt perfecta & distincta cognitio eius: quare sicut esse minus uniuersalis depẽdet a magis uniuersali, ita distincta cognitio illius pendet ex cognitione huius, nihilominus tamen confusa cognitio rei minus uniuersalis non necessariò præsupponit in intellectu cognitionem magis uniuersalis: nã cum nihil aliud sit confusè cognosci, quàm cognosci ẜm quid, & tantùm aliqua ex parte, si v.g. homo cognoscatur tantùm ẜm corpus, ut quòd sit erecta statura, uel tãtùm ẜm animam, ut ꝙ habeat animã immortalem, uel secundum accidentia, ut quòd sit risibilis uel capax disciplinæ, vel secundum aliquam caussam extrinsecã, ut quòd sit a Deo effectus ad perfruenda bona sempiterna, dicetur sic cognosci confusè, cum tamen hoc modo non consideretur, prout est animal, uiuens, corpus, substantia & ens, ergo potest aliquod inferius cognosci confusè non præuia cognitione, vel consideratione superiorum.

Ad secundam, si intelligunt ens esse obiectũ adæquatũ intellectus, prout est quoddam transcendens, falsum est; alioquin cæteræ res, quæ non sunt transcendentes, non cognoscerentur ab intellectu: Quòd si intelligant ens esse obiectũ adæquatum intellectus, hoc est omnes res, prout tamen participant rõnẽ entis, quod habet diuersum conceptum ab inferioribus; sic ẽt falsum est. etenim hõ nõ modò est intelligibilis, quatenus in se habet rationem entis; sed etiam quatenus habet rationem substantiæ, corporis, uiuentis, animalis & hominis: Sin autẽ intelligant ens esse obiectum adæquatum intellectus, hoc est quidquid est ens reale, uel aliquid quomodocunque existẽs, & secundum quemcunque gradum naturæ, id esse intelligibile, sic uerum quidem est, sed nihil facit pro opinione ipsorum; nam ita non significatur ens, ut quid distinctum ab animali, homine, cæterisque rebus.

Ad tertiã, non ualet similitudo complexorum & incomplexorum, nã cognitio horum est simplex apprehensio, illorum autem, est iudicium & assensus continens uerum uel falsum. Deinde licẽt inter complexa, quæ sunt principia sciẽtiarum, illud complexum, Quodlibet est, uel nõ est, sit maxime notum, tamen nõ simpliciter inter quælibet complexa: diceret.n. quispiam eas propositiones, quę constant ex terminis sensibilib. maxime quorũ unus sit singularis alter uniuersalis, ut hoc corpus est quantũ, figuratũ, coloratum, motum uel quiescens, primum uersari in nostro intellectu. Præterea nõ sequitur, ut si quid est maxime notũ intellectui iã instructo, & exercitato, illud ẽt fuerit primo notum ei ab initio; nam in principio, intellectus per sensus cognoscit, atque ideo res sensibiles hẽt maxime notas, & familiares; deinde uerò ac cessione doctrinæ excitatoque naturali lumine, animaduertẽs in quibusdam primis principijs contineri immutabiles quasdã ueritates, quæ sint ueluti regulæ aliarũ ueritatũ, postea hẽt illa principia

pro

pro certissimis,& euidentissimis;nihilq; ducit clariùs,manifestiusq; illis,atq; hoc quidem apertis verbis docet Aristoteles sexto lib.Topic. Ad quartã, Aristoteles ibi per cõfusa(ut placet Auerroi & Grçcis expositoribus)intelligit cõposita, in quibus principia & partes eorum confuse & permixtè continentur. Atque hoc quidem modo rationes Thomistarum a viris doctis diluuntur.

Opinio aliorum qui volunt singulare esse primò cognitum.

CAP. XVI.

Opinio eorũ qui putant singulare esse primò cognitũ

EST alia opinio valde celebris, Durãdi, Ochã Gregorij Arminẽsis, Burlæi, aliorumq; grauiũ atq; sapiẽtũ virorũ,qui arbitrãtur singulare esse primo notum intellectui nostro. Quibus autem rationibus vnusquisque eorũ quos commemoraui,hãc opinionẽ corroborat, eas nunc sigillatim exponam.

Quatuor rõnes Durandi.

Durandus 2.Sent.Dist.3.q.7.probat singulare primum omnium cognosci ab intellectu,his argumentis. Primò cum intellectus sit potentia passiua,primũ obiectum terminans primum actũ eius, nõ potest fieri ab ipso, sed necessario præcedere debet omnẽ operationem eius, & hoc per se patet;sed nihil est,quod fit ante omnem actum intellectus, præter singulare, nam uniuersale fit ab intellectu iuxta illud Auerrois in primo de Anima com.8. [Intellectus est qui facit vniuersalitatem in rebus,]Si quis autem dicat vniuersale fieri quidẽ ab intellectu agente,& præcedere omnẽ actum intellectus possibilis,hoc nihil ualet, nã Durãdus antea demonstrauit, intellectum agẽtem esse merum figmentum,cunctaque vniuersalia effici ab intellectu possibili. Quare ex hac ratione licet cõcludere id quod primo notum est intellectui, nihil aliud esse posse,q̃ singulare. Deinde in potentijs subordinatis, vbi desinit īferior,inde incipit superior,ut patet in sensibus exterioribus, & īterioribus;sed sensus est potẽtia quædam subordinata intellectui,ergo cum sensitiua cognitio desinat in singulare, ab eo utiq; incipiet cognitio intellectiua. Prçterea,in oĩ motu terminus a quo præcedit tpe terminũ ad quẽ in eo quod mouetur,sed intellectus abstrahit uniuersale a singularib. quæ abstractio est ueluti motus quidam ipsius intellectus,cuius motus,terminus a quo est singulare,terminus aũt ad quẽ uniuersale,ergo notitia singularis, in nostro intellectu anteire debet cognitionẽ vniuersalis. Amplius,si intellectus noster non cognoscit primo singulare, hoc fortasse cõtinget,uel quia nihil est,quod intellectui reprçsẽtet singulare, vel quia intellectus non potest cognoscere ipsũ, uel quia non uult cognoscere; sed nihil horum consentaneum est rationi;nã existunt phantasmata,quæ uere repræsẽtãt res singulares,& perabsurdum est singularia non cognosci ab intellectu,tollerẽtur enim omnes actiones humanæ,& morales,propter quas dicimur boni,aut improbi, quippe cum proficiscantur a uoluntate,& intellectu : nollo autem intellectum,& quasi fastidire, atque respuere cognitionem singularis, plane ridiculũ est;nam, cur non velit cognoscere singulare? Primus item actus mentis non est uoluntarius,sed naturalis, nam cum omnem actum liberum uolũtatis præcedat aliquis actus intellectus, si primus actus intellectus esset uoluntarius, ante ipsũ esset actus uolũtatis, quem cum necessario præcedere debeat aliquis actus intellectus,sequeretur, ut ante primum actũ intellectus esset alius actus eiusdem; nihil igitur obstat quominus singulare queat esse primò notũ intellectui. Hæc Durandus.

Tres rõnes Gugliel.Ochan.

Ochan lib.1.Sent.dist 3.quæst.5.tãgit etiam secundam rationem Durandi,adfert præterea tres alias, quarum prima est hæc. Intellectus noster prius cognoscet res prout sunt in se actu, & naturaliter extra animã,quàm prout habent esse in anima , sed singularia sunt actu extra animam, quidquid.n.est actu extra animam singulare est;at uniuersale, ut tale est,non hẽt esse nisi obiectiue in anima, ergo illud prius cognoscetur ab intellectu quàm hoc. 2. Ratio. Nõ dubium est qn singulare cognoscatur ab intellectu ; si au-

si autem nō primò cognoscitur, hoc erit, quia singulare nō posset ab intellectu cognosci per se, & per propriū cōceptum, sed per conceptum & speciem uniuersalis quasi indirectè; si igitur ostensum fuerit hoc esse falsum, simul etiam demonstratum erit nihil obstare quo minus singulare primùm cognosci queat ab intellectu; non posse autem singulare cognosci distinctè per conceptum, seu speciem vniuersalis, liquido patet ex eo, quia cū vniuersale sit indifferēs ad omnia singularia, quemadmodum confuse repræsentat omnia: ita distinctè nullum, quare per conceptum vniuersalis, non potest distinctè, & determinate cognosci hoc vel illud singulare, quomodo tamen nos ipsi experimur multa singularia cognosci a nobis; absurdum igitur est commentū eorū, qui proinde negāt singulare primum omniū cognosci posse, quia putāt ipsum nō aliter cognosci a nobis, quàm per conceptum vel speciem vniuersalis. 3. Ratio. Tritum est axioma illud, quidquid potest virtus inferior, id totum & posse virtutem superiorē, & eo amplius, quare cū intellectus sit virtus superior sensu, poterit cognoscere quidquid cognoscit sensus, nimirum singulare, quin etiam priùs cognoscet illud, nam sicut anima rationalis prius dat esse sensitiuū quàm intellectiuum, ita quoq; priùs cognoscet res sensibiles, & singulares, quā vniuersales.

Tres rationes Gregorij Ariminensis.

Gregorius Ariminensis 1. sent. distin. 3. quæst. 3. in eiusdē opinionis defensionem atque confirmationem, affert, tum aliquas de supradictis rationibus, tum etiam has. Primùm, uniuersale efficitur ab intellectu per comparationem atque collationem singularium, considerando similitudinem, & conueniētiam quę est inter illa; ergo singularia prius cognoscūtur ab intellectu, quàm uniuersalia. Antecedēs patet tripliciter, primo, quoniam ita sentit Themistius in primo de Anima super Tex. 8. & Auerroes in duodecimo Metaphysi. commen. 4 tum quia hoc ipsum vnusquisque experitur, se nō aliter uenisse in primam cognitionē uniuersalis, quàm ex comparatione singularium: ad extremum, quoniam idem etiā innuit Aristoteles in primo Metaphysicæ, capitulo primo, & secundo Posterio, capit. vltimo; idque aperte quoque indicat 1. Poster. text. 43. scribens his uerbis. [Sensus nō est ipsius vniuersalis, sed ex eo quod speculamur hoc plerunque contingere, venamur vniuersale, ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est.] Consequentia verò per se manifesta est, nō enim potest intellectus facere comparationem inter singularia, nisi cognoscat ea, quare cum ex tali comparatione eliciatur vniuersale, necesse est singularia prius cognosci ab intellectu q̃ vniuersale; saltem negari non potest, quin cum noster intellectus possit per talem comparationem singularium, colligere aliquod uniuersale, quin inquam necesse sit singularia distinctè cognosci ab eo: qđ si concedant aduersarij, nulla caussa est, cur non etiam fateantur singulare primò cognosci ab intellectu. Deinde necesse est intelligentem phantasmata speculari, vt est apud Arist. tertio de Anima 39. sed phantasmata sunt imagines rerum singularium, ergo intellectus necessariò prius cognoscet singulare. Postremo purus conceptus vniuersalis difficilis est, siquidem non nisi hominibus prouectæ ætatis, perfectæque intelligentiæ cōtingit separatim comprehendere vniuersalia. Itaque multo tempore, etiam post usum rationis, maximè nisi accedat informatio doctrinę, humanus intellectus aut nō nisi singularia perscrutatur, aut si considerat vniuersalia, nō nisi permixta, & complicata cum singularibus: cum igitur notio, & informatio rerū vniuersalium sit difficilis, id autem, quod est primum cognitum oporteat esse clarissimum, facillimum, & promptissimū ad intelligendum, relinquitur id quod est primò notum intellectui, non esse vniuersale.

Burlæi & aliorum, ad idē probandū rationes sex.

In eadem opinione fuit Burlæus, uir solo nomine ridiculus, cęteroquin antè peracutus, & imprimis doctus. Is primo Physic. in enarratione text. 4. tum confirmās singulare esse nobis primò notū, tum etiam occurens argumentis eorum qui contra sentiunt, multa reliquit subtiliter, & præclare scripta, ex quibus tū nō nulla eorum, quæ ante commemorauimus, tum etiam quædā alia depromuntur

tur argumẽta. Primò.n.inquit Burlæus, si singulare potest distinctè cognosci ab intellectu, nihil uideatur obstare, quominus queat esse primò notum: sed potest distinctè cognosci, ergo erit primò notũ. Minor probatur quadrupliciter. Primo, quia facultas distincte cognoscens discrimen quod est inter duas aliquas res, debet utrâque distincte cognoscere, ut docet Arist. lib. 2. de Anima, tex. 146. sed intellectus distinctè cognoscit discrimen, quod est inter singulare, & uniuersale, hoc est inter hominem, & hũc hominẽ; ergo distinctè cognoscet utrunque, non modo uniuersale, sed etiam singulare. 2. Intellectus format hãc propositionẽ, Petrus est hõ, distincte cognoscens veritatem eius: sed hoc fieri non posset, nisi etiam distincte cognosceret terminos ex quibus constat talis propositio, quorum unus est singularis, ergo distincte cognoscet singulare. 3. Operationes artis & prudentię uersantur circa singularia, ut per se clarum est, & apertissimis uerbis declaratur ab Arist. in 6. Ethic. sed huiusmodi actiones proficiscuntur ab intellectu, quippe cum manent ex arte & prudentia, qui sunt habitus intellectuales, ergo intellectus cognoscit singulare. 4. Constat singulare cognosci ab intellectu, aut igitur per proprium conceptum seu speciem, aut tãtummodo per conceptum uniuersalis; hoc posterius dici non potest, nam paulo supra, cum exponeremus rõnem ipsius Ochan, ostensum fuit nullum singulare determinatè cognosci posse per solum cõceptum, uel speciem uniuersalis. sin autẽ prius dixeris, necessario etiam habes concedere, singulare cognosci per se distincte ab intellectu, quare obtinuimus quod uolebamus; ex quo etiam conficitur id quod principaliter intẽditur, nimirum singulare primò notum esse nobis. Deinde Arist. 1. Metaph. cap. 2. ait maxime uniuersalia esse difficilia cognitu, quia sunt remota a sensibus, si igitur esse remotum a sensu facit aliquid difficile cognitu, & esse propinquũ sensui, ut dicitur 1. Post. tex. 5. reddit facile cognitu, cum singulare sit propinquissimum sensui, erit maxime, & primo notum nobis. Postremò prior est cognitio directa quàm reflexa: sed intellectus

A non cognoscit se, aut ea quæ obiectiuè sunt in ipso, cuiusmodi est uniuersale, nisi reflexe, directè autem ea quæ sũt extra animam, qualia sunt singularia; ergo cognitio singularium prior est quàm cognitio vniuersalium. Alij prędictis rationibus adiungunt quasdam alias. Primùm, inquiunt, imponere nomina rebus esse munus ipsius intellectus, quinimò Socrates apud Platonem in Cratillo, ait imponere nomina rebus esse proprium sapiẽtis, quem ibi designat nomine Dialectici: at nomina prius imponuntur reb. singularibus, quã uniuersalibus, ergo prius

B illa, quàm hæc cognoscuntur ab intellectu. Præterea Aristo. in primo de Anima tex. 8. auctor est, vniuersale aut nihil esse, aut posterius esse: Cum igitur & ordine naturæ, & secundum nos uniuersale posterius sit quàm singulare, consequẽs est, vt posteriùs etiam cognoscatur ab intellectu nostro. Postremò, intellectus practicus secundùm nos prior est quàm speculatiuus, & habitus practici ferè sũt priores quàm speculatiui, necessitas.n. aut cõmoditas, aut etiam uoluptas earum rerum, quæ pertinent ad humanæ uitæ,

C ciuilisque societatis conseruationem & administrationem, cogit homines priùs animo uersari, atque occupari in rebus, quæ sub actionem, effectionemq; cadũt, quàm in his, quæ nuda contemplatione & perspicientia ueri continentur: Cum igitur actiones practicæ, priores sint secundum nos, quàm speculatiuæ, illæ autem & ab intellectu proficiscantur, & uersentur circa singularia; necesse est, ut singularia sint priùs nota intellectui. Quibus igitur argumentis innitatur, atque corroboretur opinio eorum, qui existimant singulare primò notum esse in-

D tellectui nostro, satis diligenter & copiosè a nobis declaratum est. Et quia cæteris opinionibus hanc unã præfero, & veri similiorem iudico, tẽtabo ego etiã quibusdã alijs rationibus eam cõmunire, & paulo apertiùs atque distinctiùs explicare.

Secun-

Secundum propriam opinionem ostenditur, singulare posse distinctè cognosci ab intellectu.

CAP. XVII.

Probatur septem rationibus singulare propriè ac distinctè ab intellectu nostro cognosci.

Mihi valde probatur singulare esse primò notũ intellectui nostro, sed quia huius rei explicatio atque confirmatio, ferè pendet ex demonstratione illius, An videlicet singulare per se distinctéq; cognosci queat ab intellectu: Age nos etiam huic rei, nouis quibusdam argumentis euidentem, certamque fidem faciamus. Primùm. Intellectus noster distinctè cognoscit hominẽ esse quoddã vniuersale, & speciem ultimã; cum igitur uniuersale & species habeant in se relationem ad singularia, nõ poterunt illa distinctè cognosci sine his; quare necessarium est singularia distinctè cognosci ab intellectu. Præterea, argumẽtari est munus ꝓpriũ intellectus, sed quædã species argumentationis, nẽpe inductio, uersatur circa singularia, siquidem inductio describitur ab Aristot. primo libro Topicorũ capitulo decimo, esse quædam progressio a singularibus ad uniuersale, ergo intellectus interdum versatur in cognitione singularium. Maior huius syllogismi per se manifesta, & certa est; Minor autem dubitationem habet; nam ei posset occurri dupliciter; primùm concedendo singularia quę numerantur in antecedente inductionis, cognosci quidem ab intellectu, veruntamen non distinctè, sed confusè: deinde etiam negando, ea cognosci ab intellectu, sed tantum a sensu, ita vt inductio sit opus duarum facultatum animæ, & antecedens quidem habens enumerationem singularium cognoscatur & formetur a sensu; conclusio autem colligens uniuersale, comprehendatur efficiaturque ab intellectu; cui sententiæ, aptissimis verbis suffragari uidetur Themistius in secundo libro Posteriorũ trigesimosexto capitulo suæ Paraphraseos, scribens; antecedens inductionis pertinere ad sensum, conclusionem autem eius, ad intellectũ; quod caput, quia cõtinet multa de inductione pulchre, & elegãter dicta, dignum est quod legatur ab omnibus. Verùm neutra responsio vim atque robur rationis nostræ, aut penitus tollit, aut ẽt aliqua ex parte immĩnuit; non prior, nam cum in inductione ex antecedente distinctè colligatũ & inferatur consequens, id nullo modo fieri posset, nisi antea distinctè cognitũ fuisset antecedens. etenim si cognitio antecedentis, vel per se, uel certe secundum nos, est caussa efficiens notitiam consequẽtis, qui fieri potest, ut si illa fuerit cõfusa & indistincta, hæc aperta & distincta esse queat? Neque vero posterior responsio minori reprehensione videtur esse digna, siquidem inductio prout continet antecedens & consequens, est una quædam argumentatio, vnus discursus, vnusque numero motus ipsius intellectus, quamobrem in ea quoque erit vnũ idẽque mobile, quod a termino a quo idest ab antecedẽte & cognitione singulariũ, procedet ad terminum ad quem, hoc est ad consequens, in quo cognitio rei uniuersalis continetur, huiusmodi autem mobile, quod nã aliud esse possit, quàm intellectus, ne fingere quidem licet, is igitur antecedens iuxta & cõsequens inductionis cognoscet. Præterea, argumentari, est ex uno inferre aliud: non potest autem ex uno inferri aliud, nisi utrunq; cognoscatur; quare cum in inductione, intellectus ex singularibus inferat uniuersale (talẽ enim illationem nõ potest facere sensus, quippe cum non attingat uniuersale) necessariò debet utrunque cognoscere. Falsum item est, antecedẽs inductionis posse cognosci & formari a sensu. tum quia in tali antecedẽte, licet subiectum sit terminus singularis, tamẽ prædicatum est terminus uniuersalis, cũ sit etiam prædicatum consequentis; exempli caussa; in hac inductione, Petrus est risibilis, & Ioannes, &c. ergo omnis homo est risibilis, illi termini Petrus & Ioannes, quia sunt singulares, possint cognosci a sensu; at ille terminus risibilis, quatenus absolutè & simpliciter dicitur de Petro & Ioanne, non cadit sub sensum, ergo sensus non potest conficere antecedens inductionis: Tum etiam,

Nota doctrinã hãc de Inductione.

et, quia cum in antecedente indnctionis dr, Petrus est risibilis, distinguitur risibile a Petro, tanquã prædicatum a subiecto, talẽ autem distinctionẽ nullo modo sensus facere põt, relinquit igit ab eadẽ facultate, hoc est, ab intellectu cognosci & effici tam antecedens, q̃ consequens inductionis. Ad illud autẽ testimonium Themistij, respõdemus eũ significare voluisse illis verbis, antecedẽs inductionis cognosci quidem ab intellectu, sed non nisi cõiuncto & complicato sensibus, at consequens cum sit uniuersale, ab intellectu tãtùm percipi, nec sensum vllo pacto admitti ad notitiã eius. Manet igitur B firma, & inuicta hæc secũda ratio nostra, qua docuimus singulare distinctè cognosci ab intellectu. Ampliùs, omnis potentia qnæ ponit discrimen inter duas aliqnas res, necessariò debet cognoscere vtranque illarum, sed intellectus noster ponit, & cognoscit discrimẽ quod est inter singulare & vniuersale, ut inter hũc hominem & hominẽ, ergo is non solùm cognoscet vniuersale, sed etiam singulare: Maior nõ eget probatione, siquidem perspicuè colligitur ex his quæ de sensu cõmuni Ari. scribit in 2. de Aïa tex. 146. C Minor autẽ per se clara est, nam differentia, quæ est inter uniuersale & singulare, nullo modo cognosci potest a sensu, quare manifestum est singularia distinctè cognosci posse ab intellectu. atq; hoc qdẽ argumẽtũ supra enumerauimus inter rationes Burlei, sed hoc loco repetere voluimus, ut ostẽderemus respõsiones eorũ, qui prædictæ rationi occurrere conati sunt, imbecillas esse. Quidã igit nostra memoria magni nominis, egregiæq; eruditionis Philosophi, cõfitentur quidem, hoc nostrum argumentum esse perq̃ efficax, sed negant ex eo concludi necessariò, id quod intendimus; non enim si q̃d ponit discrimen inter duas res, cõtinuò necessarium est, ut cognoscat utranque illarum per eandem pontentiam, sed satis est, si per unam potentiam cognoscat alteram illarum rerum, & alteram similiter per aliam potentiam: atque hoc pacto homo quidem ponit discrimẽ inter singulare & vniuersale, nõ cognoscendo vtrumq; p intellectũ, sed vniuersale qdẽ per intellectum, at uero singulare p sen

An ponens discrimẽ inter duo aliqua, debeat vtrunq; illorum per eandem potentiam cognoscere.

D

A sum: hoc igitur modo putãt, & argumento nostro responsum esse, & satisfactum Aristoteli. Verùm hoc responsum valde infirmũ est, veritati. n. & Aris. planè repugnat; etenim, quærentẽ ex illis, an potentia, quæ ponit discrimẽ inter duo, id est quæ cognoscit hoc esse aliud ab illo, sit vna an multæ, multas esse impossibile est, nã discernere vnũ ab alio, est unus actus, vna cognitio, vnumq; iudiciũ, ergo erit vnius potẽtiæ; cum. n. illa differẽtia, seu (vt ita loquar) alietas sit vnum q̃dã intelligibile, & uno actu, & ab vna potẽtia cognosci necesse est, quę potẽtia procul dubio erit intellectus, sed fieri non potest, quin si intellectus cognoscat hoc esse aliud ab illo, et apprehendit utrũq;, nam alietas est relatio, & non potest distinctè cognosci, nisi cognitis simul terminis eius; quo pacto. n. intellectus uerè ac securè iudicare poterit, hoc esse aliud ab illo, si vel neutrum uel certe nõ utrũque cognitum & pspectum habeat? Porrò eiusmodi responsionẽ cõtrariam esse doctrinæ Aristotelis, luce clarius est his, qui diligenter cõsiderant uerba eius posita eo in loco, quem ante nominaui, quæ libuit hic apponere, ut liquidò intelligant oẽs rationem nostram firmam esse, [Neque itaque (ait Arist.) separatis cõtingit discernere, discernẽs ꝙ aliud sit dulce ab albo, sed oportet aliquo vno vtraq; manifesta esse; sic enim & si hoc q̃dẽ ego, illud autẽ tu sentires, manifestũ vtiq; esset, q̃d alia ab inuicẽ, oportet autẽ vnũ dicere ꝙ aliud, aliud. n. dulce ab albo, dicit ergo idẽ, quare, vt dicit, sic & intelligit, & sentit. Quòd igit non possibile sit separatis dijudicare separata, palàm est] Hæc Aristoteles. Quibus uerbis significat differentiam, seu alietatem aliquarum rerum, non separatis, hoc est diuersis potentijs, sed vna eademq; cognosci & iudicari; relinquitur igitur, cũ prædicta ratio nostra uim atq; robur suum retineat, rectè concludi ex ea, singularia distinctè cognosci ab intellectu. Postea, cum volnntas nõ possit q̃cquã uelle, q̃d nõ fuerit antea cognitum ab intellectu, quemadmodum appetitus sensitiuus nõ potest ferri nisi in ea, quæ sensibus percepta sunt, omnes autẽ propè dixerim, voluntatis actiones versentur in rebus sin

gularibus, hinc necessariò efficitur huius A modi singularia debere cognosci ab intellectu. Deinde supponimus duo, quorũ vnũ est, nullã facultatẽ sensitiuã reflecti ĩ seipsam, hoc est posse cognoscere se suãque operationẽ, de quo inter oẽs fere mẽ cõuenit, idque manifestè docet Ari. in 1. de Anima tex. 46. ita scribens: [Primùm igitur nõ bene est dicere animam magnitudine esse, eã enim quæ vniuersi, talẽ esse vult, qualis est vocatus intellectus, nõ. n. qualis sensitiua est, nec qualis desideratiua, harum enim motus nõ circulatio est.] Hæc Arist. quibus uerbis docet solius intellectus esse moueri circu- B lariter, hoc est reflecti posse in seipsum, se suamq; operationẽ cognoscẽdo, idq; minime conuenire in facultates sensitiuas. Vide quæ eo in loco Philoponus & Auerr. in Commẽtarijs suis scripta reliquerunt. Alterum autẽ qđ supponimus est, inter facultates sensitiuas principẽ atq; supremum locum tenere, eam quæ vocatur cogitatiua, qđ quia apud neminem in dubio est, in pręsentia ꝓbare supersedeo. Ex his duabus suppositionibus conficimus hãc rationẽ: Facultas cogitatiua, & operatio eius, sunt res quædã sin C gulares, nec possunt ꝑ se cognosci ab ipsamet cogitatiua, vt ante diximus, cũ sit facultas sensitiua quę ĩ seipsam nõ reflectitur; nec ab inferiori aliqua facultate sensitiua, non enim potestas inferior hẽt vim & ius in superiorẽ, reliquum igitur est, ut cognoscãtur ab intellectu. Ad hęc consultatio, electio, liberũ arbitriũ, artis prudentiæq; actiones, laus, & vituperatio operationũ humanarũ proficiscũtur ab intellectu, ad eumq; pertinẽt; cũ igitur hæc præcipuè versent circa singularia, qs sanæ mentis negare ausit singula- D ria posse cognosci ab intellectu? Postremò, Arist. in 3. de Anima text. 39. auctor est, intellectũ nostrum nõ posse quidquã intelligere nisi speculãdo phantasmata, & quemadmodum se habẽt sensibilia ad sensum, ita ẽt habere se phantasmata ad intellectũ, ex quo loco planè intelligit phãtasmata quæ sunt singularia, & rerũ singulariũ imagines, cognosci ab intellectu, nõ secus q̃ sensibilia a sensu. sed aduersarij respondent, singulare cognosci ab intellectu indirectè, reflexè, per accidens, secundum quid, non autem per se, simpliciter, & directè. Verùm hãc respõsionẽ quę multorum cõis est, nihil aliud esse, q̃ effugium difficultatis, nos planissimè ostẽdemus: etenim quęrendum est ex illis, quid intelligãt, cum aiunt singulare cognosci indirectè, nã hæc oratio illorum hẽt triplicẽ sensum, unus est, singulare nõ esse directum obiectum intellectus, hoc est principale, & ad quod cognoscẽdum ꝑ se dirigit, & ordinat intellectus, & in cuius cognitione perficitur atq; conquiescit. Alter sensus est, singulare idcirco cognosci indirectè ab intellectu, qa intellectus nõ cognoscit ipsũ, prout intellectus est, & in se manẽs, sed prout applicat, & aggregat se ad sensus, & cõuertit ad phãtasmata. Atque hi duo sensus veri sunt, nihilq; obstant quominus singulare distincte cognosci queat ab intellectu, nã ẽt accidẽs, nõ est principale obiectũ intellectus, nihilominus tñ distincte cognoscit ab eo. Tertius sensus est, singulare indirectè cognosci ab intellectu, hoc est non determinatè & per se, nec per cõceptum, aut speciem propriã, sed ꝑ aliud; & hic sensus falsus est, tùm quia est cõtra experientiã, vnusquisque enim experitur se determinatè cognoscere hoc & illud singulare, tum ẽt quia est contra rationẽ: nam si v.g. Petrus cognoscitur ab intellectu, nõ per ꝓprium cõceptum eius, sed per conceptum alterius; aut igitur ꝑ conceptum alterius singularis, ut Pauli vel Ioannis, at fieri nõ potest, ut cõceptus Pauli cum sit singularis & proprius eius, repræsentet Petrũ: aut ꝑ cõceptum uniuersalis, nempe hominis, sed cum vniuersale per se indifferens sit ad oĩa singularia, confusè & indistinctè repræsentat ea, quare per cõceptum eius non potest intellectus perduci in determinatam notitiã huius singularis potius q̃ alterius. Quocirca manifestum est respõsionẽ eorum qui aiunt singulare cognosci indirectè ab intellectu, aut penitus inanem & absurdã esse, aut certè non obstare, quo minus singulare distinctè determinateque cognosci queat ab intellectu. In hac sentẽtia fuit etiam Philoponus, id quod manifestè licet cernere in commentarijs eius super lib. de Aia, tam in 2. lib. super tex. 136. quàm

Nulla potẽtia sensitiua in seipsam reflectitur.

An verum sit singulare indirectè cognosci ab intellectu nostro.

Philoponus probat dupliciter singulare cognosci ab intellectu.

quàm in 3. lib. super tex. 9. vbi dupliciter probat singulare cognosci ab intellectu, tum quia intellectus ponit discrimen inter vniuersale & singulare, quare debet vtrunq; cognoscere, tum etiam, quia rationis est corrigere sensum in his rebus, in quibus sensus fallitur, vt patet ĩ eo iudicio, quod visus facit de magnitudine solis, iudicans eum multo minorem esse tota terra, in quo emendat̃ a rõne, q̃ certissimis argumentis docet solem multis partibus maiorem esse terra; non posset autem sensus corrigi a ratione, nisi quod sensibus percipitur, etiam cognosceretur ab intellectu.

Explicatis sex propositionib. concluditur atque decernitur, qđ nam sit primum cognitum.

Sed his rebus expositis, restat vt explicatiùs ostẽdamus atque decernamus, qđ nam sit primò notũ intellectui, ad id aũt bene declarandum adhibere oportet eã regulã, quã Aristoteles tradidit 1. Post. tex. 5. scribens id esse prius & notius secũdũ nos, quod est propinquius sensibus: id autem quod est remotius ab ipsis, esse posterius & ignotius secundũ nos. Adhibita igitur hac regula, facillimum est ſm eam dijudicare, quid sit prius aut posteriùs notum secundum nos, & quid etiã sit primò notum: hoc autẽ quò planius & apertius fit, appositis nonnullis propositionibus explanabimus.

1. Propositio. Intellectus noster priùs intelligit alias res quàm seipsum. & rõ est, quia cognitio directa prior est quam reflexa: sed intellectus directè cognoscit res alias, seipsum autem nõ nisi reflexe, ergo, &c. Hoc etiã docet Aris. in 3. de Anima tex. 8. scribens; Cum intellectus factus fuerit singula intelligibilia; tunc & ipse potest seipsum intelligere.

2. Propositio. Res materiales sũt priùs notæ secundũ nos, quàm immateriales, cuiusmodi sunt intelligentiæ. Hoc experientia declarat & ratio docet, nã res immateriales sunt remotiores a sensibus, & nobis difficiliores ad intelligendum.

3. Propositio In rebus materialibus, ipsa cõposita priùs nota sunt, quàm partes & principia eorum, quoniam hęc vel solùm, vel præcipuè obijciũtur sensibus, idque confirmat Arist. 1. Phys. tex. 3. affirmans confusa, idest composita, primum nobis dilucida & manifesta esse, posterius aũt ex his nota fieri elemẽta & principia eorũ. cui enim nõ motus est lapis aut ferrum? propriam autem lapidis & ferri materiam atque formam, quis nisi apprimè doctus, cognoscit?

4. Propositio. Accidens priùs notum est secundum nos quàm substantia: hoc egregiè probat Herueus ĩ 3. Quolibeto, quæst. 12. & quidem per se clarum est; si quidem accidens est sensibile per se, substantia autem minimè; quinetiã substantia, vel non cognoscitur ab intellectu, nisi per speciẽ accidentis, vt multis visum est; vel si cognoscitur per propriam speciem, certè posteriùs cognoscitur.

5. Propositio. Inter accidentia, singulare est priùs notũ ſm nos quàm vniuersale. Hoc nõ eget ꝓbatione, cum paulò ante plurimis argumẽtis demõstratum atque confirmatum fuerit, singulare cognosci distinctè & priùs, q̃ uniuersale.

6. Propositio. Inter singularia uerò accidẽtiũ, illud ẽ magis notũ, qđ est magis sensatum, hmõi ferè sunt accidẽtia rerũ magis vniuersalium, notiora enim ſm nos sunt accidentia hominis q̃ Socratis, & animalis quàm hominis, & corporis quàm animalis: de qua re quia supra latius dictum est, non attinet hic plura uerba facere. Itaque probabiliter statui posset, primum cognitum esse accidens uel accidẽtia corporis, qualia sunt, Quãtitas, Figura, Motus, Quies, Color & cæteræ qualitates sensibiles, nã unum aliquod horum determinatè cõstituere primum cognitum, fortasse impossibile est, aut certe perquàm difficile. Satis in præsentia sit, ad enodãdam quæstionem de primo cognito quã nunc tractamus; demonstrasse, primum cognitum esse singulare accidentis concreti & maximè sensibilis, qualia uidentur esse accidẽtia corporis. Sed opinio nostra de primo cognito ita declarata & ꝓbata sit.

Quibus rationibus ostendāt aliqui singulare non cognosci per se ac primò ab intellectu nostro.

CAP. XVIII.

Voniam ad confirmādum ueritatem, nō satis est eam firmis rationibus communire, sed etiā oportet, quæcunque possunt ei obiici atque opponi, funditus demoliri: idcirco, postquam multis argumentis docuimus, primò notū itellectui nostro esse singulare, faciendū nobis est, vt quæ huic opinioni aduersari & officere uidētur, diligenter explicemus atq; diluamus. Quidā conātur probare singulare nō prius cognosci ab intellectu quàm uniuersale, ad hunc modum. Primum Aris. in 1 Phy. tex. 49. inquit, alia esse notiora ſm rōnē, & alia ſm sensum: ſm rōnem quidem uniuersalia, ſm sensum uero singularia; ergo uniuersale est magis priusq; notū ſm rōnē & intellectum quàm singulare. Deinde in 5. Met. c. de Priori scribit uniuersalia esse priora cognitione ſm rōnē, singularia autē ſm sensum. Postea in Proœmio Physicæ, & Pluribus aliis locis ait, magis uniuersalia eē notiora ſm nos: ex his āt omnibus locis Aris. manifestū est uniuersale notius, & prius esse ſm intellectum, quàm singulare. Amplius, omnis potentia prius fertur in suū obiectum quàm ī alienū, sed uniuersale ē ꝓpriū obiectum intellectus, queādmodum singulare ipsius sēsus, ergo &c. Præterea, Intellectus possibilis eget opera intellectus agentis ad intelligēdas res, ergo maximè indigebit eo in prima cognitione, quia tūc maxime intellectus possibilis est ī potētia, nudus & expers omnis præsidii; at si prima cognitio ei* esset rerū singulariū, nō esset ei necessarius intellectus agens, si quidē munus eius non est aliud quàm facere res uniuersales & immateriales, & vt ab eo ītellectus possibilis intelligēdi materiā accipiat. Ad hæc, singulare nō cognoscit distinctè ab ītellectu, ergo nō ē primò notū illi. Antecedēs multis modis ꝓbatur; etenim Arist. 1. Phys. 49. & aliis locis inquit intellectū esse uniuersaliū, sensū autē singulariū; at si intellectus & uniuersale & singulare cognosceret, nō recte Arist. illo modo distinxisset

Nouem argumēta, eorum qui conātur probare, singulare non esse primum cognitum, nec distinctè cognosci ab intellectu.

A intellectū a sēsu. ex quo loco licet etiā hoc pacto argumētari: Sicut se habet intellectus ad vniuersale, ita sēsus ad singulare, ergo ſm ꝑmutatā ꝓportionē, sicut sēsus ad vniuersale, ita ītellectus ad singulare: sed sēsus nullo modo apprehēdit vniuersale, ergo ītellectus aut nullo modo, aut saltē nō ꝑ se cognoscet singulare. Amplius, inter obiectū & potentiam debet esse proportio, at īter singulare & intellectum non videtur esse legitima proportio, cū intellectus sit immaterialis, singulare aūt materiale: ex quo etiā fit, vt intellectus nō possit moueri

B a singulari, nec recipere in se propriā speciē eius, quippe cū sit materialis: his accedit, ꝙ Arist. in 3. de anima tex. 16. ait ea, quę habēt materiā, eē tātū potestate intelligibilia: cum igit singulare sit penitus materiale, nō erit actu & per se intelligibile. Quid? ꝙ ibidē tex. 18. dī intellectus agēs facere omnia intelligibilia; quod profectò verum non esset, si singulare esset ꝑ se intelligibile: nam cum singulare actu tale sit, non fit singulare ab intellectu agēte: ac ideo per se & actu esset intelligibile, nec fieret intelligibile

C ab intellectu agente, quin ēt sine caussa Arist. eo in loco tantopere commēdaret vim atq; præstātiam intellectus agentis, eiusq; necessitatē frustra persuadere nobis contenderet; siquidem is ponitur necessarius esse, propterea quod cum intellectus posibilis sit in pura potētia ad intelligendum, nec possit recipere nisi species rerum immaterialium & vniuersalium, intellectus agēs trāsfert res (vt verbis vtar Auerr.) de ordine singularium, materialium & sēsibilium ad ordinē vniuersalium, immaterialiū atq; intelligibilium, vt ita ꝑcipi queāt ab intellectu; at

D si pōt singulare per se cognosci ab intellectu possibili, quorsum opus erit intellectu agente? Hæc afferri possent contra sentētiā nostram, quæ sigillatim enodanda & dissoluenda sunt.

Soluuntur supradictæ rationes.

CAP. XIX.

Ed quædam ante declarāda sunt, ex qbus facilis existat solutio argumētorum. Primùm igitur sciēdū est animam rationalem dupliciter considerari posse.

De duplici statu & cõsideratione animæ rationalis, uera & præclara doctrina.

posse. Vno modo, ut est substãtia quædã immaterialis, per se subsistens, similis intelligẽtiarum, cuius summa perfectio in rerũ vniuersaliũ & diuinarũ cognitione consistit. Altero modo, ut est ἐντελέχεια corporis, actus materiæ, pars hominis, & naturaliter connexa atq; copulata cũ facultatibus sensitiuis; per se oĩs scientiæ & cognitiones expers, omniumque rerũ notitiam quasi aucupans & acquirẽs per sensus. Ex qua distinctione (quam Philoponus etiam tetigit in 2. de Anima sup tex. 136.) perspicuũ est, primùm quidẽ, animam rationalem nec esse penitus immaterialem, nec prorsus materialẽ, sed quasi mediam & utriusq; naturę aliquo modo participẽ, quocirca interdũ posse operari immaterialiter, nonnunquã verò ẽt materialiter. Deinde duplicem esse statum animæ rationalis; unũ in quo adhærescẽs ad sensus, versatur circa res corporeas, materiales, & sensibiles, & in his rebus, quę sub sensus cadunt, perscrutãdis, discernendis, atque dijudicãdis occupatur, alterũ verò in quo animus noster seipsum colligens & excitans, vim illam immaterialẽ & prope diuinam cognoscendi res vniuersales & immateriales, quę antea veluti sopita erat, intẽdit & defigit in peruestigationem atque cõtemplationem rerum uniuersaliũ & immaterialium, atq; hac ratione omnes artes & sciẽtias adipiscitur. Horũ statuum licet posterior hic prior & nobilior sit & dignitati animæ rationalis cõgruentior; tamẽ ille prior & ordine temporis antiquior est; in eoq; animus noster multos annos uersatur, quàm perueniat ad hunc posteriorem. Priorem enim statum tenet, cũ incipit intelligere; tunc rerum singularium & sensibilium, quæ primæ omnium sese ad intelligendum offerũt, notitias accipit, quibus excitata & illustrata mens nostra, ad rerum vniuersaliũ & immaterialium cognitionem deinde prouehitur.

Quõ vniuersale dicatur ab Arist. notius secundũ rationẽ quã singulare.

Sed iã his rebus expositis, fidenter aggrediamur solutionẽ argumẽtorũ. Ad 1. Vniuersale dr̃ notius secundum intellectũ prout intellectus est, nã intellectui vt intellectus est magis cõgruit cognitio vniuersaliũ, quàm singulariũ, at ſm intellectũ vt est cõiũctus cũ sensibus, multò potius

A est singulare. Vel aliter, vniuersale dicitur, notius secundum intellectũ, quia cognitio illius est perfectior, distinctior & certior; nam quãuis singulare cognoscatur euidenter ab intellectu, quòd sit, tñ hæc cognitio est imperfecta & instabilis; siquidem cum singulare abest a sensu, intellectus non habet euidẽtẽ & certam cognitionem eius, sed tantum opinionẽ quandam & leuem coniecturã: vniuersale autem nõ modò cognoscitur, quòd sit, sed distinctè perfecteque comprehẽditur secundum essentiam suam, secũdum principia & caussas omnes, denique secundũ

B proprias affectiones tũ per definitionẽ; quàm per demonstrationem, & cognitio eius per se cõstãs & immutabilis est; hac igit̃ de caussa uniuersale potest dici notius esse secundum intellectum, cum nihilominus tamẽ secũdum nos, singulare sit notius. Ad 2. Vniuersale est prius secundũ intellectũ quàm singulare, prioritate perfectionis, & quia eius cognitio est prius & principaliùs intenta secundũ naturam, & quatenus singulare non potest perfectè cognosci nisi præcognito vniuersali; at prioritate generationis &

C temporis, priùs notũ est singulare cognitione crassa & cõfusa. Ad 3. magis uniuersalia dicuntur ab Arist. esse notiora nobis, nõ quidem comparatione eorũ quæ sunt vere singularia, sed ratione eorum quæ sunt minùs uniuersalia; quemadmodũ enim nos arbitramur singulare esse prius notum nobis quàm vniuersale, sic etiã existimamus inter ipsa uniuersalia ea quæ sunt magis vniuersalia, notiora esse secundum nos quàm minus uniuersalia: propterea quòd, ut ante diximus, illorum singularia & accidentia sunt ma-

D gis sensata quàm horum, nobisque notiora. Ad 4. falsum est quod assumitur, uniuersale est proprium obiectum intellectus, nisi per proprium intelligant principale, nam obiectum adæquatum intellectus, est oẽ ens, siue uniuersale siue singulare. Vel aliter, licet uniuersale sit ꝓpriũ obiectum intellectus, ut est intellectus, tamen ipsius intellectus prout est cõiunctus cum sensibus, & uersatur in illo priori statu, quẽ supra descripsimus, etiã singulare est obiectum. Ad 5. Quòd in hoc argumẽto tangitur de intellectu

H 3 agente,

agēte, cū ēt tŗāgatur in alia rōne, idcirco vtriusq; solutio latiùs īfra explicāda est.

Ad ea verò argumēta, quibus vr̄ ostē-di singulare nō cognosci distinctè ab intellectu, rñdendū est hoc modo. Ad 1. dr̄ sensus esse singulariū, quia tātum cognoscit singulare, itellectus aūt vniuersaliū, quia licet is, ut est cōiunctus cū sensibus ēt percipiat singulare, tñ intellectus per se & vt intellectus est, nō hēt cognoscere nisi vniuersale. Vel aliter. Dr̄ intellectus esse vniuersalis, nō quia non cognoscat singulare, sed quia cū sensus nō ascēdat altiùs q̄ ad cognitionē singularis, intellectus peruenit vsque ad cognitionē vniuersalis. Qm̄ igitur cognitio vniuersalis est propria intellectus, pp quā antecellit facultates sensitiuas, & ab his differt, ideo intellectus per vniuersale, tanquā per id qđ est summum & ultimum, distinguitur a sensu: etenim potentiæ distinguuntur, & æstimantur per summū & vltimum quod præstare possunt: Exēpli caussa. Sint duæ potentiæ mouentes, A. & B. & A. habeat vim mouendi pōdus ut 8. B. autem sit 4. si quæratur, quāta sit vis motiua ipsius A. respondebit esse ut 8. quia potest mouere pōdus vt 8. & hac re differre a B. qđ tm̄ mouere potest pōdus ut 4. non quin A. mouere queat etiā pondus vt 4. sicut B. sed qa summum qđ potest A, est vt 8. quod aūt B. ut 4. idcirco per hæc dijudicātur atque distinguūtur. Atque hāc rem Arist. in 1. de Cœlo tex. t 16. pulchrè declarat his verbis. [Si igitur aliquid potest mouere per stadia centū, aut leuare pondus, semper ad plurimum dicimus, ut talenta leuare cētū, aut per stadia ambulare centum, quāuis & partes quæ infra sunt possit, si & excessum, tāquam oporteat definiri potentiā ad finem excessus. Necesse est igitur id quod secundum excessum tot potest, & quæ infra sunt posse, ut si taltēa centum leuare, & duo. & si per stadia centum, & per duo posse ambulare. Potētia autem ipsius excessus est.] Hæc Arist. Ad eam autem rationē quæ huic argumēto subnectitur, ductā ex permutata proportione rñdendū est; talem modum argumētādi non valere in his rebus, quæ sibi inuicē subordinatę sunt, hoc est quarū vna ab altera continetur & includitur, sicut

Potētię uirtus æstimatur ex summo & maximo quod potest.

Quādo ualet Argumentatio a permutata pportione.

A prior a posteriori, & inferior a superiori, id qđ dilucide ostēdi potest hoc exemplo: Sicut se habet homo ad nō hominē, sic animal ad nō animal; ergo secundum permutatā proportionē, sicut homo ad non animal, ita animal ad non hominē; hoc tamen falsum est, nam homo ita se habet ad non animal, vt verum sit nullū hominem esse nō animal; non sic autem habet se animal ad nō hominem; non n. est verum dicere, nullum animal esse nō hominem, siquidē equus est animal, qui est nō homo, non valet autem in huiusmodi terminis modus argumentandi secundum permutatā proportionem, qa

B sunt sibi inuicē subordinati; homo enim subijcitur animali, & non homo nō animali; cum igitur sic etiam se habeāt sensus ad intellectū, & obiectum sensus ad obiectum intellectus, non est mirum in his etiam infirmam esse prædictam argumentādi rationem. Sēsus enim inferior & angustior in cognoscēdo est quàm intellectus, nō ergo si sensus non potest apprehēdere uniuersale, ex eo cōcludi potest intellectū non posse cognoscere uniuersale. Ad 2. falsum est inter intellectū

C & singulare non esse debitam proportionem; nam si non potest singulare cognosci ab intellectu; hoc accidet aut qa est singulare, aut quia est materiale; non qa singulare, sic enim nullum singulare cognosci posset, quare nec Deus. Nec quia materiale, qđ patet tripliciter, primùm quia sic nec vniuersale posset cognosci, quippe cum sit etiā materiale ut homo & animal & materia prima: Deinde quia licèt intellectus per se & ut intellectus est sit immaterialis, tamen ut est forma corporis est quodammodo materialis, &

D prout coniunctus cū sensibus uersatur in illo priori statu, quem ante diximus; est quoque materialis quodammodo in operando, & sic habet similitudinem & proportionem cum singulari. Postremò cum perspicuum sit & in confesso apud omnes, singulare aliquo pacto cognosci ab intellectu, & quidē distinctè, ut ante docuimus, eadē planè difficultas urget & premit aduersarios, quo pacto id qđ est materiale cognoscatur ab eo, qđ est immateriale. Nec possum satis mirari eorū qui contra sentiunt, opinationem; quippe

Non est cōtra naturā & conditionem intellectus nostri, ut is cognoscat res singulares.

quippe qui cũ velint vnã tantummodò esse animã rõnalem in hõie (id quod nobis ẽt, quia verissimũ est, maxime probatur) in cuius substantia quæ est immaterialis & indiuisibilis, vel immediatè uel mediatè fundẽtur, atq; inhæreãt oẽs potentiæ eius, siue immateriales ut intellectus & uolũtas, siue materiales ut oẽs potentiæ sensitiuæ ac uegetatiuæ; cũ inquã hoc teneãt & profiteantur, tamen pro absurdo habeãt cõceptũ seu speciẽ singularis posse recipi in intellectu. Ad 3. Quod habet materiã, cuiusmodi est singulare, potest dici partim esse intelligibile, partim nõ; sumendo. n. intelligibile pro eo qđ est ꝓprium obiectũ intellectus, & nullo mõ ꝑcipitur a sensu, & refertur ad intellectũ, prout intellectus est, sic res materiales & singulares secundum Aristot. non sũt actu intelligibiles; at sumendo intelligibile pro eo quod est per se primò quidẽ sensibile, secundariò autem & aliqua ex parte ẽt percipitur ab intellectu, non ut intellectus est, sed prout est cõiunctus sẽsibus, sic & uerum est, & a nobis asseritur singulare esse intelligibile. Ad 4. Intellectus agens dr̃ facere oĩa intelligibilia, nõ simpliciter & absolutè, sed ea tantũ quæ sunt propriè & verè intelligibilia, quales sunt res uniuersales. Quamquam nõnulli putant, in quibus est Burlæus, eo loco quẽ ante citaui, intellectũ agentẽ necessariũ esse duplici nomine, tum ut efficiat res propriè & perfectè intelligibiles hoc est vniuersales, atque hoc est principale munus eius, tum ẽt ut ea quæ sunt per se materialia & singularia illuminet & reddat apta ut si non perfectè saltẽ aliquo pacto sint intelligibilia, & moueant intellectum: negant. n. res singulares sine lumine & beneficio intellectus agentis habere posse ullã uim mouendi intellectum possibilem. Sed licèt hæc opinio non probetur nobis, tamen eam impunè nũc abire sinamus. Sed dicet aliquis, Aristot. aduersari nobis, quippe qui in 3. de Anima text. 9 scribit, res materiales & singulares cognosci ab ĩtellectu reflexè; vniuersales vero & immateriales directe: quid autẽ aliud est reflexe cognosci, quàm non distinctè & non per se cognosci? Verùm hoc soluitur, nam reflexè cognosci non est indistinctè cognosci, sed

Quõ intellectus agẽs secũdũ Burlaeũ sit necessarius nõ modo respectu uniuersaliũ, sed etiã singularium.

A cognosci ab intellectu, nõ prout intellectus est in se manens, sed prout est cõuersus, demissus, & quasi inflexus ad sensũ. Nec verò latet me, Gregorium Ariminẽsem & Burlæũ, in his locis quæ supra in medium protuli, multò secus interpretari hunc locũ Arist. quàm explanare solent cæteri expositores: aiunt. n. Aristot. eo loco docere uelle res singulares directè cognosci ab intellectu, uniuersales autem reflexè; nam cũ intellectus possibilis conuertit se ad sensus, ut ab his accipiat materiam intelligendi, primò & directè incurrit in ipsa phãtasmata, quæ B sũt singularia & rerum singularium simulachra; nõ aũt in uniuersalia, quippe eum ibi non sint expressa, sed tantùm potestate inuoluta in ipsis singularibus lateant; sed postea reflectens se ad considerationem & comparationẽ singularium, quæ ante seorsim cognouerat per phantasmata, & intuens similitudinem & cõuenientiam eorum inter se, ex illis elicit notionem uniuersalis, atque hoc pacto quasi per quandam reflexionem & facit & cognoscit uniuersale.

Secundum Greg. Ariminens. & Burlaeũ singulare directè uniuersale autem non nisi reflexè ab intellectu nostro cognoscitur.

Quomodo autem qui faciunt primò C cognitũ singulare, tueri queant necessitatem intellectus agentis, quem Aristo. introduxit, & deinde omnes fermè Peripatetici admiserunt atque defenderunt, paucis est in præsentia a nobis explicandum. Tametsi ponatur non modò singulare cognosci a nostro intellectu, sed etiam prius cognosci quàm uniuersale, nihilominus tamen intellectum agentem necessarium esse homini ad intelligendum, hac una & breui ratione ostendi potest. Intellectus humanus eò differt & præstat sensibus, ꝙ sensus D quicquid percipit, id omne actu est in rebus, nec rem ullã accipit, quæ nõ sit actu in rebus, & quam necesse sit fingi, & informari ab animo. Etenim quicquid sẽtitur (Arist. ait prioris libri Posteriorum Analyticorum textu 43.) id necesse est, hoc aliquid esse & alicubi & nunc, quod autem eiusmodi est, id actu esse in rebus, nec ab animo nostro fingi, manifestum est: ex quo Aristoteles concludit vniuersale, quod est ubiq; & semper sentiri nõ posse. Sed dicet aliquis Arist. extremis propè uerbis secundi lib. Posteriorũ

Obserua diligenter doctrinã hãc de necessitate intellectus agẽtis.

& perspicuè & affirmatè docere, licèt qđ sentitur sit singulare, sensum tamen esse ipsius vniuersalis: cum autem vniuersale non sit actu in rebus, consequens est, aliquid sub sẽsus cadere, quod non est actu in rebus. Verùm hoc facilè soluit: Actio sentiendi ea re differt a potentia sensitiua, quòd sensatio est vnius determinati singularis: cernitur hoc coloratum, auditur hic sonus, nec pôt indifferenter actu sentiri vel cerni quodlibet coloratũ: At potentia sensitiua ut visus, ex se non est determinata ad hoc vel illud coloratũ, sed pro obiecto adæquato respicit quodlibet coloratum; quoniã igitur actus sentiendi semper est determinatus ad vnũ aliquod singulare, potentia verò sensitiua ex se indeterminata est ad quodlibet singulare contentũ sub obiecto suo adæquato: idcirco Aristoteles dixit, sentiri quidem singulare, sensum autem esse ipsius vniuersalis. verũ igitur est quod demõstrandum suscepimus, nihil percipi a sensu, qđ non sit actu in rebus, uel quod necesse sit de nouo ab animo fingi & informari. Ex quo licet intelligere, quamuis sensus & dici queat, & uerè sit Agens respectu sensationis, quam efficit (Sensationẽ namque, tum quia est actio vitalis seu uiuẽtis, tùm quia est actio immanẽs, necesse est produci a sensu, a quo recipitur) non esse tamen necessarium ponere sensum aliquem agentem respectu obiecti sensibilis, ut nimirum uel species sensibiles effingat, uel de nouo formet aliquod sensibile, quod non est actu in rebus; omne enim sensibile, cum sit hoc aliquid alicubi & nunc, actu est in rebus & per se sufficiens est ad mouendũ sensum. Nõ sic est in intellectu: Intellectus enim humanus nõ modò singulare, sed etiam vniuersale cognoscit; quinimo vniuersale est præcipuũ ac principale intellectus nostri obiectũ. Vniuersale autẽ (vt Arist. ait 8. tex. primi libr. de Anima) aut nihil est aut posterius est; reuera. n. nihil est ante singularia, uel in singularibus actu existens ante omnem animæ operationem, sed posterius est, vtpotè ex ipsis singularibus, ui & functione animi elicitum & effictũ. Cum igitur præcipuum intelligibile sit uniuersale, nec id actu sit in rebus, sed ab animo nostro formari debeat, qs non videt necessariam esse in animo nostro vim quandam & facultatem effectricem uniuersalium, quæ intellectus agẽs appellatur? nihil autẽ ad id quod nunc agimus refert, siue intellectus agẽs re differat ab intellectu possibili, siue eadem re sit potestas animi, ratione tantum & munere differẽs: Et siue intellectus agẽs efficiat uniuersale per abstractionẽ a singularibus, uel per singulariũ inter se cõparationẽ: quib. de rebus in libris quos de Anima iuuante Deo edituri sumus, tempestiuè lateque disputabitur. Manifestum igitur est, eos qui censent singulare cognosci ab intellectu, perbelle tueri necessitatem, uim, & dignitatem intellectus agentis. Atque his expositis, huic Tertio libro finis imponatur.

FINIS LIBRI TERTII.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS EORVMQ. VARIIS CIRCA RERVM NATVRALIVM PRINCIPIA, OPINIONIB.

LIBER QVARTVS.

Vae viã munire poterant, & aditum patefacere ad faciliorem intelligẽtiã explanationemque earum rerum quas hoc opere docere volumus, ea ferè superioribus libris complexi sumus. Quãobrem sequitur ut ad id, quod est principalis materia huius operis, tractandum aggredientes de communibus omnium penè rerum naturalium principiis, & affectionibus agamus. Sed quia nis & scientia naturalium affectionum, tota proficiscitur ac pendet ex principiis earum antè cognitis, & perceptis, de his priori loco dicendum erit.

Sex igitur, qui proximè sequũtur lib. in explicandis generalibus principijs, & caussis rerum naturalium consumuntur. In hoc autem quarto libro, arbitrati sumus fore lectoribus iucundissimum atq; utilissimum, si priusquã ueram & Aristotelicam naturalium principiorũ doctrinã tradamus, omnes propemodum opiniones, quæ de principijs rerũ naturaliũ apud veteres philosophos olim floruerunt, commemorantes, & velut ante oculos ponentes, diligenter & accuratè pertractemus. Vix enim credi potest, quãtas multarum & discrepantium inter se opinionum diligens enarratio atque dijudicatio, utilitates habeat, quãtumque prębeat adiumenti ad peruestigandam, reperiendam, tuẽdamque ueritatem. Quæ res, licet per se manifesta sit, libet tamen eam hoc loco nonnullis testimoniis Aristotelis illustrare.

B *Quàm sit vtilis consideratio variarum opinionum.*

CAP. I.

Primvm igitur docet Arist. 1. li. Topicorum, habere cognitas, & notatas complures sentẽtias & rationes illustrium philosophorum, suppeditare magnam vim & copiam ad disserendum probabiliter de omni re proposita: siquidem hoc dicitur probabile, quod videtur aut omnibus sapiẽtibus, aut multis, aut etiam vni, si modo is præcellens fuerit. *Septẽ vtilitates, quæ ex diligẽti uariarũ opinionũ tractatione percipiuntur.*

C Deinde multitudo & uarietas opinionum quæ in re quapiã versantur, faciunt nos dubitare & animaduertere difficultates quę in ea re latẽt: nam ut est in 1. de cœlo tex. 100. [Contrariorum demonstrationes, dubitationes sunt de contrarijs.] Quid autem vtilitatis sit scire bene dubitare, & perspectas habere difficultates, quib. id quod disputatur implicatum atq; inuolutum est, pulchrè declarat Arist. initio 3. lib. Metap. his uerbis: [Est aũt operę pretium aliquid facultatis habere uolentibus, bene dubitare: Nam posterior facultas, solutio eorum est quę antè

D dubitata fuerunt; illi enim qui quærunt, nisi primò dubitent, similes illis sunt qui quonã ire oporteat ignorant, & adhuc neque utrum inuenerint quod quęritur an nõ, cognoscere possunt; Finis etenim his quidem non est manifestus, illi autem qui antea dubitauerit, patescit.] Postea, diligenter enarratis opinionibus aliorum, facilè intelligimus quid in illis probandum est, & sequendum; quid itẽ fugiẽdum & reiciendũ sit: id quod Arist. indicat in 1. lib. de Anima tex. 19 [Oportet, inquit, percurrere opiniones priorũ

qui

qui de anima aliquid enunciauerũt, vt A bene quidẽ dicta accipiamus, si quid autem est non bene, hoc euitemus.] In 13. lib. Metaphy. simile habet. [quæ ab alijs dicuntur,] ait, [primo speculandum est, vt tum si quid nõ rectè dicant, nõ simus eisdem conscij, tum si quid nobis & illis commune decretum est, hoc separatim non contra nos grauiter feramus, sufficiẽs enim erit, si quis quędam meliùs dicat, quædã non deteriùs.] Præterea; Philosophi est, veras opiniones à falsis internoscere & secernere, has condemnare, illas approbare: hoc autẽ rectè facere nõ potest, nisi vtrasq; bene perspectas expli B catasque habeat; nã vt est apud Arist. 1. lib. Ethic. vnusquisq; rectè iudicat ea q̃ nouit, atq; eorum bonus iudex est: si qui dẽ, vt dicitur 3. Metaph. tex. 1. melius se habere necesse est illum ad iudicandum qui tãquam aduersarius, omnes vtrinq; rationes oppositas audit. quare ne quẽquam ab sentẽ, aut indicta caussa videamur condemnare, eorum sententias atq; rationes in mediũ producere ac enarrare oportet. Quod Aristo. elegantissimis verbis ostendit in 1. de Cęlo tex. 101. ita scribens: [Narratis opinionibus aliorũ, C magis utiq; credibilia erunt dicenda, ijs qui ante audierint dubitatorum sermonum iustificationes: nã videri idicta caussa condemnare, minùs vtiq; nobis ierit, etenim oportet eos arbitros esse non aduersarios, qui ueritatem sũt iudicaturi sufficiẽter.] Postremò, ex tractatione atque refutatione aliarum opinionum firmior atque illustrior sentẽtiæ nostræ veritas existit. Nõ enim veritas satis munita & tuta esse, aut lucẽ suã ostendere potest, nisi priùs dubitationum tenebris discussis & aduersarijs opinionibus reiectis D atque profligatis. Porrò, cõmemorãdis aliorũ sententijs, nõ solũ id cõsequimur vt redarguamus eas quæ falsæ sunt, verũ etiam vt aperiamus caussas cur illę sint falsæ, & cur si falsæ sunt, verę tñ multis magnisq; philosophis visæ fuerint. Quæ res quantũ valeat ad confirmationẽ veritatis præclarè ostẽdit Aris. 7. lib. Ethic. c. vlt. hoc modo scribẽs: [Nõ tñ opus est vt verũ dicamus, sed etiã oportet vt falsi caussam explicemus: hoc.n. ad fidem faciendã conducit; nã cum rationi consentanea visa fuerit caussa, cur verũ appare at esse qđ verũ nõ ẽ, facit vt vero magis fidẽ adhibeamus.] His accedit, q̃ ex comparatione nostrę sniæ cum aliorũ opinionibus, clariùs apparet quãtò ꝓbabilior & verisimilior sit nr̃a snia; ꝑm illud qđ vulgò dici solet, opposita iuxta se posita magis elucescere: hoc ẽ clariùs discerni ac dignosci. Nos igiť ꝓpositis tot tantisq; utilitatibus, fidenter aggrediamur (opus sanè arduũ, à paucis susceptũ, à nullo elaboratũ, desideratũ à plurimis) ad pertractandas opiniones antiquorũ de principijs rerũ naturalium: easq; uel ex illorũ libris, qui adhuc extãt, uel ex scriptis aliorum qui eas memorię prodiderũt, perspicuè ac diligẽter exponamus.

Praclara Arist. sententia, omnibus sapiẽtia studiosis diligenter animaduertenda.

De uarijs sectis Philosophorum.

CAP. II.

ENarraturis opiniones veterũ philosophorũ de principijs rerũ naturalium, paulò altiùs repetẽdũ est, & nõnihil dicẽdũ de uarijs eorũ sectis, quę olim præcipuè floruerũt, tũ quo meliùs intelligãtur ea, quę hoc loco docere uolumus, tum ẽt ut aliquã lucẽ afferamus quamplurimis locis Arist. in quibus prisca philosophorũ decreta, nimis presse & obscurè perstringit. Itaque uarietatẽ & progressionem omnium ferè sectarũ quasi in tabella quadam adumbratã, omnibus inspiciendam proponemus.

Sciẽdũ igitur est duas fuisse principes Philosophorũ sectas, è quibus reliquæ ꝓpagatę & perseminatæ sunt; vnã Ionicã, alterã Italicã; vtramq; ex locis in qbus floruerũt, nominatã: id quod facilè colligi pöt ex ijs, quę scribit Arist. 1. Metaph. August. 8. de Ciu. Dei, & Laertius in proœm. sui operis. Tertia verò secta, quæ a Clemẽte 1. Stro. Eusebio 10. li. de præparat. Euan. & Theod. 1. lib. de curatione Gręcanicarũ affectionũ dicitur Eleatica, ab alijs subijciť Italicæ sub Thelauge filio Pythagoræ. Ionicę autem sectæ princeps fuit Thales Milesius, cui successit Anaximãder, quẽ subsequutus ẽ Anaximenes, cuius auditor fuit Anaxagoras; Anaxagorã aũt audiuit Archelaus, qui primus memoratur ex Ionia Athenas

nas Philosophiam transtulisse: hic magister fuit Socratis, qui relicto studio Physiologiæ tãquã magis curioso q̃ necessario uel utili ad priuatã ciuilemq; uitã in formandã,& ad beatitudinẽ cognoscẽdã atque comparandam, se totum dedit ad tractandam & explicandã Philosophiam moralẽ, Socratis porrò multi fuerũt auditores, sed in primis nobiles Aristippus autor sectę Cyrenaicę, Antisthenes Cynicæ, Plato academicę,& Xenophon magis studiosus vitæ militaris & historicæ ac politicæ facultatis, q̃ theoricę Philosophiæ. Post Platonẽ aũt Philosophia i quatuor celebres disciplinas & sectas diuisa ẽ, Academicã, Peripateticã, Stoicã, Epicureã. Academicæ, quę à loco nomẽ accepit, princeps fuit Plato, cui successerũt Speusippus sororis fili⁹, Xenocrates, Polemon, Crantor,& Crates. Atque hi ad veterem Academiam pertinent.

An fuerit triplex Academia.

Mediã Academiã (si Laertio credĩt) instituit Arcesilas; Lacides Nouam inuenit. Eusebius li.14.de præparat: Euan. cap.2.testimonio Numenij Pythagorici confirmat tertiã quãdam Academiam à Carneade fuisse excitatã. Cicero duas Academias, Veterẽ & Nouã agnoscit. Mediã, ceu tertiã quãdã & à Noua diuersã, nusquã, quod ego sciã, nominat. Quanquàm is, lib.2. Academicarũ quæstionũ, Carneadẽ nõnihil ab Arcesila discrepasse, nõ obscurè significat. Cum enim hæc quatuor essent Arcesilę decreta: vnũ, Nihil posse cõprehendi: Alterũ, Sapiẽtem nulli rei vnquã assensurũ: tertiũ, Omnia esse ęqualiter icerta, obscura, incognita, & improbabilia: Quartũ, Sapientẽ nihil pbaturũ, nihilq; opinaturũ, Ex his, Carneades priora duo pbabat, placebat. n. ei, nihil posse comprehẽdi,& sapiẽtẽ nulli rei tãquã perceptę atq; planè cognitæ assensurũ: in duobus aũt posterioribus, Arcesilæ dissentiebat: inter omnino. n. icertũ & omnino cõprehensum, medium ponebat ipsũ probabile & id qđ esset simillimũ & proximũ vero: atq; hoc probaturum & opinaturũ, & sequuturum sapientẽ tam in agendo q̃ in disserẽdo: ita tamen, vt se nõ scire, sed opinari, non verum cõprehendere, sed verisimilitudinem sequi,& itelligat ipse, & simpliciter aperteq; profiteatur. Hãc ego doctri-

Dissensio iter Arcesilã et Charneadem.

A nam, cum media sit inter veteris Academiæ disciplinam & Arcesilæ sentẽtiam, veriùs Academiam Mediam, quam illã Arcesilæ appellari posse censo. Sed qui disciplinam Arcesilæ Mediã Academiã nuncuparunt, non tam spectarunt rationem doctrinæ, quàm ordinẽ temporis quo Arcesilas medius fuit inter veteres Academicos & inter Lacydem atq; Carneadẽ illis posterior, his autem prior. Porrò Carneadis senẽtiam & doctrinã multis locis Cicero tam studiose amplectitur, tãq; pugnaciter defensitat, vt eã sibi præter cæteras placuisse, satis aperte declaret.

Carneadis sentẽtia veriùs quam Arcesilę, ad Mediã Academiã ptinet.

B Eã tamẽ & Lucullus apud Ciceronem libro 2. Academicarũ quæstionum,& D. August. tribus libris quos contra Academicos scripsit, accerimẽ oppugnarunt. Numenius Pythagoricus de horum Academicorum varietate, inconstantia,& dissensione librum scripsit elegantissimum, cuius etiam nunc apud Eusebium libro 14. de præparat. Euangelica, nonnulla extant vestigia. Sed omissis Academicis ad Peripateticos ueniamus.

Secta Peripatetica.

C Aristoteles quamuis discipulus fuerit Platonis, tamẽ secedens in Lyceum, diuersam instituit sectam, quæ, quòd is obambulãs auditores suos docere soleret, Peripatetica dicta est. In hac, post Aristotelem illustres fuerũt, Theophrastus Aristotelis discipulus & in schola successor. Theophrastũ audiuit Eudemus, qui (vt Simplicius ait 1. lib. Physicorum super textum 30.& libro 6. super textum 51.) in omnibus sequutus est Aristotelem, eiusq; decreta & sentẽtias, omniũ eius interpretũ optimè cognitas & pspectas habuit. Theophrasti auditor fuit Strato Lã-

D psacenus, cognomẽto Physicus: quãquã hunc, quòd multa à magistris suis bene constituta, loco mouerit atque deturbauerit, Cicero neget germanum fuisse Peripateticũ. His adnumerare oportet Lyconem, Critolaum, Diodorum, Demetrium Phalereum Dicearchum, Hieronymum, Cratippum. Eusebius quoque libro 9. cap. 3. de præparatione Euangelica, nominat quẽdã Clearchũ Peripateticum. Hæc disciplina postea iacuit sine cultu & honore, vel iniuria temporum vel hominum indiligẽtia, eamq; longo

post

post interuallo excitauit & illustrauit A Alexāder Aphrodisæus, qui explanādis omnibus pene libris Aristotelis id consecutus fuit; vt nemo suo tēpore ac etiam multò post, auctore Auer.3.de aīa cō. 14.haberetur Philosophus & Aristotelicus, qui nō esset Alexādræus. Nam Porphyrius Syrianus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Themestius, aut magis fuerūt Platonici quàm Aristotelici, aut certè utriusque sectæ studiosi, utramque cōciliare atque permiscere studuerunt. Auerroes autem inter Arabes, & inter Latinos Albertus & D. Thomas dignissimi sunt, qui in Lyceū ascripti, in primis B Peripateticis numerentur: reliquos aūt propemodum infinitos, qui postea Peripatetici uideri voluerūt, quia uel minuti & obscuri sunt si conferantur cum superioribus, vel quia solo nomine Peripatetici sunt, re ipsa autem minimè, hoc loco prætereundos esse duximus. Sed quātum Aristotelis disciplina cæteris omnibus præstet, uel hoc unū indicio & argumento esse potest, q. posthabitis & penè deletis alijs, hæc vna iādiu vigeat apud omnes & maximè colatur à Christianis: licèt Eusebius in lib. de Præpar. Euāge. C & D. August. lib 8. de Ciu. Dei, affirment doctrinā Platonicam reliquis omnibus disciplinis, & ueritati & Religioni Christianæ longè propriorem esse.

Secta Stoica. Stoicæ disciplinæ princeps fuit Zeno Cittycus, auditor Cratis Thebani, quāquam is dr etiam operam dedisse Xenocrati & Polemoni. Præfuit scholæ duos & viginti annos; post quē numerātur illustres Stoici, Cleātes, Chrysippus, Diogenes Babylonius, Antipater, Panætius, Possidonius. Vide Ciceronem in procemio lib. de Diuinat. in cuius operis pri- D mo libro, Boētum quendā appellat Stoicum. His quoque annumerari potest Seneca & Epictetus, cuius extat pulcherrimum Enchiridion Simplicij commentarijs illustratū.

Secta Epicurea. Epicurus auctor sectæ Epicureæ, secundū Gellium æqualis fuit Zenonis Cyttici. in physicis quidē ferè Democritū sequutus est: in his autē, quę ad summum bonum pertinent, ab Aristippo Cyrenaico & Eudoxo (cuius de summo bono sentētiā Arist. cōmemorat lib. 10. Ethic.) aliquātulum quidem, sed non multùm abhorret. Huius præcipui sectatores fuerunt, Metrodorus, Hermacus & Zeno; quē Philo, vt est apud Ciceronem in 1. de natura Deorū, Coryphēū Epicureorum solebat appellare. ad quórum societatem non video cur nō sit aggregandus Lucretius, vir Romano genere clarus, & ī hac disciplina valde probatus & nobilis; quippe qui totam Epicuri Physiologiam latinis versibus diligēter exposuit. Hæc de Philosophia Ionica, nunc de Italica dicendum est.

Secta Pythagorica. Pythagoras Samius venit in Italiā regnante Tarquinio Superbo: tātaq; cum disciplina & auctoritate tenuit magnam illam Græciam, multaq; secula sic viguit Pythagorçorum nomen, vt nulli alij docti viderentur; cuius sapientiç prçiudicata opinio tātum valuit apud eius auditores, vt cum quid affirmarent, si quæreretur ex ipsis cur ita esset? nihil aliud respōderent, quàm ipse dixit; ipse autem erat Pythagoras. Præceptor eius fuit Pherecydes Syrus, qui & primus Philosophorum, quod literis extet, dixit animos hominum immortales esse, & nō fabulosè more antiquorum (vt Aril. docet 14. Metaphysicæ ca. 6.) sed granìter, & serio philosophari cæpit; quem apud sapiētes sui temporis magni nominis & auctoritatis fuisse, perspicuū est ex Thaletis vita, quæ est apud Laertium. Pythagoras igitur auctor fuit eius Philosophiæ quæ dicta est Italica; propterea quod eam docuit in Italia, maxime verò Crotone, magna frequentia & nobilitate discipulorum. Sectatores eius memorātur, Theano vxor, Thelauges filius, Empedocles, Epicharmus, Archites Tarentinus, Alcmæo Crotoniates (quem Aristot. 1. Metaphysicæ capitulo tertio, cōfirmat fuisse tempore Pythagoræ iā senioris) Hyppasus Metapontinus & Philolaus.

Secta Eleatica. In secta autem Eleatica (quam initio diximus a multis subijci & subnecti disciplinæ Italicæ) hi fere numerantur, Xenophanes, Parmenides, Melissus, Zeno Eleates, Leucippus, Democritus, quo tempore fuit etiam Hippocrates Medicorū princeps, & Heraclitus. De varijs igitur sectis philosophorū pro eo, ac visum est instituto nostro cōsentaneum, est vt opinor, dictum satis. Sua porrò cuiusque sectæ dogmata

dogmata plenè cognosci possunt, ex iis quæ de sectarum principibus Laertius & alii memoriæ prodiderunt. Quamquā Platonis doctrinam breuiter & distinctè vno libello cōplexus est Alcinous: Epicuri autem Physiologiam (quę tota etiā pene Democriti est) Lucretius, vt supra diximus, elegāti & copioso poemate subtiliter explicauit.

Philosophiā prius floruisse apud Barbaros quam apud Græcos.

Neque vero apud Græcos solum Philosophia viguit, sed etiā apud Barbaros atque adeo multo priùs & purius: quod indicat Plato multis locis, vt initio Timæi, in Cratylo, ī Cōuiuio & in Epimenide: & item Arist. in 1. Metaph. loquēs de Ægyptiis. Quamobrem Pythagoras, Democritus, Plato studio ac spe addiscēdi, externas & barbaras nationes adierunt, longinquasque terras peragrarunt. Quin etiam Aristotelem multa didicisse a quodā Iudæo, & a Theophrasto magnopere laudatam esse Philosophiā Hebræorum, Eusebius cōfirmat libro 9. de Præparat. Euang. cap. 1. & 3. testimonio Porphyrii, & Clearchi Peripatetici; id quod Eusebius accepisse videtur ex Iosepho, libro primo aduersus Apionem. Illos etiam, quos tāquam sapientes uenerata est antiquitas, non Græcos, sed magnam partem Barbaros fuisse cōstat. Etenim Orpheus, Thrax fuit; Thales, Phœnix; Mercuri⁹, Ægypti⁹; Zoroastes, Persa; Athlas, Lybicus seu Phryx; Anacharsis, Scyta; Pherecydes, Syrus: Deinde apud Hispanos, olim magistratus gerebāt viri sapiētia clari, differentes de natura, Deo, & moribus. Apud Gallos sapientes habebantur Druidę: Apud Ægyptios, Sacerdotes; apud Babylonios, Chaldæi; Apud Persas, Magi; Apud Indos, Gymnosophistæ; Apud Hebræos, Prophetæ. Quinimo cūctarum pene artium, & sciētiarum originem, & inuentionem multi antiquitatis scientissimi, & maximæ auctoritatis viri referūt ad Barbaros, & imprimis ad Hebræos; cuius rei nō parua nec obscura extant in sacris literis argumēta. Verùm hac de re copiosissimè scripserunt Iosephus duobus libris contra Apionem, Iustinus Martyr in sermone exhortatorio ad Gentes, Clemens 1. li. Stromatū, Eusebius lib. 9. & 10. de præparat. Euang. Cyrillus 1. lib. cōtra Iulianum, Theodoretus in lib. de Græcanicis affectionibus; licèt Diodorus Siculus 1. lib. cap. 1. putet Græcis non esse Barbaros antiquiores: & Epicurus, ut in aliis, sic in hoc etiam delirans dixerit, neminē nisi Græcum, idoneum esse ad philosophandum. De Latinis autem nihil dicendum est, quippe cum Philosophiam a Græcis acceperint, eorumque sectas alii alias secuti fuerint.

Illud etiam his quæ dicta sunt adiūgi potest, Philosophorū sectas nomē sumpsisse vel ab eo qui instituit, vt Pythagorici, dicti sunt a Pythagora; vel a patria illius, vt Cyrenaici, a Cyrene, quæ fuit patria Aristippi; vel a loco vbi philosophabantur, ut Academici, & Stoici; uel ab actione aliqua, ut deambulatione, unde Peripatetici nomen inuenerunt; uel a genere uitæ, ut Cynici, uel ab electione & iudicio in philosophādo, ut Ephectici uel Sceptici, q auctore Pyrrhone nullum esse certum iudicium rerum affirmabant. Quoniam uerò multi in una potissimum Philosophiæ parte fuerūt occupati, hinc alii dicti sunt Physici, ut ferè qui ante Socratē; alij Ethici ut ipse Socrates; alij Dialectiti, ut Megarenses. Ex Priscis item Philosophis, quidam nihil in scriptis reliquerunt, ut Socrates. licèt D. August. 1. libro de cōsensu Euang. c. 7. affirmet Socratem impulsu dæmonis, quem sibi ipse familiarē esse iactabat, scripsisse fabulas Æsopi. alii unum tantum opus, ut Parmenides & Anaxagoras; alij multos libros, ut Plato & Aristot. Sed quia de sectis philosophorum dictum fuit; de tēpore quoquisq; eorum uixit ac floruit, etiā dicamus; est enim tractatio hęc, nec instituto nostro aliena, & scitu dignissima, certè studiosis philosophiæ non minus vtilis quàm iucunda.

Ex-

Explicatur, quo tempore floruerint nõnulli ex præcipuis Philosophis: sed priùs agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorũ Philosophorũ tempora, mirificè cõfert.

CAP. III.

QVo tẽpore vixerint ac floruerint nõnulli ex ijs Philosophis, quos paulò antè memorauimus; népe qui in singulis sectis sapientiæ noïe ac fama cæteris antecelluerunt, deinceps ostendamus: uerùm quoniam in descriptione & expositione horum temporũ, non alia utemur cronographia, quàm ea quæ notatione Olympiadum nititur, ꝙ ea sit omnium maximè certa & explorata, & ab antiquis scriptorib. Græcis iuxta & Latinis probata & usurpata; necessarium esse duximus, quò meliùs intelligãtur quæ dicere uolumus, pauca quędam de ratione Olympiadum prędocere. C

Vnde sumptum sit nomen Olympiadis. Nomen Olympiadis ductum fuit ex ludis Olympicis, qui sacri Ioui Olympico, in Elide, maximo totius Grecię concursu, quinto quoq; anno fiebant: spaciũ .n. eorum quatuor annorũ, qui inter unã celebrationem ludorum Olympicorum inclusiuè, & alteram celebrationem proximè cõsequentem exclusiuè, interiecti sunt, Olympiadem appellarunt. Et quia id temporis spacium quadriennium continens, erat tum maximè certum, fixum & immutabile, tum etiam notissimũ omnibus, non Græcis modo; sed quibusuis D etiam Barbaris & externis gentibus, propter famam illorum ludorum ad oẽs penè regiones peruagatam, & apud omnes gentes peruulgatam: idcirco historiographi & cronographi rationem & usum Olympiadum ad constitutionem Cronographiæ, & ad notationem distinctionemque temporum, meritò adhibuerũt, Sed quamquam nomen Olympiadum ex Olympicis ludis sumptum est, nõ idẽ tamen utriusque rei initium fuit: ludos namque Olympicos multò priores &

A antiqores fuisse quàm Olympiades, norunt quicunq; memoriam antiquitatis vel leuissimè tenent. Legimus.n. ludos Olympicos ẽt ante bellum Troianũ, magna celebritate fieri solitos: vsum autem Olympiadum, non ante quadringentos annos, post excidiũ Troiæ transactos cœpisse cõstat. Verùm quo tempore primũ instituti sint ludi Olympici, quisve primus eorum auctor & inuentor fuerit, nõ idem sentiunt & scribunt omnes. *Ludi olympici multo antiquiores Olympiadibus.*

Velleius Paterculus priore libro suæ Historię certamen Ludicrum Olympiorum ad corporis animique uirtutem ex- B citãdam efficacissimum, institutum esse ait ab Iphito Elio, annis ante consulatũ Marci Vinicij (ad quem Velleius illam scripsit historiam) octingentis uiginti tribus; incidit autem consulatus Vinicij (ut ipsemet Velleius paulò infra scribit) in annum ab vrbe cõdita septingentesimũ octogesimum quintum, quare institutio ludorum Olympicorum facta ab Iphito Elio pręcessit urbem Romam annis triginta octo. Sed cum eodem in loco Velleius dicat, certamen Olympicum fuisse institutum ab Atreo, cũ is Pelopi patri funebres faceret ludos, in quib. omnis generis certaminum Hercules uictor extitit, annis ante sua tempora mille ducentis quinquaginta, hoc est ante Iphitũ annis plus quàm quadringentis; manifestũ est Iphitum non fuisse primum Ludicri Olympici auctorẽ: sed uocari auctorẽ a Velleio, fortasse ꝙ is ludos Olympicos iam pridem intermissos, renouauerit, auxerit, & illustrauerit; uel quod ab illo tẽpore initium acceperit usus Olympiadum. Quanquam si descriptionem tẽporum eo loco positam a Velleio subtiliter expendere uoluerimus, comperiemus ludos Olympicos institutos fuisse ab Iphito annis sexdecim ante initiũ Olympiadum, quod uerum sit nec ne, postea declarabitur. Permulti alii scriptores in primis nobiles, auctorem primum horum ludorum faciunt Herculẽ, qui socius fuit Iasonis i expeditioue Argonautica ad rapiendũ vellus aureum. Plutarchus quidẽ certè in Theseo ait, Theseum cõstituisse ludos Isthmicos ęmulatione Herculis, qui Olympicos constituerat: idem scribit Plinius lib. 7. cap. 58. & Solinus *A quo instituti sũt ludi Olympiaci uariæ opiniones.*

linus cap.2. Diodorus Siculus lib.5.cap. 2.& 4.fusiùs docet quemadmodum Hercules ludos Olympicos in Elæorum regione iuxta Alphæum fluuium instituerit: Eusebius idem sentiens in chronicis, addit ex quo tēpore Hercules hos ludos instituit usque ad primã Olympiadem, annos fluxisse quadringentos triginta: quamobrem initium certaminis Olympici præcessit auctore Eusebio, excidiū Troię, annis uigintiquinque; nã ipse in eodem opere, ab excidio Troiæ vsq; ad primam Olympiadem numerat annos quadringentos & quinque, vel quadringentos & sex. Clemens quoque Alexandrinus primo libro Stromatum, auctorē Olympici certaminis facit Herculem: Vide etiam Strabonē libro octauo. Sed cum Pausanias omnium subtilissimè, & accuratissimè his de rebus scripserit, libentius opinioni eius accesserim. Is igitur in priori Eliacorum libro, Herculē Idæum auctorē facit Olympici certaminis. huius autem Herculis fratres quatuor fuere, quibus Herculis natu maximus huiusmodi certamē quasi per ludū proposuit, victoremq; Oleastri corona donauit, & quia quinque fratres erant, hos ludos quinquennales esse placuit; licet D. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi duodecima, ludos Olympicos quolibet quadriēnio fieri solitos dicat, propter quadriennalē solis cursum, qui singulis annis tres horas adijciēs, quarto quoque anno diē integrum addit. Quoniam autem hos ludos, qui postea consequuti sunt, vel itermissos renouarūt, vel imperfectos auxerūt & illustriores atq; celebriores fecerunt, idcirco alij hoc inuētum tribuūt Pelopi & Peliæ, alij Clymeno, alij Herculi Amphitrionis filio, alij Oxillo, alij Iphito Elęo. Victores huius certaminis Oleastro coronabantur, quòd ea arbor cariem vetustatemque minime sentiat, cui rei fidem facit Oleaster quo Hercules in hoc certamine victor coronatus fuit, ad Plinij vsque tempora religiosè custoditus. Statuæ etiā victoribus dicabantur. vide Plin.lib.15.ca.4.& lib.26.c.40.& c.vltimo. Quæ aūt genera certaminum in eo genere ludorum exercerentur, & quo tempore quodque inuentū & exhiberi cęptum fuerit, disertissimè Pausanias eodem in libro exponit.

Cur ludi Olympici quinquennales fuerint.

Cur victores in ludis Olympicis coronabantur Oleastro.

A

Fiebant autē ludi Olympiaci circa ęstiuum solstitium, quo tēpore & Olimpiades & anni Olympiaci initium habebant: tunc enim apud Athenienses illos veteres, & anni & primi mēsis, cui nomē Hecatombæon, initium erat, vt testatur Simplicius Philosophus, explanãs textū uigesimumquintum libri quinti Physicorum Aristotelis, & copiosè demōstrat Theodorus Gaza in eo lib. quem de mēsibus Atticis scripsit. His consentaneum est quod Herodotus ait lib. octauo, Xersem qui cum innumerabili propè exercitu ineunte æstate maria trãsmisit ad debellãdam Græciam, reperisse Gręcos in celebrandis olympicis ludos occupatos. Non me fugit Ioannem Lucidum libr. primo de emendatione temporum cap. 8. & in libro de vero die passionis Domini, Hypothesi septima & octaua, pugnacissime contēdere, initiū ludorum olympicorum, & Olympiadum, fuisse circa æquinoctium autumnale: Sed uir ille frustra & temerè communi ueterum Scriptorum sentētię repugnat: cui in ijs quę ad fidem veteris Historiæ & Cronographiæ pertinēt, parum est credendum, ut homini & antiquitatis minimè docto, & speciosis Ioannis Annij figmentis, decepto. Verùm quæ de ludis olympicis adhuc dicta sunt, satis esse debēr. deinceps ad Olympiades, quarū gratia illa tractauimus, ueniamus. Ac primùm uideamus quo tempore initium habuerint Olympiades. Initium Olympiadum ad tria tēpora, quæ maxime illustria & memorabilia fuerunt, referri potest, ad tēpus excidii Troiani; ad originem vrbis Romę; & ad sacram Cronographiam, hoc est ad ea tempora, quæ in sacris literis describuntur: si referatur principium Olympiadum ad excidium Troiæ, Eusebius in Chronicis, ait Olympiades incæpisse, annis post Troiam captam, quadringentis quinque, vel quadringentis sex: idem sēsit ante ipsū Iulius Africanus; & post ipsum idem quoque sensit D. Cyrillus primo libro contra Iulianum. Velleius Paterculus priori libro suæ historiæ, initium Olympiadū facit posterius excidio Troiæ, annis quadringētis & qndecim: Eutropius initio primi libri, anno post

B C D

Quo tēpore fiebant ludi olympici, & vnde inchoabantur anni Olympiadū.

Cōtra Ioānem Lucidum.

Quotannis post excidiū Troię cœperint Olympiades.

euer-

euersam Troiam trecentesimo septuagesimosecũdo inchoat Olympiades. Sed longè probabilior eorum est sententia, qui ponunt initium Olympiadum anno quadringentesimo septimo uel quadringentesimo octauo post euersum Ilium. Hoc sentit Diodorus Siculus initio primi libr. secutus Apollodorum: idem affirmat Clemens Alexandrinus primo lib. Stromatum; idem se comperisse, collatis Græcorum & Romanorum temporibus, testatur Solinus capit. secundo; his adnumerare oportet M. Varronem, Dionysium Halycarnasseum, & alios qui ab excidio Troiæ usq; ad originem Romæ, recensent annos quadringentos triginta duos uel quadringẽtos triginta tres: Romam autem conditam esse censent, primo anno septimæ Olympiadis. Ab hac sentẽtia prope nihil discrepat Eusebius, quippe qui in chronicis (ut supra ostendimus) ab eo numero non nisi uno uel altero anno discedat; quanquam is in decimo libro de Præparatione Euangelica cap. tertio, a Troia capta usq; ad primam Olympiadem, annos quadringentos quinquaginta, ex Græcorum historia colligi affirmat, nisi fortè mendum sit in illo numero, ut pro 405. transposito, o, post, s, mendosè scriptum sit 450. licet ratio tẽporum quam ibi describit & subducit Eusebius, hanc nostram suspicionẽ refellat; nam ut ea constet, illum numerũ annorum, 450. deposcit, vt promptius sit opinari errorem esse in sentẽtia Eusebij, quàm mendum in scriptura. Cœpit autẽ prima Olympias Iphito Elio, certamen olympicum iam pridem intermissum renouante, in quo certamine uictor extitit Corebus Elæus. putarunt autem nõnulli, Iphiti in renouãdo certamine olympico socium & adiutorem fuisse Lycurgũ, qui Lacedæmoniis leges tulit: id quod Plutarchus in Lycurgo confirmat testimonio Aristotelis Philosophi, & eo argumento, q̃d discus olympicus, Lycurgi præseferat inscriptionem. Sed tum eodẽ in loco Plutarchus multos ex ueteribus testes excitat, qui Lycurgum longè antiquiorem faciunt; tum Eusebius in libro decimo de Præparatione Euangelica ca. 3. scribit, Lycurgum leges tulisse Lacedæmonijs annis centũ ante primam O-

De tẽpore Lycurgi.

A lympiadẽ; Cyrillus 1. lib. contra Iulianũ uetustiorem eum facit Olympiadibus, annis centum quadraginta, Eusebius in Chronicis, annis paulò pluribus quàm centum: Solinus cap. 53. suæ historiæ ait Hesiodum mortuum esse in auspiciis primę Olympiadis, eo autem antiquiorem fuisse Homerum annis centum triginta & octo. Sed tam multæ ac discrepantes inter se ueterum de ætate Homeri & Hesiodi apud Clementem in primo Stromatum, & apud Eusebium in decimo libro de præparatione Euangelica cap. 3. extant sententię, ut ea de re nihil certi

De tempore Hesiodi & Homeri, opinio Solini.

B decerni queat. Ergo si spectemus tẽpus excidij Troiani, oportet initium Olympiadum, annis post euersam Troiam quadringentis & septem, uel quadringentis & octo collocare.

De initio autem Olympiadum relato ad originem urbis Romæ, uarié scripserunt ueteres, alijs duodecima, alijs octaua, alijs septima, quibusdã sexta Olympiade Romam condentibus. Verùm Solinus ca. 2. ubi hanc opinionum uarietatẽ memorat, Romam esse conditam primo anno septimæ Olympiadis probat ea ra

Quot annis, Olympiades pręcesserint Romam conditam, uaria opiniones.

C tione, q̃ consulatui G. Pompeij Galli, & Q. Verannij, qui gestus est anno Vrbis conditæ octingentesimo primo, annotata est in publicis actis Olympias ducentesima septima, ex quo manifestum fit, exordium Vrbis conditæ in principio septimæ Olympiadis esse collocandum. Eadem sententiam alio valde probabili argumento confirmat Dionysius Halycarnasseus, quod nunc consultò breuitatis caussa prætermitto. & certe si ab excidio Troiæ usque ad initium Olympiadũ fluxerunt anni quadringẽti & septẽ; uel

D quadringẽti & octo, ut supra docuimus, cum plurimi grauissimique scriptores affirment, ab euerso Ilio usque ad Romã conditam, præterisse annos quadringentos triginta duos, uel quadringentos triginta tres (hoc enim sensit M. Varro, Messala, Dionysius Halycarnasseus, Strabo, Solynus, & alii cõplures) necesse est exordium urbis Romæ ponere in principio septimæ Olympiadis. principiũ igitur Olympiadum exordia urbis Romæ, annis uiginti quatuor antecessit.

Restat ut ad q̃d tẽpus eorũ q̃ in sacra

Cro-

Quo Rege apud Iudaeos regnãte, cœperint Olympiades.

Cronographia recensentur, referendum fit initium Olympiadum, breuiter videamus. Equidem arbitror Olympiades cœpisse regnante in tribu Iudá Achaz, octauo nimirum regni eius anno, quod ne lõgus sim, hac una ratione demonstro. Cyrus primus Persarum Rex, cœpit regnare anno primo Olympiadis quinquagesimæ quintæ, hoc é annis post initiũ Olympiadum, ducentis & sexdecim, id. n. probat Eusebius in decimo libro de præparatione Euangelica, ca. 3. testimonio plurimorum & nobilissimorum scriptorũ; sed ab octauo anno regni Achaz, vsq; ad primũ annum imperij Cyri, intercedũt anni duceñti & sexdecim; etenim ab octauo anno Achaz, usque ad ultimũ annum Sedechiæ ultimi regis Iudæ, colliguntur ex scriptura quarto lib. Regum anni centum quadraginta sex; ab ultimo auté anno Sedechiæ, usq; ad primum annũ Cyri, intercesserunt septuaginta illi anni captiuitatis solitudinis & uastitatis Iudæorum prædicti a Hieremia, & toties ĩ scriptura memorati; quos incœpisse ab ultimo anno Sedechiæ, & manifestũ est ex sacra scriptura, & confirmant Iosephus Iudæus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, Eusebius, D. Hieronymus, D. August. Seuerus, Sulpitius, Isidorus & Beda: desiisse autem eos primo anno Cyri, clarissimis uerbis testatum habemus in sacris litteris, in fine secundi libri Paralipomenon, in principio primi libri Esdræ, apud Hieremiam, c. 25. & 29 & apud Isaiam c. 45. septuaginta uerò anni prioribus centum quadraginta & sex additi, efficiunt annos ducentos & sexdecim, né pe tot quot ab initio Olympiadum usq; ad primum annum regni Cyri supra diximus interfluxisse. Habemus igitur cõstitutum initium Olympiadum, ostensũ enim est cœpisse Olympiades annis post excidium Troiæ quadringentis septem, uel quadringentis octo: antè originẽ aũt Romæ, annis uiginti quatuor; denique secũdum Cronographiam sacræ scripturæ, anno octauo regis Achaz. licet Iulius Africanus, & Eusebius in chronicis, exordium Olympiadum referant ad tempus Ioathan regis Iuda; & in decimo libr. de Præparatione Euangelica, ca. 3. Eusebius incõstanter scribat de Olympiadum initio, primò quidem ipsum ponẽs in anno quinquagesimo Oziç Regis Iuda, paulò aũt infra, ipsum reiiciens ad tempus regni Achaz. Sed nobis, quib. quod supra docnimus, optima ratione conclusum videtur, nihil horum curæ est. Quàm sit autem vera, exacta, expedita, fideque digna ea Cronographiæ ratio quæ Olympiadum descriptione nititur, magno indicio est, multitudo & præstantia Scriptorum, qui hanc unam numerandi & distinguendi tempora viam, atque rationem maximè probarunt & scriptis suis vsurparunt; Polybium dico, Diodorum Siculum, Dionysium Halicarnassenm, Pliniũ, Solinum, Pausaniam, Diogenem Laertium, Iosephum Iudæum, Clemenrem Alexandrinum, Iulium Africanum, Eusebium, D. Hieronymum, D. Cyrillum, & alios quàmplurimos. Scitũm est illud Iulij Africani, & Iustini Martyris, de Olympiacæ Cronographiæ certitudine elogium: ante Olympiades nihil in Græcorum historia exploratum inueniri, sed esse omnia confusis scripta temporibus; post Olympiades autem, quoniam quadriennio diligentissimè cuncta notabantur, nullam temporum confusionem extitisse. Hçc Iulius Africanus in 3. libr. Analium, referente Eusebio in decimo libro de Præparatione Euangelica, cap. 3. idemque ante Africanum, Iustinus Martyr in exhortatorio sermone ad gentes scriptum reliquit. Eusebius in chronicis ait, a tempore Olympiadum Græcam de temporibus historiam ueram credi; ante Olympiades autem, Scriptores, ut cuiq; uisum & libitum est, uarias protulisse sẽtentias. Quocirca Marcus Varro apud Censorinum, totum illud tempus quod Olympiades antecessit, fabulosum appellat. Sed quæ de ratione Olympiadũ prędocere uolebamus, ea sunt a nobis, quantum putauimus satis fore ad id quod tractandum est, explicata. Sequitur igitur ut ad exponendam Cronographiam eorum Philosophorum de quibus dicere instituimus, aggrediamur.

Quam præstãs sit supputatio tẽporum per Olympiades.

★

Exponitur duodecim clarissimorum Philosophorum Cronographia.

C A P. IIII.

CRonographiam duodecim Philosophorum, qui singulis in sectis splendore nominis, & opinione sapientiæ, cæteris eiusdem sectæ Philosophis præstiterunt, enarrandam suscepimus: eo de singulis ordine dicturi, vt qui priores ætate fuerunt, priorem quoque in explanatione huius Chronologiæ locum sint habituri. A Thalete igitur qui vetustissimus Philosophorum est habitus, ordiemur.

THALES.

THaletem, natum esse primo anno trigesimæ quintæ Olympiadis, obijsse autem Olympiade quinquagesima octaua, ita vt ad nonaginta vixerit annos, confirmat Diogenes Laertius primo lib. in uita Thaletis, testimonio Apollodori, & Sosicratis. Idē plane de ortu & obitu Thaletis scribit D. Cyrillus 1.lib.cōtra Iulianū. Tatianus apud Eusebium libro decimo de Præparatione Euangelica cap.3. Thaletem vetustissimum facit septem sapiētum quos Græcia coluit, vixisse autem eū circa Olympiadem quinquagesimam; quod etiā affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum. Ab his parùm discrepat Plinius lib. secūdo naturalis historiæ, capitulo duodecimo, faciens eum sapiētię fama florentem, Olympiade quadragesima octaua. Herodotus primo lib. & Eudemus in historiis Astronomicis narrāt, quo tempore Cyaxares penultimus Medorum Rex, cum Alyatte Lydorum Rege prælium volebat committere, repentè solem, die in noctem verso, defecisse. Eamq; defectionem solis Thaletem Ionibus prædixisse. Clemens autem Alexandrinus primo libro Stromatum, illā Solis Eclipsim euenisse dicit Olympiade quinquagesima; sed fallitur: nā Cyaxares obijt circa Olympiadē quadragesimam quintam: ei namq; successit Astya-

De eclipsi solis quam prædixit Thales.

A ges, regnum tenens annis triginta quinque: post quem regnum accepit Cyrus anno primo Olympiadis quinquagesimę quintæ. Hæc autē nota sunt & manifesta ex his, quæ cùm ab alijs, tum ab Herodoto memoriæ sūt prodita. Plinius in secundo lib. ca. duodecimo, & Eusebius in Chronicis, Eclipsim illam contigisse aiūt quadragesima octaua Olympiade; sed Plinius refert illam ad quartum annum Olympiadis quadragesimę octauę, qui fuit Romæ cōditæ annus cētesimus septuagesimus, regnante Alyatte Lidorum Rege: Eusebius verò eam inquit ac-
B cidisse regnāte apud Medos nō Cyaxare, sed Astyage eius filio, atq; ea ratione illud incommodū quo Clementē vrgebamus & redarguebamus, euadit. idē scriptum reperimus apud Ciceronē in 1.libro de Diuinatione. Solinus cap. 20. huius belli quod inter Medos & Lydos gestum est memoriam faciens, ait ipsum inter Alyattem Lydorum & Astyagem Medorum Reges factum esse, Olympiade nona & quadragesima, anno aūt post Ilium captum sexcentesimo quarto. Verùm insigne mendum, quod est in Chro-
C nicis Eusebij, non debet a nobis silentio præteriri: ponitur enim ibi Thales Milesius Physicus, iam sapientiæ fama conspicuus & illustris sub Olympiade octaua, eius autem obitus longissimè post denotatur, in Olympiade nimirum quinquagesima octaua: vt eū, ducentis & eo amplius vixisse annis, necesse fuerit: qđ præterq̄ quod perspicuè falsum & absurdū est, aduersatur etiam ijs, quæ idem Eusebius ait 10.libro de Præparatione Euangelica cap.3. scribēs Thaletem Cyri Regis tempore floruisse. D. Augustinus lib.
D decimooctauo de ciuitate Dei ca.37. ait Thaletem vixisse regnante apud Romanos Romulo, qui à septima Olympiade vsq; ad decimā sextam regnauit: qua in re eum quem proximè refutauimus Eusebij errorē, secutus est. Thaletis æqualem fuisse Pherecydem Syrum Pythagoræ magistrum, satis declarāt eorum epistolæ vltro citroq; missæ, quæ etiā nunc extāt apud Laertium: Pherecydem autē floruisse regnante Cyro Persarum Rege auctor est Plinius libro 7.cap.56. cum autem ex epistola Pherecydis ad Thaletē,

Insigne mendū in Chronicis Eusebij.

liceat

liceat intelligere, Pherecydem mortuũ esse ante Thaletem, cuius obitum Laertius ponit in quinquagesima octaua Olympiade, nescio cur postea Laertius describẽs vitam Pherecydis, affirmet eum uixisse circa Olympiadem sexagesimam nonã; cùm si uera sunt quæ ipsemet antea scripserat, plusquàm decem Olympiadibus ante, obijsse eũ necesse sit. Auditor Thaletis, & in Philosophia successor, fuit Anaximander, quem ponit Eusebius in Chronicis, sub finẽ Olympiadis quinquagesimæ. Laertius, ait eum Olympiade quinquagesima octaua, egisse ætatis annum sexagesimum quartum. Plinius libro secundo, capitulo octauo, Anaximandrum, inquit, primum omnium aperuisse obliquitatem zodiaci, Olympiade quinquagesima octaua. Post Anaximãdrum in eadem Philosophia Ionica floruit Anaximenes, natus ut scribit Laertius, Olympiade sexagesima tertia, cui successit Anaxagoras, de quo infra suo loco dicemus.

Ex his igitur quæ a nobis adhuc commemorata sũt, licet cõcludere Thaletẽ floruisse circa Olympiadẽ quinquagesimam: in hoc.n. oẽs ferè, quos supra citauimus scriptores, consentiunt. Hoc autẽ tpe Iudæi erant in captiuitate Babylonica: quę captiuitas initiũ habuit Olympiade trigesima septima, finẽ verò Olympiade quinquagesima quinta. Floruerũt tẽpore Thaletis apud uarias gentes multi omni genere laudis præstãtes uir: apud Iudæos quidem, duo eximij Prophetæ Ezechiel & Daniel, qui ẽt usque ad tertium Cyri Regis annum vixit, uti scriptũ est in libro Danielis capitulo decimo. Apud Athenienses, eorũ legislator Solõ: qui leges scripsit anno trigesimo tertio Tarquinij Prisci Romanorũ Regis, ut refert Gellius lib. decimo septimo, cap. uigesimo primo. Apud Syros, Pherecydes Pythagoræ magister: Epimenides apud Cretẽses; deniq; septem illi Græciæ sapiẽtes. Tũc regnabat apud Lydos Crœsus; tunc Monarchia Medorum euersa est a Cyro, & ad Persas translata. Postremò, Thales natus est sub initium regni Anci Martij, qui quartus fuit Romanorum Rex. floruit regnantibus Romæ Tarquinio Prisco, & Seruio Tullo, quo Rege è uiuis excessit, anno Vrbis cõditæ, circiter ducẽtesimo octauo. Hæc ãt tum ex his q̃ nos supra docuimus, tũ ex his quæ scribit Solinus c. 2. facilè possũt intelligi.

Tempore Thaletis q̃ floruerint apud varias gẽtes, p̃sertim autem apud Hebræos.

PYTHAGORAS.

Fvit quidẽ Pythagoras ætate posterior Thalete, sed claritate nõis & doctrinæ, ac sapiẽtiæ fama, discipulorũq; multitudine atq; nobilitate, non priorib. modò Philosophis lõgè præstitit, sed posteriorũ ẽt sũmis, uel maior vel par fuit, inferior certè nullo. De cuius ætate tã variè scripserũt ueteres, ut nõ decẽ aut viginti, sed centũ & eo ampliùs annis, inter se differant. Etenim Plin. li. 2. c. 8. facit eũ iã doctrina florentẽ Olympiade circiter quadragesima secunda: anno aũt Vrbis conditæ centesimo quadragẽtesimo secũdo. Eũ aũt fuisse in Ægypto, regnãte ibi Semnisertæo, scribit li. 36. c. 9. illius aũt Regis principium regnãdi facit Eusebius i chronicis, Olympiado quadragesima tertia, finẽ verò quadragesima quinta. At Diodorus Siculus libr. 12. scribit eũ claruisse Olympiade octogesima tertia, nempe posteriorẽ eũ faciẽs q̃ Plin. annis 120. Verũ neutra opinio probabilis. T. Liuius primæ Decadis lib. j. ait Pythagorã regnãte Romæ Seruio Tullo floruisse in Italia: cœpit aũt regnare Seruius Tullus circa Olympiadẽ quinquagesimã. Liuio cõsentit Dionysius Halicarnasseus li. 2. dicẽs eũ uixisse in Italia post Olympiadẽ quinquagesimã. Idẽ sentit Eusebius, 10. li. de Præpararione Euangelica c. 3. q̃q̃ i Chronicis scribit eũ floruisse sexagesimaquarta, obiisse aũt Olympiade septuagesima. Clemens Alexãdrinus 1. li. Stromatũ, ait eũ uixisse circa Olympiadem sexagesimam secundam. D. Aug. lib. 18. de Ciuitate Dei. ca. 37. affirmat Pythagorã eo tpe Philosophatum, quo soluta est Iudæorũ captiuitas, hoc est Olympiade quinquagesima quinta. Laert. eũ floruisse ait Olympiade sexagesima, & uenisse in Ægyptum Amaside apud Ægyptios regnãte, qui initiũ regnãdi fecit Olympiade quiquagesimatertia; finẽ aũt sexagesimatertia, vt i Chronicis notat Eusebius. Ego miror Laertiũ, ortũ Anaximenis Philosophi ponere ĩ Olym-

De ætate Pythagoræ varia admodũ sententia.

piade sexagesima tertia, quē tamē æqualē fuisse Pythagoræ, eiq; familiariter notū, veriusq; è pistolæ quas Laertius refert apertè declarāt. Cice. in prima Tusculana ait Pythagoram venisse in Italiam regnāte Romæ Tarquinio Superbo, qui regnare cœpit circa Olympiadem sexagesimam primam: idemque confirmat Gell. lib. 17. cap. 21. at Solinus cap. 16. ait Pythagoram venisse in Italiam, Bruto qui reges vrbe exegerat, cōsule. In quarta Tusculana Cicero scribit Pythagorā floruisse in Italia, eo tempore, quo Brutus Romam dominatu regio liberauit, quod tēpus Dionysius Halycharnasseus docet incidisse in Olympiadem sexagesimam octauam. Meritò igitur Cicero, Liuius & Dionysius, locis supradictis, opinionem eorum refellūt, qui Numam Pompiliū, secundum Romanorum Regem, Pythagoræ auditorē, & sectatorem fuisse existimarunt. à qua opinione nō uidetur Clemens 1. lib. Stromatum abhorruisse, nec Plinius, alijque quos ipse memorat libr. 13. ca. 13. sed ex his quæ diximus, cōstat, Numam pluribus quàm centū annis Pythagora fuisse uetustiorē. Quin & Dionysius ostendit Crotonē urbem, ad quā multis iam ante annis conditam, Pythagoras uenit, regnante ipso Numa fuisse ædificatam. Cice. lib. 1. de Oratore, Numam significat duobus ante Pythagorā sæculis fuisse. Plutarchus in Numa scribit eam vulgi opinionem de Numa, q; is Pythagoreus fuerit, inde fortasse ortam, quòd tempore Numæ floruerit Pythagoras quidam Spartanus, qui ueniens in Italiam Numæ familiarissimus fuit: verū hoc refellit Dionysius Halycharnasseus, affirmans id futile esse, cum a nullo ueterum Scriptorum fuerit memoriæ proditum. Probabilior illa Ciceron. coniectura, tanta fuisse in tota Italia de Pythagoreorum doctrina & sapientia famam & existimationem, vt qui sapiēs haberetur, is cōtinuo Pythagoræus putaretur. Numam igitur, q eum sapiētem uirum fuisse à maioribus accepissent, temporum vero, & ætatum differentiam, propter uetustatem ignorarent, quidam Pythagoræ auditorem crediderunt. Hāc Ciceronis coniecturam confirmant ea, quæ scribit Plinius lib. 34. c. 6. cum enim bello Sa-

Quo tēpore Pythagoras uenerit in Italiam.

Numā Pōpilium secundū Regem Romanorum non fuisse Pythagoræ auditorem.

A moniti, cōsultus a Romanis Pythius Apollo, iussisset duobus Græcorum gētis, vni sapiētissimo, alteri fortissimo, statuas in urbe, celebri loco dicari, Romanos unā Pythagoræ, alterā Alcibiadi dicasse. vt mirum sit eos uel sapientia Pythagoram Socrati, eiusdem Dei sentētia sapientissimo omnium pronunciato, uel fortitudine, Alcibiadem Themistocli prætulisse.

Omnibus igitur ueterum scriptorum de Pythagoræ ætate sētētiis inter se collatis, illud ceu simillimum & proximum vero constitui potest, Pythagoram eo tēpore floruisse, quod inter sexagesimā & B septuagesimā Olympiadem interiectum fuit: in hoc. n. conueniunt, atque consentiunt plerique nobiles Scriptores, Cicero, Liuius, Dionysius Halycharnasseus, Clemēs Alexādrinus, Eusebius in chronicis, & Diogenes Laertius. Diodorus Siculus li. 12. Milonem illum Crotoniatē incredibili corporis robore præditū, æqualem facit Pythagoræ, utrunque autē circa Olympiadem octogesimam tertiā floruisse: sed fallitur. Veriùs Herodotus, qui li. 3. Milonem eo tempore uixisse significat, quo Darius Hystaspis filius re- C gnum Persarum administrabat; regnauit autem Darius ab Olympiade sexagesima quarta, usque ad septuagesimam tertiam. Solinus ca. 4. ait. Milonem enituisse tempore Tarquinii Romanorum regis, quod in idem tempus recidit. Aul. Gellius. lib. 15. cap. 16. mendosa nescio quæ secutus chronica, falsò putauit, Milonē prima Olympiade floruisse. Eo autem temporis interuallo, quo uixit & floruit Pythagoras, multa, eaque illustria, & memorabilia contigerunt. Romani exactis regibus, potestatem Consulum institue- D runt: Persæ, rege Cambyse uictam armis Ægyptum imperio suo adiecerunt. Hebræi, Darij Persarum regis qui Cambysi successit, & cuius in priori libro Esdræ & apud Zachariam Prophætā fit mētio permissu & liberalitate, tēplum Hierosolymitanum instaurarunt, Zorobabele principatum populi, summum autem Pōtificatum Iesu filio Iosedech regente, prophetātibus uerò Zacharia & Aggæo, qui cum Malachia ultimi fuerūt prophetarum, quorum in sacris libris extāt scripta. Atq; hoc loco uelim lectorem consi-

dera-

Error Diodori Siculi.

Quæ memorabilia ī orbe contigerint tempore Pythagoræ.

derare (id quod perutilem, atq; periucũdam habet contemplationem) quemadmodum quo tempore apud Græcos prope infans erat philosophia & sapiẽtia, eo tempore fuisse eam apud Hebræos vetustissimam, & (si fas est ita loqui) pene decrepitam: nouissimos enim sapientũ, & prophetarum qui fuerũt apud Hebręos, cõstat fuisse συγχρόνους antiquissimis, atque adeo primis Græcorum sapiẽtibus.

NOTA.

HERACLYTVS.

EXTANT duæ apud Laertiũ epistolę vna Darij Persarũ regis Heraclytũ ad se humanissime accersentis, eiusq; se auditoré & discipulum esse cupientis, multaque ei benigne pollicẽtis: Altera ipsius Heraclyti profectionẽ ad Persas abnuentis, & tanti Regis promissa literarũ otio & studio Philosophię postponentis. Idem confirmans Clemẽs primo libro Stromatum ita scribit, [Heraclytus posterior fuit Pythagora, vt poete cuius ipse meminit in suis scriptis, hic despexit Dariũ regem adhortantẽ se, vt ad Persas veniret.] Hæc Clemẽs. Ex quo licet intelligere, vixisse Heraclyum, eiusque nomen in Philosophia clarum fuisse regnãte apud Persas Dario Hystaspis filio; regnauit autẽ Darius ab Olympiade sexagesima quarta usque ad septuagesimam tertiam. cum quo Laertius cõsentit, scribẽs eum claruisse circa Olympiadem sexagesimam nonam. Eusebius in chronicis de ætate Heraclyti incõstãter scribit, nam cum dixisset eũ floruisse Olympiade septuagesima, postea inquit, eũ clarũ in philosophia fuisse habitum Olympiade octogesima. Vixit autẽ Heraclytus annos sexaginta.

ANAXAGORAS.

ANaxagoram æqualẽ Pythagoræ facit Eusebius lib. vlti. de præparatione Euãgelica cap. 4. in chronicis autem paulò posteriorem cũ facit Pythagora, scribẽs floruisse illum defuncto Pythagora circa Olympiadẽ septuagesimam. Fuit Anaxagoras magister Archelai Philosophi, Euripidis Poetę, & Periclis Athenienfium principis, qui ob in-

A credibilem eloquentiæ vim, dictus fuit tonare, fulminare, totã Gręciam permiscere. Hunc Periclem Diodorus Siculus lib. vndecimo affirmat Olympiade octogesima prima floruisse. Plinius lib. 2. cap. 58. ait Anaxagoram Olympiadis septuagesimę octauæ secundo anno; cęlestium literarum scientia prædixisse, quo die ea surus esset è sole lapis, qđ ita euenit, vt ab eo prædictum fuerat. Auctor est Diogenes Laertius, Anaxagoram vigesimũ ætatis annum egisse, quo tẽpore Xerses in Gręciam transijt; eius autem Regis in Gręciam transitum Eratosthenes apud

B Clementem primo libro Stromatum, & Diodorus Siculus li. vndecimo, notauẽt in primo anno Olympiadis septuagesimę quintę. Apollodorus in chronicis refert, Anaxagoram floruisse Olympiade septuagesima, obijsse autem septuagesimæ octauæ Olympiadis anno primo. De hoc igitur fere cõuenit inter omnes, Anaxagorã vixisse, & claruisse, eo tractu temporis, qui inter Olympiadẽ septuagesimam & octogesimã, intericctus fuit. Hoc temporis spatio, regnarũt apud Persas Xerses, & filius ei⁹ Artaxerses cognomento Lõgimanus. Hic Esdram, & Neemiam (ut scriptũ est in 1. & 2. lib. Esdræ)

C misit Hierosolymam ad corrigẽdos mores populi Iudaici, ad cõstituendũ & ornãdum cultum diuinũ, & ad muros eius vrbis extruendos atque muniẽdos: quæ murorũ ædificatio cœpit anno regni huius Artaxerxis vigesimo, hoc ẽ anno quarto Olympiadis octogesimæ tertiæ; nam regnare cœpit (auctore Diodoro lib. vndecimo) anno primo Olympiadis septuagesimæ nonæ. Ab hoc autem tẽpore initiũ sumere oportet numerãdi septuaginta illas Danielis hebdomades: id qđ

D video & ipsum Danielẽ satis perspicuè indicare cap. 9. & nõ paucos, eosq; in primis graues atq; præstantes scriptores ecclesiasticos, memoriæ pdidisse. Hoc ẽt tempore Athenienses nobilissimas illas maximèque memorabiles de Persis victorias, Marathonicã, Salaminiã, & Platæensem, ducibus Miltiade, Themistocle, & Aristide, retulerunt. Ferunt primos philosophorum, Pherecydem Syrum & Anaxagoram, illum quidem, immortalitatem animi nostri, hunc autem

Vnde initium numerãdi septuagita hebdomades Danielis, sumendũ sit.

Qui primi Philosophorũ animi nostri immortalitatem & Dei efficiẽtiam Graecos docuerint.

Deum quẽ ipse Mẽtem vel intellectum vocabat, esse mundi cunctarumque rerum opificẽ, Graecos docuisse: ut permirum sit, priores Philosophos q hæc ignorarunt, sapientum nomen, & honorẽ habuisse; & duas has res, quarum cognitio cunctis mortalibus optatissima est, & ad bene piẽque uiuendum maximẽ necessaria, tam serò ad Græcorum notitiam peruenisse.

DEMOCRITVS

Democritus in eo opere, quod inscripsit paruum Diacosmum, ait se iuuenem eo tpe fuisse, quo iã senex erat Anaxagoras; ut pote minorẽ natu, quàm ille erat, annis quadraginta: addit etiã se opus illud composuisse, anno post excidium Troiæ, quingentesimo trigesimo: quod si verum esset, uixisset Democritus circa trigesimam Olympiadem, hoc est multò ante Thaletem & septem sapientes, quod cum perspicuè falsum sit, necesse est, uel errasse Democritum in Cronographia, uel, qđ est credibilius, numerum illum annorum postea fuisse uitiatum, ut legẽdum sit, itàque à Democrito scriptum fuerit (anno post excidium Troiæ septingẽtesimo trigesimo) cum quo consentit id quod scribit in Chronicis Apollodorus, affirmans eum floruisse circa Olympiadem octogesimam, & Plinius lib. trigesimo ca. primo, dicens eum floruisse circa bellum Pelopponesiacum, hoc est ab Vrbe condita anno trecentesimo, quod tẽpus incidit in octogesimam primam Olympiadem; Ab excidio autem Troiæ vsque ad octogesimam primam Olympiadem fluxerunt ánni septingẽti triginta. Thrasyllus in eo libro qui inscribitur de legendis Democriti libris, memorat Democritum annis septuaginta septem maiorem natu fuisse, quàm Socratem. Herodotus inquit (auctore Laertio) Xersem regem hospitatum esse apud patrẽ Democriti tunc temporis pueri, eique reliquisse Magos quosdam & Chaldæos, à quibus Theologiam, & Astrologiam didicit. Hippocratem Medicorum principem equalem fuisse Democriti, & Plinius lib. trigesimo, capitulo primo, testis

A est, & confirmat apud Laertium Athenodorus, scribens Hippocratem cum ad curandum Democritum morbo laborantẽ venisset, multis in rebus exploratam, & cognitam eius sapientiam fuisse demiratum: quare cõstat falsam fuisse eorum opinionem, quos Cornelius Celsus initio sui operis ait credidisse, Hippocratẽ fuisse Democriti discipulum. Gloriatur Democritus apud Clementem primo libro Stromatum, & apud Eusebiũ libro decimo de Præparatione Euangelica capitulo secũdo, se octoginta annis abfuisse à Patria, plurimas, longissimeq; B dissitas regiones peregrinando atq; perlustrando, quò maiores sapientiæ opes vndique conquisitas sibi compararet. Obijt, cẽtesimum nonum ætatis annum agens. Eusebius in Chronicis facit eum æqualem Anaxagoræ, & florentem circa septuagesimam Olympiadem: sed falsò; nam supra demonstratum est, Anaxagorã initio septuagesimæ quintę Olympiadis, fuisse uiginti annorum; quare natus fuerat initio septuagesimæ Olympiadis: dictum etiam fuit Democritum annis quadraginta minorem natu fuisse, q̃ C Anaxagoram. Ergo tantum abest ut floruerit Olympiade septuagesima, sicut ait Eusebius, vt natus fuerit octogesima: quamquã ne hoc quidem uerum esse vr: nã si natus est Olympiade octogesima, vixit autem centum & nonem annis, ergo peruenit usque ad Aristotelẽ annos iã circiter triginta natum, quod aperte falsum est; quare, vel quod dr de tempore ortus eius, vel quod de longitudine uitæ affirmatur, pro uero habendum non est.

Tempore Democriti floruit Medicorũ princeps Hippocrates.

Equidem cum opiniones veterum de D ætate Democriti considero, eas tam uarias & discrepãtes inter se reperio, ut ea de re nihil certi habeam constituere: pbabile tamen est Democritum circa septuagesimã secundã Olympiadem esse natum. siquidem is puer erat Olympiade septuagesima quinta, quo tempore Xerses Persarũ Rex in domo eius est hospitatus, ut memoriæ prodidit Herodotus, qui eodem illo tempore floruit, ut docet Diodorus Siculus lib. 3. cap. 9. quãquam Plin. lib. 12. cap. 4. ait Herodotum Thurijs in Italia composuisse historiam suam

De ætate Herodoti Historia.

suam anno Vrbis conditæ trecentesimo decimo, nempe circa octogesimã tertiã Olympiadem. Verisimile igitur est ętaté Democriti, cuius prope æqualis fuit Herodotus, meliùs ipsi Herodoto, quàm posterioribus historiographis fuisse cognitam; illud quoq; quod Plinius, Apollodorus, Thrasyllus, alijq; prodiderunt, eũ circa Olympiadem octogesimã, hoc est ab octogesima, vsque ad nonagesimã floruisse, probabile est. Illud certe uideo inter multos scriptores constare, Democritum & Hippocratem tẽpore belli Peloponesiaci floruisse, quod gestũ est circa Olympiadem octogesimam primam, ut supra ex Plinij sñia docuimus. Quod autem affirmat Eusebius libro 10. de Præparatione Euangelica cap. 3. Democritũ clarum fuisse Olympiade quinquagesima, annis post Troiæ excidium septingẽtis, id duplicem continet errorem; nam Olympiade quinquagesima, ne pater q; dem Democriti natus erat, & ab excidio Troiæ, usq; ad quinquagesimã Olympiadem, non plures quàm octo & sexcenti anni numerantur.

PARMENIDES.

VIDETVR fuisse Parmenides paulo antiquior Democrito: Nã Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum; eumque secutus Eusebius decimo libro de Præparatione Euãgelica cap. 3. & Aristoteles li. 1. Metaphysic. aiunt Parmenidem Xenophanis auditorem fuisse, Parmenidis Zenonem, Zenonis Leucippum, Leucippi Democritum; itaque Parmenidem non paucis annis faciunt Democrito priorem. Deinde Plutarchus in Pericle, scribit Periclem, nõ solum Anaxagoræ, sed etiam Zenonis, qui fuerat discipulus Parmenidis, auditorẽ fuisse, ergo Zeno æqualis fuit Anaxagoræ, quo Democritum minorem natu fuisse quadraginta annis, supra ostendimus; si Zeno prior fuit Democrito, Parmenidẽ Zenonis magistrũ, eo antiquiorẽ fuisse necesse est. Ad hæc sine Parmenides auditor fuit Xenophanis Colophonij, vt tradunt Clemens Alexandrinus, Eusebius, & Aristotel. locis supradictis, & Laertius in Parmenide: siue ut censet

De ætate Parmenidis disceptatio.

A Theophrastus apud Laertiũ Anaximandri discipulus fuit, necesse est eũ floruisse circa septuagesimã Olympiadem. Nam & Xenophanem, & Anaximandrum circa sexagesimam Olympiadem claruisse, manifestum facit Laertius, Clemens, & Eusebius. Democritum autem septuagesima Olympiade, ne natũ quidem fuisse, ex his quæ supra diximus, cũ eius Chronographiam exponeremus, perspicuum est. Veruntamen Parmenidem nõ esse adeò antiquum, sed fuisse propemodum æqualem Democriti, & utrunq; post octogesimam Olympiadem floruisse, vel eo argu-

B mento probari posset, q Plato in eo dialogo, qui inscribitur Parmenides, inducat Socratem iuuenem colloquentẽ atq; disserentem cum Parmenide iam quidẽ sene, sed non decrepito, quin etiam eo tempore, opinione & fama sapiẽtię multùm florente. Natus est autem Socrates Olympiade septuagesima septima, vt illum eius sermonem, quem is iuuenis cũ Parmenide habuisse dicitur, uerisimile sit circa Olympiadem octogesimam tertiam, uel quartam, fuisse habitum. Non me latet quosdam arbitrari totum illũ

C Socratis cum Parmenide sermonem, à Platone contra Cronographiæ rationẽ, & ueritatem fuisse confictum, Parmenidemque ante Socratis ortum uita fuisse defunctum. Sed de his opinetur quisque quod ei magis libuerit. Illud certe non ferendum quod ait Laertius, Parmenidem floruisse circa Olympiadem nonagesimam nonam, cum proxime post, discipulum eius Melissum florẽtem faciat Olympiade octogesima quarta. Socrates sane qui iuuenis erat sene iam Parmenide, obijt septuagenarius Olympiade no-

D nagesima quinta. Insignior alter eiusdẽ Laertij error, Zenonem Eleatem, minorem natu quàm Parmenidem, eiusque discipulum, circa sexagesimam Olympiadem, clarum in Philosophia fuisse affirmantis; cum id temporis Zeno, ne natus quidem esse potuerit. Sed sint hæc non Laertij, sed Scriptorum, uel Typographorum errata, a quibus numeros vitiari & corrumpi solere, notissimum est atque usitatissimum.

EMPEDOCLES.

Empedocles Xenophanis, vel ut aliis placet, Parmenidis æmulus, secta Pythagoræus, æqualis Zenonis Eleatis, Magister Gorgiæ insignis admodum tpe Socratis sophistæ ac rhetoris, descripsit transitũ Xerxis in Græciã, qui fuit septuagesima quinta Olympiade. Hæc Laertius ex antiquis scriptorib. accepta memoriæ prodidit; a quo parũ discrepat Eusebius in chronicis, scribens Empedoclis nomẽ Olympiade octogesima prima clarum & illustre fuisse. Arist. 1. lib. Metaphysicæ, ait, Empedoclem ætate quidem inferiorem fuisse Anaxagora, operibus uero superiorem. Ex his aũt licet intelligere, quatuor proxime memoratos philosophos, Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, & Empedoclem; uel eadem plane ætate, uel certè haud longo temporis interuallo disiunctos: hoc est ab octogesima, usque ad nonagesimam Olympiadem, floruisse.

SOCRATES.

Nascitvr Socrates anno quarto Olympiadis septuagesimæ septimæ, moritur septuagenarius anno primo Olympiadis nonagesimę quintæ, quemadmodũ Apollodorus in chronicis, & Demetrius Phalereus tradiderũt. Eusebius in chronicis, ortũ Socratis ponit in anno secundo Olympiadis septuagesimæ octauæ, quo anno Themistocles interijt. obitum aũt refert ad annũ tertiũ Olympiadis nonagesimæ quintæ, annos uitæ duos & sexaginta ei assignãs. Paucis aliquot annis ante Socratis obitũ, hoc est circa Olympiadẽ nonagesimã tertiam, imperiũ Persarũ suscepit Artaxerses cognomento Memnon, uir lenitate ingenii, beneficentię splendore, amplitudine imperij, secundoq; rerum successu maximus omnium qui in Perside regnarunt, uel certè maximis par: cuius res gestas Ctesias Gnidius, Dinon, Xenophon, & Plutarchus perscripserunt. Hic est, ut placet Eusebio, & uero mihi fit uerisimile, ille maritus Hester fœminæ Hebreę, qui in lib. Hester primùm quidem

A vocatur Assuerus, postea vero, sub finem eiusdem libri, nominatur Artaxerses, sub hoc Rege tota prope Iudæorũ gens, opera & beneficio Hester atque Mardochæi, liberata ẽ a supremo exitio & interitu, quem ei Aman primus apud Regẽ Satrapa, odio Mardochæi fuerat machinatus. Nõ ignoro Iosephum libro vndecimo antiquitatum, & D. August. libro decimo octauo de Ciuitate Dei capitulo trigesimo sexto, in ea esse sententia, vt Assuerum illum maritum Hester Artaxersem Longimanum filium Xerxis, eius inquam Xerxis, qui Græciæ tanto apparatu bellum intulit, fuisse arbitrentur; Sed *Reprehẽditur Ioseph. Iudæus.*

B ego vt id credam in animum inducere non possum; si enim regnante Longimano Hester & Mardochæus floruissent, nõ est dubitandum quin Esdras, qui eodem illo tempore uixit, eiusque temporis historiam pertexuit, & illi Regi in primis charus fuit, aliquam tantę fœminæ, tantique uiri mentionem fecisset. Nã quod ait Iosephus libro vndecimo antiquitatum, Regem illum a quo Esdras & Neemias cum amplissimis muneribus Hierosolymam missi sunt, fuisse Xersem patrẽ

C Longimani, falsum esse declarat posterior Esdræ liber capitulo decimotertio, in quo trigesimus secundus regni Artaxersis annus memoratur. Xersem autẽ, vel viginti, vel vno & viginti dũtaxat annis regnasse, inter omnes ferè historicos constat, certè ad trigesimum annum nemo eius regnum produxit. Verùm de his quę ad Sacram Cronographiam pertinent, alio quodam libro in hoc separatim a nobis elaborato copiosè disseruimus. Erat iuuenis Socrates florentibus apud Hebreos Esdra & Neemia. Etenim *Qui floruerint apud Hebræos tẽpore Socratis.*

D vigesimo anno Artaxerxis Longimani; quo Neemias a Rege missus est ad erigẽdos muros Hierosolymitanos, Socrates annum vigesimum quintum agebat: Socrates.n. natus est Olympiadis septuagesimę septimæ anno quarto, Artaxerxes autem regnare cœpit ut ait Diodorus Siculus lib. 11. anno primo Olympiadis septuagesimæ nonæ. Quocirca quod scribit D. Augustinus libro decimo octauo, de ciuitate Dei cap. 37. Socratem fuisse post Esdram, sic interpretari oportet, vt illos eodem quidem tempore vixisse, So

A cratem tamen ipso Esdra, ceu iuuenem niro, aut etiam sene, posteriorem fuisse intelligamus.

PLATO.

Error Eusebij circa ætatem Platonis.

EVsebius in decimo li. de Præparatione Euangelica extremo cap. 3. ait, Platonem clarum fuisse, eo tẽpore quo desijt Imperium Persarũ, vel paulò ante Alexandrum, & quadringentis annis ante Augustum Cæsarem, uel paulò amplius. In quibus verbis eminet adeo manifestus & insignis error, vt eũ non vidisse Eusebium, qui alia permulta B in Cronographia vidit, non satis mirari queam. Etenim ab Alexandri Magni ortu, qui fuit cẽtesima quiuta Olympiade, vsque ad ortum Augusti, qui fuit Cicerone Consule, anno vrbis conditæ sexcentesimo nonagesimo, & Olympiade centesima septuagesima nona, non interfluxerunt anni trecenti. D. Augustinus libro secundo de Doctrina Christiana capitulo 28. D. Ambrosii testimonio confirmat, eo tempore Platonem venisse in Ægyptum, quo tempore ibi erat Hieremias Propheta, & ab hoc multa il C lum de rebus diuinis fuisse edoctum: sed postea cognoscens id esse falsum (Hieremias enim fuit in Ægypto euersa vrbe Hierosolomitana, & populo Hebræo in captiuitatem Babylonicã adducto, quod circa Olympiadem trigesimam octauã euenit; Plato autem natus est Olympiade octogesima octaua, nempe ducentis annis post Hieremiam) idem Augustinus libro secũdo retractationum, cap 4. & lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 11. scribit Platonem annis post Hieremiam cẽtum esse natum: sed vera Cronographiæ ra D tio, ducentos circiter annos inter Hieremiam & Platonis ortum intercessisse docet. In lib. autem 18. de Ciuit. Dei, cap. 37. scriptum reliquit: nõ multò post Esdram, Platonem esse natum: & rectè quidem non multo post, nam Esdras in posteriori libro mentionem facit trigesimi secũdi anni regis Artaxerxis, qui incidit in Olympiadem octogesimam sextam, vna autem Olympiade post, ortus est Plato.

Opi. D. August. de Platonis ætate

Ergo Platonem natũ esse Olympiade octogesima octaua, tradidit Apollodorus in Chronicis, quo anno Pericles obiit, Isocrate sex annis minor natu: uigesimũ annũ agẽs, Socratẽ audire cæpit, quo defuncto, Cratylo Heracliti, & Hermogeni Parmenidis discipulis, operã dedit: nõdũ triginta annos natus, peregrinari cæpit, & varias regiones discẽdi cupiditate peragrauit; obijt octogenarius Olympiade cẽtesima octaua: Plato (inqt Tullius in libro de Senectute) vno, & octogesimo anno scribens, mortuus est. Reliquit successorem Speusippum ex sorore nepotẽ, qui scholæ præfuit octo annis: post quẽ Academiam tenuit Xenocrates annis vigintiquinque vsque ad Olympiadem cẽtesimam decimam sextã, post Xenocratẽ Polemõ, Crates, & Crãtor in Academia floruerũt. His successit Arcesilas Mediæ iuuẽtor Academiæ, florens circa centesimam vigesimã Olympiadem, cuius in eadem schola successor fuit Lacydes circa Olympiadem cẽtesimam trigesimam quartã: hic Nouæ Academiæ auctor fuisse dicitur: post quẽ Carneades floruit, circa centesimã sexagesimam secũdam Olympiadem defunctus, vir toties, tãtùmq; à Cicerone laudatus. Et quia principatus Machabæorũ (de quo scriptum est 1. libro Machabæorum) circa Olympiadem cẽtesimã quinquagesimam quartam initium habuit, videtur hic Philosophus illo eodem tempore floruisse. Multo post hos tempore, Plotinus fuit imperante Galieno, magister Origenis & Porphyrij, a quo eius uita diligẽter perscripta est, quinquaginta quatuor libros scripsit, Platonicè sanè, hoc est obscurè, apud eius sectæ amatores, post Platonem, primas Plotinus tenet. Verum ad Platonem reuertamur: Eius tempore Artaxerses, vel vt alij uocant, Darius Ochus, Persarum regnum accepit, vir ingenio ferox, sæuus atq; in Iudæos crudelis: id qđ ex his quæ Iosephus lib. 11. antiquitatũ, & Eusebius in Chronicis scribunt, manifestum est. Hũc regem Seuerus Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ, putat esse illũ Nabuchodonosor cuius sacræ literæ initio libri Iudith, mẽtionem faciũt: ex quo efficeretur, Iudith quæ obtruncato Holopherne, & patriã suã ab arctissima obsidione, & vniuersã He-

Successorũ Plat. ætates.

Refellitur opi. Seueri Sulpitij.

Hebræorum gentem ab vltimo exitio liberauit, æqualem fuisse Platonis: sed fallitur Sulpitius, Iudith namq; multò antiquiorem fuisse, quin etiam ante Babylonicam Iudeorum captiuitatem extitisse, multis & quidem probabilibus argumētis probari potest: verùm his de rebus, alio loco disputandum est.

Tempore Platon. Roma capta à Gallis. Illud in præsētia taceri nō potest, florente Platone, Romam captam, & vastatam esse a Gallis, Capitoliumque septē mēsibus obsessum, sed Camillo Imperatore, nō ab Vrbe solum pulsi sunt, sed ēt cæsi, atque profligati: Hoc autem euenisse anno Vrbis conditæ trecētesimo sexagesimo quarto, testantur Plinius lib. 33. ca. 1. Eutropius lib. 1. Orosius lib. 3. Dionysius Halycarnassæus libro 5. ait, constare inter omnes scriptores Romā captā esse a Gallis, anno primo Olympiadis nonagesimæ octauę, quod in idē recidit. Quare miror, Eusebiū in chronicis hoc ad initium Olympiadis nonagesimæ septimæ retulisse: sed quatuor uel quinq; annorum erratum dissimulari & condonari potest, [Roma capta est à Gallis anno Vrbis conditę (inquit Plutarchus in Camillo) trecentesimo sexagesimo & aliquantò amplius, atque id se audisse testatur Aristoteles,] Hæc Plutarchus.

Qui floruerint tempore Platon. Platonis tēpore multi in omni genere laudis excelluerunt: in re bellica Agesilaus, Epaminondas, Philippus pater Magni Alexādri: in Historia Xenophon: in Astrologia Eudoxus: in Rhetoricæ arte Isocrates: in Philosophia Pythagorica, Architas Tarentinus, in Cynica Diogenes: tunc vterque Dionysius Siciliam tyrannide oppressam tenuit, quā excussit Dion Syracusanus, victo eiectoq; ex insula Dionysio iuniori: quo tempore etiā Trasybulus Athenas oppressas à Tirannis, in libertatem pristinam restituit.

ARISTOTELES.

NAscitur Aristoteles primo anno Olimpiadis nonagesimę nonæ, Platone minor natu, paulò amplius quadringinta annis, anno primo Olympiadis cētesimę tertię: cum is esset annorum decem & septem, ad Platonē iam sexagenarium audiendum accessit

A apud quē annis circiter viginti, hoc est ad quartum vsq; annum Olympiadis cētesimæ septimæ, est cōmoratus. anno secundo Olympiadis centesimæ nonę, ad Philippum Macedonū Regē se cōtulit, a quo filium eius Alexādrum annos natum quindecim, Philosophiæ præceptis imbuendum, annum ipse agens quadragesimum secundum, accepit. in quo munere quinquennio consumpto, postea secundo anno Olympiadis cētesimæ vndecimæ, Athenas cōcessit, & in Lycæo tredecim annis Philosophiam docuit. erat aūt annorū circiter quinquaginta cū ibi

B docere cępit. tandem profectus Chalcidem anno tertio Olympiadis centesimę decimę quartæ, tres & sexaginta annos natus, biennio post mortē Alexādri Magni, eodē autē anno quo Demosthenes orator, interijt. Hæc Apollodorus, Hermippus, Trogus Pompeius, Plutarchus, Eusebius, & Laertius, tradiderūt. Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. scribit Aristotelē natum post recuperatā & à Gallis liberatam Romā anno septimo, qui incidit in annum tertiū Olympiadis nonagesimę nonę. D. Iustinus Martyr in sermone

C exhortatorio, quem scripsit ad gētes, ait Aristotelem, q; quęstionem de admiranda vi & natura Euripi propositā sibi, explicare non posset, pudore simul atq; tędio victum ex hac vita migrasse. Plin. li. 29. cap. 1. ait ex filia Aristotelis genitum esse insignem illum medicum Erasistratum, cuius in sanādo Antiocho rege, Seleuci Nicanoris filio, multùm spectata & nobilitata ē solertia & prudētia, sanatique regis mercedem à Ptolemęo eius filio centum talēta accepit. Hunc Erasistratum Plinius Chrysippi discipulū fa- *Quō Arist. obierit secū dū Iustinū Martyrē.* *Erasistrat. medicus Aristot. fuit ex filia nepos.*

D cit: sed haud scio, an ei constet ratio temporum, cum Chrysippus circa Olympiadem centesimā quadragesimam floruerit: probabilius est quod alij pdiderūt, Theophrasti eum fuisse auditorem, quibus Laertius in Theophrasto non dissentit: quanquā idem Laertius in Chrysippo, ait, alium quēdam Chrysippum Gnidium medicum fuisse, à quo Erasistratus testatur se multa didicisse.

Memorabilis Historia. Floruit autem ætate Arist. apud Hebræos, Iaddus summus Pōtifex, qui habitu & ornamentis pōtificijs obuiā processit

cessit Alexandro Magno hostiliter Hierosolymam petenti: cuius Pontificis vel aspectu solo, usq; adeo Regis aius ad beneuolentiã eius gẽris, & Pontificis reuerẽtiã flexus est: ut Iudæis amice consalutatis, honoratoq; Pontifice, nomẽ Dei, quod is capite gestabat laminę aureę insculptum supplex adorauerit, affirmans sibi eodẽ illo habitu Deum, in Dio Macedoniæ apparuisse, pollicẽtem se illius Dei ductu Persarum imperio potiturũ. Alexãder igitur veniens Hierosolymã, templumq; ingressus, Deo sacrificauit, templum amplissimis muneribus, maximo honore Pontificẽ, plurimisq; beneficijs Iudæos afficiens: ostensoque ei libro Danielis, in quo prædictum erat fore, ut Persarum imperium à quodam rege Græcorum funditùs euerteretur, eũ se Regem esse interpretatus, lęto fidenti que animo aduersus Darium exercitum mouit, nõ dubiam habẽs victoriæ spem, duplici oraculo, Dei & Vatis, sibi ꝓmissæ. Hęc ex Ioseph vndecimo antiquitatũ libro, descripsimus. Aristotele philosophante, regnanteq; Alexandro, Græcia clarissima fuit, totoq; terrarum orbe potentissima, ut ait Plin. lib. 18. cap. 7. Tunc enim fuit Aristoteles Philosophorum facile princeps, tũc effloruit Demosthenes eloquẽtiæ parẽs, tunc quasi sol exoriẽs, & sua luce reliquas stellas præstringens, gloria rei bellicæ excelluit Alexãder, ob incredibilem rerum, tãta celeritate feliciataque gestarum, cognomentum Magni apud omnes adeptus gẽres; quem nisi temulentia, & ex hac efferuescens in amicos crudelitas, sæpe vicissent, oẽs ipse quotquot ante eum, postq; fuere Reges, & Imperatores, proculdubio vicisset. Huius regis tam subitę mortis, conscium fuisse Aristotelem, quin etiam excogitato in id veneno, auctorẽ, ob Calisthenem Aristotelis consobrinæ filiũ ab eo rege ignominiosissime crudelissimeque necatũ, multi memoriæ ꝓdiderunt. In qua sententia Plinius fuisse vr, cuius extrema trigesimi libri verba, hæc sunt. [Vngulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam, quæ non perroderetur à ueneno stygis aquę, cum id dandum Alexãdro Magni Antipater mitteret, memoria dignũ est, magna Aristotelis infamia, excogitatũ.] Hæc Plinius: Plutarchus et in Alexãdro opinionẽ illã veneni ab Antipatro missi, & ab Arist. excogitati, Antigoni Regis testimonio cõfirmat; quãuis ipse suspitionẽ veneni tollat, vel eo argumẽto, q̃ certũ sit, neq; tunc mortuo Alexandro vllam in exercitu veneni suspitionẽ fuisse, neque tot diebus, q̃bus inter Principes de successore Alexandri, præsente eius corpore, disceptatũ est, vllum in cadauere tumorem aut liuorem aliudue veneni indicium aut vestigium, extitisse.

Tempore Aristotelis Grecia fuit florentissima.

Infamia Aristotelis.

Purgatur Aristot ab infamia.

Moriens aũt Arist. & scholã & Bibliothecã suã reliqt Theophrasto, sed q̃ lepide simul & verecunde, Arist. duo & sexaginta annos, Theophrastũ sibi successorẽ elegerit, eũ Menedemo eius cõdiscipulo pręferrẽs, pulchre narrat Gellius, lib. 13. cap. 5 Quę vero, & q̃ta calamitas scriptis Aristotelicis, post Theophrasti mortẽ acciderit, adscriptis hoc loco Strabonis verbis, cõmemorãdũ est: id. n. nosse, studiosis doctrinæ Ari. ꝓutile fuerit. Strabo igr lib. 13. ita scribit. [Aristoteles & scholã & bibliothecã suam Theophrasto reliquit, primusq; oium, quos scimus, & libros cõgregauit, & Ægypti Reges Bibliothecę ordinẽ docuit. Theophrastus eã Neleo tradidit, Neleus Scepsim detulit, & posteris dedit, hominibus sane imperitis, q̃ libros inclusos, & negligẽter positos habebãt: cumq; Attalicorũ regũ, sub quibus erãt, studiũ sentirent cõquirẽdorum librorũ ad instruendã Bibliothecã, quæ Pergami erat, eos in fossa quadã sub terram occuluerũt, quos partim tineis, partim humiditate labefactos, tãdẽ qui ex eo genere erant Apelliconi Teio tradiderunt, magno emptos precio, Aristotelicos. s. atq; Theophrasticos. Apellicõ, vt qui librorũ magis studiosus esset, q̃ sapientiæ, volens corrosiones emẽdare, eos transcribendos dedit, scriptura nõ recte suppleta; quapropter libros edidit erroribus plenos. Peripatetici igitur q̃ post Theophrastum fuerunt, cum libris oino carerẽt, paucis dumtaxat exceptis exteriorũ sermonum, nihil habebant in quo firmiter philosopharentur, sed positiones quasdã lucubrabãt. Posteriores aũt, post quàm hi libri in lucem editi sunt, Aristotelem imitantes multo melius q̃ illi

Calamitas scriptorum Aristotelis.

illi philosophati sunt. Multum ad hoc Romani contulerunt. Nã continuo post Apelliconis obitum, Sylla qui Athenas cepit, allata eius Bibliotheca, Romã eã transtulit. Tirannion quoq; Grammaticus, cum Aristotelis amantissimus esset, eo sibi conciliato qui præfectus erat Bibliothecæ, incœpit eos describere; itẽ librarij quidam, scriptoribus nõ utentes non bonis, nec scripta cõferentes, quod in ijs libris præsertim fieri solet, qui uẽdendi trãscribuntur, tũ Romę, tum Alexandriæ.] Hæc Strabo. ex quo licet suspicari, non pauca in scriptis Aristotelis fuisse vitiata, quæ cum indocti homines, vel supplere, uel corrigere voluissent, ab his magis esse corrupta. Quid ergo mirũ si quosdam in libris Aristotelis, præsertim Logicis, Metaphysicis, atque Physicis, locos offendamus, difficillimos ad intelligẽdũ, & prope inexplicabiles? Quid ẽt mirum, si aureum illud (ut Cicero vocat) eloquentiæ flumen, interdum lutulentum, atq; sordidum fluere uideatur? Verum de his hactenus, & ad successores Aristotelis ueniamus.

Vera caussa cur Aristotelis scripta multifariã sint uitiata.

Defuncto Aristoteli ꝓximè successit Theophrastus, tanta auditorum multitudine nobilitatus, vt duo milia discipulorum scholam eius frequentarent. uixit ad octoginta quinq; annos. Hoc tempore apud Hębreos clarus fuit Simõ Oniæ filius summus Pontifex, q ob singularem eius erga Deum pietatem, ac religionem, & erga ciues suos beneuolentiam, atque charitatem, cognomẽtum, Iusti, ꝓmeruit. Hic nepos fuit Iaddi Põtificis, de quo paulo supra diximus, & auus eius Pontificis, qui ẽt Simon Oniæ filius appellatus est, cuius eximias laudes prædicat Iesus filius Sirach quinquagesimo capite eius libri, q Ecclesiasticus nuncupatur. Vterque aũt, hoc est Iesus filius Sirach, & posterior ille Simon, Ptolemæo Energete in Aegypto regnãte floruerũt. Post Theophrastũ insignes fuerunt Strato Lãpsecenus cognomẽto Physicus, & Demetrius Phalereus; ille magister fuit Ptolemęi Philadelphi secundi post Alexãdrũ Magnum, Aegypti regis, a quo talentis octoginta donatus est, cępit aũt præesse scholę Olympiade cẽtesima uigesima tertia, quam annis decem & octo tenuit. Demetrius aũt ob præclara eius in Rempublicam Atheniẽsium merita, decennali vrbis Pręfectura, & trecentis sexaginta æreis statuis honoratus est: sed quas mox Atheniẽses lacerauerunt, nondum anno hunc dictũ numerum excedẽte, ut ait Plin. lib. 34. cap. 6. Hic Demetrius, Bibliothecã Alexandrinam, cui augendæ ac locupletandæ a Rege præfectus fuerat, quingentis circiter librorum millibus instruxit & ornauit, eiusq; suasu rex Philadelphus, duobus & septuaginta viris, sapientia, & linguæ Græcæ ac Hebreæ peritia apud Iudæos præstantissimis, ab Eleazaro tunc Pontifice ad ipsum missis, mandauit, ut sacram scripturam ex Hebræo in Græcũ sermonem, quàm fidelissime uerterent, quæ postea Septuaginta trãslatio appellata est. Demetrij prope æqualis fuit Hieronymus Peripateticus, sæpe a Cicerone nominatus. Multi deinde diuersis temporibus in secta Peripatetica excelluerunt. Circa Olympiadem centesimam quinquagesimam primam, paulò ante Machabæorũ principatum, clarus fuit Aristobolus Iudæus cognomento dictus Peripateticus, cuius initio posterioris libri Machabęorum, fit mẽtio. Hic in libros Mosis scripsit commentarios ad regem Ægypti Ptolemæum Philomitora, in quibus docet, scripta Mosis ante Alexãdum, & Persarum imperiũ, in Græcã linguam, licèt non bene, fuisse tradu&ta, eaque a Pythagora, Platone, alijsque philosophis esse lecta, vt mirũ videri non debeat, si multa tùm in disciplina Pythagorica, tùm vero ĩ Platonis libris, eorum quę leguntur in sacris literis, simillima reperiãtur; affirmat etiam philosophiam Aristotelis, plerisque rebus, cum Mosis doctrina cõsentire. Hæc de Aristobulo Clemens primo lib. Stromatum, & Eusebius in libris de Pręparatione Euãgelica tradiderunt. Cicerone iam sene, princeps Peripateticorũ illius temporis, erat Cratippus, quo magistro, filius Ciceronis philosophiæ operã dedit. Boethus Peripateticus æqualis fuit Strabonis Geographi, qui libro 13. ait se cum Boetho Aristotelica dogmata esse Philosopharũ; vixisse aũt Strabonẽ imperãte Tiberio Cesare, ipse testis est lib. 13. sed

Describuntur ætates isignorum Peripateticorũ. Theophrastus.

Strato.

Demetrius Phalereus

De Septuaginta duobus sacræ scripturę ĩterpretatibus

Hieronym⁹

Aristobolus Iudæus cognomẽto Peripateticus.

Cratippus

Boethus.

sed ueniamus ad Peripateticos nobis notos,& familiares.

Alexander Aphrodisæus. Alexander Aphrodisæus omnes pene libros Aristotelis diligenter,& accurate interpretatus est;qua re tantùm nomẽ, tãtamq; au&oritatem est consecutus,ut nemo olim Aristotelæus haberetur,qui non esset Alexandræus.Æqualis fuit Galeni Medici, Ptolemęi Mathematici, & nostri Iustini, nobilis qdẽ Philosophia, sed Martyrij gloria longe nobilioris.Floruisse Alexandrũ tempore Antonini Imperatoris, prodit liber eius de fato. Sed quia in Præfatione eius libri, Alexãder Imperatorem ad quẽ scribit, vocat Antoninum Seuerum, Politianus in Miscellaneis opinatur fuisse Septimium Seuerum, qui regnauit circa annum ab ortu Domini ducẽtesimum, quo tempore in schola Alexandrina Clemens Alexandrinus & Panthenus & paulò post, Origenes excelluerunt. *Porphyrius* Porphyrium, licet quidam in Peripateticis numerent,eum tamen Platonis magis, quàm Aristotelis fuisse studiosum,eius scripta declarãt. Ego ne Philosophum quidem appellandum censeo,hominem vsque adeo impijs superstitionibus,& magicis fallacijs deditum. fuit certè Christianæ religionis nequissimus Apostata,& hostis acerrimus; Præceptorem habuit Plotinum, Condiscipulum Origenem, discipulum Iamblychum, ut Eunapius in eius uita scribit. D. Hieronymus in supplemento Chronicon Eusebij ait,eũ misso ad Constantinum Magnum libro,ab exilio fuisse reuocatum; extremam senectutem attigit, quinimo, amplius quàm centum annis uixit;nam Origenem,cuius condiscipulum fuisse Porphyrium dixit,Eunapius Eusebius,in Chronicis,clarum iam & illustrem facit, anno ab ortu Domini Nostri,ducentesimo trigesimo secundo, reuocationem autem Porphyrij ab exilio,notat D. Hieronymus,anno Domini trecẽtesimo trigesimo secundo, centum annis interlapsis. *Themistius* Themistium Philosophum,qui Paraphrastica,eaque perspicua & eleganti multorum librorum Aristotelis explanatione, magnam laudem inuenit, tempore Valentis Imperatoris floruisse,æqualẽ D. Basilij Magni,& Gregorij Nazianzęni,demõstrat Ecclesiastica historia Socratis, lib. iiij. capite xxvij. idemque confirmat Nicephorus Callistus lib. 18. cap. 50. Nec ab his differt Suidas,scribens eum uixisse sub imperio Iouiniani. Etenim Iouinianus octo duntaxat mensibus imperauit, post quem proxime Valentinianus & Valens imperiũ acceperunt. D. Augustinus in eo libro quem de Categorijs Aristotelis scripsit, Themistium eximium Philosophum appellat,eumque & suæ ætatis & Magistrũ suum fuisse significat. *Simplicius, Ioãnes Philoponus Seuerin⁹ Boetius.* Simplicius in exponendis Aristotelis scriptis,nulli secũdus,Iustiniano Imperatore vixit,ut Suidas inqt, ubi de Damascio Philosopho verba facit quo ferè tempore floruit Seuerinus Boetius, vir genere, dignitate, poęseos,philosophiæ,ac theologiæ præstantia clarissimus.Ioannem autem Philoponum,haud ignobilem philosophũ, nec obscurum Aristotelis interpretem, sub Phoca Imperatore vixisse,significare videtur Nicephorus lib. 18. cap. 46. sed eum antiquiorem esse,vel æqualẽ Simplicij,uel etiam aliquanto priorem, magno est argumento, q Simplicius non raro eum acerbe mordet & conuicijs lacerat,eiusque sententias,decretis Aristotelicis contrarias:non sine hominis odio, & execratione confutat. Verum de Peripateticis hactenus.

EPICVRVS.

Detestatio Epicuri. Nec ingenij magnitudine, nec doctrinæ præstantia,nec splendore virtutum,nec vllius rei quæ laudem aliquam mereretur,excellẽtia,sed sola mortalium ad peiora semper ruentiũ vanitate quadã & insania factum est, ut Epicurus in Philosophia clarus, & illustris haberetur; eiusque sectæ princeps & auctor esset, quæ sectatorum multitudine,nobilitate,mutuaque eorum inter se concordia,atque consensione, cęteris omnibus sectis longissime antecelleret. & quemadmodum Herostratus ille fertur incendẽdo Dianæ fano,quod erat tẽplum totius Asiæ celeberrimũ, æternã sibi nominis famã comparare voluisse, sic etiã Epicurus,euertendo Dei prouidentiã, tollendo nostrorum animorum immortalitatẽ, conculcando uirtutis & ho-

A honestatis dignitatē, deniq; in una corporis voluptate summū hominis bonū collocādo, immortalem doctrinæ ac uominis sui memoriā cōsequi se posse sperauit. Heu cęcum genus hominum, suis blandientium cupiditatibus, & quæ iucūda sunt sensibus, uera esse cupientium. Ergo ne ad fœlicitatem comparandam, eum ducem sequi lubet, qui ex homine pecudem faciat, non aliud ęstimans bonum, quàm quod pecudum est, uoluptatem? Siccine iuuat desipere, ut qui nihil homine, ne dum Deo dignū sapit, eum nobis sapientiæ magistrum atq; doctorem eligamus? Sed quandoquidem
B stultitia nostra hoc monstrum Philosophiæ, in Album Illustrium Philosophorum ascripsit, de eius quoque ætate hoc loco nobis dicendum erit. Epicurus igitur otij magister, vt inquit Plinius, hoc est, ut ego interpretor, malorum omniū Seminarium (quę enim mala non parit otium?) nascitur (Apollodoro in Chronicis auctore,) centesimæ nonæ Olympiadis anno tertio, septem nimirum annis post Platonis obitū; vixit annis duobus & septuaginta, obijtq; anno primo Olympiadis centesimæ uigesimę septi-
C mæ. Eusebius in Chronicis, insigni Cronographiæ errore, Epicurum florentem facit Olympiade centesima duodecima, quo tempore vix pueritiam exegerat Epicurus, tredecim duntaxat annos natus. Si scriptorum multitudine æstimari deberet philosophi præstantia, fuisset proculdubio Epicurus omniū Philosophorū pręstantissimus, quippe qui infinita prope uolumina, ut Laertius refert, posteris reliquit, certè plura eum, ꝙ ullum priorum scripsisse, in confesso est.
D Habuit quamplurimos suæ doctrinæ studiosos, & defensores, in quibus primas, meo iudicio, tenuit Lucretius Romanus, q elegāti poemate totā Epicuri disciplinā, quæ ad Physicen pertinet diligenter exposuit: natus Olympiade cētesima septuagesima prima, annos uixit tres & quadraginta, uir omni laude dignus, si ad meliorē Philosophię disciplinam, tantum ingeniū tātumq; studium ac diligētiam contulisset.

ZENO CITTICVS.

STOICA disciplina, multis rebus Christianæ religionis, ut D. Hieronymus ait, ꝙ simillima, Epicureę autem sectæ oīno contraria fuit, utraq; tū eodem fermè tempore nata est. Nam vtriusque parētes, Epicurum & Zenonē eadem propemodum ætate floruisse cōstat, etenim Olympiade centesima trigesima, senem fuisse Zenonem, Laertius veterum testimonio confirmat. Non rectè igitur Eusebius in Chronicis obitū Zenonis signat in Olympiade cētesima vigesima nona. Aulus Gellius lib. 17. ca. 21. ait, quo tempore Romani bellū gerebant cum Pyrrho rege, anno nimirū vrbis cōditæ circiter septuagesimo & quadringētesimo, quod tēpus incidit in Olympiadem centesimam decimam octauam, Epicurum, & Zenonē Cittiensem, celebres fuisse. Duorum, & uiginti annorum erat Zeno cum Athenas concessit, annis octo & quinquaginta scholæ præfuit: cumque annorum esset duorum & septuaginta, vel ut docēt alij, nonaginta octo, nullo conflictatus morbo, ex hac vita decessit. Multa scripsit, tanta subtilitate, vt Carneades, quo subtilius eius scripta refelleret, Elleborum ante sumpsisse dicatur; quod plerosque alios etiā fecisse studiorum gratia, ad peruidēda acrius quæ commentabātur, testis est Plinius libri xxv. capite 5. Plurimi clarissimiq; viri huius sectæ stoicæ studiosissimi fuerunt. Cleanthem, maiorum gentium Stoicum Cicero appellat, ex Romanis proceribus eminent Cato Vticensis, & qui Cæsarem occidit, Brutus; inter Philosophos, Coriphæus Stoicorū, eorūq; porticum humeris suis fulcire, ac sustētare dictus est Chrysippus, infinitorum prope librorum scriptor, quocirca non insulse Carneades, eum Parasitum librorum vocare solebat; quanquam plerosque lib. alienis modò testimoniis, & sētētiis refersit. Floruit, (ut Apollodorus in Chronicis ait) Olympiade cētesima quadragesima tertia. Africani & Lelii æqualis & familiaris fuit Panętius, nobilis in primis stoicus, quē Cicero sequutus est in libris quos de officiis scripsit. Nerone

Carneades, quo subtilius scripta zenonis refelleret, Elleborum ante sumpsit.

Insignes stoici, Cleāthes, Chrysippus, Panatius, Cato Vticensis, Brutus, Epictetus, Seneca.

ne Imperante, duo præstantissimi Stoici fuerũt, vnus Epictetus, in cuius librum, qui etiam nunc extat, Simplicius Philosophus eruditos ędidit Commentarios: Alter Seneca, non solũ doctrina & præclaris ingenij monumentis, sed etiam familiaritate, quam cum Apostolis habuisse dicitur, illustris. Huius Nero Imperator discipulus fuit & carnifex. Epictetũ, Domitiano Imperante, Roma Nicopolim decessisse, propter Senatusconsultũ id temporis æditum quo Philosophi eiecti, Vrbeque & Italia interdicti sunt, auctor est Gellius lib. xv. cap. vj.

Sed his, de Philosophorũ Cronographia explicatis, iam tẽpus est, vt ad enarrandas & discutiendas veterum Philosophorum de principiis rerũ naturalium opiniones, propius accedamus.

Opinio eorum, qui dicentes omnia esse vnum ens immobile, omnem principij rationem de medio tollunt.

CAP. V.

Sententias veterum de principijs rerum naturalium, Plato, & Aristoteles multifariam commemorant, Ille in Theætero, & Sophista: Hic in primo Physicorum, & de Generatione in tertio de Cœlo, & 1. Metaphysicæ, Plutarchus primo libro de Placitis Philosophorum, ut omittam Clementem Alexandrinum, Eusebium, Theodoretum, D. Augustinum, & alios, tum sacros, tum prophanos scriptores. possunt autem omnes de principijs sententiæ ad hanc breuem, & generalem diuisionem reuocari. Alij enim nullum videntur facere principium, nempe ij, qui aiunt omnia esse vnum ens immobile: Alij quidem faciunt, sed vel vnum, vel multa; & vnum, vel finitum magnitudine, vel infinitum; & item, vel vnum ex quatuor elementis, vel quippiam illis prius, aut mediũ: similiter qui multa faciunt; aut ea statuunt numero finita, aut infinita: si finita, vel duo, vel tria, vel quatuor, vel decem, vel alio quopiam numero circunscripta: infinita, vel omnia vnius generis, ac naturæ, vel specie diuersa & contraria. Verum hæc enucleate pertractanda sunt, vnamquamque harum opinionum propriè, ac sigillatim explicando. Qui igitur putarunt, id quod est, vnum tantummodo esse, atque immobile, hos necesse est omnem principij physici rationẽ funditus sustulisse. Etenim cum nihil sit principium sui, sed aliorum, nihil item possit effici ab vllo principio physico sine motu (siquidem natura definitur esse principium motus) hinc fit, ut sublato motu, & rerum multitudine, nihil loci principijs naturalibus relinquatur.

Tres autem huius sentẽtiæ principes fuisse memorantur, Xenophanes, Parmenides, & Melissus, de quibus eodem ordine dicendum est. Xenophanes Colophonius magister Parmenidis, ipse autem vel nullius ſm aliquos, vel ſm alios Archeali, seu Botonis cuiusdam Athieniensis auditor, existimauit (ut refert Aristoteles in eo libello qui inscribitur de Xenophane, Zenone, & Gorgia) id quod est, æternum esse, infinitum, vnum, omniquaque sui simile, & immobile. *Opinio Xenophanis.* Æternum, quoniam si factum esset, aut ex nihilo, quod est impossibile, nec posset reddi ratio, cur tunc, & non ante factum fuisset: aut ex aliquo, uel igitur simili, uel dissimili; non simili, nam similium eadem est uis & ratio, quare non cõuenit vni eorum potius quàm alij, aut fieri, aut facere: neque ex dissimili, nam sic fieret ex eo, quod non est. Denique cum quicquid fit de nouo, antea non fuerit, necesse est id fieri ex nihilo, quod cum sit impossibile, recte se habet arbitrari; id quod est, æternum esse. Si autem æternum, ergo infinitum, nam neque habet principiũ vnde extiterit, neque finem in quem possit desinere: si infinitum, ergo unum; nam si multa, ergo inuicem terminata, & vnum extra aliud, quod est contra rationem infiniti. Si unum, ergo undique sui simile, nam vbi dissimilitudo, ibi multitudo: His etiam consequens est, ut sit immobile, tum quia, nec a se moueri potest, cũ sit omnino simplex, &

& vndiq; sibi simile, nec ab alio, si .n. id quod est, vnũ est, nihil aliud erit, a quo moueri queat. quid? qđ vel moueretur in plenum, at nõ est aliud ens præter ipsum, vel in vacuũ, sed uacuum nihil est in rebus. Ex quo fit, vt neque dolori, neque morbo, neque ulli plane commutationi sit obnoxium. Hæc Aristoteles de Xenophane: a quo Theophrastus (referẽte Simplicio 1. physicorũ supra tex. 6.) in eo dissentit, quod putat Xenophanẽ illud suum vnum Ens, neque finitum fecisse. Alexander autem Aphrodisæus (vt ibidẽ memorat Simplicius) inducit Xenophanem facientem id quod est, finitum, & sphæricũ. Laertius vero in vita Xenophanis, scribit eum cõstituisse quatuor principia omnium rerum, mundosque innumerabiles; quæ non videtur cõgruere cum his quę dicta sunt. Cicero ẽt 2. Acad. Quæst. confirmat eũ sensisse habitari in Luna, eamque esse terram multarum vrbium, & montium. Vixit annos cẽtum, atque eo amplius; scripsit carmine, acerrimusque fuit insectator Homeri, & Hesiodi.

Parmenidis opinio. Parmenides Pleates arbitratus ẽ (quãuis secundum fallacem sensum, & vulgi opinionem multę sint res, earumq; duo principia esse videãtur, terra, loco materiæ, & ignis loco efficiẽtis) tamen secundum rationem & veritatem, id quod est, vnum tantummodo esse. Hoc autem ita concludebat; Quod est præter id quod vere est, id non est, vnum tãtũmodo est. nam si ea quæ sunt, multa essent, ea ipso facto differenter inter se: aut igitur in eo, quod nõ sunt, aut in eo quod sunt; nõ in eo quod sunt, in hoc enim sunt similia, quæ autẽ sunt similia, nõ sunt alia; quæ non sunt alia, sunt vnum & idem; nec in eo qđ nõ sunt, quod .n. non est, nihil est, per id aũt, quod nihil ẽ, nulla fit differẽtia: si igitur quæ sunt, nullo modo differre possunt inter se, necessariò conficitur, id quod est, unũ esse. Hæc est ratio Parmenidis secundum Porphirii explanationem, quam refert Simplicius 1. Physico. super tex. 25.

Melissi opinio. Melissus auditor Parmenidis existimauit id quod est, ingenitũ, infinitum, vnũ & immobile esse. Ingenitum quidem vnum, & immobile, propter easdem rationes, quas vt ante diximus, afferebat Xenophanes; esse aũt infinitũ hoc modo demonstrabat: Si quod est genitũ habet principium, ergo quod nõ est genitum carebit principio: similiter, si qđ ẽ mortale habet finem, ergo quod est ab interitu liberum, carebit fine; sed id quod est, nec est genitũm, nec mortale; si enim interiret, necessariũ esset in nihil recidere, ergo id quod est, caret principio, & fine; quaobrẽ oportet esse ĩfinitũ, id enim appellamus & intelligimus esse infinitũ, quod principio vacat & fine. Ergo hi tres philosophi, Xenophanes, Parmenides & Melissus, facientes vnum tantùm esse uere ens, nullum faciunt principium rerũ naturalium. Sed veniamus ad eos qui faciunt vnum principium rerum omniũ naturalium, vel unũ ex quatuor elementis, vel quippiam ab illis diuersum.

Opinio eorum qui faciunt unum principium omnium rerum naturalium.

CAP. VI.

Opin. Thaletis. THALES Milesius, vnus de septẽ sapientibus, eorumque longe sapiẽtissimus, & Philosophię naturalis, vt est apud Aristot. 1. Metaphysicæ primus apud Græcos auctor & illustrator, sẽsit principiũ omnium rerũ esse aquã, vel ipsum humidum, motus fortasse eo argumento (vt est apud Aristo. & Plutarchum) quod cerneret semina, & alimenta rerum, esse humida, ex quo autẽ res gignuntur & aluntur, id esse principium earum rerum. Calorem item, cuius vi omnia tenentur, & conseruantur, humore pasci atque sustentari. Verisimile autem est, inquit Aristotel. Priscos viros, Theologos, & Poetas, vt Orpheum, Homerum, & Hesiodum, canentes Oceanum, & Thetyn parentes esse generationis, & aquã, quæ styx appellatur, iusiurandũ esse Deorum, ceu quippiam vetustissimum, & honorabilissimũ, in eadem fuisse sententia: Hipponem quoque, qui teste Alexãdro dictus est Atheos, idem sensisse ferunt, sed eum Arist. cõtemnit propter mẽtis vilitatẽ.

Thales

Thales autem, auctore Simplicio, nihil scripsit præter Astrologiam nauticam; quanquam Laertius ait, eam referri ad Phocum quendam Samium. Atque hoc innuens Aris. quotiescunque de Thalete uerba facit, sic fere loqui solet, [Fortasse, vt memorant, dicitur.] Quæ verba in hanc sententiam rectè ponderauit Alexander 1. Metaphysicæ.

Opin. Anaximenis. Anaximenes, auditor Anaximādri, & doctrinę Thaletis perquā studiosus fuit, ut ipse ostendit, quā (ut Laertius refert) scripsit ad Pythagorā. Is principiū oium rerum dixit esse Aerem: hanc. n. opinionem eius fuisse testatur Arist. 1. Metaph. & Theophrastus; Simplicius quoque cōfirmat idem se in illius scriptis compertisse: Nicolaus autem Damascenus in opere, quod fecit de Diis, scriptum reliquit, secundum Anaximenem principiū rerum esse non Aerem, sed quiddam medium inter Aerem, & Ignem. Verum præpondetat superiorum auctoritas, quam Cicero etiam & Laertius secuti sunt. Putatur autem ratio principij rectè conuenire Aeri, propterea quòd is facile accipit quamcunque uim, actionem, & qualitatem aduentitiam, & in omnes formas, atque figuras paruo negotio sese induit, nec habet qualitates naturales, siue quæ ad motum loci, siue quæ ad alterationem pertinent, nimium, ut cætera elementa, insignes, aut ægre mutabiles. Eiusdem sententiæ fuit Diogenes Apolloniates discipulus Anaximenis, & Anaxagoræ æqualis, uir eloquentia & sapientia clarus, cuius decreta, teste Laertio, sunt, elementum omnium esse Aerem, ex quo densato & rarescente gigni mundos innumerabiles; esse infinitum, inane; terram rotundam, & in medio locatā fixamque semper hærere Is scripsit opus quoddam cuius fuit huiusmodi principium; [Qui docere aliquid instituit, eū in primis debere certum aliquod, & indubitatum principium ponere, tū simplici, & pudica oratione uti.]

Heraclyti opinio. Heraclytus Ephesius, vir animi & īgenij magnitudine, humanarumque rerū despicientia ualde memorabilis, quò magis soluto & uacuo animo philosophari posset, regnum cōcessit fratri, & a Dario Rege Persarum magnis opum, & honorum promissis accitus, cum suis Ephesijs apud quos obscurus, & cōtemptus erat, uiuere maluit. Hic, cum Hyppasso Metapontino sensit initium cunctarum rerū esse Ignem, ex quo nascerētur omniā, & in quem cūcta tādē occiderent; cumque oēs res densatione, & rarefactione fiant, putabat eos more fluminis cōtinēter labi, & fluere: videtur etiam amicitiam, & litem similiter, ut Empedocles, caussas efficientes rerum constituere. Ait porrò ignem cum densatur humescere, & aerē fieri, hunc item, cum magis cogitur & cōcrescit, aquā effici, quā densatam uerti in terram, & uicissim ex terra fusa atque rarescente aquam, & similiter reliqua deinceps elementa renasci; atque hoc modo mundum perpetua uicissitudine gigni & interire. Visum est autem illi, ignem præ cæteris elemētis constituendū esse principium omnium, quia est maxime mobilis, & minutissimarum, ac subtilissimarū partium, tum ēt quia multiplex eius uis per omnia permeans, cunctas res gignit, auget, sustentat, perficit, atque moderatur: quæ res late tractatur apud Ciceronem secundo libro de Natura Deorum, a Balbo Stoico; nam in tertio eiusdem operis libro Cotta disputat, Stoicos in hoc esse germanos Heraclytæos. Quanquam id quod ipsi dicunt de igne, potius declarat ei competere rationem caussæ efficientis, quàm materię, aut elementi. Scripsit autem Heraclytus libr. de natura, incredibili breuitate, & obscuritate, quamobrem dictus fuit σκοτεινὸς, quem librum cum legisset Socrates sibi datum ab Euripide, ferunt dixisse, quæ in eo intellexisset pręclara sibi uideri, quæ autē nō intellexisset putare se non dissimilia esse, sed omnia Delio quopiam natatore indigere. Aris. uero in lib. Rhetoricis auctor est, obscuritatē, quæ erat in scriptis eius, propter difficultatem interpungendi dictiones accidisse. Habuit multos, nec sane minutos uiros sectatores, & interpretes suæ doctrinæ, quamuis Lucretius paruipendat ipsum, & acerbe mordeat his versibus.

Quapropter qui materiam rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,

K Ma-

Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Heraclytus init quorum Dux prælia primus.
Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes.
Quàm grauior, Graios inter, qui vera requirunt:
Omnia enim stolidi magis admirantur amantque,
Inuersis quæ sub verbis latitantia cernunt.
Veraque constituunt quæ belle tangere possunt
Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore.

Solā terrā, nemo philosophorū fecit principium rerū. Terram autē Hesiodus fortasse principium fecerit fingens primam omnium ex Chao natā extitisse, sed Philosophorū nemo solā posuit initium rerum, ob eius crassitiem, duritiē, atque immobilitatem, coniunctam vero, & consociatam cum aliis corporibus, principium statuerunt Empedocles, ac Parmenides.

Alij faciunt vnum quidem principiū, diuersum tamē a prædictis quatuor elementis, hoc est, vel medium inter ignē, & aerem, illo dēsius, hoc rarius; vel quippiam prius quattuor elemētis, quod fortasse idem est. Hāc opinionem Nicolaus Damascenus, falsò, vt supra dictum est, attribuit Anaximeni. Simplicius autem 3. Phy. & Philopponus in 2. lib. de Generat. (quibus in locis Arist. mentionē facit huius opinionis) eam ascribunt Anaximādro Milesio, qui vt narrat Laertius, *Anaximādri opinio.* elemētum omnium dixit esse quippiam infinitum prius quatuor elementis. Hic primus Gnomonem inuenit, eumq; Lacedemone in loco vmbræ captandæ idoneo fixit, quo solis conuersiones & æquinoctia notaret, primus etiā maris, & terræ circuitus descripsit, & sphærā construxit, quin etiam putauit, vt est apud Ciceronem natiuos esse deos, lōgis internallis, orientes, occidentesque, eosq; innumerabiles esse mundos. Porrò Aristot. 1. Phy. 54. verisimiliorem inquit esse opinionem eorū, qui faciunt principiū omniū quippiā diuersū ab elemētis, quàm eorum, qui pro initio cunctarum rerum ponunt vnum aliquod eorum quatuor corporum, propterea quod principium A debet esse vacuū & nudum ijs omnibus rebus, quas in se accipit, at quoduis illorum quatuor elementorum habet suā, sibique connatam qualitatum vim, qua, sine sui exitio, priuari non potest. Adde, quod illi, per huiusmodi principium videtur esse subodorati materiam primā, eamque adumbrare & posteris innuere voluisse.

Opinio eorum qui faciunt principia multa quidem, sed finita, præcipue autem Pithagoreorum. B

CAP. VII.

Qvi multa innehūt principia, necesse est ea faciant mobilia, tum quia nō possunt multa principia sine motu, aut simul cogi & congregari ad efficiēdam generationem, aut inuicē dissolui & disiungi ad interitum afferendum: tum etiā, quia multitudini principiorum, semper adiūcta est aliqua repugnātia & contrarietas, quę nunquā esse C potest absque motu. Qui autem multa principia ponunt, ea statuunt vel finita, vel infinita; qui finita, vel duo, ut Parmenides in his, quæ scripsit secundum iudicium sensuum & opinionem vulgi, nimirum, ignem & terram, vel lucem & tenebras, vel calidum & frigidum, ut refert Arist. 1. Metaph. & 1. Phy. tex. 41. Plato etiam, vnum tāquam formam, & magnū ac paruum tāquā materiam, ut ei Arist. multis locis imponit. Stoici quoque secundum Simplicium, Deum & Mate- D riam, vel faciūt tria, vt Arist. Materiam, Formam & Priuationem, & Plato (secūdum Plutarchum) Mentem, Ideam & Materiam: Vel quatuor vt Empedocles quatuor elementa, quibus loco efficientis adiunxit Litem, & Amicitiam. Quanquam Arist. in 1. Metaph. auctor est, cum non vti illis, nisi tanquam duobus; Igne quidem per se reliquis vero tribus tanquam vna natura; id quod aperte cognosci potest ex ipsius carminibus. Alij produxerunt numerum principiorum usq; ad denarium; quam perhibent fuisse opinionem

Diligenter ac subtiliter exponitur opi. Pythagoręorũ de Numeris, quos rerum oĩum initia faciunt.

nionem Pythagoręorũ. Etenim cum faciant numeros initia rerum, naturam autem numeri, cernerent denario compleri & absolui, siquidem omnes gentes numerant vsq; ad denarium, quo cum peruenerint, redeunt ad vnitatem eam iterantes, idcirco rationem principij denario maxime tribuerũt: cuius numeri vim cum animaduerterent totam quaternario contineri, in eo enim includuntur, 1. 2. 3. 4. quæ simul iuncta faciunt denariũ, ob eam caussam existimabant, quaternarium esse numerum sanctissimum, quo cum quippiam sanctè confirmare volebant, tanquàm iuramdo vtebantur, dicẽtes, [Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada nostræ, perpetuos fontes naturæ infudit habentem,] fingebant enim animum nostrum ex quaternario constare, ita vt μόνας sit mens δύας sciẽtia τρίας opinio, τέτρας sensus, qua de re legi possunt quę scribit Plutarchus primo libro de placit. philosophorum capit. 3. & D. Aug. in libr. de Musica. Quoniam igitur Denarius est numerus perfectissimus, induxerunt tanquam initia rerum omniũ decem coniugationes uel oppositiones, unã formarum, habituum & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorũ, quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Denarius.

Bonorum	Malorum
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Sinistrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratũ	Lõgius altera parte.

Opi. Manichaorũ, secundũ aliquos, fluxit ex Pythagoręorum fontibus.

Ab his Pythagoræis, nonnulli arbitrãtur fluxisse opinionẽ Manichæorũ, qui ponebãt duo æque prima, immutabilia & potentia principia, unum bonum, omnium bonorum, alterum malum, omniũ malorum; quam sententiam diligenter pertractat Simplicius in iis cõmentariis, quos scripsit in Epictetum, & D. Aug. cũ aliis multis libris, tũ maxime iis duobus quos scripsit de Gene. cõtra Manichæos.

A Cur aũt Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturaliũ, Aristo. videtur reddere duas caussas, vnã, quia numeri sunt priores omnibus corporibus, quippe cum sint ex abstractione, hoc est quia numeri sine corporib. physicis aio concipi & intelligi possunt, corpora vero sine illis minime; alteram autem, propter magnam similitudinem, quã putabãt esse inter numeros & res naturales; omnia enim, ut sacris literis etiam proditum est, condita sunt a Deo in numero, põdere, ac mensura. Et sicut Musicus (vt Syriani vtar similitudine) per numeros

B mathematicos Lyram, sic natura per naturales numeros suos componit & modulatur effectus. Verum age, quomodo uis & similitudo numerorum in rebus naturalib. & moralibus efficta, & expressa sit, Pythagorica memorantes dogmata, breuiter ostendamus. Ac cur menti attribuant monada, scientiæ diada, triada opinioni, tetrada sensui explicatur a Plutarcho eo, quẽ supra posuimus, loco. Quaternarium autem, uel Nouenarium assignabant iustitiæ, propterea quod ille est primus numerus quadratus, & pariter

Quõ Pythagorei numeros accomodabant rebus naturalibus.

C par; hic aũt est primus numerus solidus, ex ternario in se ipsum ducto existens, atque hoc mõ parilitatẽ & æquabilitatem iustitiæ repræsentant. Quinarium uocabant nuptias quæ constantur ex maris & fœminæ coniunctiõne; nã Quinarius cõstat ex pari, cui assimilabant fœminam, & impari, cui marem similem esse dicebãt. De pstãtia & mysteriis numeri Quinarii, multa reperies apud Plutarchũ, in libello de Particula, ει, acute doctę; disputata. Septenariũ uocabant tẽpestiuitatẽ, qm multa tempestiuẽ, cum in aliis

De præstantia numeri septenarij.

D rebus, tum in homine fiunt per numerũ septenariũ. Etenim homo septimo a conceptione mẽse, vitalis editur, septimo anno dentescit, altero septenario pubescit, tertio barbã emittit, & semen maturum generationi. Sol quoq; qui est princeps caussa rerũ sublunariũ, apud ipsos septimum tenet locũ, videlicet post orbẽ stellarũ, & quinq; planetas. His accedit, qđ solus septenarius, neque generat ullum numerum eorũ, qui denario cõtinentur, neq; ab vllo eorum generatur. Nã binarius bis sumptus facit 4. ter 6. quater 8.

quinquies x. ternarius bis terve acceptus facit 6. & 9. bis quaternarius 8. bis quinarius 10. At senarius, octonarius, & nouenarius, licèt nō generent numerum vllū eorum qui sunt intra decem, generātur tamē ab illis: nimirum à binario, uel ternario, vel quaternario: Septenarius verò, neq; generat aliū numerum, neq; ab alio generatur, ut p se patet. Quare Pythagorei appellabant septenarium, Mineruā, quæ fingitur ex nulla matre nata esse, & virgo perstitisse. Aulus Gellius libro 3. cap. 10. uirtutes potestatesque Septenarij, plurimis & disertissimis verbis ex M. Varrone declarat. Sed reuertamur ad denarium, quem quia perfectum numerum indicabant, nouem autem existimabant esse corpora quæ in orbem mouerentur, nimirum septem planetas, orbem stellarum, & terram, quā non secus ac cęteros planetas dicebant in orbem volui circa Vestam, hoc est Ignem, quem vt dignitate præstātem alijs elementis, in medio mundi, tanquam in loco maxime nobili collocabant; his igitur nouē corporibus ad explēdum denarium numerum adiunxerunt etiā aliud corpus, fingentes, nescio quam Antichthona hoc est terram, huic nostræ aduersam, & quę motu opposito cieretur; huiusmodi aūt corpora putabant distare inter se certis quibusdam harmonijs, & interuallis, ut v. g. solis interuallum à terra, fit in dupla proportione, quàm Lunæ; interuallum autē Veneris in tripla; Mercurij in quadrupla, idem simili proportione contingere in reliquis superioribus cælis. Quin etiam prædicta corpora existimabāt moueri certis quibusdā harmonicorum numerorum proportionibus, vt quæ mouētur celerius acutiorem, quæ tardius grauiorem efficiant sonum: ex quo incredibili suauitate concentum quendam existere, qui à nobis vtpote iam inde ab ortu assuefactis, non exauditur. quoniā aūt omnis concentus ad numerum aliquem constituitur; nam Diapason consistit in proportoine dupla, Diapente, in sexquialtera, Diatesseron in sesquitertia, idcirco totum cœlum, totumque mundum, qui mirabili tenetur concentu, numerū, & ex numeris esse affirmabāt, sed de his vide Aristotelem libro 2. de Cœlo, tex.

A 52. & 72. Syrianus in extremo penè cōmentario suo quo explanauit librū quartumdecimum Metaph. Arist. refert, Pythagoram in quodā sermone de numeris, qui à Pythagoræis propter eius diuinitatem, sacer dicebatur, aperuisse mirabilia quædam mysteria, & occultas proprietates eorum numerorū, qui sunt usque ad Decem. Neq; uero Aristoteli displicuisse videntur huiusmodi dogmata; siquidem is, quę a Pythagoræis de ui, & natura numerorū prędicabantur, interdū sequitur, & vsurpat, vt cernere licet non semel in Problematibus & in principio lib. de Cęlo, vbi agit de Ternario. Sūt

B igitur numeri secundum Pythagoræos, initia omniū rerum. Sed in quo genere caussæ? Arist. in primo Metaphysicæ refert ad materiam, illi enim dicebant omnia confici, & componi ex numeris: constat autem id, ex quo aliquid, & componitur, materiam esse. Sed Pythagoręorum alij numeros referunt ad caussam exemplarem, & ad rationes opificias, quę sunt in primo summoq; opifice, quæ nō re, sed ratione tārum ab Ideis differunt. Alij ad formam; vnde Arist. lib. 8. Meta-

In quo genere caussa numeri secundū Pythagoraeos sint rerum principia.

C physicæ tex. 10. ait formas esse numerorū similes. vnitas porrò est principiū numerorum, cuius uis nullo vnquā numero exhauriri, & absumi potest, quin aliū semper numerorū creare queat, in quo mirifice repręsentat immensam Dei potentiam, quæ nullius rei molitione, ita finitur, & terminatur, vt nō semper possit aliud maius, & perfectius moliri. Vnitatē aūt Pythagoræi vocabant parem imparem; quatenus pari addita gignit imparē, huic vero adiuncta creat parē; atq; ob hanc caussam par & impar faciebant

De praestantia unitatis.

D principia omnium numerorū, & par vocabant infinitum, impar autem finitū, propterea quòd numeri impares per seriem dispositi, si addantur quadratis numeris, semper retinent formā quadrati; quocirca Pythagoræi appellabant eos Gnomones, ad similitudinē Gnomonis Geometrici: qui adiectus quadratis nō variat formam; at numeri pares si addantur numeris quadratis, semp mutāt formam numeri. Hæc tangit Arist. 3. Phys. tex. 26. Latiùs autem explicant Simplicius & Themistius in supradicti textus expla-

explanatione. Sed qui de Pythagoricis numerorũ mysterijs plura scire auet, legat eos, qui in his enarrandis diligenter, & copiosè versati sunt. nam hic oĩa propriè & subtiliter persequi velle, magis operosum, atque curiosum est, quàm vel vtile, vel nostro congruens instituto.

Decreta Pythagoræ. De Pythagorę autem decretis ita scribit Laertius. [In Pythagoricis commentarijs hæc nota sunt; Vnitatẽ esse principium omniũ. Ex vnitate indefinitã dualitatem processisse, & tãquam materiam ei subiectã esse. Ex Monade porrò & indeterminata dualitate numeros gigni: ex numeris puncta, ex punctis lineas, ex lineis planas figuras, ex planis solidas, ex quibus corpora; quorũ esse quattuor elementa, Terrã, Aerem, Aquam, Ignẽ; quæ per omnia se mutant, & vertunt: Ex his constare mundum, rotũdum, animatum, & intellegentem:] Hæc ille. D. Augustinus in extremo 2. li. de ordine, multis laudibus effert Pythagorę disciplinã: Sed is postea 1. lib. retract. c. 3. religioni habuit, tantum se honoris detulisse homini ethnico, qui multa, multisq; modis peccauit. Verùm de his, qui multa & finita posuerũt initia rerum naturalium, hactenus dictum sit: deinceps agendũ est, de his qui fecerunt infinita, initium ab Anaxagora sumendo.

Declaratur opinio Anaxagoræ.

CAP. VIII.

Opin. Anaxagoræ. ANaxagoras Clazomenius Anaximenis discipulus, Magister autẽ Archelai, & Periclis summi apud Græcos oratoris, & Euripidis poetæ, ità to Philosophiam studio complexus est, vt derelinquẽs patriam, & patrimoniũ negligens, se totum Philosophiæ cognitioni deuouisse videretur. Hic pro initio rerum naturaliũ, statuit infinitatem quãdam partium similium, quam Arist. 1. de Generat. tex. 1. uocat πανσπερμίαν licet in 3. Physico. tex. 27. & 3. de Cęlo. te. 37. hoc nomen referat ad opinionẽ Democriti. Lucretius autem & alij nominant, ὁμοιομερίαν. Vnaquæque igitur res secundum Anaxagoram fit ex partibus si-

A milibus atque eiusdẽ naturæ, vt caro ex multis carũculis, sanguis & os ex alijs similis naturæ particulis, quarum congregatione res gigni, segregatione autẽ interire dicitur. has vero particulas necesse erat infinitas esse, ne videlicet vnquã cessaret segregatio, & aliquãdo tandem penitus deficeret generatio. ac tametsi ĩ qualibet re permixtæ sint infinitæ cuiuslibet rei particulæ, nominatur tamẽ aliquid: v. g. aurum, vel caro potiùs quàm aliud quidpiam, nõ quia sit purum, & sincerum aurum, vel caro, sine vlla concretione & admixtione aliarum rerum, sed

B quod in tali re particulæ auri uel carnis sint maioris, & magis in frõte locatę appareant. hanc sentẽtiam pulchrè describit Lucretius primo libro his versibus.

Nunc & Anaxagoræ scrutemur ὁμοιομερίαν

Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua.
Concedit nobis patrij sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis.

Et quæ deinceps sequuntur. Et paulò in

C fra subdit.

Hoc & Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omnes
Res putet immixtas reb. latitare, sed illud
Apparere unum, cuius sint plurima mixta,
Et magis in promptu primaq; in frõte locata.

Præter hãc infinitatem partium similium, quæ ad materiam pertinet, loco efficientis adiunxit mẽtem, seu intellectũ, qui confusam illam partium similiũ con

D geriem segregãdo distingueret & ornaret. Quamobrẽ sola mens non erat mixta: ut dominari possit mixtioni quã nõ ab æterno, sed ab aliquo principio digerere, & in ordinẽ cępit adducere, ut docet Aristoteles lib. 3. de Anima tex. 4. & lib. 8. Physicorum, tex. 15. Cum aũt priores Philosophi materiam tãtum ex qua omnia conficiũtur, tradidissent, caussam autem efficientem aut nullo modo, aut perobscurè attigissent, quę certè nõ minus necessaria est, quàm materia; nã ut ex nihilo, sic a nihilo nihil potest effici,

nec materia potest ipsa per se sine agētis ui & efficientia quicquam mouere uel agere, non secus quàm lignum fabricari lectū, uel mensam, sine opificis arte: Anaxagoras præ aliis Philosophis sobrius (vt verbis utar Arist. li. 1. Metphhysicæ) uisus est, sic enim de eo scribit. [Quare qui ut in animalibus, ita in natura intellectū esse caussam mundi, totiusq; ordinis dixerat, quasi sobrius comparatus ad antiquiores uana dicētes, apparuit.] Simile quidpiā legimus apud Platonē in Phædone, ubi Socrates narrat se cum iā pene desperasset intelligere posse caussas eorū, quę sunt; propterea ꝙ ex aliorū Philosophorū scriptis nihil certi elicere potuisset, audita sententia Anaxagoræ, qui faceret omnes res, totumque mundum a mente diuina, designari, confici, exornari & regi, magno studio, & spe addiscendi ea, quæ antea non potuerat, erectum ac elatū fuisse. De hoc intellectu Anaxagoræ sic ait Laertius: Primus materię, quam ὕλην appellāt, mentem adiecit in principio operis sui ita scribens: [Oia simul erant, deinde accessit mēs, eaq; composuit.] Quamobrem cognominatus fuit mens, siue animus. Apud Cicer. etiam in primo de nat. Deor. ita scriptū est; [Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene disciplinā, primus oīum rerū descriptionem & modum, mentis infinitæ ui, ac rōne, designari & confici uoluit;] Quid aūt Anaxagorā in prædictam sententiam induxerit, breuiter exponit Arist. primo Phy. 33. & lib. 3. 28. Is. n. hoc modo ratiocinabatur: Quod fit, necesse est, aut nihil fuisse antea, at ex nihilo nihil fieri posse communi sapientum decreto ratum, & cōstituū est; aut prius quidē fuisse, sed occultum, & cum aliis reb. permixtū latitasse: ita ut nihil aliud sit res generari quàm eas ex admixtione & confusione aliarum rerum segregatas manifestari, & in lucem proferri: Et quoniam cernimus omnes res inuicem posse commutari, uel proximè uel interiectis aliquot aliis mutationibus, cōcludebat necessarium esse; ut in quauis re sint omnes aliæ res, quæ tamen ob prauitatem atque permixtionem a nobis deprehendi nequeant: hoc etiam illustrabat accretionis exemplo; nam cum ex alimēto gi-

Quid Anaxagoram ī suam illā sententiam impulerit.

A gnatur caro, uena, os, neruus & alia corporis membra; nec ea queant ex nihilo creari, necessariò efficitur, vt ipsa præfuerint quidem in alimento inuicem admixta & confusa, per accretionem autem secreta fuerint, & animantium partibus adiuncta, & adglutinata. ac quemadmodū particularis generatio cuiuslibet rei, fit per secretionē eius ex aliis, similiter etiam putabat Anaxagoras totum mundum non aliter fuisse perfectum, quàm per segregationem omnium rerū ex infinita quadam, & indigesta congerie, vbi prius infinito tempore sine distinctione B & ordine iacuerunt. talem autem segregationem partium mundi, nullo modo fieri potuisse, nisi a mente; tum quoniam id quod ex illa mixtione segregare debebat, nullo modo in ea contineri oportebat, vt posset ei præesse, atque dominari. quamobrē necessariū erat, ut esset quidpiam immateriale, impatibile, ac diuinū, cuiusmodi est sola mēs; tum etiam, quia distinguere, exornare, disponere & suos cuique rei fines, & munera pręscribere, omniaque ad perfectionem & pulchritudinem uniuersi dirigere, propriū est mē- C tis. Verùm de sententia Anaxagoræ hactenus; ad Democritum & Epicurum ueniamus.

Opinio Democriti, Leucippi & Epicuri.

CAP. IX.

SENTENTIA horum Philosophorum diligenter explicabitur a nobis, tū ex libris aliorum, tum maxime ex iis, quæ Lucretius huius disciplinæ stu- D diosissimus primo & secundo li. reliquit scripta. Principio, censent duo eē prima, & generalia initia rerum naturalium, ex quibus cuncta quæ sunt, fieri, & constare necesse est; Plenum, & uacuum; illud ens & atomos; hoc non ens, & inane, appellabant. id quod Arist. innuit in primo Metaphysicæ, & primo Physic. tex. 41. & Lucretius primo libro his uersibus.

Omnis, ut est igitur per se natura duabus
Constitit in rebus, nam corpora sunt, & inane

Cor-

Corpus enim per se communis deliquat esse,
Sensus,&c.
[& paulo infra]
Tum porrò locus,& spatiũ,quod inane uocamus
Si nullum foret, haud usquã sita corpora possent
Esse,neque omnino quoquam diuersa meare.

Probatur septẽ argumentis vacuum esse.

Vacuum autem multis de caussis necessarium esse,his argumẽtis confirmãt. Primùm ratione loci: omne .n. corpus Propter molem quam habet,indiget loco,à quo totum contineatur & locetur: talis autem locus non potest esse superficies, quippe quæ tantum extrinsecus cõtineat, & solas corporum extremitates ambiat; neque corpus ullũ siue materiã habeat siue sola constet trina dimensione;sic .n. duo corpora simul essent, qđ nullo modo fieri potest:relinquitur igitur,locum nihil aliud esse, quàm inane. Deinde ratione motus localis, qui si est (esse autem cunctis plane sensibus perspicuè cognitum, & explorate perceptũ est)non potest effici,nisi per inane,nam per plenum,hoc est per ipsa corpora solida,qui fieri potest,cum proprium corporis sit obstare, nec loco cedere alij corpori,nisi maiori ab eo ui expulsũ?nisi forte quis uelit,unũ corpus penetrare in aliud,& multa corpora simul esse; qđ sanè perabsurdum est. quare, ut motus constet,opus est inani. Hoc idẽ argumẽtum tractat Aristoteles lib.4. Physicorũ tex.53.his uerbis, [Dicunt enim, quod motus secũdum locum non erit sine uacuo; plenum enim non potest suscipere id quod mouetur.Siverò suscipiat,sintq; duo corpora in eodem, continget utiq; & quotlibet esse simul corpora;si aũt cõtingat hoc,& minimum suscipiet maximum,multa nãque parua ipsum magnũ est; quare si multa æqualia contingit in eodem esse,& multa inæqualia.]Sed dicet aliquis,motũ localem fieri, nõ quia ullum in rebus sit inane,sed quia proxima corpora cedant iis, quæ mouentur, uel migrãdo in alium locum, uel seipsa constipando; Verum hoc ipsi refellunt, demonstrãdo neutrũ illorũ posse contingere sine uacuo. Etenim corpus, qđ mi-

A grat,aut uenit ĩ uacuũ,& sic erit uacuũ; aut in locũ proximi corporis,quod ei cedit;de quo sim iliter quærẽdum est, quò nam abeat,ac sic deinceps de alijs procedẽdo in infinitum,quare necesse est, aut esse uacuũ in rebus, aut multa corpora simul esse, aut denique quocũque corpore moto,quantumuis minimo,omnia alia corpora commoueri, totumq; mundum iactari,& fluctuare. Quo argumento Arist.4.Physi.text.79.scribit Xuthum Philosophum usum esse ad comprobãdum uacuũ. Similiter qua ratione poterit quidpiam constipari, & cõdensari,ni

B si in eo insitæ sint aliquæ inanitates?alioquin partes eiusmodi corporis cũ coarctantur,se inuicem penetrarẽt. Postea si non esset uacuum in rebus,qui possent, aut ex intimis saxorũ, & rupium partibus manare liquidi humores,uberesque aquarũ guttæ, aut cibus ad alendas omnes corporis partes per uniuersum corpus permeare,atque dissipari? Hanc rationem tangit Aristot.4.Phys.tex.55.his uerbis. [Amplius autem, & augmẽtatio uidetur omnibus fieri per uacuũ, alimẽtum enim corpus esse; duo autẽ corpo-

C ra impossibile simul esse.] Præterea nisi uacuum permixtũ esset cũ rebus, qua ratione fieri posset, ut quod est dẽsum, sine accessione alterius rei rarescẽs maius existeret, aut ẽ cõtrario, qđ est rarũ citra detractionẽ cuiusquã rei dẽsatũ & constipatũ in angustiorem molẽ contraheretur,atq; hoc modo minus euaderet? Hanc rationẽ illustrat Arist. 4. Phy.tex. 55.exemplo uini,& cineris, hæc scribẽs.

Demonstrat etiam uacuũ esse,quia uidentur aliqua cogi,& constringi,etenim dicunt uinum cum utribus recipere do

D lia, tanquam in ea, quæ insunt uacua subeunte, quod condensatur corpore: Testimonium etiam illud de cinere faciunt, quę tantum aquę recipit, quantum uas uacuũ.] Ad hęc uidemus quasdam res habere plus ponderis, quàm alias,tametsi pari sint mole, ut si parem auri, & lanæ molem capias, aurum sine dubio longè præponderabit. cur? nisi quia in rebus, plus aut minus uacui admixtum,& insitum est; quocirca, quę res plus inanis habet,ea minoris est ponderis; quæ uero plus uacat inani,

maiori cũ pondere præditam esse necesse est. Amplius, si duo corpora ampla inter se concurrãt, & ex illo concursu, subitò desiliant, totũ illud spatiũ, quod inter huiusmodi corpora relinquitur, necessariò erit inane: nõ enim partes aeris, quæ circunstaut tanta celeritate undiq; possunt cõfluere, ut uno tẽpore totum illud spatium compleant. Postremò diuisio, multitudo, separatio, & distinctio rerũ non potest fieri sine uacuo: Hoc autẽ innuit Arist. 4. Phys. tex. 52. [Vacuum (inquit) diuidit omne corpus, ut sit nõ continuum, quemadmodũ dicunt Democritus, & Leucippus, & alij multo Phy siologorum,] Significans Pythagoræos, quos paulo post tex. 56. ait existimasse vacuũ esse id, quod determinat naturas, tãquam uacuum separatio quædam sit & determinatio eorum, quæ sunt consequenter. Ex his igitur, quæ cõmemorata sunt, arbitrantur perspicue, ac necessario concludi, adeo necessariũ esse vacuũ, vt eo sublato, neque motus, neque multitudo, neque distinctio rerum ullo modo cohærere possint.

Præter inane autẽ, statuunt alterum principium rerum naturalium, quod sit omnino plenũ, & solidũ; alioquin quicquid esset, vacuũ esset: at si quid est, quod distinguit, aut continet ipsum vacuum, hoc profectò non erit vacuum; nam tangere & tãgi, agere & pati, mouere & moueri, non conueniunt vacuo: quippe cũ sit id, in quo talia fieri & geri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & solidi, sic cõtra, plenum, & solidũ, omni debet vacare inanitate. Huiusmodi autem corpora plena & solida vocabant Atomos, hoc est corpora indiuidua: de qbus hæc sentiebant. Primum quidẽ ea impatibilia & sempiterna esse: tũ qa penitus carerẽt inani, per quod omnis passio penetrat in corpora. tum etiã, quia essent prima principia omniũ rerum: oportere autem prima principia, è quibus cætera nascuntur, immutabilia esse, ne oia penitus cõcidant, & ad nihilum uniuersitas rerum intereat. Ex quo fit, ut talia corpora, neque frangi, neque diuidi, nec vllis coloribus, aut qualitatibus patibilibus affici possint. Hæc. n. eiusmodi sunt, vt nec sine vacuo, nec sine certo interitu

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quas ponunt alterum omnium rerũ principiũ.

A periculo, atque indicio rebus queant accidere. Deinde volũt eiusmodi corpora esse minima, nec amplius posse diuidi; non. n. asentiuntur ijs, qui faciunt corpus infinitè secabile: sed putant in sectione corporũ necessariò tandẽ deueniendum esse ad quædã corpuscula minima & indiuidua. qđ ita docent: etenim corpus, aut cõponitur ex nihilo, aut ex punctis, aut ex corpusculis minimis atq; indiuiduis: sed priora duo esse absurda per se clarum est, tertium igitur tenẽdũ est. Deinde si oẽ corpus posset infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infi B nitas partes: quid igitur interesset inter corpus maximum & paruum? utrunque enim totidẽ constaret partibus, hoc est infinitis; cui etiã necessariò consequens est, vt quoduis corpus esset infinitum; nã quod habet infinitas partes, quãtumuis paruas, id necesse est infinitum esse. Prætera fingamus, siquidẽ corpus infinita diuisione diuisibile est, ipsum iã actu penitus diuisum esse: nam si quod est possibile, ponatur actu esse, nihil seq. debet impossibile: diuisione igitur omnino cõpleta, ita ut nihil aliud supersit diuiden C dum; ecquid tunc erit reliquum? aut. n. nihil, aut puncta, aut corpuscula indiuidua; ex punctis, uel ex nihilo corpus effici, neque fert natura corporis, neque ratio concedit. quamobrem necessariò inducẽdę & admittendæ sunt atomi. Hãc rationem fusius explicat Arist. 1. lib. de generat. tex. 8. in quo libro ualde laudat Democritum, eumq; præfert Platoni; tum quia vtitur rationibus proprijs, hoc est physicis, Plato aũt logicis, idest communibus & alienis: tum etiam, quoniam eiusmodi statuit principia, e quibus posD sit omnia quæ contingunt in natura, si non vere, saltem proprie, aptè & constãter explicare. Vide Ari. 3. phy. tex. 31. id quod Plato non fecit. Postea censent atomos multitudine quidem esse infinitas; nam sicut inane in omnes partes immẽsum & infinitum est, sic atomos cõuenit esse numero infinitas. Esse autẽ uniuersitatem rerum omni ex parte infinitam breui ratione concludunt, quã Cicero secundo lib. de Diuinat. his uerbis exposuit. [Quod finitum est, habet extremũ; quod habet extremũ, id cernitur ex alio

Aristoteles Democritũ præfert Platoni.

ex-

Dubitatio, an Democritus figurarũ, quæ sunt in atomis, spẽs fecerit infinitas.

extrinsecus: at quod omne est, id nõ cernitur ex alio extrinsecus, quod igitur oẽ est cum non habeat extremum, infinitũ sit necesse est.] Licet autem numerum atomorum infinitum statuant, tamẽ species figurarum, per quas atomi differũt, nolunt esse infinitas; ex quo sequitur, ut unaquæque species figuræ habeat infinitas atomos similes, sintque infinitæ atomi eiusdem figuræ, ut v.g. rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumento. Si essent inquit secundum speciem, atomorum figurę infinitæ, ergo distantiæ contrariorum non essent finitæ; nec in ullo genere daretur aliquid summum & infimum, optimum & pessimũ; neq; natura in generando & corrumpẽdo vsquàm consisteret, nec faceret reciprocationes, sed rectà procederet semper in infinitum, nouæque semper exorirentur species rerũ, quæ omnia sunt contra sensuum & rõnis iudicium; hoc idem assignat Epicuro Plutarchus in primo de placitis Philosophorum, & Laertius vitã Epicuri scribẽs. Sed ab hac opinione clara uoce nos reuocat Arist. qui in 3. libr. de Cœlo tex. 37. & 1. de gener. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loquẽs, perspicuis & conceptis uerbis affirmat, infinitas esse, secundum illos, species & differentias figurarum. Nisi quis respondere velit, sententiam, quam prædictis locis refert Arist. esse quidem Democriti, sed ab ea discrepasse Epicurũ, ceu in quibusdam quoq; aliis rebus fecit. Nam cũ Democritus attribuisset atomis magnitudinem & figurã, Epicurus adiecit pondus, ratus nihil moueri posse sine pondere, & cum ille unum, atq; similem oium atomorum fecisset motum, hic ueritus, ne si omnes atomi suo pondere ad lineã ferrentur deorsum, nõ possent aliæ alias attingere & apprehendere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne si certus, atque uniusmodi esset motus atomorum, nihil foret in nostra potestate, commentus est motum quendã declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta uia qua ferũtur deorsũ, quo cõmento putat effugere necessitatem Fati & alia omnia incommoda: atque hæc quidem solutio uerisimilis fit, ob auctoritatẽ Philoponi, qui eã tradit in primo de Generat. super textum quintum, & confirmat testimonio Alexãdri. Verùm nos redeamus ad narrandas atomorum proprietates. Præterea, quãuis oẽs atomi sint eiusdem naturæ, tamen in his aiunt inesse triplicẽ differentiã & uarietatem; unam posituræ, ut aliæ sint superiores, aliæ inferiores; aliæ anteriores; aliæ posteriores: alię dextræ, aliæ sinistræ: alteram ordinis, ut quædã sint priores, quædam posteriores: tertiam figuræ, secundum diuersas figurarum species & differẽtias, quamobrem apud Ciceron. 1. de nat. Deor. inducitur Democritus faciens atomos quasdam leues, alias asperas, partim rotundas, partim autem angularas, curuatas quasdã & quasi aduncas & hamatas, Ex atomis igitur secundum hanc tertiam uarietatem uariè coniunctis atq; copulatis, creari omniũ rerũ genera & species arbitrantur. Non secus ac ex uigintiquatuor literis, uariis modis inuicem copulatis, existit infinita propemodum uarietas dictionum, ut incredibile uideatur qcquid loquimur & scribimus, ex illis tantummodo literis confici posse. Vide Arist. 1. Metaphysicæ & 1. de Generat. tex. 5. Hanc sententiam pulchrè declarat Lucretius lib. 2. his uersibus.

Quæ adiunxit Epicurus doctrinæ, quã de atomis tradiderat Democritus.

Qui etiam refert, nostris iu uersibus ipsis,
Cum quibus, & quali sint ordiue quęque locata:
Namque eadem cęlum, mare, terras, flumina, solem
Significant; eadem fruges, arbusta, animant eis,
Si non omnia sint, at multò maxima par est
Consimilis, uerum positura discrepitant res;
Sic ipsis in rebus, item iam materia
Interualla uiæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Ad extremum opinantur atomos nõ ab aliquo principio, sed ab omni æternitate moueri perpetuò per inane, atque ex fortuitis earum concursationibus

bus & coniunctionibus non solùm effici hunc vnum mundum in quo nos sumus sed alios innumerabiles,& quidem quosdam sic inter se nō solum similes,sed vndique perfectè & absolutè pares,vt inter eos nihil prorsus intersit. Nam cum inane quoquo versus infinitè pateat, summa itē materiæ,hoc est atomorū multitudo sit innumerabilis, eaq; non consilio & vi alicuius numinis & mentis regatur & ad pereādas res adducatur, sed ui sua semper agitetur & fortuitis cōcursibus ad omnium rerum generationē conueniat, nulla profectò caussa satis idonea & verisimilis afferri potest, cur i hac parte vacui,quam noster mūdus occupat & ex his atomis ex quibus ipse coagmentatus fuit,vnus hic mundus effectus sit, & non similiter possint in alijs partibus vacui, atque ex alijs atomis cōplures alij mundi,quin etiam innumerabiles effici. Ergo apud hos Philosophos, inane & atomi locū tenent materiæ, nec aliā ullā ipsi caussam agnoscunt & admitiūt;etenim nolunt atomos uel ab aliqua caussa efficiente,vel alicuius finis gratia, simul cogi & congregari ad efficiendas res,sed talem cōcursum esse prorsus fortuitum. Itaque licet non ex quibuslibet atomis quælibet res fiat,sed ex certis,atque definitis,certæ, ac definitæ rerū species existant;ex alijs enim atomis constant animantes,& ex alijs stirpes,atque lapides, alioquin quodlibet esset quodlibet, nec vllum foret rerum discrimē, & nō differret equus ab homine & lapis à planta:licèt inquam velint cuiusq; rei materiam esse certam,ac determinatam : tamē qđ talis materia simul cogatur & præstò sit, hoc est,vt atomi, quę sūt aptæ ad efficiēdum hominem,vel equū, simul congregētur,id censent non ab aliqua caussa efficiēte proficisci,sed casu & temere contingere.

Ex atomis innumerabiles mundos effici,et quosdā omnino similes ac pares

Verùm hoc loco non mediocrem afferunt difficultatem verba Aristote. quæ sunt in 2.lib.Phy.tex. 45. & in primo libro de partibus Animalium,capite primo,quibus significat Democritum (sic enim illa verba Simplicius & Themistius interpretātur)existimasse, Cœlum quidem & sydera,casu effecta fuisse: animalia verò & plātas, à certa quadam caussa

A nēpe vel natura, vel intellectu procreari;quæ verba,me quidem certè valde dubium & perplexum tenent:nam nec ausim suspicari Aristot. (tantum videlicet virum)quidquam falsò & iniquè Democrito ascripsisse,præsertim non contradicētibus antiquis eius expositoribus:nec tamē queo videre,qua ratione, qđ Aristot. ait,cū certissimis & manifestissimis illius viri decretis cōsentiat.Primò quia neque in ijs,quæ de Democrito scripsit Laertius,nec i his quæ vel Epicurus, vel Lucretius eiusdem doctrinæ propugnatores in scriptis reliquerunt, tale quicquàm reperio,sed potius contrarium:tū B quia vix credibile est,Democritum cordatum sanè & sapientem virū,atq; multifariam laudatum ab Aristotele, res itā perspicuè falsas & absurdas,nec occultè modo rationi,sed etiam apertè ipsis sensibus aduersantes credidisse,ac enuntiasse.quis enim tam hebeti est ingenio,qui si ullus fortunæ locus dādus sit, non eū potius illi tribuat in his, quæ sunt infra lunam, in quibus multa inconstanter & inordinatè fieri cernimus, quàm i rebus cęlestibus, in quibus ne minimū quidē C ab omni æternitate vel erroris, vel incōstātiæ ac temeritatis vestigiū apparuit? Deinde quoniam Aristot.non satis uidetur sibi constare,quippe cum in alijs locis affirmet,nec caussam efficiētem, nec eam quæ est vt finis & cuius gratia,fuisse Democrito cognitam; non igitur is potuit Cœli coagmētationem fortunæ attribuere;animantium vero & stirpium, certis caussis efficientibus. Si quis autē aliquam sibi ad effugiēdam difficultatē latebram quærens, respondeat,id quod Arist. ait, plantarum & animalium esse secundum Democritum certam quādam causam, non ad efficientem, sed D ad materiam esse referendum, is profectò valde infirmū sibi reperit perfugiū: primùm quoniā Arist.ibi loquitur de casu & fortuna, quæ non ad materiam, sed ad causam efficiētē referūtur, vt ipse paulò infra docet tex.65. deinde Arist. explicans quam causam plantarum & animalium faceret Democritus, subdit causam esse naturam,vel intellectum: quas causas perspicuū est numerari in efficientibus: postremò quod attinet ad ma-

Magna difficultas an Democrit. stirpium et atalium certas al quas caussas efficientes posuerit.

materiam, non minùs necesse est, ex certis atomis cœlum cōstitui, quàm stirpes & animantes, vt supra dictum est; quin etiam tantò magis id necessarium esse videri debet, quantò cœli structura solidior, firmior atque diuturnior est, quàm rerum sublunarium.

Summa eorũ quę de opinione Democriti dicta sunt.

Sed his omissis, sentētiam horum Philosophorum de principijs rerum naturalium pluribus verbis explicatā, paucis nunc, quasi repetendo complectamur. Faciunt itaque materiam omnium rerum inane & atomos: illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles, penitus solidas, impatibiles, omniumque patibilium qualitatum expertes. In his inesse magnitudinem, figuram & pondus: motum item earum triplicē esse. Vnum, qui directè fit deorsum: alterum elisionis, qui ex mutuis earum plagis, & ictibus contingit: tertium declinationis. congregationem atomorum, ex qua innumerabiles mundi efficiuntur, tribus differentiis uariari, positura, ordine, & figura, Vnde omnis rerum omnium varietas existit: nullā esse certam vim & caussam efficientem, nullumque præfixum naturæ ad agendum finem: cuncta enim casu & fortuito contingere. Hæc igitur de opinione Leucippi, Democriti, & Epicuri dicta sint.

Reprehenditur Simplicius, qui conatur ostendere, omnes supradictas opiniones veterũ Philosophorum ueras esse, atque inter se consentientes.

C A P. X.

HÆ sunt igitur aut omnes, aut certe magis illustres veterum Philosophorum de principijs rerum naturalium sententiæ, satis, ut opinor, a nobis dilucidè, ac diligenter explicatę. Nunc consequens est, ut doceamus q̃d in illis reprehendat Aristot. quid item

A nobis reprehensione, aut defensione, & æqua interpretatione dignum esse uideatur. Ac primùm quidem (vt hoc ante dicamus) nullo modo probatur nobis iudicium, & studium Simplicij, qui contēdit persuadere, supradictas opiniones, si quis eas rectè intelligat, atque interpretetur, nec absurdas esse, nec inter se discrepantes: grauiter etiam inuehitur in eos, a quibus prisci physiologi tanquàm absurdè sentientes, & inter se pugnātes irridētur, atque condemnantur: Etenim super tex. 6. primi libri Physicorũ, postquàm opiniones antiquorum de principijs rerũ, multis verbis exposuit, subiungit hæc verba. [Nō perperam autem fecerimus, si paulum digrediētes, studiosis ostendamus, quo modo antiqui, etsi videātur differre in rerũ principijs,

B pulchre tñ consentiant. Nō enim oportet, eos, qui tantam audiunt differentiā, existimare, esse has Philosophorũ repugnantias: quod quidem nonnulli, qui in historicas solas descriptiones incidunt, & nihil eorũ, quæ dicuntur intelligunt, conātur exprobare: etsi sint ipsi diuisi in sectas innumerabiles, nō de naturalibus

C quidē principijs (hæc enim ne per somnium q̃dem audiunt) sed in delenda diuina excellentia.] Hæc Simplicius. Quibus verbis rectè, ni fallor, pungit veteres Ecclesiæ Doctores, Clementem inquam Alexādrinum, Tertullianum, Origenē, Iustinum Martyrem, Lactantium, Eusebium Cęsariensem, & alios quamplurimos, qui vt Philosophos opinione sapiētiæ inflatos, & Christianam doctrinam, quæ fide, ac simpliciter nititur, ludibrio habentes, coarguerent, in demonstrādis & refellendis illorũ erroribus, & dissen-

D sione, quæ inter ipsos semper fuit maxima, declarāda, plurimum elaborārũt. Sed profectò, quāuis Simplicius contendat omnes neruos, ut Philosophorum dicta, multò aliter, quàm ipsa eorum verba præseferunt, allegoricè interpretando, ad verisimilem aliquem sensum traducat; tamen luce clarius est, nonnullas opiniones vsque adeo falsas & absurdas esse, vt risum potius mereantur & indignationē, quàm ullam impugnationem; quasdam verò, tam pugnantes inter se, ut plumbeus, & planè stultus sit,

sit,qui putet eas ad cócordiam posse reuocari. Verum ne de meo sensu uidear hæc dicere,vel odio veterum,uel studio contradicendi Simplicio: proferã in medíũ, quid hac de re senserint duo Philosophiæ principes Aristoteles & Plato,tũ præcipuas Philosophię quęstiones percensens,quanta in his fuerit veterum discordia,breuiter explicabo.

Ex Aristotele & Platone ostenditur contra Simplicium quanta sit in opinionibus ueterũ philosophorum repugnantia & absurditas.

Principio Arist.1.Phy. tex.71. scribit primos Philosophos ueritatem,& naturam Entium quærendò,depulsos ob inexperiẽtiam in aliam viam oberrauisse. Idem tex.74.[Illi,inquit, aberrauerunt & propter hanc ignorantiam,tãtum insuper ignorauerunt, ut nihil aliorũ opinati sint fieri, aut esse, sed abstulerint omnẽ generationem.] Et item in lib.13. Metaphysicæ de Pythagoræis loquens, ait, [quòd ipsi primi de numeris discordant inter se,signum esse, ipsas res,cum non sint veræ,eis præbere cõfusionem;] & paulò post.[Ac ipsi,inquit,fatẽtur nõ eadem,sed contraria dicẽtes;caussa verò est,ꝙ suppositiones, & principia eorum falsa sunt, difficile autem est,ut ait Epicharmus,ex non bene præsuppositis, bene dicere; cum primum enim aliquid dicitur,confestim apparet non bene dictũ esse.] Ampliùs in 1.Metap.affirmat quosdam veterum attigisse materiã, & caussam efficientem: [obscurè tñ, inquit, & non clarè; sed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt:etenim illi circũ euntes egregias plerunque plagas infligunt:sed nec illi ex sciẽtia,nec isti uiden tur scire qd dicant.] Idẽ quoque alijs locis confirmat,ueteres multa peccasse ob imperitiam Dialecticæ, eosq; ualde fabulosè,pueriliter, inconstanter,& quasi balbutiendo,atque somniando philosophatos esse. Deinde apud Platonem in Phædone,Socrates Anaxagoram(qui tamen præ alijs Philosophis antiquis sobrius,& sapiẽs visus est) miris modis exagitat,seque confitetur ex inspectione naturæ & lectione Philosophorum, magis q̃ antea fuisset, ignarum & cæcum extitisse.in Theęteto opiniones ueterum de principijs rerum, appellat fabulas pueriles,in quibus ipsi vehemẽter inter se pugnant atque digladiantur,& è quibus nihil certi & ueri cognosci potest. Porrò

A Heracliteos ait:nihil decernere,nihil docere,sed per dictiunculas quasdam refertas ænigmatibus ueluti ꝑ sagittas è pharetra eductas, mentes hominum ferire, atque sauciare. Idem in Sophista recensens eorum sentẽtias,qui de essentia disseruerũt,inqt eos more Gigantum cum Dijs,& inter se pugnare: ita ut ad singulorũ opiniones euertẽdas,non opus sit, nouas argumentorum machinas quærere,sed aliorũ armis alios oppugnari posse.Hanc Philosophorum discordiam Eusebius 14.lib. de pręparatione Euangel. & Theodoretus in opere, quod inscribi-

B tur De Curatione Grecorũ affectionum lib.2.qui est de principijs, copiosè ꝑrastant.Meritò igitur Timon(ut est apud Theodoretum)tragicè Philosophos insectatur his versibus.

Mortales, miseri, probosi ventris ad instar,
Quænam uos lites nugis pugnãtibus urgent?
O utres,animi sensus quos implet inanes.

Præterea hoc idem declarat & confirmat uarietas innumerabiliũ penè secta-

C rum, & cuiuslibet sectæ successio, plena mutabilitatis & inconstantiæ.Nã ut excipiã Pythagoræos,& Epicureos in quibus aliquanto maior, & diuturnior fuit voluntatum, & sentẽtiarum consensio; in alijs sectis adeo sunt magistrorum discipuli,& posteriores priorũ dissimiles, ut nihil pręter nomẽ ab illis accepisse,& retinuisse uideantur: quam enim principes sectarum disciplinę suæ rationem,& formam sequendam,& custodiendam reliquerunt,eam mox illorum posteri,vel detrahẽdo,vel addẽdo, uel ẽt cõtradicẽ

D do,totã ꝑpemodũ immutarunt,atq; ꝑuerterũt.Itaq; dũ q̃sq; mauult(illustriorẽ ea re laudẽ & gloriã sperãs) videri nouæ auctor sententiæ quàm veteris sectator,& defensor alienæ,quot fuerunt homines,tot penè opiniones extiterũt.Verùm hæc missa faciamus,& discordias eorũ in pręcipuis Philosophiæ q̃stionibus (qđ secũdo loco propositũ est)aperiamus.

Dissensio maxima Philosophorũ i pcipuis Philosoph. quæstionibus.

Si cogitatione lustremus principes Philosophiæ quęstiones,eiusmodi sunt: de iudicio ueri & falsi: de finibus bonorũ:de mundo:de Prouidẽtia Dei:de aĩo

nostro.

nostro,& de principijs rerũ: quarũ rerũ certa,explicataque cognitio, tũ ad agnitionem veritatis,tum ad bene beatèque viuendum apprimè necessaria est, & in quibus sapientem fluctuare,ac sola opinione duci, à sapientia abhorret plurimùm;planè reperiemus veteres Philosophos tãta esse in varietate,& dissensione constitutos,vt necesse sit,qui eorum decretis nitnntur,eos in summo errore, & in maximarũ rerũ ignoratione versari. Etenim duo sunt,vt hinc ordiamur,prima totius Philosophiæ fundaměta; vnũ ueri & falsi iudiciũ, alterum finis bonorum.Neque enim sapiens esse potest, q aut cognoscendi initium ignoret,aut extremum expetendi: vt aut vnde proficiscatur,aut quo perueniendũ sit ignoret. Iudicium autě veri & falsi, Academici, negando vera penitus internosci posse à falsis,omnino sustulerunt:Epicurei totũ in sensibus collocarunt: Platonici in sola mente:Aristotelici tũ in hac,tum etiã in sensibus: nam euidentem certamque cognitionem rerum singularium,atque sensibilium,a sensibus petědam esse: primorum aũt principiorũ, eorumq; quæ nullam cum sensibus cognationem habent,a naturali nostræ mẽtis lumine totam pendere.Itaq; Epicurei contendũt, semper esse veros sensus: Academici nũquam;ita vt nihil illis credendum, & fidědum sit:Peripatetici interdum quidě veros,interdum autě falsos. Rursus Academici negant vllius rei apud nos scientiam & comprehěsionem esse:Platonici eam quidem concedunt, sed nolũt eam a nobis de nouo parari,verùm renouari tãtummodò per reminiscentiam:Aristotelici verò & scientiam esse, & nouo studio ac disciplina comparari. De finibus autem bonorum,Varro in libris de Philosophia,ut refert D.Aug.lib.19. de Ciuit.Dei cap. 1. partim commemorando opiniones,quæ iter Philosophos fuerũt, partim quæ possent esse,collegit ducentas octoginta octo varias sententias;quã rem etiam luculenter tractat Cicero,tũ in 2.lib. Acad.quæst.tum in libris de finibus bonorum.Postea de mundo uaria sẽ serunt Philosophi: alij enim faciũt unũ, alij infinitos:alij factum esse uolũt.& interiturum:alij factum quidem,sed nun-

A quam periturum;alij uero, neq; factum vnquam,neque interiturum: Alij putãt eum casu regi,alij Prouidentia Dei,alij naturalium motuum,ponderum,& proprieratum occulta quadam vi atque cõueniětia.De Deo autem,an sit,quid sit, qualis sit,qd agat,& an vnus sit, nec ne, quis Philosophorum varias,& discrepantes opiniones vel enumerando queat recensere? legi potest Cicero in primo libro de Nat.Deor.& D.Augu. lib.5.& 6. de Ciuit. Dei. Themistius Philosophus (veluti commemoratur in histor.Eccles. Socratis lib.4.cap.27)in oratione quam

B habuit apud Valětem Imperatoré,affirmauit plusquam trecentas fuisse apud Gentiles philosophos varias de Deo ac religione opiniones.Deinde,quàm parũ inter Philosophos conueniat de animi nostri natura,immortalitate, & actionibus, nemo est qui si legat primum librũ Aristot.de Anima,non perspicuè intelligat:nec verò solum in hoc discrepãt,qui sunt in diuersis sectis,sed etiam,qui eandem disciplinam profitentur:etenim in ipsis Peripateticis, qui propiùs a uero abesse existimantur,alij cěsent animum

C mortalem,& natiuum;alij natiuum,sed immortalem; alij neq; natiuum neque mortalem, sed omni ex parte sempiternum: Rursus alii vnum in omnibus, alij suum cuique; alij certum animorum numerum ab æternitate fuisse cõstitutum, qui diuersis temporibus diuersa induãt, & uicissim exuãt corpora. Et item alii veram,atque naturalem formam hominis: alii tantummodo assistentem, vt non secus ad hominem affectus sit, quàm nauta ad nauim, vel intelligětia ad orbem, quem mouet.De varietate autem,& dis

D sensione Peripateticorum,qui Aristotelis & Theophrasti pósteri fuerunt,sic est apud Ciceroně quinto libro de finibus. [Horũ,inquit, posteri meliores illi quidem mea sentětia,sunt, quàm reliquarũ Philosophi disciplinarũ, sed ita degenerant,vt ipsi ex se nati videantur.]

Ad extremum de principiis rerũ(quo spectant cætera quæ hic a nobis commemorata sunt)quanta sit inter eos non de terminis sõlũ(ut aiũt) sed de tota possessione dissensio, quãquam perspicuũ est ex his,quæ supra docuimus,tamě potest

etiam

etiam graui Ciceronis testimonio confirmari. Is enim in 2. lib. Academic. quæst. cũ ex alijs rebus, tum maxime ex dissensione Philosophorum, quę est de primis rerum initijs, acute, & copiosè disputat, nihil esse à Philosophis exploratẽ perceptũ nihil firmis, & necessarijs rõnibus cõclusum; sed omnia verisimilibus modo coniecturis, & argumentis explicata. Ex qua Philosophorũ discordia recens fluxit Academia, nihil affirmans, & approbans, contra omnes, & contra omnia disputans, comprehẽsionem, & scientiam funditus tollens, clamãs fallaces esse sensus, infirma iudicia, res ipsas inexplicabilibus obductas difficultatibus, ita vt, aut nihil sit verum, aut si quid est, id certe à nobis animo cerni, & comprehẽdi, nequeat. E trãsuerso autem venit Prothagoras (cuius in hoc vestigia sequitur Epicurus) qui indignum, & iniquũ putans, tam multos graues, & doctos viros inter se pugnantes condemnari, vociferatur, quod cuique uidetur, id verum esse, & tale esse, quale videat, nec res quæ cognoscuntur, nostræ cognitionis, sed nos potius rerum ipsarum caussam, & mensurã esse, vt docet Arist. 4. 10. & 11. lib. Metaphysicæ. Quid si diuersis hominibus diuersa & contraria simul videãtur; neq; hoc absurdum esse ducit, nihil enim prohibere putat, quin ea quæ pugnãt inter se, simul vera, & falsa esse queant: nec minus habenda esse vera, ea uisa, quæ nobis dormientibus, quàm quæ vigilantibus: quæ ægrotantibus, quàm quæ bene valẽtibus: quæ insanis, quàm quę sanis occurrunt. quis hęc ferat? Et quidem hanc sententiam, vt pestẽ ingeniorum, & omniũ disciplinarum exitium, Aristot. & Plato multifariam coarguẽdo ex hominũ animis conantur extrahere, [Si enim (vt inquit Arist. lib. 4. Metaphysicæ text. 21.) qui maxime putantur verum quærere, amare, ac cernere, ij tales opiniones habent, & talem de veritate sententiam ferunt, quomodo non socordia ijs sit, qui philosophari conantur? Nã quærere veritatem, non esset aliud, quàm volucres persequi.] Prothagoræ tamen, nec patroni, nec discipuli defuerunt. Anaxagoras niuem nigram esse, nec sibi vnquam uideri albam; Xenophanes habitari in Luna, eamque terram esse multarũ urbiũ & montium, dixerunt, ut ait Cicero lib. 2. Academicarum quæst. quis hæc porrò ferat? Isti tamen philosophi, in primis magni & nobiles extiterunt. Non ero lõgior, nam si persequar omnia, operosum sanè laborẽ, & in re cuiuis aperta minimè necessariũ, suscipiam. Illud certè clarissimum est, nihil esse tã euidẽs, & certum, de quo nõ variè discrepẽt Philosophi: nihil itẽ (vt est apud Ciceronẽ 2. lib. de Diuinatione) tam ridiculũ, & absurdum, quin aliquem Philosophorũ authorem, & defensorem aliquãdo habuerit. Stoicos perhibent omnium Philosophorum maximè grauem, seriam & constantem Philosophiæ disciplinam condidisse. At Plutarchus vir in omni genere eruditionis maximè ꝓbatus & nobilis, opusculũ fecit de cõtradictionibus Stoicorum, hoc est de his de quibus Stoici inter se magnopere dissentiunt & dissidẽt; & itẽ aliud, in quo docet, magis esse incredibilia, & fabulosa Stoicorum decreta, quàm vel ipsas Poetarũ fabulas. Scripsit etiam quinque lib. de placitis Philosophorum, è quibus planè intelligitͬ, in omnibus physiologiæ quæstionibus, varia & discrepantia fuisse eorum dogmata. Ergo siue tanta opinionum uarietas orta sit ob ignorantiæ caliginem communem omnium mortalium, qui cœlestis doctrinæ lumen non acceperunt, siue ob animi prauitatem, non tã cupientis ex disputatione, veritatis lumen aspicere, quàm ex sophistica contentione inanes gloriæ vmbras consectantis, id quod à principio contra Simplicium docere instituimus, verissimum est, veteres Philosophos, cum alijs rebus, tum maximè in iis, quæ de principiis rerum disseruerũt, multa, & falsa, & inter se pugnantia tradidisse: quanquã non negamus quædam eorũ dicta & decreta quæ à multis ridentur & improbãtur, ad veram sentẽtiam facile traduci posse, si detractis allegoriis, & alijs uerborum integumentis, explanentur: quæ res liquidò perspici poterit, ex iis quæ supradictas opiniones excutiendo & diiudicando, mox dicturi sumus.

Pulchra sẽtentia Aristot.

Plutarchus contra Stoicos.

Resel-

Refellitur ab Arist. opinio eorum quid dicunt omnia esse vnum ens immobile.

CAP. XI.

SEntétiam eorum qui dicunt omnia esse unū ens immobile, Aristoteles 1.Physic.non aliter accipiens,quàm videntur primo aspectu eorum verba significare,tribus modis eam refellit:primùm enim docet,non esse Physici contra eam disputare: deinde personam Metaphysici suscipiēdo,breuiter eam coarguit:ad extremum rationes soluit, quibus eam communiunt, & tutantur. Sed cur nō est Physici cōtra hmōi opinionē differere?Quia tollit oīa principia Physiologiæ,tā quæ sunt veræ caussæ rerū naturalium,quàm quæ vocantur principia cognoscēdi,ut accidentia,& effecta,quæ nos quasi manuducunt ad cognitionem caussarum, earumque rerum, quæ quia sensus nostros latēt, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia sunt (unum) ergo nō est multitudo rerum in natura. Si immobile,ergo nullus est motus, nihil aūt sensibus euidētius atque certius est, quàm esse motum, & multas ac diuersas res.deinde sublato motu, tolluntur oēs caussæ; etenim Natura est principium motus: Materia est ex qua aliqd fit: Finis(a quo forma re non differt)est cuius gratia cętera fiunt: efficiens est id vnde primum principium motus. Cum igitur omnia principia physica, qualia qualia fuerint, vel sint motus, uel ad eū necessariò affecta sint, conspicuum est, prædictam opinionem,quę tollit motū, vnà quoque omnia principia physica è medio tollere. Quare cum nulla scientia probare queat principia sua, quicqd enim afferet ad illa probādа, vel illis posterius erit,ac proinde ignotum & obscurum:ex principijs enim reliqua demonstrari & illustrari necesse ē:vel erit pri⁹; at nihil est prius primis principijs, & si quid tale sit, id profectò extra sciētiam erit, & ad alias disciplinas pertinebit

Cur Physicus non possit disputare cōtra negantes motū, & multitudinē rerum naturalium.

A hinc efficitur,ut Physicus nec sua principia confirmare, nec eos a quibus negātur redarguere aut debeat, aut etiam, quà Physicus est, possit. Nam quamuis principia, quæ sunt caussæ rei, possunt (ut docet Auerr.2. Physic. commento 22.)demonstrari esse in natura,demonstratione signi,quemadmodum demonstratur materia esse in rebus ex transmutatione formarum, & primus motor ex subordinatione & finitate mouētium,& motuum: tamen qui asserit omnia esse vnum ens immobile, nullum Physico relinquit argumētum,siue dictum à priori,
B siue a posteriori, quo uti possit ad sua principia tuenda,& comprobanda.quid enim est in rebus naturalibus, quod sit non dicam magis,sed vel ęque nobis euidens atque certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare necesse est Physicum omnibus Præsidijs spoliatum obmutescere, eiusque patrocinium & defensionem ab alijs suscipi.sic enim res se habet:si ea scientia, cuius principia negantur, sit subalternata, eorum principiorum probatio petenda est à scientia subalternāte, illius enim principia,sunt
C conclusiones, quas ab hac demonstrari, vel potiùs demonstratas esse oportet,ut cernere licet in Perspectiua, & Geometria: Si verò ea scientia non sit subalternata:sed eius principia sint per se imme diata, prima & per se indemonstrabilia: talium principiorū nulla esse potest demonstratio ex proprijs, nec in eadē sciētia, nec in alia: sed si quæ est, eam necesse est, vel Dialecticam esse ex probabilibus confectam; si quidem inter alias Dialecticæ vtilitates, quæ commemorantur in 1.libro Topicorum, hæc una
D in primis est,quòd præbet instrumenta, & præsidia quædam ad tuenda, & defendenda scientiarum principia: Vel metaphysicam, quæ scientia,cum agat de ente ut ens est,ac de his, quæ pertinēt ad omnes disciplinas, suo sibi iure uēdicat patrocinium ac defensionem aliarū sciētiarum,earumq; principia, cū opus est, probat rationibus necessarijs quidem, sed communibus,& quæ ducunt ad impossibile, quanquam si is, qui negat principia alicuius scientiæ particularis, concederet aliqua, quæ subiecta sunt illi

Cuius sic principia particularium scientiarū, si ab aliquo oppugnētur defendere.

illi scientiæ, tunc rectè posset particularis scientia ex ijs quæ concessa sunt, probationem suorum principiorum conficere; vt si quis negās materiam, vel primū motorem esse, aut naturā agere propter finem, concederet naturales formarum mutationes, nec tolleret motus, & actiones physicas, ex his posset Physicus (vt fecit Arist.) illa principia demonstrare.

Dubitatio. si negentur principia ipsius Metaphysicę, quę scientia debeat ea probare.

Sed existit hoc loco non leuis dubitatio, quæ (auctore Simplicio) proposita est ab Eudemo, nec ab eo tamen soluta. Si enim negentur principia ipsius Metaphysicæ, quæritur cuius scientiæ sit ea probare. Nam si Metaphysica sua principia defendat, cur nō similiter vnaquæq; sciētiarum particularium idem poterit efficere; sicut.n. Metaphysica se habet ad sua principia, ita quoque videntur se habere scientiæ particulares ad sua? Sin autem principia Metaphysicæ dicat quispiam probari ab alia sciētia superiori & vniuersaliori, primùm hoc falsum ē, nulla enim est, aut esse potest, talis scientia; deinde ne sic quidē difficultas tollitur: nam de tali sciētia similiter quæri pōt; si eius principia negentur, à quo ꝓbari debent? Si enim ab alia scientia, & illius itidē ab alia, & ita semper deinceps, res sanè procedet in infinitum: quare eò tādē necessariò veniendum est, vt vel principia Metaphysicæ remaneant sine vlla ꝓbatione, & omni defensione destituta, vel vt probenī ab ipsamet Metaphysica: quod si ei conceditur, nulla uidetur esse caussa, cur non idem concedendum sit sciētijs particularib. Hęc est dubitatio, quæ soluitur hoc modo.

Solutio Dubitationis.

Qui negat principia sciētiæ particularis, fieri potest, ut nihil penitus concedat eorum, quæ ipsi scientiæ subijciuntur; ex quo fit, vt nihil ei reliquum faciat, quo principia sua tueri possit: qui autē negat principia Metaphysicæ, vel is cōcedit aliquid, vel nihil: si nihil, non erit cum eo disputandum: nulla enim de re potest suscipi disputatio, nisi ante quibusdam rebus positis, & concessis: si aliquid, hoc ipsum quale quale fuerit, aliquo modo attinget ius Metaphysicæ, vtpote quæ agit de ente, ut ens est, cui subijciuntur omnia, quæcunque sunt in rebus; quare Metaphysicus ex eo, quod aduersarius ponit, & concedit, principia sua confirmare, eumque redarguere poterit. Atque totum hoc, quod nunc a nobis dictum est, diligēter obseruatum esse cernimus ab Arist. in 4. lib. Metaph. vbi primùm illud principiū, Quodlibet est vel nō est, contra nonnullos id sophisticè negantes, multis modis declarare, ac probare contēndit. uide etiam D. Thomam prima par. quęstione prima, art. 8. Sed quemadmodum prædictos Philosophos refellat Aristoteles, videamus.

Licèt supradicti Philosophi sic opinādo auferant, vt dictum est, principia Physicæ, tamen quoniam profitentur se agere de rebus naturalibus, & naturales dubitationes tractare, Aristoteles contra eos disputationē init, nō tanquàm Physicus, vt malè putauit Simplicius; tollentes enim motum, omnia Physico subtrahunt præsidia qbus ab eo repelli, & reijci possint; sed tāquàm Metaphysicus, ut rectè sentit Alexāder, & perspicuè intelligitur ex ipsa disputatione. Refellit aūt eorum sententiam duobus argumentis; vno ex multiplici ratione entis sumpto; altero ex varia (vnius) significatione; sed ante omnia Aristo. ponit Ens multipliciter dici, non quidem dici de multis rebus; id enim, cū ab illis negetur, accipere pro certo, quid aliud esset quàm, ut aiunt, principium petere? sed, ens, significare multa, & varia, vt substantiam, quātitatem, qualitatem & cætera genera accidentium, siue sint ea diuersa inter se, siue non; hoc enim, cū sit omnium sermone tritissimum, à nemine, qui sanæ mentis sit, negari potest. Ex hac hypotesi sic deinde ratiocinatur; Qui dicunt omnia esse vnum ens; aut intelligūt omnia esse vnum, secundum nomen entis, quod dicitur de omnibus, licèt re ipsa sint multa, & hoc modo nulla est quæstio; aut esse vnum secundum rem, quod multis modis contingere potest; vel vt sint unū genere, vel specie, vel numero; priora duo, cū genus & species de multis dicantur non tollunt multitudinē rerum; qđ si volunt omnia esse vnum numero secūdum rē, vel putant omnia esse unum numero, quod sit substantia sine accidentibus, vel aliqđ accidens sine substantia; si erit substātia sinę accidētib. nō poterit

esse

esse finita, vel infinita, vt ipsis placet; finitum enim, & infinitū sunt propriæ affectiones quantitatis; quæ nec substantiæ, nec ulli aliarum rerum accidunt, nisi ꝓpter quantitatem. Si est accidēs sine substantia, multa consequūtur incommoda, quæ necesse nō est commemorare, cum in aperto sit, nullum accidēs seiunctum à substantia per se cohærere, & cōstare posse. Ergo quocunque se vertāt, tenentur conuicti, & habent confiteri, illud unum, ens, quod faciunt finitum, vel infinitum, non esse vnum, sed nimirum duas esse res, substantiam nimirū & quātitatem. Alterum argumentum ex varia B notione Vnius, hāc vim habet; Cū Vnū, dicatur multis modis, vt videre licet lib. 5. Metaph. maximè vero (quod ad rē pręsentē attinet) tribus; Dicitur enim vnū, vel quod est continuum, vt magnitudo, vel quod est indiuisibile, vt pūctum, vel quod est vnum omnino secundum rationem; multis autē & varijs nominibus significatur, quæ nomina vocātur synonyma, vt ensis & gladius. Quonam horum trium modorum existimant omnia esse vnum? si ut continuum, cum id sit multa potestate, siquidem potest infinitè diuidi, nō erūt omnia unum propriè; C si ut ea, quorum ratio est una, ita ut oīa nomina idem penitus significēt, sequeretur, idem esse cōtraria, ut bonū & malum, & idem esse disparata, ut hominem & equum; quin etiam, idem esse cōtradictoria, ut bonum, & nō bonum, hominē & nō hominem. Quare idem erit ens, & nō ens; cessabit igitur quæstio, nā idē erit dicere omnia esse unū ens, & omnia non esse unum ens, imò omnia nō esse ens, sed nihil. Si autem unum accipiatur pro eo quod est indiuisibile, ergo ta D le Ens unum, nō erit quātum, ac proinde, nec ut ipsi uolūt, finitum, aut infinitū, nec itē erit quale, aut alijs sensilibus accidētibus affectū. Etenim, ut est apud Arist. 6. Physicorum & in lib. de sensu & sensili, nec motus ullus, nec ullum accidēs sensile, potest esse in eo, quod caret quātitate; quin etiam Aristoteles nullū accidēs, siue materiale, siue spirituale agnoscit & ponit in ulla re quę aut nō sit particeps quantitatis & materię, aut cū his naturalem & necessariam connexionem, atque cōiunctionem non habeat; quamobrē nec in Deo, nec in Intelligētijs ullum accidēs esse uult; nec sane putaret, habitus & actiones Animę rationalis esse accidētia, nisi uideret eā naturaliter quodammodo pēdere a corpore, & in eius functionibus uarietatem quādam, & mutabilitatem contingere. etenim quod adest, & abest alicui rei pręter eius interitum, id nemo negare potest esse accidēs; sed uirtus & uitiū, scientia & ignorantia, intelligere & uelle adsūt, & absunt animæ rationali sine ullo eius interitu, relinquitur igitur, nemini dubium, ac obscurum esse posse, quī huiusmodi res sint accidentia. Sed quamuis Aristoteles solo naturæ lumine, uel suę Philosophiæ haud omnino uerę, principijs nixus, non cognouerit ullam in substantijs incorporeis uarietatem & cōmutationem, aut fuisse unquam, aut aliquādo esse posse; Theologi tamē, (quia id ex sacris literis, q̄bus lōgè sublimior & certior doctrina cōtinetur, compertum habent) constanter affirmant & docent habitus & actiones, tā intellectus, quàm uolūtatis, nō secus ī Angelis, quàm in nobis esse accidētia. Verum, ut eo reuertatur, unde huc nostra defluxit oratio, ꝑspicuum fit cōtra rationē entis & unius esse, facere omnia unum ens. atq; hæc q dem Aristoteles cōtra hāc opinionem. Plato autem licet in Parmenide eā probare videatur, interpretans eam Metaphysicè; tamen in Sophista, nō multò aliter eam accipiens, quam hic Aristo. multis uerbis exagitat. Verum de hoc, paulò infra.

Rationes Xenophanis soluuntur secundum Aristotelem.

CAP. XII.

ARistot. in eo libello, qui de Xenophane inscribitur, multa & uaria oratione docet, Xenophanis rōnes, quas supra exposuimus, captiosas, & infirmas esse. Primùm, quia nō est æquum, ex rebus minùs certis & ꝑspicuis, tollere alias res magis euidentes & cer-

tas, vt facit Xenophanes: qui ex eo, qđ ſu mit, ex nihilo nihil fieri, vult auferre mo tum & multitudinem rerum; cum tamẽ hoc multò clarius & firmius ſit, q̃ illud. Nam ex nihilo nihil fieri, nõ tã ſenſibus perſpicuum eſt, explorateque perceptũ, quàm res moueri & multas eſſe. ſiquidẽ ex non ente res gigni, quidam exiſtimarunt, & hi quidem nõ è vulgo, ſed ex iis, qui ſunt habiti ſapientes: Heſiodus quidem hæc cecinit.

Primùm ante omne aliud, Chaos extitit, inde patenti
Pectore cunctorum ſedes firmiſſima Tellus,
Atque amor: is cunctis ſpecie immortalibus anteit.

Ex his aũt dicit cætera fuiſſe genita, illa vero ex nihilo. Tũ quia, ut uerum ſit id quod ſumit, tamen ex eo non conficitur quod vult; nõ.n. ſi ex nihilo nihil fit, cõtinuò neceſſe ẽ, nihil gigni poſſe. An Empedocles, Anaxagoras, Democritus, & alij Phyſici non in id pariter cõſenſerũt, ex nihilo nihil poſſe effici, qui tamẽ, nec generationem, nec motum, nec multitudinẽ ſuſtulerunt? rectè.n. diceret aliquis, in rebus naturalib. quaſdam æternas eẽ ſine generatione & interitu, ut cœlos & materiam primam: aliàs verò generari & interire, nõ ex nihilo, uel in nihilum; ſed aliàs ex alijs, vel directè procedẽdo in infinitum, vel viciſſim retro cõmeando, ut aqua ex aere oriatur, & uiciſſim aer ex aqua, uel ut omnia ex vno principio naſcãtur: & in ipſum diſſoluantur, quemadmodũ qui putant omnia eſſe aquam, vel aerem, hi cenſent ex aere, uel aqua per condenſationem & rarefactionem uariè affectis atq; commutatis, cunctas res exiſtere. Similiter qui faciũt multa principia, uel finita, ut Empedocles, uel infinita, ut Anaxagoras & Democritus, uolunt ipſa quidem principia eſſe ſempiterna, cæteras aũt res ex illis & in illa per congregationẽ, & ſegregationem generari, atque interire. Deinde, cur ſi id quod eſt, æternum eſt, ex eo ſit, ut ſit infinitũ? quia, inquit, ſi quod eſt genitũ habet principiũ, ergo quod non eſt genitum, neq; eſt interiturum, neq; principium, neq; finem habebit: atqui hoc nõ oſtendit, id quod eſt, carere terminis ſuæ magnitudinis & extẽſionis, ſed carere principio & fine durationis, atq; eo principio, ex quo creatur, & in quod tandẽ occidat. Nõne Empedocles ait quatuor elementa eſſe ingenita, & atomos itidem Democrit. quibus tamẽ nõ tribuũt infinitatẽ magnitudinis? Poſtea, cur oportet eſſe unũ? quaſi vero nõ poſſint eſſe multa & ingenita, velut de cœlo ſentiũt Peripatetici. Vel.n. illud Ens, ponitur incorporeũ, uel corporeũ: ſi incorporeum, quo pacto dicit eſſe infinitũ? nã finitũ & infinitum, tales ſunt affectiones, ut non niſi cadãt in corpus: ſin aũt eſt corporeũ, habebit multas partes, quare nõ erit ſimpliciter unũ. Ampliùs, q̃d prohibet eſſe Vnũ, non tamẽ vndiq; ſui ſimile? Etenim fieri põt, ut ipſũ Ens ſit unum, ingenitum & infinitum, tamen cõſtitutum, uel partibus diſſimilis naturæ, cuiuſmodi eſt animal, uel ex partibus ſimili quidem natura præditis, diſſimilibus tamẽ affectis accidẽtibus, ut aliæ ſint raræ, aliæ denſæ, aliæ lucẽtes, aliæ obſcuræ, quam uarietatẽ nos ipſi agnoſcimus in cœlo, cuius ſubſtãtiam uniformẽ eſſe, & ſimplicem arbitramur. Ad extremum, cur neceſſarium eſt: ſi uacuum non ſit, id quod eſt non poſſe moueri? primũ.n. vacuum eſſe quaſi locum & ſedem corporum, multis veterum placuit, ut Heſiodo: qui ait ante omnia extitiſſe Chaos velut receptaculum omnium corporum: quin ẽt Democritus non mõ (ut ſupra diximus) cenſet uacuum eſſe, ſed vult ipſũ eſſe principiũ rerũ; multoq; uerisſimiliori & apertiori rõne Democritus ex eo quod motus eſt, conficit, neceſſariũ eſſe uacuum, quàm Xenophanes ex eo, q̃ nõ eſt uacuum, nititur cõcludere, nõ eẽ motum; magis.n. certum & perſpicuum eſt, motum eſſe, quàm non eſſe uacuum, ut ſi alterutrum concedendum, aut negandum fuerit, omnes ſine dubio potius admiſſuri ſint uacuum, ne motum tollant, quàm negaturi motum, ne uacuũ admittant. His accedit, quod ſine migratione totius in alium locum, poteſt & totũ ipſum moueri motu alterationis, & partes ipſius, motu locali per quandam ueluti coagitationem & fluctuationem partiũ adinuicem. Atq; hoc modo Xenophanis rationes eo, quem ante poſui, libro, diſſoluit Ariſtoteles.

Sol-

Soluuntur rationes Melissi.

CAP. XIII.

MElissi aũt argumentationem, qua sic ratiocinatur (si quod est genitum, habet principiũ, ergo quod nõ est genitũ, caret principio: sed id quod est, uon est genitum, ergo caret principio, quare necesse est infinitum esse) Aristoteles duabus de caussis vitiosã esse confirmat 1.lib.physi. tex.23. primũ propter formam, tum propter materiã. Ac vitium quidem formæ, deterius est, quàm materiæ, nam si forma est vitiosa, etiam concesso antecedente, nõ recte infertur cõsequens, sed potest negari, vt in hoc syllogismo: Omnis hõ est animal, omnis equus animal, ergo oĩ equus est homo: concessis præmissis, rectè negatur consequens ob vitium consequẽtię, quã parit mala syllogismi forma. At si bona fuerit argumẽtationis forma, positis præmissis siue veris, siue falsis, necessariò colligitur conclusio: vnde bona forma facit ex falsis colligere verũ, & retinẽt nomẽ syllogismi: eius aũt defectu, nec est, nec dicitur syllogismus, nisi secũdum quid. Ratio igitur Melissi, primò peccat in forma, siquidẽ procedit ex opposito antecedentis ad oppositum consequentis: ut si dicas, si homo est, animal est, ergo si nõ est homo, nõ est animal; cum econtrario fieri deberet. quocirca habet in se fallaciam consequentis: quæ dupliciter fit (vt Aristo. docet 2.lib.elenchorum.c.5. hanc ipsam Melissi orationem ibi exempli loco afferens) uel cum ex opposito antecedentis colligimus oppositum consequẽtis, ut accidit in hac rõne Melissi, uel cũ ex positione consequentis inferimus positionem antecedentis; ut si est hõ, est animal, ergo si est animal, est hõ: & prior quidem modus huius fallaciæ, cũ ad syllogismum reuocatur argumẽtatio, facit syllogismum in prima figura, cuius minor propositio est negatiua, qualis est hic, Omnis homo est animal, nullus equus est homo, ergo nullus equus est animal: Posterior autẽ modus facit in secunda figura syllogismum ex duabus affirmatiuis, cuiusmodi est hic: Ignis ẽ ele-

A mentũ, aqua est elementũ, ergo aqua est ignis. Sed quia posset aliquis pro Melisso respondere, eam ratiocinandi formam, quam usurpauit Melissus, licèt per se uitiosa sit, tamen in terminis connettibilibus, quales sunt, habere principium & esse genitum, satis ualere, & nõ inusitatã esse in scriptis Aristotelis; idcirco demõstrandum est rationem Melissi (tametsi nullum esset in ea uitium formæ) tamẽ uel sumere, id quod est falsum, uel si uera sumit, certè nõ cõcludere, & obtinere quod uult. Nam cum principii nomen multis modis dicatur, significat enim (ut

B alias nunc significationes omittam) initium temporis uel durationis, & initiũ magnitudinis. Si Melissus priori mõ vsus per nomen principij, uera quidem colligit, nimirum id quod nõ est genitũ non habere initium temporis atque durationis suæ; sed ex eo non licet inferre quod maximè uult; nimirũ, id quod est, secundum quantitatẽ infinitum esse, sic enim uariè acciperet notionẽ principii, & in æquiuocationis uitiũ incurreret, sumẽs in antecedẽte principium, pro initio tẽporis, in conclusione autem pro initio

C magnitudinis: sin autem posteriori significato accipiat uocabulum principii ꝓ eo quod habet terminos magnitudinis, dupliciter peccat; primũm. n. non quicquid gignitur habet principiũ magnitudinis, quę primò, vel generationẽ, uel alterationem acceperit, sed (ut Arist. docet 1.7.& 8.li.phys.) extremo item libello de sensu & sensili, & Theophrastus in 10.li.de motu (vt refert Simplicius 1. lib.physi. super tex. 23.) quędam sunt, quæ nõ per partes, sed tota simul & aceruatim alterantur, ut patet in conglacia

D tione aquæ & coagulatione lactis. nã licet alteratio simul ratione formę ant tẽporis fieri nequeat, ita ut aliqd qualitatis, quæ habet cõtrarium & per motum propriè dictum inducitur, simul in instãti producatur, propterea quod (ut in libro sexto physicorum demonstratur,) non potest dari primum mutatum, sed ante quodlibet mutatum, est mutari, & ante quodlibet mutari est mutatũ esse; tamẽ ratione subiecti potest alteratio simul fieri; ita ut non ante quãlibet partẽ magnitudinis subiecti, alia fit pars prius

alterata & ante illã alia, & sic deinceps in infinitũ, sed possit tota aliqua magnitudo simul alterari. Deinde non est verũ quod sumit Melissus, quod non est geni tum carere principio & termino magni tudinis. Ecce cœlum ingenitum est, & tamen secundum magnitudinem definitũ est, atque circunscriptum: Atomus Democriti, elementa Empedoclis, cũ ingenita ponantur, non tamen dicuntur esse infinita secũdum molem. Hæc de Melisso: veniamus ad Parmenidem.

Refutatur ab Aristot. argumentatio Parmenidis.

CAP. XIIII.

Parmenidis ratiocinationẽm tripliciter refellit Aristoteles 1. Physicorũ tex. 25. Primùm enim docet falsam esse illã propositionem, quam ipse sumit (quod est præter ens, est non ens) nam licet in vniuocis, quæ significãt vnã naturam æqualiter communem multis, talis ratio differendi valeat: vt quod est præter animal, est nõ animal; & quod est præter hominem, est non homo; tamen in æquiuocis, quæ nihil commune, sed immediatè significãt ea de quibus dicũtur, nõ valet, vt quod est præter canem, potest esse canis; cũ enim illa uox sit ęquiuoca significãs canem marinum, cœlestem & terrestrem: fieri potest ut quod pręter canem terrestrem est; sit canis marinus, vel cœlestis; similiter ẽt cum ens immediatè significet decem categorias, hinc fit vt cum dicimus ens, nõ intelligamus aliam rem, q̃ substantiam, uel accidens: quamobrem quod est præter ens, hoc est præter substãtiã, potest esse ens, nimirum accidens; vel è contrario quod est præter ens, hoc est accidens, potest esse ens, nimirum substantia. Deinde ostẽdit ex ijs, quę sumit, nõ cõfici quod vult: nã, vt demus illud esse uerum, quod est præter ens, est nõ ens, non tamen ex eo rectè cõcluditur, ergo ens est vnum. Etenim ponamus, omne ens esse album; bene sequitur, omne ens est album, ergo quod est præter album, nõ est ens: at nõ rectè colligeretur illud, ergo album est

A vnum; quid enim prohibet, ut omne ens sit album, tamẽ quæ alba sunt, multa esse, ut lanã, niuem, cycnum. Præterea nõ esset unam album continuatione, quan quam ẽt sic, esset multa potestate, quia posset diuidi ĩ multas partes albas; & vtcunq; sit, necessarium esset, in albo duo cogitare, rationem albedinis, & id cui, tã quàm subiecto inest albedo. Licet enim accidens separari nequeat a subiecto, vtriusque tamen ratio longè diuersa est. Ad extremum tacitè demonstrat, cõclusionẽ Parmenidis pugnare cum eius sententia; nam si vnum est ens, sequitur nihil

B esse; vel enim illud unum ens erit accidens, vel substantia; si accidens, cum nequeat per se constare, necessariò accidet & adnitetur alteri, nẽpe subiecto; at hoc enim diuersum sit ab accidente, quod positum fuit tantummodo esse ens, nõ erit ens, quod autem est accidẽs nõ entis & ab eo sustẽtatur, qui potest esse ens? quare, si illud unũ ens ponatur esse accidẽs, planè nihil est; sin autem dicãt esse substãtiam, nihilominus idem continget incommodum; nã cum sit perspicuũ multa substãtiæ accidere, ut esse calidam, al

C bam, grauem vel leuẽ, hęc omnia erunt nõ entia, quippe quæ nõ sint substantia, quæ sola ponitur esse ens; at cuius accidẽtia sunt nõ entia, ipsum quoq; est nõ ens. quocunq; igitur se vertant, nullum habẽt exitum. His etiam accedit, cum dicunt ens esse finitũ & sphæricum, quæ in solam cadunt quãtitatem, necesse est in tali ente quãtitatem esse, & substãtiã, sine qua nullum accidẽs cohęrere potest in natura, quare nõ vnum erit ens. Neq; vero cuiquam mirãdum accidere debet, Parmenidem nõ vidisse hæc incommo-

D da, quæ tam aperte cõsequuntur ipsius opinionem; nam Simplicius Eudemi testimonio cõfirmat, apud priscos illos nõ dũ fuisse in obseruatione regulas distinguendi, demonstrandi, aliasque dialecticas pręceptiones, quę postea ex ipsarum rerum cõsideratione, præsertim autem ex ipso vsu, & disputãdi exercitatione peruestigatę, atque inuẽtæ fuerunt. quã uis nonnulli cõtendant, in quibus est is, quem modo dixi Simplicius, nihil horũ latuisse Parmenidem, vtpotè uirum disputãdo acutum, & acrem, nec ignarum Dia-

An Parmenidis calluerit Logicam.

Dialecticæ; siquidem is apud Platonem in eo dialogo, qui ab ipso nomē accepit, valde laudat, & commendat Socrati studium Dialecticæ. Sed de hoc paulò post.

Quō Plato Parmenidis rationē soluat.

Plato autem in Sophista, alio modo Parmenidi occurrit. Nam cum eius ratio contineatur hoc syllogismo, quicqd est præter ens, est non ens, sed nō ens est nihil, ergo ens est unum; Plato, licet in mundo intelligibili, vbi est ineffabilis vnio omnium rerum, concedat oīa esse vnum ens, sicut etiam nos concedimus omnia in Deo esse vnum quidpiam simplicissimum, tamen in mundo sensibili, B propter discretionem, & diuisionem rerum, quæ ante fuerant vnitæ, putat necessariò ponendam esse multitudinem; nam quæ intelligentia Dei comprehensa, sunt maxime vnita, ea cum descēdunt in materiam corpoream, non possunt illam vnionem retinere, sed ratione partium, & multitudinis, per multiplicationem, extensionemque sui, uarie diuiduntur. Itaque cum huic Parmenidis conclusioni, quæ multitudinem tollit, Plato non assentiretur, præmissarum, ex quibus ipsa cōficitur, alteram, nimirum C maiorem cōcedit, alteram, uidelicet minorem negat; nā vt fatetur quod est præter ens, esse non ens, ita negat, quod est non ens, nihil esse; vult enim ipsum non ens esse in rebus, & caussam esse multitudinis, diuersitatis, & inæqualitatis, quæ in rebus inuenitur. quā responsionem, quoniam Aristoteles videbat in speciem absurdam esse, & secum pugnare, quippe cum ponat non ens esse: Si enim est non ens, ergo non est, & si est, ergo non est nō ens: idcirco in primo physicorum D tex. 30. ait quosdam (sine dubio Platonem innuens) cum occurrere vellent rationi Parmenidis, ei potius cessisse, & manus dedisse, vtpotè qui affirmando, non ens esse, longe absurdiorem inducant sententiam, quàm est illa Parmenidis. Sed quia nos Platonem hac in re nō solùm non absurdè, sed etiam sapienter ac diuinè philosophatū esse arbitramur, eius sententia paulò apertius, atque enucleatius declaranda est.

A

Explicatur sententia Platonis de non Ente.

CAP. XV.

Tres significationes Nō entis, apud Platonem.

Apud Platonem, ipsum nō ens tribus modis vsurpatur; vno modo pro eo, qđ penitus est nihil, & absolutè ac simpliciter opponitur Enti, qđ ambitu suo amplectit̄ omne ens, quale quale fuerit, hoc est, siue corruptibile, siue incorruptibile, siue sensibile, siue intelligibile: altero modo pro ente sensibili, generabili, & corruptibili, quod appellat non ens, tum quia tēpus, quo existit, perexiguum est, si conferatur cum eo tēpore, quo non est, quod tam ante ipsius generationē, quàm post interitum, infinitum est: tum etiam quia dum existit, nunquam idem permanet, sed continenter variatur, atq; commutatur, de quo ita scribit in Timæo. [Quid est, qđ semper est, generationem autem nō habet? & quid est, quod gignitur quidem, nunquam autem est?] Quæ verba Porphyrius diligenter expēdens, (vt Simplicius refert primo Physicorum super te. 30.) ait Platonē, id quod nō est, dicere Ideam, id autem quod nō est, Materiam primā omni specie & forma carētem, quæ in se ipsa cōsiderata, potestate quidem est omnia, actu verò nihil: compositum autē ex forma & materia, quia formæ particeps est, nihil vetat appellari Ens, & esse; quia verò materiam cōtinet, atque propter eam est in perpetuo fluxu, & mutatione, rectè dicitur non ens, & non esse. Verùm, cum is modus loquendi frequēs & familiaris Platoni, reprehendatur ab Alexandro Aphrodisæo, ut, quanti sit eius reprehēsio, verè queat æstimari, nec me pigebit Alexādri verba, quæ in primo Phys. super tex. 15. cōmemorat Simplicius, hoc loco ascribere, nec lectorem (vt opinor) ea legisse tędebit. [Qui ea, quæ gignuntur & intereunt (inquit Alexan.) propterea dicunt non esse, quoniā aliquādo quidem sunt, aliquādo verò non sunt, solam autem æternam substantiā esse, quia nullo modo participat eo, quod non est: primùm ex ipsa euidentia

Alexander reprehēdit Platonem

vsq; loquendi redarguendi sunt: Oibus enim, quæ talia sunt, videntur esse, & ita sentiunt, & dicunt. Deinde, qđ gignitur, ex non ente fit ens, & acquirit esse, alioqui non gigneretur; similiter quod interit, ex esse mutatur in nō esse, ammittēs esse quod habebat antea, alioquin nō interiret; quare hac ipsa re, q aliqđ gignitur & interit, necessariò habet esse, & in ijs, quæ sunt, numerari debet. Nō enim corruptibilis substantia, si non est similiter atq; æterna, propterea nō est, nam si ideo nō est, quia interit, ergo, quādo nō interit, & quatenus non interit, eo ipso tūc quoque fuerit.] Hæc Alexāder. Cui Simplicius pro Platone respondens, ait, quemadmodū album id propriè dr, qđ est purè, & sincerè album, omni permixtione nigroris vacās, quod autem ita est album, ut plus nigredinis admixtum habeat, q̄ ipsum est, nemo sapiens dixerit simpliciter album, sed tantummodo s͠m quid, & potiùs appellauerit nō album; sicut etiā aqua vnum habens gradum caloris, septem aūt frigoris, nō appellatur calida; sic etiam res corruptibiles potius dici debent non esse, quàm esse, quando quidem plus habent de nō esse, q̄ de ipso esse. Etenim ante generationē infinito tempore non sunt, similiter quoque post interitum, dum autem uidentur esse, perpetuò commutātur, tendentes ad non esse. Verùm dissensio quidem borū Philosophorum, meo iudicio, non est in rebus sed in verbis. Nā si de ipso esse, loqui volumus absolutè, nemo inficiari pōtest, res generabiles esse, alioquin nec generari, nec operari, nec sentiri, nec moueri, nec interire possent. Sin aūt loquimur de ipso esse non absolutè, sed facta comparatione rerum generabilium cū rebus æternis, quæ habēt esse æternum, & penit⁹ immutabile, hac ratione κατὰ τὴν ὑπεροχὴν hæ dicuntur esse, illæ aūt non esse; quocirca etiam D. Augustinus in 7. lib. confess. cap. 11. in eandem sentētiam hæc scribit. [Inspexi cætera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino nō esse; esse quidē quoniam abs te sunt, non esse autem, quoniam id quod es nō sunt; id enim verè est, quod incōmutabiliter manet,] Idem D. Augustinus lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 11. hoc vno maxime argu-

Simplicius defendit Platonem.

An res corruptibiles, dici debeāt entia, an non entia.

Præclara D. Augusti

A mento persuasum sibi esse ait, libros sacræ scripturę lectos esse à Platone, quòd is res sensibiles & corruptibiles appellet non entia, res autem intelligibiles & incorruptibiles (p̄sertim verò ipsum Deū) verè ac propriè & solùm entia esse censeat; sequutus in hoc sacras litteras, in q̄bus nō semel legimus omnes creaturas cum Deo collocatas, esse quasi nō entia; solùm autē Deum, & Vnum, & Bonum & Ens esse. Præcipuè autē putat Augustinus, Platonem in eam de Deo doctrinam, & sentētiam venisse, excitatum, & quasi admonitū illis Dei verbis, q̄ sunt

B in Exodo cap. 3. Deus enim, quærenti ex eo Moysi, quod esset nomē eius, respondit, [Ego sum qui sum, Sic dices filijs Israel. Qui est misit me.] Pro foribus ēt tēpli Delphici, palàm positum erat verbum hoc Græcum Ε Ι. nam ingredientes templum, à Deo moniti illo oraculo. [Cognosce te ipsum.] cum resalutantes respondebant, Ε Ι, hoc est [Tu es.] Soli Deo, ut æterno & prorsus immutabili, ipsum Esse, conuenire fatentes. Ac Plutarchus quidem, uerbum illud Græcum exponēs in eo libello, quē

C ea de re scripsit, multa eaq; præclara ad hanc eandem sententiam confirmandā, & illustrandam affert: Quem Plutarchi locum, magna cum eius laude, cōmemorat Eusebius lib. 11. de Præparatione Euangelica cap. 7. Verùm de secunda non entis significatione sit dictum satis. Veniamus ad tertiam nō entis acceptionē, quæ omnium maxime id de quo nunc agitur attingit.

Plato in Sophista disputat id propriè ac simpliciter posse dici ens & esse, qđ in se continet oē esse omnesq; gradus,

D ac perfectiones entis, & cui nihil, qđ ab ente contineatur, vllo modo desit. Nam cum ens non significet unā aliquam naturam generalē & diuersam ab alijs naturis, sed immediatè significet quicquid quoquo modo est, non potest quicquam p̄priè dici & absolutè vocari ens seu id quod est, nisi complectatur omne esse. quare hoc modo ens uel id qđ est, soli Deo vere conuenit, vt pote in quo omnium rerum perfectiones longè præstantiori modo quā sunt in rebus ab æterno præexistunt. quamobrem meritò in sa-

cris

ni de Platone sentētia

Quo omnibus rebus, p̄ter Deū, verius, secundū Platonem, conueniat esse non Ens, quam esse Ens, & ipsū non Ens esse causā multitudinis, et diuersitatis rerum.

eris litteris de se ipse dicit [Ego sum, qui sum.] Quælibet autem aliarum rerum quoniam limitatam, determinatamq; naturam nacta est, sicut propter eam partē entis, quam est sortita, potest dici ens, ita verè appellari pōt nō ens, propterea ꝙ nō habeat complures alias partes entis: exempli caussa; Homo dicetur ens ꝑpter naturam hominis, quæ est particula quædam entis, dicetur quoque non ens, quia non est ens, quod est leo, equus, planta, cœlum, Angelus; & quia plus est id, qđ nō est, quàm id quod est, nō absurdè potiùs dicetur non ens, quàm ens. Atq; huiusmodi non ens, caussa est omnis multitudinis & diuersitatis, quę cernitur in rebus. Nam quod in se comprehendit totū esse, non potest esse nisi vnum; si autē est multitudo, necesse est unum esse nō ens quod est alterum: alioquin si quod est vnum, idem prorsus est alterum, non multa, sed unum erūt. Quoniam igitur vnūquodque ita est, ut etiam aliquid nō sit, ex hoc quasi fonte non entis, manat rerū diuersitas atque multitudo. Vnde in Sophista inducuntur hæc quinque, idem, diuersum, statum, motus, inæquale, quæ sunt diuersa ab ente, & participant non ens.

Itaque cum Plato in Sophista (ut eò repertamur vnde huc digressi sumus) occurrens Parmenidi affirmanti, id quod est, vnum esse, concedit non Ens esse, nō loquitur de non Ente, primo modo sumpto, sed hoc tertio mō, id qđ apertè significat his verbis. [Ne q̃s de nobis dicat, ꝙ id, quod est Entis contrarium, nempe id, quod nihil est, hoc esse audeamus dicere. Nos.n. huiusmodi non Ens, iampridē ualere iubemus, quod aūt nunc id quod est non Ens (nempe tertio modo acceptum) esse dicimus, uel persuadeat aliquis, probans nos non rectè dicere, uel quandiu non potest, dicendum quoque est illi, sicut nos dicimus.] Et quia huiusmodi non ens permixtum, atque confusum est cum ente, hinc putat Plat. necessariò existere multitudinē & varietatem rerum. Neque uero hoc tertium non entis significatum displicet Aristoteli: etenim proximè post ea verba, quibus rectè Platonē reprehendit, subdit hæc primo Phys. tex. 30. [Manifestum ꝙ non uerum erit, quod si vnum significat id quod est, nihil erit quod non est, nihil.n. prohibet non simpliciter esse, sed non ens aliquid esse quod non est.] quibus verbis significat, id quod est pręter uerè ens, nempe substantiam, esse quidem non ens, verū non simpliciter, sed non ens aliquid, hoc est non ens quod est substantia, posse tamen esse aliud ens, quod sit accidens. Perspicuum autem est hunc modum loquendi planè similem, & congruentem esse sententiæ Platonis, quam paulò supra docuimus, vt vel hac vna ex re perspicere liceat, hos duos Philosophos nonnūquam verbis dissentire, cum rebus & sententiis omnino consentiant. Atque hoc modo Arist. soluit rationes eorum, qui conabantur probare Ens esse unum. Restat ut dicamus quid nos de horum philosophorum opinione sentiamus.

Defenditur opinio Parmenidis, Xenophanis, & Melissi.

CAP. XVI.

SI talis est Parmenidis opinio, qualē Arist. depinxit, nō dubiū est, quin ea penitus, & falsa, & absurda sit. Sed q̃a nemo esse pōt vsq; eo sensib. & mēte captus, vt contra oēm rationis, omniūq; sensuum euidētiā, negare audeat motū, & multitudinē esse in rebus, idcirco multis fit uerisimile, Parmenidē illis uerbis nō esse locutum de rebus Physicis, quas luce clarius est, & moueri, & multas eē. Vt āt ita de illo sentiāt, his cōiecturis adducūtur. Primùm Plato in Theæteto, & Sophista, vocat Parmenidē Magnū, sapiētem, acrē, generosum, patrē & Magistrū Socratis, vtentē pulcherrimis rationibus ī disputādo, & ait nō mō sñiam eius, sed ēt orationē esse valde difficilē ad intelligendum, & profundo natatore indigere: At si Parmenides loquendo de reb. Physicis, pronūciasset cunctas esse unum Ens immobile, fuisset ea quidē opinio, non hominis sapiētis, sed uel stulti nō intelligentis quid diceret, uel impudentissimi Sophistę, hmōi paradoxis defendendis,

inanem sibi laudem,& gloriam aucupātis, non solum ad intelligendum non difficilis, sed ēt ad redarguēdum facillima. Deinde Arist. primo Phys. segregat eū a Physicis,& in 3.de Cęlo tex.2.ait Parmenidem & Melissum affirmantes, oīa esse unum Ens immobile, non esse putandū de rebus naturalibus id dicere,& in primo Metaphysic.loquens de Parmenide, significat eum, cum dixit omnia esse unum, aliud quidpiam inspexisse, quàm vulgo putatur, ut ipsius uerba præseferūt;& cum ibi fateatur Xenophanē dixisse omnia esse unum, quia respiciens ad totum Cœlum, ipsum unum esse dixit Deum: cur nō Parmenides simile quidpiam putetur significare voluisse?cum & (auctore ipsomet Arist.) auditor fuerit Xenophanis,& lōge politior, atq; subtilior,quàm Xenophanes, & simili utatur loquendi modo,& Aristot. in lib. qui est de Xenophane, Zenone, & Gorgia scribat Parmenidē fecisse uniuersum(quod appellat vnum Ens)ingenitum,immobile,& undiq; perfectè globosum. Postea in eo opere,in quo Parmenides hanc sētētiam suam versibus exposuit,quos versus citat Simplic.1.Phys.super tex.31.& Bessarion contra Platonis calumniatorem,lib.2.c.vlt. de suo illo uno Ente verba faciens,perspicuè ostendit se loqui de eo Ente, quod verè est,quibus uerbis apud ueteres significabatur,Ens tātūmodo sempiternum,immutabile,diuinum: ad extremum autē conuertens se ad res naturales,quę in generatione,&interitu versātur,appellat eas fallaces,& non Entia, nisi secundum opinionem hominū, qui ea solùm existere putant, quę sensibus usurpāt;uocat fallaces,propter earū mutabilitatem & inconstantiam,quæ in caussa est, ut sæpe fallāt sensus & in errorem inducāt. Quocirca Parmenides (ut auctor est Laertius)iudiciū ueri, non in sensibus,sed in sola mēte collocabat. his uersibus:

> Nec tibi communis sensus persuadeat unquàm
> Quicquam,ut fallaces oculi,aut ut inquicet auris,
> Aut lingua,at ratio dirimat discrimina rerum.

Appellabat autem non entia, ob eā caussam,quam supra memorauimus, cum ageremus de nō ente Platonis. Huiusmodi autem rerum sēsibilium duo facit prima principia,vnū ignem, seu id quod est calidum, lucidum,rarum,leue; alterum terram, seu id quod est frigidum, obscurum,densum,graue: id quod de illo etiā Arist.scribit 1.Metap.& 1.Phy.& tex.41. Ex his manifestū est Parmenidem, neq; motum,neque multitudinem è reb. naturalibus sustulisse.Postremò in supra dictis uersibus, ea pronunciat de illo uno ente,&talia illi attributa assignat,qualia nullo mō conuenire possunt in res physicas,quæ attributa(ut quod dicimus clarius sit)hic breuiter recēsebimus, [ingenitū & immortale,totum,unum, unigenum,irrequietum,habens esse suum totum simul,indiuisibile, principij & finis expers,nullius indigum,in quo idem est intelligēs & intellectio, simile globo pfecto, in quo oēs partes extremæ, æquè distant a medio.] Quis non videt hęc tā aliena & remota esse a rebus Physicis q̄ quę maximè?quid igitur dicet aliquis, significat illud unum ens Parmenidis?certè id ex ijs quæ in supradictis uersib. posita sunt,dispici & diiudicari debet. Ac primùm constat deceptos esse, tam eos, qui putarunt Parmenidē illis uerbis,materiam primam indicare uoluisse, quàm qui existimarunt eum non seriò & affirmatè illam sentētiam pronuntiasse, sed dialecticè in utranque partem disserendo, probabiliter locutū esse; illos quidē ꝙ eorū,quæ illi enti attribuit, ne unum quidem ad materiam primam benè accōmodari pōt;hos aūt,quia licèt apud Platonē logicè de vno Parmenides disputet cū Socrate, qui locus illis fortasse sic opinandi occasionem dedit, tamē in ijs versibus,quos ante memoraui, & in quibus hæc sentētia expressa est,adeo asseueranter loquitur Parmenides, vt contrariū, ne suspicari quidem nos,aut etiam cogitare permittat.

Quid Parmenides illud suū, unum ens, significauerit uaria opiniones.

Ergo qui uerisimiliorem Parmenideæ opinionis interpretationem afferunt,eorum alij cēsent,ut Eudemus ait,id quod Simplicius refert 1. Physi. Parmenidem illis uerbis cœlum,uel uniuersum significasse; quippe cum appellet illud ens totū,totundū,cuius extrema æqualiter distarent

starent a medio, quę nō Deo, sed Cælo, uel uniuerso competūt. Sed his uehemēter aduersatur Simplicius, nā cum illud, inquit, suum ens Parmenides uocat immobile, indiuiduum, habens totū esse simul, in quo idem sit itellectio & intelligens, qui possunt hęc in cœlum conuenire, aut in aliud quidpiam, quàm Deū? is enim est omne ens, quia esse, & perfectiones omniū in se cōtinet, & quod est prę ter ipsum, est non ens, quatenus est mortale, nec per se cōstare potest, & cum ex se non sit, eius tātummodò participatione existit, qui uerè est: atque hic immobilis est, nam neque amittere quicquam, nec acquirere potest, quare non est, cur uel quo moueatur. Oportet autem huiusmodi ens esse unum, nam si multa, & omnis multitudo pēdet ab uno, illa multa penderēt ab illo, quare non essent primum, & ex se ens. Deinde si essent duo, uel essent omnino eadem. at sic nō essent nisi unum quidpiam, aut alterutrum superuacaneum esset: uel essent dissimilia, quare unū non esset id quod est alterū, ac proinde neutrū esset uerè ens, sed utrunque esset nō ens: quæ res facilis est ad intelligendum, si memoria repetātur quæ supra exposuimus, cum de nō ente Platonis egeremus. Hęc pro interpretatione Simplicii, ad intelligendam, tuendamq; Parmenides sententiā afferri possunt; quæ nobis ita ꝓbātur, ut eos tamē non condemnemus, qui uerba Parmenidis referūt ad cęlum, uel ad uniuersum, hæc enim nō pugnāt inter se, potuit.n. Parmenides facere mundum, uel cœlū animatum, cuius animam putaret esse Deum, quocirca uocās Deum, illud unū ens, quædā tribuit Deo, quatenus Deus est, uidelicet q̄ Simplicius enumerat, ut esse intelligēs, totū simul, indiuiduū &c. alia uero ei assignat ratione eius corporis, quod animat, mouet & regit, ut esse totum, & globosum. Atque hoc quidem certè, nemini accidet incredibile, qui perpendet illa, quæ sunt apud Ciceronem 1. de Natura Deorum; cuius sūt hæc uerba. [Parmenides, inquit, commentitium quiddam coronę similitudine efficit. Stephanem appellat, continētem ardore lucis orbem qui cingit cœlum, quem appellat Deū.] Sed de Par-

A menidis defensione hactenus. De Xenophanis sententiæ intelligentia, nihil dubij est; siquidem ipsemet Arist. 1. lib. Metaphysi. auctore & interprete, illis suis uerbis significare uoluit cælū, quod putabat esse Deū. Melissi opinionem, eodem fere modo, quo Parmenidis, Simplicius 1. Phys. super tex. 6. interpretatur, nisi quod Parmenides spectans ambitum cœli finitum, & quod esse infinitum arguat ueluti quandam materiæ imperfectionem, & quòd Deus est principiū & finis omnium rerum, omnia vi efficiētię, conseruationis, & regiminis sui finiēs, de B terminās & intra suos quanque rem terminos ritè continēs, & quod idem est finitum atque perfectū, quia finis est perfectio rei; idcirco dixit Parmenides illud unum ens finitum esse: Melissus uerò cōtemplās illud suum ens, hoc est Deum, non habere principium, & finē, uel durationis, uel efficiētiæ, uel à quo esse habeat & cuius gratia sit, uel qđ ab aliquo genere ortum, & aliquibus differētiis in signitum & circūscriptum fuerit; & quia id uulgo appellari solet finitū, quod magnitudinis particeps ab alio finitur, atq; C terminatur; ob has iquam causas Melissus, nō sententia, sed oratione tantum discrepās a Parmenide, maluit illud suū ens infinitum dicere, quàm finitum. Ergo, & sentētias horum Philosophorū ueras esse, & rationes, si ad prædictam itelligētiam accommodētur, minimè pessimas, perspicuum est ex iis quæ dicta sūt. Sed quæret aliquis, si ita res habet, cur Aristot. isimulat eos & falsa, & absurda sensisse? nam uel eum nō uidisse, qđ Simplicius & alij uiderūt, uel si uidit, se tamen cōtradicendi studio uidere dissimulasse, nō caret aut ignorātiæ, aut impro-D bitatis crimine. Respondet Simplicius, priscos illos Philosophos solitos esse uelare sentētias suas ænigmaticis & allegoricis obscuritatibus: quocirca Plato & Aristoteles, ueriti ne qui rudiores hebetioresque sunt ad eorum abstrusa sēsa introspiciēda, quod primo quasi aspectu apparet ex ipsorum dictis arripiētes, in errorem laberētur, ita illorum opiniones tractarunt, ut eas uulgo improbare, ac reprehendere uidcātur; quatenus supplent, quod ab illis prætermissum est, quod

Cur Parmenides illud suum, unū ens, fecerit finitū, Melissus autē infinitum.

Cur Arist. Priscos Philosophos interdū benè sed obscurè philosophātes reprehēdat, non tā eorum sentētias quā uerba spectans?

quod obscurè dictum, declarāt, quod de intelligibili & diuino ente disputatum erat, a rebus Physicis docens esse alienū, ad extremum quatenus, quæ in speciem videntur falsa & absurda, fellunt, atque redarguunt, quanquā nō id negotii a nobis susceptum est, ut tam in doctrina, q̃ in moribus, ab omni errore & vitio Aris. vindicemus. Non.n. inficiari possumus, cum in aliorum opiniones inquirēdo, & in his ipsis diiudicandis, magis q̃ æquum erat, durum & acerbū arbitrum, atq; iudicem extitisse. Verùm de his satis. Deinceps ad eos veniamus, qui vnū aliquod corpus faciunt principium rerum omnium.

Contra eos qui faciunt unum aliquod corpus principium rerum.

CAP. XVII.

EOs, q vnū aliquod corpus statuūt initium rerū naturalium, Aristoteles vniuersè quidem refellit primo Phys. tex. 50. Propterea ꝙ principia rerum debent esse contraria, vt ipse proximè ante mōstrauerat. in 3. li. de Cælo a tex. 41. vsq; ad 50. idē probat, eo quod motus simplices sint plures vno, alius.n. motus simplex secūdum locum fit à medio, alius ad medium, & alius circa medium; quare similiter etiam principia eorum erūt plura vno. ad hæc. t. de Gener. tex. 1. eo confirmat, ꝙ istiusmodi Philosophi funditus tollunt generationem substantialem: etenim illud vnū corpus, nullo modo mutari poterit secūdum substātiam, uidelicet ne pereat, vtpotè quo extincto, cum sit principium rerū omniū, reliqua simul interire & nihil pterea gigni posse necesse sit; quare tantum mutabitur secundum accidētia; cuncta igitur vnius erunt substantiæ secundū speciem & formam, quod esse absurdum & sēsus ipsi testificantur, & Arist. docet 1. Phys. 24. itaq; solam alterationem reliquā faciunt in rebus naturalibus: imò ne hanc quidem, quippe cū si alteratio verè Physica fuerit, via certissima sit ad generationem & interitum. Vide quæ contra huiusmodi Philosophos scribit Aristot. primo Metaphysicæ tex. 10. vsque ad xv. & Hyppocrates in lib. de Natura humana, & item Galenus in 1. lib. de Elementis. Qui autem faciunt pro principio vnum aliquod ex quatuor Elementis, confutātur ab Aris. 2. lib. de Gener. in principio, & ibidem a tex. 24. vsq; ad 36. eo nimirū argumento, ꝙ experiētia doceat, omnia elementa citra ullum discrimē inter se uicissim commutari, ut non debeat unū constitui principiū cæterorum. id quod rationi etiam consentaneum est, nam cū quodlibet elementum, secundum qualitates sit cuilibet quodammodo contrarium, necesse est inter ea mutuā pugnā intercedere, cui necessariò cōsequēs est, quæ ad generationem & interitū ducit alteratio. ibidem etiam, & in 3. Phy. tex. 4 t. refellūtur ij, qui corpus quoddam di uersum, & prius elementis, volunt esse principium rerum naturalium; nam prę terq̃ ꝙ experiētia demōstrat omne corpus naturale, aut esse aliqđ ex quatuor elementis, aut ex illis conflatum, id etiā ratio confirmat, nam illud corpus, uel esset Mathematicum, uel Physicum; si Mathematicum, non re uera in natura constaret, sed sola animi informatione, & cogitatione cohæreret: sin Physicum, ergo mobile, & sēsibile, at perspicuum est, nec motiuas, nec sēsibiles qualitates in reb⁹ esse alias, q̃ quæ assignantur elementis, uel ex ipsis oriuntur: quicunq; etiam locus illi corporis tribuatur (nam extra locum existere, nec fingi quidē potest) eū sibi naturaliter uendicat unum aliquod elementorum. Quamobrem eiusmodi corpus necessariò esset, uel aliquod ex prædictis elementis, uel aliud quidpiam ex ipsis tamen cōcretum, atque coagmētatum. Denique eos qui loco principii constituerunt unū quoddam corpus infinitum, nē fortè aliquādo deficiat generatio, Aristoteles redarguit in 3. Physi. a 3 t. usque ad 55. & primò de Cœlo à 33. usq; ad 76. Nā cum infinitum impleat, & occupet omnia, & nullis terminis definitum sit, neq; mouere, neque moueri, neque agere, ueque pati, neque ullam figuram habere, neque aliud corpus in rerum natura posset admittere; caussā verò cur nō deficiat generatio, tametsi nullum corpus subsit infinitum, ipse primo de

de Genera.14.& 3.Phyſ.73.refert in materiam primam,quæ cũ ſit æterna,& corruptio unius ſemper euadat in generationem alterius,& uiciſſim generatio in corruptionẽ,poteſt infinitas formas ſucceſſiuè accipere,& abijcere. In ſecũdo ãt libr.de Gener.56. id etiam refert in ſempiternum motum ſolis,qui acceſſu & diſceſſu ſuo,generationis, & interitus viciſſitudinem ſempiternam reddit: ibidem quoque tex.59.& 2. de Anima 34. & 35. ait hoc ideo accidere, quia omnes res naturali appetitu cõtẽdũt aſſimilari Deo, quo fit, ut æternitatem eius, quoad poſſunt, æmulari ſtudeant; id autem perpetua indiuiduorum propagatione aſſequuntur.

A

B

Rationes autem quibus ſuam quiſque eorum,qui unum faciunt principiũ, opinionem confirmant, paruo negotio ſoluuntur:etenim non continet proprietates,& conditiones primi principij ſimpliciter, qualem nos facimus Materiam primam, ſed tantùm principij corporei, cuiuſmodi ſunt elementa.Itaque quamuis huiuſmodi proprietates latiſſimè pateant, tamen non queunt accommodari ad omnia quæ generantur, & intereunt. Deinde licet nonnullæ proprietates primi principij poſſint, aut elementis, aut aliis corporibus conuenire, tamen omnes nullo modo poſſunt; nam eſſe primum ſubiectum, ex quo primo omnium cætera efficiantur, & in quod extremum diſſoluantur, eſse penitus immutabile; & nullam ſibi formam atque qualitatem naturaliter uendicans, omnium autem appetens, & capax,quẽadmodum ueriſſimè conueniunt in materiam primam, ita longiſſimè abſunt ab omni corpore, qualecunque id fuerit. Porrò Simplicius 1.Phyſicor. ſuper tex. 6. magnopere laborat in defendẽdis horum Philoſophorum opinionibus, ſed quàm ſit eius leuis & infirma defenſio, quàm inanis conatus, & labor ſine ratione ſuſceptus, quia per ſe quiuis facile poteſt cernere atque iudicare, hic ſilentio prætereundum eſse duximus. Sequitur ut cum his qui multa & finita ponunt principia,diſputemus.

C

D

Contra eos, qui multa, ſed finita, faciunt Principia.

CAP. XVIII.

Illis, qui duo tantùm ponunt,principia Ariſt.1.Phyſ.a tex. 51. uſque ad 53.aduerſatur, oſtendens duo principia non ſufficere ad generationem: etenim cum non quiduis ex quouis gigni queat,ut diſertè probatur in 1. Phy. ſed ex oppoſito, ita ut omnis mutatio a contrario procedat ad contrarium, non poteſt autem unum contrarium commutari in alterum,ut ab eo recipiatur, atque ſuſtentetur, neq; enim album, quà albũ eſt,euadit in nigrũ,ſed res, quæ erat candore affecta, eumq; deponens accipit nigredinem:hinc fit,ut præter duo contraria, neceſſariò opus ſit tertio principio, tanquam illorum duorum ſubiecto, plura vero tribus principia ſuperuacanea eſſe demonſtratur primo Phyſicorum 56. Iã verò Empedoclis ſentẽtiam, qui peruulgata hæc quatuor corpora, prima facit omnium rerum initia, Ariſ.multis locis multiſque modis coarguit: id quod videre licet apud eum primo de Generatione tex.2.& 3.in 2.de Gener. a tex.37. vſque ad 46.in primo Metaphyſi.tex.15. Reprehendit autem eum,primùm, quia negat omnia elemẽta poſse inuicẽ tranſmutari, contra experiẽtiam quæ mutuã illorum generationẽ, & interitum quotidie clara uoce teſtificatur,& contra rationem,quæ vbi videt ineſſe qualitatum contrarietatem,ibi docet neceſsario exiſtere pugnam & alterationem. Deinde, uel differentiæ elementorum, cuiuſmodi ſecundum Empedoclem ſunt primæ qualitates,& quædam ex ſecundis,mutabiles ſunt & ſeparabiles ab elemẽtis, vel non; ſi non, ergo nec alteratio ulla erit, nec generatio:nam nec alteratio eſse poteſt niſi in illiuſmodi qualitatibus, nec ſine alteratione poteſt eſse generatio. Sin autem ſunt mutabiles, neceſse eſt, illis mutatis & amiſſis continuò mutari & interire elementa, ac ob eam cauſſam nõ eſse prima ſimpliciter principia. Tum quia vult omnia naſci ex mixtione ele-

Refutatio Empedocleæ opinionis.

elementorũ, quod de affectionibus, habitibus, & actionibus animæ rationalis, cum supra extraque materiam sint, dici non potest. Postea, quia formam & naturã mixtorum nihil aliud esse putat q̃ solam ipsam mixtionem, & eorum quæ miscentur, quasi fœdus quoddam atque conuentionem, ignorãs aut omnino tollens formam substantialem, quæ in mixtis est quidpiam re diuersum, tũ ab elementis tum etiam ab ipsa eorũ mixtione. Præterea, q̃a existimat generationẽ rerum naturalium casu, & fortuitò contingere, oĩa ex necessitate materiæ prouenire: naturam non agere propter aliquem finẽ: nullum esse in rebus ordinẽ per se fixum, ratum, atque cõstitutum. Ad hæc, q̃a nõ satis bene distribuit munera amicitiæ & contentionis, affirmans illius esse congregare, huius autem disgregare; nã nisi velit ipse sibi repugnare, multarum rerum coniunctionem liti, diremptionem autem amicitiæ cogitur assignare. Ad extremum, ne pueriliter omnia consectemur, ex illis scriptis non est perspectũ & exploratum, an velit Sphærum esse principium elemẽtorum, cum ait ex Sphæro, lite dominãte, euocari, & segregari elementa ad conficiendum, & ornãdum mundum; an potiùs opinetur, elemẽta esse principia Sphæri, cum inquit Sphærũ effici ex elemẽtis dominatu & cõciliatu amicitiæ, vnà coeuntibus elementis & confusis omnibus. Hæc Arist. contra Empedoclem, quem tamen in primo Metaphy. præfert Anaxagoræ, dicens illum quidẽ ætate fuisse inferiorem, operibus autem superiorem. In primo autem Physic 41. & 50. & item in 3. de Cælo 37. ait melius sensisse Empedoclem faciendo principia rerum finita q̃ Anaxagoram inducẽdo infinita, propterea q̃ natura horret infinitum, amat ordinẽ, satagat quàm paucissimis rebus potest, opera sua moliri: & sicut non denegat necessaria, ita nihil permittit superfluum, quamobrem, quæ paucioribus instrumẽtis potest efficere, ad ea perficiẽda, plura non adhibet. Quæcunque autẽ Anaxagoras ex infinitis illis suis principijs cõficit, eadẽ nec sanè minùs aptè ac probabiliter, ex finitis principijs facit Empedocles. Lucretius, quanquam appellat Empedoclem sapientem, & planè diuinum, eiusq; dogmata & inuenta sanctiora & certiora esse ait, quàm Apollinis responsa.

Pythia, quę tripode ex Phębi, lauroq; profatur.

Eum tamẽ, tum in alijs, tum in eo maximè reprehendit, q̃ cum initia rerum debeãt esse immutabilia & sempiterna, ipse constituat quædam corpora natiua & mortalia, vt necesse sit, ne summa rerum aliquando tandem in nihilũ abeat, alterutrum cõfiteri: aut huiusmodi corpora in nihilum redigi, & rursus, ex nihilo refici ac reparari, quod est rationi, & sentẽtiæ omnium Philosophorum summè cõtrarium; aut quippiam subesse elemẽtis longè prius, atq; simplicius ex quo creentur, & in quod dissoluantur; quod si Empedocles cõcedit, necessario etiam concedere habet, nõ quatuor elementa, sed illud vnum esse primum initium omnium rerum. Nõ me latet quid Simplicius primo Phys. quid item Syrianus in ijs commẽtarijs, quos in nonullos Metaphysicæ Aristote. libros edidit, pro Empedocle respondeant: sed aliud est germanas scriptorum sentẽtias verè ac propriè interpretari, & aliud allegoricis, & mysticis explanationibus aliorsum eas detorquere. Sed nunc id nõ agimus: si enim Simpliciũ hac in re uelim imitari, cõfirmare ausim, nihil unquam ab vllo mortalium tam peruersè, absurdè, ac stultã scriptum, aut dictum esse, quin id possit metaphysicis quibusdam, uel potius fictitijs interpretationibus, ad ueritatem, uel ad aliquam certe probabilitatis speciẽ reuocari: quare has Simplicij, & aliorum commentationes, quæ maiorem admirationem adferunt q̃ fidem faciũt, magisq; subtiles & acutæ sunt, q̃ verisimiles, in præsentia omittamus; nobis enim ad grauiora festinantibus, & uitio, & detrimento esset, in his nugis atque figmentis commorari.

Deinceps breuiter expẽdamus Pythagoricã opĩ d numeris; de qb᷒ multa hic, nec inelegãter, nec ineruditè dici possẽt, sed ea nũc ꝑtermittẽda sũt, nec ď re curiosa magis, q̃ ad bene philosophãdũ vtili, & q̃ iã pridẽ ẽ Philosophia sit explosa, lati᷒ differere, supuacaneũ, & istituto nostro *Refellitur Opinio Pythagoreorũ de Numeris.*

nostro alienum esse videatur. Ac nos quidem, vt magnopere laudamus Ecclesiasticos Doctores, q explanãdo sacras literas, in qbus, ne vnus apex, aut Iota vnũ sine singulari cõsilio, & instinctu Dei positum esse creditur, arcanas, & mysticotatas numerorũ significationes, nõ minus piè quàm acutè persequuntur. sic eos minime probamus, qui idem facere studẽt in tractãdis humanis disciplinis, & pro veris ac proprijs rerũ naturalium rationibus, atque caussis, nescio quæ numerorũ & magnitudinum mysteria nobis obtrudunt, nõ animaduertentes (id quod rectè monuit Arist.) in scientijs nõ esse transeundum de genere in aliud genus, nisi scientias permisceri, & cõfundi velimus; Scire esse cognoscere rem, non per quęcunq; principia, sed per caussam, propter quam res est, & non cõtingit aliter se habere: Demonstrationem cõstare ex proprijs, nam quæ communia, & aliena sunt, licèt vera, & necessaria sint, nõ esse tamẽ demonstratiua, & scientifica, quin ẽt Demonstrationem ex caussis remotis imperfectam esse; Opottere sempiternorum sempiterna, sensibilium sensibilia, corruptibilium autem corruptibilia esse principia, atque omnino eiusdẽ generis cum ijs, quæ efficiuntur. Neque verò sum nescius, quæ res à Deo & natura cõditæ sunt, eas res certis quibusdam numerorum & proportionũ rationibus impressas, insignitas, & modificatas esse: sed aliud est dicere numeros, tanquàm modum & rationem quandam, ad modificationem, & determinationem rerum cõcurrere, & aliud, affirmare eos principes caussas esse omnium rerum. nã qui ternarium, septenariũ, denariũ, & alios similes numeros, magnis in Cœlum laudibus efferunt, ꝑpterea ꝙ eos in quibusdam rebus optimis, & pręstãtissimis inesse comperiunt, ridiculè profectò faciunt, ne dicam absurdè, cum eosdẽ plerunque cernere liceat in rebus pessimis, atque corruptissimis. vide Aristotelem libro 14. Metaphysicæ cap. vltimo. Etenim Ternarius (idemq; similiter contingit in alijs numeris) qua ratione ternarius est abiunctus a rebus, nihil prorsus ad earum perfectionem aut uitium conferre potest: quà vero in ipsis rebus à na-

A tura signatus, & quasi insculptus est, pōt quidem aliqno modo conferre, verũ ẽm quid & per accidens. Cæterum hanc Pythagoræorum opinionẽ de numeris, refellit Aristo. 1. Metaphysi. text. 19. fusius aũt, atq; subtiliùs in 13. & 14. lib. Meta.: quos libros, Syrianus luculẽter interpretans, suscipit patrocinium Pythagoræorum, eorumq; sentẽtias egregie tutatur, sed quæ in vtràque partem hac de re disputari posśet, cõsultò vt diximus, omittuntur. Illud hoc loco dixisse satis sit, numeros, qui non sunt substantia, & per se motu materiaque vacant, absurde cõstitui principia naturalium substãtiarum,
B motuum item, & affectionum sensibiliũ. At dicet quispiam, Pythagoræos non loqui de numeris Mathematicis, sed de ijs, qui sunt, vel in anima mundi, vel in mente Dei, eorumque dicta συμβολικῶς esse interpretanda: Esto, veruntamen numeri, quales quales ponãtur, & cogitatione informentur, non possunt esse principes causæ eorum, quæ à natura procreãtur, vt ante dictum est: deinde in exponẽdis caussis rerum naturalium, nõ generales & remotas tantùm, sed ẽt propinquas,
C particulares, & maximè proprias cõmemorare oportet; numeri autem diuini, & opifices rerum, qui sunt in mẽte diuina, ad rationẽ primæ & vniuersalissimæ causæ pertinẽt, porrò turpissimum est, in philosophãdo ita loqui, vt oratio in errorem potiùs inducat, q̃ patefaciat veritatem. Sed qui hac ætate sunt (inquit Arist. 1. Metaphysicæ tex. 44. de Pythagoricis, & Platonicis loquẽs) ijs Mathemata facta sunt Philosophia, quãuis dicãt, aliorum gratia ea oportere tractare, id autẽ accidit ipsis propter nimiam exer-
D citationẽ in illiusmodi rebus, nimiumque earum studium & amorẽ, de qnibus idem quoque alio loco, nimirum lib. 3. de Cœlo tex. 61. ita scribit: [Hi vero propter horum amorem, idem facere videntur, quod ij q positiones in sermonibus seruant: omne enim sustinent, quod accidit tãquàm vera habentes principia, perinde quasi nulla iudicare oporteat ex ijs quę eueniũt, & maximè ex fine: finis aũt effectiuæ quidem scientiæ est opus ipsum, Naturalis uero id quod semper propriè in secundum sensum apparet.]

Hæc

Hæc Aristot. An verò res Mathematicæ sint priores naturalibus, & vtrum sola cogitatione animi a rebus Physicis abstrahi queāt, an potius ꝑ se cōstēt extra materiā & supra naturā, in eam partem huius operis explicandum differatur, in qua separatim disserendum est de quātitate: quare de sētentia Pythagoræorū hactenus. Cum ijs qui infinita faciunt principia, extremo loco decertandū est.

Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia, & primùm Anaxagoræ, deinde Democriti.

C A P. XIX.

ANaxagorā multis modis & sanè vehementer exagitat Arist. Primò quia facit principia infinita, eaq; nō solum diuersa numero, sed etiā specie: etenim talis infinitas principiorū repugnat tum naturæ, tum sciētiæ: naturæ quidem, dupliciter, nam motus naturales simplices finiti sūt, ergo prima principia naturalia, a quibus manant, erunt quoq; finita; & ut dicitur 1. de Generat. animal. ca. 1. natura horret infinitum, ac in omnibus rebus amat & quærit finem: Scientiæ autem, quoniam id quod est infinitum, est ignotū, nec potest certis ullius scientiæ finibus contineri & comprehendi. Porrò ignoratis principijs rerum naturalium, funditus tollitur earū rerū sciētia, quippe quæ ex illis proficiscitur, atque omnino pendet. Postea, quia partium similarium paruitatē indefinitam esse vult, ita ut eiusmodi paruitatis nullū putet esse fixū modum, atq; terminū: quæ res duas ob caussas falsa & absurda esse cognoscitur. Primū, quia sicut omnium rerum essentia, esse, pfectio, potētia, operatio, & instrumēta naturalia, vt qualitates, sunt naturaliter definita, sic etiam paruitas & magnitudo quātitatis certis quibusdā terminis definita esse debet: & sicut ars, quæ naturam imitaē, necessariò requirit certum quēdam modū magnitudinis, tā in instrumentis, quibꝰ vtitur, q̄ in operibus, quæ perficit, citra quem, & vltra quem modum, nō potest A vis artis consistere, neq; enim quantacū que naui possēt nauigari, nec quātocunque malleo vel serra ars fabrilis uti pōt, qua de re in decimo huius operis libro copiosè dissere tur: similiter etiam cōtingit in natura: tum quia cum totum constetur & coalescat ex partibus, eiusque paruitas & magnitudo illarum paruitatē & magnitudinē planè cōsequaē, si partes animalium & plantarū possunt esse in quantauis paruitate & magnitudine, hinc necessario efficitur; ipsas quoq: animantes & plantas, quātalibet paruitate & magnitudine præditas esse posse, ergo B posset existere homo procerior Cypresso, & minor formica; quod qui cōcedit, non video, cur nō itidem concedat, posse ex formica hominē, & ex homine formicam existere. Deinde, ꝙ affirmet in quolibet esse quodlibet, ex quo fit, ut in ea re que habet magnitudinem finitā, necessarium sit inesse infinities infinitas particulas similares, quo qd absurdius, aut magis secum pugnans? nam si totū est finitum, qui potest actu continere diuersas partes infinitas? & si partes sunt īfinitæ, fieri nō potest, ut non ex ipsis infi C nitum quippiam existat: præterq̄ quod, si unum infinitū non potest esse in natura, multa, atque adeo innumera īfinita, nec natura recipere, nec ratio potest capere. Præterea, quòd existimet omnes res esse inuicem mixtas præter intellectum, nam quæ miscentur eiusmodi sūt, vt rursus & separari, & separata per se cohærere queant, quod plane abhorret a natura accidentium, si quidem accidens sic hæret in subiecto, vt ab ea nulla vi se iungi, aut seiunctum permanere possit: quare, accidētia, si vere ac proprie loqui D volumus, non possunt dici mixta cū alijs rebus; non igitur omnia cum omnibus mixta sunt. Ad hæc quoniam opinatur generationem rerum tantummodò fieri per compositionē ex partibus similaribus, cū sit alter modus generationis ex rebus dissimilibus per alterationem, lōgè potior & naturæ familiarior, vt lutū ex aqua & terra, homo autē ex semine fit, & ex corpore & animo cōstat, corpus autem humanum ex tam multis tamq; varijs & multiformibus partibus, coagmentatum est. Vide hęc apud Aristot. 1.

Phys.

Physic.235. vsque ad 41. & 1.Metaph. a tex.16.ad 19.lege item Lucretium, qui 1.lib.argumentis ex ipsa ductis experiẽtia lepidè confutat hãc sententiam. Ratio Anaxagoræ soluĩt ab Aristot. sub finẽ primi libri Physici, vbi docet generationem effici, partim ex ente, partim ex nõ ente;ex ente potestate, ex non ente actu: siquidem materia prima ex qua, & in qua fit generatio,huiusmodi est,vt potestate cohibeat oẽs formas,quę deinde vi & efficientia ipsius agentis, quasi extẽduntur & in actum erumpunt: itaque quod generatur,ante generationẽ,erat, & nõ erat;in potentia,erat in finu, & ut ita loquar,ĩ vtero materiæ;nõ erat actu, sed hoc esse acquirit sibi p generationẽ. Simplicius aũt in 1.& 3.lib.Physi. super tex.6.& 28.& in 3.de Cœlo defendit Anaxagoram,eius sentẽtiam allegoricè interpretando, sed aliud est germanã eius sentẽtiam fideliter exponere, & aliud, conari eam allegoricis commẽtis ad verisimilem aliquem sensum deflectere & traducere.

Refutatur Democriti & Epicuri opinio.

Democritum autem, tametsi Aristo. in lib.1. de Genera.præter cæteros Philosophos commendat,affirmans eũ magis physicè locutum esse de rebus naturalibus, q̃ alios,eaque induxisse principia, ex quibus vr rationes & caussas afferre posse eorum omnium quæ cernuntur in natura:attamẽ in 3.de Cęlo a 37. vsq; ad 40.& a 65.vsq; ad finem libri, & item alijs locis, vehementer eum reprehẽdit,atque oppugnat.primùm,quia vacuum, quod nõ est ens,facit principium entiũ, & putat motus naturales indigere vacuo,cum tñ,si uacuum esset,nullus in eo motus fieri posset,ut fusè declaratur in 4.Physi. tex.70.& à nobis infra disputabitur libro vndecimo huius operis.Tũ quia,statuit corpora indiuidua, repugnans & Mathematicis disciplinis & naturæ cõtinui, qđ suapitè natura,infinite secari potest,quæ res certissimis, atq; euidẽtissimis demonstrationibus ostenditur 6.Physicorum: quanquàm de impartibilitate atomorum nõ uidetur inter Democritũ & Epicurum cõuenire: quam discrepantiã Simplicius in explanatione 6.lib.Physici,statim ĩ principio his verbis cõmemorat. [Leucippus, in- A quit, & Democritus, non solũ existimãt impartibilitatẽ esse caussam primis corporibus,cur nõ diuidantur,sed ẽt paruitatẽ,& quod careant partibus: Epicurus aũt postea existimat ea quidẽ non carere partib. sed ipsa dicit esse insecabilia, pp impatibilitatẽ: & sæpe quidẽ Democriti opinionem confutauit Arist. ac fortasse pp illas confutationes quæ contendunt aduersus id,ꝙ atomi careãt partibus:Epicurus,qui fuit posterior,atomos quidem seruat impartibiles, ꝙ ãt partib. careãt, ab eis abstulit,ut quæ ab Aris. propterea refellerẽtur.]Hactenus Simplicius:qđ ãt B is de Epicuro refert, nõ obscurè significat & docet Lucret.in 1.li.Preterea,quo motu atomi mouentur? deorsum inq̃t: non igitur poterunt esse principia eorũ, quę feruntur sursum: nam dicere nullũ corpus sua vi tẽdere ad loca suprema,est nimis manifestè contradicere his,quæ apertè apparẽt,& sensibus vsurpantur.Postea, vnde atomis motus inest, cum sint oĩum qualitatum expertes? si autem mouẽtur,simili motu oẽs ferri, aut sursum, aut deorsum necesse est, quippe cũ sint eiusdẽ naturæ participes: quo igitur po- C terunt inuicẽ concurrere,& tã uariis modis inter se complicari & connecti?Nam quod Epicurus ait,quasdã atomos ĩ motu suo paululum declinare,& quasi de recta nia ad dexterã leuamve deflectere, scitè ac lepidè ridetur a Cicerone 1. lib. de Natura Deorum tanquam merum Epicuri figmentum; neque enim cum omnium atomorum simplex, similis, & unius modi sit natura, ex ea potest tam insignis uariatio proficisci, quare oportet vel omnes atomos similiter declinare a recto cursu, vel nullam. Ad hæc si ato- D mi sunt indiuiduæ, nec habebunt ullam figuram,nec moueri poterunt:siquidem ratio figuræ & motus localis,in eo quod est indiuisibile inesse nequit,vt probatur in sexto libro Physicorum ab Aristotel. si etiam uacant omni genere qualitatũ, & nullam actionem,uel alterationem accipiunt,nullo modo poterunt ex ipsis effici tam multæ & uariæ formæ essentiales stirpium, & animantium, & aliarum rerum: ceu ex lapidibus, & lignis uario situ, aut ordine & figura dispositis, non existit aliqua natura, vel species re

re differens ab ipsis. Hoc argumẽtum luculenter tractat Gale. in 1. lib. de Elemẽtis. Postremò si est fortuita cõcursio atomorũ, generatio rerum naturalium non deberet esse certa, uti est; vbi enim casus & fortuna dominantur, ibi nihil esse põt certum, definitum, constans, ordinatum, denique nihil tale, quale cernimus esse in rebus naturalibus. Quocirca Aristot. sub finem secundi libri physicorum diserte docet, Naturam non fortuitò, sed certa uia & ratione procedere, & alicuius gratia operari. Iam verò si (ut aiunt) inter quascunque atomos interiacet uacuum, nullum corpus naturale esset continuum, aut contiguum, neq; cohęrerẽt inuicem atomi, qua igitur ratione fit earum complexio & copulatio? aut quomodo manẽt simul quamdiu res durat, aut quid est, quod atomos cõtinet in officio, ut talem tamdiu posituram & ordinẽ cõseruẽt? neq;. n. id referri potest ad vacuũ, cum sit non ens. Argumenta uerò Democriti & Epicuri de necessitate quidẽ uacui, dissoluuntur ab Arist. in 4. Physic. de indiuisione autem corporum in 1. li. de Gener. Atque in singulis ueterum opinionibus quod reprehẽsione dignum sit, adhuc exposuimus. Reliquum est ut quid in omnibus illis desideretur doceamus.

Vniuersè indicantur errata veterum philosophorum, quibus tamen ignoscere quin etiam gratias agere oportet.

CAP. XX.

PRÆTER ea, quæ in ueteribus Philosophis adhuc ꝓpriè & sigillatim reprehendimus, sunt alia quædam ipsorũ errata, quæ nũc breuiter perstringemus. Primùm, nemo (Plat. excipio) agnouit materiam primam; cuius ignoratio fecit, vt antiqui nescientes occurrere quibusdam dubitationibus, de medio auferrent generationem, ut significat Aris. 1. Physic. tex. 78. quamuis Auerr. lib. 12. Metaphysicæ Com. 8. scribat Democritũ

A fuisse de propinquioribus in aspiciendo primã materiã, quod intelligendũ est, cõparatione eorũ Philosophorum, qui fuerunt ante Democritum & Plat. Etenim Plato in Timæo, copiosè & apertè de ipsa loquitur, & ſm Arist. maximè omniũ naturam eius uidit, atq; cognouit, ut ipsemet Auerr. testatur 1. Phys. cõ. 79. Tùm ignorarũt priuationẽ esse principium generationis, & necessariũ & diuersũ a materia, ut quamuis nõ sit ens, nec maneat adueniẽte forma, magnã tñ vim habeat, magnamq; opẽ afferat ad inchoãdam & promouendã generationẽ. Deinde, pauci

B attigerunt cãm efficientẽ, sine qua tñ materia nõ magis sufficit ad procreãdas res naturales, q̃ lignũ ad efficiẽdũ lectũ, uel aliud quoduis opus artis, citra operã artificis. Anaxagoras quidẽ vim & principatũ caussæ efficiẽtis defert intellectui, attamen postea (quod exprobrat illi Socrates in Phœdone, & Aris. 1. Metaphysicæ) in declaranda generatione cuiusque rei naturalis, opera illius non utitur, sed omnem uim agẽdi, totamq; efficientiã refert ad qualitates materiæ, rarũ & densum; calidum & frigidum. Vide Arist. 2. Physi. 75. & 2. lib. de Gene. 52. Empedo-

C cles etiam inducit duas caussas efficiẽtes litem & amicitiam, sed eis tãtummodò assignat uim congregandi & segregandi, cæterorum ãt motuum, & actionum, atque effectuum naturalium, quæ nã sit potestas & uis efficiens, nusquam ostendit. Præterea formam & quod quid erat esse rei, cuius cognitio ad res definiendas & demonstrandas pernecessaria est, primũ omnium subodoratum esse Democritũ, non quod existimaret illam esse principium, sed quod ipsa re & ueritate in id traheretur, auctor est Arist. 1 lib. de parti

D bus animal. c. 1. Postea Socrates in huius peruestigationem studiosè & diligenter incubuit, sed is uim & rationem formæ negat positam esse in substantiis naturalibus, quæ percipiuntur sensibus, totamque attribuit substantiis quibusdam separatis, quas ipse uocat Ideas. Auer. antẽ lib. 2. Phys. com. 9. ait veteres putasse solam materiam, quæ est subiecta omnibus rebus esse substantiam earum, neq; distinxisse formã accidentalem a formis substantialib. Aris. et 2. Phy. 22. & 1 Metaph.

taph.& in 2.Phy.75.de antiquis loqnēs, A qui videntur oīa referre in materiam,sic ait; [Etenim etiam si aliā caussam quàm materiam dicunt, tamen solùm tāgêtes eam,valere sinunt.] Postremò finem & bonum, cuius gratia natura facit omnia sua opera,& cuius ratio sicut in rebus ar tificiosis sic in naturalibus magnam uim habet, vel nemo vidit,vel quasi per nebulā uidit,vel nemo exposuit,aut nume rauit ī principijs, vel certè nemo nisi val de fabulosè & ænigmaticè huiusmodi causā tradidit: vt veteres illi Theologi & Poetæ,qui amorem, tanquàm Deum quēdam & unam de primis caussis indu B cūt. Veteres igitur,pauca verè, multa fal sè,plurima superuacaneè,omnia inordinatè & obscurè nihil propemodum demonstratiuè & scientificè tradiderūt.itaque pulchrè scribit Arist.in fine 1.Metaphysicæ. Philosophiam apud illos veteres fuisse tanquàm infantem, & tunc pri mùm quasi balbutiendo loqui cœpisse.

Cæterum idem Arist.in 2. Metaphysicæ te.2.auctor est, antiquis Philosophis, non modò si quid errarūt,esse condonādum, propterea quòd primi omnium in C gressi sunt ad philosophandum, sine ijs præsidijs & adiumētis,quibus posteri mi nimè caruerunt, sed etiam agendas esse gratias,qui nos ad benè philosophandū, & vehemēter excitarunt, & vtiliter exer cuerunt. Verùm præstat Aristo.uerba singularis in veteres Philosophos obseruātiæ & pietatis plena,hic adscribere. [Sed non solum(inquit)illis agendæ sunt gratiæ, quorum opinionibus quis aquiesceet, sed illis etiam qui superficie tenus dixerunt,conferunt enim aliquid etiam isti, habitum nanque nostrum exercuerunt; si enim Timothæus non fuisset, multum melodiæ nequaquàm habuissemus,si tamen Phrynis non extitisset, ne Timothæus quidem fuisset: simili modo & de illis est qui de ueritate asseruerunt, a quibusdam enim aliquas accepimus opiniones, quidam verò, ut hi fierent, caussa fuerunt.] De veterum igitur opinionibus, quæ pertinent ad priā cipia rerum naturalium (ut aliquis tandem huic libro terminus & finis impona tur)ita sit a nobis non(ut opinor) indiligenter, nec ineptè disputatum. De Platonis autem opinione mirum nemini uideri debet, nihil a nobis hoc in libro dictum esse: nam cum de principijs rerum plurimæ atque grauissimæ quæstiones & controuersiæ sint inter Platonem & Aristotelem nequaquàm satis adhuc explicatæ, alijs quidem hos duos philosophos non rebus, sed verbis tantùm dissidere affirmantibus, alijs autem con tendentibus eos inter se omnino discrepare,non debuit tanta quæstionum moles in hunc libellum intrudi, & opinio Platonis simul cum aliorum philosophorum sententiis inuolui,& communi iudicio cognosci, sed satius fuit eam destinato in id libro aliquo, separatim explicari, & subtiliter ac propriè diiudicari.

Præclara Ari. sententia.

Cur non sit hoc libro exposita doctrina Platonis de principijs rerum naturalium.

FINIS QVARTI LIBRI.

DE MATERIA PRIMA ET PRIVATIONE

LIBER QVINTVS.

XPOSITIS atq; diiu dicatis opinionibus veterũ philosophorũ de principijs rerum naturalium, sequitur ut deinceps aperiamus sententiã & doctrinam Arist. de huiusmodi principijs, quã nos vero ꝓximã esse arbitramur. Primũ igitur quid Arist. de Principijs rerum naturaliũ uniuersè docuit, exponemus: tum de Materia prima copiosissimè disputabimus; ad extremũ nonnulla ẽt de Priuatione breuiter tractabimus. Sed ut omnes intelligãt, quãtus uir, iudicio ac testimonio totius antiquitatis, in omni genere doctrinæ fuerit Aristoteles, & quòd eũ nos meritò, posthabitis cæteris philosophis, seq. & imitari studemus, nonnihil hoc loco de eius laudibus, dicendum est.

De laudibus Aristotelis.

CAP. I.

ARistoteles (Quem ego sanè puto nõ temere ita uocatũ esse, quippe cum oẽs penè disciplinas ad extremũ optimumq; finem perduxerit) fuit natione Græcus, non mõ singulare decus Græciæ, sed eximium orbis terræ ornamẽtum: patria Stagirita, quã vrbem cæteroquin per se obscurã & ignobilem & penè dirutã ac euersam, Philippus Macedonum Rex (ut ait Plutarchus in Alexandro) vel vt scribit Plin. li. 7. c. 29. Alexãder Magnus Aristoteli gratificaturus, instaurari & ornari iussit. Gentilis eius Æsculapius Medicinæ apud Ethnicos Deus, memoratur. Plat. ꝑ viginti annos præceptore usus est, a quo mens Gymnasij sui solebat appellari. Disciplinã eius meliorẽ ampliorẽq; reddidit, & tãquam bonus hæres patrimonium acceptũ, non mõ conseruauit, sed purgatum, atq; perpolitum multò maximè amplificauit: In genij acumine inferior nullo, grauitate iudicij parẽ habens neminem, varietate scriptorum & præstãtia, uberior cũctis atque illustrior. Floruit nobilitate discipulorum, in qbus unus fuit Alexãder Rex Macedonum, quẽ Philippus pater, gaudere se dixit (ut refert Gell. lib. 9. cap. 3.) C non tam ꝙ eum genuisset, quàm ꝙ eo tpe eum nasci contigisset, quo posset ab Aristot. imbui optimis præceptis, institutisque Philosophiæ. Tantum uero magistro suo Alexander tribuebat, ut ei diceret se non minus debere, quàm parenti, cum ab hoc viuendi, ab illo benè uiuẽdi rationem accepisset. Alter eius auditor Theophrastus extitit, qui singulari doctrinæ, quam ex illo hauserat, tantam dicendi suauitatem adiunxit, ut cũ antea diceretur Tyrramus, eum Aristotel. propter diuinitatem quandam orationis, Theophrastum appellauerit. D Fuit Aristoteles auctor, & princeps disciplinæ peripateticæ, quæ longè præferenda est alijs sectis Philosophorum: non solum quia ẽ propior ueritati, & ab errorum sordibus purior atque remotior, sed quia est uberior, ornatior, neruosior, magisq; accommodata ad erudiẽdos homines, uitamq; ciuilem instruendã. Verùm de laudibus doctrinæ peripateticæ multa sunt apud Ciceronem in quinto lib. de finibus elegãter & copiose cõscripta. Hęc doctrina multos annos olim iacuit inculta, & deserta, vel iniuria tẽporum uel hoium indiligẽtia: sed statim vt splẽdor eius mortalibus affulsit, rapuit ad se omnium animos,

mos,ſtudiaq; cōuertit. Etenim ab Alexā dro Aphrodiſæo, qui primus dicitur adiutus Soſigenis magiſtri ſui opera,lucem attuliſſe ad intelligendum & interpretā dum Ariſtotelem, vſque ad hunc diem, ita exculta, & illuſtrata fuit cōmentariis eorum qui ad explanandum Ariſt.maxima ingenia,ſumma ſtudia, accerrima iudicia,multarumq; rerum copiam & ſciētiam attulerunt: ut reiectis alijs Philoſophis,vnus iamdiu floreat, & regnet Ariſtot. vnus cunctis penè hominibus ſit in honore, & delitijs: vnum denique hunc ceu ducem & auctorem ſequantur, quicūq; ſe ad philoſophiæ bonarumque artium ſtudia dediderunt.

Huius igitur viri, quem admirata eſt antiquitas, poſteritas verò etiam venerata,& (ut Lucretij verbis vtar,)

Qui genus humanum ingenio ſupera uir,& omneis
Præſtrinxit ſtellas, exortus vti æthereus ſol.

Huius inquā viri præſtātiā, virtuteſq; laudādo cōſequi uelle,ſimile eſt, vt ſiqs vellet aut Oceanū exhaurire, aut ſtellas cęli dinumerare, & mundi totius magnitudinem manibus ſuis metiri. Sed ne ingrati animi nobis crimini detur, ꝙ eius viri laudes taciti prætereamus,cui tantū debemus, quicūque Philoſophiam colimus,uolui breuiter aſcribere hic ea,quę de Ariſt. uiri auctoritate doctrinaq; præſtantes,memoriæ prodiderunt.

Laus Ariſtotelis ex Cicerone. Cicero quodā loco ita ſcribit.[Sed qs oium doctior?qs acutior?quis in reb. vel inueniēdis, vel iudicandis acrior Ariſto. fuit?] Et alibi. [Cū oīs,inquit, rō diligēs diſſerendi duas habeat partes, vnā inueniēdi,alterā iudicandi,vtriuſq; princeps, ut mihi quidem videtur,Ariſ.fuit.]Multis item in locis, appellat eum uirum diuino ingenio excellētē, ſubtilitate,& copia,longè omnibus,uno excepto Plat.pſtantē & ſcīa,& diligētia,& quē ipſe maximè oium admiretur. Sed quia multi q non Ariſt. Græcum,ſed barbaras, ſordidaſq; Latinorū interpretū verſiones eius legunt, ſolēt in eo reprehēdere ieiunitatē,aſperitatē,obſcuritatēq; orationis,audiant hi Cicer. optimum dicendi iudicē atq; magiſtrū,ita de eo ſcribentē. [Cum tuus iſte Stoicus ſapiēs ſyllabatim iſta di-

A xerit, ueniet flumē orationis aureū fundens Ariſt.qui illum deſipere dicat &c] Et alio loco.[A libris Ariſt.te obſcuritas reiecit:rhetor autem ille magnus(vt opinor)Ariſtotelica ſe ignorare rndit,quod quidē minime ſum admiratus,eū Philoſophum Rhetori nō eſſe cognitum,q ab ipſis Philoſophis, præter admodum paucos,ignoretur,qbus eò minùs ignoſcēdū eſt;ꝙ nō mō rebus his,quæ ab illo dictę, & inuētæ ſunt,allici debuerunt,ſed dicēdi quoque incredibili quadam tum copia,tum etiam ſuauitate.]

Ex Plinio. Plinius de Ariſt.a quo magnā partem B mutuatus eſt earū rerum,quarum tā locupletē,& nobilē texuit hiſtoriam, hoc mō ſcribit li.8.c.16.[Ariſt.diuerſa tradit, vir,quem in his magna ſecuturus ex parte præfandū reor,Alexādro Magno rege inflāmato cupidine animaliū naturas noſcēdi, delegataq; hac cōmentatione Ariſtot.ſummo in oī doctrina viro, aliquot millia hoīum in totius Aſiæ,Græciæque tractu parere iuſſa, oium quos uenatus aucupia,piſcatuſq; alebant, quibuſq; viuaria,armenta,aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erāt,nequid vſquā genitū ignora C retur ab eo,quos percontando, quinquaginta fermè uolumina illa præclata de aīalib. cōdidit.]Idē alio in loco appellat Ariſt. virum immēſæ ſubtilitatis. Alexāder Aphrodiſæus(ut refert Auerr.in lib. 12.Metaphyſ.comm. 18.) inquit diſciplinam Ariſt.eſſe longè minoris ambiguitatis,& magis remotā ab errore &repugnātia,quàm aliorū philoſophorū:quocirca hanc vnam uiam eſſe ingrediendam his, qui ad ſapientiam ſtudent peruenire. *Ex Alexādro Aphrodiſæo.*

Ex Themiſtio. Themiſtius(ſiue is fuerit Simplicius q cōſcripſit illud procemium in lib. phyſicos Ariſt.) magnam ſanè laudem tribuit D Ariſt. nam conferens eum cum alijs Philoſophis ſic ait . [Genus philoſophandi Ariſtotelis differt a cæteris,quatenus obſcuritates,& ſcirpos illorum tranſtulit in pſpicuā, & propriā expoſitionē , & uim prętereа probationib.& ſyllogiſmis adiecit. A Plat.āt eo videtur diſſenſiſſe, ꝙ demōſtrationes apertiùs, illuſtriuſq; inducit,& ꝙ earum principia a ſēſu,& ab euidentib. rōnibus ſumit. Ab omnibus præterea ſimul in eo diſſidet, qđ partes oēs Philoſophiæ naturalis vſq; ad ſingularia

M 2 cuo-

euolutas ac resolutas reliquit.] Non est dissimile quod ait Simplicius in procemio suo sup Categorias Aristotelis, ubi verba facit de genere commentationis Aristotelicæ, quem locum studio breuitatis non apponam.

De Auer. Sed quid ego dicã de Auerroe? Mihi quidem videtur is, non habere Aristotelem tãquã unum aliquẽ mortalium, sed veluti Deum quẽdam Philosophorum colere, atque venerari. Lõgum esset colligere omnes sententias eius, quæ ad laudationem Aristotelis pertinẽt: nos paucis in presẽtia contẽti erimus. In proœmio suo physico ita scribit. [Aristoteles tres scientias inuenit, logicam naturalẽ & diuinam: & nullus error inuentus est vsque ad hoc tempus, quod est mille & quingẽtorũ annorũ, & talẽ virtutẽ esse ĩ vno indiuiduo, potiùs est miraculosum, quàm humanum.] Idẽ in tertio de Anima commento 14. [Aristoteles (inquit) fuit regula & exemplar, quod natura inuenit ad demõstrandum vltimam perfectionem humanã in materijs.] Idem in primo de generatione animaliũ sic ait. [Laudemus Deũ, qui separauit hunc uirum ab aliis in perfectione, & appropiauit ei ultimam dignitatẽ humanã, quã nullus homo potest in vlla ætate attingere.] Idem in libro destructionum disputatione tertia in solutione dubitationis 13. ita scribit. [Aristotelis doctrina ẽ summa ueritas, quoniã eius intellectus fuit finis humani itellectus, quare bene dicitur de illo, quod ipse fuit creatus & datus nobis diuina prouidentia, vt non ignoremus possibilia sciri.] Et alio quodã loco inquit, [Arist. fuisse principem, per quem perficiuntur omnes sapiẽtes, qui fuerũt post eum, licẽt differãt inter se in intelligẽdo verba eius, & in eo qđ sequitur ex eis.] Hæc Auerroes. Si cui autem videtur Auerroes in laudando Aristotele nimius fuisse, & trãsiuisse fines ueritatis, is sciat me illi assẽtiri, nec me posuisse hæc loca, quòd putem tãtum esse tribuendum Aristoteli, aut quòd existimem eum nusquam offendisse, & ab omni errore vacasse: scio enim eum & ignorasse multa & plurimis grauissimisque Philosophiæ quæstionibus, vel hæsitauisse, vel etiam a vero aberrasse; Sed ut ostẽderem, quãta in laude, ac honore nomẽ & doctrina eius apud clarissimos quosq; viros omnibus seculis extitisset. Hũc igitur tantum virum, quem ego constitui in huius operis molitione sequi & imitari, libet nũc iisdem uersibus præfari, quibus Epicurum suum, minus profectò uere ac dignè, Lucretius libro tertio affatus est.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen.
Qui primus potuisti, illustrans commoda uitæ.
Te sequor ò Graiæ gentis decus, inq; tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis.
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem
Quod te imitari aueo. Quid enim cõtendat hirundo
Cycnis? aut quid nam tremulis facere artubus hædi,
Consimile in cursu possint, ac fortis equi uis?
Tu pater es rerum inuentor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuis ex inclyte chartis
Floriferis, ut apes, in saltibus, omnia libant:
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea perpetua semper dignissima uita.

Quæ Aristoteles de principiis rerum naturalium, & quibus locis scripta reliquerit.

CAP. II.

De principiis in cõmuni. De principiis rerum naturaliũ vniuersè quidem hæc fere docuit Aristot. Primò, principia oportet esse contraria, primo Physicorum textu 41. Secundò, quòd non possit esse tantũmodò unum principiũ. Tertiò quòd nõ possint esse infinita, tex. 50. Quartò q̃ præter duo principia contraria, opus sit tertio, quod illorum duorum sit tãquã subie-

subiectũ & materia, tex. 51. Quintò, principia neq; esse plura, neque pauciora q̃ tria, hoc est Materiã, Formã, & Priuationẽ, textu 56. Sextò, ex his tribus principijs duo esse per se caussas eius q̃d fit, nimirũ materiã & formã, tertiũ uidelicet priuationem, esse per accidẽs, textu 66. Septimò, pricipia quodã modo eẽ duo, quodam modo aũt tria: nã principia per se, ac re diuersa, sunt duo, Materia, & Forma: simpliciter autem, principia sunt tria, Materia, Forma, & Priuatio. tex. 67.

De Materia prima. De singulis autẽ principijs speciatim ac proprie, hæc tradidit: ac de Materia quidẽ primùm hæc: Primò, Materiã non esse scibilem nisi per analogiam ad materiam rerum artificialium. 1. Physi. textu 69. Secundò, Materiã per se ignotam esse & cognosci negatione, libro 7. Metap. textu 35. & libro decimo textu 24. Tertiò, quòd Materia non est ens sicut hoc aliquid. primò physicorũ textu 69. Quartò, Cognita natura Materię soluit omnẽ antiquorum ignorantiam & dubitationes, lib. 1. Physicorum textu 78. Quintò, Materiam per se esse ens & prope substãtiam 1. Phys. textu 79. Sextò, Materiam etiam post generationẽ manentem vnã cum forma, esse caussam eorũ quæ fiunt, tanquã matrem. 1. phys. textu 80. Septimò, Materia expetit formam sicut turpe pulchrum & fœmina uirum 1. physi. textu 81. Octauò, Materiam per se, ac s̃m potentiam suam esse ingenerabilem, & incorruptibilem 1. phy. textu 82. Nonò, Materiam esse primum subiectũ ex quo inexistente res fiunt, & in quod vltimũ corrumpuntur: ibidẽ. Decimò, Materiã per se, neque quid, neque quãtum esse, neque aliquid aliorũ quibus ens determinatur, neque ẽt negationes horum: septimo libro Metaphysicorum textu 8. Vndecimò, Cũcta quæ transmutantur, habere materiã, lib. 12. Metaphysicorũ tex. 10. Duodecimò, Materiam esse caussam cur aliquid sit possibile esse & nõ esse: libro septimo Metaphysicorũ textu 22. & primo de Cœlo textu 136. Decimotertiò, In corporibus ęternis & incorruptibilibus esse quidem Materiam, sed diuersam a materia rerum sublunariũ: lib. octauo Metaphysicorũ textu 12. & libro duodecimo textu 10. Decimoquartò, Materiam primam per se non esse separabilem, & semper cum contrarietate existere: secundo libro de Generatione textu 6. Decimoquintò, Impossibile est materiam habenti non existere aliqualiter contrarium: in libro de longitudine, & breuitate uitæ, ca. 2. Decimosextò, Ex non ente simpliciter impossibile est fieri aliquid, sed ex eo quod partim est non ens partim ens, posse fieri, cuiusmodi est materia, quæ non est id quod generatur actu, sed potestate, & habet adiunctam priuationem propter quam est non ens: primo physic. 75. & 78. Decimo septimò, Intelligentias ęternas esse & prorsus immobiles, quia sunt sine materia, lib. duodecimo Metaphysic. textu 30. quasi nihil habens materiam, talem nimirum, qualis est in rebus sublunaribus, possit esse æternum.

De Forma De Forma hæc tradit uarijs locis. Primò, Formam esse rationem, exemplar & quod quid esse rei: secundo physicorum textu 28. Secũdò, Formam præsentia & absentiã sua sufficere ad faciendam trãsmutationem, primo physic. 68. Tertiò, Formam esse quidpiam diuinum, bonũ, & appetibile 1. phys. textu 81. Quartò, Vnumquodque est, & denominatur simpliciter tale, non propter materiam, sed propter formam: secundo physico. te. 11. Quintò, Forma naturalis non est separabilis nisi secundum rationem tantum, & est magis natura, quàm materia lib. 2. phys. textu 12. Sextò, Forma & finis in naturalibus idem sunt 2. physic. te. 70. Septimò, Forma est caussa materiæ, sed non contrà; quare magis hæc quam illa physico considerãda est. lib. 2. physico. te. 91. Octauò, Formam esse prius & magis ens quàm materiam, & compositum lib. 7. Metaphysicorum textu 7. Nonò, Substãtia, quæ est secundum formã, est sicut numerus, hoc ẽ consistit in indiuisibili, nec suscipit magis & minus, li. 8. Metaphysicorum te. 10. Decimò, Præsente forma, quæ uocatur habitus, & finis, seu terminus, cessat generatio, & motus. lib. 1. de generatione te. 55. Vndecimò, Physico agendum esse de formis corruptibilibus & inseparabilibus a materia, de separabilibus autem a materia tractandum esse a Metaphysico, primo

lib. physicorum 83. secundo physicorũ, 26.& sexto Metaphysicorum 2.

De Priuatione.

De priuatione docet hæc. Primo, Priuatio non manet re facta: primo physicorũ tex. 59.& 60. Secũdo, Priuatio est principium per accidens,& est quasi accidẽs materiæ. 1.Physic.tex. 66. Tertio, Priuatio re uel numero, nõ differt a materia, sed tantum ratione vel secundum esse. 1. Physic.text. 67 & 79. Quarto, Priuatio per se est non ens. 1. Physic. textu. 75. & 79. Quinto, Priuatio, ad maleficium ipsius intẽdenti intellectum, uidebitur penitus nõ esse, & esse caussa corruptionis rerum, potius quàm generationis; quanquam ipsa utriusque sanè, diuersa tamẽ ratione caussa est. 1.Physic.textu. 80. Sexto, Priuatio non expetit formam, quia est illi contraria. 1.Physi. textu 81. Septimo, Materia est generabilis & corruptibilis non secũdũ se, sed ob priuationem, quæ in ea est. textu 82. Octauo, Priuatio est quodammodo forma; li. 2. Phys. tex. 15. Hæc fere Aristoteles de principijs rerum naturalium. Deinceps de Materia disseramus; ac primò uaria eius nomina & appellationes apud Philosophos usitatas, exponamus.

De uarijs significationibus & uocabulis Materiæ apud Philosophos usitatis.

CAP. III.

Quoniam Aristoteles primo libro de cęlo tex. 110. pręcipit, si uox eius rei de qua disserendum est, multiplex fuerit, eã primùm distinguendam esse, explicãdo significationes eius; postea ponendũ & cõstituẽdũ esse, qua significatione vsurpãda sit; Idcirco cũ uarię sint acceptiones & vocabula materię, de qua hoc lib. agẽdũ est, libet ante omnia, hmôi significationes & uocabula explanare.

Varia diuisiones Materiæ.

Primùm, Materia triplex est, una alterationis tãtùm, ex qua mutata nec permanẽte res efficitur, sic alimẽtum uiuentis, & ligna ignis materiã dicimus; Altera compositionis tantùm ex qua manẽte nec alterata res fit, quo mo
A do literæ sunt materia syllabarum,& lapides domus: Tertia vtriusque, ex qua nimirum & manẽte,& tamẽ aliquo modo alterata res fit, sic affecta sunt miscibilia ad mixtum, vt patet in Oxymelle. uide hanc distinctionem apud Auerroem, secundo lib.Phys. com. 31. Deinde materia, alia est prima, alia secũda: illa per se est simplex, informis,& capax atq; receptaculum omnium formarũ: hæc habet formam,& est composita, sed dicitur materia, comparatione posterioris & perfectioris formæ cui subiicitur & quam in se recipit: sic elementa sunt materia mi-
B xti,& partes similares dissimilarium, & corpus organicum animæ. Amplius Materia, alia est ex qua res fit, ut lapides domus; alia in qua res inhæret, sic substãtia est materia vel potius subiectum accidentium, ut significat Aristoteles li. 8. Metaphysicæ tex. 12. alia circa quã, qua rõne patiens agentis,& mobile mouentis materiam esse dicimus: atque hinc nomen materiæ translatum est ad artes & disciplinas, quarum materiã appellamus id circa cuius contemplationem & tractationem versantur: & Aristoteles primo
C Meteor. cap. 2. hũc mundum inferiorem inquit esse quasi materiã, quæ agitatur, formatur, & regitur a corporibus cælestibus. Postremò, alia est materia proxima alia remota: lib. 9. Metaph. textu 12. proxima est ex qua immediate & sine alia mutatione sui potest fieri id cuius materia dicitur, veluti lignum & æs sunt materia proxima statuæ, quoniam ex illis immediate potest fieri statua; terra verò vel aqua non sunt materia proxima statuę, sed remota, quoniã necesse est priùs terram commutari in lignũ vel æs, quã
D vt ex ipsa possit cõfici statua; quamobrẽ cum quid dicitur esse in potentia tale, proprie id cõuenit materiæ proximæ nõ remotæ: non enim dicimus terram esse potentia hominem, sed semen, vel menstrua. Omittimus hic diuisionem Materiæ in sensibilem & intelligibilem, secũdum quam Mathematici dicuntur cõsiderare non materiam sensibilem, sed intelligibilem, ut docet Aristoteles lib. 7. Metaphysicæ textu 35.& item illam diuisionem materiæ, in essentialem & integralem seu quantitatiuam; secundum

quam

quam corpus est materia essentialis homini, caput autē, brachia, thorax, crura, sunt materia integralis ipsius corporis.

Varia Materiæ vocabula. Apud Peripateticos tria sunt vocabula Materiæ: vnū, Materia, alterum Subiectum, tertium Elementum: differentiā inter materiā, & subiectum tradit Themistius & confirmat testimonio Boethi, primo phys. super textum 61. materia. n. dr ratione formæ futuræ ad quam est in potentia, subiectum autem ratione formæ præsentis, quā sustinet: sed præstat ita distinguere, vt materia dicatur ratione formæ substantialis siue futurę, siue præsentis; subiectum ratione formę accidentarię vel motuum, aut trāsmutationum; nam neque accidentia propriè habent materiam, sed subiectum, ut est in octauo Metaphysicæ textu 12. neq; forma substātialis est in subiecto, ut præclarè docet Alexander primo libro naturalium quæstionum capite 17. & traditur ab Aristotele in categoria substantię, cū ait commune esse omni substantiæ in subiecto non esse. Apud Platonicos, ut uidere est in Timæo, appellatur πανδεχὲς id est, omnia habēs, conceptaculum, gremium, sinus, locus formarum, mater, & nutrix. Apud Arabicos scriptorēs, origo, massa, sylua, seminarium nuncupàtur. Vide Albertum Magnum primo phys. tractatu vltimo capite 12.

Quid inter materiam et subiectū intersit.

An sit necessaria Materia in rebus naturalibus.

CAP. IIII.

Probatur septem rationib⁹ materiam esse necessariā. DE Materia quatuor illæ quæstiones, an sit, q̄d sit, qualis sit, & ꝑꝑ quid sit, explicandæ sunt. Ac primùm Materiā esse, & necessariam esse in rebus naturalibus, facilè ostendi pōt his rationibus. Primò quia ex nihilo nihil fieri potest, & oē q̄d fit, ex aliquo & ab aliquo & aliquid fit, imo, non quodlibet potest fieri ex quolibet, sed ex certo & definito subiecto. Deinde, omnis transmutatio per se fit ex opposito ad oppositum, siue illud oppositum sit priuatio, siue cōtrarium: at vtrunque horum necessariò requirit aliquod subiectum, in quo A insit: & cū in transmutatione v.g. caloris in frigus ipsum frigus nō recipiat in se calorē, neq; fiat calidum (nō enim unū cōtrarium accipit & fouet alterum contrarium, sed potius illud a se expellit, & corrumpere conatur) necessarium est aliq̄d tertium, medium inter calorē & frigus, vtriusq; capax & vicissim particeps: Hāc rationē potissimùm vsurpat & inculcat Aristoteles, vt videre licet primo phys. 51. vsque ad 54. & octauo Metaph. tex. 4. & libro duodecimo textu 7. Postea, si ad productiones rerum nō esset opus subiectum aliquod, ergo quælibet productio B fieri posset in instāti, & sine dispositionibus vllis antegredientibus, q̄d experientia docet esse falsum; nam generationes physicæ ut arborum, & animalium non subitò sed paulatim certis definitisque temporibus perficiuntur; idque propterea euenit, quòd materia paulatim ab agēte naturali præparatur & idonea fit ad accipiendam formam substantialem. Ad hæc, facta inductione per omnes trāsmutationes conspicuum erit, semper esse necessarium aliquod subiectum; ut patet contemplanti trāsmutationes artificiales, naturales, accidentales, & substan C tiales tam viuentium, quæ fiunt ex semine, quàm mixtorum, quæ ex elementis, & ipsorum elementorum, quorum semper vnū fit ex alio; nec ullam mutationē sine subiecto fieri posse, adhuc probauit experientia. Pręterea, omnis transmutatio est actio, actio nequit esse sine agēte, nec agens sine patiente, cum sint relatiua, ergo in oī transmutatione est necessarium aliquod subiectū patiens: & cū generatio non sit actio immanens in generante, alioquin ipsum generans generaretur, quare simul esset & nō esset, nam D quatenus generat, iā est, quatenus generatur, nō est; oportet eam esse actionem transeuntē in aliquod subiectum. Quid plura? omnis transumtatio, tum quoniā est accidēs quodpiam, tum quia est motus, qui definitur actus entis in potētia, & non est in mouente, sed in mobili, necessariò indiget subiecto. Ad hæc, si non est necessaria materia, ergo vel iāpridē cessasset generatio, quippe cum omnes formæ physicæ sint corruptibiles: uel ex nihilo effici & refici possent; cui po-

sitioni cõsequentia sunt plurima,& grauissima incõmoda,quę plurimis & differ tissimis verbis ꝓsequitur Lucretius primo:nam cur non quodlibet agẽs æqualiter & indifferẽter agit in quamlibet rẽ,si ad agendum non est opus materia? imò qui tollit materiam, vnà quoq; tollit omnem actionem,omnemque potentiam actiuam, vtpotè quæ sine patiente constare nequeant.

Esse autem necessariò ponendam aliquam materiã primam, perspicuum & certum fieri potest ex eo,quòd si non daretur prima materia,neque essent aliæ materiæ; nam posteriores materiæ fulciuntur a prioribus;& nisi detur prima,essent in re naturali infinitæ materiæ;quare etiam infinitę formæ; & nullum esset corpus simplex; & cum quælibet forma addat rei aliquem gradum perfectionis, & præbeat aliquã operationem, res naturales haberẽt infinitas perfectiones & actiones.Immo non est propriè alia materia nisi prima, nam quæ sunt præter materiam primam,sunt formæ,quarum priores & imperfectiores dicuntur materia posteriorum & perfectiorum: aut certè sunt composita, quæ formantur & perficiuntur a formis. Itaque nomen & ratio materiæ præcipuè conuenit materiæ primæ:ipsa enim maximè est in potẽtia ad omnia,ipsa maximè est ꝑ se informis,ipsa maximè subijcitur cõtrarijs,ea que uicissim recipit & abijcit,ipsa est ex qua omnes res naturales constituuntur & constant. manifestum igitur est materiam præsertim primam, esse maximè necessariam.

De Creatione.

C A P. V.

HIc locus nos admonet, ut priùs q̃ ꝓgrediamur ad enodãdas alias quæstiones, quæ de Materia prima propositæ sunt nonnihil dicamus de creatione. Etenim quę pręcedẽti capite posita sunt, ea vidẽtur funditùs tollere creationem. Si enim materia necessaria est ad cuiuslibet rei productionem,ergo non potest quicquam ex nihilo effici; A cui necessariò consequens est,nullam esse creationẽ. At Theologia Christiana, cui nullus error nullumque mendaciũ subesse potest, ꝓ vero & certo docet,nõ modò possibilem esse creationẽ, sed ea plerunque vsum esse Deũ in rebus procreandis. Quare vt hunc etiam locum in Philosophia illustremus, videamus primùm q̃d sit creatio;tum an ea cõcedi & admitti queat secundum Aristotelis doctrinam: ad extremum an creationẽ esse possibilem,lumine naturæ cognosci possit,& manifestis atque necessarijs rationibus demonstrari.

B Quinque fuerunt opiniones de generatione rerum. Vna,nullam esse generationem; eorum videlicet qui faciebant omnia esse vnum ens immobile;quã sententiam Aristoteles attribuit Parmenidi & Melisso; Altera, nihil de nouo generari;sed generationẽ nihil aliud esse,quàm segregationem quãdam & manifestationem eorum,quæ priùs erãt permixta & abscondita:quæ sententia fuit Anaxagorę. Tertia (quàm perhibẽt fuisse Auicennæ) formas naturales ex nihilo creari a quadam intelligẽtia, quæ præsidẽs huic C mundo inferiori, producit oẽs formas, intelligibiles,sensibiles, & physicas:itaque agentia particularia tãtũ disponere materiam ad recipiẽdas huiusmodi formas. Quarta, Aristotelis q̃ sensit oẽs formas naturales & mortales ꝓduci ex materia,ab agentibus particularibus,& idẽ esse agens disponens materiam,& inducens formam. vide Auerroem septimo Metaph. commento.31.& duodecimo libro Metaph. commento.18. Quinta, nostrorum Theologorum;qui distinguunt res quæ ꝓducuntur,in res materiales & D immateriales;& rerũ materialiũ productionẽ,in primam quæ initio simul cum molitione mundi a Deo facta est,& eam quæ post consecuta est,quasi per propagationem;& item potẽtiam Dei in absolutam & infinitam, atq; in ordinariam, & quæ ad caussas secundas naturales tẽperata & accommodata est. His positis; conuenienter ijs quę in sacris literis scripta sunt,affirmãt,res immateriales creari a Deo,siquidem non possunt ex materia effici;tum aiunt primã rerum materialium productionẽ fuisse ex nihilo:cũ enim

Quinque Philosophorum opiniones de rerum productione.

enim simul cum ipsis reb. producta fuerit materia, nõ præcesserat aliqd ex quo ceu subiecto, tales res fieri possent; at cæteras productiones earum rerum, quæ sunt veluti propagationes illius primæ productionis, docent fieri ex materia, ab agentibus naturalibus secundum legem ordinariam: secũdum potentiam autem Dei absolutam, etiam nunc posse creari ex nihilo, propterea q Deus sit agens liberum infinitæ virtutis, & potens immediate ac per se facere quicquid fecit per caussas secundas. Hæc Theologi de procreatione rerum & necessitate materiæ, grauissimè verissimeq; philosophantur. Sed his expositis notionem creationis euoluamus, atque illustremus.

Sex res necessariò cõcurrere ad generationẽ rerũ naturalium.

Aperiamus igitur quid sit creatio: cuius uis, & natura facilius perspici poterit, si eam conferamus cum generatione: in qua sex potissimum res cernuntur: Prima est, subiectũ seu materia, è cuius potẽtia forma naturalis per generationem quasi extunditur, & producitur ad actũ: neque.n. generatio physica sine subiecto & materia constare potest. Secunda est, terminus a quo, qui est priuatio, hoc est negatio formæ in subiecto apto: homo enim generatur ex semine, quod non est homo, sed aptum est fieri hominem. Tertia est, terminus ad quem qui est res corporea, materialis, corruptibilis: nam in generationibus omnino physicis & rerũ materialium, de quibus in præsentia loquimur, termini ad quos terminantur generationes, sunt formæ substantiales corporum naturalium, corporeæ & mortales. Quarta est motus qui est veluti genus ipsius generationis, & generatio est quædam actio transiens in subiectum, & successiuè fit propter dispositiones, quas necessariò prærequirit. Quinta, generatio requirit tẽpus, & locum: tẽpus, quoniã ẽ motus, cuius mensura est tẽpus: locum, quoniam fit ex alio corpore quod ẽ in loco: & quia id, quod generatur est corporeum, & mobile localiter cum sit res naturalis. Sexta, generatio fit a caussa particulari, & uniuersali, ueque enim sufficeret uniuersalis, uti est cœlũ, uel ẽt intelligentia quæuis præter Deum, cum sit per se indifferens & indeterminata ad productionẽ huius uel illius effectus par-

A ticularis, neque sola particularis cã suffi ceret, cum hæc non moueat, nisi mota ab uniuersali cã, & id manifestè comprobat experientia: Sol enim & homo, vt inquit Arist. generant hominem. Si hoc autem in generatione hominis fieri oportet, quantò magis in procreatione aliarũ rerum naturalium idem fieri necesse est? hæc sunt in generatione naturali: at in creatione nihil horum reperitur; cum enim fiat ex nihilo, neque habebit pro subiecto ullam materiam, neque pro termino a quo priuationem quę supponit subiectum, neque erit motus, cum is sit

B actus alicuius mobilis, neque actio erit transiẽs, ac proinde non fiet in tempore; neque potest creatio fieri a caussis secundis, sed tantùm immediatè a caussa prima; tum quia caussæ secundę nõ possunt operari nisi per motum, qui subiecto indiget, quod abest creationi: tum ẽt quia cum inter nihil & ens sit infinita distantia, vtpote inter quæ nulla sit ꝓportio; creatio quæ procedit ex nihilo ad ens, requirit in agente infinitã uirtutem, quæ infinitas aut nulla est in reb. aut certe tãtùm in primo agente esse potest. Iam ue

C rò terminus creationis per se, est res immaterialis, & incorruptibilis (loquor de termino creationis, qui nõ potest alia ratione produci quàm per creationẽ) quæ res sicut non fit ex materia ita non dẽpẽdet a materia, ac ꝓinde non habet contrarium: & quoniã omnis mutatio physica uersatur in materia (cuncta enim, quę transmutantur, materiam habent, vt ẽ in duodecimo Metaphys. te. 10.) necesse est quæ creantur ex nihilo, ea libera esse ab interitu: qui non cadit in res materia carentes. quanquam possit etiam creari

D res materialis non tantùm rõne formæ, ut fit in generatione, sed ratione totius compositi: hoc est formæ simul & materiæ, quod tamen Aristoteles nõ uidetur cognouisse: nam licet Aristoteles septimo & duodecimo lib. Metaphysic. affirmet in generatione naturali non ꝓduci formam solam sed compositum; non uult tamen illis uerbis significare produci simul materiam, & formam, cum ipse asserat in fine primi lib. Physici, materiam esse ingenerabilem & incorruptibilem; neq; innuit produci aliquam entitatem

Quid sit i generatione naturali nõ produci formam sed compositum.

titatẽ tertiam, re diuersam a partibus, vt alio loco disputabitur a nobis: Sed vult indicare formam non produci per se solitariã & seorsim a materia, & postea copulari cum materia, sed eam produci ex materia, in materia, & cũ materia copulatam, & ab ea inseparabilem; & quoniam nihil aliud est compositum, quàm copulatum & coniunctum ex forma & materia, idcirco agens naturale producendo formã copulatam cum materia, dicitur producere compositum. Atque hoc perspicuis uerbis docet Arist. in 7. lib. Metaphys. tex. 27.

Definitio Creationis

B Ex his ãt, quę dicta sunt potest confici definitio creationis ad hunc modum, [Creatio est productio rei immaterialis & ĩcorruptibilis ex nihilo, quę immediatè fit a Deo.] In qua definitione illa vox productio nõ significat aliquam actionẽ vel mutationem distinctam a creãte & a re creata, alioquin indigeret subiecto in quo reciperetur & circa quod uersaretur, sed ẽ ipsamet res creata, prout de nõ ente simpliciter transit ad ens: vnde relatio, quæ est inter creantem, & rem creatam, rõne creantis est relatio rõnis, quia nihil reale nouum ponit in creante, sed C solam denominationem extrinsecam ab eo quod creatur; dicitur. n. creans, non p aliquam nouam actionem, quam nunc exercet, & priùs non exercebat, sed quia creatur de nouo aliquid ab eo. rõne aũt rei creatæ, est relatio realis: etenim creare, est Deum uelle rem ex nihilo tunc esse, cum incipit esse; Deum cõseruare, est uelle rem permanere in esse accepto; rẽ creari est de nouo incipere esse non ex subiecto, & dependenter a Deo; an uerò relatio quam creatio ponit in creatura ad Deum, sit transcendentalis, nõ re, sed D formaliter tantùm differens a substãtia creaturæ, ut vult Scot. secundo sentent. distinctione prima: an uerò sit realiter distincta, ut uolunt Thomistæ, hoc est Capreolus secundo sentent. distinct. prima, Caietanus in prima parte quæst. 45. super artic. 3. Ferrariensis secundo libro contra Gentes super caput 28. non est huius loci explicare; ne nimis minuta, & superuacanea consectando, longiores simus, quàm par est: satis hoc sit, nobis magis probari Scoti sententiam. Postea

A illa vox, Ex nihilo, nõ significat subiectũ: qui potest. n. quod est nihil, esse subiectũ vllius rei? neque significat ordinem tẽporis, vt necessariũ sit quod creatur, prius fuisse nihil; Sed tantùm indicat negationem subiecti, vt sensus sit, creationẽ neri ex nihilo, hoc est non ex aliquo subiecto uel materia: vide Simplicium in digressione, quam facit octauo Physicor. super tex. 9. Sequitur vltima pars definitionis, [Quæ immediatè fit a Deo,] quod, quia magnam habet dubitationem, enucleatè declarandum est.

An vis creandi in solo Deo insit, ita vt nulli creaturæ communicari queat.

CAP. VI.

QVoniã in definitione creationis positum est, eã proximè fieri à Deo, posset in dubiũ uocari, an uis creandi ita sit propria Dei, vt cũ nulla re alia communicari queat: qua de re, licèt multa subtiliter disputẽtur a Theologis in secundo lib. sentent. nos tamen & quod sentimus, & quod satis sit ad id de quo agimus, paucis exponemus. Duæ sunt, inter se pugnantes Theologorum sententię, vna est D. Thomæ, prima part. quæst. 45. artic. 5. & secundo libro contra gentes cap. 21. & in secundo senten. distin. 1. quæst. 1. art. 3. & Ægidij Romani in quolibeto quinto quæst. 1. Henrici de Gandauo in quolibeto quarto quæs. vltima, & Scoti in quarto sent. dist. 1. quæs. 1. qui aiunt nullam rem aliam a Deo, possit creare quicquam. Scotus eam sententiã probat his rationibus. Aut ea res seu creatura, quæ ponitur creare, ẽ immaterialis, aut materialis; si immaterialis ut intelligentia, aut creat per actionẽ quãpiam transeuntem, & hoc non, quia talis actio eget subiecto, quod nullum est in creatione; aut per actionem immanentẽ cuiusmodi est itelligere & velle; sed hoc nõ potest dici, tum quia solum intelligere & uelle Angeli non potest esse tantæ efficacitatis, ut ad uolũtatem Angeli, ex nihilo res quæ sunt extra Angelum, ab

Rationes Scoti.

eo

eo multum differentes, momento exiſtãt, niſi fortaſſe ex diuino aliquo pacto & voluntario Dei concurſu, ita vt voluntariè conſtituerit Deus, cum Angelus quiſpiam cogitat aut vult creationẽ alicuius rei, cõtinuò eam rem, vi & poteſtate ſua infinita creare: id quod ab eo per Prophetas & Apoſtolos edendo miracula, nõ ſemel factum eſt: Tum etiam quia intellectio & volitio Angeli ſunt accidẽtia quæ nõ poſſunt ſeparari à ſubiecto: quamobrem illorum vi & efficientia nõ poteſt vlla ſubſtãtia creari ex nihilo, hoc eſt produci ex non ſubiecto. Sin autem ea res, quæ ponitũ creare, ſit materialis, duabus rationibus cõuincitur, id nõ poſſe præſtare: primùm quia nulla res materialis poteſt quicquam efficere niſi per actionem tranſeuntem, & mutationem phyſicam, cui exercendæ opus eſt ſubiecto: deinde q̃a in re materiali, principiũ productiuum, eſt forma materialis, in eſe & operari dependẽs à ſubiecto; quare actio vel productio ab ea proficiſcẽs, nõ erit præſtantior, &, vt ita dicam, independẽtior, quàm illa; ut cum forma agẽs ſit in ſubiecto, eius tñ actio non recipiatur, & inſit in aliquo ſubiecto. Hæc Scotus.

Rationes D.Thomæ. Diuus Thomas idem confirmat duabus rationibus: quarũ prior hæc eſt; creatura neq; tãquam principale agẽs, neq; tanquam inſtrumentale poteſt quicquã creare, ergo nullo modo poteſt creare: probatur antecedens, nõ tanquam principale agens, quia repugnat creaturæ, ſicut non dependere à Deo in eſſe, ita nõ dependere ab eo in cauſſalitate vt per ſe ſolã non mota & directa à Deo quicquã agere queat: & quia creatio terminatur ad eſſe ſimpliciter, ut opponitur nihilo, tale aũt, eſt effectus vniuerſaliſſimæ cauſſæ, qualis eſt Deus: neque tanquam agẽs inſtrumentale, ſiquidem inſtrumentum nõ adhibetur à principali agente niſi ut per ſuam propriam actionẽ aliquo modo diſponat ad productionem effectus, quem principale agens intẽdit; ut patet in ſecuri, ſerra, malleo, & alijs inſtrumẽtis; ſed ad productionem eius quod creatur in inſtãti ex nihilo, nulla diſpoſitio poteſt præcedere, aut recipi in ipſo nihilo, ergo creatura nullam poteſt Deo ad creandum ſubminiſtrare operam, uel aliquid præparãdo, uel productionem eius quod creatur, vi ſua aliquo modo attingendo. Poſterior ratio eſt hæc: nam ſicut inter ens & nihil, nulla eſt proportio, ut etiam argumentatur Ariſtoteles de uacuo & pleno in 4. Phyſ. tex. 71. ſic inter uirtutẽ actiuã, quo producit aliquid ex nihilo, & eam, quæ producit ex ente, nulla erit ꝓportio: Sed inter qualibet agẽtia finitæ poteſtatis ac uirtutis eſt ꝓportio, ergo agẽs ex nihilo oportet eſſe infinitæ uirtutis; hoc autem in nullam creaturã conuenire poteſt; ergo neque creare cadere poteſt in creaturã. Et ſanè cũ ipſum nihil ſit infinitũ & indeterminatum, continens totum nõ eſſe, nulla res poteſt habere ius, vim, atq; efficacitatẽ in ipſum nihil, niſi ea quoq; ſit infinita, continens in ſe excellenter totum eſſe cuiuſmodi ſolus Deus eſſe poteſt. Hæc autem ratio, quamuis è Scoto, Durãdo, Guglielmo Ochan multis calũnijs prematur, firma tamẽ & integra adhuc ſtat; ac mihi quidem certè valde probatur. Præterea, ſicut Deus aliqua attributa ſua communicat creaturis, vt ſapientiã, iuſtitiã &c. aliqua verò minimè, ut eſſe independẽs & omnipotens; ita uerisimile eſt præter actiones, quas cõmunicat cum creaturis, uti sũt, mouere, producere velle, intelligere &c. eſſe aliquam propriam Dei, ut Deus eſt, incommunicabilem creaturis, vt nimirũ ex nihilo aliquid traducat ad ens. Atque hæc ſententia mirificè cõſentit cum ijs, quæ ſcribit D. Auguſtinus 9. lib. ſuper Geneſim ad literã cap. xv. [Dicens, nullam creaturã poſſe creare quippiam; ſeu magnũ, ſeu paruum.] & paulò poſt, [Creare, inquit, vllam creaturam tam nullus poteſt Angelus, quàm nec ſe ipſum.] Vide etiam Damaſcenum in eãdem ſententiam lib. 2. de fide Orth. cap. 3. Hanc opinionem ẽtſequitur Guglielmus Ochan. 2. ſent. D. 1. q. 7. & 2. quol. q. 9. & Gabriel 2. ſent. D. 1. q. 4. Verum negãt eã argumẽtis demonſtratiuis ac ſcientificis, oñdi poſſe: ſed tñ probabiliter perſuaderi. Poſſet hic dubitari de gratia, q̃ à Deo, & immediatè ꝑ ſacramẽta aĩs noſtris infũdit, cuius ꝓductio vr creatio, & tñ inſtrumẽtaliter attingitur & ꝓducit à ſacramentis; ſed q̃a hoc eſt nimis Theologicum alienum

num esset hic a nobis eiusmodi quæstionem tractari, cæterum D. Thomas pulchram huius difficultatis solutionem tãgit in 3.quæst.de potentia Dei.art. 8.in resp.ad 3.

Altera sententia est Magistri sent. li. 4. dist.5. asserentis, nihil prohibere quò minus vim creãdi Deus impartire queat alicui creaturæ, non tãquam principali agenti, sed tanquam administro & quasi instrumento Dei, quam sententiam Durandus in 2. sent. conatur defendere nõ aliter, quàm demõstrando id non includere contradictionem, & solūẽdo rationes aliorũ qui contra sentiunt. Sed quæ is supradicto loco affert, ea nũc breuitatis caussa commemorare supersedeo. Ex his duabus opinionibus priorem equidẽ iudico esse probabiliorem & magis congruentem tum rationi & veræ Philosophiæ, tum dictis sanctorum Patrum, qui propter pietatis, atque sapiẽtiæ laudem sunt quasi lumina quædã clarissima christianæ religionis, verum his omissis quæ magis sunt Theologica quàm Physica, videamus, quid Aristot. senserit de creatione.

An creatio admittenda sit secundum Aristotelis doctrinam: & an lumine naturali cognosci possit.

CAP. VII.

Duodecim argumẽtis probatur creationem non fuisse cognitam.

Aristoteli nunquã uenisse in mentẽ, vt existimaret creationẽ, quæ est noua rei ex nihilo ꝓductio, esse possibilem perspicuum &(ut opinor) certum faciã ex ijs paucis quę subiiciã. Primò, in 1.lib.Physi.tex.33.& 34. commẽdat commune illud decretum omnium Physicorum, ex nihilo nihil posse fieri. In eodem libro tex.75. ait esse impossibile, ex simpliciter non ente aliqd fieri deinde, in primo Physic.tex. 43. inquit, nõ quodlibet fieri ex quolibet, sed unumquodq; ex suo opposito, quod est cõtrarium, uel priuatio: & in 7.libro Metaphy.tex.22.dicit omne quod fit, ex aliquo, & aliquid fie i. Postea Aristoteles

A semper definit caussam efficiẽtem per esse principium motus, nec vsquam vel leuiter innuit modum efficiendi per creationem. siquidem in 5.libro Metaphys. vbi explicat varias significationes nominum, quibus & Metaphysica, & aliæ disciplinæ vtuntur, nullam vel mẽtionẽ, vel etiam verbum fecit creationis. Ad hęc, in 5.libro Metaphys.tex.17.definit potẽtiam actiuam per passiuam, dicens illam esse principium transmutandi aliud inquantum aliud: & apud eum nullum potest esse agens absq; patiente: atqui hoc aduersatur creationi, in qua cernimus

B agens sine patiente, & potentiam actiuã sine passiua. Prætereà, Aristoteles (ut clarum est legenti eius libros) in omni productione requirit subiectũ, terminum a quo, uidelicet priuationem, uel contrarium, motum, locum, tẽpus, præuias dispositiones, concursum caussarum particularium: quæ res nullo modo cadũt in creationem. Tum, Aristoteles (vt cẽsent veteres Peripatetici, licẽt multi alij docti & graues viri cõtra sẽtiant) non cõcedit infinitam virtutem (vt uocant) in uigore: neq; immediate sine caussis secun

C dis quicquam de nouo posse a Deo fieri; nec eum aliter agere actione transeunte, quàm ꝑ motũ, & lumen cæli, nec operari libere, sed ex necessitate naturę: quibus de rebus alio loco à nobis disputabitur. His autem rebus nõ concessis, nullo modo concedi potest creatio. Amplius, Aristoteles, & Peripatetici putãt euidẽter demonstratam esse æternitatem Materiæ primæ in 1.Phys.82.illo argumento, quia si unquã fuisset producta, oporteret eam productam esse ex aliquo subiecto, quare ante primam materiã fuisset alia, & sic res procederet in infinitũ:

D similiter etiam in 8.Phys.motus, & temporis æternitas demonstratur ea rõne, qm̃ si hęc facta essent, non potuissent fieri aliter quàm per motum, & in tẽpore: quare ante motum & tempus, & motus & tempus fuissent; quas demõstrationes quis non videt posita creatione nulla ẽsse? Et cum ęternitatẽ materiæ, tpis, motus, atq; mundi, Aristot.toties inculcet, tantopere commẽdet, & tm̃ in ea roboris, atq; præsidii locatũ esse putet ad bene philosophãdum, ut tota propemodũ eius

eius disciplina, maximè quæ est de intelligétijs, & rebus diuinis, hoc quasi fundaméto nitatur, atq; sustétetur; qs credat Aristotelem adeò fuisse vecordem & stupidum, vt concederet creationem, quæ tantum doctrinæ suæ fundamentum labefactaret ac funditus euerteret? Quid? rō illa, qua in primo libro de Cœlo cōfutat sententiam Platonis, qui facit cœlū ab aliquo principio natum sed nunquã interiturum, omne, inquit, quod incipit esse, aliquãdo desinet esse, nam quod tale est, factum est ex materia, quare corruptibile; quod autem corruptibile est, aliquãdo corrumpetur: hæc, inquam, ratio quam vim habet admissa creatione? nullam sanè. illa itē disputatio eius, quæ luculenter tractatur in 7. lib. Metaphy. & priore parte lib. 12. formam non posse produci per se nec immediatè substantijs abstractis, nonne admissa creationē labascit? His accedit q Peripatetici ita secum cogitarent, si Deus potest creare res ex nihilo, aut is agit liberè atque cōtingenter, aut ex necessitate naturæ, si contingenter, cum sit infinitæ uirtutis (non enim minor uirtus quàm infinita sufficit ad creandum) nō posset philosophus vllam caussam, & rationē reddere de magnitudine, numero, perfectione, & ordine earum rerū quæ sunt in mundo: Etenim hæc omnia penderent ex libera voluntate Dei, q si voluisset multo plures, maiores & pfectiores res creare potuisset: Sin autem agit ex necessitate naturæ, & habet infinitam virtutē ad creãdum ex nihilo, cū in ipso nihilo nullus sit terminus aut modus, deberet sane sē per in infinitum nouas rerū species efficere; nã si agit ex necessitate naturę, agit quicquid potest, & quãtum potest; at potest in infinitū, ergo &c. Quamobrē cū Peripatetici animaduerterent admissa creatione, omni ex parte cōsequi grauissima incommoda cōtra suam ipsorum disciplinam, nullo modo possent in animū inducere ut eam concederent. His adde q veteres interpretes Aristotelis, nō modo eam non admittunt, sed etiam vehemēter oppugnant. vide Auerroem in 8. Phys. comm. 4. Themistium in eodem libro super text. 6. Simplicium ibidem in digressionibus suis contra Philoponum.

Quid plura? Nihil (vt nostra fert sententia) reperiri, aut fingi potest, qđ sit magis contrarium doctrinæ Aristotelis; & quod omnes eius artus, & neruos uehementiùs elidat. Atque hæc quidem ex sensu Aristotelis disputata sint.

Quid Plato senserit de Creatione tres opiniones.

Sed quid Plato sensit de creatione, nō satis conuenit inter omnes. Etenim sunt tres opiniones. Vna, Platonem fecisse mundum æternum nō aliter quàm fecit Aristoteles: nã cum apud eum in Timæo sint tres caussæ ipsius mūdi, vna efficiens, quæ est Deus; altera exemplaris, quæ est Idea; tertia tãquam finis, quæ est bonitas ipsius Dei: cū hę tres caussæ omnes sint æternæ, nō potuit mundus non esse sempiternus. vocat autem eum genitum & factū, vt indicet eū ex omni æternitate pendere omnino a Deo nō secus ac si de nouo factus fuisset: & quẽadmodum quod fit, pendet ab efficiente, sic mundus omnino pendet a Deo. Altera est, eum sensisse mundum ab initio temporis factū esse ex materia, quæ ab omni æternitate præcesserit molitionē mūdi, sed informis & incerto atque inordinatu motu agitata: etenim hoc ipsum eisdē ꝓpè verbis docet Plato in Timæo, cui cōsentit quod scribit Plutarchus in 1. li. de placitis philosophorū c. 3. ponēs secūdum Platonem tria principia oīnm rerum, Mentem, Ideam, & Materiã. Tertia est, Platonem fecisse mundum de nouo, & ex nihilo, alioquin nec materia, nec aīæ rationales, nec intelligentiæ factæ fuissent a Deo, qđ est cōtra Platonē; certe, cum Plato in Timęo inducat Deū effectorē mētium cęlestium, & animorū nostrorū, has autem res manifestum sit ex materia fingi nō posse, relinquit eas secundum Platonē ex nihilo fuisse procreatas. Harum trium opinionū quæ sit magis Platonica, vltimo libro huius operis a nobis disquiretur: certè ultima minimè omniū probatur a Platonicis. Secundùm autem primã & secundam, clarum est nullum planè locum apud Platonem relinqui creationi.

Probatur octo rōnibus possibilē esse creationem.

Restat extrema huius disputationis pars, in qua declarãdum est, an creatio lumine naturali humanæ rationis cognosci queat. Ac possibilē q de esse creationem, quin etiam necessariò admittē-

dam,

dam, videtur satis euidenter ostendi pos- A se his octo rationibus. 1. Si Deus non potest agere nisi ex subiecto, ergo uirtus ei° ē astricta & definita ad materiā: quis eam definiuit & sic astrinxit? nō Deus ipse sibi, nec aliqd pri° aut superius Deo, neque materia, quoniam hæc natura posterior est Deo, ergo nihil. 2. Eò maior ē nobilitas agentis, quò paucioribus indiget ad agendum; sed Deus est nobilius agens quàm Natura, ergo paucioribus ad agendum indigebit, sed Natura eget materia prima, ergo neque hāc requiret Deus: ut sint hæc tria agentia, Ars, Natura, Deus: primo, ad agendum opus est ali- B quo corpore; secūdo, tantū opus est materia prima; ergo tertio nihil opus erit ad agendum. 3. Modus agendi, sequitur modum essendi, & quale est esse cuiusq; rei, talis est actio; sed Deus in cē a nullo pendet, nihil prærequirit, aut præsupponit, ergo nec in agendo. 4. Hanc omnes habēt notionem Dei naturaliter animis insitam & impressam, Deum esse ens primum, perfectum, a nullo pendens, per se sufficiēs, nullius indigēs, ergo per se sufficit ad agēdū, nec eget subiecto. 5. Deus est caussa omnium rerum: alioquin præ- C ter Deū esset aliquid sine caussa, habens esse a se. quod fieri non potest, non enim omnia penderent a Deo; sed multa sunt ut materia prima, cęli, intelligētiæ, quæ non potuerunt habere esse a Deo ex materia per motum, ergo per creationē. si dicas huiusmodi res habere esse a Deo ab æterno; respondeo id nō obstare creationi, in cuius rōne ponitur ut sit ex nō subiecto, non autem ut fiat de nouo, uel ut quod creatur prius duratione fuerit non ens; nec minoris sanè uirtutis est ab æterno aliquid creare & conseruare pos- D se, quàm de nouo. 6. Vel Deus ad agēdū esset materia prima, uel non; si nō, ergo potest creare ex nihilo agēs; sin eget, ergo materia prima nō est à Deo, ceu quoniam ars eget corpore naturali, & Natura eget materia in agēdo, neque corpus naturale habet esse ab arte, neque materia prima a Natura. Esse autem aliquid quod nō præcesserit a Deo, repugnat primæ & amplissimæ uirtuti Dei; qui cūcta complectitur & continet. Contra eos vero qui negant materiā a Deo esse productam, disputat Eusebius lib. 7. de Præparat. Euangelica cap. 8. 7. Quamuis in productione cuiuslibet indiuidui uidelicet hominis, semē est priùs quam ille homo simpliciter tamen homo est prior semine, sicut actus potentia & perfectum imperfecto: quam rem disertissimis verbis docet Aristoteles in 12 Metaph. tex. 40. ita scribēs, [semē ex alijs prioribus perfectis est, neque semen primum est, sed quod perfectum est, veluti hominem dicere quispiam posset priorem semine esse, nō illum qui eo generatur, sed alium ex quo ipsum semen est,] hæc Arist. quare generatio hominis vt homo est non eget semine, cum sit homo simpliciter prior semine, potest igitur habere alium modum productionis, nimirumper creationem. 8. Infinitum pertransiri non potest, sed si mundus est æternus, oportet pertransisse infinitos homines generantes ante hunc qui generatur hodie: hoc autem est impossibile, ergo in vnoquoq; genere animalium perfectorum quæ nō possunt generari nisi a sibi simili, necessariò deueniendū est ad vnum aliquod primum quod non potuit fieri per generationem, ergo per creationē. Quid de animo nostro dicam? quem si immortalē si veram atque naturalem hominis formam, si suum cuique hominum tributū esse, uti re vera est, cōcedimus, eū ex nihilo singulis propè momentis creari a Deo negare nō possumus. Sed circa hęc quę dicta sunt nōnullę dubitationes existunt, quas enodare oportet.

Ponuntur quædam obiectiones contra ea quæ dicta sunt de creatione.

CAP. VII.

OCTO dubitationes seu obiectiones, q̄ aduersari vidētur ijs q̄ de Creatione diximus nūc proferre in mediū & explicare volumus. Ac prima quidem obiectio sic habet. Videtur creatio effici ab agente naturali in generatione

ratione formæ: nam per generationẽ, licet dicatur fieri compositum, tamen forma uere producitur, quæ cũ ante generationem nec ſm ſe totã, nec ſm aliquã partem alicubi extiterit, ſed prorſus nihil fuerit, cur non dicatur creari? neque enim obſtat qđ præfuerit in uirtute agẽtis, neq; quod recipiatur & producatur in materia: ſiquidem hoc etiam reperiť in ꝓductione animæ rationalis & donorum ſupernaturalium, cuiuſmodi eſt gratia; quarum rerum productionem conſtat eſſe creationẽ. Etenim quod uulgo dicitur formam educi ex materia, nimis improprie dicitur; ſonat enim illam ſegregationem formarum Anaxagorę; vel inchoationem quãdam formarũ ab alijs introductam: quare magis propriè diceretur forma induci & gigni in materia quã ex ipſa educi. videtur igitur in ipſa generatione rerum naturalium complicatam atque conuolutam cum ea reperiri creationẽ. 2. Ariſtoteles cognouit materiam primam, cœlos, & intelligentias habere eſſe a Deo, & non per motum ex aliquo ſubiecto, ergo per creationem ex nihilo; quare creatio cognita ẽ Ariſtoteli, & ſecũdum eius doctrinam neceſſariò concedenda eſt. 3. Similiter etiã anima rationalis ſecundum Ariſtotelem eſt immortalis, & forma hominis, vt ex multis locis eius liquidò perſpici & demonſtrari pőt, ſed nulla forma pőt eſſe ante id cuius eſt forma, vt Ariſt. ſcribit in 12. Metaphy. tex. 16. ergo anima rationalis incipit eſſe de nouo, nõ per generationem, quoniam ſic non eſſet immortalis, ergo per creationem, quare creatio etiam de nouo admittenda eſt ſecũdum Ariſtotelem. 4. Creatio eſt actio, ergo creans eſt agens, ſed agens nõ poteſt eſſe fine patiẽte, quoniam ſunt relatiua. ergo creatio non erit fine patiente, quare nõ fiet ex nihilo. 5. Aut qđ creatur, ante poterat eſſe, aut non; ſi nõ poterat creari, ergo neq; creatum ẽſt, nam quod impoſſibile eſt fieri, etiam impoſſibile eſt eſſe factũ: ſin autem poterat creari & eſſe, talis potẽtia ad hoc ipſum creari, vel ad eẽ creatum, cum nõ poſſit per ſe cõſtare, inerat in aliquo ſubiecto, quare creatio non fit ex nihilo. 6. Si creatio fiat ex nihilo, non poterit reddi vlla cauſſa cur potius hoc

A creatur quã aliud; Nam ipſum nihil per ſe indeterminatũ & indifferens eſt vt ex eo hoc vel aliud quodlibet creetur; Similiter etiam Deus qui creat, cum ſit agẽs vniuerſale, per ſe idifferens eſt ad huius vel illius rei ꝓductionem, ergo nulla ratio poteſt reddi cur potius hoc quàm aliud quoduis creetur: ſed hoc eſt abſurdum, creatio igitur eſt impoſſibilis. 7. Aut Deus creat res per aliquam actionem tranſeuntem, at hæc indiget ſubiecto; aut per actionem immanentem, hoc eſt per ſuã eſſentiam, vel per ſuum intelligere & velle, quę ſunt idem quod

B eſſentia eius; at hęc ſunt æterna in Deo, ſed non poteſt effectus nouus immediatè produci per actionem antiquam & æternam; ergo nihil de nouo poteſt a Deo creari. 8 Si Deus poteſt immediate creare omnes res ex nihilo, fruſtra igitur ſunt agentia naturalia; nam fruſtra fit per plura quod poteſt ęque bene fieri per pauciora: cum igitur Deus ſine cauſſis ſecundis, per ſe ipſum omnia poſſit efficere, quid opus erat cauſſis ſecundis? quare vel nulla eſt creatio uel ſuperuacanea eſt cauſſalitas agentium na-

C turalium. Atque hęc quidem obijci poſſunt contra ea quæ de creatione docuimus.

Ad has autem obiectiones facilè reſpondere poſſumus hoc modo. Ad primam. Habet ſanè generatio aliquam ſimilitudinem creationis, propter eam rationem quæ in obiectione poſita eſt, ſed hoc intereſt, quia id quod creať, uel non requirit ullum ſubiectum, uel certè tantum ut recipiens, nec eiuſmodi ut per affectiones & diſpoſitiones eius producatur id, quod creari debet: at quod gene-

D ratur exigit neceſſariò materiam, tamquam id in quo ipſum recipiatur, ſuſtenetur, & per cuius diſpoſitiones & affectiones procreetur. Et forma quæ creatur non eſt eiuſdem ordinis cum materia in qua recipitur, ut patet in anima rationali & gratia; forma uerò quæ per generationẽ fit, eiuſdẽ generis & ordinis ẽ cum materia ſua. Sed hac de re lege Scotum. 2. ſent. diſt. 18. quæſ. unica, acutè doctéque diſputantem. Non dicitur autem forma induci in materia, ne quis falsò opinetur formam per ſe productam extrin-

trinsecus adiũgi materiæ, sed dr educi ex materia, vt intelligatur forma ꝓduci cohærens imò immersa materiæ, per transmutationem eius, inseparabilis ab ea in fieri esse & operari; cuius rei illud est, clarissimum argumentum, quòd per cõtrarias affectiones & mutationes materiæ, non solum separatur a materia, ut fit in anima rationali, sed penitus interit, vt in alijs omnibus formis Physicis cõtingit. Nec tamẽ formæ naturalis interitus, est annihilatio; alioquin eius quoque generatio deberet dici creatio; nam per eãdẽ vim & dispositiones, quibus vna forma deletur ex materia, cõtinuò excitat̃ altera inhærens in eadem materia. Itaq; corruptionem naturalẽ semper immediatè cõsequitur generatio, annihilationem autem nõ est necessarium vt alterius rei productio cõsequatur. An verò in rebus sit aliqua annihilatio, vel esse possit docet D. Thomas 1. par. Quæst. 104. art. 3. & 4. Ad secundã. Alexander negat secundum Aristotelẽ, Deum esse caussam efficiẽtem rerum æternarum, sed tãtummodo esse finem: Simplicius concedit productionẽ eiusmodi rerum a Deo esse profectam, sed negat eam vocari debere creationem: Auicenna nõ dubitat eã appellare creationem, nec putat creationem ab æterno, sed eam duntaxat creationem, quæ fit de nouo displicuisse Aristot. Vtcunq; sit, illud manifestum est; argumentum hoc nihil sententiæ nostrę officere; quippe qui eam tantùm creationẽ quæ de nouo fit, Aristoteli cognitam esse negamus. Ad Tertiam. Inter Aristotelicos alij putarunt animum nostrum secundum Arist. esse mortalem, ac proinde generabilem, vt Alexander: alij immortalem, sed assistẽtem, & vnum in omnib. vt Theophrastus, Themist. Auerroes: Alij immortalem & informãtem & suum cuique hominum, vt Albertus & D. Thomas; alij Aristotelem de natura animi nostri dubium fuisse, atque ob eam rem ambiguè locutum esse, vt Scotus & Herueus. Quare cũ de opinione Aristo. tanta sit dissensio inter Peripateticos, nec possit id quod est dubium, per aliud qđ sit vel magis vel æquè dubium ostẽdi & probari; nec philosophicè nec prudẽter faciunt, qui ex anima rationali, argumẽtantur creationem esse cognitam Aristoteli. Ad Quartam, Creatio non est actio propriè sed tãtùm æquiuocè, nam nihil aliud est quàm ipsamet res creata cum relatione ad Deum, & ad id, quod cum immediatè ante nihil esset, a Deo facta est aliquod ens. Obiecto igitur valet in actione physica propriè dicta, qualis nõ est creatio; ut præclarè docet D. Thomas 1. par. Quęst. 45. art. 2. ad 2. Ad Quintam. Hoc interest inter creabile & generabile, quod hoc includit duplicem potentiam, vnam intrinsecã ex parte materiæ, alteram extrinsecam ex parte agẽtis; illud autem vnam tantum, nempe extrinsecam ex parte solius creãtis; non enim ob aliam caussam dr quidpiam creabile, nisi quia Deus id creare potest. Posse igitur creari, significat eam solam potentiam quæ est in creante: at posse generari, duplicem potentiam denotat, & eam quæ est in generãte, & eã quæ est in materia ex qua fit generatio. Ad Sextam. Determinatio creationis ad hunc vel illum effectum, neque proficiscitur ex nihilo, neque ex Deo ut Deus est; sed ex Deo, vt habet ĩ se varias ideas, & suam cuiusq; rei definitam & propriã rationem. Nam quòd Deus habet in se ideam hominis, ad eius similitudinem creat cum vult hominem; idemque contingit in alijs quæ ab eo creantur. Adde quod secundũ Aristotelẽ 9. Metaphysicæ tex. 10. agens per intellectum determinatur ad agẽdum simpliciter, vel ad agendum hoc potiùs quàm aliud quidpiam a sua voluntate. Ad Septimam. Deus creat res per suam voluntatẽ, quæ licèt sit æterna, id tamen nõ obstat quominus possit ab ea effici aliquid nouũ: potest enim Deus ab æterno velle & cõstituere, vt quidpiam fiat de nouo, & certo quodam tempore. Sicut ego possum hodie velle & deliberare facere aliquid ab hinc vnum annum vel mensem. Verùm hac de re, extremo huius operis libro subtilius agetur. Ad Octauam. Deus nullo modo indiget creaturis, nec est aliqua perfectio in creaturis, quæ nõ infinitis partibus maior atque præstantior in Deo insit; neque tamen ob eam rem putatur superuacanea fuisse ꝓductio creaturarũ; quoniam in illis Deus manifestauit

stauit bonitatem, potētiam & sapientiā suam, boni enim est esse diffusiuum & cōmunicatiuum sui; similiter etiam, quamuis Deus possit per se omnia efficere, tamen sicut alias perfectiones impertiuit creaturis, ita rationi consentaneū fuit, vt hanc quoque vim & potestatem producendi simile, eis largiretur: nam si nō tribuisset, fecisset sanè illas imperfectas, siquidem perfectū est vnumquodque cū potest sui simile producere; Sin autem tribuisset, non sineret autē eam exerceri, frustra illā dedisset. Atque hæc quidē de creatione, satis ad id quod nūc agere instituimus, dicta esse arbitror. De qua multa etiam scribit D. Tho. 1. p. quæst. 45. & Theologi Scholastici initio secundi libri sententiarum. Verum nos ad tractationem materiæ, à qua ad hāc de creatione disputationem defleximus, reuertamur.

De materia Cęli opinio Aegidij.

CAP. IX.

Demōstratum est materiam esse, & necessariā esse in omni mutatione Physica, qua etiā de caussa obiter disputatum est de creatione, nūc consequens est, vt ad secundam quæstionem, hoc est, ad explicādum quid sit materia, veniamus. Sed quia alia ē materia in corporibus cœlestibus, & alia in sublunaribus, necessarium esse puto, antea discrimen, quod est inter materiam cælestē & sublunarem indicare; ut nobis quibus propositum est hoc loco tantùm differere de materia rerū sublunarium, de qua sola etiā Aristoteles egit in primo Physicorum, planior & absolutior procedat disputatio. Videndum igitur est an Cęlum habeat materiam eiusdem rationis cuius est materia rerum corruptibiliū. Quidam putāt Cęlum esse compositum ex materia & forma, & materiā eius nō esse diuersam à materia rerum sublunarium. Quod aūt cælum ex materia &

A forma sit compositum, confirmant primùm testimonijs Arist. tum rationibus. Testimonia Aristotelis sunt hæc. Primò Aristo. in lib. 2. de Gener. tex. 51. sic ait. [Principia sunt numero ęqualia, & genere eadē, quæ in æternis & corruptibilibus.] Sed hæc sunt composita ex multis principiis, nempe materia & forma, ergo & illa. Pręterea in 12. Metaphysi. tex. 10. ait cuncta quæ mouentur habere materiam, & subdit cœlū habere materiam, quāuis diuersam ab alijs: sed habere materiam est compositorum, ergo cœlum est compositū. Amplius 1. de Cœlo tex.

B 92. inquit, Cælum esse mixtum in materia, & in 94. cōstare ex tota materia; sed hæc verba significant ipsum esse compositum, ergo &c. Idē in eodem loco, tum proposuisset dubitationem hāc, cū omnia quæ habent formam in materia, possint numerabiliter multiplicari, Cęlum autem sit huiusmodi, cur ipsum secundū numerum non multiplicetur? Ipse soluēs hāc rationem, ait, id accidere, quia Cœlū in se habet omnē materiā quam habere possit, & ob id non suppetere illi aliquam materiam in quā multiplicari

C queat: quibus verbis aperte cōcedit, cœlum habere formam in materia, ergo est compositum.

Rationes ad idem comprobādum has afferunt. 1. Substantia est triplex, materia, forma & compositum vt dicitur. 2. de Anima tex. 2. Sed Cœlum non est materia, quia hæc per se nō mouetur, ut apud Arist. scriptū est lib. 5. Phys. tex. 8. & per se nō est hoc aliquid 7. Metaph. tex. 8. At Cœlum per se mouetur & est hoc aliquid. Deinde Cœlum non est forma, quia hæc per se, nec est quāta, nec mobi

D lis, vt est in 5. Physicorum tex. 3. Cœlū autem vtrūq; habet; ergo vel nō est substantia, vel est compositum. 2. Cœlum habet materiā, vt multis locis ait Aris. & patet ex eo quia habet quātitatē, raritatem, & densitatem, quæ accidētia comitātur materiam; deinde habet etiam formā, tū quia actu existit hoc aliquid, quod facit forma; tum quia accidentia eius sunt terminata, talis autem terminatio prouenit à forma, secundum Auerroem in libro de substantia orbis; ergo Cœlum est compositū ex materia & for

ma.3. Moueri est materiæ, mouere autẽ formę, vt dicitur 2. de Generat. 53. & 3. Physi. 17. sed cęlum mouetur localiter, & mouet, ac regit hunc mundum inferiorem, vt dicitur. 1. Meteororum ca. 2. ergo erit compositũ ex materia & forma. 4. Aut cœlum est actus purus, aut pura potentia, aut compositũ ex vtroque; nõ actus purus, quia sic esset intelligentia, & non posset moueri secundum locum; quia omne tale participat potentiã; nec est actu potentia: quia sic non existeret actu hoc aliquid, nec ageret in hæc inferiora, ergo est aliquid compositum ex vtroque. 5. Secundum Auerr. 1. Cœli, com. 91. unumquodq; est sensibile propter materiã, & intelligibile propter formam: sed cęlum est sẽsibile, quippe cum percipiatur sensu visus, ergo habet materiã: est quoq; ipsum itelligibile, quia de eo est sciẽtia tam Physica, q̃ astrologica, ergo habet etiam formam. Quare ipsum necesse est esse compositum ex materia & forma. 6. Cœlum est corpus naturale, ergo vel est natura, vel habẽs naturam; si natura, cum hæc sit caussa, ut moueatur id i quo est, (sic enim definitur 2. lib. Phys.) necessarium est cęlum esse cõpositũ ex ipsa natura, quę est principiũ motus, & ex eo in quo est talis natura, eo videlicet, quod mouetur: Sin autem sit habens naturã, similiter manifestum est debere esse compositum ex natura, & habente naturam. 7. Cum in alijs omnibus corporibus sit cõpositio ex materia & forma, non est remouẽda a cælo, nisi repugnet ipsi: sed cur ei repugnat? an q̃a omnis compositio est dissolubilis? an q̃a materia haberet potentiã ad formam, omnis autem potentia est contradictionis, hoc est ad esse & nõ esse; vt scriptum est in 9. libro Metaphy. tex. 17. ex quo efficeretur necessario cęlum aliquando tã dẽ interiturum esse? Atqui hoc est infirmum; Etenim in cęlo est compositio ex substantia & quantitate; & cœli natura est in potentia ad quantitatẽ, ceu quodlibet subiectũ ad ea, quæ sibi propriè & naturaliter conueniunt accidentia, nec tamen aut illa compositio est dissolubilis; aut illa potentia est cõtradictionis ad esse & non esse: cur igitur idem non contingat in compositione substãtiali, cum

A hæc nõ minùs ualens ac firma sit ad permanẽdũ q̃ accidẽtalis? 8. Datur cõpositio substãtialis ex forma corruptibili & materia incorruptibili, vt in elemẽtis; & itẽ ex materia corruptibili, & forma corruptibili, vt ĩ equo: & ex materia corruptibili & forma incorruptibili, vt in hoĩe: restat vltimus gradus, ex materia & forma ĩcorruptibilibus; q, ne quis gradus perfectionis vniuerso desit, tollẽdus non est: is aũt nulli rei, præter cælũ, assignari potest, ergo cælum est compositum. Minùs est naturæ ac rationi congruẽs esse in rebus cõpositionem ex forma immortali

B & materia mortali, q̃ ex vtraq; immortali: quia hic cernitũ ordo & proportio inter materiam & formam, illic autẽ nulla apparet proportio; cum tamen materia & forma quia sint ad aliquid, ut est in 2. Physi. 26. debeant esse simul; & una sine altera frustra sit, & præter naturam se habeat. Si igitur illa cõpositio reperitur in homine, multo verisimilius est hanc posse reperiri in cælo. His igitur testimoniis & rationibus probatũ est cœlum esse compositũ ex materia & forma. Quòd autem materia cœli per se non sit diuer

C sæ rationis à materia rerum sublunariũ, hoc modo demonstrant. Primò si tales materiæ differrent, per aliquẽ actum & formam differrent: nam vt est apud Arist. 7. metaph. tex. 49. actus est qui separat & distinguit; sed illæ materiæ cũ sint primæ & simplices nõ habent ullum actum vel formam ex se, ergo nõ possunt inter se distingui. Si quis autẽ dicat eas distingui per diuersos respectus ad diuersas formas, hoc ẽ cœlestes & sublunares; id nihil ualere ostẽdunt ex eo, quia illæ duæ materiæ cũ sint res absolutæ, & secundum naturam priores illis respecti-

D bus, vt potẽ qui fundantur in ipsis materijs, non possunt per eos distingui. Deinde, in omni genere caussæ veniedum est ad aliquam primam caussam illius generis, vt patet in efficientibus & finibus, & traditur ab Aristotele in 2. Metaphysicæ tex. 6. ergo in materiis quoque veniẽdũ est ad vnam primam, at si materiæ cœli & horum inferiorum per se diuersæ essent, reperirentur duæ materiæ æqualiter primæ. Postea, quantitas cœli eiusdẽ rationis est ac quantitas rerum sublunarium,

rium, nam ꝙ illa sit incorruptibilis hæc A asũr corruptibilis, hoc nõ obstat, tum q̃a ſm Commentatorem ẽt quantitas huius materię sublunaris suapte natura est incorruptibilis, & tantummodo ratione diuersæ terminationis & figurę variatur, atque commutatur: tum ẽt quia esse corruptibile vel incorruptibile accidit quãtitati vt quantitas est, videlicet pp subiectum in quo inhæret; quamobrẽ nõ põt mutare propriam, & essentialem rõnem quantitatis. Si igitur quantitas cœli, & corporum sublunariũ sunt eiusdem rõnis, quantitas autem est accidens per se cõsequens materiam, relinquitur etiam B illas materias eiusdem rõnis esse. Præterea Arist. in 1. physi. tradidit principia communia omnium rerum naturalium, tum quia id postulat ordo doctrinæ vt à maximè uniuersalibus ad minùs uniuersalia fiat progressio; tum quia id Ari. prę monuit & proposuit velle se facere in proęmio illius libri; ergo materia prima quæ ibi tractatur cõis est omniũ corporũ naturalium. Non igitur materia cœli, & harum rerum inferiorum sunt diuersæ rõnis. Sed dubitaret aliquis, qũo si in cœlo est materia similis materiæ nostratis, C cum hæc sit caussa interitus rerum sublunarium, non similiter illa reddat cœlum corruptibile? Hanc dubitationẽ ita soluunt; Materiam, quæ est sub una forma, non aliam ob caussam, esse caussam corruptionis eius, nisi quia hẽt priuationẽ & appetitum alterius formę, quam quia simul cum priori tenere non põt, illam abijcit ut hanc accipiat. In materia autẽ cœli nulla hęret priuatio & appetitus alienæ formæ; propterea quod forma cœlestis ob excellentem nobilitatem suam omni ex parte satiat & explet appetitũ D materiæ sibi subiectæ. cernitur aũt illius formæ nobilitas ex eo qđ est æterna & generalis cã rerum sublunarium, & oẽs earum rerũ perfectiones excellentes in se cohibens, ut nulla caussa sit cur materia, tã præstanti formæ subiecta, aut eam fastidire debeat, aut alienam expetere. Hanc opin. sequitur Ægidius in tractatu quodam suo de materia cœli & aliis multis locis: D. Bonauentura ẽr uidetur in eã inclinare 2. senten. d. 12. & Guglielm. Ochan super eundem librum quęst. 22. Gabriel Biel, & Scotus locis supradictis. hanc sententiam putant esse tenendam Theologis, tanquàm magis congruentẽ ijs, quæ sunt in sacra scriptura. Attribuitur quoque hæc sententia Platoni, Philopono & Auicennæ.

Refellitur opinio Ægidij.

C A P. X.

HANC opinionem falsam esse, & testimonijs Aristo. & rationibus ostendemus. Arist. 8. Metaphysic. tex. 14. ait non omnium esse materiam, sed eorum tantum quorum est transmutatio adinuicem, quæcunq; verò absque eo ꝙ transmutantur sunt, horũ non esse materiam: ex quibus verbis conficitur in cœlo non esse materiam aut longè diuersam ab hac nostra. In eodem lib. tex. duodecimo, & in lib. duodecimo Metaphysicę textu decimo, & in nono Metaphysic. tex. decimoseptimo perspicuis & apertis uerbis scribit materiam cœli esse diuersæ rationis a materia aliorum corporum. In secundo de Generatione tex. quadragesimo tertio, reprehendit Diogenem, quod diceret unum & idem esse subiectum atque materiam omniũ reiũ, affirmans id uerum esse in ijs, quæ inuicem transmutantur; in alijs autem minimè. In eodem libro text. 53. & 54. & 87. quęcunque inquit communicant in materia possunt inuicem agere & pati, quæ autem non communicant, minimè: sed cœlum agit in res sublunares nullam ab illis perpessionem accipiens, ergo nõ habet cum illis materiam communem. Postremò in primo libro de Cœlo Aristot. demonstrat cœlum esse corpus genere diuersum ab alijs corporibus, ergo illius principia, in quibus est materia, diuersa erunt ab aliorum principijs, & Themisthius ut refert Auer. octauo Metaphysicæ comment. duodecimo ait cœlestia corpora aut esse formas sine materijs, aut habere materiam secũdum æquiuocationem.

Multis testimonijs Aristo. probatur materiam cœli esse diuersam a materia rerũ sublunarium.

Idẽ confirmatur hac ratione. Si cœlũ est compositum ex materia, & forma vt sentit Ægid. ergo est corruptibile: quod

Materia & cã cur q̃dque sit corruptibile.

N 2 est

est contra opinionem Arist.& ipsius Ægidij. Consequentia probatur, primùm his testimonijs Arist.in 7.Metap.tex.22. Sic ait, [Cuncta,quæ a natura,aut arte fiunt,habent materiam, possibile est.n. esse,& non esse eorum unumquodque, hoc āt cuique materia] In eodem libro tex. 53.[substantiarum,inquit,sensibiliū & singularium, neque definitio, neque demonstratio est, eo quòd habent mate tiam,cuius natura talis est,ut esse & non esse contingat, quare corruptibilia sunt omnia,quæ illam habent,] In 9.Metap. te.17.ait in æternis non esse potentiam, nisi ad ubi;& ratio ē ut ipse mox subdit, quia omnis potentia est contradictionis ad esse & non esse. Quare si in Cœlo nō est potentia nisi secundum quid, similiter etiam non erit materia nisi secūdum quid. In 1.de Cœlo tex.136. scribit materiam habere in se potentiam contradictionis,& caussam esse,ut res sint & nō sint. In libro de longitudine & breuitate uitæ c.2.habet hæc uerba. [Impossibile est materiā habēti non existere aliquid contrarium,] sed ipse in 1.de Cœlo tex. 20.probat Cœlum carere omni contrario,ergo ſm eum carebit etiam materia. In 12.lib.Metaphy.tex.30.probat intelligentias esse sine materia,quia sunt sempiternæ, ergo pp eandem rationem, cū Cœlum sempiternum sit,erit quoque sine materia. Ad extremum in 1.de Generatio.in fine textus primi scriptum ē, quęcunque habent inuicem transmutationem,habere vnam communem materiam; & contra,quæ unam habent cōmunem materiam,esse inuicem transmutabilia. His adde pulcherrimum illum locum Arist.qui est in 14.lib.Metaphysicæ cap. 3. ubi peracutè probat,res æternas non esse compositas, quia si tales essent, haberēt materiam, quæ in caussa est cur res in quibus inest, contingat esse & non esse,quocirca ipsæ si materiam haberent non essent æternæ.

Firmissima rō contra Aegidium. Confirmatur etiam superior consequentia hac ratione; si materia Cœli p se sumpta non differt a materia horum inferiorum,ergo sicut hęc ex se est in potentia ad formas sublunares, sic etiam illa, alioquin nō essent eiusdem rationis; quare materia Cœli habet potentiā accipiendi formas sublunares,sed id contin- A re nō potest sine interitu Cœli, præsertim cum nulla potentia naturalis omnino frustrari possit,ergo Cœlū est corruptibile. Neque firmum est illud ꝑsidium Ægidij, huiusmodi potentiam penitus expleri & exhauriri pp excellētiam formæ cælestis, quę eminenter cōtinet oēs formas sublunares; hoc inquam præsidium nullum est, primùm quoniam illa potentia accipiendi omnes formas cum per se ac essētialiter conueniat materię, nullo modo pōt ab ea remoueri. Deinde falsum est formam cælestem nobilio- B rē esse cunctis formis sublunaribus, cū illa secundum Ægidium sit inanimata, in his aūt quædam sint uiuentes & sentiētes. Præterea forma orbis Lunæ, quāuis expleat appetitum suæ materiæ quæ est in orbe Lunæ respectu formarū sublunarium,quibus putatur nobilior,attamen non potest explere illum appetitū, ratione superiorum formarum cælestiū, nimirum Mercurij,Iouis, Martis, & Saturni: Cum enim huiusmodi formæ nobiliores sint,quam forma Lunæ,non poterit Ægidius dicere illas contineri emi- C nenter ab hac; quare, cū materia Lunę habeat potentiam ad alias formas cælestes:nulla uerò potētia naturalis frustra sit, poterit sine dubio eas accipere; id autem non potest accidere sine commutatione substantiali orbium cælestium, ergo quocūque se uertat Ægidius, tenetur constrictus,& cogitur fateri,Cœlum esse corruptibile,aut saltem ratione materiæ esse corruptibile,ratione uerò formæ incorruptibile, quod sane maxime absurdum est in Philosophia,quæ docet inter quamlibet materiam & formā ei re- D spondentem,summam esse cognationem,atque proportionem. uerum ad solutionem eorum, quæ pro Ægidii opinione allata sunt ueniamus.

Ad testimonia & rationes quæ positæ sunt initio ꝓximè antecedentis capitis, nihil necesse est respondere: propterea quod illis rationibus solùm conficitur, Cœlum esse compositum ex materia & forma,quod non est cōtra id quod nunc docendum & probandum suscepimus: Etenim hanc disputationem de materia Cœli,ob eam maximè rem instituimus, ut

ut doceremus longe diuersam esse rationem materiæ cælestis atque sublunaris, siue Cœlum sit compositum, siue simplex quædam substantia, quemadmodũ placet Auer. cuius opinionem probabiliorem putat secundum Arist. Durãdus, Gabriel Biel, Scotus in 2.lib.Sentent. distinct.duodecima, & 14. si quas autẽ sententias Aristo. supra adduximus, quibus significari uidetur nullam in cęlo esse materiam, eas sic interpretari oportet, ut non omnem cœlo materiam, sęd talẽ modò, qualis est in rebus sublunaribus, adimi intelligamus. Ad rationem quibus conatur Aegidius demonstrare materiam cœlestem, & sublunarem eiusdẽ rationis esse, breuiter respondemus ad hunc modum. Ad Primam: Illæ duæ materiæ differunt seipsis, non autem per aliquem actum, sic enim esset processus in infinitum; Et id quod ait Aristot. actũ esse qui distinguit, uerum est in compositis de quibus ibi loquitur; quamuis autem respectus materiæ ad formam per se sit posterior natura materiæ, tamen est nobis pro certissimo & manifestissimo signo ad cognoscendam propriam eius rationem. Nam quia materia cœlestis & sublunaris per se referuntur ad formas maximè diuersas, ex eo intelligimus huiusmodi materias esse longè diuersas inter se. Idque multo certius & clarius est secundum opinionem Auer. quippe qui facit materiam cœli substantiã simplicem actu per se subsistentem, & perfectam: quod nequaquam conuenit in materiam sublunarem. Ad 2. Sufficit venire ad unam primam materiam analogicè; neque enim in formis uenimus ad unam primam formam uniuocè, sed analogicè; nimirum ad formam abstractam, seu ad formam assistentem, & informantem, de quibus nomen formę dicitur analogicè. Ad 3. Accidentia cœli & harum rerum inferiorum, Physicè, nõ sunt eiusdem rationis; exempli caussa, quantitas cælestis & sublunaris Mathematicè sumptæ non sunt diuersi generis, Physicè autem, sunt ratione subiecti; siquidem illius subiectum est incorruptibile, huius autem corruptibile, uel per se, vel per accidens: corruptibile autem, & incorruptibile differunt genere, ut est

Quantitas cœli & rerum sublunariũ mathematicè sũpta, sunt unius rationis & spẽi, physicè ãt minimè.

A in fine 10.lib.Metaphysicæ: & quantitas cælestis ex se est terminata & immutabilis, sublunaris autem ex se est interminata & uariam determinationem accipit a diuersis agentibus propter diuersas formas. Ac quantitas quidem si per se atque mathematicè sumatur, nullius sensibilis materiæ rationem continet; quare non potest quà talis est, certò demonstrare diuersam uel eandem esse rationẽ atque naturam materiæ; cum autem accipitur physicè, hoc est prout habet esse in rebus & prout est coniuncta cum hoc uel alio genere motus & aliorum naturalium accidentium, hac ratione potest indicare uim & naturam materiæ. Si asit hoc modò spectetur quantitas cæli, cum habeat esse incorruptibile, & subiaceat motui circulari perpetuo, apertè declarat materiam cælestem ualde diuersam esse a materia sublunari; id quod luculenter ostendit Alexander Aphrodisęus 1. lib. Naturalium quæs. c. 15. Ad 4. Arist. in 1. Physic. tex. 68. perspicuis uerbis docet se non agere nisi de principijs rerũ naturalium quæ habent generationem & interitum. Nam ut ait Auer. primo ca.
C libri de substantia orbis, impossibile est esse eadem principia æternorum & corruptibilium nisi æquiuocè, sed hanc solutionem fusius tractauimus in 2. lib. huius operis capite 2. Ad illud autem testimonium Aristot. ex 2. lib. de Generat. tex. 51. ubi ait in æternis, & corruptibilibus principia esse æqualia numero & genere eadem, respondendum est, nomine generis intelligendum esse genus analogum, hoc est secundum proportionẽ; nam est in cœlo materia & aliquo modo forma, atque priuatio, & efficiens, similiter ut in rebus sublunaribus: uerùm
D sicut forma, efficiens, priuatio sublunarium & cælestium sunt longè diuersa, sic etiam illorum materiæ. Ergo manifestum est materiam cælestem diuersam esse a sublunari, quare illa relicta, pergamus quæ de materia rerum sublunarium dicere constituimus, ea diligenter explicare. Et primùm quid sit materia peruestigemus.

Quid sit Materia.

C A P. XI.

Materia ẽ ens & substantia.

Doceamus q̃d sit materia, enumerantes & colligẽtes oĩa quę possunt ei cõuenire. Ac primo quidẽ materia est ens & substãtia, vt Arist. scribit 1.Phys.tex.79.quo ĩ loco addit [prope] q̃ nõ sit perfecta substãtia; & 7.Metaphy. tex.7. & 2.de Anima tex.2.atque alijs locis substãtia diuiditur ĩ materiã, formam & compositum; & 1.Physic.tex. 52. Aristo. inquit substãtiam nõ componi ex nõ substantijs, at substantiæ naturales componũtur ex materia & forma, ergo matera est substantia. Quod si materia nõ esset ens, quo pacto esset subiectũ generationis? quo modo reciperet formas atque sustentaret? Si autem est ens & nõ substantia, ergo accidens; si accidẽs oportet ipsũ esse in aliquo subiecto prio ri; & vnum accidens nõ potest suscipere aliud accidens; materia autem suscipit formas omnes, & est prior illis, nec quicquam est ea prius, ergo nõ potest esse accidens. Denique proprium est substãtiæ non esse in alio, quod præcipue cõuenit materiæ; cæteræ, n. res sunt in alio, uel simpliciter, vt accidentia, vel aliquo modo, vt formæ substãtiales. Sed dicet aliquis, Arist. 5.Physi.tex.8.& 1.de generatione, appellare materiam non ens; & 7. Metaphy.tex. 8.negare eam esse substantiam: Respondemus; materiam primam appellari non ens & non substantiã, quia non est ens completum, neque substantia pfecta, hoc est specifice in aliquo gradu entium determinata & constituta. Deinde materia est substãtia re diuersa

Materiã re distingui a forma.

a forma; nam cum Aristo. 1. Physic. scribat duo esse principia rerum naturaliũ, quia scilicet priuatio, quæ numerat̃ tertium principiũ, idem est cũ materia; eadẽ igitur ratione posset cõcludi vnũ tñ esse principiũ, siquidẽ materia re nõ differet a forma. Preterea, si materia diuersa nõ esset a forma, nulla esset substãtia naturalis vere ac ẽm essentiã cõposita. His accedit, quod materia subijcitur formæ & eã recipit & p se est ingenerabi-

A lis atq; ĩcorruptibilis, forma vero recipitur in materia terminus existẽs generationis & corruptionis. Scot. & Greg. Arimineñ. 2. sen. d. 12. q. 1. refellunt opinionem quorundã dicẽtium materiã & formã re nõ distingui. Sed quæ ipsi afferũt, ea hic recẽsere breuitatis cã supersedeo. Sed dubitaret aliquis, si materia differt a forma, ergo per aliquã drĩam; quare materia esset cõposita ex sua propria natura & ea drĩa qua distinguitur a forma. Respõdemus; materiã & formã distingui se ipsis, sicut & seipsis & nõ per aliquas differentias ipsis additas distinguuntur sũ-

Quõ distinguatur materia a forma.

B ma genera categoriarum, vltimæ drĩæ, Deus & Creaturæ; & alia eiusdem rationis. Quãobrẽ si propriẽ loqui uolumus; nõ debemus dicere materiã & formã esse inter se differentes, sed diuersas; quid aũt discriminis sit inter differẽs & diuersũ, docet Arist. 10. Metaph. tex. 12. Neq; vero, si materia re differt a forma, propterea põt concludi, eã aut posse existere sine forma, aut definiri. Nã similiter et vnũ relatiuũ re differt ab alio, & accidẽs a subiecto, quæ tñ neq; ẽm rẽ neq; ẽm definitionẽ, inuicẽ separari pñt. Posset & hic

C quæri; utrũ forma substantialis differat magis a materia, q̃ a forma accidẽtali; Cui dubitationi breuiter ita occurrit, ẽm q̃d, maior ẽ cõueniẽtia inter formã substãtialẽ & accidẽtalẽ, qm̃ ambæ sunt actus, & dant esse. & determinant ad aliquid, quæ nõ pñt dici de materia prima; simpliciter tñ maior ẽ cognatio iter formã substantialẽ & materiã primã; qa sũt ambæ vnius categoriæ, & principia p se eiusdem rei, & ita inuicẽ cohęrẽt atque vniuntur vt cõficiant vnum quidpiã per se ac propriẽ ens; quæ ĩ formã accidẽtalem nullo mõ cõueniunt. Postremo; ma

An sit maior conuenientia inter formã et materiã quàm iter formã substantialem & accidentalem.

D teria est substãtia imperfecta, & ens ĩ potentia; quod sit substãtia imperfecta, ex eo perspicuũ est, quia est pars alterius, & vt scriptũ est 1. Physi. tex. 81. expetit formam tanq̃ fęmina marem & veluti turpe pulchrũ. Adde, quod per se indefinita & indeterminata est, & determinationẽ, atq; perfectionẽ suã accipit a forma. Esse aũt ens in potentia, affirmat Arist. pluribus locis, vt 7. Metaphy. tex. 7. & 8. & 12. lib. tex. 7. & 2. Physi. tex. 11. & 12. & 2. de Anima tex. 2. Nã cum sit ens imperfectũ

&

& recipiens aliud, erit in potentia; neq; enim vt Arist. docet 2. de Anima tex. 7. & 7. Metaph. tex. 49. & 8. lib. tex. 15. posset vnū ens p se cōfici ex materia & forma si essent ambæ actus: oportet. n. ut e duobus efficiatur vnū quidpiā p se, alterū eorū esse actū, alterū potentiā: cū aūt forma sit actus, necesse est materiā esse ens in potētia. Demonstratū igit est materiā esse ens, & substantiā, & in potētia, & imperfectā. Sequit vt proprias definitiones & descriptiones eius aperiamus.

1. Descriptio Materia. Prima descriptio materię primę significatur in 1. Phys. tex. 69. & ducitur ex similitudine, seu analogia, q̃ est inter materiā primā respectu formarum naturalium & materiā artificialē respectu formarū artificialium, pōt aūt hmōi descriptio materiæ ex verbis Aristotelis ita cōfici; [Materia est substātia, quæ ita se habet ad formas & ad substantias compositas naturales, quemadmodum æs, vel lignum, vel aliud quiduis ad formas artificiatas.] Rectè aūt materia describit similitudine & comparatione aliarum rerū artificialiū: illa. n. nullum habet actū, & quidditatē, vt ibi scribit Cōmentator, p quam sit per se intelligibilis. Quo circa bene Plato in Timæo inquit, eam rē nō nisi adulterina ratiocinatione cognosci, & cum vacuitate sensus cōtrectabilē esse. Sed in illa analogia est quædā similitudo & item quædam dissimilitudo: Similitudo in eo est, quod sicut lignū uel æs ex se nullam hēt speciem aut formā artificiosam, sed tātùm potestatem accipiendi eā ab altero; & sicut æs determinatur in genere artis & pficitur a forma artificiali, sic & materia prima in se nullā cohibet formā substantialem, sed tantùm habet potestatem accipiēdi omnes formas, a quibus in certis, definitisq; gradibus rerum determinatur, perficitur, & denominatur: dissimilitudo autē in eo cernitur, q materia rerum artificialium est corpus per se actu existens & completum, quod non perficitur à forma artificiali nisi secundum quid, nec ad eam habet internam & naturalem potentiam: At materia prima per se nō est ens completū sed perfectionē & complemētum suum accipit à forma, ad quam habet naturalem & internam propensionē. Altera descriptio ponit in fine primi li. Phy. his verbis. [Materia est primū subiectū vniuscuiusq; ex quo fit aliquid cum insit, non secundum accidens, & si corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimū] dicitur [subiectum] propter formā [primū] propter materiā secundam, vt sunt elemēta, [cum insit] propter priuationem quæ non manet in re generata, [nō secūdum accidens,] propter nonnullas affectiones, quæ erant in re corrupta & manent etiam in ea quæ generatur, quales sunt qualitates similis speciei in elemētis symbolis; Deniq; illud [in quod vltimò abibit,] significat eandem esse materiam compositionis & resolutionis, ut sicut nihil potest generari ex nihilò, ita nihil posit dissolui in nihilum. Neq; verò his verbis significatur quicquid corrumpit necessariò resolui debere immediatè, vsque ad materiam primam; sed illud tantùm docetur, omnem corruptionem tādem desinere & terminari in materiā primam; vt cū moritur homo, primùm fit resolutio in cadauer, tum in mixtum non organicum, postea in mixtū imperfectum, vel elementa, ad extremū in materiam primam. *2. Descriptio.*

[A] [B] [C] [D]

3. Descriptio. Tertia Descriptio traditur in 7. lib. Metaphy. tex. 8. his uerbis, [Dico aūt materiam, quę per se ipsam, neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud est eorū, quibus ens determinatur, neque etiam negationes; etenim hæ quoque secundum accidens erunt.] Quæ descriptio est metaphysica, nec cōuenit materiæ prout hēt esse in rebus, sed prout secundum se nuda, & spoliata omnibus rebus, quæ sunt extra ipsius essentiā, animo & cogitatione cernitur & cōsideratur: bene autem negatione declaratur uis materiæ primæ; nā, vt est apud Aristo. 10. Metaphysicæ te. 24. materia p se est ignota, & negatione cognoscitur; quanquā autem in 6. lib. Topicorum vituperātur definitiones negatiuæ, attamen hę tollerātur & propemodum necessariæ sunt in duobus rerum generibus, nimirū in rebus imperfectissimis qualis est materia prima, cuius natura aptè declaratur remouendo ab ea oēs perfectiones: & in rebus pfectissimis, cuiusmodi est Deus, qui propter excellentiam suę perfectionis melius à nobis co-

gnoscit negatione & remotione, quàm affirmatione. Dicitur autē materia non esse quid, vel quia ex se nullā habet formā quæ est, quod quid erat esse, & est secundū Arist. tota quidditas rei, vel quia nō est hoc aliquid & substantia completa per se subsistens: additur, neque quantū, aut quia materia ex se nō habet quātitatē determinatam, aut quia materia nō est quantitas: subditur postea, neque negationes, nam quemadmodū formæ non sunt de essentia materiæ, ita neque formarum negationes: primus enim cōceptus materiæ est hic; materiā esse substantiam, quæ potestatem habet accipiēdi omnes formas, quē conceptum sequitur secundus includēs negationem, s.n. materia habet potestatem accipiēdi formas, ergo ea ex se caret illis; hunc conceptum proxime sequitur tertius cōtinēs in se priuationē, etenim si materia apta est accipere formas quas nō habet, ergo est priuata illis. Sed qua ratione, priuationes & negationes dicātur de materia prima, vide apud Themistiū in quadā digressione sua de potētia materię primę, quā facit super textum 61. primi Physicorum, & apud Alexandrū secundo lib. naturalium quæstionum cap. 7. Quartā Descriptionem materiæ primæ conficit Porphyrius in libro de occasionibus ca. 31. ex varijs proprietatibus, quas ei veteres Philosophi assignabāt; hoc modo; [Materia prima ex se est incorporea, neque intellectus, neque anima, neque aliquid secundum se viuens, informis, immutabilis, infinita, impotens; Quapropter neque ens sed uerum non ens, imago molis apparēs, appetitio subsistētiæ, & stans non in statu, tum paruum, tū magnū, quod fiat semper, manet uero nunquam, neque tñ aufugere potens; quippe cum totius entis sit defectus, Quamobrem, quicquid promittit, mētitur, ac si magnum appareat, interim euadit paruum; quasi enim ludus quidā est, in non ens aufugiens; fuga eius non fit loco, sed dum ab ente deficit: quocirca quæ in ea sunt imagines, insunt in deteriori rursus imagine; sicut in speculo, id quod alibi situm est, apparet alibi, & ipsum speculū plenum esse videtur, nihilq; habet dum oīa videtur habere.] Hæc Porphyrius.

4. Descriptio materiæ ex Porphyrio longè pulcherrima.

A Quinta descriptio eliciē ex ijs quæ scribit D. Aug. 12. lib. confessionum; Materia est infima omniū rerum & prope nihil, ex se informis & immutabilis, oium tamen formarum capax, omniumq; mutationum primum subiectum, non tā ex se quàm ex commutatione eorum quæ in ea versanē apta cognosci à nobis. Ex his descriptionibus luce meridiana clarius est, materiā primā omnium rerum maximè dissimilē esse Deo, ab eoq; longissimè distare. Nō defuerunt tamē qui materiam primam Deum esse dicerent; quorum impietatem, vel potius insaniā B paucis redarguere libet.

5. Descriptio materiæ primæ ex D. Augustino.

Refellitur insignis quorundam error, qui dixerunt Deum esse materiam primam.

CAP. XII.

Tanta est humani ingenij inscitię caligo, tāta Philosophantiū uanitas, licētia & peruersitas; ut nihil fingi possit tā absurdum, inopinabile, & C a ratione abhorrens, quin aliquando aliquem Philosophorum assertorē ac defensorem habuerit. quod vel ex hoc uno quod dicturus sum, perspicue cognosci potest. Quid enim in rebus est à Deo tā remotū, disiunctum, ac diuersum quàm materia prima? Etenim ille est actus purus, hęc in pura potētia; ille summū ens & quodāmodo ipsum esse; hæc infimum ens, prope nihil & quodāmodo non ens; ille simpliciter independens & immutabilis, hęc omnino dependēs & omni mutationi subiecta; ille infinitam potētiam D actiuam habet, passiuā autem nullam; hæc actiuam nullam, passiuam uero prope infinitā. ille fons omnium perfectionū quæ cernuntur in rebus creatis, hæc quasi radix & origo omniū imperfectionū & defectuum qui sunt in rebus naturalibus; ille per se maxime intelligibilis lumēque impertiēs quo cætera possint intelligi, hæc suapte natura ignota obstāsque quominus cætera bene ac facilè cognosci queant; ille continēs in se oēs res nobiliore modo q̄ ipsę sunt per se & in se ipsis, hæc cōtinens in se omnes res

Pulchra cōparatio inter Deū & materiam primam.

cor-

corruptibiles ignobiliori tamen modo quàm sunt in seipsis, nimirum secūdum potētiam passiuam; ille formosissimus pulcherrimus & ornatissimus, hæc maxime informis iornata indecora & turpis. Quid plura? cum a nihilo discesseris, nihil plane reperies magis à Deo separatū, & dissitum, quàm materiam primā. Cū eo igitur īteruallo materia prima distet à Deo, quo maius ne cogitatione quidē informari & fingi possit, quis nō obstupescat, fuisse vllo tempore aliquos adeo desipientes, & in clarissima luce cæcutientes, qui Deum esse materiam primam & constāter asseuerarent, & pugnaciter defenderent? At qua ratione tā stultam & impiam opinionem cōfirmabāt? Si materia prima & Deus (inquiunt) nō sunt idem, ergo differūt inter se, quæcunque autem differūt, ea necesse est aliquo differre, quare cōposita esse oportet ex eo in quo conueniunt, & ex eo in quo differunt; cum igitur nec in Deo nec in materia prima ulla sit cōpositio, nulla quoq; differentia inter ea esse poterit; quare necesse est esse vnum & idem. Vide quā leui argumento in quam grauem errorē seu potius amētiam inducti sunt, nō intelligentes discrimē quod est inter differens & diuersum, quod etiam tradit ab Aristotele 10. lib. Metaphy. tex. 12. Differunt enim inter se, quęcunqne in aliquo conueniunt & aliquo distinguuntur; ut homo & leo conueniunt in genere quia uterque est animal, & distinguuntur per proprias differētias, alter enim est rationis particeps, alter uero expers: Diuersa autem sunt quæcūque seipsis distinguūtur, quoniā sunt simplicissima: sic distinguuntur inter se decem Prima genera, sic ultimæ differentiæ, sic materia & forma, sic Deus & creatura, sic deniq; Deus & materia prima: quippe cū sint duo extrema ī latitudine entis maxime omniū disiuncta, vnū perfectionis, & alterū imperfectionis. Deus igitur & materia prima seipsis diuersa sunt; & quidem maximè diuersa. Verum quispiam fortasse scire cupiet, quis inter Phylosophos tā absurdæ opinionis auctor vel assertor fuerit. Dicam equidē quod apud alios legi. Albertus in 1. Phys. tract. 3. cap. 13. refert hanc opinionem ad Alexandrū quē

Argumētatio eorum, q dixerunt Deum esse materiam primam.

A dam Epicureum ita scribens. [Alexāder Epicureus dixit Deū esse materiam, uel non esse extra ipsam, & omnia essentialiter esse Deum, & formas esse accidentia imaginata, & nō habere veram entitatē, & ideo dixit omnia idem esse substātialiter, & hunc Deum appellauit aliquādo Iouem, aliquando Apollinem, & aliquā do Palladem; & formas esse peplū Palladis & vestem Iouis; & neminem sapiētum aiebat ad plenum reuelare posse ea quæ latebant sub peplo Palladis & sub ueste Iouis.] Hactenus Albertus. Diuus Thomas tam 1. p. q. 3. ar. 8. quàm 1. li. 10. B cōtra gentes c. 17. stultam hanc & insanā opinionem tribuit cuidā Dauidi de Dināto, qui Dauid de Dinanto fuit hęreticus, eiusq; libri damnati & exusti sunt; floruit autem imperante Philippo Barbarossæ filio, & sūmo Pōtifice Innocētio. III. anno Domini (vt ex Halmarici Historia colligere licet) 1204. Possem etiā hoc loco cōmemorare deliramenta Manichæorum circa materiā primam, quæ narrāt cum alij, tum in primis Nicephorus, Histor. Ecclesiast. lib. 6. cap. 41. sed ne figmētis narrandis operam perdam, C & molestia lectores afficiam, ea nunc recēsere supersedebo. De natura igitur & quidditate materię primę satis dictū sit: quoniam autem existentia consequitur essentiam, poscit ordo doctrinæ vt de existentia materiæ primæ deinceps dicamus.

Qui dixerit Deum esse materiā primā.

Materiam ex se habere existentiam propter quam est in rebus.

CAP. XIII.

D Est nō leuis est cōtrouersia inter viros doctos, an materia prima ex se habeat existentiam ꝗm quam est in rebus, an verò eā omnem accipiat à forma; nobis tamen probabilior uidetur eorum sententia, qui aiunt materiā sua vi existere, nec existētiam per quam est in mundo, capere ex formis quas recipit: quam sententiam, vt ea cęteris etiā persuaderi queat, his octo rationibus cō firmamus.

Hanc sententiã tuẽtur Scotus & Gregor. Ariminẽs. 2. sent. dis. 12. q. 1. & 2.

firmamus. Prima rõ sit hæc. Vnaquæque res accipit existentiam per generationẽ, vel productionem suã, quare quæ habẽt diuersam productionẽ, non habẽt eãdẽ existentiam, materia aũt prima habet diuersam productionẽ a formis: nã hæ per generationẽ producuntur ab agente naturali: illa vero per creationẽ immediatè procedit a Deo; & formæ sũt corruptibiles, materia verò incorruptibilis, ergo materia hẽt diuersam existentiã ab existẽtia formarum, nec eã põt ab illis accipere. 2. Tunc res corrũpitur cum amittit suã existentiã, ergo si materia acciperet existentiam suam a formis, oporteret eã pp variã formarum generationẽ & interitum, infinities accipere & amittere existentiam suã, ac proinde infinitiès generari ac interire. 3. Si existẽtia materiæ est a forma quam sustinet, ergo illius formæ discessu desinet quoq; existere materia. Illud aũt certum est, cum generatur vna forma, corrũpi aliam; generatur.n. forma ignis & corrumpitur forma aquæ, sumo igitur illud instans quo generatur forma ignis: hoc ipso instanti nõ reperit forma aquæ, essent.n. simul duæ formæ, & illæ qdẽ inter se pugnãtes: Si ergo ignis tũc nõ reperit formã aquæ, nec materiam reperiet; siquidẽ materia habebat existentiã ab illa forma, ut ea pereunte superstes esse non potuerit, quare forma nũquam generaretur in materia, nunquam.n. illã posset reperire; nisi fortè dicamus tũc simul cum forma generari nouã materiã, quod dici non põt, cum perspicuè falsũ & absurdum sit. 4. Si quis dicat propterea materiam non corrumpi, quia eodẽ instanti in quo corrũpitur prima forma, aduenit secunda a qua materia capit existentiã suam; quærendum ex illo est, sitne vtriusque formæ materia eadem numero, si.n. non est, ergo corrupta fuit: sin autem est, ergo retinet eandem numero existentiam, sed ab vtra forma illam hẽt? non a priori, quippe quæ recessit, nec a posteriori, quippe quæ non fuerit antea cum erat materia; habet igitur materia existentiam a seipsa. 5. Prior est ordine generationis materia quàm forma; nam ut est apud Arist. 1. Physic. tex. 52. subiectũ prius est ijs quæ in eo insunt, nõ põt autem quod prius est existere beneficio

A eius, quod est posterius ipso, ergo materia non existit beneficio formæ. 6. Prius est ẽm naturam, materiam esse, quàm vt recipiat formas, & similiter prius est ẽm naturam, formam recipi in materia, & esse ea vniri, quàm vt possit ei forma aliquã existentiam impertiri: forma.n. non potest dare existentiam materiæ, nisi vnita & hærens eum ipsa; ergo si prius est materiam esse quàm formã in ea recipi, & hoc item prius est, quàm formam dare existẽtiam materiæ; prius igitur erit materiam esse quàm accipere existentiam a forma. Quare materia non omnino existit ui & beneficio formæ. 7. Potẽtia quã

B habet materia ad formam, nõn est a forma, quinimo potentia materiæ ordine generationis & temporis formã antegreditur, sed talis potentia præsupponit existentiam materiæ, nam quod potest in se recipere aliud, id necesse est actu existere: quod enim non est, neque potest quicquam, nec aliquid valet recipere, ergo materiæ existẽtia non ẽ a forma. 8. Philosophi aiunt, in transmutatione, terminum a quo & priuationem corrumpi, subiectum autem & materiam manere

C eandem numero sub vtroque termino; sed non potest materia eadem numero manere ante & post, si existentiam haberet a forma, siquidem nunquàm eadem numero forma permanet ante & post, loquor de formis, quarum in trãsmutatione vna est terminus a quo, altera verò terminus ad quem: ergo Materia non accipit a forma suam existentiam.

Alij cõtrà opinantur materiam ex se nullã habere existentiam, sed quam habet, accipere a forma; id autem probant his quatuor rationibus. 1. Arist. sæpe vo-

D cat materiam non ens, aut ens in potentia, ergo ex se non est actu. In 5. lib. Metaphy. tex. 15. significat formã esse caussam existentiæ secũdum quam res sunt. Themistius 2. lib. de Anima super tex. 7. scribit, esse & vnitatem, accidere rebus a forma. Boetius in opusculo de vnitate, & uno, sic ait [omne esse ex forma est in rebus creatis, quatenus forma est unita, & cõiuncta materiæ; vnde Philosophi illud describẽtes dicunt, esse est existentia formæ in materia.] 2. Si materia ex se haberet existentiam, ergo similiter etiam

D. Tho. 1. par. q. 7. ar ti. 2. i resp. ad 3. argu. & q. 66. ar ti. 1. Paul. Soncin. 7. Met. q. 17. Duran. 2. sent. d. 12. q. 2. ita sẽtiunt.

forma

forma & compositum,& in una re essent tria esse,seu tres existentiæ, quod videt absurdum,siquidem vnius rei vnum est esse vnaque existentia,sicut est una res. 3.Si materia non a forma,sed a se habet existentiam,ergo posset esse sine forma; quod est contra Auerroem,qui in secundo Physic.commen. decimosecundo,facit hanc consequentiam;si materia esset sine forma, tunc quod non est actu esset actu. Eandemque consequentiam tractat D.Thom.prima parte quæst.66.articulo primo.quę consequentia ex eo tātūmodo vim & robur habet, quòd in ea supponitur materiam non à se, sed à forma habere id,vnde actu existit.4.In tota latitudine entis sunt duo extrema opposita inter se,nimirū Deus & materia prima;sed Deus est purus actus ex se habēs esse suum,ergo materia prima (quoniā oppositorum oppositę debēt esse rationes)est pura potentia, esse suū accipiēs aliunde.

Solutio supradictarū rationum.

Sed his rationibus facilè occurri potest præmissis hisce distinctionibus. Ens aliud est completum & perfectū, aliud imperfectum, & indefinitū, quod illius comparatione potest dici nō ens.Et rursus existentia duplex est, vna per quam res simpliciter est in mundo extra nihil; altera est per quam res sunt perfectæ,& determinatæ, & sub aliquo definito genere,& gradu rerum cōstitutæ:prior existētia vocatur a quibusdam actus entitatiuus;posterior autem dicitur formalis, specificus & perfectus.Materia igitur appellatur non ens, quia est ens incompletum & indefinitū;dicitur etiam ex se nō habere existētiam & actum vllum;intelligendo id de actu formali & specifico,& ad unam aliquam certam rationē entis determinato. Ex his autem in promptu est responsio ad primam rationem.

Ad 2. non est absurdum in vna re multas reperiri existentias imperfectas,quæ faciunt unam perfectam; quemadmodū in vno composito naturali sunt duæ substantiæ imperfectæ, e quibus conficitur tertia substantia, quæ est ipsius compositi perfecta,& completa. Ad 3.licēt materia ex se habeat suam existentiam secundum quam est ingenerabilis & incorruptibilis:tamen nō potest omni forma spoliari; primò, quia materia habet naturalem & essentialem ordinē ad formam,sicut perfectibile ad suum perfectiuum,sine quo esset indeterminata & indefinita. Deinde,quia nunquam vlla forma corrumpitur,quin continuo alia generetur; imò ex accidenti fit corruptio, nempe vt locus detur alij formæ; omne enim agens non ideo agit,vt corrumpat alia,sed vt corruptis aliis quę ipsi obstāt, generet aliquid sibi simile,atq; hoc principaliter intendit. Quare nunquam materia posset forma penit⁹ priuari. Ad extremum quia perpetuus cęli motus, ita continenter versat & cōmutat materiā, vt ex ea pp̄etuò nouas formas eliciat & quasi extundat. Illa uerò consequentia Auer. interpretanda est de actu formali & determinati gradus. Ad 4. Hæc ratio secum ipsa pugnat;qui. n. aiunt materiā esse extremum entis,eādemque esse puram potentiam,nonne hi pugnantia loquuntur? Si.n.materia est unū extremū entis,ergo est ens,at si est pura potentia, est non ens;sicuti quod est potentia calidū,uel albū, non est calidum,neq; albū, ita quod est simpliciter & absolute pura potentia,simpliciter non est ens.Præterea illa pura potētia,aut est nihil,aut aliquod ens;si nihil,ergo similiter materia nihil est;si ens,nō igitur iam est pura potentia.His accedit;quod potentia nō potest per se existere,est.n.quiddam relatiuū, & omnis relatio fundatur in aliquo absoluto;& ut ait Auerroes 3. de anima comm. 5. omnis potentia fundatur in aliquo actu.Respondemus igitur nō bene concludi,si in latitudine entis reperitur purus actus, similiter reperiri debere purā potentiā. hoc enim repugnat,vt ante diximus, rōni ipsius entis,illud autem minimè: quemadmodum in simili genere, nō ualet illud, datur summum bonū, ergo dari debet summum malū; repugnat enim aliquid esse, & esse summū malum:Malum enim ex se nihil est, & non habet esse,nisi fundetur in aliquo bono;ipsum enim esse, siue quo malum constare non potest,bonum est. Dictum igitur est de quidditate materię eiusque existentia, quod pertinebat ad secundā q̄onem, qua quæritur quid sit materia: Sequitur nūc ut tractemus tertiā q̄onē, hoc

Tres causæ cur materia nunquā omni forma priuata esse queat.

Materiam nō eē purā potentiā.

hoc ẽ vt doceamus qualis sit materia; & primum omnium quærẽdum est, an materia ex se sit formata, & habeat aliquã formã inseparabilem sibiq; coæternam, qualem putarũt quidam esse formã corporeitatis. Deinde disputabimus an habeat quãtitatẽ sibi coæuam, & illas quas vocant, dimensiones interminatas.

Opinio eorum qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.

CAP. XIIII.

MVLTI tã de antiquioribus quã de recẽtioribus Philosophis, arbitrati sunt esse quandã formã corporeitatis inseparabilem & coęternã materiæ, ex se indeterminatam, quæ postea a formis specificis determinatur atque perficitur. Hęc forma ẽm illos disponit materiam, facitq; ut appetat formã, & apta sit eam recipere, & est tanquã seminarium aliarũ formarum, eamq; aiũt esse priuationem, quę ab Arist. ponitur tertium principium generationis. Hanc autem opinionem affirmant esse Auer. primùm quia is in 8. Phys. com. 4. inquit, si materia prima esset nudata omni forma, fore ut nõ possit recipere aliquã formam, quibus uerbis significat materiam primã tametsi priuari queat formis specificis, quadã tamen generali forma, cuiusmodi est forma corporeitatis, nũquã destitui. Deinde in 3. de Cœlo. com. 61. ait, rerum corruptibilium nõ esse principia ęterna, nisi prima, & remota, videlicet materiã primã & primam formam: Ergo secundum Auer. sicut est materia prima æterna, ita ẽ forma quædam æterna, quæ nõ põt esse alia q̃ forma corporeitatis. Præterea in 2. Physi. com. 15. ait priuationem esse quandam formam materię. Postremò, corpus compositum ex materia & forma est genus corporũ simplicium, prędicatur. n. uniuocè, & in quid de ijs, quæ differũt specie. Ergo cũ genus secundum Auer. 1. Metaphy. com. 17. significet formã quandã uniuersalẽ diuersã & priorẽ formis specificis, necesse est noĩe corporis, significari formam quãdã corporeitatis diuersam a formis elemẽtorũ, & illis priorẽ, atque hoc ipsũ uidetur Auer. indicare in epitome sua super lib. Metaph. tract. 2. c. ult. quærens genus summũ prædicamenti Substantiæ, & statuẽs corpus qđ dicitur de corporib. simplicib. Huc ẽt spectare uideĩ illud Auer. 1. Physi. com. 1. [Quæcũque sunt præter ultimam formam & primam materiam, sunt materiæ, & formæ cõpositæ.] Nã p ultimam formam, innuit hanc formam corporeitatis, quæ est ultima uia resolutionis. Hanc suam opin. nõ solum Auer. sed ẽt ueritati consentaneam esse cõfirmant, his quinque rationibus. 1. Materia cum sit æterna, dẽt habere existentiã æternam, sed omnis existẽtia est a forma, ergo dẽt formam coæternam, qualis est forma corporeitatis, in se habere. 2. Formæ, quæ generantur, non possunt induci in materiam nisi sit quanta & extẽsa, sed quantitas presupponit in materia formã aliquam substantialem, nimirum formã corporeitatis, cuius quantitas ẽ propria affectio, ergo ante omnes formas generabiles, est in materia forma corporeitatis. 3. Cũ materia sit remotissima a forma, quinimo sit ei opposita, sicut actus opponitur potentiæ, non posset materia formam appetere nisi haberet in se formã quampiam imperfectam, per quam illi quodam modo similis esset; simile enim appetit sibi simile. 4. Nisi talis forma insit materiæ, difficile est explicare, aut intelligere, quo pacto uel unde gignatur forma Nam uel generatur ex nihilo, qđ est impossibile; non enim esset generatio, sed creatio: uel ex sola materia: at cũ hęc sit ens imperfectissimum & in pura potentia, non potest ex ea gigni forma quæ est actus & perfectio. Quare oportet in materia inesse formam corporeitatis; ex qua tanquam è quodam seminario cæteræ formæ oriantur. 5. Omne quod mouetur est indiuisibile & corporeum, ut probat Arist. 6. Phys. tex. 32. sed materia in generatione formarum naturalium a generãte mouetur & transmutatur, ergo debet esse corporea. Hęc illi afferre possunt ad comprobandam hanc opinionem.

Quid & qualis sit forma corporeitatis.

Hanc

Hanc opinionem esse contra Auerroem & Aristotelem.

CAP. XV.

MVLTAS ob caussas supradicta opinio reprehēdēda est, multisque modis refelli & coargui potest. Primùm igitur demonstrabimus eā esse contra Auer. tum contra Aristo. postea contra veritatem, ad extremum occurremus quibusdā dubitationibus quæ sententiæ uostræ videntur aduersari. Et vt à primo ordiar. q̃ illa repugnet doctrinæ Auer. ex his octo argumētis quæ subijciam, manifestum erit. 1. Auerroes in 1. Physi. com. 63. ait materiā primam nullam formam sibi propriā & peculiarē habere, vt possit omnes formas recipere; & in 69. commento inquit, materiam non esse aliquod ens in actu, nec esse aliquod compositum ex materia & forma. 2. In 1. cap. libri de substantia orbis scribit materiā primam et se nec formam ullam, nec actum habere, sed eā substantiari per ipsum posse; & ibidē reprehendit Auicennā propterea q̃ talem formam corporeitatis poneret in materia ante formas specificas; & docet quàm magna & absurda incommoda opinionē eiusmodi consequantur. 3. In 1. Metaphysicæ comm. 17. affirmat materiam primam ex se nullā formam habere neque vniuersalem, neq; particularem, sed omnes recipere; primum quidē uniuersales, deinde verò particulares; & ibidē probat ipsam materiam non esse genus, quia genus per se significat formā quandam generalem; materia vero ex se nullam formam proprie ac peculiariter cōtinet. 4. In epitome super libros Metaphy. tractatu 2. cap. vltimo, his uerbis scribit [Secunda opinio, si intendit quòd datur forma simplex in actu præter formas corporum simplicium, & q̃ coniunctio huius formæ cū materia prima, est illa substantia cui accidit corporeitas, & cui accidunt tres dimēsiones, quę significantur per nomen corporis siue corporeitatis, est sane falsa; sequeretur namq; ex hoc quòd generatio elemētorū esset

A alteratio. Vide etiam Auer. 1. Metaphy. comm. 11. 5. In 1. Physic. commento vltimo, vult cognitionem eius compositionis quæ est ex materia & forma esse Physicā; at cōpositio ex materia prima & forma corporeitatis, cum nullū accidens sensibile nullā operationem atq; trāsmutationem propriè habeat, deniq; cum sempiterna sit, à Physico nō potest cognosci. 6. In 12. lib. Metaphysi. com. 39. asserit oē compositum esse nouum; quod verū non esset, si forma corporeitatis esset materiæ coæterna. 7. Secundum Auerr. summū genus prædicamenti

B Substātiæ, est corpus compositum generabile & corruptibile, vt ipse cōceptis verbis dicit in paraphrasi sua sup caput de Specie Porphyrij, & in 2. lib. de Cęlo comm. 49. ergo omne compositum corporeum secundum Auerr. est corruptibile. Quare non potest esse in materia vlla forma corporeitatis æterna. Alioquin rationes Auerrois q̄bus conatur demonstrare cœlum esse substantiam simplicē (quia si esset compositum ex materia & forma non posset esse incorruptibile) nihil sanè concluderent & conficerent.

C 8. Si materia haberet istiusmodi formā corporeitatis, elementum per se moueri posset à seipso; quod est contra Auer. in 8. Physic. 29 & 32. in 3. de Cœlo 28. & in 4. de cęlo 22. nam quod mouetur a se ipso dēt habere duas partes actu diuersas, p̄p quarum vnam dicatur mouere, p̄p alterum verò moueri; eiusmodi sunt in animali primùm quidem anima & corpus, tum etiam cor, & cætera membra. Quamobrem cum tales partes non habeat corpus simplex, habet .n. vnam tantum formam substantialem, & mate-

D riam primam, quæ non est ens in actu determinato, idcirco non potest corpus simplex moueri à se nisi ex accidēti. At si forma corporeitatis esset in materia, ī terra. v.g. essent duæ partes secundum actum distinctæ, vna tanquam mouens, quæ est forma grauitatis, altera tāquam mota, quæ esset illud cōpositū ex materia & forma corporeitatis: atq; hoc modo nihil obstaret quominus terra seipsā posset mouere non minus q̃ ipsum aīal.

Restat nunc vt rationes, quę ex varijs locis Auerrois commemoratæ sunt ad tuen-

tuēdam formam corporeitatis, breuiter dissoluamus. Ad 1. Respondemus, Auerr. illis verbis significare voluisse, cū alteratio adeo necessaria sit ad generationem, vt quod nō est alterabile, nec generabile esse queat: subiectum autē proximum alterationis sit ens in actu; hinc fieri, vt si materia prima expers esset omnis formæ substantialis, existens tantum in potentia, nullo modo alterari posset, ac proinde nullam formam substātialē reciperet. Nam si est impossibilis alteratio, est quoq; impossibilis generatio, propter necessariam connexionē harū mutationū inter se. Etenim tribus de causis alteratio confert ad generationē, primò quia excludit cōtrarias dispositiones quæ sunt in materia, tum quia potētiā materiæ indifferētem & indeterminatā contrahit & determinat ad receptionē huius vel illius formæ: postremò, quia ꝑ eam forma substantialis in materia producitur ab agente. Ad 2. Auerro. in 3. de Cœlo, per primam formam intellexit Deum, qui simul cum materia prima est remotissimum principium rerum sensibilium, iuxta illud dictum eiusdē Auerrois in 12. lib. Metaphysicæ Commento 18. [Omnes formæ potentia sunt in prima materia, actu verò ī primo motore.] Sic Auer. quāplurimis in locis scribere solet à Physico considerari primam materiam & primum motorem, a metaphysico autem primam formam & vltimum finem; vide eundem 7. Metaphy. com. 9. & 3. Metaphysi. comme. 3. & 4. Metaph. comm. 1. Ad 3. Auerr. vocat priuationem formam materiæ, accipiendo priuationem pro ea potestate & habilitate recipiendi formas, quam priuatio adsignificat in materia. Hæc enim potentia quasi quædam forma materiæ dici potest. Etenim materia Physicè considerata, est materia atque subiectum ob huiusmodi potentiam. Quocirca Auerr. in 1. cap. de substantia orbis, inquit potētiam esse differentiam substantialem materiæ.

Tripliciter alteratio cū fert generationi.

Ad 4. Corpus quod prædicatur de corporibus simplicibus, vt habere queat cō ceptum aliquem formalem & notionē vniuocè communem omnibus corporibus simplicibus, attamē nō potest significare naturam quampiam genericam diuersam a natura corporum simplicium, hoc enim includit repugnantiam & contradictionem: corpus nāq; simplex non esset simplex; si enim ignis v. g. præter propriam formam suam haberet aliam formam corporeitatis, non esset corpus simplex, cum non esset uniforme, sed biforme. Atq; hæc quidem ex sensu Auer. Deinceps quid senserit Aristoteles inuestigemus.

A

Hanc opinionem contrariam esse doctrinæ Aristot. perspicuè ostendi potest his duodecim rationibus. 1. Aristote. 1. Physico tex. 69. inquit materiam ita se habere ad formas naturales, sicut se habet materia artis ad formas artificiales, sed hæc nullam habet ex se formam artificialem, ergo nec illa vllam habebit naturalem. 2. Idem in 2. lib. Physico. tex. 7. inquit materiam esse per se informē, & in 7. Metaphysicæ tex. 8. ait materiam ex se non esse quid, neque quantum, &c. quæ vera non essent, si materia haberet formam corporeitatis sibi coæternam. 3. In 5. Physi. tex. 8. demonstrat generationem nō esse motum, quia subiectum generationis, qđ est materia prima, nec sit ens; nec sit in loco; quicquid autē mouetur oportet esse ens, & esse in aliquo loco: At si materia prima esset corporea, vtrūq; obtineret, nā & esset ens actu & esset in loco. 4. In 8. Metaphysic. 35. & lib. 10. tex. 24. inquit materiam per se ignotam esse, & tantùm cognosci posse per negationem; at si haberet formā aliquam, posset ex ea cognosci. 5. In 1. de Generat. tex. 1. atque aliis locis, reprehēdit veteres Philosophos, propterea ꝙ constituebant subiectū generationis corpus quoddā immutabile secundum substantiā; sic enim, inquit, mutationes quæ fierēt circa tale subiectum non essent generationes, sed tātum alterationes, ergo qui ponunt huiusmodi formā corporeitatis, necessariò habēt de medio tollere generationem. 6. In 3. lib. Physi. in libro 3. de Cœlo & in 2. de generat. & corruptione coarguit eos, qui ponebant aliquod corpus simplicius & prius quatuor elementis. At tale corpus (secundum hanc opinionem) esset illud compositū ex materia & forma corporeitatis.

Opinionem de forma corporeitatis, doctrinæ Aristotelis esse contrariam.

B

C

D

7. In 2. lib. de partib. animal. cap. 1. facit tri-

triplicem tãtummodo compositionem A in animantibus, vnam elementorum, alteram partium similarium, tertiam partium dissimilarium. Hæc autem forma corporeitatis afferret quartam compositionem cęteris priorem, prætermissam ab Aristotele. 8. Aristot. 2. lib. de generat. tex. 6. tradẽs compositionem elementorum, facit eã ex materia prima, quam vocat potentia corpus, & ex contrarietate, nullam faciens mentionem istius formæ coporeitatis, immò apertis verbis eam refellit paulò supra tex. 3. 9. Quinto lib. Metaphysicæ tex. 5. definitur elementum esse id quod est indiuisi- B bile specie in aliam speciem; quæ definitio non conueniret elementis, si præter propriam formam haberẽt aliam corporeitatis generalem, sic enim elemẽtum posset diuidi in aliam speciem & formã, nimirum in formam corporeitatis, quæ est diuersa à propria cuiusque elementi forma. 10. Secundum Aristot. omnis forma existens in materia est corruptibilis, ut manifestum est ex ijs locis, quæ supra memorauimus, cũ refutauimus opinionẽ Aegidij de materia cœli, ergo ponere formam corporeitatis in materia C eamque incorruptibilem, est contra doctrinam Aristotelis. 11. Quid magis contrarium doctrinæ Aristot. quàm affirmare huiusmodi formam corporeitatis esse priuationẽ, quæ numeratur tertiũ principium generationis? cum Arist. velit priuationẽ esse principium per accidens, esse per se non ens, nec manere re iam generata, sed adesse, & abesse à materia; quæ sanè nullo modo conueniunt isti formæ corporeitatis. 12. Simplicius 1. Physi. tex. 69. in illa sua digressione de coporeitate materiæ primæ, ait, fa D cere materiam primam corpoream, esse antiquam Stoicorum opinionem, quam suo tempore sequutus est Pericles quidam Lydius; eam autem docet penitus aduersari decretis Aristotelicis & Platonicis. Restat, ut quemadmodum ostendimus hanc opinionem doctrinæ Auerrois & Aristotelis aduersari, sic etiã rectæ rationi atque ueritati contrariam esse doceamus.

**
*

Opinionem de forma corporeitatis esse contra veritatem.

CAP. XVI.

QVANTVM hæc opinio abhorreat a ratione & veritate, uel ex his paucis q̃ mox subijciemus, cuinis perspicuũ erit. Primò, vel ista forma corporeitatis est vniuersalis & generica, vel specifica & determinata; nõ specifica, quia est contra ipsos, neq; generica, quia sic extra animã actu existerent vniuersalia in rebus, & Arist. 1. de Generat. tex. 31. his verbis scribit. [Corpus autẽ commune nullum est. Ergo talis forma corporeitatis nulla est in rebus. Deinde, aut ista forma ẽ physica, aut Mathematica, aut metaphysica; nõ metaphysica, quia formæ metaphysicæ re & ratione separatæ sunt à materia; nõ mathematica, quia est substãtia, mathematici aũt de nulla substãtia agunt, vt dicitur 12 Metaphysicæ tex. 44. nisi fortè Astrologia, quæ agit de cęlo: si Physica est, ergo est natura, & principium motus; at omnes differẽtiæ motuũ assignatę sunt alijs corporibus, vel simplicibus, vel animatis, ergo ista forma neq; est physica, neq; mathematica, neq; metaphysica: nihil igitur est. Postea, aut ista forma corporeitatis secundum naturã in materia præit dimensiones quantitatis, aut eas subsequitur; si præit; ergo ipsa est indiuisibilis secundũ doctrinam Auer. in lib. de substantia orbis: Si subsequitur, ergo dimẽsiones immediatè inhærent materiæ primæ ante omnẽ formam substãtialem, & determinãtur per ipsam formam corporeitatis, qđ est contra ipsos. Ad hęc, actus est qui separat, & distinguit, vt est apud Arist. 7. Metaphysicę tex. 49. sed ista forma corporeitatis non facit aliquẽ gradũ distinctum ab alijs. Nã si ab aliquo distingueret, maxime à rebus incorporeis: At huiusmodi discrimen sumitur ex materia: quę separat res incorporeas a corporeis; ergo ista forma nullus est actus, nec igitẽ erit forma quia omnis forma est actus. Præterea, rõ qua frequenter utitur Aristo. ad demonstrandum materiã primã esse

esse ducta ex transmutatione formarũ nulla esset, propterea quod ea non perduceret nos ad materiã primam, sed ad istud compositum ex materia prima & forma corporeitatis.

Optima argumẽtatio qua cõcluditur nullum esse usum formæ corporeitatis, ex quo soluuntur rationes propter quas inducebatur.

Postremò, entia, vt tritũ est Philosophorũ sermone, nõ sunt multiplicanda sine necessitate; sapiẽs enim naturã imitari debet, quæ nihil frustra facit. At nulla ratio, nullaque caussa satis idonea cogit nos ponere istiusmodi formã corporeitatis, ergo non est ponenda: aut enim poni debet, vt det existentiam materiæ: At materia per se ipsam existentiam habet, ut supra ostẽsum est: Aut vt det materiæ quantitatem & extensionem, propter quã in diuersis partibus suis simul queat etiã diuersas formas accipere: sed ad hoc præstandum sufficit ponere quãtitatem proxime inhærentem materiæ, vt ponit Auerroes, nec ad id opus est ista forma corporeitatis: Aut vt materia appetat formã: atqui talis appetitus nihil aliud est, quam ipsa potentia materiæ, per quã naturaliter ordinatur ad suscipiendas formas; immo talem appetitum habet materia etiam respectu istius formæ corporeitatis, alioqui materia non haberet potentiam ad istam formã, & sic non posset ex materia & ista forma effici vnũ ens per se. Aut inducitur huiusmodi forma, ne aliæ formæ specificæ particulares creent ex nihilo, sed hoc ridiculum est, vt patet ex his quæ diximus, cũ de creatione ageremus, & solueremus eã dubitationem, qua probabatur formas naturales ex nihilo produci. Nec sane ista forma corporeitatis tollit difficultatem de creatione, si qua est. Nã sicut formę quæ generãtur, neque secundũ se totas neq; secundum aliquam partem sui præfuerunt in materia prima, sic etiam nõ præfuerunt in ista forma corporeitatis: Aut deniq; ponit hæc forma vt materia prima moueri queat, cum nihil nisi corporeum moueri possit: at hoc nihil ualet, tum quia materia prima proprie nõ mouetur, cum sit proximum subiectum generationis & corruptionis, quæ nõ sunt motus proprie dicti, sed tãtum mutationes, ut docet Aristo. 5. Physic. tex. 8. tum ẽt, quia in 6. Physic. tex. 32. non demonstratur omne quod mouetur esse corporeum, sed esse quantũ & diuisibile, atqui materia prima põt habere extensionẽ & distinctionem partium ex quãtitate interminata citra vllam formam corporeitatis. Relinquitur igitur cum hæc forma corporeitatis sit contra Auer. Arist. & veritatem, nec sit vllam ob rem necessaria; eam omnino repudiandam ac reijciẽdã esse. atq; ex hac ultima ratione in promptu est solutio earum rationum quas supra posuimus ad comprobandam formã corporeitatis.

A B C D

Explicantur tres dubitationes.

CAP. XVII.

SED antequam ex hac disputatione abeamus, tres dubitationes, quæ nõ nihil negotij facessunt, diluẽdę sũt. Primùm enim dubitari potest, cum materia & a Porphyrio in cap. de differẽtia, & ab Aristot. 5. & 10. libro Metaphysicorũ ponatur esse similis generi, genus autem significet formam vniuersalem; quo modo materia nõ habeat ex se formam aliquam generalem propter quam sit similis gñi? Altera dubitatio est, cũ materia prædicet vniuersè de alijs materijs, omnis aũt pdicatio fiat ratione formæ, necesse est materiam, aliquam ex se formã habere, propter quam prędicetur de alijs. Tertia dubitatio est, necesse est materiã primã aut esse vnam aut multas, omnẽque vnitarem ac distinctionẽ prouenire a forma; vt est apud Aristot. 2. de Anima tex. 7. & 7. Metaphy. tex. 49. ergo materia habet aliquam formam vniuersalẽ. Cæterũ his dubitationibus paruo negotio occurri potest. Ad primã igitur respondemus, inter materiam & genus, multas esse cõuenientias, multas itẽ differẽtias, vide Auer. 1. Metaphysi. com. 17. & Alex. 2. lib. naturalium quæstionũ c. vlt. cõuenientiæ autem inter materiam & genus sunt hæ. 1. quia vtrũq; est in multis. 2. quia vt genus est prius differentijs & speciebus, sic materia est antiquior formis & cõpositis. 3. sicut materia est in potentia ad formas, & ab ijs perficitur, itaq; ex materia & forma vnum cõpositum per se, sic eadem propemodũ dicimus de gñe & diffe-

Conuenientia atque differentia inter genus et materiã primam.

differentijs. 4. sicut non potest materia esse absque formis, sic nec genus sine differẽtijs. Discrimina verò iter genus & materiam sunt huiusmodi. 1. communitas materiæ est in eo vt multis formis subijciatur, generis autem in eo vt de multis speciebus dicatur. 2. communitas materię est in rerum natura extra animam, generis autem cõmunitas est in anima tantùm per abstractionem mẽtis. 3. materia non solùm secundum se totam, sed etiã secundum omnes partes suas singulares est icorruptibilis & ingenerabilis, genus verò quanquam totum & vniuersè sumptum est incorruptibile, tamen corrumpitur & generatur in suis singularibus. 4. materia prima, quæ est sub vna forma potest eadem numero esse sub alijs; at natura generis, quæ est in vno indiuiduo, non potest eadem numero esse in alio. 5. materia secundum existẽtiam est prior quã forma: at genus est posterius indiuiduis in quibus inest, quia vt genus est non habet esse nisi intelligibile, quod est posterius quàm existentia indiuiduorum, secundum illud Aristotelis, [Animal aut nihil est, aut posterius est.] 6. Genus est quippiam compositũ, & completum; at materia simplicissimum quiddam & imperfectum. Quocirca rectè Auerr. 1. Metaph. comm. 17. scriptum reliquit, materiam non esse genus, euidenter ac demõstratiue ostensum fuisse ab Alexandro. Ad 2. Respondetur materiam tripliciter prædicari de alijs: primò de toto composito, quæ prędicatio est denominatiua, vt cum dicimus statuam esse marmoream: tum de materijs quę sunt sub diuersis formis, nam materia hominis & equi est materia: postremò de suis partibus integralibus quarum quælibet est materia. prima & secunda prædicatio conuenit materiæ ratione formæ: tertia vero conuenit materiæ tum per se, tum ratione quantitatis; propter se quidem, quia quælibet pars materiæ est materia, alioquin materia non esset simplex, sed ex dissimilibus naturis concreta; propter quantitatem autem, quia materia ex se non habet partes distinctas, quarum vna sit extra illã, sed id accipit & habet a quantitate. Hinc autẽ patet solutio dubitationis. Verùm præterea sciendum est, duabus de caussis accidere posse vt totum aliquod prędicetur de partibus, nimirum vel positiuè, quia eadem forma totius sit in singulis partibus: vt forma aquę eadem est in omnibus partibus aquæ; vel priuatiuè quòd in toto non sit alia & diuersa forma quàm in partibus; ac hoc modo materia tota est eiusdẽ rationis cum oĩbus suis partibus; quia nulla pars materiæ primæ ex se habet aliquam formam, sed hoc est omniũ partium commune, quòd per se omnis formæ sunt expertes. Ad 3. Respondemus, duplicem esse vnitatem atque distinctionem, vnam entitatiuam & transcendentalem, propter quam vnumquodque eo ipso quo est ens, est unum & distinctum ab alijs; alteram formalem specificamq; propter quam res dicuntur conuenire & differre vel numero, vel specie, vel genere; priori modo materia dicitur vna & distincta ab alijs, non autem posteriori modo. Vide B. Tho. 1. par. q. 16. art. 7. in resp. ad 2. Sequitur nunc altera quæstio de dimensionibus interminatis.

Quantitatem interminatam immediatè inhærere materiæ primæ.

CAP. XVIII.

Magna & perdifficilis controuersia est inter Philosophos; Vtrũ quãtitas sit materię coæterna, & sit ingenerabilis & incorruptibilis, & antecedat formas omnes; an subsequatur formam substantialem, & more cæterarum formarum naturaliũ generetur & intereat. Intelligimus autem hoc loco per quantitatem, magnitudinem triplici dimensione completam, hoc est longitudine, latitudine atque crassitie: Vocatur autem quantitas hæc proximè inhærens materiæ primę ab Auerroe indeterminata; non quòd actu nullum terminum habeat, sed quia si ex se spectetur, nõ sit terminata, aut figurata: hoc enim accidit ei à formis ingredientibus in materiã. Proprium.n. est formæ, vt multis locis Arist. docet, continere & terminare; qua etiam de caussa forma appellatur terminus & finis; atque hoc ẽt modo materia prima

O dicitur

dicitur informis, non quòd actu nullam habeat formam, sed quod si spectetur ex sua ipsius natura, expers sit omnis formę. Videtur igitur nobis verisimillimum esse, quantitatem ex quo creata fuit à Deo materia, inesse in materia, & antegredi formas substantiales, & suapte natura interminatam esse, variè autem determinari ab agentibus naturalibus ꝓ varietate formarũ substantialium, quæ inducũtur in materiam; & per se nũquàm generari aut corrumpi, sed tãtùm ex accidenti, nimirùm ratione determinationis & figuræ; vt si sit globus ceræ, & in eo effingantur variæ figuræ, fiatq; vel rotundus, vel longus vel quadratus; quantitas quidem cerę non mutatur, terminatio aũt & figura eius variatur; sic agens naturale additione ac detractione formarum naturalium immutat quidem terminos & figuras quantitatis, sed ipsam quantitatis formam quã materia sua vi possidet, intelligimus fixam stabilem & immutabilẽ esse. Hanc autem sentẽtiam his rationibus confirmare possumus. 1. Materia non potest retinere existentiã suam mutata quãtitate, ergo si habet existentiam ex se & immutabilem & non a formis variabilẽ, habebit ẽt quantitatem ex se immutabilem, nec accipiet eam a formis. Quemadmodum enim si materia existentiam acciperet a formis, his mutatis, necesse esset materia identidem generari & interire, ita etiam si quantitatem acciperet a formis, his variatis oporteret quantitatẽ variari, qua sublata tollitur etiam existẽtia sine qua materia esse nõ potest. sic igitur cogitandum est, vniuersam materiæ molem simul a Deo productam esse, quę totum hoc spatium quod cęli ambitu circunscriptum atque comprehensum est, occuparet, atq; compleret; nec ea potest aliqua ex parte vel augeri, vel imminui, si enim quidquam augeretur, penetraret atque perrumperet cœlum; si minueretur, aliquid inane & vacuum relinqueretur; Ergo sicut sculptor ante sibi comparat eam vel æris, vel marmoris molem, quæ satis sit ad id operis perficiendum quod in animo habet: deinde vi artis illã materiã cudendo dolando variè forman do opus suum artificiosum fingit & absoluit, sic etiam contingit in rebus naturalibus.

Probatur decẽ & septem argumẽtis quãtitatẽ inhærere immediatè materię primę eiq; coæuã & inseparabilẽ esse.

A 2. Forma nõ dat materiæ vt sit materia, & vt sit subiectũ, sed præsupponit illam esse subiectum: quare similiter etiã præsupponet id sine quo materia nõ posset esse subiectum formę: hoc autem est quantitas, sicut enim materia non habet partes distinctas citra quantitatẽ; ita non potest secũdum varias partes suas varias formas accipere, nisi ꝑ quantitatem, ergo forma præsupponit quantitatẽ, neq; eam tribuit materiæ. 3. Forma substantialis ex se est indiuisibilis, & fit quãta ac diuisibilis ratione subiecti in quo recipiť, subiectum autem eius est materia, ergo

B efficitur diuisibilis propter quantitatem materię; at si forma tribueret quantitatẽ materiæ, non esset forma diuisibilis propter materiam, sed potius è cõtrario materia propter formam, vtpote à qua tribueretur ei quantitas. 4. Si quantitas immediatè non inest in materia prima, sed in toto composito, hoc est in materia & forma (ponatur enim nunc, quod posterius ostendetur, totum compositum nihil esse aliud quàm partes eius simul iũctas) hinc efficitur vt quantitas hominis sit in materia, & anima rationali tãquàm

C in subiecto. Quamobrẽ necesse erit animam rationalem esse quantam & diuisibilem. nam licet fieri possit, vt anima rationalis existens in subiecto quanto non sit quanta & diuisibilis; propterea quòd nec per se, nec in fieri, nec in esse, nec in operari, dependeat a tali subiecto; Illud tamẽ nullo modo fieri potest, ut in ea subiectiuè insit quantitas, & ipsa tamẽ non sit quanta: sicut fieri non potest vt in aliquo sit albedo, quod non sit album, non enim potest effectus formalis separari a forma, nec potest ullam ob caussam con-

D tingere vt forma non tribuat suum esse formale ei subiecto in quo inest. 5. Si duo agentia æqualis virtutis simul agere incipiãt in duas medietates ligni pedalis, eo instanti quo primùm nõ est forma ligni, formę quæ tunc ab illis agentibus inducendæ sunt, aut reperiunt materiam ligni in duas partes distinctam, aut non; si reperiunt distinctam, cum talis distinctio accidat materiæ propter quantitatẽ, vtique reperient quantitatem in materia; sin autem offendunt illam materiam indistinctam, in vna & eadem parte mate-

riæ

riæ indistinctè & confusè recipiētur illæ formæ;quo modo igitur per quantitatē posterius aduenientem rursum distingui & separari poterunt?& certè sicut forma præsupponit materiā, ita multitudo & distinctio formarum præsupponit multitudinem & distinctionem materiæ,quæ sine dubio prouenit a quantitate.6.Omne quod mouetur oportet esse diuisibile,vt ē in 6.Phy.tex.32.sed materia ē primum subiectum omnium trāsmutationum: nō enim alia ratione formę substātiales expromuntur de sinu & potestate materiæ,quam per eius trāsmutationē; oportet igitur materiam esse quantam; in eo.n.quod est indiuisibile,nulla trāsmutatio inesse potest. 7.Qualitates primæ inhærent materiæ primæ & præcedūt formas substātiales,& alteratio quę secundam eas fit,proxime attingit materiam primam,ergo quātitas est in materia prima ante formas substātiales : antecedens probatur ex iis quæ scripta sunt in 2.lib.de Gener.text.6. Consequentia autem per se manifesta est:nam nec qualitas sensibilis,nec alteratio quæ est secūdū qualitates, potest esse in subiecto nō quanto,vt docet Arist.6. Phy.& in libro de sensu & sensili.8. Si quantitas non est materię coæterna,sed producitur de nouo,quęrēdum est a quo producatur;omnis. n. effectus habet suam caussam propriam:Dices esse aliquod proprium efficiens quantitatis. Cōtra,quia sic cætera agentia non producerent quantitatem; & cum nulla actio Physica obiri possit sine quantitate,nihil planè agerēt. Dices forte produci eā ab omnibus agētibus. Contra,omnis effectus,si est vnus,referēdus ē ad vnā caussam,& quamuis a multis producatur,tamen nō proudcitur ab eis vt multa & diuersa sunt,sed vt habēt vnum aliquid cōmune. Quod ergo erit hoc commune propter quod omnia agētia producerent quantitatem ? non forma,nulla enim forma substantialis reperitur communis omnibus rebus naturalibus; nec materia, qđ ea non actiua sit sed tantum passiua:non igitur quantitas a quoquam producitur,sed ingenita est vna cum ipsa materia; & cum quantitas non sit forma vim habēs agendi,ne fingi quidem potest vnam quantitatē ab alia

A quantitate produci.9.Si quātitas producitur, aut ea recipitur in materia quæ habet quātitatē aut non;si prius dicatur vel erit progressus in infinitum in quantitatibus, vel erit aliqua quantitas quæ non producatur; & cum omnium quantitatum eadem sit ratio,quod de una dicitur,idem similiter pronunciandū erit de cęteris;sin aūt posterius affirmetur dicatúrq; quantitatē recipi in materia nō quātā, sic qđ est quātū & diuisibile recipietur in eo qđ est indiuisibile;quod manifestā in se repugnantiā & contradictionē continet. 10. Omnes Philosophi affe-

B runt quantitatē tenere se ex parte materiæ; multa verò alia accidētia ex parte formæ:at si quātitas pduceret ab agente,eamq; forma substantialis secum ferret & tribueret materiæ, potius dicēdū esset quantitatem tenere se ex parte formæ quam ex parte materiæ. 11. Si quantitas sequeretur formam substantialē, ergo non posset abstrahi à forma substātiali; quod enim posterius est, nō potest perfectè abstrahi a priori: At quātitas & a Mathematico & à Metaphysico abstrahitur ab omni forma naturali,quin etiā

C consideratio quantitatis secūdum naturam, prior est quàm cōsideratio physica formarum naturalium.Ex quo factū est, vt præter Physicam sit alia scientia quæ per se agat de quātitate,id quod in aliis accidentibus physicis non contingit.12. Aristot.2.de generat. 27. & ante in 1. de generat.textu 24. docet accidentia quæ sunt communia generato & corrupto eadē manere in vtroq;,vt cum aer uertitur in ignem, humor quidē aeris vt qui sit repugnans igni prorsus deletur,calor autem aeris cū sit congruēs naturę ignis

D idē manet; sed quātitas ē cōis omnibus rebus naturalibus,ergo debet eadē manere i omnibus, nec est vlla caussa cur a singulis agentibus generari & corrūpi debeat.13.Sicut materia in trāsmutatione non mutatur sed manet eadē,propterea ꝙ est subiectū transmutationis quod manere debet idē ante & post,sic etiam quātitas debet permanere eadē.Etenim materia subijcitur transmutationi per quantitatē; & sanè sicut materia ē subiectū vt quod(sic enim loquitur nunc Philosophi)oium transmutationū & forma-

O 2 rum,

rum, ita quantitàs eſt ſubiectum omniũ vt quo. 14. Si quãtitas producitur de nouo, vel igitur ex nihilo, at ſic crearet̃; vel ex materia nõ quanta, at qui fieri poteſt, vt ex eo quod eſt indiuiſibile nec vllas prorſus habet partes, ꝓdeat aliquid lõgũ, latũ & craſsum, & habẽs partes extra partes. 15. In aquæ iteritu, ſi quãtitas eius corrũpitur, quærendũ eſt a quo corrumpatur: non ab aliquo cõtrario, tum quia nihil eſt cõtrarium quantitati, tum etiam quia omnia contraria ſicut habẽt eandem materiam communem, ſic etiã quantitatem; ſi quidem mutua contrariorum actio, quæ eſt alteratio, ſit ĩ eodẽ ſubiecto quãto; nec ob interitum formę aquæ dici poteſt corrũpi quantitas, quia licèt quantitas aquæ ratione talis termini & figuræ quam gerit in aqua, pendeat à forma aquæ, tamen ut quãtitas eſt, cũ ſit communiter in cunctis rebus naturalibus, non poteſt pẽdere à forma aquæ. Et quod oſtenſum eſt de aqua idem in alijs demonſtrari poteſt. 16. Vel quantitas producitur a quantitate, veluti calor à calore, atqui quantitas non eſt actiua; vel a qualitate aliqua actiua; at quãtitas ſecundum naturam prior eſt qualitate, eique neceſsariò præſupponitur tam in fieri, quam in eſse, & operari; ergo quantitas eſt ingenerabilis. 17. Videt̃ Ariſtoteles hoc ſentire, is enim multis locis ſignificat quantitatem eſse propriam affectionem materiæ; & in 3. Phy. Scribit infinitatẽ quantitatis prouenire ex materia, eius autem determinationem à forma; in 4. Phy. ipſam materiam appellat indefinitum & interuallum; in 7 Metap. tex. 8. innuit quantiatem primò ineſſe materiæ, eamq; diffiniri & determinari a quantitate. Idem Plato etiam declarare uoluit, nominans materiam magnum & paruum. Hanc item ſentẽtiam Simplicius 1. Phy. ſuper tex. 69. quanquam verbis obſcuris & Platonicis, uidetur attribuere Platoni & Ariſtoteli. Eiuſdem opinionis grauis interpres & defenſorẽ Auer. in lib. de ſubſtãtia orbis; In. 1. Ph. com. 63. & in Epitome Met. tractat. 2. capite vltimo. Ammon. in Categoria Quãtitatis ita ſcribit: Quantitas ẽm ſibi locum in rerum natura uendicat: prima. n. materia prius in molẽ elata, quantita-

Ariſtoteles, Plato, Simplic. Ammonius. Auer. Philoponus auctores huius ſẽtẽtię.

A tem habet, quod ſecundum ſubiectum Ariſt. nominat, tũ formas ſuſcipit, & fit compoſitum.] Hęc ille. Philopponus primo libro de Generatione ſuper tex. 33. inquit, quantum trifariam dimenſum eſſe ſubiectum immutabile, & permanere ĩ omni generatione ac mutatione: & ibidem ſuper textũ 40. ait materiam propinquam ſubſtratam omnibus formis & per ſe immutabilem eſſe corpus trifariã dimẽſum. Sed quia hęc opinio à multis & ſane doctis viris vehemẽter oppugnatur, nec ĩ ſe paucas habet dubitationes, volumus quæcunq; contra eam afferri poſſunt, diligẽter ac propriè commemorare, atque refellere.

Opinio & argumenta eorum qui contra ſentiunt & oppugnant dimenſiones interminatas.

CAP. XIX.

QVI opinãtur quãtitatem, nec eſſe incorruptibilem, nec immediatè inhęrere ĩ materia prima, ſed in C toto cõpoſito, has ſexdecim pro ſua opinione & contra ſententiam noſtram, rationes afferre poſſunt. 1. Ariſ. in Categoria Subſtantiæ ait, [Alia oĩa vel dici de ſubſtantia prima vel eſſe in ea; nam ſecũdæ ſubſtantiæ dicuntur de prima, accidẽtia verò in ea inſunt: quamobtem ſublatis primis ſubſtãtiis, nihil aliorum remanere poſſet.] Ex quibus verbis licèt intelligere accidentia omnia habere pro ſubiecto ſuo primam ſubſtantiam, quæ eſt ſubſtantia compoſita. Quare quantitas nõ eſt immediatè in materia prima; ſed D in toto compoſito. 2. in 7. Metaph. tex. 4. dicitur ſubſtantia eſſe prior accidẽte, ratione, natura, & tempore; & ibi loquitur Ariſt. de ſubſtantia prædicamentali, quę eſt compoſita; ſi igitur ſubſtantia compoſita ſecundum naturam præcedit omne accidens, ergo etiam quantitatẽ; quare non erit quantitas æterna, exiſtẽs in materia ante formas ſubſtantiales. 3. In 5. Phyſ. tex. 8. Scriptum eſt, ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, non eſſe in loco, at ſi materia prima habens quanti-

D. Tho. in opuſ. 32. q. eſt de dimẽſionibus interminatis Durandus 1. ſent. diſt. 8. q. 4. Heruaus quol. 2. q. 10.

quantitatem subijceretur generationi, A procul dubio esset in loco, siquidem locus debetur rei cuilibet propter quantitatem, quæ in ea inest. 4. Secundum Aristot. omnis forma materialis est corruptibilis, & materia habet potentiam cōtradictionis ad esse & non esse, ergo cum quantitas sit forma materialis, erit corruptibilis, & materia habebit potentiam ad esse & non esse quantitatis, ergo non est quantitas materiæ coæterna. 5. Idem est subiectum augmentationis & quantitatis, siquidem augmentatio est motus per se tendens ad quantitatem, sed proprium subiectum augmentationis non B est sola materia sed totum compositum, imò augmentatio non fit ratione materiæ, sed ratione formæ, ut Aristoteles docet in 2. de Anima, & in 1. de Gener. ubi agit de augmentatione, ergo &c. 6. Auerroes 2. de Anima commen. 4. ait hoc esse discrimen inter formam substantialem, & accidentalem, quòd substantialis habet pro subiecto ens in potentia, nempe materiam primam, accidentalis verò ens in actu quod est ipsum compositum, sed quantitas est forma accidentalis, ergo subiectum eius non est materia pri- C ma, sed totum compositum. 7. Auerroes in Epitome Metaph. tractatu 2. cap. ult. ait dimensiones interminatas non actu, sed potentia inesse in materia prima, ergo materia non habet actu quantitatem aliquam priùs quàm accipiat formam substantialem. 8. Secundum Auerroem lib. 12. Metaphysicæ commento 39. omne compositum est nouum, ergo compositum ex materia prima & quantitate nō est æternum. 9. Idem est subiectum quantitatis interminatæ & terminatæ, quippe cum hæ duæ quantitates non differant D secundum rem sed tantummodo secundum rationem, sed quantitas terminata sequitur formam & habet pro subiecto ipsum compositum, ergo similiter etiam interminata. 10. Ens per se, est prius, quàm ens per accidens, sed ex materia & forma substantiali fit ens per se, ex materia verò & quantitate fit unum ens per accidēs, ergo forma substantialis in materia præcedit quantitatem. 11. Si quantitas immediatè & semper inhæret materiæ, ergo maior esset unio materiæ cum quantitate quàm cum forma substantiali, illa enim esset immediate & in dissolubilis, hæc autem minimè; at hoc falsum est: cum enim materia & forma substantialis pertineant ad idem prædicamentum, & cum componant unum ens per se, cuius sint partes essentiales, & cum forma substantialis sit propria perfectio materiæ, maiorem utique habebit materia coniunctionem cū forma substantiali, quàm cum accidentali.

12. Si quantitas esset coæterna materiæ; ergo essent quatuor principia generationis, nimirum Materia, Forma, Priuatio, & Quantitas. 13. Prius est esse simpliciter, quàm esse secundum quid, quia esse secundum quid præsupponit esse, sed forma substantialis, materiæ largitur esse simpliciter, accidentalis autem tantū esse secundum quid, ergo illa præcedit hanc, non potest igitur quantitas esse in materia ante formam substantialem.

14. Nulla est quantitas interminata etiā si secundum se consideretur citra formas substantiales. nam uniuersa materiæ moles per se sumpta, non est infinita sed finita, quippe cum tota contineatur ambitu orbis Lunę, & si esset tota simul, haberet figuram rotundam, quoniam undique perfecte terminaretur a cœlo, quemadmodum contingit in elemētis.

15. Cum ex minori quātitate fit maior, id quod accipit in rarefactione, non manet eadem quantitas, alioquin idem esset maius & minus, ergo acquiritur de nouo aliqua pars quantitatis; sed in quātitate eadem est ratio vnius partis & totius. si igitur una pars eius de nouo est generabilis, similiter etiam tota erit generabilis. 16. Omne accidens definitur per suum subiectum, sed quantitas non potest definiri per materiam primam, siquidem definitio debet esse ex iis quæ sunt nota, & magis nota, quàm id quod definitur, sed materia prima est res quędam ignota, ut est apud Arist. 7. Metap. tex. 35. & certe ignotior est quantitate, ergo materia prima non est immediatum subiectum quantitatis, sed potius totum compositum.

Soluuntur supradictę rationes.

CAP. XX.

QVanquam hæc opinio, tum propter auctoritatem eorum qui eã sequuntur, tum pp supradictas rationes quibus ea comprobatur, nec dãnanda nec contemnenda sit; nos tamen, quod contrariam sententiam, quam supra explanauimus & multis rationibus communiuimus, probabiliorem esse iudicamus, enitemur soluere rationes supradictas. Ad primam rationem ita respondemus: Omnia accidẽtia esse in prima substãtia, vel inhæsiue, vt albedo, vel denominatiuè, vt quantitas & qualitates primæ, quæ inhęrẽt quidem immediatè in materia prima, sed cum ea sit pars cõpositi, fit vt pp eam ipsum compositum denominet ab illiusmodi accidentibus. adde quòd, cum nec secundæ substantiæ sine primis existere queant, nec materia extra ipsum compositum, rectè profectò dixit Aristot. omnia accidentia esse in prima substantia. Illam verò sentẽtiam Aristotelis, (sublatis primis substãtijs nihil aliorum remanere) tripliciter interpretari possumus: Primò sublata prima substantia tolli accidentia, quædã simpliciter, nempe quæ consequuntur formam vel compositum; alia vero secũdum quid, hoc est vel ratione gradus certi & determinati, ut in primis qualitatibus, uel ratione terminationis, ut in quãtitate. Nã cum ex igne fit aer, corrupto igne licet maneat calor, non tamen talis & tantus calor: qualis & quantus erat in igne, is enim nõ cõpetit aeri, nec in alio corpore quàm in igne esse potest; idem de quantitate dicendum est. Deinde si primæ substantia tollatur penitus & secundum omnes suas partes, hoc est tam secundum materiam quàm formam, nullum accidens manere potest; nam cum nullum accidens per se cohærere queat, in quo inerit tãquàm in subiecto? Postremò, cum tam materia quàm omnia accidentia sint propter formam & compositum, accidens enim est dispositio formæ substantialis, uel ad eam procreandam, uel conseruandam, uel ad eius actiones

Quo intelligendũ sit omnia accidẽtia esse ĩ prima substantia & ab ea pẽdere.

A exercendas, sublata prima substantia; si manerẽt cætera, sane frustra essẽt: Deus autẽ & natura nihil permittunt frustra esse in rebus, ille igitur locus, & illa sẽtentia Aristo. nequaquam officit sententiæ nostrę. Ad 2. Substantia composita est prior accidẽtibus non eodem modo, sed quibusdam tempore, nimirum iis quæ illi adsunt & absũt præter ipsius interitũ: aliis secũdum rationem & cognitionem, & sic est prior ꝓpria passione: alijs secundum naturam. i. secundum perfectionẽ, & sic est prior quantitate interminata: vel dicito, substantiam compositam esse B omnibus accidentibus terminatis priorem, interminatis verò, si non secundum se totam, saltem rõne partis, hoc est rõne materiæ esse quoque priorem. Ad 3. Arist. in illo 8. tex. quinti lib. Physic. per id quod generatur, non intelligit subiectum generationis, quod est materia prima, sed totum compositum, id enim ꝓpriè generari dicitur; ita vt vis rationis Aristotelicæ, qua demonstrat generationem non esse motum sit hæc: Id quod verè mouetur, existit actu & i aliquo certo loco, vt id quod albescit uel nigrescit C & id qđ augetur, vel mouetur secũdum locum; dicitur. n. statua nigrescere, vel planta augeri, vel animal moueri secundũ locum, quæ omnia actu existunt: At qđ generatur, nondum actu est, sumẽdo generationem non solùm proprie pro illa introductione formæ substãtialis, quę fit in instanti, sed etiam pro tota dispositione præuia, quæ rõne finis, ad quem naturaliter tendit, ferè uocatur a Philosophis generatio. generatur enim homo & nondum actu est, non. n. sicut in alteratione, ante & post permanet subiectum idem habẽs nomen & speciẽ, ita contin D git in generatione: statua. n. quę dealbatur, ante & post dealbationem manet & nominatur statua, at cum ex semine generatur equus, ante generationem est semen & nõ equus, post generationem est equus & non est semen. Atque hęc est germana sententia illorum uerborũ Aristo. Sed pręterea respondemus, duplicẽ esse locum, unum indefinitum, alterum determinatum ad unam aliquam certã differentiam loci; uti sursum uel deorsum; prior locus conuenit rebus ꝓpter quan-

An substãtia composita sit prior omnib. accidentibus.

Quo pacto id quod generatur nec sit ens actu nec sit in loco.

quantitatem, posterior autem, ob qualitates motiuas, grauitatem inquam & leuitatem. Materia igitur pp quantitatem quam habet, est in loco indefinitè, hoc est non magis sursum quàm deorsum; determinatur autem ad hanc uel illam differẽtiam loci, a qualitatibus motiuis quas accipit ab agentibus naturalibus. Itaque Aristot. cum ait, id quod generatur non esse in loco, id autem quod mouetur esse in loco, loquitur de esse in loco non priori, sed posteriori modo. Ad 4. Cũ aiũt Peripatetici formas materiales esse corruptibiles, loquuntur de formis substantialibus, non autem accidentalibus qualis est quantitas. Ad 5. Quoniam augmentatio non tendit ad quãtitatem simpliciter, sed ad quãtitatem terminatam & perfectam & conueniẽtem naturæ niuentis, ideo subiectum augmẽtationis non est materia prima, sed totũ compositum. Ad 6. Auerr. in illo 4. commento 2. de Anima loquitur de accidentibus determinatis, non autẽ de indeterminatis, cuiusmodi est quantitas de qua nunc agimus. Ad 7. Quia proprium est actus & formæ, terminare & diffinire, quantitas autem interminata, nec ex se nec ex materia habet vllum certum terminum, ideo dicitur esse potentia & nõ actu; & sicut materia, quãuis sit actu materia, tamen quia est in potentia ad omnes formas dr̃ ens in potentia, sic quantitas interminata licet actu sit quãtitas, tamen quia est in potẽtia ad omnes terminos & figuras quantitatis quas potest accipere ab agentibus naturalibus, vocatur quantitas in potentia: & hic est intellectus atque sententia illorum verborũ Auerrois. Ad 8. Omne compositum esse nouũ: intelligit Auerroes de eo qđ est verè compositum, cuiusmodi est cõpositum substantiale, non autem accidẽtale. Ad 9. Cum eadem secundum rem sit quantitas terminata & interminata, idem erit utriusque subiectum inhæsionis: Verum terminata dicit̃ esse in toto composito denominatiuè, quatenus determinatio quantitatis fit ab agente naturali propter formam substãtialem, & propter opportunitatem ipsius compositi naturalis. Ad 10. Ens per se, prius est simpliciter quam ens per accidẽs, sed

A in hac vel illa re, nihil prohibet aliquod ens per accidẽs esse prius quàm aliquod ens per se, præsertim si illud sit naturalis & necessaria præparatio atque dispositio ad productionem huius; id quod contingit in materia & quantitate respectu formæ substantialis & ipsius compositi.

Ad 11. Illa est simpliciter maior vnio, ex qua fit magis vnum, & cum ex materia & forma substantiali fiat magis vnum, quia fit vnum ens per se, quàm ex materia & quantitate ex quibus fit vnum per accidens & secundum quid, ideo simpliciter maior vnio est inter materiam & formã

B substantialem, quàm materię cum quantitate, secundum quid autem illa vnio minor est quàm hæc, quatenus hæc est magis immediata, & indissolubilis. Ad 12. Quantitas non est principium generationis diuersum a materia, sed ptinet ad caussalitatem eius tãquam dispositio necessaria materiæ, vt ea queat subijci trãsmutationi, neque enim materia posset subijci transmutationibus physicis nisi ante quantitatem haberet: at priuatio habet diuersam rationem principij, nempe tanquam terminus a quo. Ad 13. Si

C forma daret materiæ esse ens & existere in rebus, sine dubio forma substantialis in materia præcederet quãtitatem, prius enim est materia esse ens, & habere esse quantum; sed quia materia non est ens nec simpliciter existit propter formam, vt supra ostensum est, id circo argumentum nil valet. Dicitur autem forma substantialis dare esse simpliciter, quia simul cum materia facit vnum ens per se completum & sub determinato gradu & specie entium constitutum, quod non potest facere vlla forma accidenta-

D lis. Ad 14. Licèt vniuersa quantitatis moles terminata sit, vtpotè quæ cœli finibus circunscripta tota contineatur, tamen dicitur interminata, propter innumerabiles terminos & figuras quas ipsa quidem in se non habet, sed eas potest accipere ab agentibus naturalibus secundum varietatem formarum substantialiũ quæ inducuntur in materiam; queadmodum lignũ aliquod dici posset informe, ratione formarum artificialiũ quas accipere potest ab arte. Ad 15. In rarefactione eadem est ratio quãtitatis & materię:

Cur dicatur quantitas interminata.

nam ficut ibi plus existit quantitatis, ita A quoque plus materiæ: quemadmodum enim per rarefactioné partes quātitatis multiplicātur, sic etiam partes materiæ: quare si nolunt in rarefactione vllā materię particulam de nouo acquiri, idem quoq; sentire debét de quantitate. Nos igitur respondemus, acquiri nouum terminum & nouā extensionem quantitatis, non autem nouam partem quantitatis; de qua re aliàs plura dicentur; nam quęstio de rarefactione perdifficilis est, & diligentem atq; accuratam tractationem deposcit. Ad 16. Licèt materia prima secundum nos sit ignota, & secūdum B naturam sit etiam ignota comparatione formę substātialis, tamen est notior simpliciter quantitate. Etenim Aristo. 6. lib. topicorum docet id esse notius simpliciter, qđ est prius, & a quo dependet aliud, constat autem materiam esse secundum naturam priorem quantitate, cum sit subiectum eius, quare si quantitas definiatur per materiam, non definietur per aliquid ignotius; posset auté confici huiusmodi descriptio quātitatis interminatæ. [Quātitas interminata est quātitas, quæ per se nec rotūda, nec quadrata, nec triāgularis est, nec habet vllam figurā earū, C quibus species rerum naturalium determinantur, sed est in potentia ad eas omnes. Est item prima dispositio materiæ, qua materia efficitur idonea vt subijci queat cunctis mutationibus physicis, & vt in diuersis partibus suis diuersas formas substantiales simul possit accipere.] Sed de interminata quātitate hactenus. Posset etiam hoc loco disputari contra eos qui faciunt in materia prima nescio quam inchoationem formarum, sed qm̄ hæc opinio iampridé explosa est ab omnibus, eiusq; falsitas & absurditas per se manifesta est, superuacaneum esse duximus ea de re verba facere. Restat vltima quæstio de materia: nam cum explicatū sit de materia an sit, quid sit, & qualis sit, reliquū est docere propter quid sit.

Quid sit quātitas i̇̄terminata

Vide Paulum Soncinaté 7. lib. Metaphysica q. 27 & 28.

***

Propter quid sit materia & de potentia eius duplici.

C A P. XXI.

Materia est propter id ad quod ipsa refertur; triplex aūt est relatio materiæ primæ, vna ad agens, altera ad formā, tertia ad cōpositū. Primò enim materia refertur ad agés, sicut potentia passiua ad actiuam, & sicut mobile ad moués. Etenim potentia actiua est principium transmutandi aliud in quantū aliud, & potentia passiua est principium, vt trāsmutetur ab alio inquantū aliud est. Deinde materia refertur ad formam tanquam potétia materialis ad actum formalem, tāquam perfectibile ad suam perfectionem. Est enim forma, finis materiæ, vt est apud Aristot. 2. Physi. tex. 81. & 91. quā rem pulchrè declarat Auerroes in libro de beatitudine animæ, extremis verbis ita scribens. [Materia est ens & in seipsa & in sui natura propter formam, & eius perfectio est vt recipiat formam, nam si forma non esset, neque materia esset.] Postremò forma refertur ad totum compositum vt caussa ad caussatū; caussalitas enim materię est in eo, vt ex ea fiat aliquid ita vt insit: id autem quod fit ex materia, est totum compositum; refertur etiam materia ad compositum vt pars ad totum, cum esse partis sit propter esse totius, pręsertim eius partis quæ non potest per se cohęrere extra totum; hęc autem caussalitas, est communis materiæ cum forma, siquidem ambę sunt partes essentiales totius compositi. D Relatio autem materię ad ipsam transmutationem, nō differt vel ab ea quę est ad agés, vel ab ea quę est ad formam. Inter has tres relationes is ordo cernitur, vt ordine generationis, relatio ad agens, sit prima, ad formā secunda, ad cōpositū tertia. primùm enim materia mutatur & disponitur ab agente, tū accipit formam, ad extremum ex coniunctione formę cū materia existit compositum. Relatio ad agés est extrinseca, & viget tantùm in ipso fieri, hoc est dum res fit & generatur; materia enim indiget agéte, vt ab eo trāsmutetur

Triplex relatio materia. ad agens ad formā & ad cōpositum.

mutetur,& sic in ea producatur forma, qua producta non est amplius opus agēte. Relatio ad formā & compositum, est intrinseca, & consistit non modo dū res fit, sed etiam postquàm facta est quādiu res manet; & hæc relatio continet perfectionem materiæ. At si spectetur natura ipsius materię, principalis eius relatio ē ad formam; hanc enim expetit ut turpe pulchrum, & ut suum actum atq; perfectionem; quo fit ut sibi inuicē omni ex parte semper aptè respōdeant, & sint ad aliquid, ut dicitur 2. Phy. tex. 26. forma enim est finis materiæ, ut ante diximus. Sin autem cōsideretur intentio naturæ, principalis eius relatio est ad cōpositū; natura enim materiā ordinat ad formā & utramq; ad totum compositum; hoc enim est quod p se subsistit, & quod operationes naturales exercet, & quo natura tendit, & in quo tandē cōquiescit. Verum quia in hisce relationibus materiæ, includitur potentia, eaque magnas difficultates habet, de ipsa necessariò dicendum est.

Hāc distinctionē potentiæ innuit Auer. 1. de Cælo com. 120. & 4. Phy. com. 120. Præclara doctrina de duplici materię potentia.

Duplex est potentia, una quæ conuenit materiæ ex sua ipsius ui & natura, altera, quæ cōuenit ei put est ab agēte destinata & determinata ad hāc uel aliam formā; nā cū materia ēe nequeat sine potētia, duplex aūt sit materia, prima & secūda, necesse est similiter etiā duplicem esse potentiam, unam quæ conuenit materiæ primæ, alteram quæ secundæ. Hæ duæ potentiæ uariis uocabulis distingūtur; illa dr prima, indeterminata, uniuersalis, remota, cōfusa, essentialis materiæ & inseparabilis ab ea: Hæc autē appellatur secunda, determinata, particularis, propinqua, distincta, accidentalis materię & ab ea separabilis. Vtrauis aūt potētia tripliciter accipi pōt uel subiectiuè & idem est quod materia potēs; uel formaliter pro illo respectu & habitudine potentiæ ad actū; uel terminatiue, nimirum pro ipso actu & forma ad quam terminatur potentia: primo modo, potētia est substantia non differens à materia; secundo modo, est relatio uel de prædicamento Ad aliquid, uel certè transcendētalis; tertio modo, tota spectat formā à qua & unitatem & distinctionē accipit: possēt fortasse etiam quarto modo accipi potentia prout est quædam qualitas secūdæ speciei, hoc est naturalis quædā habilitas ad recipiēdas formas. Quid autem intersit inter possibilitatē & potētiam, vide apud Auerroem in libro de Beatitudine animæ ca. 2. vbi vult nomē possibilitatis esse magis intrinsecum & substantiale rei quam nomen potentiæ, & potentiam, inquit necesse est exire in actum in aliquo indiuiduo speciei, & in aliquo tempore, at possibilitatem minimè. Sed quid inter potētiam primam & secundam intersit, ostendamus.

Quatuor differentiæ inter potentiam primam & secundā materiæ. Potentia est de essentia materiæ.

Inter has duas materiæ potētias, quatuor sunt differentiæ. Vna differētia est, primā potentiā esse materiæ essentialē, secundam autem esse accidentalē. Quid autem prima potentia sit essentialis materiæ, ex his ostendi potest. Primò, quia multis locis Aris. describit materiam p esse ens in potētia, qua re significat potētiam essentialē esse materię. Tum, Auer. in lib. de substantia orbis cap. 1. ait potētiam esse differentiam substātialem materiæ. Deinde ita se habet potētia ad materiam, sicut actus ad formam, sed essentiale est formæ, esse actū, ergo similiter essentialis erit materiæ potentia. Postea Arist. lib 8. Metaphysicæ tex. 15. inquit, ideo ex materia & forma fieri vnū, quia materia est in potentia, forma autem est actus: Si igitur potentia nō esset materię essentialis, non posset vnum quidpiā essentialiter fieri ex materia & forma. Prę terea, si potētia non est essentialis materiæ, ergo posset intelligi materia absque potentia ad formam, at id est contra Aristot. qui 2. Phy. tex. 26. inquit, materiam & formam esse ad aliquid, quare nō poterit vnū intelligi sine altero. Et Auer. 4. Phys. cōm. ita 17 ita scribit, [difficile ē cognoscere quidditatem primorū principiorum, nimirum materię & formę; intelligere autem materiā sine forma, est impossibile. Postremò, materia essentialiter est incōpleta, alioqui nō esset pars essentialis alterius; ergo ordinatur essentialiter ad id à quo perficitur & cōplet, id aūt est forma; ad eam uerò dirigi & ordinari non potest sine potētia, est igitur potentia essentialis materiæ. Quod autē secunda potentia sit accidentalis materiæ, hoc modo demōstrari potest. Primò, quia

quia secunda potentia est determinata, essentia verò materiæ, per se est indeterminata; nullum autem determinatum est de essentia indeteterminati. Deinde potentiæ secundæ sunt multæ & variæ, v.g. ad hominem, ad equũ & ad alias species & indiuidua rerum naturaliũ: at essentia materiæ vna est. Denique potentia secunda contrahit & determinat primam, largiendo materiæ dispositiones accidentarias per quas ea fit determinatè habilis ad certam aliquã formã accipiẽdam; in quibus dispositionibus cum maximè posita sit vis secundæ potẽtiæ, non potest ea pertinere ad essentiã materiæ. Altera differentia est; primã potentiã re nõ distingui à materia; si enim ea vt dictum est, attingit essentiam materię, nõ potest ab ea, re distingui alioquin essentia materiæ non esset simplex sed composita. At secunda potentia re distinguitur à materia; siquidem in se continet accidẽtales dispositiones re diuersas à materia. Tertia differentia est, primam potentiam esse vnam, quia est vna essentia materiæ, & quia talis potentia conuenit materiæ per se sumptæ, quæ vno modo indeterminatè & indifferenter se habet ad omnes formas, & quia si talis potentia esset multiplex, non esset indistincta respectu formarum. Etenim vbi est multitudo ibi est distinctio: at secunda potentia est multiplex non secus quàm forma ad quã determinatè refertur; si .n. sunt variæ dispositiones materiæ pro varietate formarum, & si quælibet forma suam sibi propriam vendicat materiam, denique si numerus & distinctio huiusmodi potentiarũ spectari debet ex formis ad quas referũtur, necesse profectò est has secundas potentias multas & uarias esse. Quarta differentia est, primam potentiam esse ingenerabilem atque incorruptibilem; nam cum sit essentialis materiæ, non posset abesse materiæ sine eius interitu; adde quod si prima potentia interiret, materia nullam formam posset accipere, quare cessaret generatio, imò cuncta in nihilũ reciderent. Quamobrem Aristoteles 1. Phy. tex. 82. ait, materiã generari & corrumpi per accidens rõne priuationis, per se autem & secundum potentiã suam esse

A se ingenerabilem & incorruptibilem; & in 5. Metaph. tex. 5. loquens de materia ita scribit [item natura dicitur, ex quo primo inordinato existente & immobili ex sua potentia, aut est aut fit aliquid eorum quæ natura sunt.] secundam autem potentiã necesse est uariè mutari, quemadmodũ contingit in secundis materiis & in accidentarijs dispositionibus ipsius materię. Verum ex iis quæ dicta sunt de prima illa materiæ potentia, nonnullæ existunt difficultates, quas deinceps explicare oportet.

B

Dubitationes contra ea quæ dicta sunt de potentia materiæ.

CAP. XXII.

PRIMA Dubitatio quæ primo loco tractari & enodari debet, sic se habet. aut prima materiæ potẽtia dicitur esse essentialis materiæ, quia est de ipsius essentia, at hoc est contra Themistium qui 1. Physicorũ super tex. 61. in illa sua nobili digressione de potentia
C materiæ, ait materiã esse quidpiam absolutum, actu existẽs, eiq; accidere potẽtiam: aut dicitur essentialis, quoniam est proprietas quædam consequẽs essentiam materiæ per quã natura materiæ nobis innotescit: at sic posset materia intelligi sine potẽtia, sicut homo intelligi potest, tametsi eum risibilẽm esse nõ intelligamus; qđ est contra Arist. & Auer. locis in præcedenti capite positis. 2. Dubitatio. videtur Auer. sibi contradicere, nam in libro de substantia orbis cap. 1. scribit potentiam esse differentiam sub-
D stantialem materiæ, at in 1. Phys. com. 70. ait potentiã non esse substantiã materiæ, qm̃ illa est corruptibilis & de prædicamẽto Relationis, & in 12. Met. cõm. 11. inquit materiã sm̃ naturã suã eẽ una at potentias eius multas esse, & numerũ potentiarũ esse sicut numerũ formarũ; qđ nõ esset verũ si potẽtia esset materię essentialis. 3. Dubitatio. Si potẽtia materiæ est immutabilis, ergo idẽ numero qđ est corruptũ poterit redire; qđ est cõtra Arist. in fine 2. li. de Generat. probatur consequẽtia, nã si corrupta forma, manet

net in materia potentia passiua ad illam (quippe cum potentia materiæ ponatur immutabilis) & omni potentiæ passiuæ respondet aliqua potentia actiua: vbi est autẽ potentia passiua & actiua, pōt esse effectus, ergo posset quod semel interijt idẽ numero regenerari. 4. Dubitatio, qđ est in potentia, tãdem reducitur ad actũ; ergo si materia est in potentia, erit aliquando actu, & sic amittet potentiã suã, nam adueniente actu euanescit potẽtia, at materia sine omni potẽtia esse neqt. Deinde, si materia est in potẽtia ad omnes formas, aliquando habebit omnes, quibus habitis cessabit generatio: non. n. erunt aliæ formæ quę generari queãt; & tunc illæ formæ quæ suapte natura corruptibiles sunt, aut corrũpentur aut nõ; si corrumpentur, materia remanebit fine vlla forma, si non corrumpentur, erit aliquid corruptibile, quod nunquam corrũpetur, quod est contra Aristot. in 1. lib. de Cœlo. 5. Dubitatio. An materia sit in potentia ad omnes formas tam indiuiduales quam specificas æqualiter nec ne, merito dubitari & in quæstionem vocari potest. 6. Dubitatio. Cum Philosophi, maximè qui sunt Theologi, dicãt aliud esse recipi in materia eamque informare, & aliud educi è potentia materię, vt patet in anima rationali, merito dubitatur quid sit educi è potentia materiæ? Sed ad has dubitationes potest breuiter responderi ad hunc modum.

Ad 1. Respõdemus, & si vtraq; opinio probabiliter defendi potest, nimirũ primam illam potentiã esse de esentia materiæ, & ipsam non esse de esentia materiæ, sed dici essẽtialem, quia est proprietas quędã naturalis materiæ ex eius manans essẽtia; & pro prima opinione ad testimonium Themistij responderi posset, aut eum ibi loqui de secũda potẽtia materiæ non de prima, aut eum intelligere materiam non esse ipsam puram potentiam, sed quiddam absolutum in genere entis, cui quasi differẽtia quædam accedit potentia: & si, inquam, vtraq; hæc sententia defendi potest; attamen probabilius esse existimamus potentiam dici essentialem materiæ, quia intrinsecè cõsequitur eius esentiam tãquàm proprietas quædam naturalis. Sic enim (nisi nos

An prima potẽtia sit de essentia materia.

A fallimur) de natura materię cogitãdum est; eam ens quoddã, (vt est apud Simplicium 2. de Anima, com. 2.) tenuissimum & imperfectissimum: ens inquam absolutum quidem entitatiue, sed omnino incompletum specificè, cuius cuiusmodi est natura, vt ab agentibus naturalibus variè mutari & formari queat, quam cõsequitur summa & prope infinita quędam habilitas accipiendi omnes formas naturales. Itaq; sicut naturã ferri cõsequitur habilitas quędã vt ex illo gladius effici possit, & naturã cerę, mollities & flexibilitas qua ad oẽs figuras accõmodari põt; simi-
B liter ẽt cogitandum est de natura materiæ. Hęc aũt habilitas seu potẽtia, simpliciter est qualitas secũdæ speciei, adiũctũ habens respectum ad formã, nõ re, sed ratione tantum differens a materia. Dr aũt hæc potẽtia essentialis materię, quatuor ob caussas: primò, quia immediate & intrinsecè fluit ex essentia materię; tum qđ per eã essentia materiæ ordinatur ad formam; deinde quod ex materia & forma propter actum huius, & potẽtiam illius, efficitur per se ac essentialiter vnũ quoddam compositum; postremò, quod cũ natura materiæ maximè fugiat intelligen-
C tiam nostrã, ponitur loco differentię substantialis, ipsa potẽtia, ita vt materia sine notione potentiæ, nec definiri, nec intelligi à nobis possit. Ad 2. Auerroes in libro de substantia orbis, loquitur de prima potentia, quam vocat differentiam substantialem materiæ, intelligendo eo modo, quo paulò ante exposuimus; in primo autem Physic. & in 12. Metaphysicæ loquitur de secunda potentia vel de prima accepta formaliter aut terminatiuè, hoc est pro nudo ipso respectu potentialitatis, uel termino respectus, qui
D est forma. Ad 3. Sicut ad generandum quidpiam non sufficit prima potentia materiæ, sed necessaria est secunda potentia, quippe quæ cohibet in se dispositiones congruentes formæ procreandæ; ita etiam ad regenerandum idem numero quod iam interijt, non satis est eandem manere in materia illam primam potentiam, sed opòrteret manere secundam, quæ tamen vna cum forma corrupta prorsus interijt, ex quo fit, vt quod semel corruptum est, idem numero redire nequeat.

Quatuor ob caussas potentia dicitur essentialis materia.

Potētia duplициter reducitur ad actum.

nequeat Verùm hac de re aliàs subtilius differendum est. Ad 4. Duplex potentia cernitur in rebus naturalibus: vna quæ tota simul reducitur ad actū, quomodo æs dicitur potentia statua, & aer potētia ignis: altera, quæ nunquam tota simul reducitur ad actum, sed tātum successiuè, ita vt simul cum actu semper admixtum sit aliquid potentiæ, talis est potentia cōtinui motus, temporis, & materię primę; itaq; potentia materię reducitur ad actū omnium formarum, non simul vt omnes in se habeat, id enim est impossibile, sic enim existeret actu infinitum, & omnia cōtraria simul actu essent, sed successiue, quòd nunquam cessabit generatio ob insatiabilem appetitum materię, & sempiternum motum, atque efficientiam orbium cęlestium. Quemadmodum igitur diuisio continui nunquā potest terminari & absolui, sic appetitus & potētia materiæ nunquam omnino expleri, & vt ita loquar, actuari potest. Hanc potentiæ distinctionem tradit Aristot. 3. Phys. 57. & 8. Metaphysicę tex. 11. Ad 5. Potētia materię non æqualiter spectat formas indiuiduales & specificas, si quidem inter has multum interest; primò quod illæ sunt infinitæ, hę autē determinatę; tum quod hæ sunt omnes simul, nulla enim species deesse potest vniuerso, alioquin nō esset perfectum: illæ autem minime; postea quod potētia materiæ ad formas specificas nūquam frustratur, sicut eam frustrari contingit in formis indiuiduis, nō enim omnis generatio formæ singularis completur, sed nonnunquam impeditur. Ad 6. Apud Christianos Philosophos & Theologos, aliud est aliquid esse formam materię, & aliud esse formam omnino materialem; illud enim dicitur esse forma materiæ, quod dat esse materiæ & simul cū ea facit vnum compositum essentiale, quod sit ens specificè completum & absolutum; id autem vocatur forma materialis, quod est eductum è potentia materię eique immersum, & ab ea inseparabile. Quocirca anima rationalis dicitur forma materiæ, proprie autem non appellatur forma materialis. Vt autem planius intelligatur quid sit educi è potētia materię, exponemus quinque proprietates, quas habēt formæ omnes eductæ ex po-

Quid sit educi è potentia materia.

A tentia materiæ. 1. est, quòd tales formæ producuntur ab agentibus, materialibus, per actiones materiales, & per dispositiones materiales, hoc est hęrentes & infixas in ipsa materia. 2. est, quòd tales formæ pēdent in fieri a materia, hoc est non possunt gigni nisi intra materiam, eique penitus copulatę, non enim per se producuntur & extrinsecus adueniunt & adiūguntur materiæ. 3. est, quod pendent a materia in esse; nam extra eam materiam in qua ab initio productę sunt, ne puncto quidem temporis, aut per se subsistere, aut in alia materia B existere possunt; sed planè idem est eas separari à sua materia, quod ipsas penitus interire. 4. est, quòd pendent a materia in operationibus suis, ex quo fit, vt operationes huiusmodi formarum, subiectiuè non fiunt in forma, sed in toto composito. 5. est, quòd pendent à materia quidditatiuè, quaobrē sine ea nequeunt, aut definiri, aut perfectè intelligi. Eas igitur formas, materiales & eductas ex potētia materiæ appellare oportet, in quibus inerunt prædictę quinque proprietates. Porrò, si quis quærat, an materia sit C in potentia ad animam rationalem, respondendum est, secundum veritatē materiam esse in potentia ad animam rationalē, vt eam recipiat, & vt ab ea accipiat esse humanum, & simul cum ea conficiat hominem; nō esse autem in potentia ad eam perinde atque est ad cęteras formas materiales, non enim anima rationalis educta est ex potentia materię, quocirca ex supradictis quinq; proprietatib. quæ conueniunt in formas penitus materiales vltimam tantùm habet, quatenus nimirum est forma materiæ, & pars essentialis humanę naturæ. Vide hac de re D. D Tho. in 1. par. q. 90. art. 2. ad 2.

An materia sit in potētia ad animā rationalem.

De priuatione.

CAP. XXIII.

Dicta sunt de materia prima, ea, quæ ad obscuram & abditam naturā eius peruestigandā atque cognoscendam conferre videbantur. Nunc dicendū est de Priuatione, quæ cum hęreat in materia,

materia, nec ab ea re differat, eiusq; caussa vim & rationem principij obtineat, simul cum illa tractari debuit. De hac igitur si pauca dixerimus, finem huic libro imponemus. Priuatio duobus modis sumitur, vel pro absētia eius formę quę iā fuit vel esse debuit, quomodo cęcitas est priuatio visus; vel pro absentia eius formę, quæ nec fuit, nec esse debuit, sed quę futura est, & sic priuatio ponitur principium generationis. Inter has duas priuationes hoc interest, quod in priori, potest fieri mutatio ex habitu ad priuationem, sed non contrà, vt ex visu ad cæcitatem; non autē ex cæcitate ad visum; in posteriori autem contra accidit: nam fit mutatio ex priuatione ad formam, non autem ex forma ad priuationem. Rursus prior priuatio duplex est, vna quæ non solum ex subiecto aufert formam, sed etiam habilitatem & dispositiones ad eam recuperandam, ut cæcitas in oculo; & ab huiusmodi priuatione non fit regressus ad habitum: altera est quæ ita ex subiecto aufert formam ut in eo potentiam relinquat eam recuperandi, vt tenebræ in aere, ignorātia in intellectu; & in huiusmodi priuationis fit vicissim mutatio inter habitum & priuationem. Ex qua distinctione perspicue cernitur, quomodo intelligendū sit id quod Arist. in post prędicamentis ait, a priuatione ad habitū, nullum esse regressum. Posterior item priuatio duplex est; vna remota, sic terra dicitur habere priuationem formę hominis: altera proxima, secundum quam semen dicitur habere priuationem hominis. inter quas id est discriminis, quod a remota priuatione ad formam fit transitus interiectis ante multis mutationibus; a ꝓxima verò, vnica tātùm interponitur mutatio per quam forma acquiritur. Vnde quemadmodum potentia materiæ, alia est prima, quæ conuenit materiæ vt est indifferens ad omnes formas, altera est secunda per quam materia certam aliquā formam præfinitò respicit; sic etiam priuatio, nam potentia materiæ semper habet adiunctam priuationem. Verum priuatio, quæ est principium generationis, de qua Arist. loquitur 1. Phy. non est illa prima, quippe quę sit vna tantū, & incorruptibilis, & non sufficiens ad inchoandā

De varietate priuationum doctrina peripatetica.

A generationem, sed est secūda, quę secundum Alexandrū 2. libr. naturalium quæstionum cap. 11. definiri potest hoc modo. [Priuatio est absentia formæ naturalis generandæ, in subiecto apto eam recipere.] Cur autem sit principium generationis, caussa est primò, quia in transmutatione naturali habet se vt terminus a quo. Deinde, quia omne quod fit, ex opposito fit, quod per se quidē est priuatio, ex accidenti vero potest esse, vel contrarium, vel medium. Denique quod generatur, necessarium est, ut & antea nō fuerit, & vt esse potuerit, hoc autē est priuatio. B Sed cur Arist. 1. Physic. 66. vocat eam principium per accidens? an quia res naturalis fit ex materia, quā accidit esse priuatam ea forma quę producitur? an quia res naturales non indigēt priuatione, nisi dum fiunt, cum primùm autē obtinēt esse, dimittunt, ac depellunt priuationē? an potius, quia, vt placet Albertò, priuatio requiritur in generatione ꝑ materiam, hæc enim nō posset moueri ad formam, nisi adiūctam haberet priuationē? Qm̄ igič priuatio neq; remanet in re generata, neq; re differt a materia, & ꝓpe C est nō ens; idcirco spreta fuit ab antiqs, nec est numerata in principijs rerū naturaliū. Sed hoc loco existist octo dubitationes, quas ad id qđ agimus plurimū interest diligēter explicare. Prima dubitatio est hęc. Cum priuatio sit absentia formæ, q̄ absentia re idē est, qđ ipsa forma, cur priuatio dr̄ potius esse idē re cū materia, quàm cū forma? Secūda. Si potētia materiæ in se continet absentiam formæ & habilitatem ad eam, quod enim potest esse, id & nō est & aptum est esse, cur magis priuatio ponitur tertiū principiū ge- D nerationis, quàm potentia materiæ? Tertia. Si priuatio accedit & decedit materię non secus quàm forma, ergo sicut formæ est priuatio, sic etiam ipsius priuationis erit priuatio, & ita res abiret in infinitū. Quarta. Aut priuatio est ens reale, aut nō; si est ens reale, quomodo Arist. appellat eam per se non ens? si non est ens reale, siuē sit ens rationis, siue nihil, quomodo pōt esse principiū entis realis? Quinta. Arist. 1. Phy. tex. 43. & 47. ait: omne, qđ fit, ex opposito fieri, hoc est ex contrario, vel medio, ergo, si propriè loquamur, pri

Cur priuatio dicatur principiū ꝑ accidens.

uatio

uatio per se non est principium generationis. Sexta, Non videntur esse tantum tria principia rerum naturalium. Nã si priuatio quę est non ens, & per accidens concurrit ad generationem, constituitur principium, quãto æquius est caussam efficientem & finem, quãtitatem, & dispositiones materiæ, locum item & tempus numerari in principijs? Septima, Potest etiam dubitari, vtrũ nomen principij de his tribus materia, forma, & priuatione dicatur vniuocè an secũdum prius & posterius, & de quo principalius dicatur; Octaua, Cum priuatio sit non ens, dubiũ est, vnde habeat vnitatem, distinctionẽ, definitionem, atque cognitionem?

Soluuntur & explicantur supradictæ octo dubitationes.

C A P. XXIIII.

VERVM hisce dubitationibus facilè occurri potest. Ad primã hoc modo respondemus, duas ob caussas nõ dicitur priuatio esse idẽ cũ forma, primùm quia priuatio hæret in materia, & cum ea inchoat motũ; nec ei aduersatur sicuti formę, vtpotè qua adueniente continuò priuatio euanescit. Deinde, qa priuatio præter absentiam formæ, includit vel adsignificat potẽtiam, quæ est in materia ad formam accipiẽdã; denique materia est, quæ dicitur priuata quãdiu nõ habet formã. Itaq; priuatio est in materia quandiu abest forma, cũ primùm aũt aduenit, priuatio esse desinit; quamobrẽ meritò priuatio refertur potius ad materiam quàm ad formam. Ad 2. Quoniam priuatio propriè principaliter, & vt nũc loquuntur formaliter, significat non esse formæ; quam ob caussam in trãsmutatione est terminus, à quo, potentia autem propriè quidem tantùm significat habilitatẽ ad formã, ex consequẽt i verò nõ esse actu formã in materia, idcirco potẽtia numeratur idẽ principium cũ materia, priuatio aũt diuersam principij rationẽ obtinuit. Nã in omni mutatione physica tria sunt veluti principia, terminus à quo, terminus ad quẽ & subiectũ potens accipere terminũ ad quẽ: Itaq; in tõne

Cur potentia non sit principiũ.

A principij, potentia adnumerat & adiũgitur subiecto seu materiæ, priuatio autẽ, quæ est terminus à quo, ceu diuersum à materia principiũ numeratur. Ad 3. Ad hãc dubitationẽ ita respõdet Simplici⁹, quemadmodũ nec absentiæ est absentia, nec præsentiæ præsentia, ita neq; priuationis est priuatio; alioquin res procederet in infinitũ, priuatio enim est absẽtia formæ, &, vt vocãt, entis positiui: cũ igit priuatio nõ sit habitus, neque forma, neque ens vllum positiuũ, non põt esse priuationis priuatio. Ad 4. Aliud est quærere, an aliquid sit priuatio realis, & aliud,

An priuatio sit ens reale.

B an priuatio sit ens reale. Etenim cæcitas. v.g. priuat oculũ aliquo ente reali, nimirũ facultate vidẽdi, quã ob caussam vocari debet priuatio realis: at cæcitas nõ est ens reale, immo nullũ esse positiuum habet, & si qđ habet, id est ens rationis, qđ fingit mens formando huiusmodi propositiones (cęcitas est priuatio visus, vel cęcitas est tolerabilior, quàm surditas) in quibus cæcitas cõcipitur, & apprehenditur à mẽte, perinde atq; haberet aliqđ esse. Si quis aũt obijciat priuationẽ percipi à sensu: nã, vt est apud Arist. in 2. de

C Anima, visus percipit lumẽ & tenebras, & similiter alij sensus, habitũ & priuationem circa suum obiectum; Respõdendũ est, si priuatio per se a sensu perciperet, necessario fore ens reale; cũ aũt percipiatur ex accidẽti, & ex absentia formæ uel habitus. visus enim percipit tenebras aeris quatenus animal sentit suũ uisum nõ percipere lumen aeris, nec ab eo pati & affici, id manifeste declarat, eam nõ esse ens reale: quo licet intelligere, quamuis priuatio sit principiũ rerum naturaliũ, tamen, quia non est principiũ per se sed per accidẽs, nec in esse, sed in fieri tm̃, id

D circo non posse concludi eam esse ens reale. Ad 5. Huius dubitationis solutio petenda est ex Alexandro lib. 2 q. naturaliũ, c. 11. ubi ait res naturales p se fieri ex priuatione, quia oportet id quod fit, antea nõ esse, & posse esse; id autẽ nihil aliud est, quàm priuatio; per accidẽs aũt fieri ex cõtrario, quatenus accipit materiam, quæ est priuata vna forma, esse sub alia contraria; verùm res non fit ex contrario vt contrariũ est, sed quatenus vnũ contrarium habet adiũctam priuationẽ

Nota doctrinã Alexandri.

alterius,

alterius. Neq; res fieri ex contrario, p se locum habet, nisi in mutatione, quæ est in qualitatibus. Nã in substantia, & quantitate per se nulla est contrarietas. Ad 6. Tria tantùm sunt interna generationis naturalis principia, nã cum generatio sit quędam mutatio, intrinsece petit terminũ a quo, & ad quẽ, & subiectum qđ mutetur; cætera uerò quæ ad generationẽ concurrunt, aut sunt principia externa, ut efficiens; aut dispositiones materiæ quibus pręparatur ad accipiendam formam, ut quantitas, & qualitas; aut sunt circunstantiæ, quę generationi extrinsecus necessario adiunctæ sunt, ut locus, & tempus. Cum autem eadem res sit forma & finis, merito dubitari potest, an ea res sit principium generationis vt finis, an vt forma, sed huius dubitationis explicatio reijcienda est in sequentem librum sextum, in quo propriè agendum est de forma. Ad 7. Placet nobis sẽtẽtia Alberti Magni, quam is accepit ab Auerroe & Auicenna, nomen principij de his tribus dici secundum prius ac posterius; primùm enim dicitur de forma, nam in generatione, forma est finis ad quem vniuersa tendit generatio; in esse autem rei naturalis etiam forma est principalis cã, si quidem uel est tota quidditas rei naturalis, ut Peripateticis uisum est, uel certe principalis eius pars, de quo nemo adhuc dubitauit. Adde, q priuatio est propter materiam, materia autem propter formam. Deinde secundum locum in numero, & dignitate principiorum, uendicat sibi materia; Vltimum vero priuatio; hæc enim, cum neque sit ens, neque permaneat in re generata, non est caussa, nisi per accidens, atque ob eam rẽ infimum in principijs locum obtinet.

Nomẽ principij nõ dicitur ęqualiter de forma materia & priuatione.

A Ad 8. Priuationes sunt eædem, aut diuersæ inter se, non aliter quàm formæ quarum sunt priuationes, ut si formæ aut numero, aut specie, aut genere differant, sic etiam distingui necesse sit earum priuationes; ut duæ cæcitates numero, cæcitas & surditas specie, cæcitas uerò & priuatio hominis, genere differunt inter se. Quocirca licèt priuationes per se non reponantur in categorijs, tamen reuocantur ad categorias earum rerum quarum sunt priuationes: atque huius rei caussa est, quia priuatio ita habet unitatem & distinctionem, vt esse: B esse autem priuationis non est aliud, quàm esse absentiam formæ: ex quo itẽ efficitur priuationem non posse aliter cognosci, aut definiri quàm per formam. Quamobrem in 6. libr. Topicorum scriptum est, quædam esse genera oppositorum, quæ per se inuicem definiuntur, qualia sunt relata; alia verò quorum vnum definitur per alterum, id autem non vicissim per illud; huiusmodi sunt habitus & priuatio, etenim habitus ponitur in definitione priuationis, priuatio uerò non adhibetur in de- C finitione habitus, neque id accidit sine caussa. Nam ut est apud Aristot. 1. de Anima textu 85. rectũ est iudex sui & obliqui, obliquum autem neque suipsius, neque alterius; sicut enim res est, ita cognosci debet. cum autem priuatio non sit aliud quam absentia formæ, nõ aliter quàm per formam definiri, aut intelligi potest. Atque hæc quidem dicta sint de materia & priuatione.

Vnde sumatur vnitas & distinctio priuationis.

FINIS QVINTI LIBRI.

DE FORMA
LIBER SEXTVS.

Quanta sit præstantia formæ.

TErtium generationis principium, ultimum quidē ordine temporis, sed dignitate primū & summū, est forma. Hæc enim est diuinum illud bonum quod à materia perpetuo expetitur, sine quo ipsa esset rudis, deformis, & quodāmodo non ens. Hęc est tanquam domina & regina, cuius obsequijs & vsib. addicta & mancipata sunt accidētia omnia. nā accidentia aut sunt præparationes & affectiones materiæ ad accipiendam tuendamque formam, aut velut instrumenta quædam ad eius actiones obeundas. Hęc est finis agentium naturalium, in quo assequendo laborant, quo adepto côquiescunt, & perfecta iudicantur, & speciem quandam æternitatis atq; diuinitatis cōsequuntur. Hæc rebus compositis nobilitatem atq; perfectionem tribuit, & in latissima entis regione certam fixamq; sedem & gradum præfinit, & suam cuique rei notam atq; characterem imprimit; quo a nobis & intelligi & nominari, & a cæteris rebus distingui possit. Hæc ē fons omnium actionum & motuum naturalium, & admirabilium operum architectrix, cuius in fingendis formandisq; rebus vim, atq; solertiam, nulla vel ars, vel industria, vel intelligentia hominum pfectè imitari & consequi potest. Hęc vna maximè continet mundi pulchritudinē & ornatum: ex forma enim manat & pēdet multitudo, uarietas, & dispositio rerum, earumque naturalis inter se tū conuenientia, tum etiam repugnātia, in quo præcipuè consistit vniuersi decor & præstantia. Hæc denique est quasi apex & fastigium humanæ sapientiæ. Etenim perfecta cuiusque rei cognitio ducitur ex caussis, in quibus principē locum forma obtinet; nam cū ea sit quod quid esse rei, per eam quid quæq; res sit cognosci debet; qua cognitione nulla (iudicio Arist. 3. Metaph. tex. 10. & 7. lib. tex. 4.) melior, aut præstabilior esse potest. Rectè igitur B Arist. ait, tametsi utraque caussa, hoc est materia & forma studiosè ac diligenter a Physico requirenda & consideranda sit; formam tamen, quę finis est materię, maiori studio & cura cognoscendam & tractandam esse. Quamobrem is nonnūquam reprehēdit veteres Philosophos, q in vnius materię contemplatione & explicatione penitus occupati & defixi, nunquam animum attenderint ad formam, eāq; vel omnino prætermiserint, uel certè perquàm leuiter & obscurè attigerint. Quo in initio ne nos etiam, qui C de rebus physicis agimus, hærere videamur, quemadmodum superiorem quintum librum in declaranda materia consumpsimus, ita hunc sextum librum ad explanādam uim & naturam formæ, cōferemus. Sed ut quæ dicturi sumus, pspicuè ac distinctè tractentur, distributa est hæc disceptatio nostra de forma in duas partes, in priori agitur de forma simpliciter & absolutè; quæ pars explicatur hoc 6. lib. in posteriori uerò ea ratione quatenus est natura, quo modo uidetur eam tractasse & considerasse Arist. initio 2. li. D Phy. & hæc tractatio in séptimo lib. proximè sequenti continetur. Atq; ita fiet ex hac tractatione nostra, ut quæ Arist. concisè & inuolutè scripsit de natura, ea tum explanationibus tum etiā disputationibus nostris apertiora, & illustriora existant.

De Formæ nominibus & varietate.

C A P. I.

DIsputationem de materia & priuatione, sequitur hæc de forma; quæ quamquam magna ex parte est Metaphysica, tamen quoniam in explicanda Physiologia frequens fit mentio formę, explicanda nobis sunt ea quæ pertinent ad formas naturales: Metaphysicas verò tum formas, tum etiam quæstiones quæ habentur de formis naturalibus, aut omnino omittemus, aut certè eas nec subtilissimè nec accuratissime (quoniam esset id instituto nostro minime consentaneum) persequemur. Ante verò quam aggrediamur ad disputationem, declaranda sunt varia formæ & nomina & genera. Nomina hęc sunt. [Forma.] q; formet poliatq; ruditatem & informitatem materiæ: [Species.] vel q; sit pulchritudo atq; ornamentum materię. hanc enim inquit Aristo. expeti à materia vt pulchrum à turpi: vel quia, vt visus ex sua quamque rem specie dignoscit, ita mens naturam cuiusque rei cognoscit ex illius forma ac specie. [Ratio.] hoc est definitio; hæc enim formam rei declarat, & vt ait Aristot. 2. Physic. cap. de caussis definitio & eius partes ad caussam quæ forma est referũtur. [Quod quid erat esse,] quidditas enim atque essentia cuiusque rei, vel solùm, vel præcipuè est in forma. [Actus.] vt enim per materiam res est in potentia, ita est per formam in actu: vide Aristo. 2. Physic. tex. 11. & 12. ἐντελέχεια sic enim uocat Aris. libr. 2. de anima tex. 2. quod verbum è verbo exprimentes dicemus latine, perfectum habitũ, aut perfectionem habitam, vel vno verbo cum Hermolao perfectihabiam. cũ enim res habet formam, tunc perfecta est generatio, quamobrem Aristot. libr. 1. de generatione inquit, præsentibus habitibus, id est formis cessare motum, [Terminus] sic etiam appellatur ab Aristot. 3. & 4. libr. Physico. & t. de generat. Materiam enim per se indefinitam determinat & cótrahit ad certum aliquod genus rerum, & sicut agri terminis, sic res ipsæ distinguũ-

Varia nomina formæ.

A tur formis. [Exẽplar.] sic vocatur 2. Phy. cap. de caussis, propterea quòd vt Simplicius, Themistius & Alexander interpretantur; quemadmodum exemplar est in animo artificis præscriptum, definitumque, sic cuiusque rei natura est definita & determinata per formam; vel quia sicut artifex facit opus ad similitudinem exẽplaris quod gerit in animo, sic agens naturale producit effectũ ad similitudinẽ eius formæ quam in se habet. Hæc de nominibus, deinceps formarum genera distinguamus. Plato duo nouit formarum genera, vnũ expers materiæ & particeps B intelligẽtiæ, quod vocat exemplar, ideã, per se ens: alterum coniunctum cum materia, quod appellat vel imaginem, vel similitudinem. Secũdum Arist. alia est forma naturalis, alia artificiosa: naturalis, alia substãtialis, alia accidentalis; substantialis, alia informans & dans esse, quæ est pars rei, ut forma equi & hominis; alia est assistens, quo modo intelligentia dicitur anima & forma cœli: informans, alia separabilis à materia, qualis est anima rationalis, alia inseparabilis, cuius sunt quatuor gradus, forma elementorum, mixto C rum, stirpium, animalium. sed de varietate formarum supra lib. 2. cap. 5. nonnulla etiam explicuimus. Nobis autem differẽdum est de forma Physica, substãtiali, informante, & inseparabili. Excludimus igitur ab hac disputatione formas artificiosas, metaphysicas, mathematicas, accidentales, & animam rationalem, quæ vt peculiarem habet naturam & excellentiã, ita peculiarem quoque deposcit explanationem, quam in fine huius libri adhibebimus. Porrò huius disputationis distributio quadripartita erit; primùm. n. D agetur de forma per se sumpta, differendo an sit, quid sit, qualis sit: Tum de forma respectu materiæ; deinde, respectu compositi; post, respectu operationum.

Varia formarum genera.

An sit & quid sit forma.

C A P. II.

ESSE formam substãtialẽ in rebus naturalibus re diuersã à materia prima & accidẽtibus, licèt (vt mul

P ti pu-

Multis argumētis probatur esse i rebus formam substantialem.

ii putant)non omnino firmis & necessarijs rationibus euidenter cōcludi possit, tamen potest argumentis satis profectò verisimilibus & probabilibus ad hūc modum ostendi. Primò ex compositione, res enim naturales sunt substantiæ compositæ,oportet igitur præter materiam, esse aliam partem componentem quę sit substantia,hæc autem est forma.Tum ex ipsa existentia,res enim naturales existūt per se determinatæ ad aliquam speciem, quæ quidem existentia a substantia proficiscitur;aut non a materia; quippe q̃ aut nullam ex se habet existentiā,aut ea certè est indefinita:proficiscitur ergo à forma.Deinde ex distinctione, si enim nō esset forma substantialis, cum materia prima sit vna & communis omnium rerum, omnes res naturales eędem essent secundum substantiam & quidditatem,nec differrent,aut genere aut specie, quod non esse possibile,confirmat Arist.1.Phy.tex. 24. Postea ex operationibus: singulæ.n. res proprium habēt motum & operationem,vt magnes vim trahēdi ferrum,quę vis manat a substantia rei, non quidem a materia,si quidem ea vim tantùm habet patiendi, & huiusmodi vis ac facultas esset in cunctis rebus naturalibus in quib. est materia;nec ab accidētibus,vide Aristot.2.de Gener.tex.54.& 55. Nam q̨ ipsa agant præfinito & accōmodatè ad suā cuiusq; rei speciem, non habēt ex se, sed à substātia specifica,cuius sunt instrumēta.Præterea ex generatione; Nam si nulla est forma substantialis, nulla item est generatio; Etenim nec generatur materia,nec productio accidentiū est generatio sed alteratio.Postremo ex propria cuiusque rei natura;si enim nulla est forma substantialis,quæro vnde spectāda sit natura, atque esse cuiusque rei?non ex materia;hæc enim cōis est omnium;ex accidentibus igitur,at quibus? communibusne?sed quod est cōe non potest dare propriū esse:an ex proprijs? Verùm si tollas formam substantialem;nulla potest reddi caussa, cur aliqua sint accidētia aliquorum propria, & cum vnius rei multa sint propria accidentia, vt hominis habilitas ad ridendum, ad ratiocinandum,& ad disciplinas accipiēdas, vnum autem sit esse cuiusque rei,a quo illorum accidentium

A id sumendum erit? Quod si dicas esse rei non sumendum ex uno aut altero accidēti, sed ex omnium complexione & coniunctione, quæ quidem vniuersa accidentium omnium copulatio ita reperitur in vna re vt non sit in alia; Primùm ista accidentium vnio est per accidens. Nam constatū ex multis reb⁹ diuersarū categoriarū, & diuersorum accidentium est vnum ens per accidens,quare talis vnio nō pōt facere vnum ens per se,qualis est substantia composita: Deinde, si nullum illorū accidentium per se facit substantiam,ergo nec illorū vnio; quippe quæ nil aliud B sit quam quædam relatio:Vide Aristote. 2.de Gener.tex.40.& 41. Postremò quæro vnde sit hæc tot accidentium unio? si enim facta est casu, non est de substantia rei;si per se,quæ nam est caussa?Nam materia ipsa vna est atq; indifferens ad omnia accidentia: horum autem quodlibet per se non requirit talem vnionem,quid ergo est quod eam hoc, vel alio modo & gradu requirat si tollatur forma substantialis? Ex his igitur perspicuum est formam substantialem esse in rebus.

Quid sit forma.

Quid aūt sit forma substantialis,breui C ter exponamus.Arabes eam definiunt esse participationem primi actus, impressam rebus, & primum actum vocant vel Deum,vel ipsum esse.Platonici aiunt esse Diuini exemplaris imaginem expressam in materia.Aristote.inquit esse rationem & quod quid erat esse rei;quæ definitio ex ijs,q̃ deinceps tractādasunt,apertior & explicatior existet.Deinceps qualis sit forma substantialis,ostendamus.

Qualis sit forma naturalis.

D

CAP. III.

Formas physicas esse generabiles, corruptibiles & inseparabiles.

QVo melius intelligatur qualis sit forma,tria sunt declarāda.Primò an omnes formę Physicę sint generabiles & corruptibiles;Deide,an sint extensæ & diuisibiles: Postremo,an sint communicabiles. Omnes formas Physicas esse generabiles,tum per inductioné, & experientiam manifestum est, tum ēt hac ratione demonstrari potest; si.n.non sunt generabiles, ergo uel sunt ex nihilo pro-

productæ per creationem.at sic nõ essẽt formę Physicæ,id est materiales,de quibus nunc agitur,cum nec per motũ Physicum neq; ab agẽte Physico, nec ex subiecto physico producerentur: vel oẽs ab æterno essent in materia,sed hoc modo nulla esset generatio, & ruerent quæ ab Arist.in 1.physicorũ scripta sunt de principiis rerum naturalium, quæq; a nobis superiori lib. disputata sunt de potẽtia materię ad oẽs formas. Neq; vero existimãdum est quasdam formas esse æternas,nonnullas creabiles, alias generabiles. Nam neque ostendi potest quæ sint primi & secundi aut tertij ordinis, & cũ omnes sint materiales, quarum eadẽ est natura, eandem quoq; oportet esse conditionem;sed dicet aliquis,Aris.7.& 12. lib. Metaphy. affirmare neq; materiam neq; formã generari, sed totũ cõpositũ, ergo nulla forma est generabilis. Respõdendum est Arist. illis verbis significare voluisse formam nõ generari per se atq; separatim à materia, sed eam generari i materia;quod nil aliud est q̃ generari ipsum compositum, nam compositum nõ est aliud secũdum rem,q̃ materia & forma simul & naturaliter iuncta.Similiter etiam demõstrari põt omnẽ formã Physicã esse corruptibilem. Nã quod habet materiam in qua est potentia contradictionis ad esse & non esse,quod habet contrarium,quod est generabile, quod aliquãdo cępit esse,necessariò est corruptibile,& aliquãdo tandem esse desinet, Sed quid dicemus de forma cęli,siquidẽ cęlum (vt placet multis) compositũ est ex materia & forma?Verum neq; nos in præsentia de alijs formis agimus q̃ de ijs quæ de nouo producũtur;neque desunt multi cũ primis graues ac illustres Peripatetici,qui compositionem ex materia & forma substantiali,in cęlo nullã esse arbitrãtur. Ac ex his concludi põt, nullam esse formã Physicam quæ a materia separata possit existere. Nam si est forma materialis,hoc est ex materiæ potentia educta(eductum autẽ esse ex potentia materiæ nihil aliud est (vt præcedẽti lib. explicatũ fuit) quàm dependere a materia in fieri,in esse,in operari & in definitione)sequitur talium formarũ separationem a materia,esse ipsum earũ

A interitum. Deinde si extra materiã subsistarent,operarentur ne aliquid? si nihil, essent otiosę & frustra illũ statum essent sortitæ;si aliquid agerẽt,vel illa actio esset motus Physicus, at nullus mot⁹ Physicus esse põt sine materia.uel non esset, ergo neq; illæ formę essent physicę. Postremò,sicut postea existere possent sine materia, sic à principio produci potuissent sine materia; ergo nõ essent formæ generabiles & physicę.

An verò formæ naturales sint extẽsæ & diuisibiles nec ne, deinceps breuiter exponendum est. Nulla forma est per se B diuisibilis: nam diuisibilitas & extensio sunt propriæ quãtitatis affectiones,quæ non possunt ad cæteras res pertinere nisi per accidens, & pp ipsam quantitatem. Omnes autem formæ materiales sunt extensæ atque diuisibiles per accidẽs,nempe ratione subiecti in quo sũt. Cuius rei hęc est & breuis, & propria, certaque demonstratio. Quicquid recipitur in subiecto quanto,ex illius potentia eductum, in illo diuisibiliter productum,& ab eo penitus dependens, necesse est id esse extensum ac diuisibile, a- C lioquin uel nulla forma siue accidẽtalis siue substãtialis esset diuisibilis,uel certè nulla posset reddi caussa,propter quã forma materialis esset diuisibilis: sed oẽs formæ naturales sunt huiusmodi,vt perspicuũ est ex iis quæ supra dicta sunt de quãtitate interminata, quæ est materię coæua,& præcedit formas substantiales tãquam necessaria materiæ dispositio ad eas accipiendas: omnes igitur formæ naturales sunt per accidens extensę atque diuisibiles. An verò animæ perfectorum animalium, vt Equi, & Leonis, non sint extensæ ac diuisibiles D secundum quantitatem materiæ,vt sentire videtur D.Thomas prima par.quæstione 76.articulo octauo,& lib. 2.contra Gentes,cap.72. nõ est huius loci disputare:hic enim de formis physicis uniuersè tantùm agimus. Quanquam,ea ratione qua proximè antè usi sumus, omnes formas materiales,qualescunq; fuerint,extẽsas & diuisibiles esse necessariò concluditur. Ex quo facilè intelligitur, quo modo formæ physicæ sint mutabiles: non.n.sũt mobiles,per se,siquidè,ut

Omnes formas materiales esse extensas et diuisibiles.

demõstratur 6. Physi. tex. 32. omne quod mouetur debere esse diuisibile. Quamobrem Aristot. in 5. Physi. text. 5. ait formas ad quas fit motus, esse immobiles; per accidens autem mouentur motu compositi cuius sunt partes; nam vt dicitur in 4. Physico. partes mouentur propter motũ totius; & vt in secundo Topicorum scriptum est, motis nobis, mouentur omnia quæ sunt in nobis. Sed videamus quod tertio loco propositũ fuit, an forma omnis Physica sit communicabilis multis.

Quo forma sit cõmunicabilis multis.

De communicabilitate autem formę, multa metaphysicè disputari posset: sed quæ videntur satis esse huic tractationi Physicæ, ea sunt hæc. Formam esse triplicem, numericam, specificam, & genericã. Numerica est prorsus incommunicabilis, quamobrem vocatur singularis & indiuidua; specifica est cõmunicabilis multis indiuiduis; generica verò etiam multis speciebus. Verùm hoc interest, quòd cõmunicatio formæ genericæ, essentialis est; fit enim per differẽtias essentiales, indeque existunt species. At communicatio formę specificæ, accidentaria est; species enim quia cõmunicatur indiuiduis, nõ propterea gradum aliquem essentialem acquirit. Deinde communicatio generica, in totum expletur & ad actum reducit: species enim quæ hinc procedunt, sunt omnes actu in mundo: at communicatio specifica, nunquam tota expletur, ita vt omnia indiuidua quibus cõmunicari potest, simul existãt. fit enim hæc cõmunicatio propter materiam, quæ non recipit simul omnes formas numericas ad quas est in potentia. Sed vnde prouenit communicatio specifica? Multi putãt eam accidere formæ non per se sed propter materiam; nam quia in diuersis materiæ partibus forma inducitur, necesse est eam numero multiplicari: atq; huic rei illud fidem astruit, quod Aristot. multis in locis ait distinctionem & differentiam numericam indiuiduorum, esse propter materiã. Verùm nobis verisimilius fit huiusmodi cõmunicationem accidere, tum propter materiam, tum etiã propter formam. Illud enim apud Peripateticos axioma certissimum & tritissimum est, quicquid est possibile ex parte materiæ, esse possibile ex parte formæ, & con-

A tra, alioquin alterutra possibilitas esset otiosa, cum vna sine altera impleri & ad actum perduci nequeat. ergo similiter ẽt quod est communicabile propter materiam, erit cõmunicabile propter formã; præsertim cum forma sit finis materiæ. Huc facit, quod vniuersalitas nascitur ex communicabilitate. Nam vniuersale est, quod natura sua aptũ est esse in multis: sed uniuersalitas cõuenit rei propter formam, vt docet Auerroes 1. libro de cœlo commen. 92. ergo &c. Itaque dicendum est hanc communicabilitatem, duas ob caussas accidere formæ specificæ, primũ

B intrinsecè, quatenus est i tali gradu, hoc est in gradu eiusmodi formarũ quę sunt vnibiles materię. Cernimus enim omnes formas unibiles materiæ sublunari, esse multiplicabiles, alias verò quæ sunt extra materiam, cuiusmodi sunt intelligentię, minimè: Tum extrinsecè, propter finem: nam cum talis forma per se sit corruptibilis, ne si in vno tantum indiuiduo esset, penitus interiret, natura fecit ut in multa indiuidua variè fundi & propagari posset, ut eã sic ab interitu aliquo modo vindicaret. Vide Aristotelem libro 2.

C de Gener. 59. & lib. 2. de anima 34. & 35. Atque hoc modo de forma per se sumpta & considerata, dictum sit.

De forma relata ad materiam.

CAP. IIII.

SEquitur alterũ huius disputationis caput de forma relata ad materiam, in quo explicandę sunt quatuor quęstiones. Prima quæstio est, an forma sit

D nobilior quàm materia. Ac videtur quidem materia esse nobilior. Primò, quia materia est ingenerabilis & incorruptibilis, forma autem generatur, & corrumpitur. Deinde quia, vt præcedenti libro demonstratum est, materia habet existentiam ex se, non pendẽtem ab hac, vel alia qualibet forma: at formę existẽtia necessariò pendet a materia in qua inest. Postremò, cuius agens immediatum est nobilius, & itẽ modus productionis est nobilior, id quoque nobilius est; sed materia, cum sit incorruptibilis, a Deo immediatè,

1. Qõ, an forma sit nobilior q̃ materia.

mediatè, siue per emanationem, siue per creationē procedit, forma vero per motum Physicum, immediate fit ab agente Physico, ergo materia est nobilior quàm forma. Verum sine dubio sentiendum, & affirmandum est formam præstantiorem esse materia: Primò, quia secundum Arist. 2. Physi. 8 t. & 91. & 1. lib. de partibus animalium cap. 1. forma est finis materiæ propter quem est, & ad quem ordinatur materia, & in 1. Physi. 81. Aristoteles ait, formam esse bonum quiddam & diuinū, eamque expeti a materia, tanquam pulchrum a turpi, & in 7. Metaphysicę tex. 7. inquit formam esse magis ens q̄ materiā, & in 2. Physi. t 1. atq; t 2. scribit, formam esse magis naturam quam materiā, quæ duæ sententiæ declarant maiorē esse perfectionem formæ quam materiæ. Postea idem rationibus confirmatur. Etenim perfectiuum est nobilius perfectibili, & actus formalis nobilior est potentia materiali. Nam vt scriptum est in 9. Metap. 19. in bonis semper est melior actus quā potētia; in malis autem econtrario. Adde, quod res naturales similitudinē quādam Dei consequuntur propter formā, quæ cum sit actus, est participatio quædam primi actus, & agens nobilius est patiente, vim autem agendi habet forma, materia patiendi tantùm. His accedit, quod apud Peripateticos certum est & peruulgatum, omnes perfectiones compositi à forma proficisci, imperfectiones autem & defectus omnes ex materię necessitate accidere. Quid plura? forma determinat materiam ad certam speciem, & gradum entium: forma actuat potentiam materiæ: forma explet eius appetitum: forma denique tribuit ei vnitatem atque distinctionē siue genericam & specificam, siue etiam numericam. Sed respōdendum est ad rationes contrarias, quæ initio positę sunt. Ad primam dicendum est, posse aliquid esse ingenerabile dupliciter, vel quia propter suam perfectionē est supra generationem, vt intelligentia; vel quia ob suam imperfectionem est infra generationem, tanquam prope nihil existens, ut materia prima, quæ non propter se facta est incorruptibilis, sed propter formas, vt nimirum sedem, & domicilium certum pręberet accidentibus at-

A que abeuntibus formis. Quod autem dici solet, incorruptibile nobilius esse corruptibili, verum quidē est in ijs, quę sunt eiusdē ordinis & rationis, vt si ambo sint, vel materię vel formæ, vel substantię cōpositæ, alioquin quantitas Cœli, quæ est incorruptibilis, nobilior esset, quam forma equi, quæ est corruptibilis. Ad 2. Existentia formæ præstantior est quam existentia materiæ, illa enim est specifica, & determinata, hæc autē est entitatiua tantùm; & indeterminata, & per illam determinabilis & perfectibilis; neque vero existentia formę pēdet a materia, tanquam

B ab ea prouenie̅s, sed tanquam in ea nitens: non enim potest forma naturalis extra materiam aut operari, aut esse. Ad 3. Verū est illud axioma de his, quæ sic producūtur, per se, & propter se: at materia, neque talis est, non enim per se, sed cum composito comproducitur & procedit à Deo: neq; sic producitur propter se, sed propter maiorem commoditatē, & vsum formarum, & cum finis nobilior sit ijs quę referuntur, & ordinantur ad ipsum, necesse est materiam, quę est propter formam, dignitate minorem atque inferiorem esse forma.

C Secūda quæstio est an forma sit prior, quàm materia. Atq; ipse quidem Aristo. non videtur sibi satis cōstare, quippe qui in 1. Phy. tex. 52. ait subiectum esse prius ijs, quæ sunt in subiecto, significans materiam esse priorem forma & priuatione. in 7. autem Metaphy. tex 7. scribit formā esse priorem materia. Sed facile tollitur hæc repugnantia. Prius enim dupliciter dicitur, vel ordine generationis & tēporis, cum quid antecedit aliud tempore & duratione, atque hac ratione materia

2. Q. an forma sit prior materia.

D prior est quàm quælibet forma, cum illa sit æterna, certe ex quo, initio mundi cōdita est à Deo, eadem numero perseuerat: vel ordine perfectionis & secundum intentionem naturæ, qua ratione forma est prior, est enim perfectior, & principaliter intenditur a natura, vt pote cuius gratia materia sit instituta, atque hoc etiam modo Arist. in 9. Metaphys. decernit actum esse priorem potentia.

Tertia quęstio est, an vna numero forma substātialis possit esse in diuersis numero materijs. Huius quęstionis duplex

3. Q. an possit una forma nu

mero esse ĩ multis materijs.

est intellectus, vnus, an simul eodemque tempore possit esse in diuersis materijs; alter est, an successiue & diuersis temporibus: & vtrouis modo impossibile ē vnā formā numero esse in multis materiis: simul quidē, quia sic esset vna & nō vna: Vna, propter suppositionem, ponitur. n. esse vna numero; nō vna, ꝙ secundū multitudinem materierum, & compositorū necesse est multiplicari formas; si enim non potest vnum corpus simul esse in diuersis locis, ergo multo minus vna forma ĩ multis materijs, quia magis pēdet a materia, esse, vnitas, & distinctio formæ, ꝗ corporis locati à loco. Deinde, vna forma existēs in multis materijs, quarum vna non pēderet ab altera, posset simul corrumpi, & nō corrumpi, esse & non esse. Nam si uni materię & nō alteri admoueatur alteratio corruptiua perseuerās vsque ad finem, sine dubio corrūpet formam in tali materia inhærētem, quæ tamen forma in altera materia permanebit, nihil enim caussæ est cur ibi corrūpi debeat, cum illi materiæ nulla alteratio nihilque contrarij acciderit. atque hinc intelligi potest, animam quæ est in brutis, nō esse vnam simpliciter in toto corpore vnius animalis; quod nō videbitur mirum ei, cui perfecta & persuasa erunt duo Axiomata apud Philosophos Medicos certissima: Vnum est, omnem formam materialem esse extensam & diuisam secundum extēsionem & diuisionē sui subiecti (quod præcedēti capite fuit a nobis explicatum:) Alterū est, partes corporis animalium, nō esse continuas nec vnam rem numero, sed tantum esse contiguas & naturaliter inter se conne[illegible]euera autem esse numero distinctas & diuersas: hoc enim ostēdit Anathomica ars in earū dissectionibus: hoc docet diuersitas temperamenti & operationū quæ ĩ diuersis partibus corporis manifeste perspicitur. Continuitas autem (ut Aristo. inquit in 5. Physic. 39. & 40.) non est in ijs quæ specie differūt inter se; quis enim dixerit venas cum neruis, uel ossa cum carne, vel hæc omnia, atq; alia quæ sunt ĩ corpore animalis, esse vnumquiddam numero & continuum? Dicitur autem corpus ex his conflatum esse vnum, tripliciter, Primùm, ob naturalem om-

Nota hāc doctrinā.

A nium partium inter se vnionem & cōpositionē, sicut domus dicitur una; Tū, ob dependētiam omnium partium ab vno principio, quod secundum Aristotelem est cor; Postremò, ob relationem ad vnū finem & ad bene esse vnius suppositi, qđ sine tanta partium varietate non posset esse perfectum. Quare similiter etiam anima in tam diuersis partibus existens, non erit secūdum rem vna numero, sed multæ numerò, partialiter, licēt ob tres prædictas caussas ipsa quoque una dici queat. idem enim iudicari debet de anima quæ est ĩ osse, & carne; quod de calore

B qui est in carne, & osse, quem calorē constat non esse vnū numero in illis duabus partibus. Sic nec partes animæ quæ sunt ĩ carne, osse, & neruis, sunt vna res numero sed diuersæ. Forma enim materialis, siue substantialis, siue accidentalis fuerit; non potest una re ac numero esse in multis materijs re numeroque distinctis. Etenim vnitas & distinctio numerica formarū, pendet ex vnitate & distinctione materierum in quibus inhærent. Quod autem nec successiue & diuersis tēporibus potest una numero forma es-

C se in diuersis materiis, hinc perspicuum erit. Primò, quia sic migraret ex uno subiecto in aliud; quis igit transferret formam? aut quomodo trāsferret? aut talis migratio & trāsitio quæ nam esset species motus? ad nullam enim referri, posse clarum est perlustranti omnes species motus. Deinde forma non penderet a materia in qua inest; alioquin non posset ab ea sine interitu separari, si aūt non pēdet, non est forma physica. Postremò, Arist. multis locis confirmat impossibilem esse transmigrationē formarū.

D nam 1. lib. de anima tex. 53. opinionem Pythagoræorum de trāsmigratione animarum, tāquam fabulosam eludit & cōtemnit; & 2. de anima tex. 26. aduersus hanc opinionem pronūtiat illam sentētiam, vnumquemque actum non in quo libet, sed in propria materia esse aptum fieri; & in 2. Physi. tex. 12. formam naturalem inquit nō posse a materia in qua est secundum rem separari: & in eodem lib. tex. 26. materiam & formam docet esse ad aliquid, ad aliam enim formā alia est materia, & contra, quare necesse est simi-

similē & parē esse vnitatem & distinctio nem formæ atque materiæ. Non potest igitur vna forma numero esse in multis materiis.

4. Quæstio an forma substantialis immediatè uniatur materiæ primæ.

Quarta quæstio est, an omnis forma substātialis immediatè vniatur materiæ primæ, hoc est an ordine naturæ prius ī materia producatׂ & insit forma substantialis, quàm alia quælibet forma accidētalis. Hic existunt duæ opiniones. Vna est Thomistarum, qui censent omnē formam substātialem immediatè vniri materiæ primæ, ita ut præcedentes dispositiones corrumpantur, & materia prius secundum naturam accipiat formā substantialem, deinde formas accidentales. Etenim putāt subiectum inhæsionis omnium accidentium esse totum compositum. Hanc autem sententiam confirmant iisdē propè rationibus quibus probant quantitatem non esse materiæ coęuam eique immediatè inhęrētem, quas superiore libro commemorauimus eo in loco in quo disseruimus de dimensionibus interminatis. D. quidem Thomas prima parte quæst. 76. artic. 6. hanc opinionem eo potissimum argumento probat, quòd cùm materiæ forma substantialis det esse actu simpliciter, forma autem accidentalis det esse tantum secundum quid: prius autem sit esse simpliciter & principalius expetitum à materia, quàm esse secūdum quid, hinc concludi prius recipi debere à materia formā substantialem quàm vllam formam accidētalem. Altera opinio est & Græcorum, & Arabum, & Philosophorum, & Medicorum, & plurimorum Theologorum, qui aiunt nullam formam substantialē immediatè vniri posse materiæ, eiq; nō nisi præniis atque mediis formis accidētariis coniūgi posse. Nam omnis forma requirit determinatam materiā in qua insit & pducatur, quæ determinatio fit per accidentia; si igitur forma substātialis eo instanti quo producenda est, non reperit in materia præcedentes dispositiones, quæ ipsius gratia inductæ fuerūt ab agente, inueniet profecto materiam indeterminatam; quam ob rem non poterit ei naturaliter uniri. Denique cum in vnoquoque potentia præcedat actū, ut explicatur lib. nono Metaphysicę, ne-

A cessarium est ut determinata, & specialis potentia materiæ, ordine generationis antecedat actum substantialem; si igitur eo instanti quo producitur forma substātialis, non insunt in materia pręcedētes dispositiones, ergo materia tunc non habet determinatam potentiam ad illam formam potiùs quàm ad aliam quamlibet, siquidem determinatio potentię fit ab agente per dispositiones quas pręmittit in materia; quę quidem dispositiones dupliciter inseruiunt formæ generādę; tum quia expellunt formas cōtrarias in materia præexistentes, tum etiam, quia

B potentiam materiæ per se ad omnes formas indifferentem determinant & accōmodant ad unam aliquam formam potius, quàm ad aliam. Quare hisce dispositionibus à materia remotis, tollitur determinatio potētię, qua sublata naturaliter impedit generatio futuræ formæ. Postea, forma substantialis non potest produci immediate à substantia, sed per actionem alicuius accidentis: substantia enim, aut nihil agit, aut nō per se immediatè, sed tātum per accidentia, loquor autem de substantia & dē actione Physi-

C ca. Quocirca productio substantiæ necessario consequitur productionem alicuius accidentis in materia, nō enim pducitur forma substātialis nisi virtute ultimę, ac perfectissimę dispositionis ab agente in materiam inductæ, quæ proximè antecedit ordine generationis, formę substantialis productionē. Ad extremū omnes rōnes quibus ostēdit primas qualitates inhęrere materię primę, & in corruptione nō fieri resolutionem vsq; ad materiam primam ex parte accidentium, & in elementis symbolis, cum vnū

D generatur ex alio, qualitates quidem vtriusque cōtrarias interire, symbolas autem remanere, ad hanc opinionem comprobādam conferri possunt. Sed eas hic omittimus quòd propriùs attingāt disputationem de elementis. Quę aūt conferunt ad soluendas aduersariæ opinionis rationes, sumēda sunt ex disputatione nostra de dimēsionibus interminatis, quę superiori libro fuit explicata.

De forma relata ad compoſitum. Et primò an forma ſit prior, & nobilior compoſito.

C A P. V.

1. Quæſtio an forma ſit prior & nobilior cō poſito.

TErtium huius diſpoſitionis caput poſtulat ut de forma relata ad cōpoſitũ agamus; quæ tractatio quatuor explicatione quæſtionum continetur. Vna quæſtio ẽ, an forma ſit prior, at- B que nobilior compoſito. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondemus, prioritate naturæ ſine dubio formã eſſe priorẽ cōpoſito; etenim ordine naturæ, cauſſa prior eſt effectu, ſimplex cōpoſito, pars toto. At prioritate tẽporis, atque durationis, non pōt forma phyſica eſſe prior compoſito. Hoc enim intereſſe vult Ariſto. 12. Metaph. 16. inter formam & cauſſam mouentem, quod cauſſa mouens & efficiens tempore prægreditur effectum ſuum, vt ædificator domum, forma verò C nunquam tempore prior eſt compoſito cuius eſt forma, forma enim domus vnà cum ipſa domo efficitur & exiſtit. & aduertendum eſt Ariſt. loqui non de quauis cauſſa efficiente, multæ enim ſimul ſũt cum effectis, vt Deus, ſecundum Ariſtot. neque Cælis neq; Intelligentijs eſt antiquior, & vmbra terræ, quę ex ipſius inter Solem & Lunam interiectu exiſtit, non eſt ante quã Eclipſis Lunæ, loquitur igitur eo in loco Ariſtot. de cauſſis mouentibus, quæ cum per motum ſucceſſiue operẽtur, neceſſario antegrediũ D tur effectus ſuos qui per motum illarũ cauſarum producuntur. Sed ad rẽ, Ariſ. 2. lib. de Gener. Anima. cap. 3. negat vllã animam eſſe ante corpus, & vni menti, quippe quæ incorporea, ſeparabilis, & diuina ẽ; id ſingulariter cōcedit, vt extrinſecus adueniat. Et hoc ſane manifeſta, & neceſſaria ratione concluditur. Nam ſi forma eſt ante compoſitum, quomodo eſt? an per ſubſiſtens? ergo nō eſt phyſica, ſed immaterialis, & Metaphy. an potiùs erat ĩ aliqua materia ex qua deinde per generationẽ cōmigrauit in aliã?

A ſed iſtiuſmodi commigratio formarum ſuperiori diſputatione confutata, & exploſa eſt.

An vero forma ſit nobilior cōpoſito, non cōuenit inter Philoſophos. Etenim quidam opinantur compoſitum eſſe nobilius forma. Primùm, quia per ſe generari, per ſe ſubſiſtere, per ſe operari, eſſe item completum quiddam, & in ſpecie conſtitutum, non formæ, ſed compoſito competit. Deinde, cōpoſitum habet in ſe formam & prætera materiã, quare continẽs totum id quod forma, & eo amplius aliquid, erit præſtãtius quã B forma. Prgterea, anima rationalis à corpore ſeparata naturaliter cupit iterũ cōiungi cum corpore, & hoc inter Theologos indubitatum eſt, at cur id? niſi quia nobilius eſt eſſe hominis, quod eſt compoſitũ, quàm animæ rationalis, quę eſt forma. Ac ſi hoc verum eſt in anima rationali quæ eſt immaterialis, immortalis, & per ſe ſubſiſtẽs, quantò veriùs idẽ putari & affirmari poteſt de cæteris formis phyſicis, quæ ſũt lōgè ignobiliores, & multò magis à materia, & compoſito dependẽt? Ad extremum, Ariſt. in Cate- C goria Subſtantiæ, ait primã ſubſtantiam (quæ eſt ſubſtantia cōpoſita) eſſe maximè ſubſtantiam; & in 2. Phyſi. 31. inquit partes eſſe tanquam materiam cōparatione totius, ergo ſũt ignobiliores toto; & hoc perſpicuum eſt, nã partes ordinãtur ad totum, ex quo pendet eſſe, & perfectio earũ. Alii uerò Peripatetici arbitrantur formam eſſe nobiliorem cōpoſito, tum q compoſitum eſt perfectũ propter formã, ergo forma eſt magis perfecta, nam propter quod vnũquodque tale eſt, & illud magis eſt tale. quotieſcũq; D enim aliquid dicitur de duobus, de uno tanquam de cauſa per ſe, ac eſſentialiter de altero autem, vt de cauſato, cui totũ id quod dicitur non cōuenit niſi ob illã cauſſam magis dicitur de cauſſa; ſed forma eſt cauſſa totius perfectionis, quæ in eſt compoſito, ergo ipſa eſt magis perfecta quam compoſitum. Tum etiam quoniam Ariſto. uidetur id perſpicuis uerbis docere in 7. lib. Metaphyſi. tex. 7. ita ſcribens, [Si forma prior eſt materia & magis ens, eo quoque quod ex ambobus eſt prius quid erit ob eandem rationẽ.]

Hæc opi. uidetur Simplic. 1. Phyſi. ſuper te. 51. & 2. phyſi. ſuper te. 4. & eſt cōmunis ferè opinio latinorum phyloſophorũ ac theologorum.

Opinio Auer. 2. Phyſicorum cōmen. 4.

Sic

A Sic enim legit Auer. & verò sic est in codice Græco, quamuis in aliis translationibus, pro illo, [eo, ꝙ ex ambobus est,] Sit, [illud quod ex ambobus est.] Vt his verbis significet Arist. quemadmodũ forma est magis ens q̃ materia, nimirũ, quoniam est actu, ita etiam compositum esse magis ens, quàm materiam ob eandem caussam. Qui autem tuentur eam sententiam quamproximè ante declaraui, aiũt ipsum compositum a Philosophis interdum appellari nobilius ac præstantius, non ꝙ tale sit secundum rationem & veritatem, sed ꝙ tale iudicatur secundum sensum, & hominum existimationem. Hæc a Philosophis de re proposita in utranq; partem disputantur. Hæc autem controuersia facilè dirimi, & discordia opinionũ reuocari potest ad concordiam hoc mõ; forma dupliciter considerari potest, uel per se ac separatim à materia, uel ꝓ ut habet esse in materia; priori modo sũpta ignobilior est composito, ut rationibus prioris sententię concluditur; posteriori aũt mõ, nihil aliud est quàm ipsum compositum, quod attinet ad nobilitatẽ & ꝑfectionem quæ est in cõposito, quocirca erit ęquè nobilis uel ẽt ob id nobilior, quia compositum in se cohibet materiam tanquàm partem suam essentialem: quæ materia non modo nullam ijs rebus quarum pars est, perfectionem adiungit, sed etiam est radix & seminarium cũctarum imperfectionum & defectuũ, qui accidunt rebus naturalibus. Quamobrem dicere solent Peripatetici, bona quæ sunt in rebus naturalibus ex forma prouenire, mala verò ex necessitate materiæ. Sed veniamus ad secundam quæstionem quæ grauior est, atq; difficilior, an forma sit tota quidditas rei naturalis.

Secunda quæstio. An forma sit tota quidditas rei compositæ.

CAP. VI.

QVo meliùs hęc qõ explicetur & intelligatur, eam nos positis tribus propositionib. sic explanabimus, vt quid in ea manifestum & certũ sit, quid contra dubium & controuersũ cognoscatur. 1. Proposit. Materia est pars substantiæ ac naturæ ipsius compositi. nam Arist. 1. Physi. 52. inquit materiam esse substantiam, ꝙ ex ea cõponitur substantia composita; nõ potest autem substantia componi ex nõ substãtijs, & multis in locis tripartitò diuidit substãtiam in materiã, formam & quod ex utrisque est compositum, & in 2. Phy. te. 12. atque in 5. Metaph. tex. 5. ait compositum naturale, uocari naturam uel potiùs a natura, quoniam constat ex materia & forma, quæ sunt naturæ. Ac ratio quidem B huius rei est, quia res naturalis, ut homo uel lapis, non est substantia simplex, sed cõposita ex multis & diuersis partibus, harum autem partium unam esse materiam, ꝑspicuum est; ergo materia ẽ pars substantiæ, ac naturę compositi physici. 2. Propositio. Non potest negari materiã aliquo modo pertinere ad quidditatem rerum naturalium. Etenim Arist. 2. Physic. tex. 19. & 1. de Anima tex. 16. & 16. li. Metaph. tex. 2 affirmat id in definitionibus rerum naturalium necessariò ponendam esse materiam, atq; ea re definitio- C nes Physicas distingui a Mathematicis. In hanc item sententiam Auerr. primo de Anima comm. 16. his uerbis scribit. [Qui accipit materiam in definitione rerum naturalium & dimittit formam diminutè accipit, qui accipit formam & dimittit materiam existimatur ꝙ dimittit aliquid non necessarium; sed non est ita, quia forma debet accipi in definitionib. secundũ dispositiones in quibus existit.] Hæc ille. Hoc etiã rationi consentaneũ est, nam forma per se non constituit speciẽ rei, sed vnà cùm materia, quare nec D quidditatem, nisi prout cõtinet in se intrinsecum ordinem ad materiam in qua naturaliter habet suum esse. Ac de supra dictis duabus propositionibus, nulla est inter Philosophos dissensio. 3. Propositio. An forma, prout habet ordinem ad materiã sit tota quidditas rei naturalis, ita vt materia nõ sit pars quidditatis, sed eius tãtùm quasi uehiculum & subiectũ naturaliter necessariũ; An potiùs materia sit pars quidditatis sicut forma, licèt minus principalis, obscurum, dubium, & valde controuersum est inter Philosophos,

phos, quare uarias eorum sententias explicare oportet. Sed primo loco D.Tho. opinionem expendamus.

Opinio D. Thomæ, & Scotistarũ, materiã esse partẽ quidditatis.

D.Thom.7.Metaphy.super tex.34. & 1.par.q.75.art.4.&in opusculo de Ente, & essentia, censet materiam esse partem intrinsecam quidditatis specificæ rerum naturalium; & hac ratione confirmat. Definitio explicat quidditatem rei, sed materia est pars definitionis, ergo ẽ pars quidditatis. Maior per se nota ẽ: Minor sic probatur: Arist.7.Metaph.tex.39. inquit auferre materiam a definitionibus quarundam rerũ.i.naturalium, esse superuacaneum, & increpat iuniorem Socratẽ, qui tentabat definire animal sine materia, non secus quàm circulum sine ære. in lib. etiam 8.Metaphysic. commendat eas definitiones, quæ materiam pariter atque formam complectuntur. Sed respõderet aliquis, materiam poni in definitionibus non ut partem quidditatis, sed ut subiectũ & uehiculum eius; hanc responsionem Thomistæ putant absurdam esse, propterea q, hoc modo etiam substantia definiretur per additamentũ sicut accidens, quod est contra Aris. in 7. Metaph. Etenim sicut subiectũ ponitur in definitione accidẽtis ut in definitione simitatis nasus, non q subiectum sit pars quidditatis accidentis, cũ accidens sit quidpiã simplex & alterius generis q̃ subiectum, sed quia est naturale uehiculum, & fundamentum accidentis, sic etiã materia ponitur (secundum illam respõsionem) in definitione substantiæ, nõ ut pars sed vt vehiculum quidditatis. Hanc opinionem Scotistæ item sequuntur, & ita cõfirmãt. Si materia nõ est pars quidditatis, ergo sola forma est tota & cõplexa quidditas ac species, quare anima separata hominis esset tota spẽs hominis, nec forma cũ materia faceret vnum ens per se unum & completum, nõ sit nisi ex entibus incõpletis. Præterea; quid esset discriminis inter rem materialem, & immaterialem? utrobiq; namque sola forma est tota quidditas rei. Addũt etiam, qui ita sentiunt, Auerroem quibusdam in locis huic sententiæ suffragari, nam is primo Metaph. comm.9. hoc modo scribit, [Species quę verè dicuntur, sunt illud quod congregatur ex forma uniuer-

A sali & materia. v.g. species hominis non est forma eius tantùm secundum quod intendebat Plato, sed congregatum ex materia, & forma.] Quòd si quis contra hanc opinionem opponat, Aristo. ubicunque nominat vel describit formam, semper eam appellare ipsum quod qd erat esse, eiusmodi uerbis non obscurè indicans formam esse totam quidditatẽ rei, respondent ipsi ad hoc dupliciter. Primùm enim aiunt duplicem esse formam, unam Physicam, quæ est pars, qualis est anima respectu animalis; alteram Metaphysicam, quæ est tota essentia rei **B** in abstracto concepta uel enuntiata; qualis est humanitas respectu hominis; abstractum enim habet se ut forma respectu concreti, etiam si concretum & abstractum non re, sed ratione tantùm differant. Cum igitur Arist. inquit formam esse quidditatem rei, accipit formam non priori, sed posteriori modo, quæ est tota rei essentia materiam etiã continens. Deinde, altero etiam modo respondent, denominationem plerunq; fieri a principaliori, ita ut dicatur simpliciter tale, quod ẽ magis principaliter ta- **C** le. Quare cum forma sit principalis pars quidditatis, quid mirum est si nonnunquam uocetur quidditas rei? Sed neutra sanè responsio firma aut uerisimilis est; non quidem prior, quia cum Arist. appellat formam quidditatẽ, loquitur de forma quæ est caussa distincta ab aliis trib. generibus caussarum, & est finis materiæ eiq; relatiuè opponitur, & est verè ac ꝓpriè forma physica; talem autem constat esse non eam, quę dicitur ab ipsis forma totius, sed eam quæ uocatur forma partis: Posterior autem responsio nihilo **D** plus ualet, nam licèt in appellationibus interdum contingat denominationem sumi a principaliori, non tamen in definitionibus, in quibus ad tenue ueritas elimatur. quale enim quidque definitur, tale est simpliciter; ne si secus fuerit, definitio, quę enucleatè ac propriè rem ut est, explanare debet, ambiguitatem pariat, & in errorem inducat. Sed de hac opinione satis. Ad eos, qui contra opinãtur ueniamus.

Alte-

Altera opinio veterum Peripateticorum, aientium totam quidditatem rei, in forma eius rei contineri.

CAP. VII.

Est igitur altera sententia eorum qui censent totam quidditatem rei naturalis compositæ, esse in forma ipsius non quidem solitariè ac præcisè sumpta; sed vt includit & in se cohibet naturalem quendam atque essentialem ordinem ad materiam, quæ licèt non sit pars quidditatis, tamen quia est quasi vehiculum, fundamentum & subiectum naturale ac necessarium ipsi formæ, ideo in definitionibus rerum naturalium necesse est nō solam formam sed et materiam adhibere; nō aliter quàm in definitione simitatis oportet nasum ponere. Est autem apud hos Philosophos magnum discrimen inter substantiā & quidditatem, qđ videtur indicasse Aristo. in 7. Metaphysi. cū. n. in tex. 7. posuisset materiā esse substātiā, mox in tex. 8. negat eam esse quidditatem scribens. [Materiam autem dicò quę fm seipsam, neque est quid &c.] Hanc autem fuisse opinionem veterū Peripateticorum, facile intelligitur ex illorum scriptis. Nos de plurimis, nonnullorum in pſentia, quo res illustrior sit, proferemus testimonia. Alexander Aphrodisæus in 2. lib. Metaphysi. super tex. 12. ita scribit. [Quemadmodum homo & hominis esse differūt, sic fit in cunctis rebus compositis. Esse enim cuique rei ex forma adest: Homo enim ex materia & forma constat, esse autem hominis simplex est, quippe cum forma sit eius esse: nā in rebus incorporeis idem est res atque ipsius esse, in habentibus autem esse in materia, differunt.] Themistius in 3. de anima super text. 9. sic ait; [Aliud est aqua, aliud essentia seu quod quid erat esse aquæ; illud enim est quidpiam ex materia & forma concretum, hoc autem est aquæ forma & ratio per quam est aqua. Vnaquęq; enim res descriptionem suam nō de materia sed de forma nanciscitur. In eodem libro super text. 38. hoc modo inquit.] Res quāta est, forma ipsa est, materia verò non essentię sed generationis

Alexāder Aphrodisæus

Themist.

A potius & ipsius, ut ita dixerim, fieri auctor & caussa est. Diffluunt obiter corpora, quod quidem opera & maleficio materię accidit: Si qua stant quiescuntue, totum id debet formę acceptum referri. Simplicius in 3. de anima super textū 9. hæc scribit. [Forma differt ab eo quod ex forma constat, caro enim & aqua formis affecta sunt, ipsum verò esse vniuscuiusque eorum, ipsa vniuscuiusque forma est. Forma namque per ipsum quid erat definiri consueuit.] Auerroes in 7. libro Metaphy. comm. 21. [Quidditas (inquit) hominis vno modo est homo, & alio

B modo non est homo; est enim ipsa forma hominis, non est autem homo qui est cōgregatus ex materia & forma.] Hoc etiā apertioribus verbis declarat in eodē libro commen. 34. scribens materiam esse quidem partem substantiæ si nomē substantiæ significet congregatum ex materia & forma, sin autē significet iam quidditatem, non esse partem eius, sed esse tanquam vehiculum deferens ipsam in sua definitione. Albertus in 2. lib. Physi. super tex. 28. hæc scripta reliquit. Forma propriè loquendo est essentia consti-

C tuens speciem secūdum esse in rebus naturalibus, nam esse compositi fluit ab essentia quæ est forma rei, sicut lumē fluit à luce,] & paulo infra subdit. [Hæc autē forma est rei uera quidditas, quoniā res nō habent hoc qđ sunt, à materia, quippe cum ipsa sit in potentia ad opposita, sed id habent à forma substātiali, & ideo ipsa est propria rei quidditas; & cum definitur res, ratio definitiua dicens quid est res, sumitur penes formam, siue ipsa concepta sit cum materia sicut est forma naturalis, siue non, vt est forma mathemati-

D ca & Diuina.] Eandem sententiam tradit in 7. Metaphysic. super 1. tex. dicens. [Principia substātiæ sunt materia & forma, & præcipuè forma, quam dupliciter determinare oportet, vno modo secūdū quod ipsa est totū esse & tota quidditas substantiæ, quę significatur per definitionem, & sic consideratur in hoc 7. lib. Metaphysi. &c.] Quis porrò ipsum Peripateticorum Principem Aristotelē, nesciat aut dubitet in eadem sententia fuisse? cum is totam rei compositę quidditatē in sola forma esse, multifariā clarissimis, gra-

Simplicius

Auerroes.

Albertus Magnus.

Aristoteles sensit materiam non esse partem quidditatis.

grauissimisque verbis testatum, cõfirmatumq; reliquerit? An non is in 3. de anima text. 9 affirmat aliud esse carnem, & aliud ipsum esse carnis? nã illa est forma cum materia, hoc autem est ipsa forma simplex: Sic enim hũc locum Aristotelis explanant Themistius & Simplicius, quorum verba supra memorauimus. Deinde, cum in 7. Metaphysicę tex. 9. diuisisset substantiam in materiã, formam & compositum, subiungit prætermittendã esse materiam & compositum, solam autem formam considerandam, & tractandam esse: mox verò tex. 10. proponit sibi agendũ esse de ipsa quidditate; ex quo qs non intelligit Aristo. pro eodem habere formam & quidditatem? Præterea, in 8. lib. Metaphysi. tex. 12. si quis, inquit, interroget quę sit materia hominis? respondendũ est esse menstrua: si quod mouens seu efficiens? respondendum est ipsum semẽ: si quæ sit forma? respõdendum est ipsum quod quid erat rei. Postea, Arist. docet in 2. Physi. tex. 28. omnes partes definitionis pertinere ad caussam formalem, quod sanè verum est, nam vt est apud Auerro. 1. Metaphysi. com. 17. genus sumitur à forma vniuersali, differentia verò à forma particulari & propria. Ampliùs, secundũ Aristote. in 2. Physi. tex. 19. & in 6. Metaphy. tex. 2. & alijs locis, ita definiũtur res naturales per materiam sensibilem vt simitas per nasum: hoc enim exemplo ad id exponendum fere vtitur Aristoteles. ergo sicut nasus nõ pertinet ad definitionẽ simitatis, tanq̃ pars eius, sed tanq̃ subiectũ; ita materia nõ ptinet ad quidditatem rei naturalis, vt pars sed vt subiectũ ipsius. Ad hęc, qđ obstat quo minus in rebus materialibus quidditas sit idem cũ habente quidditatem, id non potest esse pars quidditatis, sed tale est materia secundũ Aris. 3. de anima, tex. 9. vt supra diximus & in 7. Metaphy. tex. 41. pręsertim secundum explanationem huius tex. traditam à D. Thoma in cõmentarijs quibus eum locum exponit. Ergo &c His accedit, verè dici aliam esse quidditatẽ hominis, aliam Leonis, & Lapidis; quæro vnde nascatur hæc diuersitas quidditatum? non ex accidentibus, quippe quæ sunt extra quidditatem rei; nec ex materia prima, quæ vna est omnium sublunariũ; ergo ex sola forma substantiali. Postremò, quidquid ponitur in definitione rei, debet eam distinguere ab aliquo alio; quã ob rem Arist. 6. libr. Topicorum ait prædicata transcendentia non esse ponenda in definitionibus; sed distinguere & separare, est proprium actus & formæ, vt docet Arist. 7. Metaphysic. tex. 49. ergo &c. Sed quæret aliquis, si materia non pertinet ad quidditatem rei, quamobrem ea sit necessaria rebus naturalibus? Respondeo materiam esse necessariam quatuor ob caussas: primò, quia est naturale subiectum formæ & quidditatis, sine qua forma, & quidditas nec esse nec definiri aut intelligi possunt: tum est necessaria substantiæ compositæ, quæ per se generatur & corrumpitur, cum sit pars eius intrinseca & essentialis: Deinde necessaria est ad existentiam, seu substantiam compositi naturalis: quòd enim compositum existat, habet à forma quæ est caussa cur res existat, ut dicitur 5. lib. Metaphysi. cap. de substantia; quod autem per se existat & non in alio, caussa est materia. Postremò ad eius indiuiduationem, caussa enim individuationis est materia, quãquam nec sola nec principalis.

Quatuor ob caussas necessaria est materia rebus naturalibus.

Soluuntur rationes prioris sententiæ, & sententia auctoris aperitur.

CAP. VIII.

Breuis solutio rationũ prioris sententiæ.

Restat nunc vt breuiter doceamus quo pacto ab ijs q cõtra sentiunt, rationes quę contra hanc opinionẽ pro confirmatione prioris sententiæ commemoratæ sunt: breuiter dissoluantur. Ad 1. Respondendum est, materiam poni quidem in definitione rei naturalis, verùm non aliter quàm ponitur nasus in definitione simitatis, hoc est, non tanquam partem quidditatis, sed tanquam subiectum; neque ob id dicendum est definitionem substantiæ esse per additamentum sicut est accidentis, quia forma & materia sunt vnius generis & categoriæ, & simul coniunctæ constituunt

ſtituunt vnum ens per ſe: at ſubiectũ & accidẽs,& ſunt diuerſarum categoriarũ, & ex ipſis non exiſtit vnum aliquod ens niſi per accidẽs. Ad reliquas rationes dicendum eſt formam eſſe quidem totã rei quidditatem,verùm nõ ſũptã præciſè & ſeparatim à materia,ſed vt includit ordinem eſſentialẽ ad materiã; ex quo apparet,& cur forma ſolitaria,qualis eſt anima rationalis à corpore ſeiuncta, nõ dicatur eſſe tota quidditas, aut cõpleta rei ſpecies;& qđ ſit diſcrimẽ inter quidditates rerum materialiũ & immaterialium. Poſtremò illud aduertendum eſt quod ſupra monuimus,apud Peripateticos aliud eſſe ſubſtantiam compoſitam, eſſẽtiã & naturam, & aliud quidditatẽ, quocirca, non ſi quis illorum interdum dixit materiam eſſe partẽ ſubſtãtiæ uel naturæ compoſitæ; cõtinuò putandũ eſt eum ſenſiſſe materiam eſſe partẽ quidditatis. Atque hæc quidem inter Philoſophos diſputãtur de quidditate rerum naturalium. Vtram verò ſententiã nos magis probemus,paucis exponamus.

Sẽtẽtia auctoris de prę̄ſẽti quęſtione. Nobis quidem poſterior ſententia uidetur eſſe magis Peripatetica & Ariſtotelica, quod ex his quæ eam declarando & probando diximus, liquidò cognoſci potuit. Vtra autem opinio ſit vero ſimilior ac propior,facile eſt iudicium;nam omnis hæc opinionum varietas atq; diſſenſio,nõ tam in re ipſa quàm in verbis, & modo loquendi cõſiſtit. Etenim,ſi nomẽ quidditatis ſignificat totum id quod pertinet ad integritatem ſubſtãtiæ & naturæ ipſius compoſiti, (quomodo id nominis eſt in vſu apud recentiores Philoſophos & Theologos)ſolùm excludẽdo accidentia, nõ eſt dubium quin materia habẽda ſit pars quidditatis:ſin autẽ uocabulũ quidditatis anguſtiùs & preſſius ſumatur,id tantum ſignificans in quolibet compoſito naturali,quod eſt eius actuatiuum,diſtinctiuum,denominatiuũ, definitiuum,itelligibile,determinatiuũ & pfectiuum, quo modo ipſum vſurpãt antiquiores peripatetici, luce Solis clarius eſt,cum hæc omnia a forma proficiſcãtur, materiam non eſſe partem quidditatis. Cum igitur res ipſa conſtet,quiſque vtro maluerit modo loquatur,non enim Philoſophum decet,tã iam exploratã & cõſtitutã,de voculis & ſyllabis diſputationes producere. Sequitur nunc quæſtio illa perquàm celebris inter Philoſophos, de principio indiuiduationis, ſit ne materia an forma, an quidpiam aliud.

Exploditur opinio eorum qui putant diſtinctionem numericam prouenire à quantitate.

CAP. IX.

Tertia q̃ſtio de materia relata ad compoſitum à nobis hoc loco tractanda hęc eſt, an vnitas & diſtinctio numerica corporum naturaliũ quæ ſunt eiuſdem ſpeciei vltimæ, conueniat ipſis propter formam. Triplex eſt vnitas & diſtinctio,vna generica,altera ſpecifica,tertia numerica eorũ quę ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Priores duæ conceſſu omnium petuntur ex forma ſubſtantiali;de tertia magna lis eſt inter Philoſophos,quæ cõtinet peruulgatam illam quæſtionẽ de principio indiuiduationis,quatuor principum opinionum varietate nobilitatã. Prima opinio eorum eſt qui putant unitatem & diſtinctionem numericam prouenire à quantitate, ita vt principiũ indiuiduationis in rebus naturalib. ſit quãtitas; quã ſententiam his rationibus perſuadere conantur. *Prima opinio quantitatem eſſe principium indiuiduationis.* Primò,ſecundũ Auer. 1.Phy.comm.6.& ſecundum Ariſt.in 3. Metaphy. 11.omnis diſtinctio,aut eſt ſecundum formam,aut ſecundum quantitatem; ſed inter ea quę ſunt eiuſdẽ ſpeciei,non eſt diſtinctio ſecundũ formam, quoniam ea eſt ſpecifica & quidditatiua, relinquitur igitur vt ſit tãtum diſtinctio ſecundum quantitatẽ. Deinde,vel indiuidua eiuſdem ſpeciei differunt per aliquam differentiam eſſentialem,uel accidentalem;nõ per ſubſtantialem,nam ultima differentia ſubſtãtialis eſt ſpecifica, in qua conueniunt omnia illius ſpeciei indiuidua, ergo per accidẽtalẽ, ſed primũ omnium accidẽtium eſt quantitas,ergo q̃titas erit princeps cauſſa diſtinctionis indiuiduorũ. Poſteà,natura ſpecifica ideo

ſecundum

secũdum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & distinctis partibus materiæ, sed multitudo & distinctio partium accidit materiæ pp quantitatẽ, ergo in quãtitate est radix numericę multiplicationis, quæ cernitur in natura specifica. Postremò, id confirmant exemplo aquæ, quæ si in tres partes diuidatꝰ, quælibet pars aquæ existit una numero, & à qualibet aqua alia numeraliter distincta, at hæc multitudo & distinctio aquarũ non aliunde orta est ꝙ ex diuisione primæ aquæ secundum quãtitatẽ; ut uel in hoc exemplo, etiam sensuum iudicio probetur multitudo, & distinctio indiuiduorum à quantitate proficisci.

Refutatio primæ opinionis.

Verùm hæc opinio multas ob caussas falsa est. Primò, quia quãtitas præsertim terminata, (nam interminata, cum sit indifferens ad omnia indiuidua, nõ potest eorum esse principium distinctiuum) cũ inquam quãtitas terminata sit posterior substãtia composita, nõ potest esse principium indiuiduationis eius; quinimò cũ accidẽs indiuiduetꝰ per subiectũ, qui fieri potest ut subiectum uicissim indiuiduetur per ipsum accidẽs? nisi non putetur absurdum esse ut idem secundũ idẽ sit prius & posteriꝰ, principiũ atq; principiatum. Deinde, cum indiuidua substantia sit substãtia, & quatenus indiuidua ẽ, ad prædicamentũ Substãtiæ pertineat, siquidem est prima substantia: nã substãtia prædicamẽtalis diuiditur in primam & secundam, necesse est principium, propter quod indiuidua est hæc prima substãtia, sit quidpiã substantiale, & ad idẽ prædicamentum pertinens; at quantitas nullo modo attingit essentiam substantiæ, nec ad Substantiæ categoriam reduci põt, ergo non põt esse principium indiuiduationis eius. Præterea, substantia indiuidua est uerum ens per se, quãdo quidem ponitur in prædicamẽto, & spẽs per se prædicatur de ipsa, sed ex substãtia & quantitate fit unum ens per accidens, ergo quantitas non est principiũ indiuiduæ substantiæ. Ad extremũ, generatio substantialis per se terminatur ad substantiam indiuiduam, si igitur substãtia est indiuidua pp quantitatem, generatio substantialis p se terminaretur ad quantitatem, quod nemo nõ uidet quã sit absurdum. Vide apud Scotum 2. sent. distinct. 3. q. 4. alias rationes contra hãc opinionem.

Rationes autem huius opinionis facilẽ est soluere. Ad primã, & secundam rationem respondendum est, inter indiuidua eiusdem speciei esse distinctionẽ formalẽ. Petrus. n. differt à Paulo, quia alia est anima Petri & alia Pauli, siquidem à quo res habet esse, ab eodem habet vnitatẽ & distinctionẽ: est autẽ duplex distinctio formalis, vna quæ sumitur a forma simpliciter & specificè sumpta, quæ dicitur formalis simpliciter, & nõ est inter ea quę continentur eadem specie; altera quę ducitur a forma, ut est singularis, & actu existens in rebus quę vocatur formalis secundum quid, & secundũ hãc differunt indiuidua eiusdẽ speciei. Sed hoc paulò infra planius intelligetur; vbi tractando sententiam nostram, latius explicabitur. Ad tertiã, & quartam rationem dicendum est, caussam intrinsecã, & formalem, cur natura specifica secundum numerũ sit multiplicabilis, intrinsecè quidem non esse aliã, ꝙ ipsammet naturam formæ, quæ eo ipso ꝙ est materialis, & unibilis materiæ, suapte ui est multiplicabilis. effectiuè quidẽ, hoc ẽt habet ab agente, finaliter autem ut quia est per se corruptibilis per indiuiduorũ propagationem conseruetur; subiectiue à materia, in cuius diuersis partibus recipiuntur diuersæ numero formæ; tandẽ dispositiuè à quantitate propter quam materia est diuisibilis i partes, itaq; exẽplũ illud aquæ, nihil plane iuuat opinionem, nam licèt quãtitas in caussa fuerit, cur cum esset vna aqua, in tres partes diuideretur, tamen ꝙ quælibet pars illius aquæ sit aqua per se subsistẽs, & à qualibet alia parte numero distincta, caussa ẽ ipsa forma substantialis aquæ, quæ cũ sit homogenea, tota est in qualibet parte aquæ, quã ob caussam cum partes aquę distinguuntur, necesse est quãlibet earũ esse aquam per se subsistentem. Illa igitur diuisio aquę vt est totius i partes integrales seu qũtitatiuas fit pp qũtitatẽ, vt autẽ est in partes subiectiuas, quarũ quælibet est aqua singularis, & subsistẽs, fit pp formã substantialem aquę. Verùm expẽdamus secundam opinionẽ, ꝙ est Scoti.

Quæ sit caussa cur natura specifica indiuidualiter multiplicetur.

Non

Non esse principium indiuiduationis illam Scoti Haecceitatem.

CAP. X.

Secunda opinio quę ẽ Scoti.

SCOTVS in 2.sent.d.3.q.6.arbitratur infra differentiã specificã ex qua sumitur unitas & distinctio speciei, esse aliã quandam differentiam indiuidualem, per quam natura specifica contrahitur ad esse hoc aliquid & singulare, quæ licèt realiter non distinguatur a differentia specifica, distinguitur tamen formaliter,& vna est extra conceptum alterius, sicut oportet esse contrahens extra rõnem contrahibilis: propter quod etiam hæc differentia indiuidualis habet se ad specificam,ut actus ad potentiam, & est entitas quædã positiua per quam, quia res est hoc aliquid, potest ea ritè nominari Hæcceitas. Hanc suam opin.Scot. his argumentis confirmat. Primò,omnis unitas sequitur aliquã entitatem, ergo vnitas numeralis quæ est maxima, & simpliciter unitas, consequitur aliquam entitatem, quæ non potest esse entitas seu natura specifica tum quoniam ea nendicat sibi suam propriam vnitatem nimirũ specificam;tum ẽt,quia entitas specifica, cum sit indifferenter communis omnibus indiuiduis,non potest esse principiũ eorum determinatiuum, ac distinctiuũ. Deinde, omnis differentia eorum quæ differunt inter se, reducitur ad aliquod primo diuersum; alioquin non esset status in iis quæ differunt inter se;sed indiuidua proprie differunt, quia in aliquo sunt eadem,& in aliquo diuersa,ergo eorum differentia reducitur ad aliqua primò diuersa; sed hæc nõ sunt ipsa natura specifica, ut pote secũdũ quam inuicem cõueniũt indiuidua, ergo sicut diximus, ponendæ sunt differentiæ indiuiduales. Præterea,cum natura specifica contrahitur ad singulare,uel cõtrahitur per se ipsam,uel per formam, vel per materiam, uel per quãtitatem,uel per Hęcceitatẽ; non per seipsam, quia contrahens diuersum esse debet a cõtrahibili sicut actus a potentia;non per formam, quia forma,

Nota doctrinã Scot. de sua Hęcceitate.

A ut ait Auer. est subiectum uniuersalitatis. quare non potest esse principiũ singularitatis,& quia,ut diximus, cõtrahẽs debet esse extra rationem contrahibilis. forma aũt est pars essentialis naturæ specificæ,quæ cõtrahitur ad singularitatẽ: nõ per materiam,tũ propter hanc eãdem caussam proximè dictam, tum etiã quia idem est constitutiuum & distinctiuum,at materia non potest distinguere, cum id proprium sit actus secundũ Aris. 7.Metaphy.tex.49.his accedit, q eadem numero materia est in duobus indiuidnis, nempe cum unum ex altero generatur,ut aer ex aqua,quare distinctio in-
B diuiduorum non debet peti a materia; non per quantitatem,quoniam secundũ Arist.7.Metaphysicæ tex.4. substãtia cõposita est prior accidentibus,& Auer. in eo.lib.com.2. inquit indiuiduum substãtiæ prius esse alijs indiuiduis accidentiũ; relinquitur igitur, ut talis contractio non per aliud, quàm per Hæcceitatem fieri queat.

Sed contra hanc opinionem existunt duæ obiectiones, una est,Boetium in li. de Trinitate,affirmare differentiam numeralem fieri per accidentia. Altera est,
C Arist.quamplurimis locis,quæ in tractatione sequentis opin.recensebimus,clarissimis uerbis referre ad materiã distinctionem & unitatem indiuiduorum. Ad utranq; respõdet Scot. Ad priorem,quidem, indiuidua distingui per accidentia concomitatiue,hoc est quia distinctionẽ indiuiduorum,quæ primò & principaliter fit per Hęcceitates naturaliter ac necessariò cõsequitur distinctio per accidẽtia,uel illa Boet. sententia accipiẽda esse notificatiue,hoc est secundum nos,nam quia latet nos sua cuiusq; ĩdiuidui Hæc-
D ceitas, ideo solemus distinctionẽ indiuiduorum facere per accidentia.Ad posteriorem autem obiectionem respõdet, sicut forma duplex est, una totius,altera partis, quam distinctionem superiùs declarauimus,sic ẽt materiam esse duplicẽ (nam forma & materia sunt ad aliquid ut quot modis unum eorũ dicitur, totidẽ ẽt alterũ dici necesse.sit)unã quæ opponitur formæ partis,ut corpus atq;alterã quæ opponitur formæ totius; & quia forma totius est tota quidditas,ideo materia

teria quę illi opponitur, est extra quidditatem, hmói autem materiam Scot. vult esse suam Hæcceitaté, quæ uocatur materia, propterea quod constituit rem in ultimo esse subijcibili & materiali, nec ullo modo pertinet ad esse formale, & quidditatiuum rei.

Hæc Scotus pro sua opi. quã Heruęus Quodlibet. 3. q 9 dupliciter impugnat; Primò quidem, quia cum Scot. ait principium indiuiduationis non posse sumi a materia & forma, propterea quod sunt communes omnibus indiuiduis, aut loqtur de communitate materiæ & formæ, quæ est secundum rem extra animã, aut de ea, quæ est tantùm secundum rõnem; si de priori, ergo extra animam erit actu aliquod uniuersale, quod falsum est; cũ Aris. dicat 1. de anima tex. 8. Vniuersale aut nihil esse, aut posterius esse; nam eiusmodi uniuersale, uel per se subsisteret seiunctum a singularibus, quod sane absurdum est, uel esset in ipsis singularibus, at quidquid est in singulari, necessarium est esse singulare. Et quãuis Scot. de Vniuersalium existentia aliter sétiat, eius tamen sententiam, & rationi & doctrinæ Aris. aduersari, alio loco demonstrandum est. Sin autem loquatur de posteriori communitate quæ est secũdum rationem, quod ipse dicit de materia & forma, idem prorsus dici poterit de Hęcceitate, nam sicut ab hac & ab illa materia, ui mentis abstrahitur ratio quædam materiæ quę est communis omnib. materiis, similiter ẽt ab hac & ab illa Hæcceitate potest elici communis quædam rõ Hæcceitatis quæ erit communis singulis Hæcceitatibus: quare si pp huiusmodi communitatem negatur materia uel forma esse principium indiuiduationis, propter eandem negari etiam dẽt Hæcceitas. Deinde Heruæus quærit qd sit illa Hęcceitas; nam uel est substãtia, uel accidens: si substantia, uel materia, uel forma, uel compositum; si accidens, uel absolutum, uel respectiuum; si absolutum, uel quãtitas, vel qualitas; at nihil horum potest Scotus dicere, quia Scot. laberetur in eas opiniones, quas ipse in 2. lib. sent. dist. 3. accerrime oppugnat, ergo illa Hæcceitas nihil est. Hæc Heruęus cõtra Scot. Rationum autem Scoti

Heruæus opin. Scoti oppugnat.

A Scoti facilis est solutio, nam quia ipse nõ aliam ob caussam finxit illã Hæcceitaté, quàm quia persuasum habuit indiuiduationem non posse fieri uel per accidens aliquod, vel per materiam & formam, si demonstretur id esse falsum, vt certe infra demõstrãbitur, nullum erit eius fundamentum, quo sublato, tota confestim ipsius ruet atq; concidet opinio; quare ad tertiam opinionem transeamus.

Principium indiuiduationis non esse materiam signatam quantitate.

B

C A P. XI.

D. Thomas in opusc. de ente & essentia, & de principio indiuiduationis, & in lib. 5. Metaph. super tex. 12. & in 3. p. q. 77. ar. 2. opinatur principiũ indiuiduationis esse materiã cum quantitate: nam duo in primis sunt de rõne indiuidui, vnum est, ut sit incõmunicabile non aptum esse in pluribus, alterũ est, vt sit distinctum numeraliter ab C alijs eiusdẽ speciei; priorem proprietaté indiuiduum accipit a materia, quæ cum sit vltimum subijcibile, facit vt forma in ea existens, non possit in aliis inesse; posteriorem autem proprietatem habet a quantitate, propter eam enim materia est diuisibilis in multas partes, in quibus cum diuersæ formæ recipiantur, existit numeralis indiuiduorum distinctio. Sed præstat hic adscribere verba D. Thomæ ex 3. p. q. 77. art. 2. ut ipsomet dicẽte, quę sit eius opinio clarius atque certius cognoscatur: sic igitur ait. [Est de ratione D indiuidui vt non possit in pluribus esse, quod dupliciter contingit, uel quia non est natum in aliquo esse, & sic formę immateriales sunt per se ipsas subsistentes & indiuiduæ, vel quia forma substantialis seu accidentalis est quidem nata in aliquo esse, non tamẽ in pluribus, ut hęc albedo, quæ est in hoc corpore non põt esse in alio; quantum igitur ad primum, materia est indiuiduationis principium omnibus formis sibi inhærentibus, nam eum tales formę aptæ sint esse in subiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia,

Secũda opinio quę est D. Thom.

Expressa doctrin. D. Thom. de principio ĩ diuiduationis.

teria, quę non est in alio, iam nec forma ipsa sic existens potest in alio esse. Quantùm autem ad secũdum, principium indiuiduationis, est quãtitas, ideo.n. aliq͂d natum est esse in vno solo, quia illud est in se indiuisum, & diuisum ab omnibus alijs, diuisio autem accidit substantiæ rõne quantitatis, & ideo quãtitas est quoddam indiuiduationis principium inquãtum diuersæ formæ numero, sunt in diuersis partibus materiæ. Vnde ét quantitas ſm se hẽt quandam indiuiduationẽ, possumus.n. imaginari plures lineas eiusdem speciei differentes pp̄ositione, quę eadit in ratione quantitatis.]Hæc D. Thomas. Siquis autem plura scire cupit, quæ conducant ad huius sententię explanationem, legat tres illos Principes Thomistarum; Capreolum inquam in 2. sent. dist. 3. & Paulum Soncinatem in 7. Metaph. q. 33. 34. & 35. & Caietanum in commentarijs suis super opusculum de Ente, & essentia. Quòd autem materia sit principium indiuiduationis permultis testimonijs Aristotel. ostendi potest, is enim 5. Metaph. text. 12. & libr. 7. text. 28. & lib. 12. text. 49. & 1. lib. de Cęlo. text. 92. apertis verbis docet unitatem, ac distinctionem indiuiduorum esse a materia, ipsa autem materia ex se una est, indeterminata atque indifferens ad omnia indiuidua, quapropter nisi ei accedat quantitas per quam determinetur, distinguatur & in diuersas partes diuidatur, non poterit esse sufficiens ratio & causa determinandi & distinguendi indiuidua.

Refutatio secunda opinionis. Sed hæc opinio non videtur nobis vera duas ob caussas, primùm quidem, quoniam aggregatum ex materia & quantitate est ens per accidens; non potest igitur esse principium constitutiuum indiuidui, quod est ens per se; & cum quantitas sit accidens, quomodo potest eẽ principium indiuidui quod est substantia? Denique rationes, quibus supra refutauimus eorum sententiam, qui quantitatem faciebant indiuiduationis principium, valent etiam contra hanc opinionem. Deinde, cum ex aqua generatur aer, quę nam quantitas est principium indiuiduans aerem? an ea, quæ in aqua pręcedit generationem aeris? at hæc se-

A cundum ipsos corrumpitur, nam in eo instanti, quo generatur aer, non est præcedens quantitas, siquidem idem instãs est primum esse aeris, & primum non esse omnium præcedentium formarum; necessarium autem est principium formaliter constitutiuum alicuius, manere in eo, quo constituitur. An fortè est ea quantitas, quæ sequitur in aere generato? at hęc secundum ipsos ordine naturæ posterior est forma substantiali, & ipso composito, namque omnium accidẽtium uolunt subiectum esse totum compositum, ita vt priùs secundum naturã

B sit forma in materia, & ipsum compositum priùs sit indiuiduum, quàm habeat quantitatem; ex quo fit, vt quantitas adueniens composito, iam reperiat ipsum indiuiduum & singulare, & potiùs quantitas indiuiduetur per subiectum, quàm è contrario. Si quis autem per materiã cum quantitate, putet eos significare voluisse materiam prout habet in se respectum quendam ad quantitatem, fallitur; & ut ita sit, id tamen pari facilitate refellitur, nam talis respectus non potest fundari in materia prima, quippe

C quæ per se indifferenter respiciat quamlibet determinationem quantitatis; nec in quantitate aut præcedente aut subsequente generationem indiuidui, propter idem, quod paulò ante de quantitate dictum est, ergo hic respectus est nullus. Præterea, respectus non potest attingere, ne dum complere rationem formalem entis absoluti quale est indiuiduum. His accedit, quod secundum Thomistas materia priùs respicit formã substantialem quàm accidentalem, quare priùs indiuiduatur per substantialem,

D quàm per accidentalem. Rationum autem, quæ pro hac sententia positæ sunt, ex his quæ mox dicemus, petenda est solutio. Cum igitur quid sentiant alij de quæstione proposita dictũ sit, restat vt dicamus quid nobis sentiendum esse uideatur.

Vnitatem & distinctionem indiuiduorum principaliter esse à forma substantiali.

CAP. XII.

Quæ nobis probabilior videtur sententia, ea duabus propositionibus explicabitur. Prima propositio sit hæc: vnitas & distinctio indiuiduorum est à materia, & à forma. Altera propositio, talis unitas & distinctio principaliter est à forma. Vtraque propositio facilè probatur hac breui ratione. Vnum, & ens conuertuntur, & ab eodem vnumquodque habet vnitatem & distinctionem, à quo habet esse; sed indiuiduũ substantiæ materialis, cum sit compositum ex materia & forma, habet suum esse cõpletum à materia & forma, ergo ab eisdem habet vnitatem & distinctionem; sed principaliter compositum est ens & vnum & ab alijs distinctum propter formam; omnes namque concedunt esse cuiuslibet rei, vel solùm, vel certe principaliter esse à forma; ergo vnitas & distinctio indiuiduorum principaliter est a forma; cui rei etiam illud fidem facit, quod materia est propter formam, etenim forma est finis materiæ, vt auctor est Aristo: 2. Phy. tex. 81. & 91. quare vnitas & distinctio materię est ob vnitatem & distinctionem formę; melius. n. est, vt inquit Auer. 2. de anima comm. 60. existimare diuersitatem materiarum esse propter diuersitatem formarum, quàm e contrario, si. n. vnitas & distinctio generica est à forma, similiter etiam specifica, cur non itidem numeralis erit principaliter a forma? præsertim cum Arist. in 2. de anima tex. 2. affirmet per formam fieri hoc aliquid, & text. 7. vnitatem & multitudinem rerum principaliter esse ab actu, & in 7. Metap. text. 49. separare ac distinguere esse proprium actus. Auerr. autem in 2. de anima com. 2. 7. 8. 9. cõceptis verbis docet substãtiam fieri & esse indiuiduam pp formam.

Nota has dubitationes, quoniã ex earũ solutio-

Sed hoc loco existunt duæ perquam graues dubitationes; Vna est, per quid forma fiat singularis, eũ ex se, vel sit vniuersalis vel certè indifferẽs ad vniuersalitatem & singularitatem? Altera dubi-A tatio, cur Aristot. & Peripatetici vnitatem & distinctionem numeralem indiuiduorum fere assignare soleant materiæ, si ipsæ principaliter sumunrur a forma? Ad priorem respondendum est, formam per se nec uniuersalem nec singularẽ esse, si enim esset per se vniuersalis, ergo nunquam posset esse singularis, quare nec generari nec corrumpi, nam singulare est quicquid generatur & corrumpitur: sin autem esset per se singularis, non posset effici vniuersalis nec cadere sub scientiam, quę est tantùm rerum vniuersalium; Etenim quod per se alicui con-

ne pendet huius quæstionis intelligentia, & cõtrariorũ argumẽtorũ solutio.

B uenit, id necessariò ei conuenit, & nõ potest non conuenire. Sed quemadmodum vniuersalis existit per abstractionem intellectus, per hoc nimirum quòd abstrahitur a materia signata, & à proprietatibus rerum singularium, sic etiam fit singularis per productionem agentis; nam quod producitur ab agente in materia quadam singulari, & per dispositiones quasdã singulares, necesse est ipsum quoque euadere singulare. In rebus. n. primis atque simplicibus, non est quærenda caussa intrinseca, & formalis cur vel sint,

C vel tales sint, & si qua est illarum caussa, ea prouenit extrinsecùs vel ab agẽte, vel a materia, uel ab ipsis dispositionibus. Ad posteriorem dubitationem respondendum est, unitatem & distinctionem numeralem assignari materię, tres ob caussas. Primò quidem, quia secundũ nos manifestius est talem unitatem & distinctionem fieri propter materiam, quàm propter formam. Videmus enim unam sigilli formam uariè multiplicari, propterea ꝙ imprimitur & recipitur in multis & diuersis subiectis. Deinde quòd multi-

D plicari numeraliter, non cõuenit formæ ut forma est, sed ut est forma materialis uel unibilis materiæ, quocirca intelligẽtiæ, quia sunt immateriales, non multiplicantur secundum numerum: Anima uero rationalis, licèt sit per subsistens & immortalis, tamen quia est unibilis materiæ, & pars essentialis compositi materialis, multiplicatur secundum numerũ. Ad extremum, multiplicatio numeralis efficitur a natura propterea quod res est corruptibilis, ut per huiusmodi multiplicationem, si nõ eadem res numero, saltẽ

eadem secundum speciem perpetuò cõseruaretur, vt in 2. de Anima tex. 35. & 2. de Gener. tex. 59. scriptum reliquit Arist. At radix eiuscemodi corruptibilitatis, ẽ in materia, quare nõ immeritò ei attribuitur indiuiduorũ multiplicatio. Quas igitur ob caussas vnitas & distinctio numeralis à Peripateticis interdum materiæ ascribitur, cum ea principaliter sit à forma, hoc modo breuiter explicatum sit. Atq; hinc etiam facilè potest elici solutio earum rationum, quibus supra docuimus Thomistas, Scotistas & alios probare velle non formam sed vel quantitatem vel materiã signatã, vel aliud quid piam esse principiũ indiuiduationis, quarum rationum enodationem in hunc locum distuleramus.

De forma relata ad suos effectus, ac primùm de existentia quæ est effectus formalis ipsius.

CAP. XIII.

DIctum est de forma in se, & respectu tã materiæ quàm compositi; restat vt de forma differamus respectu suorum effectuum. Est autem duplex effectus formæ, vnus formæ ut forma est, quale est ipsum esse seu existẽtia; alter est formę, vt est principium efficiẽs motuum & actionum naturalium. De vtroque nunc dicendum est, sed priùs de existentia; de qua nonnullæ quęstiones breuiter ac dilucidè tractandæ sunt, his enim explicatis, quæ ad cognoscendam existentiam pertinent, cognita & perspecta erunt. Prima quæstio est an omnis existentia sit a forma, ad quam respondendum est, duplicem esse existentiam, vnã quæ simpliciter & absolutè dicitur per quam quidquid est in natura quocũque modo existit; alteram perfectam & determinatam ad gradum seu speciem aliquam entis. Alij eandem distinctionẽ existentię alijs verbis exponunt, aiũt. n. aliam esse entitatiuam, & aliam formalem. Prior igitur existentia non semper est a forma, nam materia existit, nec existentiam suam per quam est extra nihilum, & actu est in rebus, accipit a forma, sed eam sua vi & suapte natura habet, quemadmodum supra lib. 5. a nobis demonstratum fuit Posterior autem existẽtia, semper est a forma, vnde Arist. 5. Metaph. tex. 15. [alio, inquit, modo substantia dicitur, quodcunque fuerit caussa existentiæ in rebus, ipsisque inexistens vt anima animali] & in 2. de anima te. 36. [caussa, inquit, ipsius esse omnibus, substantia est] vocat autem ibi substantiam ipsam formam. & in 2. physic. text. 11. ait res naturales per materiam esse in potẽtia, p formam autem existere actu: & sanè meritò, nam cum generatio sit mutatio a non esse ad esse, non sit autem mutatio ad materiã sed ad formam; necesse est, esse quod per generationem acquiritur, a forma proficisci, quare id qđ Boetius in libr. de uno & unitate ait, quòd omne esse est a forma, & quod Philosophi definierunt esse, existentiam formæ in materia, intelligendum est de esse perfecto & formali.

1. Quæstio an ons existentia sit a forma.

Secunda quæstio est; Quid sit existentia. Ad quam respondendum est. Primò quidem existentiã nõ esse quidditatem rei, nec de quidditate, ac proinde nec eẽ materiam nec formam nec compositũ. quod probatur testimonio Aristot. & ratione. Etenim Aristot. in 2. lib. Posteriorum distinguit quæstionem an sit, a quæstione quid sit, & in textu 7 eiusdem libri ita scribit. [Quid autem est homo, & esse hominem, aliud est;] & paulò post subiungit; [ipsum verum esse, nulli est substantia] Atque id sanè rationi valde congruit, nam definitio quę declarat substantiam & quidditatem rei, non significat rem esse aut non esse, & quidditas per se indifferens est ad uniuersalitatem & singularitatem, existentia uero semper atque necessariò coniuncta est cum singularitate rei, non enim existentia est uniuersalium, sed singularium. Deinde, existentia non est accidens; nam si est accidens, erit in aliqua categoria uel quantitatis, uel qualitatis, &c. sed eã nihil horũ esse manifestum est. Postcà, generatio terminatur ad ipsũ esse, at generationis terminus non est aliquod accidẽs. Amplius, si est accidẽs,

2. Quæstio quid sit existentia.

aut erit proprium aut commune, non A proprium, cum existentia communiter insit in omnibus rebus; neque commune, quia posset abesse rei sine eius interitu, quod implicat contradictionem, sic enim res existeret sine existētia. Postremò, accidēs capit suam existentiā a subiecto, quare si est accidens, præsupponet aliā existentiā in subiecto, at illa cum etiam sit accidens, rursus aliam præsupponet, atque hoc modo numerus existētiarum procederet in infinitum. Existentia igitur cuiuslibet rei, nec est de substātia & quidditate eius, nec vnum aliquod de accidentibus, quæ in ea insunt. Quid B igitur est? nobis quidē videt nihil aliud esse quàm modus quidam rei, quo res dicitur esse extra nihilum & a suis caussis producta, & actu esse in mūdo; qui enim dicit hominem, significat naturā & quidditatem hominis non declarando an sit actu in rebus nec ne; qui autem dicit hominem existere, significat naturā hominis quatenus extra suas caussas producta existit in rebus. Ac modus quidē existentię sequitur modū essentiæ, nam si essentia fuerit cōpleta per se, qualis est substantię completę, existentia quoque C est completa, vnde substātia dicitur per se existere; sin autē essentia fuerit incōpleta cuiusmodi est accidentium & partium, existētia similiter incōpleta erit, quocirca nō dicūtur huiusmodi res per se existere, sed inexistere, inhęrere, inesse in alio. Quamquam hoc non uidetur habere locum in anima rationali, quippe quæ cum habeat essentiam incompletam, est enim pars, & forma hominis, habet tamen completam existentiam, si quidem a corpore seiūcta per se existit. Verum dici potest animam rationalem D quatenus est independens à materia, & cōpositio, per se existere, quatenus verò est pars & forma inexistere & inesse in alio tanquam in toto & subiecto. Licet autem anima separata per se existat, nō tamen (propriè loquendo) per se subsistit, quia id est suppositorum, qualis nō est anima. Verùm de hoc aliàs.

q. Quibus reb. conueniat existentia. Tertia quæstio est, quibus rebus propriè conueniat existentia? Respondēdū est, existentiam primò & per se conuenire singularibus & compositis, secundum quid autem vniuersalibus, & ipsis partibus. Loquimur autem hic de existentia rerum duntaxat naturalium: Hoc autem ita probatur, ei conuenit existentia, quod actu verè existit per se, sed uniuersale nec per se existit, sed i singularibus, nec extra animam existit actu, sed tantùm potentia, ergo non propriè cōuenit uniuersali existere. Deinde, existentia est earum rerum quæ generantur, corrūpuntur, mouētur, operantur, sunt in loco determinato, & sub tempore, quæ quidem non conueniunt vniuersalibus nisi propter singularia: nam vniuersale, vt dici solet, abstrahit ab hinc & nūc. Præterea existentia accidit rei ex eo qā est pducta, vniuersale aūt per se non producitur sed tātùm singulare, ergo &c. Quòd autem existentia per se sit totius nō autem partium, vel ex eo manifestum est, quia vt sæpenumero Arist. ait, quod per se generatur non est materia nec forma, sed totum compositum, quare similiter etiam quod per se existit, erit totum cōpositum. His accedit, quòd nec materia per se existit, saltem existentia pfecta & determinata, nec forma, quippe quæ inexistit materię, ergo qđ per se existit est ipsum compositū. Restat quarta quæstio omniū grauissima & difficillima an existentia realiter distinguatur ab essentia.

Quarta quæstio. An existentia distinguatur realiter ab essentia, & primum exponitur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

MAGNA est disceptatio tā inter Philosophos q̄ inter Theologos an existētia cuiuslibet rei distinguatur realiter ab eius essentia & quidditate. De qua re duæ sunt opiniones, vna D. Thomæ, qui omnibus rebus creatis existentiam vult distingui realiter ab essentia. Altera aliorum, qui id negāt, qui inter essentiam & existentiam solam rationis differentiā esse putant. Nos priori loco D. Thomæ opinionem diligenter explanemus. Sententia D. Thomę est, in qualibet re creata (solum enim Deum exci-

excipit) esse distingui realiter ab essẽtia. Vide D. Thomam in libro de ente & essentia, & in 2. contra gentes cap. 52. & in 1. sent. dist. 8. in 4. Metaph. super tex. 3. uide etiam Aegidiũ Romanum in libro de Ente & essentia q. 9. & 1. Quodlibeto q. 7. Hãc opinionem latissime tractat Capreolus 1. Sen. dis. 8. & Paulus Soncinas sup 4. Met. q. 12. Affirmat igitur D. Tho. duplicẽ in rebus creatis reperiri cõpositionẽ, vnã ex materia & forma, vnde resultat essẽtia rei, altera ex ipsa essẽtia & existẽtia: respectu prioris cõpositionis, essẽtia hẽt se vt actus; respectu aũt posterioris habet se vt potẽtia, habet. n. essentia potẽtiã recipiẽdi existẽtiã; quare existẽtia est vltima actualitas rei; in priori compositione res acquirit esse quidditatiuũ, specificũ, intelligibile, immutabile, indeterminatũ ſm tempus & locum, abstractum a singularitate & a respectu ad caussas extrinsecas, vt ad efficientem & finem. In posteriori autem acquirit esse existentię singulare, sensibile, generabile, & corruptibile, determinatum ſm tẽpus & locum dependens non solum a caussis internis, sed etiam externis. Ac licèt prior compositio non sit nisi in rebus materialibus, posterior tamẽ in omnibus inest etiam in ipsis Intelligentiis.

Opinio D. Thomę.

Ex his, quinque colliguntur quæ sunt secundum hanc opinionem summa animaduersione digna. vnum est, nullã creaturam esse penitus simplicem; alterum, nullam creaturã esse actum purum; tertium, nullius creaturæ operationẽ esse idem cum eius substantia: quartũ, in omni creatura esse aliquod accidẽs; quintũ, de nulla creatura verè dici posse quòd ipsa sit suum esse, sed hoc esse proprium Dei, qui dixit, Ego sũ qui sum. Quæ omnia vno eodemque nituntur fundamento; Nam si cunctis in rebus esse distinguitur realiter ab essentia, ergo in omnibus est cõpositio ex eẽ & essẽtia, ergo in oĩbus est potẽtia, quia in omni cõpositione implicata est ratio potentiæ & actus; ergo operatio distinguitur a substantia cuius libet rei; nã cũ operari sequatur esse, si esse distinguitur realiter ab essẽtia, multò magis operari; ergo quia in quibuscũque rebus operari distingitur ab essentia, in his, operatio est accidens, in omnibus autem creaturis operari distingui tur a substantia rei, necesse igitur est in omnibus creaturis esse aliquod accidẽs.

Quinq; documẽta secundũ D. Thom. doctrinam, diligenter obseruanda.

A

Denique si in creaturis esse extrinsecus aduenit essentiæ eique imprimitur a primo agẽte, nulla creatura est suum esse. Quomodo autem se habeat illa duplex compositio in rebus, facile intelligitur hoc exemplo. Est Aer & perspicuitas & lumen: Aer est in potẽtia ad perspicuitatem, perspicuitas est in potentia ad lumen, & perspicuitas est actus aeris, & lumen perspicuitatis. Sic materia est in potentia ad formã; forma vel essentia est ĩ potentia ad existẽtiã. Sed quęret aliquis

B

quid sit talis existentia? Respondẽt, non esse vel substãtiam, uel accidens, sed esse vltimum cõplementum cuiuslibet rei, & reduci ad eam categoriam, in qua est ea res cuius est existentia. v.g. existentia quantitatis ad categoriam Quãtitatis, existentia substantiæ ad categoriã Substãtiæ. Describunt autem existentiã hoc modo. Existentia est vltima actualitas impressa rebus a primo agente. Nã esse, quemadmodum dicitur in lib. de caussis, est primus, vniuersalissimus, ꝑ prius

C

atq; immediatus effectus primę caussę.

Hæc opinio sic explanata quod attinet ad id quod nunc quæritur an existẽtia realiter distinguatur ab essentia, confirmatur his argumentis. Primùm Aris. in 2. Post. ijs locis, quæ præcedẽti capite in explicatione secũdę quęstionis citauimus, satis apertè declarat ipsum esse distingui á substãtia rei; & Boetius in libro de Hebdomadibus ponit huiusmodi sẽtentias. [Diuersũ est esse & id quod est; & id quod est, accepta essendi forma est atque subsistit, & Item, omne quod est,

D

participat eo qđ est esse, vt sit.] Ex quibus colligitur esse distingui realiter ab essentia. Deinde essẽntia, ſm se est indifferens ad esse & non esse, ab vtroque enim abstrahitur: essẽtia enim rosę. v.g. in hyeme nõ habet existentiam, in vere autem habet, ergo existẽtia distinguitur realiter ab essentia: nã si esset idem realiter cum existentia, nũquam posset reperiri cum opposito eius, quemadmodũ si aliquid esset idem realiter cum albedine, numquam posset reperiri cum nigredine. Adde, quod nihil est in potẽtia ad

Probatur a Thomistis quinq; rationibus existẽtiam re distingui ab essẽtia.

 seipsum,

se ipsum, sed essẽtia rosæ in hyeme est in potẽtia ad existentiam quam accipit in vere; ergo existentia rosæ differt realiter ab eius essẽtia. Postea; si idem est esse & quidditas, sicut quælibet res est sua quidditas, ita esset suum eẽ, ac proinde haberet esse infinitũ, & illuminatũ; omnis.n. limitatio fit uel p subiectũ in quo recipitur, vel p aliquas differẽtias quæ contrahunt id qđ limitatur: sed ipsum esse non limitatur per receptionem in subiecto; nam cũ sit idem cum essentia nõ põt dici, q recipiatur in ea tanquam in subiecto; nec ẽt limitatur per differentias, sicut enim ens non habet differentias, ita B nec esse; non.n. habet essentiales differẽtias, quoniam hę pertinent ad essentiã, nec accidentales, alioqui substantia existeret p accidens. Præterea, in accidente inexistẽtia differt ab essentia, potest.n. vnum ab altero separari, nam in quantitate hostię cõsecratę manet essẽtia quãtitatis, quæ prius erat, non aũt manet inexistentia, quia non inexistit alicui subiecto sicut prius inexistebat, ergo similiter in substãtia existentia realiter differt ab essentia. Postremò, quidditas non hẽt caussam efficientẽ. v.g. hoĩem esse aĩal C rõnale, quidditatiuẽ a nullo fit, tũ quia hoc est ęternũ, qđ aũt fit a Deo, non est ęternũ, tum quia, quod fit a Deo, põt nõ fieri, at nullo modo potest fieri quin homo sit animal rationale, sed existentia habet caussam efficientem, omnia.n. habent esse a Deo, & tam generatio, quàm creatio terminantur ad esse rei, ergo existentia differt realiter ab essentia. Hęc de opinione D.Thomæ.

Refellitur supradicta opinio & demonstratur existentiam re non distingui ab essentia.

D

CAP. XV.

HÆc sententia nobis nõ valde probatur, quibus autẽ rationibus ea refellitur, eisdẽ comprobatur altera sententia eorum qui cẽsent existentiam non re, sed ratione tantùm distingui ab essẽtia; quam sequitur Henricus, Scot. Durandus, Guglielmus Ochan, & A alij quamplurimi. Primùm autem ostendemus secundum Aris. in intelligentijs existentiam re non distingui ab essentia: Tum idẽ simpliciter & vniuersẽ demonstrabimus in omnib. rebus. Existentiam non distingui ab essẽtia in intelligentiis sm Ari. doctrinam, hinc manifestum est; Aris. in 8. Met. tex. 16. ait quęcunque nec sensibilẽ nec intelligibilem materiã habent, se ipsis sunt ens, & vnum, & nõ per aliquid sibi additũ, sed intelligentię nec sensibilem nec intelligibilem materiam habent, dicitur.n. materia sensibilis ea quæ est in rebus physicis, & intelligibilis, quæ est in mathematicis, quemadmodum ipsemet Aris. declarat in 7. Metap. tex. 35. ergo intelligentiæ non sũt nec existunt p existentiam additam essentiæ suæ, & ab ea re diuersam. Præterea, in abstractis a materia idem est qdditas & habens quidditatem, ut Aris. ait in 3. de Ani. tex. 9. sed habens quidditatem, est res existens; ergo in rebus abstractis existentia est idem cum essentia. Ampliùs, si in intelligentijs esset cõpositio ex essentia & existentia ut uolunt Thomistę, esset in ipsis potentia, nam essentia habet potentiam ad existentiam, sed Arist. omnem remouet potentiã ab Intelligẽtiis, nam in li. 9. Metap. tex. 17. ait omne æternum carere potentia, & solùm ibi excipit cœlum, quod habet potentiã ad vbi, rõne cuius est mutabile & variabile, & in 12. Metap. tex. 30. scribit in Intelligẽtijs nullã esse potentiã siue in substãtia, siue in operatione. Cuius rei utroq; in loco hãc reddit caussam; cum omnis, inquit, potẽtia sit contradictionis, si Intelligẽtiæ haberent potentiã, uel in substantia, vel in operatione, possent esse, & nõ esse, ẽt operari, & non operari, quare & motus cœlestis, & Intelligentiarũ atq; adeò ipsius mundi æternitas tolleretur. His accedit, quod apud Peripateticos tritissimum est, atq; certissimum axioma, oẽm compositionem esse nouam & dissolubilẽ, quare si in Intelligẽtia esset cõpositio ex essẽtia & existẽtia, Intelligentiæ non essent æternę. Quid? quod Aris. in 12. Metap. tex. 51. uult in Intelligẽtijs idem secundum rem esse intellectionẽ, intelligentem & rem intellectam; si autem intellectio idem est cum substantia

In intelligentijs secũdum Arist. existẽtiã re diuersã nõ esse ab essẽtia.

tia Intelligentiæ, multò magis erit existentia. Atque hæc quidem pauca de existentia & essentia Intelligentiarum secũdum Aristotelicæ disciplinæ decreta, dicta sint. Deinceps ad generalem eiusdem rei demonstrationem, quæ omnes in res conueniat, aggrediamur.

Septem argumẽtis probatur, existẽtiã cuiuslibet rei, non distingui ab essentia.

7 Omnes res qualescunque fuerint, habere existentiam re non diuersam à sua ipsorum essentia? ad hunc modum ostendi potest. Primò Arist. in 4. Metaph. text. 3. & in 5. lib. tex. 14. & in 10. lib. tex. 8. scribit, ens & vnum adiuncta rebus, nihil amplius significare, quàm res ipsas; sed idem est existens, quod ens, ergo existere non significat aliquam rem diuersam ab essẽtia; probatur Minor, tum quia hoc nomẽ ens impositum est, vt ait D. Th. in lib. de Ente & essentia, ad significandam essentiã in ordine ad existẽtiam; tum etiam, quia cũ existere sit trãscendens, necesse est vt sit vel idẽ quod ens, vel aliqua passio entis; sed constat nõ esse aliquam passionẽ entis, ergo est idẽ quod ens, & confirmatur hęc ratio, existere est transcendens, ergo nõ significat aliquã rem diuersam ab ijs de quibus dr, probatur consequentia, tũ, quia cætera transcendentia vt Ens, Vnũ, Verũ, Bonũ, non significant aliquid re diuersum ab iis de quibus dicuntur, tũ etiã quia hoc requirit ratio transcẽdentis: nã si est transcẽdens, ergo per oẽs res peruadit, si autẽ existentia est res quędã, ergo ipsa quoq; existet, nã trãscendens de oĩbus dr; vel igitur, se ipsa vel per aliã entitatẽ, si se ipsa, cur non itidem essentia existet se ipsa? sin autem per aliam entitatem, & illa similiter per aliã, res abibit in infinitũ. Deinde, si existentia est res quædã diuersa ab essentia, necesse est eam esse vel substantiam vel accidẽs, nõ est substãtia, quia nec est materia, nec forma, nec compositũ, hæc enim pertinẽt ad ipsam essentiam; nec est accidens: tũ quia substantia non existit propter accidẽs, sed potius è contrario; tum etiam, quia dici non põt ad quam accidentis categoriam existẽtia propriè pertineat. Nec firmum est Thomistarum perfugium, qui respondẽt existentiam, nec esse substãtiã nec accidens, sed vltimam rei actualitatem, atq; complementum. Hoc enim est, vt Aristotelico vtar prouerbio, præter fores rationi

Trãscẽdẽtia nõ significant rem quãpiã diuersam ab ijs de quibus dicuntur.

A occurrere; siue enim existentia sit complementum siue actualitas, siue quiduis aliud, id non obstat, quominus necesse sit eam esse vel substantiam, vel accidens; etenim diuisio entis in substantiam & accidens, immediata est, quippe cum ad cõtradictoria reducatur. Postea, existentia secundum Thomistas est actus, cum igitur Aristot. 2. de Anima tex. 2. & 5. distinguat actum in primum & secũdum; quęrẽdum est an existentia sit actus primus? sed is est forma secundum Aristotelem, quare si existentia est actus primus, non poterit re distingui à forma. An secun-
B dus? at verò is est operatio: ergo existentia nullus est actus. Præterea, essentia secundum ipsos est in potentia ad existentiam, duplex autem est potentia, ut Aristot. innuit 8. Physic. text. 32. & 2. de anima 55. vna essentialis, altera accidentalis; sed essentia non est in potentia essentialis ad existentiam, alioquin essentia per se non esset completa, & per existẽtiam essentialiter cõplerectur, quod & falsum est, & decretis ipsorum repugnans; nec in potentia accidentali; quia existentia nõ est accidens, ergo, &c. Confirmatur hæc
C ratio, vel ex essentia & existentia fit vnũ ens per se, vel vnum ens per accidens; nõ vnum ens per se, quia cum essentia sit actus & similiter existentia, est apud ipsos quasi axioma certissimum, ex duobus entibus in actu non posse fieri vnum ens per se, hac enim maximè ratione pugnant ipsi contra eos, qui ponunt multas formas substantiales in vno composito; sin autem ex ipsa existentia & essentia existat vnum ens per accidens, cum res existens sit terminus generationis, generatio substantialis terminaretur ad ens per acci-
D dens. Ampliùs, si existentia re differt ab essentia, essent duo termini per se primi ipsius generationis, quod nequaquã fieri potest: Vnitas enim numeralis cuiuslibet motus, pendet ex vnitate numerali termini ad quem; probatur antecedens: nam terminus generationis est forma, vnde Aristo. formam sæpe vocat generationis terminum finem & cuius gratia; est etiam existentia terminus generationis, nam generatio definitur esse mutatio à non esse ad esse; generari est fieri, fieri autẽ per se terminatur ad esse;

quare si esse secundum rem differret à forma, duo essent termini generationis. Verùm Thomistæ respondent, esse quidē duos terminos, non tamen æquè primos; sed vnum primarium, alterum secundarium; bene habet, sed quæratur ab illis vtrum velint esse primarium, formam ne an existentiam? non existentiā, hęc enim posterior est forma, cum sit effectus formalis eius; nec ipsam formam; nam si generatio per se primò terminatur ad formam, secundario autem ad existentiā, ergo etiam si remoueretur existentia (quacunque ratione id fieri possit) generatio quantùm attinet ad ipsam rationē generationis, completa & absoluta esset in sola forma; quod tamen implicat contradictionem; pugnant.n. hæc inter se, aliquid esse generatum & productum, quod tamen non existat, at si existentia esset terminus secundarius generationis, non accideret talis repugnātia; quemadmodū, quia calefactio primò terminatur ad calorem secundariò ad raritatem, etiā si raritas separaretur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur completa & absoluta per solam caloris productionem.

Inexistentia accidētis ab eius essentia re non differt. Ad hęc in accidente essentia non distinguitur ab existentia, ergo nec in substantia; par enim est vtriusq; ratio. Probatur antecedens. Si existentia accidētis est res diuersa ab essentia, quærendum est an talis res sit substantia vel accidens, non substantia, ut patet; si est accidens, ergo similiter ipsum inexistit; aut igit̄ seipso, aut per existentiā à se diuersam; si seipso, cur non idem de primo accidēte dictum est? si per aliam existentiam, idem rursus de illa quęri potest, atque hoc pacto res procederet in infinitum. Postremò, ratio Auerr. in 4. Metaphysicę comm. 3. contra Auicennam affirmantem Ens, & Vnum significare dispositiones seu naturas quasdam adiunctas rebus de quibus dicitur, quam rationem ibidem probat D. Thomas, Hæc inquam ratio Auer. non minorem vim habet contra hanc Thomistarū opinionem, quàm contra Auicennam. Est autem ratio Auerrois huiusmodi. Si ens, & vnum significant aliquid additum rebus, cum illud etiam sit ens & vnū, alioquin nihil esset, vel est tale seipso, vel per aliquid aliud; si seipso, etiam quælibet res erit ens & vna seipsa; si per aliud, de illo itidem quæratur, & sic continget processus in infinitum; Hæc ratio similiter valet contra Thomistas; nam si existentia est res diuersa ab essentia, cum ipsa existat, siquidem ipsum existere transcendēs est; vel existit seipsa vel per aliā existentiam; & cætera deinceps, similiter vt supra, connectantur. Quare, ne pluribus argumentis colligendis longiores simus, ex his quæ dicta sunt, manifestissimum est, existentiam non posse realiter distingui ab essentia; & sanè nulli viro sapienti placere potest multiplicatio entiū sine caussa & necessitate, præsertim cum quæ de essentia & existentia dicuntur, sola rationis distinctione, posita facillimè defendi & optimè possint explicari.

Soluuntur rationes quibus probabatur existentiam re distingui ab essentia.

CAP. XVI.

RESTAT, vt rationes Thomistarum dissoluamus. Ad Primam rationem eorum, ita respondemus. Illis testimonijs, non concludi distinctionem realem inter essentiam & existentiam, sed tantùm rationis. Ad 2. Primùm, non valet, essentia est indifferens ad esse & non esse, ergo distinguitur realiter ab existentia; nam etiam albedo est indifferens ad fundandam dissimilitudinem comparatione nigredinis, & similitudinem comparatione alterius albedinis, & albedo tamen nec a similitudine, nec a dissimilitudine re differt, nō enim relatio re differt a suo fundamento. Similiter quantitas indifferens est ad hanc vel aliam quamlibet determinationem & figuram, at inter quātitatem & figurā non est distinctio realis. Deinde, falsum est essentiam posse esse cum existentia & sine existentia, nunquàm enim est essentia sine existentia, & oppositum huius, implicat contradictionem; essentia.n. nihil est sine existentia. Potest quidem essentia esse in intellectu sine existentia,

idest

idest concipi ab intellectu non concipiédo an existat nec ne: neque existere actu nec nō existere actu est de cōceptu qdditatis vel essentiæ. veruntamen ex hoc non potest colligi distinctio realis inter essentiam & existentiam; alioquin cum existentia possit concipi quatenus nōdū est actu, sed potest esse, & quatenus iam actu est, & ad vtrunque sit indifferens, se quæretur ipsam existentiam realiter distingui a seipsa prout actu est. Ad 3. Creaturā esse suum esse, dupliciter intelligi potest; vno modo, essentiā creaturæ idē secundum rem esse cum sua existētia, & hoc verum esse contendimus, nec id soli Deo conuenit, sed commune est omniū rerum: Altero modo creaturam habere esse a se non aliunde acceptum aut depēdens, & hoc falsum est, nec id est contra nos, nā hac ratione nec creatura est sua quidditas: cum enim talis quidditas nō sit Deus, necesse est esse a Deo; cuius proprium est esse a se. Quod aūt quærunt, quomodo esse creaturæ limitetur si est idem cum essentia? Respondendum est; existētiam cuiuslibet rei intrinsecè limitari secundum gradum & mēsuram suę quidditatis; nā modus existentiæ, ut supra dictum fuit, est secūdum modum ēssentiæ, extrinsecè autem determinari a primò agente, qui s̄m sapientiæ suæ dispositionem, & voluntatis suæ determinationem, omnia condidit in pōdere, numero & mensura, cunctisq; rebus præfiniuit modum, speciem & ordinem. Et sanè quod ipsi quærunt de existentia, idē plane similiter quæri potest de quidditatibus rerum simplicium. Etenim cum in his vnumquodq; sit sua quidditas & omnis quidditas quæ nō est Deus, sit finita, percunctari oportet a Thomistis quomodo huiusmodi quidditates simplices contrahantur ac determinentur? Ad 4. Negandum est quantitatem hostiæ cōsecratæ amisisse eam existentiā quā habebat ante consecrationem; nam cum existentia separari nequeat ab eo cuius est, sine eius interitu, quid enim aliud est corrūpi quàm priuari sua existentia? si quantitas in cōsecratione hostiæ amisisset priorem existētiam, necessariò fuisset corrupta, & rursus denuo generata. quare eadē prorsus existētia manet i quantitate

An quali-bet res sit suum esse, & quomodo limitetur ipsū esse in rebus creatis.

A antè & post cōsecrationem; sed diuerso modo, nam ante erat in subiecto in ipso inhærēs & ab ipso dependens, post autē est per se absque vllo subiecto, quocirca antè verè dicebatur inexistere, & ipsius existētia verè dicebatur inexistētia, post autem minimè. Ad 5. Falsum est quidditatem creaturæ non habere caussam efficientem, nam si ipsa non est Deus, necesse est eam a Deo productam esse, quinimò quod producitur per generationem substātialē, est forma & quidditas, alioquin non esset generatio substantialis, si ea non per se terminaretur ad substātiā.

An quidditas cuiuslibet rei creatæ habeat caussam efficientē, & an sit æterna.

B Falsum etiā est quidditates rerū prout habēt esse diuersū a Deo, & extra Deū, esse æternas; nā cū ęternitas sit duratio, quæ est quasi quædā extensio ipsius existentię, haberēt profectò existētiā æternam; vel probāda esset opinio Henrici, qui affirmat creaturas ab æterno extra Deum habuisse quoddam esse nō existētiæ, sed essentiæ, quæ opinio & à Thomistis & ab alijs fere Theologis reprobat. Ergo deus producēdo hominem, simul etiam producit quidditatem hominis, & tribuēdo ei naturam sensitiuam & rationalē, facit, vt de quidditate hominis sit
C esse animal rationale. Itaque quidditas creaturæ vel nihil est, vel idem est quod Deus, vel si quid est a Deo diuersum & secūctum, id necesse est ab eo productū, atq; effectū esse, vel est tātū notio ipsius quidditatis, quam format intellectus.

De altero effectu formæ, qui est operatio.

CAP. XVII.

D DE actionibus quæ a forma proficiscūtur, ea tantùm breuibus explicanda sunt, quæ ad ampliorē certioremq; formę notitiam conducūt. Ac primum quidem sciēdum est, ob quinq; caussas posse cōtingere, vt ab vna eadēq; forma multę ac variæ actiones proficiscantur; vel enim vna per se prouenit a forma, altera vero per accidens, sicut ab igne per se est calefactio, per accidēs est congregare, segregare, rarefacere. Vel q vna est a forma tanquam principali agēte,

re, altera est ab ea vt est instrumentum al- terius agentis, quemadmodum ignis vt ignis calefacit, vt autem in viuētibus est instrumentum animæ, concoquit, attrahit, generat carnem & ossa: Vel quia forma est consociata cum multis accidentibus, quomodo ignis per siccitatem exsiccat, per calorem calefacit, per leuitatem mouetur sursum, & anima per varias potētias, multas & varias explet actiones; Vel quia forma est caussa vniuersalis, & per agētia particularia determinatur & deducitur ad varias actiones & effectus, quam ob caussam sol & homo generant hominem: sol & equus aut planta generant equum aut plātam; vel ob materiā in qua inest forma, aut densiorem aut rariorem, ob eam rem calor in materia dēsa acriùs vrit quàm in materia rara.

In Actione quatuor a Peripateticis considerari solere.

Deinde cōsiderandum est, in actionibus quę manant a forma, quatuor in primis solere a Philosophis perpendi: substātiam seu naturam actionis, durationē eius, modū, & effectum. Natura actionis in eo est vt videatur an sit materialis vel immaterialis, corporea vel incorporea: Duratio, an sit æterna nec ne: Modus, an sit dependens vel independens, sit ex nihilo an ex aliquo subiecto: Effectus, qd sit & quale id quod post actionem relinquitur & per ipsam actionē producitur. Ex his quatuor facilè cognoscitur & æstimatur cuiusque formæ vis atque præstātia. quorum omnium multa & illustria sunt apud Aristo. exempla. Etenim in 2. lib. de Generatione animal. cap. 3. demōstrat animam sensitiuam & vegetatinā ante corpus esse non potuisse, propterea quod earum actiones sint penitus corporeę: mentem autem, quod eius actio sit īcorporea, extrinsecùs aduenire, diuinā ac separabilē esse. Et in 1. de anima tex. 13. docet ex operatione Intellectus, cognoscendum atque dijudicandū esse, an is sit a corpore separabilis nec ne. Idem quoque in 8. Phys. & 12. Metaph. ex ęternitate motus cælestis, cuius effectrices sunt Intelligentiæ, cōcludit eas esse sempiternas, immateriales, indiuisibiles, & immobiles. Ex modo autē agēdi, Theologi ostendunt infinitam esse Dei potentiam, nam quamuis nullus Dei effectus sit infinitus, tamē quia multa creauit & quotidie creat ex nihilo, is modus agendi ex nihilo, clarissimè declarat infinitā eius vim atq; potestatem. Ad extremū, ex effectu rectissimè iudicatur de forma quæ est efficiens, nam dum omne agens producat (quoad eius fieri possit) aliud sibi simile, qualis & quanta in rebus effectis inest atque cernitur nobilitas, talē atque tantam in formis efficientibus eā inesse & æstimari oportet. Atq; hoc quidē interest inter formas cęlestes & sublunares, quòd illæ quò superiores atque perfectiores sunt, eò pauciores habent actiones, primum enim cęlum quòd omnium est nobilissimum, vnico tātū simplici motu cietur, & Theologi in primis nobiles affirmāt quò Angeli superiores & pręstantiores sunt, eò minorem habere tum intellectionum tum specierum intelligibilium multitudinem ac varietatem: cum enim dignitate & similitudine Deo pprioręs sint, magis etiam diuinam vnitatem atque simplicitatem imitantur. E cōtrario autem res habet in rebus sublunaribus, in quibus quæ præstantiores sunt, eas videmus pluribus actionibus abūdare. Etenim homo princeps omnium rerum caducarum atque mortalium, multitudine varietateque functionum cæteras res longè superat. Cuius rei hanc cōstat esse caussam, quòd in immortalibus, quę pręstātiora sunt, plures formas seu plures facultates formales nacta sint, e quibus necesse sit plures etiam actiones dimanare.

Pręclarum discrimen inter formas cęlestes et sublunares.

Nullā actionē proficisci a materia vt materia ē, pulchrè demōstratur.

Postremò, illud etiam hoc loco intelligendum est, omnē actionem esse a forma, nullam autem a materia prima quatenus materia est, quod Arist. 1. de Generat. tex. 55. cōfirmat his verbis, [Materia secūdum quod materia, passiuum est] & in 2. lib. text. 53. [Materiæ est moueri & pati, mouere autē, & facere, alterius potētiæ.] quod sanè hoc modo probari potest, omne agens producit sibi simile, si igitur materia agit, quid producet? non formam quippe quæ est illi dissimillima atque adeo opposita; ergo producet materiam, at materiam ingenerabilē & incorruptibilem esse superiori libro ostensum est. Postea si materia ageret, eius actio reciperetur in materia, quare si una pars materiæ primæ esset agēs, altera patiens.

tiens, cum omnes partes materiæ primæ sint eiusdem rationis; hinc efficeretur, idem respectu eiusdem esse agens & patiens, qđ est absurdum. quid multa? actio non est nisi inter contraria; materia nulli est contraria, non enim alij materię, siquidem cõtraria specie differunt, omnes autem materiæ partes sunt eiusdẽ naturæ; nec formæ, vtpote quam in se suscipit & sustentat, vnum autem contrarium, vt docet Aris. 1. Phy. tex. 51. non suscipit in se alterum cõtrarium; ergo materia nullius actionis est caussa efficiẽs. Forma autem triplicem habet caussalitatem: nam quod Aris. de anima scribit li. 2. de anima tex. 36. id vniuersè cõuenit in omnes formas naturales. Etenim respectu ipsius esse vel existentiæ, est caussa formalis, respectu operationum & motuum naturalium est efficiens, respectu generationis per quam ipsa producitur, est finis.

Tripliciter forma est caussa.

An sit aliqua forma physica separabilis a materia, & de immortalitate animæ rationalis secundum doctrinam Platonis.

C A P. XVIII.

Restat extrema pars huius libri, in qua disquirendũ est, an inter formas physicas sit aliqua separabilis a materia & immortalis; quę quidẽ quęstio solùm inducitur & proponitur tractanda propter animam rationalem quę est vera & naturalis forma hominis. nam vel nulla est forma physica separabilis a materia, vel, si qua est, talis profectò sola est anima rationalis. Huius autem disputationis duæ sunt partes, vna complectitur veritatis declarationem atque confirmationem: altera continet solutionẽ argumentorum quę contra veritatem adducuntur: Nos in præsentia priorem tantùm partem exponemus, posteriorem autẽ reijciemus in libros de anima; nam si hanc quoq; pertractandã susciperemus, & libri magnitudo nimium excresceret, & multa hic disputari necesse esset, ab instituta huius operis ratione valde aliena.

A Quare verãm de anima rationali sentẽtiam, nec ieiune nec indiligenter (quantũ ad id de quo in præsentia agitur, attinet) expositam, nunc lector accipiat. enodationem autem explanationemque innumerabilium propè difficultatum quæ contra veritatem & solent & possunt afferri, alio loco à nobis expectet. Primùm igitur indicemus quid de immortalitate animę rationalis duo philosophorũ principes Plato & Aristoteles senserint: tum doceamus an immortalitas animæ nostræ possit etiam lumine naturæ cognosci, & Philosophicis rationibus comprobari: ad extremum, quia fortasse aliquis
B multitudine ac pondere argumentorum oppressus, concederet quidem animam nostram esse immortalẽ, sed ambigeret, num ea sit vera & naturalis forma hominis, hoc est forma, vt vocant, informans & dans esse homini: idcirco ne quid veritati officere queat, hunc quoque ambiguitatis & dubitationis scrupulũ eximamus. Ac de Platone quidem, quid is senserit de animi nostri immortalitatẽ, dicere ordiamur.

Certum est animam rationalem secũdum Platonem esse immortalem; nam
C & plurimis in locis id affirmat, vt in Phædro, Phædone, Timæo, Philæbo, in Menone, in libris de Republica, in epistolis, pręsertim ad Syracusanos: & ea de re cũ nemo vnquàm dubitauerit, nulla est cõtrouersia. Rationes autem quæ ad id confirmandum ex scriptis & doctrina Platonis eliciuntur, hę fere sunt. 1. Vnum contrarium nõ recipit alterum, sed animus, noster per se viuit & adfert vitam corpori; ergo non est capax mortis. 2. animus descendens ad res corporeas & sensibiles,
D obscuratur, atque se ipso ignobilior, vilior, & abiectior existit; abducens autem & reuocans se a corpore ad res diuinas & æternas, maxime illustratur & perficitur; tantum igitur abest vt ex separatione eius à corpore timeri debeat eius interitus, ut tum maxime perfectio & fœlicitas ipsius sperãda sit. 3. Animus imperat & dominatur corpori, vt planũ est in viris iustis ac sapientibus, ergo non dependet a corpore, nec est cum eo mixtus. rectè enim Anaxagoras dixit solum Intellectum non fuisse mixtum cum

Decẽ argumẽta ex doctrina Platonis ad probãdam animi nostri immortalitatem.

alijs

alijs rebus, vt illis dominari, & imperare posset. 4. Scire nostrum non est aliud, q̃ quoddam reminisci eorum quæ animus noster ante quàm in hoc terrenũ & mortale corpus nostrum intraret, cognouit & gessit, vt Plato in Memnone ostendit: fuit igitur animus ante corpus, quare est immortalis. 5. Animus a se ipso mouetur, ergo est immortalis, quia quod a seipso mouetur semper mouetur, nunquã enim seipsum deseret. Alcinous in libro de doctrina Platonis c. 25. ait Platonem vocare animam seipsam mouenté, quia habet vitam innatam, per seipsam séper operantem, quare cum Aris. propter hūc motum animæ Platonem reprehendit in 1. li. de Anima, is sanè non sententiam Platon. sed eius tantummodo verba & modum loquendi redarguit. & Albertus in lib. de Origine animæ, inquit hanc rationem Platonis, paucis mutatis, eãdem penitus esse cum illa Aris. in 2. lib. de Genera. animal. cap. 3. qua probat mentem extrinsecùs aduenire, diuinamq; ac separabilem esse, propterea q̀ cum eius actio ne nulla communicet actio corporalis: & cum ea regula, quam idem Arist. tradit in primo de Anim. affirmans; si anima nostra habet propriã operationem non communicantem corpori, eam separabilem esse, ita vt apud Platonem idem sit animum moueri à se, quod apud Aristot. animum habere propriam operationem non communicabilem corpori.

6. Vnumquodque corrumpitur a suo proprio uitio & malo, sed animæ proprium vitium atque malum est ignorantia, & improbitas, a quibus tamen ipsa nó corrumpitur secundum substantiam, ergo simpliciter est immortalis. 7. Animus habet eundem vltimum finem, qué Intelligentiæ, nempe cognitionem & amorem Dei, ergo similem quoque naturæ immortalitatem obtinet. 8. Inter Animantia, solus homo habet cognitionem Dei, & cultum atque religionem; solus intimo conscientię angore torquetur, solus tangitur appetitu & cura posteritatis atque immortalitatis, solus studet, & contendit proximè ad Dei similitudinẽ accedere, quæ omnia immortalitatem eius declarant. 9. Sublata immortalitate animorum, vnà quoque tolli prouidentiam Dei necesse est, qua re nihil magis impium cogitari potest. hanc autem rationem paulò infra explicatiùs trademus. 10. Fides habẽda est uaticinijs & responsis optimorum & sapientissimorum hominũ, apparitionib. & oraculis Deorum, quibus immortalitas animi nostri confirmatur; & certè, ut quisque iustissimus, & sapientissimus fuit, ita optimè de anima nostra sensit; multos item hoĩes constat prouidisse & prædixisse ea quæ futura erant, quod sanè magnum argumentum est ad idem demonstrandum.

Hęc igitur secundum Platonem de Animi nostri immortalitate breuiter dicta sint. Ex supradictis autem rationib. quarta, falsa & absurda est; quinta, firma & necessaria, & vt vocant, demonstratiua; cæterarum, non paucæ satis probabiles, quædã verò aliæ leues & infirmæ sunt. Porrò Plato nonnunquam ea rõne confirmat animum hominis esse immortalem, q̀ sicut corpus hominis, quia est simile rebus caducis & mortalibus, cõstat esse mortale; ita cum animus & mẽs nostra Deo rebusq; diuinis quæ sũt immortales, quamsimillima sit, non est dubitãdum eam quoque immortalẽ esse. Quã Platonis argumentationem Porphyrius in ijs quæ scripsit ad Boethum, mirificè commendat, & omnium argumentorũ quæ ad eam sententiam probandam adhiberi possunt, firmissimam & optimam esse affirmat, eamque multis disertisque uerbis exponit atque corroborat: vt videre licet apud Eusebium libro undecimo de Præparatione Euangelica ca. 14. nam ea nos hoc loco, breuitatis studio commemorare supersedemus. sed veniamus ad Aristotelem.

Animum nostrum esse immortalem etiam secundum doctrinam Aristotelis.

CAP. XIX.

Aristotelem asũt existimasse aĩum nostrũ esse immortalẽ; ex multis locis eius planissimè intelligi põt; nã in 1. li. de partib. ani. c. 1. affirmat animam *Plurimęac luculẽtissima Aristo. sentẽtię ad*

demonstrā dum animi nostri immortalitatem.

mam intellectiuam esse abstractam à materia. In 2. libr. de Generatione animal. cap. 3. inquit solam mentem extrinsecus aduenire, diuinam, & separabilem esse, & cum eius actione non communicare actionem corporalem. In 2. libro de generatione & corruptione text. 45. absurdum esse inquit animam esse ortam ex elementis, cum eius actiones & operationes non sint corporeæ. In primo de Anima text. 65. & 66. uocat intellectum nostrum incorruptibilem diuinum & impassibilem; & in tex. 82. Rationabilissimum esse, inquit, Intellectum antiquissimum esse & Dominum; & in tex. 92. Difficile, inquit, est vel fingere in qua parte corporis sit intellectus. In 2. lib. de Anima tex. 11. scribit nihil prohibere quasdam partes animę separabiles esse, quia nullius corporis actus sunt. & in tex. 21. ait intellectum speculatiuum esse aliud genus animæ, & separari posse ab aliis tā quam perpetuum a corruptibili. In 3. libro de anima tex. 4. ait, Intellectum non esse mixtum, & in tex. 6. esse incorporeū & inorganicum, & text. 7. sensitiuum quidem non esse fine corpore, intellectum autem a corpore esse separabilem. In text. 15. affirmat intellectum, quia est sine materia, esse per se intelligibilē & intelligentem. In 12. Metaphysi. text. 17. nihil prohibere ait aliquam animam remanere post interitum compositi, nō quidem omnem, sed tantùm intellectiuam: & in tex. 51. dicit intellectum humanum esse indiuisibilem, & sine materia. In 3. de Anima text. 18. ait intellectū possibilem esse in potentia ad omnia intelligibilia, [illegible]is autem non esset si non esset immaterialis, & incorruptibilis; & in tex. 19. uocat intellectum agentem separabilem, non mixtum, & impassibilē: in textu autem 20. etiam immortalem; ergo similiter etiam intellectus possibilis erit separabilis & immortalis: tum quia paulo supra in text. 17. dixerat prædictos duos intellectus esse differentias animę rationalis; tum etiam quia inter agens & patiens debet esse porportio, qualis non esset inter intellectum agentē & possibilem, si ille esset immortalis, hic autem mortalis: & sane si agens est immaterialis quia facit omnia intelligi-

A bilia, quomodo possibilis non erit etiam immaterialis & incorruptibilis, cum in se recipiat atque cognoscat omnia intelligibilia? Quid? quod si intellectus possibilis est materialis, omnia cognoscet materialiter, quid igitur ei opus erit in tellectu agente; Multis in locis Aristoteles affirmat sensum quidem esse singularium, intellectum verò vniuersalium; at, si esset virtus materialis, omnia perciperet materialiter, atque singulariter. In lib. 3. Ethicorum & in libro Perihermenias, vbi agit de futuris contingentibus, videtur astruere liberum arbitrium, qđ

B sane, si animus est materialis & mortalis, nullum esset. Scripsit etiam Aristot. dialogum ad Eudemum Cyprium familiarem suum, cui etiam dicauit octo libros Moralium, qui nunc extant. In illo autem Aristoteles collegit multas rationes ad ostendendam immortalitatatem animi nostri, vt refert Themistius in Paraphrasi super tertium de Anima cap. 37. Vide etiam Plutarchrum in vita Dionis, & in Consolatoria ad Apollonium. Illius quoque Eudemi meminit Cicero in primo de Diuinatione,

C narrans somnium quoddam eius ad immortalitatem animi pertinens, disertis verbis ab Aristot. confirmatum atque perscriptum. Hæ sunt de plurimis, nonnullæ illustriores Aristotelis sententiæ, è quibus intelligere licet immortalitatem animi nostri cognitam & probatam fuisse Aristot. Verùm de sententia Platonis & Aristotelis eorumque testimonijs hæc sint satis. Non enim huius loci aut Methodi est, omnia quæ ad probandam & illustrandam hanc quæstionem adduci possunt, subtiliter & accurate

D persequi. Ad rationes philosophicas, quibus immortalitas animi nostri cuiuis sanæ mentis persuaderi potest, accedamus.

Proba-

Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus philosophicis.

CAP. XX.

LIcèt Scotus in 4. S. d. 43. q. a. & Caietanus Cardinalis in expositione sua super 3 c. Ecclesiastis sub finē, asserant immortalitatem animæ nostrę, nec ab ullo Philosopho demonstratiuè probatā esse, nec posse naturaliter probari, sed fide tātum a nobis credi, tamen pōt etiam immortalitas animæ nostræ psuaderi his rationibus, 1. Mens nostra hēt infinitam potentiam ad cognoscendas omnes res, ēt immaterialiter, vniuersaliter, & indiuisibiliter. licèt. n. Mens apprehendat materialiter. i. cum phantasmate, iudicat tamen immaterialiter discernēs res materiales ab immaterialib. ergo ē ipsa immaterialis & incorruptibilis, alioquin id præstare nullo modo posset. 2. Sola Mens in se reflectitur, seipsam intelligens, suarum actionum arbitra, iudex, & domina, quod uirtuti materiali & extensæ nequaquam conuenit, ut innuit Ari. 1. de Anima tex. 46. 3. Actiones mentis, quo magis abstrahuntur a corpore, & materia, eo puriores & præstantiores euadunt, ipsamque mentē nobiliorem atq; perfectiorem reddūt ita, ut Animum discedere a corpore, non sit eum interire, sed potius perfici. Vide Aris. 1. de anim. tex 49. 4. Operatio intellectus & uoluntatis non circunscribitur tēpore, sed vsque ad æternitatem aspirat, nec nisi in obiecto sempiterno conquiescit. nam animus noster non solum cognoscit res æternas, sed etiam ea rōne vt æternæ sūt eas cognoscit & amat. 5. Toti speciei humanæ naturaliter ē insitus insatiabilis quidā appetitus immortalitatis, q cū sit a Deo auctore naturæ, non pōt esse inanis, aut frustra datus homini. 6. Omnis uirtus naturalis & materialis eodem modo operatur, uel semper, uel ut plurimum, & per se ac necessario pendet a Cælo, liberum autem arbitriū hominis, mere contingenter, & ad utrūlibet operatur, nec per se dependet a Cæ-

A lo. 7. Si materiam primam quia est in potentia ad omnes formas materiales, oportuit esse ingenerabilem & incorruptibilem, quanto magis intellectum nostrum oportuit esse immortalem, qui diuiniori quodā modo est in potentia ad omnes formas immateriales & intelligibiles? 8. In solo homine est Dei cognitio, obseruantia, religio, desiderium imitandi eum; & notitia æternitatis atque diuinitatis; eā ratione, vt æternitas, atq; diuinitas est. 9. Nihil quod est limitatū & non æternum, implet animum hominis, non tempus, non locus, nō imperiū,

B non honor, nō voluptas, non vita, nullū denique bonum: immò quantumuis maximum bonum, cum tanquam mortale & aliquando desiturum apprehenditur, hac de caussa nō satiat, nec in eo animus noster sibi ipse satisfacit aut planè conquiescit. 10. Conscientia scelerum, quæ nemine accusante, hominē accusat, torquet, cruciat: naturalis amor honesti, ut ab vtili & iucūdo distinguitur: naturalis quędam admiratio, laus, honor, obseruātia in eos qui corpus negligunt, vitā paruipendunt vt virtuti & sapientiæ inser-

C uiant; & quòd in multis rebus iustum ac laudabile ducitur, vltrò mortem oppetere, hæc immortalitatē animi non obscurè declarant. 11. Præclara & admiranda inuenta & opera, siue quæ spectāt ad scientias speculatiuas, siue quę ad artes mechanicas, siue quæ ad res ciuiles, apertè demonstrāt rationem hominis à qua profecta sunt; diuinam, & immortalem esse. 12. Persuasum habere animum nostrum esse immortalem, naturaliter inducit nos ad cultum Dei, ad parandas scientias, ad resistendum vitijs, ad cōser-

D uandam iustitiā, ad obtemperandum legibus, ad inseruiēdum Reip. etiam cum certo vitæ discrimine: contraria autem opinio & persuasio, cōtraria facit: quare cum illa naturaliter inducat hominem ad suam perfectionem, hęc autem ab ea remoueat, illa sine dubio vera, hęc autē falsa iudicanda est. 13. Sicut naturale desiderium generandi sibi simile, arguit æternitatem speciei, ita cum quilibet homo naturaliter velit nomen & famam suam in perpetuum propagari, ut etiam post mortem eius nomē cum laude &

de & gloria perpetuò vigeat ac floreat, hoc ſanè indicat immortalitatem cuiuſlibet animæ rationalis. 14. Anima rationalis repugnat corpori ſuo, & contra quam ipſum inſtigat & inclinat, ſæpenumero ipſa operatur, bona eius negligēs, & motus, atq; propenſiones compeſcēs: nulla autem virtus materialis id facere poteſt circa ſuum ſubiectū, vtpote a quo in eſſe penitus dependeat & in operādo. 15. Aut nullus eſt vltimus finis hominis, aut ſi eſt aliquis, non poteſt ab eo comparari; quæ duo quàm ſint abſurda, nemo non videt. Aut ſi comparari poteſt, cum in hac vita obtineri nequeat, vtpotè in qua nihil mentē & voluntatem hominis omnino explere & ſatiare valeat, relinquitur igitur vltimum finem hominis poſt hanc vitam ei propoſitum eſſe. quare animus eius eſt immortalis.

16. Si animus noſter eſt mortalis, ergo non eſt Dei Prouidentia circa res humanas: ſed Deus habet Prouidentiam circa res humanas, ergo animus noſter non eſt mortalis. maior huius ſyllogiſmi ſic probatur: In hac vita nō videtur agi cum hominibus ſecundum eorum merita, quinimò cernitur in rebus humanis magna quædam inordinatio & inæqualitas. nam improbi ferè magis proſpere viuūt quàm boni, illi plerunque abundant & affluūt omnibus bonis, ſuperbè imperant & tyrannicè dominātur viris iuſtis & innocētibus; hi autem ærumnoſè calamitoſè ac miſerè viuunt, ab hominibus ſceleratis oppreſſi & cōtriti; niſi autem huiuſmodi inordinatio & inæqualitas poſt hanc vitā emendetur atque corrigatur, ita vt diuina prouidentia vnicuique hominum pro meritis vel delictis, præmia aut ſupplicia diſpenſet; ſed vnà cum corpore animus noſter penitus intereat & extinguatur, nihilq; poſt hanc vitam amplius aut ſperandum aut timendum ſit, ſanè preſtabilior & optabilior videri poſſet malorum hominum quàm bonorum conditio, & improbis lucro eſſet improbitas, bonis autem detrimento eſſet virtus & innocētia: quod animus non omnino ratione captus, non ſolum credere ſed etiam cogitare refugit atque perhorreſcit. Minor autem eiuſdem ſyllogiſmi ſic etiam confirmatur. Quòd Deus habeat prouidentiam rerum humanarum, eſt notio quædam & opinio naturaliter innata & inſita cunctis hominibus, ex qua continuò naſcitur in omnibus naturalis quædam obſeruātia & religio erga Deum; ex quo fit vt in ſuis quiſque periculis quaſi naturæ inſtinctu & impulſu ad diuinam opē optandam & implorandam cōfugiat. Ac ſi res naturales, quæ ratione carent, & dignitate ac præſtantia naturę ſunt inferiores homine, tanta ratione regūtur & adminiſtrātur, vt rarò a propoſito ſibi fine debitaque perfectione deficiant; cuius amentiæ & inſaniæ eſt, arbitrari res humanas caſu & fortuitò cōtingere, nec eas aliqua diuini numinis ratione, vi, & prouidentia cōtineri? quis non videt teterrimam atque miſerrimam fore conditionem hominum, niſi tanta rerum humanarum inordinatio quantam eſſe cernimus in hac vita, ad aliquam certam legē, ordinem, & rationem aliquādo tandem reuocaretur? Verùm ne quis putet animum noſtrum eſſe quidem immortalē, non autem eſſe veram & naturalem formam hominis, hoc etiam veris & neceſſarijs rationibus addicamus.

Animam rationalem eſſe veram & naturalem formam hominis

CAP. XXI.

Tribus tātummodò rationibus, ſed ijs valde perſpicuis & firmis, & ad id quod propoſitum eſt docendū atque cōfirmandum accommodatis, vtemur: cæteras autem rationes magis abſtruſas, & a communi hominū ſenſu atq; intelligentia remotas, vel ſpecioſas magis quàm neruoſas, & populares potius quàm philoſophicas, in præſentia omittemus. Prima ratio ſit hæc. Homo eſt verè intelligēs, ergo anima intellectiua eſt forma eſſentialis eius. Antecedēs ſic probatur. 1. Ex communi hominum conſenſu, iudicio, ſententia, & ſermone clarum eſt, hominem & dici, & eſſe verè intelligentem; at cum intellectio ſubiectiuè ſit in anima intellectiua, ſi ea non eſſet naturalis forma hominis, ſed tantum aſſiſtens, non magis propter talem aſſiſtentiam

tiam videretur posse dici homo intelligens, quàm vel nauis vel equus vel currus vel aliæ res similes possunt dici intelligentes, propter assistentiã hominis qui in eis secundum intellectum operatur. 2. Sicut quilibet hominum experitur, se esse qui videt & audit & denique sentit, & non esse aliud quiddam ab ipso separatum, sic etiam quilibet experitur se esse qui intelligit, & non esse aliquam substãtiam secundum esse separatam ab homine, quæ producat & recipiat intellectionem. 3. Quilibet homo cum vult, & quotiescunque vult, & prout vult, intelligit atque speculatur, ergo id quod producit intellectionem in homine, vel est ipse homo, vel aliqua pars eius; nam si esset aliqua substantia separata, illa profectò nõ dependeret in suis actionibus ex volũtate hominis, valde enim indecorũ & inordinatum est, quod est superius atque nobilius, id esse sub voluntate, imperio & potestate inferioris & ignobilioris; quælibet autem substantia separata, secundum naturam nobilior est anima rationali. 4. Voluntas rationalis est propria cuiuslibet hominis, nihil enim videtur esse tam proprium hominis, aut tam in eius potestate quàm ipsum velle, sed voluntas & intellectus, sunt potentiæ eiusdem animæ atque eiusdem ordinis: ergo similiter etiam intellectus erit proprius cuiuslibet hominis, & nõ separatum quidpiam ab homine. 5. Liberum arbitriũ est in anima intellectiua, sed liberum arbitrium est aliquid hominis, & proprium cuiuslibet; alioquin quilibet homo non esset dominus suorum actuum, & non esset in potestate cuiuslibet, bene vel male agere, quare nemo deberet ꝓpter bene facta vel male facta, laudari aut vituperari, ꝓmijs aut supplicijs affici, ergo &c. 6. Quilibet homo naturaliter appetit immortalitatem, nec appetit immortalitatem alicuius substantiæ separatę ab ipso homine, sed suam ipsius quisq; immortalitatem appetit; cum igitur hæc immortalitas sit animi, erit is naturalis forma hominis. Antecedens igitur primæ rationis his modis confirmatum est: Consequentia verò eiusdem ita probatur: aut enim homo est intelligens per aliquid ab ipso separatum; & hoc non, vt

A ex ijs quæ proxime dicta sunt, perspicuũ est; aut est intelligens se ipso toto, & hoc non, tum quia licet in substantijs simplicibus idẽ substantialiter sit quod operatur, & id quo operatur, tamen in substantijs compositis, hęc duo inter se differũt; in his nanque quod operatur, est compositum, id autem quo operatur, est aliqua pars eius: tum etiam quia vt innuit Aris. 1. de anima tex. 64. & 66. passiones & operationes animæ sensitiuæ sunt in toto cõposito, quemadmodum etiam in eodem libro significauerat tex. 12. & 14. at ipsum intelligere non ita se habet, vtpotè quod
B subiectiuè tantum insit in anima rationali; quocirca bene Aris. in 3. de anima, negat ipsum commixtum esse materiæ & corpori; & in 2. de generat. animalium c. 3. ait cum actione mentis nihil communicate actionem corporalem: aut est homo intelligens per aliquam partem sui, nempe per materiam; & hoc nõ, quia materia non potest esse principium receptiuum aut productiuum actionis immaterialis, qualis est ipsa intellectio: aut homo intelligit per formam suam, sed intelligit per animam intellectiuam, hæc
C enim immediatè producit & recipit intellectionem, ergo anima intellectiua est vera & naturalis forma hominis. Vnde Aristo. in 2. de anima tex. 24. definit animam esse id quo viuimus, mouemur, sentimus & intelligimus. Atque ita prima ratio sit explicata.

Exponitur secunda ratio qua simpliciter probatur animam rationalem nullo modo esse assistentem.

D
CAP. XXII.

Secunda ratio qua probatur animam rationalem esse formam & partem essentialem hominis, est hæc. Si anima rationalis non est essentialis forma & pars hominis, sed tantùm ei assistens, ergo est substantia quædam completa habens quidditatem independentem a corpore, & liberam & absolutam ab omni ordine & ratione essentiali ad corpus, denique talis erit secundum substantiam,

qualis

qualis est intelligentia mouens cœlum, sed hoc est falsum, ergo &c. Maior est per se manifesta, nec vlla eget probatione; Minor autẽ ita probatur, operari sequitur esse & naturã quæ est principiũ operandi, nam qualis est modus & conditio naturæ, talis est modus & ratio ipsius operationis, si natura est materialis & dependens à corpore, operatio quoq; erit materialis & dependẽs à corpore: sin autem natura est penitus indepẽdens à materia & à corpore, similiter etiã operatio ab ea proueniẽs erit prorsus indepẽdens à corpore. Quare si anima rationalis est substãtia cõpleta, nec in esse, nec in quidditate vllo modo depẽdens à corpore, ppria eius operatio, quæ est intellectio deberet esse omni modo indepẽdens à corpore, at nos experimur eã semper obiectiuè dependere à corpore, hoc est à phãtasmatibus, necesse enim est intelligentem phãtasmata speculari, ergo falsum est animam rationalem esse substantiam cõpletam sine habitudine quidditatiua ad corpus. Sed dicet aliquis, animam rationalem posse dupliciter considerari, uno modo vt est intelligẽtia quędam habens substantiam per se completam, & sic ipsam habere operationẽ quãdam independentẽ à corpore, indeficiẽtem, inuariabilem, sibiq; inseparabilem & coæternã, hoc est diuinam quandam intellectionem, qua se & substãtias superiores, sine vllo discursu & cõmixtione phantasmatum, pura, simplici, ac intuitiua cognitione perpetuò contemplatur: Altero modo considerari posse, ut est assistens homini & in eo operans; & hac ratione eam habere operationem uariabilem & obiectiue dependentem à corpore, hoc est intellectionem illã quam in nobis experimur fieri per phantasmata. quemadmodũ Intelligentia mouens cælum, vt est Intelligẽtia, habet propriam operationem nõ communicatam cęlo, nimirum intellectionẽ; ut autem est assistens cælo, habet aliam operationem cõmunicatam cælo, nimirum motum circularem. Verum hoc responsum est admodũ futile & plane fictitium; ponere enim in anima rationali præter intellectionem quæ fit per phantasmata, aliam quandam diuinam & cęlestem operationem, per quam & perpetuò, & quidditatiuè, & sine discursu, atque phantasmatibus, se, ac superiores intelligẽtias cognoscat, est merum figmentum. Nam, ut inquit Cõmẽtator, experimentũ sermonũ uerorũ est, ut consentiant cum rebus sẽsatis; & Aristo. in 3. lib. de Gene. Anima. cap. 10. docet, cum ratio aduersatur sensui & experientiæ, magis esse credẽdum sensui quàm rationi, sic enim scribit [Rationi tunc fides adhibẽda est, si quæ demõstrãtur, conueniunt cum ijs quæ sensu percipiuntur rebus.] sed animam rationalem habere in se intellectionem quandã perpetuam, sine discursu & phãtasmatibus, nec ipsi experimur in nobis, nec ullũ huius rei aut signum aut uestigiũ tenemus, ergo id sine ratione, ac temere asserit. Deinde, si anima rationalis haberet diuinam illã intellectionem, frustra haberet illam alteram quæ fit per phãtasmata. Si dicatur, necessariam ei fuisse huiusmodi intellectionem, vt per eam cognosceret res sẽsibiles, & materiales; id sanè friuolũ est, nã per illam priorem, excellentiori, & diuiniori modo eiusmodi res intelligit: alioquin si talis cognitio rerũ sensibilium qualis est in homine, perfectior esset quàm earũdẽ rerum cognitio, quam Deus & intelligentiæ eminenter in se habent, oporteret similem modum cognoscẽdi res sensibiles, hoc est per phantasmata, Deo & Intelligẽtiis attribuere & inesse. Præterea, quorsum anima rõnalis exerceret operationẽ illã per phãtasmata? An ut ipsa perficeretur? at ipsa iam est perfecta per priorem illam intellectionem diuinam & perpetuam, & nõ conuenit perfectionem substantiæ penitùs immaterialis, sumi ac depẽdere a re materiali, id est a phãtasmatibus: An exercet illam operationẽ, non ut ipsa perfectionem aliquam in se acquirat, sed ut eam communicet homini; Verũ hoc dici non potest, nam intellectio per phantasmata, cum sit operatio immanens, nõ trãsit in hominem, nec illi communicatur, sed subiectiuè remanet in anima rationali à qua producitur: quare si anima rationalis non est pars hominis, sed substãtia quædã ab eo separata, intellectio illius nullo modo pertinet ad hominẽ, nec ad eius perfectionẽ confert, nec potest

teſt cum homine communicari. Intellectio.n.cum ſit actio immanens, non pōt ab vna re produci & in alia re ſuſcipi: ſed in eo ſolùm a quo producitur, hærere & ineſſe poteſt. Sed ueniamus ad tertiam rationem, qua contra Auerroiſtas & Platonicos pugnandum eſt.

Explicatur tertia ratio, qua contra Aſſiſtentiam animæ rationalis quam Auerroiſtæ finxerunt, acriter diſputatur.

CAP. XXIII.

Tertia ratio ſit hæc. Si anima rationalis non eſt forma dans eē homini, ſed ei tantū aſſiſtens, uel igitur eſt una numero in cūctis hominibus, uel ſingulæ ſunt in ſingulis, ita ut ab initio mundi certus quidā numerus animarū conditus & conſtitutus fuerit, quæ diuerſis temporibus diuerſa corpora humana ingrederentur & inhabitarent, quemadmodum placet Platonicis: ſed utrunque horum non modò falſum, ſed etiam abſurdum & fabuloſum eſt, ergo anima rationalis nō eſt aſſiſtens homini, ſed vera & naturalis forma eius. Maior manifeſta eſt ex eo, quia tot fuerunt opiniones eorum Philoſophorum qui exiſtimarunt animam rōnalem eſſe aſſiſtentem; prior enim opinio attribuitur Auer. Themiſt. Theophraſto; poſterior autem Platoni: minor probatur refellendo ſupradictas duas opiniones; Ac primùm quidem qđ non ſit anima rationalis una numero in cunctis hominibus ex eo perſpicuū eſt.

Figmētum Auer de aſſiſtētia & vnitate intellectus humani, refellitur.

1. Quia, nec credibile eſt, nec uerò intelligibile, quo modo una numero intelligentia ſimul & immediate inſit atq; operetur in innumeris propemodum hominibus tantis locorum interuallis inter ſe diſſitis, atque diſiunctis.

2. Cū defenſores huius ſentētiæ pro certo & manifeſto habeāt, ex principio æterno & immutabili, non poſſe immediate prouenire actionē aliquā uel effectū nouum ac variabilem; quo pacto docent & A affirmant ex intellectu humano, quem aiunt eſſe Intelligentiam quandam quæ ſecundum ſubſtantiam & propriam operationem eſt ęterna & immutabilis, immediatè proficiſci intellectiones humanas quæ infinities innouantur atque uariantur? Nam motus cæleſtis qui efficitur ab Intelligentia, multo aliter ſe hēt; is.n.licèt ſecundum partes varietur, partes enim eius de nouo incipiunt & deſinunt, tamē ſecundum ſe totum, propter continuum fluxum ac ſucceſſionem, nullo unquàm tempore interruptam ſēper idem numero uniformis & inuariabilis B perſeuerat.

3. Virtus intellectiua iſtius Intelligētiæ, aut eſt infinita ſm uigorē, aut finita, infinitā eſſe ipſi non concederent: ſi finita, ergo non pōt ſimul producere infinitas operationes, alioquin eſſet infinita: ſicut .n.Sol quia eſt finitæ uirtutis, & quia eſt finitæ lucis, nequit ſimul infinita corpora illuminare, ſed eſt definitum ſpatium quod pōt ſol illuminare, & ultra ipſum non pōt; ita ēt uirtus Intellectus humani nō poterit ſimul illuminare phantaſmata infinitorum hoīum, nec poterit C exercere intellectionē in infinitis hominibus; quare uirtus eius determinata eſt ad certum numerum intellectionum, & ad certum numerum hominum, in quibus ſimul operari poteſt. Hinc autem efficitur, uel homines qui ſimul in mundo exiſtere poſsūt, p ſe determinari aliquo certo numero, quē pertranſiri ſit impoſſibile, nimirum vt talis numerus ſit is ad quem virtus Intellectus humani ſe extēdit ut ſimul poſſit operari. ſed hoc ualde remotum ē a ratione, nam quemadmodū ſpecies rerum ſunt determinatæ, ſic D ſpecierum indiuidua per ſe ſunt indeterminata, quippe cum illorum multiplicatio proueniat ex indeterminata materiæ potentia; quare quibuſcūque poſitis indiuiduis alicuius ſpeciei, præſertim humanę, nihil phibet, aut repugnat, & pauciora illis, & plura exiſtere. Vel ſi dicunt non eſſe determinatum numerum hominum, qui ſimul in mundo poſſunt exiſtere, cū ſit determinatus numerus hominum, ut oſtēdimus, in quibus intellectus humanus ſimul pōt operari, neceſſe eſt eos fateri, ultra talē numerum exiſtere poſſe

posse aliquos homines; quibus tamẽ Intellectus humanꝰ nõ posset assistere nec in illis operari, quare illi non possent intelligere nec essent vnius rõnis cũ aliis hominibus, si quidẽ homo & dicitur, & est hõ, maximè propter uim intelligendi; quod quam sit absurdum, nemo non aperte videt. 4. Aut iste Intellectus humanus qui dicitur assistere hominibus, ẽ vbiq; assistens omnibus rebus, & hoc nõ, quia cum non operetur in omnibus rebus, sed tantum in homine, frustra ei attribueretur talis assistentia: aut tantum assistit hominibus, & sic uel cum v.g. Petrus ex uno loco mouetur in B alium, Intellectus ei assistens deserit eũ, & tunc Petrus nõ posset intelligere, & sę pe numero experirentur homines se priuari facultate intelligendi tãtummodo propter motum localem: vel comitatur Petrũ quocunque ierit, & numquã ac nusquã ab eo recedit; at si hoc dicatur, necesse est concedere intellectum, moto Petro, vna cũ eo moueri: aut igitur mouetur per accidens aut per se, nõ per accidens, nam quod mouetur per accidẽs ad motum alterius, habet se ad illud vel ut accidens ad subiectum, uel ut pars ad C totum, vel ut locatum ad locũ, tot enim modis cõtingit aliquid moueri per accidens: at nihil horum cõuenit intellectui respectu hominis cui assistit. Nec potest moueri per se, nam ẽm ipsos, nullum incorporeum & indiuisibile potest per se moueri motu locali, immo intelligẽtias quæ mouent cælos, aiunt nec per se, nec per accidẽs moueri propter motum suorum orbium. 5 Cum intellectus applicat se alicui homini, qui recens generatur, aut cognoscit, id cui se applicat, aut nõ; si nõ cognoscit, ergo nescit q d agat, D & sicut se applicat homini, posset applicare se vel bruto vel lapidi: sin autem cognoscit, quęrendum est ab illis, per quid cognoscat eum cui de nouo se applicat? an per phãtasmata eius qui de nouo generatur; sed in eo qui nũc generatur, nõ dum sũt ficta & expressa phãtasmata: an per phantasmata aliorum hominum? at fieri potest vt alios homines lateat generatio illius hominis, ut si quis in abstruso & remoto loco generatur extra notitiam aliorum. 6. Quando primum Intel

A lectus aduenit homini? an statim ac formatus est in vtero fœtus? at cum tot annos postea non possit exercere operationes Intellectus, frustra tũc se ei adiungeret, & toto illo tempore assisteret: an aduenit ei cũ primum aptus est habere vsũ rationis, quod dicitur cõtingere in fine primi septẽnij? at toto illo tempore præcedenti, non esset homo sed brutum, habens in se tantum animam sensitiuam, si quidem nec esset intelligens, nec haberet in se Intellectum. Præterea, cum tẽpus illud in quo incipit vsus rationis, nõ sit idem in omnibus, sed alijs celerius, aliis tardius contingat, quo modo Intellectus determinatè ac sine errore adueniret homini? qua enim ratione cognosceret quibus hominibus citius, quibus tardius se deberet adiungere? 7. Si unus numero Intellectus producit, & recipit in se intellectiones omnium hominum, cum diuersorum hominum nõ solum diuersæ, sed etiam plerunq; contrariæ sint opiniones & electiones, quo pacto unus numero intellectus simul tã diuersas & cõtrarias itellectiones ac uolitiones immediatè poterit producere, & in se recipere? ut simul putet idem esse uerum & falsum, bonũ & malum, eandemq; rem simul amet & oderit, nec ualet exẽplũ Solis quod Themistius affert l 3. de Anima ad hãc rationem diluẽdam; (Sol inquit, cum nnus sit, multa tamẽ & diuersa corpora simul illuminat, & uariè illuminat propter uariã eorum corporum præparationem & affectionem, sic Intellectus, ẽt si unus sit, põt tñ in diuersis hominibus diuersas itellectiones efficere) nã, ut inquit commẽtator in 3. de anima com. 5. Intellectus non per se ac immediatè itelligit, sed per species intelligibiles quæ eliciuntur à phantasmatibus, & in intelligendo semper est cõiunctus cũ aliquo phãtasmate: ex quo fit, ut quia simul se applicat ad uaria phantasmata & diuersis speciebus itelligibilibus afficit, idcirco põt simul i diuersis hoiꝰ varias intellectiones habere, neq; opinari idẽ esse uerũ & falsum, bonum & malũ, implicat contradictionẽ; quia Intellectus hoc non facit in eodem, nec secundum idem, sed iu diuersis hominibus secũdũ diuersa phantasmata atq; diuersas spẽs,

R 2 Hoc

A Hoc inquam exemplum, & perfugium Themistij, atq; commentatoris, nō est satis idoneum;ac firmum ad tuēdam eorum sententiam; longè enim dissimilis ratio est illuminationis quæ à sole efficitur, atque intellectionis quæ producitur ab Intellectu; si quidem illuminatio non est actio immanens in sole, sed transiēs in res illuminatas, quocirca licèt ea, una & simplex à sole procedat, tamē necessariò multiplicatur & uariatur secundum multitudinem & uarietatem eorū in quibus recipitur: at Intellectio nō trāsit in phantasmata, nec in illis recipitur, non enim phantasma, cum sit materiale potest uel effectiuè uel subiectiue cōcurrere ad intellectionem quæ est immaterialis; cum igitur intellectio sit actio immanens, quæ ab intellectu producitur & in eodem recipitur, semper manet difficultas uel potius absurditas, nimirum quomodo idē numero Intellectus, possit in se habere simul innumerabiles intellectiones ac uolitiones, eatūq; plerasque omnino contrarias & pugnantes inter se? 8. Si est unus numero Intellectus, ergo secundum ipsos, qui mundum æternum faciunt, continget infinities eundem intellectum esse scientem, & ignorantem, uerum & falsum, stultum & sapientem, bonum & malum, miserum & beatum; qua tam miserabili uicissitudine, quid magis contra rationem? contra dignitatem intellectus? contra ordinem naturæ; denique contra aliarū Intelligentiarum statum, & conditionem fingi potest? Non esse igitur unam animam rationalem assistentem cunctis hominibus, quamuis multis aliis rationibus demonstrari possit, tamen ex iis quas adduximus, quæ sunt omnium firmissimæ & optimæ, satis, ut opinor declaratum est.

Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium à principio mundi constituto.

CAP. XXIIII.

Non esse aūt certū aliquē numerū aīarum rationaliū à principio cō B stitutū, q̄ diuersis tēporibus in diuersa corpora seipsas insinuēt, sicut opinātur Platonici, facilè est intelligere ex his paucis quæ nūc subijciemus. Primò, oporteret hominum, qui simul in mundo existere possunt, necessariò definitū esse aliquem vnum numerum, vltra quē non esset possibile existere aliquem hominem, nō enim possent esse plures homines q̄ sint animæ rationales. Deinde, oporteret magis ac magis in dies minui numerum hominum, & semper pauciores nasci; nam cum semper in mūdo sint C aliqui iusti & sapientes viri, post eorum obitū, constat animas eorum, sm Platonem, consequi beatitudinem, vel igitur istiusmodi animę rursū deserentes beatum statum, reuocabūtur ad corpora humana, sed in eo sanè fieret illis iniuria, id quod esset contra rationem beatitudinis, quam oportet esse stabilem, permanentem, ac immutabilem; si autem nūquam reuocabuntur, ergo numerus animarū, quæ inhabitant corpora humana, quotidie minuetur, cui etiam consequens est pauciores homines semper nasci, & exi- D stere. Postremo, aut vnio animæ rationalis cum corpore est secundum naturam, aut contra naturam, aut neutrum horū affirmari potest secundum hanc opinionem Platonicā, non enim ipsi dicere possunt eam esse secundum naturam, quippe cum sit ipsi animæ detrimētosa, & noxia, siquidē anima ex ingressu in corpus, obliuiscitur secūdum ipsos, omnium rerum, quas antè sciebat; & ipsi uocant corpus sepulchrum & carcerē animæ, eiq; melius atque optabilius esse solui atque liberari à corpore, quàm eo inclusam, & uinctam

Cōtra definitū numerū animorū, & eorū assistētiam a Platone confictam.

vinctam teneri; quam ipsorum sententiã innuens Arist. in 1. de anima text. 49. ita scribit [Laboriosum est intellectum esse commixtum corpori, & non posse ab eo absolui, idque fugiendum est, siquidem melius est intellectui, non cum corpore esse, sicut consuetum est dici, & multis placet.] Neq; uero talis unio dici potest esse contra naturam, nam quod est præter & contra naturã, teste Aristotel. multis in locis, non fit semper nec ut plurimum, sed raro. Adde, quòd non potest unio animæ cum corpore non esse naturalis & secundum naturam, cum separatio animæ a corpore sit uiolenta, & cõtra naturam, ut potè quam homo naturaliter refugiat, perhorrescat & maximo cum sẽsu doloris sustineat; est enim mors ultimum, summum, grauissimum, & acerbissimum omnium terribilium.

A Verùm de anima rationali, hactenus dictum sit: plura enim disserere, non est huius loci. Nam uel hæc pauca quæ nunc tractauimus, eo tãtùm consilio docuimus, ut ostenderemus animam rationalem, licèt ea sit pars essentialis hominis, & forma quodammodo Physica dãs esse materiæ; in eo tamen cæteris formis Physicis esse dissimilem, ac longè præstantiorem, quòd per se existat, quod sit a materia separabilis & immortalis,

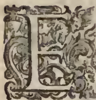
B quòd denique sit æternitatis diuinitatisque particeps.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE FORMA VT EST NATVRA

LIBER SEPTIMVS.

EGIMVS de Forma vniuersè vt Forma ē, quę consideratio tota plane Metaphysica est, deinceps agēdum est de Forma ut est natura, quæ tractatio ē Physica, & ab Arist.in 2.li.Physicorum explicata. Quæcunque autem pertinent ad huiusmodi tractationē, ea putamus explanatum iri commodissimè, si definitionē naturæ, quę in 2.lib.phys.tex.3.posita ē, copiosè ac diligēter explanemus. Etenim, ut auctor est Aristot.in 1. de anima tex. 11.& in 4.Physic.31. ea vis est bonæ definitionis, ut non solùm eius rei, quę definitur naturam aperiat, sed etiam aditū patefaciat ad cognoscendas eius affectiones, magnamque opem ferat ad omnes quæstiones & difficultates, quæcunque circa eam rem contingnnt, enodandas. Definitio autē naturæ, hoc modo se habet. [Natura est principium & caussa, ut moueatur & quiescat Id in quo est, primò per se, & non ſm accidens.] Nos igitur circa hāc definitionem, primùm exponemus nomen naturę, quę hic definitur: tum, singulas dictiones & particulas quæ sunt in definitione, sigillatim & subtiliter expendemus; ad extremū, graues quasdam & perobscuras quæstiones, quę ex hac definitione existunt diligenter explanabimus.

B *Declaratur nomen naturæ, & quot modis dicatur esse aliquid Naturale.*

CAP. I.

DE Natura agit Metaphysicus, ut uidere est apud Aristot. 5. Metaphysicæ te.5. ubi varias eius significationes distinguit; etenim Metaphysicus āgit de substātia, cuius genera, & significationes explicare dēt; substātia āt diuiditur in naturalem & diuinam, in mobilem & immobilem, ut patet in 12. C Metap.te.5. Physicus etiam agit de natura propriè & per se, prout est principiū motuum naturalium. Natura enim non est nomen omnino absolutum, sed includit respectum ad aliud, quippe cū supra materiam, formam, & substantiam, addat hoc, quod est esse principium motus. Atque hoc fortè uoluit intelligere Simplic.in 2.Phys.super te.16. scribens naturam propriè sumptam, neque esse materiam neque formam, sed habilitatem & aptitudinem quandam ad motus naturales; quæ sententia Simplic. si præcisè, ac nō eo modo quo diximus intelligatur, D falsa est; illa.n. habilitas per se sumpta, neque est substantia; neque est per se caussa motuum naturaliū, nec est agens alicuius gratia, neque habet per multa alia quæ Arist.in 2.Phys. attribuit naturæ. Multæ autem sunt naturæ significationes. Boetius in libro de duabus naturis & una pſona Christi, tradit quatuor significationes naturæ; primùm, inquit, natura capitur ꝑ omni re, siue substantia fuerit, siue accidens; & potest sic definiri. [Natura est earum rerum, quæ cum sint quoquomodo, intellectu capi possunt

Quatuor significationes naturæ secūdū Boetium.

possunt.] dicit,[Cum sint,] quia Chymera,& alia figmẽta,licèt aliquo modo possint intellectu capi,tamen,quia non existunt, nõ obtinent nomen naturæ; dicit etiam.[Quoquomodo,] propter Intelligentias & Deum,quæ res,ægrè,& tenuiter ab intellectu nostro percipiuntur. Deinde pressius accipitur natura tantũ pro substantia siue corporea siue incorporea, & sic definitur. [Natura est quod facere, aut pati, aut utrumque potest.] Deus,tantum est agens,materia,tantum patiens; Anima uerò & aliæ res his similes,& agunt & patiuntur. Præterea etiã angustius sumitur pro sola substãtia corporea, & definiri dēt sic ut definiuit Arist. [Est principium motus & quietis.] Postremo sumitur natura pro ultima & propria differentia cuiusque rei; unde dicimus aliam esse naturam auri, & aliam argẽti,& uarias esse naturas animalium, & potest hoc modo definiri. [Natura est unamquamque rẽ informãs specifica differentia.] Hæc Boetius. Præter has significationes, sunt etiam aliæ: nã interdum sumitur natura pro notione cuiusuis, siue fuerit ens,siue nõ ens; dicimus enim hanc esse naturam negationis,priuationis & ipsius nihili. nonnunquam accipitur pro caussis secũdis, sic dicimus Deũ, & Naturam nihil frustra facere; plerũq; etiã sumitur pro uniuersitate rerum ex quibus coagmentatus hic mundus constat,sic dicimus in Natura nihil esse otiosum,aut inordinatum; denique tot modis Natura capi potest,quot accipitur ipsũ Naturale, de quo mox dicturi sumus. Vide significationes Naturæ,quas ponit Themistius in 2.phys.super tex.7.& Simplicius super tex.16. Nomen uerò Naturæ, non dr̃ uniuocè, sed secundum prius & posterius de materia & forma; hoc.n. Aristote. docet in 2.physi. tex.12.& in 5. Metaphy. text.5. affirmans formam esse magis naturam, quam materiam, & nomen naturæ conuenire materiæ propter ipsam formam,siquidem,ut scriptum est in 2.Physic.tex.81. & 91. forma est finis materiæ; similiter etiã de natura corporis Cœlestis, & rerum sublunarium non dicitur uniuocè, ut auctor est Auerroes 2.Metaphy.tex.vlt.propterea quod æterno & corruptibili corpori nihil potest esse commune uniuocum; & quãuis si spectetur dignitas,nomen naturæ magis cõueniat cœlo, tamen si consideretur propria significatio, & prima impositio eius nominis,magis conuenit rebus sublunaribus,quod paulo inferius explicabitur. Deinceps, quot modis dicatur esse aliquid naturale, doceamus.

Quot modis dicatur esse aliquid naturale.

Porrò dr̃ aliquid naturale sex modis. Primo quatenus opponitur uoluntario, & definitur esse id, qđ fit sine consilio & deliberatione, sic dr̃ nutriri esse naturale homini, at esse iustum uel sapientem, non est naturale sed uoluntariũ. 2. Quatenus opponitur ei quod fit ab aĩa, & definitur id qđ est determinatum ad unũ; nam Peripatetici distinguunt Naturam ab Aĩa; qm̃ Aĩa uariis modis, & secundũ uarias differentias positionis mouet ipsum uiuens, Natura aũt uno & determinato mõ,vel sursum,uel deorsum,quare motus lapidis deorsum dicitur naturalis, motus autem progressiuus aĩalium, appellatur uoluntarius. 3. Quatenus opponitur Violento, & definitur id,ad qđ res habet naturalem inclinationẽ atque propensionẽ: uiolentum autẽ dr̃, quod accidit rei natura ipsius repugnante. v.g. ferri deorsum lapidi naturale ẽ, sursum aũt uiolentum. 4. Quatenus opponitur supernaturali, & definitur esse id quod fit ab agente naturali, modo naturali,& secundum ordinem naturalem. Vnde Theologi dona & opera Dei diuidunt in naturalia & supernaturalia. 5. Quatenus opponitur ei quod fit a casu, & definitur esse id quod ut plurimum & s̃m intentionem agẽtis particularis, efficitur: à casu verò appellatur,quod raro contingit, ut monstra. 6. Quatenus opponitur Artificiali, quemadmodũ sumit Arist. in 2.Physi.tex.2.definiens esse id quod in se hẽt principiũ motus & quietis; quãtum aũt inter Naturale hoc mõ sumptum, & Artificiale intersit, declarabitur sequenti capite.

Cur dicatur aliqđ esse propriè naturale.

Dr̃ aũt esse aliquid naturale,nõ quia producat effectus naturales, sic.n. Deus & Intelligentiæ essent res naturales, quippe cum sint caussæ omnium rerum naturalium: nec appellatur aliquid naturale, quia productũ sit modo naturali,uel per motũ naturalẽ, etenim primus hõ,res fuit naturalis,is tamẽ,nõ est

productus modo naturali; similiter etiã si nũc à Deo crearetur ex nihilo uel homo uel equus, res quidem productæ essent naturales, at modus productionis non esset naturalis est igitur atque uocatur aliquid naturale propterea quod habet in se insitum principium, & propensionem ad eum motum, quo ipsum mouetur. Verùm quoniam Aristot. ex differentia, quæ est inter res naturales & artificiales colligit definitionem naturæ, quid inter has res differat, latius atque subtilius exponendum est.

De differentijs inter res naturales & artificiales.

C A P. II.

Octo differẽtiæ inter res naturales & artificiales.

MVltis modis res naturalis differt ab artificiali, sed nobis satis visum est octo præcipuas differentias hoc loco indicare. Prima hæc est: Res denominat artificialis extrinsecus, nimirùm ab arte: non enim res dicitur artificialis propter materiam aut formã simpliciter, quam habet in se, sed quia talis forma effecta fuit ab arte; naturalis autem dicitur res intrinsecè, quoniã habet in se naturam, quæ est principium motus. hanc differẽtiam tangit Arist. 6. Metaphy. tex. 1. 2. Effectus artificialis cõuenit cum agente suo tantum secundũ formam, non autem secundum esse; ut forma Scamni, est similis formæ quæ est in mẽte artificis, sed habet diuersũ esse, nam illa est materialis & sensibilis, hæc autẽ immaterialis & intelligibilis: effectus uerò naturalis potest cõuenire cum suo agente, & secundũ formam, & secundũ esse, ut homo genitus cum generãte. 3. Omnes partes, & principia rei naturalis, sunt à natura, nõ enim ipsum animal tãtum est à natura, sed etiam partes eius ut brachium, & caput; & principia eius, ut materia, & forma, in rebus uerò artificialibus, quãuis res ipsa ut Statua dicatur esse ab arte, attamen non oẽs partes & principia eius sunt ab arte, sed à natura; lignũ enim, ex quo fit statua, est à natura: & hanc differentiam ponit Alexander, ut refert Simplicius super primum

A textum libri 2. Physicorum. 4. Omnis forma artificalis habet pro materia & subiecto ens aliquod actu completum, qđ est corpus naturale, ut forma Statuæ habet pro materia æs uel lignum: at forma naturalis potest immediate produci & in esse in materia prima, quod perspicuũ est in formis elementorum. Atque hinc fit, ut corpus naturale sit principiũ corporis artificialis, ut est apud Aristo. 2. de anima tex. 3. Hinc etiam fit, ut res artificalis uideatur habere motum naturalẽ, uidelicet propter materiam naturalem quam in se continet quæ est caussa alicu

B ius motus naturalis; sicut lectus fertur deorsum propter pondus ligni ex quo est; ob hanc etiam caussam euenire putatur, ut omnis forma artificalis sit accidẽtalis, & ut in re naturali, forma sit nobilior quàm materia; in artificiali autem, e cõtrario materia sit nobilior q̃ forma. 5. Res artificiales sunt certæ, ac determinatæ secundum formam & speciem; at secundũ productionem, sunt contingentes & incertæ; exempli caussa, forma Domus uel Scamni, secundum speciem suã est determinata, sicut etiam habet deter

C minatum usum, & finem; effectio tamen domus, est contingens, quia proficiscitur ab artifice, qui operatur ex consilio & uoluntate. Res autem naturales utroq; modo sunt determinatæ, nam & forma hominis, & materia, & generatio, & modus, tempus, locus, atque aliæ circũstantiæ, quæ generationem comitantur, sunt naturaliter definitæ. 6. Formæ artificiales hærent extrinsecus tantummodo in superficie, unde ars dicitur operari tantum superficietenus, formæ autem naturales intimæ sunt rebus, & intrinsece u-

D niuntur materiæ; hanc differentiam tradit Auerroes in Paraphrasi sua super libro de generatione animalium. 7. Materia prima habet potentiam & inclinationem ad formas naturales, non autem ad formas artificiales; qđ duplici ratione probari potest. Primò, quia si materia haberet potentiam ad formas artificiales, eiusmodi formæ essent in potentia passiua materiæ, quæ potentia est naturalis: omni autem potentiæ passiuæ naturali, respondet etiam potentia actiua naturalis, alioquin inter agẽs & patiens

Materia prima non habet potẽtiã ad formas artificiales.

non

non esset proportio; Si autē formæ artificiales haberent potētiam passiuam naturalem ex qua educerētur & potentiā actiuā naturalem à qua producerentur, nō essent formæ artificiales, sed naturales. Deinde si materia esset in potentia ad huiusmodi formas, ergo productio illarum esset naturalis; quia principium illius productionis esset in materia quæ est natura; sicut generatio ignis ex aqua est naturalis pp materiam aquæ, quæ est in potentia ad formam ignis; nō igitur bene Aristo. diceret, res artificiales nullum in se habere principium suæ mutationis. Atque hoc etiam confirmat D. Thomas in 2. Phy si. super tex. 2. scribens effectiones rerum artificialium nō esse naturales, quia tamet si habeant pro materia aliquid naturale, tamē illud nō est in potentia ad huiusmodi formas. 8 Res naturales habēt in se principiū eius motus quo ipsæ mouētur, uel actiuum, uel passiuum, vel vtrunq;, res autem artificiales, qua tales sunt, nullum habēt principium, atque hanc solam differentiam, cęteris omissis, Aristot. ponit in secundo physic. tex. 2.

An forma artificialis sit principium alicuius motus: & an re differat à subiecto in quo efficitur & inhæret.

CAP. III.

An forma artificialis sit principium alicuius motus.

VErùm meritò dubitari potest, an forma artificialis sit principiū alicuius motus; nam ars cū ādi videtur esse principium cātus in cantore: & ars saltandi, saltationis in eo qui saltat: in horologiis etiam, ars uidetur esse principium eorum motuum qui in ipsis cernuntur: nonnunquam etiam per artem fieri solet, ut res melius & commodius moueantur, ut si quod erat quadratum fiat rotundum vel pyramidale, celerius & incitatiùs mouebitur. Sed hoc facile soluitur; etenim ars non potest efficere motū, potest tamē eum aliquo pacto determinare & modificare, ita vt hoc

A vel alio modo fiat, sicut patet in exēplis propositis; nā saltatio, ut est motus, fit à facultate naturali motiua, quæ est in mēbris saltantis, ꝙ autem saltatio fiat hoc, vel illo modo, idest artificiosè, id proficiscitur ab arte. similiter motus horologii per se proficiscitur à pōderibus quę sūt in horologio, respectu quorū aliqui motus horologij sunt naturales, aliqui etiā violenti, nam motus ponderum dum fit deorsum, est illis naturalis, dū autem fit sursum, est uiolentus: prout autē motus horologii est ordinatus & determinatus ad certam quandam regulam & mensu-

B rā tempo ris, sic est ab arte. Corpus quoque rotundum, mouetur deorsum propter grauitatem naturalem, figura tamē rotūda, facit ut velociùs moueatur, quoniam per hanc figuram melius discindit & dissipat medium aerem.

An forma artificialis sit res aliqua diuersa a subiecto in quo inhæret.

¶ Sed hic exoritur alia quędā grauior difficultas, an forma artificialis re differat à corpore naturali in quo tāquā subiecto efficit, & inhęret. Hac de re duæ sūt opiniones. Vna est eorum qui opinātur, formam artificialem esse rem quandā diuersam à corpore naturali, quod est eius

C subiectum, his rationibus adducti. Primò, quæ ponūtur in diuersis categoriis, re distinguuntur inter se, sed forma artificialis pertinet ad quartam speciem qualitatis, subiectum autē eius siue sit quātitas, siue substantia, ad alias categorias spectat, ergo inter hæc est distinctio realis. Deinde, quia si re non differrent, ergo artifices nullam rem efficerēt, quare ars nō esset principiū efficiendi aliquid, contra definitione artis traditam ab Aristo. lib. 6. Ethicorum, ars enim definitur recta ratio factibiliū. Postea, forma arti-

D ficialis variat operationē, & determinat illam, ergo est aliquod ens reale. Postremò si duo sunt ita affecta inter se, ut vnū corrūpi possit altero incolumi & saluo, huiusmodi re differunt, sed forma artificialis potest corrumpi, salua penitus re in qua inerat, vt si dissoluat domus nulla re earum ex quibus constabat, corrupta, ergo &c. Cæterum nobis non est uerisimilis hæc sentētia, existimamus enim formam artificialem non re sed ratione tātùm distingui à subiecto in quo est; nā si re differret, quotiescunque aliquis ceram

iam quampiam formaret atq; figuraret (posset autẽ ita facere penè infinitis modis) tot res produceret, & corrumperet; quod est absurdum. Deinde, cum forma artificialis nõ producatur ex potẽtia materiæ, vt ante dictum fuit, si esset res quædam diuersa à corpore naturali, extrinsecùs accederet, & ex nihilo ꝓduceretur; quare productio eius esset creatio, & potẽtius atq; nobilius agẽs esset ars, quàm natura. His accedit, ꝙ vt tritũ est Philosophorum sermone, nõ sunt multiplicãda entia sine necessitate, debet enim sapiens imitari naturam, quæ nihil frustra facit; sed ad ea omnia, quæ de forma artificiali dicuntur & traduntur declaranda tuendaq;, satis est dicere eiusmodi formas non re, sed ratione tantũ distingui, ergo frustra ponuntur distingui re. si.n. dixerimus formam artificialem esse tantùm modum quẽdam, seu determinationem quantitatis, per quam quantitas aliter & aliter se se habens varias induit figuras, facilè occurremus omnibus argumẽtis, quæ superius exposita sunt cõtra hanc sententiam. Quod enim primo argumento dicitur, quæcunque pertinẽt ad diuersas categorias ea distingui re, falsum est: satis enim est ea distingui rõne, vt manifestũ est in actione, & passione. Secundum item argumentum nihil concludit, nam licèt artifices nõ faciãt rem aliquam nouam & diuersam, faciunt tamen, vt res alio & diuerso modo se habeat, quod multũ iuuat ad operationem & meliorem vsum rei. Tertium autẽ argumentum pari facilitate soluitur, forma enim artificialis, non est principium motus, sed est determinans, & modificãs motum, vt supra declaratũ est; quod sanè nõ ex eo accedit, quia sit res diuersa, sed quia est diuersus modus rei. Postremò, quod in vltimo argumento asserit, ea re distingui quorum vnum potest esse sine alio, quãuis sit apud Scotistas certissimum ac celebratissimum axioma, tamẽ nec alijs uiris doctis, nec verò nobis probatur, deprehenditur.n. esse falsum in materia & priuatione, in quãtitate & figura, in fundamento & in relatione, & in alijs multis; in quibus unũ põt esse sine alio, nec tamen inter se differunt secundum rem. In quo licèt Scotistæ repugnent, tamen à nobis stat rõ, & aliorum fere omniũ authoritas. Loquimur autẽ nos in hac disputatione, de effectibus artificiosis, qui omninò fiũt ab arte, vt est domus & statua; nõ de ijs qui ab arte quidem fiunt, tanquam instrumento & administra naturę, ab ipsa uero natura tãquã principali agẽte, ut est sanitas, & quæ uel Medicinæ, uel Agriculturæ arte cõficiuntur. Sed eiusmodi effectus sũt sanè naturales simpliciter, sm quid autem, artificiales. Verùm quia de natura quã definire uolumus satis dictũ est, transeamus ad excutiẽdas particulãs definitionis eius. Sic autem habet definitio Naturæ, [Principiũ & caussa ut moueatur & quiescat id in quo est, primo, per se, & non secundum accidens.]

Declarantur particulæ definitionis Naturæ.

CAP. IIII.

PRima pars definitionis Naturæ, est illa, [Principium, & Caussa.] Albertus putat nomẽ naturæ conuenire materiæ, formæ & priuationi; & ꝓpter materiam quidem, ac formam, dici caussam, ob priuationem autem, uocari principium, quia priuatio est principiũ à quo inchoatur motus naturalis. Sed non uidetur definitio naturæ posse conuenire priuationi, nam mox Aristo. subiungit. [Primò, per se, & non secundum accidens.] At primo libro Physico. tex. 66. scriptum est, priuationẽ esse caussam per accidens. deinde in 2. Physi. tex. 4. diuiditur natura tantũ in materiam & formã: quid multa? priuatio nequit dici esse principium quietis. Alii aiunt, nomẽ principii significare caussam efficientẽ, qualis est forma, nomen autẽ caussæ, significare principium passiuum, cuiusmodi est materia. Nonnulli putant nomen principii poni pro alijs caussis; nomẽ autem caussæ, pro caussa finali: natura.n. quæ est forma, est finis generationis. uerùm hæc interpretatio parum firma est, & uidet ab illo pro ipsorum arbitrio conficta; cum nomen caussæ & principii indifferenter pro omni genere caussæ apud

Cur natura dicatur principium & caussa.

apud Arist. usurpatum reperiatur. Præterea, si forma prout est finis generationis, nõdum actu est, qui fieri potest, ut sit ea ratione natura, quæ est principium motus & quietis in eo in quo ẽ? Nõ desunt etiam, qui censent his duobus uocabulis tantùm significari principium actiuum, quod est forma, existimant enim nomen naturæ tantum cõuenire principio actiuo & formæ. Quod sane si ita esset, nulla profecto generatio esset naturalis, nihil enim seipsum actiuè generat; nec alteratio elementorum naturalis esset: cũ enim elemẽta sint corpora simplicia, nõ possunt actiue alterare seipsa. Nos igitur opinamur, quemadmodum primo libro Physicorũ illa tria uocabula, principiũ, caussa, & elementum, sæpe usurpata fuerunt pro eodem, sicut à nobis in 3. libro huius operis declaratum est, sic etiã hoc loco duo hæc uocabula. [Principium & Caussa] indifferẽter sumi pro eodem, & illis significari tam principium actiuum quàm passiuum; nam quędam res naturales habent in se solum principium passiuum sui motus, ut de generatione & alteratione elemẽtorum manifestum est; quędam verò etiam actiuum, ut apparet in motibus animantium.

Secunda pars definitionis est illa, [Vt moueatur, & quiescat id in quo est.] Nõ enim natura dicitur, quia id in quo est, moueat aliud, vt v.g. quod ignis calefaciat aliud, hoc.n. dicitur potẽtia, quæ definitur 5. Metaphy. principium transmutandi aliud in quãtum aliud; sed natura dicitur quia est caussa ut moueatur id in quo ipsa inest, ut q' ignis possit moueri sursum, uel ab alio alterari. Differentiam asit inter potentiam & naturã, tangit Aristo. 3. de Cœlo tex. 28. dicitur autem natura principiũ motus & quietis, non simul, nam sunt opposita, sed successiue: non in omni re naturali utrumque, sed alterutrum præstãs; omnes enim res naturales, uel tantũ mouentur, uel quiescunt tantum, uel partim mouentur, & quiescunt, ut ait Aristot. octauo Physico. tex. 21. Et quamuis hoc loco nomen motus sumatur ample pro omni specie motus, præcipuè tamen conuenit motui locali, quippe qui sit prior, & pfectior aliis, & cõmunis omnibus rebus naturalibus,

A & certissimus index naturæ cuiusque rei naturalis: uide Aristot. 4. physic. tex. 1. & octauo lib. Physic. text. 56. unde ipsemet Aristo. 1. lib. de Cœlo tex. quinto. definitionem naturæ precipuè accommodat motui locali, ex quo etiam concludit, cælum habere diuersam naturam à corporibus sublunaribus, propterea quòd habet diuersum motum localem.

Tertia pars definitionis, est illa. [Primò.] Idest ut placet Græcis, immediatè, & non propter aliud; nam lectus mouetur quidem deorsum, verum nõ primò, sed propter aliud, nimirum propter li- B gnum uel ferrum quod in eo est. uel aliter, ut Latinis placet; Primò, idest principaliter, & nõ instrumentariè, ita ut sic excludantur accidentia, quæ licèt sint principia motus, ut grauitas & leuitas motus localis, calor & frigus alterationis, tamen non sunt principia primaria, sed tantum instrumẽtaria; principale.n. principium est forma substantialis, quæ ad operandum utitur accidentibus quasi instrumentis. Quare nomen naturæ non conuenit accidenti, non enim accidens est natura, sed potius res secũdum C naturam, vt Aristoteles innuit in secundo Physicorum, textu quinto. Restat ultima illa pars definitionis. [Per se.] Hic Græci repetunt discrimen inter primum & per se, traditum ab Aristotele primo Posteriorum. Verum quid Aristot. intelligat hoc uocabulo, per se, exponit eo quod proximè subiungit, [& non secundum accidens] ut per se. nihil aliud sit, nisi quatenus tale est, terra enim deorsum mouetur per se, idest quatenus terra, lectus autem non per se, quia non quatenus lectus, sed quatenus D ligneus est. Signum autem eius quod est per se, & eius quod est secũdum accidens, est posse separari inuicem uel non posse, quemadmodum ipsemet Aristot. docet exponens hæc uocabula; etenim medicus per se medetur, quia mederi non potest separari a medico, nullus.n. scienter & ex arte mederi potest, qui non sit medicus; at medicus per accidens ædificat, potest enim ipsum ædificare separari à medico: multi enim ædificant qui non sunt medici, & multi sunt medici qui non ædificant. Atque hæc quidem est

est differentia earum dictionum, quæ sunt in definitione naturæ. Sed prius q̃ hinc abeamus, diluendæ sunt nonnullæ dubitationes, quæ circa ea, quę adhuc diximus, occurrunt.

Explicantur quatuor Dubitationes.

CAP. V.

An qes sit pura priuatio.

PRima Dubitatio est, quomodo natura sit per se principium quietis, cũ quies sit priuatio & nõ ens? Respõdeo, nomẽ quietis bifariã sumi, vel p nuda cessatione motus præcisè, & sic est pura priuatio non habens per se principium, & ita nõ accipitur hoc loco, vel sumitur pro eo quod est manere in suo loco naturali, nihil. n. est aliud ignem quiescere, quàm manere in loco naturali, & hoc modo sumpta quies, est perfectior motu, quoniã est ipsius finis; idcirco. n. mouetur corpus simplex, ut perueniat ad suum locum naturalem, & in eo maneat; & sic quies habet principium p se, nam grauitas terræ, quæ facit eã moueri ad suum locum, eadem facit ẽt quãdo ad eũ peruenerit, vt in ipso maneat, nec inde, nisi vi depulsa, dimoueri queat. 2. Dubitatio. Non omnis res naturalis videtur moueri & quiescere, nam terra semper quiescit, cælum autem semper mouetur. Verùm hoc ita soluitur. Terra secũdum se totam quiescit, tum quia est cẽtrum, circa quod mouetur cælum; id autem circa quod mouetur aliquid, debet esse firmum & stabile, ut ait Arist. in libro de Motu animalium, & 2. libro de cælo tex. 17. tum etiam, quia est sedes & domicilium animantium, quamobrem eã fixam & immobilẽ esse, necesse fuit. Mouetur autem terra secundum partes suas, & quia in corporibus simplicib. eadem est natura partiũ quæ est totiùs tã secundum motum, quam secundum locum, ideo quod parti cõuenit, potest toti etiam attribui. Cælum autem, quamuis semper moueatur; id tamen non obstat definitioni naturæ; nã illud, [Vt moueatur & quiescat.] legendum est nõ cõiunctè, sed disiunctè, queadmodum placet Porphyrio, Simplicio & Auerroi; ita vt natura in aliquibus sit principiũ motus, in aliquibus quietis, sed hoc infra latiùs & accuratius explicabitur. 3. Dubitatio. Natura est potentia quædam naturalis rationis expers, ergo nequit facere duo contraria, cuiusmodi sunt motus & quies, hoc enim interest auctore Aristo. 9. Metaphy. tex. 3. inter potentias rationales & irrationales, seu naturales, quod illę possunt duo contraria facere, ut medicus sanitatem & ægritudinem: hæ uerò minimè, sicut ignis potest quidem calefacere, non autem frigefacere. Respondeo, illud Aristot. dictum intelligẽdum esse de cõtrariis, non autem de iis, quæ opponuntur priuatiue, cuiusmodi sunt motus & quies. præsertim cum hæc ita se habeant, ut unũ sit propter aliud, nã in animãtibus natura principaliter intẽdit motum & operationem, per accidẽs autem quietem, sicut de somno & uigilia animalium docet Aristoteles in libr. de Somno. in elemẽtis autem principaliter intendit quietẽ illorum, huius autem gratia motum efficit. 4. Dubitatio. Quomodo ex differentia quæ est inter res naturales & artificiales rectè colligitur ab Aristo. definitio naturæ? Respondendum est, secundum Alexandrum, & Auerroem colligi hoc syllogismo hypotetico, si res naturales, quã tales sunt, differunt à nõ naturalibus quoniã habent in se principiũ motus & quietis, ergo natura est principium motus & quietis: id enim propter quod sic differunt, procul dubio nõ est aliud quàm natura; sed res naturales differunt à non naturalibus, quoniã habent in se principium motus & quietis, ergo natura est principiũ motus & quietis. At secũdum Simplicium, syllogismo categorico in prima figura colligitur ad hunc modũ; naturalia differunt à non naturalibus quoniã habẽt in se principium motus, sed natura est id per quod naturalia differunt a nõ naturalibus, ergo natura est principium motus & quietis. Secundum autem D. Thomam colligitur hoc syllogismo tertiæ figuræ, naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent in se principium motus; sed naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent naturã, ergo natura est principium motus & quietis.

Quo-

Quocũque autem horũm trium modorum fiat talis deductio, constat eam esse per se certã & manifestam. Nam quamuis dubium sit, an omne quod mouetur habeat in se principium actuum sui motus, sicut de motu locali elemẽtorũ ambigitur; & an in omni motu, mouẽs sit re distinctum a mobili, nemini tamen dubium, aut obscurum esse põt, oẽ quod mouetur motu naturali, sic moueri propter insitam sibi naturã. Restat nunc, vt quod tertio loco propositum fuit, graues quasdam ac perdifficiles quęstiones explicemus.

Prima quæstio, An definitio Naturæ conueniat Cælo.

CAP. VI.

Motum cęli non esse naturalem opinio multorum.

DVæ sunt opiniones eorũ qui putant definitionẽ naturæ non conuenire cælo, una est eorũ qui arbitrantur motum cęli non esse naturalẽ, ex qu o fit necessario ut cæli substantia non sit natura, quæ 2. Phy. definit. Huius opinionis assertores sunt Auicenna, Scotus, Albertus, Durandus. Rationes Auicennæ & Scoti sunt hæ. 1. Omnis motus naturalis fit ab imperfecto ad pfectum, & ab innaturali dispositione ad perfectũ, & ab innaturali dispositione ad naturalem, sed motus cæli non est talis: cælum enim semper habet perfectam & naturalem dispositionem, ergo motus cæli non est naturalis. 2. Motus naturalis habet terminum a quo, & terminum ad quem, sed hi termini non reperiũtur in motu circulari cæli, ergo &c. 3. Motui naturali opponitur quies, nunquam enim cælũ quiescit: nec uerò aptum est quiescere, ergo &c. Rationes Alberti quibus idem confirmat sunt hæ. 1. Motus cæli fit ab intelligentia, quæ non est natura cæli, quippe cum sit substantia immaterialis operans per uoluntatem & intellectum, ergo &c. 2. Nullus motus naturalis est infinitus: natura enim, ut est apud Ari. 1. de Gene. animal. cap. 1. horret infinitum; sed motus cæli est infinitus, ergo &c. 3. Motus naturalis non fit in loco naturali, cum enim res est in loco suo

A naturali, nõ mouetur sed quiescit: sed cęlum existens in suo loco naturali mouetur, ergo eius motus non est naturalis. Rationes quas ad idem probandum Durandus affert sunt hæ. 1. Vnius corporis simplicis unus tãtùm est motus simplex naturalis, quemadmodum in 1. de cælo scriptũ est: nam cũ forma corporis simplicis sit una & simplex, nequit eẽ caussa nisi unius motus naturalis; sed in cælo simul sunt multi motus, ut in luna ẽ motus ab ortu ad occasum, & alius ab occasu ad ortum, & alius epicycli, ergo tales motus nõ sunt naturales. nec ualet dicere

B unum esse tantummodò motum proprium cuiusq; cæli, cæteros autem eẽ cõmunes & inesse inferioribus cælis ꝓpter superiores; cum enim omnes cæli sint vnius speciei, non potest in ipsis esse tanta diuersitas motuum naturalium. 2. Omnis motus naturalis fit propter absentiã alicuius perfectionis, quæ per talem motum acquiri debet, sed nulla perfectio abest cęlo, quæ ꝑ motum ipsius acquiri possit, ergo &c. 3. Si motus cæli eẽt naturalis, ergo quies & cessatio a tali motu esset uiolenta; quare cum in fine mũdi debeat cælum quiescere, tunc esset in dis-

C positione uiolenta & deteriori q̃ nunc est, quod videtur absurdum, tunc. n. melior atq; præstantior erit mundi status: & certe nullum uiolentum põt esse perpetuum, quies autẽ illa cæli erit perpetua. Vult igitur Durandus motum cæli, neq; esse a natura, neq; ab anima, sed eẽ ab Intelligentia, quæ cum libere & contingentẽ cælum moueat, facit ut motus eius sit planè uolũtarius, nec dici debeat naturalis nisi secũdum quandam conuenientiam & analogiam.

D Altera opin. eorũ est, qui negant hãc definitionem naturæ conuenire cælo, nõ quia cælum non sit corpus naturale, aut ꝙ motus eius non sit naturalis, sed quia putant Arist. in 2. libr. Physic. ubi definit naturam, consiliũ & propositum fuisse, nõ omnem naturam, sed eam tantũm q̃ est in rebus corruptibilibus, definiendo explicare; cui opinioni fidẽ facere conantur his argumentis. 1. Quia de iisdem principiis agit Aristo. in 2. lib. de quibus egit in primo libro Physicorum: sed in primo egit tãtùm de principiis rerũ corrupti-

14?.

ruptibilium, sicut ipse declarat 1. Physi. te. 68. ergo ét in li. 2. agit de natura quæ est tantū in rebus corruptibilibus. Deinde, Themistius exponens definitioné naturæ, disertissimis uerbis docet cęlum ea definitione minimè cōtineri, ita scribēs. [Diuinum & cæleste corpus excipio, qđ sempiterno & irrequieto motu cietur, i quo natura est quidem principiū motus, non etiam caussa quietis.] Postea, Arist. uidetur hoc significare in 8. Metap. te. 9. his uerbis, [naturā etenim solā profectò quis ponet eam quæ in corruptibilibus est, substantiam.] præterea illa particula definitionis, [ut moueatur, & quiescat] non pōt bene accommodari cęlo, vtpote quod semper moueatur, nec unquā aptū sit quiescere; moueri.n. & quiescere tantùm conuenit in res corruptibiles. Postremò, Arist. exposita definitione naturæ, mox diuidit naturam in materiam & formam, & inquit, naturā semper eē aut subiectum aut in subiecto, & in definitione naturę dicitur, ꝙ est cā, ut moueatur id in quo est, quæ omnia indicant eā tantùm naturam definiri, quæ est in rebus cōpositis ex materia & forma, quod non competit cælo, præsertim secundum opinionem multorum, qui uolunt cælū esse simplicem substantiam. Quamuis igitur naturæ definitio possit aliquo modo accommodari cælo, tamen neque propriè ei conuenit, neque fuit intentio Aris. ipsū includere in huiusmodi definitioné; cuius rei haud obscurum signū est, quòd Arist. in 1. tex. 2. lib. physic. enumerando genera rerum naturalium, ut inde colligeret definitionem naturæ, nullam cæli fecit mentionem.

Explicatur uera sententia, refellendo supra dictas opiniones, & demonstrando motum cæli esse naturalem.

CAP. VII.

Probatur multis argumentis,

VErùm prima sententia falsa ē, secūda verò nōnihil probabilis; sed omniū maxime ꝓbabilis est tertia opin. quam sequuntur Greci, Auer. item & D. Thom. qui censent hac definitione naturę cælum etiam comprehendi: quod quidem facilè demonstrari pōt his argumentis. Primò, Arist. 1. de Cælo te. 5. probat cælum habere aliquém motum naturalem, quoniam est corpus naturale habens in se naturā, [natura aūt, inquit, ut diximus, est principiū motus.] quibus uerbis clarissimè significat & cælum esse corpus naturale, & motū eius naturalem esse, & definitionem naturæ traditam in 2. Physic. ei conuenire, idq; non solum illo loco, sed etiam per alios textus qui sequuntur in eodem li. usque ad te. 17. planum facit. Deinde cælum é corpus naturale, ut patet ex 3. lib. de cælo tex. 1. ex primo de Partibus animaliū cap. 5. ex 8. lib. Metaph. te. 1. & 12. ex lib. 12. Metaph. tex. 5. sed omne corpus naturale habet motum naturalem, impossibile. n. est, ut inquit Auer. 1. de cælo com. 81. esse corpus aliquod naturale sine motu naturali, tum quia propter hoc uocatur naturale, tum ét quia alioquin tale corpus esset otiosum; ergo cælum habet motum naturalem, & habet in se naturā quæ est principium talis motus. Postea, motus circularis, quo cælum uoluitur, aut est ei naturalis, aut uiolentus; nō est autem uiolentus, tum quia est ꝑpetuus, nullum autem perpetuum est uiolentū; tum ét quia motus qui uni corpori est uiolentus, alij est naturalis, ut docet Aris. 1. li. de cælo, circularis autē motus nequit ulli alii corpori esse naturalis q̃ cælo, relinquitur igitur, ut is motus sit naturalis cęlo. Atque hæc tota argumētatio est Aris. 1. de cęlo. Præterea, oīs res naturalis habet naturalem propēsioné ad suam operationem & perfectionem, sed propria cęli operatio & perfectio est motus circularis; nam si is non est, quid aliud fingi potest? ergo cęlum habet naturalem inclinationem ad motum circularem; quare talis motus est ei naturalis. Ad extremum, quæ sunt necessaria ad efficiendum motum circularem, ea omnia naturaliter in cælo insunt, ergo & ipse motus circularis é ei naturalis; primū enim cęlo inest figura rotunda, abest grauitas & leuitas, est substātia incorruptibilis carensq; contrario, quæ omnia requirun-

motum cæli, & esse, et uerè diuina turalem.

quiruntur ad efficiendum motum circularem. Atque harum rationũ prima quidem, refellitur secũda opinio, cæteris autem, confutatur prima sententia.

Quomodo motus cœli sit naturalis. Est autem motus circularis naturalis cælo ratione principij passiui, quia in cælo est quædam habilitas, & propensio ut moueatur motu circulari: ratione autẽ principij actiui quod est Intelligẽtia, potest aliquo mõ dici naturalis, & aliquo modo non; etenim Intelligentia, si propriè loqui uolumus, non est natura cæli, quia nõ dat eẽ illi, neque est pars ipsius, neque quidditatiua eius cõsideratio ad Physicum pertinet: potest tamen aliquo modo dici Intelligẽtia natura cæli, tum quia sicut naturam cœli consequitur ut moueatur circulariter, ita ut si careret illo motu, ipsum esset imperfectum, sic ẽt (secundum Peripateticos) naturam Intelligentiæ consequitur ut ipsa moueat cælum, quem motum si nõ ederet, esset (auctore Arist. 12. methaphy.) otiosa & imperfecta; tum etiam quia Intelligẽtia perinde mouet cœlum ac ipsum est sua natura aptum moueri, non secus ac si esset eius forma & natura, mouet.n. Intelligentia cælũ secundum eas differentias positionis, & tãta celeritate nec maiori nec minori quàm cõuenit naturali propensioni cæli. His accedit, ꝙ & natura cæli & ratio motus circularis poscũt, ut Intelligentia sit mouẽs ipsum, & nõ aliud mouens. Nam cum cælum sit substantia simplex, non potest moueri à se, siquidẽ mouens & motum debent esse diuersa, nec potest moueri ab alio corpore, quia cælum est primum omnium corporum, & sic res procederet in infinitum; quare moueri debet ab aliquo mouente incorporeo, cuiusmodi est Intelligentia. Motus item circularis, quia caret principio & fine, & est perpetuus, non potest effici nisi à mouente per intellectum, quod sit perpetuum. Et quia motus cæli est caussa efficiens & cõseruãs omnium animãtium sublunarium; & quia ex eo pendet totius mũdi corporei ordo, gubernatio & perfectio; & quia eo sublato Intelligẽtiæ nullam habere uiderentur cum hoc mundo sensibili & mobili coniunctionẽ atque connexionem; denique quia nulla res inanima potest se ipsam in suo loco naturali perfectè mouere: ob has omnes caussas, necesse est motum cæli ab Intelligentia effici. Sed hac de re pñt legi ea q̃ scribit Auer. 1. de cælo cõm. 5. & 2. de cælo cõm. 3. & in disputationibus cõtra Algazelem per totam 14. disputationem.

Motum cæli non ab alio quam ab Intelligentia posse effici.

A

Quòd aũt motus cæli sit naturalis ratione principii passiui confirmat D. Tho. in 2. Phy. super tex. 2. his verbis. [Motus localis corporum cælestium est naturalis, licet sit à motore separato, in quantũ in ipso corpore cæli est potẽtia naturalis ad talẽ motum.] Et in 1. p. q. 70. art. 3. ad 4. ita scribit, [Motus corporis cælestis est naturalis, non pp principium actiuũ, sed pp principium passiuũ; quia. s. habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.] Et ibidẽ in respõsione ad quintum docet eiusmodi motũ posse dici naturalem, etiam in ordine ad principiũ actiuum hoc modo scribens,

B

[Cælũ dicitur mouere seipsum, in quantum cõponitur ex motore & mobili, nõ sicut ex materia & forma, sed sm contactũ uirtutis, ut dictũ est, & hoc ẽt modo põt dici, ꝙ eius motor est principiũ intrinsecum, vt sic ẽt motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus volũtarius dicitur esse motus naturalis animali, in quantũ est animal, ut dicitur in 8. Phy.] Hæc D. Tho.

C

Refelluntur qui putant Intelligentiam esse ueram formam & naturam cæli.

C A P. VIII.

Antonius Miradulanus in opere de euersione singularis certaminis. QVidam aũt memoria nostra Philosophi in primis nobiles, in scriptis suis reliquerũt, Arist. sensisse Intelligẽtiã re uera esse naturã cæli, nẽpe talẽ qualis hic definitur, quod his argumentis persuadere conantur. 1. Cœlum est uerè animatum, tum quia id ait Aristot. in 2. de Cælo tex. 13. & 61. tum etiam quia animatum est nobilius inanimato, cælum autem multò nobilius est corporibus sublunaribus, in quibus tamẽ multa sunt animata. Sed cœlũ non est animatum anima uegetatiua aut sẽsitiua, ut patet, ergo itellectiua quæ est Intelligẽtia, oĩs autem aĩa est natura eius

D

cuius

cuius est anima, relinquitur igitur Intelligentiam esse naturam cœli. Deinde cœlum non est tãtùm materia, quia nõ ageret in hæc inferiora, nec haberet determinatam existentiã & quantitatẽ, & alia permulta accidentia, præsertim autẽ lucem; non est etiã tantum forma, quia non moueretur per se, ergo est ex utraq; compositum; forma autẽ eius nõ est materialis, alioquin esset corruptibile cœlũ, si aũt est immaterialis, erit Intelligentia. Postea, tota definitio naturæ conuenit Intelligentiæ, ut patet expendendo omnes particulas eius. Amplius, si motus cæli extrinsecus fit ab Intelligentia tantum assistẽte; ergo est uiolentus, Aristo. enim 7. Physi tex. 10. ait quod extrinsecus mouetur ab alio, id moueri uiolenter. Præterea, secundum Arist. in 8. Phy. mobile a se, prius & nobilius est quam mobile ab alio, sed, cœlum est primũ, ac nobilissimũ omnium mobilium & mouetur ab Intelligentia, ergo ea non est extra cœlũ, sed intra ipsum uera eius forma existens. Hęc illi. Contra quos pauca quædam nunc dicemus, nam larius, & opinionem eorum refellere, & rõnes soluere, non est huius loci, sed eius in quo disputatur, an Cælum sit animatum. Ac primum, si intelligẽtia est natura Cęli, ergo quidditatiua eius consideratio pertinet ad Physicum, nam oĩs forma, quæ est natura, est physica, & qui considerat materiã, idem etiam, vt scriptum est in 2. libro Physicorum, dẽt considerare formam eius: Physicus autem cõsiderat materiam cęlestem, ergo idem quoq; quidditatiuè cõsiderabit Intelligentiam, sed hoc est contra Arist. is enim in 2. Phy. 26. & 71. atque 73. ait formas separabiles à materia, & quæ mouent ac non mouentur, nõ esse doctrinæ physicę & in 6. Metaphysicæ ea potissimũ re distinguit Metaphysicam à Physica, quod hæc agit de formis materialibus, illa de abstractis; & propter intelligẽtias inquit lib. 6. Metaphysicæ, Metaphysicam esse priorẽ atq; nobiliorẽ Physica, alioquin si Intelligentiæ non essent, fore ut Physica esset prima Philosophia, & in 12. Metaphysicæ tex. quinto, inquit omnem substantiam mobilem esse cõsiderationis physicæ, immobilem autem, minimè. Et sane si in-

Intelligentiam non esse ueram formam et naturã cæli.

A telligentia est natura cœli, necesse est eam motu cœli et moueri per accidens, quam tamen Aristo. affirmat, nec per se, nec per accidens, mobilem esse. Cumq; materia sit propter formã, cur opus fuit ut intelligentia informaret cœlũ? an ꝓpter esse eius? at per se subsistit cũ sit immaterialis; an ob ꝓpriam eius actionẽ? at ea cum sit perfecta intellectio, non indiget corpore nec subiectiuè, quia intellectio præsertim Intelligentiarum est omnino immaterialis; nec obiectiuè, q̃a intelligentia non eget sensibus aut phantasmatibus sicut nos, ad intelligendum; B nec opus est ad efficiendum motum circularem cęli ut intelligentia sit eius forma, satis enim est ut sit ei assistens & moueat ipsũ sicut natura sua moueri aptũ est. Rationes autem omnes contrariæ supra positæ, hac vna solutione breuiter & facile diluuntur. Cælum sumptum pro coniuncto & aggregato ex orbe & Intelligẽtia, potest dici quodãmodo animatum: & est nobilius cunctis rebus sublunaribus; & est mobile á se, uel mouẽs se ipsum; & sic, Intelligentia non est externum sed internum mouens cœli. Plura C his de rebus nõ scribimus, ne si in his docendis longiores & accuratiores simus, quæstiones, ab eo quod nunc agitur longe remotas, alieno loco inepte tractare uideamur.

Soluuntur rationes primæ sententiæ eorum qui negãt definitionem naturæ conuenire cælo.

D *CAP. IX.*

NVnc respondendum est ad rationes prioris sententiæ Argumenta Scoti & Auicennæ, facilè soluuntur hac una distinctione. Duplex est motus naturalis localis, unus rectus, alter circularis. Rationes ipsorum uim & robur habent in motu recto, non autem in motu circulari. Sic etiam soli debẽt duæ posteriores rationes Alberti; nã prima ratio eius tantum concludit motum cæli non esse naturalem ratione princi-

pij actiui, quod vt diximus, non est propriè natura cæli, & hoc nos sponte concedimus. Quòd autem in secunda ratione dicit naturã horrere infinitum, & motũ cæli esse infinitum, distinguendum est de infinita, nam motus cæli est finitus ratione spatij quod tali motu pertransitur, ratione autem durationis est infinitus. Vide Arist. 8. Phy. tex. ultimo. Itaq; primũ cælum quotidie semel motum suum cõficit, qui tamen infinities repetitur, tum propter globosam cæli formam; non.n. cælum mouetur ad locum, sed circa locum, tum ob perennem indefessam uirtutem motiuam Intelligentiæ. Natura B autem refugit infinitum, non quod est infinitum duratione, sed quod est infinitum magnitudine uel multitudine. Prima autem ratio Durandi ita soluitur. Vnius cæli tantum est unus motus proprius, alij sũt a superioribus cęlis; neque verũ est quod ait, omnes cęlos vnius esse speciei, quia sic essent materiales & corruptibiles. Præterea, in indiuiduis einsdem speciei infimæ, unum non est per se prius aut perfectius alio, ut dicitur lib. 3. Metaph. tex. 11. neque est inter ipsa ordo & depẽdentia essentialis, quæ C tamen omnia cernimus in cælis. Neque uerò ipsi cæli secundum Arist. differunt specie vniuoca, nam sic essent compositi ex genere & differentia, idest ex actu & potentia essentiali, quamobrẽ essent corruptibiles, ut copiosè ostendit Auerr. 3. de cælo Comm. 49. Ad hęc, si cęli eorũque motus sunt unius speciei, ergo similiter etiam motores, idest Intelligentiæ erunt unius speciei, talem.n. Ari. vult eẽ proportionem, & ordinationem inter Intelligentias mouẽtes, qualis cernitur esse inter cælos qui mouentur, facere au D tem Intelligentias unius speciei, manifeste aduersatur ijs quæ scribit Aristoteles lib. 12. Metaphysicæ tex. 49. Secunda ratio Durandi, concludit quidem de motu recto non autem de circulari; etenim ratio motus circularis in eo consistit; ut fiat circa eundem locum, ut talis motus non fiat ad acquirendam aliquàm perfectionem cælo, sed principaliter quidem ut cælum per talem motum assimuletur Deo, cuius intelligibilem motum mirificè æmulatur cęlum motum circulari: secundario autem, vt per talem motũ communicetur rebus sublunaribus esse, & viuere, alijs clariùs alijs obscurius, vt est in 1. de cœlo. textu 100. & vt inde vniuersa virtus inferioris mundi conseruetur atq; gubernetur. Tertia ratio Durandi nõ habet uim in Philosophia, quia docere in fine mundi planè cessaturum esse motum cœli non attinet id ad Philosophum, cũ nec lumine naturæ cognosci, nec rationibus philosophicis persuaderi possit. Sed nihilominus responderi potest Durando ad hunc modum. Creaturam priuari suo motu naturali ab alia creatura, est illi violentum, a Creatore autem, qui totius naturæ auctor est, minimè: sicut.n. in omni creatura est potentia naturalis ad operationem propriam, ita est potentia quædam, quam quidam magni nominis Theologi obedientialem vocant, secundum quam apta est obedire Deo in omnibus quæ de ipsa facere Deus cõstituit. Sunt etiam quidam Theologi, qui putãt cælum per se non habere inclinationem naturalem potius ad motum, quàm ad quietem, sed ad alterutrum determinari ratione ordinis qui est in vniuerso, & q̃a ordo qui nunc est in vniuerso, propter vicissitudinem generationis & corruptionis rerum sublunarium, necessariò exigit vt cælum moueatur, ideo nunc naturaliter mouetur; quoniam uerò in fine mundi erit alius ordo vniuersi, sublata mutua sublunarium corporum transmutatione, idcirco tunc sic exigente vniuersi ordine, cælum naturaliter quiescet. Quare concludunt tam motum quàm quietem esse naturalem cælo, non secundum propriam eius naturam, sed secundum communem mundi perfectionem, & propter varium uniuersi ordinem. Verùm hæc, si philosophicè perpendantur facilè intelligentur esse falsa; nam, ut omittamus cætera, quid magis a ratione & Philosophiæ decretis alienum esse potest, quàm quod habet determinatã naturã, id non habere etiam certam, ac determinatàm propensionem ad suam perfectionem? quam necesse est, (ut manifestum est ex ijs quæ supra diximus) uel in motu esse, uel in quiete. Sed ad rationes secundæ opinionis dissoluendas, ueniamus.

An cęli sint vnius speciei.

An vacatio a motu, quæ dabitur cælo i fine mũdi, sit futura illi naturalis an violenta.

S Sol-

Soluuntur rationes secundæ opinionis.

CAP. X.

LICET autem secũda opinio probabilis sit, nec magno negotio defendi queat, tamen quia tertiã opinionem tum rationi, tum Aris.doctrinæ magis consentaneam esse ostendimus; rationes eius hic etiam soluendæ sunt. Rationum autem, quibus secũda opinio nititur, potẽtissima est illa de motu & quiete, nõ enim cælum habet in se principiũ motus & quietis, sicut natura definitur habere. Hanc dubitationem interpretes Aristotelis variè conantur explicare. Etenim Philoponus in 2.Phy. super tex.3.& Alexander Aphrodisæus 2.libro Naturalium quæst.in capit.18.aiunt in cælo non esse propriè quietẽ, quæ est priuatio motus, sed tantum metaphoricè, quatenus cælum ita conquiescit in illo perẽni motu suo, tanquam in sua perfectione; non secus ac corpora sublunaria quiescũt in suis locis naturalibus, vel quatenus totũ cælum nũquam mutat locum aut situm & uno similiq; motu semper cietur, quæ cõstantia & informitas eius, potest appellari quies. Neque vere Simplicius ab his discrepat, scribẽs cælum quiescere ratione centri, polorum & axis, quæ in motu cæli semper manent eadem & immutabilia; hoc etiam videtur innuere Aristot.8. Phy.tex.75.ita scribẽs [Mouetur & quiescit quodam modo sphæra, eũdem enim occupat locum.] Verùm cum Aristo.hic loquatur de quiete propriè ac Physicè sumpta, quę nimirum est vacatio & priuatio motus physici, ea uero quã isti tribuũt cælo sit metaphorica & metaphysica, idcirco eorum interpretatio probanda non est, tanquã parum congruens uerbis Aristo. Porphyrius autem (referente Simplicio) Auerroes item & D.Thomas volunt illa uerba legi debere disiunctè, vt illa coniunctio, &, sit posita pro, uel, vt sententia illorũ uerborum sit hæc, naturam esse principiũ motus vel quietis, uel utriusq;. Sed paulò durior est hęc expositio, incredibile enim uidetur Arist.in tã graui definitione, abusũ fuisse huiusmodi uocibus. Nos autem cẽsemus illa verba legenda esse coniunctè, & habere hũc intellectum, nõ ut omnis natura sit principiũ motus & quietis, sed ut omnis motus & quies naturalis, sit à natura; quęcũque enim uel mouentur naturaliter uel quiescunt, id habent propter naturã ipsis insitam. Hoc modo loquendi etiã utitur Arist.2. de Anima tex.24.dicẽs, Anima est, qua uiuimus, sẽtimus, mouemur & intelligimus; non quòd omnis anima faciat has omnes operationes, sed quòd omnes huiusmodi operationes, ubicũq; reperiuntur, procedunt ab anima. Itaq; nomen naturæ, in definitione eius ponitur simpliciter & indeterminatè, nomen autem motus & quietis, ponitur uniuersaliter & distributiuè; & quemadmodũ cum dicitur anima esse principium uiuẽdi, sentiendi, mouendi & intelligendi, ex eo non rectè inferri potest, ergo omnis anima id in quo est facit uiuere, sentire, moueri & intelligere; sic etiam cum definitur natura esse principium motus & quietis, non debet ex eo concludi, ergo omnis natura facit moueri & quiescere id in quo est: sed illud potius cõcludi debet, ergo omnis motus & quies oĩs naturalis, efficitur à natura. Eodẽ modo posset exponi id quod ait Arist.4. Phys.tex.30.scribens, oẽm locum naturalem habere sursum & deorsum: hoc est, non quidẽ omnem locum esse sursum & deorsum, quod fieri non potest, sed, (ut eum locũ explanans, inquit Simplicius) naturam loci diuidi per illas differẽtias sursum & deorsum. Reliquorum autem argumentorum solutio ex ijs quæ scribit Auerr. 2.Metaph.com.ulu.petenda est, etenim eo in loco affirmat naturã æquiuocè idest analogicè dici in corporibus celestib. & in sublunaribus, atque illis quidem secundum se, & secundum perfectionẽ; his autem secundum famositatem, idest secundum nos, & secũdum uulgarem existimationem hominum, & primam eius nominis impositionem usitatamque appellationem hoc nomen naturæ principaliùs conuenire. uulgus enim eam tantùm appellat naturam, cuius generatio, corruptio cæterique motus ante oculos omnium sunt, quo fit ut Aris.etiam definitionem, diuisionem & proprietates naturæ pręcipuè accommodet ad naturam corru-

An illa pars definitionis naturæ, [esse principiũ motus & quietis] possit cælo conuenire.

corruptibilem; utpotè quę nobis magis cognita & perspecta sit. Itaque ea uerba quæ ex 9. textu libri octaui Metaphysicę citata sunt, ad hūc modum interpretari cōuenit. [Naturam solam profectò quis ponet, quæ in corruptibilibus est, substātiam.] Id est, si quis manifestam & uulgatam notionem & rationem naturæ spectet, solam existimabit naturam, eā quæ est mortalis. Quòd autem Aristo. non putet, cælum excludi nomine & definitione naturæ, ibidem præcipuè declarauit, appellans cælum in eodem libro 8. Metaphysicæ tex. t 2. substantiam naturalē. Themistius autem, illis uerbis quæ commemorata sunt, nō excipit aut remonet cælum a definitione naturæ, sed ipsum eximit ex numero earum rerum naturalium, quę habent in se principiū motus, & quietis. Nec Themistiū latuit tria genera rerum naturalium poni ab Aristot. li. 8. Physi. unum earum, quæ semper mouētur, quale est cælum; alterum earum, quæ semper quiescunt, cuiusmodi est terra si non secundum omnes partes, at certè secundum totam elementi molem; tertium earum, quæ partim mouentur, partim quiescunt, in quo numero sunt plantæ, & animalia.

An definitio naturæ conueniat animæ, præsertim autem animæ rationali.

C A P. XI.

QVANDO QVIDEM cōstitutum est definitionem naturæ etiam cęlo conuenire, sequitur nunc, ut disquiramus an ea definitio conueniat animæ. Simplicius quidem in 2. Physi. super textu 1. & 3. & item Albertus in eodem libro tractat. 1. cap. 2. negant hanc definitionem conuenire animæ, eamque tantùm naturam hic definiri putant, quæ est in corporibus simplicibus & inanimatis; si autem animantes dicuntur habere naturam uel esse res naturales; ita dici aiūt propterea ꝙ in se habent corpora simplicia: omne enim corpus, aut est elemētum aut constans ex elementis, quę sunt proprie res naturales. Atque hanc sententiam Simplicius ita confirmat: esse naturale conuenit omnibus rebus naturalibus quà tales sunt, ergo conuenit illis propter aliquod principium, & propter aliquam substantiam cōmunem omnibus: sed hęc substātia nō est anima, quippe quæ non est nisi in uiuentibus, neque aliud quicquam esse potest quàm substātia corporum simplicium, hę enim sola reperitur in omnibus rebus naturalibus: quare natura, quæ hic definitur, est tantùm substantia corporum simplicium.

Qō secunda, an definitio naturę conueniat aīæ.

Deinde Aristot. in 2. de anima definiens animam esse actum corporis naturalis, apertè distinguit animā a natura, siquidē facit naturam subiectum ipsius animę; & in eodem libro tex. 37. ait corpora naturalia esse instrumenta animę. Hoc ipsum etiam comprobat testimonio Endemi, qui idem sensit. Albertus verò idem confirmat his argumentis. Primò, Natura est determinata ad unum, uel enim monet sursum vel deorsum: anima autem habet multos & uarios motus, secundum omnes differentias positionū, quare non est determinata ad unum; non igitur est natura. Deinde, natura definitur esse principium motus per se, idest immediatè & sine instrumentis, anima autem non mouet nisi per instrumenta corporea, uelutì per musculos & neruos, ex his putat Albertus necessariò concludi animam non esse naturam, nec eam supradicta naturę definitione comprehendi.

Sed hęc sententia multis modis falsa esse conuincitur. Primò, Arist. in 2. Physi. tex. t. enumerans res naturales, easq; distinguens a nō naturalibus, ex quo mox colligit definitionem naturæ, cōmemorat plantas & animalia, idéque facit semper alijs in locis in quibus recēset res naturales. Tū, definitio naturę tota sanè cōgruit animæ, etenim anima est principiū motus, & quietis, in eo in quo est primò per se, & non secundum accidens. Neque vero obstat, quòd anima utatur instrumentis ad mouendū, ut Albertus obijcit, nā etiam forma substantialis elementi utitur accidentibus uel motiuis uel actiuis ad efficiendos motus suos: non enim, (ut Aristot. ait libro de Sensu, & sensili capite de odore) ignis calefacit, ut ignis est, sed ut calidus est. Itaq; Albert-

Probatur animā esse naturā.

tus malè interpretatur illud verbũ,[primo,] & sine caussa negat ipsum conuenire animæ. Postea, Aristot. 1. de Partibus animal. cap. 1. ob eam caussam Physico ait esse agendum de anima sensitiua & vegetatiua, quòd ipsę sint naturæ, & principia motuũ naturaliũ. Præterea, motus animæ est motus naturalis, ergo aïa est natura: consequentia nota est ex eo, quia motus est proprius effectus per quem definitur natura; Antecedẽs aũt ita probatur, primò Aris. in 2. phys. tex. 1. ponit inter motus naturales accretionem, & decretionẽ, qui sunt motus animæ. 2. Quia 3. Phys. tex. 6. tradit motus definitio quæ conuenit animę motibus. 3. Quia diuisio motus naturalis tradita 5. Phy. tex. 9. cõtinet motus animæ. 4. Quia principia, quæ tradũtur primis duobus libris Physicorum communia sunt aut omnib. rebus naturalibus, aut certè cunctis rebus corruptibilibus, nõ ergo ab his debet remoueri anima. 5. Quoniam Arist. in 2. lib. Phys. text. 80. vt demonstret naturam agere ob aliquem finem, sumit argumentum ab animalibus & plantis, qua re declarat nomẽ & rationem naturæ, de qua Physicus agit, etiam ad animam pertinere. Atque in illius quidem loci explanatione, nõ sibi constat Simplicius; is enim in suis commentarijs illum locum explanans, ita scribit. [In his autem velim animaduerti, animalia & plãtas, vt quæ sint naturalia, sumi ab Arist. etiam si sint animata, & ab anima regãtur,] Et paulò post hæc subiungit. [Num autem Arist. uocat naturam etiam quicquid animę versatur in corpore? quamobrem etiam opus de anima, ut quod multa tractet de huiusmodi anima, esse contemplationis naturalis existimant.] Hæc Simplicius, Ad extremum, Arist. 8. Phy. tex. 27. apertissimè scribit, quod a seipso mouetur, ut est vnumquodque animalium, moueri a natura. Primæ autem rationi Simplicij respõdendum est, res naturales esse naturales, non propter vnam aliquam substantiam communem omnibus, sed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus inest; hæc autem ratio, est habere in se principium motus & quietis, quæ quidem reperitur in cœlo, in uiuentibus & in non viuentibus. Secunda ratio facilè soluitur, si animaduertamus Aristotelem in libris de Anima, pressiùs sumere nomen naturæ quàm in lib. 2. Physicorũ, uelut etiam Peripatetici, cum distinguũt tria principia rerum, naturam, animam, & intellectum. Natura enim vt opponitur animæ, definitur esse agens sine cognitione, & vno ac simplici modo operans: ut autẽ comprehendit animam, est principiũ motus & quietis in eo in quo est. Hic nomen naturæ sumitur ampliori quadam significatione, nempe quatenus est principium motus & quietis. Similiter etiam respondendum est ad rationes Alberti, procedunt enim de natura secũdum angustiorem eius significationem & ut distinguitur ab anima. De Eudemo autem non est multum laborandũ quid senserit. anima igitur & dicitur natura & anima; natura, prout est principium motus in eo in quo est; anima uero, prout facit id in quo est moueri a se, nec uno tantùm & simplici motu, sed multis & varijs motibus. At uero restat etiam nunc quidam scrupulus; etenim motus animę, vel progrediendi, vel saltandi, non videtur esse naturalis corpori animalis, cum.n. corpus animalis sit graue, solus is motus ei naturalis erit, quod deorsum fertur, cæteri autem omnes erunt uiolenti. Respondeo, huiusmodi motus animalium esse quidem uiolentos corpori animalis ut est corpus mixtum, in quo præcellit & dominatur elemẽtum terræ, esse uerò naturales ei, prout est instrumentum animæ id fabricatum a natura, ut in seruiat ei atque obediat; esse autem huiusmodi motus naturales corpori animalis, ex eo perspicuum est, quòd natura dedit corpori animalis instrumenta idonea ad eos motus perficiendos, ut sunt nerui, musculi, pedes, & manus.

Solutio rationũ Simplicij.

An motus progressiuus aïaliũ sit eis naturalis an violentus.

Verùm adhuc de anima vniuersè disputatum est: deinceps de anima rationali propriè disseramus.

An anima rationalis sit natura.

CAP. XII.

Q3 tertia an anima rationalis sit natura.

De anima rationali dubitari solet, an ea sit natura necne, propriè sumpto naturæ vocabulo, vt hic definitur. Ac Simplicius quidé in 2. Phy. super tex. 3. negat animam rationalem esse naturam, nec eam vult hac definitione naturæ contineri; cui rei fidé facit his argumentis. Primò, quia infra Arist. diuidit naturã in subiectum & in id quod est in subiecto; sed anima rationalis nec est subiectum, id enim est materia; nec est in subiecto, forma enim quę est in subiecto, est materialis, & inseparabilis, Intellectũ autem humanum esse immaterialem & separabilem docet Arist. in 3. de Anima, ergo anima rationalis non est natura.

Opin. Simplicii.

Deinde Aristo. in 2. Phys. text. 12. ait naturam quæ est forma, non posse separari a materia secundum existentiam, sed tantummodo secundum rationẽ, quod non conuenit in animam rationalem, quæ secundum existentiam est a corpore separabilis. Ad hæc, forma naturalis educitur de potentia materiæ per generationem, & est terminus generationis, anima verò rationalis minimè; nam Aristot. 2. lib. de Generat. animal. capit. 3. ait mentem esse diuinam, & extrinsecùs aduenire. Postremò, Arist. nullum reliquit locum dubiũ di hac de re, is enim in 1. de partibus animal. capit. 1. negat considerationem animæ intellectiuæ esse physicam, tum propter alias caussas, tum propter eam maximè, quia non est natura quæ sit principiũ motus naturalis. Atque hæc fuit Simplicij opinio paucis verbis ab eo indicata, sed a nobis, vt quantum in ea esset probabilitatis intelligeretur, latiùs exposita.

Nobis aũt Simplicij opinio, nec planè probatur, nec sane omnino improbatur. Existimamus enim animam rationalem partim esse, & appellari posse naturam, partim vero minimè. Sed, vt quod docere uolumus melius intelligatur, sententiam nostrã duabus propositionibus breuiter exponemus. Vna propositio est, animam rationalem aliquo modo posse se

Explicatio quæstionis.

A dici naturam. Hæc propositio ita probatur. Primò, Anima rationalis, re vera est pars essentialis hominis, & forma dans esse homini: sed homo, ea ratione ut est homo, est res naturalis, ergo anima rationalis erit eius natura. Prętera quamuis Intellectus ut intellectus est non efficiat in homine motum aliquem physicũ; regit tamen atq; moderatur motus physicos, eorumq; vsum & exercitiũ determinat; exempli caussa, licèt motus loquendi, ingrediẽdi vel saltandi, efficiatur a virtute naturali motiua quæ est in membris hominis: attamen quantus is motus esse debeat, quo item modo fieri, aut cur & ad quem finem referri, præscribitur, definitur, & imperatur a ratione. Huiusmodi n. operationes, subsunt cõsilio & arbitrio hominis; ex quo fit, vt sint dignæ laude vel vituperatione, pœna ét uel præmio. Posteà, coniunctio animę rationalis cum corpore, efficitur & conseruatur per motum physicum, ad proprias ét actiones intellectus obeundas opus est phantasmate, nunquàm enim mens dum est in corpore, auctore Aris. 3. de Anima tex. 30. & 39. intelligit sine phantasmate: phantasma autem est quidpiam materiale coniũctum motui physico: ob has igitur caussas anima rationalis potest appellari natura. Altera propositio est. Animam rationalem secundum aliam quandam considerationem, non esse naturam de qua Physicus agit; quam propositionem veram esse, clarissimè perspicitur ex his paucis quæ sequuntur. Primò, quia anima rationalis non producitur per motũ physicum, sed per creationem ex nihilo: tùm, quia non efficitur ab agẽte naturali, sed immediatè a Deo. Ampliùs, quia inter eam & corpus ipsius, nõ est proportio physica, qualis esse debet inter formã & materiam naturalẽ; siquidem anima rationalis per se est immortalis, corpus autem eius suaptè natura est mortale. Deinde, quia propria operatio eius quæ est intellectio, per se (& quemadmodum Philosophi loquuntur) secundum substantiam suam, non est motus naturalis. Ad hæc ultimus finis animæ rationalis quo adepto ipsa perfecta est, & naturalis appetitus eius planè conquiescit, est supernaturalis, media item ad eum finem

S 3 conse-

consequendum necessaria; sunt supernaturalia. Quid plura? Physici est agere de natura; multa autem sunt in anima rationali quę longè transcendunt facultatem & cōsiderationem Physici; sed hac de re latissimè disputatū fuit in 1. libro huius operis. Ex his igitur clarum est, animam rationalem partim appellari posse naturam, partim verò minimè. Ex quo item in promptu est solutio eorum argumentorum, quibus supra ex Simplicij sententia, probauimus animam rationalem nō esse naturam. Illis enim argumentis non conficitur animam rationalē nullo modo esse naturam, sed tantùm secundum aliqua, quę conueniunt ipsi ea ratione vt est expers materiæ atque immortalis; quǭ nos libenter cōcedimus. Aristoteles etiā verè ait eam non esse omnino naturam, nempe talem quales sunt naturæ corporeæ ac mortales: nec eam considerari a Physico, nimirum omni ex parte, & secūdum omnia quæ insunt in anima rationali; quod & verum est, & opinioni nostræ consentaneum.

In quibus rebus naturalibus, & respectu quorum motuum, Natura sit principium actiuum & passiuum.

CAP. XIII.

QVONIAM in definitione naturę positum est, naturā esse principium motus, declarādum est, quorum motuum natura sit principium actiuum, & quorum passiuum. Certū est; in omni re naturali, & respectu cuiusuis motus naturalis, esse naturā, quę sit principium passiuum, tum quia in omni eo qǭ mouetur, inest materia, quæ est principium passiuum; tum ēt quia quicquid naturaliter mouetur, suapte natura aptū est ita moueri, quare necesse est in eo esse potentiā passiuam ad huiusmodi motum: Sed obscurum est, & in quibus rebus naturalibus, & quorum motuū naturalium sit natura principium actiuum. Sunt autem multa genera motuum; est enim motus generationis, corruptionis, alterationis, accretionis & motus loca-

A lis, quæ item naturaliter mouentur, alia sunt corpora simplicia, alia mixta, sed inanimata, & alia quę vitam, atque sensum habēt. In singulis & mobilium & motuū generibus, videndū est an natura sit principium actiuum nec ne. Ac primùm de generatione & corruptione dicamus.

Nulla res habet in se principium actiuum suæ generationis. Etenim aut hoc principium esset materia, aut forma; non materia, quippe quę nullius est actiuitatis; non forma; tum quia ipsa est quæ generatur, quare non potest esse generans, tum etiam quia generans est ante generationem, forma verò non nisi post generationem existit, cū primùm enim adest forma, generatio cessat. Dicuntur autem quædam habere in se principium suæ generationis sicut viuentia, quatenus vis generans hęret ipsis coniūcta; quemadmodum virtus seminis est coniuncta cum fętu donec absoluatur eius generatio. Atque ob hanc caussam videtur natiuitas seu viuentium generatio distingui à generatione eorum quæ vita carent, vt innuit Aristo. 5. Metaph, tex. 5. *Quarta quæstio, an in aliquo natura sit principium generationis actiuum.* B

C Sed affert difficultatem locus Auerrois in 7. Metaph. comm. 29. vbi scribit, sicut in motu locali quædam mouentur a seipsis, quædā ab alio, sic in generatione quædam generari à se ipsis, quædam ab alio. Verùm hoc facilè soluitur, si bene ponderentur verba Auerr. non enim eo in loco Auerr. agit de generatione substātiali, sed de generatione accidentium, quorum ait quædam tantùm posse effici extrinsecus ab arte, vt domus, lectus & alia his similia; quædam verò tātum a natura quę est in subiecto ipsorum, vt risibile; quædam autem, & intrinsecè a subiecto & extrinsecè ab arte, vt sanitas; sanantur enim quidā a Medico, alij verò a seipsis. Ex his palàm est Auerr. loqui de generatione accidentium, quæ dicuntur a seipsis generari, quatenus non extrinsecus ab arte, sed a caussis, quæ sunt intra eorum subiectum, procreantur. *Dubitatio ex Auerroe.* D

De Corruptione autem non potest quicquam vniuersè pronuntiari, sed distinctione opus est. Etenim alia sunt corpora simplicia, vt elementa; alia mixta, vt metalla & viuentia. Nullum autē corpus simplex habet in se principium actiuum *In quib. rebus natura sit principiū actiuum corruptionis. q. 5*

actiuum suæ corruptionis; omnis enim res expetit esse, & quoad eius fieri pót, se suaque conseruat ac resistit corrumpenti, ergo nulla res potest seipsam corrumpere. Deinde quodnam erit in corpore simplici principium corrumpens? materia ne an forma? non materia, quia non est actiua; neque forma, quia forma dat esse, non igitur aufert ipsum esse, præsertim cum esse sit effectus internus & inseparabilis a forma. Præterea aut forma corrumpet seipsam, aut materiam; non seipsam, id enim inuoluit contradictionem, nam quod corrumpit, existit, quod corrumpitur, non existit; neque materiam, tum quia materia est incorruptibilis, tũ quia corrumpens est contrarium ei quod corrumpitur, forma autem non est contraria materiæ.

Omne autem mixtum perfectum, quæcunque fuerit siue animatum siue inanimatum, habet in se principium actiuũ suæ corruptionis, siquidem omne mixtũ in se cohibet quatuor elementa & quatuor qualitates inter se contrarias ac pugnantes, quocirca cum vna earum exuperat plusquam ratio mixti patitur, opprimit reliquas; atq; hoc modo dissoluitur certa quædam proportio qualitatum, in qua tantummodo conseruari potest natura mixti. Mixta vero eterogenea vt sũt animalia, præter hũc modum corruptionis communem omnium mixtorum, habent alium sibi peculiarem, quatenus vna eorum pars potest alias corrumpere, & ita toti mixto interitum afferre; cum enim partes animalium sint dissimiles, ac quædam etiam inter se contrariæ, siquidem cor est calidum, cerebrum frigidum, os siccum, caro humida; quatuor ẽt humores sanguis, pituita & vtraque bilis habent qualitates & temperamenta inuicem contraria; ideò sæpe contingit, vt vna pars læsa, & male affecta, cæteris perniciem & exitiũ afferat, vnde totius animalis interitus existat. In mixtis autem homogeneis, non est hic modus corruptionis; cum enim omnes eorum partes sint vniformes eiusdemque naturæ, non potest vna corrumpere aliam, debet. n. corrumpens esse diuersum, atque contrarium ei quod corrumpitur. Quanquam si subtiliter loqui, & ad tenue rationem elimare voluerimus, comperiemus nullum mixtum habere in se naturam, quæ sit principium eius corruptiuum: Natura enim principaliter est forma substantialis, quæ nulli corpori, cuius est propria forma & naturalis, interitum afferre potest; cum potius ipsa faciat illud existere. Id igitur accidit mixtis propter accidentia inuicem contraria, quæ in ipsis insunt, quæ ea proportione & temperatione quam in mixtis naturaliter habent, extrinsecùs ab aliquo agente dissoluta & sublata, pugnant inter se, sibique inuicem exitium moliuntur. Ex quo euenit, vt mixta quoque, in quibus illa sunt accidentia, necesse sint interire. Atque ita de generatione & corruptione breuiter dictum est, sequitur vt de alteratione & accretione dicamus.

In quibus rebus natura sit principium actiuum alterationis.

CAP. XIIII.

Sexta quæstio, In quibus corporibus natura sit principiũ actiuum alterationis.

Duplex est alteratio physica; vna corruptiua, quę tãdem affert interitum rei quę alteratur, vt calefactio aquæ; altera quę dicitur perfectiua, per quam res, tantum abest vt corrumpatur, vt magis perficiatur, propulsans quæ sibi contraria & noxia sunt, & augens atque corroborans vires suas; sic aqua feruens remota ab igne paulatim calorem pellit, & recuperat pristinam frigiditatem, sic etiam quædam corpora ob antiperistasim euadunt vel frigidiora vel calidiora quàm fuerant antea. De alteratione igitur corruptiua, quod attinet ad principium actiuum eius, idem iudicium est, quod supra esse diximus de corruptione quæ accidit tam mixtis quàm simplicibus; propterea quòd illiusmodi alteratio est via certissima ad corruptionem: de altero autem genere alterationis quam uocat perfectiuã, magna dubitatio est inter Philosophos, a quo aqua calefacta & ab igne remota, actiuè reducat ad pristinã frigiditatẽ. Quidã. n. aiunt aquam reduci ad frigiditatẽ a generante

Quo aqua calefacta et remota ab igne redeat ad suã frigiditatem variæ opiniones.

quemadmodũ Arist. ait grauia & leuia moueri a generãte. Alij a qualitate quadam virtuali, quę in aqua occulte id operetur. Alij a circunstante, vt ab aere vel ab alio corpore quod ambit aquam. Alii propter exhalationem vaporũ qui permisti cum aqua reddebãt eam calidam, his autem ex aqua excedentibus redit aqua ad suam frigiditatem. Alii putãt in calefactione aquæ, frigus seipsum collegisse & abdidisse in partes interiores aquæ, exteriores autem partes occupatas esse a calore: cum autem aqua remouetur ab igne, frigus quod latebat in partibus interioribus, expellere calorem ab exterioribus partibus, & in his gignere frigus sibi simile, atque ita totam aquam frigidam euadere sicut ante erat. Si quis autem objiciat, cũ calor feruentis aquę, iudicio sensus sit longe maior quàm frigus aquæ, fieri non posse vt calor ab hoc frigore vincatur & expellatur: Respondẽt; Semper in aqua dum est aqua, inesse plus frigoris quàm caloris; alioquin non posset conseruari forma substantialis aquæ; iudicari tamen in aqua feruẽti esse plus caloris quàm frigoris, tũ quia calor est qualitas magis actiua, vehemẽtius mouẽs & afficiens sensum quàm frigus, tum quia calor insidens in partibus exterioribus aquæ frigore introrsum cõpulso, magis occurrit sensui: quinetiã licèt minus esset frigus in aqua feruẽti q̃ calor, tamen esset illo potentius, propterea quod frigus est natiuum aquæ, proprio & naturali subiecto inhęrẽs, & cum forma substantiali aquę coniunctum, cui est admodum affine: at calor ẽ desertus a suo agente id est ab igne, nec hæret in suo naturali subiecto, & est simul cũ forma substãtiali aquę, a qua suapte natura plurimũ dissidet. Tot igitur & tales sunt opiniones Philosophorũ circa hanc opinionẽ; quas subtiliter discutere ac dijudicare, & quid pro vero certoque habendum sit constituere, non est huius loci: a nobis autem in lib. de Elementis, quos confecto, & absoluto hoc opere edere (Deo iuuante) cogitamus, hæc quæstio diligentissime tractabitur, atque profligabitur: forsasse autem ad eiusmodi effectum, hoc est ut aqua redeat ad priorem frigiditatem, vel omnes supradictæ caus-

A sæ, vel complures, uel aliquando vna, aliquando aliæ concurrunt.

De Accretione autem quod sit principiũ actiuũ eius, paucis explicari potest: nam cum ea, quę proprie dicitur accretio, in solis viuẽtibus reperiatur, manifestum est principem eius caussam efficiẽtem esse animam, calorem autem naturalem esse quasi administrum & instrumentum animæ, sicut Aristoteles scribit 2. de Anima a tex. 38. usque ad 41. Diximus autem (proprie) quoniam est quædam accretio quæ fit per solam additionem & aggregationem vnius corporis ad

B aliud corpus, quæ reperitur etiam in rebus non viuentibus, cuius principium efficiens non est intra, sed extra.

An in mixtis inanimis sit alia ratio, & ut uocant gradus naturę quã est in elemẽtis q. 7.

Sed quia supra dictũ est de corruptione & alteratione tam simplicium, quàm mixtorum corporũ, merito dubitari potest, an mixtum inanimatum hẽat aliũ gradum naturæ quàm elemẽta; nam cũ natura sit principium motus, uidentur motus quibus mouetur mixtum inanimatum, effici ab elementis quę in eo insunt; motus enim localis mixti uel sursũ vel deorsum, fit ab elemento prædomi-

C nante, vt dicitur primo de Cælo text. 7. motus autem alterationis, efficitur a primis qualitatibus elemẽtorum, ab his n. tantum prouenit ea quę proprie est & dicitur alteratio; quare nõ uidetur eẽ alia ratio naturæ in mixto inanimato quàm in elementis. Verùm nõ ita res habet, nã cum mixtum habeat diuersam formam & naturam ab elementis, cum habeat facultates quasdam & actiones præstantiores & admirabiliores, quàm elementa, qualis est in Magnete, vis attrahẽdi ferrum, cum denique habeat in se principiũ

D efficiẽs suæ alterationis & interitus, quẽadmodum supra ostensum est, negari nõ potest, quin in mixto inanimato sit alia ratio & superior quidam gradus naturæ quàm in elemẽtis. Ergo si amplectamur nomine & significatione naturæ, fatẽdũ est in mixtis esse naturam quandam diuersam ab elementis: sin autem nomen & vim naturæ presse sumamus, ea nimirum ratione, vt definitur esse caussa cur naturaliter moueatur id ĩ quo ipsa iest, probabilissimum est, in mixtis inanimis non esse aliam naturæ rationem vel gradum.

dum, quam reperitur in Elementis. Restat vt dicamus de motu locali.

An natura in Elemētis sit principium actiuum motus localis quo ipsa naturaliter mouentur.

CAP. XV.

Quæ octaua an natura sit pricipiū actiuū motus localis elemētorū.

DVplex est motus localis, vnus simplex per se primo conueniēs elemētis eorumq; caussa, etiam mixtis; alter mixtus, qualis est animalium; primum de simplici, tum de mixto dicamus. Magna quæstio est, nec satis adhuc explicata, quæ sit caussa efficiens motus simplicis in elemētis; exempli caussa, cū terra mouetur deorsum, quid sit qđ eū motum præcipué efficiat? Quidam existimant motum naturalem elementi effici a generante, ita vt generans sit princeps caussa eius motus, forma autem substantialis & grauitas, sint tāquam eius instrumenta; nec referre, an generans adsit cū sit talis motus necne, sed satis ēe vt vim mouendi a principio tribuerit; quemadmodū sagittę motus caussa efficiens est is qui iaculatus fuit, licèt posteà recesserit vel interierit; & in generatione hominis, princeps caussa generās est pater, vis autem seminis est quasi instrumētum illius. Hanc opinionem duo faciunt admodum probabilem, vnum est, quod Arist. vbicunque loquitur de motu corporum simplicium, loquitur autē sæpissimè, ut in 8. Phy. tex. 17. 29. 32. & in 4. de Cœlo 25 & 1. de Anima 19 & 5. Phy. 18. & 2. de Cęlo 9. & in li. de motu animalium c. 3. semper non solum innuit, sed etiā aperte docet & argumentatur eiusmodi corpora nō moueri à se, sed a generāte vel a remouēte prohibens. Alterū est, quod cum in eo omni corpore quod mouetur a seipso necesse sit esse duas partes, unā quæ sit tanquam mouens, altera quæ sit tanquam mota, quas in corpore simplici reperire non possumus, nam vt ipsa forma corporis simplicis dicat esse mouens quid erit in eo tanquam motum? an eadem forma? at idem mouere & moueri respectu eiusdē motus, nisi per accidēs,

Opin. Thomistarum.

A est impossibile; an materia? at quod mouetur debet esse ens in actu; & materia prima per se non habet maiorem propēsionem & habilitatem ad motum qui fit sursum, quam ad motū qui fit deorsum; Cum igitur ita sit, vt in corpore simplici non possit distingui mouens a moto, necessariò cōcluditur eiusmodi corpus nō posse moueri a se ipso. Vide D. Thomā 1. p. quæst. 18. art. 1. in respon. ad 2. & in commentarijs eius super ea loca Aristotelis quę proxime supra citauimus.

E contrariò, alij opinātur corpus simplex nō a generāte sed a seipso moueri, B quod sanè tam multis & firmis rationibus confirmant, vt id cuius facilè persuadere posse videantur. Etenim quærunt, quomodo motus lapidis deorsum, efficiatur a generante? tripliciter. n. potest generans ad eum concurrere, vel impellendo lapidem, aut ei occultam quandā vim, qua moueatur deorsum, impertiendo; sed hoc non est verisimile, tum quia sæpe contingit, vt cū lapis mouetur, generans eius nō adsit, quin etiam multo ante interierit, oportet aūt cum fit actu motus, adesse actu mouens & mobile, C quia motus definitur ab Aristot. 3. Phys. tex. 23. actus mouentis in mobili; tum, etiam qui motus pulsionis quo vnū corpus mouetur ab alio, numeratur ab Aristot. 8. Phys. tex. 10. inter motus violentos. Illa verò occulta vis quam generans imprimit lapidi, quęnam aut qualis sit ne fingendo quidem dici potest; non. n. est alia qualitas vel virtus quæ moueat deorsū, q̃ grauitas, & quicquid aliud dicitur, qua e quale fuerit id, perspicuè cognoscitur superuacaneum, atque fictitium esse. Vel dicent generans concurrere D ad motum lapidis, quatenus lapis eam vim motiuam, quæ in eo inhæret, & propter quam fertur deorsum, accepit a generante, quām ob caussam talis motus merito assignatur generanti. Verum hoc nihil est, nam sic etiam dici posset calefactionem, quia ignis calefacit aquam, nō effici ab igne, sed ab eo quod generauit ignem; quādoquidem vim calefaciendi ignis accepit a suo generāte: Pręterea, si quia lapis vim motiuā deorsum habet a generante, ideo motus eius deorsum, actiue fit a generāte, ergo pari ratione,

Opi Auerroistarū & Scotistarū, quæ est probabilior.

ratione cum potentia passiua & habilitas, quæ est in lapide, vt moueatur deorsum, sit etiam lapidi tributa a generãte siue ea sit grauitas, siue aliud quiduis, nõ solum lapis non dicetur moueri à se actiuè, sed nec etiam passiuè, quod est cõtra Aris. in 8. Phy. 32. & est cõtra rationem, quia si in lapide nec est principium actiuum, nec passiuũ, eius motus q fit deorsum, nõ esset is motus naturalis lapidi. Vel deniq; possent dicere, propterea talem motum lapidis effici a generante, quia generans producens formam lapidis, simul etiam per modum (vt aiũt) sequelæ producit eius motum, secundum illud quod dici solet, dãs formã dat omnia consequentia formã; atqui hoc longè abest a vero, nam ea dicuntur a generante produci per modum sequelæ, quæ per eandem actionem qua res generatur producũtur, sicut homo & risibile; nam quia eadẽ actione producitur homo per se primò, & eadẽ producitur risibile, sed secũdariò, ideo dicitur risibile generari per modum sequelæ ab eodem generante à quo generatur homo. At generatio lapidis fit in instãti per primùm sui esse, motus autem eius secũdum locum incipit in tempore per vltimum sui nõ esse, quare eo instanti quo fit generatio, non est motus, & cum fit motus, tũc non est generatio lapidis; quare nõ verè dicitur motus lapidis effici a generante; atque hoc quod nunc diximus, manifestius apparet, cum lapis nõ statim, ac generatus est, mouetur deorsum, nempe cũ ob aliquod impedimentum in loco superiori retinetur; si enim postea sublato impedimento deorsũ moueatur, quis dicet hũc motum tunc fieri a generãte? Perspicuũ igitur est, nullum modum fingi posse secundum quem dicatur generans concurrere ad motũ lapidis. Præterea, si Deus creet lapidem, is proculdubio mouebitur deorsum, nõ aliter atq; quiuis alius lapis naturaliter ꝑductus; quærẽdũ est, a quo efficiatur motus illius lapidis? nã si nõ fit intrinsecè ab ipsomet lapide, cũ non habuerit generans naturale, necessariò, ſm istos, dicendum est eum motum fieri a Deo creante, quod qui non ducit absurdum, nescio quid ei absurdũ videri possit. Caussa. n. efficiens motum naturalẽ lapidis, certa, definita, & vnius modi est, siue lapis creetur ex nihilo, siue ab agẽte physico generetur. Hanc sẽtentiam defendit Scotus 2. sent. dist. 2. quæst. 10. sed eam subobscurè declarat & leuiter confirmat.

Secunda sententia quod nimirum elementa moueantur à se, tanquàm probabilior confirmatur.

CAP. XVI.

Aristoteles sensit elementa moueri a seipsis.

QVOD autem Aris. existimauerit elementa moueri a seipsis, multis in locis ꝑspicuè declarat. Etenim 2. Phy. te. 84. ait naturalia esse quæcunque ab aliquo in se ipsis principio cõtinuè mota perueniũt ad aliquem finẽ, in 4. Phy. tex. 86. innuit graue, & leue esse factiua lationis, in 7. Physi. tex. 10. inquit omnia quæ mouentur extrinsecùs ab alio, moueri violenter; in 4. de Cælo tex. 24. ponit hãc differentiam inter graue & leue, & inter sanabile, quod hoc extrinsecùs mouetur ad sanitatem, illa verò habent in se ipsis principium suorum motuum. Ad hæc, Eudemus & Alexander perspicuis verbis demonstrant (quæ uerba refert Simplicius in 2. Phy. super tex. 1.) in elementis esse principium actiuum naturalium lationũ, quibus ad sua loca mouentur: nam aiunt in elementis nullius motus naturalis esse principiũ, nisi eius motus qui fit secundũ lationẽ; loquũtur autem de principio actiuo, nã principium passiuum est in illis, non solùm respectu motus localis, sed etiam alterationis, generationis & corruptionis.

Cur elemẽta neget Aristoteles interdũ moueri a seipsis.

Arist. autem his in locis, quibus ait corpora simplicia non moueri a se, sed a generante, nihil aliud significare voluit, q̃ eiusmodi corpora non moueri a seipsis eo modo quo mouentur animalia; quæ vndecunq; , quocunque & quandocunque volũt, possunt seipsa mouere, ac simpliciter etiã quiescere, corpus autẽ simplex non potest moueri, nisi ex certo loco ad certum locum, i. ex non naturali ad naturalem; & cum cœpit moueri, non

non poteſt ſiſtere motum ſuum & interquieſcere, donec perueniat ad ſuum locum naturalem, vt non ſine cauſſa Ariſ. in 5.Phyſ.28.ſcriptum reliquerit, corpora ſimplicia non tam mouere ſe ipſa quã ferri;quare corpus ſimplex comparatione animalium poteſt meritò dici nõ moueri a ſeipſo. Preterea,ſicut ſentire dicitur eſſe quoddam pati, non quòd anima non efficiat actionem ſentiendi, ſed quia neceſſe eſt prius quàm anima actionem ſentiendi perficiat, eam pati aliqd extrinſecùs ab obiecto,accipiendo ab eo uel ſpeciem ſenſibilem uel aliud quippiam; quoniam igitur ſenſationem præcurrit paſſio quædam animę, ſentire dicitur eſſe quoddam pati. Sic etiam quãuis corpus ſimplex moueatur a ſe ipſo, tamen quia motum eius neceſſariò præcedit aliquid immutans ipſum corpus ſimplex, ſiue fuerit generans ſiue remouens prohibens,ideo tale corpus dicitur moueri a generante uel a remouẽte prohibens.Quamuis autem corpus ſimplex a ſe ut diximus moueatur,tamen nõ mouetur per ſe,ſed ex accidenti, nempe ratione medij; quemadmodum enim remex mouendo triremẽ,ſeipſum mouet, ſic etiam corpus ſimplex pellendo medium,perducit ſeipſum uſque ad locum ſuum naturalem. Atque hæc eſt opinio Auerrois,quam is in 3.lib.de Cælo commen.28.& in 4.de Cælo commen.22.diſertiſſimis uerbis expoſuit. Quam ſentẽtiam etiam Ariſtoteli placuiſſe, ipſemet Ariſtoteles oſtendit 3. de Cælo tex. 28. ſcribens naturam ad efficiendum motũ localem corporum ſimplicium ſiue naturalem ſiue uiolentum uti medio aere tanquam inſtrumento,atque eo ſublato neutrum motum effici aut conſtare poſſe: & in 4.Phyſic.tex.72.affirmat ſine medio,uel quod idem eſt,in uacuo,nullum motum corporum ſimplicium eẽ poſſe, totamque cauſſam ſucceſſionis quæ eſt in eo motu,aſſignat medio. Quamobrẽ eorum ratio,qui putant corpus ſimplex non moueri a ſeipſo propterea quòd in eo non ſunt duæ partes, quarum una ſit mouens,altera mota,facilè diluitur. Id enim vere dicitur in eo, quod perfectè, & per ſe mouetur a ſeipſo,cuiuſmodi eſt animal, non autem in eo quod ex accidenti,& propter aliud mouetur a ſe,qualis eſt motus corporum ſimplicium,quoniam enim lapis trudit aerem,aerq; truſus pulſuſque cedit lapidi, ideo lapis ſeipſum promouet deorſum. Quanquam ſi rem ipſam accuratius expendamus, non minùs, quàm nos, hæc ratio vrget ac premit eos, qui cenſent corpus ſimplex moueri a generante; nam cum talis motus actu non efficiatur proximè a generante, quippe cum plerunque ipsũ non adſit,neceſſe eſt eum fieri ab aliquo principio, quod ſit in corpore ſimplici, quare etiam ipſi coguntur demonſtrare in corpore ſimplici aliquid,quod ſit proximè eliciens & efficiens illum motum, & alterum, quod eum motum recipiat. Hæc de principio actiuo motus localis qui eſt in elementis, a Philoſophis in vtranque partem diſputantur. Ergo licèt poſteriorem ſententiam probabiliorem eſſe iudicem, in eo tamen quod ait, medium eſſe neceſſarium quaſi inſtrumentum ad efficiendos motus naturales elementorum, multas,magnaſque difficultates exiſtere non ignoro,quas in lib. de Elementis tractaturi ſumus.

Elementa moueri à ſe ipſis ratione medij, opi. Auerrois.

Motus autem localis animalium proculdubio actiuè fit ab ipſa anima, tãquã ab agente principali; intercedunt tamẽ multa inſtrumenta, ut nerui, muſculi, ſpiritus,& pro varietate motuum,vel pedes vel branchię, uel alę. Quadruplex enim cernitur huiuſmodi motus in animalibus, unus ingrediendi ut in homine, alius rependi uel ſerpendi ut in vermibus & ſerpentibus, alius uolandi ut in auibus,alius natandi ut in piſcibus. Poteſt autem horum motuum cauſſa dici etiam aliquid externum, nempe ipſum obiectum, cuius appetitione uel fuga animal impellitur ad motum, ſed ea cauſſa non eſt efficiens, ſed potiùs tanquam finis, neque mouet motu phyſico.

An

An natura quæ hic definitur sit non solum forma, sed etiam materia, & an utrique nomen naturæ conueniat uniuocè.

C A P. XVII.

Quæstio nona an materia sit natura.

QVIDAM putant naturam, quę 2. lib.Phy.definitur, esse solam formam, propterea quòd cum dicitùr natura esse principium motus, interpretatur ipsi principium actiuum, quale non potest esse nisi forma. Sed hi falluntur, quia Arist.in 2.Phy.tex.4. diuidit naturam in eã, quæ est subiectum, & in eã quę est in subiecto, hoc est in materiã & formã; & tex. 7. comparat materiam cũ forma, concludens tex.12.naturam, licèt ea de utraq; dicatur, principaliùs tamen dici de forma; in tex. etiam 21. cum duplex, inquit, sit natura, utriusque cõsideratio pertinet ad Physicum. Deinde, si materia non est natura, ergo nulla generatio est motus naturalis, vtpote cuius non est principium actiuum in eo quod generatur; alteratio item & corruptio elementorum non essent mutationes naturales, neque uerò cęlum esset corpus naturale, neq; motus circularis esset ei naturalis, si quidem intelligẽtia, quæ est effectrix illius motus, non est propriè natura cæli. Quid? q̃ potentiæ actiuæ respondet potentia passiua? quare si est aliqua potentia actiua quæ sit natura, similiter etiam erit aliqua alia potentia passiua quæ sit natura, qualem cõstat eẽ materiam: & in 5.Metap.tex.5.Arist. exponens significata naturæ tandem concludit naturam dici de materia & forma: eaque fuit sententia omnium Græcorum interpretum, quam Simplicius confirmat etiam testimonio Syriani. Sunt porrò nonnulli, qui in omni re naturali uolũt formam esse principium actiuum cuiuslibet motus quo ea res mouetur: & fingunt quasdã inchoationes formarum in materia, quas dicũt esse priuationem, quę est tertium principium, propter q̃d generationes, & corruptiones corporũ

A simplicium sunt naturales, quã opinionem egregiè confutat D.Tho.in 2.Phys. super tex.secundum [cum n.inquit.principium agendi sit actus, illa uero inchoatio formæ non sit actus sed tantùm aptitudo quædam ad actum, nullo modo potest esse principium actiuum motus; & quamuis illa inchoatio esset forma completa, nõ ageret tamen in subiectũ suum alterãdo ipsum: quia forma non agit sed compositum, quod non potest seipsum alterare, nisi in eo sint duæ partes quarũ una sit alterans & alia alterata. Materia igitur quatenus habet naturalem potentiam

Præclara D. Tho. sẽtentia.

B ad formã & ad motum, est natura, & facit ut motus eius rei in qua est, sit naturalis.] Hæc D.Thom. Verùm hãc quæstionem satis copiosè & accuratè tractat Scot 2.sent.dist.18.q unica.

Q̃o decima an forma magis sit natura q̃ materia.

Deinceps uideamus an nomẽ naturæ uniuocè ac æqualiter dicatur de materia & forma. Simplic.super tex.3.2. Phy. negat definitionẽ naturæ esse uniuocã, idq; confirmat testimonio Syriani: idem sentit Auer.super eundem tex. & Albertus Magn.in 2.Phy.tractatu 1.ca.3. & sanè meritò, nam non põt ea definitio esse

C vniuoca cuius & definitum & partes definitionis dicũtur analogicè, id quod accidit huic definitioni; uatura enim quæ definitur dicitur analogicè de materia & forma, ut ait Auer. 2.Phy. com.1. atq; id confirmari potest testimonio Aristo. qui in 2.li.Phy.te.81. & 91. formam inquit, esse finẽ materiæ, & materiã esse pp formam; quod latius edocet 1.de partib. anim.c.1.in lib.autem 5.Metap tex.5.scribit naturam primò & propriè dictã esse formam, materiam verò dici naturã quatenus est susceptiua formæ: generationẽ

D item siue ipsum nasci, appellari etiam naturam propterea quòd est uia ad formam. Præterea, natura dicitur analogicè in cælo & in rebus sublunaribus sicut ait Auer.in 2.Phy.com. 1. & in 2.de Cælo comm.3. & in 2.Metaphy. comm. ultimo, & in Disputationibus contra Algazelem disputation.14. cuius rei caussa, & ratio in promptu est, non enim possunt res corruptibiles & incorruptibiles uno genere physico comprehendi, neque principium rerum immortaliũ atq; mortaliũ vnius rationis eẽ possunt; Vide Arist.

Arist.in libro 10.Metaph.tex. vltimo,& Auerr.in libro de Substantia orbis ca.1. Deinde,nomen principij dicitur analogicè de actiuo & passiuo,de illo quidem principaliter,de hoc autē minùs principaliter, quemadmodum Auerr. innuit Comm.1.2.Physicorum. Posteà,nomen motus non dicitur pari ratione de omnibus motuū generibus, sed præcipuè de motu locali,quod Arist.luculenter ostēdit lib. 8. Physicorum.a text. 55. ad 61. Nomen denique ipsius quietis, si expositionem Græcorum sequeremur,qui censent etiam ipsum cęlum quodam modo quiescere,propriè dicitur in rebus corruptibilibus, in cęlo autem non nisi metaphoricè.

An in composito naturali præter materiam & formam sit quædam alia tertia natura re diuersa a partibus.

CAP. XVIII.

Qō undecima an totum essentiale re distinguatur ab omnib᷒ suis partibus.

VLtimo loco tractāda est illa quæstio,an totum re distinguatur ab omnibus suis partibus simul sūptis;totum,inquam non vniuersale, nō quantitatiuum vel integrale, nō mixtū, sed totum essentiale,quale est animal respectu corporis & animæ, & ignis respectu materiæ,& formę ex quibus constat. Neque vero quisquam putet huius quęstionis tractationē alienam esse huic loco; hinc.n. cognosci & iudicari debet, an sit tantū duplex natura,materia nimirum & forma,an verò præter illas sit tertia longè potior,atque præstantior quæ est substantia ipsius compositi naturalis. Quam sit autem difficilis hæc quæstio, vel ex eo animaduerti potest, quod hac de re non satis cōstanter loqui videntur Peripatetici.Etenim Arist.in 7.Metaph. tex. vltimo satis apertè significat totū re distingui a suis partibus, scribens ipsum BA,esse aliud quidpiam,quam,b,& a,sicut caro est alia res quam ignis & aqua; idemque insinuat faciens multis in locis tres substantias népe materiam, formā, & compositū. At in 1. Phy.tex.17.& in 2.de Anima tex.10. videtur contra sentire.Deinde Auerroes in 1.Phy.Cōm.17. ait totum nihil aliud esse quàm suas partes:idemque confirmat in 7.Metaphysi. com. 20.& 44. At cōtrarium docet in 7. Metaphy.comm.vltimo,in 3.de Anima. Com.5.in 5.Metaph. Cōm.6.in 7.Metaphy.comm.27.Quamobrem Auerroistę distracti sunt in cōtrarias opiniones. Alijs autem negātibus totum re distingui a suis partibus. Similiter etiam Thomistarum non est concors sententia, quidā enim distinctionem realem totius a suis partibus probant: Alij verò reprobant propterea quòd D. Thomas in 4 contra gentes ca. 81. uidetur eiusmodi distinctionem refellere, in 3. autem Sent. distin.2.quæst.1.art. 3.quæst.3. & in 3.par. quęst. 6. art.5. videtur eam approbare. Nos igitur primùm ostēdamus quid alij sensetir,tum doceamus, quid doctrinæ Arist.congruentius, ac probabilius esse videatur.

Prima opinio eiusq; refutatio.

Quidam existimarunt, vt refert Heruæus.Quodlibeto 2.quæst.14.totum re distingui a suis partibus;quam opinionē probabant declarando tria;vnum est,totū distingui a partibus per modos quosdam intrinsecos quos superaddit partibus & in se simul complectitur, qui modi duo sunt,esse in alio qui ęst formæ, & esse id in quo est aliud, qui est materiæ: Alterum eorum dictum est, huiusmodi modos re distingui a partibus, népè ipsum esse i alio,re distingui a forma,& esse id quo est aliud,a materia. Tertium est,non facere compositionem cum ipsis partibus,i.cum materia & forma. Hæc sententia falsa est, quam Heruęus quantū ad tria quæ cōtinet,bene cōfutat. Primùm enim isti modi per quos differt totū a suis partibus,vel sūt partes totius, & sic totum differret ab omnibus partibus per aliquas partes, quod est impossibile; vel sunt passiones totius, sed cum passio sit posterior subiecto nec essētiā eius attingat, non poterit totum per se primò ac essentialiter distingui a partibus per illos modos:Vel isti modi sunt ipsum totum, at id esse nequit, nā tātū est vnum, illi modi sunt duo inter se distincti & oppositi;totum,quale est hō & equus, est ens absolutum & ponitur in cate-

categorijs;illi modi sūt respectus quidā nec p se,vt fatentur assertores istius opinionis, vllū in categoriis locum habēt. Deinde qui fieri potest vt isti modi re distinguantur ab ipsis partibus?hinc enim efficietur vt isti modi habeant alios modos,& ita res eat in infinitū,nam vel sūt accidens vel substantia; si accidens ergo habēt esse in alio;si substantia,uel materia,vel forma, quare vel habebūt esse in alio,vel erūt id in quo aliud habet esse. Postremò,istos modos,cum re distinguātur a partibus,non facere cum eis vllam compositionem, quis sanæ mētis possit credere?Nam esse duo quæ re differant, & unum sit in alio et coniunctum citra vllam compositionem,non solum est incredibile,sed neq; est intelligibile.

Exponitur secunda opinio ponentium distinctionem realem inter totum & partes.

C A P. XIX.

Secūda opinio satis probabilis.

ALtera opinio est eorum qui arbitrātur totum re distingui a suis partibus,nō per aliquos modos, verū seipso quatenus ex vnione formæ cum materia resultat tertia quædam entitas quę est substātia & quidditas ipsius compositi, & propter quam ipsum totū formaliter &completè habet vt sit totū. Hāc opinionē tuētur magni tum Theologi tū Philosophi:Scotus 3.Sent.dist.2. q.2.Heruæus. Quodlibeto 2.quæs.14 & principes Thomistarum Capreolus,Caietanus,Ferrariensis,& item Auerroistarum,Burlæus,Iādunus.Rationes quibus hæc probatur opinio ex Scoto & Scotistis magna ex parte sumptæ, sunt hæ.1. Ratio. Totum est vnū ens per se,sed omnes partes simul sumptæ non sunt unum ens, sed multa entia,ergo totum distinguitur rē a suis partibus : alioquin nihil interesset inter totum quod est vnū ens per se , & inter totum quod est vnū per aggregationem, vel per accidēs , hæc.n. tota non sunt aliud, quàm suæ partes simul sumptæ,velut domus, aceruus lapidum,exercitus &c.2.Generatio,tum qa est vna mutatio numero, tum quia est A substantialis,debet habere pro primo & proprio termino ad quem,aliquid quod sit verè vnum & substantia, sed hoc non est materia,neq, forma, quia secundum Arist.nec materia nec forma per se generatur ; neque est materia & forma simul sumptæ , quia ipsæ non sunt verè unum ens: sed duo entia , cum igitur cōpositū sit id qđ generatur, erit ipsum re diuersum a suis partibus. Nec ualet quod respondent quidam,materiam & formam vt sunt simul & inuicē vnitę, esse ipsum totum, & id quod per se generatur hoc inquam non valet,nam ista simultas seu B vnio,est relatio,quare nō potest esse terminus generationis, tum quia secūdum Aris.in 5.Phy.non fit per se motus ad relationē,tum etiam quia terminus generationis debet esse substantia. 3. Sequeretur id quod corruptum est etiam post corruptionem suam remanere integrū atque completum secundum essentiam suam sicut erat antea; etenim corrupto homine remanet materia , & anima rationalis,sed homo nihil aliud est secūdū eos qui nolunt totum re distingui a suis partibus, quàm materia & forma , ergo C post corruptionem hominis,remanet integer homo secundum essentiam ; nam vnio corporis & animæ quę ante corruptionem erat in homine,post corruptionem autem nō superest, cum sit relatio quædā nihil plane attingit essentiā hominis.4.Ea de quibus simul verè dicuntur contradictoria , non possunt esse idē secundū rē,sed de toto & partibus enuntiantur contradictoria ; siquidē de toto dicitur q est unum , de partibus quòd sunt multę;de toto quòd caussatur & cōponitur ex partibus, de partibus , quod D caussant & componunt totū : ergo totū & partes non sunt idem secundum rē. 5.Nihil caussat seipsum , & caussa realis semper caussat aliquid a se diuersū realiter,sed materia & forma sunt caussæ reales,& simul iūctę causant ipsum totum cōpositum , ergo hoc re distinguitur ab illis. 6.Vnius passionis unum est subiectum, cum ergo multæ sint propriæ passiones ipsius compositi vel totius,partes autem eius simul sumptæ non sint uerè vnum aliquid,relinquitur ipsum totum re diuersum esse a suis partibus. 7. Si in

homine præter materiam & formam nõ A est tertia quædam res quæ sit substantia totius, necessariò sequitur animam rationalem esse quantam & diuisibilem; probatur consequentia, nam subiectũ quantitatis præsertim terminatę, est totum compositum: quare si homo non é aliud secundum rem quàm materia & anima rationalis, necesse est quantitatem hominis subiectiuè inhęrere in materia & in anima rationali; ex quo necessariò efficitur, animam rationalem necessariò esse quantam, non enim fieri potest ut quantitas subiectiuè insit in aliquo & nõ continuo reddat ipsum quantum.
B 8. Si homo non est res quædam diuersa a materia sua & forma, ergo homo generando hominem nihil producit, quare falsò dicitur generare; quid enim producit? an materiam? sed ea est ingenerabilis & incorruptibilis: an formam? sed anima rationalis, quæ est forma hominis, non producitur ab homine, sed ex nihilo creatur a Deo: an unionem animæ cum corpore? verum ea cum sit respectus quidam, non potest per se produci, præsertim cum terminus generationis sit substantia 9. Aristoteles in 2. de anima C tex. 2. & in 7. Metaphy. tex. 7. & in 12. Metaph. text. 14. diuidit substantiam tripliciter, in materiam, formam & compositum, & ait esse tres substantias; cum igitur membra diuidentia debeant esse inter se diuisa, erit substantia compositi re diuersa a materia & forma; alioquin si compositum est idem quod materia & forma, non erunt tres, sed duæ tantùm substantię, nisi fortè illam simultatem & vnionem materiæ & formæ, libeat appellare substantiam; quod quantum a uero absit, nemo est qui non uideat. D

His igitur rationibus hæc secunda opinio cõprobatur. Veniamus ad tertiam opinionẽ quę cæteris est probabilior.

* * *

Tertia opinio eorum qui negant totum re distingui a suis partibus.

CAP. XX.

DVrandus lib. 3. Sent. dist. 2. quæst. 2. & Gregorius Ariminensis 1. Sẽten. d. 24. q. 1. art. 1. & alij graues viri, opinantur totum nõ re sed ratione distingui ab omnib. partibus suis simul sumptis, quã opinionẽ his rationibus conantur persuadere. 1. Secundum Scotũ, omne ens absolutum & realiter distinctum ab alio, potest, saltem per diuinam potentiam, separari ab illo, cum igitur totum sit ens absolutum, & secundũ Scotum, re distinctum a partibus, posset ab omnibus suis partibus separatum existere: quod tamen implicat contradictionem, quia de ratione totius est habere in se partes. 2. Vel totum distinguitur a partibus secundum se totum, uel secundum aliquid sui; si secundũ se totum, ergo secundum omnes partes suas, quare secundũ oẽs partes suas differt ab omnibus partibus; si secundũ aliquid sui, cum id nõ possit eẽ passio totius, quippe quæ sit eo posterior, erit pars totius, quare secundum aliquam partem differet ab omnibus partibus; utrũuis eorum dicatur, implicat cõtradictionẽ, ergo &c. 3. Quidquid aduenit enti in actu est accidens, sed ista entitas totius aduenit formæ vnitæ cũ materia quę forma é actus, ergo illa entitas totius, est accidens; atque hæc ratio est D. Thomæ in 4. contra Gentes cap. 81. 4. Ternarius esset quaternarius, nam præter tres unitates partiales, esset quarta unitas, nimirũ entitas totius ternarij, & sic nõ posset dari binarius. 5. Tota aliqua quãtitas, esset maior quàm omnes suæ partes simul sumptæ, nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium suarum partium, & præterea hẽt entitatem totius, quæ non potest esse aliud quàm quantitas, ergo habet plures quantitates. quare est maior. 6. Essent cuiuslibet generationis duo termini, unus forma, alter entitas totius, at unius motus numero, unus tantum terminus esse potest. 7. Videtur secunda opi-

opinio esse contra Auerroem, & contra Aristotelem, ac veteres Peripateticos. Nam secundum eos tota quidditas compositi naturalis est forma, vt supra ostensum fuit, at si præter materiam & formā est illa tertia entitas totius, necesse est ipsam esse quidditatem rei, non autem formam. 8. Ista entitas totius si est à partibus suis distincta, ergo ex tali entitate & partibus fit vnum ens per se, & fit aliud quoddā cōpositum, & aliud totū, quare erit duplex vnum ens per se, duplex cōpositum, & duplex totum; quæ oia non modò sunt manifestè falsa, sed etiam inuoluunt contradictionem. 9. Separetur cogitatione ista entitas totius ab entitatibus omnium partium, & quæratur an in illa entitate totius separatim a partibus considerata, includantur partes nec ne? non includi eas, est contra rationem totius; includi autem, est contra suppositionem; neque dicat quisquam non posse cogitatione separari entitatem totius ab entitatibus partium; etenim cum entitas totius sit absoluta, & diuersa a partibus, nulla caussa est nec verò fingi pōt, cur nequeat animo secerni & seorsim cōsiderari. 10. Damascenus ait, & id uidetur probatum, & receptum ab omnibus Theologis, Verbū Diuinum in Christi incarnatione nihil assumpsisse, quod postea dimiserit, at si præter animā & corpus, est tertia quædam entitas hominis, eam Verbū Diuinū assumpsit, quā tamē postea in morte Christus dimisit; non.n. sicut post mortem Christi remāsit materia & anima, quibuscū semper vnita fuit Diuinitas; sic etiam dicere possumus remansisse humanitatem, quippe cum eā per disiunctionem, atque separationem animi a corpore necesse sit desinere. 11. Si ī cōposito naturali præter materiā & formā est ista entitas totius; ipsa erit natura, omnis enim substantia physica est natura, quare non tantū duplex erit natura, nimirū materia, & forma, vt vult Arist. in 2. Phy. sed erit triplex; at cuius motus ista natura principiū erit? aut qua rōne definitio naturæ ei poterit accommodati? aut quale principium erit, actiuum ne, an passiuum? aut quo pacto erit caussa, vt moueatur id in quo est. 12. Aristo. in 7. Metaphysicæ textu vltimo, quo in loco qui secundam opin. sequuntur existimāt eum ipsis suffragari, satis apertè declarat, quemadmodū uelit totum distingui a partibus, cum enim scribat aliud esse, ba, & aliud b, &, a, quis non intelligit eum non ponere distinctionem realem inter totū & partes, sed tantùm discrimen rationis? non enim, ba, est alia entitas, quàm, b, &, a, simul, sed tantū ab illis differt in sono pronuntiationis sicut dictiones differūt a syllabis & litteris tū sono, tū significatione. Præterea, nonnè Aris. alibi sicut in principio huius quæst. indicauimus, apertissimis uerbis docet totum non esse aliud quam omnes partes simul sumptas? His rationibus confirmatur tertia hæc opinio, & secunda quæ ei contraria est, refellitur. Nos autem, quia putamus utramque opinionē probabilem esse, & neutrius rationes uel necessarias uel etiam admodum firmas esse, ideo quæ pro utriusque sententiæ cōfirmatione posita sunt argumenta, breuiter dissoluemus.

Soluuntur rationes secundæ opinionis.

CAP. XXI.

NE longiores simus singulas rationes cuiusq; opinionis subtiliter & explicatè soluēdo, idcirco breuem tantummodo cuiusque rationis solutionem attingemus. Ad rōnes igitur secundæ opinionis, hoc modo respōderi posset. Ad 1. Sicut ternarius dicitur una species numeri, non pp unam aliquam entitatem re distinctam a tribus unitatibus, quomodo enim vna res numero in tribus alijs rebus distinctis & discretis esse queat? sed quia est vna quædam certa ac determinata collectio vnitatum; sicut etiam domus dicitur vna propter vnam compositionem & figuram partium; sic etiam compositum naturale est unum propter naturalem vnionem, & coniunctionem formæ cum materia: neq; enim vel propriæ affectiones rei naturalis existere, neq; motus naturales effici possēt nisi forma esset vnita & coniuncta materiæ. Interest autē multum inter vnū per se,

se, quale est cõpositum naturale, & unũ per accidẽs; quia in illo partes hñt inuicem essentialiter ordinẽ atq; dependentiam;adeo vt una pars non possit obtinere perfectionẽ suã sine altera,in hoc autem non sic est. Ad 2 Generatio terminatur ad formã substantialem,nõ quidẽ separatam à materia,sed ei inhærentem intimeq; coniũctam: quamobrem dr generari cõpositum,quia nihil est aliud cõpositum,quã forma coniuncta cũ materia ; unde Arist. in 7 Metaphysi.tex.27. [Nõ (inquit) generatur hoc uel hoc,sed hoc in hoc.] Hoc est nõ generatur materia, aut forma separatim, sed forma in materia;& paulo infra sic ait,[nõ sit forma,sed copulatio formæ cum materia.] Ad 3. Essentia hominis integra, non est sola forma separata, sed est forma unita cum materia; & quia post mortẽ hominis, anima nõ habet esse in materia, nec in ea operatur,idcirco tunc non est integra essentia hominis. Ad 4.Hæc ratio nõ concludit,ea de quibus simul verè enuntiantur cõtradictoria, re distingui inter se,sed tantùm probat ea distincta esse debere saltem rõne; alioquin necessariũ esset re distingui vle à singularibus, priuationẽ à materia, totum quãtitatiuum à suis partibus,relationẽ à fundamento,figuram à quãtitate,actionem à passione: de quibus tñ propositiones inuicẽ contradicentes uerè confici & pronunciari pñt.Ad 5.Hæc rõ uim hẽt in eo,qđ caussat effectiuè,nõ autem in eo,quod caussat intrinsecè, uel essentialiter, ut sunt materia, & forma : nec ualet in eo quod caussat quãtitatiue, alioquin eadẽ rõne concludi posset totum quantitatiuũ re distingui à suis partibus:nã sicut partes essentiales caussant totum essentiale,sic quantitatiuæ totum quantitatiuum efficiunt:dicuntur autem materia,& forma caussare ipsum cõpositum,propterea q̧ sunt sibi inuicem caussæ, nã materia est caussa formæ quatenus forma educitur ex potentia materiæ & in ea recipitur, forma uerò vicissim est caussa materiæ, quatenus eã actuat,determinat, & perficit;ex hac aũt mutua earũ caussalitate efficitur nãlis earũ unio,& coniunctio,pp quã est & nominatur cõpositũ nãle. Ob hanc igr caussam materia & forma compositum caussare dñr. Ad 6.Propriæ passiones dñr esse ipsius compositi, quia nõ oriuntur ex materia;nisi prout est actuata & determinata à forma,nec oriuntur à forma,nisi ea ratione, vt est unita materiæ. Ad 7. Permultis viris doctis non probatur quantitatem subiectiuè esse in toto composito,sed putant eam immediate inhærere in materia prima,accipere uero hos uel illos terminos ab agẽte, secundum uarietatẽ formarũ,quas inducit in materiã;quocirca aĩa rationalis,licèt sitã sit in materiæ quantæ,tñ quia ab ea nõ pẽdet, sicut in se nõ recipit ipsius materiæ,ut ita dicam,materialitatẽ, ita nec ipsius quantitatis in se recipit extensionem ac diuisionem. Ad 8. Non possumus inficiari multis in rebus longè diuersam esse rationẽ generationis hominis,q̃ cęterarum rerũ naturalium, uerũ tamen dr hõ generare hominẽ, tũ quia efficit ipsum corpus humanũ, tum etiã, quia largitur dispositiones pp quas materia fit capax animæ rõnalis, & præbet ea quæ necessaria sunt ad efficiẽdã vnionem animæ cũ corpore,qua unione posita, existit homo, eaq; sublata corrũpit & interit. Ad 9 Propterea uocat Aristoteles compositum,tertiam quandã substantiam,quia forma coniuncta materię habet substantialem quendam modum essendi, qui modus consistit in naturali partiũ unione;qui modus,est diuersus à modo proprio materiæ, & à modo proprio formę ea ratione ut per se considerantur disiunctæ inuicẽ atq; dissociatæ.

Soluuntur rationes tertiæ opinionis.

CAP. XXII.

Quoniam aũt breuiter docuimus, quemadmodum rationes secundæ opinionis solui possent,consequẽs est, ut ad rõnes tertiæ opinionis simili breuitate rñdeamus. Ad 1.Respõdet Antonius Andreas primę classis Scotista,in 7.Metaphy.q.vlt.maiorẽ propositionẽ illius argumentationis esse uerã. si illud absolutum est prius,& nõ dependens essentialiter ab alio : at compositũ est posterius, & essentialiter depẽdens à

partibus; si quis aũt instet: q facit Deus accidens sine subiecto, cum tamen accidens sit posterius, & dependens essentialiter a subiecto: respondet non esse simile, quia accidens non habet subiectũ pro caussa intrinseca, sicut compositũ habet materiam & formam, nullus autem effectus simpliciter, & omninò dependet à cã extrinseca præterquàm a prima, quia Deus omnem caussalitatem extrinsecã potest supplere sine caussa secunda, non sic de caussis intrinsecis, quippe quæ includunt imperfectionem, nimirum esse partem caussati. id quod in Deũ cadere nullo mõ potest. Hæc ille. Ad 2. Entitas totius, dupliciter considerari potest, vel in se formaliter, & præcise, ut est quædã res distincta a suis partibus, & sic se tota differt ab omnibus suis partibus, uel cõstitutiuè, & integratiuè, ut dicit relationem ad partes ex quibus componitur, & sic non differt aut se tota aut secundum aliquid sui a suis partibus. Ad 3. Ista rõ D.Thom. supponit non posse esse in uno composito naturali multos actus substãtiales, quod non probatur multis, q putãt in aliquibus compositis esse multas formas substãtiales. Nam quod aduenit enti in actu completo, nec habenti vlterius potentiam essentialem ad aliũ actũ perfectiorem. i. accidentarium, at quod aduenit enti in actu apto perfici & determinari per alium actum perfectiorem. i. substantiale. Ad 4. & 5. Alia est rõ totius essentialis, & alia totius quantitatiui: illud dicerẽt aliqui re distingui a suis partibus, hoc autem minimè. Præterea, unitas illa totalis ternarij non est numeralis, sed entitatiua, & transcendentalis, quare cum aliis tribus unitatibus non facit numerum quaternarium. similiter ẽt

A entitas totius magnitudinis, est entitas formalis & transcendentalis, non habẽs in se extensionem, quare simul cum suis partibus, non facit quid maius secũdum molem, quàm omnes eius partes simul sumptæ. Ad 6. Nihil prohibet esse duos terminos generationis diuersa ratione, unum ut quo, qui est forma; alterum ut quod, qui est substantia composita. Ad 7. Quia proprium quidditatis est determinare, distinguere &c. hæc ãt magis conueniũt formæ, quàm entitati totius, idcirco forma potius appellatur quidditas, quàm illa entitas totius. Ad 10. Hęc

B rõ Theologica est, quare eius solutio nõ est hoc loco a nobis qui Philosophiã tractamus, requirenda. Eam verò infirmam esse & multis modis solui posse, ostendit Capreolus in 3. sen. d. 2. q. unica art. 3. in responsione ad argumenta contra secũdam conclusionem. Satis erit in præsentia lectorem monere, illam Damasceni sententiam, Verbum, quod semel assumpsit nunquam dimisit, intelligendam esse de partibus essentialibus humanæ na

C turæ, corpore nimirum & anima rationali, a quibus nunquàm Verbũ diuinum separatum est, ne illo quidem triduo, q inter mortem & resurrectionem Christi, interiectum est. Atque hanc esse ueram propriamq; uerborum Damasceni sententiam liquidò cognoscet quicunq; locum illum & uerba Damasceni tantũ non oscitanter legerit. Porrò cæteræ rationes, quas hic insolutas relinquimus, uidentur nobis admodum probabiles, quare tum propter eas, tum etiam quia non sunt multiplicanda entia sine caussa & necessitate, tertiam opinionem probabiliorem esse iudicamus. Atq; his expositis, finem habet liber septimus.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE CAVSSIS
LIBER OCTAVVS.

POst explicationem materiæ, formæ, ac naturæ, ꝓximè disserendũ est de caussis; tũ quia illarum cõe est, esse cās, tũ quia caussarũ mentio pſępe fit in Phisiologia, & omnis quæ rõne cõficitur doctrina, ex caussis proficiscitur & omnino pendet. De caussis aũt, & si agit Logicus atq; Metaphysicus, multò aliter tamẽ q̃ Physicus; etenim Logicus agit de caussis ea rõne vt sũt principia cognoscendi & sciẽdi res; scire.n.est rẽ ꝑ caussam cognoscere; & tã demõstratio q̃ definitio, quæ sunt duo instrumenta logica sciendi, ex caussis procedunt; Metaphysicus autem agit de caussis quatenus caussa & caussatũ diuidũt ens qđ est subiectum Metaphysicæ; siquidẽ omne ens est aut caussa aut caussatum, & quia ratio caussæ pertinet ad omnes res tã materiales q̃ immateriales, suas namq; Intelligẽtię etiam caussas habent. At Physicus eo modo sermonem habet de caussis, vt eas consideret in ordine ad motum: namq; corpora Physica, præsertim sublunaria, omnia quatuor caussarum genera complectuntur. Neq; vero nobis animus est minutissima quæq; ac leuissima quæ de caussis dici possent consectari, sed eas tãtum res quæ abditiores sunt, & à vulgari notitia remotiores, grauiores etiam & obscuriores quæstiones enodare.

De numero Caussarum.

CAP. I.

ARistot. vbi agit de caussis, nusquam tradidit generalem definitionem caussæ: fortasse quia cum caussa non dicatur vniuocè, difficile fuit eiusmodi definitionem cõficere, quæ in in quodlibet genus caussæ conueniret. Quidam ita definiunt caussam, [quæ dat B esse rei,] sed non bene, nam nec materia nec finis dãt esse rei; sed id est intrinsecè quidem formæ, extrinsecè autem efficiẽtis. Fortasse posset hoc modo definiri.

[Caussa est quæ in suo genere ꝑ se & principaliter cõcurrit ad cõstituẽdũ effectũ.] Dicitur illud [in suo genere] quia licèt materia sit infima caussarũ, ea tamen ĩ genere caussę materialis principaliter ac ꝑ se cõcurrit ad effectũ, nec suã caussalitatẽ accipit ab alijs caussis. Dicit[per se & principaliter] vt excludãtur caussæ ꝑ accidẽs, & quę principibus caussis tanquã administræ inseruiũt. Quatuor aũt C esse caussarũ genera, nusquã etiã Aristo. demonstrauit, sed id tanquã per se clarũ sine probatione assumpsit. Posset aũt ad id ostẽdẽdum adhiberi ea ratio quam affert Simplicius 2. Physicorum super tex. 68. Quod efficitur inquit, tantùm potest habere duas caussas internas, materiam ex qua fit & formam per quã fit hoc aliquid, neque plures caussæ fingi possunt quæ sint intra effectum: extrinsecus autẽ effectus indiget efficiente, nihil. n. fit a seipso, sed quicqd fit ab alio fit: Efficiens D autem naturale non agit temere & inordinatè sed determinatè ob certum aliquem finem, alioquin non constanter, nõ ordinatè, non eodem modo plerũq; ageret; quare in effectione rerum naturalium omnes supradictæ quatuor caussę cernuntur, nec opus est pluribus. *Breuis demõstratio, ꝗ sint quatuor genera caussarum.*

Verùm Platonici adiungunt quintã caussam, quam ipsi vocant Ideam & exẽplar. Namq; Deus molitor effectorque omnium rerum, cum nihil agat nisi sapienter, idest perfectè intelligẽdo quid, & quorsũ agat, habere debet ipse Ideas *Ideam esse quintũ genus caussæ diuersũ ab alijs quatuor secun*

dum Platonicos probatur quatuor rationibus, idest notiones & formas itelligibiles earum rerum quas agit, nihil enim fit in rebus, quod nō ante imo quod non ex omni æternitate fuerit ī Intelligētia & sciētia Diuina. ac velut artifex animo cōceptam habet ideam & formam operis qđ efficit, ita Deus omnium suorum operū ideas & rōnes habet. Quæ Platonis sententia confirmari potest his argumētis. Primò, quot modis fieri potest de rebus quęstio propter quid, totidem caussas esse necesse est; nam quæstio propter quid petit caussam, sed potest fieri quæstio ꝓpter quid de re aliqua, cui non possit bene respōderi & satisfieri per quatuor supradictas caussas ab Aristotele traditas, sed tantum per caussam exemplarē, ergo poni debet caussa exemplaris, Maior per se nota est. Minor autem hoc modo probatur: Si de imagine Socratis quę est sima quęratur propter quid sit illa imago sima, ad id respōderi nequit vel propter materiā imaginis, vel propter formam seu figuram, vel propter artificem, aut finem id accidisse, sed tantū propter exemplar quod sibi artifex imitādū proposuit. Idcirco enim imago Socratis ē sima, quia Idea & exēplar Socratis quod voluit pictor in illa imagine exprimere, habebat simitatē; erat enim Socrates simus. Deinde, hoc idem Simplicius sic argumentatur, res naturales sunt id quod sunt, quia participāt forma quæ ē in materia; in omni autē participatione, tria reperiri debēt; id quod participat, & qđ participatur, & à quo siue ad cuius similitudinē fit participatio: materia est quæ participat, forma naturalis quæ participatur, ergo debet esse quiddam tertium à quo manet participatio, & cuius particeps efficiatur forma quę inducit in materiam; hoc aūt nihil aliud est q̄ Idea & exemplar. Præterea, nisi essent Ideę non posset reddi vlla caussa, cur in effectione mūdi tā multæ ac variæ species rerum fuerint conditæ: Nā ipsum nihilum ex quo mūdus creatus fuit, ex se indifferēs & indeterminatum est; potētia itē Dei est infinita & indifferens ad omnes effectus; nisi ergo Deus haberet in se uarias rerum Ideas ad quarum similitudinem effingeret quæcunq; molitur, non posset reddi caussa cur hominē potiꝰ creet quàm equum aut leonē, aut aliud quidpiam: Posteà, si tollas Ideas & rationem exemplarem, quā afferes caussam ei qui peteret; cur homo vel alia quæuis species, sit ita definita & determinata, vt semper eandem perfectionem essentialem immutabiliter obtineat?, vel cur homo sit animal rationale & nō potius equus vel lapis? cur ēt natura semper eodem modo producat hominem? Qui autem amplectuntur caussam exemplarem, facilè has & alias similes quęstiones explicare & expedire possunt. Modus enim, numerus & mensura omnium rerum naturalium, pręscriptus & definitus est à Deo sm vniuscuiusq; speciei Ideam & exemplar, quod ipse mente sua continet. Hæc Platonici pro caussa exemplari.

Verùm Aristoteles huiusmodi caussā exemplarem aut nullam esse putat, aut non separat à supradictis alijs quatuor caussis, siquidem eam refert ad caussam efficiētem; nam cum duplex sit efficiēs, vnum quod agit sine cognitione, qđ vocatur agēs naturale: alterum quod agit cognoscendo & intelligendo vt homo: sicut agens naturale habet in se formā naturalem per quā producit effectum, & cuius similem eum facit: sic etiam agens per intellectum habet in se formam intelligibilem eius rei quā effecturus est, & contendit, quoad eius fieri possit, facere opus suū simile eius formę siue Ideæ quam animo comprehēsam tenet. Atq; hoc spectans Arist. ait in 7. lib. Metaph. domum materialem effici à domo, quæ est in mēte artificis, & sanitatē quæ fit in corpore, proficisci à sanitate id est à sanitatis Idea, & forma itelligibili quę est in mēte Medici. Itaque sicut forma quæ est in agente naturali pertinet ad caussalitatem efficiētis, nec facit diuersum genus caussæ, sic Idea quæ est in agente per Intellectum non facit quintum quoddā genus caussæ separatū ab illis quatuor, sed pertinet ad completā rationē caussalitatis effectiuæ quę est in agēte per Intellectū. sicut igitur calor ignis, est efficiens caloris in aqua, & licèt calor respectu ignis sit forma, tamen respectu caloris aquę, est efficiēs; sic etiam domus intelligibilis quæ est in mēte architecti, & nihil aliud est quàm Idea domus, efficit do-

Arist. cām exemplarē refert ad cām quę ē vt forma vel vt efficiens.

domum in materia sensibili,& illa Idea est forma architecti ut est artifex,sed est efficiēs ipsius domus sensibilis, atq; hāc ob caussam Aristo.2. Physic.tex.28.definiens caussam formalem,ipsam appellat rationem & exemplar. Atq; ex his quę diximus, facilè erit cuiuis soluere rationes quæ pro caussa exemplari sunt allatæ. Hæc autē de caussa exemplari dicta sint,ne, quod ad numerū caussarū pertinebat,id omnino prætermissum esse uideretur. Caussæ autem instrumentariæ, reducuntur ad genus caussæ, cuius sunt instrumenta:ut si fuerint instrumenta efficiendi,rediguntur ad caussam efficientem;si instrumēta & præparationes materiæ ad accipiendam formam, reuocantur ad caussam materialem.

Explicantur definitiones & caussalitates singularum caussarum.

CAP. II.

Nunc singularum caussarū vim,rationem,atq; caussalitatem expendamus. Materia in 2.Physi.ita definitur [id ex quo fit aliqd ita ut insit.] Quæ definitio differt ab ea quę traditur in 1.Physic.tex.82.quia illic definitur tātum materia prima,quocirca ponuntur in definitione illæ particulæ (subiectum primum,& ultimum)hic autē definitur materia tam prima quàm secunda, tam naturalis quàm artificialis; nō tamē definitur materia accidētium, quoniā accidens cum sit forma simplex, nō habet materiam ex qua fiat,sed tantùm materiā in qua fiat & insit,ut est apud Aristo. 8. Metaphysi.tex.12. Peripatetici uocāt id quod subest accidēti & in quo ipsum accidens inhæret, non quidem materiā sed subiectum,quare esse in subiecto ita proprium est accidentis,ut nulli conueniat substātiæ. Habet autem materia duplicem caussalitatem,unam respectu cōpositi, quæ est esse id ex quo fit & cōstat ipsum compositum,& ratione cuius hēt subsistentiam,ita ut nullo modo insit in alio: Alteram respectu formæ,quæ est esse id ex cuius potētia forma educitur,& a quo recipitur & sustentatur. Cætera quæ de materia hic dici possent,copiosè tractata sunt in quinto huius operis libro. Forma definitur esse (ratio & quod quid erat esse rei)appellatur etiam exēplar,species,terminus, & aliis nominib. quæ omnia sunt à nobis supra lib.6.subtiliter explicata. Duplex item est caussalitas formæ, una respectu cōpositi, quæ est dare ei esse iā quidditatiuum, quàm actualis existentiæ,idq; cōstituere in certo gradu entium,& ab aliis rebus essentialiter distinguere: Altera est respectu materiæ,quæ est eā actuare, determinare, eiusq; informitatē perficere & ornare. Cū igitur supra dictum fuit materiā esse caussam formæ, nūc autem dicamus etiam formam esse caussam materiæ, palam est has duas sibi inuicem caussas esse unam subiectiuè, alterā (ut ita loquar) actuatiuè & formatiuè. Quemadmodū etiam se inuicem finiūt atq; termināt, materia quidē finitur à forma quatenus materia habet potētiam indifferentem ad omnes formas, quæ suscipiendo unā aliquam earum,determinatur:forma vero finitur p materiam, quatenus forma per se sumpta indifferēs est ad multa, & uniuersalis,atque communicabilis;cum autem recipitur in materia,determinatur,fitq; singularis & incommunicabilis. Hoc tamen interest,quod indeterminatio materiæ significat impfectionē eius, determinatio autem perfectionē: è contrario uerò res habet in forma,cuius indeterminatio declarat eius perfectionē, determinatio autem ferè adiūctam hēt imperfectionem;sæpe.n.forma cum producitur in materia,non habet tantā perfectionem quātam habere posset, pp indispositionem materiæ cui unitur. Vide D.Tho.1.p.q.7.art.1.

Efficiēs definitur (primum principiū motus)& uocatur primum,nō absolutè nā finis prior est, & ab eo mouetur efficiens ad agēdum,sed dicitur primū physicè, nā caussa quæ primò mouet motu physico,est efficiens;finis enim non mouet motu Physico sed metaphorico,motu nimirū desiderij & amoris. Additur, motus, non q efficiens tātùm faciat motum, product.n.etiam formam substantialem,

Duplex caussalitas materiæ.

Duplex caussalitas formæ.

Materia terminat formā, & forma materiam, sed diuerso modo.

Duplex caussalitas efficientis.

tialé,sed vel quia qnicquid facit,per mo tum facit,uel quia effectus non depédet necessario ab agéte nisi in fieri & dũ mo tus durat quo ab agente producitur,vel vt distinguatur efficiés Physicum a non Physico: nam licèt Deus sit cã efficiens Intelligétiarum, tamen quia non est effi ciens per motum, sed per creationé aut simplicé emanationem, idcirco non est, nec appellatur efficiens Physicum. Duplex autem est efficientis caussalitas;vna respectu materiæ quã mouet, præparat, & sic afficit vt opus est ad formam substã tialem accipiendã,& est caussalitas agen tis erga patiens & mouentis erga mobile; altera est caussalitas respectu formæ substãtialis,vel potiùs respectu ipsius cõ positi,quod producit, & hęc est propria caussalitas efficientis ut est efficiens.

Duplex cã lităs finis. Caussalitas finis duplex est, una respectu mediorum,quæ est dare illis bonitatem,amabilitatem,mensuram & ordinẽ, multa.n. per se non amarentur, quę tamen amantur,quia conferunt ad finem, ut potio amara grata est propter sanitatem. Similiter quæ debeat eẽ mensura mediorum,vel quis ordo,spectatur ex fine,sicut perspicuè cernitur in curatione ægroti;quod.n.medicamentum,quantũ, quo tempore, quomodo adhiberi debeat,attenditur ex sanitate, hæc.n. præscribit & præfinit omnia medicis prout conducit sanitati ægroti. Illud enim ab Arist.1.lib.Polit.ca.6. rectè dictum fuit, in fine non esse modum aut mensuram, media verò habere modum quẽ ex fine capiunt; ut sanitas fine modo & mẽsura expetitur,nempe quanta maxima eẽ potest, medicamenta uerò hactenus tãtũmodo expetuntur & sumũtur,quatenus conducunt sanitati. altera caussalitas finis est respectu agentis, quæ nihil aliud est, quàm eẽ id cuius gratia agens operatur, uel ad quod per se ordinatur actio agentis,uel est mouere agens a d agendũ desiderio sui. Cui.n.finis dicitur mouere, non intelligitur propriè & Physicè; nam quod mouet Physice, actu est, finis autem ut finis, nondum actu est; deinde quod mouet Physice,est efficiens & mo uet ob aliquẽ finem, quare idem esset finis & efficiens,& finis moueret ꝑpter finem,sicq; res abiret in infinitum.Mouet

A igitur finis Metaphoricè,uel quia inijcit agénti desiderium &amorem sui,qui est motus metaphoricus, id qđ accidit ijs, quę cognoscendo & eligendo agunt:uel quia cum finis sit id cuius gratia agés operatur,& ad quod ordinat suã actioné, perinde se hẽt ac si moueret agens. Etenim sic habet usus loquendi,ut cũ quidpiam facimus alicuius gratia,dicamur id fecisse moti ab illo:ut quia mercator lucri faciẽdi & augendi caussa laborat,dicitur is moueri & trahi a lucro ut tãtos subeat labores.

B

Explicantur tres Dubitationes.

C A P. III.

SED cõtra ea,quę de fine proximè sũt a nobis explicata,occurrũt tres dubitationes; una est, non ens nõ potest cãre,aut mouere quicquam, sed finis ut finis nondum est, ergo nequit caussare uel mouere. Altera dubitatio est,non uidetur finis posse dare bonitatem mediis quæ ad ipsum finem referuntur, tũ quia C cum finis nõ sit actu,& ab ipsis mediis efficiatur,non põt eis communicare vllam bonitatem, tũ ẽt quia talis bonitas aut est in ipsis mediis, & sic erunt bona non finaliter.i.propter finem,sed formaliter, idest per se:aut est in fine,& sic non media,sed ipse finis dicetur bonus; aut ẽ in quadam relatione mediorum ad finem, at nõ uidetur relatio esse quippiam per se bonum,& amabile. Tertia dubitatio: dictum fuit finem mouere metaphoricè quatenus inijcit agenti amorem & desideriũ sui,quod non uidetur esse uerum; D nam licet agens per intellectum ut homo, moueatur desiderio finis ad agẽdũ, quippe cum habeat uim cognoscendi & amandi, attamen agens naturale, quod caret cognitione,quomodo ad finé propter quem agit moueri poterit?an Physicè? at hoc supra refutauimus, finis.n.cũ nondum sit actu,mouere Physice nõ potest.an Metaphoricè per amorem & desiderium? atqui hoc cadere nun potest in agens naturale,quod est omnino expers cognitionis.

Ad quas dubitationes breuiter hoc modo

do respondendum est. Ad 1. Non ens
non potest caussare effectiuè nec moue-
re physicè, sed nō ens actu, quod tamen
& esse & à nobis parari potest, nihil pro-
hibet caussare finaliter, qđ nihil aliud
est quam esse id cuius gratia aliquid fit.
Nos enim nō solum operamur propter
id quod iam actu est, sed etiam propter
id quod nondum est, potest tamen esse
& à nobis actione nostra comparari. Ad
2. Bonitas, quæ assignatur medijs, par-
tim est in fine, partim in mediis, partim
in relatione mediorum ad finem; est in fi
ne, quatenus si finis bon⁹ aut malus fue
rit, media item habētur bona uel mala;
& multa sunt quæ propter se nunquam
à nobis expeterentur, ea uerò tanquam
bona expetuntur à nobis pp finem: est
in relatione mediorum ad finem, quate
nus media ob id dicūtur plus minus ue
bona, quia plus minus ve cōferunt, & cō
ducunt ad finem; est denique in ipsis me
dijs, quia q̃ medium cōducat ad finem,
habet propter aliquā uirtutem uel qua-
litatem uel aliud quidpiam in ipso insi-
tum. Ad 3. Apprehensio & amor finis, sa
tis est, ut sit in agente principali & pri-
mo à quo mouentur & regūtur inferio-
ra agentia; in agente autem instrumen-
tario nō est necessaria cognitio finis, sed
loco eius est inclinatio & propēsio ad fi-
nem. Itaque cognitio finium naturaliū,
& directio actionum naturaliū ad illos fi
nes est in Deo & intelligentiis à quibus
mouentur & regūtur agentia naturalia,
in ipsis autem agentibus naturalibus nō
est apprehensio finis, sed eis ab agēti pri
mo insita est uirtus aliqua naturalis, pro
pter quam inclinantur & propēdent ad
suos fines, quemadmodū lapidi data est
grauitas propter quam propēdet, & fer-
tur deorsum. Potest autē id quod dixi-
mus illustrari exemplo Imperatoris, q̃
cum aliis principibus exercitus nouit fi-
nem belli & rerum in eo gerēdarū, quē
priuati milites plerumque ignorāt: sed
cum regantur ab imperatore, satis illis
est ab eo habere mādata, & rationem re
rum agendarum. idem cernitur in archi
tecto, qui operis quod efficitur caussas
omnes rationesq; cognoscit, at fabri cę-
mentarij, cæteriq; administri, quid fiat,
aut fieri debeat norunt quidem, cur au-

A tem quidque ita fiat, nec sciūt, nec uerò
scire eos opus est.

Hæc dicūtur ab ijs qui de fine adhuc
scripserunt. Quæ nobis quidem uiden-
tur nec satis Aristotelicè, nec philoso-
phicè dici. Etenim fortasse secundum
Aristo. (quæ multorum magnorumque
philosophorum est sententia.) Intelli-
gentiæ, aut nullo modo cognoscunt spe
cies rerum sublunarium, aut certe non
propriè ac distinctè, sed tantum eminen
ter ac uniuersaliter cognoscunt, nec eas
mouent atque regunt alio modo quàm
per motum ac lumen cæli. Deinde, fin-
B gamus mundum esse sine Intelligētijs,
num quę in eo essent grauia & leuia, aut
non mouerentur, aut aliter mouerentur,
tur, aut non ad eadem loca mouerentur
sicut nunc mouentur? Præterea, qualis
est ista motio & directio agentium natu
ralium ab Intelligentijs? aut quorsum
est necessaria? immò uero quomodo nō
est superuacanea? Cum enim in agenti-
bus naturalibus sint naturaliter insitæ
qualitates ac uirtutes actiuæ, per quas
eiusmodi agētia naturaliter ac sufficien
ter determinantur ad suas actiones & fi
C nes; quid præterea opus est illis singula-
ri quadam intelligentiarum rectione, ut
ad suos fines moueātur atq; perueniāt?
Quem enim philosophum, si ex eo quę-
ratur, cur ignis calefaciat, aut cur calefa
ciendo producat calorem, aut ignē, non
pudeat respōdere, propterea id euenire
quia ignis mouetur & dirigitur ab Intel
ligentia? ac nō potius is, si sapiat, respon
deat id effici quia ignis est calidus, hanc
autem esse naturalem uim caloris ut ca
lefaciat, & calefaciēdo, calorem, & ignē
producat? Similiter etiam si quæratur
D cur graue moueatur deorsum, ridiculū
fuerit respōdere, propterea moueri de-
orsum quia dirigitur ab Intelligentia,
cum id proueniat ex grauitate, quæ in-
hærens lapidi, inclinat & necessario mo
uet eū deorsum, nec potest uel alio uel
aliter mouere. Neque uerò illud rectè
habet quod à multis dicitur, ita se habe
re agētia naturalia comparatione Intel
ligentiarum, sicut sagittam aliquò iactā,
respectu iaculātis, a quo nisi ea mouere
tur ac dirigeret, nunq̃ directò ferret in
scopum. nam in sagitta non est naturalis

Praeclara ve req; peripatetica de fine doctrina diligenter obseruanda.

T 4 inclinatio

inclinatio aut uirtus pertendẽdi atque perueniendi ad scopum, quo circa indiget motione & directione iaculantis: at in graui & in quolibet agente naturali, est virtus & inclinatio naturalis, per quã determinatè, & necessario ad suas actiones & fines produeuntur. Neque hoc diximus (id enim diligẽter intelligi volo) quia existimemus res naturales non administrari à Deo opera & ministerio Angelorum; quis.n. Aristotelica & Christiana doctrina uel mediocriter eruditus, hoc inficiari possit? Sed ut doceamus nõ propterea agens naturale agere propter finẽ, quia eius finis cognitio fit penes Intelligentias, sed quia virtus actiua ipsius ad talẽ actionem, actio uerò ad talẽ effectum naturaliter determinatur. Itaque sicut se habet in agente per intellectum apprehẽsio & desiderium ad ipsum finẽ propter quem agit, sic in agente secũdũ naturam, uirtus actiua & naturalis inclinatio se habent ad finem naturalẽ. Maneat igitur, quãuis in his quæ per intellectum agunt, finis moueat agẽs amore, & desiderio sui, tamen uniuersè loquendo, caussalitatem finis in eo esse, ut sit id ad quod p se & ultimò terminatur agentis operatio.

An in ijs quæ agunt per intellectum, finis causset prout habet esse in anima, an prout habet esse extra animam in ipsis rebus.

CAP. IIII.

HOc loco quæri põt, & sanè cognitu dignũ est, an cum v.g. sanitas sit finis medici & ęgroti, eaq; duplex esse habeat, unum intẽtionale seu intelligibile in mẽte Medici, alterũ reale, cũ per curationem efficitur in ęgroto; quęri, inquam, potest. secundùm vtrũ esse sanitas sit finis, & habeat propriã rationem atque caussalitatem finis. Hanc difficultatem, quẽadmodum nos sentimus, breuiter enodabimus. Primò, finis non est caussa, nec habet rationem finis prout iam actu adest agenti ab eo acqui-

A situs. Etenim finis est cuius gratia aliqd fit, at nihil fit eius gratia qđ iã actu existit & habetur ab agente. Finis item est prima caussa, eiusque caussalitas præcedit caussalitates aliarũ caussarũ, at prout est iam acquisitus, est ultimum quidpiã & post alias caussas. Deinde, finis nõ est caussa secundùm esse intẽtionale quod habet in mente agentis. Nam una est ratio finis in omni fine, & respectu cuiuslibet agentis, esse autem intentionale nõ habet finis in omni agente, sed in eo tantum quod agit per intellectum. Prætereà, finis & bonũ idẽ sunt, at sanitas non B est bonum & perfectio ęgroti secũdum esse intẽtionale quod est in animo & cogitatione medici uel ægroti; sed ẽm esse reale & materiale. Prætereà, finis est eius gratia aliquid fit, at neque Medicus neq; ægrotus adhibendis sumendisque potionibus tantopere laborant propter sanitatẽ intẽtionalem, sed propter realem. Nam sanitatem intentionalem iam actu habent in animo. Denique, finis est qui explet appetitum agẽtis, quo pręsẽte eessat actio, & in cuius possessione agẽs cõquiescit; hæc autẽ nullo mõ con- C ueniunt in finem intentionalem. Quare non debet probari sententia Auicennæ, qui in 6. suæ Metaphysicę, c.15. cui etiã subscribit Paulus Sõcinas in 5. Metaph. affirmat finem causare secundum esse intentionale quod habet in anima.

Finis non caussat secundum esse intentionale quod habet in aĩa.

Finis igitur proprie ac per se causat, secundum esse reale extra animam futurum & possibile acquiri ab agente. Diximus (futurum) nã finis uel nondum existit & p motum efficitur, uel si iam est, saltẽ debet acquiri & possideri ab agente. Quare semper est futurus, uel secun- D dum effectionẽ, vel secundum possessionem. Est enim duplex finis, vnus qui per motum & actionem acquiritur, quomodo forma naturalis dicitur finis quia p generationem acquiritur; & Aristo. in 2. Physic. tex.23. definiuit finẽ esse terminum motus continui, & sic non reperit finis in rebus diuinis, atque mathematicis, quod Aristo. considerãs scripsit in 3. Metaphy. tex.3. neque causam efficiẽtẽ neque finem esse in immobilibus, quo nomine appellat res mathematicas. Nã cũ huiusmodi res abiunctæ sint à motu,

Quomodo causset finis.

non

non possunt habere eum finem qui motu comparatur. Alter est finis, qui non efficitur motu, sed præexistit operationi agentis, agens asi propter illum operatur, non vt eum efficiat, sed vt ei coniungatur & assimiletur, eoq; perfruatur; sic Deus est finis Intelligentiarum vt Arist. innuit in 12. Metaphysi. 37. atque etiam omnium rerũ naturalium, vt ipse docet in 2. de Gener. & in 2. de Anima. Sed reuertamur ad id quod supra dicebamus. Finẽ igitur apprehẽdi & amari ab agente, nõ est vera & propria eius caussalitas, sed est conditio, sine qua non caussaret in agente per intellectũ. etenim licèt finis esset bonus & possibilis, nisi eum tamen agẽs per intellectum cognosceret esse talem, nunquam profectò moueretur ab eo ad agendum. Quemadmodum licèt ignis habeat vim comburendi, & stuppa sit cõbustibilis ab igne, tñ nisi vnũ sit propinquum alteri, nulla erit cõbustio; hæc autem appropinquatio ignis & stuppę non est caussalitas ignis, neq; est id ꝑ qđ aut propter quod ignis comburit, sed est cõditio seu circunstantia necessaria igni ad cõburendum. Itaq; sicut se habet appropinquatio ignis & stuppę ad caussalitatẽ ignis, sic etiam se habet apprehẽsio & desiderium finis ad eius caussalitatem. Quare Auicenna affirmans finem caussare secũdum esse intentionale, fortasse significare, voluit, hoc esse intentionale, cõditionem necessariam esse fini ad caussandũ; vel si secus putauit, decept° est. cuius erroris cã esse potuit, aut quia nõ intellexit quo pacto finis posset caussare nisi esset præsens & actu existens, aut quia nõ distinxit conditionem sine qua non, à ratione formali caussæ. Nos certè auctorẽ sententiæ nostrę vt omittamus alios, habemus Auerroem qui 12. Metaphysi. com. 36. ita scribit [forma balnei, prout habet esse extra animã, mouet vt finis] ergo esse cognitum non est propria rõ finis, sed est tantùm cõditio sine qua nõ, respectu nõ cuiuslibet agentis, sed tantum eius quod agit per intellectum. Verùm deinceps inuestigemus an inter caussam efficientem & finem sit necessaria connexio

An inter caussam efficientem & finem sit necessaria connexio.

C A P. V.

A

Certum & indubitatũ est, quicquid habet caussam efficientem, etiam habere finẽ propter quẽ fit; quod enim efficitur, alicuius gratia sẽper efficitur. Nam licèt quædam respectu agentium particularium temerè ac fortuitò

B effici dicãtur, ea tamen si caussarum vniuersalium & ordinis vniuersi intẽtio & ratio spectetur, nõ carent suo fine; quẽadmodum infra de monstris dicturi sumus; sed an quod habet finẽ, id necessariò quoque habeat caussam efficiẽtem, non similiter manifestum ac certum est: Nam Eudemus & Alexander, existimarunt Deum finem quidẽ esse Intelligentiarum, non autem caussam efficiẽtem; idemque sensisse Aristotelem cõtendit Gregorius Ariminẽsis, & alij uiri docti. Verùm hos redarguit Auerroes in li. de *An quicquid hẽt finem necessariò etiã hẽat cãm efficiẽtem.*

C substantia orbis cap. 2. scribens finem necessaria significatione inferre agens: nã finis definitur cuius gratia aliquid fit. Quam sententiã Auerrois egregiè probat Heruæus 2. Quolibeto q. 1. Quod. n. inquit, nõ habet efficientem, non habet esse ab alio sed à se; quod habet esse à se, est propter se & nõ propter alium; ergo non habet finem; quare illa duo non cohærent sed maximè pugnãt inter se, habere finem & nõ habere caussam efficiẽtem. Deinde, tolle è mundo cogitatione Deum, & quæratur an sic Intelligentia

D retineat suum esse an nõ? si retinet, ergo Intelligentia per se non depẽdet à Deo tanquam à fine sed per accidens, siquidẽ quod alicui rei conuenit per se, non põt ab ea separari sine eius interitu; at siue sit Deus siue nõ sit, nulla ex parte tollitur esse Intelligentiæ: sin aũt remoto Deo Intelligentia amittit esse suum, ergo illud esse non habebat à se sed à Deo: nã quod est à se, quocunq; alio remoto ipsum remanet, nihil autem habet esse ab alio quàm à suo efficiente, relinquitur igitur si Deus est finis Intelligentiarum esse

esse quoq; earũ caussam efficientẽ. Præterea, operari sequitur esse, & quale est hoc, tale est illud, si est à se, operatur propter se: si nõ est ab alio, nõ operatur propter aliud; quare si nõ habet caussam efficientem, nec finem habet. Huic autem quod demonstratum est, illud etiam est necessariò consequens atque cohærens, eandem omnino rem esse ultimum finẽ & primam caussam efficientem: nam si Deus est primum efficiens, aut agit propter se aut propter aliud, si ꝓpter se, habemus qđ volumus; si propter aliud, ergo cum finis sit nobilior, & agens dependeat à fine in agendo, idem autem sit in Deo agere & esse, sequeretur & aliquid esse nobilius Deo, & Deũ aliũde in suo esse dependere; quod est contra rationẽ primi entis & primi efficiẽtis; cũ igitur primum efficiens nõ possit agere nisi ꝓp se, necessariò efficitur, quod est primum agens, esse vltimum finẽ, & contra quod est ultimus finis, esse primum agens.

Discrimen inter quatuor caussarũ genera cum ad effectũ concurrunt.

Ac de singulis quidẽ generibus caussarum ita dictum sit. Inter eas verò hoc interest, ꝙ finis tantum cõcurrit ad productionem effectus, quo producto cessat eius caussalitas: efficiens, aliquod concurrit ad solam effectionem rei, vt patet ad solam filij generationem; aliquod autẽ etiam ad conseruationẽ, quomodo lux se habet ad lumen ab ea productum, & caussæ uniuersales ad effectus particulares: Materia vtroq; modo necessario cõcurrit ad effectum; effectus.n. naturalis dependet à materia & cum fit & quãdiu est; nanq; materia est subiectum generationis, & pars essentialis rei compositæ: forma, vt forma est, cõcurrit ad effectum nõ in fieri, sed tantũ in esse, unde forma definitur quod quid erat esse rei: & quãuis Arist. 1. Physicorum. scribat formam esse vnũ ex tribus principiis generationis, ibi tamen nõ accipit formam, vt forma est, sed vt est terminus & finis generationis, siquidem cum forma est, res iam est generata & plane cessat motus.

Cui generi caussę nomen & rõ caussæ magis competat.

Porrò, si quæratur cui harũ quatuor caussarum præcipuè conueniat nomen & ratio caussæ? ita respondendũ est, si spectetur origo & initiũ caussãdi, prima caussa est finis; si ratio motus Physici, prima est efficiens, definitur.n. esse primum principium motus: si esse & quidditas rei prima est forma, si antiquitas & permanentia, prima est materia: simpliciter autem & absolutè prima videtur esse forma, nã efficiens per formam & propter formã agit, materia propter formam mutatur, & finis generationis nihil aliud est quã forma: certe ad sciendam rem quãlibet, hæc maximè confert, & præstat cæteris. definitio.n. quæ est nobilissimum instrumentum sciendi, cõstat ex caussa formali. Sed uideamus, an oẽs quattuor caussę sint inter se necessario connexæ.

An omnes caussæ sint inuicem necessariò connexæ.

CAP. VI.

HAEC quæstio de cõnexione caussarũ inter se, potest dupliciter intelligi, uel an vnũ genus caussę sit necessariò cõnexũ cum alio quolibet genere, vt materia cum aliis caussis, & aliç caussæ cum materia, vel an caussæ q̃ sunt eiusdem generis quarum aliæ sunt priores, & vniuersaliores, alię autem posteriores & particulares, sint inuicem necessariò cõiunctæ: sicut in genere caussę efficientis se habent sol & homo. Secundum igitur priorem quęstionis intellectum, dicendum est finem & efficientem necessariò inuicem coniungi, nam quod habet efficientem, ẽt necessariò habet finem, & cõtra, sicut paulo superius declaratum est. Finis autem & efficiens nõ necessariò depẽdent à materia & forma, id quod perspicuè cernitur ĩ Intelligẽtiis, quæ cum finem, & efficientem habeãt ipsum Deum, carẽt tamen materia & forma, quippe cũ sint substantiæ simplices; materia uero & forma necessariò pẽdẽt à fine & efficiente, quicquid enim est ex materia formaque compositum, id factũ atq; cõditum est; ad omnem autem effectionẽ quæ nõ casu & fortuitò eueniat, necesse est concurrere caussam efficiẽtẽ & finem. Inter materiam etiam & formã necessaria est coniunctio, nã neq; materia sine forma, neque forma Physica sine materia cohærere potest. Secundum autem posteriorem intellectũ quæstionis dicen-

dicendū est caussas particulares necessariò pendere ab vniuersalibus,& vicissim uniuersales indigere particularibus ad agendū(loquor de caussis uniuersalibus Physicis, & de ijs quæ agunt secundū ordinariū cursum naturæ,quod addo propter infinitam Dei potestatem, quæ ad agendum quodcunque Deus uult, nec eget caussis secundis,nec illis semper est alligata.) quod nos planum faciemus in caussis efficientibus.idē tamen transferri, & accōmodari poterit ad alia genera caussarum. Primum igitur mutuam hāc caussarum uniuersalium,& particulariū inter se connexionem necessariam esse, B facilè ostendi & probari pōt uel ea tantùm ratione, quia bonū & perfectio uniuersi cōsistit in ordine omnium partiū, præsertim autem caussarum, quarum decet ordinem esse optimum & perfectissimum, melior autem est ordo per se & immutabilis q̃ ordo per accidens & quàm connexio solubilis;decet igitur caussas vniuersales eo ordine cum particularibus collocatas atque connexas esse, ut aliæ aliarum ui & caussalitate ad agendum indigeant,& aliæ sine aliarum concursu nihil agere possint. Præterea, C causa vl̃is per se indifferēs est ad quemlibet effectum,nō potest igitur ab ea immediate ꝑduci vnus aliquis effectus particularis potiùs quam alius quilibet, necesse enim est particularium effectuum sensibilium atque corruptibilium,ut est in 3.lib. de Cœlo tex.61 causas ꝓximas ac proprias esse particulares,sensibiles, & corruptibiles, nāq; dēt esse naturalis proportio, cōuenientia,& similitudo inter causas proprias, & earum effectus. Quamobrem Aristot.in 7.Metaphysi.& alijs locis ualde reprehēdit Platonem, D qui existimabat Ideas, quæ sunt naturæ quædam immobiles, & immateriales,esse proprias causas omnium rerū naturalium. Quòd autē causæ particulares necessario depēdeant ab uniuersalibus, manifestè ostendit Aristot.scribens in 8. physico.tex.56.nullum motum sublunarē existere posse sine motu circulari, & affirmans in 1.Meteororum cap.2.hunc mundum inferiorem necessariò coniunctum esse cum cœlestium corporum lationibus;qm̄ ab illis oīs eius uirtus conseruatur atq; gubernatur: quin ēt docet in 2.lib.Metaph.& 8.Phy.in ordine causarū efficientiū & mouentiū,secūdas cās non agere nec mouere, nisi motas a primis;& sanè q̃uis in alijs caussis uelut in ordine materiarū, & in ordine formarū, priores non depēdeant a posterioribus, & sine illis causalitatē suā exercere possint,ut materia prima nō dependet a secunda, nec aīa uegetatiua a sensitiua, & neutra ab intellectiua, in caussis tamen efficiētib.priores sine posteriorib.& posteriores sine priorib.nihil possunt agere; & rō est,quia in aliis caussis causalitas priorū & posteriorū nō terminatur ad eundē effectū; diuersæ.n.materiæ habēt diuersos effect⁹ materiales, & diuersæ formæ diuersos effectus formales inuicē separabiles, ut aīa uegetatiua facit esse niuēs,aīa sēsitiua facit esse sentiēs, pōt aūt aliqd esse uiuēs & nō sentiēs ut plāta.in caussis aūt efficiētibus,causalitas vl̃is cāæ, & particularis ad eundē numero effectū terminat̃, nec ē alius ullus effectus cāæ vl̃is q̃ causæ particularis.

Si aūt quærat̃,utrius causæ,vl̃is ne an particularis potior sit ac principalior causalitas?Rn̄dēdū est,uim atq; causalitatē vl̃is causæ multas ob causas esse ꝓstantiorē. Primò,quia est amplior,& latiùs patēs, si qdē vis causę vl̃is ad multos effectus pertinet,particularis aūt cōtracta & determinata est ad vnū effectū, hō.n.tm̄ generat hoiem, sol autē & hominem & equum & alia.Tū quia est effi cacior,nā non solùm cōcurrit ad productionem effectus, sed ēt ad conseruationē eius, ad perfectionē, ordinationē & æternitatē.Deinde, qa est prior,nā vl̃is causa non solùm cōcurrit ad producendum effectum,sed ēt concurrit mouendo causam particularem ad agendum. Itaq; vl̃is, hēt se ut agēs principale,particularis uerò ut agens instrumentariū. Ad extremum vl̃is causa est magis idependens;nam licet ea sit remotior ab effectu,tamen causalitas eius nō est depēdens a causa particulari,mouet enim ipsam, nec tamen ab ea mouetur; causa autē particularis, licēt propinquior sit effectui, tamen dependet a causa uniuersali, non enim mouet nisi mota ab illa. Quāobrem, tritū illud est in scholis phi-

An caussalitas caussa uniuersalis sit potior quam particularis.

philosophorum & Theologorũ, caussam vniuersalem immediatiùs cõcurrere ad effectum immediatione virtutis: caussã autem particularem, immediatiùs concurrere immediatione suppositi.

An caussa uniuersalis, præsertim autem prima qui est Deus, necessariò concurrat actu cum caussa particulari ad quemlibet eius effectum, & eius operationem.

CAP. VII.

Deum non concurrere actu cum caussis secũdis, op. Durandi, sed nec pia nec nera et val de periculosa.

ILLVD hoc loco disquirendum & explicandum est, an quotiescunque cã particularis aliquid operatur, indigeat immediato & actuali concursu cãæ uniuersalis & primæ. Hac de re duæ sũt opiniones, una est Durandi in 2. Senten. dist. 1. quæst. 5. qui affirmat cum operatur caussa particularis. v.g. cum calor producit calorem, tũc non concurrere caussam uniuersalem actu & immediatè, sed tantùm mediatè; nimirum quatenus ipsa produxit caussam particularem, cique dedit uirtutem agendi, & quatenus tam ipsam caussam particularem, quàm uirtutem eius actiuam in esse conseruat. Quam sententiam ita confirmat. Si. n. cã uniuersalis quando calor producit calorem, etiam concurrit actu ad pductionem illius caloris, aut concurrit eadem actione qua calor producens aut diuersa: non eadem, quia impossibile est eandem numero actionem esse a duob. immediatis & perfectis agentibus quæ sint numero distincta; quamuis. n. eadẽ actio possit procedere ab uno mediatè & ab alio immediatè, & à duobus partialiter agentibus, tamen ut immediatè & perfectè procedat a duobus est impossibile; Aut concurrit diuersa actione, & hoc nõ quia aut per illam actionem producitur totus effectus cãæ particularis, & sic actio cãæ particularis superflua esset, aut tantùm pars illius effectus, at sic cã uniuersalis esset cã partialis, & non concurreret cum cã particulari ad producendũ idem numero secundum idem, quare aliquid produceret cã particularis, qđ nul
A lo mõ produceret cã uniuersalis, & cum non possit dici quę & quanta pars effectus producatur a cã uniuersali, & quæ ac quanta a cã particulari, uidetur id eẽ simile figmento: hæc Durand. Cuius sententia põt ẽt comprobari tripliciter. Primò, talis concursus cãę uniuersalis non est necessarius, neq; ad producẽdũ, quia calor ut octo sufficiens est per se ad producendum calorem ut sex uel ut octo, cũ effectus non sit supra uirtutem cãę, sed uel æqualis, uel ẽt inferior; quare ad eũ producendum non eget adiumẽto alterius cãæ: neq; ut cã particularis determi
B netur ad producendum hunc vel illum effectum; nã agẽs naturale naturaliter & necessario ex sua uirtute determinatum est ad effectũ, ut calor ad calefaciendũ, & graue ut moueatur deorsum: neq; pp applicationem cãæ particularis ad suũ effectum; nam talis applicatio uel fit naturaliter per concursũ motuũ & agentiũ naturalium, uel fit libere ab hõe, ut cum ignem quispiã applicat ligno. Nulla igitur cã satis idonea afferri põt cur talis concursus cãę vniuersalis necessarius sit. Deinde, hic cõcursus vř impossibilis; nã
C si cã uniuersalis producit totum effectũ, superfluè agit particularis; sin aũt partẽ, ergo uniuersalis & particularis nõ sunt cãæ totales subordinatæ, sed partiales, nec concurrunt ad idẽ, nec particularis per se sed per accidens & fm quid dependeret ab uniuersali. Si quis ãt respõdeat, effectum produci a prima cã quantũ ad esse ipsius, a cã uerò particulari quãtum ad determinatum esse, v.g. homo, quod sit ens & habeat esse, accipit a Deo, quod aũt sit tale ens. i. hõ, hẽt a suo generante: Hoc responsum infirmum est, tum quia
D ens & tale ens, non differunt secundum tem sed tantum ratione, siquidem ens non significat aliquam naturam superaddità rebus de quibus dř, idem. n. est ens hõ & hõ, vt dř 4. Metaph. tex. 3. quare nõ põt, esse, & esse hominis, separatim produci à diuersis agentibus. Tũ etiam, quia sic ignobilior esset effectus Dei quàm caussę particularis, nam nobilius est esse hominem, quàm esse ens tantũ, sęper. n. nobilior est forma posterior quã prior, & prædicatum inferius, quàm superius. Postremò, vř talis cõcursus tollere liber

Arduũ & perdifficile argumẽtũ

tatem

tatem nostræ uoluntatis, etenim si volũtas non vult nisi mota à Deo, ergo non vult liberè, probatur consequentia, nam voluntas non potest mouere se ad aliquid uolendũ nisi ad id moueatur & determinetur à Deo, & cũ mouetur à Deo, non potest non moueri, nã implicat contradictionem vt mouens moueat ipsum mobile, & ut sic mobile non moueatur; nec valet si respondeatur propterea uoluntatem moueri libere, quia Deus eam libere mouet, hoc enim demonstrat libertatẽ Dei, non autem voluntatis nostræ. Sicut.n. non quia Deus liberè concurrit ad motum cæli, aut ad calefactionẽ ignis, idcircò verè dici potest aut cælum libere moueri, aut ignem liberè calefacere: ita non quia Deus liberè volun tatẽ nostram mouet, verè dici posse videtur voluntas liberè operari. Dices, Deũ mouere uoluntatẽ ea ratione vt eius naturæ conueniens est atque consentaneũ; & quoniam voluntas suapte natura est libera, facit Deus eam moueri liberè; sicut facit ut cælum moueatur necessariò, & vt res sublunares, quia sunt contingentes, moueantur contingenter: Sic enim eiuscemodi rerum natura postulat. Sed Durandus, uel aliquis alius pro Durandi opinione pugnans, primò quidem negaret, cælum necessarrò moueri, nam cum motus pendeat ex motore, motor autẽ cæli, qui est intelligentia, liberè & contingenter ipsum moueat, si non secundũ peripateticam, certè secundum christianam philosophiam, non potest cæli motus esse omnino necessarius. Deinde, non pugnãt hæc duo inter se, aliquid moueri necessariò, & moueri ab alio: at hæc duo, moueri aliquid liberè ita ut in potestate eius sit moueri ac non moueri, & tamen semper moueri ab alio, quo mouente non possit nõ moueri, videntur inter se vel maximè pugnare. Cũ igitur voluntas non possit velle, nisi à Deo mota & determinata ad volendũ, mouente autẽ Deo uoluntatem effectiuè ad uolendũ, non potest uoluntas non uelle, nõ est autem in potestate uoluntatis ut Deus eã uel moueat uel non moueat ad volendũ; ergo non est in potestate uoluntatis uelle aũt non uelle. Quare si Deus semper actu concurrit effectiuè ac determi-

A natiuè ad quãlibet operationẽ nostræ voluntatis, uidetur labefactari ac funditus tolli libertas uoluntatis. Atq; hæc quidẽ pro opinione Durãdi possent disputari.

Exponitur & probatur opinio D. Thomæ quæ est vera.

CAP. VIII.

Altera est opinio D.Thomæ, qui libro 3. aduersus Gentes cap.67. & in prima parte quæst.105.ar.5. ait *Opinio D. Thomæ lõgè probabilissima.*
B Deum actu concurrere ad quãlibet actionem secundarum caussarum quinq; modis; ipse enim vires & facultates, agẽdi dedit caussis secundis, ipse illas facultates sustentat & tuetur in esse & vigore; ipse applicat caussas secundas ad agendũ; ipse dirigit eas in agendo, ut ad fines suos ipsis ignotos, ordinatè perueniant: ipse denique determinat eas ad agendũ & mouet, ceu principale mouens instrumenta mouet & regit in operando. Hãc opinionẽ ea potissimũ ratione probat, quòd in mouentibus per se subordinatis, inferius nõ
C mouet nisi motum à superiori; ex quo Aristot. 1. libro Metaphysicæ concludit. huiusmodi mouentia esse non posse infinita, quia motio priorum mouẽtium, cũ ipsa sint infinita, nũquam perueniret ad vltimum mouens, quod tamen sine motione priorum mouentium, mouere nõ potest. Atque hoc perspicuè cernimus in agentibus naturalibus, & ijs quæ operantur ex arte: agentia namque sublunaria, atque adeo totus hic mundus inferior omnino pendet ex lationibus corporum cælestium: sol enim & homo generant
D hominem; idemq; contingit in alijs. Artes quoq; inferiores, non nisi ex præscripto & directione superiorum artiũ quibus subordinatæ ac subiectæ sunt, operantur. Argumẽta verò Durandi, & multo ante Durandum D. Thomas, vt erat acerrimo ingenio peruiderat, & locis paulò supra citatis, omnia singillatim & propriè soluit.

Hæc doctrina, in eo quod ait D. Thomas, Deum actu concurrere ad quamlibet secundarum caussarum operationẽ, nõ est opinabilis aut probabilis tantùm, *Sententia auctoris.*

sed

sed est omnino uerà, certa, & indubitata; de qua fas nō est Christiano Philosopho dubitare. Etenim sæpenumero in diuinis litteris scriptum testatumque legimus, nihil fieri uel magnum, uel paruum, uel in cælo, uel in terra, uel usquam alibi, sine uoluntate, actione & concursu Dei. Hinc sunt illa, [Omnia opera nostra operatus es in nobis domine, Isaiæ 26. & Ipse operatur in nobis uelle & perficere ad Philip. 2. & sine me nihil potestis facere, Ioā. 15. In ipso uiuimus, mouemur & sumus, Act. 17.] & Isaias hominem facit cō paratione Dei, tanquam securim comparatione artificis. Solet etiam sacra scriptura operationes effectionesque caussarum secundarum Deo auctori tribuere, ut ostēdat eas principalius à Deo quàm à caussis secundis proficisci. Quocirca Deum inquit, formare corpus hominis, singulaque membra manibus suis fingere, & suo quæque loco aptè disponere, solis ac lunæ cæterorumque syderum cursus moderari, fundere imbres, concitare uentos, acendere fulgura, terram tremefacere, animantibus cibum uitamque largiri. Hanc etiam ob caussam, Theologi aiunt Deum esse in oībus rebus per præsentiam & potentiā, quia cognoscit omnia, & uis atque efficacitas eius per omnia pertinet atq; peruadit. D. etiam Augustin. libro 9. super Genesim ad literam cap. 15. [Si Deus, inquit, subtrahat operationem suam intimam, qua naturā creatam sustinet, continuò tanquam extincta, nulla remanebit.] Et paulò post. [Nisi Deus continenter operaretur, nec aliarum rerum, nec ipsorum Angelorum natura subsisteret.]

In eo autem quod adiungit D. Thomas, caussas secundas, & in his uoluntatē nostram à Deo moueri, applicari, & determinari ad uolendum, licèt nonnulli dissentiant Theologi, ego tamen manibus pedibusque in eam sententiam perquam libenter eo; hoc enim est ingeniū, hæc conditio, hic nexus atque contextus mouentium, & caussarum per se ac essentialiter subordinatarum, vt posterior nō moueat nisi mota à priori; [in ordine mouentium (inquit Aristoteles li. 8. Physic. text. 41.) quod prius est, magis est caussa mouendi quàm sequens, & mouebit magis.] Et in libello de caussis, Propositione prima, dicitur caussa prima plus, vehementiùs, intimiùs, & inseparabiliùs concurrere ad effectus caussarum secundarū, quā ipsas caussas secundas, & iuuare caussas secundas in operationibus ipsarum, & magis esse caussam effectus quàm caussas secūdas. Quemadmodum igitur in alijs caussarum generibus per se subordinatis inuicem, posterior caussa necessario præsupponit caussalitatem priorum, ueluti in formis, esse sensitiuum præsupponit vegetatiuum, & hoc, esse corporeum; & in materijs, secundæ præsupponunt primam, idemque in finibus per se subordinatis euenit; sic etiam in mouentibus & efficientibus per se inuicem subordinatis, posterius necessariò præsupponit primū, & primæ caussæ caussalitas prior natura est quàm caussalitas secundę caussę. Quid multa? caussæ secundę comparatione Dei, sunt tanquàm instrumenta artis, comparatione artificis; à quo nisi moueantur & ex arte regantur; nec mouere quidquam, nec facere artificiosè aliquid possunt.

Soluuntur argumenta contraria.

CAP. IX.

Restat vt argumēta quę supra posita sunt pro opinione Durandi, ea nūc breuiter dissoluamus. In illis autem tria præcipuè tanguntur quę difficultatem habent, & explicationem requirunt: vnum est, uideri superfluum cōcursum Dei cum caussis secundis, cū caussa secunda per se sufficiens sit ad producendum effectum suum: Alterum est, cōcursum illum Dei uideri impossibilem; siquidem impossibile uidetur eundē numero effectum proficisci ac pendere totum ex Deo & ex caussa secunda. Tertiū est, illum Dei concursum cum nostra uoluntate, auferre ei libertatem, & agendi atque non agendi necessitatem afferre. Ad hęc igitur tria, eodem ordine respondendum est. Ad 1. Licèt ignis (quod autem de igne dicimus, idem quoque in cæteris caussis secundis intelligendum est) vt est caussa secunda & particularis, sit

Solutio trium difficilium argumētorum.

fit p se sufficiens ad producendũ ignẽ, A propterea quia non indiget alius caussæ secundæ concursu & auxilio ad illum effectum producendũ, absolutè tamen ac simpliciter nõ est per se sufficiens, ita ut primæ caussæ concursu non egeat. Ergo sufficiẽtia ignis, excludit quidem indigẽtiam alterius caussæ secundæ ac particularis, non excludit autem, nec verò põt excludere, indigentiam diuini cõcursus, & dependentiam a caussalitate Dei. Etenim Deus, tum quia est infinitus, infinitum autem vbique est, in omnib. rebus operatur; tum quia est prima caussa & ens per essentiam, cætera verò sunt caus- B sæ secundæ illi tanquàm instrumenta diuinæ sapiẽtiæ subiecta, sicut in existẽtia pendẽt ab illo, sic etiam in operando. In eo.n. uel maximè consistit ratio creaturæ, ut sicuti ex nihilo creata fuit a Deo, ita nisi perpetuò quasi manu Dei teneatur & iuuetur, nihil agere, nihil esse possit. Non igitur superuacaneus est cõcursus Dei cum caussis secundis, sed est quã maximè necessarius.

Ad 2. Quemadmodum si ego aliquid calamo scribam, uel serra lignũ secem, illa scriptio & sectio tota quidem fit a ca- C lamo & serra instrumẽtaliter, eadem vero tota etiam fit a me tanquam a principali agente, a quo illa instrumenta, ad operandum mouentur, determinãtur, atque diriguntur: sic etiã quilibet effectus caussæ secundæ, totus a caussa secũda cõficitur, ideq; totus proficiscitur a Deo, in cuius uirtute operatur caussa secũda, quæ nisi ad agendum a Deo determinaretur, moueretur, atque dirigeretur, nihil planè posset agere.

Nota diligenter doctrinã hãc de libertate nostra uolũtatis.

Ad 3. Licèt uoluntas nostra nihil operetur nisi mota & determinata a Deo, quia tamen mouetur a Deo conuenien- D ter naturę suæ, & ut suapte natura apta est moueri, hoc est non necessariò sed liberè, ideò uerè dicitur, uereq; est libera. Si enim uoluntas ita moueretur a Deo, ut ipsa se nullo modo moueret & ad agendam determinaret, omnis profectò meriti & demeriti, & libertatis ratio funditus tolleretur; sed quia Deus eam sic mouet, ut ipsa nihilominus simul etiam se ipsam moueat, & per suam deliberationem se determinet ad agendum hoc

Definitio caussæ.

vel aliud quidpiam, ob eam caussam meritò appellatur libera & verè est libera. Non.n. intelligendũ est uoluntatem esse liberam omnino, ita vt a nullo pendeat, nulliq; subijciatur; hac.n. libertate solũ Deum liberum esse agnoscimus, quippe qui sit omnino liber a nullo dependens, nullius indigens, nulli subiectus, per se sufficiens sibi ad omnia. Hæc autem libertas in nullam creaturam potest conuenire: ratio enim cuiusuis creaturę necessariam & inseparabilem continet dependentiam eius a creatore tam in existentia quàm in omni operatione. Ergo libertas nostrę uoluntatis ea est, quæ potest competere creaturæ, nempe quæ separat & distinguit uoluntatem ab agente naturali. Quadruplex autem discrimen reperio inter uoluntatem & agens naturale. Etenim agens naturale determinatum est ad effectũ & operationem unius modi; quæ enim sunt unius speciei, ea omnia cernimus eadem ferè eodemque modo semper operari: uolũtas hominis indifferẽs & indeterminata est ad omne bonum, hoc est ad omne ens, nam bonum tam latè patet quàm ens: hẽt ẽt uoluntas triplicem in operando uarietatem, aut uolendo, aut nolendo, aut suspendendo & cohibendo omnem actum suum. Deinde, omne agens naturale per se pendet effectiuè ex motu & caussalitate cæli; uoluntas autem effectiue a nulla re præterquàm a Deo per se pẽdet; nisi fortè per accidens, secundum quid, indirectè, & (ut loquuntur nũc philosophi ac Theologi scholastici) inclinatiuè tãtùm, non autem necessariò. Postea, adhibitis positisq; omnib. rebus quæ ad agendum ex parte obiecti requiruntur, ita vt nihil desit, nihilve obstet, agẽs naturale non potest non agere: at uolũtas, ẽt tunc, potest agere, & non agere, & agere illud quod ei proponitur, uel etiã contrarium. Postremò agens naturale non mouet & determinat se ad agẽdũ, cognoscendo, & deliberando, & eligendo id quod agit: quod tamẽ facit in omni sua operatione uoluntas nostra. Ex quo fit, ut unus omnium animalium hõ uerè sit dominus suarũ actionum, & vt suis actionibus apud Deum & homines, aut benè, aut malè mereri queat. Sed

hæc

hæc omittamus; habent.n. & bene lõgã, & satis litigiosam, certè valde remotam ab hoc Phisiologiæ instituto, quod nunc persequimur disputationem. Quoniam autem docuimus, cõcursum uniuersalis caussæ, præsertim ãt primæ cum caussis secundis, ad productionem cuiuslibet effectus eẽ necessarium, sequitur ut uideamus, an effectus debeat plus caussæ uniuersali an particulari: & an omnis caussa sit nobilior suo effectu.

Explicantur duæ Dubitationes.

CAP. X.

An effectus debeat pl⁹ caussæ vniuersali, q̃ particulari.

DVæ hoc loco dubitationes existũt; vna ẽ, an effect⁹, plus debeat cãæ vniuersali quàm particulari: altera est an omnis cã sit nobilior effectu. Ad priorem ita respondendum est, effectũ partim debere plus caussę vniuersali, partim autem particulari. Debet.n. plus uniuersali, quatenus ab ea depẽdet non solum in fieri ueluti a cã particulari, sed ẽt in esse & operari; quandiu.n.est & quotiescunq; operatur, eget concursu & ope uniuersalis caussæ. debet ãt plus caussæ particulari, quatenus accipit & habet ab ea conditionem, speciem, & gradum naturæ, eique assimilatur. Nanque effectus naturalis est contingens & corruptibilis, non propter caussam uniuersalem quæ est necessaria & incorruptibilis, sed propter caussam particularem. Adde, quòd cum quæritur caussa alicuius effectus, nõ debet afferri uniuersalis, sed particularis & proxima: vt si quæras quæ sit cã efficiens hominis? non bene respondebis eam esse solem, sed hominem. Quocirca definitiones & demonstrationes, huiusmodi caussas præcipuè complectuntur. Atque hinc dirimi potest nobilis illa cõtrouersia inter Platonicos & Peripateticos, an Natura dici debeat agens principale, an uerò potius agẽs tantummodo instrumentarium. Platonici enim cẽsent omnia agentia naturalia & particularia, esse tantùm instrumẽtaria & non principalia agentia, solũ autem Deum, & caussas vniuersales, esse agentia principalia; quod hoc argumen-

Pulchra disceptatio inter Platonicos et Peripateticos, an agẽs naturale sit agẽs principale, an tãtũ sit agẽs instrumentale.

A to confirmant. illud est agẽs principale, quod efficit & nõ efficitur, mouet & non mouetur, & quod est finis atque principiũ mutus, qualẽ manifestũ est Deũ esse & cãs uniuersales. Illud aũt est agens instrumentariũ, quod non mouet nisi quia mouetur ab alio, nec cognoscit finẽ suũ pp quem agit, sed regitur & dirigitur ab alio finem ipsius cognoscẽte: Sed talis ẽ natura & agens naturale, vt cuiuis perspicuum est, ergo natura magis est, & appellari debet agens instrumentarium q̃ principale. Peripatetici verò contra disputant, quamuis cã vniuersalis sit agens

B principalius quàm particularis, nõ ob id tamen negandum esse, quin etiam caussa particularis appellari debeat agens principale potius q̃ instrumentariũ; quãdoquidem effectus, vt paulo ante dictũ fuit, assimilatur caussæ particulari secundum quidditatem, secundum esse, secundum modum operandi, & secũdum proprietates atque accidentia; eiusq; perfecta cognitio præcipuè pendet ex notitia cãę particularis, quod sanè in agẽs quod est verè & tantummodò instrumẽtariũ, minimè conuenit. Sed hi iudicio nostro,

C non tã re quàm verbis inter se dissident, tota.n. dissensio in eo posita est, ut cõstituatur quid nomine instrumenti intelligendum sit. Platonici enim ampliorẽ instrumenti significationem amplexi sũt; Peripatetici verò pressiorem, & angustiorem sequuntur. Platonici.n. definiunt instrumentale agens, quod non mouet nisi motum, & quod nõ cognoscit finem propter quem agit; hæc autem ratio instrumenti omni agẽti naturali competit. Peripatetici verò definiunt agens principale, quod in se habet naturalem & perfe-

D ctam vim producendi effectum sibi similem; quomodo natura & caussæ secundæ sunt agentia principalia.

Ad posteriorem dubitationẽ hoc modo respondendum est; de materia nõ ambigitur quin ea sit ignobilior tã forma, quàm composito. De forma, an sit nobilior composito disputatum est in 6. libro. Agens uniuersale quod appellatur æquiuocum, sine dubio præstãtius est effectu, vt sol & Intelligentiæ dignitate excellunt effectus omnes Physicos: dicitur ãt huiusmodi agẽs vniuersale æquiuocũ quia

quia non est eiusdem speciei & naturæ A cuius est effectus ab ipso productus, & quia non ad vnum aliquem tantummodò effectum, sed ad multos & diuersos effectus producendos concurrit. Agens autem particulare vniuocum, id est quod eiusdem speciei est cum effectu, partim est nobilius, partim minimè; nam secundum conditionem, seu dispositionẽ quãdam, est nobilius; quatenus homo generans iam est actu, qui generatur nõdum est; ille iam est perfectus, siquidem perfectum iudicatur esse id quod potest sibi similem generare, hic verò est imperfectus; ille nullo modo dependet ab hoc, hic au- B tem, saltem cum generatur, ab illo depẽdet. At verò secũdum essentialem perfectionem, non est nobilius; eorum enim quæ cõtinentur eadem specie, par est dignitas & perfectio essentialis; nam vt dicitur in categoria substãtiæ, non suscipit substãtia magis & minus; & scriptũ est in 8. Metaph. tex. 10. substantiam esse sicut numerum, cui nihil addi aut detrahi potest sine cõmutatione speciei; quin etiã in 3. Metaphysicæ, tex. 11. Aristoteles affirmat in indiuiduis eiusdẽ speciei, nõ esse prius & posterius, neque nobilius & C ignobilius secundum essentiam. Finis autem duplex est, vnus qui efficitur ab agẽte sicut forma naturalis per generationẽ producitur ab agẽte naturali, & hic finis licèt nobilior sit actione agentis, cũ eius tamen sit effectus, non potest esse nobilior agente. Alter finis est qui præexistit agenti, propter quem agens principaliter agit, & ad quem pręcipuè ordinatur a natura, qualis est in agentibus naturalibus æternitas speciei, & assimilatio Dei; quem finem perspicuè constat esse nobiliorem agente. Sed dicet aliquis, si agens D non potest esse ignobilius suo effectu, quomodo videmus ab accidente produci substantiam? sæpe enim contingit a calore qui est in ferro ignito, quin etiam a motu & a lumine produci ignem. Respõdendũ est, an accidens producat substantiam, esse valde dubium & cõtrouersũ, quare quantum in præsẽtia satis erit ad id quod propositum est explicãdum, de hoc dicendum est breuiter, exponendo quid alij sentiãt, & quid nobis tanquam verisimilius maxime probetur.

An oẽ efficiens sit nobilius suo effectu.

An accidens poßit producere substantiam.

CAP. XI.

Hac de re sunt tres opiniones: vna est Scoti 4. sen. dist. 12. quæst. 3. & Ochan li. 2. Sent. quæst. 23. & Durandi 1. Sent. dist. 2. quæst. 2 qui censent accidens nullo modo habere vim producendi substãtiam, sed eã immediate produci a substantia, quæ opinio ita probatur. Nullum agens potest agere vltra virtutem suam, ergo accidẽs cum sit imperfectius substantia, non potest eam producere; consequentia per se est manifesta. Antecedẽs autem probatur dupliciter, tum quia illa propositio est per se nota, qua negata nõ relinquitur ullus modus ostendendi Deum, qui est caussa omniũ, esse ens perfectissimum; nam nõ valeret, ab ipso producta sunt omnia, ergo ipse est perfectissimus omnium; dicet enim aliquis, posse quod est perfectius produci ab eo quod est imperfectius: quamobrem fieri posset (sicut ait Scotus) vt mũdus fuisset conditus ab aliqua musca: tũ etiam, quia si effectus posset esse perfectior caussa, diuidatur cogitatione ille effectus in duo, nimirũ in id, in quo secũdum perfectionem ęquatur caussæ suæ, & in id, in quo secundum perfectionem superat caussam; & quæratur, vnde habeat effectus id in quo superat caussam suam? non a se, vt patet; nõ a caussa, quia nihil dat quod nõ habet, & quicquid a caussa ẽ in effectu, præexistit i caussa, uel perfectiori modo si fuerit caussa æquiuoca, vel saltem ęquè perfecto, si fuerit uniuoca. Atque hæc est ratio Scoti. Deinde Ochan idem confirmat alijs duabus rationibus: si enim inquit, non potest substantia immediatè produci a substantia, aut id eueniet propter perfectionẽ substantię, at Deus, qui est ꝑfectissimus, immediate secundum suã substantiam res ipsas producit: uel ꝓpter imperfectionẽ eius, sed cum accidẽs producat accidẽs, ut calor calorem, cur non etiam substantia producet substantiam? quandoquidẽ

Nullũ accidens habere vim producendi substãtiã, opinio Scoti, Durãdi & Ochan.

V ac-

accidens est imperfectius substantia. Præ A terea, in generatione uniuoca simile generatur a simili, cum igitur ignis generat ignem, substántia generatur a substantia non ab accidente, alioquin nunquam reperiri posset generatio vniuoca; nec vnquam vera esset illa sententia, simile generari a sibi simili. His accedit, quòd qdditas subiecti, est caussa propriæ passionis, & non secundum potentiam passiuam, quia omnis potentia passiua est cótradictionis ad esse, & non esse, propria autem passio non est eiusmodi ut possit adesse & abesse subiecto, ergo secundum potentiam actiuam quidditas rei est cã B propriæ passionis; ergo substantia potest immediatè producere aliquid, & si potest producere accidens, cur non etiam substantiam? Hęc sunt pro prima opinione. Contra quam est Aristoteles, & experientia. Etenim Aristot. in libr. de sensu, & sensili, capite de sapore, ait ignem non agere ut ignis est, sed ut calidus est; At secundum Scotum, principalis actio ignis quæ est productio substantiæ, non est ab igne ut calidus est, sed ut ignis est. In primo etiam libro de Generat. scriptum est, actionem non posse fieri, nisi C ubi est contrarietas, debet enim agens esse contrarium patienti: at contrarietas non est proprie in substantia. Auerroes etiam in 7. Metaph. commen. 22. & 31. in 12. Metaph. comm. 18. ait, idem esse agés disponens materiam, & inducens formã: Sed accidens disponit materiam, ergo ipsum quoque aut per ipsum procreatur forma substantialis. ibidem quoque ait nec elementa nec vllas substantiales formas esse actiuas & passiuas nisi propter qualitates; & semen quod non est actu animatum, facere actu animatum per ca D lorem naturalem qui in eo inest: Experientia item frequens, perspicuè declarat substantiam gigni ab accidente, nãque videmus calorem qui est in ferro ignito ignire stuppam; & a lumine aeris, ob reflexionem radiorum, produci igné; Similiter etiam per motum localem, allisione nimirum & attritione duorum corporum, ignem procreari.

Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute substantiæ posse producere substantiam.

C A P. XII.

ALTERA est opin. Thomistarũ, qui aiunt accidens. v. g. calorem, habere duplicẽ modũ operãdi, vnũ in uirtute propria quatenus accidés est, ſm quem tantum potest producere calorem; alterum in uirtute substantię cuius est naturalis uirtus & instrumẽtum, ſm quem potest etiam producere substantiam; sicut calor qui est in animali & in semine, quamuis per se non habeat nisi calefacere, tamen quatenus est naturale instrumentum animæ & generantis, potest producere carnem, & ossa, atque adeò ipsum animal. Vide D. Thomam in 3. p. quæst. 77. art. 3. & in 4. sent. distin. 12. q. 1. & 1. par. q. 77. art. 1. Vide etiã in eisdem locis Thomistas, ut Capreolum, atque Caietanum super primam partẽ q. 77. ar. 1. Confirmatio huius opin. pendet ex superioris sentẽtiæ confutatione. Etenim certum & perspicuum ẽ, ut supra ostendebamus, substantiam sæpè produci ab accidente, non aũt potest eam accidens producere uirtute propria, quéadmodum prima ratio Scoti euidenter & necessariò concludit, ergo uirtute alterius, hoc est substantiæ cuius est naturalis uirtus atque instrumentum.

Secũda opi. D. Tho. accidẽs produceret substã tiã non sua ui, sed uirtute substã tię.

Verùm hæc opinio licèt a multis probetur ac defendatur, plurimis tamen rationibus uehemẽter oppugnatur ac pro pemodum euertitur: Primùm. n. qualitates actiuæ, quæ sunt quatuor primæ qualitates, immediatè inhærent in materia prima, & ordine generationis pręcedunt formas substantiales, sicut a nobis supra ostensum est in 5. libro, ergo non agũt in uirtute formarum substantialiũ. Postea, aut ignis producit substãtiã ignis per actionem aliquam substantialem distinctã a calefactione, at sic & relabimur in opinionem Scoti, & accidés nullo modo produceret substantiam nec sua nec aliena uirtute, sed substãtia producere-

tur

tur per actionem substãtiæ propriam & incommunicabilem accidenti: aut ignis producit substãtiam per calefactionem, sed calor sua virtute calefacit, ergo si ignis calefaciendo producit substãtiam, uirtute caloris eã producit. Deinde, q d est illud agere in virtute substantiæ? vel enim est accidens moueri & dirigi a substantia, sicut dicimus securim agere i uirtute artificis, quia non ageret nisi ab eo moueretur & regeretur; at quo pacto accidens moueatur & dirigatur a substantia, ne intelligi quidem aut fingi a quoquam potest. Vel est, substantiam influere aliquam virtutem accidẽti, per quam B fiat potens ad producendam substantiã, at talis influxus atq; virtus statim videtur esse figmentum, & cum nihil sit in accidente quod sit ipso nobilius, si accidẽs non agit virtute sua, neque aget uirtute illius influxus. Prǽterea, cũ ille influxus seu virtus sit accidens, quæretur quo modo habeat vim producendi substantiam? si enim nõ virtute sua sed substantiæ, existet eadem difficultas, resque procedet in infinitum; sin autem sua, idem a principio de priori accidẽte dici debuit. Aut (id quod aiũt acutiores Thomistæ) C accidens producit substantiam, quia est naturalis & propria virtus substantiæ, ab ea dependens, eique a natura tributa tã quam instrumentum ad obeundas eius actiones. Verùm hoc nihilo plus ualet quàm superiora, tum quia totum id q d sic aiunt, nihil aliud est q̃ relatio quædam accidens ad substãtiam; quæ relatio sicut non potest esse per se primò terminus actionis, ita nec eius principium: tum etiam quia falsum est ignem produci a calore, vt is est naturalis quædã virtus ignis; namq; calor qui est in aere habet etiam vim gignendi ignẽ, siquidem D vera sunt quæ scribit Arist. in 2. li. de Gene. ex duobus elemẽtis a symbolis tertium vtrique symbolum effici posse, vt ignẽ ex aere & terra; si enim aer calore suo vincat frigiditatẽ terræ, relinquẽdo in ea siccitatẽ, tũc in materia terræ, cum sit calor & siccitas, necessariò existet forma ignis. Præterea, nõ solũ ignis gignit a calore ignis, sed etiã per lumẽ & motũ localem, illud autẽ ridiculum est, quòd quidam aiunt, calorem propria quidem A uirtute calefacere vsque ad septimum gradum, octauum autem gradum vel si quis est alius, qui sit immediata dispositio ad introducendam formã ignis, hũc inquam, non in propria virtute producere, sed in virtute substãtiæ; quis hoc non tanquam merum planè figmẽtum derideat? cũ enim ignis naturaliter & necessariò agat, semper agit eodẽ modo; quomodo igitur priores omnes gradus uirtute propria producit, vnum vero illum vltimum non potest eadem virtute producere? quid enim tunc de nouo accedit calori producenti quod ante nõ habuit? nam si nihil aduenit, eodem modo se habebit calor ante, & post, quare etiam eodem modo aget; nã idem manens idem semper natum est facere idem, vt dicit Arist. in 2. lib. de Generatione.

Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & soluuntur rationes contrariæ.

C A P. XIII.

Tertia opinio est; quæ nobis videt probabilior, accidens sua virtute posse substantiam producere, ita cum ignis producit ignem, tota ea ꝓductio intrinsecè & effectiuè procedet a calore, neque ad eam effectiuè concurrat forma substantialis quę est in igne. Quæ opinio refutatis iam superioribus sentẽtijs, lõga nõ eget probatione; nã si substantia producitur ab accidẽte, vt demõstratum est contra Scotum, & non in virtute substantiæ, vt ostensum est contra Thomistas, relinquitur igitur vt accidens virtute sua producat substãtiam. Restat nunc, vt soluamus rationes Scoti; & alias quasdam dubitationes, quæ videntur esse contra tertiam opinionẽ, explicemus. Ad Primam rationem quæ est Scoti responderi potest dupliciter, primùm hoc modo: inter accidens & substantiam potest fieri comparatio vel in ratione entis, & sic clarum est accidẽs esse ignobilius substantia, vel in ratione productiui & ꝓducibilis, & sic ẽ proportio inter ea; nã sicut accidẽs naturaliter

est productiuum substátiæ, ita substátia naturaliter é producibilis ab accidente, nec in hoc est inæqualitas; & sane utrúque est eiusdé ordinis, cum sit quidpiá naturale, & materiale, & corruptibile. Altero modo ét responderi potest, duplicem esse effectum agentis, unum intrinsecum actui agentis, vtpote qui per eius actionem attingitur, alterum exter num actioni agentis, qui quoniam hét naturalem & necessariam connexionem cũ primo illo intrinseco effectu, idcirco cum hic internus producitur, ille exter nus quoq; per modum naturalis sequelæ producitur ab agente: exempli eã: Ca lefactionis, intrinsecus & immediatus effectus est calor, mediatus auté, & huic naturaliter consequens, est raritas & leuitas. Inter hæc autem duo genera effectuum hoc interest; quod prior non pôt esse nobilior agente: posteriorem auté esse uel nobiliorem uel ignobiliorem, nihil prohibet; & rõ est, quia ille, cũ per se producatur ab agente, necessariò sequitur mensuram & modum uirtutis actiuæ, hic autem, cum non producatur p se, minimè commensurari & correspondere debet uirtuti, & perfectioni agẽtis; siquidem præstátia agentis & actionis, æstimari debet ex primo & immediato termino atque effectu, non autem ex alijs quæ pp naturalem rerum consequẽtiam & connexionem producuntur. Cũ igitur substantia sit effectus accidẽtis nõ priori sed posteriori modo, nam cum in materia est calor ut octo, necessariò erũ pit, & existit forma ignis, non. n. possunt hæc duo inuicem separari; ex quo fit, ut calor produeendo in materia calorem ut octo, consequenter etiam producat substantiam ignis, ob hanc caussam fit, ut quamuis accidens sit ignobilius substantia, eam tamen possit producere.

Nota doctrinã hãc de duplici effectu agẽtibus.

Cur substãtia immediatè nihil possit agere.

Ad 2. Repugnat substantiæ immediatè producere aliquid, nõ ratione perfectionis uel imperfectionis, sed qa productio est actio, actio autem non potest esse nisi ubi est cõtrarietas, hæc autem non competit substátiæ, nisi propter accidentia, quare nec aget substantia nisi per accidẽtia. Ad 3. In producente & producto duo cõsiderate oportet, unũ est id quod pducit & qđ producitur; alterum est id quo producit & quo producitur: exẽpli gratia: ignis ex aqua pducit ignẽ, qđ pducit & pducitur est ignis, similiter etiã quo producit & quo producitur é calor, tũ qui est in igne producente, tũ qui inducitur in materiã aquæ. Ergo in generatione vniuoca est similitudo, si comparẽtur inter se, uel quod producit & quod producitur, nam utrunq; est substantia, uel id quo producit, eum eo quo aliud producitur, vtrumque. n. est accidens: nõ oportet autem comparare, id quo producitur, cum eo quod producit, quia nõ fieret comparatio inter ea, quæ sũt eiusdem rationis.

An subiectum sit cã efficiens suę propriæ passionis.

Ad 4. Subiectum non est causa efficiens propriæ passionis, nam vel produceret eam per eandem actionem, qua ipsum producitur; at hoc repugnat, quia producere præsupponit esse, quare si subiectũ per huiusmodi actionem producit, iã est; si per eandẽ producitur, nõdũ est, ergo simul est & non est; & esset posterius illa actione, vt pote per quã ipsum producitur; & esset prius illa eadẽ actione, vt pote per quam producit ipsam propriam passionem: uel per aliam actionem, sed hoc modo propria passio eẽt tempore posterior subiecto, & non flueret ex quidditate subiecti simpliciter sed ex quidditate rei existentis, quod falsum est: nam non est necessaria cõnexio qddi tatis cum sua existentia, nulla. n. res, præsertim earum quæ sunt generabiles, necessariò existit: at connexio propriæ passionis cum subiecto, necessaria est; siue. n. triangulum existat siue non, habet tres angulos æquales duobus rectis. Est igitur eadem caussa efficiens subiecti & passionis, eadem enim actione utrunq; producitur, sed illud per se primo, hæc auté per modum naturalis & necessariæ consequentiæ. Neque etiam subiectum est in potentia passiua physica ad propriam passionem, nam id dicitur physice esse in potentia passiua respectu alicuius, quod nondum actu habet, aptum tamen é ab agente naturali transmutari ad illud. Aristot. enim in 5. & 9. lib. Metaphy. principium rei, quo est transmutabilis ab alio ut aliud est, potentiam passiuam definit: si igitur subiectum est in potẽtia passiua ad suam propriam passionem, ne

Quid sit potentia passiua physicè uel potẽtia cõtradictionis, secũdũ peripateticos.

cesse est cogitare subiectū prius esse, & totum ab aliquo agēte transmutari ad suā passionem, quod falsum est; cum subiectum & propria passio simul sint & simul producantur. Atque supradicta quidem potentia passiua est illa quam Aris. tot in locis appellat potentiam cōtradictionis ad esse & non esse. Si quis autem existimat propterea subiectū habere potentiam passiuam & contradictionis respectu passionis, quia propria passio in ipso inhæret, is sanè non rectè sentit, ob eandem enim caussam dicere deberet, substantiam cæli habere potentiam passiuam contradictionis respectu quantitatis in ipso cælo inhærentis, quam tamen constat ab eo esse inseparabilem.

Enodantur quatuor aliæ dubitationes.

C A P. XIIII.

Quatuor dubitationes contra tertiam opinionem.

EXistūt prętereà quatuor dubitationes, quę uidentur officere tertiæ opinioni, quam cæteris probabiliorem esse iudicauimus. Prima dubitatio est, cum communis sit & trita multorum Philosophorum snia, accidens cū producit substantiā, agere in nirtute substantiæ; idque secundum tertiam opinionem defendi nequeat, nō uidetur ea opinio probanda esse, ut quæ communi sententiæ aduersetur. 2. Dubitatio. Si forma substantialis neque mediatè neque immediatè operatur, ergo frustra est & otiosa, & cum melius sit habere uim atq; facultatem agēdi quàm non habere, nobilior erit conditio accidētis, quàm substantiæ; quin etiam facillimè credi poterit nullam esse formam substantialem; namque formam esse, & qualis ea sit; nō aliter cognosci potest quàm ex operatione. 3. Dubitatio. Forma substantialis nullo modo posset appellari natura, siquidē natura definitur esse principium motus; at secūdum tertiam opinionem substantia nullo mō est principium actiuum alicuius motus. 4. Dubitatio. Si substantia producitur per solam actionem accidentis, ergo non per se producitur

A sed per accidens, quare generatio non erit per se mutatio aliqua; probatur cōsequētia, nam per actionem accidentis nō potest intrinsecè & immediatè produci aliud nisi accidēs sicut per calefactionē primò nō aliud quàm calor producitur; quare si per eādem actionem etiam substantia producitur, necesse est eam cōsequenter, & per accidens produci. Ad has dubitationes breuiter respondendū est hoc modo. Ad 1. Potest dici accidens agere in virtute substantiæ tripliciter, primùm secundum dominationem, nam licèt actio effectiuè procedat ab accidēte,

Quomodo accidens dici possit agere in uirtute substantię.

B tamen quia actiones denominatiuè sunt suppositorum vel rerum per se subsisten tium; non denominatur agens, nisi quod est per se subsistens, huiusmodi non est accidens, sed substātia accidente affecta. Deinde, substentatiuè; nam quia operari sequitur esse, accidens autem habet esse in virtute substātiæ quatenus ab ea sustētatur, ob eā quoq; caussam potest dici agere in virtute substantię. Postremò, determinatiuè; nam substantia ignis nō producitur per calorē, vt calor est, alioquin per quamlibet gradū caloris produceretur, sed vt est tantus calor. v.g. ut octo; non habet autem calor, ut sit tantus ex eo quod sit accidēs, sic enim indifferens est ad omnem gradum, sed ex substantia in qua est, quæ ut secundū naturam suam perfectè se habeat uendicat sibi tantum calorem, determinatio igitur accidentis, subiectiuè quidem prouenit ex substantia in qua inhæret: finaliter autem ex substātia quæ per ipsum produci debet. Ad 2. Non est substantia otiosa etiam si nihil operetur, tum quia otiosum est id cuius potest esse aliqua opera

D tio & nō est, quod non conuenit substantiæ, tum etiam quia forma substantialis tametsi nihil operetur, ob alias tamen caussas necessaria est, quas nos in principio sexti libri exposuimus. Adde quod potest dici operari, si non effectiuè, certè illis tribus modis, quos paulò ante memorauimus. Ad 3. Forma substantialis est natura & principium motus, non effectiue, sed illis tribus modis quos in solutione primæ rationis posuimus. Ad 4. Forma substātialis ordine generationis seu productionis, cōsequenter & secun-

dariò producitur, at si spectetur intétio dispositio & ordinatio naturæ, quę p se primo intendit formã substantialem, & propter eã præmittit & producit in materia accidentia, existimandum ac dicendum est, formam substantialẽ per se primò produci. Atque hæc quidem de præsēti quęstione pbabiliter disputata sint; neq; enim priores duas opiniones contemnimus, aut damnamus, sed tertiã illis præferimus, vt quæ nobis propensior ad veritatis similitudinem videatur; quã tamen ita probamus, vt ea formã substãtialem è medio tolli nullo modo uelimus, nec verò tolli oportere iudicemus.

An idem numero effectus a multis caussis possit effici.

CAP. XV

POtest hoc loco tractari, quod a multis quæri & disputari solet, an idẽ numero effectus a diuersis caussis proficisci queat. De quo nos, quia res neque multæ difficultatis est, neq, magni momenti, breuiter dicemus. Primò, potest idem effectus fieri à multis caussis diuersi generis, imò necessariò concurrũt quatuor causæ ad producendũ effectũ naturalem. Præterea, idem effectus potest fieri à multis caussis eiusdẽ generis verum subordinatis, quarum vna est vniuersalis, altera particularis; sol enim & homo generant hominem. Deinde, potest idem effectus effici a multis caussis eiusdem generis & proximis atque immediatis, sed quæ sint (vt vocant) partiales nõ autem totales, velut triremis mouetur a multis remigibus, sed is motus non fit a singulis eorum omnino totus, sed ab omnibus illis simul, ea ratione vt vnius causæ integræ ac perfectę vim & potestatem explent. At vt idem numero effectus producatur a multis caussis eiusdẽ generis immediatis & perfectis, ita, vt quælibet earum per se sufficiẽs sit ad totũ effectũ omnino producendũ, vr esse impossibile. Primò, qa sicut nõ põt eẽ nisi vna pxima materia, & vna proxima forma ipsi⁹ effectus, ita nec efficiẽs, tũ quia sic nõ esset necessaria & determinata conuexio effectus cum sua caussa, quamobrem talis effectus sciri non posset: quia scire est rem per caussam cognoscere propter quam res est, & quod non cõtingit aliter se habere. Postea, quia in natura nihil est superfluum & otiosum, at si essent multę caussæ vnius effectus, eo modo quo diximus, præter vnã illarum, cæteræ otiosæ essent. Deinde, vna numero actio non potest fieri a duobus agentibus, nam actio dependet ab agente & per ipsum definitur, ergo nec vnius numero effectus; nam actio re nõ differt ab effectu, qui est itrinsecus & immediatus eius terminus. Ad extremũ, sit C. effectus, sint eius caussæ A. & B. sequeretur effectum a neutra caussa per se ac necessariò dependere, quod est falsũ; nam effectus necessariò dependet a caussis suis per se; probatur cõsequentia, C. non dependet necessariò ab A. alioquin eo remoto non posset effici ab ipso B. at ponitur posse etiam fieri ab ipso B. similiter C. non dependet a B. propter eandẽ caussam, ergo a neutro per se necessariò dependet. Et quamquam ita sentiant Thomistæ, vt videre est apud D. Thomam in 1. Par. quæst. 52. art. 3. & Paulum Soncinatem in 5. Metaphysicæ, quæst. 6. tamẽ cũ ipsi affirmẽt genita ex putrefactione & semine esse eiusdem speciei, videntur concedere multas caussas efficiẽtes eiusdem effectus proximas & perfectas, quarum quælibet per se sufficiens est ad producendum effectum: mus enim secundũ ipsos æque generari potest ex semine, ac ex putri materia. Sed ipsi respondere possent dupliciter, vel se tantum loqui de caussis efficiẽtibus eiusdẽ rationis, id est vel ambabus vniuocis vel ęquiuocis; at generatio muris ex semine est vniuoca, ex putri autem materia, est æquiuoca; vel se loqui tantùm de caussis efficientibus, quæ simul concurrunt ad vnum numero effectum producẽdum, nunquam autem contingit eundem numero murem simul generari ex semine, & ex putri materia.

Solet etiam ab alijs in dubiũ vocari, an effectus qui ab hac caussa efficiẽte, & in hoc loco, atque hoc tempore productus est, idem numero potuerit produci

vel

vel ab alia caussa efficiente, vel in alio loco, vel alio tempore. Ad quod nos breuiter respondemus, videri nobis probabilius, id fieri non posse. Primò, quia debet esse determinata habitudo & connexio effectus cum sua caussa, quæ non esset, si effectus, a qualibet alia causa produci posset. tum quia vna numero actio non potest esse a diuersis agentibus, aut in diuersis temporibus: quia ad vnitatem numeralē motus requiritur vnitas numeralis mouentis, vt dicitur 8 Phy. tex. 49. & vnitas numeralis temporis, vt dicitur in 5. Phy. tex. 41. si autem actio variatur per quā effectus producitur, fieri nō potest quinetiā effectus varieť. Postremò, quia effectus particularis per se dependet a cęlo, quare uariato cæli aspectu & syderum, quem omni puncto temporis variari necesse est, nō potest idem numero effectus produci. Verum de his satis.

An idē effectus numero potuerit ab alia cā vel alio loco & tēpore effici.

Nūc declarandū est, an effectus eiusdē speciei, possint produci a causis efficiētibus diuersæ speciei, vel etiam generis, quarū quælibet sit proxima & perfecta caussa ipsius effectus. Atq; hic locum habet insignis illa quæstio de genitis ex semine & ex putri materia, an sint eiusdē speciei; exempli caussa, An mus qui sine semine gignitur ex putri materia, sit eiusdem speciei, cuius est is qui gignitur ex semine alterius muris. Circa hanc quæstionem reperimus tres opiniones. Quidam enim putarūt omnia animalia tam imperfecta quàm perfecta, etiam ipsum hominem, posse gigni ex semine & ex putri materia. Alij censent, nullum animal eiusdem speciei posse vtroque illorum modorum gigni; sed quæcunque gignūtur vno modo, specie distingui ab his quæ gignuntur altero modo. Sūt ēt multi, qui arbitrantur animalia quidem perfecta, tantum posse gigni vno modo, nimirum ex semine, cuiusmodi sunt, leo equus, homo; Imperfecta verò qualis est mus, vermis, serpens, scorpio, vtroq; modo gigni posse: quinetiam sunt quædam imperfectissima, quę nō nisi ex putri materia generantur: ita vt sint tria genera animaliū, quorum quædam tantùm ex semine, alia tantū ex putri materia, non nulla vtroque modo generantur. Has

A igitur tres opiniones sigillatim discutere, ac dijudicare operæ pretium fuerit.

Quę generātur ex semine & ex putri materia, an sint eiusdem speciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ.

CAP. XVI.

Prima opinio est Auicennæ in libro quem scripsit de Diluuio, & a quibusdam etiam tribuitur Alberto; quā innuit Arist. in 2. Politi. ca 6. vbi re-B prehendens priscos legum latores, ait eos vel ex corrupto semine vel ex terra natos fuisse, & in Sect. 10. Problema 15. & Plato in Menexeno, & Philopon* in 3. de generatione animaliū nominant Sesicorum qui dicebat post diluuium homines fuisse renatos ex putri materia: potuerunt aūt hi fortasse sumere huius opinionis occasionem ex ijs quæ continētur in sacris literis, vel de formatione Adā, qui ex limo terrę a Deo fictus est, vel de generali diluuio. Quæ opinio his argumentis probari posset. Primò, eadē C est materia generationis, & nutritionis, sicut Aris. docet in 2. de Gene. text. 50. & in 2 de Anima. sed terra suggerit materiā qua possit homo nutriri, ut herbas & fructus: ergo potest ipsa quoque præbere materiam ex qua homo generari queat. Deinde, quicquid potest virtus inferior, potest etiam superior, si igitur uirtus quæ est in semine, cū sit particularis causa & ignobilior virtute cælesti, gignit hominē, cur nō idē facere possit cælum cum elementis? Postea, cælum potest afferre interitum homini, ergo etiā D eius generationem perficere, siquidem oppositorum eadem est ratio. Pręterea, ars imitatur naturam, sed ars quamlibet formam potest exprimere in diuersis materijs, vt formam hominis in ligno, argento, marmore; ergo similiter natura poterit quamlibet formam naturalē in diuersis materijs producere. Postremò, homo libere generat hominem, quare potest nō generare; & ex ea parte qua homo generatur ex homine, potest deficere species humana: cùm aūt impossibile sit eā simpliciter deficere, propte-

Mirabilis opi. Auicē. hominē et sine humano semine, naturaliter posse pcreari.

rea quod species cõtinent vniuersi perfe-ctionẽ, pręsertim aũt humana, quę ẽ omnium nobilissima, necessariũ est dicere generationem humanam, non solum ex semine hominis, sed etiam alio modo & ex alia materia effici posse. Itaque secundum hãc opinionem, fęmina nõ est per se necessaria ad generationem hominis, sed tantum per accidẽs, nimirũ propter locũ matricis, qualis locus extra fęminam, id est tam opportunus, tã commodus & conducens generationi, conseruationi, & accretioni hominis, donec in lucem edatur, non facilè reperiri potest.

Refutatio Auicennæ.

Verum hæc opinio indigna est Phylosopho, quippe qui nõ debet, vt est apud Aris. 8. Physi. tex. 15. & in 2. de Generat. tex. 42. quidquam asserere, quod nõ uel experiẽtia vel ratione aliqua probabili cognitũ habeat, & alijs suadere queat. At nulla experiẽtia docet hominem aliter generari posse naturaliter quàm ex semine; neque ab initio mundi vllus hominum (nisi forte Poetarum fabulis putemus habendã esse fidem) ex putri materia generatus est; & sanè quod nunquã adhuc factum fuit, physicè loquendo de ijs quæ ad speciem pertinent, plusquam verisimile est, neque deinceps aliquãdo futurum, ueque fieri posse naturaliter. Ratio autem reclamat, hominẽ ex putri materia generari posse: quomodo .n. tam uaria, subtilis, delicata & artificiosa tot membrorum & partiũ humani corporis compactio, cõformatio, distinctio, figuratio ex putri materia efficiatur? aut quis locus pręter matricem fęminæ, qui sit calidissimus, nõ igneo sed vitali quodam calore, & ab omnibus elementorũ cælique iniurijs tutissimus, reperiatur? Sed esto, generetẽ homo ex putri materia; at postquam est cõceptus & in lucẽ æditus, quo alimento nutrietur & sustẽtabitur? nõ enim quodlibet illi ætati cõgruit, & cũ homo permultos annos non possit per se sine adiumento parentũ vitam degere, quisnã ei ex terra nato, hæc necessaria adiumenta & præsidia præstabit? An natura quidem generabit ex terra, eũ autem generatum conseruare non poterit, sed mox interiturum deseret? quis hæc tam insipienter & impiè de natura vel potius de Deo qui est naturæ conditor & rector, loquentem ferat? Verum plura contra hãc opinionem disputare superuacaneum est; stultum enim est, vt ait Arist. attẽdere quid quisque dicat; & quidam lepidè ait, sapientes viros ambigere, vter stultior sit, is ne q stultè dicit, an qui stultè dicẽtem seriò refutare contendit. Nec verò quisquam miretur tam ineruditam, tã absurdam & incredibilem sentẽtiam cuiquam Philosopho probari potuisse; namq; non minùs verum quam scitũ est illud quod Cicero scribit in 2. lib. de Diuinatione. [Nescio, inquit, quomodo nihil tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo Philosophorũm.] Quare breuiter ad rationes huius opinionis respondeamus.

Solutio rationum opinionis Auicennæ.

Ad 1. Duplex est materia nutritionis, una remota, vt herba & fructus, altera proxima, ut sanguis; illam terra dare potest, hanc nõ potest, de qua tamen intelligitur id quod dicitur eãdem esse materiam nutritionis & generationis; ac licèt eadem sit materia generationis & nutritionis, quæ tamen generationi inseruit, & appellatur materia seminalis, multo purior, efficacior, & perfectior est, quàm alimentalis materia; cuius rei signum ẽ illud, quædam membra ex materia seminali a principio formata, si postea corrũpantur, frangantur, ac mutilẽtur, nõ posse rursus per nutritionem renasci aut reparari. Ad 2. Caussa uniuersalis, duplex est, una prima & simpliciter uniuersalis ut Deus, qui propterea q liberè agit; & infinitam habet uim ad agendum, potest quicquid ab agentibus particularibus & caussis secũdis efficitur, proximè sine illis efficere: altera caussa uniuersalis secunda, quæ est uniuersalis nõ simpliciter, sed tãtum respectu rerum sublunarium ut cęlũ, quę caussa tum quia est finitæ uirtutis & naturaliter operans tum quia per se est indifferẽs & indeterminata ad productionẽ cuiuslibet effectus particularis, nequit siue proximis & proprijs caussis particularibus, earũ effectus producere. Ad 3. Non ualet consequentia, nam multò plura, & maiora pręsidia necessaria sunt ad generandum hominem, quàm ad eum corrumpendũ. etenim si uuum quodlibet elementorũ exuperet cætera, potest homini exitiũ afferre,

afferre, at perspicuum est non posse hominem ex uno elemẽto generari. Ad 4. Inter naturam & artem multū interest, primum enim forma quā efficit ars, non est substantia, uel res quædam diuersa à subiecto, sed est uaria quædam determinatio, conformatio, & figuratio quātitatis, in qua ratio figuræ consistit. Deinde materia quæ accipit formam artificialẽ, non habet ad eam naturalem potentiā & inclinationem, quemadmodum est in septimo libro explicatum. Propter hāc igitur quæ est inter naturam & artẽ dissimilitudinẽ, fit, ut forma artificialis in diuersis materijs effici queat, naturalis autem minime. Ad 5. Coniunctio maris & fœminæ per quā semen exhibetur matrici, libere fit; at postquā matrix semen uirile complexa est, omnis illa operatio subsequens, per quam generatio hominis absoluitur, per se nō liberè sed naturaliter efficitur. Neque uero, quia initiū generandi in nostra est uoluntate atque potestate, ideò metuendum est ne ipsa hominis generatio aliquando deficiat. Etenim appetitus generādi, cuilibet homini naliter insitus & penitus infixus, acerrimus & incitatissimus est: isque post labefactatā, primi hominis scelere integritatem naturæ nostræ, multò etiā uehementior & effrenatior extitit; vt tam ardens procreandi cupiditas ne quando in cunctis hominibus omninò restinguatur, nequaquam sit pertimescendum. & sanè quod adhuc nunquam accidit, non est uerendum ne in posterum aliquādo contingat. quamuis si theologicè ac verè loqui uolumus, aliquando cessaturā esse generationẽ hominis minimè dubitandum est; post resurrectionem enim neq; nubent neque uxores ducent (vt ait Dominus) sed erunt uelut Angeli Dei.

An generatio hominis sit naturalis, an potius libere fiat & an possit aliquādo deficere.

Declaratur secunda opinio quæ est Auerrois.

CAP. XVII.

Altera opinio est Auerrois, quam is copiosè tractat in 8. Phys. com. 46. & in sua Paraphrasi super primum librū de Gener. animaliū c. 1. affir-

Opinio Auerrois generata ex semine &

A mans nullam speciem, seu uiuentium seu animaliū, posse generari ex putri materia & ex semine, & quæcūq; his duobus modis generantur, quāuis in speciẽ similia sint specie tñ inter se distingui. Hanc sententiam, tum ipse, tum eius sectatores confirmant multis rationibus. Prima ratio. Materia & Forma sunt ad aliqd, ita ut quemadmodum formæ differunt, sic necesse sit materias quę proxime ac propriè illis formis respōdẽt, diuersas esse, sicut Arist. ait i 2. Phy. tex. 26. sed putris materia & seminalis, iter se differūt specie, ergo formæ quæ ex illis educuntur,

B & in illis recipiuntur, non pñt esse eiusdem speciei. Ad hoc qui cōtra sentiunt, fortasse respōderent dupliciter. Primò, quāuis materia putris per se & a principio multū differat a seminali, tamen per virtutem caloris cœlestis, uel aliarū influentiarum, sic afficitur & temperatur, ut habeat temperationem quandam & cōstitutionem qualitatum, ualde similẽ ei quam materia seminalis habet in matrice, quamobrem non est mirandum si possit etiam similem formam recipere. Deinde, duplex est materia, una trāsiẽs,

C altera immanens, nihil prohibet eiusdẽ speciei esse diuersas materias trāseūtes, uelut sanguis efficitur ex carne, fructib⁹ & pane, similiter etiā ex materia putri & seminali, quæ sunt materiæ transeuntes, poterit eadem species produci. Materia autem immanẽs (dicerent forsitan illi) non est alia q̃ materia prima, si quidem omnis forma substātialis immediatẽ unitur materiæ primæ, atque cū materia prima, quæ est in corpore putri, & q̃ est in semine, sint eiusdem rationis, relinquitur animalia quæ generantur ex

D putri materia & ex semine, habere materias immanentes eiusdem speciei. 2. Ratio. Mus æquiuoce dr̃ de eo qui generatur ex semine & putri materia, ergo illi mures non sunt eiusdem speciei: consequentia satis per se manifesta est: Antecedens autẽ ita probatur, æquiuoca sunt quorum nomen est cōe, & ratio substantiæ diuersa, sed illi mures habent nomen Muris commune, definitionem autem substātialem diuersam, ergo &c. Minor pbatur, etenim materia necessariò ponitur in definitione rerū naturalium,

ex putri materia sẽper inter se distingui spe cie.

ve

ut est apud Arist. 1. de Anima text 16. & in 6. Metap. tex. 2. præsertim cum ſm eos qui huic opinioni aduersantur, materia sit pars quidditatis, ergo si ẽ diuersa materia, impossibile est eandem esse q̃dditatem & definitionem; cum igitur illi mures ex diuersis materijs existant, non possunt eandẽ habere quidditatem. Ad hoc quid responderent aduersarij, facile coniici potest ex superiore responsione; dicerent. n. licèt materiæ, quas uocãt trãseuntes, in illiusmodi animalibus sint diuersæ speciei, materias tamen manẽtes, quæ propriæ pertinent & adhibentur ad definitiones rerũ naturalium, unius eẽ speciei. 3. Ratio. Connexio effectus cum suis caussis, per se necessaria & immutabilis est, alioquin tolleretur scientia siue quæ demonstratione, siue quæ definitione cõficitur; siquidem scire definitur rẽ cognoscere per causam propter quam res est, & quod nõ contingit aliter se habere; at illi mures cum tam ex materia putri, quàm ex seminali generari queãt, cũ neutra materia habent cõnexionem quę sit necessaria per se. 4 Rõ. Generatio muris ex semine, fit secundum naturam, ut patet, ergo fit uel semper uel ut plurimum, sic n. Arist. in 2. Physi. & in 1. de Cęlo definit id quod est ſm naturã; ergo oppositum huius, est præter naturam, & raro, ac per accidens cõtingit; sed mures, qui gignuntur ex putri materia, ita frequenter & per se generantur sicut illi qui ex semine, hoc igitur est manifestissimum signum, hos & illos non esse eiusdem speciei. 5. Ratio. Vnius naturę unus est modus generationis, ergo diuersus modus generationis arguit diuersas naturas. Antecedens innuit Ari. in 1. li. de Gener. animal. c. 1. 6. Ratio. Natura nihil frustra & superflue facit, nec facit per plura, quod põt facere per pauciora: ergo si eadem species animalium generari põt ex semine & sine semine, alter istorum duorum modorum erit superfluus, cum unus illorum sufficiat. Si dicãt, id facere naturam propter maximam sollicitudinem, quam habet de conseruatione hmõi animalium; id sane ridiculum est, nã multò ęquius esset istiusmodi curam & sollicitudinem habere de animalibus perfectioribus, quæ tamen non nisi uno

A mõ generãtur. Si dicant, hoc idcirco fieri, quia perfectorum animaliũ præstãtia non patitur ea generari aliter q̃ ex semine. Nec id profectò satis firmum est, nã si sunt aĩalia quædam imperfectissima, q̃ tantùm generãtur ex putri materia, & alia quędã perfectissima, quæ nõ generantur nisi ex semine, & ad horũ animalium propagationem & conseruationem vnus tãtum generationis modus sufficit, cur non item ad murium speciem propagandam & conseruandam una generationis ratio sufficiet; sed oportuit naturam ad eorum propagationem atq; conseruationem, duplicem generandi modũ adhibere? 7. Ratio. Mutationes differentes spẽ, (B) habent terminos ad quos differentes specie, unitas. n. & distinctio specifica motuum, auctore Arist. in 5. Phy. sumitur ex terminis ad quos tendunt, sed generatio ex putri materia, & generatio ex semine, sunt mutationes inter se specie differẽtes, ergo termini earũ different specie, quare animalia quæ illis duobus modis generantur, erunt diuersæ spẽi; minor ita ꝓbatur, termini a quibus procedunt illæ duę generationes specie differunt inter se, nã, ut sępe dictum ẽ, mate(C)ria putris & materia seminalis, nõ possũt esse unius speciei, ergo similiter etiã termini ad quos tendunt, specie differẽt: ꝓbatur consequentia. Primò. Terminus a quo, est contrarius termino ad quẽ, omnis. n. mutatio, ut dicitur in 1. & 5. Phys. fit ex contrario in contrarium. Deinde. sicut Ari. docet in 1. li. de Cælo, & 10. li. Metaph. vnum vni tantummodo est contrarium. nec vni rei possunt esse duo cõtraria, quę specie differant: cum igitur terminus a quo generationis ex putri (D) materia, & terminus a quo generationis ex semine, inter se specie differãt, & vterque illorum sit contrarius suo termino ad quem, si termini ad quos tendunt illę duæ generationes essent unius speciei, iam tunc uni, duo quę sunt diuersæ speciei, essent contraria. 8. Ratio. Forma cognoscitur ex operatione, nã quæ habent formam, & naturam eiusdem speciei, similes quoque habent operationes; sed animalia quę nascuntur ex semine & ex putri materia, dissimiles habẽt operationes, ergo non sunt eiusdem speciei: probatur

A batur minor, animal natum ex semine, per se hét uim generandi, & quidé generandi sibi simile, animal aūt ex putri materia natum, aut nihil omnino generat, sicut Ari. docet in 2. de anim. te. 34. his verbis. [Generare est naturalissimū operum quæ in uiuentib. sunt, quæcūq; perfecta, & non mutilata sunt, aut generationem spontaneam habeant.] Cuius generis eé cōstat ea quæ oriūtur ex putri materia: aut si generat aliquid, id nec est eiusdem speciei cū generante, nec hēt uim aliud qdpiā amplius generādi. Nā qđ generatū ab eo qđ productum est ex putri materia, si esset eiusdē speciei cū illo, haberet

B quoq; eundem modū generationis, quare sicut illud ex putri materia genitū é, ita hoc gigni debuisset; uel sicut hoc ex semine natū est, sic illud nasci oportuisset; quę sunt. n. eiusdē speciei, unū habēt similēq; generationis modū. Præterea, si hoc qđ generatū est ab eo qđ fuit productū ex putri materia, ét generaret aliud qdpiā, uel hoc esset eiusdē speciei, at nō hēt eūdem generationis modū cum primo generante, uel esset diuersæ speciei, & sic generatio specierum procederet in

C infinitū. Atq; tota hæc argumentatio, eisdē ppemodū uerbis tractatur ab Aris. in 1. lib. de Gen. anim. c. 1. quo in loco ita scribit. Quæ non ex coitu, sed ex putri materia oriunť, ea generāt quidē, sed genus diuersum, quodq; prodijt, nec mas est, neq; fęmina; qđ iusta euenit rōne; nā si ex coitu eorū, quæ nō ex animalib. orta sunt, aīalia orirentur, hæc si eiusdē generis essent, primū quoq; parētū ortū talē esse oporteret: qđ recte ita cēlemus, quādo sic euenire in cæteris aīalibus patet. Sed si dissimilia qdem, sed quæ coire inter se possent gignerentur, rursus ex

Nota praeclarā hanc sententiam et doctrinā Arist.

D his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, idq; in infinitū procederet. At natura infinitū uitare solet, infinitū. n. fine caret: natura āt semper finē quærit.] Ac ne putetur Ari. hoc in loco id fortuito dixisse, vel probabiliter tantùm, ut quidam nostræ memoriæ scriptor ait, dispu tare eādem planè sententiam similibus penè uerbis expressam reliquit in 5. lib. de Histo. animal. c. 1. hoc modo scribens. [Quę per se, uel in animali, uel in terra, uel in stirpe, uel etiam in eorum ipsorū partibus creantur; eademq; maris, ac fœminæ sexu distincta sunt, iis coeuntibus gignitur quidem aliquid, sed ex quo nihil amplius gigni possit. v. g. Coitu pediculorum, lendes dictæ procreantur; muscarum, vermiculi; pulicum, genus pediculorum ouium speciē referens; ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud vllū animal, sed id quod sunt, sordes tantū existūt.] Hæc & si quæ sunt alia afferri possunt, quasi firmamenta & præsidia, ad opinionem Auerr. muniendam atque confirmandam.

Explicatur tertia opinio.

CAP. XVIII.

TERTIA opinio est, quemadmodū animalia perfectissima tantùm generātur ex semine, & imperfectissima tantū ex putri materia, ita quæ media sunt, ſm eandem speciem propagari posse tam ex semine quàm ex putri materia. Hanc opin. sequitur D. Thom. in 7. Metaph. super tex. 23. & fere probatur a Theologis & Latinis Philosophis, præsertim huius temporis; quę sententia his posset argumentis persuaderi. Prima sō sit hæc. Arist. in 7. Metaph. tex. 23. docet sanitatem effici posse ab arte & a casu, si cut a natura fiunt quædam animalia tā ex semine quàm sine semine; quæ similitudo vel exemplum, nihil plane valeret, nisi animalia quæ gignuntur ex semine & sine semine, essent eiusdem speciei, namque manifestum est sanitatem quæ ab arte efficitur, non distingui specie ab ea quę casu quodam sine arte contingit, idem quoque innuit Ari. paulò infra hunc locum tex. 31. Deinde, in Proble. Sect. 10. Problemat. 64. Arist. ponit hanc quęstionem. Cur animalium alia non solùm coitu sed etiam spontè naturæ procreantur, alia coitu dumtaxat proueniunt, ut homo & equus? quam soluit, dicens id ob eam caussam accidere, quia illorum animalium generatio breui tempore absolui potest, quocirca nihil prohibet ea ex putri materia nasci; horum autem procreatio lōgissima est, atq; operosissima; quo fit ut ex putri materia

Egregia huius opinionis confirmatio.

teria fieri nequeant. Quis nō uidet, si nō sunt eiusdem speciei quæ generantur ex semine & putri materia, & ipsam quæstionis propositionem sophisticam, & solutionem eius futilem ac friuolam esse? Præterea, Theophrastus in 1.li.de Plantis cap. 1. scribit plantarum & animaliū in eo similem esse rationē, quòd in utroque genere, quædam tantùm generātur ex semine, quædam tantùm sponte naturæ sine semine, quædam autem utroque modo. 2. Ratio. Quæcunque indicare solēt unitatem formæ specificæ, ea omnia cernūtur in huiusmodi animalibus, quę ex semine & sine semine nascūtur, ergo ipsa sunt eiusdem speciei; probatur antecedens; nam est in illis similis color, figura, magnitudo, motus, distinctio membrorum, est idem ingenium, sunt ijdem mores, est eorū inter se congregatio atque consociatio, easdem res expetūt ac persequuntur, eosdemque oderunt, atq; fugiunt hostes; similiter etiam generāt, frequens.n. testatur experientia, in nauibus recēs extructis in quibus nulli erāt mures, postea in media nauigatione plurimos reperiri, ex his deinceps magnam eorum copiam propagari; cōstat autem primos illos mures nō aliunde quàm ex putri materia generari potuisse. 3. Rō. Si quid obstaret quo minus animalia, quæ ex semine & sine semine generantur, essent eiusdē speciei, illud profectò in primis esset, quod unius naturæ unus tantùm uidetur esse debere modus generationis, & quia frustra multas & diuersas generādi rationes natura instituisset, cū ad cuiuslibet speciei propagationē atq; cōseruationem una sufficiat; uerum hæc ratio infirma est: etenim multa sunt in naturā, quæ concessu atque confessione omnium, cū unius sint speciei, unde procreantur, sicut ignem effici uidemus, & ab igne, & a lumine ꝓpter radiorum reflexionem, & per motum, & ex conflictu attrituque duorum corporum. 4. Ratio. Minùs probabile est, eandem naturæ rei que speciem & a natura & ab arte effici, q̄ ab eadē natura diuersis modis ꝓcreari, sed potest eadem res effici a natura & ab arte, etenim alchimistæ pro certo habent, & alijs persuadere conātur, uerum aurum opera, & arte scientiæ alchimisticæ posse ab ipsis effici, nō secus quàm a natura efficitur in aurifodinis ui agentium particularium, & beneficio uirtutū cælestium; ergo multo probabilius est, idem animal diuersis modis a natura generari posse.

Responsa Auerroistarum ad rationes tertiæ opinionis.

Cæterum ad hæc, Auerroistæ ita respondēt; cum Arist. ait eadem animalia generari utroque modo, significare non eadem specie infima, sed subalterna, uel appellare eadem quia propter magnam eorum similitudinē sic uulgo existimātur; nec debere aiunt sententiam Aristo. spectari ex ijs locis ubi hac de re perfunctoriè & uelut exempli caussa loquitur, sed ex ijs, ubi ex professo agit, qualis est locus ille de quo supra diximus in 1. lib. de Generat. animal. c. 1. negant etiā animalia, quę sunt ex putri materia, habere facultatem generādi sibi simile, quippe cum hoc ipsum neget Aristo. in his locis quæ supra commemorauimus; nec contra hoc est ulla experientia, nā quod de muribus in naui genitis atque propagatis dicunt, nullam fidem facit; etenim sicut priores illi mures sine semine nati fuerūt, sic etiam posteriores simili generationis modo procreari potuerunt, quā etiam ob caussam credendum est tātam illam murium copiam extitisse. Iam uerò, quod aiūt ignem multis modis generari posse, non habet magnam uim contra secundam opinionem; siquidem ualde dissimilis ratio est imperfectissimarū specierum, cuiusmodi sunt elementa, quorum formę substantiales immediatè sunt in materia prima, & parum distant a qualitatibus primis, earūq; productio nem in materia, naturali quadam cōsequentia & connexione consequūtur; atque earum specierū q̄ inter perfectiores mundi formas numerant, in quibus continētur animalia. His accedit, ꝙ uaria & multiplex generatio ignis maximè necessaria erat, propterea ꝙ ignis necessarius est ad generationem, cōseruationē, perfectionem, cunctasque omnium mixtorum operationes, præsertim cū ignis ille elementaris qui supra cætera elemēta residet cęlo proximus, non tam facilè ad generationes mixtorum descendere, & concurrere possit. quod uerò dictum est uerū aurum, sicut a natura efficitur, sic

Sententia authoris de præsenti quæstione.

sic etiam per artem alchimisticam effici posse, hoc ipsi cōstanter negant. Hæc igitur de præsenti quæstione tam variè ac subtiliter, in oēs partes a Philosophis disputantur. Nobis autem sicut facilè est primam opinionem tanquam falsam, & absurdam cōdemnare, ac repudiare, ita difficillimum est, vtra duarū posteriorū probabilior sit, propter paria ferè vtriusque opinionis rationum momenta, iudicare. sed nescio quo modo fit ut nos tertia opinio magis ad se trahat; quāquam non sumus ignari, totam huius controuersiæ explicationem ex ipsa experientia pręcipuè pendere; si.n. experiēdo cōpertum fuerit, mures. v.g. qui sunt ex putri materia, generare aliossibi similes, nō aliter quàm eos qui nati sūt ex semine, nulla erit cā cur negetur illos esse eiusdem speciei cum alijs: sin autem è cōtrario rem se habere experientia declarauerit, id erit magno argumento inter huiusmodi animalia esse distinctionē specificam. Verùm, quoniam in ultima rōne tertiæ opin. dictum fuit, uerum aurum, quemadmodum efficitur a natura, sic ēt effici posse ab hominibus ea arte quam vocant alchimisticam; de hoc ēt in præsentia dicendum est, non solùm vt exploratum sit an quod in illa ratione positū est, & vulgo iactatur verum sit aut falsū; sed etiam, vt cognoscatur an quilibet effectus qui a natura efficitur, similiter ēt possit ab arte confici: quę res maximè pertinet ad eam quam de caussis instituimus tractationem.

An possit uerum aurum effici per artem alchimisticam; ac primò quod non possit effici, opinio multorum exponitur.

CAP. XIX.

Auicenna.

AVicenna in quibusdam suis commentarijs in libr. Meteororum, ut refert Ægidius in 3. Quodlibeto q.8. de alchimistico auro, ita scripsit, [sciant artifices Alchimiæ, spēs metallorum transmutari non posse, quamuis similia illis fieri possint; & quamuis Alchimistæ queant tingere ipsum ęs colore quo volunt, donec sit multum simile auro, & abstergere immūditias plumbi, ita vt videatur argentum, semper tamen secundū substantiam manebunt ęs & plumbum.

Auerroes.

Auerroes in Paraphrasi super primū librum pe Gener. anim. explanando primum caput in eandem sententiam hæc scribit [similiter etiam si datur aliquid artificiale valde simile naturali, tanta poterit esse simiiitudo, q̄ existimabitur eē idem specie, etsi ars Alchymiæ habet esse, hoc est quod potest fieri in ea] & ibidem Auer. declarat sicut se habent mures ex putri materia ad mures ex semine, (inter eos.n. est tanta similitudo, vt quamuis reuera inuicem differāt specie, tamen vulgò putentur esse eiusdem speciei) ita etiam aurum alchymisticum se habere ad verum & naturale aurum. Idē sensit Auicenna, cuius uerba paulò infra memorabuntur, initio capitis proximè sequentis.

D. Thom.

D. Thomas in Secunda Secundæ conditionaliter loquens de auro alchymico q.77. art.2. ad primum ait, [si aurum, q̄d fit ab Alchymistis, non sit uerum & tale, quale fit a natura, eius uenditionem pro uero fraudulentam & iniustam eē; sin aūt fiat uerum aurum ab Alchymistis, id licitè pro vero auro uēdi posse, nihil enim prohibere artem utēdo caussis naturalibus, naturales & veros effectus producere.] Sed quid ipse simpliciter, & absolutè sētiret de auro alchymico, satis pspicuis uerbis declarauit in 2. Sent. d.7.q.3.ar.1. ad quintū ita scribēs. [Pōt q̄dem ars uirtute naturalium agentiū aliquas formas substantiales inducere in materiam; sunt tamen quædam formæ quas nullo modo ars potest efficere, q̄ propria actiua, & passiua earum, non p̄t inuenire atq; adhibere, sed bene aliquid simile illis efficere; sicut Alchymistæ faciunt aliquid simile auro quātum ad accidētia exteriora, sed tamen nō faciunt verum aurum, quòd forma substantialis auri, non est per calorem ignis, quo vtūtur Alchymistæ, sed per calorem solis in loco determinato, ubi uiget virtus mineralis; & ideo tale aurum non habet operationem

rationem cõsequentem speciem;& simi liter in alijs quæ eorũ operatione fiunt.

Egidius.

Egidius in 3. Quodlib. q. 8. affirmat Archymistas posse quidẽ facere metallũ aliquod, quod tantum constet ex permi xtione aliorum simplicium metallorũ, cuiusmodi est electrum,qđ dicitur constare ex tribus partib⁹ auri & una argen ti;& quia sæpe in uenis metallicis unum metallum cõfunditur & permiscetur cũ alio,Alchymista per actionẽ ignis segregando & separando aurũ,quod erat permixtum cum alio metallo,uidebitur de nouo facere aurum;tãtum autem abest, ut possint uerũ aurum facere,ut ne simile quidem uero auro ita effici queat, ut non possit aliquo mõ dignosci & discerni.Porrò existimat Egidius aurum alchymisticũ non posse sine peccato uẽdi pro auro naturali: nõ solum quia incertum pro certo, & falsum pro uero uenditur, sed etiã quia in medicinis adhibetur aurum ad confortandum cor, & morbos quosdam profligandos; maximũ autem periculum esset, ne aurum alchymisticũ propter diuersam rationem constitutionis, nimium lęderet complexionem humani corporis,eique insigne aliquod detrimentum afferret. Quòd autem uerum aurum confici nequeat ab Alchymistis,Egidius ita probat,uel potius declarat. Cernimus in unoquoque genere entium,quædam illius generis esse perfecta,alia uero imperfecta; perfectorum autem generationem, esse determinatã tam secũdum principium actiuum & secundum materiam,quàm secundum locum in quo fit; Imperfectorum autem, minimè:exẽpli caussa,in genere animalium,quæ sunt perfectiora,ita se habent natura, ut equus nõ generetur nisi ab equo,& ex sanguine mẽstruo equæ & intra matricem eius;at mures possunt generari ex semine & sine semine, ĩtra matricem & extra.Idẽ perspicitur in plantis; idem similiter contingit in elementis,nam purus ignis elementaris, nec generari,nec conseruari potest, nisi in suo loco naturali,idest in concauo lunæ;ergo similiter etiam eueniet in metallis; quare cum aurum sit perfectissimũ omnium metallorum, habebit determinatum agens,& materiam,& locum natu-

Egidius negat aurum chymicum licitè uendi posse pro uero.

A ralem, idest propriam uenam quæ latet intra sinum & uentrem terræ,extra quẽ locum, aurum nullo modo confici possit.Neque ualet illud quod posset afferri contra hoc quod diximus:uimirũ si mures qui sunt perfectiores auro, possunt generari extra matricem, multo magis aurum effici poterit extra suum locum naturalem:&, si serpentes fuerunt arte magica producti a Magis Pharaonis, ut legimus in Exodo, cur non etiam poterit effici verum aurũ industria, & beneficio artis? Hoc inquam non ualet,nam eadem ratione probari posset,cum mus B sit perfectior qualibet plãta, & mus generari queat sine semine, quamlibet & plantam posse absque semine procreari; quod falsum est,nihil ergo prohibet qđ est imperfectius alio simpliciter, esse pfectius illo secundum quid. Quamobrẽ ꝙ aurum requirat determinatum locũ suæ generationis, nõ arguit ipsum simpliciter esse perfectius aliquo aĩali, sed tantùm secundum quid.Hęc ex Egidio.

Conciliator.

Conciliator in differẽtia 209. Sic ait. [Metallũ nõ potest fieri per artem, & in aliud transmutari;cum ars solum faciat C permutationem in accidentibus, nõ aũt in substantia;uel fortasse si possibile est, tamen id est homini ignotum, unde Cõment.3.de Anima ait,dicitur de multis artificijs, ꝙ uidentur esse possibilia, sed sunt caussarum ignotarũ. Vt v.g.Alchymia,etsi talis ars constituaẽ,fortasse hoc erit per accidens, & inspiratione diuina potius q̃ artis humanæ sapientia. Non enim(iuquit Conciliator)ars eo peruenire potest, ut agẽtia & materiam, cum tẽpore,modo & alijs circũstãtijs,sciat ita proportionare,ut inde nouum cõsti-D tuatur metallum. Quòd si apparẽter videatur,id erit,quia ars fallaciã eius humano ingenio neqt detegere. Vnde aurum arte constructum,uim non puto habere confortandi cor sicut habet aurum a natura productum.Fideles mihi tamẽ experti dicunt argentum decoctione p artem fieri uerũ,non tamen uidetur apparẽter lucrari,probationibus omnibus quibus utuntur, exploratum.]

Quidã rerũ metallicarum peritissimi, de quibus etiã subtiliter & accuratè scri pserunt,affirmant,primũ atq; summum

fua-

fundamẽtũ quo nititur ac sustẽtatur ars Alchymiæ, nullũ esse: quo licet ĩtelligere ipsam artẽ (si tñ ars dicẽda est quæ in se nihil ueri & certi habet) inanẽ & fallacẽ esse. Etenim Alchymistę putãt, materiã oĩum metallorũ esse sulphur & argentũ uiuũ, quamobrem profitentᷣ se ex uaria sulphuris & argẽti uiui inuicẽ permixtorum temperatione, posse quodlibet metallũ efficere, in quo sanè uehemẽter falluntur; nã si sulphur & argentũ uiuũ est materia auri & argenti, ergo in uenis in quibus generatur aurũ & argentũ, apparerent aliqua uestigia sulphuris & argenti uiui, similiter ẽt in uenis sulphuris, & argenti uiui, reperirentur aliqua indicia auri uel argenti; sed ipsi, qui totã penè uitam curiosissimè lustrandis & cõsiderandis uenis, locisque metallorũ, cõsumpserunt, nũquã tale aliquid reperire potuerunt. quare falsa est opinio Alchymistarum, & aurum qđ ab ipsis fit ex sulphure & argento uiuo, non est uerum aurũ; nõ enim, ut dictum fuit, talis est materia veri & nãlis auri. Aurum aũt qđ fit ab Alchymistis, licet simillimum uideatur uero auro, falsum tamẽ esse multis modis cognosci & iudicari potest; nempe uel ex pondere; uel ex eo, quia nõ sustinet uim ignis; uel ex quia iniectum in vrinã, amittit colorem suum, uel quia non est ductile in tenuissimas laminas; uel deniq; q̃a non habet naturalis auri proprietates, quarum in primis illa commendatur, cõfortandi cor humanum. Hęc illi.

Nõ eẽ materiam omnium metallorũ sulphur & argentum uiuum.

Cardanus.

Cardanus li. 17. de subtilitate hęc scribit; [Sũt verò chymica inuenta, uitrũ ducere in longissimas lineas, tenax aut prædurum efficere posse. Vidi ego dudum, sphærã exiguã ex uitro, quæ omni conatu illisa solo lapideo, non comminuebatur, sed resiliebat ad trabes. Eiusdẽ facultatis chymicę est, uitrũ albis lineis interstinguere, cælare in eo imagines, falsas fabricare gemmas, purgare caphuram, metalla miscere, immutare: aut nobiliora imitari.] Exempla uerò fallacis Alchymiæ, uide apud eundem in 10. lib. de Varietate rerũ c. 51. quo in loco etiã hæc subiungit, [Aurũ, & argentũ facere, seu ex alijs metallis ea conficere, aut gemmas factitare, aut uiliores in nobiliores trãsmutare; nemo nõ optare debet ut sciat. at quid horũ fieri possit, difficile scitu ad modũ est; & si hoc etiã sciuerimus, lõgè difficilius est scire, quõ fiat. Quæ autem ab Alchymistis fiunt, ea uel ad uoluptatem pertinent, uel ad usum; ad uoluptatem sunt gemmæ, & metalla nobiliora; ad usum tincturæ, colores, materiæ uasorum & alia similia. Circa quodlibet autẽ horũ, tria excogitari possunt. uel ut fiãt, quod maximũ est; uel ut purgentur; uel ut perficiantur. Horum primum, de metallis, adhuc sub iudice lis ẽ, an fieri possit: ſm & tertium, fermè inuẽtum est ad summã perfectionẽ. ac licèt ars chymica non faciat uerum aurum, quatuor tamẽ præstat magnas utilitates. Prima est, q̃a potest unum metallum facere simillimũ alij, ut ferrum æri, æs auro & argẽto; idque clarius apparet in gemmis. Scđa. Cũ id, quod in aliqua potẽtia cõtinetᷣ, ꝑ vim ignis excitat, extrahit, & ad perfectionẽ perducit. Tertia. Cum ea quæ superflua sunt, ui sua absumendo detegit, ut cũ ex chalce alumẽ excipitᷣ, qđ nõ genitum est vi ignis, sed exceptum; ita fit id qđ uocãt multiplicationẽ, cum ex terra ipsa q̃ aliquid cõtinet, qđ cõtinetᷣ excipiũt. 4. Ars chymica ui ignis multas facere potest cõpositiones, atq; separationes, nõ minus utiles & lucrosas ijs, q̃ ab Alchymistis tam anxiè quæruntur & ambitiosè ꝓmittuntur transmutationibus.] Hæc Cardanus, ex quibus uerbis perspicitᷣ eum arbitrari chymisticam illam auri generationem, uel esse impossibilem, uel propemodum impossibilem.

Inuenta et opera artis chymicæ.

Vtilitates artis chymicæ.

Declaratur opinio eorum qui defendunt Alchymiam.

CAP. XX.

Opinio Auicennæ.

Albertus in libro suo 3. de Mineralibus cap. 9. hanc de facultate Alchymiæ quæstionem pertractans, primum exponit sñiam Auicennæ, quæ fuit hæc, [Sciant (inquit Auicenna) artifices Alchymiæ species metallorum permutari non posse, quamuis aliquid illis simile fieri possit; quod. n. differentia specifica aliquo tollatur ingenio, nõ credo possibile, sed expoliatio accidẽtium nõ est impossibilis, uel saltẽ diminutio eorũ: non. n. permutãtur species metallorũ

nisi

nisi priùs in primam materiã metallicã reducantur, & sic iuuamine artis deducantur in speciẽ metalli, quod uoluerit: Atque idem quoque sensisse ait Hastem Philosophum præcipuum in physicis, & in mathematicis. Deinde Albertus subiungit ea quæ sequuntur. Oportet nos dicere Alchymicos peritos, non aliter operari quàm peritos medicos, qui per medicinas purgatiuas purgant materias corruptas & nocentes sanitati, & postea per remedia cõfortãtia naturã iuuãt uirtutẽ naturalẽ, ut digerendo, sanitatẽ inducãt quæ sanitas est effectus & naturæ & artis; sed illius effectiuè & principaliter, huius autem organicè & instrumentaliter; sic Alchymistæ primò bene purgãtes materiã argẽti uiui & sulphuris in sitã oĩbus metallis, confortant; deinde deducũt virtutes elemẽtares & cælestes tali materiæ inhærẽtes ad proportionẽ mixtionis metalli, quod intendunt inducere, & tunc ipsa natura operatur & non ars nisi organice iuuãdo & expoliẽdo ut diximus; & sic uerũ aurũ & argẽtũ educere & facere uidẽt: qđ.n. uirtutes elemẽtares & cælestes faciũt in uasis naturalib. hoc etiã faciũt in uasis artificialibus, si artificialia formẽtur ad modũ uasorũ naturaliũ: & quod facit natura calore solis & stellarũ, hoc faciet ars calore ignis, dummõ sic cõtẽperẽt ut nõ excedat uirtutẽ semouentẽ, & informantẽ q̃ est in metallis: huic.n. cælestis inest uirtus, q̃ primò cõmiscuit eam, & hæc inclinatur ad hoc uel ad illud p̃ artis iuuamen. Alchymia igitur per hũc modũ procedit, idest corrumpens unũ a sua specie remouendo, & cũ iuuamine eorũ, quæ in materia insunt, alterius speciẽ inducẽdo. quare omniũ operationũ alchymicarũ melior est illa, quæ procedit ex eisdẽ ex quib. procedit natura; sicut ex purgatione sulfuris, per decoctionẽ & sublimationẽ & ex purgationem argenti uiui, horumq; bona p̃mixtione cũ materia metalli, in his .n. & ex uirtutib. horum, oĩs metalli species inducitur. Qui autẽ per alba albificaut, & per citrina citrinãt, manente specie prioris metalli in materia, proculdubio deceptores sunt & uerum aurum atque argentum non faciunt; & hoc modo ferè oẽs uel in toto, uel in parte procedunt. propter quod ego experiri feci aurum alchymicũ qđ ad me delatum est, & postquam sex aut septem ignes sustinuit, tandem ampliùs ignitum consumitur & perditur & quasi ad fæcem reuertitur.] Hæc Albertus. Ecce supradictis uerbis Albertus, non solum docet uerum aurum posse fieri per alchymiam, sed ẽt quis modus eius sic efficiendi sit possibilis & q̃s impossibilis, manifestè declarat.

Sñtẽtia Alberti Mag.

Quidam Ianus Lacinius, qui de facultate chymica in transmutandis metallis multa disputauit, eiusque disputationis summã memorat Cardanus loco supradicto, probat arte chymica posse confici uerum aurum his rationibus. Primò, metalla sunt quædam pura & concocta, ut aurum & argentum; quædam cocta, sed impura, ut æs, ac ferrum; quædam cruda, & impura, ut utrumq; plumbũ; sed impura repurgari, cruda cõcoqui possunt; igitur ex ære, ferro & plũbo, aurũ, & argentum fieri potest. Quod autem talia concoqui possint, demonstrat ex sententia Aristo. 4. Meteor. ubi de concoctione agit. De purgatione dubium nõ est, quippe cũ proprium sit ignis separando purgare. Deinde, propinquitas, paruumque caussarum discrimen, hoc idem suadet, cum ab iisdem omnia fiãt. Supponit autem omnia metalla cõstare sulphure & argento uiuo, quæcunque uerò similia sunt, facile inuicem transmutantur; eoque magis, quod natura uidetur semper perfectissimum intendere in omni genere uelut aurum; q̃ igĩt imperfecta sunt, artis beneficio perfici posse uidẽtur; tum ut ad finem, tum ut ad motus ipsius perfectionẽ perducant. Postea, si ars auctore Arist in 2. Phy. & 4. Meteor. est imitatrix naturæ; cum natura concoquendo purgandoque ex sulphure & argento uiuo, aurum argentumque perficiat, cur non etiam idem simili ratione operans ars, possit efficere? Ad hæc, ea dici debent secundum naturæ ordinẽ copulata, & inuicem transmutabilia, quæ non habent omnino diuersas operationes, sed easdẽ, in eo tantùm differentes, quòd quædam habent eas imminutas & imperfectas, uelut fœtus, infantis comparatione, ouum pulli, aurelia papilionis. At plumbum, æs, ferrũ, argẽtũ, nullas habẽt operatio-

Quinque rõnes p̃ Alchymistis.

nes

nes ab auro distinctas, sed quas illud habet, vtpote liquescere, duci, graue eē, nitere, ignibus resistere; easdē habent hęc, sed uitiatas & imminutas, non.n. ita splēdent, non sunt adeo grauia, minus resistunt ignibus, non tota liquescunt, non tam tenuiter ducuntur; igitur hæc dici debent aurum imperfectum, & beneficio artis perduci queunt ad perfectionē auri. Atque hoc putat Cardanus esse maximum argumentum quod pro Alchymistis afferri possit. Postremò, idem astruit exemplo ranarum, quæ statim ob præparationem materiæ, ex puluere generantur. Sunt autem ranę perfectiores auro, & vt animalia perfecta, non solum partium similarium compositione, sed etiam instrumentorum conformatione indiguerunt. Auicennam quoque citat dicentem, vitulum in nubibus generatum semiuiuum excidisse inter imbres. Generantur etiam ex iuuenculo strangulato apes, ex Basilico scorpiones, ex elixatura Anatis sub dio expositæ bufones, ex Asinis vespæ, ex equis scarabæi, ex multis locustæ; aquæ, quibusdam in locis conuertuntur in lapides: aer concussus inter duriora corpora, repēte transit in ignem, fumus metallorum præcipuè plumbi, cogit argētum viuum, cortex mali punici ferrū mutat in chalybem. Si igitur hæc tam admirāda & penè incredibilia fieri possunt, atq; adeo quotidie fieri uidemus, cur incredibile uideatur, posse ab Alchymistis uerum aurum cōfici? Hæc ille disputat pro Alchymistis.

Antonius Mirandulanus Philosophus nostræ memoriæ præstans & in Aristotelis doctrina excellenter uersatus, in illo suo opere, quod scripsit de Euersione singularis certaminis, li. 19. sect. 7. hāc de Alchymistis sententiam pronuntiat.

[Dicimus veram esse Alchymistarum opinionē, quod aurum possit fieri & ab arte & à natura, quia trāsmutare possunt argentum viuum & alia quę ad id requirūtur, ita ut fiat eadem materia: sicut nō solum a natura sed etiam ab arte animalia, ut scorpiones generari possunt. Verū quia illud aurum fit rarissime & cū maxima difficultate, multa enim quæ ad id concurrunt, facillime impediri possunt, idcirco non uidetur fieri posse; sed rei difficultas non arguit impossibilitatem. Non est autem danda opera illi arti, non quia non sit vera, sed quia tantę est difficultatis, ut sit utilius eā omittere, quàm exercere: & multi quidem ditissimi ad magnam inopiam redacti sūt, propterea q; maximis sumptibus impensis, uel nunquam assecuti sunt quod hęc ars pollicetur, vel certe rarò, & parum, ita ut sumptus longe maior sit lucro, quare satius est aliis artibus certioribus operam dare, quæ maiori ex parte finem suum præstant, quàm huic quæ rarissimè propter res naturæ absconditas, finem suum assequitur.] Hęc Mirandulanus.

Explicatur breuiter opinio authoris.

CAP. XXI.

Sētētia auctoris de auro alchumistico.

Nobis autē propositam quęstionem philosophicè considerantibus atq; perpendentibus tria uidentur hac de re ualde probabiliter dici ac affirmari posse; unum est, nullam esse rōnem Philosophicam, vel necessariam, uel etiam admodum probabilem, qua demonstretur rationem chymicam efficiendi uerum aurum, esse impossibilem. Cur enim putetur impossibilis? An quia nihil eorum quæ fiunt a natura potest fieri ab arte? at hoc in generatione multorum animalium, aliarumque rerum quæ opera & ministerio artis non secus generantur quàm à sola natura, falsum esse cognoscitur. An quia (ut uolebat Egidius) nihil eorum quę sunt in suo genere perfectissima, potest produci nisi uno modo, idest solum ab agēte suo naturali? Verum si Egidius verisimili aliqua ratione hoc comprobaret, aliquantulum fortasse ualeret ad persuadendum: cum autem nullam huius rei probationem afferat, qua facilitate ab eo id dicitur, eadem planè a nobis contemni ac reiici potest. An denique quia aurum natuale generatur uirtute caloris cęlestis, aurum uero chymicum efficitur a calore igneo, qui duo

X calo-

Calor cœlestis & elementaris non differũt specie.

calores cum multùm inter se differant, non poterunt eundem effectum prestare? sed hec ratio dupliciter peccat. Primùm enim falsum est, calorem cælestem & igneum specie inuicem distingui: cum enim ab eodem contrario, hoc est a frigore similiter corrũpantur, cum ab eadem caussa interdum producantur nimirum a lumine, cum se inuicem intendant atque augeant, cum ad productionem ignis & mixtorum simili ratione conducant, fieri non potest ut ea ratione qua calores sunt, specie distinguantur inter se: differunt igitur ea re solum, quòd calor cœlestis propter ordinatum B cœli motum, est ualde temperatus & accommodatus ad generationem & cõseruationem rerum sublunarium, quam ob caussam appellatur salutaris & uiuificus: calor autem igneus ex se non est temperatus, sed agit quantum potest agere, & res sibi subiectas tandem destruit atque interimit; quocirca uocatã a philosophis, destructiuus, & corruptiuus rerum. Verùm si hic calor aliũde corrigatur atque temperetur, nimirum vel a facultate animæ ut in animalibus cõtingit; uel ab arte, ut fit in multis mixtis & medi- C camentis, quæ a calore igneo, moderatione artis procreãtur; efficietur profectò ut calor igneus talis propemodum euadat, qualis est cælestis. Deinde, experientia manifestè ostendit quędam animalia similiter generari posse calore igneo atque calore cælesti. Nam apud Ægyptios, pulli calore igneo ex ouis excluduntur atque procreantur. Quam rem Iulius Scaliger, vir propter excellẽtem omnium disciplinarum eruditionem admirandus, in iis quæ scripsit con tra Cardanum exercitatione uigesima- D tertia, pulchrè describit his uerbis. [In Aegypto ad Cayrum furnos construũt alii alio multiplici fornice imposito: in quorum tholi supremi medio, foramen est: per quod caloris uis, quę immodica posset officere, subit atq; exhalat: in imo ignem accendunt temperatum: Ouorum multas centurias in fornicum superiore planitie disponunt: statis diebus erumpit pullorum turba, quos illi nõ numero sed mensura uenales habent, modiolum statuunt sine fundo, quẽ ut im-

Animalia generari posse solo caloreignis argumentum Iulii Scaligeri.

A plerunt, tollunt, neque hæc fabula est, sed fabulæ illi ipsi, qui negant.

Alterum verò, quod eadẽ de re probabilissimè potest asseri, illud est, chymicam rationem efficiendi uerum aurum, uel impossibilem, uel propemodum impossibilem uideri; non propter ullam rationẽ Philosophicam, quę adhuc ab vllo sit allata, sicut ostensum est, sed propter ipsam experientiam, quæ in rebus naturalibus, moralibus, atque artificialibus, summi argumenti firmissimæque rationis uim debet obtinere. Etenim cũ plurimi in chymicę facultatis tractatione & exercitatione diu multumq; laborauerint, & in ueri auri effectionem acerrimis studiis atque incredibili cupiditate incubuerint, nemo tamen adhuc fuit, quem liquido cõstet uerum aurum & omni ex parte probatum, ac perfectũ effecisse. Quod si effectio auri per artem chymicam est possibilis, cur ea cum tamdiu & tam multum optata, quæsita, & procurata fuerit, nondum tamen reperta, & usitata fuit? nam quia possibilis est generatio animalium, medicamẽtorum, aliarumque rerum non solùm per naturam, sed etiam per solertiam, & industriam, humanam, iampridem inuẽtæ sũt artes que eiusmodi res & uerè & facilè possunt perficere; cur igitur idem non cõtingit in auro chymico? nisi quia uel talis modus efficiẽdi tale aurum simpliciter est impossibilis, uel si est possibilis, nondum tamen is est humano ingenio, & fortasse non potest esse, exploratè perfectèque cognitus. Atq; hoc argumentum ab experientia ductum, non solùm apud Philosophum naturalem, qui nunquàm à rebus sensatis, experientiaque comprobatis, uel trãsuersum (ut aiunt) digitum discedit, sed etiam apud quemcunque hominem sanæ mentis rectique iudicii plurimum ualere debet.

Cur nõ uideatur esse uera ars alchymia.

Ad extremum, illud non tantùm probabiliter dici, sed etiam pro uero certoque confirmari potest, artem chymicam, licet ea fortassis sit utilis in distillationibus & alijs rebus quas superius ex sententia Cardani memorauimus, tamen in eo quod spectat ad effectionem ueri auri, quam illa profiterur atque in primis pollicetur, uanam esse, noxiam,

ac

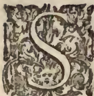
Nõ esse permittẽdum in Republica usũ Alchymiæ.

ac perniciosam Reipublicæ. Primò, A Quia, aut nunquàm, aut rarissimè præstat quod promittit, ex quo non semel factum est, ut multi ad extremam inopiam, atq; paupertatem redacti fuerint; unde rectè quidam ait, Alchymistas nõ efficere aurum, sed absumere, nõ implere crumenas, sed magis deplere, & exhaurire. Deinde, quia facient falsum aurum, falsamque monetam, atque gemmas pro ueris passim distrahent atque diuendét, ex quo Respublica hominumque societas magnum caperet detrimẽtum. Postremò, quia uerum aurum non raro adhibetur in medicinis ad exhilarandum & confortandum cor: aurũ B autem chymicum, cum uel non sit uerum aurum, uel certè imperfectius auro naturali, uel non habebit eiusmodi proprietates, uel non ita uitales, & salutares humano corpori; quare non sine discrimine salutis & periculo uitæ, in medicinis adhiberetur. Hæc igitur nobis uisa sunt de chymica facultate efficiendi verum aurum probabiliter posse disputari.

FINIS LIBRI OCTAVI.

DE FORTVNA, CASV, ET CONTINGENTIA, LIBER NONVS.

Eqvitvr ut de fortuna & casu, breuiter disputemus; nēpe quanrum satis sit ad explēdā absoluē damq; eā quam de caussis libro prçcedēti instituimus tractationē. Tractatio aūt fortunç latissimè patet, & ad plures disciplinas ptinet: agit.n.de Fortuna, Rhetor, Logicus, Physicus, Metaph. Philosophus moralis, denique Theologus. Agit Rhetor, quatenus ī laudando & uituperando, suadēdo, & dissuadēdo, accusādo, & defendēdo, in utrāque partem magnum momentum hēt fortuna; perm agni.n.refert, an quid fortuito cōtingat, an potius cōsulto & scienter dictum factumq; fuerit. Vide Arist. in 1.lib. Rhetoric. ad Theodectem. c.5.& 2. Agit Logicus tū ut doceat enūciationes, quæ sunt de rebus futuris contingentib. in quibus locū hēt fortuna & casus, non habere certam definitamq; ueritatē; tū ēt ut ostendat ea quę casu & fortuito cō tingunt, cum raro, indeterminatè, & per accidens eueniāt, excludi a sciētijs; vide Arist. in fine primi Perihermenias & in 1. Post. tex.43. Agit Physicus, ut redarguat illorum Philosophorum sententias, qui uel putabant oēs res naturales fortuitò contingere, ut Democ. & Leucippus, vel è contrario opinabantur omnes effectus naturales sempiterna quadam, & immutabili serie nexuq; caussarū euenire, quę fuit postea Stoicorum opin. Vide Arist. in 2 Physic. Agit Metaphysicus, quia Metaphysici est distinguere oēs gradus entium & cārum, in q b. sūt entia fortuita,

Cōsideratio & explicatio casus & fortunę ad uarias scientias pertinet.

B & caussæ per accidēs; atq; ēt demonstrare, nō oīa fieri ex necessitate: Vide Arist. in 6. Meta. à tex.5. vsq; ad 8. Agit Philosophus moralis, vt declaret an fortuna sit caussa fęlicitatis humanæ, & quāti bona fortunæ estimanda sint, & quo res fortuitę vel pęna vel præmio dignæ habeātur. Vide Aris. 1. Moraliū ad Nicomachū cap.9.& 2. libro Magnorum moralium, cap.9.& 7.lib. Moral. ad Eudemum cap. 17. & 18. Agit denique Theologus, demonstrans: neque diuinam Prouidentiā obstare quo minus sit in rebus fortuna & C casus, neque tamen quicquam fortuitò aut casu posse contingere respectu diuinæ Prouidentiæ. Vide Magistrum sentētiarum 1.lib. dist.39.& ibidem Theologos Scolasticos. Primùm igitur, agemus de fortuna, tum de casu vel de iis quæ casu fieri vulgo putātur, cuius generis sūt monstra. Quoniam autem fortuna & casus locum habent in rebus naturalibus & humanis quia einsmodi res sunt cōtingētes, ideo extrema huius libri parte, de contingentia, quæ est fortunæ atque casus velut radix & origo, differemus.

D

Refellitur opinio eorum qui penitus auferunt de rebus Fortunam, & Casum.

CAP. I.

Albertus in 2. Phy. cap.10. scribit suotēpore fuisse nōnullos, quos vocat ipse socios suos, q tollebāt de medio Fortunam & Casum adducti his argumentis. Primò, illud dicitur fieri à

ri à fortuna, quod non fit ab aliqua caussa: sed sicut ex nihilo fit, sic à nihilo nihil fit, ergo nihil fit à Fortuna. Deinde, effectus fortuitus, ut thesaurus inuêtus à fodiente terram, est ens per se, & determinatum, ut per se manifestum est, ergo ꝑ se hêt caussam ueram & determinatam, quare non est fortuitus. Postea, sicut omne ens per accidens reducitur ad ens per se, ita omnis caussa per accidens reducitur ad caussam per se, ergo quod fit à cã per accidens, quæ uocatur fortuna, idem fiet ab aliqua caussa per se, quare simpliciter non fiet à fortuna. Præterea, omnis actio est finita, habens certum aliquê finem, ergo omnis actio fit ob aliquê finê, sed nulla actio fortuita fit ob aliquê finem, ergo nulla est actio fortuita. Adhæc, sicut opinio nostra non facit ad esse uel nô esse, rei, sic nec intêtio nostra æquam conferre potest ad esse ipsius effectus, ut nimirum sit effectus per se uel ꝑ accidens; quare si quis ueniens in forum offendat amicum suum, siue uoluerit illum reperire, siue non, nô debet talis inuêtio amici propterea effici effectus uel per se uel per accidens, uel fortuitus; nã sicut esse rei non dependet ex opinione hominum, ita neq; ratio effectus potest ex eorum intentione dependere: His accedit, ꝙ agentia hæc inferiora, mouêtur & gubernantur a cælo: sed cælum determinatè, ac necessariò semper agit, ergo nô patietur aliquid agi in his rebus inferioribus fortuitò & indeterminatè. Postremò, Fortuna, & Casus repugnant præscientiæ & Prouidentiæ Dei, ergo nô debent poni: antecedens patet, quia illud dicitur fortuito fieri, quod nô fuerit præcognitum, & intentû ab agête: sed nihil potest fieri in mundo, quod sit prèter cognitionê & uoluntatê Dei, ergo nihil casu & fortuito potest fieri. Non posse aût res fortuitas uel ab ipso Deo ꝑnosci atq; prouideri, confirmat Cicero libro 2. de Diuinatione, his uerbis. [Mihi ne in Deû quidem cadere uidetur, ut sciat quid casu & fortuitò futurû sit. si enim scit, certè illud eueniet: sin certè eueniet, nulla fortuna est, nihil enim est tam contrarium rationi & cõstantię, quàm fortuna.

Sed hanc opinionem facile est redarguere; nam multa in rebus fortuito accidere, clarius est quàm ut egeat demonstratione. etenim præter cõem sententiã omnium hominû, qui perinde ac fuerint à natura edocti, ita de fortuna sentiunt & loquuntur, eiusque nomen & uim crebris sermonibus usurpant: Accedit etiã ratio, quæ cogit nos idem credere & asserere. nam si fortuita dicunt̃ ea, quæ accidunt præter cognitionem, & intentionê agentis, quis non uidet multa huiusmodi esse in rebus humanis? quis. n. mortalium potest animo prouidere oĩa quæcunque possunt contingere? timidæ eñ sunt (ut scriptum est libri Sapiêtiæ cap. 9.) cogitationes mortalium, & incertæ prouidentiæ nostræ; & coguntur etiam prudentissimi uiri illud crebrò dicere (quàm non putaram?) Deinde, aut omne ens est necessarium, & omne agês necessariò agit, aut non, sed est aliquod ens contingens, & est aliquod agens cuius caussalitas nonnunquam frustrari & deficere potest: si prius dixeris, ex eo sequitur mundum non esse perfectum, quia non habet omnia genera entium quę in eo possent esse; & omnia necessariò euenire, uel ipsorum sensuum iudicio refellitur; sin autê posterius dicas, ergo agens contingens nonnunquàm deficiet & à suo fine aberrabit, atqui talis error & defectus dicitur fortuitus, & casu accidere. Nec maiori difficultate rationes eorum diluentur, quàm fuit à nobis istorum opinio refutata.

Soluuntur rationes supradictæ opinionis.

CAP. II.

AD primã igitur rationem ita respondemus. Non dicitur effectus aliquis fortuitus, eo quòd nô procedat ab aliqua caussa efficiête, id enim multò magis impossibile est, quàm fieri aliquid ex nihilo: nã effectus ea ratione qua est effectus nô eget materia, semper tamen necessariò eget efficiente; sed dicitur effectus aliquis esse fortuitus, ꝗa fit à caussa per accidens atque indeterminata, & quia præter eius intentionem euenit. Ad 2. Thesaurus, ut est ens, est

quidpiam determinatū & ens per se, sed quatenus est inuentus à fodiête terram, est quiddam indeterminatum, & per accidens respectu caussalitatis & intentionis eius qui fodit terram: non.n.fodiens terram uel sp uel ut plurimum thesaurum reperit; & inuentio thesauri pôt habere innumerabiles caussas per accidês, pp quas accidere queat. Sed dices, omni effectui respondet propria causa, ergo effectus fortuitus habet propriâ caussam. Respondemus, effectum fortuitum, sicut ipse est per accidens & indeterminatus, sic habere similes cãs, nimirū p accidens & indeterminatas. Ad 3. Pôt responderi dupliciter; primò.n.dici pôt oẽs effectus fortuitos reduci ad aliquam caussam per se, nempe primam, hoc est Deū, à quo & cognoscuntur, & intenduntur uel effectiuè uel permissiuè. Deinde potest etiam dici, effectum fortuitum reduci ad caussam, quæ sit caussa per se, non respectu effectus fortuiti, sed respectu alius effectus per se intenti, quem per accidens consequitur effectus fortuitus: quia cum non possit caussa producere effectū, quem p se intêdit, quasi deficiens & aberrãs, producit effectum qui dr̃ à casu: quemadmodum natura per se intendit gignere hominem integrum & perfectum, à quo effectu qñ impedita nonnunquam deficit & aberrat, producit hominem mõstruosum. Fodiens quoq; terram per se intendit extruere sepulchrum uel aliud quidpiam, euenit autẽ ut præter eius opinionem inueniat thesaurum subtus terram delitescẽtem. ergo effectus fortuitus habet caussam, quæ respectu alterius effectus est caussa per se, respectu autem effectus fortuiti, est caussa per accidens. Ad 4. Omnis quidem actio habet aliquem finem, sed finis est duplex: unus intentus ab agente propter quem agẽs agit, alter uerò minime, actio igitur fortuita habet finem, idest terminum, sed non finem intentum ab agente. Quocirca Arist. in 2. Physi. tex. 23. & in 1. de Partibus animal. cap. 1. definiens quid sit finis naturalis, ait eum esse terminum motus continui, & nõ impediti: eiusmodi igitur actio habet finem, hoc est terminum, quia est finita, sed non habet finem intentum ab agente. Ad 5. Quamuis intentio nostra

A non mutet esse rei, tamen uariat rationẽ eius prout est effectus proficiscẽs ex hominis consilio ac uoluntate: nã ex intentione agentis spectatur an effectus sit uoluntarius uel fortuitus, laude vel vituperatione, pœna uel præmio dignus. Ad 6. licèt res naturales & corporeæ, quę complexu orbis lunæ coercentur, per se pendeant ex motu & caussalitate cæli, non tamen pẽdent ex eo per se res humanæ, in quibus fortuna uersat̃. Vel aliter, etsi cælum necessariò mouet, & agit, tamen illius motus, & actio, in his rebus inferioribus non recipitur necessariò, sed contingenter, quoniam hæc inferiora

B propter inordinatam, atq; indefinitam materiæ potentiam sunt contingentia, & corruptibilia, & possunt impediri in agẽdo; nec id mirum uideri debet, nam qđ in aliquo recipitur, id non recipitur secundum modum agentis, sed secundum modum patientis atque recipientis, ut licèt agens sit necessarium, si tamen patiens fuerit contingens, actio ipsius agentis recipietur in patiente, nõ necessario, sed contingenter. Verùm, licet sit hoc peruulgatum, atque tritum responsum,

C magnam tamen habet difficultatem: enim ualde obscurum & ambiguum est, an in rebus sublunaribus possit esse ullus effectus naturalis, qui dici queat à casu respectu corporum cælestium, quare hac etiam de re infra post solutionẽ septimi argumenti breuiter dicemus. Ad 7. Casus & Fortuna nõ aduersantur Prouidentię Dei; non enim ponimus casum & fortunam respectu Dei, sed respectu agentium particularium, nã quod à fortuna est respectu hominis, uel quod à casu respectu naturæ, id respectu Dei neç

D à fortuna, nec à casu existimari debet. Sed quia effectus assimilatur caussæ particulari & proximæ, & ab ea denominationem suam accipit: dicitur enim effectus materialis & corruptibilis, non propter caussam primã & uniuersalem, sed propter caussas secũdas & particulares; idcirco dicitur simpliciter esse in rebus aliquid à casu & à fortuna, id totum referendo non ad caussam primã, sed ad caussas secũdas & particulares, quòd autem nihil sit fortuitum respectu Dei, pulchrè declarat Boetius lib. 5. de Consolatione *Prçclara Boetij sententia.*

Prosa

Prosa prima, his verbis. [Si quis euentum nulla caussarum cõnexione productum, casum esse definit, nihil omnino casum esse confirmo. Quis enim, coercéte in ordinem cũcta Deo, locus ullus temeritati reliquus esse potest? Et paulò post. [Casus (inquit) est inopinatus ex cõfluentibus caussis, in his quæ ob aliquid geruntur euentus: concurrere vero caussas, facit ordo ille ineffabili connexione procedens, qui de prouidentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusq; disponit.] Et in Metro ita canit:

Et quę pmissis fluitare videt habenis
Sors patitur frenos, ipsaq; lege mear.

Nihil autem esse tam fortuitò & casu contingens, quod latere ac fugere possit Dei scientiam, atq; prouidétiam, luculéter exponit his uersibus:

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt,
Non nox atris nubibus obstat,
Vno mentis cernit in ictu,
Quę sint, quæ fuerint, ueniantque,
Quem quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

Ciceronis autẽ sententia, quæ ad huius argumenti confirmationem adiũcta fuit, vel tanquam falsa omnino reijcienda est, uel bonam in partem ad hũc modum interpretanda; vt dicantur res fortuitæ, ea nimirũ ratione vt sunt fortuitę, à nullo posse cognosci; quod verũ est, nam Deo à quo cognoscuntur, non sunt fortuitæ, sed certè ac definitæ. Sin autẽ Deo (quod fieri non potest) aliquid esset simpliciter fortuitum, id ab eo nõ posset certè cognosci. Sed quod paulò supra in solutione sexti argumenti dicere promisimus, an in rebus sublunaribus sit aliquis effectus naturalis casu contingens respectu cæli, deinceps inquiramus.

An in rebus sublunaribus aliquis effectus naturalis possit casu contingere respectu cęli.

CAP. III.

Op. D Thomę affirmãtis, nonnulla in rebus naturalib. casu, & per accidẽs respectu cæli euenire posse.

DIVVS Thom. multis in locis affirmat posse in reb⁹ naturalibus aliquid cõtingere, quod sit per accidẽs, & casu eueniat respectu cæli, nam

A in Prima Parte quæst. 115. art. 6. ita scribit. [Omne qđ est per se, habet caussam; quod aũt est per accidẽs, non habet caussam, quia nõ est verè ens, cum nõ sit uerè unum: albũ enim caussam habet, similiter etiam & musicum; sed album musicum, non habet caussam, quia nõ est uere ens, neque verè unum. Potest autem fieri aliquis concursus unius rei naturalis cũ alia re naturali, qui fit per accidẽs respectu cæli, ergo nec talis cõcursus per accidens, habebit caussam per se in cęlo; nec id quod ex tali cõcursu efficietur, poterit reduci per se ad caussam aliquã cælestẽ: quare vtrũque eueniet casu & per

B accidens respectu cæli. probatur minor hoc exemplo, quod enim aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aeris generetur, & deorsum cadat, habet caussam, aliquam virtutem cælestem; similiter etiam ꝙ in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cæleste principium: sed ꝙ ignis cõburens, huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet caussam cęleste corpus, sed est per accidens.] Et ibidem in responsione ad tertiũ subdit, ꝙ

C [Licèt tam caussa producens aliquem effectum, & caussa impediens eius productionem, per se reducantur in corpus cæleste tanquam in caussam, tamen huiusmodi caussarum concursus nonnunquã fit per accidens, nec per se reduci potest in aliquam caussam cælestem.] Hæc D. Tho. in illo loco, cuius simile scribit Secunda Secũdæ q. 95. art. 5. In 6. aũt libro Metaph. in illa sua pereruditа digressione de Fato, & prouidentia, sic ait. [Tripliciter potest aliquid per accidens euenire. Primò, propter concursum duarum

D caussarum, quarum vna non continetur sub altera, vt cũ pręter intentionem occurrunt mihi latrones, hic. n. concursus caussat ex duplici uirtute motiua, mea scilicet & latronum: secũdò, propter defectum uirtutis agentis, cui accidit debilitas ut non possit peruenire ad finem intentum, sicut cũ aliquis cadit in uia propter lassitudinẽ: tertio, propter materiæ dispositionem, quæ non recipit formam intentam ab agente sed alterius modi; sicut accidit in monstruosis partibus animalium. Quoniã igitur virtus corporis

cælestis & incorruptibilis est, & impossibilis, non potest exire aliquis effectus ordinem caussalitatis eius propter defectũ & debilitatẽ ipsius virtutis. Sed quia cælum agit mouendo, & omne tale agẽs requirit materiam determinatam & dispositam, potest cõtingere, vt in rebus naturalibus virtus cælestis non consequatur suum effectũ propter materiæ indispositionem, & hoc erit per accidens: & quia agens quod inducit effectũ suum, ut in pluribus & non semper, sequitur ut deficiat in paucioribus & hoc est ei per accidens, cælum autem effectus suos inducit in hæc corpora inferiora vt in pluribus, at non semper propter materiæ indispositionẽ, ob hoc igitur aliquando contingit, vt uirtus cælestis effectum suum minimè consequatur, quod est ei per accidens & tanquam à casu.] Hæc D. Thom. in 6. Metaphy. In 3. vero libro Contra gentes cap. 86. idem sentit, atque confirmat hoc modo. [Si nihil ĩ rebus naturalibus eueniret à casu & per accidẽs respectu cæli, ergo respectu cæli omnes effectus naturales ex necessitate euenirent; sed hoc est falsum, ergo &c.] maior per se manifesta est, minorem autem cõprobat ratione & testimoniis; summa autẽ rationis in eo est, ꝙ quamuis cælum sit mouens & agens necessariũ, tamen quia nõ per se proximè & immediatè producit effectus sublunares, sed per agẽtia inferiora quæ sunt contingentia & defectibilia, & quia nõ agit ex nihilo, sed cũ sit finitæ uirtutis, reqrit determinatã atq; dispositam materiã; hinc fit ut tum propter defectum agentium particularium tum propter dispositionẽ materiæ, non semper ipsum cælum consequatur effectum suum, quem per se intendit. Comprobatur etiam hoc, testimoniis Aristo. qui in 1. Perihermenias, in 2. Phys. & in 6. Metaphy. docet non omnia ex necessitate euenire, & in lib. de Diuinatione ꝑ Somnum, ca. 2. ait ea quorũ sunt in cælo signa & indicia, cuiusmodi sunt pluuiæ uẽti & horũ similia, interdũ non ita euenire, ob uehemẽtioris caussæ impedimẽtum: idemque firmatur auctoritate Ptolemæi qui in opere suo quadripartito dicit, effectus qui ex superioribus corporibus procedunt, non euenire ineuitabiliter. In centiloquio etiam dicit signa cælestia quæ sũt indicia rerum sublunariũ, esse media inter id quod est necessarium & possibile. Rationem aũt quam supra posuimus, D. Thomas in 1. p. quæst. 114. art. 6. in responsione ad 1. & 2. his uerbis complectitur. (Corpora inquit cælestia sunt caussa inferiorũ effectuum mediãtibus causis particularib. inferioribus, quæ deficere possunt in minori parte, & quia uirtus cæli non est infinita, ideo requirit determinatã dispositionẽ in materia ad inducendum suum effectum, & quantum ad distãtiam loci, & quantum ad alias conditiones. Et ideo sicut distãtia loci impedit effectum cæli; nõ enim sol eundẽ caloris effectum habet in Dacia quẽ habet in Aethyopia, ita uel grossities materiæ, uel frigiditas, uel caliditas, uel alia similis dispositio impedire põt effectum corporis cælestis.] Hæc ibi D. Thomas. Cuius opinionem sequitur Aegidius Quodlibeto 4.

Opinio aliorum, qui negant ullum effectum simpliciter naturalem, casu euenire posse respectu cęli.

CAP. IIII.

Alij opinãtur remoto libero arbitrio, omnia ĩ rebus sublunaribus ex necessitate euenire, nihilq; posse accidere per accidens, & à casu respectu cęli, quod ipsi hoc modo declarant. [In ijs, quæ omninò naturaliter fiũt, nõ potest aliqd fieri casu simpliciter respectu cęli.] Dicitur. [In ijs quæ fiunt naturaliter.] Quia in agẽtibus liberis, ut est uoluntas nostra quæ per se non subiacet caussalitati corporum cęlestium, hoc nõ est uerũ. nam cum cælum sit agens corporeum per alterationem, quæ est transmutatio materiæ, nõ potest per se agere nisi in res corporeas materiales, quocirca uolũtas nostra quæ est incorporea & immaterialis, non potest pati à cælo nisi per accidẽs, quatenus ex actione cælesti fit immutatio in quibusdam animę partibus

Volũtas nostra per se non subiacet caussalitati cæli.

tibus corporeis, eiusmodi sunt phātasia & appetitus sensitiuus à quib⁹ uoluntas inclinatur ad agendum hoc uel illud, sed non necessariò, cum enim libera sit, potest passionibus resistere; quin etiā fieri potest vt quis ex impressione aliqua cælesti, inclinetur uel ad iram uel ad tristitiam, qui non solùm potest non sequi talem inclinationem eam reprimendo, sed etiam potest animum inducere ad cōtrariam affectionem; nimirum ad māsuetudinem & lætitiam; quod sanè accidet pter intentionem cārum cælestium, præclarè enim illud à Ptolemæo dictū est: sapiens dominabitur astris. Deinde positum est illud. [Omnino naturaliter.] Quoniā possunt aliqui effectus naturales produci uel ab homine uel à Dæmone, applicādo actiua passiuis, qui effectus sunt præter intētionem corporum cælestium, nunquam.n. per solum cōcursum cæli tales effectus extitissét, nec sanè possunt existere. Additum est illud, [Respectu cæli simpliciter.] Propterea q̃ licèt respectu huius uel illius constellationis, possit aliquid cōtingere casu, uel per accidens, non tamen respectu totius cęli, exempli caussa, si sit constellatio cælestis fauens generationi hominis; & tunc ex semine humano generetur, uel mus, uel porcus, aut secundum rem, aut certè secundum figuram, talis effectus respectu talis constellationis erit per accidens & quasi à casu, uerū respectu alterius constellationis cęlestis, cuius uirtus, & influxus illam generationem hominis ita corrupit & deformauit, non fuit per accidens; certè respectu totius cæli, omnium que uirtutum cælestium non potuit esse per accidens & à casu.

Opinio Auicennæ & Ochā, quā iterdū placuisse uidetur etiam D.Th. nullum effectū omninò naturalē casu euenire posse respectu cæli.

Hæc opinio duabus rationibus comprobatur. Primò enim, cum omnis motus omnisque operatio agētium naturalium per se dependeat à motu & cālitate cœli, id quod D.Thomas putat & uerum esse & doctrinæ Aristot. consentaneū; nullus potest esse motus, siue is fuerit caussæ producētis effectum per se intentum, siue agentis contrarij impedientis illius effectus productionem, siue fuerit istiusmodi uel aliarū caussarum concursus, qui sit extra caussalitatem cæli, ac proinde respectu ipsius esse queat per accidens & à casu. Imò cum multi putent secundum Aristo. Deum non aliter agere in res sublunares quàm per motū & lumē cęli, si posset esse aliquis effectus per accidēs & à casu respectu cæli, is profectò etiam secundū Arist. esset per accidens & à casu respectu Dei, quod tamē, qui priorē opinionem sequuntur nequaquam concederent. Deinde, agens naturale, si habet quæcunque ei sunt necessaria ad agendum, non potest non agere; similiter etiam, si quid illorū ei desit, non potest agere; quare cum agit, necessariò agit, & si non agit, hoc ideo est, quia non potest tunc agere; quare si producit effectum, necessariò producit, & si non producit, necessariò tūc impeditum fuit ne produceret. Quāuis igitur res sublunares s̄m Arist. non eueniant ex necessitate, sicut res cælestes, nempe quia nō semper eodem modo eueniunt, & quia interdum deficiunt à suo ordine naturali & cursu, tamen quia cum eueniunt, necessariò eueniūt, & cum deficiunt, necessariò dificiunt, possunt dici hoc modo euenire ex necessitate. Atq; hanc opinionem tenuit Auicenna in sua Metaphysica, ut refert D.Thomas in 3. contra Gentes cap. 86. eamque sequitur Ochan 1. Quodlibeto q. 17. a qua sanè non uidetur interdum abhorrere D.Tho. quippe qui in 1. par. quæst. 19. arti. 6. ita scribit. [Potest aliquid fieri extra ordinē alicuius caussæ particularis, non autem extra ordinem caussę uniuersalis, sub qua omnes caussę particulares comprehenduntur; q̃a si aliqua caussa particularis deficit a suo effectu, hoc est propter aliquam aliam caussam particularem impedientem, quæ continetur sub ordine caussæ uniuersalis, unde effectus ordinem caussæ uniuersalis nullo modo potest exire; & hoc etiā patet in corporalibus, potest enim impediri quòd aliqua stella nō inducat suum effectum, sed tamen quicunque effectus ex caussa corporea impediēte in rebus corporalibus consequatur, oportet q̃ reducatur per aliquas caussas medias in uniuersalem uirtutē primi cæli.] Hęc ibi D.Tho. & in Prima Secundę, q. 109. art. 1. ait, q̃ sicut oēs motus corporales reducuntur in motum cęlestis corporis, tanquam in primum mouens corporale,

porale, ita omnes motus tã corporales q̃ spirituales reducuntur in primum mouẽs simpliciter qđ est Deus. ex quo licet inferre oẽs effectus corporales per se referri ad aliquam causam cęlestem, quare nullus effectus corporalis erit per accidẽs & à casu respectu cæli. Hæc disputātur à uiris doctis: & utraq; quidẽ opinio est satis ꝓbabilis. Verùm si ponamus id quod à Thomistis omnibus & aliis pręterea Philosophis ponitur atq; cõceditur, nimirum ad productionem cuiuslibet effectus corporalis, necessarium esse actualem cęli concursum, ex hac concessione necessariò conficitur, nihil in rebus Physicis & corporeis per accidẽs & casu effici posse respectu cæli, quippe cum ad cuiusuis effectus Physici productionẽ vis & caussalitas cæli necessariò & per se cõcurrat. Sed pergamus ad alia.

An Fortuna sit diuinum aliquod numen, vt vulgò putatur.

CAP. V.

Opinio existimantium Fortunã esse numẽ aliquod occultũ & diuinum, peruetus fuit, eamq; Arist. in 2. Phys. tex. 47. his uerbis innuit. [Sũt quidam, quibus fortuna vř quidem esse caussa, immanifesta autẽ intellectui humano tanq̃ diuinum quiddam existẽs & fęlicius.] quem locum explanans Simplicius ita scribit. [Nõnulli fortunam & esse, & caussam esse dicũt, quid sit aũt dicere nequeũt, cum eã humanæ mẽti ignotam existiment, ut quæ sit res quædã diuina, & propterea humanã exuperet cognitionem; quemadmodum uidenř Stoici dicere: quod aũt multi in hac fuerint sentẽtia ex eo clarum est, quod fortunã tanq̃ Deum adorent, & templa ei ædificent, & in eam hymnos canant. Videtur autem hæc opinio ꝙ sit diuinũ quid fortuna, etiam ante Aristo. fuisse apud Græcos, & nõ fuisse primos in hac sententia Stoicos, ut quidam existimant. Etenim Plato in legibus, [Deus quidem (inquit) omnia, & cum eo fortuna & occasio uniuersas res humanas gubernãt.] Hæc Sim-

A plicius. Quinimo Ethnici tm̃ tribuebãt fortunę, ut à Romanis multa ei templa & simulachra erecta fuerint uariis nominibus cõsecrata; ut uidere ẽ apud Liuiũ, & apud Plutarchum in Problematibus: exẽpli cã, Romæ cõsecrata fuit ædes Malæ Fortunæ & Detestatę i Exquilijs; fuit etiã ædes Fortunæ fortis in ripa Tyberina iuxta Theatrum: Erat Templũ Fortunæ Paruæ, & Virginis Fortunę, & Primigeniæ, & Obsequentis ad Capenam: & Priuatæ & Publicæ & Viscatæ & Virilis & Conuertentis, in Palatio, & Benesperãtis, & Auertentis, & Blandæ, & Dubię, in
B Auentino: & Mãmosæ in duodecima regione: & Barbatæ, & Muliebris. quibus omnibus principium dedit Seruius Tullius, tũ ꝙ ab ea ex seruo in Regnũ esset euectus, tum etiam prospiciẽs eam occasionibus rerum plurimũ habere in utrãque partẽ momenti, omniq; in re humana dominari; sicut Plutarchus inquit in Problematibus. Hæc ex Ludouici Viuis, hominis sanè diserti & eruditi, cõmen. in 18. cap. lib. 4. de Ciuit. Dei B. August. sumpta, hoc loco cõmemorãda duximus. Verùm de tẽplis Fortunæ olim dicatis, Sim
C plicius in 2. Physic. super tex. 47. Hæc scribit. [Quod autẽ quidã ẽt Fortunæ templa ædificauerint, uerisimile est id fuisse postea, idest post Platonem, & Arist. eonstitutũ, nõ. n. habemus apud ueteres Fortunarum templa in historijs narrata, uel dies festos descriptos: q̃q̃ Fortunæ nomen sciamus in honore fuisse apud ueteres. Delphis aũt præcedebat hoc etiã in Sciscitationibus, O Fortuna, & Apollo; hic ne respondes? quin ẽt apud Orpheũ, eius mentio facta est.] Hęc Simplicius. *Simulachrum fortune.* Qualis sit fortuna, simulachrũ ei⁹ ab an
D tiquis expressũ, pulchrẽ declarabat; qđ ſm Albertum in 2. Physico. super text. 47. ita se habebat; erat simulachrũ quoddam in rota, cæcum, & una parte albũ, altera nigrum. in rota; ꝑ uolubilitatẽ eius; cæcum, ꝑ imprudentiã; partim album & partim nigrum, ꝑ eufortunium & infortuniũ, quæ sunt partes fortunæ. Cæcitatem aũt fortunæ breuiter indicat Aristo. in Sect. 29. Problemate 8. his uerbis [Cur diuitiæ magna ex parte ab hominib. prauis potiùs q̃ à bonis habẽtur? An quia fortuna cæca est, & discernerę

atque

atq; seligere nō pōt qđ melius aut deterius est.] Quocirca rectè Aristophanes fingit Plutū qui est Deus diuitiarū, cū a Ioue mittitur ad hoīes bonos, incedere claudum, cum verò pergit ad malos, lęuissimum,& celerrimum exilire. Quamobrem sapienter D. Aug. in 4. lib. de Ciui. Dei c. 18. redarguit eos qui fortunam colunt ut Deam. [Quō, inquit, bona est fortuna, quæ sine ullo iudicio venit & ad bonos & ad malos? Vt quid autē colitur, quæ ita cæca est passim in quoslibet icurrens, ut suos cultores plerunq; ꝑtereat, & suis contemptorib. hæreat? aut si aliquid proficiunt cultores eius, ut ab illa uideātur & amenť iam merita sequi, nō fortuita ueoit. Vbi ē ergo definitio illa fortunæ? vbi est quod a fortuitis ēt nomen accepit? nihil.n. prodest illam colere si fortuna ē, si aūt suos cultores discernit ut prosit, fortuna nō est.] Audiamus ēt Plin. li. 2. c. 7. insanam mortaliū de numine fortunæ opinionem, elegātissimis & lepidissimis uerbis eludentem. [Inuenit (ait Plin.) sibi ipsa mortalitas numē, quo minus etiam plana esset de Deo cōiectatio. Toto quippe mūdo, & locis omnibus, omnibusq; horis, omniū uocibus fortuna sola inuocatur, una accusatur, vna agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cū conuiciis colitur: uolubilis a plerisque, etiā cæca existimata, uaga, inconstans, incerta, uaria, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, omnia feruntur accepta: & in tota rōne mortalium, sola utranque paginā facit; adeoque obnoxiæ sumus sortis, ut sors ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus.] Hæc Plin. Est igitur inanis, & plenus amentiæ fortunæ cultus, ut non inscite Poeta ille cecinerit.

D. August.

Elegās Plinij sētētia

Nullum numē abest, si sit prudentia, sed te
Nos facimus fortuna Deam, cæloque locamus.

Sed vt vis & natura Fortunæ, eiusque proprietates atque conditiones intelligantur, & si quæ sunt in hac materia graues & obscuræ quęstiones illustrētur & explicentur, definitionem fortunæ ex Aristot. doctrina & sententia confectam exponemus.

A

Exponitur definitio Fortunæ.

CAP. VI.

EX ijs quę Arist. scribit in 2. Physi. te. 52. potest colligi hæc definitio seu descriptio fortunæ. [Fortuna est cā per accidens: in iis quæ operantur ob aliquē finem, ex electione, neq; semp neq; ut plurimum.] In qua definitione continentur quinque particulæ, quæ sigillatim explanandæ sunt. Prima est. [cā.] Secunda est. [Per accidens] Tertia est. [Ob aliquem finem.] Quarta est. [ex electione.] Quinta. [Neque semper, neque ut plurimum.] Et quamuis hanc ultimam particulam Arist. supradicto textu non exprimat, ea tamen elicitur ex 48. tex. [Caussa.] Nomen Fortunæ vulgò ferè usurpatur non pro aliqua cā sed pro fortuitis euentis, quam opinionem sequens Boetius 5. libr. de Consolatione Prosa prima, ita definiuit fortunā & casū. [Casus est inopinatus aliquis ex fluētibus caussis, in iis quæ ob aliquid geruntur, euentus.] Sed Arist. Fortunam facit caussam quandam, non quidem ut materiā, & formam, nam hę sunt partes essentiales ipsius effectus necessariò ei coniūctæ, at fortuna v. g. thesauri inuenti a fodiente, neq; est pars essentialis eius, neq; cum eo necessariò coniuncta: potest.n. thesaurus fortuitò & non fortuitò reperiri. Neque uerò ratio finis conuenit fortunæ; finis.n. est cuius gratia aliquid fit, & est propositus atque intentus ab agente, quod longè remotum est a notione ipsius fortunæ. Relinquitur igitur Fortunam referendam esse ad genus caussæ efficientis, sicut Arist. ait in 2. Phys. tex. 65. quod etiam declarant quæ ab antiquis iactantur de fortuna; aiunt.n. illam esse dominam omnium rerum, & pro suo arbitrio regere & administrare res humanas, nullam item habere rationem ac discrimen bonorū ac improborum: quæ sanè ostendunt fortunam esse caussam efficientem.

B

C

D

Per Accidens.] Dupliciter aliquid est cā per accidens, aut quia est accidens caussæ per se, ut musicus est caussa per accidens domus, quoniam esse musicum acci-

accidit ædificatori, qui est per se cā domus; aut quia ē cā alicuius quod accidit effectui suo per se intento, ut Medicus ꝑ accidens sanat musicum, quia ægroto, q. sanatur per se a Medico, accidit ipsū esse musicū. Ac in priori quidem genere, cā per accidens, est diuersa a cā per se, effectus aūt utriusque est idem: in posteriori autem, cā utraq; est eadem res, effectus uerò sunt diuersi. Atq; huius posterioris generis fortuna dicitur esse cā per accidens; nam idem hō fodiens agrum, est cā per se illius fossionis, & est caussa per accidens, quæ dicitur fortuna, thesauri qui ab eo inuenitur, quatenus talis inuentio B thesauri accidit fossioni. Verùm hmōi effectus per accidens, tribus modis (ut rectè ait D. Thom.) potest esse coniunctus cum effectu per se alicuius caussæ; vel necessariò, ut homo per se generat hoīem, per accidens autem risibile, quod tamē est necessariò coniunctum cū homine; uel frequenter seu ut plurimum, ut hō per accidens generat lachrymātem, sed frequenter accidit ut qui nascitur ꝓdeat lachrymans: uel denique rarò & indeterminatè, ut ꝙ cum nascitur hō, cœlum corruscet, uel terræ motus fiat. Effectus aūt C fortuitus, neq; necessariò, neque ut plurimum connexus est cum effectu per se caussæ efficiētis; ut patet in thesauro inuento a fodiente terram. Quod autem fortuna sit cā per accidens, sic ꝓbatur: Nam omnis cā per se, est determinata, & certò sciri potest, & semper uel vt plurimum eodem modo operatur, & agit ob aliquem finem determinatum, & a se intentum; sed hæc omnia remotissima sunt a fortuna, ergo ipsa non est caussa per se, sed per accidens.

[Ob aliquem finem.] Non ꝙ Fortuna D intendat aliquem finem, aut quòd effectus fortuitus fit quasi effectus intētus ab agente; id enim est contra rationem fortunæ, sed hoc debet exponi dupliciter, at quia res fortuita eiusmodi ē, ut si præuisa fuisset ab agente, proculdubio fuisset ab eo intēta, uel ad eam expetendam uel ad fugiēdam. Et hoc uidetur significare Arist. in 2. Phyfic. text. 51. his uerbis, [caussa recipiendi argentum uenisset, reportaturus pecuniam si sciuisset, uenit autem nō huius gratia, sed accidit uenisse & fecisse hoc reportādi grā tia, aut quia effectus fortuitus est coniūctus cū alio effectu per se intento ab agē te, ut inuentio thesauri cum plātatione uineę cuius gratia terra fodiebatur; quāuis igitur fortuna ea ratione ut fortuna est, non agat propter finem, necessariò tamen est in eo agente, quod uel agit, uel aptum est agere propter finem; quare si esset aliquod agens quod neque ageret, neque esset aptum agere ꝑꝑ finem, nihilque haberet sibi determinatè præfixū ad quod eius operatio uel naturaliter, uel ex electione referretur, id profectò nunquàm ageret fortuitò. etenim fortuitum est, quod accidit præter intentionē agentis; quemadmodum si non eēt motus naturalis, non esset etiam violentus, quia uiolentus præsupponit naturalem cui est contrarius, ut docet Ari. in t. & 3. de Cælo. Potest autem dici aliqua actio non fieri propter finem, tribus modis; uel quia ipsa est propter se & non propter aliud, ut actio in qua est fœlicitas: uel quia fit ab agente non intendēte ipsam, ut si quis aliud attente cogitās, uel ungues rodat, uel fricet barbam, huiusmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, sed ex sola imaginatione: uel quia talis actio est cōiuncta & accidit ei actioni, quæ ꝑ se intēditur, ut inuentio Thesauri accidit fossioni terræ, & sic effectus fortunæ non fit ob aliquem finem.

Tribus modis actio nō fit ob aliquem finē.

[Ex electione,] Fortuna est tantum in ijs, quæ agūt ex electione, cuiusmodi est hō: nam in iis est fortuna, quos dicimus fortunatos, uel infortunatos, hi aūt propriè sunt homines: quamq̄ hoc nomen transfertur ēt ad ea quæ carent ratione, sed impropriè, & Metaphoricè, & sic ille Poeta dixit fortunatos esse eos lapides, qui sunt in aris templorum, nam cū cæteri conculcentur, illi coluntur & honorantur; uide Aristot. in 2. Physicorū tex. 58. & 59. ubi scribit fortunam esse in ijs quæ agunt, agere autem proprium est hominis, nam is propriè agit in cuius pīāte est agere & non agere, talis est hō, qui est dominus suarum actionum, reliqua uerò quæ rationem non habent, pòtius dici debent agi quā agere. Nā actio, quæ Græce dicitur πρᾶξις, est ea quæ tan-

tātùm fit ex electione in qua cōsistit uirtus aut vitium. Rectè igitur Arist. in 2. Physi. tex. 52. affirmat circa idem versari intellectū & fortunā: quamquàm fortuna accidit ob defectū intellectus, qui non potest prouidere omnia futura, ne quid accidat prçter eius intentionē; quare idem Aris pulchrè scribit, vbi est multum intellectus, ibi esse parū fortunæ, & vbi multum est fortunæ, ibi esse parū intellectus, quo fit vt respectu Dei cuius intellectus omnia liquidò cernit, nihil fortuitò possit accidere; bene item dicebat Polus, ut est apud Platonem in Gorgia, & apud Arist. in 1. Metaph. fortunam esse inimicam arti, esse autem sociam & comitem imperitiæ.

Exponitur ultima pars definitionis fortunç, & expenditur opinio Auicennæ aientis fortunā uersari in ijs quæ sunt ad utrūlibet.

CAP. VII.

Neque semper. neq; ut plurimū] Cçlum semper eodē modo mouetur atq; operatur, & sicut habet incorruptibilem substantiam, ita quoq; habet modum agendi immutabilem: cuius rei caussa est, quia caret ea materia q̄ habet in se priuationem & potētiam cōtradictionis, ex qua oritur indetermina tio & inordinatio, omnisque defectus & error. Agentia uerò sublunaria ut plurimum quidem attingūt finem, interdum autem deficiunt ob indeterminationem materiæ & priuationis quæ in ipsis inest, quæ res obstat quominùs regimen, directionem & ordinationem caussarum cçlestium, ita possint in se ipsis accipere quin aliquando deficiant. Quod ergo agens sublunare in operando deficiat, cçlum autem minimè, nō euenit tantùm (ut dixit Auicenna) quia cælo nullum obstat externum impedimentum atq; contrarium, quemadmodum agentibus sublunaribus; nam hæc caussa est externa, remota, & quasi per accidēs: sicut nō dicitur propriè aliqd esse corruptibile, uel incorruptibile: quia uel habet cōtrarium, uel eo caret, sed quia intrinsecè ac secundum naturā suam est tale, ut Arist. docet in 10. Metaphy. tex. ultimo.

Verùm quia quod nō est semper nec ut plurimum, duplex est, aut enim est cōtingens ut uocant, ad utrumlibet, ut ambulare & non ambulare, & omnes actiones quæ proficiscuntur ex libero arbitrio; aut est rarò contingens, ut thesaurum inueniri ab eo qui fodit terram, sicut Aristot. tradit in primo Priorum, & primo Perihermenias. dubiū est an fortuna tantum uersetur in iis quç rarò cōtingunt, an etiam in ijs quæ ad utrumlibet eueniunt. Auicenna in primo libro Sufficientiæ, cap. decimotertio. opinatur fortunam non solùm uersari in iis quç rarò cōtingunt, sed etiam in iis quç ad utrumlibet; quod ita probari potest. Aristotelem in secundo Physicorū tex. 48. 51. 55. & 56. ait fortunam esse in iis quæ neque semper, neque frequenter eueniunt: sed in his nō modò sunt ea quç rarò contingunt, sed etiam quæ ad utrūlibet, hæc enim neq; semper, neque frequenter eueniunt: ergo fortuna locum habet etiam in ijs quæ sunt ad utrumlibet. Et quia uideri poterat absurdum, ipsum ambulare, sedere & alias similes actiones dicere fortuitas, cum proueniant à uoluntate, idcirco Auicenna inquit eiusmodi actiones non esse fortuitas respectu uoluntatis à qua determināntur & imperantur, sed respectu uirtutis motiuæ, quæ est in animali; huic enim, quia ipsa indifferens est ad ambulandū & non ambulandum, casu accidit, ut homo ambulet, uel non ambulet. Hçc est opinio Auicennç: cui Simplicius in secundò Physicorum tex. 48. non uidetur dissentire. ita scribens. [Quod neque semper, neque frequenter euenit, id uel rarò cōtingit uel ex æquo est, nam quod est ex æquo, rarius est iis quæ ut semper uel ut plurimum fiunt, & ideo (ut existimo) Aristoteles id quod ex æquo, & id quod est rarius prçter id quod est ut plurimum communiter & perpetuò uocauit.] Hæc Simplicius. Quamquam dici potest, Simplicium illis uerbis docere uoluisse in iis quæ neq; semper, neque ut

Qō, an in ijs quæ sūt ad utrūlibet, fortuna uersetur. Auicēna.

Simplicius

vt plurimum fiunt, duo genera rerũ con tineri, nimirum quę ex ęquo, & quæ rarò accidunt, nõ autem significare voluisse, in hoc vtroque genere rerum fortunam versari.

Opinio contraria quę est Themistii Auerr. Alberti D. Tho. & est ꝓbabilior.

Sed Auicennæ aduersantur Themistius, Auerroes, Albertus & D. Thomas, negantes fortunã esse posse in ijs rebus quæ fiunt ad vtrumlibet. Vide digressionem Auerr. 2. Physico. commento 48. Quorum sententia nobis magis probatur, eaque confirmari potest his rationibus. Primò, effectus iudicari debet qualis sit, an nimirũ sit fortuitus nec ne, ex caussa principali à qua procedit, sed. v. g. B ambulatio principaliter ꝓcedit à volũtate secundum determinationẽ & exercitium, respectu autem volũtatis, ea nõ est secundum Auicennam fortuita, ergo ambulatio simpliciter dici debet non esse fortuita. Deinde, Aristoteles ait fortunam esse in eo agente quod agit ex intellectu & electione, ergo si ambulatio esset fortuita, talis ꝓfectò esset respectu ambulãtis, quatenus agit per intellectũ & voluntatem; sed Auicenna vult ambulationem nõ esse fortuitam respectu uolũtatis, ergo ipsa nullo modo est fortuita. C Postea, vel ambulatio procedit à virtute motiua, ea ratione vt ipsa est idifferens ad ambulãdum & non ambulandũ, & hoc dici non potest, quia virtus motiua, vt est indifferens, nequit efficere ambulationem potiùs quam eius oppositũ; vel procedit à uirtute motiua vt determinatur à voluntate ad ambulãdũ; sed hoc modo Auicenna negat eam esse fortuitam; ergo nullo modo ambulatio dici potest fortuita. Præterea, aut uirtus motiua habet aliquẽ finem, aut non habet; si habet, cum is non possit esse alius D quàm eius operatio; non erit talis operatio fortuita respectu illius potentiæ, vtpote quę sit eius finis: sin autẽ nullum habet finem, ne sic quidem respectu illius ambulatio erit fortuita; etenim fortuna tantum est in iis quæ agunt ob aliquem finẽ, vt supra docuimus. Amplius, si ambulatio est fortuita respectu uirtutis motiuæ quæ est in animali, ergo effectus fortuitus esset certus atq; determinatus, & fortuna esset caussa per se ac determinata; cõsequens est & contra Aristot. & contra ea, quæ à nobis supra confirmata sunt, consequentia vero manifesta est; nam ambulatio non potest effici nisi a virtute motiua animalis, & talis uirtus est determinata & per se caussa illius ambulationis, & uirtus motiua fuit à natura tributa animali ꝑ motũ, qualis est ambulatio. Ad hæc, sequeretur, omnia instrumenta tam naturæ, q̃ artis, agere fortuitò; cum tamen finis illorum sit eorum actio atque vsus: patet consequentia, quia sicut virtus motiua secundum Auicennam est indifferens ad mouendum & non mouendum, nisi determinetur à voluntate, ita quodlibet instrumentum est indifferẽs ad agendum, & non agendum, nisi moueatur & determinetur à principali agente. His accedit, quòd ipsum velle & ipsum intelligere essent actiones fortuitæ respectu voluntatis & intellectus; quippe cum voluntas sit indifferens ad uolendum & non uolendum, qua tamen re nihil fingi potest magis absurdum. Postremò, opinio Auicennæ est contra communẽ sententiam & modum loquendi omnium hominum; nemo enim huiusmodi actiones quæ sunt ad utrumlibet, uocat fortuitas. Quamobrem quoniam Aristot. in 2. Physic. tex. 48. ex communi modo loquendi, & sentiendi, demonstrat fortunam neque semper, neque frequẽter agere, clarum autem est ex communi modo sentiendi hominum, actiones quæ sunt ad vtrumlibet, non fieri fortuitò, quippe cum procedant ex electione & intentione agentis; idcirco Aristo. ut bene aduertit Phylopponus, non curauit nominatim excludere & remouere fortunam ab huiusmodi rebus quę sunt contingentes ad utrumlibet. Atq; hoc modo facile diluitur atque euertitur ea ratio qua niti atque fulciri uidebatur opinio Auicennę. Verùm contra definitionem fortunæ diligenter adhuc explanatam, existunt nonnullę dubitationes, quas enucleare oportet, ut quæ ad perfectam fortunæ cognitionem pertinent, omnia perspicua & indubitata maneant.

Ponun-

Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.

CAP. VIII.

Prima dubitatio. Non uidetur Fortuna esse caussa per accidēs & indeterminata;cum enim thesaurus reperitur ab eo qui fodit terram,caussa illius inuētionis est determinata & nota; etenim non est alia, quàm ipsa fossio terræ.2.Dubitatio. Pomponatius in primo suo libro de Fato & libero arbitrio c.6. existimat eos omnes effectus qui dicunt̃ fortuiti & casuales, habere certas ac determinatas caussas à quibus proficiscantur.Quod ipse confirmat dupliciter. Primò,quia illæ caussæ sunt per se ac determinatæ,quibus positis necessariò existit effectus,sed inuentio thesauri à fodiente terram, quæ censerur effectus fortuitus,habet eiusmodi caussas,nt illis positis necessariò exitat, ergo habet caussas per se determinatas; quare cum fortuna censeatur esse caussa illius inuentionis, erit ipsa caussa ꝑ se ac determinata;probatur minor: Caussæ ꝑꝑ quas inuenitur thesaurus, sunt duæ; una est thesaurum fuisse in eo loco reconditum , altera est fodi eum locum , in quo reconditus est: sed quotiescunque huiusmodi duæ caussæ ponunrur , idest quotiescunque foditur terra in qua repositus fuerat thesaurus,semper ac necessariò inuenitur, quare talis inuentio,habet caussam per se ac determinatam à qua necessariò procedit.Deinde,idem comprobat etiam hoc argumento , secundum Albertum in 3. lib. Mineralium cap.1. Ars magica inter alia multa, eaque præclara & admirāda quæ tradit,docet etiam inuenire thesauros abditos terraq; tectos , sed oĩs ars & sciētia uersatur circa ea quæ sunt per se ac determinata, quod enim est per accidens & indeterminatum , auctore Arist. 6.lib.Metaphy. sub nullam sciētiam aut artem cadit:ergo inuentio thesauri non est fortuita. 3. Dubitatio. Effectus fortuitus,habet pro caussa sua per se ac determinata ipsam fortunam; etenim fortuna est caussa per se effectus fortuiti; ergo non uerè dictum fuit fortunam esse caussam per accidens effectus fortuiti.4. Dubitatio.Si fortuna est in ijs,quæ raro contingunt , cum rarò eueniat Eclipsis Solis,rarò cometæ caudati, rarissimusq; sit aspectus atque coniunctio multorum siderum, utpote quæ semel tantummŏ accidat, denique quid rarius uiro sapiente & innocente ? An hæc omnia casu & fortuitò contingere existimandum est ? 5.Dubitatio,Cum positum sit in definitione fortunæ,eam esse caussam per accidens, superflue deinde additur. [Neque semper,neque ut plurimum] Nam sicut omne quod est per se, uel semper,uel ut plurimum euenit,ut declaratur in 1.Poster. sic è cōrrariò uidetur , id qđ est per accidens,neque semper,neque ut plurimum sed rarò esse debere.6. Dubitatio. Dictum est , effectum fortuitum & rarò & præter intentionem agentis accidere: sed hæc duo non semper in effectu fortuito inuicem cohęrent,ergo non est necesse effectum fortuitum semper habere in se prædictas duas conditiones,idest vt rarò accidat, & præter intentionem agētis:probatur minor,nam si quis ludēs aliquo lusu fortuito;idest cuius euentus sit dubius & incertus,& intendens lucrari, lucretur,tale lucrũ est fortuitum,utpote quod neque semper, neque ut plurimum ludenti obtingat;ipsum tamē non accidit præter intenrionem ludentis. Similiter etiam si quis hyeme nauigans,faciat naufragiũ, illud naufragium fortuitò accidit , id est præter atq; adeo etiam contra intentionem nauigātis, ipsum tamen ut plurimum contingit , ferè enim usu uenit,ut qui nauiganr hyeme, multùm periclitentur. 7. Dubitatio.Si Pictor aliquis , cupiens atque contendens exprimere spumam quādam in ore imaginis quam depingit,cum diu multũque in eo frustra elaborasset,tādem indignatione commotus proiecerit colores in os imaginis , atque eo modo spumā illā effinxerit , expressio huiusmodi spumæ, ꝓculdubio est fortuita,ipsa tamē ab illo pictore erat ualde intenta.8.Dubitatio. Videtur ea quę in 2.Phy.de fortuna scripta sunt ab Aristotele,nō admodũ cohærere,quin ēt pugnare cum iis quæ idem Arist.scribit de Fortuna in 7.lib. Mor.ad Eudemum cap. 18.nam eo in loco affirmat

Opinio Pōponatii aiētis omnes effect9,q dicuntur fortuiti , habere certas & determinatas cās.

mat fortunam esse caussam quandam diuinam, à qua incitentur homines ad bona, & retrahantur à malis: & ab illa dari homini initium intelligendi, uolendi & prosperè agendi. Neque horum dissimilia scribit Plato in libris de Legibus, asserens Deum unà cum fortuna & occasione regere & administrare omnes res humanas. Atque hæc quidē dubitari & dici possunt contra definitionem fortunæ; quæ tamen, siquidem fortunæ definitio rectè à nobis tradita & cōstituta fuit, falsa esse perspicuū est. quocirca qua ratione bene ac facilè dissolui possint ostēdamus, ad singulas dubitationes, eodem ordine quo sunt propositæ, respondendo.

Soluuntur supradictæ dubitationes.

C A P. IX.

AD primam Dubitationē hoc modo respondemus. Caussa propter quā nūc v.g. repertus fuit thesaurus, ē determinata & nota, nimirū fossio terræ ad efficiendū sepulchrum; sed caussæ oēs p p quas thesaurus simpliciter pt inueniri, sunt indefinite, & indeterminatæ; unde ait Arist. in 2. Physi. tex. 50. caussam per accidens esse indefinitā, infinita enim uni possunt accidere; & in tex. 65. [Fortuna (inquit) est eorum quæ sunt à natura aut ab intellectu, sed horū multitudo indeterminata est.] Themistius etiam in 2. Physi. super tex. 51. ita scribit. [Est autem indefinitū nihilominus Fortuna, imò latius etiam aliquanto quàm cætera, nam thesaurum reperire, multis & infinitis ex caussis possumus gratia factis & instituentis alterius; uidelicet serendi gratia, pauimenti sternendi, deducendi aquæ ductus ad puteum; constituendæ coudendæque sepulturæ, templi exædificandi, atque similium infinitorum] quare licet nunc repertus sit thesaurus propter fossionem terræ ad cōdendum sepulchrum, tamē id est per accidens respectu connexionis huius caussæ cum tali effectu, potuit enim eiusmodi effectus ex multis aliis causis proficisci. Ad 2. Licèt, si ponamus thesaurum fuisse recōditum in aliquo loco, eumq; locum à quopiam fodi, necessariò hinc efficitur illū thesaurum reperiri, tamen illa duo poni & inuicem concurrere, per accidēs & rarò contingit. Præterea, in actionibus humanis præcipuè spectanda est agentis intentio; cum igitur nec eius qui recondit thesaurum intētio fuerit eum reperiri à fodiente terrā, nec eius qui fodit terrā, intētio fuit inuenire thesaurum, necesse est talem inuētionem thesauri, per accidens esse: nam in agēte per intellectum & uolūtatem, quod fit secundum intentionem eius, dicitur fieri per se, qđ autē præter intentionem fit, per accidēs fieri dicitur. Ad id autem quod additur de arte inueniendi thesauros absconditos, ita respondendum est. Non omnis inuentio thesauri est fortuita, sed ea quæ accidit præter intentionem; quare si qua est ars quæ doceat inuenire thesauros abscōditos, eiusmodi inuentio non est fortuita: quippe cū ea fit non mō secundū intentionem agentis nel quærentis. sed etiam secundum certam definitamque artis rationem. [Plane (inquit Themistius in secundo Physicorum super tex. 65.) neque inuentio thesauri, neque iactio fundamētorum, & fossio, simpliciter pertinet ad fortunam: posset enim quis fodere ex industria spe inueniendi thesaurum. Sed cum non ad eum finem iacta sunt fundamenta, atque iacēti obuius factus est thesaurus, & quodammodo fodientis manū offendit, huiusmodi occursus superuentusue fortuitus propriè nūcupatur.] Hęc Themistius. Quod si qui intendens thesaurum inuenire fodit terram atque eū inuenit, non dicitur secundum Themistium fortuitò inuenire, ergo multo minus is qui non solum intendit inuenire, sed etiam callet artem inueniendi thesauros abscōditos. Ad 3. Est quidem fortuna caussa p se effectus fortuiti, sed Fortunam esse caussam per se, est dicere fortunam esse caussam indeterminatam, qa sub nomine Fortunæ, latent infinitæ atque indeterminatæ caussæ. Latet igitur in ipsa dubitatione fallacia, nam quamuis, si uniuersè cōferas fortunam cum effectu fortuito, uideātur habere inuicem cōnexionem certam, ac determinatam, tamen si in particulari cōpares hūc effectum fortuitum, uidelicet inuentionem the-

Quādo inuentio thesauri ē fortuita, & quādo nō.

thesauri, cum omnibus caussis per quas haberi potuit, reperies illas esse indefinitas, ac interminatas. Similiter etiam, si illam thesauri inuentionem conferas cũ fossione terræ ad efficiẽdum sepulchrũ, uidebis inter talem caussam, & talem effectum nullam esse cõnexionem per se, atq; coniunctionẽ. Ad 4. Dupliciter aliquid est rarò eueniens secundũ Auicennam, uno modo respectu temporis, quia rarò euenit, ut Eclipsis Solis: altero modo respectu caussæ, quia ex tali caussa posita, rarò existit talis effectus, sicut raro accidit, ut quis fodiẽdo agrum, inueniat thesaurũ; quod priori modo fit rarò, non contingit fortuitò, immo fieri potest, ut necessariò eueniat, ut patet in Eclipsi solis; quin etiam, quæ sunt huius generis, possunt dici semper euenire, non quidẽ absolute, sed quia cum eorum caussa posita est, semper eueniũt: quod autem posteriori modo fit rarò, id fortuitò contingit. Effectus igitur fortuitus utroque modo est rarus, & quia simpliciter rarò accidit, & quia ex tali caussa, raro & per accidens existit. Ad 5. Nõ est superuacanea talis particula, nam neque simpliciter omne rarum est per accidens, vt patet in Eclipsi solis, & alijs similibus, quæ rarò quidem, sed non per accidens eueniunt, neque omne per accidens, est rarum, nã homo generans hominem, etiam per accidens generat hominem quantum, & risibilem, q̃ tamen homini necessario sũt adiuncta. Ad 6. Effectus fortuitus, ut simpliciter sit fortuitus, duo in se hr̃e debet; unum est, ut accidat præter intentionẽ agentis, alterum est, ut sit in ijs quæ rarò eueniunt: si alterutrũ horum desuerit; nõ erit absolute fortuitus; sed tantũmodo secũdum quid: quare qui intẽdit ex ludo lucrari, tametsi lucrum incertũ sit, tamen ipsum non est simpliciter fortuitum, quippe cum sit intẽtum & optatum a ludẽte: ueluti si quis terram foderet, ut inueniret thesaurum, tunc inuentio thesauri (ut Themistium dicere paulo ante commemorauimus) nõ esset fortuita, tametsi incerta sit, & raro contingens. Similiter (inquit Alexander) si qs immoderate corpus exerceat usque ad sudorem, & lassitudinem, quã continuo subsequatur febris, huiusmodi febris nõ

Dupliciter aliquid rarò euenit.

Vt effectus aliquis dicatur fortuitus simpliciter duo habere debet.

A est fortuita, licẽt ea præter illius uoluntatem, & opinionẽ accidat, quia vt plurimum euenit, ut qui immoderatè fatigãtur & sudant, in febrim incidãt: idẽ quoque dicẽdum est de eo, qui hyeme nauigãs facit naufragium; non. n. (ait Themistius in 2. Physi. super tex. 61.) ea omnia quæ citra consilium, & uoluntatem eueniunt, statim fieri videntur a Fortuna. Euenit hyeme nauiganti naufragium facere, hoc neq; ex proposito consiliove, neq; fortuito euenisse dicimus, quia plurimum solet exitus iste esse nauigãtium hyeme. Ad 7. Quamuis ille pictor in-B tenderet exprimere spumam, tamen nõ putabat eo modo exprimi posse quo expressa fuit; videlicet proijciendo colores in os imaginis, quare illo modo spumã fieri, & rarò cõtingit, & præter intentionem agentis. Ad 8. Aristot. in 2. Physic. physice ac vere de fortuna loquit̃, in illis autem ad Eudemum libris, moraliter idest populariter; multa enim Aristoteles in illis libris moralibus tractat, nõ tã limate ad ueritatem philosophicã, quã ad uulgarẽ opinionẽ, sensumque popularem, atque ad cõe hominum iudicium C accõmodatè. Posset etiam dici, effectus fortuitos appellari posse diuinos vel a diuina caussa profectos; quia licẽt ipsi respectu hominis sint per accidens, tamen respectu Dei omnia regentis, & administrantis sunt per se: cum enim non sint ab homine prouisi & intenti, sed à Deo tantùm definiti & ordinati, merito sane non humani sed diuini appellantur. Verum de fortuna hactenus.

Quomodo effectus fortuiti possint appellari diuini.

D
De Casu vel potius de Monstris, quæ vulgo putantur casu euenire.

CAP. X.

Casus ea re solũ differt a fortuna, q; fortuna in ijs est quæ agunt ex electione, & in rebus humanis locum hẽt; casus aũt in agentibus naturalibus, & in ijs quæ fiunt naturaliter, versatur; in quibus si quid rarò & per accidens fit, id casu euenire dicitur. Vide Aristotelem 2. lib. Physicorum, a tex. 60. vsq;

ad 65. De monstris autem breuiter hoc loco explicandum est; partim quoniam ea uulgò putantur fieri casu, ut indicat Arist. 2. Physi. tex. 64. partim etiam, quia licet natura operetur ob aliquem finem quem ut plurimum assequitur, interdũ tamẽ ab eo deficit & aberrat, ex quo mõstrum existit; vt est apud Arist. in 2. Phy. tex. 82. Neque uerò quæcunque de mõstris uel fabulosè uel historicè uel etiam philosophicè cõmemorari posset, ea hic subtiliter exponemus, sed tñ attingem' pauca quædã in q̃b. physica & generalis monstrorũ cognitio continetur; declarãdum enim est quid sit monstrũ, quæ sint mõstrorum genera, quæue caussæ, in quibus rebus monstra reperiuntur, & an ea casu effici & existere putandum sit.

Quid sit Mõstrum. Monstra esse in rebus naturalibus, clarum est. Etenim cernimus in omni ferè animãrium specie, interdum naturam a fine suo deficere & errare, q. defectus & error si est insignis, uocatur monstrum. Quinetiam necesse est huiusmodi monstra aliquando contingere; nam necesse est, id quod defectibile est aliquãdo deficere: atq; hinc ratio & origo monstrorũ existit. Quid autem sit mõstrum, ad hũc modũ uidetur Aristoteles explicasse in 4. lib. de Genera. animal. cap. 4. [Monstrũ esse oblæsionẽ rei præter eius naturã, in ijs quæ non semper, sed ut plurimum agunt eodẽ modo.] Potest etiam ex tex. 82. lib. 2. Phy. elici alia definitio mõstri; ut monstrum sit, [peccatũ naturæ agentis ob aliquem finem, quo tamẽ frustratur aliquo principio corrupto.] Vel aliter etiam definire possumus. [monstrum esse uitium naturæ deficientis a fine suo ob aliquod impedimentũ, rarò cõtingẽs.

Septẽ genera Mõstrorum. Sunt autẽ multa mõstrorum genera; potest. n. mostrũ uarijs modis effici. 1. In sexu, ut si fuerit aut incerti sexus, aut habens utrumque, cuiusmodi est Hermaphroditus. 2. Propter aliquã qualitatẽ, ut si habeat nimiã crassitiẽ, aut tenuitatẽ, aut aliã quampiã notabilẽ & inusitatam qualitatẽ. 3. In excessu aut defectu magnitudinis, ut si membra fuerint insigniter maiora aut minora, quàm cõmuniter ac naturaliter esse solent. 4. In situ, ut si membra præter consuetudinem naturæ sint transposita. 5. In figura, ut si homo sit figura non recta sed prona more quadrupedũ, aut si homo habeat faciẽ aut aliud membrum, nõ modo humano sed ferino. 6. In uictu & moribus, nã qui humanis carnibus delectãtur, & ob id uocantur ἀνθρωποφάγοι inter monstra, & portenta humanæ naturæ numerari debẽt. 7. In numero, ut si nascatur homo biceps, uel senos digitos singulis manibus habẽs, aut tantũ monoculus uel unipes.

Quinque caussæ Mõstrorum. Multas autem ob caussas monstra contingũt; Primùm ob materiam, cuius uel redundantia, uel defectio & penuria, vel confusio ac permistio seminum, est monstrorum caussa. Deinde, propter agens; hoc autem duplex est, unum principale, nẽpe uirtus formatiua existẽs ĩ semine; alterum instrumentarium, nempe qualitates, præsertim uerò calor; huiusmodi autem agentiũ nimis exuperãs aut deficiens uirtus, reddit effectus mõstruosos; his etiã annumerari debet praua qualitatũ inter se ꝓportio. Postea, ob peruersitatem matricis seu loci in quo fetus cõtinetĩ. Præterea, ob mẽbranã, seu tunicã qua fetus inuoluuntur atq; distinguunt; nã disruptio tunicæ secũdinę, qua obuoluitur, & obtegitur fetus humanus, facit ut semẽ diffluat ac distrahat, & monstrosum aliquid generetur. Similiter in ouis habentibus gemina uitella, si desit membrana ea diterminans, nascit pullus vel biceps, uel quaternis pedibus. Ad extremum propter aliquem aspectum & constellationem cælestem alienam uel contrariam fetui generando. Astronomi em̃ arbitrantur generationi cuiusuis animãtis, esse propriam aliquam & accommodatam constellationem, quæ si tũc desit cum fit animalis generatio, & adsit alia vel contraria uel aliena, necesse est generari animal imperfectũ & monstrosum. Sed doceamus, in quo genere rerũ præcipuè monstra contingant.

In quibus rerum generib' sint monstra. Monstra nõ contingunt in elemẽtis; eorum enim natura cum uniformis, & simplex sit, non remittit in se rationem monstri; itaque elementum uel generat effectum sibi similem, uel non generat; quare illius error & peccatum aut nullũ est, aut non est aliud, quàm nõ generare: nisi fortè quis statũ & dispositionem elementi secũdũ qualitates uel actiuas uel motiuas,

motiuas, quæ est cõtra eius naturam, appellare velit monstrosam. In cæteris naturæ operibus, inuenitur quidem ratio monstri, sed in rebus inanimatis est obscurior atque ignotior, & si quod peccatum in illis contingit, id ferè non solet appellari monstrum. In plantis autẽ manifestiora sunt peccata, sed minùs etiam quàm in animalibus, in quæ propriè cadit atque conuenit ratio & nomen mõstri. Et quamuis in aquatilibus, ob teneritatem, mollitiem & humiditatem materiæ, propter quam eorum generatio atque cõstitutio, facilè ac variè vitiari & deformari põt, verisimile sit exoriri plurima monstrorum genera, ea tamen nobis minùs nota sunt, propterea quod eorum species, ob abstrusam & a sensibus nostris remotam eorum habitationẽ, ferè nos lateãt. Aristoteles autem in 4. lib. de Genera. animal. cap. 4. affirmat, in ijs animalibus, quæ multos fœtus simul concipiunt atque pariũt, præsertim verò in gallinis, frequentiora monstra contingere, ob multorũ seminum, quę simul continentur, permixtionem atque cõfusionem. Quo fit, vt dicat in Aegypto; vbi fæminæ sũt fęcundiores, crebrius existere homines monstrosos quàm apud nos.

An plura monstra eueniant in plãtis quã in animalibus.

An verò plura monstra reperiãtur in plantis quàm in animalibus, controuersum est inter Philosophos. Quidam aiũt plura inueniri in plãtis, propter ea quæ scribit Auerr. in 2. Phy. comm. 83. dicens naturam maiorẽ habere curam & sollicitudinem de animalibus, quàm de plãtis, quare non permittit plura monstra in animalibus quàm in plãtis. Idem etiã significare videtur Arist. in tex. illius cõmenti, ita scribẽs contra Empedoclem, [vtrum igitur & in plantis fiebãt, ut bouigena, viriprora, sic uitigena, oleoprora? an non, incõueniens enim, sed tamẽ oportebat: si quidem & in animalibus.] Hæc Arist. quibus uerbis innuit si in animalibus contingunt monstra, multò magis ea debere contingere in plantis; mõstrosas autẽ plantas nos minimè dignoscimus, uel propter imperfectionem plãtarũ quæ obstat quominus benè discernamus monstrosas plãtas a non monstrosis, uel quia cum earum species nõ sint nobis planè cognitæ, fieri potest ut quod in eis monstrosum est, existimemus ad aliquam earum speciem nobis ignotam pertinere. Albertus autem (cui nos magis assentimur) in explanatione supradicti textus contra sentit; affirmãs crebriùs effici monstra in animalibus q̃ in plãtis; idque confirmat dupliciter, tũ quia semẽ animalium est mollius & humidius quàm plantarum, quocirca magis est obnoxium alterationi & corruptioni, & magis aptum ad accipiendas alienas, & aduersarias affectiones: tum etiã, quia generatio animaliũ, est quàm plantarum multò difficilior atque operosior, pluribusque rebus indigens, ex quarum cuiuslibet defectu, necesse ẽ imperfectum & monstrosum animal existere. Sed quæret aliquis, si fortè nasceretur homo biceps, is censẽdus esset unus an duo homines? Respondemus hanc quæstionem proponi & solui ab Arist. 4. lib. de Generat. animal. cap. 4. ait enim id esse diiudicandum ex corde, quod est principium animalis, & vbi secũdum ipsum tam vegetatiua quam sensitiua anima præcipue residet. Nam si cor fuerit vnum, tametsi cętera membra geminentur, vnum erit animal: si autẽ ipsum fuerit multiplex, non erit vnũ. Idem quoque ex alijs externis signis discerni posset, nempe cõsiderare oporteret, an qui videntur esse duo homines, hi sentiendo, expetendo, loquendo & aliis similibus actionibus exercendis uariè discrepent, an similiter consentiant inter se in omnibus; si discrepant, duos esse homines, sin omnino consentiãt, vnum duntaxat esse dicendum erit.

An homo biceps sit unus an duo homines.

An mõstra casu fiant.

Restat vt videam⁹, an existimari debeãt monstra casu gigni, nec ne. Themistius paraphrasticè explanãs tex. 64 2. Physic. redarguit eos qui opinãtur monstra nõ fieri casu, propterea q̃ priusquàm oriãtur, videantur habere certas & proprias caussas, nimirũ vel aliquam cæli cõstellationem, vel exuberãtiã aut defectũ materiæ; pari enim inquit, ratione neq; lapis deorsum cadẽs, diceretur casu percutere transeuntem, siquidem etiam intra lapidẽ ẽ grauitas, quæ est propria caussa illius motus. verba Themistij sũt hæc [Cum aliquid præter naturã fit vt monstrum, id non fortuna, sed casu dicimus

pueniße, vt manus sex digita; nisi fortè fateri nolis huiusmodi portēta naturæ fieri casu, sed propriam & certã caussam habere, eã videlicet quæ intrinsecus fuerit antequàm ederētur in lucem, aut sy derationem, aut materiæ exuberãtiam & copiam; aut contra defectum. sed qui ita dicunt, nonne vident idem posse dici de lapide quem casu cecidisse non negarent, habuisse illum, utique intra se caussam grauitatem & pondus? sed certè pōdus cã efficiens est deuolutionis & casus, nō etiam percussionis, sed casus per cussionē fecit.] hæc Themistius. Altera est opinio quæ nobis probabilior videt monstra non casu, sed per se fieri; nã caussæ mōstrorum sunt per se determinatæ, & certæ, ac scientia comprehensæ, quas nos supra commemorauimus. Et quamuis huiusmodi caussæ sint raræ tũ respectu temporis, quia rarò accidũt, tum respectu naturę, quę vt plurimum assequitur suũ finē, raròq; ab eo deficiēs producit mōstra; attamē illis caussis positis, vel necessario, vel ut plurimũ efficiũtur mōstra. Ac licèt natura cũ aggreditur operari, non intendat monstrum, tamē post quam impedita finē suum attingere nō potest, totam uim suam cōuertit atque cōfert ad productionem huiusmodi mōstrorum. Ex quo planum est, errare vehementer eos qui putant animalia quæ generãtur ex putri materia, casu fieri: cũ omnium operum naturæ sint certæ caussæ, tempori, modi, aliæq; circunstantiæ a natura præfinitò constitutæ, quod est valde remotum ab ijs quæ fiũt casu vel fortuitò. quid? quod animalium quæ sũt ex putri materia, generatio talis qualis est, vel semper uel ut plurimum euenit? merito igitur illos reprehendit Auer. 2. lib. de Generat. animal. & 8. Phy. comm. 46. quod autem monstra simpliciter nō fiãt a casu, indicat Aris. in 2. Phy. tex. 64. ita scribens. [Cum sit aliquid præter naturã, tum id non a fortuna sed magis a casu factum esse dicimus. Est autem & hoc alterum, huius. n. extra est caussa, illius verò intra.] Hæc Arist. Quem locũ explanãs Simplicius, docensque ea, quæ præter naturam accidunt, ut sũt monstra, nō fieri casu, cũ ex certis definitisq; caussis procreētur, hæc scribit [Et aliud, quod per se caussa est eius quod est præter naturam, ut tale gignatur, non secus quàm eius quod fit secundum naturam; aut enim compressio, aut mala temperatura, aut materię redũdãtia uel inopia, aut aliquid aliud eiusmodi cã est per se eius quod fit præter naturã.] hæc Simplicius. Possunt autem mōstra dici fieri casu ſm quid, tum quia neque semper, neque ut plurimum, sed rarò accidunt, tum etiam quia non sũt per se intenta sed per accidens, contingunt enim non alicuius rei gratia, sed solum ex necessitate & inordinatione materiæ: natura enim directo tendens ad suum finem; cum ob aliquod impedimentum eum assequi non potest, a suo naturali cursu p accidens deflectit, ac digreditur ad generanda monstra. Quamobrem scitè Arist. in supradicto quarto libro de Generat. Animal. ca. 4. huiusmodi monstra vocat παρεκβάσεις, id est quasdam naturę excursiones atque digressiones. nam cum natura quod uult & intēdit perficere nō potest, ne nihil agat, facit id qđ potest, si nō tale quale à principio intendebat, certè quàm potest ei simillimũ. possent autem dici monstra fuisse intenta à mũdi opifice, quatenus is, quo mũdus esset omni genere entium completus, & absolutus, uoluit in eo esse tam res necessarias quàm contingētes: Contingentiam autem rerũ necessariò interdum sequitur defectus & error, unde monstra oriũtur. Verùm de mōstris hæc satis sint. Ne longius a proposito digredientes, & diutiùs in tractatione monstrorum commorantes, doctrinã hanc nostram faciamus rerum quæ tractantur similem, hoc est monstrosam. Qui autem de monstris cupit plura scire & subtilius cognoscere, legat Arist. 4. lib. de Generat. animal. ca. 4. & Auerr. ibidem, Albertum item in 2. libro Physicorum tract. 3. cap. 3. ex quo mutuatus est Iandunus quæ de Monstris in quæstionibus suis super secũdum Physicorũ reliquit descripta.

Quomodo Mōstra possũt dici casu euenire, uel esse intenta a natura.

De

De Contingentia.

CAP. XI.

QVoniã autem casus, fortuna, mõstra, omnis deniq; inordinatio, instabilitas, & inconstantia rerũ sublunarium, ex earum rerum contingẽtia oriuntur, neq;.n. hæc in rebus necessariis, atque immutabilibus, sed tantùm in contingentibus, locum habere possunt; idcirco non erit alienũ instituto nostro, nõnihil dicere de contingentia: de qua duæ præcipuę quæstiones explicari debent; una est, an sit in rebus contingẽtia; altera quæ sit prima radix, origo, & caussa contingentiæ, propter quam res, & sunt, & dicuntur contingentes.

Opinio stoicorum tollentiũ contingẽtiam. Stoici existimantes non posse cõstare & cohærere contingentiã cũ Dei prouidẽtia, ut hãc retinerẽt, illã è rebus sustulerũt, hac utẽtes rõne: si est prouidentia non erit contingẽtia, sed est prouidẽtia, ergo nõ est contingẽtia. Maior (nã de minori non est in præsentia certandum) ita probatur. Prouidentia Dei includit tria, præscientiã, uoluntatẽ, & dispositiónem Dei; quæ tria excludũt a rebus cõtingentiam. nã quod est prouisum à Deo, hoc est, qđ Deus præsciuit, uoluit, disposuit seu constituit ut aliquãdo eueniat, id nõ potest non euenire; neque enim potest, aut pſcientia Dei falli, aut uoluntas frustrari, aut ordinatio impediri; sed oẽs res sunt a Deo prouisæ, ergo omnes necessariò & immutabiliter eueniũt, quare nullus contingentiæ locus relinquitur.

Opinio Auicennæ & Ochan. Auicenna concedit cõtingentiã in rebus humanis quæ pẽdent ex libero arbitrio, sed eã negat esse in rebus naturalibus, hac ratione. Posita caussa sufficienti ad agendũ, necessariò sequitur effectus, ergo nulla caussa sufficiẽs in rebus naturalibus, est cõtingens; nã si aliquando nõ producit effectũ, id nõ accidit ob contingentiã, sed ob insufficientiã caussæ. Vide hanc rõnẽ apud D. Thomã 1. par. q. 115. art. 6. & apud Caietanũ ibidẽ. Hãc sñiam Auicennæ probat etiam Ochan Quodlibeto 1. q. 17 hoc argumẽto. Agẽs naturale habens oẽs conditiones requisitas ad agendũ; non potest non agere, hac.n. re distinguitur agẽs naturale ab agente

A uoluntario & per electionẽ: Vel igit cã naturalis sufficiẽs ad producẽdũ effectũ hẽt tunc aliquod aliud agens naturale impediẽs ipsã a pductione, uel nõ hẽt; si nõ hẽt ergo tũc necessariò pducit effectũ; sin aũt habet, ergo illud, cũ sit agens nate, necessariò impediet: quare quidqd tunc eueniet, ex necessitate eueniet.

Opi. Scoti. Scotus 1. sent. d. 2. q. 2. & d. 8. q. 5. & d. 39. duo asserit, vnũ est, ẽm ueritatẽ esse contingentiã in rebus naturalibus. cum enim ẽm ueritatẽ Deus agat ad extra cõtingenter, & liberè, potuit creaturas producere, ac non producere, potest ẽt conB seruare eas & non cõseruare; quamobrẽ tam productio, q̃ esse rerum, est contingens: Alterũ est, ẽm Aristotelẽ qui putauit Deũ agere ex necessitate naturę, nullã in rebus cõtingentiam esse posse, hoc probat ipse dupliciter. Primò, quia quicquid fit, uel immediatè fit à Deo, qui cũ agat ex necessitate; id etiam ex necessitate fiet; uel fit etiã à caussis secũdis, & sic etiã necessariò fiet: nã caussæ secũdæ cũ sint uel ut ĩstrumẽta primæ cãæ, nõ mouent, nisi prout mouentur a prima: sed a prima mouentur necessariò; ergo ipsæ C quoq; mouebũt necessariò; quare quicquid ab ipsis fiet, necessariò fiet. Deinde, cã prima prius natura respicit effectum producendum, quam cã secunda: sed cã prima ex necessitate agens, necessariò respicit effectũ; ergo in illo priori, effectus hẽt necessitatẽ respectu caussæ primæ; nec superueniẽs deinde cã secunda, põt illã necessitatẽ a prima cã iam inductã, ex ipso effectu auferre. Sed obijceret aliquis Scoto, Aristotelem ponere in reb⁹ contingentiã 2. lib. Physicorum ubi agit de casu, & fortuna, & lib. 6. Meta. tex. 5. D & in fine primi libri Perihermenias, & multis in locis tradit cõtingens ad utrũ libet, pendens ex uoluntate hominis, & li. 3. Ethicor. astruit liberũ arbitriũ. Ad hæc non aliter respondet Scotus, q̃ affirmando Aristotelẽ sibi contradixisse. is n. sensit Deum agere ex necessitate, is etiam cõcessit in rebus esse cõtingẽtiam, nõ animaduertẽs inter hæc duo esse (ut ab ipso demonstratũ fuit) manifestã contradictiõnẽ. Hæc igitur ab istis Philosophis acutè magis quam uere disputãtur ad tollendã è rebus oẽm cõtingentiam.

Probatur esse in rebus contingentiam.

CAP. XII.

Probatur esse in reb. contingentiam trib. argumẽtis

SED vetus opinio est, eaque omnium penè tã Philosophorũ quàm Theologorũ firmata cõsẽsu, esse in rebus contingentiã: quã ego opinionẽ non dubito & verissimã esse, & cuius facilè probari ac persuaderi posse. Primùm enim, cõtingentiã esse, compertũ est omnium propè sensuum iudicio. Videmus.n. nonnullas res esse, quæ semper eodẽ modo se habeãt, vt Cælũ, in cuius motu, nulla post hominum memoriam inconstãtia, nullus error & defectus adhuc notari potuit, has res necessarias dicim⁹; alias aũt cernimus, non quidẽ semper, sed ferè & vt plurimũ eodẽ modo euenire, interdũ tamen deficere; vt hominem nasci bipedem, vnũ caput, duas manus, & singulis manibus quintos digitos habentem, ferè ita contingit, sed nonnũquã aliter etiã accidit: has res vocamus contingentes. tantã hanc euidentiã rerũ, tam cõstãs, & certũ iudiciũ sensuũ, qui non percipit, vel admittit, is profectò reiiciendus, & explodendus est a Philosophia. rectè.n. Aristoteles in 8. Phy. tex. 22. dixit, dimittere sensum in iis, quæ sẽsibus manifesta sunt, & rationes quærere, infirmitatem quandam esse intellectus.

Quantã fidem & auctoritatem habeat euidens iudiciũ sensuũ.

Quid referemus enim (inquit Lucretius) quod nobis certius ipsis.
Sensibus esse queat, quo vera, & falsa notentur.
Ex sensu namq; omnia quæ sunt credita, pendent,
Cui nisi prima fides rectè fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animos quicquam ratione queamus.

Lepidũ dictum Auicen. & Scoti.

Et quemadmodũ Auicenna in lib. suæ Metaphysicæ: Scitè, ait, qui negãt primũ illud principiũ quodlibet est vel nõ est: eos non esse fatigandos rationibus, sed igne tandiu torrendos, quoad fateantur non idem esse vri & nõ vri, dolere & nõ dolere: ita ẽt Scotus in 1. Sent. dist. 39. facetè dixit, qui negant contingẽtiam, & clamãt oĩa necessariò euenire, eos tormentis exponendos esse, & tam diu cruciandos donec concedant, possibile esse eos non torqueri.

Breuis & perfecta demonstratio qua probatur esse in rebus contingentiã.

Deinde, cõtingentiã esse in rebus naturalibus, præsertim sublunaribus hac rõne cõcluditur. Quicquid habet materiam & cõtrariũ, est contingẽs (loquor de materia in qua est priuatio, & potẽtia cõtradictionis ad esse & nõ esse) sed omnes res sublunares habent materiam & contrariũ; ergo sunt contingentes. Hæc demõstratio est a priori & ꝓpter quid, & ex proprijs caussis ducta. Aristoteles enim lib. 7. Metaphysicæ tex. 22. & 1. lib. de Cælo tex. 136. docet materiã caussã esse, cur res possint ẽe & nõ esse. Verùm Scotus eo loco, quẽ paulò supra posuimus, opinatur hãc ꝓpositionẽ, aliquod ens est cõtingens, esse indemonstrabilẽ: quod falsũ esse, nos perspicuè nunc ostẽdimus, demonstrando eã a priori & propter quid. Præterea, esse contingẽs, cum necessariò ac ꝑ se dicatur de re quæ est contingens, sicut etiam esse corruptibile vt ait Arist. 10. Metaphy. tex. 26. aut dicetur in primo modo dicẽdi per se, hoc est quidditatiuè, aut in secũdo modo; Nõ in primo modo, quia contingentia non conuenit rei in ordine ad prædicata sua quidditatiua, quæ nõ cõtingẽter, sed necessariò de ea dicũtur; exempli caussa: Homo non est res cõtingens ratione animalis, corporis & rationalis: hominẽ enim esse animal & corpus, nõ est contingens sed necessarium: sed conuenit rei cõtingẽtia in ordine ad ea quę sunt extra quidditatẽ rei: nimirum i ordine ad productionem, existẽtiã, operationẽ, accidẽtia separabilia & alia eiusdẽ generis: cõtingẽs.n. est hominẽ produci & nõ produci, esse & nõ esse, operari & nõ operari, esse doctũ & non esse doctũ: adde quod ipsũ quod quid est abstrahitur ab esse & nõ esse, & a posse eẽ & posse nõ esse, in quo tamen consistit rõ & definitio cõtingentis: nõ igitur esse contingẽs, est prædicatũ primi modi dicẽdi per se ac quidditatiuum. Sin autem est prædicatũ secũdi modi dicẽdi per se, ergo est demonstrabile, nam erit propriè passio. Quanquam esse indemonstrabile dupliciter dicitur, & quód nõ potest demõstrari, quia est primũ & immediatum im-

An esse aliquid cõtingens sit demõstrabile.

immediatione (vt dicũt) caussæ, quo modo hominẽ esse animal rationale, est indemõstrabile; vel quia non debet demõstrari, propterea quòd nobis est notissimum; & demonstratio cum sit argumentatio, non debet adhiberi, nisi ad faciendam fidem rebus dubijs; atque hoc modo naturam esse, motum esse, multitudinem & distinctionem rerum esse dicitur indemonstrabile, esse igitur contingens, non quidẽ priori modo, sed fortasse posteriori modo dici posset indemonstrabile: nam licèt caussa contingentiæ sit obscura & ignota multis, esse tamẽ in rebus contingentiam, nescio cui non sit perspicuum & manifestum. Si igitur res sublunares habent materiam & contrariũ, ergo tã intrinsecùs quàm extrinsecùs possunt impediri & deficere, & aliquãdo impedientur & deficient. Sunt igitur contingentes.

Tertia eiusdem rei probatio atq; confirmatio sumi potest ex perfectione mũdi: qui si est (vt appellatur) vniuersum, hoc est totum quid & perfectũ, necesse est in eo contineri omnes gradus, & omnia rerũ genera; quemadmodum igitur cernimus in mũdo esse caussas & caussata, finitum & infinitũ, æternum & temporale, corporeũ & spirituale, animatũ & inanimatum; ita quoque in eo esse oportet contingẽs & necessarium. Sed dicet aliquis, hanc rationem nihil conficere secundum Theologos, quippe qui affirmantes in mũdo non esse omnes spẽs rerum quas Deus secũdũ infinitam uirtutem suã producere posset, necesse habent fateri, mundum esse imperfectum, nec posse ritè nominari vniuersũ, siquidem multæ species ei desunt, quas tamẽ is habere posset. Verùm ad hoc in promptu est respõsum. Etenim perfectio mundi nõ in eo est, vt is cõtineat omnes species rerũ infimas possibiles, sic enim nũquàm Mundus perfectus esse posset, cũ Deus semper plures, atque perfectiores species quibuscunque creatis possit efficere; sed perfectio Mũdi præcipue spectari debet ex eo quòd mundus continet in se omnes gradus entis primos & generales, omnia prima & summa genera rerum in quæ ens proximè diuiditur, cuiusmodi sunt substantia & accidẽs, caussa & caussatum, corporeũm & incorporeum & ex vtroque coniunctum, animatum & inanimatum, cõtingens & necessarium; cõtinet etiam omnia genera prædicatorum quæ sunt per se subordinata: continet deniq; omnes modos (vt sic loquar) essendi, nempè simpliciter esse, uiuere, sentire, & intelligere. hanc igitur ob caussam vere dicitur mũdus esse uniuersum, & perfectum quid.

Dubitatio an mũdus possit verè appellari uniuersum.

Soluuntur rationes negantium contingentiam.

CAP. XIII.

Restat nũc, vt ad rationes supra positas aduersus cõtingentiam, breuiter respondeamus. Ad rationẽ Stoicorum ita respondeo: cum dicunt ipsi, quidquid est a Deo prouisũ, ex necessitate euenire; distinguẽda est necessitas in absolutã, & in necessitatẽ immutabilitatis ex suppositione; necessitatẽ absolutam, voco eam, quę simpliciter conuenit rei ex natura eius & secundum omnes differẽtias temporis; quomodo hominẽ esse animal, est necessarium absoluta necessitate: natura enim hominis ea est; ut coniunctio animalis cum homine sit omninò necessaria; atq; hæc quidem necessitas omnem excludit cõtingẽtiam, nec potest cum ea simul esse: necessitas autẽ ex suppositione dicitur, cum aliquid cõtingenter conuenit rei, si eius natura absolutè consideretur, ex suppositione necrò, id est relatum ad certam aliquam differentiam temporis, dicitur conuenire necessariò necessitate immutabilitatis, quia tunc non potest nõ conuenire; exẽpli gratia, hominem currere, simpliciter contingens est, neque enim, cursus necessariam connexionem habet cum natura hominis, si tamen ponamus hominem currere, tunc dum currit, necessariò currit, hoc est non potest non currere. Sic igitur res contingens, secundũ naturam suam potest esse & nõ esse, at eadem res dum actu existit, nõ potest tũc non esse, quia omne quod est, dum est, necesse est esse, & quia omnia futura præsentantur Deo in illa sua æternitate tãquàm præsentia, & secundũ determina-

Duplex necessitas, absoluta, & ex suppositione.

tam & actualē existētiā quam habitura sūt; ideo certò ea cognoscit, & hac rōne necessariò erūt; sicut cū actu sunt, necessariò sunt. Quemadmodum igitur, licèt dum Petrus sedet, tūc necessariò sedeat, hoc ē nō possit nō sedere, nō ideo tamē dicimus Petrū sedere esse necessariū, sed potius cōtingens, quia hoc est considerare sessionē Petri absolutè, illud aūt ſm quid, nempè tantùm dum sedet: ita etiā Petrū esse sessurū, absolutè, & tā ſm naturā Petri quā ſm rationē sessionis, cōtingēs est, relatum tñ ad scientiam Dei, qui in sua æternitate videt Petrū non vt sessurum, & vt indeterminatū ad sedēdū B vel nō sedendum, sed vt iam determinatū ad sedēdum & vt actu sedentē, est necessariū necessitate immutabilitatis, qa non potest nō esse. Et sicut cū Petrus sedet, nunc non pōt nō sedere, & omnes tñ dicimus illum contingēter sedere, sic si Deus præscit Petrū cras sessurū, non poterit non sedere, nihilominus tñ simpliciter & absolutè dicimus Petrū cras sessurum contingenter. Vtar ad hoc declarandum, eo exemplo quo ad eandem rē illustrandam, vsus est D. Thomas prima

Optimum exemplum D. Thom. p. q. 14. art. 13. ad ſm. Lapis ea ratione C vt existit in Mūdo, per se res quædam est materialis & singularis, sed vt intelligitur ab anima nostra (ponamus. n. nūc cū D. Thoma tantùm res immateriales & vniuersales directè cognosci ab intellectu nostro) est quodam modo immaterialis & vniuersalis: sicut igitur lapis simpliciter est materialis, relatus aūt ad itellectū, est quodāmodo immaterialis, neq; hęc immaterialis, tollit illā materialitatē, sed simul in eadē re ſm diuersas rōnes esse possunt: sic ēt futurum cōtingēs prouisum a Deo, ſm se & simpliciter, cōtingēter eueniet, & poterit esse ac nō esse, D relatū tñ ad sciam Dei, quodammodo eueniet necessariò; neque necessitas hæc excludit illā contingentiā. sed hæc satis sint ad soluēdam rationē Stoicorū, nam velle subtilius & pressius explicare qua ratione Prouidētia Dei nō auferat ex rebus contingentiam, non est huius loci.

Ad rōnem Auicē. respōdetur. Ad rōnem Auicennæ sit hoc responsum. Potest esse agēs naturale per se sufficiens ad agēdum, & tñ non aget, extrinsecus impeditū ab alio, Sit v. g. ignis per A se sufficiens ad comburendā stupā ei oppositam; sed extemplo ingruat vehemēs aliquis ventus aut imber qui vel extinguēs ignē, aut madefaciēs stupā, vel disficiens, impediat combustionē; hinc liquidò cernitur, impeditā fuisse combustionē stupæ, nō ob insufficiētiā ignis, sed ob impedimentū extrinsecus accedēs: ergo etiam in agēte naturali sufficiēti ad agēdum, clarè perspicitur contingētia; quin imò hoc ipsum, qđ est agēs naturale esse sufficiens ad agendū, & non agere tamē extrinsecus ab alio impeditū, manifestissime declarat eius contingentiā; cū posita ex parte agentis omni sufficientia requisita ad agendū, etiā tunc ipsum agēs extrinsecus impediri queat ab agendo.

Ad rōnem Ochan. Ad rōnem Ochā, sic rñderi pōt: Agere necessariò, dr̄ dupliciter, vel vt opponitur ei, qđ est cōringēter agere, & significat, semper agere eodē modo, & nunq̄ impediri posse ab agēdo; vel opponit ei, quod est agere volūtariè & p electionē, & significat nō esse in potestate eius non agere, si nihil ei deest eorū quæ requirūtur ad agēdū, nullumq; adest impedimētum. ratio ipsius Ochā. concludit agens naturale agere necessariò hoc posteriori modo, quod nos libēter cōcedimus. Sed nos, cū dicimus res sublunares nō eē necessarias, sed contingētes, loquimur de necessitate priori modo accepta; ergo vt demus ipsi Ochan hanc esse necessitatē in agētibus naturalibus, vt cū agunt, necessariò agant, hoc est nō possint nō agere, & cum impediūtur, necessariò impediantur, hoc est nō possint nō impediri: is tamen debet vicissim nobis cōcedere velit nolit, esse in rebus naturalibus eiusmodi contingētia, vt nec semper agant nec semper impediantur, sed aliquando agant & aliquando impediantur; quod nobis satis est, ad eam de qua nunc agimus, contingentiam astruendam.

Dupliciter dici potest agēs aliqđ agere necessariò.

Ad rationes Scoti hoc modo respondendum est. Licèt caussa prima moueret necessariò, tñ pp cōtingētiā secundarū caussarum, effectus existeret contingēs, quia motio & actio caussæ primę nō recipitur in secunda cā ſm conditionem caussæ primæ, sed ſm dispositionē cāæ secundæ determinatur, & modificatur; quicquid. n. recipitur, per modū recipientis

pietis recipitur, nec actio recipitur secũdum conditionem agentis, sed secũdum dispositionem patientis; cuius rei exemplũ habemus in syllogismis, in quib. conclusio semper sequitur debiliorem partem; ex maiori.n.affirmatiua, uel necessaria, uel uniuersali, & minori negatiua, uel contingenti, vel particulari, sequitur conclusio non maiori, sed minori similis, nimirum, negatiua, contingens, particularis. Ergo caussa secunda, non mouet nisi mota a prima, hoc est nisi cõcurrente motione primę, per quam ipsa cietur, dirigitur, determinatur & applicatꝰ ad mouendum; sed non mouet ſm modum mouendi quẽ habet prima, sed mouet secundum modum naturæ suæ; quæ quoniam est contingens, hinc necessariò efficitur; ut non solùm motio procedẽs à caussa secunda sit cõtingens, sed etiam motio proficiscens a caussa prima quoniam recipitur in caussa secunda contingenti, etiam ipsa cõtingens esse debeat, & contingenter attingat effectum. Illud uero quod addit Scotus, caussam primã prius respicere, uel attingere effectum quàm caussas secundas, partim uerũ est, si (prius) significet intimius, & independentius (uel ut loquuntur Theologi) immediatius immediatione uirtutis; sed hoc modo nihil facit ad propositum: partim falsum est, si prius respicere vel attingere effectũ, significat priùs agere & imprimere aliquid in effectum, quomodo sumi debet a Scoto ad cõcludendum id quod uult concludere, dico id esse falsũ: tum quia cã uniuersalis per se indifferẽs & indeterminata est ad hunc, uel alium effectum particularem producendum, nec attingit effectum, nisi determinata & modificata per caussas secundas & particulares; quomodo igitur potest uis, & cãlitas eius peruenire ad effectum priùs quam uis caussarum secundarum? tum etiam, quia una numero productio est, per quam effectus particularis producitur simul à caussis secũdis, & a caussa prima; non igitur potest caussa prima inducere in effectum necessitatem aliquam, priùs quã cã secũda inducat in eundem, contingentiam. Atque hinc palam est, Aristotelem facientem Deum agere ex necessitate naturæ, & ponẽtem in rebus contingentiam, non sibi ipsum contradixisse, cum hæc duo non pugnẽt inter se; quam rẽ Herueus Quodlibeto 2. quæst. 4. copiose, acutè, doctèq; tractauit. Iam uerò quod ait Scotus, secũdum ueritatẽ cõtingentiam esse in rebus propter contingentiam & libertatem Diuinæ uoluntatis liberè producentis & conseruantis creaturas, quàm sit remotum a uera ratione mox ostensuri sumus in eo qđ ꝓximè sequitur, capite, in quo alterã quæstionem de caussa, & (ut uocant) radice contingentiæ, explicabimus.

Quæ sit caussa contingentiæ secundum alios scriptores.

CAP. XIIII.

Varietas rerũ cõtingentium.

Multiplex est contingens; etenim aliud est in potentia passiua, ut materia prima contingenter & indifferenter se hẽt ad quaslibet formas præsertim singulares & indiuiduas accipiendas; & aliud est in potentia actiua, sunt.n.quædã agentia necessaria, & alia contingẽtia. Rursus cõtingens, aliud naturæ aliud uoluntarium; nam & ignis cõtingenter agit, & homo per liberum arbitrium contingenter operatur. Inter hæc duo cõtingentia est triplex differentia: primum, quod contingens naturale euenit uel ut plurimum, uel raró; per se quidem, ut plurimum, per accidens autẽ raro; hominem enim nasci bipedem ut plurimum euenit, contrarium autem raro accidit: contingens uerò uolũtarium, habet se indifferenter, & ut uocant ad utrumlibet. Deinde contingens naturale est ſm naturam suam definitum, & determinatum ad modum operandi, & ad effectum unius rationis; contingens autem uoluntariũ, minimè. Denique contingens naturale, cum habet omnia, quę requiruntur ad agendum, nullumq; occurrit impedimentum, non potest non agere; & semper agit toto conatu, & contentione suæ uirtutis, hoc est (ut loquuntur Philosopi) secundum ultimum suæ potentiæ; contingens autem uoluntarium nõ ita est affectum, cum in eius potestate sit agere & non agere, & tantam uim ad agendum cõferat, quãtam uult,

non

non quantam potest. Adde his quartam differentiam; quòd futurum contingens naturale præsciri potest; at futurum contingens uoluntarium, solo à Deo certò sciri potest. Nobis in pſentia sermo erit de contingentia, quæ est in rebus naturalibus, cuius caussam nūc inuestigare uolumus: nā de cōtingētia quę est in libero arbitrio, alio loco differēdū est. Quæ igitur cā sit cur res naturales, q̄ sunt infra orbem lunæ, & verè sint, & uerissimè dicant̄ cōtingentes, breuiter disqniramus.

Opinio Scoti. Scotus 1. Sent. d. 1. q. 2. & d. 8. q. 5. & d. 39. caussam contingentiæ, quæ est in rebus, nō aliam esse ait, q̄ contingentiam & libertatem Diuinæ uoluntatis; ꝓpea enim res sunt contingentes, ꝙ eas Deus liberè produxit, hoc est potuit producere & non producere; liberè etiam eas cō seruat, potest.n. conseruare & nō conseruare; quare necesse est tum ipsum fieri, tum ipsum esse creaturarū esse cōtingēs. Hæc opinio falsa est. Primùm enim, hinc efficeretur omnes res esse æqualiter contingentes, nullumque dari ens in rebus creatis necessarium & immutabile, siquidem omnia quæcunque sunt in mundo pari libertate uoluntatis producta sunt à Deo. Scotus igitur ut in rebus creatis seruet contingentiam, aufert necessitatē & immutabilitatem a rebus, cum tamen ens necessarium & immutabile sit multò nobilius atque præstantius, quàm ens contingens, magisque pertinens ad perfectionem uniuersi. Deinde, quid prohibet Deum uelle quidem contingenter seu liberè; sed tamen velle alias res habere esse contingens, alias autē habere esse necessarium? cur ex contingentia uoluntatis Diuinæ concludit, contingentiam rerum, & nō similiter ex ęternitate, simplicitate, immaterialitate, immutabilitate uoluntatis Diuinæ, concludit res omnes esse æternas, simplices, immateriales, & immutabiles? *Opinio D. Thomæ.* D. Dhomas 1. par. q. 19. arti. 8. caussam contingentiæ refert ad efficaciam uoluntatis Diuinæ: quoniā enim uoluntas Dei est efficacissima, inde fit vt nō solum fiant quę Deus uult fieri, sed etiam eo modo fiant quo Deus uult ea fieri; uult autem Deus quædam fieri necessariò & quædam cōtingenter, ut sit ordo in omnibus ad complemen-A tum uniuersi. Verum (nisi ego fallor) D. Thomas non reddit ueram rationem & caussam omnis contingentiæ: nam, ut demus contingentiam rei quæ est uel in eius productione, uel in actuali existentia, uel in operatione, pendere ex efficacia Diuinæ nolūtatis, quoniam hæc omnia possunt esse & non esse, attamen ꝙ homo v.g. secundū naturam suam sit res contingens & corruptibilis, siue producatur siue non, siue existat siue non existat, hoc non pendet ex efficacia Diuinæ uoluntatis. Etenim cum Deus nihil extra se velit aut agat ex necessitate, sed cō B tingenter, ac liberè, eorum tantūmodò uoluntas Dei caussa esse potest quæ possunt esse & non esse; at hominem esse rē contingentem, est omninò necessarium, nec potest fieri à Deo, ut sit homo & nō sit contingens; nam esse contingens uel est de essentia rei, uel intrinsece ac per se consequitur essentiam; quamobrem oppositum eius conuenire rei, quæ secundum naturam suam est cōtingens, implicat contradictionem: quocirca non pōt fieri nec cadit sub Dei uoluntatem: immo cum ex natura rei, uel certè secundū C modum nostrum intelligendi prius sit Deum intelligere in sua essentia omnes res, q̄ velle eas producere, in illo priori præsentantur intellectui diuino omnia quæcunque sunt producibilia, quorum alia habent naturam contingentem, alia necessariā: prius igitur est Deum cognoscere esse aliquas naturas contingentes possibiles produci, quàm Deū uelle eas producere; immo uult eas producere, qa in latitudine totius Entis producibilis à Deo, cognoscit esse aliquas res contingentes, & alias necessarias producibi-D les: contingentia igitur, quæ est propria passio per se consequens essentiam rei, non conuenit ipsi rei propter efficaciam diuinæ uoluntatis.

Opinio Alexādri Aphrodisæi. Alexander Aphrodiseus lib. 2. de Anima cap. 45. innuit caussam cōtingentiæ, esse ipsum non ens inspersum & immixtum rebus: ita enim scribit. [Si entium, quædā sunt sempiterna, alia uero corruptibilia, nō aliā ob caussam differētia horum esse potest, quàm ob nō Entis communicationem; propter enim mixtionē eius, & temperamentū præsentiamq; infirmitas

firmitas & imbecillitas ijs quæ ſempiterna nõ ſunt adueniens, prohibet ipſa ſemper eſſe, atque eodem modo ſemper habere. Propter non entis igitur mixtionẽ, corruptibilia talia ſũt; & ſi non Ens nõ eſſet in rebus, nullũ ens eẽt corruptibile.] Hactenus Alexãder. Sed quid ſignificare uelit Alexander per hoc ſtũ (non Ens) haud facile eſt intelligere. Si.n. ſignificat materiam primã, in qua quoniã ẽ priuatio, & potentia contradictionis ad eẽ & non eſſe, ſolet ea ab Ariſ. & a Peripateticis appellari nõ ens, recte aii (ut nos paulò infra docebimus) huiuſmodi (nõ ens) eſſe cauſſam contingentiæ; Sin ãt per illud (non ens) non vult aliud ſignificare q̃ hoc quod eſt res non poſſe ſemper eẽ, & poſſe deficere ab ipſo eſſe continenter uariari, & mutari tendendo ad non eſſe, profecto non reddit cãm contingentiç, ſed tantum explicat rõnem & definitionem contingentis. Eſt.n. contingens, qđ non poteſt ſemper eſſe, ſed põt eẽ & nõ eſſe; quare in rõne contingentis inuenitur permixtum eẽ cũ non eſſe; nõ igitur cauſſa contingentis (quam nunc quærimus) eſt poſſe non eſſe, cum hoc ipſũ ſit contingens; cãm autem diuerſam eſſe oportet ab eo cuius eſt cã; & cum idem ſit quærere quæ ſit cã, cur aliquæ res ſint contingentes, quod quærere quç ſit cã, cur aliquç res poſſint deficere & non eẽ, aſſignare hoc cãm illius, eſt aſſignare idẽ cauſſam ſui ipſius; ſicut cauſſa eclipſis Lunæ non eſt defectio luminis in luna, quoniam idem eſt lunam eclipſari, atque lumẽ eius deficere, ſed eſt interpoſitio umbræ terræ inter ſolem & lunam.

Opin. aliorum. Alij aiunt, cauſſam contingentiæ, eẽ complemẽtum ac perfectionẽ vniuerſi, quod ut omnibus ſuis partib. expletum omnibusq; numeris eẽt abſolutũ, neceſſe fuit contineri in eo non ſolũ res neceſſarias & incorruptibiles, ſed etiã contingentes & corruptibiles. Sed iſti non animaduerſũt, aliud eſſe quærere, quare in mundo ſint res neceſſariæ & contingentes, & aliud quærere, cur homo. v.g. ſit res contingens, Angelus autem ſit ens neceſſarium; illud referri poſſet ad complementum uniuerſi, hoc autem eo referre uelle, ridiculum eſſet.

Quæ ſunt ueræ ac propriæ cauſſæ cuiuslibet contingentiæ, quæ in reb. naturalibus reperitur.

CAP. XV.

Reliquum eſt, ut quas nos arbitramur eẽ ueras & proprias cauſſas omnis contingẽtiç quæ cernitur in rebus ſublunaribus, eas nũc paucis exponamus. Cõtingentia rerũ ſublunariũ quatuor modis conſiderari poteſt: Vno mõ ſecundum actualẽ exiſtentiam, hoc eſt quatenus res naturalis hẽt exiſtẽtiã defectibilem; & huius cõtingentiæ, quæ eſt in actuali exiſtentia, duplex eſt cã; vna prima & uniuerſalis, quæ eſt uolũtas Dei, qui vult aliquas res ſemper eſſe, eaſque ſemper conſeruat; alias autem vult ad tempus exiſtere, & aliquando deficere; & iõ eas conſeruat ad aliquod tẽpus, & aliquando definit eas conſeruare: altera eſt cã proxima & particularis, quæ itẽ duplex eſt, intrinſeca & extrinſeca; intrinſeca, eſt materia, quç quoniam habet priuationem & potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe, idcirco cã eſt cur res materialis poſſit eſſe & non eſſe, vt diſertè docet Ariſt. 7. lib. Metaphy. tex. 22. 1. li. de Cælo tex. 136. & li. 7. Metap. tex. 53. & 12. li. tex. 30. & li. 14. c. 3. extrinſeca uero cauſſa, eſt cõtrarium a quo res ſublunares impediri poſſunt, ne ſecundum naturam ſuam operentur, & deſtrui, ne ſuum eſſe ſemper retineant; habere aũt contrarium, cum eo quod eſt habere materiam, adeo cohæret, ut nulla rõne inuicem diſiungi poſſint; nam, ut ait Ariſt. in lib. de Longitudine & breuitate uitæ. c. 2. impoſſibile eſt habenti materiam non exiſtere aliquo modo contrarium.

Quæ ſit cã cur res ſublunares habeant exiſtentiã contingentem.

Altero mõ cõſiderari põt contingẽtia in productione rei; productio.n. rei naturalis eſt contingens, quia põt fieri, & põt impediri. Huius contingentiæ cauſa, eſt tum agens particulare, quod cum etiam ſit contingens in agendo, poteſt impediri; necnõ materia & contrarium de quibus diximus; tum etiam Dei ſapientia & uoluntas; cum.n. Deus uellet quædã res

Cur productio & omnis operatio rerum ſublunariũ ſit contingens.

fieri

fieri necessaria; alias cõtingẽtes, aptauit illis cās secundas, agentes necessariò; his autem alias, agentes contingenter.

Quæ sit cā possibilitatis rerū cõtingentiū.

Tertio modo consideratur contingentia, secundum possibilitatem rei ad productionem vel existentiam; sunt.n.in latitudine rerum producibilium a Deo, quædam res contingentes; quod autem talis contingentia sit producibilis, nõ aliam puto esse cām, quam immensā Dei potentiam, quę potest efficere quidquid non implicat contradictionem, produci autem ac eẽ res contingentes, nullā inuoluit cõtradictionem. Ac potẽtia Dei, est quidem cā efficiens possibilitatis contingentium, sed cā exemplaris, est essentia diuina prout est participabilis a creatura, id enim tantùm potest esse, quod potest aliquo modo participare essentiā Diuinam: & quoniam inter alios modos participandi diuinam essentiam, sunt hi duo, nimirum participare necessariò & contingenter, ideo hi modi entis, sunt possibiles.

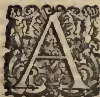
Quæ sit cā cõtingentię ea rõne ut ipsa est propria passio fluẽs ex natura rei naturalis.

Quarto modo consideratur cõtingentia, non in ordine ad productionē & existentiam, siue actualem, siue possibilem; sed in ordine ad subiectum cuius est propria passio, necessariò & per se ei conueniens, eiusque naturam consequens: vt si quæratur quare homo secundum naturā suam est res quædam contingens; huius contingentiæ cā non est alia quām materia, & natura subiecti eiusmodi, vt eam necessariò consequatur hęc contingentia. Neque uerò huiusmodi contingẽtia videntur reduci posse ad potentiā vel voluntatem Dei, nam Deus respectu creaturæ, non habet rationem cāæ nisi uel finis, uel efficientis, uel conseruātis; harum autem cārum uis & causalitas, per se non attingit nudam quidditatem rei, sed vel eius productionem, vel existẽtiam, uel operationem; non.n.dicimus Deum esse cām, ut homo sit animal rationale, uel ut sit risibilis; cum igitur hominem eẽ naturam contingentē uerum sit, siue sit siue non sit homo, & id abiunctum ratione sit a productione, existẽtia & operatione; non videtur huius contingentię ratio & cā referri posse ad voluntatem uel potentiam Dei, sed tantùm ad naturam materialem subiecti. quare hoc, quod est esse contingens, est passio rei naturalis, cõueniens ei propter eius principia intrinseca, pręcipuè autē propter materiam cui insita est priuatio & potentia contradictionis ad esse, & non esse. Verùm de contingentia, an sit & cur sit in rebus, quę duo fuerant ad explicādum proposita, satis est adhuc disputatum.

FINIS NONI LIBRI.

DE QVANTITATE LIBER DECIMVS.

ABsolvta est prior pars huius operis, in qua dictum é de communib. omniũ rerũ caducarum & mortaliũ pricipijs; seqtur altera pars operis continẽs doctrinã & explicationem generalium affectionũ quæ in cunctis rebus naturalibus communiter insunt. Huiusmodi aũt affectiones corporũ naturaliũ, sũt quatuor, Quantitas cui semper coniuncta est figura, Locus, Tempus, & Motus: ac priorib. quidem tribus tractãdis, singulos libros tribuimus, Motui, verò, quia is latissime patet, plurimisq; difficultatibus est implicatus, tres ultimos libros assignauimus. Est autem ceteris affectionib. prior quantitas, non solum quoniam coæua est materiæ primę, per se nec generabilis nec corruptibilis, sed etiam ꝙ proxime inhęret materiæ, quæ nisi affecta sit quantitate, cęterorum accidentium nullum poterit accipere. Etenim sine quantitate, res physicæ nec ipsæ constare, nec operari, nec ullũ accidens in se habere, aut aliunde accipere, nec mouere aliud quidpiã, nec ab alio moueri posset. His accedit, ꝙ motus est prior tempore, cũ hoc sit passio illius: Motus ãt posterior est loco, & mobili; locus autem & mobile, quantitate carere non possunt: quare primum oĩum agendum est de quantitatę. Sed quantitatis triplex est consideratio, vna Metaphysica, ſm quam has de quantitate quęstiones tractabimus; An quantitas sit res diuersa a substantia: An linea, superficies, & puncta, sint entia realia positiua, & inter se & ab ipso corpore realiter distincta: An sit actu aliquid infinitum: An infinitum possit effici a Deo: An continuum componat̃ ex indiuisibilibus, & de infinitate continui ſm diuisionem & additionem. Altera consideratio B quantitatis est Mathematica, ſm quam disputabimus de abstractione Mathematica quantitatis a substantia; prætetea de quadratura circuli, an sit possibilis. Tertia consideratio est physica: ſm quã explicabimus illam apud Latinos & scholasticos philosophos vsq; adeo celebrem q̃onem de Maximo & Minimo. Alias verò permultas quæstiones hic consultò prætermittemus, partim quia paruam difficultatem nec uerò magnam utilitatem habent, partim quia uel tractatæ sunt in Logica; vel tractãdæ in Metaphysica vbi C agitur de Categoria quantitatis. Verùm primo loco, de distinctione quantitatis a substantia, disputationem instituamur.

An quantitas re distinguatur a substantia.

CAP. I.

PRimùm oĩum uidendũ est, an quantitas sit diuersa quædã res a substãtia. Ac cõis quidem omniũ propè D Philosophorum ac Theologorum opin. est, quantitatem re distingui a substãtia: quæ ita probari potest. Primò, Arist. in 1. Physi. tex. 15. hæc scribit. [Si igitur substantia & quantum; duo & non unum est quod est,] ex his uerbis necessariò conficitur quantitatẽ esse re diuersam a substantia. Arist. n. contra Parmenidem & Melissum dicentes omnia esse unũ ens, ita argumentatur: Aut istud ens est solũ accidens, at solũ accidens separatum a substantia per se cohęrere nequit: Aut est tm̃ substantia; non igitur illud ens erit finitũ, aut infinitũ ut ipsis placet; nã huiusmodi affectiones propriæ sunt quãtitatis,

Quantitatẽ re distingui a substantia probatur tredecim argumentis.

titatis, & propter ipsam dicũtur ac repe riuntur in aliis rebus. Quod si illud ens habeat in se substantiam & quantitatẽ, non iam erit unum ens, sed duo; hæc ibi Ari. Quis non uidet hãc ratiocinationẽ Ari. futilẽ & infirmã fore, si quantitas nõ re, sed rõe tm̃ differat a substantia? Accedit huc alter locus Ari. ex 7. Metap. te. 8. q sic hẽt, [Longitudo, latitudo & ꝓfunditas quãtitates quædã sunt, sed non substantia; quãtitas. n. non est substantia sed magis cui hęc primò insunt.] Deinde, aut in composito naturali tm̃ ẽ una quãtitas nempe ipsius substantiæ, pp quam omnia accidentia quæ tali substãtiæ insunt, dicuntur quanta: aut quot sunt accidentia & entitates in composito tot sũt quantitates, ita ut unumquodq; accidẽs suam habeat quantitatem, exempli cã, in lacte sit propria quantitas materiæ, & alia formæ, & alia albedinis. & alia item dulcedinis atque humoris: si ponitur vna quantitas omnium quæ sunt in composito, ea necessariò distingui debet a substãtia; siquidem in hostia consecrata remanet quantitas panis non manente substãtia eius, quare necesse est eiusmodi quãtitatem esse rem diuersam a substãtia panis: sin autem tot quantitates ponantur quot sunt entitates in composito, sanè perquàm multa incommoda, & quæ repugnent doctrinæ Arist. necessariò consequuntur. Primùm. n. si vnumquodq; accidens singulariter suam sibi uendicat quantitatem, ergo accidẽtia erunt quãta per se non accidens. i. pp subiectũ in quo sunt, quod planè aduersatur Arist. scribenti in 5. lib. Metaph. tex. 18. & 2. lib. de Gener. tex. 62. & 6. lib. Physic. tex. 39. & 49. accidentia esse quanta per accidens, nimirum ratione subiecti in quo inhærent. Deinde, cum in uno composito multa simul insint accidentia, oporteret simul quoque multas inesse quantitates, quæ cum oẽs sint unius speciei, erunt simul in uno subiecto multa accidẽtia absoluta & realia eiusdem speciei; quod habetur communiter ꝑ absurdo. Præterea, natura nihil facit frustra nihilve supfluum, sed quod potest facere ęquè bene per pauca, non utiq; facit per multa; cum igitur per unam tm̃ quantitatem subiecti, possint accidentia om-

A nia esse quanta, quippe cum educantur ex potẽtia eius, & in eo recipiantur, quã ẽt ob caussam debent illius extẽsionem & figuram induere & accipere, profecto superuacaneum est suam cuique accidẽti quantitatem assignare. Postremo, qui possunt multæ quantitates simul esse, citra penetrationem dimensionum? nam duo corpora non posse simul esse, aut se inuicem penetrare, non accidit propter substãtiam; nihil. n. prohibet multas substantias simul esse, vt in Angelis manifestum est, sed propter quantitatem, quæ ꝑ se locum situmque proprium habẽs, obstat & impedit, quo minus duæ quantita B tes possint esse simul. Huc pertinet illud Arist. 4. Phy. tex. 76. scribentis, solam quãtitatem cubi, tametsi omnia alia quæ sũt in cubo detraherentur, occupaturam tamen tantundem loci, quantum antea obtinebat, ex quo intelligitur locum & situm cuique rei conuenire non ꝓpter substantiam, sed ꝓpter eius quantitatẽ: uide quæ in eãdem sententiam disertissimè scribit Themist. 4. Phy. super tex. 36. Atque hoc argumẽtum ualentissimum est ad euertendum opi. Occhan negantis C quãtitatem re distingui a substãtia, quã opinionem capite proximè sequenti sumus pertractaturi.

Alij pro eadem sententia afferũt decẽ alias rationes. Prima ratio est. Inter substantiam & accidens est distinctio realis, quia sunt entia primò diuersa, ergo etiã inter substantiam & quantitatem.

2. Inter res diuersorum prædicamentorum, debet esse distinctio realis, quia secundum Aristot. 1. Post. prædicamenta sunt impermixta & inconfusa, sed quantitas & substantia constituunt diuersa D prędicamenta, ergo &c. 3. Maior est distinctio inter substantiam & quantitatẽ, quàm inter duas albedines, sed inter has est distinctio realis, ergo multo magis inter illas. 4. Quantitas aeris & quantitas aquæ sũt eiusdem speciei, ut patet, at substantia aeris & aquæ sunt diuersę speciei, ergo quãtitas non est idem realiter cum substantia. 5. Substantia est per se subsistẽs & non in alio inhærens, quantitas autem est in alio inhærens, & non per se subsistens, ergo nõ sunt idem realiter. 6. Substantia est sensibile per ac-

accidens, quantitas autem est sensibile A per se, ut docet Arist. in 2. lib. de Anima tex. 65. ergo &c. 7. Substantia non potest incipere & desinere esse nisi per generationem & corruptionem, at quātitas potest incipere & desinere esse tantummodò per motum localem, quemadmodū cū ex duabus aquis fit una aqua, duę superficies illorum corporum corrumpūtur: & cum rursus vna aqua diuidit̄ in duas, duæ superficies, quæ antea non erant, de nouo existunt. 8. Alia species mutationis est ad quantitatem alia ad substātiā: illa dicitur augmentatio, hæc autem generatio, ergo &c. 9. Potest fieri mutatio B secundum quantitatem, non facta mutatione secundum substantiam; ergo non sunt idem realiter: antecedens patet in rarefactione & condensatione, vbi mutatur quātitas ex maiori in minorem, vel contra ex minori in maiorem, non variata substantia. 10. Aut quantitas est idem realiter cum substantia, quæ est forma, & hoc non, quia formæ naturales sūt diuersarum specierum: oēs autem quantitates unius rationis, in eadem specie cōtinentur: aut est eadem cum substantia quæ est materia, & sic materia intrinse- C cè ac per se haberet partes remoto ab ea omni accidente: vel igitur illæ partes essent substantiales, uel accidentariæ; non substantiales, quia cum materia sit substantia simplex; non potest esse composita ex diuersis partibus substantialiter: non ēt accidentariæ, namq; remouimus a materia omne accidens, relinquitur igitur fieri non posse ut materia per se ac intrinsecè habeat partes. Hæc illi. Verū qui de hac sententia plura cupit cognoscere, legat quę scribunt Albertus Magnus 1. Phys. tractatu 2. cap. 4. Heruæus D 1. Quodlibeto quæstion. 15. Burlæus in Commentariis Physicis, exponens decimumquintum textū primi libri Physic. & Paulus Soncinas in quęstionib. Metaph. super lib. 5. quæst. 19.

Ponitur alia opinio, eorum qui negant quantitatem re distingui a substantia.

C A P. II.

Quanquam supradicta opin. ferè à Philosophis iuxta atq; Theologis probata & recepta est, nō defuerunt tamē qui contra sentirent; nam & Alex. Aphrodisęus scribit uetus fuisse Stoicorum decretum, quantitatē re nō distingui a substātia, & hoc postea Ochā renouauit atque confirmauit. Ipse enim in commentarijs suis Logicis exponens Categoriam quantitatis, & in quarto quodlibeto multis articulis, & in Tractatu suo de venerabili Sacramento plurimis capitibus, docet quantitatem re nō distingui a substantia, sed esse ipsammet substantiam, prout habet partes extra se inuicem situ disiunctas & locabiles, diuersisq; loci partib. correspondentes. Atque hanc suam opinionem cōfirmat nec esse contra experientiam, nec contra rōnem, nec contra doctrinam Aris. nec cōtra fidem, nec denique contra dicta Sanctorum. Verùm, quia tota propemodū eius argumentatio & probatio est Theologica, sūpta ex absoluta & infinita Dei potentia, nos qui res philosophicas & philosophicè tantùm in præsentia tractamus, duabus tantum rationibus contenti erimus, cæteras autem qui uult cognoscere, requirat apud ipsum in locis citatis. Prior igitur rō est hæc: Substātia per se habet partes inuicem situ distantes, ergo non habet hoc formaliter propter quantitatem aliquam re diuersam ab ipsa: consequentia per se nota est; antecedens autē ita probatur; si quantitas esset accidens re diuersum a substantia; & inhærens in ipsa, cum omne accidens prępsupponat substantiā, quippe quę sit eius subiectū; ergo partes quantitatis, ēt prępsupponent partes substantiæ; nam sicut quantitas præsupponit subiectū in quo est, quia ipsa est accidens, ita quoq; partes quantitatis, cum ipsæ sint etiam accidentia, præsupponent partes substātiæ, vtpote in quibus insint, tanquam in

Opi. Ochan negantis inter substātiā & quātitatē, distinctionem realem.

in suis subiectis; quare prius natura est substātiam habere partes, quàm habere quantitatem, substantia igitur non propter quantitatem, quę sit diuersa quædā res ab ipsa, sed per se ac intrinsecè habet partes extra partes; Posterior ratio qua idem probatur ita se habet: Deus potest conseruare substātiam, etiam remouendo ab ea omne accidens absolutum sine mutatione locali ipsius; sit igitur substātia habens partes in aliquo loco, eamq; Deus ibidem conseruet remota quātitate, siquidem ipsa est accidens absolutum re distinctum a substantia; tunc aut illa substātia habebit partes ut priùs inter se distantes, aut nō habebit; si habebit, ergo talis distinctio partium non cōuenit substātiæ propter quantitatem, cum ex suppositione eam non habeat, sed propter se ac intrinsecè: si autem nō habet, ergo cum prius partes essent inter se loco distantes, tunc autem nō sint; & cum prius occuparent locum, quem tunc nō occupāt, necesse est in illis factā esse mutationem secundum locum: nam quod non est in eo loco ubi prius erat, nec tamē corruptum fuit, id profectò mutatū est secūdum locum; at hoc est cōtra suppositionem, positum enim fuit illā substantiam conseruari a Deo sine ulla eius mutatione secundum locum. Adde, q mutari secundum locum non potest id qđ est impartibile & indiuisibile, ut demonstrat Arist. 6. lib. Phy. si igitur substātia, remota quantitate, remanet indiuisibilis & impartibilis, non poterit mutari secundum locum. Hæc Ochan. Sed ad priorem rationem ipsius, Heruæus loco supra citato, hoc modo respondet; licèt partes substantiæ, quantum ad id quod sunt, præcedant ipsam quantitatem, non tamen quātum ad id quod est (esse diuisum sic) hoc enim eis non conuenit nisi per quantitatē; sicut etiā, licèt substātia quæ est alba, secūdū id quod est, sit prior albedine, nō tamē secūdum id quod est esse album, unde non potest esse alba remota albedine: ergo secūdum Heruæū, partes quantitatis præsupponunt partes substātiæ quantum ad esse, sic enim omne accidens præsupponit substātiam, sed nō quantū ad id qđ est esse extra se inuicem situ distinctas, hoc enim nō conue-

A nit substantiæ nisi per quantitatē, at quātitati conuenit per se etiam remota substantia, uel ſm rem, ut in quātitate Hostiæ consecratę, vel ſm rōnem, ut in quātitate mathematica. Ad posteriorē autē rōnem, Paulus Soncinas loco superius memorato, ita respondet; remota quantitate a substantia, remanere partes substantiæ quātum ad entitatē, non autem quantum ad distantiam earum secundū situm; nec tamen pp hoc sunt motæ localiter, aut per motum appropinquarūt sibi inuicem, sed quia ampliùs non erūt partes; nā esse sic partes, habebant a quātitate: Illa item substantia non erit amB plius in loco circumscriptiuè, sed tantū definitiuè, nec ob id tamen erit mota secundum locum, non enim deseruit locū ob trasmigrationem in alium locū, sed quoniam amisit rationem essendi in loco circūscriptiuè quam habebat a quantitate. Atque hæc quidem de distinctione quātitatis a substantia, a Philosophis & Theologis disputantur.

Opinio Authoris. Nos autē hac de re ita sentimus, priorem opinionem, quæ facit quantitatem rem quādam a substantia diuersam, philosophicè loquendo probabiliorem quiC dem esse; quippe cū sit & oīum fere Doctorū auctoritate & approbatione subnixa, & firmioribus rōnum præsidijs munita: eam tamē nulla ratione naturali euidenter ac demonstratiuè probari existimamus. Nā si ponatur quantitas re ipsa nihil aliud esse q̃ materia prout hēt partes situ inuicem distantes, pp quam oēs formæ quæ in ea inhærent, extensionem quoq; atq; diuisionē habeant, nihil contra hoc ualent rōnes, quæ præcedenti capite sunt allatæ; etenim decē illæ rōnes D quæ posteriori loco positæ sūt, haud magnam uim habēt: ad seruandam.n. diuersitatem substantiæ & accidentis, uel diuersorū prædicamentorū distinctionem, nō est necessaria distinctio realis, sed sufficit formalis uel ſm rōnē, qualis cernit inter fundamētū & relationē, inter quātitatem & figurā, deniq; inter actionē & passionē. Sin autem Theologicè loquamur, positis ijs q̃ in uenerabili scſo Eucharistiæ credimus & confitemur, adeo certa videt nobis esse prior sententia, ut contraria nullo modo, uel ægrè defendi queat.

queat. Nam cum Ochan dicat, quodlibet accidens Hostię consecratæ suam habere quantitaté, non potest ipse caussam reddere, cur quãtitates accidẽtiũ Hostiæ ante consecratioñe simul erant cũ quantitate substãtię panis, post cõsecrationé &t, cũ quantitate uel aliorũ accidẽtium, uel aliarum substantiarum nullo mõ simul esse queant. Cui rõni, licèt Ochã in omnem partem se uerset ut occurrat, Sisiphi tamen (vt aiunt) saxum voluit, nec proficit hilum: quam rem facile perspiciet quisquis, & rationem nostram, & solutionem Ochan diligenter perpendet. Omitto nũc, tot quantitates esse superuacaneas, cum una subiecti quantitas satis sit, ut ex ea cætera oïa quę in subiecto insunt, extensa & diuisibilia existant. Omitto, tantam quantitatum eiusdẽ speciei eiusdemq; rationis simul in eodem subiecto inhærentium, multitudinẽ absurdam esse, nec ullo graui philosopho probabilem. Omitto denique, tot quãtitatum simul & inuicem vnitarum coniũctionem, citra dimensionum penetrationem, esse impossibilem.

De superficie, Linea, & puncto, an sint extra animam, & an sint inter se realiter distincta.

CAP. III.

Communis & peruulgata opinio est, Superficiem, Lineam, & Punctum, esse in rebus extra animã, quæ multis testimonijs Ari. atque rõnibus probatur. Primò, Aristot. in 2. Phys. tex. 16. ait corpora naturalia habere in se superficies, lineas & puncta. Hæc igitur sunt in rebus extra animam. in 4. Physic. tex. 25. ait corpus non esse album per se primò, sed quia superficies, quæ in ipso inhæret, est alba: & text. 39. concludit, locum nec esse materiam, nec formam, nec interuallum, nec aliquid corporeũ, sed esse superficiem corporis continentis; at locus naturalis, est in rebus extra

Multis & testimonijs Ari & rõnibus, probatur, puncta, lineas, supficies esse entia realia.

A animam. In tex. 91. inquit omne continuum, ad minimum habere duos terminos, siue sit continuum secundũ unam dimensionem, siue duas, siue tres. & in 5. Physicor. air. contigua esse, quorum extrema sunt simul: talia verò extrema nõ possunt esse corporea, & quæ profunditatem habeant, sic enim esset penetratio dimensionum. Ex his igitur locis perspicuum est, Aristoteli, superficiem, lineam & punctum esse in rebus extra animam.

Idem rationibus comprobemus. Ac primum quidẽ continua sunt, cuius partes copulantur ad unum terminum cõmunem, ut auctor est Arist. in categoria
B Quantitatis: cõstat autem multa corpora naturalia esse cõtinua, ergo partes eorum copulabuntur ad vnum terminum communem; qui non potest esse aliquid corporeum, sic. n. nõ fierent unum inter se illæ partes intercedente aliquo corpore; præterea, Arist. in principio 6. lib. Physicorum ait terminum esse diuersum a re terminata, non igitur erit terminus corporis aliquod corpus, sed superficies sine profunditate; datur igitur in rebus
C naturalibus superficies: Tum, pono duo fundaméta Aristotelica, deprompta ex 5. Physicor. tex. 26. Vnum est, quod continua sunt quæ copulantur uno termino communi, & quorum extrema sunt vnũ: alterum est, quæcunq; sunt continua, et esse contigua, & deinceps; vocantur autẽ deinceps, inter quæ nihil est mediũ eiusdẽ generis: his positis sic argumentor, si extremæ partes continui fiunt unum inter se in termino cõmuni, hic terminus non erit corpus, non enim fierent unum inter se; præterea, si ille terminus esset
D quidpiam corporeum, partes illæ quæ dicũtur continuari ad illum terminum, nõ essent continuæ: patet consequentia, quoniam non essent deinceps, inter illas . n. intercederet ille terminus, qui si foret corporeus, esset eiusdem generis, cũ re quam terminat, quæ est corpus; erit igitur ille terminus communis partium corporis, sუpficies; quare superficies extra animam est in rebus. Postea, ponamus duo, unum est, contigua esse, quorũ extrema sunt simul: alterum est, esse aliqua corpora naturalia inuicem cõtigua,

vt elemēta & cęli: Ex his, quod volumus sic argumentari possumus; cæli sunt cōtigui, ergo habent extrema simul, quęro per extrema quid intelligas? an partes corporeas? sed hoc falsum est, tum quia cum corpus infinitè sit diuisibile, nō potest dari extrema pars eius; tum quia si extrema corporis essent corporea, & essent simul, penetratio dimensionum, & corporū existeret; ergo illa extrema sūt superficies. Propterea Aristot. scribit 3. Physi. tex. 40. Omne corpus tam sensibile, quam intelligibile hoc est mathematicum, esse terminatum superficie; & cōfirmatur, quia nos cernimus ipsa corpora naturalia, & tamen non cernimus nisi superficiem, quia color non reperitur nisi in superficie. definitur enim calor extremitas perspicui terminati; & Auerro. quodam loco tradēs differentiam inter artem & naturam, ait naturam operari in toto subiecto, etiam in profunditate, artem verò tātum in superficie, sunt igitur in rebus superficies. Ad extremum; Mathematici considerant hæc indiuisibilia, nimirum pūcta, lineas & superficies, ergo sunt in rerum natura, & sunt entia realia; alioquin si ea fingeret, atque cōminisceretur Mathematicus, mathematicæ disciplinæ nō essent scientię reales. Considerat ergo Mathematicus huiusmodi entia, q̄ sunt in rerū natura, sed nō considerat ea, vt sūt in rerum natura; uerum abstrahit, idest considerat ea, vt sūt dimensiones quædam, & vt habent proprietates conuenientes dimensionibus, non considerando an sint in materia sēsibili, nec ne. Ex his igitur manifestū fit, huiusmodi dimensiones, esse ī rebus. An autem sint entia positiua & inter se realiter distincta, deinceps videamus.

Quòd Puncta, lineæ, Superficies, sint entia positiua & inter se realiter distincta.

CAP. IIII.

An pūcta, lineæ, superficies, sint entia positiua.

QVOD autem linea, & superficies sunt entia positiua, manifestū est; si

A quidem ponuntur in categoria Quantitatis tanquam eius verę, ac germanę species. De pūcto, quamuis dubitari possit, quippe cum definiatur per priuationē, punctum enim dicitur, cuius nulla pars est, idē tamen sentiendum est, tum quia Arist. definiens punctum, ait esse vnitatem quę habet positionem in continuo: tum etiam, quia linea definitur per puncta; nam in 1. Post. Aristoteles exponēs modos dicendi per se, refert pūctum ad primum modum, scribens ipsum punctū esse de substantia lineæ, non quod linea cōponatur ex punctis, sed quia substātialiter definitur per puncta; atqui auctore

B Arist. in 6. libro Topicorum ens positiuū substantialiter definiri non debet per aliquid priuatiuum. quare cū linea quæ est ens positiuum, substantialiter definiatur per puncta, necesse est ipsum punctū esse quoque positiuum ens.

Sed hoc loco quæret aliquis, quomodo punctum dicatur habere positionem in continuo? itemque quomodo punctū dicatur esse in linea? non enim in ea est, vt pars in toto, neque ut totum in partibus; quia nec linea ex punctis, nec pūctū

C ex linea componitur: nec est tanquā inferius in superiori, aut contra; quia nec linea de pūcto, nec punctū de linea dicitur: non enim vel pūctum dicitur esse linea, vel linea punctum, neq; est tāquam in loco, quia locus est æqualis locato; neque tāquam effectus in caussa, quia punctum non efficitur a linea: nec tanquam accidens in subiecto, quia subiectum est prius accidēte, & non definitur per ipsū, sed potius ipsum per subiectum; contrarium autem cernimus in puncto comparatione lineæ. Ad priorem quæstionem

Quō punctu habeat positionem in cōtinuo.

D respondetur, nomen positionis tripliciter sumi, primò enim significat ordinem partium permanentium in toto continuo, & sic Aristo. in categoria Quantitatis, dicit quantitatem aliam habere positionem, aliam nō habere; linea enim & superficies habent positionem, motus autem & tempus minime: & sic pūctum non habet positionem, cum omnino uacet partibus. Secundo, nomen positionis significat habitudinem partium locati ad partes loci, quomodo constituit categoriam Situs, vel positionis, & ita punctum

ctum non habet positionem, quia nec est in loco, nec partes habet. Tertio, significat non per se constare seiunctum ab alijs, sed hærere alij,& in alio positum esse; quoniam igitur punctum semper hæret iunctumq; est continuo, si quidem vel terminat, vel continuat lineã, idcirco dicitur habere positionem in cõtinuo. Ad posteriorem quæstionem respondetur, clarum esse, punctum esse in linea; nam Aristo. in primo Posteriorum ait, & lineam esse in triangulo, & punctum in linea; neque vero potest esse extra lineam, cum semper eam continuet, uel terminet. Verum, quomodo punctum sit in linea, Albertus ita declarat: Punctus (inquit) & linea bifariam considerari possunt, nimirũ physicè, uel mathematicè; si physicè considerantur, non est punctum in linea tanquam in subiecto sed est i ipsa materia; materia enim ex se nõ est diuisibilis sed habet diuisionem à quantitate, & ideo quatenus materia est diuisibilis potẽtia secundum longitudinem, fit subiectum lineæ, secundum latitudinem, superficiei, secundum crassitiem corporeitatis. Sin autem hæc considerentur mathematicè, sic in linea est punctum, ut pars definitiua in eo quod definitur. Tripliciter autem potest linea definiri per punctum. Primò, secundum imaginariam sui generationem, vt cum Mathematici dicunt lineam esse, quæ fit ex fluxu puncti: Tum secundum continuationem, vt cum dicitur linea esse cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui est punctum. Postremo, secundum terminationem, vt cum dicitur linea est quæ duobus utrinque punctis terminatur. Quod autem punctum definitur per priuationem, id non concludit ipsum esse ens priuatiuum, nam & Deus & materia prima definiuntur per priuationem, & similiter alia multa, propterea quòd eorum positiuæ differentię, ac proprietates nos latent. Adde, quod punctum etiam definiatur positiue, nimirum cum dicitur punctũ est unitas habens positionem in continuo; & punctum est terminus communis ad quem copulãtur, & continuantur partes lineæ.

Quo pũctũ sit in linea.

A Quod autem huiusmodi res, punctũ dico, lineam, & superficiem, inter se distinguãtur secundum rem, ita probatur; ac de superficie & linea clarum esse uidetur, tum quia superficies, & linea sunt duæ species quantitatis, quas re diuersas esse oportet: tum etiam, quia linea est indiuisibilis secundum latitudinem, superficies autẽ est diuisibilis: adde, quod mathematicus abstrahit lineã à superficie, multa considerans, & demostrans de linea per se nulla ratione habita vel mentione facta superficiei, quod fieri nõ posset, nisi linea esset res diuersa à superficie. B Quid, quod non implicat contradictionẽ, vt Deus faciat, vel possit facere lineam sine superficie, cũ linea sit prior superficie, & ab ea independens, sicut etiam posset facere superficiem sine corporeitate; nã quemadmodum in sacramento Eucharistię, Deus abstrahit qualitates panis cum quantitate, à substantia ipsius panis, Ita posset abstrahere solum colorem, & figuram cum subiecta ipsis quantitate, at quantitas, quę per se primo subiicitur colori & figuræ, non est alia quàm superficies, ergo &c. C De Puncto autem, quod etiam ipsum re distinguatur à linea, ex eo manifestum est; quia linea est res diuisibilis secundum longitudinem, punctum autem est res quædam extra animam, vt supra est ostensum, & est indiuisibile secundum longitudinem, non potest autem eadem res esse diuisibilis & indiuisibilis secundum longitudinem. Præterea, si punctum est idem secundum rem quod linea, vel erit pars linęę, uel accidens lineæ: sed non est pars, quia linea non componitur ex punctis; nec acD cidens, partim quia punctum secundum naturam prius est linea, accidens autem est posterius subiecto; partim autẽ quia linea est diuisibilis, punctum uerò indiuisibile, nullum autem indiuisibile potest esse accidens subiecti diuisibilis. Atque hęc quidem de superficie, linea, & puncto secundum communiorem sententiam Philosophorum ac Theologorum dicuntur, atque traduntur.

Punctum, lineam & superficiẽ, distingui realiter inter se, secundũ multos.

Declaratur opinio aliorum qui contra sentiunt.

C A P. V.

GVlielmus Ochan in Commentariis suis logicis, explanãdo categoriã quantitatis, & in tractatu suo de uenerabili Sacramẽto Eucharistiæ c. 1.& 2. existimat pũctum nihil esse positiuum extra animã, & lineam, superficiẽ, ac punctum, nec inter se, nec ab ipsa corporeitate realiter distingui: id quod probat, primum philosophicè, deinde theologicè; philosophicè quidem hoc modo. Primo Punctum aut est substantia, aut accidẽs, non substantia, vt patet, ergo accidens; rursus oẽ accidens habet subiectum sibi adæquatum, punctum igitur pro subiecto sibi adæquato, vel habebit aliquid diuisibile, uel indiuisibile; non diuisibile, quia accidẽs est in toto subiecto sibi adæquato, punctũ ãt cũ sit indiuisibile nõ põt esse in toto aliquo diuisibili; neq; indiuisibile, quia uel subiectũ pũcti est substantia, uel est linea, sed linea est per se diuisibilis, Substantia quoq; nempe materia, est extensa & diuisibilis, præsertim cum scribat commentator in li. de substãtia orbis, primam omnium affectionũ materiæ esse corporeitatem. Postea, si pũctum est aliquod ens absolutũ extra animam, realiter distinctum ab aliis, nec exiltẽs pars alterius, ergo per se erit in aliquo prædicamẽto, cum igitur nõ sit aut substantia, aut qualitas, aut relatio, aut aliud aliquod aliorum, oporteret ipsum esse quantitatem, quod tamẽ implicat cõtradictionem: nam si est quãtitas, hẽt partes, cum hæc sit propria rõ quantitatis; si est punctum, ergo non habet partes, punctum enim definitur id cuius nulla pars ẽ. Deinde, impossibile est, ens aliquod reale absolutum de nouo generari & corrumpi, per solum motum localem diuisionis uel unionis; at si continuum diuidatur in duas partes, ex hoc ipso existunt de nouo lineæ, puncta & superficies, si rursus quæ diuisa sunt vniãtur, illa eadem corrumpuntur; ergo &c. Theologice aũt idem confirmat

Opi. & argumẽta Ochan.

A hoc pacto. Punctum ponitur in linea vt eam terminet, & ut partes eius inuicem continuet, sed ob utrunique horum conuenit pũctum non distingui realiter a linea, ergo &c. minor ꝓbatur, nã si linea finitur per punctum, tanquam per entitatem quandam extrinsecam a linea eiq; adiunctam, ergo si ponatur punctum remoueri a linea, ipsa linea euaderet interminata & infinita, qđ est absurdum; nam cum punctum sit penitus indiuisibile, & intrinsecè nõ attingat atque componat lineam, neq; additum neque detractum potest eius longitudinem variare vel augendo eam, vel minuẽdo: quod si remoto pũcto a linea, nihilominus ipsa remanet finita & terminata; ergo superfluè ponitur punctum ad eam terminãdam, cũ eo remoto eodem mõ sit finita, quo antea erat; neq; uero quisquã putet non esse concedendum quod hic ponitur, nẽpe pũctum remoueri posse a linea, nãq; cum pũctum sit ens absolutum, realiter diuersum a linea, nõ existẽs pars, uel effectus lineæ, nõ est impossibile ipsum remoueri a linea, uel secundum cogitationem, uel secundum absolutam & omnipotentem Dei uirtutem. Hactenus Ochan.

B

C

Gregorius Ariminensis in 2 Sen. dist. 2. q. 2. ar. 1. in explicatione tertiæ cõclusionis, eãdem opi. sequitur & probat his argumentis. Primum, cum ex duabus aquis fit una aqua continua, similiter et tunc ex duobus punctis terminantibus uel determinantibus illas aquas, fit unum; hoc autem punctum si est ens positiuum realiter distinctum a linea, cũ sit accidẽs, & indiuisibile quiddam, habebit pro subiecto aliqd materiæ indiuisibile; q̃ratur an ista materia sit in aliqua præexistẽtium aquarum? at non est maior ratio cur sit in vna potius quam in altera, cum illud pũctum sit terminus cõmunis utriusque; vel erit in vtraq; aqua, at non potest unum accidens indiuisibile, esse in duobus subiectis situ disiũctis; quare oporteret materiam illius puncti de nouo geniti, etiam ipsam de nouo generari. Tum, cum continuum diuiditur, punctum prius continuãs, vel remanet, uel corrumpitur; nõ remanet, qnia non in utraq; parte, nec in una potius quàm

Rões Gregorij Ariminensis.

D

in

in altera, ergò corrũpitur, sed quid fiet il li indiuisibili materiæ quod erat subiectũ illius puncti? nõ.n.remanet; quia nec seorsum ab utraq; parte continui diuisi; nec simul in utraque, nec in una potius quàm in altera, ut per se patet, ergo corrumpitur, quare iis duabus rationib. concluditur, si punctum esset aliquid positiuum realiter distinctum ab aliis, fore ut materia prima esset generabilis & corruptibilis. Ad hæc Arist. in 6. Physi. probat nullum indiuisibile posse moueri; nam cum omne quod mouetur, priusquã trãseat spatium maius se, necessario pertrãseat spatium sibi æquale, si indiuisibile moueretur, semper transiret indiuisibilia spatia, quare magnitudo constaret ex indiuisibilibus, & omnia eius indiuisibilia, quæ sunt infinita, actu numerarentur. Hæc autem demonstratio Ari. æque bene ualet, siue punctum per se moueatur, siue existens in continuo unà cũ ipso moueatur per accidens, utrouis.n. modo ponatur punctum moueri, idẽ necessariò infertur atque concluditur: non igitur punctum est ponendum in cõtinuo. His adde, ꝙ Arist. in lib. de Motu animalium c. 2. refellit sententiam eorum qui putabant polos, qui sunt puncta quædã cæli indiuisibilia, habere uim quandam mouendi cælum; refellit inquam eo, ꝙ nulla est, ut ipse ait, huiusmodi indiuisibilium substantia, Hæc Greg. Ergo secũdum hos Doctores, extra animam nõ est alia res quæ sit magnitudo, nisi corporeitas, quæ habet in se rationem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et quoniam hæ tres rationes dimensionum sic se habent, ut conceptus unius non includat conceptum alterius; quemadmodum ratio longitudinis non includit rationem latitudinis, nec ratio latitudinis includit rationem profunditatis, & quia nonnullæ passiones demonstrantur de corpore ratione longitudinis tantum, & aliæ ratione latitudinis ac ꝓfunditatis, ob has caussas, intellectus has tres dimẽsiones uel rationes corporeæ magnitudinis, distinxit in tres species, easque nominauit lineam, superficiem, & corpus. Nihil igitur aliud est superficies, quàm ipsummet corpus quatenus sᵐ profunditatem non est ultra protensum: nec

A linea est aliud, quàm corpus nõ ultra extensum secundum latitudinem: ipsum autem punctum est ipsa linea & longitudo corporis, quatenus non ulterius aliquo modo extenditur. Hæc igitur pro secunda opinione dicta sint. Quemadmodum autem supradictas rationes soluant prioris sententiæ defensores, breuiter ostendamus.

B

Soluuntur supradictæ rationes secundæ opinionis, & aperitur auctoris sententia.

CAP. VI.

Soluuntur ab aliis supradicta rõnes Ocham & Greg.

Burlæus in Commẽtarijs physicis exponens decimumquintum tex. primi libri Physicorum, & Paulus Soncinas in quæstionibus metaphysicis super quintum libr. Metaphysicæ q. 20. mordicus defendentes priorem sententiam, respondent ad rationes præcedenti capite allatas pro secunda opinione ad hunc modũ. Ad primam, falsum est omne accidens habere subiectum sibi adæquatũ uel diuisibile uel indiuisibile; imò nullũ accidens, quod est terminus alterius accidentis, hẽt subiectum proprium sibi adæquatum, sed est in eodem subiecto in quo est id cuius est terminus; & quia terminus non adæquatur ei cuius est terminus, ideo terminus non adequatur subiecto. Ad 2. Punctum est accidens, nec tamen sequitur ut sit quantitas: sed satis est ut sit aliquid quantitatis, nempè terminus eius intrinsecus, & sic reducitur ad categoriam Quantitatis, quemadmodum materia non est substantia prædicamentalis, est tamen aliquid, hoc ẽ pars & principium eius; quã obrem in categoria Substantiæ numeratur. Ad 3. Hæc est natura indiuisibilium, ut per solã diuisionem & copulationem quãtitatis, de nouo generentur atque corrumpantur; nam cum illorum esse, in eo consistat, ut sint termini quantitatis, necesse est cum quantitas secundum terminationem uariatur (uariatur autem semper quotiescunque fit diuisio & unio partium) ipsa quoq; secundum

C

D

 esse

esse variari. Ad 4. Nullo modo potest separari punctum secundum rem a linea, ita vt per se subsistat separatum a linea: primò quia est terminus intrinsecus lineę. Tum, quia ponitur in definitione lineæ & prædicatur de ea in primo modo dicẽdi per se, vt supra dictum est: quę autẽ sunt huiusmodi, nullo modo possunt inuicem separari. Denique cum pũctum definiatur vnitas habens positionem in continuo, est contra rationem eius essentialem, vt possit esse extra lineam. Ad primam & secundam rõnem Gregorij. In his duabus rationibus Gregorius supponit, pũctum habere materiã & subiectum ꝓprium & adæquatum sibi, quod in solutione primæ rõnis ipsius Ochan falsum esse declaratum est. Ad 3. Dum mobile mouetur, pũctum existens in eo non numerat puncta magnitudinis, vt dicit Philosoph. 6. Phys. tex. 86. cuius rationes ibi ponit Commentator & in 4. Physic. com. 9. quia punctũ non mouetur per se, nec actu, nec potentia; nec habet ꝑ se locum, aut actu aut potentia; pars autẽ mobilis, licèt actu nõ moueatur nisi per accidens, potẽtia tamẽ mouetur per se, quia si a mobili separaretur, tunc posset moueri ꝑ se; & ideo per partes mobilis possunt numerari partes magnitudinis, non autem per pũcta. Ad 4. Arist. in eo loco, reprobat opin. dicentium cœlũ moueri super polos, propter uirtutem quã dam eis insitam; & quia putabant hmõi indiuisibilia esse substantias, quod ei nõ placet; non igitur ait nullam esse e[illegible]entiam indiuisibilium, sed nullam esse ipsorum substantiam. Hæc illi. Vide quæ circa hanc quæstionem scribit Sco. 2. senten. dist. 2. q. 9.

Sẽtẽtia auctoris circa presentẽ quęstionem.

Restat nunc, vt hac de re, quod sentimus, quam breuissime doceamus. Nos quamquam putamus vtramque opinionem probabiliter defendi posse, arbitramur tamen verisimilius esse. Primo quidem, punctum re non distingui a linea, tum, ipsum punctum, lineam item, atque superficiem, prout sunt termini magnitudinis, nõ positiuam aliquam rationem, sed priuatiuam tãtùm significare: deinde, lineam & superficiem, ut sunt dimẽsiones quædam, hoc est longitudo & latitudo, esse rationes quasdam reales

A extra animam existentes, & re vera corpori conuenientes: postremo has ipsas res nõ esse realiter diuersas a corporeitate. Hæc omnia patent ex ijs quæ supra dicta sũt, partim pro prima, partim pro secũda opinione; cum. n. ad illa quatuor probanda, paulo superius in confirmatione tam prioris quàm posterioris sententiæ, satis multas & probabiles rationes exposuerimus, nihil attinet nunc ad idem demonstrandum, nouas alias rationes conferre. Et sanè, quemadmodũ calor vt quatuor, est terminatus nõ p aliud aliquid ab ipso realiter diuersum, sed seB ipso, quatenus non ulterius est intensus, vel in quantum continet tot gradus & non amplius: ita quoque de huiusmodi rebus sentiendum putamus, quæ nõ alia re ab ipsis terminantur, sed tantummodo seipsis, nimirum quatenus tantæ sunt & non ulterius protenduntur. Loquimur tamen hic de terminatione formali, nam ea quæ effectiuè & extrinsecus fit, tota prouenit ab agente; ac ne lõgiores simus, satis sit hæc strictim attigisse; plura enim ex his quæ supra, primam & secundam sententiam comprobando, dicta sunt, facilè poterunt ad eorum quatuor quæ hic posuimus, confirmationẽ accommodari.

De infinitate quantitatis.

Sequitur, vt deinceps de infinitate quãtitatis disseramus. Quę tractatio duplex erit, una de quantitatis infinitate secũdũ actum; altera secundum potentiam. Rursus prior tripartita erit, nam primo loco quæretur an sit actu in rebus aliqua quantitas infinita: deinde, disputabitur an infinitum possit effici a Deo: postremò, an continuum sit diuisibile in infinitum. uel (quod idem est) an continuũ D componatur ex indiuisibilibus. Primum igitur uideamus, an sit in rebus aliquid siue multitudine, siue magnitudine actu infinitum.

De-

Demonstratur non esse in rebus infinitum secundum multitudinem aut magnitudinem.

CAP. VII.

Nõ esse infinitas species rerum naturaliũ.

NOn esse ĩ rebus aliquid infinitum siue magnitudine siue multitudine, latissimè ostẽdit Arist. tum in 3. Phy. a tex. 40. vsque ad 56. tum in 1. de Cælo à tex. 33. vsque ad 76. Præcipuæ autẽ rationes, quæ vel ab ipso, uel ab alijs afferuntur, hoc loco breuiter adscribentur. Prima ratio. Si ostensum fuerit corpus simplex nõ esse infinitũ aut multitudine aut magnitudine, etiam demõstratum erit nullum compositum eẽ infinitum, non enim potest compositũ esse infinitum, nisi ea ex quibus constat, infinita fuerint, aut oĩa, aut aliqua, aut certè vnum aliquod ipsorum. Quod autem corpora simplicia nõ sint infinita specie hinc patet. 1. Quia essent infiniti motus simplices, cum tamẽ experiẽtia doceat nõ esse nisi duos, videlicet rectum & circularem. 2. Quia essent infinitæ locorum differẽtiæ, quodlibet enim corpus simplex suaptè natura peculiarem sibi loci differentiam asciscit, at differentiæ locorum, sunt tantùm sex. 3. Indiuidua plura sunt quàm species, unaquæque. n. species ferè continet multa indiuidua, si igitur species sunt infinitæ, & indiuidua plura sunt speciebus, ergo erit aliquid maius infinito. 4. Species sunt sicut numeri, nõ enim reperiuntur duæ species, quæ sint æqualis perfectionis, sed omnis species collata alij speciei, habet diuersum gradum perfectionis, uel superiorẽ vel inferiorem; si autem infinitæ essent species corporum simplicium in mũdo, mũdus infinitos perfectionis gradus in se cõtinẽs, esset infinite perfectus, quod est impossibile, tum quoniam Arist. fortassis infinitatẽ perfectionis simpliciter putauit esse impossibilem; tum quia ut hæc infinitas tribuat Deo (id quod nos uerè credimus) attamẽ ea nequit tribui mundo; nam cum mũdus sit ab alio productus, & dependens, ac proinde participatam habeat perfectionem, necessariò eam habet finitam atq; limitatam; & cũ mundus necessariò superetur secundũ perfectionem à Deo, vt potè a quo vt diximus, sit & productus, & dependens, infinitum autẽ ea ratione vt infinitum est, nõ possit ab alio superari & excedi, relinquitur, nec mundum esse infinitè perfectum, nec in eo esse infinitas species corporum simplicium. 5. Si essent infinita corpora simplicia, nõ possent cognosci, ergo nec ea quæ componuntur ex ipsis sciri possent, quare nulla esset scientia rerũ naturalium.

Nullũ corpus simplex mole infinitũ esse posse.

Quod autem nullum corpus simplex sit infinitum secundum magnitudinem hinc patet; nam aut erit corpus circulare, & mouebitur motu circulari, aut erit corpus quod mouebitur motu recto: primùm ostendamus corpus circulare non posse esse infinitum: id quod facilè est demonstrare ad hunc modum. Primò: quia motus circularis est qui fit circa mediũ, & qui ab eodem redit ad idem, infinitũ autem, neque habet medium, neque potest pertransiri. Deinde, id manifestũ est ex definitione circuli Circulus. n. est figura, cuius medio centrum est, à quo oẽs lineæ ductæ ad circũferentiã, sunt æquales: quæ definitio non põt accommodari infinito, quippe quod caret medio & extremis. Tũ, sumatur diameter circuli infiniti, & diuiduaĩ ĩ duas semidiametros; quæro vel ambæ semidiametri sunt finitæ, & sic tota etiam diameter esset finita quare circulus quoque finitus esset: uel ambæ sunt infinitæ, & cũ tota diameter sit dupla ad semidiametrũ, erit aliquid duplo maius ĩfinito; vel una est finita, altera infinita, quod est impossibile, nã sic nõ essent semidiametri. Postea, si posset dari circulus infinitus, ruerent multę demonstrationes Mathematicæ; primum euerteretur demonstratio prima Euclidis tertij libri, quæ sic habet, [cuiuslibet circuli cẽtrum inuenire] nam in circulo infinito nõ posset inueniri cẽtrum. deinde rueret 25. demõstratio eiusdem libri: [Dato quodlibet segmento circulũ eius describere;] nã posset dari segmentũ aliquod circuli ĩfiniti, cuius tamẽ circulus nõ posset describi. ꝑterea, Propõ 30. eiusdem

dem libri, nulla esset, [quālibet peripheriam bifariam secare,] nā peripheria circuli infiniti nō posset secari in duas partes æquales. Ad hæc, rueret etiam totus quartus liber, nā ibi demonstratur quālibet figuram rectilineam posse inscribi, & circunscribi circulo; & contra circulū posse inscribi & circunscribi figuræ recti lineę: quod fieri non posset in circulo infinito. Postremò, linea circularis nō procedit recta, sed incuruata, quæ curuitas non patitur eam esse infinitam.

Sed quod non sit corpus aliquod simplex, quod motu recto mouetur, actu infinitum; hinc manifestum erit. Primò, qđ mouetur motu recto, ex uno loco transfertur in alium, nam si moueatur motu naturali, ex loco non naturali transit ad naturalem locum: sin autē cietur motu violento, transit ex loco naturali ad non naturalem; sed infinitum, cum occupet omnem locum, nullo modo transferri potest ex uno loco in alium, ergo nihil, quod recto motu mouet̄, potest esse infinitum ſm magnitudinē. Amplius, si sit corpus infinitū ſm magnitudinē, aut locus eius erit finitus aut infinitus, nō finitus, quia locus ęqualis debet esse locato; nec infinitus, quia in infinito non est differentia locorum, omne autem corpus simplex, motu recto fertur sursum aut deorsum, ergo &c. His adde, ꝙ in corporibus simplicibus, idem secūdum speciē est locus totius & partis; fingamus ergo ex illo corpore infinito auferri particulā aliquā, de qua quærimus, an ea possit moueri uel non, si non posset, ergo nec ipsa nec suū totū esset corpus naturale; si posset, ꝓculdubio moueretur ad locū sui totius, qui esset infinitus, nullamque certam loci differentiam obtinens; quare non magis moueretur in unam partē quàm in aliam, sed uel non moueretur, uel in infinitas partes distracta quoquo uersus moueretur. Postea, quòd mouetur motu recto, aut est graue, aut leue, illud deorsum, hoc sursum fertur: corpus autem infinitum, cum impleat omnem locum, non magis sursum moueretur q̄ deorsum, quare nec esset corpus graue nec leue. His accedit, ꝙ in quo maior est uirtus motiua, id celerius mouetur, sed in corpore ifinito esset uirtus motiua in finita, ergo moueretur in instanti, quod est impossibile. Postremò, si existeret corpus infinitum secundum omnes dimensiones, illud sanè solitarium esset; nā cū omnem locum occuparet, nō posset existere aliud ullū corpus, quare illud corpus infinitum, neq; posset moueri neq; quiescere, neque agere, neque pati, neq; esset principium aliorum, neque ipsum esset ab alio tāquàm à principio; frustra igitur esset in natura tāta moles. Perspicuum igitur est non esse in rebus infinitum aliquid siue multitudine, siue magnitudine. Sed quia contra hoc multæ sunt difficultates, has deinceps exponere & diluere oportet.

Ponuntur octo dubitationes contra id quod conclusum fuit.

CAP. VIII.

Videtur esse in rebus infinitū actu. 1. Quia finitum & infinitum sunt passiones quantitatis, ergo sicut reperitur finita quantitas, ita reperietur infinita. 2. Omnes species rerum sunt in actu, ergo etiam species figurarum & numerorum erūt in actu, sed hæ sunt infinitæ, ergo, &c. 3. Nihil diuiditur nisi in ea quæ actu habet, sed continuum potest diuidi in infinitas partes, ergo actu habet infinitas partes. 4. Omnis magnitudo per additionem alterius magnitudinis fit maior, sed additio alicuius magnitudinis potest fieri in infinitum, quia diuisio fit in infinitum, & quod uni magnitudini aufertur per diuisionem, potest alteri adiungi per additionem. 5. Secundum Aristotelē, mundus, & generatio hominis est æterna, ergo fuerunt infiniti homines; sed unusquisque homo habet animam immortalē, ergo nunc actu sunt infinitæ animæ: quare etiam secundum Aristo. datur infinitum in actu. 6. Si non posset esse infinitum, hoc esset quia infinitum non potest pertransiri, & est ignotum; sed cōtra, quia secundum Aristo. cum tempus sit æternum, usque ad hunc diem transacti sunt infiniti dies, & usq; ad hominem qui nunc generatur, fuerunt

fuerunt generati infiniti homines, ergo infinitum fuit actu trāsactum. Præterea, motus celi est æternus: & quotidie fit una circulatio primi mobilis, ergo fuerūt infinitæ circulationes: quæro, intelligentia quæ mouet orbē, & facit hmōi circulationes, aut cognoscit eas, aut non: non cognoscere, absurdū est, quia ignoraret opus quod ipsa facit: si cognoscit, aut omnes, aut aliquas tantum; sed cum omnes sint unius ac eiusdem rōnis, nulla caussa est, cur has potius quàm alias quaslibet cognoscat: si autem cognoscit omnes, cū illæ fuerint infinitæ, necessariò cōficitur eam cognoscere infinitū. Si dicas, Intelligentiam cognoscere omnes circulationes, nō simul actu, sed successiuè; id sanè contrarium est ijs, quæ scribit Aristot. in 12. Metaphysicæ de Intelligētiis, asserēs eas non esse in potētia ad cognoscendū, nec mutari in cognoscēdo. 7. Deus secundum Aristotelem agit ex necessitate naturæ, ut plerique Peripatetici arbitrantē, ergo facit quantum potest facere: sed potest facere infinitum, quippe qui secundum Aristotelem (ut quidam Philosophi existimant) sit infinitæ uirtutis, ergo fecit infinitū; quare infinitum actu erit in rebus. Adde quod nemo negare potest esse in rebus infinitum actu saltem secundum durationē, cuiusmodi sunt intelligentiæ cæli, animi nostri & materia prima. 8. Argumentum Architæ, & Epicuri non uidetur contemnendum; nam extra cælum est locus infinitus; uel ergo est plenus corpore īfinito, & sic obtinuimus quod contendimus; aut nō, & sic datur uacuū: posset igitur in illo uacuo esse corpus aliquod infinitum; ergo iam actu est; nam ut ait Aristoteles 3. Physico. tex. 32. Posse ab ipso esse, nihil differt in perpetuis. Quòd autem spatium quod est extra cælum sit locus, patet, primo quia ultimum cælum cum sit corpus, est in loco, & non est in alio loco, q̄ in parte quadam illius spatij quod ē extra cœlū; ergo sicut illa pars est locus, sic etiam reliquum spatium. Deinde, quia si quis in ultimis cœli oris cōstitutus, uel brachiū extenderet extra cœlum, uel telum iaceret, aut posset id facere aut non; si non, ergo esset aliquid, quod prohiberet vel resisteret, & ita extra cęlum esset corpus uel locus; si autem posset, brachium igitur vel telum esset in illo spatio tāquam in loco. Huc accedit, quia ut ait Lucretiu* primo libro. Omnia corpora quæ percipimus sensibus; ita reperimus esse affecta inter se, ut unum cōtineatur ab alio, nec reperitur aliquod corpus solitarium & seiūctum ab alio corpore, quare necesse est in cōnexione corporū, procedi in infinitum. Et Epicurus (auctore Cicerone libro secundo de Diuinatione) mundum seu uniuersum esse infinitum, hoc modo argumentabatur. Quod finitū est, habet extremum; quod habet extremū, id cernitur ex alio extrinsecus; at quod omne seu uniuersum est, id nō cernitur ex alio extrinsecus, uniuersum igitur nō esse finitum necesse est. Hæc sunt argumenta, quibus ostenditur infinitum esse in natura.

Soluuntur supradictæ Dubitationes.

CAP. IX.

Reliquum est, ut soluamus supradictas rationes, quibus ostēdi posse videbatur, esse in rebus infinitū. Ad primam rationem, ita est respondendum. Infinitum dicitur passio quantitatis, non quia per se cōueniat quantitati; sed quia non repugnat ei, prout quantitas est, sed prout est quantitas naturalis uel actu existēs: uel quia si esset infinitū, non posset esse aliud quam quantitas. Itaque infinitum potest dici passio quantitatis, non ex parte quantitatis; non enim quantitas exigit infinitum, sed ex parte sui, quoniam infinitum non potest esse neq; intelligi sine quantitate, & si esset, proculdubio esset effectū quātitate. Ad 2. Species, quæ habent esse reale, & sunt de perfectione uniuersi, debent oēs actu existere: species autem numeri, quæ procedunt in infinitum, habent tantum esse intelligibile, neq; sunt de perfectione mundi; quamobrem non oportet illas omnes actu esse. Ad 3. Continuum habet infinitas partes, uerùm nō actu distinctas, sed potentia; partes enim continui

Quomodo continuum habeat in se infinitas partes.

nui actu, finitæ sunt, nam sicut actu non habet aliud esse quàm esse totius in quo sunt, ita finiũtur & terminantur actu terminis totius: v.g. uel punctis, uel lineis, uel superficiebus; nã eadem, quæ terminant totum, simul etiam terminant oẽs partes eius. Illa autem massa totius continui, in qua confusè & indistinctè continentur oẽs partes eius, dicitur esse infinita in potentia, quatenus ex ea potest in infinitum fieri secretio & diuisio partiũ proportionalĩũ. Sed dicet aliquis; si finitum est, quod habet partes finitas, ergo infinitum erit, quod habebit partes infinitas, sed continuum habet partes infinitas, ergo est infinitum. Neque ualet, dicere continuum habere partes infinitas in potentia, nam oẽs partes, qualescunque fuerint, sunt in potentia; cũ.n. sunt actu, iam non sunt partes. Respondeo, omne totum debere æstimari, & mensurari ex partibus, quæ habent aliquam certam, & determinatam magnitudinem; tales autem partes in omni continuo sunt finitæ, & si huiusmodi essent infinitæ, continuum etiam esset infinitũ actu. At partes infinitas, quas dicĩt habere continuũ, non sunt alicuius determinatæ quantitatis & mensuræ, quamuis secundum portionem possent esse determinatæ. Diuisio.n. quæ fit in infinitum, potest fieri semper eadem proportione seruata, ut uel fiat p partes medias, uel per tertias, uel per quartas; nunquam tamen hmõi partes seruant aliquam determinatã magnitudinem: sed sicut diuisio procedit in infinitum, ita partium magnitudo semp euadet minor: ergo, quantum sit continuum aliquod, an finitum, an uero infinitum; & si finitum, quanta sit eius magnitudo, hoc inquam non debet æstimari secũdum quaslibet partes eius, sed tantum secundum partes alicuius certæ magnitudinis, & determinatæ mensuræ, unde ad cognoscẽdam molem alicuius magnitudinis, adhibemus mensuram certã, quæ uel per se, totam illam magnitudinem exæquet, uel aliquoties sumpta, & iterata illam metiatur. Ad 4. Sicut non omnis detractio partium exhaurit continuum, sed tantum remotio partium alicuius certæ magnitudinis, ita nõ omnis additio quantitatis, etiam si fiat in infini-

Quãdo additio quantitatis ĩ infinitum, faciat corpus infinitum, & quando non.

A tum, reddit infinitum in quo est: sed hoc contigeret, si fieret infinita additio alicuius quantitatis determinatæ, quamuis esset perexigua. Si enim alicui corpori adderes quantitatem unius digiti in infinitum, illud corpus necessario cresceret in infinitum. Cæterum additio quæ fit uni corpori ex sectione alterius, non fit per partes determinatæ magnitudinis, sed tantum per partes proportionales, quarũ posteriores sunt semper minores prioribus, & sic deinceps in infinitum, unde corpus cui fit talis additio, fit quidẽ maius seipso in infinitum, sed non fit simpli-

B citer in infinitum maius, imo uero ex tali diuisione non potest fieri maius, q̃ esset, si alterum corpus, ex quo dissecãtur partes, illi adiungeretur.

Circa quintum argumentum, uariæ sunt responsiones secundum doctrinam Aristotelis. Alexander faciens animam hominis mortalẽ, facile euadit difficultatem, negans post obitum hominis, animam remanere: similiter etiam Auerroes: nam quamuis statuit intellectum hominis immortalem, tamen uult eum esse unicum in omnibus. Auicenna con-

An Aristoteles faciẽs Mũdum æternũ, cogatur concedere infinitum esse numerum aĩarum rationalium.

C cedit esse infinitas animas actu, nam infinitum actu esse nõ potest in rebus materialibus; in abstractis autem à materia & loco, nihil prohibet esse infinitam quandam multitudinem. Quam opinionem acerbe insectatur Auerroes in opere qđ appellatur, Destructio destructionũ, Disputatiõne prima, in solutione septimæ dubitationis, his uerbis. [Ponere animas infinitas remanere post corpus, est opinio incõcessa ab omnibus Philosophis.] & paulo post. [Impossibile est apud omnes Philosophos dare actu infinitum si-

D ue corporeum, siue incorporeum, & nemo sapientum potuit hoc intelligere nisi Auicenna.] D. Thomas, qui opinatur etiam secundum Arist. intellectum hominis esse immortalem, & unum in uno quoque hominum, uehemẽter hæret in solutione huius difficultatis. Nam in 1. Par. q. 7. arti. 4. negat posse dari ullo modo actu infinitam multitudinem siue in rebus corporeis siue incorporeis. Quem locum exponens Caietanus, ait D. Thomam præcidisse sibi facultatem amplius defendendi immortalitatem & multi-

pli-

plicationem animarum rationaliũ secũ dum Aristot. In summa autem contra Gentes lib. 2.cap. 81.recenset uarias responsiones ad hoc argumẽtum, sed ipse nihil respondet secundum uiam Aristo. Quamobrem nonnulli ausi sunt dicere Arist. sibi contradixisse in duobus decretis suis. Nã facere intellectum hominis immortalem, vnumque in singulis hominibus, & rursus statuere mundum æternum, non cohærent inter se sicut linum cũ lino, vt est in prouerbio: sed quia hæc quæstio ptinet ad libros de Anima, prætermittatur hoc loco. hoc tãtum in præsentia dici potest, prędicto argumẽto cogi quẽlibet Peripateticũ cõfiteri unum aliquod horum trium, vel Arist. non sensisse animos nostros & esse immortales, & sigillatim multiplicari secũdum multiplicationem hominum, vel non existimasse absurdum, esse infinitam aliquam multitudinem rerum materia moleque carentium, nec ullum locum occupantium; vel denique ipsum sibi imprudenter inscienterq; cõtradixisse. Quod aũt horum, de Aristotele sentiẽdum & pronuntiandum sit, non est huius loci decernere. Quanquam non dubitanter dicere ausim, infinitam multitudinem rerum siue habentium, siue non habentium materiã, doctrinæ Aristotelis omnino aduersari. Illud autem vehementer miror in quibusdã Theologis, qui cum negent Deum etiam secundũ totam suam potẽtiam infinitam, quã fides nostra & agnoscit & illi tribuit, posse facere vllum infinitum actu, velint tamen Arist. qui non tantum tribuit Diuinæ potentiæ, posuisse infinitum in actu. Ad 6. Hæc ratio hẽt magnam vim ad tollendam ęternitatẽ mundi; quocirca nos ea utemur cum in vltimo libro huius operis disputabimus aduersus Arist. & alios Philosophos, qui fecerunt mundum æternum. Quod aũt subiungitur, Intelligentiam debere cognoscere conuersiones cæli, quas facit quotidie, futile est. Quia conuersio cęli vnus est tantùm motus continuus, conuersiones itaq; quæ quotidie enumerantur, nõ sunt per se actu diuersæ, sed tãtũ secundum nos, qui motum cęli dinumeramus, & distinguimus in multas partes, hisq; vtimur veluti mẽsura ad dimetienA das actiones nostras, & motus earum rerum quę sũt infra lunam. Deinde, Intelligentia secundum Aristotelis doctrinã, non cognoscit motum per ipsum motũ, vel per partes eius, sed per suã essentiã quæ est fons & caussa illius motus, vnde inspiciens in suam essentiam, simul etiã cognoscit motũ, vt qui fluat ab illa uelu ti effectus à caussa. Ad 7. Neq; hæc duo inter se cohærẽt, esse agens aliquod infinitæ uirtutis, & ipsum tñ agere ex necessitate naturæ: quare alterutrum negãdum est sensisse Aristotelem. Ac prius illud quidẽ, nemo ueterum Peripateticorũ assignat Aristoteli; hoc aũt posterius, B permulti tã Philosophi quã Theologi attribuũt Aristoteli; Ergo doctrinæ Aristotelis, illud, licèt uerissimum sit, dissẽtaneũ, hoc aũt, licèt falsissimũ sit, esse tñ consentaneũ, existimãdũ est. Quãquam fortasse diceret aliquis, licèt ponat, Deũ agere ex necessitate naturę, & habere virtutem infinitam, non tñ ex eo concludi, fieri actu aliquid infinitum; quia hoc repugnat ex parte rei; fortasse.n. infinitum actu esse in rebus, implicat contradictionem. Ad id autem quod additur de infiC nitate durationis, respondẽdum est, eiusmodi infinitatẽ nec Aristotelis disciplinæ nec rationi repugnare, nec modo possibilẽ esse, sed ẽt necessariam: nos autẽ non oẽm tollimus infinitudinẽ, sed eam tãtummodo quæ est vel in multitudine vel in magnitudine. Ad vltimã rationẽ, potest dupliciter responderi. Primò, negando vllum corpus extra cęlũ, aut operari quicquam, aut etiam existere posse; qm corpora quę sunt partes vniuersi, ita cũ ipso sunt connexa, vt citra perniciẽ, & exitium suum nõ possint ab eo penitus D abiũgi: sicut manus decisa à corpore nõ solum actionibus suis, sed ẽt vita priuat. vel aliter, admissa suppositione dicendũ est, tale corpus fore quidẽ extra cælum, sed non alicubi tanquã in loco: Quod si clamẽt, id eẽ impossibile, qm oẽ corpus indiget loco in quo sit, fatendum est id esse impossibile, verum sequi ex impossibili suppositione eorum; nõ.n. mirum, si ex vno impossibili sequatur aliud impossibile; quare culpa nõ i rebus, nec in nobis est, sed penes ipsos q vtunť ea suppositione, quę oĩno repugnat naturæ rerũ.

Quod

Quod autem non sit aliquod infinitum A actu, nō modo consentaneum est decretis Philosophicis, sed etiā sacris litteris, in quibus legitur Deum fecisse omnia in pondere, numero, & mensura.

An infinitum possit effici a Deo.

C A P. X.

SED nūc videamus an Deus, quem, & libere agere, & habere infinitam potentiam, licèt nō omnes peripatetici ei concedant, oēs tamen Christiani phi- B losophi verissimè credunt atq; confitentur, an inquam si vellet, posset facere aliquid infinitum actu, uel secundū magnitudinem, vel secundum multitudinem: quæ res quanquam non sit Physica, sed potius Theologica, tamen ut præsens disputatio de infinito perfectior existat, ea quoque strictim attingenda est.

Op. nominaliū posse fieri a Deo infinitum. Greg. Ariminens. & nominales in 1. sénten. super d. vel 43. vel 44. contédūt probare infinitum actu posse fieri a Deo. Primo, Deus pōt facere, quicquid pōt facere; contrarium. n. implicat contradictio C nem, faciat ergo totum, quod potest facere; quæro, aut hoc erit infinitū; & sic habeo qđ uolo; aut erit finitū; ergo Deus non poterit facere aliquid maius quocū que finito, quod est falsum & absurdum apud oēs Theologos. Secundo, Deus habet infinitam potentiam productiuā, ergo pōt producere infinitum; nā potentia actiua definitur per actum, seu p effectū, & per illum mensuratur; si. n. effectus nō potest esse infinitus, ergo neq; potētia effectiua est infinita. Tertio, Deus potest in quocunq; instanti creare vnum Ange D lum, ponamus igitur, cum incipit aliqua hora, Deum, in quocunque instāti illius horæ creare vnum Angelum, ergo hora transacta erunt producti infiniti Angeli, quoniam hora, cum sit quiddam continuum, habet infinita instantia. Quarto, In continuo sunt infinitæ partes in potētia, & quælibet pars potest separari ab alia, ergo Deus potest omnes partes continui ab inuicem separare, quæ sic separatæ erunt infinitę: quare Deus potest facere infinitum. Hęc illi.

Op. D. Thomæ & Durandi. Sed contra sentiunt alii, nā D. Thom. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. probat non posse dari infinitam multitudinem actu, his duobus argumentis. Primò, Quia oē quod est in genere, necessario est in aliqua spē determinata. neque. n. potest genus seorsim produci a speciebus, ergo oīs multitudo producta, necessario est sub aliqua specie multitudinis, seu numeri: sed oīs species numeri est finita, quia constituitur per certam aliquam collectionem vnitatum, ergo non potest produci infinita multitudo. Deinde, Omne quod producitur a Deo, sub aliqua certa intentione producitur; alioquin temerè, & inaniter produceretur; sed oē quod producitur sub aliqua certa intentione agentis, certo numero comprehenditur, ergo infinitum non potest produci. productio enim infiniti, neque habet ullum usum, neque ad ullam intentionem agentis referri potest.

Quòd autem corpus infinitum non possit esse, sic ostendit; omne corpus productum, sicut etiam omnis creatura, habet naturam, & essentiam determinatam & definitam, ergo habebit quoque accidētia definita. & limitata; nam modus, & mēsura accidentium, sequitur naturam subiecti in quo sunt. Quantitas igitur infinita nō potest ulli corpori accidere. Addit etiam demonstrationes de motu recto & circulari, quas nos paulo supra exposuimus. In primo autem Sent. loco supra citato, idem sentit, & ita probat: Si infinitum produceretur, esset finitum; nam infinitum est, quod finiri, & pertransiri nequit; si autem est productum, fuit ab agente comprehensum, & transactū. Idem scribit in Quodlibetis Quodlibe. nono ar. 1. ubi ait, sicut est impossibile facere equum rationalem, ita facere corpus infinitum: & sicut non potest produci natura generica quin sit determinata p aliquas differentias specificas, ita non potest produci quantitas, quin ea sit definita, & determinata per aliquā speciem, & mensuram quantitatis, & Quodl. 12. art. 2. ait, ideo non posse infinitum produci a Deo, quia Deus agit per intellectum, & per verbum, quod est formatiuum, & determinatiuum rerū quas producit. Quocirca nihil potest produci à Deo,

Deo, quod non sit formatum. & determinatum: infinitum autem per se informe, & indeterminatum est, unde non potest fieri à Deo.

Rationes Durādi cōtra infinitum actu. Licèt autem hæc opinio D. Thomæ probetur Durādo, rationes tamē ipsius non placēt. Quare ipse ponit alias, duas, quidem ad refellendam infinitam multitudinem; quarum prior est hæc. Producta infinita multitudine, v.g. lapidū, vel angelorum, posset ne Deus producere alios Angelos? si non; ergo potentia Dei est diminuta & exausta: si posset, ergo Angeli prius producti non erant infiniti. Nam infinitum est, extra quod nihil est, alioquin cum priores Angeli cū posterioribus coniuncti, efficiant quiddam maius, quàm priores per se sumpti, daretur aliquid maius infinito. Posterior ratio hæc est; si esset infinita multitudo, sequeretur partem æqualem esse toti; nā in tali multitudine essent infiniti binarij, & infiniti quaternarij, unum autē infinitum non est maius altero, ergo binarij essēt æquales quaternariis. Quod autem non possit dari infinita magnitudo, ita demonstrat; Non potest dari minima magnitudo, quia quæcunque fuerit data, si magnitudo ē, poterit etiā amplius diuidi, ergo neque potest dari maxima, par enim uidetur esse ratio utriusque tā maximæ, quam minimæ: sed si esset infinita magnitudo, utique illa esset maxima; ergo non potest dari infinita magnitudo, Hæc Durandus.

Ponitur propria opinio, & soluuntur argumenta Gregorij.

C A P. XI.

Horum ego Theologorum sequēs opinionem, idem sentio; idemq; cōfirmo hac ratione. Deus nō potest simul & actu facere, quicquid potest simpliciter facere: ergo nō potest facere infinitū. patet consequētia, quia si Deus faceret quicquid potest facere, illud non esset maius quàm infinitum, uidetur itaque infinitum reciprocari cum eo quod potest Deus facere simpliciter. Antecedēs probatur, nā si ita non est, ponamus iam esse factum a Deo quicquid simpliciter potest ab eo fieri; tunc quæro, aut Deus potest aliquid deinceps facere, aut nō: si potest, ergo nō rectè supposuimus antea, fecisse quicquid poterat; si non potest, ergo minor est potentia Dei nūc, q̄ fuit ante, imò uerò nulla esset Dei potētia cum nihil amplius possit facere; qđ est absurdum, cum ea, nec imminuatur, nec augeat, nec possit exhauriri per ea q̄ operatur extra se. Præterea, si potentia Dei est infinita, ergo per nullū opus suū potest finiri, ergo impossibile est fieri à Deo opus aliquod tm̄, quin possit aliud fieri maius ipso. Alioquin potentia Dei limitata fuisset per illius ꝓductionem.

Verùm soluamus argumenta nominalium. Ad primum argumētum hoc modo respondendum est. Huic argumento subest fallacia; cum enim aiunt, pōt Deus facere quicquid potest facere, aut illud (potest) sumunt utrobique eodem modo, hoc sensu, quicquid Deus successiuè potest facere, id successiuè potest fieri à Deo; & sic uerum est, sed nihil cōcludit; uel sumunt diuerso modo hoc intellectu. quicquid Deus potest facere simpliciter. idest uel simul, uel successiue, id potest fieri à Deo totū simul in actu, & sic falsum est, & à nobis negatur. Nā quod est in Deo simul propter eius perfectionem, non potest simul conferri in unam aliquam creaturam propter imperfectā eius naturam. Quod si tale argumētum ualeret, eodem cōcluderetur posse fieri à Deo aliquam creaturam infinitè perfectam, quod omnes Theologi habēt pro absurdo; nam si quicquid Deus potest facere successiue potest etiā simul facere, ergo cum quæcūque creatura finitæ perfectionis possit creare aliam pfectiorē, poterit etiā infinitas perfectiones simul tribuere uni creaturæ, quas successiuè largiri poterit. Ad 2. Infinitati quæ est in uirtute actiua Dei, non potest in effectu eius respondere similis infinitas propter inferiorem conditionem creaturæ: respōdet tamen aliqua infinitas dupliciter: primò, in modo productionis, ut patet in creatione alicuius ex nihilo; nam quamuis id quod creatur natura sua sit finitum, tamē ipsum produci ex nihilo, decla-

declarat infinitam uirtutem producentis. Deinde, cernitur etiam infinitas in effectibus Dei successiue secundum potentiã; etenim quocũque effectu producto, potest Deus producere alium præstãtiorem,& alium,& sic deinceps in infinitũ, cuius exẽplũ uidemus in diuisione continui. Teologi autem cum hæc docent, sic loquuntur, Deus non potest facere infinitũ categorematicè, idest totũ simul actu, sed syncategorematice, idest successiuè vnum post aliud sine fine producendo. Ad 3. Ratio captiosa est, procedens à sensu diuiso ad compositum, nam ut cõcedimus Deum in quocunq; instãti seorsim, posse creare unũ aliquẽ Angelũ, ita negamus in omnibus instãtibus horæ sigillatim & ordine numeratis, posse creare totidem Angelos; quia huiusmodi instantia cũ sint infinita & in potentia tñ, non possunt actu omnia dinumerari ac pertransiri: alioquin tota hora resolueretur in instantia. Ad 4. Licet una pars continui possit remoueri ab alia, tamen impossibile est, ut omnes partes sint ab inuicem actu separatæ, quia tunc neque essent continuæ, neque quantæ, neque partes, sed uel puncta uel nihil: nam omnis pars continui est continua, quare potest diuidi in alias partes, ergo pugnant hæc duo inter se, ipsas esse penitus indiuisibiles,& esse partes continui, ac proinde continuas & quantas, & tñ ipsas esse omnino diuersas. Planũ igitur est infinitum actu effici non posse à Deo, neq; id euenit ob impotẽtiam Dei, sed ob repugnantiam & cõtradictionem quæ cõtingit posito infinito. Quare Theologi malunt dicere infinitum non posse effici vllo modo; quàm dicere Deum non posse facere infinitum, ut sic intelligatur impossibilitas infiniti, nõ prouenire ex parte Dei, sed ex parte ipsarum rerum.

An possent oẽs partes continui remoueri a continuo.

Atq; hæc est sentẽtia nostra; quæ nobis ita probatur, vt contraria tamen nequaquam omnino improbabilis esse uideatur, neque enim tàm est absurdum, si res ipsa bene cõsideretur, quàm uidetur in speciem, esse aliquod infinitum actu, præsertim secundum multitudinẽ & in rebus quæ materia & mole carent. Nam cum in multitudine infinita, sint aliquæ partes finitæ, non enim quælibet pars in finiti est, infinita respectu, nõ quidem totius infiniti ea ratione vt est infinitũ, sed partium eius quæ sunt finitæ, potest ageri infinitum, & dari aliquid maius infinito,& eo producto poterit De[9] præterea aliud quidpiã producere; sicut linea quę esset ex una parte infinita & ex altera finita, ex parte finita posset multũ augeri & maior euadere quàm erat antea, nõ vt infinita sed vt aliquo modo finita. potest igitur esse aliquid maius infinito secundum partes eius finitas, non aũt vt est infinitum; nam quod est maius alio, excedit & transit finem & terminũ magnitudinis eius, infinitum autem cum nullum habeat terminum magnitudinis, excedi non potest.

An continuum sit diuisibile, in infinitum.

CAP. XII.

Licèt à Philosophis, Theologis, & Mathematicis pro certo habeatur, cõtinuũ nullo modo componi ex indiuisibilibus, sed eẽ diuisibile ĩ ifinitũ; tamẽ quia hoc multas & graues difficultates habet, diligenter à nobis explanandum est. Primũ quidem ponendo rationes quæ videntur excludere infinitã continui diuisibilitatẽ: Deinde, multis argumentis eam comprobãdo: Ad extremũ soluendo rationes contrarias.

Decem rationes contra ifinitã continui diuisibilitatem.

Primùm igitur posset ostẽdi cõtinuũ cõponi ex indiuisibilibus, nec diuidi posse in infinitum, his decem rationibus. Primò, aut linea componitur ex pũctis, aut ex alio; nõ ex alio, quia tunc in illo nõ essent pũcta, at nihil est ĩ linea vbi nõ sit punctum, ergo linea cõponitur ex pũctis. 2. Si linea non componeretur ex punctis, ergo pũcta nõ essent ubiq; in linea, sed sũt ubique in linea, nam linea, vbiqne est diuisibilis, diuiditur autem in puncto, ergo &c.

3 Ex 3. lib. Elementorum Euclidis manifestum est, corpus sphæricum non posse tãgere planum nisi in vno pũcto: moueatur igiter vnum corpus sphæricũ super alterum planum; & quia sphæricum nõ tãgit planum nisi in vno puncto, semper mouebitur per pũcta. tota igitur illa

la lõgitudo plani, quam transiuit corpus sphæricum suo motu, constabat ex punctis. 4. Deus potest creare Angelum in quocunque instanti: creet igitur eum in uno aliquo instanti: quæro aut potest immediate post creare alterum, aut nõ; impossibile est dicere eum nõ posse creare; quod si potest, aut ergo in instãti aut in tempore; nõ in tempore, quia creatio Angeli est instantanea, cum fiat sine ulla resistẽtia ab agẽte infinitæ uirtutis, quare creabitur in instãti, ergo duo instãtia sunt sibi immediata: & sicuti ostendi de his duobus, poterit etiam monstrari de alijs multis; quare tempus componetur ex instantibus; nã nõ est alia cã cur Aris. neget cõtinuum non posse componi ex indiuisibilibus, nisi quia nõ sunt sibi inuicem immediata & cohęrentia.

5. Sicut se habet unitas ad numerum, ita punctum ad cõtinuum: cur igitur, si ex unitatibus componitur numerus, nõ etiam ex punctis continuum cõponi poterit. 6. Si omne continuum est diuisibile in infinitũ, ergo habet infinitas partes, & cum quęlibet pars habeat aliquã quantitatem, ex infinitis autem quãtitatibus resultat infinita moles, sequeretur continuum finitum habere infinitam molem. 7. Non daretur magnum & paruum in quantitate, nec maius & minus, nam magnum dicitur, quod habet multas partes, paruum, qđ paruas; at si omne cõtinuum habet infinitas partes, unũ nõ habebit plures partes quã alterum. 8. Nulla magnitudo posset transiri per motum localem; nã antequam mobile transeat totã, debet transire dimidiam, & ante illam, dimidiam illius, & sic in in finitum, infinitum autem non potest pertransiri. 9. Aut omnes lineæ sunt cõmensurabiles, aut aliquæ; si aliquæ sunt cõmẽsurabiles, necesse est dari lineam minimam & indiuisibilem, quæ sit mensura aliarum linearum, nam mensura debet esse aliquid minimum in eodem genere; si autem datur una pars lineæ minima & indiuisibilis, necessariò concluditur lineam cõponi ex indiuisibilibus. 10. Si quodlibet continuum habet infinitas partes, sequitur necessariò alterũ ex his duobus absurdis; aut unum infinitum esse maius altero, aut partem esse A æqualem toti. Nam sumatur linea bipedalis, hæc uel est maior linea pedali, & cũ utraq; habeat infinitas partes, unũ infinitũ erit maius altero: uel erit æqualis, & sic linea bipedalis, quæ est totum, erit æqualis lineæ pedali, quæ est dimidiata pars illius. Hæc contra infinitã continui diuisibilitatem.

B

Viginti rationibus ostenditur continuum non componi ex indiuisibilibus, & esse in infinitum diuisibile.

CAP. XIII.

SED quàm sit uerũ, continuum non componi ex indiuisibilibus, & posse diuidi semper in infinitum, licet ex eo cognosci possit, qđ probatum fuerit à duobus Philosophiæ principibus, Aris. & Platone, & à Mathematicis non modo receptum, sed positum quasi fundamentum totius suæ disciplinæ; tamen C potest etiam euidenter colligi ex his uiginti rationibus, quas subiungam. *Viginti rõnibus probatur cõtinuum non cõponi ex indiuisibilibus.*

1. Si indiuisibilia componunt cõtinuũ, necesse est, ut sint uel inter se continua, uel cõtigua; sed cum indiuisibile careat partibus, contigua uerò, & continua sint ea quorum extrema sunt simul, uel unũ, relinquitur, idiuisibilia nec cõtinua, nec contigua inuicem esse posse; quare neq; ex ipsis posse fieri continuum. 2. Supponantur duo, unum est, non posse idẽ moueri, & motum esse iam, respectu eiusdẽ, nam si motum est, iam est in ipso, si mo- D uetur, nondum est in ipso: Alterum est, nõ posse aliquid moueri super totã magnitudinem, quin moueatur etiã super partes eius. His cõstitutis, ponamus moueri aliquid super magnitudinem constantem ex indiuisibilibus, necesse est id moueri per ipsa indiuisibilia, quæratur, cum illud mobile transit unumquodq; indiuisibile, an moueatur sup illo simul & motũ est? sed hoc esse impossibile ostẽdit prima suppositio: An motũ est, & non mouebatur? quod sane non minus est impossibile, tum quia non potest ali quid

quid motũ esse in eo ad quod prius nõ mouebatur, tum etiã, quia si super unũquodq; indiuisibile motum est & nõ mouetur, ergo etiam super totam magnitudinem motum erit & nõ mouebitur, nõ igitur fiet motus super talem magnitudinem. Restat igitur, vt in quoq; indiuisibili prius moueatur quàm sit motũ, quare indiuisibile diuideretur, cũ motus omnis sit diuisibilis secũdum diuisionẽ magnitudinis super quam res mouetur. 3. Sint duo mobilia, vnum velocius altero in sexquialtera proportione; quod igitur uelocius est, moueatur super magnitudinẽ triũ indiuisibiliũ in tribus instantibus tẽporis; alterũ uero super magnitudinem duorum indiuisibilium, eodem tempore: necesse igitur erit ut hoc mobile minus uelox, si in tribus instantibus transit duo indiuisibilia, in transeũdo unoquoque indiuisibili, consumat unum instans cum dimidio, & sic instans diuidetur. 4. Super magnitudinem triũ indiuisibilium moueātur duo mobilia, unum duplo uelocius altero, eo tempore quo mobile uelocius transiuerit tria illa indiuisibilia, alterum mobile, quod est duplo minus uelox, tantùm transibit dimidium illorum triũ: quare unum indiuisibile eorum diuiditur: & has rationes tangit Aris. in 6. Physic. Ex libro autẽ eius qui inscribitur de Lineis insecabilibus, possunt colligi aliæ rationes, esse autem illius libri auctorem Aristotelem confirmat Simplicius 3. Physicorũ super tex. 56. & Albertus magnus in fine. 6. Physi. illum libellum paraphrastice exponit tanquam qui esset Aristot. 5. Ratio. Si linea componeretur ex punctis, non esset bona illa definitio lineæ. [Linea est, cuius terminus sunt duo puncta.] Talis enim definitio non conueniret ei lineę, quę componeretur tantum ex duobus pũctis: imò neque ei quæ ex tribus, nam si ipsa duo puncta sunt termini, ergo linea quæ ab illis terminatur nihil aliud erit, quàm reliquũ unum punctum tertium. 6. Rueret definitio lineæ rectę: linea enim recta est cuius medium nõ discrepat à suis extremis: at in linea quæ componitur ex duobus punctis, neque sunt extrema, neque media. 7. Aut omnis linea habet infinita puncta, aut finita; si infinita, sequẽtur duo absurda, unũ est, quod linea esset actu infinita, nam si ex tot pũctis fit tanta linea, & ex pluribus maior, ergo ex infinitis infinita. Alterũ est, omnes lineas essent inuicem æquales; nam quæ cõstant ex partibus numero & magnitudine æqualib⁹, sunt etiam æqualia: sed puncta unius lineæ, sũt æqualia numero & magnitudine pũctis alterius lineæ cuiusuis, numero quidem, qm̃ sunt infinita, magnitudine aũt, qm̃ vnum punctum nõ est maius alio, ergo omnes lineę inter se æquales essent. Sin aũt oẽs lineæ habẽt puncta finita, ergo puncta cuiuslibet lineæ erũt certo numero comprehẽsa, quare quælibet linea erit cõmẽsurabilis cuilibet aliæ lineæ; nã iter pũcta unius lineæ & alterius, semper inuenietur talis proportio, qualis est inter duos numeros, ex quo fieret, vt nulla eẽt linea irrationalis, ceu ẽ diameter respectu costæ: quo posito necesse est ruere decimum librum Elemẽtorum Euclidis, cuius plurimæ demonstrationes versãtur in lineis irrationibilibus. 8. Ex non quantis non potest fieri quantum, sed puncta nõ sunt quanta, linea autem est quanta, ergo nequit hæc componi ex illis: sicut.n. se habet compositio substãtialis ad substantiam compositam, ita cõpositio quãtitatiua ad quantitatem compositam; sed substantia nequit componi ex partibus, quæ nõ sunt substãtiæ, sed necessariò componitur ex substãtijs, cuiusmodi sunt materia & forma, ergo nec quãtitas poterit componi ex punctis, quæ non sunt quanta. 9 Si linea fieret ex pũctis, ergo linea quatuor punctorum esset lõgior, quàm triũ, sed nõ esset longior nisi propter vnum punctum, ergo illud pũctum deberet habere in se aliquam lõgitudinem; nam propter id quod neque est lõgitudo, nec habet in se longitudinem, non potest aliquid dici esse lõgius alio, sicut vnũ corpus nõ dicitur albius alio, propter id qđ nec est albedo nec habet in se albedinẽ. 10. In mathematicis demonstratum est quamlibet lineã secari posse in duas partes æquales, & in duas inæquales, quod falsũ esset si linea cõponereẽ ex pũctis; nam linea quæ cõstaret ex tribus pũctis, nõ posset diuidi in duas partes ęquales,

linea aūt quæ constaret ex duobus tantum, nō posset diuidi in duas partes inæquales. 11. Si linea componeretur ex pūctis, etiam corpus componeretur ex punctis; nam corpus componitur ex superficiebus, superficies ex lineis, linea autem ex punctis: quid autem fingi potest absurdius quàm existimare corpus, quod habet longitudinem, latitudinem & profunditatem componi ex punctis quæ his omnibus carent? 12. Sit triangulum æquilaterum, cuius unumquodque latus sit trium punctorum, non poterit bifariam diuidi nisi punctum secetur. atque hæ sunt rationes Arist. in lib. de lineis insecabilibus. 13. Si magnitudo componeretur ex indiuisibilibus, sequeret̄ oīa mobilia, æquè uelociter moueri, nec unum moueri tardius quàm alterum: sit enim magnitudo trium indiuisibilium, eodem tempore quo mobile uelox trāsibit unumquodque indiuisibile, etiam quodcunque aliud mobile, quamuis tardissimum, idem transire poterit. Nam si uelox mobile transit unum indiuisibile in uno instanti, alterum quod est tardissimum, illud idem transibit etiam in instāti, quare ęque uelociter: nam si transibit in tempore, ergo cum omne tempus habeat partes, in una parte temporis transibit unam partem indiuisibilis, non.n. tantum transibit parte temporis quantum toto tempore; sic igitur indiuisibile diuidetur. Vide Alexandrum Aphrodisęum lib. 2. Naturalium quæstionum cap. 1. 14. Licet secundum Mathematicos, quamcumque lineam in eadem proportione secare sicut aliam sectam; quod non posset fieri si linea componeretur ex punctis: si enim linea quæ componitur ex quinque pūctis diuidatur in quinque partes, non poterit in tot diuidi alia linea, quæ componetur ex quatuor: quare talis propositio supponit lineā esse diuisibilem in infinitas partes. vide Simplicium 3. Physicorum super tex. 56. Sed in illo loco Simplicij est mēdum, nam ibi dicitur illam demōstrationem tradi in 10. lib. Euclidis, cum tradatur in 6. lib. Propositione decima. Scotus ad idem probandum utitur duabus rationibus sequentibus, 2. Sent. dist. 2. q. 9. 15. Sint duo circuli concentrici, quo-

A rum vnus necessariò debet esse maior altero; sed maior ex pluribus constabit pūctis, minor ex paucioribus. A centro ducantur lineæ ad omnia pūcta circuli maioris, quæ omnes lineæ necessario transibunt per puncta circuli minoris, nec poterunt duæ transire per unum punctum, alioquin uel fierent una, uel non recta & æqualiter ducerentur ad circunferentiam circuli maioris: quare totidē erunt puncta in circulo maiori, quot in minori; erunt igitur circuli æquales. 16. Sequeretur costā esse æqualē diametro; nam cum ad omnia pūcta diametri
B possint a costa duci lineæ, tot erunt puncta in diametro quot i costa, quare erūt æquales. 17. Si continuum componeretur ex punctis, ergo nō daretur ulla linea finita; nam termini lineæ, aut sunt puncta aut nihil sunt, puncta autem nō possunt esse, si sunt partes lineæ; nam terminus aliud quid ē à toto terminato & partibus eius; si.n. terminus esset pars rei, non esset terminus totius rei, sed tātum aliquarum partium: quare si pūcta sunt partes lineæ, ergo nō sunt eius termini; si non sunt termini lineæ, ergo li-
C nea carens terminis infinita esset. 18. Totum continuū nō est aliud s̄m rē quàm suæ partes: si ergo partes illius essent indiuisibiles, etiam totum esset indiuisibile: Neque ualet dicere, quamuis puncta per se sint indiuisibilia, tamen cum simul concurrunt & conueniūt, facere diuisibile. Nam neque possunt puncta simul concurrere, ita ut sint continua, uel contigua, uel deinceps, ut supra demonstratum est; nec si concurrerent, possent facere aliquid diuisibile. In nulla enim compositione quantitatiua, uidemus to-
D tum habere aliquid, quod non aliquo modo reperiatur in partibus eius. 19. Nō esset uera prima propositio Euclidis, [Super datam rectam lineam triangulum æquilaterum constituere,]nam sit data recta linea duorum punctorum, super quam fiat triangulum ęquilaterū; data recta linea debet coniungi cū lateribus triāguli, cōiūgetur aūt per duo pūctā quæ habet, & cum nō habeat plura, inter latera nulla itercipietur area, quare non erit figura. 20. Sit triangulum æquilaterum, cuius, unumquodque late-

rum sit duorum indiuisibilium, & ab angulo ad basim ducatur linea recta; illa necessariò debet esse minor utrouis latere cui opponitur, nam cum faciat utrinque angulos maiores quàm sint anguli super basim, latera trianguli quæ opponuntur illis angulis maioribus, erunt maiora q̃ illa linea: sed unumquodque latus erat duorũ indiuisibilium, ergo linea illa cũ sit minor cõstabit tantùm ex uno indiuisibili, quod est impossibile: pendet ãt huius demonstrationis uis & intelligentia, ex 16. & 19 primi libri Euclidis. Cõplures alias rõnes huc congerere possemus, sed nõ est opus: etenim, iis, quas commemorauimus, quod docere noluimus, cõclusum & confectum esse arbitramur.

Soluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita continui diuisibilitas.

CAP. XIIII.

Restat ut cõtrarias rationes supra positas diluamus. Ad primã igitur rõnem respondendum est, lineam componi ex alio quam ex pũctis; nimirum ex lineis minoribus, quas continet tanquam partes, in quibus ẽt reperiuntur puncta: non enim est absurdum in linea reperiri ubique lineas & ubiq; puncta, diuerso tamen modo; lineas quidem, tanquàm partes eius, quæ si separẽtur, existent actu lineę; puncta uerò, ceu ea quæ terminant & continuant lineã, eo modo quo supra declaratum est, cũ de hac re ageremus. Quanquam illud quod vulgo dicitur, puncta esse vbique in linea, partim est verum, quatenus in omni parte lineæ possunt signari pũcta; partim autem est falsum, quia si in linea aliqua signetur punctum, non potest immediate post signari aliud punctum; siquidem est impossibile puncta sibi inuicem esse immediata: atque hinc etiã patet solutio secundi argumenti.

De motu eo pis sphærici super planum. Ad 3. Falsa existimatio quam uulgo habet qdã de tactu illius corporis sphærici quod mouetur super planum, fecit eos putare hoc argumẽtũ esse indissolubile, cum tamen nec sit valde firmum, & in promptu sit eius solutio. Nam uerum est, corpus sphæricum, cum tangit planum, tangere in pũcta, & ita si discretè & disiunctè tangeret planum cum mouetur super ipsum, semper tangeret in punctis; sed quia mouetur continuè, tactus illius est vnus numero & continuus, idem planè cum motu ipsius; quare tali tactui & motui, qui fit in longum, debet respondere in plano aliquid etiam longum & continuum & indiuisibile secundum latitudinem: hoc autem non est pũctum, quia non est longum: neque puncta, quia hæc & sunt multa, & non sunt cõtinua; respondet igitur linea, quare tale sphæricum non mouetur per puncta, sed per lineam. Solutio uerò huius argumenti, quam dat Auerroes in 1. de Cęlo comm. 32. dicens tactum sphærici & plani in puncto non posse fieri physicè, sed tantum mathematicè, non tollit difficultatem; nam opinio, quę facit continuum ex indiuisibilibus, nõ minus aduersatur quãtitati mathematicæ quàm Physicæ. Vide quo pacto Ochan in t. Quol. quæst. 9. Soluat hac dubitationẽ, & Gregorius in 2. Sent. dist. 2. quæst. 2. ar. 1. sub finem; & Egidius 1. de Generat. quæst. 8. in responsione ad tertium. Ad 4. Tempus duplex est secundum Theologos, unum discretum, alterum cõtinuum, in discreto possunt duo instãtia esse immediata, in continuo uerò minime. Posset igitur Deus immediatè creare duos Angelos, unum post alium respectu temporis discreti, sed nõ cõtinui; repugnat enim ut unum instans immediatè continuet alii. Ad 5. Inter punctum & unitatem hoc conuenit, quod ambo sunt principia, illud magnitudinis, hæc numeri: sed quia numerus est quantitas discreta, potest componi ex rebus indiuisibilibus, idest ex unitatibus; at quia magnitudo est quãtitas continua, & duo indiuisibilia non possunt inuicem immediatè continuari, ideo non potest linea componi ex punctis. Ad 6. Si continuum haberet infinitas partes alicuius certę determinatæq; quãtitatis, proculdubio esset infinitũ actu secundum molem, sed infinitæ partes continui, habent quantitatem indetermi-

terminatam, quę per diuisionē semper minor existit, ex quo fit, vt non faciant molem totius, infinitam. Ad 7. Dicitur vna quātitas magna vel parua, & maior vel minor respectu alterius, quoniā habet partes determinatæ quantitatis, vel maiores vel minores; & quia habet vel totidem quidem numero partes, sed maioris quantitatis, vel æqualis quidem quātitatis, sed plures numero: v.g. quantitas bipedalis dicitur maior quàm pedalis, uel quia in bipedali possunt signari partes determinatæ quātitatis plures, quàm ī pedali, ut plures palmi aut digiti; vel quia licèt ambæ diuidantur in partes īfinitas, tamē diuisio lineę bipedalis fit semper per partes maiores, ipsius autem pedalis, per minores. Ad 8. Hæc ratio disertis verbis explicatur & soluitur ab Aristotele. 6. Physi. tex. 77. quare ne hic longiores simus, illinc petatur solutio. Ad 9. Apud Mathematicos dicuntur aliquæ lineæ commensurabiles, non quia mensurentur ab aliqua linea minima & indiuisibili, sed quia inter illas est vna aliqua proportio talis, qualis reperiri potest inter duos aliquos numeros; v.g. linea bipedalis & pedalis sunt commensurabiles, quia illius ad hanc est proportio dupla, qualis est inter quaternarum, & binarum. Ad 10. Totum continuum est maius sua parte, nam quamuis ambo possint diuidi in partes infinitas, tamen diuisio totius procedet per partes, duplo maiores, quàm diuisio partium, si fiat diuisio eadem proportione: Itaque sunt partes utrobique pares numero, sed non magnitudine: quanquam magnitudo cōtinui solet mensurari per aliquam mensuram determinatæ quantitatis, totum autem habet plures huiusmodi mensuras quàm aliqua pars eius.

De Infinitate continui secundum diuisionem & additionem.

CAP. XV.

Arist. in 3. Physi. præsertim a text. 59. vsque ad 70. multa scribit scitu digna de continui diuisione & additione in infinitum; quæ breuiter nos exponemus, nonnullas dubitationes quæ circa supradictos textus occurrūt, explicando. Arist. in 3. Phy. tex. 59 ait diuisionem continui, vt consumat totum, fieri debere p partes æqualis magnitudinis; vt autem procedat in infinitum, per partes inæquales eiusdē proportionis. Sed vtrunque hoc videtur falsum; nā potest fieri diuisio per partes inæqualis magnitudinis, quæ tamen exhauriet totum quod diuidetur. v.g. sit magnitudo sex digitorū, primum detrahatur pars unius digiti, deinde altera duorum digitorū, postea tertia trium, totum erit consumptum: diuisio tamen facta est per partes inæqualis magnitudinis: similiter etiam potest fieri diuisio continui per partes diuersæ proportionis, quæ procedat in infinitum; vt si primum diuidatur cōtinuū in duas partes, tum altera medietas in tres, postea vna tertia in quatuor, & sic deinceps; sectio quidem nunquàm finietur, cum tamē ea non fiat secundum eādem proportionem partium. Altera dubitatio est circa tex. 60. vbi scribitur posse fieri additionem in continuo in infinitum; verùm non sicut per diuisionem continui quacunque eius parte data potest dari minor, ita per additionem quacunque magnitudine posita, maior dari potest. De quo duplex dubitatio existit, primò enim si additio fit in infinitum, ergo corpus in quo fit talis additio, augebitur ī infinitū. Deinde, aut loquitur Aris. de magnitudine physica, aut de mathematica; si de physica, falsum est eā posse diuidi in infinitum, nam rerum naturalium datur maximū & minimum, sicut docet Arist. in primo Phy. tex. 36. & in secundo de Anima tex. 41. si de mathematica quæ habet esse ī imaginatione, & per abstractionem a materia sensibili, falsum est eam nō posse augeri in infinitum; nam sicut data quacunque magnitudine parua, possumus imaginari minorem, ita quacunque magna, maiorem cogitari & animo fingere licet.

Ad priorem dubitationem respondēdū est; Aris. eo ī loco voluisse dare certā & generalem regulam; nō eam quæ aliqñ vera sit, aliquādo falsa; etenim si diuisio *Quę diuisio cōtinuus ipsū tadē absumat, q verò nunq.*

sio

fio fiat per partes æqualis magnitudinis, A semper eueniet vt consumatur totum; sin autem fiat per partes inæqualis magnitudinis, non semper id eueniet, vt patet in diuisione infinita cõtinui per partes proportionales, quæ sunt inæqualis magnitudinis, nam posteriores semper sunt minores prioribus: similiter, quanquam fieri possit diuisio continui infinita per partes diuersæ proportionis, ut ostenditur in argumẽto, tamen nõ hoc semper contingit. Nam diuisio continui quæ fit p partes; ęqualis magnitudinis, fit secundum diuersam proportionem; nam primùm secamus sextam partem, B deinde quintam, postea quartã, & sic de cæteris: quæ tamen diuisio non procedit in infinitum, sed absoluit cõtinuum. Ad posteriorem dubitationẽ hoc modo respondendum est; corpus cui fit additio in infinitum, euadit in infinitum maius secundum quid, idest seipso, sed non fit in infinitũ maius simpliciter, idest, quocunque alio corpore. Nam quod additur vni corpori, detrahitur ex altero, ergo sicut ex illis duobus corporibus quę sunt finita, non euaderet corpus infinitum, ita neque si partes, quæ in infinitũ C auferuntur ex vno corpore, addantur alteri propterea illud fiet infinitum: v.g. sint vna magnitudo bipedalis & altera pedalis, si tota bipedalis adderetur pedali, non fieret maior in infinitum, sed tantum fieret tripedalis: & cum partes non sint maiores toto, etiam si in infinitum addãtur lineę pedali, numquàm tamen illa euadet infinita. Aliud est igitur fieri maius in infinitum secũdum quid, id est respectu sui, & aliud fieri maius simpliciter, idest respectu cuiuscunq; alterius corporis. Altera vero dubitatio quę circa eũdem textum facta est, ita soluitur. D Arist. neque loquitur de magnitudine physica, neq; mathematica, sed de magnitudine per se intrinsece sumpta. Nã cum magnitudo sit continua secundum rem, intrinsecè & per se est diuisibilis in infinitum, nec vt talis fiat diuisio, extrinsecus requiritur aliquid aliud: per se autem non potest augeri, quia id per quod augetur, assumitur extrinsecus, ex quo fit, ut nisi sit alia magnitudo infinita, cui detrahi possint partes certæ magnitudinis infinitæ, numquàm alia magnitudo poterit augeri in infinitum.

Cur continuum ex se sit diuisibile in infinitũ non aũt augmentabile.

Dubitationes aliquot circa textus 67. 68. & 69. lib. tertij Physicorum explicantur.

CAP. XVI.

In tex.67.lib.3. Phy. Aristo. ait Propterea nihil posse in infinitum augeri, posse autem in infinitum diuidi, quoniam accretio tendit ad formam cui repugnat infinitas, diuisio autem tendit ad materiam cui non repugnat infinitas; in quibus uerbis, unum est clarum, nempe infinitatem repugnare formæ, proprium enim est formæ terminare; quamobrem appellatur terminus uel finis, materia uero per se infinita ac indeterminata est, quocirca rectè ipsi materiæ attribuitur infinitas: Alterũ autem obscurũ est, quo pacto accretio dicatur pertinere ad formã, diuisio ad materiã. Auerroes 3.Phy.comm. 60.ita declarat hanc sententiam Arist. per diuisionem res tendit ad imperfectionem & ad non esse, quorũ radix est materia, Accretio autem tendit ad perfectionem & ad esse, quorum origo & cã est forma, ob hãc igitur caussam diuisio dicitur fieri propter materiam; accretio autem propter formam. Verùm D. Thomas 3. Phy. super tex.67.& 1.par. quæst. 7.art.3.in responsione ad 3.argumentum, longe secus hoc interpretatur. Accretio inquit tendit ad totum, diuisio ad partes. Totũ autem ut est apud Aris. in 2.Phy.cap.de caussis habet se ut forma, partes autẽ ut materia, quocirca accretio dicitur fieri ad formam, diuisio autem ad materiã. Vtraq; interpretatio satis bona, & probabilis est. sed remanet etiam nunc unus scrupulus, etenim numerus põt in infinitum augeri, quæ accretio tendit ad formam, nam propter additionem cuiuslibet vnitatis existit noua forma, & species numeri, ergo infinitas etiã accidit ratione formæ. Sed facile est excutere hunc scrupulum, nam additio infinita, quæ accidit

Cur accretio cõtinui dicatur fieri secundũ formã, diuisio autẽ eius secundum materiam.

cidit numero, nō procedit ex forma numeri, sed ex diuisione continui; quare tota infinitas, quæ est in accretione tā numeri quàm magnitudinis, tandem ad extremum, refereda est ad diuisionem continui, quæ ut dictum est, fit propter materiam.

Dubitatur etiam de eo, quod scribit Arist. tex. 68. nimirum posse numerū augeri in infinitum, nam si ita est; ergo possent existere infinitæ species numeri; cū igitur species sint eternę (hoc. n. interest inter species & indiuidua, quoniam illæ pertinēt ad integritatē & perfectionem uniuersi, hæc autem nequaquam, ideo illas quidē uniuerso coæuas esse oportet, hæc autem minimè) & in æternis idē sit esse, & posse esse, vt. n. Ari. inquit 3. Phy. tex. 32. posse ab ipso esse, nihil differt in perpetuis, necesse erit actu esse infinitas species numerorum. Sed hoc ita soluit, species esse æternas, verum est in ijs speciebus quæ habent esse reale extra Animam in rebus, & sunt propriè, ac simpliciter species, & pertinent ad perfectionē uniuersi, quorum nihil conuenit in species numerorum quatenus possunt in infinitum procedere; sic enim habent tantummodo esse imaginabile uel intelligibile, non autem esse reale in uniuerso.

An numerus possit augeri ī infinitum.

Circa eundē textum dubitari pt, quo pacto accretio numeri in infinitum, procedat ex diuisione cōtinui in infinitum. Numerus. n. ꝭm naturam prior est quàm magnitudo, sicut unitas, quæ est principium numeri, est simplicior, & prior q̄ punctum, quod est principium lineæ, vt Arist. indicat primo Post. 42. quocirca infinitas numeri non dēt prouenire ex infinitate continui. Ad hoc ita respondendum est. Numerus sumptus mathematicè, ac secundum esse intelligibile, pt in infinitum augeri sine auxilio magnitudinis, semper addendo nouas unitates per imaginationē formatas: at sumptus physicæ, hoc est ꝭm esse reale extra animam, non potest augeri in infinitum, nisi pp magnitudinem, uel proximè, uel remotè; quód additur pp motum & tempus, ex quorum partibus (sunt. n. continua) etiā numerus augeri posset in infinitum, sed infinitas motus atque temporis prouenit ex infinitate magnitudinis, ut do-

An accretio numeri ī īfinitū procedat ex diuisione continui.

A cet Arist. in 3. Phy. tex. 70. quoniam igitur numero non possunt in infinitū addi vnitates reales, nisi pp partes continui, quę ab eo per diuisionē in infinitum separari possunt, ob id dicitur infinitas numeri prouenire ex diuisione continui.

In tex. 69 ponitur hęc ꝓpositio, quantamcunque contingit esse magnitudinē in potētia, tātam oportet iam esse actu. Quæ propositio non vr̄ uera, nam nō valet, magnitudo pt esse in infinitū minor, ergo iam actu est infinitè minor; similiter nō valet, numerus est in potentia infinitè magnus, ergo numerus actu est in

B finitè magnus. Respōdeo, Arist. hic loqui nō de diuisione magnitudinis, sed de accretione eius in infinitum, in qua vera est propositio: nā ut ex his, quæ ante diximus perspicuū est, una magnitudo tanta potest fieri per additionem, quāta est altera magnitudo, ex qua fit additio: si ergo magnitudo posset euadere infinita per additionē, oportet illā alterā magnitudinē ex qua fit additio, actu esse infinitam. Non igitur hoc intelligēdum est de diuisione magnitudinis, nec de accretione numeri, sed de accretione magnitudi

C nis, quę fit ex diuisione alterius magnitudinis. Sed quæstiones, quas de quantitate adhuc tractauimus, ferè sunt metaphysicæ. Deinceps igitur de quantitate, ea ratione ut consideratur & tractatur a Mathematico, disputemus.

De abstractione mathematicæ quantitatis.

CAP. XVII.

D NVnc differendū est de abstractione mathematicæ quantitatis, declarandumq; an quantitas, ea rōne vt consideratur Mathematico, sit abstracta, non solum a materia & substātia sensibili, sed etiā simpliciter & absolute ab omni substātia, & materia: uel potius quātitas mathematica sit quidem abiuncta a materia sensibili, non autem simpliciter a materia, & substantia. Etenim hac de re non satis conuenit inter Philosophos; namque Albertus, D. Thomas, Aegidius, & alij, existimant quātitatem mathematicam nō posse abstrahi ab om

ni substantia, sed tantùm à sensibili. e cõtario aũt Themistius, Simplicius, Philoponus, & Auerroes opinantur quãtitatem mathematicam absolutè, & simpliciter abiũctam esse ab omni materia & substantia. Horum igitur opinionem expẽdentes quid vero similius sit videamus. Neque hoc loco refellenda est Pythagoreorum sententia, qui huiusmodi quantitates putabant non solum ratione, sed etiam re ipsa seiũctas esse ab omni materia. quomodo enim quãtitas mathematica, si est accidẽs, potest secundũ rem a substãtia separata existere? nisi dicãt quantitatem quæ extensionem habet & partes, inhærere in aliquo subiecto immateriali & indiuisibili; sin autẽ quantitas mathematica est substantia, expers materię per se subsistens, quomodo ea nõ fuerit substantia quædam intelligẽs, & diuina? Sed hãc opinionem, vt diximus, omittamus, quæ, vel ipsa uetustate iam pridem euanuit, eorumque sententiam, qui negant quantitatẽ mathematicam ratione abiunctam esse ab omni substãtia, diligẽter expendamus.

Opi eorum qui cẽsent quantitatẽ mathematicã nõ esse ab omni substantia, sed tantum a sensibili abstractam.

D. Thomas in Prima Parte q. 85. ar. 1. in responsione ad 2. ita scribit. [Materia sensibilis dicitur materia corporalis, ut subiacet qualitatibus sẽsibilibus: materia vero intelligibilis dicit̃ substãtia s̃m quod subiacet tantùm quantitati: manifestum est autem, quòd quantitas prius inest substãtiæ quàm qualitas sensibilis, vnde quãtitas potest considerari absque qualitate sẽsibili: quod nihil aliud est q̃ eam abstrahi a materia sensibili; non tamen potest considerari sine intellectu substãtiæ in cõmuni, quæ subiacet quãtitati, quod est eam nõ abstrahi a materia intelligibili: potest tamen cõsiderari sine hac vel illa substãtia, & abstrahi a materia ĩtelligibili indiuiduali.] Eãdẽ sẽtentiam ponit, eisdemque verbis declarat in suo commẽtario super Boetium de Trinitate, quod est opusculũ 70. in q. 5. de Diuisione scientiæ speculatiuæ ar. 3. Albertus idem sentit 5. Meta. tract. 3. c. 2. Antonius Andreas secundum disciplinam Scotistam idem docet in 6. Met. q. 3. probatur hęc opinio duabus rationibus. Primo quidem, quia nullum posterius potest abstrahi a priori cui per se

A subordinatur, sed quãtitas per se est posterior substantia, ergo nõ potest abstrahi ab ipsa. Deinde quantitas cum sic accidens, tam secundum esse, quàm secundum essentiam, dependet a subiecto suo quod est substãtia: siquidem vt Arist. docet in 7. Metaph. accidentis esse est inesse, & definitio accidẽtis fit per additamentum, id est per appositionem subiecti: quocirca nullum accidẽs vel esse, vel definitiuè ac scientificè cognosci potest sine suo subiecto.

Cæterum hæ rationes nõ sunt admodum firmæ, quare paruo negotio refelli B possunt; nam posterius non potest abstrahi a priori, tunc videlicet cum consideratur secundum id in quo est posterius, & dependens a priori, velut quantitas si consideretur vt est accidens, uel etiam quoddam genus accidentis, hoc est secũdum inhærentiam suam uel secundum certam quandam habitudinem essentialem, quam dicit ad substãtiam; alia enim est ad substantiam habitudo quantitatis & alia qualitatis, & alia cæterorum accidẽtium: sic quantitas non potest abstrahi a substantia: uerum non hoc modo

Quãdo uerum sit posterius non posse abstrahi à priori

C considerat eam Mathematicus, nõ enim agit de quantitate considerans eius existentiam uel essentiam uel caussas eius naturales, quod nõ semel a nobis ĩ hoc opere fuit declaratum: & sanè id manifestum est perlustranti omnes demõstrationes geometricas & arithmeticas quę in huiusmodi scientijs reperiũtur. quod autem Mathematicus non perscrutetur caussas quantitatis, nec ex illis demonstrationes suas cõficere laboret, auctores sunt multi tam Platonici quàm Peripatetici. Cõsiderat igitur Mathemati- D cus certas quasdam affectiones quæ conueniũt quãtitati non in ordine ad substantiam, sed per se, uel simpliciter & absolutè, uel in comparatione ad aliam quantitatem: atque hinc etiam patet solutio posterioris rõnis. illud autem mirãdum est, quomodo D. Thomas locis supra memoratis affirmet materiam intelligibilem a qua nõ abstrahit Mathematicus esse substantiam, cum ipsemet in 1. Post. super tex. 42. & in 7. Metaph. super text. 35. scribat materiam ĩtelligibilem esse ipsum cõtinuum, hoc est uel superfi-

Quo Mathematicꝰ considerat quãtitatẽ.

ſuperficiem vel corpus: & ſanè idem cōfirmat Alexand. in eodē loco, nec Ariſt. id abnuit, tum in illo loco, tū in 8. Meta. te. 15. ſed ueniamus ad alterā opinionē.

Explicatur altera ſententia eorum qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.

CAP. XVIII.

Preclara ſnīę Them. de mathematica abſtractione quātitatis ab oī ſubſtantia.

ALtera sētētia eſt Græcorū, q cenſent a Mathematico conſiderari nudam quantitatem ſegregatam ab omni materia & ſubſtantia. Themiſt. in 3. Phy. ſuper te. 71. ita ſcribit[ideo Mathematica dicuntur ex abſtractione, quoniam ab ijs quæ cernuntur in corporib. naturalibus, abiunguntur, & ipſæ per ſe dimenſiones ipſumque continuum æſtimatur atque ſpectatur.] Idem in 1. de anima ſuper te. 17. ſic ait. [In omnibus quæ Mathematici contemplantur, naturales affectiones a conſpectione ſua reijciunt, ſolas veraſque magnitudines & nuda atque inania ſpatia conſiderant; finiendis his neque materiam neq; naturalem qualitatem adiungunt.] Idem in 3. de Anima ſuper te. 35. hæc habet[Mathematici ad ſolam quātitatem ſpectāt, & in contemplationem ſuam ſpatia ipſa mera inaniaque & confinia corporū tantùm adhibēt. Ex eo fit ut inter Mathematicas diſciplinas Geometria & Arithmetica abeſſe a materia naturali longiſſime videantur, vtpotè in quibus demōſtratione ſine aliqua materiæ mentione procedant, quamobrem neq; ſuppetias a ſenſu deſiderant, quia neque materiā ullam requirunt. At Muſica, Perſpectiua, Aſtronomia, quanquàm & hæ conantur remouere materiam atque ſenſum, non tamen æquè id poſſunt, ſed a ſenſu proficiſcuntur, & in ſenſum deſinunt:] Hoc idem docet & pulcherrimè tractat Simplicius ſuper 3. de Anima explanando tex. 35. Vide etiam Philoponum in 2. Phy. ſuper te. 18. ubi ait nudam quantitatem, perinde ac ſi per ſe ſubſiſteret, a Ma- A thematico conſiderari ſine omni ſubſtātia. Omnes denique Græci, interpretantes uel te. 18. 2. Phy. uel 17. 1. de Anima uel 35. 3. de Anima uel 35. 7. Meta. idem planè affirmant.

Idem ſentiunt Simplic. & Philopon. quin & ipſemet Ariſt.

Ac nobis quidem Ari. vī idē ſenſiſſe: is .n. in 12. Met. te. 44. ait. Inter diſciplinas mathematicas, Aſtrologiā quidē ſpeculari de ſubſtātia ſenſibili ac ſempiterna, Geometriam, āt & Arithmeticam nullā ſubſtantiā conſiderare. Et in 11. li. Meta. Sū. 2. c. 1. hoc idem perſpicuis uerbis declarat ita ſcribens. [Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur, tollendo nāque oīa B ſenſibilia ita ſpeculatur, ſolū āt dimittit quantum, & continuū, hoc eſt uel lineā uel ſuperficiē uel corpus & paſſiones eorum, prout quāta & cōtinua ſūt, nō put aliquid aliud ſpeculatur.] Hactenus Græci & ipſe Ariſt. Quæ ſententia nobis quidem ſit uerimilior atq; probabilior. Primùm. n. talis eſt modus abſtrahendi in ſcientijs, qualis eſt modus definiendi, ut innuit Ariſt. in 6 Metap. te. 2. Sed in definitionibus mathematicis nulla fit mentio, nullaque ratio habetur ullius materiæ uel ſubſtantiæ, ut per ſe clarum eſt C conſideranti omnes definitiones Mathematicas, ergo Mathematicus abſtrahit quantitatem ab omni materia & ſubſtātia: quid. n. aliud eſt abſtrahere unum ab alio, quàm conſiderare unum non conſiderando aliud? Deinde Ari. in 2. Phy. te. 19. oſtendit Mathematicū abſtrahere a materia ſenſibili ꝓpea quod definit par impar, triangulū & alia eiuſdem generis abſq; materia ſenſibili: ſed in definitionib. eiuſmodi rerū, ſicut non apparet materia ſenſibilis, ita nulla prorſus materia uel ſubſtātia cernitur: ergo Mathematicus ſicut a materia ſenſibili, ita ab omni D ſubſtātia quātitatē abſtrahit. Poſtea, affectiones quæ a Mathematico demonſtrātur de quātitate, non ei conueniūt in ordine ad ſubſtantiā, ſed per ſe, ut eſſe diuiſibilē, cōmenſurabilē, proportionabilē, æqualem, uel inæqualem: ſimiliter triangulū hr̄e tres angulos æquales duob. rectis, ſphæricū nō poſſe tāgere planū niſi ī pūcto, & alia eiuſdē generis, quæ ſine ullius ſubſtātiæ reſpectu per ſe ſpectātur ī quātitate. Quare Mathematicus ad eas res demōſtrādas non indigebit cōſideratione

Quinq; rōnibus probatur quātitatē mathematicā ab oī ſubſtantia eſſe abſtractā.

tione vllius substantiæ, non.n.quantitas est diuisibilis ex eo quia est in substãtia, neque triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, nec linea recta tãgit circulum in puncto, quia insint in aliqua substantia; similiter etiam non cõuenit quantitati tantum locum occupare, in ordine ad substantiam; sed per se, vt in cubo demonstrat Arist.4.Physi.te.76. Imò, quędam non uidentur posse conuenire quantitati in ordine ad substantiã, quemadmodum continuum esse diuisibile in infinitum; nam si subiectum quãtitatis, ut prioris sententiæ principes existimant, est substantia composita, perspicuum est repugnare quantitati, prout ẽ in substantia composita diuidi in infinitum: forma enim substãtialis neque diuisionem neq; accretionem in infinitũ fieri in quãtitate sibi coniuncta vllo mõ patitur. Ad extremum, si Mathematicus, vt sæpe a nobis dictum est, neque essentiam, neque existentiam, neq; proprias & reales caussas tum quantitatis tũ affectionum eius considerat, qd ei opus erit ad contemplationem tractationemque suarum demonstrationum, ullam substãtiæ considerationem adhibere? Verum de his satis. Deinceps an quadratura circuli sit possibilis disquiramus.

De Quadratura circuli an sit scibilis uel possibilis.

CAP. XIX.

Libet hoc loco, quasi a recto doctrinæ cursu deflectentes, ad amęnam quandam contemplationem paululũ diuertere, hoc est de quadratura circuli, sit possibilis nec ne, disputare. Cuius rei iucũda est inquisitio, difficilis explicatio, cognitio aũt cum ad alia, tũ ad multorum locorum Arist. intelligentiã perquam utilis. Circulum aũt quadrare conati sunt apud veteres, Antiphõ, Bryso, & Hyppocrates Chius, quorũ meminit Arist.1.Phy.tex.11.1.Poster.tex.23. & 1. Elenchorum cap.10. Apud recentiores autẽ Orontius Finæus, qui, si quàm multa docere atque demonstrare aggressus, atq; pollicitus ẽ, tam multa præstare ac

A perficere potuisset, immortalẽ sanè gloriã fuisset consequutus. Horum omnium de quadratura circuli demonstrationes, Ioan. Buteon uno libello diligenter collegit; earumque demonstrationũ vitia & errata, subtiliter & accuratè patefecit. Nos primum, videamus quid alij senserint de Quadratura circuli: tum, doceamus quadraturam circuli possibilem atque scibilẽ esse; postremò, rationes contrarias, quæ videtur nobis aduersari, dissoluamus.

Opi. & argumẽta eorũ qui negant Quadraturam circuli esse possibilẽ.

Nonnulli putant non posse quadrari circulum, propterea quod Arist. 7.Phys. B te.21.& 30. videtur ponere pro absurdo ut recta & circularis linea sint iter se æquales: Auer.in 7.Phy.comment. 29. ait impossibile esse vt quantitates sint inter se æquales, nisi aut rectæ inter se, aut circulares inter se.& 10.Metap. comm.10. ait lineam arcualem non posse æquari lineæ rectæ, aut rectam alij non rectæ: & apud Euclidem est communis animi cõceptio (quæ sibi mutuo congruunt, ea inter se fore æqualia) sed constat nullum quadratum posse omnino congruere cũ circulo aut ei penitus adaptari, nam si re C ctum congrueret cum obliquo seu curuo, non esset rectum, sed obliquum, aut hoc nõ esset obliquum sed indueret formam recti. Ad extremum, cum in huius rei peruestigationem, omnibus propè seculis, plurimi atq; clarissimi Mathematici summo studio & diligentia incubuerint, nec quicquam adhuc compertum fuerit, desperãdum est, hoc in posterum inueniri posse: idque maximo argumento esse debet, huius rei demonstrationẽ non posse comprehendi, quamobrem Aristot.in categoria Ad aliquid, ubi de D Quadratura circuli sermonem habet, loquitur de ea nõ absolutè, sed ex suppositione [si (inquit) est scibilis.] Ab hac opinione nõ abhorruisse Ammonium Simplicij magistrum, affirmat ipsemet Simplicius 1.Phy.super tex.11.

Iamblichus dixit Quadraturam circuli a multis iam esse inuentam.

E contrario autem Iamblichus) aucto re Simplicio in 1.Phy.super te.11.) affirmat Quadraturam circuli nõ modo posse inueniri, sed post Aristotelẽ, compertam & traditam fuisse a Sexto Pythagorico, Archimede, Apollonio, Nicomede & Carpo. Verùm Simplicius ait a supra-

dictis uiris non certam huius theorematis demonstrationē, sed instrumētariam tantum, quandā eius rationem & constitutionem a se inuentam fuisse; nō enim id latuisset tādiu omnes Mathematicos. Archimedes certe non perfectè quadrauit circulum, nisi fortè dicatur quadrasse, uel quia dedit certissimām uiam quadrandi, & docuit ea, quibus cognitis & compertis necessariò cōficitur Quadratura circuli; uel quia in quadrādo circulo proximè omnium accessit ad ueram eius rei demonstrationem, ita ut quod deest, perexiguum sit, & cum demonstratio traducitur ad materiam sensibilem, pro nihilo ducatur, & nō secus usurpetur à Mechanicis, ac si esset demōstratio perfecta, & oībus suis numeris absoluta.

Opinio Zimaræ aientis Quadraturam circuli esse possibilem mathematicè sed nō physicè.

Zimara in suis cōcordātiis super decimum librum Metaphysicæ; exponens ea uerba, quibus Auerroes ait lineam æqualem nō posse æquari lineæ rectæ, dupliciter inquit Quadraturā circuli posse accipi; uno modo mathematicè & secundum imaginationem, altero modo physicè & secūdum rem; permagni aūt referre utro modo sūpta fuerit; etenim mathematicè possibilis est, ut uidetur Mathematicis, & Boetio, qui in categoria Ad aliqd, inquit eius demonstrationem esse inuentam, seque eam fuisse explicaturū nisi breuitati studere uoluisset. Imaginat enim (ait Zimara) Mathematicus lineā rectam incuruari, & fieri circularem, & contra, ipsam circularem rectificari, ut omni ex parte coæquetur lineæ rectæ. Ac uero physicè, & s̄m rem, hoc impossibile est; nūquām enim linea recta potest re ipsa perfectè adaptari & congruere circulari; nisi definat esse recta; & cū æqualia dicātur esse ea quæ sibi inuicē congruunt, numquam profecto secundum rem quod est circulare poterit æquari recto, quare sic impossibile ē quadrari circulum. Hac autē distinctione posita, putat Zimara omnes opiniones inter se cōciliari posse; nam qui aiūt circulum posse quadrari, intelligunt mathematicè: qui aūt negāt intelligūt physicè: porrò hanc distinctionem uidetur probare & confirmare Auerroes in 7. Phy. comm. 29. ita scribēs. [Impossibile est lineas rectas circularibus, aut cōtra

A circulares rectis, denique quæcunq; nō sunt eiusdem speciei, sibi inuicem æquari. Quod autem dicunt Geometræ, quod linea recta est breuissima linea omnium quæ duci possunt ab vno pūcto ad aliud punctū, dicitur largè, & æqualitas dr̄ de eis fere æquiuocè; & similiter hoc qđ dicūt q circunferentia alicuius circuli est æqualis figuræ poligoniæ: & Geometer decipitur ī hoc, quia possibile est existimare lineam rectam quæ incuruetur & fiat circularis, & quia hoc accidit in mente, attribuit hoc ꝓpriè ipsi Geometer.] Hæc Auerroes. Neque vero inquit Zimara, incredibile uideri debet idem esse possibile mathematicè quod non est possibile physicè; cū possit hoc permultis exēplis confirmari; nam motus circulares

B inter se contrarios esse, & quantitatem augeri & diuidi posse in infinitum, & uelocitatem motus infinite intendi & remitti posse (de quo uide apud Auerr. 3. Phy. 60. & 4. Phy. 72. & 1. de Cælo 32.) verum est secundum abstractionē quandam mathematicam, falsum autē & impossibile secundum rationē & cōsiderationem physicam. Hactenus Zimara.

C

Refellitur opinio Zimaræ, & eorum qui negant Quadraturam circuli possibilem esse.

CAP. XX.

SVpradicta opinio Zimaræ multis de caussis nobis non probatur. Primò, quia putat quadraturam circuli, eò fieri quod imaginemur, aut lineā rectā flecti in curuam, aut hanc dirigi in rectā,

D cum hoc longissimè absit cum a vero, tū a doctrina Mathematicorū; etenim quadrare circulum nō est aliud, quàm reperire aream alicuius quadrati parem & æqualem areæ cuiuspiam circuli; nō ut inter se congruant & planè coaptentur inuicem, hoc enim nō solum impossibile est in quadrato & in circulo, sed etiam ī ipsis figuris rectilineis quę diuersa specie continentur; numquam enim triāgulum quadrabit, & congruet cum quadrāgulo, aut quauis figura alius speciei; quippe cum species & ratio figuræ consistat in

in indiuisibili: certum tamen est omnes A figuras rectilineas quadrari posse, ut ex 14 propositione 2.lib.Elem.Euclidis, pspicuum est. Æqualitas ergo quadrati & circuli in eo est, ut aræ utriusque figuræ sint æquè capaces;sed isti,ut opinor, fallunt, quia idem iudiciū faciunt de lineis fm actum sumptis,atq; si accipiantur secundum potentiam,cum tamē permultum intersit; in triangulo.n.rectangulo; latus subtendens angulū rectum, per se, ac fm actum, minus est reliquis duobus lateribus simul sumptis,ut patet,ex 20. propositione primi Elementorum Euclidis:at fm potentiam est par, ac æqua- B le illis, quia quadratum quod fit ex tali latere,æquale est duobus quadratis,quę ex duobus reliquis lateribus existunt,vt docet Euclides eodem libro propositione 47.& in ambligonijs,triangulis latus subtendēs angulum obtusum minus est reliquis duobus,facit tamen quadratum maius duob⁹ quadratis aliorum laterū, vt est in 2.Elem.propositione 12.Theon item, mathematicus in primis nobilis, scribens in primum lib. Almagesti, ubi sermo ē de capacitate figuræ circularis, pulchre demōstrat positis duabus lineis C æqualibus,una recta,altera circulari,ampliorem aream effici a circulari, quàm a recta; sed commorari in his, superuacaneum ducent,qui rationibus mathematicis,uel mediocriter fuerint eruditi. Illud quoque non uacat errore, quod inquit Zimara, quadraturam circuli physicè impossibilem esse,nequaquam uero mathematice; cum tamen contra plane res se habeat; nā & uerisimile est in corporibus naturalibus,uel artificiosis, esse aliquod quadratum per æque capax,atque aliud corpus amplitudine rotunda: D & quadratura Archimedis(ut supra exposui)in materia sensibili, & in corporibus mechanicis habetur, atq; usurpatur pro perfecta, & absoluta, quæ tamen ad regulam Mathematicorum,non est exacta.Adde,ꝙ illa definitio ęqualitatis pp quam Zimara negat quadraturam circuli physicè possibilem esse,non est physica,sed mathematica;quippe quę in communibus animi cōceptionibus numeratur ab Euclide. uerum germanam illius definitionis intelligentiam nec Zimara, nec quidam alij aduersarij quadraturæ (ut ostendemus infra)uidentur assecuti. Hæc contra Zimaram.

Sed nos possibilem esse Quadraturā circuli,aggrediamur demonstrare. Primò,ea,ex quibus Archimedes concludit Quadraturam circuli,in libro de Dimēsione propositione 1. nō sunt impossibilia:nam quamuis ibi ponit trigonum or thogonium,cuius unum latus sit ęquale peripheria circuli, & neque ab ipso neq; a quoquam alio demōstratum fuerit,dari lineam rectam æqualem peripheriæ circuli, tamen Eudocius Ascolonita illā propositionem Archimedis exponēs,ait eiusmodi rectā possibilem esse, quin ēt talem aliquā reperiri in natura, a nullo plane dubitari; Lineas item Helicas,per quas Archimedes pulchre quadrat circulum,quis sanę mentis neget,aut posse reperiri, aut certe effici posse a Deo? nā cū hmōi lineas cogitatione depingimus, nihil mens reperit in his, aut rōsti:repugnans,aut quod obstet aliquo modo,ut esse nequeāt.Deinde,si Archimedes quadrauit Parabolam, quæ est area,quam linea recta & curua circūscribunt, cur nō circulus etiā quadrari possit? Præterea, si angulo curuilineo(ut est apud Proclū 2.lib.super Euclidem) inuenitur rectilineus maior, & minor, atque etiam par, cur non idem contingere possit in ipsis figuris rectilineis, & curuilineis?Adhæc si Hyppocrates quadrasset oēs lunulas, quas adhibet in sua demonstratione,pro culdubio (ut etiam confitentur Mathematici, qui eiusmodi demonstrationem redarguunt)quadrauisset circulum. Atqui si is unam aliquam lunulam quadrauit (vt vere quadrauit) hoc ē certissimo argumento,oēs quoque posse quadrari, quippe quum omnium lunularum par ratio,par item facilitas, & difficultas ad quadrandum esse uideatur. His accedit, quòd nō minus difficile uidetur quadrare lunulam, quàm semicirculū, aut aliā quampiam sectionem circuli;propterea quòd lunula habens utramque lineam curuam,magis est dissimilis figurę rectilineæ,quàm semicirculus,utpote qui saltem alteram lineam rectam habeat. Cū igitur lunula quadrata fuerit ab Hippocrate, quid prohibet etiam semicirculū

quadrari

quadrari posse? eo autem quadrato, totius quoque circuli quadratura in promptu est. Postremo (ut quo argumento oppugnant aduersarij Tetragonismum, eodem nos ipsum tueamur) si esset impossibilis quadratura circuli, id sane uidissent clarissimi quiq; Mathematici, qui ea in re multum elaborarunt: & non solum a quærendo destitissent, sed etiam docuissent, huiusmodi problema esse impossibile, ceu est ab ipsis de diametro, qđ sit incommensurabilis costæ luculenter explicatum atque demonstratum: sed ad dissoluendas rationes quibus oppugnatur Tetragonismus, ueniamus.

Soluuntur rationes contrariæ.

CAP. XXI.

Rationes autem, quibus Tetragonismus labefactari existimat, parui negotij est dissoluere; nam sicubi Aristoteles & Auerroes aut etiā alij, docent, rectum, & curuum inter se comparari, & æquari nō posse, loquuntur sane de perfecta comparatione, quæ secundum Aristot. 7. Physic. tantum uersatur in ijs, quæ specie atoma continentur: Quocirca eam remouet etiam a genere, utpote in quo propter magnā differentiarum atq; specierum uarietatem, asserat cōplures æquiuocationes delitescere. Vel alio etiam modo hæc possunt expediri, posito nimirum duplici genere comparationis, uno secūdum similitudinem, quod fit in ijs tm̄, quæ sunt eiusdē speciei: altero autem secundum proportionem, quod latissime patet, pertinens etiam ad ea, quæ sunt diuersorum generum; hanc duplicem rationem comparationis, colligere licet ex ijs, quæ scribit Arist. 2. de Generatione tex. 37. Perfecta igitur æqualitas in ijs tantū est, quæ sūt eiusdem speciei; quæ.n. ita sunt æqualia, sibi inuicem apposita, perbelle cōgruūt inter se: id quod minime conuenit in quātitates rectas & curuas, quinimo nec in ullas quantitates differentium specierum, quales quales fuerint cōuenire pt; nunquam enim trigonum cum tetragono, aut pentagono hac ratione cōgruet,

A aut plane conformabitur; ergo ut perfectam æqualitatem in recto, & curuo nō ponimus, ita aliquam uim, & rationem ęqualitatis in ipsis reperiri posse affirmamus: ut spacio quod circulus continet, par & æque capax spaciū a quadrato effici ualeat. Non.n. hoc loco uerba facimus de parilitate lineæ rectę & curuæ perfecta s̄m actum, sed secundum potentias huiusmodi linearum. Potentia uero lineæ quæ nā sit, nouimus ex 2. lib. Elem. Euclidis. Porro, illa definitio æqualitatis, [Equalia esse q̄ sibi mutuo cōgruūt.] Non sic traditur ab Euclide, sed potius

B è conuerso. [Quæ sibi mutuo congruūt, ea sunt inter se æqualia.] Quo mō sūpta hæc seu definitio, seu potius communis animi conceptio, uniuerse, & absolute uera est, neque aduersatur quicquam nostræ sententiæ: sin aūt enuntietur, quemadmodum aduersarij uolunt, accipi debet de perfecta ęqualitate, quę est in his tātum, quæ subiecta sunt eidem speciei. Quod si contendant in hac definitione æqualitatis, magnam uim esse ad tollendum tetragonismū, profecto ex ipsa pari ratione ego concludam, neque trigonum neque pentagonum, neque ullam

C aliam figuram rectilineā quæ specie modò differat a tetragono, quadrari posse; neque enim huiusmodi figuris accommodari potest illa definitio æqualitatis, quod qui non uidet quàm sit absurdum, is plane rudis, & ignarus est disciplinæ Mathematicæ. Argumentum petitum ex auctoritate eorum, qui cum diu multumque laborauerint in demonstrando hoc problemate, tamen adhuc perfectā demonstrationem non compererint, nō modo nobis non aduersari, sed retorque

D ri posse in aduersarios paulo supra explicauimus. Verum hęc sit satis de Tetragonismo: in quo declarando aliquanto longiùs prouecti sumus, ut aperiremus ijs, qui dant operam Philosophię, quid ea de re sentiendum sit, ne forte quisquam a uero abducatur, captiosis quorundam deceptus argumentis.

Illud autē nō est hoc loco prætereundū, rectè Alexandrū dubitare (ut Simplicius refert) num tetragonismus per sectiones, quē Ari. nominat 1. Phy. tex. 11. sit Hippocratis; is.n. non per sectiones,

sed

sed per lunulas quadrabat circulum, ut A
ipsemet Aristo. auctor est in 1. Elench. c. 10. quantum uero inter lunulam, & sectionem intersit, notum est non modo imbutis, sed etiam tinctis modo Geometria; quare uel ad aliũ referendus est hic Tetragonismus, cuius demonstratio nõ peruenit ad nos, uel nomen sectionis positum fuit ab Aristot. pro uocabulo lunulæ, fortasse, quòd Hippocrates non solum lunulis, sed multis quoque circuli sectionibus utatur in sua demõstratione. Verùm illius demonstrationis uis, atque robur, nõ in sectionibus circuli, sed in lunulis collocatum est. Circunfertur B
etiam quidam libellus nomine Campani in quo auctor illius, per sectiones circuli conatur ostendere quadraturã eius. Primùm diuidit peripherium circuli in quatuor partes æquales, tum assumens proportionem circunferentiæ ad diametrum traditam ab Archimede, perinde ac fuisset certa, & comperta, ponit quatuor lineas rectas pares illis quatuor peripheriæ partibus, ex quibus conflatum quadratũ putat fore par illi circulo, cuius peripheria quadripartito diuisa fuerat. Quæ demonstratio tot erroribus sca C
tet, ut recte opinetur Buteon eam non esse Campani, q fuit clarissimus Mathematicus, sed ab aliquo Geometriæ indocto, quo sibi maiorem legentium gratiã promereretur emissam, atque euulgatã fuisse nomine Campani. Alexãder autẽ scribit existimasse quosdam, propterea quod comperissent eundem numerũ esse circularem, & quadratum, ut uigintiquinque est numerus circularis, quia ab eodem in idem procedẽs terminatur: est item quadratus, quoniã fit ex ductu quinarij in se, in circuli quoque magnitudi- D
nibus se inuenisse quadratum. Sed hæc demonstratio (inquit Alexander) non ducit̃ ex principijs geometricis, sed arithmeticis, neque necessarium est quidquid reperitur in numeris etiam reperiri in magnitudinibus: Etenim inter quoscunq; numeros reperitur rationalis proportio, quæ tamen inter quascunq; magnitudines, ut v.g. inter diametrum & costam, nõ inuenitur. Verùm Simplicio incredibile uidetur fuisse aliquos, qui iã pingui, & rudi demonstratione uterent̃ ad quadrandum circulum; sed forte ueri similius esse, nonnullis, cum uidissent in numeris eundem simul esse quadratum, atque circularem, uenisse in mentem ut quærerent etiã in magnitudinibus quadraturam circuli. Atque hæc dicta sint de quantitate secundum mathematicã eius considerationẽ. Restat ultima quantitatis cõsideratio, quæ est physica. secundum quam explicanda est illa apud philosophos percelebris quæstio de Maximo & Minimo.

De Maximo, & Minimo.

C A P. XXII.

Quoniam supra demonstratũ fuit, quantitati ea rõne ut quantitas est, nõ repugnare eam uel augeri uel diuidi in infinitum; nunc uidendũ est, an idem quoque conueniat in quantitatem naturalem; an potius quantitas rerum naturaliũ habeat certos præfinitosque magnitudinis & paruitatis fines, quos natura transire nequeat. Hanc quæstionem ferè in scholis nũcupant de Maximo & Minimo, & disputant an detur Maximum & minimum in rebus naturalibus. Quo aũt dilucidius explanentur, & facilius percipiantur ea quæ sunt a nobis tractãda, diuidemus hanc quæstionẽ in duas partes, in priori, quædam prædocebimus ad intelligentiã quæstionis perutilia; in posteriori, exponemus nonnullas propositiones, in quibus propositæ quæstionis explicatio continetur.

Primò, sciendum est olim apud Philosophos Latinos in tractatione huius quæstionis fuisse admodum usitata hæc quatuor uocabula, Maximum qđ sic, Minimũ qđ sic, Maximum qđ nõ, Minimũ qđ nõ. Appellabãt Maximũ qđ sic, terminũ q̃titatis sub qua res naturalis eẽ pt, & nõ sub maiori, ita ut attingere quidẽ possit illũ terminũ, trãsire aũt non possit. Minimũ q sic, dicebãt termin⁹ quãtitatis sub qua res põt esse, sed non sub alia ulla minori. Maximũ qđ non, uocabaẽ terminus quãtitatis, sub qua res nõ pt eẽ, sed bene sub quacũq; maiori, mõ nõ trãseat modũ magnitudinis, quẽ supra dixim⁹ maximũ quod *Quid sit maximum qđ sic, minimum quod sic, Maximum quod non, & Minimum qđ non.*

quod sic; & hoc mõ dicebaẽ, qm̃ uersus paruitatẽ, erat maximũ eius quantitatis sub qua nõ põt esse res. Minimũ qđ non erat terminus quãtitatis sub qua res nõ põt esse, sed bene sub minori, mõ nõ excedat terminũ paruitatis quẽ supra uocauimus Minimũ qđ sic, & dr̃ hoc nomine, q̃a est Minimum eius quãtitatis, sub qua nõ pt̃ esse res uersus magnitudinis excessũ. Hæc olim ut dixi a Philosophis Latinis, sicut alia multa, nimis horridè & obscurè dicebantur. Quocirca dicẽdi obscuritas rerũ difficultati adiuncta, mirum in modũ augebat discẽdi laborem. Verũ quia hæc iam exoleuerunt, negligi possũt sine ullo Philosophiæ detrimẽto.

Maximũ & Minimũ in quibus rebus spectentur. Deinde, Maximũ & Minimũ licet proprie sint in quãtitate, hoc est in magnitudine & multitudine, tñ ẽt transferuntur ad alia multa, quæ induũt rõnem aliquã quãtitatis, cuiusmodi sunt põdera mẽsuræ, & in potentijs magna uel parua uirtus; in motu uelocitas & tarditas, in tp̃e longum & breue, in qualitate intensum & remissum, deinde in perfectione magnum & paruum metaphoricè sumpta.

Maximũ & Minimũ dicuntur uel positiuè, uel negatiuè. Postea, Maximũ & Minimũ dupliciter accipi possũt, uel positiuè uel negatiuè; dr̃ positiue Maximũ, qđ est maius omnibus alijs, & Minimũ positiuũ, quod ẽ minus oĩbus alijs. Dr̃ autẽ negatiuè Maximũ, id quo non est aliud maius, põt tñ esse aliud ei æquale; Minimũ etiã negatiuè dr̃ id quo nõ est aliud minus, põt tñ aliud esse ei æquale secũdum paruitatẽ. Itaque Maximum positiuè excludit maius & æquale, Maximũ aũt negatiue, excludit quidem maius, sed non æquale. Idemque contingit in Minimo.

Præterea, Maximũ & Minimũ possunt considerari dupliciter, uel absolutè, ut quæratur an in mundo sit aliquid Maximũ omniũ aut Minimũ; uel definitè ẽm unamquamq; speciẽ rerũ, ut an in specie humana sit maximus hõ & minimus hõ; atque hoc modo potest quæstio tractari tripliciter, primùm in uiuẽtibus, rum in elementis, deinde in mixtis inanimatis.

Adhæc, dupliciter aliq̃d põt terminari ẽm magnitudinẽ; uno mõ, intrinsece, quia ẽm naturã suã poscit talẽ terminũ magnitudinis, quẽ naturaliter nõ potest excedere: Altero modo extrinsece, quia non ex se, sed extrinsecus terminatur, & prohibetur maius effici, uelut si doliũ sit plenum uino, illud uinũ quaten⁹ existit in dolio nõ potest amplius augeri, prohibente ipso dolio, a quo determinatur & cõtinetur; quãuis per se possit esse mai⁹.

Dupliciter etiã cõsiderari potest Maximum & Minimum, uel in re quæ p se existit, uel i re quæ inexistit in alia; quęri enim põt an possit dari minima aqua per se existens, & an possit dari minima aqua inexistens alij, hoc est an possit dari minima pars aquæ.

Quot modis fiat accretio. Postremo, duplex est accretio, una uiuẽtium propria, quæ efficitur ab anima, ex alimento, vi caloris naturalis: Altera, quæ reperitur etiã in non viuẽtibus, quę fit tripliciter: Vno modo intrinsecè per rarefactionẽ, quo mõ aqua & aer & alia corpora calefacta atq; rarefacta euadunt ampliora: Altero modo extrinsece per solam appositionem, vt si terrę adiungas terram, & aquæ aquã: Tertio modo per generationẽ, vt ignis augetur suppositis ei lignis: ex ipsis.n. gignitur nouus ignis, qui priori coniunctus uidetur eum amplificasse. Atque hæ quidẽ nunc prædocere uoluimus, quib. expositis, ad explanandam q̃onem propositã cõmodius ingrediemur. Cui⁹ quæstionis explanatio, in decem propositionũ proxime sequentium explicatione, tota continetur.

Ponũtur nõnullæ Propositiones, quibus explicatur quæstio de Maximo & Minimo.

CAP. XXIII.

PRima propositio, est actu in mũdo aliquid maximũ ẽm magnitudinẽ, ut primũ cælum oĩa alia continẽs, & nullũ aliud corpus extra se habẽs. Est etiã actu aliquid minimũ ẽm paruitatẽ vel positiuè vel negatiuè; nã si nõ eẽt aliquid minimũ saltẽ negatiuè, sed quocunque paruo dato, semper aliud minus existeret, oporteret infinitam esse actu multitudinem rerum, quam non posse actu reperiri, supra fuit demonstratum.

2. Propositio, i qualibet specie rerum naturalium daẽ Maximum & Minimum, hæc

In qualibet specie rerum naturaliũ esse maximũ & minimum.

hæc probatur tripliciter. Primò, quia natura & forma cuiuslibet rei nãis, virtus item & potentia, deniq; actiones & motus, oĩa inquã hæc, sunt naturaliter definita & determinata, quamobrẽ necesse est etiã quãtitatẽ quæ pp illa tria datur rebus nãibus, definitam & determinatã esse; quod declarãs B. Thomas in 1. Par. q.7. art.3. ita scribit. [Omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cum igitur ad formam substantialẽ consequantur accidentia, necesse est ut ad determinatam formam consequatur etiam determinata quantitas; unde omne corpus naturale habet determinatã quantitatem in maius & minus.] Deinde, uidemus esse rei naturalis admodum uariari secundum uariationem quantitatis in maius & in minus; cum igitur esse cuiuslibet rei sit determinatum, non poterit quantitas rei naturalis indeterminatè variari, sed erũt certi termini magnitudinis & paruitatis, intra quos tñ potest conseruari esse rei naturalis. Postea, idem perspicuum fit si cõsideremus oẽs species rerum naturalium; in qualibet enim specie reperiemus præfinitam magnitudinẽ & paruitatem, quam nunquam excellunt indiuidua illius speciei. v.g. homo nunquàm attingit magnitudinem cypressi, nec diminuitur ad paruitatem formicæ; & mus nunquàm peruenit ad magnitudinem elephanti, nec ad paruitatem pulicis. Postremo; [Natura (ut inquit Arist. 1. de Gener. animal. c.1.) vitare solet infinitum, infinitum autẽ fine caret, natura autẽ in omnibus finẽ quærit.] & in 8. Phy. tex.15. ait, nihil eorum quæ natura fiunt esse indeterminatum & inordinatum. Et uulgata est Philosophorum sententia, naturã esse determinatã ad unum. Vide quæ in hanc sententiam scribit Commentator 6. Phy. commento 91. & in 8. Physic. commento 62. cuius verba hic nõ ascribimus, ne ubi nõ maximè opus est, longiores simus. Quis autem sit præcisè terminus magnitudinis & paruitatis in qualibet specie rerũ naturalium, propriè cognoscere, difficillimum ẽ, ne dicam impossibile, nã quẽadmodum facile ẽ assignare magnitudinem uel paruitatem ad quam nõ potest peruenire homo, ita difficile ẽ assignare certam aliquam magnitudinem & paruitatem, ad quã præcisè peruenire potest, & non ultra progredi.

Clarissima testimonia Aristotelis de maximo & minimo quod est in uiuẽtibus.

3. Propositio. In uiuentibus est certa & definita magnitudinis rõ uersus utrũque extremum, ut neque ad quamtãcũq; molem crescere, neque sub quantauis paruitate constare queant. Hoc probari pt tum multis & illustribus testimonij Aristotelis, tum etiam rõnibus. Aristoteles 1. Physicorũ tex.36. sic ait [impossibile est animal, vel plãtam, quantãcunque esse ẽm magnitudinẽ & paruitatẽ, neque eorũ partes.] In libro 2. de Aia tex.41. ita scribit. [Omnium natura cõstantiũ, terminus est, & ratio magnitudinis & augmenti.] In 4. lib. de Generatiõe aĩalium cap.4. hæc habet. [Perficiendi cuiusque animalis, certa est magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quẽ terminum nõ supergrediunt ut vel maiora vel minora euadãt, sed ĩ medio magnitudinis spatio excessũ defectũve iter se capiũt.] Deniq; apud eundem Aristotelem in 7. lib. Politicorum c.4. sic ẽ scriptũ. [Sed ut cæterarũ rerum, aĩalium, stirpium & instrumẽtorum, sic ciuitatis mẽsura quædam est & modus; horum unumquodq; nec si ualde exiguũ sit, nec si excedat magnitudine, vim suam retinebit, sed modo prorsus naturam amittet, modo in statũ incommodum delabetur. Etenim nauigiũ prorsus nõ erit, nec si uni? palmi sit, nec si pateat stadijs duobus, sed ad quandã magnitudinẽ progressum, mõ pp exiguitatẽ, mõ pp exuperãtiã, incõmodam nauigationẽ efficiet.] Hæc Aristoteles. Potest etiam idem probari his argumentis. Primò, quia ipsa augmẽtatio per quã acquiritur quãtitas uiuentium, est determinata; tum quia est motus naturalis habẽs in rebus corruptibilibus determinatum terminũ ad quẽ; tum etiam quia est operatio proficiscens a uirtute augmẽtatiua, quã sicut aliã quamlibet uirtutem naturalẽ, necesse est determinatam esse. Deinde, oĩum instrũorum est definita magnitudo & paruitas, ut ait Aristo. in 1. & 7. lib. Politicorũ, idque demõstrat experientia, non enim quantalibet secũdum magnitudinem & paruitatem, aut serra, aut naui, uti possumus ad secandum uel nauigãdum; idemque euenit in alijs instrumentis;

Omnium uiuentium certa & definita ẽ magnitudo.

strumentis, sed corpora animata sunt instrumenta ipsius animæ, sicut ait Ari. in 2. de Aia tex. 37. & id sane declarat definitio animæ, est enim Anima actus corporis organici: oportet igitur determinatam esse omnium corporum animatorũ magnitudinem atque paruitatem.

4. Propositio. In elemẽtis est determinata magnitudo extrinsecus; namq; magnitudo eorum circunscribitur ac determinatur & a cęlo, a quo cõtinentur omnia, & a mixtis, quorũ sunt partes, & rõne materiæ primæ; cũ enim materia totius uniuersi finita sit & habeat determinatam molẽ, nequaquàm permittit magnitudinem elementorũ indefinitã esse.

Accretio Elementorũ q̃ fit p additionẽ vel per generationẽ potest fieri in infinitum.

5. Propositio. Elementa possent ex se nisi aliud obstaret, indefinite augeri, uel per additionem, uel p generationẽ; hoc per se clarum est, & docetur ab Aristo. in 2. de Anima tex. 41. etenim si aquæ apponeretur aqua in infinitum, quis nõ uidet fore, ut moles aquę cresceret in infinitũ? aqua enim quæ adiungitur, quãtauis fuerit, nihil plane officit pręexistenti aquæ, quinetiã quo maior est aquæ moles, eo fortior & potentior existit ad agendum, & ad seipsam conseruandã: similiter tandiu ignis augeri potest, dum ei apponuntur ligna, nec ignis augeri desinet nisi defuerit combustibile. Nam quod quidã dicũt, dari posse maximum aliquem ignẽ, cui si stupa subijceretur, aut eam non cõbustum iri, ne uidelicet euaderet ignis maior maximo, aut si combureretur, necessarium fore ut quãtus est ille ignis nouus, qui e stupa gignitur, tanta pars præexistentis ignis alibi corrumpatur: hoc inquam adeo non dico falsum, sed etiam ridiculum & fatuum est, ut planè indignum sit refutatione.

Per rarefactionem & cõdensationẽ non possunt elemẽta in infinitũ augeri.

6. Propositio. Variatio quãtitatis secũdum magnum & paruum, quæ fit per cõdensationem & rarefactionem in elemẽtis, ẽ intrinsecè determinata. Hoc manifestum est. primo ex eo quia rarefactio & condensatio elemẽti non fit sine alteratione eius corruptiua; sicut igĩ alteratio & corruptio elemẽti determinata ẽ, ita rarefactionẽ & densationem oportet esse determinatam. Tum, experiẽtia clarẽ demonstrat aerem seu vaporem, cũ nimium densatur, verti in aquam, si autẽ

A nimium rarescat mutari in ignẽm, similiter aquam dẽsatione terrescere ac lapidescere, rarefactione autẽ verti in naporem & aerẽ. Postea, si talis uariatio quãtitatis esset indeterminata, nihil prohiberet ignem effici tam densum quàm est terra, & hãc tam rarã, quàm est ignis, qđ sane remotum est a vera ratione, tũ ob alia, tum ob id quod raritatis comes est leuitas & calor, densitatis autẽ, grauitas & frigus; non potest autem in terra tãta eẽ leuitas & caliditas, quãta est in igne, nisi terram appellemus ignem.

An elementa ex se & intrinsecè, exigat certã et definitam paruitatem.

B 7. Propositio Elementa intrinsece determinant sibi certã paruitatẽ. Hoc fere omnes communiter sentiunt, & dicunt & probari ac persuaderi potest ijsdẽ plane rationibus, quibus supra fuit cõfirmata secunda propositio. Verum ego non uideo, cur probari nõ possit opinio Scotistarum affirmantium, elemẽtum, licet extrinsece, hoc est propter ambientis, & aliorum corporum repugnantiam, subsistere nequeat sub quacunque paruitate, tamẽ intrinsece, & ex natura sua, nõ exigere determinatam paruitatem, sed posse sub quantumuis parua quantitate existere.

C Cur enim determinata paruitas requiritur in elemento? an propter materiam? sed quantitatis determinatio est a forma; & cũ materia sit incorruptibilis, non est timendum, ne ob quantamlibet paruitatem aliquid mali ei accidat. An ob ipsam quantitatem? at quantitas cum sit infinite diuisibilis, ex se nõ habet minimum. An propter formam substantialem elementi? Sed hæc cum immediate sit in materia prima comes quantitatis, & primarum qualitatũ, induit in hoc conditionem materiæ ac quantitatis.

D Et si calor ex se non habet minimum ratione intẽsionis, uel remissionis, cum enim generatur per motum, nõ potest assignari i eo prima uel minima pars, sicut nec in motu, cur itrinsecè & ex se habere debet minimum ratione extẽsionis? quod si hoc uere concluditur de calore & qualiber prima qualitate, uere itidẽ concluditur (nisi fallor ego) de forma substantiali elementi, prætertim si ea sit intensibilis & remissibilis (ut quidam putant) secundum intensionem, & remissionem primarum qualitatũ. Deinde, cogitetur

portio

portio aliqua materiæ minor ea paruita te, quā elementū dicitur intrinsecè sibi determinare, & applicetur ei ignis, aut ꝓducet in ea calorē & formā ignis, aut nō; si producet, ergo ignis nō determinat sibi certā paruitatē, ostēsum.n. ē infra par uitatē quæ ponebatur minimū ignis, reperiri posse formā ignis: si nō producet, cur? nāq; cū tota materia prima sit vnius rationis, quælibet pars eius sicut per se ē materia prima, ita per se est in potētia ꝓxima ad qualitates & formas elementares: ex qualibet igitur particula materiæ primæ quantūuis parua, si applicetur ei agens, pōt produci qualitas & natura ele B menti, nō aliter quā ex quauis alia parte materiæ. Adhæc, nō datur (de quo sanè conuenit inter oēs) minimū aquę inexistēs. Homogenea.n. (ut Aristot. innuit in li. de Sēsu & sensili c. 3.) non diuiduntur ad minimū. Etenim cū forma aquę vnius rōnis sit in omnibus suis partibus, & ipsa sit extensa s̄m extensionem quantitatis, sicut non pōt assignari minimum quantitatis inexistēs, quia illud erit continuū diuisibile in partes, quarū quælibet erit minor illo minimo, ita non pōt assignari minimū aquæ, quia quodcunq; ponetur, erit continuū habens partes, quarū C quælibet ē aqua; natura igitur aquæ nō requirit certā paruitatē, sed in qualibet pōt esse, siue per se existēdo siue inexistē do alij: nā ꝙ in qualibet paruitate non possit per se existere, hoc non accidit ꝑ ipsius aquæ naturā, alioquin semper accideret, siue aqua per se, siue in alio existat; sed accidit ob repugnantiā ambientis, & aliorum quæ nō permittunt aquā sub qualibet paruitate posse cōseruari. Pōt igitur satis probabiliter dici ac defendi, elementa intrinsecè non hēre vel D exigere determinatam paruitatem, sed tantum extrinsecè, quia nimirū nisi sub certa quadam quantitate non possunt conseruari, corrūpentibus ipsa externis contrarijs. Et qm̄ hæc sententia placet Scoto, perpendi ēt possunt rōnes quas A ad eam probādā ponit in 2. Sen. d. 2. q. 9.

8. Propositio, de mixtis inanimatis idē dicendū quod de elementis & uiuētibus dictum est. Si. n. mixtum inanimatum fuerit penitus homogeneū, vt aurū, eadem planè ratio erit eius quæ elemēti. Sin autem fuerit eterogeneum, ut magnes uel aliud quidpiam, nō erit in hoc absimile rerum uiuentium.

9. Propositio, de partibus quæ inexistunt suis totis, ita dicendū est: si sunt dissimilares ut manus & pes, habent determinatum maximum & minimum; alioquin nec ipsa animalia haberēt, quippè quæ ex illis proximè constent; & cū eiusmodi partes sint instrumenta operationū animalis, oportet eas habere determinatam magnitudinem: sin autem fuerint partes similares, ut caro, non pōt in eis dari minimū inexistens, nec sic habēt determinatā paruitatē, velut paulò ante ostēsū est sub finē septimæ ꝓpositionis.

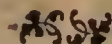
Quib. viis Philosophi cognouerūt esse Maximū & Minimū in cūctis reb. naturalibus.

10. Propositio. Tribus uiis cognouerūt Philosophi maximum & minimū in qua libet specie rerum naturalium. Primum experientia, nam in qualibet specie cernebant statui posse certam paruitatē & magnitudinem, ad quam nunquàm pertingunt indiuidua illius speciei. Deinde, ex operatione, namque uidebāt operationem & esse cuiuslibet rei, insigniter admodum uariari, uariata eius quantita te. Postremo; exēplo & similitudine rerū artificialium. Etenim ars utitur instrumentis determinatæ quātitatis, nec per quantumuis aut magnum aut paruū instrumentum, potest opus suum perficere. Porrò, aut nunquàm aut perquàm raro contingit, ut res naturales attingant suum maximum & minimum. Si. n. facta minima mutatione, ad interitum laberentur. hoc igitur periculum deuitās natura, non permittit res naturales peruenire ad maximum & minimū, ne in certum discrimen adducantur. Verùm huius & quæstionis & libri, hic finis esto.

FINIS DECIMI LIBRI.

DE LOCO

LIBER VNDECIMVS.

RAtio & ordo doctrinæ poscit, ut post quantitatē agamus de loco. Etenim res naturales, pſertim caducæ ac mortales, statim atq; habent quantitatē, necessariò locum aliquem occupant. Sicut .n. esse diuisibile, est passio quantitatis ei conueniens absolute; sic ēt occupare locū, & habere sitū est passio quātitatis cōueniens ei in ordine ad aliud. Licèt autē corpus naturale pp quantitatem sit in loco, in hoc autem uel illo loco, est pro

C pter qualitates motiuas. Terra enim & ignis sunt in loco, quoniam habent quātitatem; est autem ignis in loco sursum propter leuitatem, terra autem in loco deorsum propter grauitatem. Verùm, de loco hęc tractanda sunt hoc libro: Primùm enim, explicabimus proprietates loci, non quidem omnes quas tradit Ari. 4. lib. Phy. te. 30. Sed præcipuas tātū, quę sunt quinque, Continere locatum, Trahere ipsum ad se, Conseruare ipsum, Dare motui locali unitatem, distinctionem & specificationem; Denique esse immobilem. Deinde, inuestigabimus

D quomô locus sit immobilis: Postea, refellemus sententiam Galeni & Philoponi, qui sequuti ueteres Philosophos, existimarunt locum esse interuallum quoddā longum, latum, & crassum: Ad hæc agemus de loco cæli: Ad extremum disputabimus an si esset uacuum, posset per ipsum fieri motus localis in tempore; nā si posset fieri, uel locus non esset superficies corporis continentis, uel certè motus localis posset fieri sine loco. Illud autem lectorem pręmonere uolumus, quotiescūque uiderit in hoc libro citati textus Aristot. non citando librum unde illi deprompti sint, intelligēdum esse eiusmodi textus omnes esse ex 4. li. Phy-

B sicorum, in quo Aristoteles a principio libri vsque ad te. 50. agit de loco. Sed iam ad exponendas loci proprietates aggrediamur.

Explicantur quinque proprietates loci, quæ sunt continere locatum trahere ad se, conseruare, dare unitatem & distinctionem motui locali, & esse immobilem.

CAP. I.

PRima proprietas loci est continere locatum. Quatuor autem ob causſas potest vnū corpus indigere alio à quo cōtineatur. Primò vt ab eo figuretur & formetur, sicut aqua figuratur à vase. Tum, vt cōseruetur ab eo, sunt enim quædam loca salubria, alia vero insalubria. Deinde, ob dispositionē & ordinē secundum quem corpora minora & ignobiliora debēt cōtineri a corporibus maioribus, superioribus, & perfectioribus.

D Postremò, ob dependentium quæ est inter patiens & agens, motum & mouens; nam patiens & mobile continentur ab agente & mouente. Ob has omnes causſas elementa continentur a cælo. Nam cum per se nullam habeant certam & definitam figurā, ut dicitur 3. de Cęlo 67. extrinsecus accipiunt figuram rotundā, nēpe a cælo; similiter cum sint caduca & mortalia, reguntur & conseruantur a cælo: præterea quoniam sunt minora & dignitatę inferiora, merito subiiciuntur illi: postremò, quoniam cælum habet se mouēs & agens, elementa uero tanquā materia quæ mouetur & patitur, rectè se habet,

Quatuor ob cās unū corpus cōtinetur ab alio, ueluti elementa a cęlo.

habet, ut cælum contineat, & elementa contineantur. Quanquam autem in cælis, alij continentur ab aliis, tamē id non accidit propter duas priores cās. Vnusquisque.n. orbis per se habet propriam figuram, & cum sit incorruptibilis, non indiget alterius conseruatione, sed id contingit ob duas posteriores caussas. Quoniam.n. orbes alij sunt maiores, alij minores, & alij mouent, alij vero mouētur, hinc fit vt alij contineantur ab alijs. Primum āt cælum a nullo continetur, quia nulla subest caussa earum quas commemorauimus, cur debeat cōtineri ab alio.

Cur cæli alij contineātur ab alijs

An locus contineat.

A B Dicitur autem impropriè locus ut locus est, continere; nam cum superficies locati, & superficies quæ est locus, simul (vt dicitur tex. 35.) & omnino pares inter se sint, non potest una continere aliā; vnde Aristo. quamuis recensens proprietates loci, dixit locum continere, tamen id postea quasi corrigens, definiens locum, nō dixit eum continere, sed esse terminum corporis continentis. Superficies.n. potest considerari tripliciter, uel per se seorsim a corpore, quomodo plerunq; cōsideratur a Mathematico, & definitur magnitudo habens longitudinem & latitudinem sine profunditate; uel ut ē extremitas corporis, & terminus ipsius; nā sicut linea punctis, & superficies lineis, ita corpus terminatur superficie; vel ut est terminus corporis non cuiuslibet, neq; absolutè, sed prout ē terminus eius corporis, quod continet aliud corpus, ita vt per ipsam corpus cuius est, tangat & contineat aliud; & sic dicitur superficies esse locus. Non ergo locus per se continet, sed prout est terminus corporis continentis, dicitur etiam ipse aliquo mō continere. Atque hinc soluitur dubitatio quædam. Videntur enim prima & secunda proprietas loci traditæ ab Aristotele pugnare inter se. Si enim locus continet locatum, quomodo est æqualis illi? nam omne continens, maius est contento.

Triplex cōsideratio superficiei.

Cui facilè occurritur. Nam locus per se non continet, sed ratione eius corporis cuius est superficies, quod proculdubio maius est quàm corpus locatum. Nam licèt concaua superficies orbis lunæ, & cōnexa superficies ignis, sint æquales inter se, nec una possit dici continere aliā, tamē cælum lunæ, & continet ignem, & maius est igne.

Secunda proprietas loci, ē trahere locatum ad se. Hanc proprietatē nusquàm expressè ponit Arist. sed videtur innuere eam tex. 4. scribens, quia corpora naturalia sua sponte feruntur ad locum, hinc ostendi non mō locum esse aliquid, sed ēt habere quandam potentiam, supple trahendi ad se corpora. Nam sicut quia uidemus ferrum cum appropinquat magneti, ei adiungi & adhærescere, dicimus magnetem habere uim attrahendi ferrum: similiter hoc potest dici de loco, ad quem corpus naturale sua sponte tēdit, ei adhærescit, in eoq; conquiescit. Præterea, omnes ferè Philosophi hanc ꝓprietatem assignant loco, & Auer. tāgit eam 7. Physi. comm. 10. ubi pulchrè facit triplicem attractionem: Vnam qua attrahens trahendo, etiam ipsum mouetur; ut si unus hō trahat alium hominem, & talis attractio est motus uiolentus. Alteram, qua attrahens non mouetur, verum transmittit uim & qualitatem quādam qua facit aliā rē ferri & moueri ad se, & sic unumquodque membrum corporis trahit ad se alimentum; sic magnes trahit ferrum, & ambra paleas; communicari aūt aliquam uirtutem ab his quæ sic trahūt cum iis rebus quæ trahūtur, indicio est, quod si Magnes illinatur allio, nō trahet ferrum, quasi uirtutem amiserit; & ambra ut trahat paleas debet antea calefieri; neque potest trahere nisi certo quodam interuallo per quod possit uirtus quæ emittit̃, peruenire usque ad id qđ attrahitur: Tertiam uero attractionis speciem, ponit Auer. eam, qua dicit̃ una res attrahere aliam ad se, non quia compellat ad se, neque quòd ei qualitatem aliquam largiatur, qua faciat eā mouerì ad se, sed quia est finis & perfectio illius rei, & ideo ea res naturali appetitu tendit ad ipsam, unde Metaphoricè dicitur trahi ad illam: sic finis dicitur trahere agens, & bonum trahit ad se appetitū, & (ut ē in prouerbio) trahit sua quēque uoluptas. atque hoc postremo mō locus dicitur trahere locatum. nō enim trahit primo modo, quia tunc locus deberet moueri; ponitur autē immobilis; dein-

Triplex species attractionis secūdum Auerroem.

deinde quia cum talis tractio sit violēta, sequeretur motus corporum naturaliū ad sua loca, esse uiolentos: neque secūdo modo, quia non est verisimile locum dif fundere uirtutē usque ad corpus qđ mo uetur ad ipsum: si. n. sic fieret motus corporum naturalium, oportet, vt si v.g. Lapis ex orbe lunæ moueretur ad centrū, ut centrum uirtutem attrahendi illucus que transmitteret, & longiùs ēt, si a longiori loco posset moueri, quod est penitus incredibile. Restat ergo, ut locus dicatur trahere locatum tanquam finis, & perfectio eius. Notat etiam Auer. nomē atractionis æquiuoce dici de his tribus modis, nam primo modo conuenit proprie, secundo minus proprie, tertio autem metaphorice.

Tertia proprietas loci, est habere vim generādi, conseruandi, & perficiendi id cuius est locus. Primò, hoc docet experientia: Videmus. n. non omnia omnibus locis generari, conseruari & perfici; sed alia aliis. Tum, id testatum relinquerunt Philosophi. Hæc est illa potentia, quam Arist. ait inesse loco textu 4. & in tex. 48. & 49 ait enim locum esse similem locato, illum esse tanquam actum, & formā; hoc uero tanquam potentiam, & materiam; clarum autem est, & simile a simili, & partem a toto, & materiam a forma conseruari, atq; perfici. & 4. de Cæl. tex. 23. & 24. inquit non esse quęrendum cur leue moueatur sursum, aut graue deorsum, sicut non est quærendum cur sanabile, put sanabile est, cum mouetur, mo ueatur ad sanitatē, quia sanitas est actus & pfectio sanabilis, quatenus sanabile: sic leue mouetur sursum, quia ille locus est perfectio leuis in quantum leue. Sed nihil illustrius ad huius rei probationē adduci potest, quàm quod ait Arist. 8. li. de Historia animalium ca. 28. & 29. scribens pro uarietate locorum uariari animantium generationes, operationes, magnitudinem, figuram & mores, quod ipse multis exemplis illustrat. Porphyrius etiam in capite de Gener. scribit patrē, & patriam, seu locum, esse principia generationis. Auerroes 4. Physico. comm. 36. & 4. de Cęlo comment. 34. ait locum esse formam, & perfectionem locati, &

Quō locus cōseruet & pficiat locatum.

A alibi dicit ignem esse imperfectum, & quasi æquiuoce ignem extra suum locū. Hoc etiam demonstrat naturalis inclinatio, & propensio corporum; cur enim graue magis appeteret ferri deorsum, q̃ sursum, nisi in loco inferiori esset aliqua uis conseruans, & perficiens ipsum: econ trario autem, quia locus superior est alienus, & contrarius naturæ lapidis, ideo non fertur illuc, nisi uiolenter. Postremo, ratio ostendit ita esse, sicut. n. in par uo mundo, hoc est in humano corpore, membra non conseruantur & perficiuntur, nisi unumquodque suum locum obtineat, si enim mēbrum aliquod ex suo

B loco transmoueatur aliò, continuo peribit; sic in magno mūdo cuius partes sūt omnia corpora, præsertim sublunaria, nisi quodlibet corpus suum locum possideat, nunquam bene habebit, quia con seruatio, & perfectio partis est ut cohærens toti locum suum sibi conuenientē obtineat. Deinde, si oportet hunc mundum inferiorem connexum esse diuinis corporibus, ut ab illis regatur & conseruetur, sicut dicitur in primo libr. Meteororum, talis autem connexio

C non fit nisi per loca, iccirco enim terra est coniuncta cælo, quia terra proxime est sub aqua, hæc sub aere, hic sub igne, hic sub cælo. ergo generatio, & conseruatio corporum, fit cum sunt in suis locis. Ad hæc, unumquodque maxime conseruatur ibi, vbi longius abest a rebus sibi contrariis: sed cum corpus existit in suo loco, longius abest a rebus sibi contrariis. ubicunque enim posueris aerem extra locum suum, pluribus contrariis infestabitur. Hinc autem intelligi potest quod Aristoteles textu un

D decimo, uertit in dubium, an locus sit caussa locati, potest enim appellari caus sa dupliciter; quatenus enim trahit ad se locatum, ut supra diximus, & ut est terminus motus localis, in quo consistit perfectio corporum naturalium, dicitur caussa, ut finis; quatenus uero habet uim generandi, perficiendi & conseruan di locatum, potest referri ad caussam effi cientem. conseruatur autem locatum a loco, duplici nomine; tum quia locus est multis modis locato similis, ut declarat Aristo. tex. 48. & 4. de Cælo tex. 23. tum

Bb 2 etiam,

etiam,quia virtus cęlestis,quæ transmit A titur ad regēda,& conseruanda corpora sublunaria, per locum transfunditur ad locatum.Hæc autem conseruatio nō est intelligēda perpetuò,neque citra vllam transmutationem, sed tantùm aliquātu lo tēpore, nimirum secundum durationem eiusmodi corporum,& cum aliqua contrarietate,minori tamen,quàm esset alibi.Quocirca licèt aer in suo loco maximè conseruetur,non ita tamē quin ēt alteretur;nam sicut est per calorem similis igni,qui est eius locus,ita est ipsi dissimilis propter humiditatē,quæ aduersatur siccitati ignis.quanquā autem aer sit B ignis similis per calorem utrique communem,præcipuę tamen utriusque elementi partes inuicem proximę & finitimæ,sunt inter se similes. Nā infima pars ignis,qua tāgitur aer, propter aeris uicinitatem est aerea, & cōtra,suprema pars aëris est aliquo modo ignea,idemq; contingit in alijs elementis.

Quarta proprietas loci est hæc:locus dat unitatem & distinctionem motui locali.Hoc patet ex duobus; primò, quia ut dicitur 5.Phy.unitas,& distictio cuiuslibet motus ducitur à termino ad quē; C sed locus est terminus ad quem motus localis,ergo &c.deinde,qa ī definitione, non solum motus localis,sed etiam corporis grauis & leuis, ponitur locus, graue.n. definitur, quod mouetur deorsū, leue autē,quod sursum, ut uidere est apud Arist.1.& 4.lib.de Cælo.Sed hic artendendum est , motum localem diuidi posse tribus modis, Primò,ratione spacij,per quod fit talis motus, & sic Arist. 1. de Cælo tex. 5.diuidit motum localē in rectum,& circularem. Spacium enim D per quod elementa mouentur. est rectū & continetur semidiametro mūdi, quæ est linea a centro mundi,usque ad cōcauum lunæ:motus autem circularis cæli, fit per spacium rotūdum:Deinde,diuiditur ratione terminorum,ad quos fit motus localis,ex quo dicitur alius eē sursū, alius uero deorsum:postremo diuiditur ratione principii à quo proficiscitur motus;quo pacto diuiditur in motum naturalem,& uiolētum;nam motus ignis sursum,& motus lapidis proiecti sursū,non

Triplex diuisio motus ratione spacy, ratione terminorū ad quos,& rōne principiorum efficientium.

differunt ratione termini ad quē, sed tātùm ratione principii,ex quo manat huiusmodi motus,nam ignis mouetur sursū à natura sua , lapis uerò minimè , sed tantum extrinsecus .

Quinta proprietas loci est,esse immobilem. Hāc proprietatem ponit Aristo. 41. tex. & per eam distinguit locū naturalem ab alijs locis, ut à uase. nā uas est ueluti locus quidam mobilis , locus aūt naturalis est tanquam uas quoddam immobile.Sed dicet aliquis,esse immobilē ponitur in definitione loci,ergo non est proprietas eius, sed est de essentia loci : & Auerroes ibidē dicit locū esse immobilem essentialiter . Respondeo,Locum bifariam posse sumi,uel uniuerse & simpliciter , & sic accidit illi esse immobilē uel mobilē : Vas enim ē locus mobilis, centrum uero est locus immobilis : uel accipitur locus , ut est naturalis , & sic propria passio illius est,vt sit immobilis. Nam essentia loci naturalis in eo consistit,ut contineat,conseruet, & perficiat locatum,& sit terminus motuum localium;ex quo necessario sequitur,ut debeat esse immobilis. Quod autē immobilitas,sit proprietas loci,probat Simplicius super tex.30.& 41.lib.4.Physi.testimonio Theophrasti,& Eudemi;qui immobilitatem numerarunt inter alias ꝓprietates loci;quorum opinioni etiā ipse assentitur.dicitur autem immobilitas de essentia loci,quia est proprietas essentialis,sicut risibile hominis;& quia in definitione loci adhibetur immobilitas ui ce differentiæ essentialis; ut sic locus naturalis distingueretur ab alijs locis,quibus cæteræ proprietates vidētur cōuenire præter hanc vnam. Quod autē locus debeat esse immobilis,ostenditur his rationibus. Primo, quia si esset mutabilis,motus corporum simplicium , vt inquit Auerroes,esset otiosus. Nam finis huiusmodi motus est, ut pueniat ad suū locum, & ibi quiescat corpus:si autē locus mutaretur,interdū accideret, ut corpus quod mouetur ad locū,non reperiret locū suum; quare frustraretur suo fine,& motus ipsius otiosus esset.Deinde, quia hæc tria, natura , quæ est principiū motus,& motus localis,&ipse locus sibi

An immobilitas sit proprietas loci.

Probatur sex argumētis locū debere esse immobilē.

inuicem

inuicem respōdent: si ergo natura, & motus localis corporum simplicium est certus, & determinatus, locus quoq; ipsorū erit certus, & immutabilis. Postea, si locus est mutabilis, finge locum ignis transferri aliò, & moueatur aliqua pars ignis ad suum locum; vel mouebitur ad locū vbi erat prius, at cum non reperiat ibi illum, quæro quid faciet illa particula ignis; aut quiescet ibi, at nihil quiescit extra suum locum; aut mouebitur ad quærendum locum vbicumq; fuerit, verum hoc pōt dici de animalibus, quæ cognitione vtuntur: de igne autem, qui secundum naturam vno modo tantum operatur, citra vllam cognitionem, ridiculum esset affirmare. Præterea, Locus, ut ante diximus, dat vnitatē, & distinctionē morui locali, ergo debet esse immobilis. Nā sicut essentia rei est immobilis, ita unde sumitur vnitas & distinctio essētialis, id debet esse immobile. Ad hæc, ordo uniuersi est immobilis, cum sit bonū & perfectio eius, ut dicitur sub finem libri 12. Metaphysicę: sed hic ordo cōsistit in eo, ut corpora, quæ sunt partes uniuersi, teneant certum, & definitum locum, ergo locus debet esse immobilis. Postremo, locus naturalis habet vim generandi, cōseruandi, & perficiendi; sed talis uirtus non reperitur indifferenter in quibuslibet locis, alioquin esset magna cōfusio, & locorum, & locatorum. ergo locus est immobilis.

Quomodo locus sit immobilis secundum opiniones aliorum.

CAP. II.

SEd quomodo loc⁹ sit immobilis, cognitu captuq; difficile est; quare hoc etiam à nobis diligenter explicetur. Difficultas autem hinc noscitur. Nam sit v.g. turris aliqua quæ manens immota cōtineatur ab aere; turris quidem nūquam mutatur ex uno loco in alium locum, aer autem, qui cōtinet turrim, subinde uariatur, unde ergo petenda est immobilitas loci turris? si enim dicitur turris semper esse in eodem loco, nō est autem semper sub eadem superficie aeris

A continentis, ergo immutabilitas loci illius, non ex superficie aēris continentis, sed aliunde petenda est.

Nonnulli Auerroistę, moti quibusdā Auerrois comm. 20. lib. 4. Physic. aiunt locum appellari immobilem ab Aristo. tribus de caussis. Primò, quia cum sit superficies & accidens, est immobilis per se, &, si quando mouetur, id est per accidens. Deinde, est immobilis quia nō necesse est ipsum moueri, quotiescunq; mouetur locatum. Postea, dicitur immobilis, quia nō oportet ipsum moueri eodem motu, quo mouetur locatū. Sed B hæc friuola sunt. primùm enim, nō satisfaciunt difficultati propositæ, népe cur turris dicatur manere in eodē loco immobili, cum superficies cōtinentis ipsā, subinde uarietur. Deinde, hoc non est facere locum immobilem per se & simpliciter, sed tantū secundum quid. Præterea, non esse immobile per se, sed tantū per accidens, nō est aliquid proprium & peculiare loco, sed est commune omnibus accidentibus, nullum enim accidēs est mobile per se, si autem hoc est commune, cur Aristot. esse immobile præci- C pue posuit i definitione loci? Postremo, secundum expositionem istorum, etiam uas posset dici locus immobilis, nam superficies uasis non potest moueri per se, neq; uas necesse est moueri ad motum eius quod est in uase, aut eodem genere motus affici, cum tamen Arist. tex. 41. secernat locum uerū a uase, dicens hoc esse mobile, illum autem debere esse immobilem.

Opi. quorū dam Auerroistarum.

Scotistæ excogitarunt aliū modū immobilitatis. Aiunt enim locū esse immobilem nō simpliciter, sed per æquiualē D tiam. Nam quamuis superficies ambiēs turrim uarietur, tamē quoniā alia quæ succedit ęquiualet priori, hoc est ita cōtinet turrim, ita coaptatur, & est æqualis illi sicut prior, ideo pp hanc æquiualētiam, dicitur locus immobilis. Vide Scotum 2. senten. distinct. 2. quæst. 6. Sed hæc opinio abhorret à ueritate, & doctrina Arist. Primò, cur Arist. text. 41. negat nauim quę est in aqua, quæ continēter labitur, esse i loco; quia uidelicet locus debet esse immobilis, aqua uero mutat. At si locus est immobilis ea duntaxat ratione

Opi. Scotistarum.

tione vt volunt Scotistæ, facile occurri posset Aristoteli, dicẽdo aquam fluminis in quo est nauis, mutari quidẽ per se, tamen manere eandem secundum æquiualentiam: pars enim posterior æquiualet priori, hoc autem satis esse ad tuẽdã loci immobilitatem. Deinde, superficies diuersæ diuersorum numero corporũ cõtinentium aliquod locatum, nõ possunt æquiualere in idem numero, sed tãtum in idem specie; hic autem quæritur immobilitas loci numeralis, illa enim turris dicitur esse in eodem loco numero, cum tamen superficies ambientis eã, nõ sit perpetuo eadem numero. Postremò, si quis trãseat ex vna parte aeris ad aliã, secundum Scotistas diceretur esse in eodem loco, quia licèt mutauerit uarias superficies aeris, tamẽ, cum illæ sibiinuicẽ sint æquiualentes, & eadem penitus ratione contineant, deberet dici esse in eodem loco.

Opinio D. Thomę. D. Thomas lib. 4. Physi. super tex. 41. & in Opusculo 52. paulo subtilius exponens huiusmodi immobilitatẽ loci, vult nos duo considerare in loco. Vnũ quasi materiale, quod est esse superficiem corporis cõtinẽtis; Alterum formale, quod est, ordo & distãtia, quam habet talis superficies à cælo, vel à cẽtro, & polis mũdi; & quoniã vnitas & distinctio cuiusq; rei sumitur non ex materiali, sed ex formali; immobilitas loci non debet attendi penes superficiem continentem, sed penes illum ordinem, & distantiam à cælo. Vnde quamuis superficies aeris cõtinẽs turrim, sępe varietur, tamẽ quia & turris & quæcunque superficies ambiẽs ipsam seruat eundem situm, ordinẽ & distantiam à cęlo & à cẽtro atq; polis mũdi, dr̃ turris esse in eodem loco, nõ quia sit sub eadem numero superficie aeris, sed quia semper est in eadem distãtia à cælo. Hinc autem sumendam esse immobilitatẽ loci, manifestum est. Tum, quia Aristoteles tex. 42. volens probare locũ esse immobilem, ait sursum quod est in concauo lunæ, & deorsum, quod est centrum, esse penitus immobilia, significãs immobilitatem loci sumendã esse ex ordine, & distãtia quam habet locus ad cælum, & cẽtrum mundi. Tum etiam, quia cælum cum sit primarius locus, non est alia ratione immobile, nisi quia polos, & centrum habet immobilia, & semper æquidistat ab illis: sicut ergo cætera corpora habẽt rationem loci propter cęlũ, sic habebunt immobilitatẽ, propter immobilitatẽ eius. Quare immobilitas loci, simpliciter sumẽda est ex ordine ad cælũ, & polos cæli. Adde, quòd nisi ita dicamus, impossibile ẽ explicare, & tueri immobilitatem loci.

Hæc D. Tho. & qui sequuntur illum. Cuius opinio, ob tãti viri auctoritatem probabilis est: videtur tamẽ his argumẽtis ualidissime oppugnari posse. Primò, si formale loci consistit in tali distantia, cum hæc sit ens priuatiuum & respectiuũ, locus pertinebit formaliter ad relationem, cum tamen sit ens absolutum. Et ad relationem quidem & priuationẽ non fit per se motus, ad locum autẽ fit. Deinde, secundum opinionem D. Thomæ, sequitur superficiem nõ esse de essentia loci, sed esse tãtum accidens separabile: quod est absurdum, tum quia superficies ponitur in definitione loci tanquam genus eius: tum quia locus ponitur in aliquo genere, neq; potest reduci ad aliud quàm ad quantitatem, & cũ nõ possit eẽ, vel linea uel corpus, necessario erit superficies. Adde, quod Aristot. tex. 43. ad cognoscendum quæ corpora sint in loco, quæ vero non, dat hanc regulam: Quæcunque habent extra se superficiem corporis continentis, ea sunt in loco, quæ vero non habent, minimè; perspicuum igitur est, superficiem esse de essentia loci: at ex opinione D. Thomæ sequitur, eam esse accidens quoddã loci. Nam accidens est quod potest adesse & abesse rei præter corruptionẽ eius, sed potest manere idẽ locus numero secundum D. Thomam, quamuis accedat & recedat superficies, ut patet in turri, quæ est in eodem loco numero propter eandem numero distãtiam, quam semper habet ad cęlum: ergo superficies nõ est de essentia loci: impossibile enim est, ut eo quod est ex essentia rei, secũdũ numerum uariato, possit eadem res numero manere: siue enim in Petro uarietur animalitas, siue rõnalitas, necesse esset quoque uariari Petrum. Præterea, locus est inseparabilis à motu locali, quia po-

ponitur in definitione eius; sed auctore D.Tho. posset fieri motus localis sine su perficie vllius corporis continentis, nam ſm ipſum, si esset vacuum, posset in eo fieri motus localis, cum tamen in vacuo neque corpus neque superficies ulla sit: ergo superficies non est de essentia loci. Postea, aut iste ordo seu distãtia a cælo, subiectiuè est in aere continente turrim, aut est in cælo; sed ex parte cæli non pôt sumi unitas & distinctio locorum, cũ cælum idem numero sit respectu omnium locorum; nam respectu centri & polorũ, eadem omnino est distantia Romæ & Neapolis, & quorumlibet locorum; si ãt unitas & distinctio loci sumatur ex distãtia, prout subiectiuè est in superficie continentis corporis, sic necesse est talem distantiam uariari uariata superficie: necesse .n. est accidens moueri motu subiecti sui: nisi uelint dicere idem numero accidens transire ex uno subiecto in aliud. Postremò, Arist. nunquam meminit huius distantiæ; oportebat autem potius explicare hanc, quàm superficiem. Deinde, proprietates loci non conueniunt loco ratione istius distantiæ, sed potius ratione superficiei continentis; ut continere, esse æquale, conseruare, perficere. Postremò, cum talis distantia accommodari possit omni loco, posset esse omnis locus immobilis ratione eiusmodi distãtiæ, cum talis distantia non solum reperiatur in loco naturali, sed etiam artificiali & quocunque alio. Quid.n. obstat cur vas nõ dicatur locus immobilis eius quod in se continet ratione eiusmodi distantiæ? cum tamen Aristo. tex. 41. distinguat locum naturalem a uase, quòd ille sit immobilis, hoc autem mobile; & uas inquit esse locum mobilem, cum autem qui propriè est locus, eẽ ueluti uas qđdam immobile. In hoc igitur uidentur labi omnes supradicti Philosophi, quòd uoluerint quærere eam immobilitatem, quæ possit accommodari omni loco, cũ tamen apertè clamet Aristot. aliquando esse locum immobilem, aliquando uero mobilem. Præterea, immobilitas, quam inducit D. Thom. non conuenit loco simpliciter, sed secũdum quid. Res enim dicitur esse in loco immobili dum seruat talem distantiam, pôt tamen trãsire ad alium locum, & ad aliã distantiam; ergo locus non esset immobilis & definitus respectu locati simpliciter, sed tantũ dum locatum est in ipso; & quilibet locus esset immobilis respectu cuiuslibet locati.

A

Exponitur & confirmatur alia sententia de immobilitate loci, quæ uidetur cæteris probabilior.

B

CAP. II.

Restat nũc ut aperiamus sñiam nostrã; quæ facile percipiet̃, si quædã ante declaremus. Ac primùm quidẽ existimamus Ari. in 4. li. Phy. non egisse de omni loco, sed de loco tm̃ naturali. Etenim Philosophus naturalis non dẽt tractare de alio loco, q̃ de naturali. Tum, quia de loco agitur pp motũ localem; locus aũt qui est terminus motus localis, est locus naturalis. Deinde, locus q̃ hẽt potentiã illam, ut dr̃ te. 4. trahẽdi ad se corpora, qui expetitur a corporib. qui conseruat & perficit, qui dat unitatem & distinctionẽ motui locali, non ẽ alius q̃ naturalis, ex quo planum est, non rectè facere eos qui perinde atq; Arist. ageret de oĩ loco, quæ hic dñr de immobilitate loci, conanť accõmodare omni loco. Ex quo fit, ut cũ in eo uehemẽter torqueãt se, frustraq; desudẽt, non solùm non aperiãt naturam loci, sed ẽt plurimis eã inuoluant & obscurent difficultatibus.

C

Postea, sciendum est, locum cognosci ex eo corpore quod est in loco; corpus autem triplex est, mathematicum, artificiale, & naturale. Naturale rursum duplex: aliud quod mouetur recto motu, uel sursum uel deorsum, aliud uero motu circulari. Rursum quod mouetur motu recto, diuiditur in corpus simplex, in mixtum, in animatum, & in animalia; qualis autem locus unicuique horum corporum debeatur paucis declarare necessarium est, ad id de quo agimus, planius intelligendũ. Corpus mathematicum propriè nõ est in loco, ut dicitur te. 55. quia licèt reb. debeatur locus pp

D

An quantitas mathematica sit in loco.

quātitatem, non tamen propter quantitatem separatam, sed prout inhæret materiæ & existit in rebus: quo modo iam non est quantitas mathematica sed physica. Quòd si Arist. 1. de Gene. tex. 44. ait in mathematicis reperiri tactum, & locum: uel id accipiendum est de tactu & loco tantùm secūdum imaginationem, uel sic interpretandum ē, ut quia locus debetur rei ob quantitatem, quantitas aūt tractatur a Mathematico, idcirco dicat locum reperiri in rebus mathematicis. uide Simplic. 4. Phy. super te. 4. Artificiale autem corpus, sicut nullo genere motus ea ratione ut tale est, per se mouetur, sic neq; ullum hēt locum nisi forte etiam artificialem. ueluti dicimus in domo locum tecti esse ut sit supra, fundamenti autem ut sit infra, parietum ut medio in loco cōsistant; sicut igitur corpus artificiale non habet motum ullum nisi quia etiam est corpus quoddam naturale, sic nec locum.

Arist. li. 4. Phys. nō agere ẽ loco corporū cælestiū, qui per se & propriè illis cōueniat.

At corporib. quæ circulari motu ciētur, licet per se conueniat genus quoddam loci, quam sicut habent motum localem per se, ita necessariò habere debent locum aliquem, propter quem sit localis motus ipsorum; Aristot. tamen in 4. Physic. lib. non loquitur nisi de motu eorum corporum quæ habent motū rectū; ut ex his quæ dicā, planum erit. Primò, tex. 3. dicit locum cognosci ex trāslatione corporum, quæ fit circa eundē locū: sicut materia cognoscitur ex transmutatione formarum circa idem subiectum, constat autem eiusmodi translationem corporum non posse fieri, nisi in corporibus quæ motum rectum habent. Tū, te. 32. ait locum non quæri nisi propter motum qui fit secundum locum, qui duplex est; unus latio, idest motus localis rectus: alter augmentatio & decretio; neutrum aūt genus motus localis reperitur in corpore circulari. Postea, in tex. 30. inquit oēm locum habere sursum & deorsum, & ad illum corpora ferri naturaliter, & in ipso manere; quæ nō conueniunt nisi in corpora recta. Deinde in te. 39. cum dixisset locum esse terminū corporis continentis, subdit; [Voco autem cōtentum corpus, quod est mobile secūdum lationem,] idest, ut omnes Græci

A exponunt, secūdum motum rectum, nā Arist. distinguit lationem a circunlatione. Adhæc, si Aris. loqueretur de loco cōmuni corporibus rectis & circularibus: quomodo dixisset te. 45. cęlum esse in loco per accidens? nam si cælū hēt motum localem per se, oportebat ei locum per se etiam assignare; tamen quoniam Ari. de loco rectorum corporum sermonem habet, qui est superficies corporis continentis, talem autem locum non habet cælum nisi per accidens, quatenus nimirum mouetur circa centrum terræ, quæ est in loco per se, nimirum sub aquæ uel

B aeris superficie, hac igitur de caussa cælum dicitur esse in loco per accidens. Præterea, hoc indicare uoluit Arist. tex. 46. cum ait terram esse in aqua, aquam in aere, aerem in æthere id est igne, æthera in cælo, cælum autem nō amplius esse in loco, quia non habet locum qualem habent corpora recta, de quo ipse ibi agit. Postremo, indigere loco a quo res contineatur, ubi generetur, conseruetur, perficiatur, qui sit terminus motus localis, quas supra docuimus eē proprietates loci, proprium est corporum

C quæ habent motum rectum.

De loco animalium plātarū et mixtorum animatorū

Sed quęramus locum uiuentium, stirpium inquā & animaliū. Animalia, sicut non habent unum aliquem motum simplicem, ita neque uno tantum loco circumscribuntur, sed in multis & uariis locis uersantur: nisi fortè, quamquam unicuique indiuiduo animalium non sit determinatus locus unus aliquis numero; tamen unicuique speciei, uel generi animalium est definitus locus a natura, in quo uel generētur, uel conseruentur, uel operentur. Alius. n. est locus piscium, a-

D lius auium, alius aliorum animalium.

Veruntamen plantæ duplici nomine existimari possunt habere unum locum definitū: tum quia imis defixæ radicibus immobiles hęrent terræ, unde trahunt alimentum: tum ēt quia habent locum conuenientem elemento quod dominatur in ipsis, nimirum terrę; sicut ēt mixta inanimata, hæc. n. quemadmodū mouentur motu locali, propter elemētum quod præcellit in illis, ita locum ei congruentem obtinent. Cæterum plantæ, ut sunt uiuentes & habent accretionem

&

& decretionem, non mouentur s'm unū tantum locum, sed per omnes differentias locorum, quod Aristot. in 2. de Anima tex. 14. pulchrè ostendit his uerbis. [Vegetabilia augmentum & decrementum suscipiunt secundum contraria loca, non enim sursum quidem augentur, deorsum autem nō; sed similiter in utraque & in omnem partem aluntur & uiuunt semper, quousque possunt percipere alimentum.] Mixta uerò perfecta, sed inaīa, uti sunt lapides & Metalla, sicut i motu locali sequūtur uim eius elementi qđ excedit alia elementa quæ in eiusmodi mixtis insunt, sic etiam in loco. Quare omnia sunt uel in terra uel intra terram. Quanquā secundum uarias eorum species, uaria etiam sint eorum loca naturalia, in quibus ipsa generantur & conseruantur.

Locus qui explicatur ab Arist. 4. lib. Physic. per se primo ac propriè solis elementis cōuenit.

Restat igitur, ut solis elementis propriè conueniat locus naturalis de quo agitur 4. lib. Physi. Itaque Aristoteles loquitur de loco corporum simplicium nā illud, oēm locum habere sursum & deorsum: ad ipsum ferri corpora & in eo conquiescere: terram esse in aqua, aquam in aere, aerem in æthere, hunc autem in cælo: idcirco locatum ferri ad locum, quia locus est similis & affinis locato, ut ignis aeri; locum esse tanquàm totum, & formam, locatū autem sicut partem & materiam. Postremo, quę scribuntur ab Aristo. tex. 48. & 49. proprie non conueniūt nisi locis corporum simplicium. Hoc etiā confirmat Simplicius super tex. 4. dicens corpus artificiale esse in loco pp corpus naturale, naturale autem mixtum, pp simplex, hoc uero per se primo esse in loco. Non omnis igitur locus est immobilis; neque tentandum est omni loco accommodare immobilitatē. Aristoteles enim tex. 41. distinguens uerum locum à uase, ait uas esse locum mobilem, at uerum locum debere esse immobilem: significans his uerbis, se non in omni loco ponere immobilitatem, sed tātùm in eo loco de quo agit; is autem est, ut supra ostendimus, locus naturalis corporum q̄ mouentur motu recto, præcipuè autem simplicium. Quo modo autem talis locus sit immobilis, facile est & intelligere & declarare. Nam v.g. concaua superficies lunæ, est immobilis locus ignis, duplici nomine, tū ex parte ignis, quoniam ignis nūquàm fertur naturaliter ad aliū locum, q̄ ad concauum lunæ, neque in alio loco quiescit naturaliter: tū ex parte ipsius orbis lunæ, q tametsi perpetuo mouetur; semper tamen eodem modo sese habet, neque propius accedens ad cētrum, neque longius ab eo uel in aliū locum recedens. ut Arist. ait tex. 42. sem per terminat motum localem ignis, sem per conseruat ipsum; deniq; semper largitur ei quietem & perfectionem. In animalibus autem nō reperitur talis immobilitas, nisi fortè secundū species aut genera eorum: non. n. vnumquodque animal habet unum tantum locum numero, ad quem mouetur, & in quo quiescit. Qm̄ igitur differentiæ locorū in quibus uersantur corpora naturalia, pcipue simplicia, sunt ita determinata à natura ut nunquàm uarientur, sicut dicitur tex. 5. his verbis. [In natura autem determinatum est seorsim unūquodque, non enim quodcūque cōtingit sursum est, sed quo fert ignis, & leue, similiter uerò & deorsum non quodcunque cōtingit, sed quo habentia grauitatem & terrea tanquam nō solum positione differētia, sed & potentia.] Idcirco loca eiusmodi corporū rectè dicuntur immobilia.

Soluitur dubitatio de turri.

Dubitationi igitur quę proposita fuit de turri & aliis similibus, facile occurri potest, si prænoscātur duo. Vnum est, vocabulum loci frequenter usurpari, maximè in communi & vulgari vsu loquēdi, pro situ seu positione; & rē habere locū hunc vel illum, pro eo quod est habere hūc uel illum situm, crebro dici. Alterū est, vnam rem posse mutare locū dupliciter; vel actiue vel passiue. Actiue mutat locum, cùm ex uno loco ipsa transit in alium locum, priorem deserēs & alium nouum occupans: passiue autē mutat locum, eo qđ, licèt ipsa maneat immobilis, tamen locus mutatī circa ipsam, sicut aer qui ambit turrim, subinde circa ipsam variatī. His positis, dicēdū est, turrim circa quam subinde uariatur superficies aeris continentis, propriè non est in eodem loco, cū de essentia loci sit, vt diximus superficies corporis cōtinentis, quę nō manet eadem numero perpetuo circa

ca illam turrim: dicitur tamen turris manere in eodem loco; uel usurpando nomē loci pro situ, qa manet in eodē situ respectu cæli aut aliorum corporum: ita vt illa distātia D. Thomæ si quidq̃ ualet, potius referri debeat ad constituendam immobilitatem situs, q̃ loci: uel dicitur turris in eodem loco actiuè, quoniā ipsa non transit ex uno loco ad alium: nō autem manet turris in eodē loco passiue, quia superficies aeris ipsam ambientis q̃ est eius locus nō manet eadem numero, sed subinde uariatur circa ipsam. Quātū uero discrimen sit inter situm & locum, & inter mutare locū actiuè vel passiuè, cuiuis per se manifestū est. Ergo generalis ratio loci omni loco conueniens, erit esse superficiem corporis cōtinentis primi; ratio autem loci naturalis, erit esse superficiem corporis continentis, connaturalis locato, eiusq; cōseruatiui & perfectiui: illa uerò ratio loci, q̃ præter uim continendi & conseruandi, adiunctā hēt naturalem quandam immobilitatem, solis corporum simplicium & elementorū locis perfectè (uelut supra ostendimus) accommodari potest. Non itaque omnis locus dēt esse immobilis, sed satis est ut contineat locatum: locus autem naturalis corporum simplicium & elemētorū, is demum est præfinitus, stabilis, fixus & immobilis. De qua ergo immobilitate loci Arist. loquatur, & quo pacto turris manēs immobilis, dici possit partim mutare locum, partim uero nō, satis, ut opinor, explicatum est. Veniēdum nunc est ad secundam partē huius disputationis; ut ostēdamus & confirmemus, Aristotelicam definitionem loci bonam esse, & ab eo uere perfecteque constitutam.

Explicatur opinio eorum qui censent locum esse quoddam interuallum.

CAP. IIII.

MOs est Aristotelis ostēdere definitiones à se traditas eē bonas, eo, q̃ quicūque aliter easdē res definire aggressi sunt, uehementer errarunt: sicut fecit in 3. Phy. probādo defini- A tionem motus & 4. Phys. 35. demonstrat locum esse superficiē corporis cōtinentis, refutando & remouendo eas res in quibus videbatur secundū antiquorum sententiam locus consistere: sic argumētās, locus aut est materia, aut forma, aut interuallum, aut terminus continentis; sed nihil est priorum trium, ergo est hoc vltimum. Nos igitur simili genere probationis utentes, ostendamus rectè definiri locum ab Aristotele, [Terminū corporis cōtinentis, immobilem, primum,] eo quod quicunq; aliam opinionem habuerunt de loco, longe aberrarunt a ueritate. B Et quoniam ea opinio quę locum facit esse interuallum quoddam, non solū uulgo placet, sed etiam doctis uiris, primo aspectu uidetur probabilis; & ut refert Simplicius, habuit auctores & defensores multos ex Philosophis, vt Stoicos, complures etiam Platonicos, Galenum, itē Stratonem Lāpsacenum, Syrianum & Philoponū, qui in commentariis quos scripsit in 4. librum Phy. longam digressionem facit hac de re.

Quoniam igitur hæc opinio q̃ interuallum sit locus corporum naturalium, C tam multis uisa est ꝓbabilis, in ea declaranda & confutanda nobis præcipuè elaborandum est. Philoponus in illa sua digressione, quatuor tractat. primò, docet nos uenire in cognitionē istius interualli: tū, enarrat proprietates illius; postea, probat locum esse huiusmodi interuallū: ad extremum, opponit & obiicit multas rationes contra locum Aristotelis.

Primum igitur ita docet nos cogitare interuallum. Remoueamus, inquit, à uase in quo est aqua, ipsam aquā, & fingamus animo nullū aliud corpus ingredi ī vas, D tūc cernimus inter latera uasis, spacium, quoddam lōgum, latum & profundum, & hoc uocatur à nobis interuallum, in quo dicimus priùs fuisse aquam tanquā in loco. Atque hunc modum declarandi interuallum, tenuit Galenus, ut refert Themistius & Simplicius super texr. 36. lib. 4. Physic. à quo deinde accepit Philoponus. Proprietates autē interualli sunt sex; Primò, est longum, latum & profundum: quia locus debet esse æqualis locato, locatū autem cum sit corpus, habet trinam dimensionem. Tum, est diuer- *Sex ꝓprietates interualli.*

sum

A sum & separatum à corporibus quæ locantur in ipso. Postea, caret materia & forma, alioquin esset corpus mobile, & egeret loco. Ad hæc, est indiuisibile, immobile & impatibile; nam hæc nõ conueniunt quantitati nisi ratione materię. interuallum autem ponitur expers materiæ. Præterea, est unum interuallum cõtinuatum æquale ipsi uniuerso, quod in diuersis partibus suis recipit diuersa corpora uniuersi, neque cũ mouetur corpus aliquod ex uno loco ad alium, transportat secũ interuallum suum, sed transmigrat ex vna parte interualli ad alterã, manente ipso interuallo immobili.

B Postremò, interuallum quãuis accipiat corpus penetrando per omnes partes eius, tamen non diuidit aut dissecat ipsum; sicut dulcedo uel humor penetrat p oẽs partes lactis, non diuidendo ipsum corpus: corpus item locatur in interuallo, non diuidendo ipsum, sed implendo; nã penetratio dimensionũ, quæ dicitur impossibilis, est tantùm in dimensionibus materialibus, quales non habet interuallum. Atque hæ quidem sunt proprietates huius interualli, quas quoniam Aristoteles ignorauit, idcirco tres illæ rationes quibus in tex. 37. oppugnat interuallum, nihil ualent nihilq; conficiũt.

C nam prima ratio procedit ex eo, quod putat corpus recipi in interuallo per diuisionẽ utriusq; in suas partes; atqui ponitur interuallum indiuisibile. secunda, quod locus mouebitur de loco ad locum, & tertia, q̃ erunt multa loca simul, procedũt ex eo, q̃ ponitur interuallum esse mobile, & una trãsferri cum corporibus, quæ collocantur in ipso, qđ tamẽ falsum est.

D *Probatur locũ esse interuallũ.* Huiusmodi autem interuallum, esse uerum locum corporum, quod tertio loco fuerat propositum, sic probant. Vacuum & locus re idem sunt; sed hoc differunt, quod uacuum est locus carens corpore, locus autem semper habet corpus; itaq; si uacuum impleretur corpore, esset locus, & si locus destitueretur omni corpore, esset uacuum: sed uacuum nihil est aliud quàm spatium quoddam longum, latum & ꝓfundum, ergo hoc ipsum est locus. Nam ut dixi, idem quod dicitur locus prout habet corpus, dicitur etiam uacuum, si careat corpore. Quod autem uacuum nõ sit aliud q̃ interuallum, patet, primùm ex communi existimatione omnium qui ita sentiunt de vacuo. Nam si in uase nullum esset corpus, dicerem ibi esse uacuum; nihil aliud intelligẽtes eo nomine, q̃ spacium illud longum, latum & profundum, quod inter latera uasis comprehẽsum est. Deinde si uacuum non est hoc interuallũ, ergo erit superficies corporis quatenus non tangit, aut cõtinet aliud corpus; sed nõ pt esse hoc; primo, quia uacuo opponitur plenũ, superficies autem non dicitur plena, nec impleri, sed potius interuallum seu spatium: deinde, necesse est secundum Aristotelem non esse uacuum, & tamen nõ est necessarium unũ corpus semper tangi ab alio, ut docet Aristot. 3. Phy. 74. Postremo si vacuum esset superficies nõ tãgens corpus, ergo extra cælum esset uacuum, quod est contra Aristo. 1. de Cęlo tex. 100. nã ultima superficies primi cæli nõ tangit aliquod corpus, ergo ibi est vacuum; relinquitur igitur uacuũ nihil aliud esse q̃ interuallum: & quia vacuũ re idem est atque locus, hinc fit ut interuallum sit locus corporum. Postremo, proponit Philoponus multa argumẽta contra sententiam Arist. putat enim ex illius ruina & euersione, suam firmari & stabiliri opinionem. quæ argumẽta nos deinde commemorabimus.

Refellitur opinio eorum, qui existimarunt locum esse interuallum.

CAP. V.

Sed hoc ĩterualllũ esse merũ figmẽtũ, hinc planũ erit. Et primum cõtra inuẽtionẽ interualli sic argumẽtor. *Contra inuentionem interualli.* Si cut vis nos à vase, cogitatione remouere oĩa corpora quæ sunt ĩ ipso, ita uicissim volo vt ab eodẽ vase remoueamus istud interuallum. Nam cum sit res diuersa a vase, neq; sit substãtia, neq; accñs illius, cogitatione põt separari: remoto igitur interuallo, an non etiam tunc remanet spatium quoddam inter latera vasis? rogo, tale spacium, aut est interuallum aut nihil; si est interuallum, primùm, erunt multa interualla simul, nã nõ possunt di

cere

cere remoto uno, alterum confluere ad locum alterius; uolunt enim interuallũ esse immobile: deinde remoueatur etiã hoc secundum, & si semper remoto uno subit aliud, erũt ĩfinita interualla simul: sin autem dicant remoto primo, spatiũ quod superest nihil esse, pari rõne nos dicemus, remotis corporibus à uase, spatium quod vř superesse in uase, nihil esse; quod si hoc uolunt esse interuallum, certè internallum nihil erit. Quod si fortè affirment, subtracto interuallo, nullũ spatium remanere in vase: sanè inique faciunt. nam aut ex remotione interualli vas destruitur, quod est contra suppositionem: aut manet idem ꝭm omnes partes, atq; erat prius; cum ergo habeat superficiem concauam, & partes inter se distantes, alias quidem superiores, alias uero inferiores, necesse est in illis contineri istud spatium; quare quocunque se uertant, non habent exitum.

Cõtra proprietates ĩterualli. Deinde, argumětor contra proprietates interualli; & quidem cõtra primam hoc modo. Tantum sunt tres magnitudines, linea, superficies, corpus: linea tantũ habet longitudinem, superficies latitudinem & lõgitudinem, corpus autem præter has etiam profunditatem. Rursum, corpus vel est mathematicum, uel Physicum: cũ igitur interuallum sit magnitudo, & habeat trinam dimensionem, non erit linea, neque superficies, sed corpus; at vtrum? erit ne mathematicũ an physicum? si mathematicum, ergo non existit secundum rem, sed tantùm secundũ imaginationem, & non pertinet ad Physicũ, & non erit naturalis locus corporum: si physicum, ergo mobile & in loco: at ipsi uolũt interuallum nec esse mobile, nec esse in loco. Contra tertiam proprietatẽ sic insto: si hoc interuallum caret materia & forma, ergo non habebit uim generandi, trahendi, conseruandi & perficiendi corpora quę in ipso locantur: nec erit locus similis locato: nec erunt differentiæ locorum ꝭm naturam: neque erit cã cur graue potius moueatur deorsum q̃ aliò, cum oẽs partes interualli sint eiusdem rationis. Contra quartam proprietatem, hoc potest obiici. si interuallum est quantum, ergo est diuisibile; falsum enim est diuisionem cõuenire quantita-

A ti rõne materiæ, cum contra materia sit diuisibilis propter quantitatem, & Mathematicus quantitati, quam abstrahit à materia, frequenter tribuat diuisionẽ. Præterea, quantitati debetur per se locus, non enim res occupat locum ob materiam aut formam, sed ob quãtitatem, ut declarat Aristoteles tex. 76. exemplo cubi. Quare si interuallum, hẽt magnitudinem, necessario erit in loco. Præterea, cum uas plenum aqua, ex uno loco transfertur ad alium, aut interuallum cõtentum intra uas in quo est aqua, mouetur, simul, aut non; si mouetur, nõ erit inter-

B uallum immobile, ut ipsis placet: si non mouetur, sed aqua subinde uariat interuallum, ergo non solum uas per se mouetur, sed etiam aqua, quæ est in uase; quod est absurdum. Quinta proprietas, ita potest confutari. si est unum interuallum respectu uniuersi, aut est unius aut diuersæ naturæ: si est unius naturæ, quo modo potest esse idem locus corporum cælestium & sublunarium? nam locus ẽ similis locato; cęlestia autem, & sublunaria sunt ualde dissimilia inter se. Nec minus facile est sextam propritatem refel-

C lere. Penetratio enim dimensionum, nõ est impossibilis propter substantiam, aut qualitates, sed propter quantitatem. Quare si interuallum habet quantitatẽ, non poterit penetrare ac permeare per omnes partes & dimensiones eorum corporum quæ in ipso locantur: quod tamen illi maxime uolunt; deinde si interuallum penetrat per corpus, erunt simul interuallum & corpus locatum. Quomodo ergo interuallum continebit locatum? aut cur magis interuallum sit locus corporis, quam corpus in-

D terualli?

Sed præstat ipsam ꝑ se opinionẽ, quę interuallum inducit aggredi, oppugnare, demoliri. Locus est nobilior locato, at quomodo illud interuallum, si est mera quantitas omnis expers substantiæ, dicetur nobilius tam corporibus sublunaribus quàm cælestibus? Deinde, locus est prior locato, at quomodo interuallum cum sit accidens, erit prior omnibus substantijs? Postea, aut istud interuallum est substãtia, aut accidens; si substantia, aut incorporea, aut corporea; si incorporea,

ergo

ergo non haberet magnitudinē, nec posset esse locus corporum, denique non esset interuallum: si corporea, esset profecto naturalis, & mobilis, quod tamen ratione interualli à Philopono & aliis traditam funditus tollit. Si accidēs aut per se existens, aut inhærens alij corpori; nō per se existens, quia nullum accidens est separabile: neq; inhærēs corpori; quia sic interuallum non esset diuersum à corpore locato, & moueretur ad motum illius corporis. Quid ergo est illud interuallum? Postremo, argumentum istorū ad confirmādum huiusmodi interuallū, nihil ualet; Nam uacuum non est illud interuallū: sed si esset, nihil aliud esset, quam superficies corporis, quæ apta esset tangere, & cōtinere aliud corpus. Et cum instant, uacuū opponi pleno, superficies autem non dicitur impleri. Respōdendum est, superficiem per se non dici impleri, sed quatenus est superficies concaua alicuius corporis, quod aptum est continere aliud, sic dicitur impleri. Qđ autem subdunt, nō esse necessarium, ut vnum corpus tangatur ab altero; verum est ea ratione vt sunt corpora, sed nō ut sunt partes vniuersi, & corpora naturalia, iter quæ debet esse unio, & cōnexio. Denique quod aiunt, si vacuum esset superficies nō tangens corpus, fore, vt extra cælum sit uacuum, quia connexa superficies vltimi cæli nullum corpus tangit; hoc inquam nihil est, nam uacuū dicitur superficies nō tangens corpus, qđ secundum naturam suam apta est tāgere; connexa autem superficies primi cæli neq; tangit neq; apta est tangere aliquod corpus; quare ibi nullū est vacuū. Sed de interuallo, quæ Hactenus dicta sunt, satis esse debent.

Ponuntur multæ obiectiones, contra id quod dicat Aristot. nimirum, locum esse superficiem.

CAP. VI.

Restat nūc, vt dissoluamus quindecim argumenta, quibus oppugnatur sentētia Aristotelis facientis

A locum esse superficiem. Argumenta vero sunt hæc. Primum, in prædicamento Quantitatis, locus & superficies ponuntur tanquam duæ species distinctæ, ergo male hic dicitur, locum esse superficies, quia una species nō dicitur de alia specie eiusdem generis proximi. 2. Motus localis fit ad locū, sed motus localis fit ab vbi, ut patet ex 5. Physico. ergo locus & ubi sunt idem, sed Vbi non est superficies, quia est categoria diuersa a categoria Quātitatis, ergo neque locus erit superficies. 3. Locus debet continere, sed superficies non continet locatum. Nam

Quìdecim argumēta cōtra id qđ ait Aristo. locum esse superficiē.

B aut continet intrinsece, at hoc non pōt facere superficies, aut extrinsece, tangendo locatum, at sic ēt uestis, quæ tāgit, & tegit corpus, esset locus; & cum locatum solum tangatur per superficiem, erit tantum in loco ratione superficiei; nō ergo erit in loco secundū omnes partes suas, neque ut corpus est ratione profunditatis. 4. Locus debet esse æqualis locato, sed superficies habens tantùm duas dimensiones, non est æqualis locato, quod est corpus habens tres dimēsiones, ergo superficies non est locus eius. 5. Locus

C est ad quē naturaliter fertur unūquodq; corpus, sed terra naturaliter fertur nō ad aliquam superficiem, sed ad cētrum; ergo locus non est superficies. 6. Locus quæritur propter motum localem, ut dicitur tex. 32. & illud corpus cōtinetur in loco, quod est mobile secundū lationē ut dicitur tex. 39. & 45. sed totum elemētum, uel terræ, uel aquæ non mouetur, sed tantùm partes illius, ergo totū elementum non erit in loco, sed tantū partes eius. 7. Quando aliquid est in aliquo quod mouetur, nō est in illo tāquā

D in loco, ut dicitur 41. tex. & declaratur exemplo nauis: sed ignis est sub cōcauo lunæ, quod perpetuo mouetur, ergo nō est in illo tanquam in loco. 8. Locus est in quo manet, & quiescit corpus; sed in concauo lunæ nō quiescit ignis, quia mouetur unà motu Cæli, ut declarat motus cometarum, ergo ignis non est sub concauo lunæ tanquam in loco. 9. Locus est is cuius differentię sunt sursum, & deorsum; sed hæ sunt differentię situs, uel positionis, non aūt superficiei; ergo locus non ad superficiem, sed ad situm, uel positio-

sitionem, referri debet. 10. Superficies; enim sit quātitas, nullam habet nim actiuam, ut dicit Auerroes. 4. Physic. commen. 48. at locus debet habere uim actiuam, nempe trahendi, generandi, conseruandi, & perficiendi; ergo locus non est superficies. 11. Locus debet esse immobilis, sed omnis superficies est mobilis; nam ista superficies, aut est Mathematica, & sic nō erit locus naturalis, neq; existet in natura, neque attinebit ad Physicū; aut est naturalis existens in corpore naturali, & cum omne corpus naturale sit mobile, eiusmodi superficies mouebitur ēt unà cum corpore in quo est. 12. Circa turrim subinde uariatur superficies aeris continentis ipsam, ea tamen manēte immobili in eodem loco, ergo locus non est superficies. 13. Si locus est superficies, idem corpus numero posset esse simul in duobus locis. Nā v. g. Elementum terræ secundum vnam partem, continetur à superficie aquæ; secundum alterā, à superficie aeris; si aliquis baculus secundū medietatē demergatur in aquā, ita vt altera medietas extet cōtenta ab aere, is baculus continebitur à duabus superficiebus, aquæ & aeris. Quare si locus est superficies, idem simul erit in duobus locis. 14. Primum cælum habet locum, sed nō continetur à superficie ulla, ergo locus nō ē superficies; Minor per se nota ē, maior sic probatur, Locus debet corpori, duplici nomine; tum ob dimensiones eius, ut significat Aristo. tex. 76. exemplo cubi: tum etiam ob totum localem, vt significatur tex. 32. Sed primum cælum & maximas habet dimensiones amplissimamq; molem, & præstantissimo motu locali perpetuo mouetur, ergo maxime omnium corporum debet habere locum, non habet autem superficiem vllam à qua extrinsecus contineatur, ergo locus nō est superficies. 15. Motus localis non potest fieri sine loco, sed motus localis potest fieri sine superficie alicuius corporis cōtinentis, ergo locus non est superficies, Maior patet, quoniā in definitione motus localis ponitur locus, ergo non pōt esse motus localis sine loco. Minor aūt sic probatur. Si uacuum esset, in eo nulla posset esse superficies corporis continentis, vt clarum est, sed in eo posset fieri motus localis. nam si ponamus totum hoc spatium, quod est intra orbē lunę, vacuum esse, & ex concauo lunę demittatur aliquis lapis, ꝓculdubio moueretur deorsum. Impossibile enim est graue extra suum locum existens, nullo prohibente, non ferri ad locum suum, quare in vacuo, vbi nulla est superficies, posset fieri motus localis, ac ꝓinde ibi esset locus. non igitur locus est superficies. Sed nihil negotij est huiusmodi obiectionibus occurrere. Ad eas igitur singillatim, eodem quo positæ sunt ordine respondebimus.

Soluuntur supradictæ obiectiones.

CAP. VII.

AD Primam Respondet D. Thom. in opusculo 52. locum esse idem re seu materialiter cū superficie, & sic superficiem dici de loco, sed distingui ab eo ratione & formaliter. Nam superficies vt superficies, significat tantum magnitudinem, quę habet longitudinē & latitudinem pręcise; locus autem dicit huiusmodi magnitudinem prout includit habitudinem ad locatum, tanquā mēsura extrinseca illius, & sic ponuntur diuersæ species quantitatis. Auerroes (cui magis assentior) in 5. Metaphysicæ com. 18. ait locum non esse quantitatem per se. nam prout est quantus, nō differt à superficie, prout autem differt ab illa quatenus nimirum dicit habitudinē ad locatum, sic per se non pertinet ad categoriam Quantitatis. Cur ergo in Logica posuit Arist. locum inter species quātitatis? quia ibi intēdit colligere (inquit Auerroes) species famosas, & quia suo tēpore famosum erat locum esse quoddā spatium longum, latum, & profundum, diuersum à linea, superficie & corpore; idcirco locum collocauit in prædicamēto quātitatis. nā tale spatium proculdubio esset species quantitatis, diuersa ab alijs. Vtrumq; tñ̄ probabile est, & difficultatē obiectionis tollit. Ad 2. Motus localis, formaliter, & itrinsece fit ad vbi, nō. n. corpus mouetur ꝑ locū, sed ꝑ esse in loco, quod nihil aliud est quā ip-

An locus sit in Categoria quantitatis.

An motus localis fiat ad motū, an ad vbi.

ipsum vbi:extrinsece aūt,& veluti causa-liter,fit ad locum.nā ubi caussatur ex loco,& corpore,quod est in loco. Hinc ergo paret,qđo locus nō sit idē cum vbi,& cur motus localis dicatur fieri ad locū, & cur per omnē motum acquiratur aliquid, qđ sit in mobili; per motum.n.localem acquiritur ubi qđ est in ipso mobili: sed quia hoc ubi nō pōt acquiri,nisi cum attingitur locus,ideo motus localis dicitur fieri ad locum. Ad 3.Locus cōtinet tantum extrinsece,nec proinde tñ uestis erit locus. nam neq; vestis cōtinet omni ex parte corpus,neq; continet naturaliter,neq; cōseruat aut perficit,neq; ad ipsam fit motus naturalis,neque fit in ipsa naturalis quies.Quamuis aūt locatū tantùm ſm superficiem tāgatur à loco, tñ dr̄ totum contineri à loco, tū quia totum locatum est intra concauitatem locantis, tum quia per talem contractum, virtus conseruatiua, & perspectiua loci diffunditur ad omnes partes inferiores locati, & permeat per totum corpus locatum, & pp hoc dr̄ totum esse in loco. Ad 4. locus est æqualis locato, quia superficies cōuexa locati,& concaua locātis sunt æquales;& quāuis corpus locans ſm dimensiones sit maius q̃ locatum,tñ ſm continentiam & capacitatem, ut ait Auerroes 4. Phyſi.est æquale ipsi,locatū enim sic implet & occupat totam continentiam,& capacitatē loci,vt locus nullum aliud corpus simul cōtinere possit.

An locus terræ sit superficies aquæ uel aeris, an ipsū Centrum.

Ad 5. Centrum est locus terminans motum localem terræ:superficies autē aquæ uel aeris, est locus terminans & conseruans magnitudinem terræ. Vtrumque ergo pertinet ad locum diuersa ratione; quod apte significauit Aristot.tex.42.his uerbis.[Qui versus medium cōtinet terminus,deorsum est, & ipsum mediū]neque mirum hoc uideri debet.Nam ut inquit Albertus, virtus conseruatiua terræ,incipit in superficie cōcaua aquæ uel aeris,& terminatur centro mundi.si igitur cōsideretur terra simpliciter ſm quā libet suam partem, ut est corpus graue, quod suapte vi & pondere fertur deorsum,sic locus per se primo terminās motum naturalem terræ, atq; largiens quietem,centrum est, non autem superficies aquæ:sin autem consideretur totum elementum terræ vt est pars uniuersi,& secundum ordinem & dispositionem Mūdi,secundum quam elementum ignobilius continetur à nobiliori,sic locus continens elementum terræ, est partim superficies aquæ, partim aeris. qđo igitur tam superficies aquæ, quàm ipsum centrum dici possit locus terrę,ex his fit manifestum.Ad 6.Quamuis totum elementum non moueatur, tamē satis est moueri partes eius. Nam in corporibus simplicibus, eadem est rō totius, & partiū, tam ſm locum quàm ſm motum localem.Deinde, quamuis totum elementū nō moueatur, totum tamen naturaliter quiescit.Vnde quamuis non haberet locum ratione motus, tamen deberet habere ratione quietis naturalis.

Ad 7. Quāuis orbis lunæ moueatur, tamen non mouetur mutando locum,neque fit vnquā aut ꝓpinquior aut remotior, sed eodem modo semper se habet, vt significat Aristoteles tex.42. Quare ignis semper æquali motu attingit suū locum,neq; debet aliquando uel minus uel magis moueri ut offendat suū locū. Ad 8.Corpus perueniens ad locum suū, desistit moueri eo motu quo priùs ferebatur ad suū locū;& sic ignis sub cōcauo lunæ,nō mouetur sursum,sicut mouebatur priùs cum tendebat ad suum locum, sed tm̄ mouetur motu circulari, raptus uel circumactus à cælo,hoc autē non est absurdum. Ad 9. Sursum & deorsum, conueniūt loco actiuē, positioni autem & situi passiuē, & illi priùs, huic aūt posterius. Nam cum situs præsupponat locum, huiusmodi differentias accipit ab ipso,quia enim locus est sursum vel deorsum,ideo corpus existens in tali loco, dicitur esse positum sursum uel deorsum.

Sursum & deorsum quō conueniant loco & situi.

Ad 10.Licet superficies per se & Mathematice sumpta, nō habeat uim actiuam, tñ quatenus est terminus corporis naturalis,per quem unum copus tangēs alterum cōicat ei uirtutem conseruatiuā,& perfectiuam eius,sic inquā superficies dr̄ esse actiua. Ad 11. Quamuis superficies, vt est accidens corporis, moueatur ad motum eius,tamen ut est locus naturalis,nunq̃ mouetur respectu locati,sed eodem modo semper se habet ad ipsum. Ad 12. Hoc argumentum de turri, supra

pra fuit solutum. Ad 13. Non est absurdum idem corpus esse simul in duobus locis partialibus secundum diuersas partes: & confirmatur testimonio Simplicij qui idem ait. Sequitur ut ad 14. de loco cæli, respondeamus.

Quis sit locus primi & supremi cæli, variæ Philosophorum opiniones ponuntur & refutantur.

CAP. VIII.

1. *Opinio Philoponi.* AD decimumquartum argumentum, quod magnam habet dubitationē, nec simpliciter nec breuiter respōderi potest. De loco enim primi cæli multæ sunt opiniones. Primò.n. qui volunt locum esse interuallum, aiūt primum cælum habere suum locum, veluti cætera corpora, uidelicet partē quā dam illius interualli sibi congruentem; sed quia huiusmodi interuallū nihil est, vt ante ostendimus, præter merum figmentum hominum magis delirantium quam Philosophantium, idcirco relegetur & exterminetur à Philosophia.

2. *Opinio Alexādri.* Alexander autē Aphrodisæus ait primum cęlum nullo modo esse in loco: nā aut est per se, aut per accidens, aut actu, aut potentia; non per se, neque actu, ut Aristot. ait tex. 45. nam quod sic est in loco continetur ab aliquo; nō per accidēs, illud enim dicitur esse in loco per accidens, quod est aut pars aut accidens alterius, quod per se est in loco; sed primum cælum nullius corporis est uel pars, uel accidens, ergo &c. Non potētia, nā quod sic est in loco, aliquando potest actu esse in loco; cęlum autem nunquàm aliter se habebit, quàm nunc est; non per aliud, nempe per suas partes, nam partes non sunt in loco nisi rōne totius: sed totum primū cęlum non est in loco: ergo neq; partes eius, relinquitur igitur nullo modo esse in loco. Sed Alexandro, Simplicius & Auerroes acriter resistūt. Primū; quia Aristoteles tex. 45. apertè inquit cęlum esse in loco per accidēs. deinde, motus localis non potest fieri sine loco: sed A motus cæli est localis, ergo nō potest fieri sine loco. maior patet, minor probat, tum quia Aristoteles 1. lib. de cælo diuidit motum localem in rectum & circularem, tum ēt quia 8. Physi. ait motum localem esse primum omnium, & inter locales ipsum circularem. Adde, quod si motus cęli nō ē localis, qualis ergo est? An erit alterationis, uel generatiōis vel augmentationis? Hæc contra Alexandrum; cuius opinionem non procul abesse à uero, posterius dicemus.

Themistius verò super tex. 45. ait primum cælum esse in loco ratione proxi- B mi orbis quem secundum concauam superficiem suam tāgit & ambit, ita enim scribit. [Circulus ultimus, qui inerrabilis dicitur, vtpotè arcens & continens cæteros, simpliciter in loco non est, sed penes interna quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni, & quodammodo continetur: penes extrema autem omnino expers est loci.] Sed Themistio ita occurrit Simplicius, nam locus debet continere, sed orbis Saturni non continet ultimū orbē sed potius cōtinetur ab illo. deinde, orbis Saturni est in loco rōne ulti- C mæ sphæræ à qua continetur, sed Themistio ultima sphæra est in loco ratione septimæ, ergo ultima est in loco ratione sui ipsius. Postremo, primum cælum ita debet habere locum, ut habet motū localem; non habet motum localem propter septimam spheram, sed per se, ergo &c. His accedit, quod nō oportet locum moueri ad motū locati: sed orbis Saturni necessario mouetur motu primi orbis: ergo non potest esse locus illius. Quid igitur sentit Simplicius? *3. Opinio Themistii.*

Videtur Simplicius uelle cælum tri- D bus modis capi posse: quod ēt docet Aristot. 1. de Cælo tex. 96. uel pro toto mundo, uel pro aggregato ex omnibus cælis, vel pro vltimo cælo: si capiatur pro toto mundo, sic est in loco rōne partium, quarum aliæ mouentur motu recto aut sursum, aut deorsum, vel elementa, aliæ circulari, ut cæli: si pro aggregato ex omnibus cælis, sic est in loco ratione orbium quorum alii continentur ab aliis: si pro vltimo cælo de hoc nihil Simplicius: aliquādo .n. vr̃ dicere nullo mō esse i loco, & sic relabitur in sentētiam Alexandri; ali- *4. Opinio Simplicii.*

aliquando verò esse in loco quatenus or bes quos ambitu suo continet sunt in loco,& sic recidit in opinionē Themist.hæretque Simplicius in eadē difficultate, nempe quo pacto primum cælum, cum habeat per se motum localem, non habeat etiam per se locum.

5.Opi.Auicennæ. Sed expendamus opinionem Auicennæ. Auicenna ait primum cælum non habere locum, & motum ipsius non fieri ad locum sed ad situm, non enim cælum motu suo uariat locum sed situm. Sed hic uir uidetur aliquid dicere, cum nihil dicat. Nam cum triplex sit motus propriè dictus, Augmentationis, Alterationis,& Localis;motus cæli non potest esse alius quàm localis, ergo fit ratione loci; aut ergo dicendum est idem esse locum & situm,quod absurdum est, aut motum cęli non fieri ad situm,quod verum est. Deinde,situs præsupponit locum, nam definitur situs dispositio partium locati in ordine ad locum. quare si cælum mouetur ad sitū, necessariò et mouebitur ad locum. Adde,quod ratio situs consistit in indiuisibili: etenim uel minima facta mutatione rei, continuo uariatur situs eius: at id,ad quod fit motus,debet eē diuisibile,& successiuè acquiri,ergo &c.

6.Opi. Porretani. Gilbertus Porretanus,ut refert Albertus, ait cælum primum habere locum, nempe superficiem extimam & connexam sui orbis a quo tegitur totum illud cælum atque cōtinetur.Sed huic opinioni adeo indignatur Albertus, ut dicat illum apertè mentiri, & quidem merito. Nam Aristot. multis locis clamat, locum esse diuersum ab eo cuius est locus, & non esse mobilem; & in text.35. inquit aliud esse formam, aliud locum: nam quamuis ambo terminent, tamen illa terminat intrinsece subiectū in quo est; hic autem extrinsecus tangens locatum.

7.Opin.D. Thomę. Postremo, D.Thomas super text.43. ait, primum cælum esse in loco secundū partes internas & continuas quas continet, & ex quibus componitur. Fundamentum illius est hoc,quia locus quæritur propter motum localem, ut est in tex. 32. quod ergo secuudum se totum mutat locum,etiam secūdum se totum

A est in loco,ut corpora recta quæ transeunt ex uno loco ad alium: quæ autem non mutāt locum secundum se tota sed tantum secundum partes, sunt in loco non secundum totum, sed tantùm secūdum partes suas: huiusmodi est cælum. Quod si obiicias, partes cæli non esse in loco per se, sicut non habent esse per se. Respondent, quamuis non sint in loco actu,tamen esse in potentia, quia si diuiderentur & separarentur a cælo, essent in loco per se. Vnde quia partes cæli nō sunt in loco actu sed potentia, ideo dicitur ab Aristotele cælum esse in loco

B per accidens, neque hoc detrahit quicquàm de dignitate cæli, quinetiam arguit præstantiam illius. Nam per se indigere loco, & ex uno loco transire ad alium,signum est imperfectionis. Hæc D.Thomas. Nos quanquàm D. Thom. multum honorem debemus & libenter tribuimus, tamen quia ueritas nobis carior est quàm cuiusquam uiri auctoritas,sentētiam eius tribus de caussis non valde probamus. Primùm, quia referre uidetur opiniones aliorum interpretū secus quàm nunc in eorum scriptis le-

C guntur: nam sententiam suam assignat Themistio,quem multo secus sentire antea ostendimus. Deinde, ait Auempace dixisse cælum esse in loco propter cælum Saturni, circa quod uoluitur; quæ fuit opinio Themistii non Auempace; is.n.ut refert Auerroes, putauit cælum habere pro loco centrum circa quod voluitur. Præterea, cum hac D. Thomæ sententia, non uidentur ea consentire quæ ipse scribit in Opusculo 52. ubi opinionem quam defendit in 4. Physic. attribuit Themistio, eamque damnat, &

D sequitur opinionem Auerrois dicentis cælum esse in loco per accidens propter centrum circa quod mouetur. Quod autem hoc loco ait D. Thomas cęlum esse in loco ratione partium integralium ex quibus componitur, mihi quidem non fit uerisimile:primum, quia cælum per se mouetur motu circuli qui est localis, non autem propter partes, cum partib. conueniat motus ratione totius. Nam ut ait Aristot.tex.32. & 34. partes & accidentia,neque mouētur, neque sunt in loco per se;moueri enim & esse in loco,

est illius quod habet esse per se actu existens,cuiusmodi non sunt partes;si ergo motus localis non cōuenit cælo ratione partiū,sed potius è cōtrario,is conuenit partibus ratione totius, similiter etiam cælum non erit in loco ratione suarum partium.Deinde,si partes non sunt in loco nisi potentia,ergo cælū nō erit in loco nisi potentia, at mouetur actu motu locali;ergo est in loco actu.Quid? quod ista potentia non est physica, neque secūdum rem,quinimo re uera impossibile est partes cæli ab eo separari,& per se existere in loco,sed tantū est potentia quædam secundum imaginationem,ergo cælum non erit physicè & secundum rem in loco,sed tantum secundum imaginationem,quod & absurdum est & extra præsentem quæstionem. quinetiam, partes cæli, tametsi fingamus eas seiunctas esse, quòd tamen non possint cogitari per se esse in aliquo loco, hinc planum est. nam pars cæli remota a toto, nullo genere motus localis moueri posset, aut .n. moueretur sursum aut deorsum;atqui nō est corpus graue uel leue; neque moueretur circulariter, nam motus circularis proprius est corporis circularis,& fit circa aliquod cētrū ęquidistās ab omni parte corporis qđ mouetur, at pars cęli nō est circularis: nō.n.sicut pars lineæ rectæ est recta,ita pars lineæ circularis est perfectè circularis; neque parti cæli posset assignari aliquod cētrum, circa quod æqualiter volueretur. Postremo, partes primi cæli integrales, licèt alię alias contineant,non sunt tamen in loco.nam cum vna pars sit continua alij parti,non potest una dici locus alterius, vt enim ait Arist.tex.34.quando aliquid continetur ab alio, ita ut nō sit diuisum ab illo, sed ei continuum, non est in eo tanquā in loco,sed tāquàm pars in toto.

Exponitur propria opinio de loco cæli.

CAP. IX.

Restat, vt exponamus sententiam, quam nos cæteris probabiliorem existimamus: eam autem tradiderūt nobis Alphalabius & Auempace, viri omnium Arabum,vno excepto Auerroe,longe doctissimi:qui aiunt cælū non

A habere locum sicut corpora quæ mouētur motu recto,uidelicet eum a quo cōtineatur, sed per se habere locum congruentem corpori sphærico & motui circulari,hic autem locus est cētrum.Centrum enim, & in definitione circuli, & motus circularis ponitur;sicut locus sursum & deorsum ponitur in definitione grauis & leuis,& motuum qui fiūt ad ipsa. Quæ sententia,ut facilius intelligatur,latius explicanda est, declarando & probando aliquot propositiones.

Prima propositio, Aristoteles in hoc 4.lib.Phy.non agit de omni loco,sed tā-
B tùm de loco naturali corporum,quæ habent motum rectum;hęc propositio manifesta est ex his quæ supra dicta sunt c. 3.cum ageremus de immobilitate loci,

2.Propositio, corpus ut corpus,nō indiget loco, a quo contineatur; alioquin omne corpus indigeret loco.Nam quod alicui conuenit per se & ea ratione ut tale est, omni quod est tale conuenit. at si omne corpus contineretur a loco, esset progressus in īfinitum in locis & corporibus locatis.

3. Propositio, cælum ut cælum non *Cælum vt*
C indiget loco a quo contineatur; tum q a *cælum non* omne cælum indigeret, primum autem *īdiget loco* cælum non indiget cum non habeat, nā *in quo sit.* si indigeret iam haberet; alioqnin deesset ei aliquid necessarium, & in æternis non esset secundū Aristotelem 3.Phy si. tex.32.idem posse & esse: Tum,si omne cælum indigeret loco continente, aut hoc esset propter quātitatem suam, aut propter substantiam, aut propter motū localem: sed quantitas cæli cum sit rotunda,est perfecta, neque opus habet alio a quo figuretur & perficiatur: sub-
D stantia eius est incorruptibilis,neq; indiget alio a quo conseruetur: motus cæli non fit ad acquirēdum aliquem locum, vel vt cælum quiescat in eo,sed tantum fit circa aliquem locum, nempe cētrum, ergo cælum vt cælum non indiget loco a quo contineatur.

4.Propositio,rectè dictum fuit ab Arist. text.32.locum quæri propter motū localē, ergo qualis est motus localis,talis quęrēdus est locus. Cū igitur motus localis diuidatur in rectum & circularem, iique plurimum inter se differant, necesse

necesse est loca propter quę fiunt huiusmodi motus, etiam discrepare multum inter se; alius ergo locus debet assignari cælo, qđ mouetur motu circulari, quam elementis quæ habent motum rectum.

5. Propositio, ille putandus est locus alicuius corporis, qui conuenit motui locali ipsius; & a quo motus localis accipit denominationem, speciem & distinctionē; sicut motus sursum differt a motu deorsum propter loca, ad quæ tēdūt huiusmodi motus; sic motus circularis cæli differt a motu recto elementorum: quoniam elementa mouentur uel a medio uel ad medium, cęlum autem mouetur circa medium, ut ait Aristo. 1. de Cælo. tex. 6.

6. Propositio, per se locus cęli non est alius quam centrum, circa quod mouetur: Hoc patet ex iis quæ paulo supra docuimus. Nam cælo, quia mouetur motu locali, debetur aliquis locus respondens illi motui, determinans, specificās & distinguens ipsum ab aliis: circularis autem motus denominatur talis, & differt ab aliis, non quia fit ad locum, sed quia fit circa locum; hoc est circa cētrū. Præterea, locus naturalis est, ratione cuius corpus dicitur quiescere: sed cælum dicitur secundum se totum quiescere & nunquam mutare locum, propter centrum, a quo semper ęquidistat. Atque hoc perspicuis disertisque uerbis docet Aristoteles 8. lib. Phy. tex. 76 lege locū, quem nos, quo breuiores simus, taciti præterimus. Quoniam igitur alii quæsierunt cælo locum aliquem continentem similem locis corporum rectorum, ideo in tot difficultates, ac errores inciderūt. Hoc fortasse significare uoluit Alexander, dicēs, cælum nullo modo esse in loco, intelligens de eo loco, qui conuenit corporibus rectis: quamuis illud desideretur in Alexandro, quod non declarauerit qualis locus per se cōueniat cælo. Nam nullum omnino locum ei assignare, planè absurdum est. Auerroes item, qui ait cælum esse in loco per accidens ratione centri, sic intelligendus est, non quod cælum non per se habeat ꝓ loco centrum, sed quod cælū non habeat talem locum qualem habent corpora recta, nisi per accidens; quatenus cælum mouetur circa centrum quod est terra, quę per se est in loco cōtinente, nimirū sub superficie aquæ & aeris.

Quatuor obiectiones, quòd centrum nō sit locus cæli.

Obiectiones quę huic sententiæ uidētur aduersari, paruo negotio diluuntur. 1. est, locus debet esse æqualis, debet cōtinere, debet contingere & esse proximus locato; centrum aūt non est æquale cælo, neque cōtinet ipsum, imò continetur, & est extra ipsum, ergo &c. 2. Centrum est punctum indiuisibile, quomodo igitur erit locus cæli? 3. Arist. ait cælū esse in loco per accidens, non ergo est in loco per se ratione centri. 4. Si ita esset, non modo primum cęlum esset in loco ratione centri, sed etiam alij orbes; par enim ratio est omnium: atqui alij sūt in loco cōtinente, inferior enim cōtinetur a superiore, ergo &c.

Solutio obiectionū.

Ad has obiectiones sic est respondendum. Ad 1. Illę proprietates sunt loci qui conuenit corporibus rectis, de quo tantum agit Arist. in hoc 4. lib. nihil igitur mirum est, si illæ non conueniant loco cæli. Ad 2. Centrum potest considerari bifariam, vel mathematicè, & sic est punctum indiuisibile, vel physicè, & sic est elementum terrę, circa quam cælum voluitur veluti circa suum cētrum; qua etiam de caussa natura fecit terram immobilem, vt Aristoteles ait 2. de Cælo, textu 17. quoniam centrum circuli est immobile. Ad 3. Aristot. volens cælo inuenire locum qualis reperitur in corporibus quæ mouentur motu recto, idcirco ait huiusmodi locum non conuenire cælo nisi per accidens, nimirum ratione terræ, circa quam velut cētrum suum uoluitur: quæ terra per se est in loco, & sic ratione ipsius, cælum dicitur esse in loco per accidens. Ad ultimam. Etiam in reliquis orbibus vnus non est sub alio tanquam in loco, sed propter eorum ordinem & dispositionem; maior enim & perfectior debet continere; minor contra contineri; quē ordinem perfectionis attendentes in intelligentiis, dicimus in ipsis alias esse sub alijs. Ad extremum, illud perpetuo in memoria habendum est, quoniam cælum est diuersi generis & ordinis ab his rebus sublunaribus, ideo pauca esse illi cū huiusmodi rebus uniuocè

communia; ex quo fit, vt quæcunque octo libris physicis tractat Aristotel. ea præcipuè accommodet ad res sublunares, vt quæ de materia, natura, motu & loco scripta sunt. Nam quomodo unũquodq; horum reperiatur in cęlo, seorsim in opere rei propriè dicato, diligenter ab eo explicandum est. Verum de loco cæli hactenus. Reliquũ est ultimum argumentum de motu locali in uacuo, ad quod nunc respondere uolumus.

An si eßet uacuum, in eo motus localis in tempore fieri poßet.

C A P. X.

Decimo quinto argumento tangitur grauis quęstio de vacuo; an si esset, posset i eo fieri motus localis in tempore. De qua re non conuenit inter Philosophos. Nos primum aperiemus sententiam Aristotelis, tum eorum qui aduersantur Aristoteli rationes exponemus, postremò, sententiam Aristo. defendere conabimur.

Antiqui putabant adeo necessarium esse uacuum motui locali, ut is sine illo non posset effici; quos redarguens Aristoteles in 4. Physic. uult ostendere uacuum non esse adiumento ad efficiendũ motum localem, sed potius tanto impedimento, ut si uacuum esset, nullus planè motus in eo fieri posset. Cuius rei pulcherrimam demonstrationem affert text. 71. eamque latius explicat usque ad text. 75. quæ potest syllogisticè confici ad hunc modum. Omnis motus debet fieri in tempore, sed in uacuo non posset fieri motus in tempore, ergo in uacuo nõ posset fieri ullus motus: Maior per se nota est, tum quia motus est continuus, ut Aris. ait 3. Phy. tex. 1. & multis uerbis ostendit in 6. Phys. quare est diuisibilis ac proinde successiue fit, & in tẽpore, tum etiam quia, si motus est actus entis in potentia prout in potentia, necesse est quod mouetur, moueri successiuè atque in tempore.

Quinque In minoris autem explicationem &

A cõfirmationem præcipuè incumbit Aristoteles: cuius gratia iacit aliquot fundamenta: primum est inter quælibet duo tempora finita esse aliquam proportionem, nam uel erunt ęqualia, vel si vnum sit maius altero, cũ excessus ille sit finitus, proportio etiam, secundum quam excedit, erit finita. *firmissima fundamenta contra motũ temporalẽ in uacuo, præiaciuntur.*

Alterum fundamẽtum est, temporis ad instãs nullam esse proportionem. Nã tempus est diuisibile, instans autem indiuisibile. Vnde quamuis infinities iteretur, & repetatur instans, nunquam poterit æquari ulli tempori quantumuis exiguo. deinde, si esset aliqua certa proportio inter tempus & instans, sequeretur instans esse ęquale tempori, imò maius tempore; nam cum tempus sit diuisibile in infinitum, proportio quæ reperitur inter tempus & instãs cum sit finita; reperietur etiam inter tempus & aliquã partem ipsius: illi ergo parti erit ęquale ipsum instãs, & cum illa pars rursus possit diuidi in duas alias, erit maior illis, quęlibet autem pars temporis est tempus; quare, nunc vel instans, esset æquale & maius tempore. B

C Tertium fundamentum est hoc, inæqualitas motuum localium secundum velocitatem & tarditatem, accidit propter medium per quod fit motus localis: sint enim duo mobilia, A. & B. si A. celerius mouetur quàm B. id continget ob medium. Nam vel. A. mouetur per medium breuius & subtilius, ut per aerem; B. vero per medium aut lõgius aut crassius, vt per aquam; aut si ambo mouentur per idem prorsus medium, habebit A. vel maiorem uirtutem motiuam vt plus grauitatis, qua melius diuidit mediũ, vel si vtrumque habet parem uirtutem motiuam, habebit A. figuram magis idoneam ad dissecãdum medium, cuiusmodi est rotunda aut pyramidalis potius quàm quadrata. Omnis igitur inæqualitas motus localis tãdem reducitur ad mediũ; vel quia ipsum est diuersum, vel qa diuerso modo diuiditur a mobili. D

Quartum fundamentũ est hoc; Qualis est differentia inter media, talis item est inter motus qui fiunt per ea, & inter tempora in quibus fiunt tales motus: ut si medium sit duplo subtilius & minus resistens,

resistens,& ad diuidendum facilius; motus etiam qui fit per tale mediũ,erit duplo celerior,& tẽpus in quo fit talis motus erit duplo minus. hoc ex præcedẽti tertio fundamento manifestum est.

A

Quintum fundamentum est hoc: uacui ad plenum nulla est proportio;quia vacuum est nõ ens, & infinite exceditur à pleno,& quamuis infinities duplicetur uacuum,nunquam assimilabitur pleno, & quodlibet plenum quantumuis fingatur tenue, tamen resistet aliquo modo, vacuũ aũt nihil prorsus potest resistere.

Præclara demõstratio Aristotelis q̃ motus localis nõ possit fieri ĩ uacuo.

His positis, demonstratio Aristotelis sic conficitur. Si motus per uacuum fieret in aliquo tempore finito & motus etiam per plenum fit tempore finito, & inter quælibet duo tẽpora finita est proportio,vt diximus in primo fundamento: erit etiam proportio inter hæc duo tempora,sed qualis est proportio inter tempora,talis est inter motus & media; si igitur est proportio inter tempus,quo mouetur aliquid in uacuo, & quo mouetur aliquid in pleno, erit proportio inter uacuum & plenum; quod est contra vltimum fundamentum. non potest igitur motus in uacuo fieri in tempore; sed debet fieri in instanti, nam vacuũ in infinitum est minus resistens & impediẽs quàm plenum,atqui impossibile est motum fieri in non tempore,seu in instãti, ergo impossibile est motum fieri in uacuo. Hoc etiam ita confirmatur: si motus in uacuo fit in tempore, sit illud tẽpus vt unum, tempus autem quo fit motus in pleno,sit vt decem;ponatur aliud plenum decuplo subtilius,& minus resistens quam illud prius; nam id posset Deus facere, tunc æquali tempore fieret motus in uacuo & pleno: quod si adhuc ponatur aliud plenum subtilius, in illo fieret motus minori tẽpore & velocius quam in uacuo.at hæc absurda esse,nemo est qui non intelligat.Demonstratio autẽ Aristotelis, nõ procedit ex opinione tantum antiquorũ, vt videtur quibusdam, sed procedit simpliciter ex sentẽtia Aristotelis,& habet uim demõstratiuã, cui nõ possit bene resisti. Hoc enim declarat aperte contextus uerborum Arist. idemque sentiũt interpretes Græci.

Sed Philoponus, Auempace, Auicenna, D.Thomas, Scotus & alij,aduersantur huic demõstrationi, & censent in uacuo,si esset,factum iri motum in tempore & non in instanti,non enim admittũt illud tertium fundamentum, quinimò negant totam moram & successionem quæ est in motu locali, prouenire tãtùm ex medio: faciunt enim duplicem caussam, cur motus sit tardior aut velocior: unam externam & accidẽtariam; & hãc dicunt sumi ex medio, secũdum uel magnitudinem, uel subtilitatem, aut crassitiem eius:alteram uero internam & quasi essentialem, quæ prouenit ex maiori aut minori uirtute motiua. virtus enim maior per se facit motum celeriorem, minor autem tardiorem. Quod autem inæqualitas motus localis secundum velocitatem & tarditatem,non proueniat solum ex medio,probant tum exemplo, tum ratione:exemplo quidem corporũ cælestium,quę cum non moueantur per medium, tamen mouentur quædam celeriùs, & alia tardiùs;ratione uerò,quoniam a quo ꝓuenit motus naturalis, ab eodem prouenit continuatio & successio eius;continuatio enim per se conuenit motui vt motus est:sed motus naturalis non prouenit extrinsecus a medio, sed intrinsece a natura, quæ definitur principium & caussa ut moueatur id in quo est; ergo continuatio motus per se non proueniet ex medio, sed ex maiori vel minori uirtute ipsius naturæ. Ad idẽ confirmandum has quoque rationes adiungunt. primo, quia licet successio motus prouenirer tantùm ex medio,non tamen ex medio ut plenum est, sed prout dicit quandam distãtiam extremorum; sed talis distantia extremorum reperietur etiam in medio uacuo, si enim spatium quod est inter terram & cælum vacuum esset, non minus distaret cælum a terra,quàm nunc distat: in vacuo igitur successiuè fieret motus ob talem distantiam extremorum. Deinde, ponatur lapis in concauo lunæ,ita ut reliquum spatium usque ad centrum sit vacuum;non dubium est, quin ille lapis mouebitur deorsum, nam est grauis, & extra suum locum, & nihil obstat; uel igitur mouebitur successiue,& sic habeo quod uolo,

Quatuor argumẽta quibus nõnulli probant, si vacuum esset factũ iri in eo motũ localẽ in tẽpore.

B

C

D

ter ea in quibus fit motus. Deniq; ,hoc, nomine suo pſefert motus localis, ideo enim vocatur localis, quia fit in loco & ad locum, vel circa locum. A

Tres causſe propter quas natura refugit uacuum.

6. Natura refugit uacuum tribus de caussis. Primò, ad conseruandam vnitatē mundi; mundus enim est unus nō ob continuationem, sed propter contiguitatem corporum, quæ tollitur inducto vacuo. Deinde, ob dependentiam & connexionem quæ debet esset inter corpora superiora & inferiora. Vnde Aris. in principio Meteororum, ait hunc mundum inferiorem debere esse continuū, idest contiguum supernis lationibus, vt inde omnis uirtus eius regatur & conseruetur. Quia ergo caussæ particulares & secundæ neque possunt agere, neque conseruari, sine virtute & concursu caussę primæ, hæc autem uirtus & concursus non potest ad illas peruenire si intercedat vacuum, ideo natura horret uacuū. Ad extremum quia Deus & natura nihil frustra faciunt. Quicquid.n.est in mūdo, & ab aliquo est & ad aliquid; uacuum āt si esset in mundo, neq; ab aliquo esset: cum sit non ens, non ens autem non potest ab aliquo esse: neque esset ob aliquē finem & usum, prætetquàm quod desormitatem insignem afferret uniuerso interrumpens connexionem & ordinem corporum. B

7. Hęc quęstio, an si uacuum esset, in eo motus localis fieret in tempore necne, potest accipi, tum uniuersē de omni motu locali corporum simplicium, mixtorum, animatorum, inanimatorum: tum speciatim & proprie de motu locali corporum simplicium. A nobis tractabitur utroque modo. C

In corpore simplici resistētia & successio motus localis eius non puenit ītrinsec' ex ipso corpore simplici, sed extrinsecus à medio.

8. Corpus simplex in suo motu locali non potest habere intrinsecam resistentiam: nam aut illa proueniret a materia aut a forma, non a materia, nam cum sit prima, indifferens est ad quemlibet motum; non a forma, nam cum sit principiū motus, non resistet ipsamet sibi in eo motu quem ipsa facit. Tota igitur resistentia extrinsecus petenda est, nēpe a medio. D

Probatur motum localem non posse fieri in vacuo.

CAP. XII.

HIs positis, nullum motum localē cuiuscūque corporis fuerit, posse fieri in uacuo, ostēdo dupliciter. Primò quia omnes alij motus depēdēt a motu cæli & concursu primę caussæ, ut docet Aristot.8.Phys. text. 56. & 12. Metaph.tex.38.quo sublato non possent fieri, tollitur autem per uacuum, ergo in uacuo nullus motus fieri potest. Idē confirmat D. Thom. in Prima Secundæ q. 109.art.1.& prima part.q.115.artic.3. Et patet ex iis quæ scribit Arist.8.Phys. tex.56. dicens sine motu circulari nullū aliorum motuum esse posse, ergo tātum abest, vt in vacuo moueatur aliquid secū dum locum, ut ne existere quidem possit. Deinde, motus localis non potest fieri sine loco, neque locus potest esse sine superficie corporis continentis, ut patet ex 5.hypothesi, sed in uacuo nulla est superficies corporis continētis, ergo nō posset in eo fieri motus localis.

Quod autem corpus simplex non possit moueri in tēpore, si per uacuum moueretur, probo tripliciter. Primò, quia omnis successio motus prouenit ex resistentia, vel intrinseca ipsi mobili uel extrinseca; ut patet ex 2.& 3.hypothesi: sed in uacuo corpus simplex nullā haberet resistentiam; non intrinsecam ut dictum est in ultima hypothesi, neque extrinsecam, quia ponitur moueri in uacuo: uacuum aūt, cum nihil sit, nōn potest resistere. Si dicatur uacuū resistere ob distātiā extremorū; contra, quia talis distātia aut ē in ipso medio uacuo, aut est tantū in extremis, si est tātum in extremis: ergo in illo medio uacuo; mobile nō reperiet aliquam resistentiam, quare nō pertransibit illud successiuē; si autem illa distantia est subiectiuē in medio uacuo, aut erit hmōi distantia realis, aut imaginaria: realis non potest esse, quia uacuū nihil est, & nō potest accidens reale eē in non ente tanquàm in subiecto; si est imaginaria, ergo non pōt facere resistentiā

realem, neque poterit esse caussa successionis realis, quæ est ĩ motu locali, vt patet ex 4. hypotesi. Postea, si corpus simplex non habet successionem sui motus a medio sed a seipso, & medium tantũ affert successionem quandam accidentariam, vt inquit Auempace, ergo si non esset medium plenum, corpus simplex moueretur magis naturaliter, & magis velociter, & sine ullo impedimẽto, quia careret resistentia medij: hoc autem absurdum est, quia Aristoteles 3. de Cælo tex. 28. ait naturam vti medio tanquam instrumento ad faciendum motum naturalem & violentum; & motum naturalem iuuari atque promoueri à medio: at secundum istorum opinionem medium tardaret & impediret motum localem. Præterea, cum vacuum sit impossibile, ergo nunquam corpus simplex moueretur pure naturaliter, neque tanta uelocitate quanta aptum est moueri. quia naturalis eius velocitas semper impediretur & tardaretur à medio. Postremò, demonstratio Arist. non soluitur ab ipsis, si enim corpus simplex posset moueri in vacuo tẽpore aliquo finito, sicut per plenum mouetur tempore finito, sicut inter illa duo tempora finita esset proportio, sic etiam inter vacuum & plenum esset proportio, & posset fingi aliquod corpus moueri per plenũ æquali tempore, atque illud quod ponitur moueri per vacuum. Quæ demõstratio fuit à nobis supra declarata.

Restat, vt rationes aduersarias dissoluamus. Ad quas ita respondemus. Ad. 1. Cælum mouetur successiuẽ, & non propter medium, concedo quia in cælo est intrinseca resistentia, & in motu cælesti datur mobile distinctum a mouente: in corpore autem simplici non inuenitur intrinseca resistentia, nec distinctio mouentis a mobili, quare petenda est extrinsecus a medio. Atque hæc manifesta sunt ex iis quæ supra docuimus cum tertiam & octauam hypotesim explicaremus. Ad 2. Natura est principium motus, distinguo, secundum specificationem, verum est, nam quod ignis calefaciat uel moueatur sursum, habet a natura sua, similiter quod aqua frigefaciat & moueatur deorsum: secundum

A successionem autem, falsum est. mora enim quæ est in motu, non prouenit a mouente, sed ex resistentia mobilis, aut aliunde, nõ enim mora, quam facit ignis calefaciendo aquam prouenit ex calore ignis, sed ob resistentiam aquæ, vt supra ostendimus exponendo secundam hypotesim. Ad 3. Si in uacuo poneret̃ graue, non moueretur, quia deesset illi instrumentũ per quod fieret motus, quod secundum Aristo. est medium plenum; sicut si stupa admoueretur igni, sic tamen, vt inter stupam & ignem esset aliquod exiguum interuallum vacuũ, tunc
B ignis quamuis naturaliter agat, tamen propter vacuum non ageret, sic dicendum est de graui. Aristoteles igitur non ait corpus motum iri in vacuo in instanti, vt quidam putant, sed dicit non motum iri vllo modo, quia, inquit, si moueretur, deberet moueri in instanti, sed hoc est impossibile, ergo non mouebitur. Quod autem adducitur ex 6. Phys. quod omne mobile prius pertrãsit priorem partem spatij quàm posteriorem, verum est de spatio naturali, & pleno, & Aristot. ibi loquitur de magnitudine su
C pra quam fit motus.

Illud autem in hac de vacuo disputatione, diligenter intelligi & memoria teneri volumus; nec Aristotelem, neque nos sentire si esset vacuum, in eo factum iri motum in instanti. Quis enim est tam hebes & tardus ingenio, qui non intelligat in eo quod dicitur, motum localem fieri in instanti, manifestam repugnantiam & contradictionem contineri? Nos igitur cum Aristotele dicimus si vacuum esset, in eo motum nullo modo fieri posse. Atque hoc probamus,
D cum aliis argumentis, tum ea ratione ducẽte ad impossibile, quia si fieret motus, is fieri deberet in instanti, ut supra docuimus; sed hoc est impossibile, ergo illud motum fieri in uacuo, ex quo sequitur hoc, iudicandum est impossibile. Tantum igitur abest vt opinemur, in vacuo motum fore in instanti, ut quia hoc iudicamus perspicuẽ falsũ & impossibile, ex eo tanquam certo & manifesto, id quod forte obscurũ & dubium esse poterat, nẽpe, in uacuo nullũ omnino motũ fieri posse, cõficiamus atq; cõcludamus.

Denique,

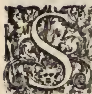
Denique illud etiam hoc loco adij- A ciam, veluti libri huius clausulam; me pro certo habere, eam opinionem; quam de motu qui fit in uacuo, defendi, esse Aristotelis; contrariam vero, ab Aristotel. sententia & doctrina discrepare; eandem quoque ueram esse, mihi quidem ita videri vt cõtrariam, nec absurdè nec improbabiliter defendi posse existimẽ. Eam namque cum alij uiri docti tuendam susceperunt, tum in primis Scotus in 2. Sentent. distinction. 2. quæst. 9. sub finem eius quæstionis, acute probabiliterque defendit. Sed his de Loco expositis, tempus est, vt ad eam quæ de Tempore traditur, doctrinam explicandam, veniamus.

FINIS VNDECIMI LIBRI.

DE TEMPORE, ÆTERNITATE, ET ÆVO

LIBER DVODECIMVS.

EQVITVR vt agamus de tẽpore, qđ est mensura durationis motus, omniũque rerum quæ motui subiicitur. Tres autem sunt durationis mensuræ, tempus, æternitas, æuum, de quibus hoc libro sigillatim disseremus. Sed primùm dicamus de tempore: de quo tractanda sunt hęc. An tempus sit ens aliquod reale, an sit res diuersa a motu: an sit essentiale tempori esse actiuè numerum & mensuram omnium motuum, uel potius esse numerum passiuè, idest motum numeratum & distinctum secundũ priùs & posterius: an propria, & ut uocant, formalis ratio temporis pendeat ab operatione animæ: an tempus sit tantùm subiectiuè in motu cæli, an sit tantum unũ numero tempus: an sit unum nunc in toto tempore. Hæc igitur de tempore physico, de quo agit Aristoteles in 4. lib. Phys. a tex. 87. usque ad finem libri, a nobis in priori parte huius libri explicabũtur. In posteriori autem parte libri naturam ipsius durationis, quæ ualde obscura & occulta ẽ, aperiemus: post, de æternitate, æuo, & tempore discreto, disputabimus. Sed primùm omnium, an tempus sit ens reale, & a motu realiter distinctum, perquiramus.

B *Disputatur contra eos qui putant tempus non esse ens reale; & contra eos qui censent esse ens reale realiter distinctum a motu.*

CAP. I.

QVidã existimant tẽpus non eẽ aliquid reale, sed tãtũ habere eẽ pp imaginationẽ & cogitationẽ animi nostri, ducti illo cõi argumento, quod Aristot. exponit 4. Physi. tex. 88. & C 89. idque sic hẽt. illud non uidetur esse, cuius pars nulla est; temporis aũt nulla pars existit; prçteritũ. n. nõ est sed fuit, futurum aũt non est, sed erit, præsens autẽ non est aliud quàm nunc indiuisibile, qđ non pôt esse pars temporis; nam cum sit indiuisibile, & infinito interuallo superetur a tempore, non potest, aut metiri, aut componere tempus, quod est propriũ partis. Atque hoc illi argumento, putant se tempus e rebus sustulisse. Sed hi contradicunt communi, & quasi naturali existimationi omnium hominũ. Om D nes. n. de tempore, tãquam de re aliqua & sentiunt & loquuntur. Vsurpãt enim & dies & annos, & alias differentias temporis, ueluti aliquid, quod in ipsis rebus inueniatur. Deinde, subuertunt Philosophiam naturalem, quæ cum sit realis scientia, tamen agit de tempore, non solùm uniuersè & generatim, sed etiam speciatim de tẽpore, quod est mensura durationis in omnibus generibus, tam plãtarum, quàm animalium. Præterea, discre-

Argumẽtũ quo probãt quidam tẽpus nõ esse in rebus.

Quinq; rõnibus probatur tempus esse ens reale.

discrepāt à sacris literis, i quibus legim⁹ Deum fecisse luminaria in firmaméto cæli, vt diuiderēt dies & noctes, & essent in signa & tēpora. & alibi. Tuus est dies & tua est nox. & itē, nō est vestrum scire tempora vel mométa, quæ Pater posuit in sua potestate. Postremo, aduersantur rationi. Nā tempus est mensura motus, sed motus est ens reale, ergo etiam tempus. Non enim cōuenit, vt entis realis sit mensura imaginaria. Deinde, si nil aliud est tēpus, q̃ motus numeratus s̃m prius & posterius, habet aūt motus in se prius & posterius quæ possunt distingui, ergo est ens reale. Postremo, aut tempus est ens fictitium; quomodo igitur tractatur in scientia? aut ens rationis, quomodo ergo tractatur in Physica? aut ens reale, quod nos volumus. Adde, quod sublata operatione animę, vna res ē diuturnior, & alia habet breuiorem duratione: una est ante vel prior, altera est post uel posterior, quæ sunt differentiæ temporis.

Soluitur argumētū quo tēpus e rebus tollebatur.

Ratio autem quam afferūt, si quicquā valeret, debuisset etiam mouere eos vt tollerent motū, nam in motu etiam nul la pars eius existit actu simul, sed alia præcessit, alia vero subsequitur. Soluitur autem ratio hoc modo. Aliud est ens permanēs, aliud successiuū: illud ut sit, habere debet aut omnes partes suas, aut aliquas actu existentes, ut patet in homine & statua: hoc autem ut sit, non debet habere aliquam partem permanentem actu, sic enim non esset iam ens successiuum, sed ens permanens. Sed ens successiuum dicitur esse, cum habet partes in continua quadā successione, ita ut prior copuletur cum posteriori per nunc præsens; sicut dicitur generatio ꝑpetua, non quod aliquod generatum sit perpetuū, sed quia successio generatorū unius post alterū, est perpetua, & nunquam interrupta. Dubitare igitur de tempore an sit, accidit his hominibus, qui aut ignorāt, aut nō animaduertūnt tempus esse ens successiuum, non autem permanens: & alio modo ponendam esse existentiam in successiuis quàm in permanentibus.

Opi. eorum qui cēsent tps re distingui à motu

Alij autem e contrario censent, non modo tempus esse aliquid in rebus, sed esse rem quandam diuersam a motu. Nā in motu duo sunt consideranda: Vnum

A est forma illa imperfecta fluens a potentia ad actum, secundum quam definitur motus actus entis in potentia prout in potētia. Alterum est duratio seu mora, quam habet illa forma dum acquiritur, secundum quam distinctam per prius & posterius constituitur tempus. Quoniā igiť talis duratio seu mora, re distinguitur a forma quæ acquiritur, ideo necesse est tempus rem diuersam esse a motu. Præterea, motus mensuratur tempore, ergo tempus re differt a motu. nam si non differret, tempus mensuraretur tempore, oportet autem mensuram esse

B quid diuersum ab his quę mensurantur. Postremo, Arist. reprehendit eos qui aiebant motum cęli esse tēpus, uel quemlibet alium motū: & inquir, nō esse motum, sed aliquid ipsius motus, hoc est, vt ipse planius dicit ī 12. Metaphysicæ esse passionem motus. Quare tempus res diuersa est a motu.

Sed hæc sententia nobis nō probatur, Primo, quia tempus nihil aliud est quā motus numeratus secundum prius & posterius; esse autem numeratum, nō adiūgit aliquam rē ipsi motui: Vnde Arist. 4.

Quatuor argumētis ꝓbatur tēpus re non distingui a motu.

C Phy. tex. 99. inquit, prius & posterius ipsius motus re esse idem cum motu, distingui aūt s̃m esse, hoc est s̃m rationē. Deinde, sumatur vlna qua metimur pannum, quæ ulna est lignū & mensura panni, sed esse mensuram, nō est res diuersa a ligno. Vlna enim per se quidem est lignum, vt autē est signate diuisa per palmos, est vlna seu mensura: sicut igitur se habet mensura ad lignum vlnæ, ita tempus ad motum. Denique, si tempus res est diuersa a motu, aut erit res ꝑmanēs aut successiua; non permanens, ut patet;

D si successiua, nullo mō erit aliud quàm motus. Conuenit. n. ei definitio motus, quæ est esse actum entis in potētia, &c. Adde, quòd si est ens successiuum, habebit suam duratione, & partes priores & posteriores, quocirca mensurabitur a tempore; & sic tempus mensurabitur a tempore.

Argumenta autem illorum, ita soluuntur. Primum quidem hoc modo, motus non est forma imperfecta, sed ēt fluxus illius, vel talis forma prout est fluēs; intrinseca autem duratio illius flux⁹ nō differt

differt re a fluxu,sed tãtum ratione. Ad 2.ita respódemus. Aristoteles uult tempus distingui a motu,non re sed ratione: addit enim tempus motui,esse numeratum secundum prius & posterius. Ad 3. Potest tempus comparari, vel cum motu cuius est accidens & passio; & sic non differt re ab illo,sed tantùm ratione;vel cum alijs motibus; quorum est externa mensura,& ab illis differt re : sicut vlna respectu ligni in quo est,nõ differt ab eo re:respectu autem pãni vel aliorum quę metitur,differt re ab illis.

Explicatur definitio illa temporis, Numerus motus secundum prius, & posterius, & primo loco exponitur illa prima particula Numerus.

CAP. II.

His igitur opinionibus refutatis, aggrediamur ad explicãdam definitionem temporis, quæ traditur 4.Phy.tex.101.his verbis.[Numerus motus secundum prius,& posterius.] Et primùm doceamus qualis numerus sit, deinde cuiusmodi motus, ad extremũ, quid sit illud[prius,& posterius.]

Quidam Latini interpretes faciũt triplicem numerum . Vnum quo numeramus,vt ternarium, vel binarium;alterũ, qui est res numerata, vt duo oculi ; uel quinque digiti;tertium,qui numerat,& hunc aiunt esse intellectum.Sed hic postremus numerus olet nescio q̃d Platonicũ potius,q̃ Aristotelicũ.Nã Aris.1.li. de Anima reprehẽdit Xenocratẽ,qui definiebat animã eẽ numerum. Inter duos aũt priores numeros, multũ differt.Prior ẽ abstractus a rebus , sola cogitatione cohærẽs:posterior aũt est cõiũctus cũ rebus:ille percipitur tantum intelligẽtia, hic potest etiam sub sensum cadere: ille est mathematicus,hic physicus:ille pertinet ad categoriã Quantitatis,hic autẽ ad diuersas categorias pro varietate rerum,qui numerantur:ille est accidẽs, &

Discrimen inter numerum coniũctum cũ rebus, & ab ijs adiunctum.

A vnũ ens per se,hic antem,nõ est ens per se,& nonnunquã est substantia, ille non multiplicatur secundum multitudinem eorum,quæ numerantur, hic secundum varietatẽ rerũ quæ mensurantur , multiplicatur.Tẽpus igitur dr̃ numerus,nõ ille prior,sed hic posterior. Tempus.n.est quidpiã continuũ,coniunctũ cũ motu & ens naturale;ex quo fit,vt tẽpus non debeat reponi in quãtitate discreta ubi est numerus,sed in quãtitate cõtinua. Tempus.n. ſm rẽ est motus,qui est cõtinuus; participat tamẽ aliqua ratione discretæ quãtitatis quatenus numeratur secundũ

B prius & posterius. Caussa uero pp quã tempus dicitur numerus,est quia tẽpus est mensura , ratio autem mensuræ primùm cõuenit numero seu unitati,& pp hanc accommodatur etiam alijs rebus , ut ait Arist.10.Metaphysicæ tex. 2.& 3.

Verùm , quia cum dicitur tẽpus esse numerus motus, potest id bifariã intelligi;uel actiuẽ,vt sensus sit,tẽpus esse numerum quo numeramus motũ;uel passiuẽ , videlicet tempus esse motum numeratum;ideo dissensio est inter Auerroem, quem sequuntur Latini , & inter

An tẽpus sit numerus quo numeramus an qui numeratur.

Opi. Auer.

C Alexandrũ,quẽ sequũtur Themistius,& Simplicius. Auerroes enim 4.Phy.cõm. 102.&103.vult illud[Numerus motus.] legendũ esse actiuẽ,est enim tempori essentiale mensurare motũ.Nam si debuisset legi passiuẽ,non fuisset positum,tempus est numerus motus numeratus.Præterea,Arist.postquàm tradidit definitionem temporis,probat tẽpus esse numerum motus sic ; id quo metimur plus & minus,est numerus ; sed tempore metimur plurem,& minorẽ motum,ergo tẽpus est numerus. Hæc probatio uim & robur habet,si numerus sumatur actiuẽ.

D Sed ego magis assentior Græcis; quo niã Arist.aperte ait tex.102.& 110. tempus esse numerũ,nõ quo numeramꝰ;sed qui numeratur. Præterea,tempus non cognoscitur ex eo , quod numerat alia, sed percipitur ex eo , quod motus numeratur & distinguitur secundum prius & posterius. Amplius , esse mensuram, est quidpiam respectiuum , tempus autem est ens absolutũ,ergo mensurare nõ est essentiale tempori.Ad hæc,tẽpus est passio motus,vt docet Arist.12.Metaph. tex.29.

Opi.Græcorum probabilior.

tex.29.ergo definiri debet per motum, tãquam per subiectum in quo est;at mẽsura non est passio rerum quæ mensurãtur, nec res mensuratæ sunt subiectum mensuræ. Postremo, cum omnis respectus fundetur in aliquo absoluto,& esse mensuram sit quidam respectus, præsuponet utique aliquid absolutum:mẽsurare igitur nõ primo ac essentialiter cõuenit tempori; & sicut ulna non habet quòd sit ulna ex eo, quod mensurat pannum, sed mensurare posterius est & consequitur rationem iam constitutam ipsius ulnæ,ulnæ enim esse constituitur ex eo quod est lignum. quoddam numeratum & distinctum in aliquot partes certæ & definitæ quantitatis;sic etiam mensurare nõ est essentiale tempori,sed passio consequens rationem temporis, ex eo quod est motus numeratus secundũ prius & posterius.

Quod autem aiunt, quidam, tempus & esse numerũ motus actiuè, & passiuè; nam si compararetur cum motu circulari, est numerus passiuè, quoniam est passio illius intrinsecè inhærens ipsi: si autem comparetur cum alijs motibus, est numerus actiuè,quia mensurat illos:vt verum sit,tamen neque satisfacit præsenti dubitationi;non enim quæritur an tempus sit numerus motus actiuè, id enim certum est,sed an hoc sit essentiale tempori, & an sic debeat intelligi definitio tẽporis, neque consentit cum Aristot. doctrina, qui ubicunq; declarat,quomodo tempus sit numerus motus, semper exponit passiuè, ut supra ostendimus:& isti faciunt definitionem temporis vitiosam,nam illud[numerus motus]cum sumi debeat secundum illos actiuè & passiuè respectu diuersorum, ambiguum esset:motus item cum debeat referri partim ad motus circulares,partim ad alios motus, esset nomen æquiuocum & perobscurum.

Argumentis autem Auerrois, facilè est occurrere. Nam cum ait, si deberet intelligi passiuè, nõ debuisse dici(numerus motus)sed (motus numeratus) futile est;hoc enim uocabulum (numerus) seu mensura, tam pro eo, quo numeramus, quàm pro re numerata uulgo vsurpamus;dicimus enim quempiã comedis **A** se modium tritici, aut libram carnis,aut bibisse doliũ vini,hoc est comedisse triticum numeratum modio,& uinum mensuratum dolio; sic tempus est numerus motus,idest motus discretus & numeratus secundum prius & posterius. Probatio autem Aristotelis, non est a priori, sed a posteriori. quod indicat illud uerbum (signũ)demonstratio enim a signo, est a posteriori;atq; vis probationis Aristotelis est in hoc;si enim per tẽpus metimur alios motus, hoc est signũ, ipsum tempus esse aliquid definitum & mensuratum;uelut si per ulnam metimur pan **B** num,signum est, ulnam esse lignum aliquod diuisum & distinctũ in certas partes. Est igitur tempus numerus motus, nam mensura debet esse eiusdem generis cum his quæ mẽsurantur, si ergo motus mensuratur tempore, oportet tempus esse quoque motum numeratum,ut est apud Arist.4. Phys.tex.113.& 10.Metaphysicæ loco supradicto.

C

Non esse addendum in definitione temporis ipsum eße numerum motus & quietis.

CAP. III.

HInc apparet, eos qui putarunt in definitione temporis addendum esse[numerus motus, & quietis] fuit autẽ uetus hæc opinio, ut pote quã Alexander(referẽte Simplicio)commemorat,atq; refellit, dupliciter fuisse deceptos.Primo,quia illud [numerus motus]sumebant actiuè, quasi tempori es **D** sentiale esset mensurare,& quia non solum motus,sed etiam quies mensuratur a tempore,ideo putabant nomen etiam quietis exprimendum esse in definitione temporis. Sed, ut Alexander inquit, & nos supra ostendimus,mensurare accidit tempori, substantia autem eius consistit in eo quod est habere prius & posterius mensuratum cum successione, quod propriè non conuenit quieti:alioquin quies esset motus;ideo tempus nõ est in quiete sicut est in motu. Deinde, quamuis esset tempori essentiale mensurare,

Quies non debet adiũgi in definitione temporis.

surare, tamen quia quies non per se primo, sed, vt inquit Aristoteles, tātùm per accidens mēsuratur a tpe, hoc etiam nomine non debuisset poni in definitione eius. Quod enim est per accidens, nō ingreditur definitionem rei. Vnde, neque in definitione uisus ponuntur tenebræ, sed definitur visus facultas percipiēdi lumen, & colores.

Quo pacto tempus per accidēs mēsuret quietem.

Quomodo autem tempus mensuret quietem, sic debet intelligi. Primò, tempus mensurat quietem, uel quia sicut rectum per se quidem est mēsura recti, q̄d est illi cōgruens, per accidens autem obliqui, quatenus obliquum non est rectū, sed discrepans ab eo: sic tempus cum sit ens successiuum, per se quidem est mēsura motus qui habet successionē; per accidēs autem quietis, quatenus est priuatio motus, dicitur enim aliquid tanto tēpore quieuisse, quia tanto tempore non est motum, & quia tanto tempore moueri poterat; uel quia quies unius corporis, semper est cum motu alterius qui per se mensuratur a tempore, per accidens aut quies coexistēs illi. Vel quies dicitur mēsurari per accidens, quia id quod per se mensuratur, debet habere has conditiones, vt sit eiusdem generis cum mēsura, idest qualem habet mensura quantitatem, talem habeat mensuratum: deinde, ut possit contineri vel circunscribi a mensura, & sic motus per se mensuratur a tempore, nam omnis motus circunscribitur terminis ipsius temporis, quocunque enim motu potest sumi tempus maius: deinde, motus habet quantitatem successiuam sicut tempus, quare est homogeneum illi; quies autem per se non mensuratur a tempore, quia deest illi secunda conditio; non enim habet quantitatem successiuam sicut tempus, sed tantum per accidens quoniā habet priorem conditionem; nimirum quia continetur finibus temporis.

An esse rerum generabiliū mēsuretur tēpore.

Pari ratione existimādum est, esse substātiale rerum generabilium & corruptibilium mensurari a tempore. Nam quāuis sit indiuisibile, & totum simul carēs oī successione, tamen quia incipit & desinit, & cōtinetur à tpe, estq; perpetuo cō iunctum cū accidentarijs mutationibus, per quas & producitur & corrumpitur, mensurari dēt à tpe. Nō igitur assentior Scoto, qui vult tale esse rerū corruptibiliū mēsurari æuo; neq; Herueo qui in 4. Quodlibeto. q. 12. inquit hmōi esse non mēsurari tpe, quia est indiuisibile carēs successione, quā hēt tps, mensuratum autem dēt esse homogeneum mēsuræ suæ; nec mēsurari æuo, quia hēt principium & finē: sed mensurarī, inquit, nūc tpis discreti, q̄d est mensura operationū Angelorū; quid sit autem hoc tps discretum infra explicatur. Sed rō Heruei tantum concludit hoc (esse) non mensurari tpe per se primò sicut motum, quod nos & spōte cōcedimus. Rectius igitur D. Thomas 1. par. q. 10. ar. 4 in responsione ad 3. & Durandus 2. sent. dist. 2. q. 6. uoluut tēpus esse mensuram cōe motui quieti & esse rerum generabilium; q̄d ualde congruit cū his q̄ scribit Aristoteles 4. Phy. tex. 120. dicens quæcunque terminātur a tempore, & aliquādo sunt & aliquādo non sunt, mēsurari ab eo. Itaque solum res æternas & impossibiles excludit a tēpore: res autē omnes generabiles subiicit tēpori, uerū his de rebus plura dicturi sumus infra cū de æuo disputabimus.

An rō temporis pendeat ex operatione animæ.

Sed dicet quispiā, si tēpus ē numerus, numerus aūt nō existit sine actione aīæ, q̄m numerare ,pprīū munus est animę rationalis, tēpus igitur existit in anima, quare uel erit res fictitia, uel ens rōnis. Respondeo, duo consideranda esse in tēpore: Vnū materiale, quod est motus: Alterum formale, quod est esse numeratū secundum prius & posterius. Motus quidem secūdum partium successionē actu est extra animam; dupliciter autē depēdet ab anima: primum effectiuè, quatenus omnes alij motus dependent a motu cæli, hic autē ab Intelligentia, quæ a Peripateticis uocatur Anima cæli. Platonici etiā animā Mundi, aiunt esse fontem omnium motuū. Deinde depēdet etiam ab anima, quatenus de ipso motu nihil est actu pręter idiuisibile quoddā. Nam alia pars præteriit, alia futura ē, simul autē totus motus actu existere nō potest nisi per actionem animæ, quæ totū motum simul actu apprehendit, considerās priores partes atq; posteriores, easq; conferens inter se. Tempus igitur cum sit re idem atque motus, materialiter

ter quidē sūptum, eodē mō pēdebit & nō pēdebit ab aīa atq; motus: & quéadmodū nemo dicet motū esse ens rōnis, pp aliquam eius dependentiam ab aīa; ita neq; de tempore id cēseri & affirmari dēt. Formale autem ipsius tēporis necessario eget opera intellectus; nam siue quidditas temporis sit esse numeratum ſm prius & posterius, cum nihil sit uel actu numeratum, vel potentia numerabile, nisi in ordine ad numerantem, qui est animus hominis, necessariò tēpus includet respectum ad animam, siue etiā rō temporis in eo consistat, ut sit mēsura motuum, idem quoq; eueniet. Nā rō mensurę, actu non conuenit alicui nisi ex operatione animæ: ergo quāuis extra animā unaquæq; res habeat suā durationē, alia quidē longiorem alia breuiorē (quomodo potest dici etiam esse in tempore) tamen eiusmodi duratio non pōt esse numerata & distincta ſm prius & posterius, neque potest adhiberi tanquam mensura ad metiendos motus (in quo tamen propria temporis ratio formaliter consistit) sine operatione animæ.

Atque hoc quidem, exemplo uel similitudine ulnæ ligneæ illustrari pōt. lignum.n. ulnæ per se habet quantitatem v.g. quatuor palmorum, sed designatio & distinctio illorum palmorum, adhibitio item illius ligni ad metiendum pannum uel aliud quidpiam, fit opera, & industria hominis; similiter de tempore sentiendum est. Talis autem dependentia temporis ab anima, nō arguit ipsum esse uel figmētum, uel ens rationis. nam quod anima numerat in motu, nō fingit ipsa sibi, sed in ipso motu reperit: quemadmodum uidere est in exemplo ulnæ. Similis āt dependentia ab anima reperitur in relatione, in numero, & in cūctis rebus uniuersalibus, in quibus scientiæ uersantur. Hoc.n. discrimen est, auctore Auerroe 88. comm. 4. Phys. inter ens incompletum, cuiusmodi est tempus, & ens completum uti est homo & lapis, quòd illud accipit suum complementū per operationem animæ, hoc autem minime. Quàm sit uera & consentiens doctrinæ Aristotelis hæc solutio, uidere licet tum apud Arist. 4. Phy. tex. 131. tum apud Græcos interpretes in expositione illius tex. ut Themistium, Simplicium, & quos ibi refert Simplic. & apud D. Tho. ibidem, apud Auerr. autem 4. Physic. 88. comm. & 109. & 131. Sed quomodo tempus sit numerus, satis explicatum sit, sequitur ut duas alias definitionis particulas, breuiter exponamus.

Declarātur duæ aliæ particulæ definitionis, nimirum Motus & secundum prius & posterius.

CAP. IIII.

An tempus sit numerus solius motus cęlestis an cuiusuis motus.

Deinceps uidendum est, cuiusnam motus sit tempus numerus. Tēpus præcipue ē in motu cęli, qm̄. is est primus, & cā aliorum omnium; & minimus. i. uelocissimus, præsertim primi mobilis; & certissimus, & maxime uniformis, & notissimus omnibus, & vniuersalis apud omnes. In triplici autem motu cęlesti præcipuè cōsistit tempus; primū in motu primi mobilis, per quem sol facit dies & noctes. Deinde, in motu proprio solis, per quem cōstituit annos. Postea in motu lunæ, ex quo numeratur mensis: cæterorum autem Planetarum motibus, quoniam non sunt omnes manifesti uulgo, non assignatur ratio temporis. Atque hoc tempore, quod est in motu cæli, utuntur omnes gentes, & cōtinentur durationes rerum sublunariū; & de eo præcipuè loquunē Philosophi; in aliis autem motibus, qualescunq; fuerint, licet minus principaliter, tamen ēt reperitur ratio temporis. Nam tempus est motus numeratus secundum prius & posterius, omnis autem motus habet prius, & posterius, quare in omni motu inest rō temporis: Deinde, Ari. inquit ēt si fuerimus in tenebris, neq; moueamur corpore extrinsecus ullo motu physico, sed tm̄ animo agitemus aliquid, ex sola cogitationū duratione, & successione ſm prius & posterius, sentiri, & deprehēdi a nobis tempus. Experientia item hoc docet. Adhibemus.n. uaria genera horologiorum, ut motibus eorū utamur pro tēpore ad metiēdas actiones nostras. Præterea, si fingamus tolli motū cæli, & remanere

manere motus aliquorum corporum; nihilominus tunc motus vnius corporis comparatus alijs, erit aut velocior, aut minus velox, aut æq; uelox. Omnis aũt velocitas mensuratur tempore. Quare tunc etiam tempus esset. Tempus igitur definitur esse numerus motus, non modo cœlestis, sed cuiusuis motus.

At sit unũ tempus apud omnes.

Verum dicet aliquis, si tempus reperitur in quodlibet motu: ergo erũt multa tempora simul, quod videtur Aristoteles habere pro absurdo, affirmans vnũ tantummodo tempus esse apud omnes. Respondeo, tempus materialiter quidẽ multiplicari, sicut multiplicaꝰ motus; formaliter autẽ minimẽ. Nam si simul fiat augmentatio, & alteratio, quamuis isti motus per se differant genere, tamẽ dicuntur esse in eodem tempore, quatenus nõ differunt secundum differentias temporis. Quod Aristoteles declarat exemplo numeri, denarius enim hominum, & equorũ, per se quidem formaliter idem est, nõ enim differunt decem equi a decem hominibus, vt decẽ sunt; materialiter autem secundũ res numeratas differunt: sic tempus dicitur esse vnum apud omnes, quia ratio & præteriti & futuri & præsentis, eadem est in motu, quamquã motus, qui subsunt his differentijs non sint ijdem, sicut ternarius per se quidem idem est vbique, & apud omnes gentes, res autem, quæ numerãtur, non sunt eædem. Ergo formales differentiæ temporis, sunt præteritum, præsens, futurum, & quæ his differentijs distinguuntur, ea differunt tempore formaliter: quæcunque autem sunt sub vna ratione temporis illarum trium, ea licèt inter se plurimum differant, non tamen distinguũtur tempore, nisi materialiter. Tempus igitur vnum est formaliter & specificè, at materialiter & numericè est multiplex.

Quod autem aiũt quidam latini Philosophi, tẽpus unũ numero esse, quoniã aiunt tempus subiectiuè tantum cõsistere in motu primi mobilis, qui est vnus apud omnes; multis de caussis falsũ est. Primò, quia ratio temporis nõ tantùm est in motu vnius cæli, sed ẽ in motu primi mobilis, & in motu proprio solis, & in motu lunæ, quare tametsi demus tẽpus subiectiuè non esse nisi in motus cæli, non tamen ex eo confici potest, esse tãtummodo vnum numero tempus: Deinde, tẽpus subiectiuè est ĩ omni motu, vt antea diximꝰ. Præterea, ipsi volũt tempus esse unum numero simpliciter, & omnimodo. Aristoteles autem uult esse unum tãtùm formaliter; uariari autem materialiter, sicut patet in numero ternario, sic enim uult Arist. tempus esse unum, sicut ternarius est unus: neq; Arist. ad ostẽdendam unitatem temporis unquã confugit ad motũ primi cæli, sed semper ait unitatem temporis esse similem unitati numeri: cõstat autem ternarium formaliter esse unũ, materialiter autem multiplicari ratione rerum numeratarum; sic etiã ratio temporis una est formaliter apud omnes: sunt autem multa tẽpora materialiter, quoniã sunt multi motus, in quorũ vnoquoq; inest ratio temporis. Si autem tempus ponitur in motu cæli, hoc non est, quia in eo tm̃ sit tempus; sed quia est ĩ eo principaliter, ꝓpter caussas initio huius capitis expositas. Hæc indigent magna consideratione. Etenim, hoc quod diximus, a paucis latinorum interpretum animaduersum fuit. Græci autẽ in hac quęstione declarãda uehemẽter laborãt. Themistius quidem reliquit insolutam. Simplicius uero & Iamblicus ad eam dissoluendam utuntur decretis Platonis de Idea temporis. Nobis ad eam dissoluendã facultatẽ, & quasi lucẽ præbuit tex. 132. & 134 quarti libri Physic. Arist. qui si considerentur attentè, continent apertè hanc eandem solutionem.

Nota hoc.

Sed uideamus, quid sit illud [prius & posterius] quod ponitur in definitione temporis. Prius & posterius, uel sumũtur abstractè pro nudo respectu prioritatis & posterioritatis; uel cõcretè pro partibus motus habẽtibus talẽ respectũ, & sic sumuntur hic. Habet autem motus prius & posterius & a magnitudine, & a tpe; a magnitudine quidem, ſm ordinem & situm; a tẽpore autem secundum durationem, motus enim mẽsuratur & a magnitudine & a tpe, a magnitudine quidem secundum longitudinem & extensionẽ, a tpe uero ſm suam durationem. Quòd aũt nõ possit omnis motus secundum

Motus localis diuersa ratione mẽsuratur a magnitudine & a tempore.

dum

dum durationem suam mensurari à magnitudine, sed à tēpore; Hinc patet. Primò, quia duratio alterationis, cum talis motus non fiat super magnitudinē, non potest mensurari ab ea. Deinde, sint duę magnitudines æquales, super quas fiant duo motus locales, unus in duab⁹ horis, alter in una: inæqualis duratio istorum motuum, non potest attendi penes magnitudines super quas fiunt, cum sint æquales inter se, sed necessario referri debet ad tempus. Similiter sint duæ magnitudines inæquales; minorē transeat mobile in una hora, maiorem aūt pari tempore transeat alterum mobile; Isti duo motus habent æqualem durationē, cum tamen fiant super inæquales magnitudines; mensura igitur durationis horum motuum, non est magnitudo, sed tēpus: prius igitur & posterius, quę in motu cōstituunt rationem temporis, non attenduntur penes extensionem mobilis vel spatij, sed penes durationem successionis.

An sit unū & idem, Nunc, ī toto tēpore.

Quod autem Aristoteles uidetur dicere, & à multis affirmari solet, idem esse (Nunc) in toto tempore, simpliciter quidem falsum est: nam cum tempus sit successiuum, nihil illius potest diu esse permanēs, & cum ipsum nunc non sit nisi in partibus temporis uel terminando, vel continuando, vel diuidendo ipsas, sicut partes temporis, neque sunt eædem, neque permanentes, ita ipsum nunc. Si igitur dicitur esse idem (Nunc) dupliciter debet intelligi, uel quia ratio ipsius (nunc) quæ est esse præsens, semper est eadem, quanquam uarietur prout est in diuersis partibus temporis. Nam aliud est nunc in præsenti, aliud in futuro. Atque hæc uidetur esse Aristot. sententia, ut patet consideranti text. 102. & 104. & quæ scribunt Græci explanātes illos textus; uel sicut Mathematici imaginantur lineam fieri ex fluxu puncti, in qua generatione lineæ, idem punctum manet cōtinenter fluēs, sic imaginamur, nūc, fluēs facere tempus; secūdum quam imaginationem, uidetur manere idem nunc; id quod Aristoteles declarat exemplo mobilis: nam sicut se habet tempus ad motum, sic nunc ad mobile, ergo à commu-

A tata proportione, sicut mobile ad motum ita nunc ad tempus; quare sicut manet idem mobile in toto motu, iamē aliter, atque aliter se se habens, ita cogitandum est manere idem nunc in tote tempore aliter & aliter se habens: hoc etiam modo præsentem difficultatē soluit D. Thom. 1. par. q. 10. arti. 4. in responsione ad secundum.

Atque hæc ferè sunt quæ de tempore à Physico doceri & cognosci debent. Verum, libet hoc loco, angustos Physiologiæ fines transire, & in amplissimis Meta-
B physicæ, ac Theologiæ spatijs aliquantulum excurrere, tresque tractare quæstiones in primis nobiles & graues. Vnam, de duratione: Alterā, de æternitate: Tertiam de æuo; quarū est difficilis quidem explicatio, sed utilis & iucūda cognitio. Etenim tres sunt mensuræ durationis, tempus, æternitas, æuum. Vel enim duratio habet principium & finem, qualem durationem cernimus in rebus sublunaribus; eius autem durationis mensura tēpus est; nam licèt tempus dicatur esse mensura motus, intelligendum tamen
C est, id quod in motu metitur tempus, nō esse aliud, quàm moram & durationem motus. Vel duratio caret principio & fine, quā durationem metitur æternitas; Vel denique habet initium, sed caret fine, quod genus durationis, Deus tribuit Angelis, cælis, animis nostris, & materiæ primæ; atque huiusmodi durationis mēsuram Theologi appellant Aeuum. Cū igitur de tempore iam dictum sit, deinceps de æternitate & æuo dicendum est. Sed ante hęc agēdum est de duratione,
D sine cuius cognitione, reliqua duo, nec commode tractari, nec plenè planeque possent intelligi.

Quid sit Duratio.

C A P. V.

De duratione explicādum est, qd̄, & quotuplex sit: ut & natura Durationis, & uarietas ei⁹ cognoscatur. quid autem sit duratio, præmissis ac

declaratis nonnullis propositionibus, facilius intelligetur.

Prima propositio. Duratio habet in se certam aliquam rationem quātitatis: hoc ita probatur. Duratio est mensurabilis uel tempore, uel æuo, uel æternitate; sed esse mensuram & mēsurabile, est affectio quātitatis, ipsi quidem per se cōueniēs, propter ipsam autem aliis omnibus in quib' illa affectio reperitur; ergo in duratione necesse est reperiri rationē aliquam quantitatis. De minori non est dubitandum, cum Aristoteles in 10. lib. Metaphy. tex. 2. scribat rationem mensuræ propriè conuenire quantitati, eamq; a quantitate transferri ad alia, quibuscunque accommodatur; mensuram em̄ id esse, quo quātum quidq; sit, cognosci tur. Sed quātitas quintuplex est; vna magnitudinis, altera multitudinis, tertia pōderis, quarta pfectionis, quinta durationis: quibus sextam addūt aliqui, nimirū quantitatem intēsionis, quam cernimus in qualitate suscipiente magis & minus; quæritur enim quantus sit calor uel candor, & responderi solet, esse ut quatuor, uel ut sex, uel ut octo; & quāuis ad exponendam intensionem qualitatis, consueuerint Philosophi vsurpare vocabula magnitudinis & numeri, cuiusmodi sūt magna uel parua intensio, & dicitur qualitas intēsa ut duo, uel ut quatuor: nemo tamen est, qui non uideat longe diuersā esse rationē quantitatis in qualitatis intensione, quam uel in extensione magnitudinis, uel in multiplicatione numeri. Alii reducunt quantitatem intensionis (nec meo iudicio inepte) ad quātitatem perfectionis; facientes duplicem perfectionem rei, unam secūdum essentiam, quæ in eadem specie nō augetur aut minuitur: alteram secundum esse & secundum vim agendi, quæ in nonnullis rebus suscipit magis & minus: ergo ad quātitatem pfectionis huius posterioris modi, reducatur nunc quantitas intensionis, & quantitas (vt ita loquar) actiuitatis. Si qs autem contendat hæc inuicem disiungere ac separare, cum hoc ego non magnopere pugnabo.

Quintuplex uel sexcuplex quātitas.

2. Propositio. Duratio rei est diuersum aliqd ab essentia rei. Tria sunt, quæ in qualibet re, magna inter se cognatione atque connexione iuncta inueniunt; essentia rei, existētia eius, & duratio: prima secundum rōnem & ordinem naturæ, est essentia; secundum hanc proximū locum tenet existentia; vltimū duratio; nam sicut essentiam præsupponit existētia, sic hanc præsupponit duratio; ex cuius cum aliis duabus cōparatione, quid ipsa duratio sit, clari' dispici poterit. Ac id quidem quod in hac secunda propositione dicitur, durationē rei distingui ab eius essentia, facile est ostendere verū esse. Etenim, duratio nō potest intelligi sine existentia, sine qua tamē essentia pōt animo concipi & definiri: ipsum nāque qđ quid est, abstractum est ab esse & nō esse, cum ipsum per se sit necessarium atque immutabile, qualis nō est existētia. Deinde, essentia nō suscipit magis & minus, nō enim est in eadem specie maior aut minor: duratio autem suscipit magis & minus, & non mutata essentia potest res maiorem uel minorē accipere durationē. Ad hæc, possunt esse duæ res einsdem essentiæ, diuersæ tamen durationis, ut homines qui sunt eiusdē essentiæ, pp uarietatem tamen climatū tēperamentorum, aliarumq; rerum, variam habent durationem; nōnunquam etiam contra accidit, quæ diuersam essentiam habent, ea simili duratione teneri, vt omnes Angeli pari duratione sunt præditi, qui tamen aut omnes, aut certè multi diuersam habēt naturā: nō est alia duratio cæli q̄ Angeli, essentia verò lōge diuersa ē.

Probatur durationē esse aliud quidpiam quā essentiam rei.

3. Propositio. Duratio re non differt ab existentia Hoc probatur, primò, quia idem est quærere quandiu duret res aliqua, qđ quærere quādiu res illa existat; & idem est dicere rem aliquā esse breuis aut longæ durationis, quod esse lōgæ aut breuis existentiæ. Postea; quemadmodū se habet extensio quātitatis ad quantitatem, & intēsio qualitatis ad qualitatem; ita se hēt duratio existentiæ rei ad ipsam existentiam; cum duratio sit quasi extensio quædā (quod paulo infra docebimus) ipsius existentiæ; sed nec extensio quātitatis re differt a q̄titate, nec intēsio qualitatis a qualitate; ergo pari rōne duratio

Duratio re non distinguitur ab existentia rei.

tio re nō differt ab existētia. Præterea, si duratio v.g. equi res diuersa est ab existētia equi, ergo duratio & existētia sūt duæ res: vocetur igitur existētia A. & duratio uocetur B. quæro cū B. sit res quędā, ergo existit & durat, neq; n. hæc duo ab ulla re separari possunt; uel igitur duratio ipsius B. est res diuersa ab eius existentia, uel nō est diuersa; si nō est res diuersa, ergo similiter à principio dicere oportuit ipsū B. quæ erat duratio equi, re nō distingui ab ipso A. quæ erat existētia equi, & ita obtinebimus quod uolumus: sin aūt est res diuersa, quǭ de ipso B. quæsitū est, idē quæri pōt de duratione ipsius B, & de aliis deinceps, quare necesse esset nusquam consistere, sed procedere in infinitum. Postremò, si existētia & duratio sunt duę res inter se diuersę; ergo nullā video caussam cur nō posset Deus si uellet, eas inuicem disiunctas & separatas seorsim uel producere, uel iā simul productas separatim cōseruare: ponamus igitur hoc factum esse e Deo, ex qua positione nullū sequi debet impossibile, quia possibili posito in actu, nullū sequi debet impossibile, sed huiusmodi positio manifestā inuoluit contradictio nem; hinc. n. efficeretur, rem aliquam durare in mundo, & tamen eam non existere: & contra, rem aliquam existere, carentem omni duratione, quod fieri nō pōt: quamobrē illud perspicuè falsum est; nimirum durationem re distingui ab existentia, ex quo tāquam fonte, hæc manāt incommoda.

Quō duratio distinguatur ab existentia.

4. Propositio. Duratio secundum rationē distinguitur ab existentia. Etenim rō existentię in eo tm̄ est ut res sit extra causas suas, & vt actu sit in modo: hoc. n. significat existere, extra caussas eē, & actu esse, quanto autem tempore sit res hoc est uel lōgo, uel breui tempore, non includitur in ratione existentiæ. Duratio autem significat quātitatem seu extēsionem ipsius existentiæ, ac uelut quandam eius morā: ut sicut se habet extēsio ad quantitatem, & intensio ad qualitatē, ita se habere uideatur duratio ad existentiam. Videtur enim duratio habere in se ordinem ad tempus, uel alias mensuras durationis: ex quo fit ut proprię in duratione dicatur longum & breue, finitum vel infinitum. Deinde, cū existere idē sit qd̄ actu esse i rebus, hoc aūt æqualiter sit in omnibus quæ actu sunt, non potest existentia suscipere magis & minus, neq; enim existentia substātialis vnius hominis magis est vel maior ē existētia, q̄ alius cuiusuis hoīs existētia: Duratio vero suscipit magis & minus, augetur & minuitur; non. n. si quilibet hō æqualiter actu est atq; alius cuiuis hominū, etiam omnes homines æqualiter perdurant, sed est aliorum longior, & aliorū breuior duratio. Postremo, caussa existētię sola est forma; Aristoteles enim tā in 2. lib. de Anima tex. 36. quàm in 5. li. Metaph. tex. 15. docet formam esse caussam eius existentiæ ac eius esse quod hēt res qualibet, quod. n. res actu sit soli formæ tanquā principio intrinseco acceptū ferri dēt, vt ostēdit Arist. 2. lib. Phy. tex. 11. Duratio aūt rei, vel non prouenit ex forma, vel multo magis ex bona dispositione materiæ, ex remotione item contrariorum, & ex adiunctione rerum conuenientium, quę rē tuētur atq; conseruant. pspicuū igit est Durationē, saltē rōne, distingui ab existentia. Posset igitur duratio (vt ex iis quæ dicta sunt aliquā eius definitionem conficiamus) ad hunc modum describi. [Duratio est quantitas seu extensio seu mora quædam ipsius existetiæ.] Sed quid, si res aliqua vno tantum instāti existeret? nunquid eiusmodi res non haberet durationem? haberet sanè aliquo modo durationem, sed non proprie, quippe cum duratio videatur esse productio quædam & cōtinuatio & permanētia eius esse quod per productionē acceptum est, in esse aūt, quod uno tantum momēto manet, nec potest intelligi productio siue prolongatio eius, nec continuatio, nec etiam conseruatio. Ex hac aūt descriptione vel potius notione durationis, duo licet colligere. Vnū est, etsi quidditati rei, vt est quidditas, cōueniat mēsura perfectionis, siquidem una quæq; quidditas habet definitam perfectionem essentialem, alia quidem maiorem & alia minorē; duæ enim quidditates quę parē pfectionē essētialē habeāt, esse non possunt; sicut nec duæ spēs numeri habētes æquales unitates, Mēsura

Descriptio Durationis.

tamen durationis non potest conuenire quidditati, vt quidditas est: non enim duratio ulla cõuenit quidditati, nisi ꝓpter eius existentiam, si igitur à quidditate se pares existẽtiam, nulla prorsus durationis ratio cõueniet quidditati. quare inconsiderate faciunt nonnulli: qui etiam ipsis quidditatibus accomodant nescio quas mẽsuras durationis, nempe uel æternitatem, vel æuũ, uel tempus discretum, uel aliud quidpiam. Alterum est, durationem non distingui secundum rẽ ab essentia rei; nam si duratio re nõ differt ab existentia (vt paulo ante ostendimus) existentiã autem re nõ distingui ab essentia demonstratum est à nobis in sexto libro huius operis, relinquitur durationem etiam re nõ distingui ab essẽtia. Verum Thomistæ qui realiter distinguunt existentiam ab essentia, realiter etiam distinguerẽt durationẽ ab essentia. Sed quid est duratio, hactenus dictum sit.

De varietate durationis, quæ nascitur ex uarietate ipsius existentiæ.

C A P. VI.

Varietas durationis

QVotuplex sit duratio, paucis nũc exponendũ est. Ac cum duratio sit quãtitas, seu extensio ipsius existẽtiæ, uarietas durationis spectari potest, tum ex parte existentiæ, tum ex parte quantitatis & extensionis, quæ est in existẽtia. Ex parte existentiæ, multiplex oritur uarietas. primũ ènim existentia alia est per se, vt substãtiæ; alia in alio, ut accidẽtis absoluti; alia ĩ alio & ad aliud, ut accidentis relatiui, addunt nonnulli existentiam cum alio, ut materiæ & formæ, nam materia nõ existit nisi cum forma, nec forma nisi cum materia; neutra enim, aut existit per se, quia non est substantia completa, aut in alio tãquam in subiecto, quia non est accidens. adiungi posset alius modus existẽdi, nimirũ per se existere simul & in alio, siue cum alio existere, qui soli animæ rationali conuenit, quippe quæ ꝑ se dicitur existere quatenus est immaterialis & secundum esse independẽs à corpore, potensque corrupto corpore per se existere: dicitur etiã existere in alio siue cum alio, quatenus est actus corporis & pars hominis: anima enim vnà cum corpore, hominis naturã constituit & complet. Deinde; existẽtia alia est à se extrinsecè & intrinsecè, quæ est propria Dei: qui quoniã est simplex, nõ habet intrinsecè esse à partibus, quoniam aũt est primum ens, nõ habet esse ab alio extrinsecè: alia est à se intrinsecè sed extrinsecè ab alio, ut eẽ Angeli, alia est tam extrinsecè, quàm intrinsecè ab alio, vt hominis & cuiusuis substãtiæ cõpositæ. Harũ autem, prima est indefectibilis omnino, secũda est indefectibilis intrinsece, sed ẽ defectibilis extrinsecè, tertia est defectibilis tam intrinsecè quàm extrinsecè. Præterea, existentia alia est permanens, & alia successiua, quædã. n. res habent esse permanẽs, ut homo & lapis, aliæ verò habẽt esse successiuum, & in fluxu, vt motus & tempus.

Opi. quorũdam negãtium ullã rem, præter Deum, habere eẽ permanens & totũ simul

Sed fuerunt nõnulli (quorum opinionẽ refert, atq; confutat Henricus Quodlibeto quinto quæst. 11.) qui arbitrabantur nullã creaturam habere esse permanens, & totũ simul, id enim esse propriũ Dei, cõmune autem esse omnis creaturæ, habere suam existẽtiam quasi in perpetuo quodam fieri, & in cõtinuo fluxu. hoc autem confirmabãt testimonio D. Augustini, qui declarare uolẽs quomodo creatura in esse pẽdeat à Deo, ponit exẽplum aeris illuminati libr. 8. super Genesim ca. 12. [aer (inquit) præsẽte lumine non est factus lucidus, sed fit lucidus, si enim nõ fieret, sed factus esset lucidus, etiam absente lumine lucidus maneret] ex quo licet colligere, creaturam (secundũ Augustini sentẽtiam) semper fieri, nũquam factam esse à Deo, si enim facta esset, etiam si Deus eam nõ conseruaret, nihilominus tamẽ esse suum tueri, ac retinere posset; at si creatura haberet esse permanens & totum simul, non posset rite dici eam fieri, sed potius iam factam esse: nam in quibus fieri distinguitur à facto esse, ea cum fiunt, partim sunt, partim nõ sunt. quare quæ sunt eiusmodi, ea nõ queunt habere simul totum suum esse. Huc etiam pertinet,

net, id quod Iob de homine ait, q. nunq. in eodē statu permanet. Deinde, esse cu iuslibet creaturæ cōseruatur à Deo, sed conseruatio nō uidetur aliud esse, quam continuata productio ipsius esse, & con seruare rem, dicitur esse continuare pro ductionem eius, quocirca D. Thomas 1. Par. q. 9. art. 2. ait Deum non aliter con-seruare omnes res in esse, q̄ sēper dādo illis esse; relinquitur igitur esse cuiuslibet creaturæ semper dum creatura manet, fieri ac fluere à Deo, ac proinde non esse totum simul. Hæc illi.

Refutatur illa sententia.

B Horum sentētia, non est dissimilis opinioni Heracliti, & aliorum quorundā Philosophorum aientium res omnes cō tinenter labi & fluere, nihilque uel pun cto tēporis, in eodem statu manere, cō-tra quos disputat Aristot. in 4. libr. Metaph. Sed illos redarguere, nō est difficile: nullam enim rem esse permanētem; est contra euidētiam rerum sensibus p se notam secundū quos percipimus quasdam res esse permanentes, & alias fluentes, est contra indicium & sententiā omnium fere Philosophorum, qui probant, & tradūt diuisionem rerum in per C manentes & successiuas. Verum, ut etiā ratione aliqua opinionem illam labefactemus, eā falsam esse ad hunc modum argumentari possumus. Si esse equi non est permanens & totum simul, sed fluēs, & per partes accedens, uel igit priores partes istiusmodi esse, abeūt aduentu po steriorum partium, vel manēt: si abeunt ac pereunt, ergo equus similiter ēt perpetuo interit & gignitur; variata enim existētia, necesse est vnā variari naturam rei secundum generationē & corruptio nē, tum quia res, non est nisi propter e- D xistētiam; tum quia existentia re nō differt ab essentia; atq; hinc efficeretur nullius creaturæ esse conseruari à Deo; siquidem id conseruari dicitur, quod idē manet aliquādiu; sed nulla pars ipsius esse maneret eadem aliquandiu propter perpetuum fluxum ipsius, esse, ergo nulla pars conseruaretur. sin autem omnes partes ipsius, esse, licēt acquirantur successiuē, simul tamen manent, sicut contingit ī calore, qui per partes & gradus producitur in aqua, hinc primū fieret, ipsum esse, augeri & suscipere magis & minus, & cū esse sit effectus formæ substātialis, nec sit res diuersa ab essentia, omnis etiam forma substātialis omnisq; substātia susciperet magis & minus. Deinde, si priores partes manent, ergo iam illę habēt esse permanēs; & cum illæ sint iam productæ, nec amplius producātur, conseruētur tamen a Deo, necesse est fateri cōseruationem rei non esse (si vere ac propriè loqui volumus) perpetuā & continuatam productionem rei, uel cō tinuatum influxum ipsius esse a Deo in rem quæ conseruatur. Quod si accessionem illam & adiunctionem posteriorū partium ipsius esse ad priores partes, appellare uolunt conseruationem, id sanè est abuti vocabulis; id. n. non est cōseruare ipsum esse rei, sed id potius augere & ampliare; sicut ī productione caloris, adiunctio posteriorum graduum eius ad priores (ponamus. n. nunc exempli gratia intensionem caloris fieri per additionem gradus ad gradum) non uocatur, nec vero est, cōseruatio caloris, sed eius accretio, uel intensio.

Solutio cōtrariorum argumēto rum.

Diuus autem Augustinus, illis uerbis illoq; exēplo, quod paulò superius adduximus, nihil aliud, (quod planè manifestum sit locū illum cōsideranti) significare voluit, quàm creaturas nō solum indigere uirtute & ope Dei dum producuntur, sed tandiu etiam quandiu sunt. Verùm, quia quæ apud nos fiūt, ea videmus pendere ab agente & artifice dum fiūt, postquam autem facta sunt, non amplius opificis opera indigere: arca dū fit, adesse oportet fabrum lignarium, opus est eius arte & opera, vbi perfecta est, nō amplius ab eo pēdet: ne nos simile quid piam cogitaremus de creaturis respectu Dei, ideo dixit creaturas non esse factas sed perpetuò fieri à Deo, nec minus dū sunt, quàm cum fiūt pendere à Deo: his uerbis perpetuā creaturarum à Deo dependentiam significare uolens. Iam uerò, quod ait Iob, hominem nunquā in eodem statu permanere, intelligendum est, non de essentia uel esse hominis, sed de adiūctis eius, hoc est de accidētibus; affectionibus & operationib⁹, præsertim autem de iis, quæ attingunt hominis intellectū & affectum. Porro conseruatio,

non est aliud, quàm permanentia ipsius esse rei dependenter à Deo; dr autem cótinuata productio rei, vt significetur rē non minus pendere à Deo, dum conseruatur, quam cum producebatur; sicut.n. creatura, non pôt accipere esse nisi Deo producente ac ei largiente, ita non potest esse acceptum tueri ac tenere, nisi Deo conseruante. Porro D. Thomas sententiam suam breuiter quidem, sed disertè exposuit 1. par. q. 104. ar. 1. ad quartum, scribens conseruationem, non esse nouam actionem, sed cótinuationem illius primæ, qua dedit esse, quæ continuatio fit sine motu & tēpore. hactenus D. Thom. si igitur illa continuatio, fit sine motu & tempore, non erit in ea prius ac posterius, nec habebit partes successiuè fluentes. Sed reuertamur ad ostendendā varietatem durationis. Quæ dicta sunt de varietate existentię, quoniam ab ipsa non differt secundū rem duratio, ea possunt ad ipsam duratioñē transferri & accommodari. verum aperiamus nunc varietatem durationis propriam, nimirum eam quæ ducitur ex quantitate, uel extēsione ipsius existentiæ.

De varietate durationis, quæ oritur ex quantitate ipsius existentiæ.

C A P. VII.

Triplex species durationis.

QVantitas tribus modis considerari pôt, vel vt oïno infinita carens principio & fine; uel vt oïno finita, habens principiū & finē; vel vt partim finita, & partim infinita, habens principium & carens fine. Sic enim duratio, alia est oïno infinita, qualis est Dei; alia omnino finita, qualis est rerū caducarum & mortalium; alia partim finita, & partim infinita, nimirū habens initiū & carens fine, qualis est Angeli, & animi nostri duratio. Posset ꝑterea fingi quarta species durationis, ea videlicet, quæ careret principio, & haberet finem, ut si Deus equum ab æterno creasset, quem exacta æternitate tandem interire fineret. Verùm huiusmodi duratio, nec est in rebus, nec iam nunc esse posset: an ve

A rò esse potuerit, in dubio est, quæ res tractabitur à nobis in extremo libro huius operis, cum disputabitur an creatura aliqua corruptibilis potuerit esse ab æterno. Hac igitur specie durationis omissa, de illa triplici est agēdum: cuius ultimā speciem, eam dico durationem, quæ habet initium & caret fine, fortasse Peripatetici non admitterent: siquidem uerissimum existimatur ab ipsis illud Axioma, Quicquid incipit esse, necessariò desinet esse; & quicquid æternum est in posterū, id etiam ante, æternum fuisse necesse est. adiunxi, fortasse, propter animū nostrum, quem an de nouo creari, an ab æterno esse sicut cælos & Intelligentias, Aristoteles senserit, olim īter ipsos Aristotelicos controuersum fuit, & adhuc sub iudice lis est. Certè Aristot. 1. lib. de Cælo tex. 100. & 12. lib. Metaph. tex. 39. nō distinguit æuum ab æternitate, & in 1. lib. de Cælo acerrimè oppugnat eiusmodi durationem, quæ carēs principio, finem habeat, aut fine careat, initium habens. Verum de Aristotelis sententia nihil in præsentia decernimus. secundum veritatem autē quam nos fides & Theologia docet, certum & indubitatum esse dēt, supradictas tres durationis species in rebus inueniri, quibus accómodatur triplex ratio mensuræ. Etenim durationis omnino infinitæ, mensura est æternitas: durationis omnino finitæ, mensura est tempus: eius autem quæ partim est finita, & partim infinita, mensura est æuū.

An Peripatetici admitterent durationē aliquā habentem initiū sed carentē fine.

Verùm illud hoc loco admouere, operæ pretium fuerit; cum duo spectari possint in duratione, quantitas nimirum & modus durationis, secundum quem modum alia duratio est permanens & tota simul, & alia est fluens; quantitatem per se cóuenire durationi ea ratione, ut est mensurabilis, modū autem per accidens attinere ad duratioñē qua talis est. Cui rei fidem facit, ꝙ in definitione durationis ponitur quantitas, non autem modus: & duratio, non est mensurabilis ea ratione, ut est fluens uel permanens, sed ea tantùm ratione, vt est quanta: & affectiones durationis sunt finitum & infinitum, longum & breue, quæ manant ex quantitate. His accedit, quòd si duæ

Magis est de ratione durationis ut est mensurabilis, quantitas & extensio eius, quam permanentia vel successio.

res

res habeant eundem modũ durationis; vt si ambæ vel sint permanentes vel successiuæ, habeant autem diuersam quantitatem durationis; vt si vna sit diuturnior, quàm altera, omnes dicent eiusmodi res esse diuersæ durationis, & habere diuersas mensuras; sin autem duarum rerum, quarum una est permanens & altera fluens, sit par & æqualis duratio, eas res omnes appellant eiusdem mensuræ, eademque mensura contineri; vt vel hac re planum fiat, ad efficiendam uarietatem uel similitudinem durationis, plus ualere quantitatem, quàm modum durationis.

Dubitatio an maior uel minor duratio arguat maiorem & minorẽ rei perfectionem.

Sed quæret aliquis, an maior uel minor duratio, arguat maiorem & minorem rei perfectionem. Respondeo; cum tres ordines durationis a nobis fuerint constituti, unus æternitatis, alter æui, tertius tpis: si excessus durationis pertineat ad superiorem ordinem, quemadmodum duratio æternitatis maior est q̃ duratio æui, & hæc quàm duratio tẽporis, proculdubio ex maiori duratione ferè colligitur maior perfectio rei; constat enim rem æternam perfectiorem esse rebus æuiternis; & has, rebus temporalib. Atque huius rei caussam esse reor, quòd talis uarietas durationis nascitur ex varietate naturæ, ac perfectionis essentialis; addidi illud (fere) propter materiam primam, cælos, & animum nostrum, quę res mensurantur æuo: materia tamẽ imperfectior est composito naturali; & animus noster imperfectior est homine, vt potè cuius est pars; & cælos multi putãt (q̃ per se non sint animati) ignobiliores esse rebus animatis tẽporalibus & mortalibus, nisi fortè, quod supra dictum est, contendat aliquis uerissimum esse, adiũctis duabus conditionibus, ut nimirum sint substantiæ cõpletæ, & sint cætera paria, & ut in eodẽ, & secundum idem comparatio fiat. Maior aũt & minor duratio, in iis, quæ sunt eiusdem ordinis, non uariant perfectionẽ rei, secũdum magis & minus; alioquin metalla, quæ diuturnioris sunt durationis, nobiliora essent homine; & cũ omnes Angeli sint pares duratione, pares itidem essent perfectione

A *De æternitate, & primum de uarijs significationibus huius vocis (Aeternum.)*

CAP. VIII.

QVoniã de duratione diximus, cõsequẽs ẽ, vt de mẽsuris durationis agamus. Voco aũt mensuras durationis, æternitatẽ, æuum, & tempus; in quibus quia æternitas principẽ locũ tenet, de ea primo loco differendũ est. Ac primum quidem uideamus quàm va- B ria, & multiplex sit huius uocis, (æternitas) uel (æternũ) significatio: deinde, q̃d sit æternitas: ad extremum, an ratio mẽsuræ conueniat æternitati.

Septẽ significationes, & acceptiones huius uocis, æternum.

Septem reperio apud scriptores præsertim sacros, huius uocis [Aeternum] significationes. Primo. n. [Aeternũ] significat, id q̃d initio & fine durationis caret, & hẽt esse omnino immutabile, & hęc ẽ princeps, propria, & germana huius uocabuli acceptio soli Deo cõueniũt. 2. Æternũ significat, id q̃d est inseparabile ab aliqua re, siue ea res sit æterna, siue non, C ei necessario ac semper conueniens; sic hoiem esse participem rõnis, capacem disciplinæ, aptũ ad ridendũ, dicitur æternũ esse; & hmõi propositiones, Philosophi uocant propositiones æternæ ueritatis; sic Horat. dixit. [Seruiet æternũ, qui paruo nesciet uti.] his uerbis significare uolens; ab eo qui nescit uti mediocritate uel paruitate suæ fortunæ, inseparabilẽ fore seruitutẽ. 3. Æternum] dicitur in sacris litteris, non solũ id quod semper duraturum est, sed ẽt id cuius certus aliqs finis non constituitur, aut non ita fit, ut D deinceps non sit faciendũ, quãtum pertinet ad curam vel potestatem facientis. Sic D. Augustinus libro quæstionum in Genesim. c. 3 t. exponit promissum Dei datum Abrahę Genes. 17. de terra Chanan possidẽda à semine ac posteris Abrahæ in æternum. 4. Æternum] dicitur, aliquid non in se, sed ratione eius rei quã significat, & præfigurat, atq; hoc mõ ẽm expositionem multorum Doctorum, in sacra scriptura legimus fœdus circumcisionis fore ęternum, & legalia ueteris fore sempiterna, non in se, quippe, quæ

(non secus atq; nubes accessu solis dissipantur) aduentu nouæ legis abroganda & abolenda erant, sed ea rõne, ut erant umbræ, & figurę rerũ cælestium, & æternarum. 5. Aeternum] dicitur, quod licèt initium habeat, fine tamẽ durationis caret; sic ait scriptura, terram stare in æternum, & ignem inferni æternum esse.

6. Aeternum] etiam dicitur, quod licèt non in perpetuum duret, ita ut sit incorruptibile, hẽt tamen ualde lõgam & diuturnam durationem, nec eius interitus a nobis percipi, & notari põt, quippe cum non totũ simul vno interitu pereat, sed per partes paulatim, ac lenissimè definat eẽ; qua significatione diuinæ litteræ montes & colles appellant æternos; eadẽque & mare, & omnia elementa uocari possent æterna. 7. Aeternũ] dicitur, aliquid propter singularem, eximiã, & supernaturalem participationẽ æternitatis Dei, atque hac rõne uisio essentię Diuinę, quæ una continet uniuersam sanctorum gloriam & beatitudinẽ, in scriptura dicitur uita æterna.

An uisio Dei beatifica quã habẽt sancti in cęlis mẽsurari debeat æternitate.

Verum de hac ultima significatione æternitatis magna lis est inter Thomistas & Scotistas. Etenim D.Tho. tum in 1.par. 10.ar.5. in responsione ad primũ, tum latius contra gentes lib.3.c. 61.& 4. sentent.distin.49.asserit uisionem beatificam Diuinæ essentiæ, in qua omnis sanctorum gloria cõsistit, nec tempore, nec æuo, sed æternitate mẽsurari; quod ipse ꝓbat dupliciter. Primò testimoniis scripturæ in qua legitur, [Gratia Dei uita æterna.] & [hæc ẽ uita æterna, ut cognoscant te uerum Deum &c. [& qui bona egerũt ibunt in uitam æternam,] appellatur igitur uisio gloriæ in sacris litteris æterna. Deinde, hoc ẽt ex eo manifestũ est, quoniam actiones determinantur ꝑ obiecta, sed obiectum uisionis beatificæ est æternitas, & infinitas Diuinæ essẽtię, ergo ipsa quoque uisio est æterna: adde quod per huiusmodi uisionem, intellectus creatus eleuatur sicut ad consortiũ diuinæ naturæ, ita ad singularẽ quãdam diuinæ æternitatis participatiõe: sicut enim quodammodo deificatur; ita etiã quodammodo diuinitus (ut ita loquar) ęternificatur.

Verum neutra probatio magnam vim affert ad persuadendum; non prior, siquidem reperimus in sacris litteris uocari æternum, & supplicium damnatorum, & ignẽ inferni: sumitur.n.æternũ pro ꝑpetuo, & quod nunquã esse desinet. Nõ posterior, etenim actiones determinantur per obiecta quantum ad earum specificationem, non autem quantum ad durationẽ, alioquin uisio uel intellectio cæli, posset dici æuiterna, quia cælũ quod est eius obiectum, est æuiternum.

Scotus autem in 4.Sen.dist.49.q.6. in responsione ad secundum dubium, opinatur uisionem beatificam Angeli mensurari æuo, perinde atque ipsum eẽ Angeli, ueq;.n.ulla operatio Angeli potest esse uel diuturnior, uel immutabilior ꝙ esse Angeli, quare nulla subest cã cur uisioni beatificæ altior mẽsura tribui debeat quàm ipsi esse Angeli. Potest idem confirmari hac ratione. Visio beatifica non est mensurabilis nisi ratione suæ durationis, cætera enim quæ ei sunt adiuncta, ut esse supernaturalẽ, & Diuinã, per accidẽs se habẽt ad ipsam, ut est mẽsurabilis, alioquin ambulatio, locutio, mãducatio & aliæ actiones corporales Christi, quas ipse exercebat cũ in terris uitã mortalem ageret cùm hominibus, mensurari debuissent æternitate; nã cum essẽt actiones suppositi Diuini, magis procul dubio Diuinę erãt, quàm uisio beatifica Angelorũ; atqui clarũ est illas actiones non aliter quàm similes actiones cæterorum hominum, tempore fuisse mensurabiles, atque hæc est maior huius nostri syllogismi: Minor aũt sit hęc, sed duratio uisionis beatificę, & duratio, quam habet esse Angeli, sunt omnino similes tam secundum quãtitatem, cum utraq; habeat initium sed careat fine, quàm ẽm modum, cũ utraq; per se sit permanẽs, inuariabilis, & tota simul; ergo utraque habere debet similem mensuram, quare si æuum mensurat esse Angeli, etiã mẽsurabit uisionem eius beatificam. hæc pro Scoto: cuius opinionem nõ dubito probarum iri quamplurimis.

Mihi quidem opinio Scoti ita probatur, vt D.Thom. sententia non videatur esse improbabilis; nam licet duratio visionis beatificæ, si per se considerentur inde-

indefectibilitas & simultas ei⁹, nō exigat aliam mensuram quàm æuum: tamen si consideretur caussa ex qua illa duo manant ac pendent, quæ non est alia quàm ęternitas & infinitas Diuinę essentiæ, atque bonitatis, qua beatus fruitur, & circa quā versatur visio beatifica; ea ꝓfecto videtur exigere altiorem mensuram q̄ est ęuum; eam autem Thomistæ uocant ęternitatē participatam. Etenim quod beatus cōtemplando diuinam essentiā nunquam satietur, fatigetur, atque deficiat. quod nunquam possit variare illam visionem beatificam, nunc augendo, nūc minuendo eius vim, sicut facere potest in alijs suis actionibus; id non prouenit ex natura ipsius beati, vel ex aliqua naturali ꝓprietate intellectionis creatæ, sed totū procedit ex illo obiecto beatifico, cuius bonitas, ęternitas, & isinitas, eiusmodi est, vt beatū perpetuo teneat, ad actum illum uidēdi & fruendi beatificū, summe intentum. Itaque poterit eo discrimine distingui æuū ab æternitate participata, quod æuum mensurat esse indefectibile, & inuariabile, quod naturaliter conuenit rei; æternitas autem participata mensurat esse inuariabile & indefectibile, quod non potest naturaliter conuenire ulli creaturæ, sed tantum ei conuenit supernaturaliter, nimirū ob eximiā quandam Diuinæ æternitatis participationem. Verùm tam de hac quæstione, q̄ de uaria significatione huius uocis [Aeternum] Satis dictum sit. deinceps quid sit æternitas exponamus.

Declaratur quid sit æternitas.

CAP. IX.

Definitio Aeternitatis.

BOetius lib. 5. de consolatione, Prosa 6. definit æternitatē hoc modo. [Aeternitas ē interminabilis uitę tota simul & perfecta possessio.] quā definitionem explanat D. Thomas 1 par. q. 10. art. 1. dicitur, [Interminabilis] quia quod est uerè ęternū, caret terminis durationis, qui duo sunt, vnus initiū durationis, alter finis; utroque autem caret æternum; quam rem uel ipsum nomen pręseferre uidetur, dicitur enim æternum, quasi extra terminos existens. in quo licèt intelligere discrimen æternitatis ab æuo, & tempore; tempus enim habet utrumque terminum durationis, estque ante hac post terminabile: Aeuum autem habet tantummodo alterum terminum durationis, nam ut careat fine, habuit tamē initium; quare ante quidē terminabile est, quāuis post sit interminabile; æternū uero est utrinque interminabile [Vitæ] quia quod est uerè ac ꝓpriè æternum, est etiam uiuens. Deinde, quia uiuere tam significat ipsum esse uiuentium, cum uiuere uiuentibus sit esse, & ipsam durationē, dicitur enim aliquid uitæ breuioris aut longioris, quam ipsas operationes uiuentis, eas inquam quas uocant immanentes, intelligere namque & uelle, Philosophi appellant uiuere; cum igitur nomen uitæ simul significet ipsum esse durationemq; uiuentis, & ipsius actiones, ut significaretur qđ est uere æternum, id nō modo secundū esse, sed etiam secundum actiones eius immanentes, æternum esse: ideo in definitione æternitatis positū est [uitæ] potius quam esse aut durationis. [tota simul] tempus, nulla in parte quantumuis parua, est totum simul; instās solum est totum simul cum sit indiuisibile, uerùm hoc nec est tempus, aut pars temporis, nec manet nisi uno momēto: Aeternitas autem est tota simul, qua in re distinguitur à tempore: & semper eadem manet; qua ratione differt ab instanti tēporis; quamobrem rectè solet uocari æternitas, unum nunc stans. nunc, quia indiuisibile ac totum simul; stans, quia manens, & durans. tribuimus autem æternitati, dies, & annos; pręteritum, præsens & futurum; propter modum nostrū intelligendi; nos enim non apprehendimus simplicia, nisi per composita, nec intelligibilia & spiritualia, nisi per sensibilia, & corporalia, nec deniq; æterna, nisi per temporalia. sicut autē intelligimus, ita nominamus: non igitur mirum est, si æternitatē exprimamus uocabulis sumptis ex tempore, eique assignemus differentias temporis. Aeternitas enim eminenter continet omnem durationē temporis, & coexistit omnibus differētijs tēporum. Sed quia est (nam & hoc quęret aliquis)

aliquis) eminenter cõtinere duratioñẽ temporis?nempe durationem, quam habet tempus imperfecto modo, hoc est sine vlla permanentia, & cum perpetua successione præteriti præsentis & futuri, eã duratioñẽ hẽt æternitas pfectissimo mõ, hoc ẽ totã simul sine ulla innouatione eius, aut uariatione. [Perfecta]hoc additur, vel ad differentiã ipsius nũc temporis, quod quidem est totum simul, sed cum puncto tantum temporis maneat, habet imperfectam admodum durationem; vel ad differentiã eorum quæ sunt in æuo; huiusmodi sunt Angeli, qui habent imperfectam immutabilitatem & permanentiam, nimirum tantummodo secundum esse non autem secundum naturales operationes; vel ad differentiam participatæ æternitatis, quæ potest dici imperfecta, tum quoniam creatura non habet illam ex se sed ab alio perpetuò pendentem, tum quia non conuenit ei naturaliter ex uirtute suæ naturæ, sed supernaturaliter ex gratuito Dei dono.

[Possessio.] ad significandam immutabilitatem & indeficientiam ęternitatis, positum est uocabulũ possessionis, quia quod possidetur, firmiter ac quietẽ tenetur. Quid igitur sit æternitas, ad hunc modum breuiter dictum sit. Ex quo facile coniici potest, quæ sit radix & fundamentum ęternitatis. Si enim perfecta æternitas duas potissimũ habet proprietates, oportet enim eam esse ante ac post interminabilem, & esse totam simul, atque omnino inuariabilem; quis non videt huiusmodi æternitatis fundamentum & quasi radicem, nullam aliam esse posse quam absolutam, & perfectam immutabilitatem? quod enim aliquid est immutabile, propterea nec potest incipere esse nec desinere esse; quicquid.n. incipit esse, mutatur de nõ esse ad esse; quicquid item desinit esse, id mutatur ex esse ad nõ esse. Præterea, esse aliquid totum simul, & inuariabile, nascitur ex ipsius immutabilitate. quare qui uellet demõstrare à priori Deum esse æternũ, posset id argumentari hoc modo; omne quod est omnino immutabile, est æternũ: Deus est omnino immutabilis (hoc autem rursum demõstrari posset ex eo quod Deus sit actus purus) ergo Deus est æternus. quamquam (ut bene ait Boetius quinto libro de Consolat. prosa 6.) Deum æternum esse, cunctorum ratione degentium, commune iudicium est: Omnes enim appellatione Dei, naturaliter intelligunt id quod est primum omnium, & à quo cætera omnia pendẽt, quod autem huiusmodi est, non potest non esse æternum. Quoniam autem in Deo non differt esse & scire, sed sunt penitus idem: sicut esse Dei æternum est, ita scire Dei oportet esse æternum: si autem scire Dei æternum est, ergo est penitus inuariabile: nulla igitur scientiæ Diuinæ accessio, nulla decessio, nulla innouatio, nulla denique uariatio potest accidere. Et quia æternitas est unum nunc stans semper sibi præsens, scire etiã Dei est semper præsens, non habens præteritum & futurum, cognoscentis omnia illo intuitu æternitatis, tanquam sibi præsentia, & talia qualia futura sunt in se ipsis, cum actu existent in rebus. Ex quo fit, ut scientia Dei sit infallibilis, nec ob eam causam tamẽ, ullam necessitatem rebus futuris contingentibus imponat. Verum hoc alio loco est uberiùs, atque subtilius disserendum.

An æternitati conueniat ratio mensuræ.

CAP. X.

Restat nunc ut doceamus, quemadmodum ratio mensuræ accommodari queat æternitati. ponam' ad hoc explicãdum tres propositiones.

Prima propositio, In æternitate Dei per se non est aliquid propriè mensurabile. Etenim omne quod est propriè mẽsurabile, debet habere duas conditiones: unam, ut sit quantum habens partes, & sit diuisibile; ratio enim mensuræ (ut supra ostendimus) non potest accommodari rei non quãtæ & diuisibili, ideo enim unumquodque mensuratur, ut id, quantum sit, per mẽsuram cognoscatur; æternitas autem est ueluti vnum nunc stans, impartibile, ac indiuisibile:

bile: Alteram uero proprietatem habere debet id quod est mensurabile ut sit finitum: nam quod infinitum est, ea ratione ut est infinitum, non potest mensurari: si quidem mensurari, est per mensuram determinari, & definite manifestari, præciseque cognosci quantum sit; id autem repugnat infinito, qua infinitum est: sed æternitas Dei est omnino interminabilis & infinita, ergo non est mensurabilis.

Nullam esse æternitatis per se mēsuram.

2. Propositio. [Non potest esse per se aliqua mensura æternitatis.] Primum, quia mensura debet esse quid diuersum à re quæ mensuratur, non enim potest idem se ipsum mensurare; nam cum mēsura adhibeatur ad declarandam quātitatem rei mensurabilis, oportet mensuram esse notam, & rem mensurabilem esse ignotam: si igitur idem mensuraret seipsum, esset idem notum, & ignotum, notum ut mensurans, ignotum, ut mensuratum. quare necesse est mensuram esse quidpiam diuersum à re mensurabili: sed nulla potest esse mensura æternitatis ab ea diuersa; vel enim talis mensura esset in Deo, at quæ sunt in Deo ea sunt omnino idem cum æternitate & aliis attributis Diuinis: uel esset extra Deum in creaturis, at quicquid est in creaturis vnà cum ipsis creatū, initium habet durationis ab æternitate Dei infinitè deficiens: quamobrem non potest esse mensura æternitatis. Prçterquam, quod mensura debet esse (auctore Aristote. 10. Metaphy. tex. 4.) eiusdem ordinis, atque rationis cuius est res mensurabilis. Relinquitur ergo, nullam esse posse secundū se mensuram æternitatis. Deinde, mensura est, quæ ignorantes quantitatem rei mensurabilis, facit eam determinatè ac præcise scire: sed nihil est, quod intellectui creato nescienti æternitatem Dei, eam perfecte manifestare possit, quippe cum æternitas sit infinitas durationis, infinitum autem, quà infinitū est, ab intellectu creato comprehendi non potest: ergo nulla potest esse mensura æternitatis.

3. Propositio. [Secundum nos, & secundum modum nostrum intelligendi, A potest designari in æternitate aliquid tā quàm mensurabile, & aliquid tanquam mensurans.] Ipsa enim duratio Dei præcisè sumpta, est mēsurabilis, ipsamet vt induit rationē interminabilis & uniformis, est nobis mensura ipsiusmet: quærenti enim quanta sit duratio Dei? Respondemus eam esse æternam; rursum percontanti cur sit æterna? respōdemus, propterea quòd est interminabilis & uniformis. itaque nos propter rationem interminabilitatis & uniformitatis, durationi Dei non assignamus tempus aut B æuum, sed æternitatem. Duratio autem Dei, & ipsius interminabilitas, atque vniformitas, in Deo non differunt, differunt tamen secundum modum nostrum intelligendi; ac proinde, unum potest à nobis assumi & adhiberi pro mensura alterius: prçsertim cū duratio Dei per se nobis ignota sit, ratio autem interminabilitatis & uniformitatis facillimè innotescat nobis ex negatione terminationis & successionis, quæ manifesta est omnib. in tempore. Ac licèt duratio Dei sit indiuisibilis, tamē eminenter, hoc est sine C successione continet uniuersam extēsionem temporis, eique secundum oēs differentias tēporis coexistit, & à nobis apprehenditur & concipitur ut coextensa nostro tempori & omnibus eius differentiis: qua etiam de caussa attribuimus ei præteritum præsens ac futurum. Porrò licèt rō interminabilitatis & uniformitatis, nō propriè determinet nobis quāta sit duratio Dei in se, declarat tamen nobis quanta sit ea ratione, vt distinguitur à duratione æui, & temporis; per eā D namque cognoscimus durationem Dei longe diuersam esse à duratione omniū creaturarum. Maneat igitur, æternitatis per se, & (ut Philosophi dicere solent) ex parte rei, nullam esse mensuram; secūdum nos autem, & secundum modū nostrum intelligēdi, nihil prohibere, quin aliqua eius mensura esse possit, rudis tamen, & imperfecta. Sed non faciam longius: cum enim de æternitate satis explicatū sit, ratio doctrinæ poscit, ut nos ad tractationem æui maioribus inuolutam difficultatibus, conferamus.

De

De Aeuo.

CAP. XI.

Varia signi ficationes Aeui.

TRes reperio significationes Aeui apud scriptores satis usitatas & tritas. Vnam, pro quacunque duratione cuiusuis rei (ut Aristote. docet 1. lib. de Cælo tex. 100.) siue ea res sit æterna, seu æuiterna, siue temporalis. Vnde manarũt illa uocabula, Aequæuus, Coæuus, Longæuus; alteram, pro ipsa æternitate: sic vsurpat nomen Aeui Arist. 1. lib. de Cælo tex. 100. & 12. lib. Metaph. text. 39. & B. Dionysius in lib. de Diuinis nominibus cap. 10. & certè id ipsum præse fert nomen æui, dicitur enim Græce τὸ αἰὼν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ὢν quasi semper existẽs, quamobrem D. Thom. Quolibeto 5. art. 7. ait ob ignorantiam linguæ Græcæ factum esse, ut æuum apud multos distinguatur ab æternitate, similiter, ut si ἄνθρωπος distingueretur ab homine, quod. n. Græcis est æuum, hoc idem Latinis est æternitas. Tertiam inuenio significationem ęui pro duratione cuius est initiũ, sed nullus finis; qualem durationem habent Angeli, ut æuum sit species quædã durationis media inter ęternitatem, & tempus. quæ significatio, vt frequens est apud Theologos, ita est apud veteres Peripateticos inusitata, & ignota. Secundũ hanc tertiam significationem, in præsentia nobis agendum est de æuo. De quo duo, quæ magnam obscuritatem, & difficultatem habẽt, explicare volumus; vnũ est, quæ sit ꝓpria ratio æui, qua propriè differt ab æternitate, & tempore: alterũ est, an æuum sit vnum, an multa: & an ra tio mensuræ conueniat æuo.

Opinio D. Bonauẽtura, de ratione Aeui.

Diuus Bonauentura 2. Sent. Dist. 2. q. 3. asserit propriam rationem æui, qua distinguitur à tẽpore, & æternitate, in eo vere positam esse, ꝙ æuũ est duratio habẽs prius & posterius sine innouatione, aut inueteratione rei, hoc ẽ sine ulla uariatione rei. Putat enim, eẽ, v. g. Angeli, quod mensuratur æuo in se quidem totum simul esse, nec vnquàm minui, vel augeri, vel alio quouis modo variari: at quoniam Angelus, non habet esse à se, A verum habet esse à Deo pendens, à quo perpetuo conseruatur, indiget Angelus continuatione huius conseruationis, si enim hodie conseruetur à Deo, & cras desinat conseruari, erit hodie Angelus, sed cras esse non poterit. quare uiuit in singulos dies, horas, & momenta, pendens ex continuatione Diuinæ cõseruationis: & hodie expectat continuationẽ sui esse in crastinum, & ita deinceps in futurum. Quamuis igitur esse Angeli sit totum simul, nullam in se admittens variationem, nullamque habens extensionem, tamen cõtinuatio istiusmodi esse B ac durationis, habet extensionem, ac proinde prius & posterius. ex quo perspicuum sit, æuum distingui, tum ab æternitate, in qua nec est ulla uariatio, nec prius ac posterius, cum æternitas Dei sua vi cõstet atque cohæreat, nec suæ durationis cõtinuationem extrinsecus pendens ab alio accipiat: tum à tempore, cum duratio earum rerum, quæ subiiciuntur tempori, non mõ habeat prius & posterius, sed ẽt vnà cum tempore varie commutetur. & sicut fluuius manat à fonte, semp cum innouatione aquæ, hoc est cum per C petua scaturigine, ac effluxu varię aquę; radius autem prodit à sole, & ab eo conseruatͬ, sine emissione noui luminis, sed per cõtinuationem eiusdem, sic res temporales non solùm habẽt cõtinuationẽ, sed ẽt uariationẽ sui esse; res autem æuiterna habet continuationem sui esse, citra omnem uariationem.

Esse autẽ in duratione æuiterna prius & posterius, (nam nõ esse in ea uariationem secundum innouationem uel inueterationem, ponitur quasi concessu omnium manifestũ) probat dupliciter, Pri- D mum, testimoniis D. Hieronymi ad Marcellam, & D. Anselmi in suo Prosologio, qui affirmant hoc esse proprium Dei, & hac re ęternitatem Dei præcellere ęternitatem cuiuslibet creaturæ, quòd Deus habet totum statum suæ perfectionis simul, omnino expertem pręteriti & futuri, prioris atq; posterioris. quare in qualibet duratione creaturæ, reperitur pręteritum, & futurũ, prius ac posterius. Deinde, hoc ipsum confirmat hac ratione: si in duratione Angeli non est pręteritum & futurum, ergo in Angelo idem sunt

esse,

esse, fuisse, ac fore: ex quo efficeretur, ut quia impossibile nunc est, Angelum, qui fuit initio Mundi creatus, & adhuc durauit, nõ fuisse, nec potest fieri a Deo quin fuerit, pari ratione impossibile esset Angelum deinceps non fore, nec Deus facere posset, quin Angelus in posterum haberet esse: siquidem idem est in Angelo fuisse ac fore; quod nõ modo absurdum est dicere, sed etiam impium. Hactenus ex D. Bonauentura pro eius opinione dictum est.

Refellitur opinio D. Bonauenturæ.

CAP. XII.

Hanc opinionem D. Bonauenturæ refellit Henricus Quodl. 5. q. 13. Aegid. in tract. de mensura Angelorum, & omnes penè Scholastici in 2. Sent. dist. 2. adeo ut omnes Doctores ad huius sententiæ refutationem atq; euersionem conspirasse uideantur.

D. Thomas Quodli. 10. art. 4. negat eã esse intelligibilem. idem in 1. Par. q. 10. arti. 5. affirmat eam implicare contradictionem; tum quia ubi est prius & posterius, ibi necesse est esse aliquam uariationẽ & innouationem rei: nõ enim prior pars æui simul esse potest cũ posteriori parte, repugnat enim prius & posterius simul esse; quare aduẽtu posterioris partis æui, aliquid de nouo accedit æuo, fit igitur innouatio in æuo: tum etiam quia si esse Angeli, quod mensuratur æuo, est totum simul non habens prius & posterius, ergo ipsum æuum erit quoque totũ simul nõ habẽs prius & posterius; oportet enim mensuram esse similem rei mẽsurabili, nec potest æuum esse aliquid re diuersũ ab ipsa duratione æuiterna: durationem. n. superius demonstratum est, re non distingui ab esse & existentia. Nobis etiam non probatur hæc sententia. nam quod ait D. Bonauẽtura, in esse Angeli non inueniri prius ac posterius quippe cum sit totum simul & penitus inuariabile, reperiri autẽ prius & posterius in continuatione ipsius esse, ac durationis Angelicæ, ne in speciem quidem est probabile. Tria enim considerari possunt in cõtinuatione ipsius esse Angelici; vnum, ipsum esse quod continuatur: alterum, actio Dei, qua is continuat esse Angeli: tertium, relatio continuationis, cuius extrema sunt actio Dei continuantis, & ipsum esse quod continuatur: sed in nullo horum trium potest esse prius ac posterius, ergo in cõtinuatione ipsius esse Angelici, non est prius ac posterius. Minor probatur. Esse Ageli in se (quod etiam concedit D. Bonauentura) non habet prius & posterius, cum sit totum simul & inuariabile: similiter etiam ipsa continuatio ea rõne, ut est actio Dei conseruantis & continuantis esse, non habet prius & posterius, quippe cũ nihil aliud sit quàm uoluntas Dei efficaciter uolentis permanẽtiam ac perpetuitatem esse Angelici, quæ uolitio est tota simul: Iã uero relatio continuationis, non potest habere uariationem secundum prius & posterius; non enim relatio per se uariatur, sed tantum ob uariationem uel utriusque uel alterius extremi; hic autem extrema huius relationis, quæ sunt esse Angeli & actio Dei, non uariantur secundum prius atque posterius; ergo neque ipsa relatio continuationis, habere potest prius & posterius.

Confirmatio etiã opinionis D. Bonauenturæ infirma est. nam quod aiunt Sãcti, proprium esse Dei, quod æternitas eius est tota simul, nesciens præteritum & futurum, intelligi debet id soli Deo conuenire tripliciter: primum, quia solus De⁹ id habet ex se, alia vero si habẽt, non habẽt nisi per participationem; deinde, quia solus Deus id habet necessario: & omnino indefectibiliter, alia uero minime; Postremo, quia solus Deus est totus simul secundum omnia quæ in ipso sunt, hoc est tam secundũ esse, & durationem, quàm secundum attributa, & actiones, omnẽque perfectionem. Angelus autem, licet sit totus simul secũdum esse, & durationem, attamen secundum affectiones & operationes, habet successionem & uariationem secundum prius ac posterius; quocirca D. Augustinus dicere solet, corpora moueri in loco & per tempus; spiritus moueri per tempus, sed nõ per loca; Deum autem & corporum *Solutio argumẽtorũ D. Bonauẽturæ.*

&

& spirituum Creatorem, neq; per locũ neque per tempus moueri. A

Ratio aũt, quia D. Bonauentura idem probare vult, paruo negotio soluitur. nã esse Angeli in se non habet prius nec posterius, præteritum & futurum; cum.n. ex quo creatum fuit a Deo, totum simul inuariabiliter perseueret, nihil ipsius in præterito præteriens, nihil eius in futuro de nouo accedēs, hinc fit ut in eo idē sit præteritum, & futurum; vel vt verius loquar, nullum sit in eo præteritum, nullumque futurum; sed quia nō possumus nos apprehendere durationem Angeli eo modo ut per se est, nimirum totam simul & indiuisibilem, apprehendimus eã cum quadam extensione, prout uidelicet coexistit tempori uel reali uel imaginario. Itaq; esse Angeli quod coextitit tẽpori præterito, apprehendimus ut pteritum, & uocamus præteritum; qđ coexistit præsenti tempori, dicimus præsens; quod autem coexistet futuro tempori, appellamus futurum: quoniam autem Deus non potest facere ut præteritum non fuerit, potest autem facere ut quod futurum est nunquam sit actu, ideo non potest nunc facere quin Angelus fuerit, hoc est coextiterit tempori præterito, potest autem nunc facere ut esse Angeli non sit futurum, hoc est ut non coexistat tempori futuro. Variatio igitur prẹteriti ac futuri, quæ attribuitur esse Angelico, nō prouenit ex natura ipsius eẽ, sed ex coexistentia & relatione eius ad uarias differẽtias temporis uel realis uel imaginarij. Alioquin illa ratione D. Bonauenturæ, possemus etiam concludere actionem Dei qua conseruat esse Angeli, habere in se prius & posterius; nimirum dicet aliquis, non idẽ est Deũ conseruasse adhuc Angelum, & conseruaturum esse illum in posterum, cũ non possit nunc facere quin conseruauerit, possit autem facere ut futuro tempore non conseruet; ergo in actione Dei erit prius & posterius, præteritum & futurum. Atque hæc quidem contra opinionem D. Bonauenturæ.

In quo sit ratio Aeui secundum D. Thomam, & secundum Scotum.

CAP. XIII.

Diuus Thomas 1. Par. q. 10. ar. 5. inuestigat propriam Aeui rationẽ hoc modo; æternitas est mẽsura rei omnino & secundum omnia immutabilis; tempus est mensura rerum omnĩno mutabilium; quare necesse est rationem æui quod est medium inter æternitatem & tempus, etiam consistere in medio; ita ut rõ æui sit esse mensurã rei partim immutabilis, nimirum secundũ esse, & partim mutabilis nimirum secundum affectiones & operationes. Res igitur æuiternæ sunt infra æternitatem, quia immutabilitati secundum esse adiunctam habent mutabilitatem secundum affectiones. Sunt autem supra tempus in quo nulla ẽ immutabilitas. Sub quo autem sunt Intelligentiæ cœli, animæ rationales, & materia prima. Hæc D. Thomas. B C

Verùm non inepte (nisi ego fallor) posset aliquis dicere contra D. Thomã. Cum æuum sit mensura durationis, duratio autem non sit mensurabilis ea rõne ut est permanens aut fluẽs, nec vt est mutabilis aut immutabilis, sed tantum ea ratione ut est quanta & quodammodo extensa; iam.n. superius ostẽsum est, esse permanens uel successiuum, mutabile uel immutabile nō nisi per accidẽs, esse autem quantum finitum uel infinitum, per se conuenire durationi qua ratione mensurabilis est. cum hæc igitur ita se habeant, oportet rationem æui attẽdere non penes immutabilitatem atque permanẽtiam rei, sed penes quantitatẽ, ut quoniam duratio æuiterna partim est finita, partim uero infinita, incœpit.n. aliquãdo, sed nũquam desinet eẽ, non sit alia ratio qui quàm esse mensuram durationis habentis initium, sed carentis fine. Deinde, esse & duratio Angeli prior est secũdum naturam affectionĩbus & operationibus Angeli; quæratur an *Refellitur superior opinio.* D

an in illo priori, duratio præcise sumpta sine ordine & habitudine ad affectiones Angeli, sit mẽsurabilis necne? non põt negari quin sit mensurabilis, durationi enim per se conuenit esse mensurabile: cum igitur duratio Angeli præcisè sumpta non sit mensurabilis æternitate aut tempore, sed tantum æuo, conficitur rationem æui non respicere per se mutabilitatem, quæ ẽ in affectionibus, & operationib. Angeli, sed tãtũ durationẽ Angeli. Præterea, cũ operationes Angeli habeant aliã mensuram quàm esse Angeli, hoc.n. mensuratur æuo, illæ autem ẜm D.Tho. mensurantur tempore discreto, non est rationi consentaneum, rationẽ æui quo mensuratur esse Angeli, sumi ex ordine ad affectiones Angeli. quarũ est diuersa mensura.

Sed D. Tho. loco superius citato duo contra eos obijcit, qui definiunt Aeuũ mẽsuram Durationis habentis initium, sed carentis fine. Vnum est, potuisse Angelũ creari a Deo ab æterno, & tunc duratio Angeli nõ haberet initium, nihilo minus tamẽ mensuraretur æuo. Alterũ est, posse Deum facere ut duratio Angeli habeat finẽ, annihilando eum, neq; tamẽ ob eam caussam defineret mensurari æuo; ex quibus argumentatur D.Tho. per accidens esse ut duratio quæ mensuratur æuo, habeat initium uel careat fine; & aliunde spectandam & petendam esse rationem æui. Verum ad hæc tripliciter respondere possumus. Primum.n. I constituendis durationum mẽsuris, non est considerandum quid in rebus possit Deus facere secundum potentiam suam absolutã, sed quid ab eo factum sit; neq; curandum est qualis, & quanta fieri potuerit a Deo duratio Angeli, sed qualis & quanta facta sit; alioquin cum possit Deus per suam omnipotẽtem atque infinitam potestatem rem aliquam corruptibilem, & ab æterno creasse, & in æternum conseruare (secundum D.Tho. doctrinam) non recte Philosophi dicerẽt, tempus esse mensuram omnium rerum corruptibilium, propterea quod aliquãdo sunt, & aliquando non sunt; nec rectè facerent statuendo definitam durationem cuiuslibet rei corruptibilis: non igitur in re aliqua spectãdum est qualis

A à Deo potuerit, uel possit fieri, sed qualis facta sit. qualisque ẜm ordinem naturalem, & rõnem suæ naturæ eẽ debeat. Deinde, si quia duratio Angeli posset eẽ infinita ex parte anteriori, & finita ex parte posteriori, non est spectanda ratio æui ex quantitate durationis, cum possit etiam Deus per absolutam potentiã suam facere ut Angelus nec secundum esse, nec secundum affectiones & operationes suas uariarionem ullam accipiat, ergo eandem ob caussam ratio æui non erit sumenda ex immutabilitate durationis habentis sibi adiunctam mutabilitatem affectionum.
B Postremo, si Angelus eẽt coæternus Deo, duratio eius nõ mẽsuraretur æuo, sed æternitate participata: sin autem duratio Angeli, sicut habet initium ita ponatur habere finẽ, diceremus eam nõ mensurari æuo, sed eadem planè mensura, qua eius operationes secundum D.Tho. mensurantur, nimirum tempore discreto.

Opin. Scoti

Scotus 2.Sent.dist. 2. docet rationem æui nõ consistere in eo quod sit mensura durationis ex altera parte infinitæ; qa
C finitum & infinitum uariant quantitatẽ secundum magis & minus, uel ẜm maius & minus: uariatio autem secundum magis & minus, sicut nõ uariat speciem, ita neque rationem mensuræ uariare debet. Quare ratio æui a Scoto constituitur in eo ut sit mensura durationis permanentis, & quæ sit tota simul. Ex quo fit, septem esse genera rerum quę mensurantur (secundum Scotum) æuo; primum uisio Diuinæ essentiæ, quam habent Beati. 2. Operationes immanentes Angelo naturales, ut uelle, & intelligere.
D 3. Existentia Angeli. 4. Esse cæli. 5. Esse Animi nostri. 6. Esse materiæ primæ. 7. Esse substantię corruptibilis; nam etiam hoc est permanẽs & totum simul.

Refutatur opin. Scoti.

Verùm Scotus dupliciter refellitur. Primò, quia superius ostendimus cap.7. Durationem per se non esse mensurabilem, quatenus est permanens & tota simul, uel fluẽs & successiua, sed quatenus induit rationem aliquam quantitatis & extẽsionis. alioquin cum omnis duratio sit permanẽs aut successiua, non essent

nisi

nisi duæ mensuræ durationis, una rei permanentis, & altera successiuæ: & sic in ratione mensuræ & mensurabilis, æuū nō differret ab æternitate. Deinde, quòd ait Scotus, esse rerum corruptibilium mensurari æuo, quam sit à uera ratione & doctrina Aristotelis remotū, & abhorrēs, ex iis quæ supra disputauimus cap. 3. huius libri cum ageremus de tempore, perspicuum esse potest. Sed de ratione æui satis disputatum sit.

Quæ sit propria ratio æui. Illud autem cōstituatur tanquam uero propius, & rationi congruētius; propriam æui rationem in eo per se cōsistere, ut sit æuum mēsura durationis habē- B tis initium sed carentis fine. Duratio.n. æuiterna est per se mensurabilis propter quantitatem & extensionem existentiæ quam habet, extensio autem eius ea est; vt retro quidem sit finita habēs initiū, in posterum autem sit infinita, carens fine. Deinceps videamus, an sit vnum aliquod æuum mēsura omniū rerum æuiternarum.

An sit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recensetur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

Diuus Thomas 1. Par. quæst. 10. art. 6. & Quolibeto 5. a. 7. censet vnū esse æuū quod sit mēsura omniū æuiternorum: hoc autē æuum vult esse in primo & supremo omnium Angelorum. id autem probat dupliciter, primū quidem, quia si est vnum tempus omniū temporalium mensura, multo uerisimi- D lius est vnum esse æuū omnium æuiternorum. cū enim æuum sit simplicius tēpore, & propinquius æternitati, oportet ipsum esse magis vnum quam tempus. Quod autem tēpus sit unum, consistēs in motu cæli, diserte Aristote. docet tū 4. Physico. tex. 133. & 8. Physico. tex. 76. tum lib. 10. Metaph. tex. 4 Deinde, quod est primum, & simplicissimum in aliquo genere, id sumitur pro mensura cæterorum quę sūt in eo genere, sic albedo est mensura omnium colorum, & homo A omniū animalium: cum igitur primum & supremū æuiternum sit perfectius & simplicius cæteris, quò.n. Angelus est superior, eò simplicius operatur, relinquitur æuum locandum esse in primo & supremo æuiterno.

Sed quodnam sit hoc supremum æuiternum, subiectum ęui, non satis conuenit inter Thomistas; quidam enim aiunt eē Animam Christi, vt pote quę sit omniū creaturarum perfectissima; sed hoc non dicitur conuenienter doctrinæ D. Thom. Aut.n. Anima Christi est subiectum æui, propter existentiam eius, aut propter uisionē beatificā, aut ꝑ alias operationes eius; nō primum, quia secūdum D. Thomam 3. p. quæst. 17 art. 2. & Quolib. nono artic. 3. humanitas Christi non habet aliam existētiā nec aliud eē, quàm esse Verbi Diuini: Christus namque licēt habeat duas naturas, nō habet tamen duo esse, sed tantum unum, esse autem uerbi Diuini non pertinet ad æuum, sed ad æternitatem; Non secundum, uisio enim beatifica cuiuslibet Beati ne dum Christi, transcendit æuum, attingens æternitatem; quo circa D. C Thom. putat eam mensurari non æuo, sed æternitate participata: Non tertiū, nam sicut naturæ animę Christi per se ē minus simplex, quàm natura cuiuslibet Angeli, hæc enim essentialiter, nec est composita nec componens, illa autem ut non sit composita, est tamen componens & pars compositi: ita intellectio Animæ Christi tā quæ procedit ex scientia eius acquisita, quàm quæ ex scientia infusa, est minus simplex & unita, & in plures habitus distincta & multiplicata, quàm scientia, & intellectio cuiuslibet Angeli: quam rem disertis & perspicuis uerbis tradit D. Thom. 3. par. q. 11. art. 6. Non igitur potest anima Christi esse (secundum D. Thomam) subiectum ęui. Alij Thomistę fecerunt Luciferum subiectum æui; ea ratione adducti, quod Lucifer ſm B. Gregorium fuit supremus omnium Angelorum, ac deinde simplicissimus omnium, neque ob peccatum (Dionysio auctore) perdidit dona naturalia. cū igitur simplicitas æui non sit attendenda in Angelis, penes operationē beatificam, quippe cum ſm D. Thom. men-

mensuretur æternitate participata, sed penes simplicitatem quæ est in operatione naturali Angelorum; alioquin cum non in ullo Angelorum, sed in Anima Christi uel B Virginis Mariæ ponendum esset, utpote in quibus uisio beatifica fit multo perfectior quã in Angelis; necessariò conficitur, Luciferum cuius naturalia sunt omnium simplicissima atq; perfectissima, cõstituendum esse subiectum æui. Verùm opinionem horum, cõceptis uerbis explodit D. Thomas Quolibeto 5.art.7. non dubitans affirmare Luciferũ auersum a Deo, decidisse a simplicitate, & conuersum ad multitudinem rerum quarum primatum appetiit, uim eius uariè distractam fuisse. quamobrem B. Dionysiũ in libris de Diuinis nominibus c. 4. dixisse, Dæmones infirmari circa operationes suas naturales. Verũ, quid attinet longius facere, inquirendo sentẽtiã D. Thomæ de subiecto æui? cum eo in loco quem proximè ante memorauimus, explicatissimis uerbis ipse demonstret, primum æuiternum quod est subiectum æui, & mensura aliorum omnium æuiternorum, esse supremũ Angelum Beatũ.

Cæterũ, rationes, quibus D. Thomas opinionẽ suam de unitate æui probare conatur posset quis ad hunc modum refellere. Quod enim ait, si tempus est unũ numero, etiam æuum unũ esse debere, dupliciter uitiosa est argumẽtatio; tum, quod unum esse tẽpus in motu cæli positum, quo uno mensurentur omnes res temporales, & a ueritate & a doctrina Aristotelis abhorrere, superius ostendimus in hoc libro, cum ageremus de unitate tẽporis: tum etiam, quia ut demus unum numero esse tempus, non ideo tamen consequens est unum etiam æuum esse debere. Etenim, cum motus cæli usque adeo præcellat reliquos motus, ut sit primus, antiquissimus, perpetuus, minimus, æquabilissimus, certissimus, communissimus, apud omnes notissimus, & caussa omnium aliorum motuum, utpotè sine quo nullus aliorum esse queat, ut docet Aristo. 8. Phy. tex. 56. non temere, nec absque ratione facere uidentur, qui faciunt unum tempus, idque collocãt in motu cæli, quo uno mensurentur cæteri

A motus, qui ab eo pendent. At non ita se habet res in æuo, duratio enim rerum æuiternarum, unius rationis est in omnibus æuiternis; neq; enim unus Angelus secũdum durationem est uel antiquior, uel simplicior, uel perfectior, uel nobis notior, quàm aliꝰ quilibet Angelus; nec duratio unius, est caussa durationis aliorum. Deinde, quod ad eiusdem sentẽtiæ cõfirmationem addit, in unoquoque genere id esse mensuram eorum quæ sunt eiusdem generis, quod in eo genere est primum, simplicissimum & perfectissimum; si intelligatur de mensura perfe-
B ctionis, cõcedi potest; sin autem de mensura durationis, negari debet: albedinẽ enim aliorũ colorum, & hominem aliorum animalium, mensuram esse constat, non secundum durationem, sed tantùm secundum perfectionem.

Explicantur eadẽ de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Durãdi.

CAP. XV.

C

Altera opinio est Henrici Quolibeto 5. q. 13. & Aegidij in tractatu de Mensura Angelorũ; qui opinantur quot sunt æuiterna, totidem æua esse constituenda: unumquodque enim æuiternum habet suum æuum, a quo intrinsecè mẽsuratur. Huius opinionis duplex est fundamentum quo ea nititur & fulcitur: unum, quòd cum omnia æuiterna sint paria secũdum durationem, quæ sola per se est mensurabilis æuo, aut in nullo æuiterno est ponẽdum æuum, quod nihil aliud esset quàm destruere æuum: *Opinio Henrici unumquodque æuiternum habere suũ æuũ a quo mensuretur.*
D aut cum nulla caussa sit cur magis locandum sit in uno, quàm in alio quolibet, suum cuique æuiterno assignandum est æuum. Alterum fundamentum est, uel primum æuiternũ, quod D. Thomas facit subiectum æui, mensuratur æuo, uel non mensuratur; non mẽsurari æuo, præter rationem est; quippe cum habeat durationem æquè mensurabilem, atque cætera æuiterna: sin autem mẽsuratur æuo quod est extra ipsum in aliquo alio æuiterno, at neq; est ullum æuum superius

Ee supremo

supremo ac prius primo: neq; conuenit A primum æuiternum mensurari per æuiterna, quæ sunt illo inferiora: uel mensuratur intrinsecè æuo, quod in ipsomet hæret, at pari ratione unumquodque aliorum æuiternorum suo æuo mensurari potest. Quare tot sunt æua, quot æuiterna. Sed hanc opinionem quidam refutant ea ratione, quòd mensura debet esse extrinseca rei mensurabili, & ab ea diuersa, eaque notior; quod non haberet locum in æuiternis, si eorum unũquodque esset sui ipsius mensura.

Opinio Scoti, quodlibet superius æuiternum esse mensurã inferioris.

Tertia opinio, est Scoti 2. Sent. Dist. 2. B q. 3. cui non placet, uel unum tãtummodo esse æuum, uel tot esse æua, quot æuiterna: Sed illud magis probari uidetur, quodlibet superius æuiternum esse mensurã eius æuiterni, quod est illo inferius, ita ut primum sit mensura secundi, & secũdum tertij; & ita deinceps in alijs. Verùm, illud Scoto maximè aduersatur, quod necesse est secũdum ipsum, primum æuiternum, aut nullam habere mensuram, cũ tamen habeat duratiõẽ non minus, quam reliqua æuiterna, mensurabilem; aut seipso mẽsurari, quod & paulò ante refutatum est, & Scoto ur̃ improbabile.

Opi. Ochan et Durãdi nullum esse æuum.

Quarta opinio est, Guglielmi Ochan, Durandi, & Gabrielis Biel 2. Sent. dist. 2. qui aiunt nullum esse æuum: quod, argumẽto ducto ex refutatione superiorum opinionum, ad hunc modum ostendi potest; si est æuum, aut est unum omnium æuiternorũ, aut ẽ suum cuiq; æuiterno, aut quodlibet superius æuiternũ est æuũ inferioris; sed nihil horũ dici posse, satis perspicuè demonstratum est refutando opiniones D. Thomæ, Henrici, & Scoti, ergo nullum est æuum. Hanc sententiã, D assertores ac defensores æui, oppugnant ea ratione, quòd omnis duratio est per se mensurabilis, & oportet mensuram congruentem esse rei mensurabili; cum igitur æuiterna habeant duratiõẽ mensurabilẽ, & nõ tempore nostro nec æternitate Dei, neutra enim mensura propriè congruit æuiternis, necessario efficitur, præter tẽpus, & æternitatem, aliam quandam mensuram cõstituendam esse propriam rerum æuiternarum, quæ nocatur æuum.

Exponitur sententia auctoris.

CAP XVI.

HAec disputantur ab alijs de unitate æui. Nobis autem quid in tãta opinionum uarietate propius, atque similius uero esse uideatur, explicatis duabus propositionibus aperiemus: illud præmonendo, nomen æui dupliciter posse accipi, uno modo pro ipsamet duratione æuiterna; quæ habet initium, & caret fine; quomodo nemo potest negare æuum esse in rebus, nisi quis negare audeat Angelos, cælos, animos nostros, & materiam primam habere esse incorruptibile uel habuisse durationis initiũ. Altero mõ pro re aliqua quæ extra animam existens, uerè sit mensura huiusmodi durationis æuiternæ: atque hac significatione sumitur æuum, cum de eo disceptatur sit ne in rebus, & an sit unum, an multa. Hac distinctione æui declarata, subijciamus duas illas propositiones, quæ nostram de æuo sententiam continent, paucis comprehensam.

Prima propositio. Nõ est in rebus ali- C quid distinctum a tempore, nuncupatũ æuum, quod sit uerè ac propriè mẽsura durationis æuiternæ. Hæc propositio, probari potest eadem ratione, qua superius probata fuit quarta opinio, nimirum refutando sententias eorum, qui introducentes æuum, uariè ipsum cõstituũt. Verùm, præterea confirmatur etiam hoc firmissimo argumento. Non debet poni æuum, propter durationem æuiternam, hęc enim, cum nõ sit quanta, & extensa, & habens partes, vtpote quæ est tota simul & indiuisibilis, & cum sit infinita, per se non est mensurabilis, nõ enim esse potest per se mẽsurabile, nisi quod est quãtum, & finitum, id quod supra in hoc libro, & perspicuè ostensum est, & sæpe inculcatum. Non est etiam opus æuo, propter intellectum Angelicum, is enim cũ intrinsecè, ac per se cognoscat, perfectè suam durationem, sicut perfectè cognoscit suam substantiam, esse, potentias, operationes, & omnia quæ naturaliter de ipso Angelo sunt cognoscibilia, ita nõ eget mẽsura aliqua extrinseca ad cognoscendam suam duratiõẽ. Etenim

Probatur, æuum propriè nõ esse mensuram durationis æuiternæ.

cum

est quantitas alicuius rei per se est ignota, tuuc ad eam cognoscendam adhibetur extrinsecus alia quātitas notior; quę illi tanquam mensura applicata, eā manifestat: q si prior illa quantitas, p se notissima esset, frustra quęreretur mensura aliqua ad eam manifestandā. Cum igitur sua cuilibet Angelo duratio sit notissima, & tam nota quàm duratio alius cuiuslibet Angeli, nihil attinet ex parte Angeli, quęrere mensuram aliquam ad metiendam atque declarandam eius durationem. Denique, non est necessarium ęuum, propter intellectum nostrū; tum quia ipsum ęuum qualecunq; fingatur, aut magis aut ęquè ignotū nobis est atq; ipsa duratio Angeli; quocirca nō potest illud esse nobis huius mēsura; tum quia nos durationem Angeli, non metimur per ęuum, sed per coexistentiam & relationem eius ad tempus nostrum. quare cum ęuum nō debeat poni vel propter ipsam durationem ęuiternam, uel propter intellectū Angeli: vel propter intellectum nostrum, relinquitur ipsum frustra poni. Verum igitur est quod probandum suscepimus, per se & ex parte rei, nullū esse ęuum quod uere ac propriè mensura sit durationis ęuiternę.

Obserua diligenter doctrinā hāc de mensura durationis æuiternæ.

Secunda propositio. Est aliqua secundum nos, mensura durationis ęuiternę. Dupliciter nos metiri solemus res ęuiternas; uno mō generaliter & confuse, altero mō particulariter, & distinctè; priorem modum conficit mens nostra effingendo quandam generalem rationem dignoscendi quanta sit duratio rerū ęuiternarum ex negatione tp̄is, & ęternitatis: cum.n. res ęuiterna nec sit temporalis, quippe cū sit incorruptibilis, nec vnquā desinat esse: neq; sit ęterna; ppea qd̄ hēt initium durationis; mens nostra (qua est solertia) animaduertit huiusmodi res ęuiternas habere tertiam quandam durationis speciem, interiectam & mediam inter tempus, & æternitatem, inferiorē quidem ęternitate, quia initium habens aliquando esse cœpit, superiorem autem tempore, quia fine carens nunquam esse definet: quam durationem appellamus ęuum, nomine, usu Theologorum, iampridem recepto & trito: & quæ habent

A eiusmodi durationē, eas res æuiternas appellatione inde ducta, nominamus. Quare nomen ęui, si quis attendat animum ad rei naturā & usum loquentiū, comperiet significare potius ipsammet durationem æuiternam, quàm aliquam eius mensuram. Porrò, ratio illa, qua declaramus quanta sit duratio ęuiterna, dicentes eam habere initium sed carere fine, uel esse ante quidem finitam, post autem infinitam; est generalis & rudis atq; crassa, nec tā est mensura æuiternitatis, quā explicata eius notio & quasi descriptio. Posterior autem modus dimetiēdi B durationē ęuiternam particulariter, & distinctè, qui est nobis manifestissimus atq; familiarissimus, fit per coexistētiam & relationē durationis ęuiternæ ad tempus nostrū. Etenim nos durationem ęuiternam Angelorum apprehēdimus quasi coextensam tempori nostro, eiusq; differentijs omnibus coexistētem: quo fit, ut illi nos & prius & posterius, & fuisse esse & fore (quamuis ipsa indiuisibilis existens tota simul sit) tribuamus: illamque distinguamus in dies & annos, non secus quàm durationem rerum temporaliū: C dicimus enim Angelos nondum vixisse & durasse sex mille annos, non enim tantum spatium temporis interfluxit, postquàm ipsi unà cum mundo, & ipso tempore creati sunt. His igitur duobus modis metiri consueuimus durationem rerum æuiternarum; illud autem æuum, quod ab alijs inducitur tanquàm ꝓpria mensura eiusmodi rerum & vacat, & verò nullum esse uidetur in rebus, nec id cum de illarum rerum agitur mensura, per se uenit atque cadit in sermonem, atque apprehensionem seu cogitationē D hominum.

Verū de ęuo hactenus: sequitur, vt de tēpore discreto, quod a quibusdam ponitur quarta mensura ab aliis tribus supradictis differens, uerba faciamus. de quo cum pauca dixerimus, finem huic disputationi, quæ est de mensuris durationū imponemus.

De tempore discreto opinio Thomistarum.

C A P. VII.

TRia sunt genera operationum Angeli: Est.n. operatio eius beatifica, quæ est uisio Diuinæ essentiæ, quam D. Thomas ait mensurari æternitate participata: est etiam operatio eius transiens in res corporeas, ut cum Angelus mouet secūdum locum corpora, vel ipse etiam secundum locum mouetur; qđ genus operationū, cum sit res quædā mutabilis, successiua & temporalis, est .n. motus localis, non uidetur requirere aliam mensuram, quàm tempus nostrū. Nam quod talis motus efficiatur ab Angelo, qui supra tempus, & qui operando non pendet a tempore, id non obstat, quominus is mensuretur a nostro tēpore; alioquin pari rōne cōcludi posset motum primi mobilis qm̄ is efficitur ab intelligentia, nec pendet ab alio motu, nō mensurari tempore nostro. quāquàm nō me latet D. Thom. 1. par. q. 53. ar. 3. affirmare motum localem Angeli, qui fit pp aliquam operationem Angeli transeuntem in res corporeas, si continuus sit, mensurari tempore continuo, non hoc nostro quo mensurātur res sublunares, sed quodam alio diuerso, & superiori; ita ut secundum D. Thomam, sint tria tempora inter se diuersa; unum, hoc nostrum, quo metimur sublunares motus physicos pendentes a motu cæli; alterū tempus quoddam continuum superius priori, non pendens a motu cęli, quo mēsuratur motus localis Angeli; tertium ē tempus discretum, de quo nunc disputationem instituimus. Sed hæc quàm uera sint, & rationi consentanea, alii iudicent, neque enim omnia sunt huius disputationis ac loci. Mihi certe tempus illud continuum ab hoc nostro diuersum, nec uidetur ullam ob caussam necessarium, cum ad omnem durationē continuē successiuam, metiendam, hoc nostrum tempus satis sit; nec facile expediri possit, in quo, quemadmodū, & quorsum sit illud alterum tempus. Etenim una est ratio temporis, quæ est esse numerum motus

An motus localis quo mouetur Angel' mē suretur hoc nostro tempore.

A secundum prius & posterius, qualiscunque & cuiuscunque & in quocunque sit ille motus. Non.n. propter motus uarietatem quæ oritur uel ex subiecto, uel ex mouente, uariatur tempus, nisi tantum per accidens & materialiter.

Sed ad uarietatem operationum Angeli reuertamur. Præter illa superiora duo operationū genera, tertium est continens naturales operationes Angeli immanētes, & spirituales; cuiusmodi sunt intelligere & uelle, loquor de ītellectione & volitione naturali; ut hinc excludamus beatificam. Huiusmodi aūt operationum, quatuor ſm Thomistas sunt ꝓprietates. Prima, quod habent durationem

B utrinque finitam, incipiunt enim, & desinunt esse, potest namque Angelus de nouo suscipere intellectionem alicuius rei, & paulò post eam deponere.

2. Potest intellectio Angeli esse instantanea, ita ut Angelus uno tantum instanti rem aliquam intelligat, & consideret; potest etiam diuturnior esse si Angelus intellectionem diu continuet; ex quo fit, ut possint huiusmodi operationes secūdum suam durationē proportione quadam respondere uel tempori nostro, uel

C uni tantum eius instanti. 3. In naturalibus intellectionibus Angeli est successio non continua: nam una intellectio nō est continua alij intellectioni, non.n. sibi inuicem continenter cohærent, sed est successio discreta, una enim intellectio succedit post aliam; potest enim Angelus intelligens hominē, deponere intellectionē eius & suscipere intellectionem cæli, uel immediatē, uel mediate. 4. Huiusmodi operationes, non sunt ens aliquod fluēs & successiuum, sed perma-

D nens, & totum simul; non quod uolitio Angeli sit indiuisibilis, non suscipiēs magis, & minus, potest.n. intendi & remitti; neque enim necesse est uoluntatem Angeli quamcunque rem uelit, in eam ferri omni sua ui, & conatu, sed quia uolitio Angeli non est sicut motus, cuius eē cōsistit in fluxu, & successione; & cui repugnat, ut is habeat partes aliquas simul permanentes.

Harum igitur operationū Angeli mēsurā, Thomistæ appellant tempus discretum: tempus quidem, propterea quod uide-

Nota sētē tiam & doctrinā Thomistarū de tempore discreto.

videtur esse proprium temporis metiri durationem finitam, in qua est successio secundum prius, ac posterius; tempus.n. definit numerus motus ſm prius ac posterius; supradictæ autē operationes Angeli, habēt duratione finitam, estq; in illis successio secūdum prius & posterius ea ratione ut paulo ante declaratum est a nobis. Discretū uerò tempus appellāt, quia illæ operationes Angelicæ non sue cedunt sibi inuicē cōtinuē, sed discrete ac disiunctè una cōsequitur aliam, siue mediatè siue immediatè: at hoc nostrum tempus cum sit mensura motus qui est continuus habens continuam suarum partiū successionem, ritè nominatur tēpus continuū. Porrò quælibet operatio Angeli uocatur instās, siue duratio eius sit instātanea siue non, & ex huiusmodi instātibus componitur tēpus discretū; itaq; unaquęque illarum operationum mēsuratur uno instanti tpis discreti; ipsa uero huiusmodi operationū successio & uariatio ſm prius & posterius, mēsuratur ipso tēpore discreto; quemadmodū in mēsura multitudinis, quælibet res siue magna sit siue parua mensuratur unitate, multitudo autem rerum mensura tur numero.

Quadruplex discrimen inter tempus cōtinuum & discretum secundum Thomistas

Atq; hinc licet colligere quadruplex discrimen inter nostrū tempus & hoc tēpus discretum. Primò, illud est mensura successionis continuę, hoc successionis discretæ. Deinde, illud non componitur ex suis instātibus, hoc ex suis instantibus componitur nō secus quàm numerus ex unitatibus. Postea, instās illius tpis, semper est indiuisibile, nec pōt ulli partis tēporis coexistere, instās huius disceti temporis, licèt in se sit indiuisibile, aliquando tamen secundū durationem suam coexistit tantum instāti nostri tēporis, aliquādo etiam alicui parti nostri tēporis. Postremo, in illo nō possunt instātia esse sibi inuicem immediata neque contiguè neque deinceps; ut probat Aris. 6. Phy. in hoc autem possunt instātia esse sibi inuicē immediata, ceu unitates in numero.

Hæc est opinio Thomistarum de tempore discreto, quam innuit D. Thomas 1. Par. q. 10. ar. 5. ad primum. & q. 53. ar. 3. & Quol. 10. art. 4. & D. Bonauentura 1.

A Sent. dist. 37. eandem sequitur Henricus Quol. 5. q. 13. & Aegidius in tractatu de mensura Angelorū, & Durādus 2. Sent. dist. 2. quæ sententia probatur primùm hac ratione. Duratio huiusmodi operationum Angeli, est mēsurabilis, sed non æternitate nec æuo nec tēpore nostro; ergo hoc tempore discreto; illa enim duratio nō est mēsurabilis æternitate nec æuo, tum quia est utrinque finita habēs initiū & finē, tum quia recipit successionem ſm prius, & posterius, quæ duo sūt cōtra rōnem æternitatis, & æui. Nec est mēsurabilis hoc nostro tpe, partim qm

B illiusmodi operationes cū sint spirituales & nō pendētes ab ullo motu corporeo, sunt supra tēpus nostrū, & altiorem mēsuram requirūt; partim quia pōt Angelus habere duās intellectiones instantaneas sibi immediate succedentes, quæ nō possunt mensurari tempore nostro, cum sint totæ simul, & indiuisibiles, nec instantibus nostri temporis, cum sint inter se immediate coniunctæ, quod repugnat instantibus nostri temporis.

Deinde, conātur idē persuadere multis testimoniis D. Augustini, is enim tū

C in 8. lib. super Genesim c. 21. & li. 12. de Ciui. Dei c. 15. tum alijs quāplurimis locis ait in operationibus Angelorū esse implicatū tempus, & creaturam spiritualem, tametsi non per loca, per tempora tamen moueri a Deo. Sed quidam uehementer urgent Thomistas illo argumento. Si Angelus potest habere duas intellectiones instātaneas sibi immediate succedentes, quarum unaquæque per se respondeat instāti nostri temporis, quod ipsi concedunt & sumunt ad probādam suam opinionem, ex eo necessario conficitur

D citur etiam in nostro tēpore posse dari duo instantia sibi immediata, nam prior intellectio Angeli respondet uni instāti nostro, & posterior intellectio respōdet ēt uni instāti nostro, sed posterior intellectio ponitur immediatē succedere priori, ergo pari ratione unum instans nostrum immediate succedit alii instanti.

Scotus 2. Sent. d. 2. q. 4. qm opinatur rationē æui in eo esse ut metiatur durationē permanentē; & quæ est tota simul cuiuslibet rei qualiscunq; ea fuerit, hoc est siue īcorruptibilis, siue corruptibilis,

siue durationis infinitæ siue finitæ, iõ ait operationes Angeli, de quibus nunc agimus, mensurari æuo, cũ singulæ habeant durationem permanentem, & totam simul: neque referre quanta sit earũ duratio finita ne an infinita, magna an parua: Verum quia opinionem Scot. supra refutauimus, cum ageremus de ratione æui, non erit in præsentia opus eã refellere.

Sententia auctoris de tempore discreto breuiter exposita.

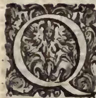
Quod igitur est iudicium; quæ sententia nostra de hoc tempore discreto? Equidem tria hic statuo: primùm enim arbitror, triplicem tantùm eẽ speciem durationis, spectando rationem quantitatis; propter quam solam duratio est per se mensurabilis; vnam æternam, utrinq; infinitã; alteram æuiternam, ex altera parte infinitam; tertiam temporalẽ ex vtraque parte finitam, quæ nimirũ, & initiũ habet & finem, nec præter has alia ulla fingi potest. Deinde; aio tempus dupliciter posse accipi; uel physicè, quod tantũ ẽ in ijs, quæ subijciũtur motui physico, quo tempore certum est nõ mensurari operationes Angeli: uel metaphysicè, qđ reperitur vbicunq; ẽ aliqua successio vnius post aliud, & variatio sm prius & posterius; atq; hoc modo sumit tempus D. Augustinus, cum inquit Angelos moueri in tempore, & in eorum actionibus esse tempus. Postremo, quod in fine præcedentis capitis diximus de æuo, idem A quoque de duratione operationum Angeli sentiendum, dicendumque arbitramur; nempe, eiusmodi durationem per se mensurabilem non esse, cum sit indiuisibilis, expers quantitatis & extensionis, omne autem mensurabile necesse sit esse quantum & aliqua præditum extensione; neque ad eam durationem manifestandam opus esse Angelo aliqua extrinseca mensura, cum illam durationem Angelus intrinsece, & per se cognoscat perfectissimè; neq; nostra caussa introducendam esse mensuram aliquam illius durationis diuersam a nostro B tempore, quæcũque enim fingatur, erit nobis quàm illa duratio, vel æquè ignota, vel etiam ignotior, neque nos aliter illam durationem operationum Angeli metiri possumus, quàm durationem existẽtiæ ipsorum, per coexistẽtiã nimirũ, & relationem ad nostrũ tẽpus; deniq; quæcunque paulo ante diximus de æuo, ea possunt (ne sæpius eadẽ repetantur) ad hunc locum trãsferri, & accommodari. Sed vereor, ne dum quæ ad mẽsuras durationum pertinẽt, ea nimis subtiliter ac diligẽter persequor; lõgius C prouectus & euagatus sim, quàm patitur ratio mei instituti, quare finem huic disceptationi & duodecimo lib. imponens referam me ad ea quæ reliqua sũt huius operis, pertractanda.

FINIS DVODECIMI LIBRI.

DE NATVRA MOTVS LIBER DECIMVSTERTIVS.

Cognitio motus ad omnes Philosophię naturalis partes multasque alias disciplinas plurimum conducit.

VAm est motus cōmunis omniū rerū quæ natura cōstāt, tā est cognitio eius nō modo uniuersæ Philosophiæ naturali sed alijs ēt permultis disciplinis, necessaria. Quot aūt,& quantas utilitates scientia motus ad oēs Phylosophiæ partes percipiendas adferat, hinc perspicuum eē poterit. Primo, natura, in qua explicanda tota Physica occupaī, ignorato motu nequit bene cognosci; cū natura definiatur esse principium motus, & motus sit quippiam proprium naturæ, omni soli & semper conueniens; uide Arist.3.Physi.tex.1. Deinde, res subiectæ Philosophiæ naturali, eius definitiones, demonstrationes, termini denique ac limites Physiologiæ definiuntur motu: & ab Aristotele scientiæ speculatiuæ ita distinguūtur, ut Physica res motui omnino coniunctas tractet, Mathematicæ disciplinæ ratione a motu seiunctas, Metaphysica, re & ratione separatas. Postea, pleraque ac præcipua fundamenta Philosophiæ, motu deprehensa & cognita fuerunt; motu.n.reperta sunt quatuor genera caussarum, quod indicat vniuscuiusque cāæ definitio; motu locali & alteratione, inuenta sunt quatuor elemēta; materiam primam esse, atque ingenerabilē,& incorruptibilem esse, motus patefecit: Mundum æternum esse, & generationem rerum æternam, Aristotel. falso quidem, sed ex motu tamen argumentatur: priuatio motus physici monstrauit Aristot. humanum intellectum ingenerabilem,& incorruptibilem esse, dissimilem formis materialib. & ut intellectus

B est, extra consideratione Physici. Quod natura propter finem agat motus rerū naturalium, qui ordine ac vt plurimùm eodem modo fiunt, manifestè ostendit. Præterea, omnium rerum perfectio, motu declaratur & acquiritur; nam quæ nō sunt, per motum existūt; quæ iam sunt, perfectionem suam, uel in motu habēt, ut animata; uel per motum acquirūt, ut res inanimatæ; vel motu perfectionem suam alijs communicant, ut cæli & Intelligētiæ. Ad hæc, sublato motu grad⁹, species,& perfectiones rerū naturalium

C discerni non possent. His accedit, ꝙ ex motu natura cæli differens ab his sublunaribus, numerus, ordo, & dignitas orbiū cælestiū, & ordo Vniuersi cognoscitur. Postremò, si tollis motū, nec Metaphysica, nec Perspectiua, nec Musica, nec Astronomia, nec Medicina, nec aliæ multę disciplinę, speculatiuæ, actiuæ,& factiuæ stare poterunt. uide Ari.8.Physi. tex.22. Cum igitur tam multiplex sit utilitas, quam parit cognitio motus, uisū nobis ē separatim de motu generalem tractationem cōscribere, tres ob caussas: Pri-

D mò, quoniam contemplatio & cognitio rerum uniuersalium, præcedit cognitionē rerū particularium: quamobrem generalis motus præcognitio, necessaria ē ad intelligendas spēs eius: Deinde, qm̄ de motu Aris.& pauca uniuersè scripsit, eaque non uno in loco, sed sparsim in uarijs. Postremò, quia si omnia, quæ ad motum uniuerse pertinent seorsim, explicata fuerint, cum ad tractationem specierum eius accedemus, breuior erit, facilior, & ordini naturali congruens earum explicatio: sic enim, & quæ omnis motus communia sunt,& quæ uniuscuiusque motus propria, dispiciemus,& in

omnib. rebus demõstrationibus uniuersalibus, ac propriis utentes. propriã atq; perfectã cuiusque rei scientiam cõsequemur. Tripartita ãt erit tractatio motus, in tres libros diuisa: primùm enim explicabuntur ea, quę attingunt essentiã motus: tũ agetur de uariis & precipuis quibusdam diuisionibus motus: Postremò, disseremus de motus ęternitate. In hoc autem, qui proximè sequitur libro, tria explicanda sunt, quę pertinent ad declarandã motus naturam: Vnum est, ĩ quo genere, uel categoria poni debeat motus; alterũ est, subtiliter ac diligenter explanare definitionem motus traditã ab Arist. 3. Physic. tertium est, agere de terminis motus, ex quibus, unitas, distinctio, contrarietas, & pręstantia motus, ęstimatur.

In quo genere seu Categoria sit Motus.

C A P. I.

HAnc quęstionem tractat Alexãd. 1. lib. Naturalium q. c. 21. Simplicius in Pręedicamen. & obiter super 4. te. li. 3. Phy. Auerr. 3. Phy. comm. 4. & 5. lib. Phy. com. 9. Albert. in 3. Phy. tractatu 1. c. 3. A nobis sic declarabitur, ut primò exponamus sententiam, quam arbitramur mágis probabilem, deinde, si quę remanet dubitatio propter eos, qui contra sentiunt, eam tollamus.

Sententia autem nostra duas partes habet; priori asserimus motum in nullo certo pręedicamẽto per se reponi: posteriori aũt affirmamus, motũ poni in prædicamento reductiuè, ideſt reduci ad pdicamẽtum eius rei; ad quam fit motus; ut generatio, quia fit ad substantiam, reducitur ad pręedicamentum Substantię; augmentatio ad prædicamentum Quãtitatis; & similiter alij motus. Prior pars nostræ sentẽtiæ, ita probatur. Primo, ne que motus est aliquod prædicamẽtum diuersum ab aliis decem, ut putauit Plotinus referente Simplicio, quia decem tantùm esse prædicamenta, & omnium ferè Philosophorum cõsensu receptum est; & hoc demõstratur, tum in Logica, tum in Metaphysica; neque motus ponitur in aliquo prædicamẽto illorum decem, quia Arist. in nullo eorum reposuit motum, imo reposuit in post pręedicamẽtis, significans motum non contineri in aliquo certo pdicamento, sed uagari per multa pręedicamenta. Deinde, omnes interpretes exponentes textum quartum lib. 3. Phy. aiunt motum, non dici uniuocè, ut uidere licet apud Simplic. Auerr. Albertum: ergo motus non reponitur in aliquo prædicamento; nam tam æqniuoca, quàm analoga remouentur a prędicamentis. Et confirmatur hoc, quia sicut Arist. in 7. Metaph. tex. 4. ait substantiam esse priorem accidente, tempore, natura & perfectione, ita idem scribit 8. Physi. 56. motum localem esse priorem alijs motibus, tempore, natura, & perfectione; ergo sicut substantiæ & accidenti non datur unum commune genus, ita neq; dabitur genus commune motui locali, atque alijs motibus. Præterea, motus idem est secundum rem cum termino ad quem, ut posteriùs ostendetur, & quamuis hoc apud aliquos dubiũ sit, tamen illud certum est apud omnes, motum non posse existere, aut definiri sine termino ad quem, quoniam ab ipso accipit unitatem & distinctionem, ut dicitur 5. Phy. si ergo motus eẽt genus commune generationi, augmentationi & alterationi, ergo daretur terminus ad quẽ respondens illi motui generico, cõmunis genericè & substantiæ, ad quam fit generatio, & qualitati ad quam fit alteratio, & quantitati ad quam fit augmentatio, quod & Arist. negat 3. Physi. tex. 4. & per se absurdũ est; quoniam substantia, quãtitas, qualitas, cum sint genera summa, nõ habent aliquod genus superius, neque quidpiã quod de illis uniuocè dicatur. Postea, si motus esset unum aliquod genus, ergo augmẽtatio, alteratio & alij motus, essent unius generis, quod est falsum; quoniam Arist. 5. Phy. tex. 31. tradit tres modos, secundum quos motus dicitur esse unus; nam inquit, uel motus est unus genere, cuiusmodi sunt omnes motus, qui pertinẽt ad eandem categoriam, ut oẽs generationes inter se, uel alterationes inter se: uel est unus specie, quoniam terminus ad quẽ est unius speciei,

Probatur motũ p se non ptinere ad vnã aliquam categoriam.

ciei, vt omnes calefactiones sint vnius speciei, quia fiūt ad calorem, qui est una species qualitatis; vel est unus motus numero, quando & subiectum, & terminus ad quem, & tempus est vnū numero. Si autem motus in communi, esset genus, Arist. prætermisisset alium modum unitatis, secūdum quem omnes motus possent dici esse unius generis, quatenus cōueniunt in motu, qui ponitur esse genus illorum, & ea ratione, generatio, alteratio, & latio essent unius generis.

Posterior autem nostræ sentētię pars quod motus reducatur ad categoriam eius rei, ad quā tendit motus, sic ostenditur. primo, quia uia, & principiū, reducitur ad prędicamētum eius rei, ad quā est uia, & cuius est principiū: sed motus v.g. generationis, est uia ad substantiam, & idē iudicium est de alijs: ergo &c. Postea, imperfectum & perfectum non uariant speciem: sed motus nihil aliud est quàm res ad quam est motus, prout est imperfecta, & in fieri; ut calefactio nihil aliud est quàm calor prout est imperfectus & tendit ad perfectionem, quare ambo ad idem prædicamentum pertinebunt. Tum, actus, & potentia pertinent ad idem prædicamentum, ut calor in potētia & calor in actu, non pertinēt ad diuersa prædicamēta, sed reducuntur ad idem, ergo quod est in potentia non differt genere, ab eo quod est actu: ergo multo minus quod partim est actu partim potētia, differet genere ab eo, quod est actu: sed motus nihil aliud est quàm res quæ producitur, prout partim est actu, partim potentia, ergo non differet genere ab ipsa re: nam si calor in potentia est eiusdem categoriæ, atque calor in actu, ergo calor (ut ita dicam) fiens, qui partim est actu partim potētia, erit quoque eiusdem categoriæ, atque calor in actu: & hanc rationem tangit Auerroes 5. Phy. comm. 9.

Quō dixerit Alexander motū referri posse ad uarias categorias.

Nunc respōdendum est cuidam obiectioni quæ cōtra supradictam sententiā existit ex his quæ scribit Alex. 1. Lib. naturalium quæ. cap. 21. illic enim ait motū pertinere ad varias categorias: nimirum ad categoriam Quantitatis, Ad aliquid, Passionis, Qualitatis, & ad categoriam eius formæ ad quam dirigitur motus. Sed respōdendū est, motū, per se ac directè, ad nullam categoriā pertinere (vt supra ostensum est) secundum quid autem, pro vt varijs modis cōsideratur, etiam posse referri ad varias categorias. Potest enim reduci ad categoriam Quātitatis, quatenus est de genere continuorū, vt hic inquit Aris. principio li. 3. Phy. nam continuum & discretum, species sunt quantitatis: ad categoriam vero Ad aliquid, quia motus est actus mouentis in mobili, vt definit Arist. 3. Phy. tex. 23. mouens autem, & mobile sunt relatiua: reuocatur quoq; ad categoriam Passionis, quia sicuti passio est in patiente, ita motus in mobili, & sicuti per passionem res trāsmutatur & afficitur, ita quoque per motum; & quia tertia species Qualitatis appellatur passio, & patibilis qualitas, hoc etiam nomine motus redigi posset ad categoriam Qualitatis: postremo, quia motus est via ad aliquā formam, & non differt ab ea, nisi tanquā imperfectū a perfecto, merito reducitur ad prædicamētū illius. hęc igitur considerans Alexander scripsit, motum referri posse ad varias categorias. Quod autē hæc uere & propriè dici nequeant de motu, hinc planum est: motus enim per se nō est in prædicamento Quantitatis, quoniam Arist. & in logica in categoria Quantitatis, & in Metaphysica li. 5. tex. 18. ait motum esse quantum per accidens: nam cū duplex sit ratio quantitatis, vna esse diuisibile in partes, altera esse mēsuram; neutra per se conuenit motui, motus enim diuisibilis est vel propter mobile, vel propter id in quo fit motus: rō autem mēsurę nō conuenit motui per se, sed propter tempus, quod est numerus motus. Deinde neque est in categoria Ad aliquid; nā si motus est relatiuum, necessario habebit suum correlatiuum: hoc autem, uel erit mobile, vel mouens, nā quid sit aliud ne fingi quidem potest: at respectus motus ad mobile, cum sit respectus accidentis ad suū subiectū, non pertinet ad categoriā Ad aliquid, alioquin omnia accidētia includerētur in prædicamento ad aliquid: respectus autem motus ad mouens, est respectus effectus ad caussam, qui licèt secundariò, & vt uocāt secundū dici, habeat vim aliquā relationis, tamē princi-

principaliter & secundum esse, minime habet; alioqui omnes res quæ productæ sunt à Deo, conijci deberent in categoriam Ad aliquid. Quod non sit in categoria Actionis, uel Passionis, ex eo pspicuum est: quia motus indifferens est ad actioné, uel passionem; & idem motus, prout habet respectum ad agens, dicitur actio, prout autem habet respectum ad patiens, dicitur Passio; quare si quia per motum patiens mouetur, debet motus poni in categoria passionis, ergo pari ratione, quia per motũ agens mouet, ęque deberet collocari in categoria Actionis. Deinde, si motus est in categoria Passionis, ergo hæc est bona ꝑdicatio; motus est passio; similiter hæc quoque est bona; actio est motus, ergo a primo ad ultimũ, erit quoque bona prædicatio hæc, àctio est passio, per illam regulam priorifticam, Dici de omni &c. quod absurdum est, quippe cum actio, & passio sint categoriæ diuersæ inter se. Quod autem ait Alexander, motum pertinere ad tertiam specié qualitatis, quatenus est quędam passio, nõ est absolute uerum; nam passio, quæ est tertia species qualitatis, nõ est quilibet motus, sed tantùm est alteratio, neque est quęlibet alteratio, sed quæ breui, & celeriter trãsit, nec afficit, atque denominat subiectum. Verum ad quam categoriam pertineat motus, satis dictum sit.

Explicatur definitio motus tradita ab Arist. 3. Phy. tex. 6.

CAP. II.

Aristoteles in 3. lib. Phy. magna diligentia usus est in explicãda natura motus, nam a tex. 3. usq; ad 6 ꝑmisit quatuor hypotheses ualde utiles, ad definiendum motum. Deinde, dedit tres definitiones motus; unam tex. 6. alteram tex. 16. tertiam tex. 23. Postea, multis modis declarauit, & confirmauit primam definitionem, a tex. 7. usque ad 12. explanando particulas definitionis, a tex 12. usq; ad 16. demonstrãdo eos, qui secus de motu senserunt, uel aliter ipsũ definiunt, proprie naturam eius ignorantes, multùm errasse, Postremo, quoniam vt dicit libro 4. Phy. tex. 31. signum bonæ definitionis est, ex illa solui posse dubitationes, quæ circa rem definitã existunt, idcirco Aris. a tex. 18 usq; ad 24. diligenter exponit duas dubitationes quæ de motu afferri solent, nimirum an motus sit in mobili, an potius in mouẽte; & an idem sit actus mouentis, & mobilis: quæ dubitationes ex secũda & tertia definitione motus, facile dissoluuntur. Sed de viis quibus insistit Arist. ad inuestigãdã definitioné motus, uide Auer. 3. Phy. com. 12. Cum igit̃ cognitio motus pernecessaria sit, difficilis tamẽ (vt dr̃ 3. phy. tex. 15.) cũ sit motus act⁹ imperfectus & mixtus cum potentia; enitendum nobis est, ut eam planam, & facilem reddamus: quod speramus nos assequi posse, si primùm omnes particulas primæ definitiones subtiliter, & diligẽter explanemus: deinde dissoluamus difficultates quę circa hanc definitionem occurrunt. Definitio autem motus a nobis explicãda hęc est. [Motus est actus entis in potẽtia, ꝑut in potentia] In qua sunt quatuor particulæ, Prima é [Actus. 2. Entis, 3. In potentia 4. Prout in potentia,] quas sigillatim discutere oportet.

Actus græce est ἐντελέχεια, & sic legit Alexãder, Porphyrius, & Themisti⁹. Sed hæc lectio non probatur Simplicio, quoniam nomen Endelechiæ, ut declarat ethymologia eius, significat pfectionem, quæ duplex est (ut dr̃ 2. de Anima tex. 2.) una est forma perfecta, altera est operatio a tali forma proficiscẽs: motus auté est actus imperfectus, ut dicitur 3. Phy. tex. 15. quare Simplicius mauult legi, energiã, quod nomé dicitur de omni actu, tam perfecto, quam imperfecto. Verũ pro Alexandro & aliis dici posset, uocabulũ endelechiæ proprie quidẽ sumi pro actu pfecto, Interdũ tñ ample usurpari pro oĩ actu; ut idẽ ualeat, atq; energia: nã Aristoteles paulò infra lòquẽs de motu, an sit motus vnus actus mouẽtis, & mobilis, indifferẽter vocat nunc Endelechiã, nũc Energiã: Et sicuti generatio, quæ est uia ad naturam, uocatur natura, ut 2. lib. physic. text. 14. dictum est, ita quoque motus, quoniam est uia ad formam quæ proprie dicitur Endelechia, poterit

An motus dicatur Endelechia.

poterit etiam appellari Endelechia.

Triplex actus in omni re naturali. Sciendum est autem, in omni re naturali, quæ accipit esse per generationem, inueniri triplicẽ actũ: unũ p quẽ res fit; & hic est motus; alterum, per quẽ res habet esse, & hic est ipsa operatio: quamuis igitur forma dicatur actus primus respectu operationis suę, tamen potest dici actus secũdus, respectu motus per quem acquirit. Actus uerò primus & vltimus, semper in idem numero incidunt respectu diuersorũ; nam motus respectu mobilis, est actus primus & imperfectus, respectu autem mouẽtis, est actus vltimus, & perfectus; quia proficiscitur a forma q̃ est in mouente. Nam ut dicitur 3. Physi. tex. 17. semper mouens affert aliquã formam, quæ est principium motus. Hinc igitur facile itelligitur definitio motus quã Themistius tradit 3. Phy. super tex. 7. dicens (motum esse primum actũ eius, quod est in potentia) Nam secundus, inquit, actus, est forma, per quam res iam quiescit: cur enim uocet motum actum primum, ex his quæ diximus palam est. Similiter planum est quod hoc loco scribit D. Thomas, asserens res antequã moueantur esse in duplici potentia, una ad fieri, altera ad esse: prior potentia reducitur ad actum per motum, nam cum res mouetur, tunc fit, & non est amplius in potentia ad fieri, uel moueri; altera verò reducitur ad actum per formam, quæ cõplero motu, dat esse rei. Dicitur autem motus actus, quia necesse est, cum mouetur res, habere aliquid formæ, quæ est actus; nihil enim aliud ẽ motus, vt v.g. calefactio, quàm calor qui producitur ab igne, & continue perducitur ad ampliorem perfectionem.

Quatuor dubitationes. Sed hic existũt quatuor dubitationes. Prima est, cum motus sit actus mixtus cum potentia, cur potius definitur per actum, quàm per potentiam. 2. Est, Aris. 2. de Anima text. 2. facit duplicẽ actum, unum primum quem ait esse formam, alterum secundum, quem dicit esse operationem prouenientem a forma; neuter autem conuenit motui, nam neque motus est forma perfecta, neque est operatio prouenìens a forma, sed potius tendens ad formam: ergo male dictum est motum esse actum primum. 3. Est, Dictũ

A fuit rem cum mouetur, nõ esse amplius in potentia ad motum, sed esse in potentia ad formam; contra, quia motus, cum sit continuus & diuisibilis, habet partes alias priores, alias uero posteriores, cum igitur res est in priori parte motus, erit etiam in potentia ad posteriores partes eiusdem motus, v.g. sit calefactio quæ durer vt octo, res quę calefit, cum habet calefactionem ut duo, adhuc est in potẽtia ad calefactionem ut quatuor, ut sex, ut octo; Præterea, motus re idem est cũ forma quæ acquiritur per motum, ergo si quod mouetur est in potẽtia ad formã, B erit quoque in potentia ad motum; quia quãtum restat formæ, tantum restat motus. 4. Est, Simplicius super text. 7. lib. 3. Phys. refert Alexandrum definiuisse motum hoc pacto [Motus est prima mutatio eius, quod est in potentia pro ut tale est;] quam definitionem Simplicius duplici nomine reprehẽdit, primò, quia cũ motus & mutatio idem ualeant (nam licet Aristo. in 5. lib. Phy. distinguat motũ a mutatione, tamen in 3. Phy. ubi definit motum utrũque uocabulum indifferenter sumit) definire motum per mutatio C nem, est idem per idem definire & ignotum per æquè ignotũ; deinde, quid sibi uult motum esse primam mutationem? nã si motus est prima mutatio, ergo post motum erit alia secũda mutatio, at post motum non est nisi forma, quæ tantum abest, ut sit motus, vt ea præsente omnis motus cesset, & per ipsam res quæ antea mouebatur, quiescat. Hæc Simplicius contra Alexandrum. Dubitatur igitur an definitio Alexandri defendi, & in bonam partem accipi possit.

D

Soluuntur supradictæ quatuor dubitationes.

C A P. III.

Cur motus dicatur potius actus quã potentia. SEd ad has dubitationes, difficile non est respondere. Ad primã igitur, ita respõdeo; motus definitur per actũ, & non per potentiam, multis de causis: primò, quia motus re idem est cũ forma quæ p̃ducit, at forma nõ est potẽtia, sed actus. tũ, q̃a motus est q̃dã operatio, ois aũt operatio est actus. postea, q̃a idẽ motus est mouẽtis & mobilis, non põt autẽ esse

esse eadem potentia mouentis & mobilis; quia potentia mouentis est actiua, & est in ipso mouente, potentia autem mobilis est passiua, & in ipso mobili: si ergo motus debet esse unus mouentis & mobilis, non poterit esse potentia, sed erit actus, qui transit a mouente in mobile; quia per motũ semper acquiritur & augetur actus, potentia autẽ perpetuo minuitur ac deperditur. Postremo, motus non solum definitur per actum, sed etiã per potẽtiam, sed actus ponitur loco generis, potentia autem loco differẽtiæ in aliquo. & quoniam cum accidens definitur in abstracto, gen⁹ eius ponitur in recto, differẽtia autem in obliquo quę differentia sumitur ex habitudine ad subiectum; Idõ in hac definitione motus, actus, qui tenet locũ generis, ponitur in recto, potentia uero, quæ gerit uicem differentiæ, ponitur in obliquo.

Ad 2. Aristoteles 2. de Anima, tãtum loquitur de actu perfecto; qui tãtùm est duplex, forma, & operatio formę: nos autem hic loquimur de omni actu. forma igitur, quamuis inter actus perfectos est primus actus, tamen inter actus simpliciter sumptos, est secundus; quia forma sequitur motum per quem acquiritur.

Ad 3. Est duplex genus rerum: quędã res sunt permanẽtes, ut homo, & statua: aliæ sunt successiuæ; ut motus & tẽpus, quarum esse consistit in fieri, & in fluxu quodam. Inter quas res hoc interest; qđ permanentes, tunc dicuntur esse actu, cũ perfectè habent suum esse, & simul obtinent omnes partes suas; tunc enim dicitur actu esse homo, cum obtinet perfectè esse hominis, & possidet omnes suas partes: res autem successiuæ, quoniam non possunt secundum omnes partes simul esse, tunc dicũtur esse actu, cum vel una pars, uel aliquid ipsarum actu est, fluens ad reliqua: v. g. nunc dicitur esse dies Martis, non quod totus hic dies simul sit nunc, sed quia est aliquid huius diei cohærens cum eo, quod præcessit, & continuum, atque fluens ad ea quæ sequuntur. Hinc facilè soluitur dubitatio proposita, motus enim cum sint ens successiuum, tũc dicitur actu esse, cum actu est aliquid ipsius continuum cũ reliquis partibus motus, unde res quę mouetur, dicitur iam actu habere motum, etiam si non habeat actu omnes partes motus, nec dicitur amplius in potentia ad motum. Forma autem dupliciter considerari potest, uel vt est in fieri, quo modo re non distinguitur a motu, & sic quod mouetur nõ est in potentia ad formam, sicuti neque ad motum; uel cõsideratur ut forma est perfecta dãs esse perfectum rei, & sic differt a motu, & qđ mouetur dicitur esse in potentia ad illam. ergo, vt vno verbo dicam, quod mouetur, nõ est in potentia ad formam imperfectam, & in fieri, sed ad formam perfectam, & in esse completo.

Ad 4. Pro Alexãdro dupliciter respõderi potest. Primò, ut dicamus nomen mutationis ualde ample sumi ab Alexãdro, & multo latius, quàm hoc loco vsurpetur nomen motus ab Aristotele: est enim duplex mutatio, una per quam res mutatur a nõ esse ad esse formæ, siue forma fuerit substantialis, siue accidentalis: altera per quam res mutatur ab esse formæ ad operationem eius: v. g. duplex est calefactio aquæ, una passiua ꝑ quã aqua calefit, & acquirit calorem, altera actiua, cum aqua per calorem acquisitum calefacit alias res. hanc distinctionem mutationis colliges ex Arist. 8. Phy. 32. & 2. de Anima 57. motus ẽ mutatio illa prima, per quam res non esse formæ mutatur ad esse illius. Alexander igitur fortassis respiciens hac duplicem mutationem, definiuit motum per primam mutationem, distinguẽs illum a secunda; nã prima est mutatio ad formam, secunda est mutatio a forma ad operationem. Deinde posset etiam dici, Alexandrum non dixisse motum esse primam mutationẽ, sed primum actum: quod ut credam, duplici ducor coniectura, tum quia Themistius qui in explanatione Aristot. omnes sententias Alexandri breuitate sua paraphrastica expressit, definiuit (ut supra diximus) motum per actum primum, non per mutationẽ: Tum etiam, quia quod subiungit Alexander, idcirco motum esse primam mutationem, quia forma, per quam res quiescit, est secunda, non sibi constaret; nam si forma est mutatio secũda, qũo per eam res quiescit? Deinde, absurdum est formam, quę est terminus motus,

motus, appellare mutationem. Verisimi le igitur est, Alexandrum, non scripsisse mutationem, sed actum: si enim sic lega mus, oratio ipsius habebit ueram, & phi losophicam sententiam; motus enim est actus primus, quoniam per illũ res, quæ ante erat in pura potentia, incipit attin gere esse, & actum; forma uero est secun dus actus, quoniam adeptione illius, res deponit omnem potentiam, & perfectè acquirit suum esse.

Exponuntur reliquę particulæ definitionis motus.

C A P. IIII.

SEcũda particula definitionis motus est illa (entis) Ens, bifariã sumitur, uel ut est nomen trãscendens, & sic nõ ponitur hic, quia Arist. & in 6. topico rum uetat huiusmodi transcẽdentia po nere in definitionib. Vel accipitur ens, vt est participium uerbi substãtiui, sum, & tunc significat id quod est, uel existit, & hoc modo sumitur hic: ut sit sensus, motus est actus entis in potẽtia, idest, e ius quod existit in potẽtia. Sed dices, cur Arist. in hac definitione non posuit pro prium subiectum motus, quod est cor pus? Respondeo, Aristotelem subiectum motus insinuasse in secunda definitione eius, cum dixit 3. Physicorum tex. 16. mo tum esse actum mobilis inquantum mo bile. sed quia nondum certum erat, an omne quod mouetur sit corpus, sed hoc 6. Physi. demonstrabitur, Ideo Arist. hic non posuit corpus in definitione motus.

Tertia pars definitionis est (In poten tia) sed diceret aliquis, si motus ẽ actus, quomodo, id quod mouetur dicitur esse in potentia? Respondeo, duplicem esse actum, unum perfectum, qui aufert om nem potẽtiam, & hic est forma perfecta; alterum imperfectum, qui semp habet adiunctum aliquid potentiæ dum est, & cum potentia penitus tollitur, deficit il le actus, & talis est motus. Vnde recte Arist. 9. Metaph. tex. 11. & 3. Phy tex 57. ait duplicem esse potentiam: unam, quæ tota simul reducitur ad actum, ita ut ni hil remaneat ipsius: alteram quæ reduci A tur ad actum imperfectè, ita ut neq; om nino pereat, neq; omnino maneat inte gra: & Auerroes 9. Metaph. cõm. 11. ait quendam esse actum, qui expellit omnẽ potentiam, alium uero, qui non potest omnino separari a potentia, & talis in quit reperitur in materia, in diuisione continui & in motu. Vide etiam de hoc Themistium 3. Phy. super tex. 6.

Nec mirum uideri debet, quod moue tur simul esse actu & potentia, nam hoc potest cõtingere tribus modis: primo, vt simul sit actu & potentia respectu diuer sorum: ueluti aqua actu est frigida, & po B tẽtia calida: tũ, respectu eiusdẽ, sed diuer sis tẽporibus: vt aqua, quæ nunc, est po tentia calida, paulò post si fuerit admo ta igni, euadet actu calida: postremò, ut idem respectu eiusdem, & simul, sit actu & potentia, sed non eodem modo, ue rùm est actu imperfectum, & potentia ad perfectionem tendens: vt aqua, quæ calefit est actu, & potẽtia calida, est actu calida respectu caloris imperfecti, quem iam habet, est potentia calida, respectu caloris perfecti, quẽ nondum habet. hoc modo omne qđ mouetur dicitur simul C esse actu, & potentia. ex quo manifestum est in quibus rebus motus reperiatur, vi delicet in his quæ participant actu & po tentia; quocirca Intelligentiæ apud Peri pateticos (licet id falsum sit) nõ subiiciũ tur motui, quoniam secundum Arist. ca rent omni potentia: Cęlum autem sicu ti tantùm habet potentiam ab vbi, & ad locum, sic etiam tantum habet motum localem, cæteræ autem res sublunares, quoniam propter imperfectionem ea rum, multiplici constant potentia, ideo multis etiam, & uariis motibus cientur.

Quot modis contingat idem esse actu & potentia.

D Porrò, cum res naturales quæ mouen tur, constent actu & potentia, hinc fit vt simul moueant, & moueantur, agant, & patiantur; prout enim actu sunt, mouẽt & agunt, prout autem potentia, mouen tur & patiuntur: quod Arist. cõfirmat 3. Phys. tex. 8. & 16. & in libris de Genera tione multis locis. ex quib⁹ locis aperte colligitur dari reactionẽ, de qua re gra uis controuersia est inter Philosophos; uerum aliena huic loco, & a nobis expli canda in libris de Elemẽtis. Sed (vt hoc obiter dicamus) sex conditiones requi runtur

Sex necessaria sunt ut fiat reactio

runtur vt fiat reactio, idest ut agens in agendo patiatur ab eo in quod agit. Prima est, vt sit agens corporeum, nā Intelligentiæ mouent cælum, & non mouentur ab ipso, quoniā sunt in corporeæ, nō potest autem incorporeum physicè moueri ab eo quod est corporeum. 2. Vt agens habeat eādem materiam atq; patiēs, nam cęlum agens in hæc inferiora, nihil patitur ab ipsis, ppterea quod habet materiam longe diuersam. 3. Vt agens agat actione physica & reali, non autem intentionali, & spirituali; siquidē color mouet visum, & tamen non mouetur ab ipso, similiter quodlibet sēsibile, & ītelligibile, & appetibile mouēt suas potentias, & nō mouentur ab ipsis. 4. Intelligitur hoc præcipue in motu locali & alterationis, maximè vero in motu alterationis, nam non necesse est quod generat generari ab eo, quod generatur. 5. Vt patiens non sit nimis debile, sed habeat rātam uim, vt possit aliquantulum agere in id a quo patitur. unde si calor ualde exiguus admoueatur summo frigori, patietur, & non aget. 6. Vt agens sit intra sphęram actiuitatis ipsius patiētis; hoc est ut sit in ea distantia, ut possit uirtus patiētis pertingere usque ad agens, nā si esset tale interuallū, ut agēs quidē posset attingere ipsū passum; patiēs uero nō posset virtutē suā trāsfundere vsq; ad agēs, tunc fieret actio sine reactione.

An potentia sit magis de essentia motus quā actus.

Sequitur quarta & vltima pars definitionis motus. [Pro ut in Potentia.] Ex hoc patet potētiam esse magis de ratione & natura motus quàm actū; quoniā, actus ponitur loco generis, potentia uero loco differentiæ, differētia autem magis attingit quidditatem rei quā genus. Tum; quia motus accipit vnitatē, & distinctionē a termino ad quem, respectu cuius est in potentia. Deinde, quia res quæ mouetur nō mouetur respectu formæ, quam iam habet, quia iam quiescit in illa, & cum, iam possideat ipsam, frustra moueretur ad ipsam: ergo mouetur propter formam, quam nondum habet, sed potest habere: quare motus præcipuè fit propter potētiā. Postea, sit aqua, quæ admota igni calefiat, & ferueat, hęc simul & calefit ab igne, & calefacit aliud nempe manum uel aliud quiddam sibi adiunctum, non potest autem respectu eiusdem principii calefacere, & calefieri, Impossibile enim est idem esse principium agendi & patiendi; ergo respectu diuersorum principiorum; sed calefacit respectu actu, idest respectu caloris, quē actu habet, ergo calefiet non respectu illius, sed respectu caloris, quem nondum habet, sed pergit, & tendit ad illum habendum. Itaque in omni motu tria insunt, primo est actu aliquid formæ ad q̄ fit motus, tum est potētia ad ampliorē participationem illius formæ; denique est quidam fluxus, & (vt sit loquar) quædam tendentia ad illā formam. Nam si hoc tertium desit, quamuis duo priora adsint, tñ non erit motus, ut v.g. si aqua, quæ calefit remoueatur ab igne, habet quidem actu aliquid caloris, habet item potētiam ad ampliorem calorē, tamē quia non habet illum fluxum, & tendentiam ad calorem, quam antea ex præsentia ignis habebat, ideo non dicitur moueri, uel calefieri.

Tria in oī motu reperiri.

Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus existunt.

CAP. V.

An definitio motus sit uniuoca

NVnc explicādæ sunt aliquæ dubitationes, quarum solutio magnā lucē afferet ad percipiendam melius naturam motus.

Prima dubitatio. An hęc definitio motus sit vniuoca æqualiter conueniēs omni motui? Respondendum est, hanc definitionem motus nō esse uniuocam. Ita enim sentit Alexāder, Simplicius, Themistius, Auerroes, & Albertus 3. Phy. super tex. 4. & ratio est, Primò, quia motus qui definitur, non est aliquod genus uniuocum; ut supra ostēsum est, quare nec definitio pōt esse vniuoca. Deinde, quia principaliter dicitur de motu locali & pręcipuè de motu circulari, ab hoc.n. necessariò cæteri motus dependent, & hic est natura, tēpore, & perfectione prior cæteris. Ad hæc, generatio, & corruptio, cum subito & in instanti fiant, non continen-

cōtinentur in hac definitione p se, sed rōne præcedentiū dispositionum. Praterea, vocabula illa definitionis,[Entis, Actus, Potentia]non dicuntur vniuocè de suis iferioribus. Amplius signū huius est quod cū motus essentialiter pendeat a termino ad quē, vt a quo accipiat vnitatem & distinctionem, tamen hic non ex primitur in hac definitione:terminus autem ad quem respondens motui uniuersè sumpto, nō est aliqnid uniuocum, qđ de qualitate, quantitate, & vbi, ad quas res terminatur species motus, vniuocè dicatur. Postremò, eum cœlum semper actu sit in suo loco, neque varietur nisi secundum quid, hoc est ratione partiū, hæc definitio nō conueniet motui cœli, nisi secundum quid, nō enim cœlum dicitur esse in potētia, nisi secūdum quid, ad vbi, nō quidem secundum se totum, sed tantum secundum partes. Atq; hoc loco intelligendum est, motum, si in eo consideretur id quod habet aliquid perfectionis, vel secundum durationem, ut esse æternū, uel secundum vniformitatem vt esse inuariabilem, vel secundum caussalitatem vt esse caussam rerum sub lunarium, vel secundum principiū eius effectiuū, ut fieri ab anima uel ab intelligentia, si inquam hac ratione consideretur, principaliter dici de motu circulari orbium cælestium:sin autem consideretur secundum id quod habet imperfectionis, ut esse in potētia, & inter terminos oppositos, qua ratione cōsideratur & definitur ab Aristotele in 3. & 5. lib. Physicorum, nō dubium est quin hęc ratio motus principaliter cōueniet motui rerum sublunarium & minus principaliter motui cœli. Nō igitur pugnant inter se duo illa quæ supra diximus, Nimirū, motum principaliter dici de motu locali ac circulari, definitionē autem motus ab Aristotele traditā minus principaliter ac ēm quid, conuenire motui cæli.

2. Dubitatio, quid intelligitur per illud[Entis in potentia?] nā uidetur posse intelligi, & mobile, & ipsum moués; nam ante motum & mobile erat in potētia ut moueretur, & moués ut moueret; & cū fit motus, sicut mobile partim iam est actu motum, partim debet amplius moueri, sic mouens partim iam A actu mouit, partim debet ētiā ulterius mouere. Respōdeo, proculdubio Aristotelem per illud[Entis in potētia] intelligere ipsum mobile, & nō moués, quod patet ex duobus: primo, quia oīa exempla quibus definitionē motus declarat ptinēt ad mobile; deinde, qa in reliquis duabus definitionibus, loco illius[Entis in potētia]ponit mobile, dicens. motus est actus mobile in quantum mobile. uerum & Simplicio & mihi placet, huiusmodi definitionem posse accommodari etiam mouenti; & caussa est, quia unus idemq; motus est actus mouentis & mo B bilis. Itaque per illum & mobile deducitur ex potentia passiua ad actum, & mouens ex potentia actiua ad effectū suū:& sicuti mobile successiue mouetur, & cū perfecte accepit formā desistit moueri, sic mouens successiue mouet, & cum perfecte formā produxerit, desinet mouere. Sed ēt in hoc multiplex est discrimē: primū, quia motus respectu mouentis est actus perfectus, respectu mobilis, est impfectus. 2. Quia respectu mobilis respicit potentiā passiuā, respectu mouētis potentiam actiuam. 3 Quia respectu C mouentis, producitur a forma, respectu mobilis tendit ad formam. 4. Quia per motum mouens dat aliquid, & ideo motus indicat perfectionem mouentis: at mobile per motum accipit, & acquirit aliquid, quod arguit ipsum esse imperfectum. 5. Quia talis mutatio mouentis ab habitu ad usum eius, non est proprie motus eius, quamobrem Arist. in 2. de Anima 57. mutationem, quæ in agente fit ex forma seu habitu ad operationem, negat esse alterationem.

D 3. Dubitatio, cum Aristoteles tradat in 3. Phy. tex. 6. 16 & 23. tres definitiones motus. Vna est[Actus entis in potentia prout an potētia[altera est] Actus mobilis prout mobile:] Tertia est[Actus mouentis in mobili: uel eius quod potentia actiuū est & eius quod potentia passiuū quatenus huiusmodi ac simpliciter;] uidendū est quid inter has definitiones interfit. Respondeo. primā definitionē esse magis metaphysicā quàm physicam, qm illa uocabula[Ens, Actus, Potētia,] sunt Metaphysica: tamen ea uidetur maximè declara-

declarare,& aperire,propriam naturam motus ignotã antiquis;motus enim neque ẽ pura potẽtia,neq; est purus actus, sed est quasi mediũ quiddã,hoc est actus mixtus cũ potẽtia. Veteres aũt cũ uiderent motum neque esse puram potentiã tantùm,neq; actum, & non animaduerterẽt hunc actum medium, ualde hallucinati sunt in explicanda natura motus. hoc igitur nomine commẽdanda est prima definitio.Secunda uero definitio,est magis physica,constat. n. terminis physicis,& exprimit proprium subiectũ motus,quod est mobile. Sed Alexander dubitat,quomodo definitur motus p mobile,cum ambo sint æque ignota; & respondet, hæc esse relatiua, in quibus nõ est uirium unũ definiri per alterum, ut docet Arist.6.Topicorum.Sed ego arbitror neque motum & mobile esse proprie relatiua,mobile enim non refertur ad motum sed ad mouentem, & falsum est motum & mobile esse æque ignota: mobile enim notius est q̃ motus; quod aperte scribit Arist. 4. Phy.tex.104.aiẽs motum esse motũ propter id quod mouetur.Idẽ scribit 3.Phy. Themistius super tex.16. Tertia autẽ definitio,duplici nomine laudanda est, tum quia complectitur omnia,a quibus dependet esse ipsius motus:motus enim, quia est accidens,necessario dependet a subiecto mobili: quoniam uero esse ipsius cõsistit in quodam fieri & fluxu, necessario etiam depẽdet a mouente;tum etiam quia ut ait Auerroes,ex hac definitione tollitur illa grauis dubitatio an sit idẽ actus mouentis,& mobilis; nã si motus est actus mouẽtis in mobili, profectò idẽ numero motus diuerso modo sumptus, erit actus mouẽtis,& mobilis,ut latius dicetur infra.

Cõparatio īter tres definitiones motus traditas ab Arist.3.Phy.

Cur in definitione motus nõ exprimatur terminus ad quem.

4.Dubitatio,cum motus essentialiter pendeat a termino ad quẽ,a quo(ut sæpe diximus,& in hoc lib. paulo infra latius edocebimus)accipit unitatem,& distinctionem, cur in hac definitione motus nõ exprimitur terminus ad quem? Respondeo,hic definiri motum in communi;nõ datur autem aliquis terminus ad quem communis omni motui, sicuti non datur aliqua natura communis substantiæ,& accidenti: ob hanc igitur caussam in definitione motus nõ explicatur terminus ad quem, tamen tacite significatur,& cõtinetur illis verbis [in potentia,prout in potẽtia;]nam quod mouetur est in potentia,ad quid?proculdubio ad terminum ad quem, cuius gratia fit motus,& quo adepto cessat motus.

5.Dubitatio,an motor sit de quidditate ipsius motus;ratio dubitandi duplex est,tum quia Arist. in tertia definitione motus ponit motorem, dicẽs motus est actus mouentis in mobili uel actiui in passiuo:quidquid autem ponitur in definitione alicuius,uidetur pertinere ad essentiam eius:tum etiam,quoniam a quo pendet unitas rei, ab eo quoque pẽdet entitas & quidditas ipsius, siquidem ens & unum,conuertuntur inuicem atq; reciprocantur,& idem est principiũ utriusque,at unitas motus necessario pendet ab unitate motoris,ut aperte docet Ari. 8.Phy.tex.49.definiens unum motũ numero qui fit ab vno mouente &est vnius mobilis;& in eodem libro tex.82.negat motum proiectorũ esse unum numero & continuũ, quia non fit ab vno mouente.Respondeo, motorẽ nõ esse de quidditate motus. Primò,quoniã Auerroes 5.Phy.com.3. ait substantiam motus ex tribus tãrùm cõstitui;ex termino a quo, termino ad quẽ,& subiecto; tempus autem esse de accidentibus, quæ consequũtur motũ; motorem autẽ esse de caussis extrinsecis ipsius motus. Deinde,quoniam Aristoteles male fecisset in 1.Phy. tradens tantum tria principia generationis,nempe materiam,formam,& priuationem, nam si motor est de quidditate motus,nõ debuit prætermitti. Postea,in 5.Phy.ubi copiosè tractatur de quidditate,vnitate,& distinctione motus, nũquã mẽtionem fecit motoris. Postremo,motorẽ nõ esse de essentia motus, illud est maximo argumẽto,qđ motus unius speciei, potest fieri a mouentibus differentibus spẽ,atq; etiam genere, vt calefactio potest fieri ab igne,a motu,a sole,seu lumine. Ad priorẽ autem rationem dubitandi,dicimus, Arist. in tertia definitione motus posuisse motorem, non quia sit de qdditate motus,sed ut ostẽderet, uel

An motor sit de essentia motus.

vel esse & existẽtiam motus dependere à mouẽte,& mobili; vel ut doceret quo pacto unus & idem numero motus, est actus mouentis,& mobilis, de quo ante dubitatum fuerat. Adde, quod definitiones Physicæ,non solum complectuntur caussas internas,quæ essentiam attingũt,sed etiam externas ut efficientem & finem, qua de re supra in 3. libro huius operis fusè à nobis est disputatum.Ad posteriorem autem respondemus, motorem nõ esse de unitate specifica motus, sic enim rectè concluderetur eum esse de quidditate ipsius motus,ab eodem enim sumitur vnitas specifica, & quidditas rei; sed tamen motoris unitas requiritur ad unitatem numeralem motus,de qua illis locis loquitur Aristo.non autem sequitur, ut si quid necessarium sit ad unitatẽ numeralem motus,cõtinuo id sit de quidditate ipsius;nam certum est,tempus nõ esse de quidditate motus, quod tamen necessario requiritur ad unitatem numeralem eius, ut scribit Aristo.5.Physi. tex.34.& 35.

An discursus nostri intellectus sit motus, cui conueniat definitio motus.

6. Dubitatio,an tertia operatio Intellectus quæ uocatur ratiocinatio, fit motus, eique cõueniat definitio motus. Nã videtur esse motus, appellaĩ enim a Latinis discursus,quod nomẽ significat motum. deinde, Intellectus est in potentia ad intelligendũ,& per discursum mouetur successiuè ab uno ĩ aliud. Postremo, videtur id dicere D. Thom.1.lib.Poster. super tex.43.his uerbis [Processus scientiæ est quasi motus quidam rationis, cuiuslibet autem motus unitas ex termino ad quem præcipuè consideretur, ut patet ex 5.Phys quare etiam unitas scientiæ sumi debet ex temino ipsius, qui est subiectum circa quod uersatur;nã scientia,aut est speculatiua,aut practica; finis speculatiuæ, est cognitio subiecti sui, ut finis Geometriæ est cognitio magnitudinis:finis autem practicæ, est constructio subiecti,ut finis artis ædificatiuæ est constructio domus.Vnde relinquitur, quod cuiuslibet subiecti unitas secundum unitatem subiecti est attendenda.] Hæc D. Thomas. Ad hoc ita respondendum est, Tertia operatio Intellectus, etsi habet aliquam speciem & similitudinem mo-

A tus Physici,per quãm potest ei quodam modo accommodari definitio motus,tamen propriè nõ est motus Physicus, de quo hic loquimur; quod sic probatur 1. Aristot.1. libro de Partibus animalium cap.1.ideo negat Intellectum pertinere ad considerationem physicam,quia non est natura,neq; principium motus Physici.3.in lib.7. Physico.text.20.probat in anima intellectiua non esse motum, dicens animam potius quiescendo, quàm motu fieri prudentem, & sapientem. [Secundum nullam(inquit) potentiam motis,fit in nobis sciẽtia.]Et paulò post

B [Quia quieta est residetque anima,sciẽs fit & prudens.] 3. In 1.libro de Anima tex.48.reprehendit Platonem,qui dixerat Intellectum mouere seipsum,subditque operationem Intellectus etiam syllogisticam;quæ est discursiua,magis assimilari quieti, quam motui. 4. Si operatio Intellectus est motus, ergo pertinet ad aliquam speciem motus,non uidetur autem referri posse ad aliã speciem motus,quam ad alterationem; sed quod nõ sit alteratio, hinc patet. Primo, quoniã Aristo.2.de Anima tex.57. ait mutatio-

C nem, quæ fit in Intellectu ad speculandum uel intelligendum,aut non esse alterationem, aut esse aliud genus alterationis.Deinde, quoniam 7.Physico.tex. 12. inquit alterationem fieri in qualitatibus sensibilibus. 3. In libro 1. de Generatione tex.1. docet omne quod alteratur posse corrumpi, sed Intellectus non corrumpitur,ergo non alteratur.Postea, in libro 2.de Generatione tex.24.inquit alterationẽ versari in qualitatibus quæ pertinent ad tactum. Hinc igitur planũ est, quamuis discursus intellectus sit ali-

D quo modo similis motui physico,tamen uerè, ac propriè non esse motum physicũ,nec ipsi conuenire definitionem motus nisi per quandam similitudinem & accommodationẽ. Vide quæ affert Simplicius super tex.32.lib.6.Physi.disputãs an actiones animæ sint motus:citansque pulcherrimas Theophrasti, & Stratonis sententias. Hæc autem licèt cognitu dignissima sint,nos tamẽ hoc loco, studio breuitatis,ea taciti præterimus.

Ff 7. Dubi

An definitio motus conueniat motui cæli.

7. Dubitatio, an hæc definitio conueniat motui cælesti & circulari? Respondeo. Aliquo modo ei conuenire; tũ quia 3.Phy.super tex.6. ita sentit Simplicius, Auerroes, & Albertus, & Simplicius ẽt 8.Phys.super tex.9.tum etiam,quia Ari. 8.Phys.tex.4. uolens probare motum in communi nũquàm incepisse,utitur quasi fundamento & firmamento suæ probationis definitione motus 3.Phy.tradita; quasi illa sit communis omni motui.Pręterea,definitur motus,cuius principium est natura quæ fuit definita 2.Physic.sed definitio naturæ conuenit cęlo,ut supra libro 7.docuimus,ergo etiam motus qui definitur 3. Phys. conueniet motui cæli. Potest igitur definitio hæc accommodari motui cęli. nõ quidem simpliciter sed tantummodo secundum quid; nam cælũ dũ mouetur,est in potẽtia,non secundum se totum, sed secũdum partes.v.g. Sol qui nunc est in ariete,est in potẽtia, vt sit in Tauro. Veruntamen simpliciter & absolutè,non videtur hęc definitio cõuenire motui cælesti; nam quod mouetur, est in potentia ad aliquid acquirendum,nihil autem potest acquirere quod iam habeat, uel antea habuerit: motus autem cæli est localis, cælum uerò semp habet eundem locum,neq; per motum, aut nouum locũ acquirit, aut perdit antiquũ,aut loco suo propius accedit, aut lõgius abscedit, Deinde,motus est actus imperfectus,& quod mouetur est imperfectum, ut dicitur 3. Physic.tex.15.& 8. Physico. tex. 40.at neque motus cæli est imperfectus,neque cælum, quod mouetur est imperfectum,ex quo fit ut motus cæli habeat minimum potentiæ,uarietatis,& imperfectionis inter omnes motus Physicos.

An definitio motus conueniat motui uiolento & artificiali.

8.Dubitatio, an hæc definitio conueniat motui uiolento,& artificiali? Respõdendum est. Non esse dubium quin definitio motus possit secũdum quid, & aliquo modo accommodari motui uiolento, & artificiali. Ad quod probandum satis argumenti est, quod Aristotel. explicãs definitionem motus,utitur exemplis tam motus uiolenti,quàm artificialis. Nam 3. Physic.tex.7.ponit exemplũ ædificationis, & medicationis, qui sunt tus artificiales,& uolutationis,qui ẽ motus uiolentus.Sed,uerè ac propriè si loq. uolumus,& rem ipsam subtilius considerare,definitio motus,non conuenit huiusmodi motibus,vt rectè Simplicius ait lib.3.Phy.super tex.9.& ratio est,primò, quia is definitur motus cuius principiũ est natura, motus autem uiolentus,& artificialis nõ fiunt a natura. Deinde,si motus est actus entis in potẽtia, ergo quod mouetur est in potentia; sed res non est in potentia ad motum uiolentum, alioquin non esset motus uiolentus; nam si lapis esset in potentia ad motũ sursum, qui est ei uiolentus,cum sit etiam in potẽtia ad motum deorsum, simul esset in potentia ad duos motus locales contrarios. Et sicuti res non est in potentia ad formam artificialem,ut ostensum fuit supra lib.7.huius operis, sic non est in potentia ad motum artificialem.

An definitio motus conueniat generationi.

9. Dubitatio, an hæc definitio motus conueniat generationi, & corruptioni? ratio dubitãdi est,tum quia,quod generatur non est partim actu partim potentia, quippe cum generatio fiat in instanti, unde tota forma simul introducitur in materiam;tum etiam quia Arist.in 5. lib. Physi.tex.8. negat generationem esse motũ. Ad hoc,ita respondendum est, Generatio bifariam sumi potest, ut pulchre scribit Auerroes 6. Physi.commen. 59. uno mõ pro sola introductione formæ substantialis;& sic nõ est motus propriè dictus, sed potius terminus motus, vt eodem libro demõstrat Auerroes cõmen.32.& ita negat Aristoteles ĩ 5.Physico.generationem esse motum: Altero modo sumitur generatio pro aggregato ex productione formæ substãtialis, & tota præcedente alteratione, seu dispositione,quæ dispositio quoniam est uia ad generationem, & propter ipsam instituitur,& ordinatur a natura, non immerito etiam uocatur generatio: hoc igitur modo sumpta generatio,est motus;& fit in tempore, & comprehenditur hac definitione.Vnde Arist.tex.6.libri 3.Physic. declarans definitionem motus per omnes species eius,cõnumerat etiam generationem, & corruptionem.Idem affirmat Simplicius in 8. Phys.in digressione

super tex. 9. Verum hac de re alio loco plura differemus.

10. Dubitatio. Cum ea definitio sit una & dialectica, (ut dicitur 1. de Anima tex. 11.) ex qua non facile cognoscũtur, & percipiuntur proprietates definiti, quærendum est ex definitione motus, quæ nam proprietates eius innotescant? Respondeo, multas proprietates motus ex eius definitione cognosci & colligi. Prima proprietas est, quod motus est cõtinuus & successiuus; nam si quod mouetur, partim est actu, partim potentia, & partim iam fuit motum, partim debet etiã moueri post, ergo mouetur successiue. Verùm hæc continuatio motus, ut ait Auerroes, com. 6. lib. 3. Phys. nõ æque reperitur in omni motu ab initio usque ad finem sed in motu locali perfecte inuenit, nisi quid impediat; graue enim extra suum locum naturalem positũ cõtinuè mouetur ad ipsum, nisi qd obstet. Perfecte autem continuatio motus cernitur in motu circulari cæli qui est perpetuus, continuus, uniformis: qd ei euenit tum ob incorruptibilem & infatigabilem uim intelligentiæ mouentis, tum ob perfecte globosam cæli formã principio & fine carẽtem. In alteratione autem plerumque interpellatur continuatio, propter multa contraria & impedimẽta, quæ extrinsecus occurrũt. In motu autem augmentationis, sæpe interrũpitur, non. n. uiuẽs ab initio usq; ad finẽ, continue augetur, sed aliqua ætate plus aliqua uero minus, aliqua uerò nihil. Vñ Auer. inquit augmentationẽ cõponi ex multis motibus & ex multis quietibus. 2. Proprietas est, motum non fieri in instanti sed in tempore; nam si motus fit successiuè, ergo habet partes priores & posteriores, ergo mensuratur tempore, nam tempus definitur ab Arist. 4. Physi. numerus motus secundũ prius & posterius. 3. Proprietas est, quod horum quæ per motum acquiritur, non consistit in indiuisibili; alioquin tota simul in instãti acquireretur: ex quo efficeretur vt motus non esset continuus, nec successiuus, nec fieret in tempore. est igitur forma quę per motum acquiritur, diuisibilis & hẽt partes, seu, ut uocãt latini, gradus, quorum unus post alium acquiritur successiuè per motũ. Vnde Auer. cõm. 4. lib. 3. Phy. ait motũ nihil aliud esse q̃ generationẽ unius partis post aliã partem eius formæ ad quã tẽdit motus, donec pficiatur & fiat in actu. 4. Proprietas est, si motus ẽ actus mobilis, ergo mobile est prius motu, nã definiẽs prius est definito. hãc proprietatẽ, nimirum mobile eẽ prius motu, tetigit Arist. 8. Phy. tex. 4. eliciẽs ipsam ex secũda definitione motus. Ex eo aũt quod mobili est posterior motus, Arist. 8 Phy. tex. 4. argumẽtatur motum nunquã incępisse. 5. Proprietas est, Motus neq; hẽt primam partem neq; vltimam: & omne quod mouetur & prius mouebatur, & posterius mouebitur; quę proprietas oritur ex eo quod motus est cõtinuus & diuisibilis in infinitum; quã proprietatem Arist. lib. 6. Phy. late tractat. 6. Proprietas motus est, q motus est actus imperfectus, vt ait Arist. 3. Phy. tex. 15. & 8. Phys. tex. 40. Nam si quod calesit non est perfecte calidũ, alioquin nõ esset potẽtia calidum nec moueretur ulterius ad calorẽ, ergo calefactio ẽ actus imperfectus: si ẽt omnis motus est mixt' ex actu & potẽtia, ergo nõ est actus perfectus, is. n. oẽm excludit potentiam. Et quia per generationem forma substãtialis tota simul perfectè acquirit, ideo generatio est actus perfectus, ac pinde nõ est motus. Atq; hæc de proprietatibus motus, quæ ex definitione motus facile cuiuis innotescunt.

Sex proprietates mot' quę ex eius definitione colligũtur.

An actio & passio re differant inter se, an ratione tantum.

CAP. VI.

QVoniam Arist. in 3. Physi. à text. 18. vsq; ad 23. ex eo q motus est actus mouẽtis in mobili, argumẽtatur actionẽ & passionẽ esse eundẽ re motum ratione tamen differentẽ; relatum enim ad mouens ex quo procedit, vocari actionem, relatum verò ad mobile in quo recipitur & inhæret, passionẽ appellari; videndum est an hoc ita sit. Nam in eo dubitationem & difficultatẽ haud leuem esse, ipsemet Arist. eodẽ in

Opin. Scoti actionẽ subiectiuè, eẽ in agente, atque ideo re distingui a passione quę est in patiẽte probatur septem argumentis.

loco testificatur. Scotus quidẽ certe 4. Sent. dist. 13. q. 1. censet actionem re distingui à passione; quod probat hoc argumento, actio subiectiuè est in agente, passio autem in patiente, ergo nõ sunt una res. Impossibile enim est unum accidẽs numero simul esse in diuersis subiectis. quod autem actio subiectiue sit in agente, à Scotistis probat multis rationibus. primo, vnumquodque denominatur formaliter tale ab eo, quod subiectiue & intrinsecè est in ipso, vt corpus denominatur album ab albedine, non quæ est extra ipsum, sed quæ subiectiue est in ipso: sed agens formaliter denominatur agẽs ab actione, ergo actio subiectiue est in agente. 2. Actio & passio differunt genere, quia sunt duo prædicamenta diuersa, ergo distinguuntur re. Nam si tantum differunt ratione, ergo citra operationẽ intellectus non differret actio à passione, & ita idẽ erit docere, & discere, uerberare, & uerberari. 3. Cuius est potentia, eius est actus, ut inquit Philosophus in libro de somno & vigilia; sed potẽtia actiua subiectiue est in agente, ergo etiam actio. 4. Si actio non est in agente, ergo erit in patiente, ergo patiens, ut patiens, aget. 5. Auerroes 8. Phy. commen. 15. volens probare motum esse æternum, & non fuisse de nouo factum à Deo, sic argumentatur: Si Deus ageret aliquid de nouo, ergo mutaretur, quæ cõsequentia non ualeret, nisi actio esset in agente; nã ideo, si Deus ageret quidpiam de nouo, mutaretur, quia reciperet in se nouam actionem quam antea non habebat. 6. Sit unus ignis calefaciẽs duo ligna; non est dubium, quin cũ ignis sit unus numero, etiam per unam numero actionẽ calefaciet illa duo ligna; quæro igitur, aut illa actio est in igne, aut in lignis: si in igne, habeo quod uolo; si in lignis, ergo vnum numero accidens subiectiue est in duobus numero distinctis subiectis. 7. Idem est subiectum relationis & fundamenti, nam relatio nõ inest alicui nisi propter fundamentum quod reperitur in ipso, vt qualitas non inest alicui, nisi in ipso insit quantitas; sed relatio agentis ad patiens est in ipso agẽte, ergo fundamentum ipsius, erit quoq; in ipso agente; hoc autem fundamentum est actio, nam per actionem agens refertur ad patiens, ergo actio subiectiue est in agente. Hæc pro sententia Scoti.

Actionem non esse in Agente, nec re distingui à passione.

C A P. VII.

Tripliciter sumitur nomen actionis.

Nobis autem multo aliter hac de re uidetur esse sentiendũ: quare sententiã nostrã breuiter exponamus. Actio tribus modis sumitur. Vno modo amplissime pro omni actione siue immanẽte, siue transeunte, siue physica siue non; & sic nomẽ actionis assignatur naturæ, animæ, menti, Intelligẽtiis, & Deo. Deinde, accipitur angustissime, pro actione tantum quæ fit secundũ qualitates, quæ dicitur alteratio: nã inter accidẽtia, sola qualitas propriè, ac per se est actiua; & ita sumit nomẽ actionis Aristote. primo de generatione tex. 45. scribens motum latius patere quam actionem, quoniam actio tãtum dicitur de alteratione quæ fit in qualitatibus, motus autem, & de hac & de aliis motibus. Præterea, sumitur actio ea ratione ut reciprocatur cũ motu physico, quẽadmodum sumitur ab Aristote. 3. Physi. à tex. 18. usque ad 23. & à nobis in præsẽti dubitatione.

Demõstratio Heruei ad probandum actionem nõ esse in agente.

His positis, statuo actionem subiectiuè non esse in agente, ex quo patebit ẽt re non distingui à passione. Sed primũ, exponam demõstrationem, quam ad id ostendẽdum affert Herueus 4. Quolibeto quæst. 4. post adiungam etiã rationes meas. Herueus igitur sic argumentatur; si actio est in agente, uel est principium actiuum agentis, uel respectus agentis ad patiẽs, uel aliqua entitas absoluta de nouo producta in agẽte dum agit; nam quid aliud sit actio ab his trib⁹, ne singi quidem potest: sed actio nihil horum esse potest, ergo falsum est actionẽ subiectiue esse in agẽte: Minor probatur secũdum omnes partes, & primũ quod actio non sit principium actiuum agẽtis, probatur dupliciter: primò, quia principiũ actiuum est principium actionis, ergo si actio est principiũ actiuũ, actio est principium

cipium actionis, & idem sui ipsius. Tum, quia quotiescunque est actio, agens sempec actu agit; at non semper, quotiescunque est principiũ actiuum, sempec actu agit, nam in igne dũ est, semper est principium calefactiuum, cũ tamen non semp ignis actu calefaciat; ergo actio nõ est principium actiuum. Deinde, probatur secunda pars, quod actio non sit respectus agentis ad patiens; nam talis respectus est relatio pertinens ad categoriam ad aliquid, actio uero facit categoriã diuersam, ergo non est respectus. Neque ualet perfugium Scoti dicentis duplicẽ esse respectum; unum intrinsecum, quo prædicamentum ad aliquid cõstituitur; alterum extrinsecum, ad quem pertinẽt alia sex prædicamenta: Hoc inquam nõ ualet, primùm, quia talis distinctio ficta est ab ipso. Deinde, quia ratio formalis relationis quę traditur ab Aristo. est esse ad aliud: quicqnid igitur, per se habebit talem celationẽ siue extrinsece siue intrinsece, pertinebit ad categoriam ad aliquid. Postremo, probatur tertia pars, quod actio non sit entitas de nouo producta in agente, & dupliciter probatur. Primò, qa si actio est entitas q̃ producitur, ergo pducit̃ p aliã actionẽ, & sic erit progressus in infinitum, nã si dicesillã actionem produci per actionem, quę sit idem cum ipsa, pari ratione ego dicam formã quæ producitur ab agente, pduci per actionem quę sit idem cum ipsa forma; quare cum talis forma, quæ producitur, nõ sit in agẽte sed in patiente, actio pec quam producitur nõ erit etiam in agente. Deinde, si actio ẽ entitas de nouo adueniens agenti, ergo agens de nouo accipiens, quod ante nõ habebat; patitur & mouetur, quare agens in agẽdo per se à seipso pateretur & moueretur. Hæc Herueus.

Multa rationes authoris ad idem probandum.

Nostræ autem rationes hæ sunt. Primo, Hæc opinio repugnat Arist. & Peripateticis. Nam Arist. 3. Phys. tex. 20. ait non esse inconueniens vt idem actu sit communis duobus, agenti & patienti, nã agentis est tanquam à quo, patientis tãquam in quo: sicut doctio est actus docẽtis; verum non est, inquit, decisus, sed est in ipso discente: atqui doctio est actio, ergo secundum Arist. actio est quidem agẽ

A tis vt à quo, nõ vt in quo, sed sic est in patiente. Deinde, Aristot. 2. Phy. in tex 22. volẽs declarare quomodo idem motus sit actio & passio diuersa ratione, inquit motũ esse actionem, prout est actus huius in hoc. Nota illud (in hoc) quia indicat actionem subiectiue esse in patiẽte: passionem verò esse huius ab hoc. Præterea, lib 9. Metaph. tex. 16. his verbis scribit. [Quorumcumque præter actionem est aliud quod fit, horũ actio ĩ eo quod fit est, vt ædificatio ĩ eo quod ædificatur, & contextio in eo quod cõtexitur, similiter et de aliis, & omnino motus in mo-
B to.] Sed nihil apertiùs, nihil explicatiùs, pro huius sententiæ confirmatione dici potest, quàm quod ab Arist. li. 2. de Anima tex. 139. ita scriptũ est. [Si igitur motus est actio & passio, & est in eo qđ mouetur & patit̃, actiui enim & motiui actns in patiẽte fit. Vñ nõ necesse est mouens moueri.] Et sequenti textu, [Sicut enim (inquit) actio & passio in patiente est non in agente, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sẽsitiuo existit.] Omnes itẽ Peripatetici vt Alexander, Themistius, Philopponus, Simplicius, Auerroes, Al-
C bertus, & D. Thomas idẽ sentiunt, vt patet ex his quæ scribunt, cum in 3. li. Physico. in expositione 20 & 23. tex. tũ in 2. de Anima in explanatione text. 139. Postea, si omnis actio est in agente, ergo nulla actio est trãsiens, sed omnis actio est immanens, cõtca Aristotelem qui libro 9. Metaph. tex. 16. facit duplicẽ actionem, unam transeuntem, alteram immanentem: & contra omnes Philosophos, qui talem distinctionem admittunt: Ad hæc, Pono hoc fundamentũ, actionem esse motum. quod patet, primùm ex Ari-
D sto. qui lib. 3. Phys. tex. 19. ait tam actionẽ, quàm passionem esse motus, his uerbis. [Cum igitur utraque sit motus; si diuersi quidem, in quo sunt?] & tex. 22. ait [neq; actio cum passione idem proprie est, sed cui insunt hæc, motus.] Deinde, rõne quoq; hoc manifestum est; nam agere est mouere, & esse agens, est esse mouẽs, ergo actio est motus; nã agens non mouet nisi per actionẽ. Præterea, actio est ens successiuum, & quia per actionẽ agẽs successiue agit, quod si actio est ens successiuum, ergo est motus. Hoc iacto

& ſuppoſito fundamēto, ſic argumētor. A Actio eſt motus, ergo non eſt in agente; probo conſequētiam tripliciter; primò, quia omnis motus ſubiectiuè eſt in mobili, ut Ariſt. ait 3. Phyſ. tex. 18. & patet ex definitione motus: nam ſi motus eſt actus mobilis prout mobile, ergo eſt in mobili. Tū, ſi actio cum ſit motus, eēt in agente, ergo mouens moueretur eo motu quo mouet; probatur cōſequētia, nā ſi calefactio ē ī igne, ergo ignis calefit, nā ſicut impoſſibile eſt calorē eē in aliquo qđ non ſit calidum, ita eſt impoſſibile calefactionem eſſe in aliquo, quod non calefiat: ergo ignis per eandem actionē & B calefacit, & calefit. Præterea, ſi actio eſt motus, paſſio autem etiam eſt motus, ergo unum numero mouens ſimul producit duos motus: & cum motus diſtinguātur per terminos, cum in actione & paſſione ſit idē terminus numero, nēpe forma quæ producitur, quo pacto actio & paſſio poterunt eſſe diuerſi motus? His accedit, ꝙ ſi actio eſt in agente, ergo eſt aliqua entitas de nouo producta ī ipſo: quæro a quo producitur talis entitas? nō a patiente, ergo a forma, quæ eſt in agēte. v. g. calefactio a calore qui eſt in igne; C aut igitur calefactio eſt idē cum calore qui producitur, & ſic non erit in agente ſed in patiēte, ſicut etiam calor qui producitur, recipitur in eo quod calefit: uel eſt res diuerſa a calore, & ſic non poterit produci a calore, qui eſt in igne; nam calor non poteſt producere aliud quàm calorem. Ad extremum, ſequeretur, agens eſſe prius & poſterius actione; prius, quia producit actionem; poſterius quia ſecundum Scotum agēs eſt formaliter agens per actionem inhærentem in ipſo. Sicut ergo albedo natura prior D eſt albo, ſic actio prior debet eſſe agēte, quare idem reſpectu eiuſdem & poſterius erit & prius.

Soluuntur rationes Scotiſtarum.

C A P. VIII.

Nunc reſpondendum eſt ad rōnes Scoti. Ad primam, Denominatio poteſt fieri, uel ab intrinſeco ut album ab albedine; vel ab extrinſeco ut eſſe veſtitum a ueſte quæ eſt extra, ſic agens denominatur ab actione, non quia ſit in ipſo, ſed quia ſit ab ipſo. Ad 2. non neceſſe eſt prædicamēta diſtingui re, ſed tantum rōne; per rationem autē nō intelligimus operationē intellectus, ſed definitionem, & ut Ariſt. dicere ſolet, ipſum eſſe rei. Nam quamuis actio re non differat a paſſione, tamen etiā citra operationem cuiuſuis intellectus, aliud eſt motum exire a mouente in quo eſt rō actionis, & aliud recipi in patiente, per quod conſtituitur paſſio. Ad 3. Illius propoſitionis, Cuius ē actus, eius eſt potentia, nō eſt is ſenſus, ut in quo eſt potētia, in eodem ſubiectiue ſit actus; ſed potius is, cui conuenit poſſe agere, eidem conuenit agere, non. n. eſt alia res, quæ poteſt agere, & alia quę agit, ſed eadem. Ad 4. Actio realiter eſt in patiente, ſed nō formaliter: hoc eſt, res quæ eſt actio, nempe motus, eſt ī patiēte, ſed illud qđ eſt exire ab agente in quo conſiſtit ratio actionis, non eſt in patiente: & hanc ſolutionem tetigit hic Ariſt. 3. Phy. tex. 21. Ad 5. Illa conſequentia Auerrois, non habet uim ex eo quod actio ſit in agēte, ſed quia ſi Deus immediate ageret aliqd de nouo, non poſſet reddi cauſa cur nūc egit & non ante, cum ipſe ſit æternus, niſi quia ante noluit agere, nunc autem voluit: ex quo putauit Auerr. ſequi, Deum mutari ſecundum uoluntatem: uerū argumentationem hanc Auerr. infirmam eſſe, in extremo huius operis libro demonſtrabimus. Ad 6. In illo exemplo, ſecundum rem ſunt duæ actiones, ſicut ſunt duo calores qui producuntur in duobus lignis; reſpectu tamen principij actiui a quo procedunt huiuſmodi actiones, quod eſt unum, dicuntur eſſe una. Ad 7. Relatio agentis ad patiens eſt in agente, ſimiliter fundamentum illius relationis eſt in ipſo agente, uerum tale fundamentum non eſt actio, ſed potentia actiua, quæ eſt in agente; nam potētia actiua, prout ei ex parte paſſi reſpōdet ſubiectū aptum moueri, fundat relationem, quæ eſt inter motiuum & mobile; prout uerò ex parte paſſi reſpondet ei aliquis actus productus, vel qui ꝓducitur, fundat relationē, quę eſt inter mouens

Relationes quæ ſunt inter motiuū & mobile, & inter mouens et motum, quodnā habeāt fundamentum.

uens & motum, siue inter agẽs & patiẽs. Itaq; eadem potentia actiua fundat duplicem relationem diuersa ratione.

De terminis motus tractantur decem celebres quæstiones.

CAP. IX.

EXposita est definitio motus, quia eius natura declaratur. Deinceps agẽdũ est de terminis motus, q̃ ĩn eius ratione cõtinentur. Etenim, cum motus sit transmutatio quædam, hanc autem (vt nomen ipsum auctore Arist. 5. Physic. tex. 7. significat) necesse est fieri ex aliquo in aliquid, oportet sane motũ etiam inter duos terminos esse, quorum alterum quidem vocant terminum à quo, alterum autẽ terminũ ad quem. Verùm, vt quæ de huiusmodi terminis docere volumus, ea & tradanẽ breuiùs, & dilucidiùs explicentur, ponemus nõnullas breues quæstiones, in quarũ explicationem, eorum fere omniũ quę ad hanc doctrinam pertinent cognitionem, includemus.

An omnis motus requirat terminos?

QVAESTIO I.

IN omni motu inesse debere terminos aliquos, confirmat Arist. 6. Phy. tex. 91. & 1. lib. de Cælo tex. 86. Deinde, idem perspicuum fit inductione facta per oẽs species motus: nam in generatione & corruptione, termini sũt ens, & nõ ens; in augmentatione, & decretione magnũ, & paruũ; in alteratione, qualitates cõtrariæ; in motu locali, differentiæ positionum contrariæ, vt sursum & deorsum. Postremo, id etiã ratione probatur, nam si quis motus careret termino, is esset infinitus: sed natura horret infinitũ, vt qđ careat ordine & certa agentis intentione, & frustra fit, cum nunquã ad finem peruenire valeat: nã si mouens mouet mobile, ut reducat illud de potẽtia ad actũ, si motus infinitus fuerit, nunquam poterit reduci mobile ad actum,

A quare frustra mouebitur. Adde, quod si motus localis esset ĩfinitus, ergo spaciũ, per quod fit, deberet esse infinitũ; si augmentatio esset infinita, quãtitas deberet esse infinita; non dari aũt quãtitatẽ infinitam in 4. Physi. demonstratum est. Sed dubitatio existit de motu circulari, qui cõiter dicitur infinitus, & carere principio & fine. Sed hoc nõ obstat; quia in motu circulari duo cõsideranda sunt; vnũ, duratio eius quę est infinita siue principio & fine, quia ẽm Aristo. nunq̃ incepit aut definet, & est ꝑpetuus atq; cõtinuus: alterũ est, rõ formalis ipsius motus cir-
B cularis, cui repugnat infinitum: nõ enim esset circulus, neque motus circularis, si esset infinitus, rõ enim circularis motus in eo est vt vnde incipit, ibi terminetur. adde, quod ĩ circulo oportet esse cẽtrũ, medium circuli locum obtinens, & ab extrema circunferẽtia æqualiter vndiq; distãs, at in infinito neq; medium neque extrema possunt designari. Sed quia circulus non habet principium re distinctũ à fine, & in eo non est aliqua certa pars quæ præter cęteras possit dici principiũ aut finis, ideo dicitur carere principio &
C fine. dicitur igitur motus circularis infinitus, uel rõne durationis, vel quod non hẽt principiũ re diuersum à fine, eiusq; termini sunt re idem, & ratione tantùm principii ac finis differẽtes: hoc. n. poscit natura motus circularis: uide Arist. li. 6. Phy. tex. ultimo.

An omnis motus requirat duos terminos?

QVAESTIO II.

D OMnem motũ egere duobus terminis, vno a quo, altero ad quẽ, docet Aristo. 5. Physic. tex. 7 probãs oẽm motum necessario fieri ex uno ĩ aliud, ex ipso gręco vocabulo μεταβολὴ quod sonat vnum post aliud. Hoc etiam manifestum est facta inductione per omnes species motus, quarum vnamquamque duobus semper terminis circunscriptã & definitam esse reperiemus. Idem quoq; ratione probari potest. nam omnis motus continet accessum & recessum, abiectionem & acquisitionẽ: quod

non potest fieri circa vnum & idem sim pliciter. Præterea, hoc indicat definitio motus, quæ significat mobile moueri à potentia ad actum; & Arist. 4. Physi. 91. ait in omni cótinuo finito nó posse esse tãtum unum terminum: sed omnis motus est continuus, & est finitus, ut patet ex præcedẽtis quęstionis explicatione. ergo non potest habere tãtum vnum terminum. Plures autem vno terminos ad quos, motus habere potest, sed non uel vltimos, uel per se primò intẽtos, uel intrinsecos motui: exempli caussa, calefactionis proprius & intrinsecus terminus est calor, at raritas vel leuitas, nó est terminus per se primo intentus; forma substantialis quæ per calefactionem producitur, licèt sit terminus per se intentus, non est tamen terminus immediatus & intrinsecus calefactioni. Sed hoc loco duo notãda sunt, unum est, in aliquibus motibus ambos terminos esse positiuos, ut in omni augmẽtatione & motu locali, & in multis alterationibus: in aliis uero, alterum terminum esse priuatiuum, vt in generatione & corruptione & illuminatione. Alterum est, aliquando hos duos terminos eẽ distinctos actu, & secũ dũ rem, & determinatos, ut patet in omni motu, uno tantum excepto circulari: aliquãdo verò non esse definitos, sed tantũ diuersos ſm potẽtiam & rõnẽ, ut in motu circulari, cuius quodlibet punctum circuli indifferenter est principiũ & finis, quod exigit ratio motus circularis, alioquin non esset circularis.

An in uno motu possint esse plures termini, quàm duo?

QVAETIO. III.

Non possunt in uno motu esse plures termini per se q̃ duo, unus à quo, alter ad quẽ. Etenim ĩ uno motu, terminus ad quem simpliciter, nó potest esse nisi vnus; quia si unitas, distinctio, & denominatio mot⁹ sumitur à termino ad quem, non potest hic esse multiplex, si motus est unus. Tũ, si motus re idẽ est cũ termino, ad quem, ut infra docebimus, erit quoq; unus, uel multiplex

A motus, sicut est terminus ad quẽ. Deinde, ostensum est supra, octauo huius operis libro, eiusdem rei non posse esse plures caussas perfectas, & in eodem genere caussæ; sed terminus ad quem est caussa motus tãquàm finis eius, ergo vnius motus nó potest esse nisi vnus terminus ad quem.

Contingit autem (vt paulò ante diximus) esse plures vno, sed uel nó ultimos & totales, vt in calefactione calor vt quatuor est finis calefactionis quę præcedit, & per quam acquiritur, sed nó vltimus, neque totalis: Vel non primo, sed conse B quenter, vt in accretione primo acquiritur quãtitas, consequitur autem figura, locus, relatio æqualitatis vel inæqualitatis: Vel non intrinsecos motui, vt in alteratione quæ præcedit generationẽ, finis intrinsecus est qualitas, extrinsecus aũt productio formæ substantialis: Vel per accidẽs, vt quod mutatur in album, põt simul mutari in dulce, vel musicum, sed per accidens. *Quot modis un⁹ motus possit habere cõplures terminos ad quos.*

De termino autem à quo, sic dicendũ est: cum triplex sit vnitas motus, generica, specifica, & numeralis; ĩ unitate gene C rica, terminus à quo debet esse eiusdem generis atq; terminus ad quem: quia cõtraria continentur sub eodẽ genere, sed terminus à quo ẽ cõtrarius termino ad quem, ergo &c. In motu autem uno secundum speciem, terminus à quo potest esse multiplex, & differens secundũ speciẽ; vt patet in mutationibus quæ fiunt, uel ab extremis ad vnum medium, uel a diuersis medijs ad vnum extremum: nã cum omnis dealbatio sit unius speciei, ut dicit Aristo. 5. lib. Phys. tex. 31. alia tamẽ potest fieri à nigro, alia à uiridi, uel D rubro, quæ specie differũt inter se: & cã est quia medium cum participet vtroq; extremo, ad utrumuis refertur tãquam contrarium eius. Quod si quis diceret, cum terminus à quo sit cõtrarius termino ad quẽ, si terminus a quo possit esse multiplex respectu uni⁹ termini ad quẽ, fore, ut uni sint multa cõtraria, quod est contra Ari. & in primo libro de Cęlo & 10. Metaph. Respondendum esset, uni non esse duo cõtraria simpliciter; secundum quid, autem non esse absurdum: sicut uni extremo opponitur, & alterum *Q̃uo uni possint esse duo contraria.*

extre-

extremum, & medium; medium.n.non opponitur uni extremo simpliciter, sed ob participationẽ alterius extremi. Denique, in unitate numerali, impossibile est terminum à quo esse nisi unũ numero; nam si nõ est, uel igitur erunt plures numero, uel plures specie: nõ plures numero, nam duo accidentia Physica, quæ habent contrarium, & acquiruntur per motum, si tantum differant numero, nõ possunt simul esse in eodẽ numero subiecto; quia talium accidẽtium unitas numeralis, vel omnino, vel certè necessario pendet à numerali unitate subiecti: si autem fuerint termini à quibus differẽtes specie, cum illi opponantur termino ad quem, fieret, vt vni essent duo contraria; nam extremum & medium quæ uidentur cõtraria alteri extremo, uel nunquã sunt simul, uel si quando sunt, tunc uicẽ gerunt unius contrarii comparatione alterius. Vide Aristotelem lib.5. Phy.text. 6. Atque hoc quod diximus clarius cernitur in motu locali. Sicut enim vnum corpus non potest simul esse in duobus locis numero, neque diuersis, sic motu locali à duobus locis diuersis simul recedere non potest. Verùm sicut terminus ad quem, põt esse multiplex modo supradicto, sic etiam terminus à quo. Cæterum non sicut ad unitatem motus requiritur unitas termini à quo, ita opus ẽ, vt si motus fuerit diuersus, terminus à quo sit diuersus. Nam à nigro potest fieri mutatio in album & uiride, quæ differunt specie; & ab eodem numero loco idest centro, possunt moueri ignis & aer ad sua loca, quæ specie differunt. ex quo intelligitur terminum a quo non esse ita præcisè de substãtia mot⁹, sicut ẽ terminus ad quẽ.

An termini motus debeant esse diuisibiles?

QVAESTIO IIII.

Diuisio duplex est; uel secundũ partes quantitatis, uel secundum gradus perfectionis: prior diuisio tãtũ reperitur in terminis motus localis & augmentationis: posterior uero, tantum

A in qualitate. Oportet autem terminos motus eẽ diuisibiles vel priori, uel posteriori modo; ita ut nõ toti simul acquirãtur, uel deperdantur, sed successiue per partem post partem. quod sic probatur: Aristo.3.Physi.tex.15.& 8. Physi.tex.40. ait motũ esse actum imperfectum, uidelicet, q̃a in motu forma nõ habetur perfecta, sed imperfecta; ergo forma est diuisibilis; nam si esset indiuisibilis, tota simul perfectè acquireretur: quare non esset ulla caussa, propter quam motus ad talem formam, deberet uocari actus imperfectus. Inductione quoque hoc mani

B festũ fit per omnes species motus; in omnibus enim cernuntur termini diuisibiles & partibiliter parabiles. Hoc etiam probatur ratione, nam si motus est actus entis in potentia, ergo quod mouetur, partem habet formę iam actu acquisitã, partem habet potentia acquirendam, ergo illa forma est diuisibilis. Deinde, in motu, aut mobile est pfectè in termino à quo, aut perfectè in termino ad quem, aut partim in utroque: si primum dixeris, ergo nondum mouetur; si secũdum, ergo iam est motum, & cessauit motus: si

C tertiũ, ergo ambo termini sunt partibiles. Præterea, motus per se est successiuus, & fit in tẽpore, ergo cum motus re sit idem atq; terminus ad quẽ, is acquiretur successiuè. Ob eandem etiam cãm terminus a quo successiue pditur; nam si terminus à quo simul & subito abiiceretur, etiã subito & simul induceretur terminus ad quem; quia sublato termino à quo, non reperiret aliquid sibi resistens & remorãs productionem sui. Sed dicet aliquis Aristotelem in 6. Phys.tex.44.& 45. significare terminũ ad quem esse in *Pulchra dubitatio.*

D diuisibilem, & non acquiri in tempore. Respondeo, bifariam accipi terminum ad quem, uel ut is opponitur termino à quo, continẽs totam formã quæ acquiritur per motum, & sic sumit Arist.6.Phy. 32.& 40.usque ad 44.& hac ratione terminus ad quem diuisibilis est: uel pro ultimo formæ quæ acquiritur, quo acquisito cessat motus, & sic est indiuisibilis, nã si esset diuisibilis, nõ esset simpl̃r ultimũ formæ, q̃m hẽt partes alias priores, & alias posteriores. quid autem sit hmõi ultimum, an gradus & pars aliqua formæ,

an

an aliud quidpiam, posterius considerabimus. nos loquimur hic de termino ad quem priori modo, Aristot.autem in 6. Physi.posteriori modo; quocirca non est contradictio. Cæterũ hæc nostra sententia habet locum tantummodo in motu propriè dicto, non autem in mutatione quæ distinguitur à motu, qualis est generatio, & corruptio; nam cum talis mutatio fiat in instanti, forma indiuisibiliter & tota simul acquiritur.

An termini motus debeant esse oppositi inter se?

QVAESTIO V.

NEcessarium est terminos à quo, & ad quẽ, esse inuicem oppositos. Primò, quia Arist. 8.phy.tex.62. & in 5.Physic.non semel ait omnem mutationem esse in oppositis. Tum, idem fit manifestum, facta idũctione per omnes species motus. Hoc etiam confirmatur rõne: quia aut ambo termini sunt eiusdem speciei, aut differunt specie, uerum nõ sunt oppositi, sed (sicut uocãt) disparati, ut lignum & lapis: non possunt esse unius speciei, nam sic in motu locali ambo essent uel naturales, uel uiolẽti; quare non esset ulla caussa, cur ab uno fieret mutatio ad alterũ. Deinde, quia in motu unus abiicitur, alter acquiritur, quod nõ posset fieri si ambo essent similes; nã terminus ad quem qui introducitur ab agente, est similis agenti, ergo terminus à quo, qui eiicitur ab agente, erit ei contrarius; si enim ipse quoque agenti esset similis, nequaquam ab eo eiiceretur & corrumperetur. Neque uero possunt esse termini disparati, sic enim quodlibet fieret ex quolibet, neque essent termini cuiuslibet mutationis definiti: & uerò nõ omnes agens potest quemlibet terminũ à quo corrumpere, sicut nec quemlibet terminũ ad quem producere: relinquitur igitur, ut debeant esse oppositi. Sed cum oppositio sit quadruplex, videndũ est, quænam insit in motu. Ac primum quidem, oppositio relatiua nõ pertinet ad motum, quia in relatione per se non fit motus, vt postea dicemus: neq; cõtradictoria, nam motus exigit mobile cum aptitudine recipiendi terminum ad quẽ ipsius motus: cõtradictio autem, cum sit oppositio inter puram negationem & affirmationem, id non deposcit. Quocirca 1.Phys.tex.43. dicitur album fieri ex nõ albo, nõ quolibet, sed quod sit nigrum; & quia contradictio est inter ens simpliciter, & non ens simpliciter, ex non ente autem simpliciter nihil fit Physicè, ideo motus respuit oppositionem contradictoriam. De priuatiua autem oppositione, distinguendum est; nam uel est pura priuatio, & sic non pertinet ad motum, sed ad mutationem: pura enim priuatio licèt sit in aliquo subiecto, tamen quia per se non est aliquid positiuum, non potest resistere agenti, quare in instanti abiicit, nec circa ipsam fit motus, sed mutatio instantanea, ut patet in illuminatione: uel est contrariũ, quod respectu alterius cõtrarii dicitur priuatio, uel qa est imperfectius illo; uel quia includit absentiam contrarii cum aptitudine subiecti, per quæ duo constituitur ratio priuationis: & quia talis oppositio priuatiua non differt à contrarietate, potest circa ipsam fieri motus; de qua loquens Arist.5.Phy. tex.9. Priuatio, inquit ponatur contrarium. proprie igitur sola oppositio, quæ est in contrarietate, pertinet ad motum proprie dictum.

Sed hoc loco tres existunt dubitationes: Prima est, in creatione est oppositio contradictoria, nam est mutatio à non ente simpliciter ad ens. Altera est, Arist. 5.Phy.tex.7. & 9.& lib.6.tex.91.scribere generationẽ eẽ in cõtradictoriis. Tertia est, ut fiat mutatio, tantum requiritur vt subiectum nõ habeat formam, ad quam debeat fieri mutatio, possit tamen eam habere, quare ad efficiendum motũ sufficit oppositio priuatiua. Ad has dubitationes breuiter, ita respondendum est. *Explicantur tres dubitationes.*

Ad primam, cõceditur antecedens, sed negaẽ consequentia, quia nos loquimur hic de mutatione Physica, qualis nõ est creatio, imo est æquiuoce mutatiõ.

Ad 2.Arist.uel sumit ibi contradictionem pro oppositione priuatiua, uel appellat contradictionem eam oppositionẽ, quæ est in generatione & corruptione, propterea quod sit quodammodo inter

ter nō ens ſimpliciter,& ens ſimpliciter, ſumendo non ens ſimpliciter, non quidem ipſum nihil, ſed quod non ē ens in actu,& opponitur enti ſubſtantiali,ſicut Ariſ.tradit 5.Phyſ.tex.8.

Ad 3. ut fiat mutatio ſimpliciter,quæ dicitur de mutatione inſtantanea & ſucceſſiua,ſufficit oppoſitio priuatiua, non tamen,ut fiat motus propriè dictus, nā cum is debeat eſſe continuus & ſucceſſiuus, exigit aliquam reſiſtentiā in ſubiecto,quocirca debet fieri inter contraria.

An terminus à quo, debeat ſpecie differre termino ad quem?

QVAESTIO VI.

Debet ſemper terminus a quo diſtingui ſpecie a termino ad quē; nam ſi debent eſſe cōtrarij,ut ꝓximè ante docuimus,oportet eos differre ſpecie.Et hoc apertè confirmat Ari.t. de Cælo tex.86. dicens oēm mutationē fieri ſemper inter ea,quæ differunt ſpecie. Verùm hęc differentia ſpecifica in motu circulari non eſt ſecundum rem, ſed ſecundum rōnem;nam idem punctū eſt terminus a quo & ad quem,prout habet rationem principij & finis. In augmentatione quoque,non tam inſigniter apparet talis differentia, ſicut in alijs motibus. Nam minor & maior quātitas (īter hos.n.terminos uerſatur accretio) mathematicè ſumptæ,non differunt ſpecie;Phyſicè autem,& in ordine ad eſſe & operationes uiuentis,& ut inchoant, atque terminant accretionis motum, ſpecie quodammodo differūt, ſicq; de ipſis 1.lib.de cælo tex.86. ſentit & ſcribit Ariſtot.Mutatio autem quæ fit ex minus albo ad magis album, dicitur fieri in eadē ſdecie, quod tamen intelligendum eſt materialiter,non formaliter; talis enim mutatio per ſe non fit ex minus albo,ut album eſt, ſed prout habet admixtum nigrum,nam,ut auctor eſt Ariſt.remiſſio formæ fit ob admixtionem contrarij. Vide ipſum lib.5.Phyſ.tex.19.

A *An obiectio termini a quo, & acquiſitio termini ad quem ſint unus motus numero?*

QVAESTIO VII.

Cvm in omni motu ſint duo termini,vnus a quo,qui abiicitur, alter ad quē qui acquiritur; meritò dubitatur,an obiectio illius &acquiſitio huius,ſint unus motus numero,an duo.Nā cum ſint duo accidentia,quorum unum
B remittitur & corrūpitur,alterum intenditur & perficitur, videtur id non poſſe fieri per unum motum.Verumtamen dicendum eſt, utrumque cōprehendi vno motu. Etenim omnium motuum eſt eadem ratio,ſed in motu locali & augmentationis, palam eſt quòd decedere a termino a quo, & ire ad terminum ad quē, fit per eundem numero motum, ergo ſimiliter continget in alijs. Et Ariſt.in 5. Phyſi.tex.7. ait omnem motū neceſſario fieri ex uno in aliud, & tex.49. ait motū proprie dictum fieri ex uno contrario in
C aliud contrarium : & tex.54. ſcribit omnem motum conſiſtere in duobus ſubiectis,hoc eſt terminis poſitiuis & contrarijs. At ſi v.g.in caleſactione aquæ,acquiſitio caloris eſſet unus motus,&abiectio frigoris alter, neuter fieret inter duos terminos contrarios,neq; eſſet mutatio ex uno in aliud. Poſtea,Ariſtoteles 5. Phyſ.text.4. & 48. inquit motum magis denominari a termino ad quem quam a termino a quo,quia terminus a quo abiicitur per motū, terminus autem ad quem acquiritur:ergo ſupponit Ariſt.abiectio
D nem termini a quo & acquiſitionem termini ad quem fieri per eundem motum. Præterea in 4.Phyſic.tex.117. & 128. ait omnem motum eſſe remotiuum & corruptiuum alicuius a ſubiecto; quod verum non eſſet, ſi acquiſitio termini ad quem eſſet alius motus ab expulſione termini à quo : ille enim nihil remoueret a ſubiecto, ſed tantum acquireret. Deinde, in aqua remiſſio frigoris & acquiſitio caloris,fit ab eodem numero agente hoc eſt igne, per eandem calefactionē, per quā ſimul producitur calor

Multis argumētis ꝓbatur, eiectionem termini,a quo & īductionē termini ad quē nō eē duos motus.

calor & corrūpitur frigus, ergo est unus motus numero. Ad hæc, si remissio frigoris differt in ratione motus ab acquisitione caloris, ergo vel talis remissio erit mutatio, vel erit motus, ꝓprie dictus; non mutatio, quia talis fit in instanti, & est in nō habentibus contrarium, & si remissio frigoris esset mutatio, etiā acquisitio caloris esset mutatio & non motus, oppositorū enim eadem ratio est, sic.n. probat Aristo. tex.8.lib.5. Physic.corruptionem non esse motum, quia opponitur generationi quæ non est motus. Neque enim expulsio termini à quo potest appellari motus, nā omnis motus fit inter duos terminos positiue contrarios, quod in remissione frigoris præcise sumpta, non reperitur; nam ea tendit ab esse formæ, ad eiusdem non esse. Quid pluribus opus est? Aristoteles hoc aperte docet 5. Physic.tex.47. scribens his uerbis. [Est autem qui ex contrario, ei qui est in contrarium non contrarius, ut qui est ex sanitate ei qui est in ægritudinem; idem enim, & unus est, esse tamē non idem est ipsis, sicut nō idem est ex sanitate mutari, & in ægritudinem.] Argū autem initio propositū, nihil ualet; nam licèt duo sint accidentia terminus à quo & terminus ad quem, non ideo tamen fit, ut sint duo motus illius abiectio & huius inductio. Tunc.n. duo accidentia constituunt duos motus, cum ambo se habent, vt termini ad quos: quod secus est hic, nam unum habet se ut terminus à quo, alterū ut terminus ad quē; & acquisitio unius, per se primo fit, & intenditur principaliter ab agente, corruptio autem alterius, secundario & quasi ex accidenti.

Ab utro termino sumenda sit Vnitas motus?

QVAESTIO VIII.

CVm triplex sit vnitas, generica, specifica, & numeralis, de generica cōstat eam sumi à termino ad quem, dicente Ari.lib.5.Phy.tex.31.eos motus esse unius generis qui uersant in eadem categoria, qui autē pertinent ad diuersas categorias distingui genere, & tex.35. perspicue docet unitatē genericā motus ab eo sumi ad quod fit motus. Vnitas autem specifica, non potest sumi à termino à quo; contingit enim motus vnius speciei procedere à terminis differentibus specie, ut dealbatio quæ fit ex nigro & q̄ ex uiridi: similiter aer moueri potest ad suum locum ex centro terræ & ex concauo lunæ. Deinde, potest esse terminus à quo unus & idem, cum tamē motus qui ab eo fiunt, differāt specie, vt motus aeris ad suū locum & item ignis ad suum, specie differunt, possunt tamē ambo fieri à cētro mundi tanquam à termino a quo. Ergo unitas specifica sumenda erit a termino ad quem. Cuius signū est, quòd omnes motus habent denominationem suā a termino ad quem, & ratio est, quia motus re idem est cùm termino ad quem, & per se ordinatur ad illum: & hoc idem aperte docet nos Aristo.lib.5.Phy.tex.31.& 35.

Sed occurrunt aliquæ dubitationes. prima, terminus ad quem nōdum est, ergo motus non potest accipere ab eo vnitatem suam specificam. 2. Ad eundem terminum potest moueri aliquid per lineam rectam ut per cordam, aliud uero per circularem, ut per arcum, qui motus tamen differunt specie. 3. Ad eundem terminum per idem spatium potest moueri unum animal reptando, aliud ingrediēdo, aliud uolando, cum tamen hi motus differant specie. 4. A concauo lunæ ad centrum moueatur terra, moueatur item ignis; hi motus specie differūt, quia unus est uiolentus alter naturalis, moueri namque deorsum sicut est naturale terræ, ita igni est uiolentum; spatiū tamen idem est, & ambo termini a quo, & ad quem sunt idem. 5. Mutatio ex albo in uiridem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo, cōiter existimantur differre specie, cum tñ termini ad quos non differant; nam mutatio ex albo ad uiride fit tanquam ad nigrum, quo participat uiride aliquo mō: similiter mutatio ex albo ad rubrum, ad ipsum fit tanquam ad nigrum, ut docet Arist.5.Phys. tex.6.& 52.ergo ambę mutationes fiunt respectu eiusdem termini ad quem.

Ponuntur quinque obiectiones.

Verùm ad hæc facile respondēri potest hoc modo. Ad primam, cum est motus,

Soluuntur obiectiones.

tus, terminus ad quē partim est, partim nō est; quia partim est acquisitus, partim est acquirendus. Quin etiam totus quodam modo est, non in actu perfecto, & completo, sed in fieri. Adde quod id quod non est, potest esse & habere se ut finis, potest dare nomē, & rationem specificam iis, quæ per se ordinantur ad illum; ut patet in omnibus potentiis & instrumētis quæ specificantur per actus ad quos ordinantur: atque hoc manifestum est ex iis quæ supra lib. 8. de Caussalitate finis disputauimus. Ad 2. Quāuis extremum utriusq; motus uideatur esse idē, tamen id in quo fit motus, & quod p motum acquiritur, non est idem; nam siue quod acquiritur per motum localem sit spatium, siue sit ubi, constat hæc diuersa esse in motu per circulum, & per spatiū rectum. adde, quod per accidens est ut quod mouetur per circulum insistat & quiescat in aliquo puncto illius circuli, nam secundum rationem circuli, sua pte natura aptum esset moueri ab eodē puncto ad idem punctum. Ad 3. & 4. Motus considerari potest, uel ut motus est; uel ut est naturalis, aut uiolentus; uel secundum modum quo fit; si priori modo consideretur, omnes motus, qui fiunt inter eosdem terminos, sunt eiusdem speciei: sin autem posteriori modo, motus ignis & terræ ad centrum, specie differunt, qa unus fit naturaliter ad cētrum, alter violenter. Similiter motus rependi, ambulandi, & uolitandi, non differunt ut motus sunt, sed ſm modum, quo fiunt, proprium, & naturalem unicuique generi animantium. Aliud igitur est considerare motus aliquos uniuersè ac simpliciter ut motus sunt, & aliud ut sunt tales motus, nimirum uel ratione principii effectiui, uel ratione modi quo fiunt.

Pulchra disputatio, an colores medij specie differāt ab extremis. Ad 5. De mediis qualitatibus specie differāt ab extremis nec ne, non satis liquet. Etenim Auerroes 5. Phys. commē. 6. & 52. uidetur sentire extrema esse in mediis actu, non quidem perfecto, sed remisso & imperfecto; nō aliter quàm sunt in eo quod est tepidum, frigus & calor. Opinatur etiam ad album fieri mutationem ex rubro aut uiridi, similiter ut fit ex minus albo cum quo est permixtū nigrum. His consequens est, rubrum & uiride non distingui specie ab albo, veluti nec minus album specie differt ab eo qđ est perfectè album. In li. autem 4. de Cælo comm. 26. statuit duplex mediū; unū quod dicitur medium per comparationem, quia nimirum comparatum utriq; extremo, habet cum utroque similitudinem quandam atque conuenientiam: hoc modo aer dicitur medius inter ignē & terram, quippe qui grauis sit comparatione ignis, leuis autem, terræ comparatus. Atque huiusmodi medium, est quidpiam simplex & specie diuersum ab extremis. Alterum medium uocatur p cōpositionem, quod est mixtum & temperatum ex ipsis extremis quæ in eo actu sed imperfectè insunt. Et medium huius generis non est forma simplex, sed ex ipsis extremis conflatum quidpiam atque cōcretum, nec ab vtroque extremo specie, sed tātummodo secundum magis & minus differēs. Atque hoc modo viride est medium inter album & nigrum. Nequis autem de opinione Auerrois dubitandi locus cuiquam reliquus esset, is libro 10. Metaph. commen. 23. explicatissimis verbis sententiam suam aperuit, scribens medias qualitates nō distingui spē ab extremis, sed tantùm differre ab illis secundum magis & minus. Nec id modo ait, sed etiam probat eo argumento, q cum ab uno extremo non fiat mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum, nisi per media quę inter utrumq; extremum interiacent, si media specie differrent ab extremis, nunquam posset fieri motus unius speciei, nec continuus ab uno extremo ad alterum extremum; frequenter. n. ptopter varias mediarum qualitatum species, interrumperetur. Nec in motu continuo qui fit inter duo extrema cōtraria, esset ipsum (Inter) ad quod necesse est priùs perueniri quàm ad extremum, ut docet Aristot. libro 5. Phys. tex. 22. *Opi. Auerrois.*

Videtur Aristo. idem sentire qđ Auerroes. Atq; hæc quidem ex sensu Auerr. dicta sint. Cuius sententiæ suffragari uidetur Aristoteles, scribens 1. Physic. te. 47. & lib. 10. Metaphy. te. 23. Media componi ex ipsis extremis; & affirmans 5. Phy. te. 6. & 52. mutationes quæ fiunt a mediis ad extrema, fieri tanquam ab extremo

mo ad extremum, quoniam medium est quodammodo utrumque extremum. In lib. autem Phyſi. 6. tex. 32. apertè docet, quod mutatur ex albo in nigrum, id nō cum primum diſcedit ab albo, iam eē in nigro; priùs. n. eſſe in fuſco & per hoc poſtea ad nigrum peruenire. Ex quo licet concludere, fuſcum ſpecie non diſtingui ab albo & nigro: alioquin, ſi ſpecie differret, nūquam ex albo in nigrum fieri poſſet motus unius ſpeciei & continuus, ſed propter mediorum colorum uarias ſpēs quas neceſſariò pertranſiret, ſemp̄ eſſet interruptus. Ergo ſecundum hanc opinionem, mutatio ex albo in nigrum, nō differt ſpecie ab ea quæ fit ex albo in uiride, uel rubrum, uel alium quemuis colorem medium; quod tamen in quinta dubitatione, tanquam certum & conceſſum ab omnibus, ſumptum & poſitum fuit.

Opin. communis. Altera opinio eſt, quam plerique omnes Philoſophi ac Theologi ſequuntur, medias qualitates ſpē diſtingui ab extremis; nec has eſſe in illis actu & formaliter, ſed tantum uirtute; & propter ſimilitudinem atq; conuenientiam quā mediæ habent cum extremis, dicuntur illæ ex his componi. Cum igitur ex nigro fit mutatio in uiride, dicitur fieri quodammodo in album, quia uiride habet cōuenientiam quandam cum albo, propter quam uiride quodammodo eſt contrariū nigro; & quia mutatio non fit niſi vbi eſt contrarietas, idcirco Ariſt. ait ex nigro mutationem fieri in uiride ea ratione ut ē quodāmodo album, quoniā hac ratione eſt quodammodo contrariū nigro; per ſe autem, & ut loquūtur formaliter, ſeu actu, viride nihil habet in ſe nigredinis & albedinis, & ab utroque colore differt ſpecie.

Themiſt. et Simplicius ſequuntur priorem ſententiam. Atque hæc quidem a magnis Philoſophis, de præſenti qōne in utramque partem, ſatis acutè ac probabiliter diſputātur. Ego priorem ſententiam, ſi falſam & improbabilē dixero planè mentiar. Præſertim cum in ea quoque Themiſtiū & Simplicium fuiſſe ſciam: quippe qui explanando tex. 6. lib. 5. Phyſ. haud obſcuris uerbis docent medios colores, mixtos & compoſitos eſſe ex colorib. extremis, qui in ipſis inſunt: non aliter, quàm id quod eſt tepidum (hoc. n. ipſi utuntur exemplo) mixtum & concretum eſt ex calore & frigore. Conſtat autem, tepidū non differre ſpecie a frigido & calido, cum nihil aliud ſit tepidum, quàm frigidum & calidum ſimul & remiſſe. Addūt præterea illi, ex nigro fieri mutationem in uiride, non ea ratione, ut eſt uiride, ſed propter albedinem, quæ aliqua ex parte in eo, quod eſt uiride, continetur. Videmus ēt pictores, partim extremorū, partim mediorum colorū certa quadam permixtione, & temperatione, alios colores medios efficere. Quis āt credat, nouas colorū ſpecies, tanta facilitate ſic ab illis confici? Ergo, licèt (ut dixi) priorem ſententiam non reprobem, ad poſteriorem tamen, quæ inter qualitates medias & extremas differentiā ponit ſpecificam, ſum equidem aliquanto propenſior. *Sententia Auctoris.* Fit enim mihi uero ſimillimū, qualitates medias eſſe formas & qualitates ſimplices, eaſque habere proprias ac peculiares cauſſas, proprietates, & effectus: quamobrem neceſſario diſtingui ſpecie ab extremis. Si. n. cōſtant ex ſola mixtione extremarum qualitatum, nec ab illis differunt niſi ſecundum magis & minus, ergo uiride non magis differret a nigro & albo, quàm ab his differunt minus album & minus nigrum: at quis ita ſētiat, cum id vel oculorum iudicio, apertè redarguatur? Iam verò ſi colores medij non ſpecie, ſed tantummodo ſecundum magis & minus differunt ab extremis, & ex illorū mixtione conflantur, ergo quotieſcūq; ex nigro perfecta fit mutatio in album, oporteret omnes intermedias colorum ſpecies procreari & apparere; qđ falſum eſſe, mutationes quas in eiuſmodi coloribus, cum ab arte, tum a natura quotidie fieri uidemus, manifeſtè declarant.

Cur colores medij dicūtur cōponi ex coloribus extremis. Sed cur (nam & hoc quæret aliquis) Ariſtoteles & Peripatetici aiunt, colores medios componi ex coloribus extremis? An id nōn eſt intelligendum de cōpoſitione Phyſica? ſed de Metaphyſica, quę in eo cōſiſtit, q̄ colores medii habēt affinitatem, ſimilitudinem & conuenientiam cum extremis. Nam & animam rōnalem, quæ eſt ſimplex ſubſtantia, Philoſophi aiunt eſſe formam quandam in-

ter

ter naturam materialem,& immaterialem quodammodo mediam, & ex vtraque compositam:quoniam est utriusq; similis & particeps. An potius cōpositio mediorum colorum referenda est, nō ad colores extremos, sed ad eorum caussas?

Caussæ aūt colorum sunt (ut innuit Alexand. 1. li. Natural. quæstionū c. 2.) lux, perspicuitas,& opacitas: lux & perspicuitas in mixtione, cum priuatione opacitatis, ē caussa albedinis; Opacitas cum priuatione, uel certè cum perexigua perspicuitatis & lucis admixtione, est cā nigredinis. Ex illis tribus uariè mixtis inuicē, atque certa quadam ratione tēperatis, medij colores existunt. An potius id referri debet ad colorum effectus? Album omnino disgregat uisum, nigrum omnino eum congregat, utrumque nimis ac præter modum oculorum sensū afficit; quamobrem eum offendit ac lædit; omni namque sensui, quoniam is in mediocritate & temperata quadam rōne cōsistit, omnis rerum quę sentiuntur exuperātia, molesta & noxia est. At uiride, purpureum, cæruleum, aliique colores medii, partim congregant, partim disgregāt uisum, & modice ac temperatè sensum afficiunt. Ex quo fit, ut non modo, nō offendāt, sed & iuuent, atque oblectēt aspectum. Verum de hac qōne, quę nūc a nobis raptim cursimque dicta sunt, ea lectori hoc loco, satis esse debent. quę nos, licet obiter, & quasi per transennam, explicare tamen uoluimus, ut rem per se obscuram: nec satis adhuc explicatam, & sanè scitu admodum dignam, aliquantulū tractatione nostra illustraremus. Nunc memini (quod libet hic adiungere,) idē quod nos de medijs colorib. sentimus, ipsum etiam Auer. in 6. Phy. comm. 32. & 3. Meteor. com. ult. sentire.

Tria cōcurrunt ad unitatē numeralē motus.

Deinceps sequitur, vt de vnitate numerali motus, unde ea petēda sit, doceam⁹. Ad constituendam unitatem numeralē motus, tria (ut ait Arist. 5. Phys. tex. 35.) necesse est concurrere, unū numero mobile: vnum numero terminum ad quē: tempus item unum numero atque cōtinuū: Etenim motus est accidens; est uia ad terminum ad quem a quo re non differt, est denique ens successiuum. Quia motus est accidens, non pōt is esse unus numero nisi subiectū ēt in quo inhęret, hoc est ipsū mobile, fuerit vnū numero. Si aūt motus est uia ad terminū ad quē, nec re differt ab ipso, qui pōt esse unus numero, si terminus ad quem unus numero non fuerit? Quod si motus est ens successiuum, ergo non pōt esse unus numero nisi etiam fuerit continuus; continuatio autem motus cognoscitur & iudicatur ex tempore; eum namque motum iudicamus esse continuum, quem cognoscimus, toto tempore quo durat, nunquam fuisse interruptum.

Quinq; dubitationes.

Verùm hoc loco nonnullę dubitationes existunt. Prima, præter tria supradicta quæ concurrūt ad unitatē numeralē motus, etiam necesse est terminū a quo esse unum numero. Non. n. potest unus numero motus, ex diuersis numero terminis simul procedere.

2. Aristot. 8. Physi. tex. 49. & 82. perspicuè & affirmate docet, motum vnum numero atque continuum esse non posse, nisi mouēs etiam fuerit unum numero; ergo præter illa tria opus quoq; est unitate numerali motoris.

3. Si canis ex turri cadēs, medio in lapsu moriatur, erit unus numero motus canis uiuentis, & mortui a turri usque ad terram, quia est cōtinuus; ridiculum. n. esset dicere canem in medio aere, postea quā occidit, aliquanto tempore quieuisse, quia hoc est contra naturam grauis: nec potest reddi caussa, quare si potuit aliquāto tempore quiescere, deinde moueri cœperit, ac non potius toto reliquo tempore quieuerit. Hic igitur est unus motus numero, tamen subiectum nō est idem numero, canis enim uiuus & mortuus non est idem numero.

4. Si in alteratione acquiritur semper alia & alia pars formæ, ergo non potest eē idem numero terminus ad quem totius alterationis.

5. Motus est prior tēpore; quippe cum tēpus sit passio motus, ut dicit̄ 12. Meta. te. 29. ergo vnitas motus nō pēdet a tpe, prius enim non pendet a posteriori.

Sed ad hæc argumenta sic respondendum est. Ad Primā, Aris. prætermisit terminū a quo, uel quia certū ē, si motus sit

vnus

vnus,& terminus ad quē vnus, terminū A etiam à quo necessariò fore vnum, cū sit oppositus illi; uel quia,cum terminus à quo abijciatur per motum. Arist.in declaranda vnitate,& cōtrarietate motus, uidetur eum despexisse. Ad 2. Verum est unitatem motus etiam pēdere à motore; tum quia motus depēdet in esse & fieri à mouente: tum quia definitur esse actus mouentis in mobili: sed quia non dum Arist. ostēderat omne quod mouetur necessario moueri ab alio, & omnē motum egere mouente,quod demōstrabit ipse tum in 7. tum in 8. Phys. ideo in 5.libro Phys.non fecit mentionem motoris,ne videretur uti rebus obscuris, & B necdum demonstratis. Nec ignoro quosdam dissentire Aristoteli, negātes unitatem motus pendere à mouente; ut patet, cum eadem nauis trahitur à multis hominibus, & idem calefit à multis ignibus:alios uero arbitrari, dictum Aristo. tātum esse uerum in motu circulari,qui nō solum est unus numero & cōtinuus, sed etiam uniformis & semper sui similis,in aliis autem minime.sed prior solutio satisfacit præsenti dubitationi, tota autem hæc controuersia alio loco discutienda est. Ad 3. Secundum opinionem C eorum qui ponunt tantum unam formam in uno composito, respondendum est; motum illius canis uiuentis & mortui non esse unum motum continuum, sed duos motus qui se habent deinceps seu cōseqnenter, qui copulantur illo instanti, in quo corrumpitur forma canis & inducitur forma cadaueris: nā in illo instanti non est amplius canis & incipit esse cadauer; & immediate ante illud instās fuit motus canis, immediate autem post idem instans,erit motus cadaueris: D quare inter illos duos motus nō intercipitur ullum tempus, sed tantum intercedit unum instans, nec potest dici illud corpus aliquo tempore quiescere. Secundum autem opinionem Auerrois, cui nos in hac parte assentimur, cū motus deorsum illius canis nō fiat ratione animæ, sed terræ, quæ est in ipso (sunt enim elementa actu in mixto) quia eadem terra manet in cane & cadauere:id circo idem numero motus cōtinuatur, manente eodem subiecto, quod non est canis sed materia terrea quæ erat ī ipso. Ad 4. Quāuis per alterationē acquirantur diuersę partes formæ, tñ tū qm̄ acquirūtur uno cōtinuo fluxu,tum quia ex illis multis partibus seu gradibus fit una numero forma perfecta,ideo terminus alterationis cēsetur eē unus numero. Ad 5. Verū est unitatē motus per se non pendere à tempore,tñ quia motū fuisse continuum,& non interruptum non potest cognosci à nobis, nisi ex relaxatione ad tempus. ideo tempus adhibetur ad constituendam unitatem numeralē motus.

An si canis ex turri cadens medio ī lapsu moriatur sit motus eius uiuētis & mortui idē numero & continuus.

Vnde petenda sit contrarietas Motuum?

QVAESTIO IX.

Motui aduersantur & motus & quies: ille ut quiddam cōtrariū, hæc aūt ut priuatio eius. Vnde autem sumenda sit contrarietas motuū, manifestum est ex præcedenti quæstione. nam si ratio,& unitas motus sumitur à termino ad quem,ab eodem quoq; sumetur distinctio,& cōtrarietas. Quoniā igitur motus fit ex uno in aliud, perfecta contrarietas existet cum ambo termini unius motus erūt contrarij ambobus alterius uterque utrique:ut patet in calefactione, & frigefactione. Et ratio est, quia tunc in uno motu, unus terminus abiicitur, in altero uero idē acquiritur, & cōtrà unus acquiritur & idem in alio motu deperditur. Præterea, si frigus est contrarium calori, ergo frigefactio calefactioni, nam illa re idem est cum frigore, hæc autem cum calore. Quies autem opponitur motui, nō quęlibet cuilibet, sed quies in aliquo opponitur motui ex illo, nā aliquid habere,& perdere illud, opponuntur inter se. per quietem autē in aliquo, habetur illud, per motum uero abijcitur. quies autem in aliquo, non opponitꝰ motui qui fit ad illud, quia talis quies est finis illius motus,& pfectio, propter quam fit motus. Rursum quietes in terminis contrariis opponūtur inter se, ut quies in frigore,& quies in calore; tum quia sunt priuationes motuū contrariorum eorumque termini, nempe

pe calefactionis, & frigefactionis; tum quia re idem sunt cũ ipsis terminis. idé enim est quies in calore atque calor acquisitus perfectus.

Quatuor dubitationes. Sed circa hæc occurrunt nonnullæ dubitationes. prima, motus ignis & terræ deorsum sunt contrarij, quia unus est uiolentus, alter naturalis, tamen utriusque terminus, tam a quo quàm ad quem est idem; fingamus enim utrumque corpus moueri a concauo lunæ usque ad centrum. 2. Motus aeris a centro ad suum locum, & ex concauo lunæ ad eundem locum, partim uidentur esse contrarij, quia unus est ascensus, alter descensus, unus fit sursum, alter deorsum: partim uero minime, quoniam ambo sunt naturales aeri. 3. Motui circulari, neque opponitur motus, ut dicitur in 1. de Cælo text. 24. neque opponitur quies, quia est perpetuus: ergo nõ omni motui opponitur uel motus uel quies. 4. Priuatio in termino a quo inchoat motum, priuatio autem in termino ad quem priuat motum, ergo magis hæc aduersatur motui quam illa.

Solutio dubitationũ. Sed ad hæc ita respondemus. Ad primum. Illi motus, in ratione communi motus non sunt contrarij, sed opponuntur quatenus unus est naturalis, alter uiolentus. Itaque contrarietas motus simpliciter, attenditur penes terminum ad quem, quatenus uero est naturalis, aut uiolentus, ex principio effectiuo sumitur; nam motus qui fit a principio intrinseco rei, est naturalis, qui uero fit omnino ab extrinseco, contra inclinationem mobilis, est uiolentus. Ad 2. Illi duo motus aeris, nullo modo sunt contrarii secundum rationem motus naturalis & uiolenti; tam naturale enim ẽ aeri ferri ad suum locum ex alio loco inferiori, quàm ex alio superiori: in ratione autem communi motus, non sunt contrarij simpliciter; nam ascensus & descensus opponuntur cum fiunt per idem numero spatium, quod hic non fit; similiter motus qui fit sursum, simpliciter opponitur motui qui fit deorsum simpliciter; at locus aeris, cum sit medius, neque est simpliciter sursum, neque sim-

A pliciter deorsum, sed tantum secundum quid, & respectiue; nam respectu concaui lunę, est deorsum; respectu autem centri, est sursum. Sicuti mutatio ex albo in uiride & mutatio ex nigro in uiride non sunt inter se contrariæ simpliciter, quamuis uiride sit album secundum quid respectu nigri, & sit nigrum respectu albi. Ad 3. Aliud est loqui de motu in cõmuni ut motus est, aliud autem de motu, ut est circularis & ut est motus cæli: motus enim ut motus est, potest habere contrarium motum, & potest habere oppositam quietem,

B quamuis hoc repugnet motui circulari, quatenus est motus naturalis cæli, cui repugnat quiescere. Quocirca Auerroes 1. libro de Cælo comm. 32. ait motum circularem, secundum naturam, non habere contrarium, secundum autem imaginationem, habere posse: nam imaginari possumus duos motus circulares super eosdem polos idemque centrum ad partes contrarias, qui essent contrarij, quoniam impedirent se ac destruerent, quamobrem natura eos non facit, quoniam uel uter-

C que, uel certe alteruter, esset ociosus: nam si uiribus pares essent, se inuicem impedirent & neuter perfici posset: si alter esset potentior, is impediret alterum, nec sineret eum confici & absolui. Hæc secundum Auerroem, uel aliter responderi potest, Aristotel. hic præcipue loqui de motu recto, nam circulari, quæcunque traduntur his libris, uix conueniũt nisi forte secundum quid & per quandam accommodationem. Ad 4. Duplex est priuatio, una quæ continet absentiam formæ futuræ, al-

D tera, quæ habet absentiam formæ præsentis quatenus erat fluens, in motu & in fieri: priori modo, quies in termino a quo, est priuatio motus qui fit ex illo; posteriori autem modo, quies in termino ad quem, est priuatio motus, qui fit ad ipsum; dicitur autem motui magis opponi illa quam hæc, tum quoniam illa abiicitur per motum, hæc autem acquiritur; nam quia quies in termino a quo, re idem est cum ipso; similiter motus cum termino ad quem; & quia hi termini opponuntur, ideo talis quies &

motus etiã opponuntur. Motus autẽ ad terminũ ad quẽ, & quies in ipso termino re sunt idem inter se & cũ ipso termino ad quem: nam prout forma est in fieri, dicitur motus, prout est iam facta & acquisita, dicitur quiescẽs & ipsa quies. Sed quia in hac disputatione, quã de terminis motus adhuc tractauimus, sæpe diximus, & quasi certum sumpsimus, motum re nõ distingui a termino ad quem, an ita sit disputandum atque diiudicandum sit.

An Motus re differat a termino ad quem?

QVAESTIO X.

Opi & argumẽta corũ qui censent motũ esse rẽ quãpiã diuersam a termino ad quem.

OPinio est Aureoli, Pauli Veneti, & multorũ, motũ esse re diuersũ a termino ad quẽ qui requiritur per motũ; ut calefactionẽ a calore: quæ cõfirmatur his rationibus, primò, illa differunt re, quorũ unum põt esse sine altero, & multo magis quãdo cũ vnũ est, alterũ non est nec esse potest: sed ita se habet motus & terminus ad quẽ; nã cum est motus, nõdum est terminus ad quẽ, & quando est terminus ad quẽ, iam nõ est amplius motus, ergo differunt secundum rem. 2. De eadem re nõ possunt uerificari prædicata contradictoria, sed motui, & termino ad quẽ conueniunt prædicata contradictoria, ergo differunt re: probatur minor, nam motus est ens successiuũ, nõ habẽs partes simul, ut calefactio, calor aũt est ens permanens: illa nõ est per se in prædicamẽto, hic autem est per se; per illam acquiritur calor, at per calorẽ non acquiritur calor; illa terminatur ad calorem, at calor non terminatur ad calorẽ. 3. Proprietates motus, nõ conueniunt termino ad quem; nam motus est continuus, & velox vel tardus, distinguitur per mutata esse, cuius nulla pars est præsens præter quiddã indiuisibile; hæc autem omnia non possunt cõuenire termino ad quem, vt per se clarum est. 4. In motu locali, nõ est idem motus & terminus ad quem: nam motus est in mobili, quod autem acquiritur per motum localem est spatium seu locus, qui non est in mobili; quare similiter sentiẽdum est de alij motibus.

A Altera sententia probabilior est, motum re idẽ esse atque id quod per motũ acquiritur, ratione tamẽ differre ab eo. Forma. n. v. g. calor, dupliciter cõsiderari põt, vel p se, ut ẽ qualitas quędã pmanẽs, & sic differt a motu; vel ut est forma quædã fluẽs (& vt ita loquar) fiens, de nouo exiens ab agẽte in passum, uel potius ex potẽtia materiæ in actũ, nõ simul obtinens esse, sed accipiens illud continuẽ atque successiuẽ, huiusmodi formam dicimus nihil aliud esse quàm motũ. Itaq; in motu duo cõsideranda sunt, unũ tanquam materiale, quod est ipsa forma, alterum quasi formale, quod est continue B fieri, seu fluere, & continenter tendere ab imperfecto ad perfectum.

Altera sententia probabilior, motum nõ re sed rõne tantum distingui a termino ad quem.

Atq; hac posita distinctione, funditus corruunt argumenta cõtraria. Primum .n. argumẽtum nihil valet, tum qa illud axioma (ea re distingui, quorum vnũ põt esse sine alio) falsum est, vt patet i materia & priuatione, in quãtitate & figura, in fundamẽto & relatione: tũ ẽt, qa forma, vt est fiẽs & per motũ fluens, nõ põt esse sine motu, nec motus sine ipsa. Secundũ aũt, pari facilitate dissoluitur, nã de motu & forma enũciant prædicata cõtradi- C ctoria ea rõne, vt differunt ẽm rationẽ; quæ n. cõueniunt motui nõ conueniunt formæ, ut forma ẽ: tñ illa oĩa conueniũt formæ ut est in fieri. Idem rñdẽdum est ad tertiũ argumentũ, nam esse continuũ & uelox, uel tardũ, licet nõ cõueniat formæ, ut res quædã permanẽs est, tamẽ cõueniunt illi, ut est fiens. Ad 4. dicendum est, id qđ intrinsece, & formaliter acquiritur per motum localem non esse spatiũ, aut locum, sed ubi, quod subiectiue est in mobili; quare motus localis ẽm rem, D neque differt a mobili, neq; ab ubi, nihil enim aliud est, quàm mobile habens continue aliud, & aliud ubi.

Solutio argumẽtorũ prioris sententiæ.

Sed refutatis cõtrarijs argumẽtis, adducenda sunt ea, quæ ualẽt ad corroborandã sententiam nostrã. Primò, hãc sententiam tenet cõm. 3. Phy. cõm. 4. & quinto Phy. com. 9. & D. Thomas 11. Metap. summa 4. c. primo, eamq; innuit Arist. in tertio Phy. tex. 4. his uerbis. [Motus non est præter res ad quas ẽ motus. Deinde, Arist. inquit 3. & 8. libro Phy. motum esse quiddã mixtũ ex potẽtia & actu, & es-

Motum re non distingui a termino ad quẽ probatur septẽ argumẽtis

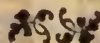
se

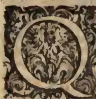
se actum imperfectũ, qui continuè perficitur, & in 5. Phy. ait motum ad aliquem terminum perfici per quietem, quæ ẽ in illo; hæc inquam dicta Ari non possũt rectè intelligi, aut exponi, nisi ponatur motus idẽ esse ac terminus. Præterea, si calefactio est res differens a calore qui ꝓducitur, cum ipsa habeat esse post non esse, ipsa quoq; producta erit, quare uel ꝑ se ipsam, quod est impossibile, uel per aliũ motum, & sic progressus fiet in infinitũ. Tum, si calefactio producatur, dẽt autẽ produci, cum sit res quædam transiens a non esse ad esse, utiq; producetur per calefactionem; nam producetur ab igne: ignis aũt, ut calidus est, non agit nisi per calefactionem; erunt igitur duæ calefactiones, vna, per quam producitur calor in aqua, altera, per quam producitur ista calefactio; quare erunt ẽt duo calores, non põt. n. calefactio separari a calore; q̃ quàm sint absurda nemo est qui non uideat. Postea, si motus localis producitur, ergo uel ꝑ alium motũ localem, quod ẽ impossibile; tũ quia incurritur in infinitatẽ, tum quia motus localis per se non hẽt uim producendi quicquam: aut ꝑ alium motũ uel generationis uel alterationis, ex quo fieret ut motus localis per se posterior eẽt generatione, uel alteratione; qđ est cõtra Ari. in 8. Phy. ubi multis argumẽtis probat motũ localẽ oĩ mõ esse priorẽ cæteris motib. Adhæc, si calefactio re differt a calore, aut ista duo differunt numero, aut spẽ; nõ numero iſn, tũ quia duo accidentia solo numero differentia non possunt simul esse in eodẽ subiecto, & tam calefactio aquæ q̃ calor qui per calefactionem aquæ producitur subiectiue sunt in aqua; tũ quia unus est ens ꝑmanẽs, alterũ vero successiuum: neque specie, nã qui possunt spẽ distingui, cũ ambo producantur ab eodẽ numero igne, & ꝑ idem numero principiũ, nẽpe calorẽ qui est in igne? Postremò, ita se habet potẽtia calefactiua quę ẽ in igne ad calefactionem, sicut calor qui est in igne ad calorẽ productũ; ergo ſm permutatã proportionem, sicut se hẽt potentia calefactiua ad calorẽ, qui est in igne, ita calefactio ad calorem, qui producitur; sed potentia calefactiua ignis nõ differt ſm rem a calore eius, ergo neque calefactio differet ſm rem a calore qui producitur: quod autem potentia calefactiua nõ differat ſm rem a calore qui est in igne, sic ostenditur; nam id per quod ignis calefacit, uel potest calefacere, est calor; sed id, per quod ignis calefacit, aut potest calefacere, est potẽtia calefactiua: ergo potẽtia calefactiua, & calor sunt idẽ. Deinde, si hæc differunt secundum rem, ergo cogitemus unum remoueri ab altero, sit ergo calor sine potentia calefactiua, tum ignis, & poterit calefacere, & non poterit; poterit, quia habebit calorem, nõ poterit, quia non habebit potentiam calefactiuam; idem accidet, si remoueamus calorem ab igne, & relinquamus potentiam calefactiuam.

Ex his igitur perspicuum est, motum non re, sed tantum ratione distingui a termino ad quem. Intelligo autem hic per terminum ad quem, nõ extremum formæ, sed totam ipsam formam, quę acquiritur ab initio motus usq; ad finem; neq; formam, prout est acquisita, uel acquirenda, sed prout est in fieri continuè tendens ab eo quod est acquisitum ad id quod restat acquirendum. Sed de natura motus eiusque terminis, hactenus sit in hoc decimotertio libro disputatum.

FINIS TERTIIDECIMI LIBRI.

DE VARIETATE ET DIVISIONIBVS MOTVS LIBER DECIMVSQVARTVS.

QVid sit motus, & quidqd ad propriã eius rationem atq; naturã constituẽdã pertinet, præcedẽti libro fuit explicatũ. Deinceps, agẽdum est de varietate & diuisionibus motus. Tres autem sunt principes diuisiones motus: una qua motus diuiditur in suas uelut species, hoc est in generationẽ & corruptionem, in accretionẽ & decretionem, in alterationem, & in motum localem: altera qua motus diuiditur in naturalem motum atq; uiolentum. Tertia qua motus, ea ratione ut est continuus, diuiditur in partes suas, quas uocant, quantitatiuas. Has diuisiones motus hoc libro cõtemplari & pertractare uolumus. Sed a prima diuisione motus in suas species exorsi, quænã sint ueræ species motus propriè dicti, diligẽter inuestigemus.

Generationem & corruptionem, non esse motus propriè dictos.

CAP. I.

VT colligamus ueras spẽs motus, qm̃ is necessario fit in aliqua categoria, perlustrandæ ac excutiẽdæ sunt omnes categoriæ, & de unaquaque quærendum sigillatim, an possit in ea fieri motus nec ne. Et quia substãtia est prima omnium, generatio autem & corruptio mutationes sunt ad hanc; uidendũ est, an hæ mutationes sint motus.

B Ari.5.Phy.te.8.10.51.Auer.4.Phy.com. 129.5.Phy.com.8.& 21.& 6.Phy.comm. 32.& 59.negant generationem esse uerũ motum. Idem sentiunt omnes expositores Ari.ut uidere licet 5.Phy.sup.tex.8. Rationes Aristotelis sunt tres, prima, oẽ quod mouetur est ens in actu, sed quod generatur non est ens in actu, tum quia quod generatur nondum est, tum etiam quòd materia, quę est subiectum generationis est ens in potentia, ergo quod generatur non mouetur, nec generatio est motus. 2. Quod mouetur est in loco, sed quod generatur cum sit nõ ens, C non potest esse in loco, ergo &c. 3. Omnis motus est inter contraria, sed substantiæ nihil est contrarium, ergo in ipsa non potest fieri motus propriè dictus.

Possent addi duæ alię rationes. Vna est, quia omnis motus est cõtinuus, & fit successiuè, ut patet ex definitione motꝰ: & quia quod est in tempore, est successiuum, omnis autẽ motus est in tempore & in 6.Phy.demonstratur omnem motum esse continuum, & diuisibilem; at generatio non fit successiuè, sed in instãti, ut D docet Simplic.5.Phy.super te.8.& Auerroes 4.5.& 6.Phy.locis supradictis; & patet, quia generatio fit inter terminos cõtradictorios, ut in 5.Physic.docet Arist. in quibus non est medium. Deinde cum substantia sit indiuisibilis, quippe quę non suscipit magis & minus, atque ita nõ potest diuisibiliter, ergo neque successiue. Et cum subiectum generationis sit materia prima, quę cum per se nullam habeat resistentiam ad formam substantialem, in instanti recipit eam; caussa enim

enim successionis quã habet motus, est A resistentia existens in subiecto. Altera ratio qua idẽ probari potest, ita se habet. Corruptio definit per primum sui nõ esse.v.g. in corruptione ignis datur instãs, in quo verũ est dicere, nunc nõ est ignis, sed immediatè antea erat; quæro, an in hoc instanti; in quo facta est corruptio ignis, icipiat generatio alterius rei: si incipit, ergo generatio nõ est motus, quia motus nõ potest incipere in instanti, cũ sit successiuus, & declarabitur hoc in 6. Physicorum libro: si non incipit, ergo in illo instãti materia erit sine vlla forma, & non erit verum illud celebre axioma, B corruptio vnius est generatio alterius. & Auerr. 8. Phy. & 3. de Cælo pulchrè demonstrat, si materia prima per unum instans spoliaretur omni forma, fore vt nũquam deinceps posset aliquam formam recipere. Denique, generationem nõ esse motum propriè dictum, sententia est scholæ Peripateticæ, nullus enim inuentus est, qui contra sentiret.

Quod generatio nõ sit motus propriè dictus, & quòd nõ fiat i instãti probatur multis argumentis.

Sed hoc quò clarius, & certius fit, dissoluenda sunt quædam argumenta, quę contra ferri possunt. primo, secundum C Auerr. 3. de Cælo cõmento 67. elemẽta manent actu in mixto, ergo subiectum generationi mixti non est materia prima aut ens in pura potentia: sed est massa quatuor elemẽtorum existens actu & in loco: falsum igitur est, quodcunq; generatur esse non ens, & nõ existere in loco. 2. Etiam quantitas non habet contrarium & tamẽ fit motus in ea, ergo cætere contrario, non obstat, quominus mutatio secundum substantiam possit esse motus. 3. Generatio fit successiue, ergo est motus, antecedens probatur, primò, D definitio motus comprehendit generationem, ut indicant exempla Aristot. quibus 3. Phys. tex. 6. explanat definitionẽ motus: Sed ex definitione motus elicitur continuatio, ergo talis inest in generatione. Tum. in 4. Phys. text. 129. ait. omnem motum, & mutationem esse in tempore, non distinguẽdo motum a mutatione, & tempus esse caussam potius corruptionis, quàm generationis. Et in 6. Physic. tex. 59. demonstrat omnem motum esse continuum, ponẽs exempla generationis, & corruptionis: in 7. Physic. tex. 34. inquit vnã generationem comparatã alteri, esse magis, aut minus, aut æque velocem vel tardam quàm alterã; velox autem & tardum cum mensurentur tempore, habent esse in successione. Deinde, si generatio fieret in instanti, & tota simul, ergo generari, & genitũ esse idem esse, & fieri & factum esse, quod Aristot. 6. Phy. tex. 55. & 59. dicit absurdum; aliud enim est mutari, aliud mutatum esse; quòd si aliud est generari, & genitum esse, cum genitũ esse fiat in instanti, ergo in eodem non poterit fieri generari. Vel ergo fiet in alio instanti immediate, vel in tempore: nõ in instãti, quia duo instantia non possunt esse inuicem immediata, ergo in tẽpore, quare generatio erit in tempore. Postea, Aristot. 5. Physic. tex. 7. loquens de mutatione quę comprehendit etiam generationem, inquit eam signare vnum post aliud, & vnũ prius, alterũ verò posterius; at vbi talia sunt, ibi necessariò est successio, ergo in generatione est successio. Adhæc, formæ elementorum secundum Auerr. 3. libro de Cælo com. 67. intenduntur & remittuntur, ergo partibiliter acquiruntur; quare saltem generatio elemẽti fiet successiuè. Postremò, Auerroes primo Phy. commẽ. 62. ait in generatione hominis successiuè deperdi partes seminis, & acquiri partes formæ humanæ, ergo talis generatio fit successiuè.

Solutio superiorũ argumẽtorũ.

Verùm ad hæc argumenta sic respondendum est. Ad primum Auerroistę uarie respondent, Quidam aiunt discrimẽ quod ponitur 5. Phy. tex. 8. inter generationem & motũ, non esse in eo, ut omnis generatio habeat pro subiecto non ens simpliciter, sed quia non repugnat generationi, ut generatio est, habere subiecto nõ ens; aliqua enim generatio qualis est corporum simplicium, habet subiectũ ipsum non ens actu, hoc est ipsam materiã primam. Omnis autẽ motus, vt motus est, habet pro subiecto ens simpliciter actu, & nõ habere tale subiectum repugnat illi. Alii dicunt, Aris. per id quod generatur, non intelligere materiam primã, quippe quæ sit ingenerabilis, sed cõpositum quod de nouo fit, cu-

ius priuatio dicitur non ens simpliciter, quia ipsum compositum substantiale, est ens simpliciter: ergo quamuis subiectū generationis mixti corporis, sit aliquod ens in actu, nempe massa quattuor elementorum, tamen quia in ipso est priuatio mixti, quod est ens simpliciter, ideo talis generatio dicitur fieri ex non ente simpliciter, ad ens simpliciter. Alii dicunt, sicut sunt uarij modi generationis, nempe uel per simplicem productionē, cum unum mutatur in aliud, ut in elementis: uel per mixtionē, ut ex elementis inuicem mixtis conflatur mixtum: uel per procreationem ex semine, ut stirpes & animalia: sic Aristo. dedisse uarias rationes ad distinguendam generationē a motu. Eam igitur quam ponit tex. 8. ualere tantum in generatione corporum simplicium, quæ dicitur simplex generatio: alteram uero traditam text. 10. qua probat generationem non esse motum, quia omnis motus fit inter cōtraria, substantiæ autem in qua fit generatio nihil est cōtrarium, ualere in omni generatione. Verùm de hac opinione Auerrois secundum quam procedit dubitatio, alibi agendum est. Ad 2. Licet quantitas non habeat contrarietatem maximè proprie dictam, qualis inuenitur in alteratione, habet tamen eam quæ sufficit ad motū; nimirum oppositionē inter duas quantitates, perfectam scilicet & imperfectā, quæ non possunt esse simul, & acquiruntur partibiliter: quæ ratio contrarietatis non inuenitur in substantia.

Ad alia argumēta, quibus ostenditur generationem esse motum successiuum, cum duplici distinctione, respōdendum est: una est, generationem posse accipi bifariam, uel pro sola introductione formæ substantialis, & sic fit in instanti, nec est motus: Atque hac significatione nos in pšentia nomen generationis accipimus, cum docemus generationē non esse motum: uel pro aggregato ex hac & præcedente alteratione, quæ quoniam ab agente inducitur, & ordinatur ad generationem propriè dictam: etiam ipsa apud Philosophos inuenit nomen generationis; propter hanc igitur generatio dicitur fieri successiuè, & sic exponēda sunt omnia loca Arist. quibus significat generationem

A fieri successiuè. Hāc distinctionem, innuit Simplicius 5. Phy. super tex. 8. Auerroes autem apertis conceptisque verbis tradit eam 6. Physi. comm. 59. de qua nos ante loquuti sumus cum definitionem motus explanaremus. Altera distinctio est, successionem motus dupliciter posse considerari, uel secundum formā, quæ cum suscipiat magis, & minus, & habeat partes & gradus s̄m quos intenditur & remittitur, etiam necessariò acquiritur successiuè, uel secundum subiectum, nam cum omne mobile sit diuisibile, & habeat partes, alias priores &
B propinquiores mouēti, alias uerò posteriores atque remotiores a mouente; mouens primum mouet partes sibi propinquiores, deinde alias successiuè: generatio igiť non est motus successiuus priori modo, quia forma substātialis nō habet gradus, sed consistit in indiuisibili tanquàm numerus: posteriori uero modo, nihil prohibet generationē fieri successiuè. Cum enim ex aliquo magno ligno fit ignis, non simul totū lignum conuertitur in ignem, sed prius una pars propinquior igni comburenti, deinceps alia
C secundum ordinem, & sic tandē totum: & quamuis in motu propriè dicto reperiatur utraque successio, prior tamen attingit naturam motus. Hæc autem distinctio ualde notanda est, ut pote per quam soluuntur magnæ difficultates in Philosophia. Cum igitur apud Philosophos legimus generationem fieri successiue, quemadmodum intelligendum sit, ex hac gemina distictione cognouimus. Ad illud autem quod objicitur, quod idē esset mutari, & mutatum esse; respōdeo, in omnibus mutationibus instanta-
D neis qualis est generatio, id necessariò concedendum esse, ut in illuminatione quæ fit in instāti, simul est illuminari, & esse illuminatum. Ad illud, quod in omni mutatione ē prius & posterius, respōdeo non esse hoc intelligendum intrinsece ut oīs mutatio habeat partes priores & posteriores; sed intelligendum de terminis a quo & ad quē; etenim quod mutatur, prius est sub termino a quo, deinde transit ad terminum ad quem. Vnde cum in instanti generatur ignis ex ligno, verum est dicere, nunc materia est

sub

sub forma ignis, & prius erat sub forma ligni. Ad illud, quod formæ elementorũ suscipiant magis & minus; dico id esse in opinione, & aliàs discutiendum; tamen cui libet sententiam Auerrois sequi, posset is respondere, formas elementorum non acquiri successiuè per se primò, sed per modũ sequelæ, nempe propter qualitates, a quib. non possunt separari; quoniam enim calor successiuè acquiritur, & perditur, ideo forma ignis, quæ naturaliter coniuncta est cum calore, etiam successiuè acquiritur vel perditur: in motu autem uero requiritur successio per se. Ad ultimum responderi potest, uel secundũ duplicem distinctionem supradictam, dicẽdo generationem fieri successiuè ratione subiecti, non autem formæ; primo enim generatur cor, tum, ordine suo cætera finguntur membra: Vel ex uerbis ipsiusmet Auerrois, quæ ibidẽ paulò post subiungit, dicens [siquidem talis forma habet partes.] Ex his igitur palam est in Substantia nõ esse motum, In Relatione autem, Actione, & Passione, Quando, & Habere, non esse motum propriè dictum, partim probatur ab Aristotele partim etiam per se manifestum est. Simplicius autem, qui 3. Physi. tex. 5. & 5. Physic. tex. 9. contendit motum esse in omnibus categoriis, quia in omnibus est actus & potentia, & quia in omnibus categoriis fit transitus a non esse ad esse, qui nihil aliud est, quàm motus; tantum concludit, absolute motum posse fieri in omnibus categorijs, sed non motum propriè dictum, aut motum per se, & non secundum accidens; supradictæ enim categoriæ non acquiruntur per se primò, sed consequenter, quatenus sunt coniunctæ cũ his ad quæ fit motus per se, nimirum cum qualitate, quantitate, & ubi.

De Tribus speciebus motus propriè dicti, hoc est de augmentatione, motu locali, & alteratione.

CAP. II.

Restãt igitur tres categoriæ in qui bus uersatur motus ꝓpriè dict⁹, Quãtitas, Qualitas, & Vbi: Circa quarum vnamquamque, cum nonnullæ sint dubitationes, has nũc oportet explicare, incipiendo a quantitate. *Quòd augmẽtatio nõ sit motus ꝓpriè dictus, septẽ obiectiones ponuntur.*

De augmẽtatione igitur, quæ est motus ad quãtitatem, prima dubitatio est, omnis motus fit inter contrarios terminos, ut in hoc 5. lib. sæpe est dictum, sed termini augmẽtationis sunt magnum & paruum, ut tradit Arist. 1. de Cæl. 86. magnum autem & paruum non sunt inter se cõtraria, ut habetur in categoria Quãtitatis, ergo &c. 2 Contraria sunt, quæ maximè distant sub eodem genere, sed in quantitate non potest assignari maxima distantia, cum in ea non reperiatur maximum & minimum, siquidem ea est in infinitum diuisibilis, ergo &c. 3. Contraria differunt specie, sed magnum & paruum non differunt specie sicut nec magis album & minus album, ergo &c. 4. In motu terminus a quo abiicitur, sed in augmentatione, prior quantitas non abiicitur, aut deperditur, ergo &c. 5. Forma ad quam est motus, quia partibiliter debet acq̃ri, suscipit magis & minus, sed quãtitas non suscipit magis & minus, vt docet Arist. in categoria Quantitatis, ergo &c. 6. Augmentatio est species motus localis, ergo nõ differt genere ab illo, quare motus non dẽt diuidi in localem, & augmẽtationem, quia unum mẽbrum diuidens non debet contineri sub altero; antecedens probatur ab Arist. 4. Phy. 32. faciẽte tres species motus localis, lationẽ, accretionem, & decretionẽ. 7. Omnis motus propriè dictus debet esse continuus, sed augmentatio non est motus continuus quemadmodum tradunt Arist. & Auerr. 8. Physic. text. 23. & Auer. 3. Phy. com. 6. ergo &c.

Adhęc,ita respõdendum est. Ad priora tria respõderi potest, magnum & paruum,inter quæ fit augmentatio, bifariã sumi; vel mathematice,vt sonãt nudam quantitatem, & sic procedunt argumenta;vel physicè,vt significant quãtitatem naturalem imperfectam, uel perfectam, & non idoneam nec accommodatã ad exercendas operationes naturales uiuẽtis: termini igitur augmentationis, non sunt præcisè magnũ & paruum,sed magnitudo naturalis imperfecta & perfecta, vt docet Aristoteles lib 6.Phy.tex.91.& lib.8.Phy.tex.62.& Alex.1. Naturalium q.c.7.vbi sanè eãdem dubitationem explicat. In quantitate ergo physica secundum unamquamque speciem reperitur minima distantia, hoc est maximum & minimum; quia omnium rerum naturalium magnitudinis & paruitatis terminus præscriptus est ã natura, vt dicit 1. Phy.tex.36.& lib. 2. de Anima text. 41. Aliud igitur est considerare quantitatẽ per se ac præcisè, aliud vero ut est quãtitas naturalis, & ut est cuique rerum speciei conueniens. inter quantitatem aũt imperfectam, & perfectam, quamuis nõ sit tanta contrarietas, & differẽtia specifica; quanta maxima esse potest, & quæ cernitur in alteratione, tamẽ eiusmodi est, quæ Aristoteli sufficit ad constituendum motum. Ad 4. In augmentatione terminus a quo materialiter quidẽ manet,sed nõ formaliter, hoc est prior quãtitas manet,sed non,ut parua & imperfecta,per augmentationẽ enim euadit magna,& perfecta. Ad 5.Suscipere magis & minus,hic sumitur amplè; siue fiat secundum intensionem,ut in alteratione, siue secundum extẽsionem,ut in augmẽtatione,siue secundum maiorem,vel minorem appropinquationem ad locum, vt in motu locali. Ad 6. Augmentatio per se primo fit ad quantitatem, consequenter autem ad locum;nam cum omni quantitati debeatur locus,necesse est maiori maiorem,minori minorem asciscí:quamobrem in augmentatione sicut acquiritur maior quãtitas, ita necesse ẽ acquiri etiam ampliorem locum; cõtra uero in decretione. Ergo si augmẽtatio consideretur per se primo, per se differt a motu locali,si autem secũdario, potest

A aliquo modo statui species motus localis,& sic loquitur Arist. loco supradicto. Ad 7. Tribus modis potest intelligi augmentationem esse motum cõtinuum: vel ut sit perpetuus,&sic solus circularis uocatur cõtinuus ab Arist. 8.Phy. textu 73. uel ut augmẽtatio continuetur cum decretione,ut ĩter has mutationes nihil temporis,aut quietis intercedat, & hac rõne augmentatio non est motus continuus, quia inter duos motus contrarios necessario intercedere aliqnid quietis, probatum est ab Ari.in 8.Phy. uel vt augmentatio cõtinuè fiat a principio quo B incipit homo augeri usque ad finem, & hoc duplici modo Arist.8.Physi. tex.23. negat augmentationem esse motum cõtinnum; sed quod augmentatio dum fit & durat,non fiat cõtinuè, hoc nec Aris. affirmat,& repugnat experientiæ. Vnde Auerr.3.Phy.comm.6.ait augmentationem,videlicet totalem,cõponi ex multis motibus, & quietibus. Licèt igitur tota accretio ab initio usque ad finem actionis uiuentium,non sit unus numero motus atque continuus, partiales tamẽ accretiones nihil prohibet eo tempore C quo durant,esse motus continuos.

Quo augmẽtatio sit motus cõtinuus et quo non.

De motu autem locali sunt hæ dubitationes; prima,cum motus localis fiat ad locum,qui ponitur in prædicamento quantitatis,uidetur nõ distingui genere ab augmentatione. 2. In motu locali non est contrarietas,quia contraria sunt inuicẽ actiua & corruptiua, & apta fieri circa idem subiectum, at sursum & deorsum, in quibus ponitur contrarietas motus localis, nõ sunt apta fieri circa idem subiectum, aliud enim est corpus, quod D mouetur sursum, aliud uerò deorsum, neque potest idem naturaliter moueri sursum & deorsũ,uel ibi quiescere: præterea, sursum & deorsum nõ agunt inuicem & corrumpunt. 3. Quod mouetur partim est in termino a quo, partim est in termino ad quẽ; at nihil videtur esse posse partim sursum & partim deorsũ, imo uero non potest dici sursũ esse, nisi cum attigerit ultimum terminum, qui est sub concauo lunæ,ergo &c. 4. Quod acquiritur per motũ est in ipso mobili, vt patet ĩ augmẽtatione, & alteratione: sed

De Motu locali quinque obiectiones.

sed locus, qui acquiritur per motum localem, non est in mobili, quinimo mobile est in loco. 5. Præcipua species motus localis, est circularis, cui tamen nec definitio motus, nec ea, quæ 5. Physicorum de unitate, & oppositione motus traduntur, uidentur conuenire.

Solutio obiectionũ. Verum ad hæc, ita respondendum ē. Ad primam; motus localis per se primo fit ab Vbi, sed quia Vbi non acquiritur, nisi in acquisitione loci, & quia uidetur prouenire ex circunscriptione loci ad locatum, ideo motus localis (ut loquamur cum Philosophis) intrinsecè, & formaliter fit ab Vbi, extrinsecè autem, & effectiuè fit ad locum: constat autem ipsum Vbi diuersum genus esse a quantitate. Ad 2. Rectè ait Auerroes contrarietatem nõ dici uniuocè de omni motu, sed secundum prius & posterius; nam maximè cernitur in alteratione, minus in motu locali; minime cernitur in augmentatione. Et quia duplex traditur definitio contrariorum, una, contraria esse, quæ sub eodem genere maximè distant; altera, cõtraria esse quæ sunt inuicem corruptiua & apta fieri circa idem subiectum; secundum priorem definitionẽ, propriè inuenitur cõtrarietas in loco, quia dista re propriè dicitur in loco; in alijs uero metaphoricè: sẽm autem posteriorem contrarietas maximè uiget in alteratione, in alijs autẽ motibus non itidem. Vide Arist. in Categoria Quantitatis: & 10 Metaph. tex. 13. & lib. 2. Meteororum Summ. 2. c. 3. Contrarietas igitur in motu locali solũ attenditur penes maximã distãtiã, quæ sumitur secundum lineam rectã, quæ est semidiameter Mundi; hæc n. est maxima distantia, per quam possit fieri motus rectus: possunt autem dici sursum & deorsum cõtraria, eo quod locus sursum, est conseruatiuus corporum leuiũ, corruptiuus autẽ grauium; e contrario uerò deorsum. Sed hoc interest, quod (ut ait Auerroes) contrarietas in alteratione, existit inter duas formas, & circa vnũ subiectum: in motu autem locali, inter duas formas, & duo subiecta. Etenim idem subiectum in alteratione est naturaliter capax utriusque contrarij, nimirũ materia prima: At in motu locali, non est idem corpus naturaliter locabile sursum atque deorsum. Ad 3. Mobile dicitur esse partim sursum, partim deorsum per appropinquationẽ & distantiã; nã quatenus est propinquius ipsi sursũ, quàm cum erat in termino a quo, dicitur secundum hoc esse sursum; quatenus uerò distat ab illo, dicitur esse deorsum. Adde quod quælibet pars eius spatij, quod est inter sursum & deorsum, respectu unius, dicitur deorsum; respectu alterius, dicitur sursum. Ad 4. Quod acquiritur intrinsecè per motum localẽ, non est locus, sed Vbi, quod subiectiuè ẽ in ipso mobili. Ad 5. Motus circularis sẽm rem & secundum nobilitatẽ, est principale analogatum motus, quatenus est perfectus, infinitus, caussa cæterorum, in nobilissimo subiecto inhærens, & a nobilissimo agente effectus: secundum autẽ rõnem formalem motus, quæ dicit potẽtiam & actum imperfectum, est infimum analogatum, habet enim minimum potentiæ, & imperfectionis, neque fit inter duos terminos propriè distinctos, nec opponitur ei motus, aut quies; quare non sine caussa quæcunque Aristot. tradit de motu, præcipuè accommodat ad motũ localem rectum, & corporum sublunarium.

Alteratio autem duplex est, una quæ fit in qualitatibus physicis, vt calefactio; altera in non physicis, quales sunt qualitates spirituales, ut scientiæ, & uirtutes; *De Alteratione.* Rursus physica, alia est perfectiua subiecti quod alteratur, alia corruptiua; ut illuminatio aeris perfectiua est, calefactio aquæ corruptiua. Corruptiua alia fit per se primo ad aliquid, ut calefactio ad calorem; alia secundario, & consequenter, ut calefactio ad sanitatem vel ægritudinem. Itaque alteratio simpliciter sumpta, uersatur in qualitate; physica, in qualitate sensibili, & quæ per motum physicum acquiritur; perfectiua alteratio, in qualitate, quæ confert ad conseruationem, & perfectionem rei: corruptiua per se primo tantũ est in quatuor primis qualitatibus, frigore, calore, humore, & siccitate. Et propter alterationẽ quæ fit in hisce primis qualitatib. existit quoque alteratio in secundis qualitatibus

bus quæ ex primarum qualitatum mi- A xtione oriuntur, velut in coloribus, odoribus, saporibus, sanitate, ægritudine, & huius generis aliis. Cæterum alteratio, quæ est propriè motus, censeri debet ea esse tantum, quæ fit secundum primas tãtum qualitates; nam in his est propriè actio & passio, & cõtrarietas, & de tali alteratione loquens Arist. ait in 1. de Cœlo, Cœlũ esse inalterabile: & in 1. de Gen. quicquid alteratur esse corruptibile, & contra. Hæc est alteratio, quæ communiter induit sibi nomẽ generationis, & corruptionis, nam est uia ad generationẽ, & corruptionem. Sed de speciebus mo- B tus satis sit dictum.

Cõparatio inter spẽs motus. Est autẽ inter has species motus, uaria & differens comparationis ratio. Nã si comparentur inter se secundum dignitatem, motus localis antecedit alios; quia est communis omnibus rebus naturalibus, quia non pendet ab aliis, alii uerò ab ipso: quia non ponit, vel detrahit aliquam formam subiecto; quia continet ueluti speciem motum circularem cæli, qui est fons omnium motuum. Generatio præstat reliquis motibus pro- C pter terminum ad quem, videlicet formam substantialem, nam reliquis motibus tantùm acquiritur forma accidentalis. Augmentatiò autem excellit, ratione subiecti, quia est motus rei uiuentis. Denique in alteratione nonnullæ proprietates motus, vt distinctio terminorum, & contrarietas, proprie & illustrius quàm in cæteris, elucescunt. Aristoteles tamen uidetur præcipuam rationem habere motus localis. Ex quo fit, vt plerasque demonstrationes quas in 6. Physic. & alibi tradidit de motu, ferè applicet atque accommodet motui locali. Quæ sint igitur ueræ ac germanæ species motus proprie dicti, breuiter declaratum est. Nam de earum unaquaq; proprie copioseque alio loco disputandum est. Nos de Alteratione in libris nostris de Elementis de Augmentatione vero, in libris de Anima (fauente Deo) subtiliter accurateq; differemus.

Tractatur secunda Diuisio motus in naturalem & uiolentum.

CAP. III.

Sequitur altera diuisio motus in naturalem & violentũ: quæ oritur ex principiis ipsius motus efficiẽtibus. Etenim, qui motus proficiscitur ex principio aliquo, quod est in ipsa re quæ mouetur, is dicitur naturalis, qui autem solum extrinsecus accidit rei mobili contra naturalem eius propensionem, eum appellant omnes violẽtum; motus lapidis deorsũ ex grauitate quæ est in lapide proficiscens, naturalis est lapidi; motus eiusdẽ sursum proiecti, a solo proiiciente vim habens, violentus est. Est tertius quidam motus medius, & mixtus ex naturali & uiolento; ut motus progressiuus animalis, violentus est ratione corporis, naturalis autẽ ratione animæ: motus item lapidis magna ui deorsum deiecti, naturalis est ratione loci quem petit lapis, uiolentus autẽ ratione modi, hoc est ratione celeritatis, maiori enim celeritate fert, quàm sua ui & põdere aptus est lapis naturaliter ferri. Sed hoc loco tantum de motu naturali & uiolento dicendum est, primò quidem de naturali, postea uerò de uiolento. De naturali autem motu, explicare uolumus illud crebris Philosophorũ sermonibus usurpatũ, tritumque Problema, cur nimirum motus naturalis prope finem sit uelocior, quàm in principio. Cuius Problematis, ueram, & propriã rationem & caussam attingere, quàm sit difficile, tanta opinionum inter se discrepãtium uarietas, quantam in huius quæstionis explicatione apud Philosophos reperimus, non obscurè declarat. Sed nobis propositum est, expositis aliorum sententiis, quod in singulis improbabile est, id refellere; quod autem erit uerò magis simile, & rationi consentaneum, id astruere, atque confirmare:

Cur motus naturalis quo propior est fini, eo celerior euadat.

Simplicius extremo illo suo commentario, quo explanat textum 88. primi li. de Cœlo, in dubium uertit, an quod dicitur *1. Opi. Simplic. dubitãtis an uerũ*

Sit motum naturalem celeriorem fieri prope finem.

tur ab omnibus, motum naturalem pro pe finem ueclociorem esse quam in principio, id pro uero & certo habédum sit: negat enim se scire, uel a quo uel quomodo id compertum & exploratum fuerit: addit præterea, uideri hoc esse cótra experientiam. Etenim si saxum, quod e sublimi ad imum fertur, celerius mouetur, quo propius accedit ad imum locũ, ergo fiet tunc grauius atq; ponderosius: at si quis periculum faciat, nihilo plus ponderis deprehendet esse in illo saxo cum est prope finem motus, quam erat in eo cum moueri cępit.

Cõfutatio Simplicii.

Verùm, nec auctoritas, nec ratio Simplicii debet nos abducere ab ea sententia, quæ probatur omnibus, & ab Aristotele traditur multis in locis. Etenim is ait hoc uerum esse 5.lib.Phy.tex.61.& libro 8. tex.76.& 1.lib.de Cælo tex.88.& 2.lib.tex.35. Quin etiam ipsemet Simplicius exponens textum 61.5. libri Physicorum, idem approbans refert Stratonẽ Lampsacenũ discipulum Theophrasti, & ob excellentiam doctrinæ præsertim Physicæ, cognominatũ Physicum, habitumque in primis ac summis Peripateticis, hoc probare solitum duobus manifestis signis. Vnum est aquæ defluentis ex tegulis, quam si quis ab alto cadentem contemplatus fuerit, uidebit a principio quidem eam fluere continuam, ad terrã autem peruenire magis diuulsam, atque disiunctam: diuellitur autem a sua continuitate, ꝑpter impetum celeritatis maiorem, quo fertur prope finem motus. Alterum signũ est, si lapis è sublimi aliquo loco deijciatur in terram, grauioré ictum facit, acriusque ferit in fine illius spacii per quod mouetur, quàm in medio, uel prope principium: ergo in fine motus, & spacij, maioré celeritatem habet quàm in principio. Hæc Strato in libro quodam suo de Motu, referéte Simplicio. Non igitur dubitare licet an hoc ita sit, sed cum id uerissimũ esse constet, quænam sit caussa cur hoc ita eueniat, inuestigare oportet.

Stratonis, q fuit discipulus Theophrasti, duo argumenta, quibus probatur motũ naturalem esse uelociorem prope finem.

2. Opinio Hypparchi eiusque cõfutatio.

Hypparchus dixit caussam huiusmodi euentus eam esse, quod motum naturalem antecedit motus uiolentus; quod.n. mouetur naturaliter deorsum, prius fuerat motum, & proiectum sursum; quare cum reuertitur deorsum, uis illa qua sursum proiectũ fuerat, debilitatur, atque minuitur; & quia propè finem, uis illa ẽ maxime fracta, & remissa, idcirco tũc motus existit celerior. Sed Hypparchus meritò reprehenditur ab Alexandro; ut.n. quod is ait, uere dici queat in eo motu naturali, quem motus aliquis uiolentus proxime anteiuit; non potest tamen locũ habere in alijs motibus naturalibus, quos nõ est proxime antegressus motus aliquis uiolentus eiusdem mobilis; uelu ti si lapis generatus in nubibus cótinuo feratur deorsum, aut si saxum multos annos in loco aliquo sublimi detẽtum, postea remoto impedimẽto moueaẽ deorsum: huiusmodi autem motuum naturalium, quos non proxime præcessit motus aliquis uiolentus, finis uelocior erit quam principium. Quare aliam eius rei caussam indagare oportet.

Alij opinantur caussam huius rei, nõ esse aliam, quam ipsum mediũ per quod fit motus, qđ resistit rei, quæ per ipsum mouetur, eiusque motum retardat, quare cum in fine motus, minus superfit medium superandum, & diuidendum a mobili, quam erat in principio: ideo tunc celerior fit motus. Atq; horum opinionem commemorat Alexander, ut refert Simplicius super textum 88. primi libri de Cęlo. Verum hi non animaduertunt, si id fiat propter medium, quod accidit motu naturali, ut nimirum sit uelocior prope finem, idem quoque euenire debuisse motui uiolento; quippe cum semper in fine utriusque motus, minus superfit medij. Deinde, per idem spacium aeris, quod si terræ proximum, idé pondus cadens ex loco sublimiori maiori celeritate atque impetu fertur, quam si caderet ex loco aliquo humiliori; non igitur ipsum medium caussa esse potest huiusmodi celeritatis.

3. Opinio quam refert Alexã der & Simplicius, refellitur.

Alexander Aphrodisæus ait, qđ mouetur ad locũ naturalé, id moueri ex loco non naturali, & sibi cõtrario; in quo, propterea quod ipsum mobile, uel generatũ fuit, uel aliquãdiu mãsit, necesse fuit ipsum

4. Opinio Alexãdri.

ipsum affici qualitatibus sibi contrarijs, & naturales eius facultates impuras, & imbecillas effici; quanto magis autē per motum suū naturalē recedit ab illo loco non naturali, tanto purius, & liberius euadit ab illis qualitatibus contrarijs, & virtus eius motiua potentior redditur. Atque hanc putat Alexāder caussam esse cur motus naturalis in principio sit tardior, propè finem autem celerior. Et hanc quidem Alexandri opinionem, eo quem pximè diximus, loco Simplicius exponit. Sed Alexādro illud potest obijci, si quis lapidem e terra tollens ferat se cum ad altissimam aliquam turrim, atq; inde statim deiiciat in terram, nō est dubium, quin motus illius lapidis celerior futurus sit in fine, quàm in principio; at quis ausit dicere; nisi ab omnibus rideri velit, lapidem illum dum fuit supra turrim (fuit autem perquam exiguo tempore) partem suæ grauitatis propter uim superi loci sibi repugnātis amisisse, eamque postea per motum naturalem paulatim recuperasse? Cum & lapis sua natura ualentissimus sit ad patiendum, atque resistendum. & siquis periclitari uellet pondus illius lapidis, cum is erat supra turrim, & postquàm ad terram peruenit: idem plane pondus, eandemque grauitatem utrobique reperiret. Ac supradictas tres opiniones refert Simplicius 1. de Cælo tex. 88.

5. Opinio multorum communis. Themistius 8. lib. Physi. supra tex. 76. Albertus 4. lib. Physi. tractatu 1. c. 11. D. Thomas 1. lib. de Cælo super text. 88. in fine lectionis 17. asserunt extremum motum naturalem fieri celeriorem, atq; uehementiorē, propterea quod uirtus motiua ex appropinquatione mobilis ad locum suum naturalem, magis confortari, & corroborari solet. Sic enim scribit Themistius. [Naturales, spontanei motus quanto plus ab initio separantur, eo citatiores, perniciores q; sunt, quia quæ secundum naturam mouentur quo propius accedunt ad calcem, eo iunctiora sunt cognatis, & sibi salutarib⁹ locis. Iha ctenus Themistius. Intelligere aūt oportet, confortationem illam, atque corroboartionem virtutis motiuę, nihil aliud esse secundum Aristot. & Peripateticos, (interprete Simplicio super tex. 88. primi libri de Cælo) quàm additionē quandam, & accretionē uirtutis motiuæ, hoc est uel grauitatis uel leuitatis; huiusmodi autem additionis princeps caussa efficiens est locus naturalis; utpotè in quo vim esse aiunt, attractiuam, generatiuā, conseruatiuam, & perfectiuam locati. Hæc illi.

Simplicius affirmat, hanc etiam esse Aristotelis sententiam: quod facile credet, quisquis attente legerit, & considerauerit Aristotelis uerba in 1. de Cælo tex. 88. Ibi enim argumētatur graue quo propius accedit ad suum locum naturalem, eo maiorem uelocitatē acquirere, ac proinde etiam maiorem grauitatem; nam si corpus graue uelociter mouetur deorsum propter grauitatem, necesse est si augetur eius uelocitas, augeri etiā grauitatem. Quāquam Aristoteles in libro de Quæstionibus mechanicis quæstione 19. ait omnia corpora acriùs, & uehemētius operari mota, quam quiescentia: quare (inquit) ipsum graue ipsa sui motione vim acquirit, & quo pl⁹ mouetur, eo plus grauitatis assumit. Ex his uerbis licet intelligere, Aristotelē caussam maioris uelocitatis, quæ ē in fine motus naturalis, hoc loco non referre ad maiorē appropinquationem ad locum naturalem, sed ad maiorem ipsius grauis agitationem, atq; motionem; adeo ut hic nō ineptè dici queat, quòd Poeta dixit eleganter de fama [Mobilitate viget uiresque acquirit eundo.]

Verum opinionem eorum, qui aiunt in fine motus naturalis augeri uirtutem motiuam ob propinquitatem loci naturalis; siue ea sit Aristotelis, siue non sit, tria mihi quidem faciunt improbabilē. *Pulchra refutatio sententia communis.* Vnum est, si tunc augetur grauitas lapidis, ergo etiam pondus; quare lapis ponderosior esset in fine motus, quā erat in principio: hoc autē est contra experientiā. Neq; dicat quispiā, adeo insensibilē esse eiusmodi differentiam, ut ea discerni nequeat; nā cum differentia uelocitatis in principio & fine motus, sit admodum insignis & notabilis, necesse est differentiam grauitatis, ex qua illa proficiscitur, esse insignem & notabilem. Alterum est, quomodo augetur grauitas lapidis

lapidis sine ulla eius alteratione? aut quomodo cũ lapis ob suam duritiem & siccitatem sit maximè inalterabilis, tam cito alterari potest? aut quomodo locus potest imprimere illam grauitatem lapidi? Etenim si lapis cadat ex alto in aquã, celerius mouebitur prope finem motus; ac ridiculũ est grauitatẽ lapidis augeri, uel ab aere, uel ab aqua: tũ quia hæc elementa non sunt loca naturalia ipsius lapidis; tum etiã, quia sunt minus grauia, quam lapis. Tertium & ultimum est; idẽ lapis proiectus in terram ex loco sublimiori, maiori impetu terram feriet, grauiorem ictũ imprimet, quàm si ex loco inferiori, & proximo terræ proijceretur; cum tamen utroque modo lapis æqualiter appropinquet loco suo naturali.

A

Præterea, si ex altissima turri demittatur in terrã lapis ligatus fune, cumque prope terram fuerit, fune rupto cadat in terram: & idem rursus lapis ex eadem turri per idem spatium aeris in eundem terræ locũ sine fune deorsum proijciatur; non est dubium quin ille lapis hoc posteriori modo, maiori impetu & ictu, terram percutiet, quàm priori modo, neque tamen eius rei caussa ex propinquitate loci naturalis peti potest, quippe cum utroque modo sit idem terminus a quo idem spatium, idemque terminus ad quem: quare huius euentus caussa aliunde eruenda, & petenda est.

B

Alia opinio Simplicij.

Simplicius autem 8. lib. Physico. super tex. 76. exponens rationem eius euẽtus, quod nimirum motus naturalis in fine est uelocior; omnes superiores caussas simul complectitur, hoc modo scribens. [Quod mouetur secundum naturã, quo propius fuerit suo loco naturali, fertur celerius: uel ut ad id, quod est sibi cognatum & eiusdẽ generis: Vel quod appropinquanti minus sit quod impedimentũ afferat, & ipsum diuidat, quod autem minus est potest facilius diuidi: Vel quod est ei similius, id quod proprio propinquum, & non æque contrarium, atque id unde cæpit moueri. Vel quod nuper mutatum est ex contrario, & nondum perfecte liberatum est ab illius qualitatibus, procedens autem fit purius, & cum in id quod est secundum naturam suam perfe-

C

D

ctius; atque sincerius mutatum fuerit (quod accidit ei prope finem motus) tũc mouebitur celerius, tunc. n. habet perfectiorem etiam eam qua mouetur inclinationem.] Hactenus Simplicius. Sed, q̃a opinio Simplicij cõplectitur omnes superiores sententias, neq; addit quicquã ab illis diuersum, ideo quæ contra illas superius sigillatim allata & dicta sũt, ea nunc simul omnia ualẽt aduersum Simplicium.

6. Opinio Burlæi & Contareni.

Burlæus in 8. Phy. super tex. 76 & Cõtarenus 1. lib. de Elementis, caussam maioris uelocitatis, quæ accidit motui naturali prope finẽ eius, attribuũt aeri. Hoc autem ita declarant, caussa cur in fine motus naturalis augeatur uelocitas, est aer, tum is qui terga lapidis subsequitur retro impellens, & promouẽs lapidem, sicut ventus a puppi impellẽs nauim: tũ etiam is qui a lapide descendente truditur & ad anteriora pellitur. Hic quidem quia per motum lapidis etiam ipse mouetur, & quia tenuis est, dissipatur, & tãto magis, quanto magis durat motus lapidis: aer autem motus & dissipatus minus resistit, quàm unitus, præsertim motus uersus eum locum ad quem mobile tẽdit naturaliter. ex quo fit, vt quia in fine motus naturalis, aer est maxime commotus & dissipatus, ac proinde minus valẽs ad resistendũ, tunc motus naturalis celerior & vehemẽtior euadat. Ille autem aer qui subsequitur lapidem magis etiam cõfert ad eius promotionem. etenim descendẽte lapide, partes aeris proximæ prius a lapide pulsæ ac diuulsæ, ut locum ab illo relictum subeant & occupent concurrunt magno impeto ad terga lapidis, ipsumq; propellunt, atque vlterius promouent: & quo plures fuerint, maiorique nixu pulsæ, eo maiori ui confluentes lapidem retro vehemẽtius protrudunt; & quoniam graue quo longius abest ab eo vnde cæpit moueri, & prorius abest a suo loco naturali, eo plus aeris post se habet ipsum impellentis, ideo tunc mouetur velocius.

Duo igitur hic animaduertere oportet, e quibus pendet huius opinionis intelligentia, & propositæ quæstionis explicatio:

catio: Vnum est, aerem (idem autem de aqua intelligẽdum est) eo ingenio, eaq; cõditione, naturæ prædıtum esse, ut paululũ extrinsecus motus, deinceps & per se uehemẽtius aliquãdiu quasi fluctuet, atq; agitetur, & alias res mouere queat: quod manifeste cernitur in fluctuatione & agitatione aquæ facta ob iactũ unius lapilli; idem autem tanto magis fit in aere (licet non ita sensibus cõspicuum sit) quãto is est tenuior, mobilior, & ad omnem agitationem habilior. Nõ igitur mirum uideri debet, si lapis motus deorsum, moueat circumfusum sibi aerem, a quo moto uicissim ipse moueatur. Alterum est, aerem, & lapidẽ uicissim & mutuis operis suos motus iuuare; nam primùm lapis mouet aerẽ, qui motus promouet lapidem, & quia ad uim motiuã lapidis accedit impulsus aeris, iam tunc incipit augeri celeritas descensus ipsius lapidis; rursus lapis magis hoc modo cõcitatus, magis etiã pellit aerem; hic magis impulsus, uehemẽtiùs etiam promouet lapidem, atque itidem fit deinceps, vsque ad finem motus. Hæc duo, qui secum reputauerit, is facilè intelliget quo modo celeritas motus naturalis, ꝓpter aerem, magis magisque a principio usque ad finem augeatur.

Snīa auctoris, sextã & ultimã opinionem cæteris praferentis. Hæc sententia, mihi quidem uidetur cæteris probabilior: tum quòd aliæ manifestis necessariisque rationibus refelluntur, atque conuincũtur; contra hanc uerò ne probabile quidem argumentum fingi potest: tum quod hæc nihil ponit, quod non sit cõgruens rõni, & experientiæ, & quod nõ ex ipsa natura rerum depromptum esse uideatur. In hac opinione magis quàm in cæteris animus meus sibi ipsi satisfacit, in hac una maximè cõquiescit. Hoc etiam uidetur sensisse Aristoteles in li. de Quæst. mechanicis q. 19. (quem locum paulò ante posui) affirmans motum corporis, ipsa motione & agitatione augeri & celeriorem effici.

Locus Aristotelis, q uidetur aucttoris sententia ual de contrarius. Cæterum, unus ille locus Aristo. in 1. lib. de Cælo tex. 88. toties in hac disputatione a nobis citatus, dupliciter huic sententiæ aduersari uidetur: primùm, quia ibi Arist. docet celeritatem motus naturalis prope finem augeri, pp augmẽtum uirtutis motiuæ, & ob maiorem appropinquationem mobilis ad locum suum naturalem; at secundum hanc opinionẽ non propter has caussas crescit celeritas in motu, sed ꝓpter maiorem ipsius mobilis impulsum & promotionem factam ab aere; neque enim augetur in mobili uirtus motiua, & per accidens (ut supra ostendimus) se habet ad hunc euentum seu effectum, appropinquatio ad locum naturalem. Deinde, Arist. ex eo, quod corpus naturale quo magis procedit in motu naturali, celerius mouetur, argumentatur esse determinata loca ad quæ mouentur corpora naturalia; alioquin si in infinitum mouerentur, aut non semper celerius mouerentur, aut oporteret uirtutem illorum motiuã in infinitum augeri: neutrum autem horum necessario concluditur secundum hãc opinionem, quæ facit aerem caussam celeritatis; nã tametsi graue deorsum moueretur in infinitum, semper tamen celerius moueretur citra ullam ipsius grauitatis additionem, propter maiorem impulsum grauis proficiscentem ab aere, quare locus ille Aristotelis uidetur e diametro pugnare cum hac opinione. Verùm, siue Arist. illa ex suo sensu scripserit, siue ex suppositionibus antiquorum eos oppugnare uolens; siue illa serio dixerit demonstratiue docens; siue obiter tãtum attigerit dialectice modo disputans; Ego certè hanc ultimã opinionem tãtisper amplecti, & tueri uolo, quoad melius aliquid aliud, atq; probabilius cognouero. Nec dubitanter dixerim, si spacium aeris per quod saxum fertur deorsum, esset infinitũ, eius saxi motum sp celeriorem, atq; uehementiorem fore. nec ullam tamen eius grauitati & ponderi factum iri accessionem. Quinetiam ipsemet Aristoteles 3. li. de Cælo, tex. 28. aperte docet, motum naturalem ab aere iuuari, atque ꝓmoueri. Et sane parum firma uidetur argumentatio illa Aristotelis, quæ est 1. lib. de Cælo tex. 88. Non. n. ex eo, quia in motu naturali crescit uelocitas, rectè concluditur etiam in eo quod mouetur, crescere debere grauitatem & pondus: Nam si lapis moueatur per spacium aliquod priori parte densius atque crassius, posteriori autem, tenuius, rarius, & quòd facilius diuidatur, proculdubio motus

motus eius lapidis celerior erit in fine illius spacij, vbi minor est resistẽtia, quàm in principio; idque accidet, non propter incremẽtum grauitatis, sed propter inæquabilitatem spacij, per quod factus est motus. Verùm de motu naturali, ita dictum sit. Deinceps de motu uiolento disputemus.

De caussa motus uiolenti eorum quæ proijciuntur.

CAP. IIII.

Aristoteles 7 lib. Phy. tex. 10. facit quatuor genera motus violenti, pulsionem, tractionẽ, uectionẽ, vertiginem seu circunuolutionem: ad hęc reuocantur omnes alij motus violẽti. Pulsio autẽ duplex est; una impulsio, cum mouens ita pellit mobile, vt ipsum tamen non deserat; altera expulsio, cum mouẽs pellit mobile, nõ tamen ei adest vrgens ipsum, sed vbi pepulit, ipsum derelinquit. Ad expulsionem pertinẽt motus eorum quæ proijciuntur, ut motus globi bombarda explosi, sagittæ arcu emissę, lapidis vel manu, vel funda iacti. In quibus motibus, illud magnam difficultatem habet, cum id quod proijcitur recessit a proiiciente, & fertur per aera, a quo tunc proximè moueatur: hinc dubitationem ponit Arist. 8. Physi. tex. 82. cum enim ipse, tum in 7. tum in 8. libro Phy. tres propositiones diligenter, & accuratè tractasset, & verissimas eẽ multis rationibus confirmasset: vnam, omne qđ mouetur ab alio moueri; alteram, mouens debere simul esse cum mobili, & ipsum tangere: tertiam, moueri a se ipso proprium esse animatorum, nec id posse in rem vllam inanimatã conuenire; idẽque vereretur ne quis de veritate harũ trium propositionũ dubitaret, propter motum proiectorũ qui uidetur illis adversari: idcirco voluit in fine 8. lib. Phy. quęstionẽ ponere de motu proiectorũ, & caussam eiusmodi motus explicare. Sed cur motus proiectorum dubitare facit de ueritate illarum propositionum? An quia lapis proiectus, dum fertur per aera disiunctus & remotus a proiiciente

Cur Arist. quęnem de tã efficiente motus proiectorũ. exponendam susceperit.

A aut mouetur a seipso, & ita non erit proprium uiuentium moueri a seipsis: aut etiam tũc proximè mouetur a proijciẽte, & sic non erit necessarium, ut omne mouens proximum, simul sit cum mobili, ipsumq; tangat: aut a nullo mouetur; at hoc concesso stare nõ potest illud tã nobile pronunciatum, omne quod mouetur ab alio moueri. Ac licet Aristoteles, tum 8. Phy. tũ è alijs permultis locis diserte, ac perspicue caussam proximum eiusmodi motus exposuerit; nonnulli tamẽ, vel quod hæc Aristotelis loca nõ viderunt, vel quod nõ intellexerunt, vel

B quod non animaduerterũt, denique, quod sententiam Aristotelis nõ probauerũt, longe diuersam caussam huiusmodi motus proiectorum excogitarunt quorum opinio prius confutanda est, quàm sentẽtiam Arist. quæ vera est, & rationi atque experientiæ maximè congruens, explicemus.

Sunt igitur nec pauci, nec minuti, sed nobiles in primis Philosophi, qui cẽsent, cũ lapis iacitur, illa vi & impulsu proiectionis, imprimi in eo a proijcienre uirtutem quãdam motiuam, quæ inhærẽs

C in lapide, mouet ipsum cum est disiunctus a proijciente: mouet autem per tãtum spacium: quanta est ipsa uirtus motiua: hæc autem tanta est, quanta fuit cõtentio, vis, & impulsus proijcientis, cum primum lapidẽ proiecit, eiq; virtutem hanc impressit. Volũt etiam hanc uirtutem esse qualitatem motiuam realem, cũ sit principium motus localis realis; & esse realiter distinctam a lapide: quippe cũ sit principium motus localis, qui repugnat naturę lapidis. Aiũt prætereà huiusmodi virtutẽ intendi & remitti; a

D principio namq; est potentior, facitque motum celeriorem, atque uehementiorem, prope finem autem est remissior atque imbecillior; quam ob caussam euadit tunc motus tardior, atque debilior.

Opi. aientium proiecta moueri ob uirtutẽ quandã ipsis a proijciente impressam.

Fundamentum & firmamentum huius opinionis, est hoc. Cum lapis separatus à proiiciente fertur per aerem, aut a nullo mouetur, aut a proijciente, aut a seipsõ, aut ab aere, aut a virtute quadam ei impressa; sed quatuor priora dici non possunt: ergo lapis tunc mouetur a virtute sibi impressa. Minor ita probatur;

Confirmatio opin.

tria

tria illa priora, sunt contra illas tres propositiones tantopere commendatas ab Arist. de quibus diximus initio huius qõnis, quartum autem, quod nimirum proiecta moueantur ab aere, non est uerisimile. Primo, quia sic non soluitur quęstio, sed transfertur a lapide proiecto ad aerẽ; de quo similiter ut de lapide quęri potest, a quo is moueatur, cum est separatus, & longe remotus a proiiciente: nã si dixeris eum moueri per uim acceptã a proiiciente, cur non itidem lapis per uim sibi impressam a proiiciẽte moueri queat? 2. Si talis motus sit ab aere; ergo cum flante uehementissimo Borea, aer sit maximè motus & concitatus, si tunc lapis in sublime proiiceretur, is ab aere multo celeriùs & longius ferri deberet, quàm cũ manu hominis proiicitur, quod est tñ contra experientiã. 3. Vt possit aer promouere lapidem iactum, uel sursum, uel deorsum, quatenus partim est leuis, & partim grauis, ut docet Arist. 3. lib. de Cælo tex. 28. attamẽ quomodo mouere poterit lapidem, cum iis proijcitur in transuersum, uel ad dextrã, uel ad sinistram, uel ante, uel retro, uel cum torquetur in gyrum uti sit in trocho? 4. Cur si iaciatur pluma, nõ fertur ab aere, nec tam uehementer, nec tam longe, quam magnus lapis, cum tamen pluma ut minus resistens aeri, magis ab eo moueri deberet? 5. Lapis, uel iaculum in scopum aliquem iactum, directò tẽdẽs, scopũ attingit; at quis hoc tribuat aeri? cum is ex se non habeat, vt directò tẽdat aliquo præterquam ad suum locum naturalem: nã licèt extrinsecus ab aliquo motus, per se aliquantulum moueatur, mouetur tamen uagè, quasi fluctuãs, nec præfinitum aliquem locum petens. Adhæc Iulius Scaliger in opere suo aduersus Cardanũ, exercitatione 28. alia quædam argumenta affert, ut ostendat caussam motus proiectorũ, nõ esse assignandam aeri. Cum igitur motus proiectorũ non fiat ab aere, nec ab aliis caussis superius commemoratis: relinquitur ipsum effici a uirtute impressa corpori, cum id proiectum fuit ab ipso proiiciente. Concedunt quidem isti aerem præbere aliquantulum adiumenti motui uiolento proiectorum, ipsumque quodammodo promouere, negant tamẽ aerem, aut esse principem caussam eiusmodi motus, aut etiam ei conficiendo esse necessariũ. Addunt illud, motum proiectorum esse unum numero, & continuũ propter unitatem numeralem uirtutis impressæ: quòd si is ab aere fieret, cum multæ, ac uariæ sint partes aeris quæ successiuè propellunt lapidẽ, non esset motus continuus, quod est contra rationem & experientiam; quis enim dicat motũ sagittæ, quæ tanta ui & celeritate fertur per aerem, aut globi, qui displosa bombarda, tanto impetu iacitur, non esse unum numero, & continuum; sed esse millies interruptum, toties nimirum quot sunt partes aeris mouentes una post aliam? Hæc isti.

Refellitur opinio faciens caussam motus proiectorum, uirtutem quandam impressam proiectis.

C A P. V.

HAnc opinionem falsam esse perspicuũ fiet, si primùm doceamus, secũdum Arist. & Peripateticos, caussam motus proiectorũ, esse aerem, non autẽ uirtutem aliquam impressam. Deinde, si demonstremus uim istam impressam, uix, ac ne uix quidem defendi posse. Quàm fuerit certa, & constans sententia Aristotelis, aerẽ esse caussam motus proiectorũ, ex multis locis, quæ nũc indicabimus, manifestum erit. Primo, in lib. 4. Phy. tex. 68. sic ait. [Mouentur proiecta, eo qui impulit non tangente, aut, pp contrarij circum obsistentiam, sicut quidam dicunt.] (Hanc opinionem, quã Alexander tribuit Platoni, Arist. refellit 8. Physi. tex. 82.) [Aut ex eo, quod pellit pulsus aer,] (& hæc est sententia ipsius Arist. ut patet ex 8. Physi. tex. 82. & 3. lib. de Cælo tex. 28.) [motu ueloci ori quàm sit pulsi latio qua fertur in propriũ locũ. in uacuo autem nihil horũ erit.] Ex hoc loco duo colligimus, Vnũ est, Aristotelẽ memorando caussas motus proiectorũ, duas

Luculentissima Aristotelis testimonia.

duas tantum ponere, utramq; autem in aere, uirtutis autē impressæ nullā prorsus mentionem facere; Alterum est, Aristotelem asserere in uacuo non posse fieri motum proiectorum, at si is motus fit à uirtute impressa, & non ab aere, posset etiam fieri in uacuo. 2. Aristoteles, ponens hanc quæstionem de motu proiectorum in 8. Phy. tex. 82. eam soluit cūm huiusmodi motus non assignans uirtuti impressæ, sed aeri uel aquæ, hoc ē medio in quo fit motus; & ibidem subdit, motū proiectorum, non esse unum numero, & cōtinuum, sed esse multos motus sibi in uicem consequentes, uel contiguos; propterea quod sunt multæ, ac diuersæ partes medii, quæ successiue mouent corpus proiectum: at si talis motus fieret à uirtute impressa, nulla reddi posset cā cur is non esset continuus; quod bene intelligentes defensores uirtutis impressæ conuenienter dogmati, quod suscepe runt defendendum, affirmant motū proiectorum esse unum numero & cōtinuū. 3. Arist. 2. lib. de Cælo tex. 35. ait proiectis inesse maiorem celeritatem in medio motu, quàm uel in principio, uel in fine: Si autem proiecta mouentur à uirtute ipsis impressa, oportet eorum motum maximè uelocem esse in principio, tunc. n. uirtus impressa, cum tunc recens producta fuerit a proiiciēte, deberet eē maior: sicut aqua calefacta ab igne, magis calida est cum primùm separatur ab igne, q̄ reliquo tempore quo manet ab igne separata. 4. In lib. 3. de Cælo tex. 28. facit Arist. duas species motus proiectorum: unum motū omnino uiolentū, ut cum lapis sursum proiicitur, quē ait solum effici à potentia, idest à principio motiuo, quod est extra lapidem; Alterū partim naturalem, partim uiolentum, ut cū lapis magna ui ab aliquo proiicitē deorsum, nā ferri deorsum naturale est lapidis, & fit a natura eius, quæ est principium eiusmodi motus, tanto autem impetu ferri, nō est ei naturale, sed uiolentum, & fit a principio extrinseco: utrūq; autem hunc motum uiolentū proiectorum uult Aristo. fieri a potentia, tanquā a caussa principali, ab aere autē, ceu ab instrumento, cum enim is partim sit grauis, & partim leuis, commodè potest inseruire utrique motui. postea subiungit Aristoteles hæc uerba, [Quapropter, & non sequente eo quod mouit, fertur, qđ ui motum est: si enim nō esset tale aliqđ corpus (intelligit autē medium, hoc est uel aerem, uel aquam) non utique esset qui ui fit motus: & eum quoq; qui secūdum naturam uniuscuiusque fit motū, promouet eodem modo.] En totā cām motus proiectorū, siue is sit omnino uiolentus, siue sit partim naturalis, & partim uiolentus, Aris. attribuit aeri: de uirtute impressa nullum uerbum. 5. In libello de somniis cap. 2. ita scribit Aristo. [Cum quis mouet aquam, uel aerē, hoc aliud mouet, & hoc itē aliud & quiescente illo, accidit huiusmodi motum procedere vsque ad aliquid, illo qui mouet nō præsente,] quæ uerba explanans Themistius in sua paraphrasi cap. 9. hæc scribit. [Simul atque telum de manu iaculantis recessit, longius quasi suo motu fertur, propterea, quòd ille qui mittit, primoré aerem commouet, qui collisus subinde, alium aerem propellit, atque hic deinceps alium continenti serie, donec uires senescant, atque ita telum quiescat.] simile quoque est quod ab Aristotele scribitur in lib. de Diuinatione per somnū cap. 2. Aristo. etiam Sectione 11. Problemate 6. mentionem faciens eorum, quæ proiecta feruntur per aerem, huiusmodi motus caussam attribuit aeri, 6. Aristo. in li. de Quæstionibus mechanicis q. 33. ad hūc modum scribit. [Cur quippiam, non secundum peculiarem sibi fertur lationem, impulsore alioquin non consequente? An uidelicet, quoniam primum id efficit ut alterū impellat, illudq; rursus ut alterum: cessat autem quando nō potest amplius facere primū impellens, id quod fertur, ut impellat, & quando ipsius lati grauitas nutu suo declinat, magis q̄ impellentis in ante sit potentia.] Hactenus Arist. ex cuius tam multis locis, liquido cernimus, eum caussam motus proiectorum semper referre ad aerē, vel aquam, uel mediū, per quod fit eiusmodi motus; de uirtute autem impressa nullum usquam uerbum facere.

Hanc Aristotelis sententiam luculenter exponit, & doctè, copioseque tractat Simplicius 8. Phys. super tex. 82. & Themistius *Testimonia Simpl. The. & Auerr.*

mistius in sua paraphrasi: Auerroes etiã ibidem eruditam facit digressionem de motu proiectorũ, enarrans singulare ingenium & naturam aeris, & aquæ, & ad mirabiles horum corporũ proprietates.

Verùm, omissis (breuitatis studio) aliorum Peripateticorum testimoniis, vnũ modò D. Thomam, ad id de quo nũc agitur confirmandum, testem excitabimus; quòd eius auctoritas magnum (& quidẽ merito) pondus habeat, plurimumq; valeat apud eos quibus cũ nobis est de hac quæstione disceptatio. Is igitur in 3. lib. de Cœlo sub finem lectionis septimæ exponens tex. 28. hæc scribit. [Nõ est intelligẽdum, quòd uirtus uiolenti motoris imprimat lapidi, qui uioléter mouetur, aliquam uirtutem per quam moueatur; sicut uirtus generãtis ĩprimit genito formam, quam consequitur motus naturalis. Nã sic motus uiolentus esset a principio intrinseco, quod est contra rõnem motus uioléti. Sequeretur ẽt, q; lapis eo ipso, qđ per uiolentiam moueretur localiter, alteraretur; quod est cõtra sensum. Motor igitur uioléns solũ imprimit lapidi motũ, quod quidẽ fit dum tangit ipsum: sed quia aer est susceptibilior talis impressionis, tum quia est subtilior, tum quia est quodammodo leuis, uiolentius mouetur per impressionem uioléti motoris, quàm lapis: & sic desinente uiolento motore, aer ab eo motus ulterius pro pellit lapidem, & etiam aerem coniunctum, qui ẽt mouet lapidẽ ulterius, & hoc fit quousque durat impressio primi motoris uiolenti, ut in 8. Physi. demonstratum est. Et inde est, q; quãuis motor uiolentus non sequatur ipsum mobile, ita ut pſentialiter ipsum moueat, tñ mouet per impressionẽ aeris. Si. n. non esset tale corpus, quale est aer, non esset motus violentus. Et hoc patet, qđ est instrm motus uiolenti necessarium, & non solum pp bene esse.] Hæc D. Thomas. qui his uerbis ostẽdit perspicue caussam motus proiectorum esse aerem, & quemadmodum is fiat ab aere, diligenter & accurate declarat, & opinionem illam de uirtute impressa, funditus euertit.

Grauissimũ & pręclarissimũ D. Thomæ testimoniũ.

Verum quia motum proiectorum nõ A à uirtute impressa, sed ab aere, secũdum Arist. & Peripateticos, proficisci, satis est adhue (ut mihi quidem uidetur) explicatum: his consequens est, vt illam uirtutẽ impressam, inanem uel potius nullã esse doceamus. Primùm igitur uideamus quid sit; tum, quomodo generetur; Postremò, qua ratione recipiatur in corpore proiecto. Aiunt isti uirtutem impressam esse qualitatem motiuam. Ergo cũ mouet sursum, erit leuitas: cum mouet deorsum, erit grauitas: at cum mouet lapidem dextrorsum, sinistrorsum, antrorsum, retrorsum, cum mouet rotam, uel B trochum uertit in orbem, qualis erit uirtus motiua? postea, si uirtus mouens lapidẽ sursum est leuitas, aut ista leuitas differt specie à leuitate aeris, uel nõ differt specie: si differt specie, quo pacto igitur petit eundem locum, & mouet lapidem ad eundem locum ad quem moueret leuitas aeris? distinctio. n. tam motuũ localium, quàm uirtutum motiuarum, spectari debet ex terminis, & locis ad quæ terminantur motus. His accedit, quòd si leuitas uirtutis impressæ specie differt à leuitate aeris, uel ignis, vni erunt duo cõ C traria; nam grauitati terræ erit cõtraria leuitas ignis, & leuitas uirtutis impressæ. Sin aũt leuitas uirtutis impressæ non differt specie à leuitate aeris, uel ignis, qnomodo habẽt tã diuersas cãs efficientes, tã diuersum modũ productionis, & tã diuersas alias multas cõditiones? Deinde, unũ contrariũ nõ inducitur in subiectum, in quo est alterum contrarium, nisi cum remissione illius, quemadmodũ calor non inducitur in aquam, nisi cũ remissione frigoris; quantum enim caloris acquirit aqua dũ subditis ignib9 cale D fit, tãtum amittit frigoris, & quo magis fit calida, eo minus frigida euadit: ergo cum lapis proiicitur sursum, si producitur in eo uirtus motiua, q̃ est leuitas contraria grauitati lapidis, necesse erit illius inductione minui grauitatem lapidis, & quo maior est illa leuitas, eo minorem reddi grauitatem lapidis, quare cum lapis mouet̃ sursum, minoris esset grauitatis, atque ponderis, quàm cum reuertitur deorsum. Quinetiam, si quis esset tantis lacertis, ac uiribus, ut posset lapidem proiicere usque ad concauum lunæ,

Multis argumentis uirtus illa ꝓiectis impressa exploditur.

lunæ, imprimeret in eo summam leuitatem, quæ esse posset, quamobrem expelleret à lapide omnẽ grauitatem: hoc autem, quàm sit contra rationem & experientiam, nemo est qui non intelligat. Præterea, cum lapis mouetur deorsum à proiiciẽte maiore ui & celeritate, q̃ ei conueniat secũdum naturam suam, imprimeretur ei uirtus motiua quę est grauitas, nõ differens specie à grauitate naturali lapidis, cum utraque moueat lapidem ad eundem locum, uerum una magis, altera minus uelociter, magis autẽ & minus non uariant speciem, Sed hoc fieri non potest; nam hoc posito, essent duo accidentia tãtum differentia numero in eodem subiecto, hoc est duæ grauitates ĩ lapide, una ei naturalis, altera in eo uiolente impressa. Si dicas fieri ex utraq; unũ accidens, unáq; grauitatẽ intẽsiorẽ, falleris, cũ.n. grauitas lapidis sit ei naturalis, grauitas aũt ĩpressa sit ei uiolẽta, nõ põt illa per hãc augeri, nec utraq; põt esse unius rationis. Quid? quod grauitas terrę est summa, nec põt amplius intendi? Adde, q̃ si augetur grauitas, augeri deberet etiam pondus; quare lapis sic proiectus deorsum, ponderosior fieret, quam antea erat, & quam erit postea. Adhæc, grauitas solet mouere magis deorsum dupliciter, uel rõ.e intensionis, magis enim mouebit deorsũ grauitas ut octo, quã grauitas ut quatuor, uel ratione extẽsionis, si ea sit in ampliore materia, habeatque maiorem molẽ: saxum enim ingẽs ex sublimi cadẽs, maiori celeritate fertur deorsũ, quàm exiguus aliquis lapis. Atque hic locum habet peruulgata illa apud Philosophos sẽtẽtia, in maiori corpore est maior uirtus. Cum igitur, quãdo lapis proiicitur deorsum, nec grauitas eius augeatur intensiuè, quippe cum ea sit summa, quæ amplius intendi nequit; nec augeaẽ extensiuè, non.n. lapis tunc secundum molem euadit maior, relinquitur eum nullã grauitatẽ extrinsecus accipere a proiiciente; nec qualitatem motiuam: nec uirtutem aliquam impressam.

Sed nunc uideamus, qualis sit productio istius uirtutis impressæ. Et primũ, quæro à quo producatur, dicunt eã produci à proiiciẽte: sed qui fieri potest, ut

A eadem numero manus nũc producat leuitatem in lapide, cum mouet eum sursum, nunc grauitatem, cum mnuet deorsum, nunc alias qualitates motiuas, cùm mouet antrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, retrorsum, & in orbem? Et ut quiuis, quotiescunque ei collibitum fuerit, tanta facilitate producere queat quaslibet qualitates motiuas, qua ratione cũ lapis iacitur funda, vel arcu sagitta, uel bombarda globus, ista uirtus motiua imprimitur, & producitur in eiusmodi corporibus proiectis? Deinde, quæro, p̃ quã speciẽ motus producatur ista uirtus impressa? Respondebũt eam produci p̃ motum localem; neque enim alius tunc cõcurrit motus: Atqui motus localis secũdum Arist. 8. Physic. 59. per se nullã formam de nouo generat, aut corrumpit in mobili. Et uirtus motiua, cum sit qualitas realis, non põt aliter produci, q̃ per generationem, vel alterationem. Ad extremũ, quæro an ista qualitas, & uirtus impressa, educatur ex potentia materiæ quæ est in lapide: at hoc nõ potest fieri sine p̃uia alteratione subiecti; uel extrinsecus aduenieus adiungitur lapidi, at sic

B

C crearetur ex nihilo. Et nulla forma extrinsecus aduenit materiæ (auctore Ari. 2. lib. de Gener. anima. ca. 3.) præter humanam mentem.

Restat, vt discutiamus vbi recipiatur ista uirtus impressa in lapide. an in supficie sola, vel tãtum in una aliqua parte lapidis? quomodo igitur lapis mouetur secundum omnes partes ęqualiter & ęque cito? si recipitur in cunctis partibus lapidis, qui potuit ista virtus, tã cito peruadere, & permeare p̃ omnes partes lapidis citra vllã alteratione lapidis? Deinde, cũ lapis magna ui sursum iacitur, secundũ istos imprimitur in eo magna uis motiua, quæ est leuitas: at quo pacto tãta leuitas, tã cito produci potuit in lapide, in quo est summa grauitas illi contraria? nulla.n. qualitas habens cõtrariũ in subiecto sibi resistẽs, statim producitur perfecta, sed primum generatur imperfecta, post perficitur paulatim, idque accidit ob resistentiam qualitatis cõtrariæ, quæ est ĩ illo subiecto. Valeat igitur ista uirtus impressa, quę nihil hẽt solidũ & firmum, nihil rõni, nihil experiẽtiæ,

D

nihil denique Peripateticæ doctrinæ cõsentaneum.

Reliquum est, vt rationes soluamus quibus astruebatur & cõfirmabatur hæc uirtus impressa; vel potius quibus probabatur caussam motus proiectorum, ad aerem referri non posse. Ad primam rõnẽ respondemus hoc modo. faciliùs aer mouetur & mouet, motum etiam quem ab impellẽte accepit, illo cessante, & ipse diutius retinet, & alijs citius impertitur, quam lapis, & aliud quoduis corpus durum: idque euenit ob magnam tenuitatem aeris, eiusque quoquo uersùs mobilitatem; quocirca, cũ proijcitur lapis, uis & impressio proiicientis, magis recipitũ, & seruatũ in aere, & ab una parte aeris transfunditur ad alias, quam in lapide. Perpende verba D. Thomæ, quæ superius ex 3. li. de Cælo adduximus; & doctam illam digressionẽ Auerrois de Motu proiectorum, quæ est in 8. lib. Physi. Commen. 82. hanc etiam solutionẽ ualde illustrant. Ad 2. Licèt flante uento totus aer commoueatur, tamen pars aeris quæ tangit lapidem, magis vnitè & cõiũctè mouetur à proiiciente; ideoq; maiorem ab eo vim accipit ad promouẽdum lapidem eiusque motũ aliquandiu cõtinuandum, quam ab vllo vento.

Ad 3. Aer licèt facilius moueat deorsũ & sursum quàm alio modo, tamen sicut ob humiditatem & tenuitatem suam facile terminabilis est extrinsecus quocũque termino alieno, & figurabilis quacũque figura: sic etiam est mobilis quouis genere motus, & secundũ quaslibet partes; & multo facilius, q̃ lapis, uel aliud corpus solidum, & durum. Ad quartam rationem respõdere possumus. id quod Arist. respõdet ad similem quæstionem in libro de Quæstionibus mechanicis q. 34. hæc scribens. [Cur neque parua ualde, neque magna longe proiici queunt? an quia necesse est, quod ꝓiicitur, & impellitur, & cedere & simul contra niti ei vnde impellitur? quod autem ob magnitudinẽ nihil cedit, aut propter imbecillitatem nõ contra nitit, non efficit proiectionem, aut impulsionem. An quia tãtum fertur, id quod fert, quantum aeris mouerit ad profundum, quod autem nõ

Cur neque nimis magna, neque nimis parua longe proiici possunt.

A mouetur, neque mouebit quidpiam: accidit autẽ illis, ambo, isthæc habere; ualde enim magnum, & valde paruum, ceu non mota existũt; alterum namq; nihil mouet, alterum autem nihil mouetur. Oportet igitur, id quod proiicitur cõmensurationem quandam habere ad id quod proijcit.] hactenus Arist.

Ad 5. Quemadmodum cum nos loquimur, nostra uoce ac sermone formamus proximũ aerem, & ille similiter alium, atque ita deinceps; sicque vox, & sermo perfertur per aerem vsq; ad aliquod spatium, ita etiam proiiciens proximum aerẽ mouet, & dirigit aliquo, hic simili directione mouet alium, & hic similiter alium, sicque procedit directo impulsus proiicientis in lapide per aerem, usque ad terminum intentum. Verùm, tam de hac quæstione, quã de uniuersa diuisione motus in naturalem & uiolentum, satis dictũm sit.

Exponitur tertia diuisio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.

CAP. VI.

Tertia diuisio motus, est ĩ partes eius, vt uocant quantitatiuas; est. n. motus quãtus, & cõtinuus, ac ꝓinde nõ solum diuisibilis in partes eiusdem rationis, sed etiam infinitè diuisibilis. Diuiditur autem motus, in ea quæ dicuntur, moueri, & ea quæ uocãtur mutata esse: illa sunt partes motus, hæc sunt termini motus; & habẽt se ĩ motu, sicut puncta in linea, & instantia in tempore, De his mutatis esse, & de ipsis moueri, quæ sunt partes motus multa præclara theoremata explicat Aristoteles in 6. libro Physi. Verùm, quia diuisio motus in suas partes quantitatiuas, oritur ex cõtinuatione eius, de hac prius agendũ est. Videamus igit, primum quidẽ, an motus sit cõtinuus: tum vero quæ sit caussa eius continuationis, quam habet in se motus.

Probatur motum esse ens successiuũ atque continuum.

Motum esse continuũ, affirmat Arist. 3. Phy. tex. 1. scribens motum esse de genere continuorum: & in 4. Physi. tex. 99. ait hæc tria, magnitudinem, motũ & tẽpus, esse continua; tẽpus quidem pp motum, hunc autem pp magnitudinem: & quæcunque Arist. in 6. lib. Physic. de motu demonstrat, ea non conuenirent motui, nisi is esset cõtinuus: cumque motus mensuretur tempore, est enim tempus numerus motus secundum prius & posterius, quemadmodum ipsum tempus est continuum, ita etiam oportet motũ esse continuum. Adde, q motus est ens successiuum, ergo continuum; nam si esset discretum, cõponeretur ex ipsis mutatis esse, & mutata esse, essent inuicem immediata, quod tam ẽ hic impossibile, q̃ est in punctis & linea, in tpe item atq; instantibus. Esse autem motum ens successiuum, p se clarum est; nã si esset permanens, non esset motus, quod enim manet, non mouetur: & quod mouetur, nõ manet, si enim manet, quiescit, quid. n. est rem manere, nisi eam similiter se habere nunc ut prius? at hoc ipsum est quiescere ẽm Aristo. 6. Physic. tex. 73. Verum continuitas, & successio motus euidẽter concluditur ex definitione motus; si enĩ motus est actus entis in potentia prout in potẽtia, necesse est, id quod mouetur dũ mouetur partim esse actu, partim potẽtia, ergo successiue mouet; si. n. simul fieret motus & ĩ instãti, totus esset actu, & tunc non diceretur moueri, sed iã mutatum esse. Rectè igitur dixit Auerro. ex definitione motus apparere statim eius continuitatem. Sed dices Aristotelem libro 8. Physic. solum motum circularem facere continuum: respondeo ibi Aristotelem sumere continuum pro perpetuo & sempiterno, cuius nec sit initium aliquod, nec ullus finis. Cum etiam Peripatetici aiunt augmentationẽ non esse motum continuum, significare uolunt uniuersam augmentationem uiuentis, quæ fit ab ortu eius eiusque ad ætatem cõsistentiæ, non vnum esse numero motum, qui fit æquabiliter & continuè, sed eam sæpe interrumpi, & inæquabilem esse, & ut Cõmentator dixit 3. Physi. com. 6. cõstare ex multis motibus & multis quietibus. Tota igitur accretio uiuentis, nõ est unus motus continuus; singulæ autem augmentationes, quas uocant partiales, dum fiunt, sunt motus continui. Motum igitur (loquimur autem nunc de motu propriè dicto excludendo omnes mutationes instantaneas, cuiusmodi est generatio, corruptio, illuminatio & aliæ similes) continuum esse manifestum est.

Quæ sit cã cõtinuatio nis motus.

Deinceps aperiẽdum est, quæ sit caussa huius continuitatis. Aristoteles uariè loquitur de caussa continuitatis motus, nam in categoria Quantitatis, ait motũ esse quantum propter tempus; cum idẽ scripserit 4. Physi. tex. 99. è cõtrario tempus esse continuum propter motum. In 2. autem lib. de Gene. & Corrup. tex. 62. ait motum esse continuum, propter id quod mouetur, hoc est ratione subiecti in quo est motus; non autem propter id in quo fit motus, nisi forte in motu locali. huic autem sententiæ contrariam omnino sententiam pronuntiat in 5. lib. Metaphysic. text. 18. affirmans motum esse quantum, non propter id quod mouetur, sed pter id in quo fit motus, quod in motu locali est spacium, in aliis motibus est forma quæ per motũ acquiritur.

Verum, si rem ipsam diligẽter expendamus, atque consideremus, proculdubio cognoscemus quæ ab Arist. de continuitate motus scripta sunt, ea nõ solum nõ pugnare inter se, sed etiam uerissimè in motum omnia cõuenire. Etenim, motus dicitur continuus propter tps, non ẽm se, nec secundum naturam, cum enĩ motus sit natura prior tempore, quippe cum hoc sit quasi passio quædam illius, potius tempus est cõtinuum pp motũ, quàm è contrario: sed motus dicitur cõtinuus propter tempus, secundum nos, & in ratione mensurabilis, & mensuræ; nos enim quãtus sit motus, & an is sit cõtinuus, an ĩterruptus, metimur & cognoscimus ex tempore: dicitur enim aliquis deambulasse per unam horam cõtinuè, quia nulla fuit pars horæ, in qua nõ deãbulauerit. Porro sciendum est, duplicem esse quantitatem motus unam secundũ extẽsionem, quam accipit à subiecto in quo est, nam sicut albedo, calor, & aliud quoduis accidens extenditur secundum

extensionem subiecti, sic etiam motus. Quis enim non intelligit, motũ brachij maiorem & ampliorem esse ratione subiecti in quo est, quàm motũ solius digiti, & motũ totius corporis, quàm motũ solius brachij? & hoc modo Arist. 6. Phy. tex. 33. ait motum diuidi secũdum diuisioné mobilis, & demonstrat sicut totus motus est totius mobilis, ita partes motus esse partium mobilis. Altera ẽ quãtitas & continuitas motus secũdum successionem, & durationem, quæ aduenit ei ꝑp id in quo, uel ad quod fit motus, id dico, quod per motum acquiritur; nam quia terminus ad quem successiuè acquiritur, & non totius simul in instãti, ideo motus existit successiuus, indeque capit suam durationem. Exempli caussa, motus localis est successiuus, qa partes magnitudinis, & spatii per quod fit motus localis successiuè transeunt una post aliam; calefactio item est motus successiuus, quia calor non totus simul acquiritur, sed gradus post gradum, & pars post partem successiuè producitur.

Ad cõtinuitatem motus localis, nõ est necessaria continuitas spacij ꝑ quod fit motus.

Verùm, hoc interest inter motum localem, & alterationem, quod motus localis potest esse continuus, etiam si spatiũ per quod fit, non sit totum cõtinuum, si enim è concauo lunæ lapis moueretur usque ad terram, motus eius esset continuus, nihil enim esset, quod eũ interrũperet, spaciũ tamen quod transitur, non esset continuum, ignis. n. & aer non sunt elementa continua, sed tãtum cõtigua; atque hoc etiam uidetur innuere Arist. 5. Physi. tex. 23. secundum expositionem Themistii. Alteratio autem, unus & continuus motus esse nequit, nisi sit una numero qualitas, quæ successiuè sine ulla eius intermissione acquirit. Caussa uerò huius differẽtiæ inter motum localem, & alterationem, in eo est, quod motus localis, non est idem re quod spacium, sed est idem, quod ipsum mobile aliter, & aliter se habens super spacium; & quia satis est ut spacium sit contiguum, quo mobile possit continuè aliter & aliter se habere super ipsũ, idcirco ad cõtinuitatem motus localis, non est necessaria continuitas spacij: At uero, quia alteratio est idẽ re quod qualitas, quæ acquiritur per alterationem, ideo ad continuitatem alterationis necessaria est unitas numeralis, atque continuitas qualitatis.

De duplici genere partium motus, altero secundum extensionem, altero autem secundum successionem.

C A P. VII.

Constat igitur duplicem esse continuitatem motus, unam secũdum extensionem, alteram secundum successionem & durationem; & illã quidem motum accipere à subiecto in quo est, hanc uero ab eo in quo fit motus, & quod per motum acquiritur. Ex quo necessariò ẽt efficitur, esse duplices partes quantitatiuas motus, alteras secundum extẽsionem, & alteras ſm successionem, ac durationem. Inter has autem partes plurimum interest. Primum enim, illas motus habet propter subiectum in quo est, non secus, atq; cętera accidentia, quę sunt extensa & diuisibilia propter subiectum in quo inhærent: has autem habet motus ꝑpter terminos à quo, & ad quẽ, qui cum sint inuicẽ oppositi, & habeant gradus secundum quos intenduntur, ac remittuntur, partibiliter, ac successiuè acquiruntur & perduntur. Deinde, illas metimur per quantitaem subiecti, quo enim subiectum est maius, eo necesse est eas partes motus, quæ sunt secũdum extẽsionẽ, plures & ampliores esse: has autem partes, quæ sunt secundum successionẽ ac durationẽ, metimur tꝑe; est. n. tempus numerus motus secundũ prius, & posterius, motus autem habet prius & posterius, nõ propter extensionẽ, quam habet in subiecto, sed propter successionem, quam hẽt in amissione & acquisitione terminorũ. Pręterea, partes motus secundum extensionem, sunt simul, si. n. mouetur totum aliquod mobile, necesse est unà etiam omnes partes eius moueri: partes aũt secundum successionem impossibile est, uel quãtumuis paruo tẽporis spacio, simul esse: est enim contra rationem, & naturam rei successiuæ, ut

Quinque differentia inter partes motus secũdum extensionem, & secũdũ successionem.

pattes

partes eius simul sint. Adhęc, habere partes ſm extensioné,per accidens cõuenit motui, sicut ét ipse per accidens extensus est,nimirum pp subiectũ: habere aũt partes ſm successionem, per se cõuenit motui;tum quia motus per se est ens successiuum;tum quia est idem re,quod res ipsa quæ per motũ acquiritur , a qua ipse accipit successioné : quemadmodũ ꝙ calor sit extensus,extrinsecus,& per accidens ei conuenit, quod aũt habeat gradus ſm quos intendatur & remittatur, intrinsecé,ac per se ei conuenit. His accedit,quod motus localis & partes eius, ſm extensionem non possunt esse continuæ,nisi ipsum mobile sit omnino continuum;si.n. mobile esset corpus aliquod coagmentatum ex uariis partibus , non quidem inter se continuis, sed tantũ cõtiguis , motus eius ſm omnes partes nõ esset continuus ; nam sicut totus motus habet continuitatem extensionis a toto mobili,ita partes motus a partibus mobilis: quare si partes mobilis nõ sunt inuicem continuæ,nec partes motus inter se continuæ esse poterunt: at motus localis potest habere partes secundùm successionem continuas , etiam si id in quo fit motus,ipsum dico spacium,quod motu locali pertransitur,non sit omnino cõtinuum;quemadmodum paulò supra ostendimus.

Quod autem necesse sit motum habere in se utranque continuitatem,extensionis nimirũ & successionis,perspicuum est. Etenim subiectum motus proprie dicti,cuiusmodi est alteratio,augmẽtatio, & motus localis, non est sola forma, nec materia,sed totum cõpositum, quod est corpus habẽs extẽsioné,& distantiã partium; ergo necesse est motum qui recipitur & inhæret i eiusmodi subiecto,effici quoq; corporeum, eiusdem continuitatis & extensionis participem. Si quis aũt contendat, proprium subiectum alterationis, quæ uersatur in primis qualitatibus,non esse compositum,sed materiam primam,putans in ea tanquàm in subiecto(ut uocãt)inhęsionis,recipi,& hærere primas qualitates;is nihilominus fateri debet; alterationem habere pro subiecto ré quantã. Siue.n.quantitas sit materiæ primæ coæua & inseparabilis,siue nõ

A sit,semper tamen cætera accidentia præsupponunt quãtitatem in materia, quippe cum ea prima omnium accidentium adueniat materię,nec materia accipit reliqua accidẽtia, nisi prius assecuta fuerit quantitatem,priùs dico,uel ordine temporis,uel certe(de quo inter omnes cõuenit)ordine naturæ. Quod etiã motus habere debeat quãtitatem successionis, satis explicatum est paulò superius , cũ motum esse debere ens successiuum , & continuum ostenderemus.

B *An continuatio & successio sint de essentia motus, an potius sint eius accidentia.*

CAP. VIII.

Sed quæri pòt hoc loco,an cõtinuitas sit de essentia motus , an potius sit accidẽs eius?Equidem respõdeo, hac de re duo esse certa, & unum esse dubiũ atq; incertũ.Primo.n.certum est,cõ-
C tinuitaté extensionis esse accidentariam motui,nimirũ,pp subiectũ eius; sicut.n. calor,albedo, & alia accidentia dr̃ qũta, & diuisibilia per accñs, rõne subiecti, sic ét motus.Deinde,illud ét certum é atq; indubitatum, cõtinuitatem successionis per se conuenire motui,& ab eo esse inseparabilé;conuenit.n.omni,& per se ac primò soli motui, & semper. Illud auté dubium est,an cõtinuitas successionis sit de essentia motus,an sit tantum propria passio consequens eius essentiam.

Ac uidetur quidem eiusmodi cõtinui-
D tas,non esse de essentia motus;tum quia Arist.5.Metaph.tex.18.excludit motum a categoria Quantitatis, affirmans eum esse quantum propter id in quo fit motus:& Auer.4.Phy.comm.t 19. ait tẽpus mensurare quantitaté accidẽté motui,significans his uerbis quantitaté esse accidens motus:& 3.Phy.comm.6.inquit ex prima definitione motus apparere continuitatem eius; quasi cõtinuitas non quidem ingrediatur,sed tantum consequatur definitionem & essentiam motus: tũ etiam,quia cum tradãtur in tertio Phys.

tres definitiones motus, in earum nulla ponitur continuitas.

Econtrario autem, illud uehementer urget, ꝗ motum esse ens successiuum, videatur esse prædicatio essentialis, & non videatur posse abstrahi motus à successione, id est perfectè secundum essentiã suã intelligi, non simul intelligendo successioné; & nulla re alia uidetur motus propriè dictus, distingui posse a mutatione, quàm quod ille est successiuus, hæc auté minime. Denique, si eiusmodi continuitas est propria passio motus, non careret Aristoteles reprehensione, qui eam nusquam de motu demonstrauerit: & cum motus alterationis non sit aliud, quàm ipsamet qualitas, ut fluens, & (ut ita loquar) fiens, qui potest eiusmodi fluxus sine aliqua successione cogitari? Ego tametsi uideo utramque partem huius quæstionis probabilem esse, uerisimilius tamen puto continuitatem non esse de essentia motus, sed esse ueluti quandã propriam passionem motus, ex natura eius manantem.

Obserua diligẽter hãc distinctionem & differentiam, inter continuitatẽ & successionẽ motus.

Sed fortasse lis hæc posset melius dirimi hac distinctione. Aliud est in motu successio, & aliud continuitas; successio motus oritur ex eo, quòd terminus ad quem non totus simul, sed per partes, vna post aliã, acquiritur; ex quo fit, vt necesse sit eiusmodi acquisitionem esse successiuam. Potest tamé hęc successio esse continua, & non continua; partes enim termini ad quem, possunt acquiri successiue dupliciter, vel cótinenter, & sine ulla interruptione; & sic acquisitio earum est successiua & continua; uel successiuè quidem, sed interruptè, ita ut uno instanti producatur aliquid formæ, tum interposito aliquanto tempore, in alio instanti producatur aliquid aliud formæ, & sic deinceps productio formæ procedat usque ad finé; successiue quidé, sed nó continuè. Atq; hoc modo, censent nonnulli augmentationem esse motum successiuum, existimátes in augmentatione produci quantitaté per minimas partes, successiue quidem, sed non continué. Cum igitur aliud sit ĩ motu successio, & aliud cótinuitas; diceret aliquis, nec sane, meo

A iudicio, ineruditè; successionem quidem esse de essentia motus propriè dicti, cum is sine hac cogitari nequeat; cótinuitaté autem esse passionem fluentem ex natura motus. Ergo, prima definitio motus, manifestè ostendit successionem motus, ut quæ sit de eius essentia: côtinuitatem autem eius, non tam manifeste declarat; ea tamen ex illa definitione necessario concluditur tanquã passio & affectio motui necessario cóueniens, & omnino inseparabilis. Nam successio quæ fit per instãtia inuicem discreta, non est unus motus numero, sed uariæ mutationes, ĩ quarum B singulis, mobile dici quidem uerè potest mutatum esse, sed non moueri; at in motu mobile ita mutatum est, vt etiã dum est motus, actu moueatur. Nec mutatio instantanea est actus entis in potétia, prout est in potétia, sicut habet definitio motus; sed est actus mobilis, prout iam est actu mutatum, uel ad totam formam, uel ad aliquam eius partem, quæ in instanti producta fuit. Sed dices, si continuitas non est essentia motus, qua igitur re motus ꝓpriè dictus essentialiter differt à mutatione? An quia motus est C actus entis in potentia prout in potentia, nó autem mutatio, ut proxime ante ostédimus? An propter terminos à quo & ad qué, qui in motu propriè dicto, ambo sunt (ut uocant) positiui, córrarij, partibiles, & partibiliter acquisibiles? A in motu propriè dicto per se, ac necessario inest successio; in mutatione autem, aut nulla unquam est successio, quia forma semper tota simul in instãti producitur, vt fit in generatione substantiali; uel si quando est in mutatione successio, quòd forma per partes iterruptè producitur, D id per accidens euenit, nempe non propter ipsam formam, quæ cum nó habeat ullum in subiecto contrarium eius productioni resistés, tota simul (quod ad ipsam attinet) produci potest; sed cum ob alias caussas, tum ob agétis imperfectionem, quod cum in se formã perfectè nó habeat, nó potest eam perfectè totã producere; id quod in illuminatione potest contingere. Cótinuitas igitur, uel est de essentia motus, uel ex ea necessario fluit tanquam eius propria passio. quæ quidé continuitas, non æqualiter est in omni

motu:

motu, etenim cōtinuitas, ut docet Auerroes 3. Physi. comm. 6. in motu augmentationis minimum apparet, in alteratione autem magis elucet, in motu vero locali, est maxime conspicua.

Verùm existit hoc loco grauis quæstio, quæ oritur ex iis quæ dicta sunt de continuitate motus. Si enim motus est continuus, ergo est infinitè diuisibilis, & nec primam nec ultimam partem habebit: id quod Aristo. 6. Phy. necessaria, & manifesta rōne demonstrat: quō igitur motus poterit, aut incipere esse, aut desinere, cum in se, nec primū habeat, nec extremū? Nos capta hinc occasione, non solū docere uolumus (quod tñ satis erat ad enodādam propositam difficultatem) quēadmodū motus esse incipiat, & desinat; sed ēt (quo uberior & absolutior sit doctrina) uarios modos, quibus omnes res generabiles atq; corruptibiles incipiunt & desinūt esse, breuiter exponemus.

De uariis modis incipiendi, & desinendi quos habent res naturales.

CAP. IX.

Philosophi quo breuius, distinctius, & clarius exponerēt uarios modos qbus res naturales incipiunt, & desinunt eē, excogitarunt hæc quatuor uocabula; Primum sui esse, Vltimū sui esse, Vltimū sui non esse, & Primum sui non esse. quæ usu Philosophorū facta sunt in scholis tritissima. Primū, & tertium, designant uariium modū incipiendi: secundum, & quartum, uariū modum desinēdi. Primum sui esse, est instans temporis itrinsecū durationi rei, in quo res est, cum immediate ante non fuisset: incipere igitur per primū sui esse, ita describitur, nunc res est, & immediate ante nō fuit. Vltimum sui esse, est instās intrinsecum durationi rei, in quo res est, sed immediate post non erit, ut desinere per ultimum sui esse sit, nunc esse, & immediate post non esse futurū. Vltimum sui nō esse, est instans extrinsecū durationi rei, in quo res non est, sed immediate post erit; ut uerè dicatur de re quæ icipit per

A ultimum sui non esse, nunc ea res nō est, sed immediatè post erit: & uocatur ultimum sui non esse, quia illud instans est ultimum totius illius tēporis, in quo res habuit non esse. Primum sui nō esse, est instās extrinsecum durationi rei, in quo res non est, sed immediatè ante fuit: & sic appellatur, quoniam cum res fuisset tempore immediate præcedente, illud instans est, in quo primum habet non esse: ut uerè dicatur de eo, quod desinit per primum sui non esse, nunc non est, sed immediate ante fuit.

B His ēt illud adiungendum est, uaria esse genera rerum: quædam. n. res sunt permanentes ut hō: aliæ successiuæ, ut motus, & tempus. Quædam producuntur p motum proprie dictū, ut calor, & frigus: aliæ nō, ut forma equi, & quælibet forma substantialis. Quædam habent contrarium in subiecto resistens productioni ipsarum, ut calor hēt in aqua frigus sibi contrarium; aliæ non habent, ut lumē in aere. Quædā habent esse suum in puncto quodam indiuisibili, sicut bicubitū, tricubitum, species figurarum, & omnia superlatiua, quæ talia sunt; aliæ non hñt

C esse in indiuisibili, ut albedo. His positis, subiiciemus nonnullas propositiones, e quibus facile intelligetur quemadmodū res naturales incipiant & desinant esse.

Prima propositio. Ens successiuum ut motus, non incipit per primum sui esse, sed per ultimum sui nō esse; Nec desinit per ultimum sui esse, sed p primum sui nō esse. Prior pars huius propositionis, ita probatur: motus nō potest esse in instanti, cum motus sit diuisibilis, & instās sit indiuisibile; si autē motus inciperet

D per primū sui esse, motus esset in instanti; quia de motu uerum esset dicere, nūc est motus, & immediate antea non fuit. Adde, quòd motus non potest incipere positiue per aliquid sui determinatū & illi intrinsecum, cum nec detur prima pars motus, nec primum mutatum esse, ut pbatur in 6. Physi. Incipit igitur motus per ultimum sui non esse; nam uerū est dicere, nunc non est motus, sed immediate post erit motus, immediate autem post instans, sequitur tempus in quo motus & icipere & esse potest. Quare, cum

Et motus, & quæcunque motu pducuntur atque corrūpuntur, incipiunt per ultimū sui nō esse, desinūt autem per primū sui non esse.

dicitur

dicitur calefactio durasse per vnam integram horã, excludenda sunt primum,& vltimum instãs horę, in quibus non potuit esse calefactio, sed ĩ primo cæpit negatiuè,& in vltimo desiit negatiuè. Posterior pars ꝓpositionis,ex prioris cõfirmatione fit manifesta. Si.n.motus desineret per vltimum sui esse, in ultimo instanti esset motus, & darẽt vltima pars motus, vtrumq; autem esse impossibile demonstratur lib. 6.Phy. Et quamuis detur vltimum mutatũ esse in motu, hoc tamen,neq; est motus,neq; pars motus. Desinit igitur motus per primum sui nõ esse;vt de calefactione,quæ durauit unã horã integram,verum est dicere in ultimo instãti illius horæ,nunc non est calefactio,sed immediatè per totam horam præcedentem fuit calefactio. Hinc colligitur,omnem formam,quæ producitur, & corrumpitur per motum propriè dictum, incipere per vltimum sui nõ esse, & desinere per primum sui nõ esse:quippe cum eadẽ planè ratio sit huiusmodi formæ,quæ est ipsius motus, eodẽ enim modo incipit calefactio,& calor,qui producitur p calefactionem; eodemq; modo desinit calor, quo desinit frigefactio, per quam calor corrumpitur.

Formę quę nullum habẽt contrarium in subiecto, producũtur in eo per primum sui esse. 2.Propositio. Formæ quæ non habẽt cõtrarium in subiecto,incipiunt per primũ sui esse,ut lumen in aere. Rõ huius in promptu est:Etenim,ubi non est contrarietas,ibi non est resistentia,ubi autẽ hæc nõ est,nec erit ibi ulla mora, & successio in productione; ꝓductio.n.fit successiue ob resistẽtiam subiecti, ubi autẽ non est successio in productione,ibi productio fit in instanti,& res incipit esse in illo instanti, quare incipit per primũ sui esse.Hinc colligimus duo:unũ est, quæcunque creãtur à Deo, ea quoniam fiũt ex nihilo sine vlla resistentia & successione in instanti, incipere per primum sui esse:Alterum est,omnia quæ producuntur per mutationes instantaneas,ea propter eandẽ caussam incipere esse per primum sui esse, ut lumẽ quod producitur in aere per subitam illuminationem.

Quæ habẽt esse indiui- 3.Propositio. Quæ habent esse suum in indiuisibili, velut species figurarũ, & A oĩa superlatiua,ea ratione ut talia sunt, vt esse calidissimum,& frigidissimum,ea omnia incipiunt per primum sui esse, & desinunt per ultimum sui esse. Cum.n. esse illarum rerum consistat in indiuisibili,si inciperet per ultimum sui nõ esse; acquireretur in tempore;cum ãt quodouis tempus sit diuisibile, & nõ totum simul,acquireretur diuisibiliter; quare eiusmodi esse non iam esset indiuisibile, sed diuisibile. Similiter etiã, si desineret per primum sui nõ esse, corrumperetur in tempore,&corrumperetur diuisibiliter,non igitur consisteret in indiuisibili. *sibile ea incipiunt per primũ sui esse.*

B Hinc elicitur,si quæ res sint habẽtes esse tantum per unum instans,exempli caussa,ut mutatum esse in motu, eas res necessariò incipere per primum sui esse, & desinere per ultimũ sui esse: uere enim de illiusmodi rebus diceretur, ꝗ in illo instanti sunt,& antę non fuerũt:& quod in illo instanti sunt, & immediate post non erunt.

Forma substãtialis incipit ꝑ primum sui esse. 4.Propositio. Forma substantialis incipit per primum sui esse.Hoc manifestũ est,tũ ex eo,quod producitur per generationem,quæ est mutatio instãtanea,& C sine ulla resistentia:omnis enim contrarietas, quæ in subiecto efficere poterat resistentiam,per dispositionem præcedẽtem eiecta fuit; quod autem sine resistẽtia in instanti producitur,incipit per primum sui esse,ut ostẽsum est in secunda propositione:tum etiam ex eo,quod forma substantialis consistit in indiuisibili, non suscipiens magis & minus,quare nõ potest produci in tempore;sic.n.produceretur diuisibiliter: cõstat autẽ ex tertia propositione,quæ habent esse indiuisibile, ea incipere per primum sui esse. D His accedit,ꝗ alteratio Physica ordinatur ad generationem & productionẽ formæ substãtialis, desinit autem alteratio cum sit motus,per primum sui nõ esse; quare in illo ultimo instãti, ĩ quo est uerum dicere,nũc nõ est alteratio, sed immediatè antea fuit, uel producitur forma substãtialis,uel nõ;si producitur,habemus quod uolumus, quia incipit esse in illo instãti cum immediate antea nõ fuisset;si nõ producitur, ergo alteratio non est cõsequuta finem suum ad quem natu-

naturaliter ordinabatur. Est enim generatio terminus alterationis. Nec uerò mihi obiiciat quispiam formas elementorum, quas Auerroes ait intendi & remitti, nec aliter produci & corrumpi q̃ primas qualitates: nã de hoc adhuc sub iudice lis est. Nos autẽ hic nõ nisi certa, & concessu omnium probata, tradimus.

Forma substãtialis definit per primũ sui non esse.

5. Propositio. Forma substantialis definit per primum sui non esse. Forma. n. substantialis necessario definit unà cum accidentibus quorum ope & adminiculo sustentatur in materia; huiusmodi aũt accidentia cum tollãtur ex materia per alterationem, simul cum ea definunt esse per primum sui non esse; quare etiam forma substantialis definet per primum sui non esse. Deinde; si forma substantialis non defineret per primum sui non esse, ergo defineret p ultimũ sui esse, quare in ultimo instanti esset, & immediatè post non esset; cum igitur in illo instanti nondum sit generata forma cõtraria, quia duæ formæ substantiales oppositæ non possunt esse simul, generabitur immediatè post illud instans: quæro, uel illud immediatè sequens vltimum instãs esse formæ præcedentis, est etiã instans, vel tempus; si instans, ergo duo instãtia essent sibi immediata; si tẽpus, ergo forma substantialis sequens, generaretur in tempore; contra id quod demõstratum est in quarta propositione. Relinquitur igitur formam substantialem non posse definere per ultimum sui esse, quare necessariò definet per primum sui nõ esse.

Nota & cõsidera diligenter has duas dubitationes.

Verùm, contra quartam, & quintam propositionẽ, duæ se nobis offerunt per quam arduæ dubitationes. Dubitatur. n. contra quartam propositionem, quomodo forma substãtialis possit incipere per primum sui esse, & produci in instãti; nã si in illo instanti sit productio formę substantialis, fiet in illo instãti actio: non. n. productio potest esse sine actione: si tũc est actio, ergo tũc est alteratio, omnis. n. actio Physica ꝓductiua alicuius formæ fit per qualitates, neq; enim substantia immediatè agit, sed p qualitates, ut Ari. docet in lib. de Sensu, & sensili, ca. de sapore. Omnis aũt actio, quæ fit per qualitates Physicas, est alteratio, at in illo instãti non potest esse alteratio; tum quia alteratio est motus, qui non est in instanti; tum quia ponitur definere per primũ sui non esse, quare in illo instanti nõ est alteratio, sed immediatè ante fuit, alioquin si in illo instãti esset alteratio, ipsa defineret per ultimum sui esse.

Dubitatur etiam cõtra quintam propositionem. Forma substãtialis hẽt esse indiuisibile, & consistens in indiuisibili; ergo definere debet per ultimum sui esse; tum quia hoc probatum fuit supra in tertia propositione; tum quia si defineret per primum sui nõ esse defineret in tempore, quare defineret diuisibiliter. Deinde, corruptio attingens esse formæ substantialis, non fuit in tempore præcedente illud vltimum instãs; alioquin forma substantialis, quæ secũdum suum esse est indiuisibilis, diuisibiliter corrumperetur; si autem fuit in ultimo instanti, cum illa corruptio sit actio Physica, erit alteratio, vt patet ex iis quæ circa primã dubitationem probata sũt; si est alteratio, ergo cũ ipsa sit motus, in instanti esset motus, & motus defineret per ultimum sui esse.

Ad priorem dubitationẽ, responderi posset dupliciter; uel negando in illo instanti, quo producitur forma substãtialis, esse actu aliquã actionem Physicam, sed tunc produci formam substantialẽ virtute dispositionis & actionis Physicę, quæ immediatè ante fuit; quæ actio non in tẽpore præcedẽti, sed in illo ultimo instanti sortita est suum effectum producendi formam substantialem. Vel aliter, sicut nonnulli volũt in alteratione dari primum mutatum esse, in quo producatur minimum qdpiã qualitatis, & deinde sequitur alteratio, & productio qualitatis successiuè, ita fingi posset in alteratione dari ultimum mutatũ esse, per quod producatur in vltimo instãti aliud minimum, & vltimũ qualitatis, cũ quo simul etiam producatur forma substantialis, talis autem productio qualitatis, est quidem alteratio, sed non motus proprie dictus, est. n. mutatio quædam instãtanea, talis nimirum, qualis est illũminatio aeris.

Ad

Ad posteriorem dubitationem, dupliciter etiam respõderi posset; vel aiendo formam substãtialem desinere in illo instãti, non positiuè per aliquam actionẽ, quæ tunc eam corrumpat, sed negatiuè, quia tunc nõ est cũ immediatè ante fuisset; quod autem tunc non sit, id quidẽ factum esse virtute præcedentis alterationis corruptiuæ, quæ ultimum suum esse tum sortita est in illo ultimo instanti. Vel aliter, in illo ultimo instanti, inducitur ultimum qualitatis pro forma generãda (ut paulò ante diximus) cuius inductione, vltimum qualitatis cõtrariæ, qua sustentabatur forma corrumpenda, etiã tunc expellitur, & simul cũ eo prior forma substãtialis: nec ista expulsio, quãuis sit alteratio, est motus proprie dictus, ut ante diximus, sed mutatio.

An hæc respõsa sint uera, & an omnino tollãt difficultates propositas, doctis uiris cõsiderandum, atque iudicandum relinquo. mihi certè non penitus eximunt scrupulum, nec animo meo omnino satisfaciunt; quædam enim inuoluunt quæ videtur, uel perspicuè falsa, uel magis du- A bia quàm id sit dè quo nunc dubitatur; cuiusmodi est illud, dari ultimum qualitatis, quod in instanti inducatur; & item illud, cum actu producitur forma substãtialis, non esse tunc necessariam actu aliquam actionem, sed ad id sufficere prægressam alterationem. Sed qui fieri põt, ut illo instanti producatur forma substãtialis ignis, & tunc non sit actu ꝓductio eius? Aut, sit tunc quidem productio, sed nulla tunc sit actio? quæ autẽ actio ignis esse potest nisi calefactio? calefactio autem, cum sit motus, in instanti esse nullo modo potest. quomodo igitur forma sub- B stantialis producatur in instanti, perobscurum est, nec satis adhuc explicatum. Verùm hæc discutere, ac refellere supersedeo, ne nimis diligenter ac subtiliter ĩ huiusmodi res ui dear ĩqui rere.

FINIS DECIMIQVARTI LIBRI.

DE MOTVS ET MVNDI ÆTERNITATE LIBER DECIMVSQVINTVS.

VOBVS proximè superioribus libris dictũ é de natura motus,& de multiplici eius uarietate,ac diuisione:hoc libro,q extremus erit hui' operis,agendum est de duratione motus. de qua duas qõnes explicare nolumus;unã, an motus sit æternus;alterã,ut motus non fuerit æternus,an tñ æternus eẽ potuerit.Idẽ ãt est de motus,atq; de mũdi ęternitate disputare. Nam vtrumuis ponatur ęternum, aut non æternum,alterum quoque ęternum,aut non æternum esse necesse est. Prioris ãt qõnis difficultas omnis,posita est in explicãdis,refellendisq; eorum rõnibus, qui æternitatem mundi astruere ac persuadere conati sunt: quorum principes fuerunt Arist. Proclus in eo libro quem de Æternitate Mundi scripsit: & Auer. Horum nos hoc loco argumẽta fideliter commemorabimus, ac diligẽter expẽdemus.In quibus dissoluẽdis, illud obseruauimus;vt qm eorum,qui nouam mundi creationem defendunt, tres sunt sententiæ:Etenim aliqui putant mundũ non potuisse fieri ab æterno, qm rationi creaturæ atq; creationis repugnat æternitas durationis. Alij,tametsi talẽ repugnantiam nõ ponunt in creaturis incorruptibilibus, eam tamen inesse affirmãt in creaturis,quæ ortum,& interitum habent;quibus si tribuatur æternitas,necesse sit aliquid esse actu infinitum,infinitũ item transactum esse,infinito maius aliquid dari, & alia multa incredibilia, & absurda. Tertium genus eorum est, qui negant æternitatem repugnare mundo, siue ratione rerum incorruptibiliũ, siue

Tres sentẽtia eorum qui negant mũdum eẽ æternum.

B corruptibilium: Deum tñ noluisse eum de nouo cõdere tum ob alias cãs mortalibus occultas;tum fortasse, qm ex noua mundi creatione, clariùs, atq; illustriùs ab hoie perspicitur & cognoscitur Dei pfectio ac maiestas. Noua.n.molitio mũdi clarissimè demonstrat Deum esse, & esse efficientẽ, intelligentem, ac prouidentem omnium rerum; eumq; esse infinitæ uirtutis; habere peculiarẽ modum producendi sine motu & materia, quem nos creationẽ nocamus,nõ agere ex necessitate naturę;posse quicquid voluerit de nouo ẽt immediatè, ac sine caussis secundis efficere; quę omnia ad illustrãdã

C religionem, ad amplificandum Dei cultum, ad pietatem hominum animis inserendã & augendã, ad iustitiã inter hoies conseruandam; ad eas deniq; quas naturaliter inditas de prouidentia,clemẽtia, & iustitia Dei notiones habemus corroborandas,quantã uim habeãt,nemo est, qui si quid intelligit,non perspicuè intelligat.In hac igitur opinionum varietate, nos aduersariorum rõnes dissoluentes, illud obseruauimus, ut secundum supra dictas tres opiniones, argumentis occurreremus. quænam autem illarum trium

D sit uerisimilior in explicatione posterioris quæstionis diiudicabitur.

Verùm,quia putant nonnulli Ari.vel non sensisse mundum esse æternum; uel ipsum certè non existimasse æternitatẽ motus & mundi firmis,ac necessariis rõnibus a se fuisse conclusam, atq; demonstratam: sed eum contradicere tantum uoluisse opinionib.antiquorum, qui aiebãt Mundum ex materia per motũ Physicum eẽ procreatum:hos falli,& doctrinæ Ari.perspicuè aduersari, obiter ostẽdamus.Equidem nõ ignoro,multis uideri

An Ari.putauerit ęternitatẽ mũdi demonstratiuè p̃bari posse, aut a se p̃batam esse.

ri posse D.Thom. non multum ab illorū sententia abhorrere; is enim 1.par.q.46. art.1.ita scribit.[Rationes Ari.pro æternitate mundi, nō fuerunt demōstratiuæ simpliciter, sed tantum secundum quid, nempe contra antiquos generantes mūdum per modos quosdam secundum ueritatem impossibiles. & hoc apparet ex tribus, primo, quia tam in 8.Physi. quàm in 1.lib. de Cælo disserens de æternitate mundi, præmittit opiniones antiquorū, ut Empedoclis, Anaxagoræ, & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Deinde, quia ubicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorum, quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadētis. Postremò, quia expresse dicit in 1.libr. Topicorum c.9.esse quædam problemata dialectica, de quibus rationes certas nō habemus: cuius rei exemplum ponit hoc problema, utrum Mundus sit æternus.] Hæc D. Thomas.

Sed, siue hoc D.Tho. illis uerbis significare, siue aliud quidpiā innuere uoluerit; mihi sanè nunquam uerisimile fieri potuit, quod illi aiunt. Quis enim, tantū non omnino rudis, & ignarus scriptorū, & doctrinæ Arist. legens octauum li.Physi. primum librum de Cælo, extremā partem secūdi libri de Generatione, & Corruptione, posteriorem item partem duodecimi libri Metaphysicæ, non aperte videat, si quod est dogma apud Aristotelē & Peripateticos, certum, & exploratum, firmum, ratum, & constitutum, hoc de æternitate mundi, esse quam quod maximè? An non hoc uno maximè fundamento nititur doctrina, quam is de cælo, de Intelligētiis, & Deo tradidit? Quis ueterū Peripateticorum? quis etiam aliorum (his unis paucis exceptis) mundum æternum esse secundum Arist. unquam dubitauit? Tolle æternitatē motus. neq; Intelligentias esse, neque æternas esse, nec immateriales, nec indiuisibiles, nec omnis expertes potentiæ, nec intelligentes, nec optimam dispositionē, ac statum habere, probauit Arist. cum hæc omnia ex motus æternitate concluserit. Tolle æternitatem motus, necesse est admittere creationē; quam ne cognitam quidem

A fuisse Aristot. nedum ei probatam, quinto libro huius operis ostendimus. Sed cur inquies, ipse uocauit hanc qōnem, an Mundus sit æternus, problema dialecticum, ad cuius neutram partem cōtradictionis tractandam, certæ suppetāt rōnes? Primùm respondeo, ineptum, & iniquum esse, quod uno & alieno loco, quod obiter, quod exempli tantum causā dicitur ab Arist. uelle id ceu magnum aliquod argumentum ualere contra ea, quæ idem Arist. aliis permultis locis, ex professo, propriè, distinctè, affirmatè, asseueranter, & copiosè docuit. Deinde,
B ego arbitror uocari ab Arist. illo loco problema dialecticum (utrum Mundus sit æternus) non quod ea ipse de re ambigeret, uel quòd non ipse putaret id a se necessariis rationibus fuisse demonstratum; sed propter uarias ea de re Philosophorum sententias, aliis aientibus, aliis autem negantibus, Mundum esse æternum. Qui enim consideraret uarietatem opinionum, & dissensionem Philosophorum circa illā quæstionem, existimaret eam esse problema dialecticum; non enim potest eadem res in con
C trarias partes ueris & necessariis rationibus tractari, sed tantum dialecticis, & probabilibus. Ergo, an mundus sit æternus, problema dialecticum uocatur ab Aristotele, non quia, non posset æternitas mundi demonstratiuè probari, sed propter uarietatem, & discordiam Philosophorum de illa quæstione in utramque partem disputantium. Non igitur in eo dissuadendum nobis est, ut ostendamus Aristotelem de mundi æternitate aliter sensisse, quàm re uera sensit, sed in id toto pectore nobis incum-
D bendum erit, ut omnia cum Aristotelis, tum aliorum Philosophorum argumēta, quibus ipsi æternitatem mundi omnibus probatam, & persuasam fore arbitrabantur, infirma esse, paruoque negotio solui posse doceamus.

Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur solutio argumentorum, quæ sunt pro æternitate Mundi.

CAP. I.

DEfensores æternitatis Mũdi, duobus maximè fundamẽtis nitunt: Vnum est, creationẽ esse impossibilem: alterum est, Deum agere ex necessitate naturę: quare, vt eorum rationes benè ac facilè soluãtur, oportet nos ex aduerso hic supponere duo alia fundamenta illis omnino cõtraria; nempe, & creationẽ, hoc est productionem rei ex nihilo, esse Deo possibilem: & Deum nõ agere ex necessitate naturæ, sed liberè: hoc est, quod facit Deus potuisse eũ facere, & non facere; non solum quando facit posse facere, sed etiam alio quouis tempore, nec tantũ quo modo facit posse facere, sed alijs etiam multis modis. Ac prius quidem illud fundamẽtũ, quoniam quinto libro huius operis, ubi de creatione disputauimus, satis fuit à nobis firmatũ atque stabilitum, noua nunc confirmatione non eget; hoc autem posterius, breuiter nunc cõfirmandum est.

Deum non agere ex necessitate naturę probatur septem argumẽtis

Deum igit nõ agere ex necessitate naturæ, probare possumus his argumentis. Primo, voluntas necessariò vult ultimum suum finem, cætera verò ea ratione tantum vult, vt habent ordinẽ ad finem; si habent ordinem necessariũ ut sine quibus finis haberi nequeat, necessariò vult ea, si non habent ordinem necessarium ad finem, nõ uult ea necessariò: sed Diuinæ voluntatis non est aliud primarium obiectum, neque alius finis, q̃ propria ipsius bonitas, & essentia, quæ sine creaturis nihilominus sibi ipsa sufficiens, & perfecta est, quam illis productis; neque ad bonitatem Dei, uel constituendam, vel cõseruandam, uel augendam, & ornandam, quicquam conferunt creaturæ: ergo non est necessarium Deum velle producere creaturas.

A Pulchrè enim regius vates Dauid illud cecinit. [Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.] 2. In essentia Diuina eminenter continetur omnis rõ boni, ergo uoluntas Dei satiatur, & expletur in volitione suę bonitatis, nec ea quæ extra illam sunt, necesse est eum velle. Antecedens ea ratione probatur, quòd Deus est prima caussa omnium rerum efficiẽs, & quidem caussæ ęquiuoca, quare quicquid boni & perfectionis est in rebus creatis, id totum in Deo excellentius esse necesse est. 3. Voluntas hominis, ideo necessariò
B vult suam fęlicitatem, (omnes enim naturaliter expetunt beatitudinem, & nemo velle potest se miserum esse) quia nomine beatitudinis apprehendit id in quo omnis rõ boni, & appetibilis continetur, & omnis ratio mali excluditur; quod autem tale est, non potest uoluntas nolle, cũ eius obiectũ sit bonũ, ut bonũ est: alia uero nõ uult necessario, q̃m uel in illis reperit aliquam mali rõnem, uel certe non inuenit omnem rationem boni, & appetibilis, cum igitur Dei uoluntas in sua essentia inueniat omnẽ ra-
C tionem boni, quinetiam infinitam quandam bonitatis exuberantiam, hãc solam necessariò uolet: creaturas autẽ, in quibus non inest omnis ratio boni, sed tantum libatio, & participatio quædam bonitatis Diuinæ, nulla caussa est, cur necessariò uelle debeat. 4. Si omnis perfectio creaturæ excellenter est in Deo, hominem autem habere liberum arbitrium respectu eorum, quæ non sunt ultimus finis hominis, existimatur in primis pertinere ad perfectionem, & excellẽtiam humanæ naturæ, cur similem
D uoluntatis libertatem, non tribuemus Deo respectu creaturarum? 5. Deus est ens simpliciter, & ex se necessariũ, hæc enim est notio Dei omniũ animis innata; ergo remoto quocunq; alio quod nõ sit Deus, ipse nihilominus obtineret suũ esse, nec quicquam ob id perdere posset; alioquin Deus non esset ens simpliciter, & omnino necessarium, siquidem posset non esse alio sublato: At, si Deus necessariò uellet creaturas, non posset nõ uelle eas, & quia in Deo esse & uelle sunt idem, remota uolitione creaturarum,

rũ, remoueretur etiam esse Dei: ex quo sequeretur Deum non esse (quod tamẽ positum fuerat, & sanè cõcessu omnium ẽ quàm certissimum) ens simpliciter, & omnino, & perfectè necessarium ex se. Atque hanc quidem rõnem, Scot. in 1. Sent. dist. 8. q. 5. existimat esse ualentissimam ad eos conuincendos, qui aiũt omnia effici a Deo ex necessitate naturæ.

6. Deus potest ex nihilo aliquid creare, ergo Deus non agit ex necessitate naturæ: sed quod potest creari ex nihilo, est indefinitum atque indeterminatum, ꝓpterea quod ipsum nihil est indefinitum atque indeterminatum, quare quod produceretur a Deo ex nihilo esset indefinitum atque indeterminatum, quod falsũ est, si tamen falsum appellari conuenit, quod est impossibile. Minor syllogismi confirmata est in quinto libro huius operis, ubi de creatione disputantes, docuimus Deum habere uim, & potestatem creandi res ex nihilo.

Septima & ultima ratio, qua idẽ probari põt, fit hæc. Deus ẽ infinitę virtutis, ergo non agit ex necessitate naturæ: patet cõsequentia, quoniam cum agens ex necessitate naturæ, agat quantum põt agere, si Deus habens infinitã uim ad agẽdum, ageret ex necessitate, infinitè ageret, & infinita produceret, quod tamen falsum est. Et si est agens infinitũ, fine dubio multò plura potuisset facere, quàm adhuc fecit, & multo plura posset nũc facere, quàm facit: si idẽ quoq; est agẽs ex necessitate, ergo necessariò plura fecisset quàm fecit, & faceret plura quã facit. Quinimo, apud me implicat cõtradictionem, esse agens ex necessitate naturæ, & esse agẽs infinitæ uirtutis: deberet enim ab illo produci quantum potest produci, hoc ẽ effectus infinitus respõdens potẽtiæ eius infinitæ. Vel igitur, nihil à tali agente produceretur, uel produceretur actu infinitum, vel certè nihil definitũ, atq; determinatũ assignari posset, qđ uere diceretur ab eo produci, nam quacunque re finita producta, posset produci maior ab illo agẽte infinito, quinetiam fuisset maior necessario producta ab eo, cũ sit agens ex necessitate, & agat secũdum vltimum suæ potentiæ.

A Antecedẽs superioris argumentationis, hoc est, Deum esse infinitæ uirtutis, probatur tripliciter; primò, quia Deus põt ex nihilo creare (ut alio locò ostẽsũ est) & uerè creat animas rõnales & creauit Intelligentias, atque cælos; ad creandum autẽ, siue de nouo, siue ab æterno, infinita opus est uirtute. Tum, q̃a Deus conseruat omnia, eiusdem autem uirtutis ẽ creare res, & creatas conseruare, cũ conseruatio nihil aliud sit, quàm continuata quodammodo quædam creatio. Deinde, quia si Deus hẽt uirtutem finitã, quæro, quis eam ipsi finiuit, ac determinauit? non ipse sibi; sicut.n. nihil à se producitur, ita nihil a se definiri, & determinari potest, cum hoc ipsum finite ac determinare, præsupponat naturam eẽ, ac uirtutẽ rei. Nec alius præfiniuit Deo uim agendi; Deus enim est primum ens, a nullo alio dependens. Præterea, quicquid finitur, aut finitur intrinsece ratione principiorum essentialium, quę sunt materia & forma, uel intrinsecè ab agente; priori modo finiũtur substantiæ cõpositæ; posteriori modo substantiæ simplices; ut Intelligẽtiæ. Deus neutro modo finiri põt, cum sit & summe simplex, & primum omnium efficiens, ergo Deus habet uirtutem infinitam. Dices; Deum habere virtutem finitam, quia ratio, & natura entis non admittit infinitatẽ. Sed istud ineruditè dicitur, cũ istud ipsum sit in quæstione, an ĩ natura entis possit esse infinitas uirtutis; nos enim id asserimus, & meritò asserimus; qui contra sẽtit, probet sentẽtiam suam, nostrasq́ue rationes refellat. Deinde, esto, rationem entis nõ admittere infinitatem uirtutis; certe finitas uirtutis quantacunque illa sit, non repugnat rationi entis, quod autem nõ repugnat rationi entis, non est denegãdum Deo, & si hoc ei demitur, siue causa demĩ. Si igitur Deus hẽt uirtutem finitam. u. g. ut decẽ, quæro, cur nõ habeat, ut uiginti, ut triginta, ut cẽtum, & sic deinceps in infinitum; nam si solùm infinitas uirtutis ei repugnat, quãtacunque finitas, poterit ei cõuenire, cum autem quod est citra infinitum, sit indefinite finitum, & indeterminate determinatum, & in ęternis idẽ sit eẽ, & posse, hinc necessario cõsequẽs esset,

Probatur multis argumentis, Deum esse infinitæ uirtutis.

esset, virtutem Dei esse indefinitam atq; indeterminatam, quod est absurdum; nã actui, præsertim primo & purissimo, qualis est Deus, repugnat esse indefinitum atq; indeterminatum, quippe cum hæc indeterminatio ex radice potẽtialitatis proficiscatur. Verum, hæc satis sint ad probandum quod proposueramus, nimirum Deum non agere ex necessitate naturæ.

Sententia veterũ Peripateticorũ de libertate vel necessitate Dei ĩ agendo.

Neque uerò me quisquam urgeat ac premat, obijciens mihi, id quod Cõmentator scribit in Opere, quod inscribitur Destructio destructionum, disputatione 3. in solutione primæ & secundæ dubitationis; & disputatione 11. i solutione primæ dubitationis. quibus locis affirmat, Deum apud Peripateticos, neque agere ex necessitate naturæ, neque ex electione, sed eminentiori quodam alio modo mortalibus incognito, & ipsi soli noto. Theologi etiam aiunt Deum non agere ad extra contingenter, cũ hoc sonet mutabilitatem, sed libere. Nos enim de uocabulis, & modo loquendi non contendimus. illud tantum docere, ac persuadere uolumus, creaturas non ita effici a Deo, vt non potuerint non effici ab eo: neque ita necesse fuisse mundum condi a Deo, ut impossibile fuerit eum non fuisse conditum: hoc quo modo appelletur, quib' uerbis explicetur uel a Philosophis, uel a Theologis, neque nos curamus, nec sane, uel ad cõtemplationem ueritatis vel ad rei à nobis propositæ demonstrationem, multum refert.

Nota sententiam hanc Alexandri. & Simplicij.

Sed uolo hic adscribere pulcherrimũ quendam locum Simplicij, qui clarissimis uerbis expressam cõtinet sententiam eius, & Alexandri Aphrodisæi de libertate, & necessitate Dei in agendo. Cum enim Arist. 6. Phy. tex. 15. dixisset omne, quod mouetur posse moueri tardius & uelocius, & dubitari posset de cælo, qđ neque tardius, neque uelocius moueri potest, qnàm mouetur, id quod ipsemet Arist. demonstrat 2. de Cælo tex. 35. Simplicius in expositione illius textus deci miquinti, qui est in 6. lib. Physi. tractans hanc dubitationem ita scribit. [Pulchre autem dubitat Alexander, quomodo in corpore quod fertur motu circulari, qđ quidem mouetur æquabiliter, uerum sit moueri celerius & tardius. Et primum quidẽ infirmè soluit, ut existimo, dicens nõ dixisse Aristotelem idem moueri celerius, & tardius, sed posse moueri: quod dicit inesse etiam ei corpori quod fertur motu circulari, propterea quod a se motu proprio moueatur, & non ulla adductum necessitate, nec prohibeatur ab aliquo quominus aliter quoq; moueatur. nã nec boni bona faciunt adducti necessitate, et si ea semper faciant, sed est in eorum potestate facere ea, quæ sunt cõtraria. Oportebat autẽ, ut existimo mente reputare, primùm quidem, quod boni dicũtur habere ptãtem cõtrarij, quia etiam aliquando ex eo operantur: cælestia autem, & quæ sunt æterna, quomodo habuerint potestatem quæ nunquam exit in actum? Deinde, quòd duplex est est necessitas, una quidem diuinior, ex qua necesse est, ut Deus sit bonus, & ut quæ pollui non possunt animæ, nunquã malæ fiant; Violenta autem altera, per quam cogũtur etiam improbi a legibus non peccare. Atque etiam potestas similiter est duplex: una quidem perfecta, altera uerò imperfecta, & magis potestate. Cælestia ergo & necessitatem habent diuiniorem, ut semper simpliciter, & eodem modo moueantur; & uoluntatem in bono definitam, & perfectissimã, & a potestate dubia planè mundam, non enim diuinæ animæ bonum habent similiter ac humanæ. Sed hæ quidem finitum, & quod aliquando mutatur in contrarium; illæ uero bonum infinitæ potestatis, & quod in eo quod est idem, est semper collocatum.] Ex his Simplicij uerbis liquido cernimus, Simplicium idem propemodum sensisse de necessitate Dei in agendo, quod Auerroes scriptum reliquit ijs locis, quæ paulo superius citauimus: Alexandrum autem uideri tribuere Deo libertatem quãdam non dissimilem eius quã Theologi ei assignãt. Veteres sanè Peripatetici aiunt Deum libere agere, quoniã agit cognoscendo, & uolendo quod agit; non agere autẽ libere, sicut nos, qui agimus ex electione & consultatione, & possumus agere indifferenter utrumuis contrariorum,

A trariorum, siue quod est melius, siue quod est minus bonum: Dei autem voluntatem affirmant necessario determinatam esse ad alterum tantummodo oppositorum, quod est melius. Negant itē Deum agere ex necessitate naturæ, quia non est sicut agens naturale, quod est determinatum ad vnum tantummodo effectum particularem; & quia non agit vllius coactionis, aut uiolentiæ necessitate adductus. Eundem tamen docent agere ex necessitate naturæ, ea ratione ut non agit libere & contingenter sicut nos; & quia voluntas eius est necessario determinata ad unum oppositorū; semper enim & necessario agit alterum oppositorum quod est melius; & quia sic agit, vt non possit non agere; quia caussare & agere est perfectio, qua putant Deū carere nō posse; alioquin posset eē agēs non actu sed potentia, in Deo autem & intelligentijs, nullam huiusmodi potentię admixtionem esse, probat Arist. libr. 12. Metaph. te. 30. Denique, talem isti videntur in Deo ponere necessitatem agēdi ad extra (vt uocant) hoc est erga creaturas; qualem Theologi attribuūt Deo in operationibus ab intra, hoc est in productionibus Diuinarum Personarum. Verùm hæc, quæ de libertate & necessitate Dei in agendo secundum Peripateticos, breuiter diximus, ea latius tractantur ab Auerroe, & Simplicio locis supra memoratis, præsertim autem in Commentarijs eorum super librum octauū Physicorum, & a Proclo in libro suo de Æternitate mundi; quæ nos in hoc libro, suo quodque loco, diligenter explicabimus. Sed tempus est, ut ad certamen disputationis descendentes, manus cum aduersarijs conseramus. & primo quidem loco ponemus argumenta Arist. tum Procli, deinde Auerrois, postremo quorūdam aliorum Philosophorum.

Exponuntur & refelluntur argumenta duodecim, quibus Aristoteles utitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex variis locis eius deprompta.

CAP. II.

Primum argumentum, sumptum est ex 1. libr. Physicor. tex. 82. Materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis; alioqui enim cum necessarium sit aliquod subiectum omni generationi prexistere, & omni corruptioni superesse, aut daretur alia materia prior, quàm prima, aut eadem, quæ prima est, antequam generaretur existeret, & post interitum superstes esset; oportet igitur materiam primam æternam esse. Non potest autem sine forma materia unquā existere; quare procreatio formarum sempiterna est. Ex quo fit, ut motum, & mundum sempiternum esse necesse sit.

Secundum argumentū, ex lib. 8 Phys. te. 4. Ipsum mobile, prius est motu, cuius ē subiectum. Quare si aliquando motus cœpit eē, subiectum illius primi motus, quod ipso motu prius esse diximus, aut generatum fuit, aut sempiternum; sed cum generatio sine motu fieri nequeat, alius motus prior præcessisset primum motum; sin autem mobile sempiternum fuit, motu tamen carens, credendum profectò est, aliquod impedimētū fuisse, uel in ipso mobili, vel in mouēte, propter quod in tota illa ęternitate, motus esse non potuerit, illo autem sublato, deinde motus eē cæperit; at talis impedimenti remotio, sine motu fieri non potuit: quare ante primum motum fuisset motus, quod est absurdum. Nunquā igitur motus cępit esse.

Tertium argumentum, ex eodem libro te. 10. Tempus sempiternum est. nā si cæpit eē, uerum erit dicere, aliquando tempus non fuisse, & non esse temporis prius fuisse, quàm eē illius, at prius, & aliquando, sunt differentiæ ipsius temporis,

ris,ergo ante generationem tpis, fuisset A tempus. Quod si tempus sempiternum esse necessarium est, motum item oportet æternum esse. Vt enim in 3. Physic. ostensum fuit,tempus,uel est motus,uel non est sine motu.

Quartũ argumẽtum, ex eodem libro tex.11. Absque ipso, nunc, nullum tempus esse potest: omne autem nunc,cum sit præsens, est intermedium, nempe finis præteriti, & principium futuri,nullum igitur tempus, aut esse aut cogitari potest, ante quod aliud tempus non fuerit, & post quod aliud tempus futurum B nõ sit;ob quam etiam caussam, motum, sine quo tempus esse nequit, principio & fine carere necesse est.

Quintum argumentum, ex eodem libro tex.15. Nihil inordinatum est eorũ, quæ secũdum naturam fiunt. Natura.n. caussa est ordinis in omnibus,ordo autẽ omnis in quadam proportione cõsistit: infinito autem quasi tempore Deũ quieuisse,postea uero aliquãdo mundum fecisse, huius autem nullã esse differentiã quare nunc potius,quàm prius,neq; rur C sus aliquem ordinem habere,nõ amplius naturæ est opus. Nam quod secundum naturam fit,simpliciter ac semper ita fit, vt ignem naturaliter ferri sursum: aut si aliqñ non ita fit, subest naturalis caussa & probabilis ratio põt reddi, cur nõ ita fiat,ut in monstris euenit.Non igit̃ Deus ab aliquo initio mundum condidit.

Sextum argumentũ, ex eodem libro tex.53.& ex lib.2.de Gener.text.56.Idẽ manẽs idem,sp est natum facere idẽ: cũ igitur Deus semper idẽ sit,& immutabilis,ac semper eodem mõ permanẽs, uel D semper mundum fecit,& faciet,uel nunquã fecit:nec unquam faciet; aliquando enim non facere, & aliquando facere,uarietatem quãdã arguit in opifice in esse.

Septimum argumentum, ex eodem libro tex.76.Motus circularis, nõ habet actu terminos, a quorum altero dicatur incipere,ad alterum uero terminari;sed semper est in principio, medio & fine, uel potius nunquam est in principio,medio,& fine;ex quo fit,ut motum circularem principio, & fine carere necesse sit.

Octauum argũ, ex 1. de Cęlo tex.20. Cęlum est ingenerabile, & incorruptibile;nam quicquid gignitur,ex contrario, & subiecto gigni oportet,contrariorum autem corporum contrarii sunt motus; porro motui circulari nullus alius motus contrarius esse põt;quo fit,ut cęlum cõtrario careat,ac proinde ortus & interitus expers sit. Nõ igit̃ mũdus eẽ cępit.

Nonum argumentum,ex eodem lib. tex.22 Oẽs gentes faciunt cælũ locũ,sedem,atque domicilium Deorum; quòd si locus congruens esse debet iis quæ in ipso sunt, oportet cælum sempiternum esse,quemadmodũ Dii æterni sunt.Præterea,ex omni tẽporum memoria,quod quidem monumentis proditum sit,nulla unquã aut in uniuerso ipso cælo; aut in aliqua parte ei' facta mutatio dr̃,quæ ipsum corruptioni subiectum esse significet. Quinetiam ipsum nomen cęli ab antiquis impositum, hoc quod diximus non obscure indicat;æthera enim nominare uoluerunt,quòd ipsum æterno,atque irrequieto ambitu circũagi uiderẽt.

Decimum argũ, ex 12.li.Met.tex.30. Opifex Mundi eiusmodi est, ut substãtia eius sit actus omni carens potentia; at si non sp operaretur,sed aliquãdo quidem ageret, aliqñ autem ab actione uacaret, interdum esset opifex potentia, interdũ actu, quare non esset oĩno expers potentiæ. Ab æterno igitur Mundũ condidit.

Vndecimum argumentum ex eodem libro tex.48.Optima,ac perfectissima dispositio Intelligẽtiarum,est mouere orbes,& quæ sub ipsis sunt; sic enim suam bonitatem, & perfectionem aliis rebus communicant, quod ẽ maxime propriũ boni, & perfecti: hac etiam ratione euadunt caussæ aliarum omnium rerum in genere caussæ efficientis, & finis, Quare si mundus non est ęternus, Intelligentiæ ab æternitate ociosæ, ac imperfectæ fuissent.

Duodecimum argumentũ, ex 8.libro Phys. text.48.& 56.Deus & natura semper faciunt ex possibilibus, quod melius est;melius autem est mundũ esse,ac semper esse,quàm nõ semper esse;est autem hoc possibile,q enim de nouo factus est,

potuit ante fieri, & ab æterno fieri; nisi forte potentia Dei uarietur suscipiens magis & minus. Porro, sicut melius est esse, quam non esse, ita melius proculdubio est semper esse, quàm nõ semper esse; mundum igitur semper fuisse, & semper fore melius est, quàm non semper fuisse: Ergo Deus ab æterno mundum fecit.

Respondetur ad argumenta Aristotelis.

CAP. III.

IN Prima, secunda, & octaua ratione, ponitur ac sumitur, quasi certum & indubitatum, creationem esse omnino impossibilem, hoc est nullam rem ex nihilo fieri posse; omnemque productionẽ cuiuslibet rei, vel esse motum, vel cũ motu necessario coniunctam: quod fundamẽtum, quam sit uitiosum & fragile, perspicuũ est ex ijs quæ docuimus quinto libro huius operis, vbi de creatione disseruimus & multis argumẽtis probauimus, creationem nõ esse impossibilẽ; quare supradictas tres rationes Aristotelis, quæ tali fundamento nituntur atq; fulciuntur, infirmas esse necesse est. Nã & primam materiã, & primum mobile & omnes cælos de nouo productos esse dicimus, non per motum physicũ & ex aliquo subiecto, vt Aristoteles argumentatur, sed per creationem ex nihilo. Ad 3. Illa vocabula (prius) & (aliquando) hic non designant vllas differentias tẽporis veri & realis; sed vel imaginarii uel tantum significant motum non semper fuisse: nõ secus ac illa (extra) vel (supra) mundũ nihil esse, quo modo loquẽdi vtitur Arist. 1. lib. de Cælo tex. 99. nõ significãt differentias loci, cum extra & supra primum cœlum nulla sit differentia veri loci. Ad 4. Eiusdem sententiæ est, negare motum & tempus æternum esse, ac omne nunc esse mediũ inter præteritum & futurum: qui enim diceret aliquam lineam, cuius extrema nõ cernuntur, finitam esse, negaret vtiq; omne pũctum illius lineæ mediũ esse, idest principium & finem lineæ. Quare sumitur

A in argumento, id quod est in quæstione. Ad 5. Ratio concluderet, si Deus ex necessitate mundum fecisset; oporteret. n. aut mũdum æternũ esse, sicut est Deus, vel Deum nõ semper fuisse idoneum ad efficiendum mundum: cum autem nulla necessitate adductus Deus, sed libere quę extra ipsum sunt producat, quemadmodum in iis quæ fiũt a libero arbitrio non eadem ratio quærenda est, atque in rebus naturalibus quæ fiunt ex necessitate quadam naturæ, atque eodem ferè modo: sic etiam in Dei operibus non est idem requirendum, quod in alijs rebus;

B nec ea sunt exigenda ad normam agentium naturalium, nec ad leges naturæ astringẽda. Neque vero si uoluntatis Diuinæ nulla ratio certa, & manifesta assignari potest, cur tunc & nõ ante fecerit, ideo quod dicimus negãdum est, quam enim multa sunt, quæ nõ propterea negamus, quod eorum causæ nos lateant? Ad 6. Ab agente per intellectum cuiusmodi est Deus, prodit effectus, non secũdum esse illius, alioquin omnia haberẽt esse Diuinum, nec posset distinctio rerũ corporearum, & incorporearum ab ipso.

C immediate proficisci: sed tantũ secundũ præscriptionem atque definitionem intellectus, & determinationem volũtatis: Dei: unde licet Deus æternus sit, tamen quoniam ab æterno uoluit mundum facere nõ quidem æternum, sed nouum, ideo nõ æternus, sed nouus extitit. Fuit igitur in Deo æterna uoluntas, ut esset mũdus nouus. Quare, nec in esse, nec in intellectu, nec in uoluntate artificis, ob nouam molitionem mundi, mutatio ulla contigit. Ad 7. Principium & finis motus circularis non penes mobile tantum

D attendi debet, alioquin nullius corporis rotundi motus, ut pilæ uel globi, aut initium, aut finẽ habere posset; sed penes motorem, qui ab æterno decreuerat ut, aliquando motus cæli inciperet. ut aũt motus circularis cum cælo productus a Deo: uel effectus est ab intelligẽtia, quæ cum primum orbis cælestis est a Deo cõditus, uim suam ad eum mouendum applicuit. Ergo licet motus circularis non habeat ex parte circuli tertium aliquod initium unde incæperit, habet tamẽ ex parte mouentis intelligentię (pendet autem

autem ex monēte duratio motus) quæ non semper mouit, sed ab aliquo principio cępit mouere. Ad 9 Vt uerum sit, cęlum ab omnibus putari locū Dei, non tamen ex eo efficitur, ut sempiternum sit, quemadmodū Aristoteli placuit: nō enim cælum sedes, ac domicilīū Dei esse dicitur, quasi Deus illo indigeat ad conseruationem, uel ad habitationem; sed quia in eo supra cæteras res creatas uim, magnificentiam, atque gloriam suā clarissime ostendit. Vide .n. quam multos ipse ex antiquis philosophis commemoret, & in 2. tex. libri 8. Phy. & ī ultima parte primi lib. de Cælo, qui lōge aliter senserunt, quàm Arist. nō facientes mūdum æternum sicut ipse facit. Quod autē, nec in cęlo, nec in aliqua partes eius ulla unquam mutatio uisa fuerit, id qui dem arguit cælum esse incorruptibile, & ingenerabile motu physico, non autem non esse productum a Deo per creationem. Ad 10. Esse opificem, uel creatorem, est respectus quidam Dei ad creaturas, in creaturis quidem realiter existens, in Deo autem non nisi secundum rationē, & terminariuē. Quare, aliquid de nouo facere, nullam nouitatem, aut uarietatem ponit in Creatore, sed tātū in creaturis; ideo enim dicitur de nouo creator, quia aliquid de nouo creat ab ipso, propter nouitatem creaturæ, non ipsius creatoris. sed hoc infra exponetur accuratius. Ad 11. Otiosum, & imperfectum est, quod non obtinet finem suū, aut caret dispositione necessaria ad consequendam perfectionem suam. Dei autem, qui per se & absolute est beatus, ac sibi sufficiēs, finem aut perfectam aliquā dispositionē ponere ī relatione aliqua ad creaturas, quarum ipse est auctor, absurdum est. Sicut igitur Deus ex se habet esse, & non in ordine uel ex relatione ad creaturas: ita ex se habet omnem suam perfectionem. Itaq;, licèt nulla esset res creata, nihilo minus tamē Deus, æquè atque nunc est, beatus & perfectus esset. Ad 12. Non potest mundus æternus esse, aut certe melius est eum non fuisse ęternum non quidem, quia opifex non fuerit semper æquè potens, & idoneus ad efficiendum mundum; sed quia uel repugnat creaturæ, ut Creatori suo

A coæterna sit; uel quia posita æternitate mundi, permulta uidētur inde absurda sequi, ut infra mōstrabimus, uel quia cū mundus ad demonstrādam Dei gloriam conditus sit (omnia enim, ut est in sacris literis, propter semetipsum operatus est Dominus) eius infinita potentia, libertas uoluntatis, prouidentia omnium rerum, denique perfecta independentia a rebus creatis, clarius elucet in noua effectione mundi, quam in eius æternitate.

Verum de argumētis Aristotelis, hęc sint dicta; deinceps ad expositionem & confutationem eorum argumentorum

B quibus æternitatem mundi Proclus pugnaciter præfractèque defendit, ueniamus. Hæc autem argumenta, ex eo opere quod Philoponus eadē de re contra Proclum scripsit (nam Procli pro æternitate mundi scripta, interciderunt) depromemus. Et quæ Philoponus refellēs Proclū, cognitu digna prodidit, ea nos in hanc nostrā disputationem, suo quodque loco, inseremus.

Viginti argumenta Procli pro æternitate mundi, & solutiones eorum.

C

CAP. IIII.

PRIMVM ARGVMENtum Procli.

SI *mundus ortum habet, cur non ante factus fuit, quam nos asserimus esse conditum? præsertim cū Deo*

D *tribuamus infinitam facultatem, & affirmemus mundum multo ante potuisse condi.*

RESPONSVM AD PRImum Procli argumentum.

SIcut, quia infinitū, aut in magnitudine, aut in numero, actu in natura cōstare non potest, ut plurimis, firmissimisq; rationibus demonstrauit

Arist. tum in 3. lib. Phy. tum in 1. lib. de Cælo, sed necesse est rerum omnium & molem, & numerum finitum esse: ridiculum est quærere, cur non plura, & maiora in mundo procreata sint a Deo; quandoquidem sine dubio poterat id facere, etenim cum illa quantacunque, & quotcunque forent, oporteret esse finita, semper eadem maneret dubitatio, cur non plura, & maiora facta fuissent: Eadē ratione dicendum est de mūdo; cum enim res mundi, sicuti nec magnitudine, atq; numero, sic nec duratione infinitæ creari potuerint (ut mox docebimus) sed necesse est omnia aliquādo primum cæpisse, ridiculum est quærere, cur non ante mundus factus fuerit, semper. n. eadem hæreret quæstio. Adde quod tunc, & nō ante factum esse mundum, pēdet ex uoluntate sola opificis, cui tunc libuit facere, & nō antea: ea enim agentia, quæ uoluntariè, ac liberè operantur, plerunque ita agunt, tantum quia sic uolunt, ut pictor pingit nunc & non post, tantum, & non plus, interdum non aliam ob caussam, nisi quia ita uult. Quocirca ī his uerum est illud, quod uulgo iactari solet, sit pro rōne uoluntas. Et licèt Deus nihil agat sine summa rōne, mundumque tunc, & nō ante uel post factum esse, nō casu acciderit, rationem tamē huius rei quærere, ac perscrutari uelle, stultū est, cum plurimarum rerum, etiam uilissimarum, quas ante oculos habemus & sēsibus usurpamus, caussas penitus ignoremus. Satis igitur sit, Mundum uel non potuisse, uel nō decuisse fieri ab æterno; cur autem non ante, aut post sit factus, quàm est factus, cum id ex libera Dei uoluntate pendeat, & occulto nobis eius cōsilio, præstat pie ignorare, quàm curiosè ac superbe perscrutari.

SECVNDVM ARGVMENtum Procli.

D*E natura boni est, seipsum cum alijs communicare, suamque bonitatem aliis rebus, quantum fieri potest, impertiri, & id maximè conuenit summo bono, qui Deus est. At si* A *mundus non sit ab æterno, per æternū (ut ita dicam) tempus Deus nihil egit, & suam bonitatem non communicauit. Quæro, aut potuit ab æterno mundum creare, aut non; si potuit, aut uoluit etiā, quare fecit: quid enim ei obstare potuit? si noluit, ergo non est summe bonus, & inuidia tāgitur: id quod impiū est cogitare, ne dum loqui, aut sentire. Sin autem uoluit, sed non potuit, ergo est finita ui, & circunscripta* B *facultate præditus, & inæquabilis, & non simplicissimus, quando in eo non est eadem, ac par uoluntas & uirtus, atque potentia.*

AD SECVNDVM ARGVmentum Procli.

CVM dicimus mundum ab æterno non fuisse factū; nec de bonitate, nec de potētia opificis quicquam detrahimus: sed asserimus æternitatem C aduersari, ac repugnare conditioni eius qđ fit. Si enim mundus a Deo factus est, ab eo suum esse, ac durationem accepit; at si coæternus ipsi fuit, non potuit accipere. Nam quod semper est, quomodo ad ipsum esse produci potest? omnis. n. productio aliquid nouum necessario significat, loquor de productione creaturæ, quæ fit ad extra. Præterea, si mundus superatur ab opifice in essentia, in uiribus, in actione atque perfectione, superabitur etiam in esse, ac duratione; quare mundus erit posterior ipso, & non coæternus ei. Nullam enim, neque naturæ, D neque artis procreationē cernimus, in qua caussa non antecedat effectum. Præterea, si mundus est ab æterno, sequētur hæc absurda; infinitum esse transactum, erunt enim usque ad hunc diem infiniti anni transacti: & dari maius infinito, nā numerus annorum transactus infinitus, augetur per additionem annorum, qui sequuntur: & multiplicari infinita, nā si species cum mundo sunt æternæ, secundum unamquamque speciem erūt transacta infinita induidua, imo erunt præterita

Cur Deus non fecerit mundū ab æterno.

teritat infinities infinita, nam usque huc præterierunt infinitæ horæ, & infinitæ dies, similiter hebdomadę, menses, anni, lustra, sæcula, & alia huiusmodi infinita. Infinitum autem, neque a finito, neque ab infinito pertransiri posse demonstrat Aristoteles 6. lib. Physic. Præterea essent actu infinitæ animæ rationales; siquidē illæ sunt immortales, & in unoquoque homine una: Nec ualet dicere, infinitū in actu non repugnare iis, quæ materia, situque carent. Nam Arist. in 3. Physi. 41. de omni numero uniuersè loquens asserit eum infinitum esse nullo modo posse. Neque etiam ualet dicere, Mundum secundum partes æternas, ut Angelos, & orbes cælestes ab æterno existere potuisse, non autem secundum partes corruptibiles, & quæ per successionem multiplicātur; hoc enim est dicere, Mūdum non nisi imperfectum, ac mutilum extitere potuisse. Neque rationi consentaneum est dicere, entia nobiliora, & perfectiora ab æterno fieri potuisse, ignobiliora uero, atque imperfectiora non potuisse; si enim, quod maius est potuit fieri, ergo etiam, quod minus est; & si corpora cęlestia fuissent ab æterno, æterno tpe fuissent priuata suo motu naturali; quorsum enim ab æterno mouerētur, si nihil potuit ab æterno per motum produci? & sic ab æterno Intelligentiæ motrices fuissent otiosæ, & sanè hoc non dicitur conuenienter congruenterque sententiæ Aristotelis, qui & motum cæli, & species omnes, & generationem æternam esse pluribus in locis manifeste asserit. Præterea, hinc necessariò fieret, ut infinitum, qua infinitum est, cognitum esset. Intelligētiæ enim, cum æternæ fuerint, infinitum, quod iam transactum est, cognoscerent: nam si cognitionem horum inferiorū ipsis adimēt, attamen conuersionem cęlestis globi, quam quęque cōgit necessario cognoscit: cōuersiones autem eiuscemodi quemadmodum & dies innumerabiles iam extiterūt. Quocirca infinitum percipitur ab ipsis. Nisi quis (quod tamen absurdissimum est) fingeret obliuionem præteritarum rerum in eas cadere; quod si infinita cognoscunt, unaquæq; erit infinitæ uirtutis, ac essentiæ; nam plura simul perfectè cognoscere, est maioris perfectionis, ergo simul infinita, erit perfectionis infinitæ: erūt igitē non unū infinitū actu, uerum complura.

Si quis autem putet, Mundū, & si non est æternus, potuisse tamen fieri ab æterno, posset aliter ad hoc argumentum ita respondere. Licèt Deus potuerit creare mundum æternum, id tamen facere noluisse, quoniam ita melius erat; uel quia ex noua molitione mundi, manifestius, certiusque cognoscitur profectio, & gloria Dei (cuius causa mundus est conditus) quàm ex æternitate eius: uel alias ob caussas, quę nos mortales humanæ inscitiæ caligine circumfusos, ceu alia pleraque, latent.

TERTIVM ARGVMENTUM Procli.

ALiqui effectus sunt simul cū suis caussis efficientibus, neque priores, neque posteriores ipsis: exempli gratia, corpora opaca, quæ sunt in lumine, sunt simul cum ea umbra, cuius caussa sunt: Sol etiam efficit lumen, cum quo tamen simul est, neque antecedens ipsum neque subsequens. Ergo mundus, etsi a Deo sit conditus, nihilominus tamen potest esse coæternus ei. Neque pugnant hæc inter se, vt effectus sit tempore simul cum sua caussa efficiente.

Aliqui... effectus sunt simul cum suis caussis efficie...

AD TERTIVM ARGVMENTUM Procli.

EXemplum umbrę, uitiosum ē duabus de caussis; primum quidē, quoniam umbra non est per se res aliqua, sed tantum mera negatio, seu priuatio luminis; at Mundus est res quædam habens consistentiam. Sed dicet quispiam, umbram non esse meram negationem luminis; alioquin esset tenebræ, atqui in umbra colores cernimus, qui sine lumine uideri nequeunt; est itaque umbra lumen quoddam imperfectum. Verùm

Quid sit umbra an ens positiuū an tantūmodo priuatiuum.

rùm hoc soluitur ad hunc modum. Vmbra lumen quidem habet, at non a corpore euius est, sed ab illuminante; quod tamen lumen illud sit imperfectum & maiori perfectione carens (id quod priuationem quandam esse constat) caussa est ipsum corpus opacum, impedit enim obstatque, ne illa pars aeris possit perfectè illustrari a sole. Rectè igitur in principio dictum fuit, umbram, quatenus efficitur a corpore opaco, solum esse priuationem luminis: nã umbra ut est lumen, est ab illuminãte; ut est subobscurum & imperfectum lumen, est ex corpore opaco. Deinde, alio quoque uitio exẽplum umbræ laborat; neque enim omnino uerum est, corpus quod est in lumine, umbram necessario emittere. Nam si sol in eo puncto sit, quod corpori respondet ad uerticem, quemadmodum apud eos accideret soler, qui incolũt loca subiecta æquatori, uel quæ usq; ad tropicos extẽduntur, palam est sine vmbra esse ibi corpora subiecta, ea certè, quæ cũ terra ita continuata sunt, vt nihil aeris interiectũ sit. Vmbra igitur, tum quòd nihil est, tũ quia non necessario producitur a corpore quod est in lumine, non põt esse imago, & exemplum idoneum eius, quod in præsentia inquirimus.

Pulchra cõsideratio luminis solaris.

Alterũ exemplum, nihilo plus ualet ad propositum concludendum, quàm prius. Etenim lumẽ solis ẽ duplex: Vnũ, quod in ipsius Solis globo hæret, quod Solis, ut astrum quoddam est, essentiam proculdubio constituit, ab eo enim Sol obtinet, & ut sit Sol, & ut Sol nominetur: quocirca effectus eius esse nullo modo potest. Mundus igitur, q effectus a Deo esse, & ad naturam eius nulla rõne pertinere ponitur, nõ rectè comparatur cum tali lumine. Alterum lumen est, quod a Sole diffunditur per aera, ipsum collustrans; hoc autem subinde gigni, atque interire, constat ex eo, quod ipsum excipiunt tenebræ, & Sole nubibus obducto, interciditur. tale autem lumen depẽdet a Sole, habens esse suum in fieri; perinde atque motus, & tempus. Vnde cum primum corpus quod illuminat disiũgitur, statim, quod erat in aere lumen, ita deficit, ut amplius nõ sit. Existimamus igitur semper in aere nouum lumen gigni. Nã

A non aliter per continuationem quandã a corpore lucido, lumen in aera defluit, quàm aqua de fonte scaturire solet: uel certè moto Sole nõ idem lumen manet in aere, sed aliud atq; aliud gignitur; nõ enim lumen est corpus quod moto Sole ipsum quoque ex uno loco in alium locum, secundũ Solis motũ moueri queat, sed est accidens in subiecto sic inhærẽs, ex eoque sic pendẽs, ut sine interitu sui ab eo non possit abiungi. Neque uero lumen, quod est in aere tantummodo interit; uerumetiam illud, quod cœlestibus globis impertitur a Sole. Cui rei fidem

B faciunt eclipses lunæ, cuius lumen in defectionibus quidem, totũ confertim deficit, sensim autem in reliquo toto tempore. Cætera autem astra idem lumen perpetuo retinere uidẽtur, propterea quod ob continuationem orbium nihil incurrere potest quod ea obscurare queat. Tale autem lumen obnoxium esse interitui, etiam ipse Proclus affirmat in eo libro, quem scripsit de lumine. quare lumen quod est a Sole profectum, nõ erit simul perpetuo cum ipso sole. Nõ igitur refert similitudinem Mũdi, qui ponitur

C unà esse ab æternitate cum ipso opifice. Ex hisce igitur quæ diximus, pspicuum factum est, neutrum Procli exemplum ad ostendendum Mundum coæternum opifici esse potuisse, accommodatũ esse.

Posset etiam argumẽto Procli aliter occurri. Etenim si ponantur umbra & lumen esse suis caussis efficientibus coęterna, nihil uidet̃ sequi manifestè absurdũ & impossibile. At opinioni q̃ ponit mundum Deo coæternum, necessario & apertè consequentia sunt quamplurima grauissimaque incommoda, quæ supra in

D confutatione secundi argumenti indicata sunt, & infra subtilius exponentur. Qui autem opinantur Mundum potuisse fieri ab æterno, responderent; Proclũ quidẽ suo illo argumento probare Mundum potuisse fieri coæternum Deo, qđ ipsi nõ negant: non tamen fuisse factum æternum; id quod nũc in quæstione uersatur.

QVAR-

QVARTVM ARGVMENtum Procli.

Idea Mundi est æterna.

EST æterna Idea Mundi, ad quam Deus respiciens, Mundum fabricatus est; Ideæ aũt essentia in eo cõsistit, q̃ est, exẽplar esse alterius, quod est imago eius. Exemplar autem & imago cum sint ex numero eorum quæ cum alio conferuntur, simul sunt, neq; vnũ sine altero constare põt. Ex his necessario cõsequens est, vt quandoquidẽ Idea & exemplar Mundi ęternũ est, Mundus itidẽ, qui est imago eius, sit ęternus. Aliàs necessarium est, aut exemplar non esse æternum, si imago eius non sit; aut esse exẽplar sine imagine; aut Mũdi exemplar nullum esse; quorum omnium nihil est quod cum ueritate, ac recta ratione non pugnet.

AD QVARTVM ARGVmentum Procli.

An ex æternitate Ideę Mundi recte concludatur æternitas Mundi.

PRima Hypothesis, esse Ideas omniũ rerũ, quales Plato ponebat, Platonis quidem illa est sententia; Verũ difficilis creditu, & ab Arist. plurimis locis acerrime oppugnata, & pene labefactata. Cæterum disputationis gratia, concedamus eã Proclo. Altera tamen, quã ei subiungit, est manifeste falsa: nempe, quòd essentia Ideæ sit referri ad aliud, hoc est esse exemplar alterius. Etenim, aut Idea Mundi est substãtia, aut nõ est; & sane Plato Ideas substãtias primas & nobilissimas esse censet; & cum Mundũ animal quoddã perfectũ, & substantiam eodem statu permanentẽ appellet, multo magis ipsum eius Archetypũ substantiam esse oportet. Si Idea Mundi substãtia est, essentia eius non consistet in relatione ad aliud, est enim substãtia ens absolutum, nullius uel subiecti uel termini adminiculo, ut cõsistat, indigẽs. Ea uero quæ referuntur ad aliud, accidentia sunt, & non per se cohærent, sed fundantur in alio, & opponuntur inter se, quæ substantiæ nullo modo conueniunt. Nõ

A erit igitur essentia Ideæ, exemplar esse alterius, & referri ad aliud. Quod si Idea Mundi, nõ in eo, qđ sit exemplar Mũdi, suã essentiã obtinet, nõ ẽ necesse, si Idea Mũdi æterna fuerit, continuo Mundum quoq; æternum fuisse. Sicuti, quia essentia Sophronisci nõ est posita in eo, quod est esse Patrẽ Socratis, nõ sequitur, ut statim atq; fuerit Sophroniscus, fuerit etiã Socrates, sed bene cum primũ Sophroniscu cœpit esse pater, tum quoque necessario fuit Socrates. Sicuti etiam Rex est exemplar eius imaginis, quæ ad similitudinem illius effingitur, & tamen, quia essentia Regis non consistit in eo, quod est

B exemplar esse alterius, non sequitur, ut statim atque Rex fuit, etiam fuerit imago eius. De Idea Mundi eodẽ plane modo & sentiendum, & loquendum est. Si autem Ideæ substantiæ non sunt per se subsistentes, erunt notiones, ac rationes quædam secundum quas opifex, qui eas animo comprehẽsas tenet, operatur. At ne sic quidem necesse erit vt una cum rationibus artificialibus, sint opera, quę secundum ipsas fiunt. Etenim domorum, & namum fabricatorẽ esse licet, qui do-

C mus, uel nauis ideã in mẽte habeat, nõdum tamẽ ẽm eã fabricetur. Quare, ne sic quidẽ necessario sequitur, ut si Mundi Idea sempiterna sit, mũdum quoque sempiternũ fuisse necesse sit. Quinimo, si Deus qui summa Prouidentia oĩa gubernat, res antequam sint, præuidet atq; prænoscit, ut est communis omniũ animis insita sententia, & hoc testatur Proclus in opere, quod De decẽ contra Prouidẽtiam dubitationibus composuit, & Plotinus in libro, quem De ijs quæ mente percipiuntur, & De Bono cõscripsit; palam est, omnibus rebus quę oriuntur,

D Ideas, & rationes architectrices antecedere. Denique, si Deus ageret ex necessitate naturæ, fortasse Procli argumentũ probabilius esset, cum autem non sic, sed libere agat, nec eius naturalis perfectio ex molitione Mundi pendeat, ut supra ostendimus, nulla ratio est, ex æternitate Idearum quæ naturaliter sunt in Deo, quinetiam re sunt idẽ quod Deus, æternitatẽ rerum, quæ libere a Deo ad earum quæ in ipso sunt Idearum similitudinem effectæ sunt, uelle concludere.

Nam

Nam nec homines qui ex arte operātur libere, necesse est simul atq; alicuius operis formam,& Ideam animo expresſā tenent,opus ipsum perficere:sed plerun que euenit Ideam operis esse ipso opere antiquiorem..

A

QVINTVM ARGVMENtum Procli.

CAuſſa efficiens, aut ſemper eſt actu, aut aliquando eſt poteſtate tantum; & ſi quidem actu ſemper ſit, B *effectus etiam ſemper erit; cauſſa enim ſi actu fuerit, effectus actu erit,& ſi illa potentia, hic quoque potentia, Præterea, id quod eſt potentia, reducitur ad actum, ab eo quod eſt actu, ut calidum potentia, a calido actu: ſimiliter opifex potentia, euadet artifex actu, ab eo qui eſt iam actu opifex. Opifex igitur Mundi, vel ſemper fuit actu efficiens Mundum, & ſic Mundum item ſemper fuiße neceſſe eſt; vel ali-* C *quando fuit in potentia efficiens, ergo ab alio efficiente qui actu fuit, reductus eſt ad actum. Sed quæro de hoc, an ſemper reducebat illum ad actum, & ſic ille ſemper actu fuiſſet opifex, id quod repugnat poſitioni: vel non ſemper reducebat, ſed poterat tantùm reducere, ergo erat aliud,a quo ex tali po tentia ad talem actum traheretur;& ſimilis quæſtio hoc fiet, & de alio item* D *atque alio; aut igitur erat progreſſus in infinitum in efficientibus, quod manifeſte falſum, atque adeo impoſſibile eſt; aut neceſſario fatendum erit, opificem Mundi, ſemper actu efficientem fuiſſe, & proinde Mundum ſemper extitiſſe. Quare Mundus æternus eſt.*

in efficientibus atque non datur progressus in infinitum.

AD QVINTVM ARGVmentum Procli.

De duplici potentia & actu.

DVplici ſignificatione nomē potētię vſurpatur apud Philoſophos. Primò,pro naturali quadā habilitate,uti puerū adhuc rudem, dicimus potētia grammaticū eē,propterea quod ſit aptus ad eam diſcēdam. Deinde, pro habitu,quo præditus, poteſt bene prom pteque operari, ſed fortaſſe uel aliis rebus occupatus,uel quia nō uult, nequaquam operatur: vt qui iam artem grammaticæ didicit,poteſt quidē,at non ſem per grāmaticè agit.Et hic quidē habitus, reſpectu prioris potentiæ, poteſt appellari actus,ſed reſpectu earum actionum, quæ proficiſcuntur ex ipſo, dicitur potētia: poteſt igitur hic habitus,ſi compare tur cum præcedente potentia,nominari actus primus, ad differentiam ſecundi, qui oritur ex ipſo: ſi vero conferatur cū actu quem ipſe gignit ac parit, poteſt rite nūcupari potētia ſecunda, ad differen tiam primæ, quæ præcedit talem habitum. Eſt igitur duplex potentia, prima & ſecunda,duplex itē actus,primus,& ſecundus. Sed potentia ſecunda, & actus primus,re non differunt,ſed ratione tātum, atque hanc quidem diſtinctionem potentiæ,tradit Ariſ.in 8.li.Phy.tex.32. & li.2.de Anima,te.54.& 55.

Ex his perſpicuum eſt, illud primum pronunciatum Procli, ſi cauſſa eſt actu, effectus quoque erit actu; intelligēdum eſſe de actu ſecundo,non primo: exēpli gratia, ſi præceptor actu docet Grāmaticam, neceſse eſt aliquem eſſe, qui actu doceatur Grammaticam;& ſi ædificator iam ædificet, erit quoque aliquid,quod ædificatur. At de primo actu non eſt uerum. Fit enim, ut ædificator partum habeat ædificandi habitum, ipſe tamen actu non ędificet:neque quicquam ædificetur.

Secundum āt pronuntiatum, nēpe id qđ eſt in potētia tale, reducitur ad actū ab eo,quod eſt actu tale;intelligendū eſt de eo,quod eſt in prima potētia: puer q poteſt eſſe Grāmaticus euadet Grāmaticus actu, eruditus, doctuſq; ab eo, qui

actu

actu tenet Grammaticam. Non est autē uerū in secunda potētia, is.n. qui iam cōparauit sibi habitū Grāmatices, si quādo nō operatur, est tūc in potētia, sed ex tali potentia non excitatur, vel traducit ad actum ab alio, sed a seipso cum vult; aut si agens fuerit naturale, ut ignis, cū amotum fuerit impedimentum obstans eius actioni. Quocirca licet ex hoc colligere, opificem actu primo, non necessario esse simul cum effectu: tum etiam, eum, qui sit opifex habitu, qui ut diximus appellatur potentia secunda: non ab alio, sed a seipso traduci ad actum.

B Hinc elici pōt solutio argumenti, qđ est fallax, & captiosū ob homonymiā vocabuli Potentia, & Actus. Affirmamus Deū esse opificem habitu, uel secūda potentia, non qđ in eo sit aliquis habitus, uel aliqua potentia, sed ob similitudinē quandā; & quo planius res intelligatur, uirtutem diuinam, s̄m quam nō semper operatur, quando vult tamen, optimè, facillimè, promptissimeq; operatur, nomine habitus & potentiæ secundæ nominamus. Cū ergo Deus nō fuerit ab æterno opifex Mundi actu, sed, vt ita loquar, C habitu; qm̄ ab æterno habuit perfectissimam uim atque ptātem condendi mundum: sed quia uoluit ab æterno, ut Mundus de nouo conderetur, & initiū aliqđ suæ durationis hēret, iō sine vlla sui mutatione, tunc quando decreuerat, Mundum de nouo cōdidit: cum igitur ita res habeat, nō oportet Mundum simul esse cum ipso Deo, neque Deus reducet ad actu condendum Mundum ab alio, sed a seipso, sicut pictor callens scientiam pingendi, iam nō indiget alio cuius ope adiutus pingat, sed quando libet ei pingere D pōt. Alia etiam, quæ assumuntur in argumento, non sunt omnino uera: ut illud, Omne quod in potentia est, reduci ab alio ad actum. Duæ sunt.n. uiæ sciēdi, ex sententia omnium Philosophorū, via disciplinæ, & uia inuentionis: qui.n. indoctus abundantia quadam, & naturali fœlicitate ingenij, per se aliquam sciētiam inuenit, is ex potētia sciēte fit actu sciēs, a se nō ab alio. Neque illud alterum uerum est, Quidquid est potētia tale, ab eo quod est actu tale, reduci ad actum: stir-

A pes enim fiunt actu dulces, albæ, uel alio colore affectæ, non ab eo, quod est actu dulce, vel album, sed beneficio aquæ, qua irrigantur, & solis; & hoc perspici potest in omnibus generationibus, quas naturales Philosophi æquiuocas vocant. Nisi propositio intelligatur, non de eo, quod est actu tale formaliter tantum, sed uirtualiter, uel formaliter.

SEXTVM ARGVMENTum Procli.

DEVS *auctor est Mundi omnino immutabilis; ergo vel ab æterno Mundum fecit, uel nunquam fecit: nam si aliquando non fuit factus, ergo Deus ex non faciente ad faciendum mutatus est; quare Deus mutabilis est. Et cum omnis mutatio sit imperfecta quædam actio tempore indigens, & ad perfectionem aliquam acquirendam tendens: tempore inquam indigens, vtpote, sine quo nullus motus perfici queat, erit Deus imperfectus aliquo indigens. Quamobrem, qui æternitatem Mundi negant, etsi cupiunt esse pij erga Deum, sunt tamen, (vt ex ijs, quæ iam diximus perspicuum est) erga ipsum valde impij. Possumus igitur breuiter concludere totam rationem ad hunc modum. Si Deus prius non faciebat Mundum, & postea fecit, ergo mutatur; si mutatur ergo mouetur, quoniam omnis mutatio, vel est motus, vel non fit sine motu: si mouetur, ergo est imperfectus: quod enim dealbatur non est perfectè album: si etiam mouetur, indiget tempore, quoniam motus necessario fit in tempore. Quæ*

si ab-

si absurda sunt, & omnia tamen pendent ex illo, quòd Deus ex non faciendo ad faciendũ migrauerit, certè illud falsũ erit, quare ab æterno Deus Mũdum fecit.

AD SEXTVM ARGVmentum Procli.

VErum est, motum esse actionem imperfectam: & omnẽ mutationẽ, vel esse motũ, uel nõ esse sine motu. Sed quod omne transiens a nõ faciendo ad faciẽdum, necessario motum subeat, falsum est: nam non faciens, habitu tamen & potestate faciẽdi præditus, postea, quũ ei libet, ex tali habitu actiones promit absq; ullo motu. Si enim ex habitu faciẽte euadit actu agens per aliquem motũ, is uel erit diuersus ab effectione, uel erit ipsa effectio; si erit diuersus, uel erit habitus, & hoc non, quoniã habitus rationem quietis potius, quàm motus habet, quod enim habitu est tantummodo agẽs, quiescere potius, quam moueri dicendũ est; uel erit aliquid medium inter habitum & effectionẽ; & hoc non, quia in eodem instanti finem facit non agẽdi, nullo tempore intercedẽte, in quo talis motus fieri queat; alioquin in illo medio tempore, neque faceret, neque non faceret, & sic inter contradictoria esset medium. Erit igitur ipsamet effectio, motus; at si ita sit, cum iuxta sẽtentiam eorum, Deus semper Mundum efficiat, etiam semper mouebitur, quare sẽper imperfectus, ac tẽporis indigens erit. Quare in eorum caput soletis ipsorũ inuentum relabitur. Non est autem omnis actio, motus, neq; imperfecta, neque temporis egens, ut sensus, & mẽtis actiones, quæ neque motus, neque imperfectæ sunt, neq; interuallo temporis fiũt. Prҽterea, si effectio esser motus quo moueretur ipsum agens, tũc motus esset in mouente, at non est in mouente, sed in mobili; est enim actus mobilis, prout est mobile, quemadmodũ Aristoteles definit in 3. Physic. & Aristotel. 2. de Anima tex. 57. & 58. ait ex habitu ad actum quempiam trãsire sine ullo motu, sic. n. A ibi scribit. [Quocirca non recte se habet dicere ipsũ sciẽs cum scit, alterari, sicut neque ædificatorem cum ædificat.] hoc est is qui habens scientiæ habitum, deinde actu scit, & contemplatur, transit ab habitu ad actũ sine vlla alteratione; qđ si talis non alteratur, neque simpliciter mouebitur, non enim augebitur, uel minuetur, vel loco mouebitur. Non est autem magis perfectus Deus, quando aliquid actu procreat, quàm erat antea cũ potentia tantũ procreans erat: est enim p se, ac sine alterius rei adminiculo omni ex parte pfectus; alioquin opera quæ B facit Deus, Deo perfectionẽ tribuerent, & pertinerẽt ad essentiã Dei; quæ enim naturam alicuius perficiunt, partes sunt eius, vt rationale hominis, vt manus totius corporis. Mũdus igitur pars erit Diuinæ essentiæ, erit igitur corpus Deus, corporeisque affectionibus obnoxius. Quod si Deus perfectus non sit, nisi Mũdus ab æternitate consistat, Deus perfectionem suam accipit a Mundo, quare plura accipiet a suis operibus, quã illis ipse impertiatur. Cum enim illis det, ut sint, ipse ab illis accipiet, ut perfect⁹ sit, C pluris autem est perfectio Dei, quàm natura cuiusuis rei creatæ. At qui potest hoc fieri? si enim perfectio ab essentia eius non differt, sicut Deus esse non accipit a Mundo, ita neque perfectionem, & sicut esse Dei non pendet a Mundo, sic neque perfectio eius. Adde, quod perfectio est in eo qđ perficitur, at creatio & productio Mundi, & aliarũ rerũ effectio, transeũt in res quæ fiũt. Et cũ Proclus tribuat Deo prouidẽtiã, & efficientiã rerũ etiã extremarum atq; minutissimarũ, quarũ tamẽ quædã extinctæ sunt, D quædam nũc constant, aliæ uero futuræ sũt, necesse est dicat Deũ potestate opificẽ nunc esse, respectu rerũ futurarũ, nã si actu opifex sit, res futuræ actu iam præsentes essent ex ipsius sententia; si igitur potestate opificẽ esse, imperfectionem esse Proclus existimat, semper autem in mundo aliqua a Deo procreanda sunt, respectu quorũ dum futura sunt, est opifex potẽtia, necessarium habet omnino dicere Deum semper imperfectum esse.

Porro, sciendum est actionem posse duobus modis considerari; uno modo, secundum

A secundū id quod ponit actio ut actio, in agente: deinde, quatenus infert ex se passionem vel effectū: primo m̄ō actio Dei est in actu ab æterno, non autem secūdo m̄ō: priori m̄ō Deus non est cā in potentia, sed in actu ab æterno, posteriori m̄ō Deus non fuit ab æterno actu efficiēs cā Mundi, quia non creauit Mundum ab æterno. Et aduerte, Mundum, & alios effectus esse in Deo antequam fiant in potētia actiua; neque hoc est absurdū, solū.n. de iis quæ formaliter sunt in Deo, incōueniens est ponere aliquid in potentia in ipso Deo. Quocirca, oportet actionē B s̄m id totum quod ponit in agente, formaliter esse actu in Deo ab æterno, hæc autem actio Dei & uis atq; potestas omnium effectrix, nihil aliud est quā efficax Dei uoluntas, quæ in se semper est actu & inuariabilis; tunc autem ab ea procedit effectus, quando ut procedat, & a sapientia Dei præscriptum, & a uoluntate eius determinatum fuit.

SEPTIMVM ARGVMENtum Procli.

C *S I mundus conditus est, & peribit, necesse est tempus, quod unà cum Mundo necessario cohæret, ortum quoque interitumque habere; quare aliquādo non fuit tempus, & aliquando non erit tempus; sed (Aliquando) certum quoddam tempus significat, ergo fuit tempus, quando non erat tempus, & erit aliquod tempus, quando nullum tempus erit: quæ cum sint inter se pugnantia, necessarium est, Mundum ab æterno fuisse.*

AD SEPTIMVM ARGVmentum Procli.

EST captiosum argumētum. Etenim verbum illud (Aliquando) non significat propria, & naturali ui sua tempus aliquod certū, sed tātū significat aliquid, vel nō fuisse semper, uel nō fore nunquam. Cum.n. dico crastinus dies aliquādo erit, illud (Aliquādo) non sonat aliquod certum tempus i quo crastinus dies futurus sit, alioquin illud tempus ēt esset aliquando, & rursum illud, ac ita deinceps in infinitum: sed tantum significat crastinum diem, neque semper, neque nunquam sed medio quodam modo futurum. Cum igitur dicimus, aliquādo Mundus est factus, intelligimus Mundum non semper fuisse, sed habuisse ortum, & principium, similiter cum dicimus aliquando Mundus non erit, intelligimus Mundum, uel motum, nō semper futurum: sicuti Verbum, erat, uel fuit, non semper tempus aliquod significat, quoniam hæc tribuimus Deo, qui nullo pacto subest tempori. Plato enim in Timæo dixit, quoniam Deus probus erat, & nequaquam inuidus, Mundum condidit: & sicuti quādo dicimus extra, uel supra cælum nihil est, in hac oratione (supra) & (extra) nō significant aliquam differentiam loci, nisi imaginariam, sic (aliquando) cum dicimus, Mundus aliquando cœpit, non significat tempus, nisi imaginarium.

OCTAVVM ARGVMENtum Procli.

D *M Vndus dissolui non potest, ergo neque vnquam factus est, patet consequentia; nam si quod generatum est, aliquando interibit, ergo ex opposito consequentis, quod interire nequit, ut est apud Platonem in Phædro, numquam generatum fuit. Antecedens probatur; Nam Mundus a solo Deo, qui fecit ipsum, dissolui potest: is enim rationem soluēdi nodum tenet, qui fecit nodum; atqui Deus nunquam dissoluet, nam quod bene & cum ratione colligatum, & copulatum est; velle dissoluere, improbi est: uel igitur mundus non fuit bene compactus a Deo, quare in eo faciendo bonus artifex non extitit; uel si bene factus est, impro-*

improbi erit ipsum uelle dissoluere. Quare cum nefas sit opinari Deum uel in faciendo Mundo non optimũ fuisse artificem, uel in eo dissoluendo improbum euadere, planum est mundum dißolui non poße.

AD OCTAVVM ARGVmentum Procli.

AN non corpora nostra, & animantiũ item, atque stirpiũ pulchrè cõpacta sunt? uel igit hæc Deus uult dissoluere, uel non uult; si nõ uult, quomodo contra uoluntatem eius dissoluuntur? si uult, quomodo improbus non est, qui quod bene compactum est uult dissoluere? Quod si dicas, hæc corpora mortalia nõ a Deo proximè effici, sed a Dijs secũdis; uel à caussis naturalibus pcreari: hoc nihil obstat, quominus & ipse Deus, qui caussis secũdis uim agẽdi tribuit, & cum ipsis ad efficiendũ concurrit, malus sit, & Dii secũdi, seu caussæ naturales improbæ sint quę res pulchre compactas dissoluãt. Sane qua bonitate ductus initio mundum fecit, eadẽ si uoluerit, dissoluet, etsi dissolutionis ratio nos lateat; neque enim ea, quorum caussas ignoramus, temere, aut male fieri arbitrari debemus. Posteà, facultas quæ ad actum nũquam deducitur, imperfecta & otiosa est, ut solẽt ipsi dicere; cum igitur Deus habeat facultatem dissoluẽdi Mũdum, quomodo enim, qui nodũ fecit & uinculum colligauit, nesciat aut nõ possit ipsum dissoluere? uel igitur hęc facultas promouebitur ad actum, quare Mundus aliquando dissoluetur; uel nũquam reducetur ad actum, quare talis facultas imperfecta, & otiosa erit. Adde, qđ nec Aristoteli placeat, in æternis aliquid esse, quod potestate tantum sit, unde est illa eius sententẽtia 9. lib. Metaph. tex. 17. Nihil potentia æternum est. Et illa etiã in 3. Phy. tex. 32. in perpetuis nõ differt posse ab ipso esse. Deinde, si soluere Mũdum malum est, cum igitur Deus possit Mundum soluere, habebit utique Deus facultatem male agendi, & ut aliquãdo malus euadet. Quare, uel in Deo nõ est facultas dissoluendi Mundum, & sic nec in ipso fuit facultas condendi, ut supra diximus, uel si est, aut soluere Mundum non est malum, aut in Deo inerit facultas mali.

Possumus etiam aliter ad hoc argumẽtũ, breuiter respondere ad hunc modum: quicquid ortum est per motũ physicum, & ab agẽte Physico, potest etiam similiter interire per motum physicum & ab agente physico; & ẽ cõtrario, quod potest interire per motum physicũ, fuit etiam similiter generatũ, & hoc intellectu uerũ est illud Platonis & Aristotelis axioma, quodcunque est generabile est corruptibile, & quodcunque est corruptibile est generabile: & itẽ, quicquid cępit esse, aliquando desinet esse, & qđ aliquando desinet esse, aliquando etiam cæpit esse. At quod cępit esse per creationem a Deo productum, potest quidẽ nunquam desinere esse per motũ physicum & potestatem agẽtis physici: sed potest tamen desinere esse per potentiam Dei qui ipsum creauit; & hoc quidẽ perspicue cernitur in anima rationali, idem autem de mundo sentiendum est.

NONVM ARGVMENtum Procli.

VNiuersi anima ortu caret & interitu, ergo Mundus quoque ortu, & interitu vacare debet. Cõsequentia patet, quia non poteſt animal interire, aut non esse, cui anima eius semper adsit. Antecedens probatur, quoniam anima Mundi a seipsa mouetur. Quare Plato in Phædro ait, animam nunquam natam, aut caducam esse.

AD NONVM ARGVMENtum Procli.

AN nõ etiam iuxta Platonem, anima nostra a se mouet & immortalis est, corpus autẽ quod ab ipsa mouetur & ortum, & interitum habet? An nõ infirma ratio est, quæ nititur

decreto

decreto Plat. nō valde certo,neq; a mul
tis recepto, nimirum, ꝙ eſſentia animæ
in eo ſit,ut moueatur a ſeipſa, & ſit prin
cipium mouendi? Neq; placet Ariſ. vnā
eſſe Mundi aīam a Deo diuerſam, a qua
cuncta regantur corpora; ſed ſolis orbi-
bus cęleſtib.immortales animas ſuā cui-
que attribuit, quarū motionib. oīa quæ
infra Lunæ orbē ſunt,regi,foueri, & mo
derari cenſet. Quare quod hic a Proclo
de anima Mundi dr̄,a nobis non cōcedi-
tur. Adde,qđ qui negant Mundum æter
num eſſe,hos conſequens eſt,vel negare
aīam mundi cæteraſq; intelligētias ęter
nas eſſe:ſed fuiſſe eas ſimul cū mūdo pro
creatas:vel dicere illas non habere adeo
neceſſariam cū mundo connexionem,vt
ſine ipſo &ante ipsū eſſe non potuerint.
quare ſumere æternitatem animæ, tan-
quam rem certam & indubitatam , & ex
ea concludere æternitatem Mūdi, quaſi
abſque Mūdo anima eſſe non potuerit,
eſt duplici nomine uitioſam facere argu
mentationē; tum quia ſumit pro certo,
quod eſt dubium;tum quia ex hoc conſi
cit id , quod ex illo non concluditur ne-
ceſſario.Deinde,uel eſsētia animæ in eo
eſt,ut ſit principium mouēdi aliud,& ſic
anima habebit eſſentiam ſuam dependē
tem a corpore, nec ullam actionem ſine
illius opera exercere poterit:vel non in
hoc conſiſtit eſsentia eius, & ſic non erit
neceſsariū ſi anima æterna ſit, id quoq;
quod ab ipſa mouetur æternum eſſe. Po
ſtea , functiones animæ ſeparabiles ſunt
a corpore, ac eo puriores euadūt, quo a
commercio corporis liberiores sūt;qua-
re,vt recte Plotinus ait,ſubſtantia quoq;
animæ ſeparabilis erit a corpore. Quare
ſubſtantia eius,non in eo conſiſtit, ut ſit
principium mouendi corpus. Ipſe quo-
que Proclus in commentariis ſuis ſuper
Timæum, ait eſſentiam animæ in eo eē,
quod eſt a ſeipſa moueri,mouere autem
corpora,ipſiſq; uitam impertiri,atq; mo
tus & actiones communicare , non eſse
ſubſtantiam animæ,ſed uim,atque facul
tatem,ac functionem eius. Præterea,Pla
to in Phędro,ſic ait[Anima hoīs immor
talis ē:nam qđ ſemper mouetur,æternū
eſt,qđ aūt agitur,& mouetur aliūde, qñ
finem habet motus, uiuendi finē habeat
neceſſe eſt:ſolum igitur quod ſe ſe mo-
A uet quia nunquam deſeritur a ſe ſe, nun
quam ne moueri quidem definet , quin-
etiam cæteris quæ mouentur , hic fons,
hoc principium eſt mouendi.] Hæc Pla.
Cum igitur id ſolum quod ſe mouet ſē-
piternum ſit, nullūq; corpus, ut corpus
eſt inanimum,a ſeipſo moueri queat, ut
Platoni,& Ariſt.uiſum eſt,mundus autē
corpus quoddam eſt,relinquitur, ut Mū
dus & moriendi,& uiuendi finē habeat.
Cum his autem conſentiunt, quæ in Ti
mæo ſcripta ſunt,quoniam inquit [orti
eſtis,immortales uos quidem eē,& indiſ
ſolubiles non poteſtis,]quod ſi Mundus
B interire, & diſsolui poteſt, ortum fuiſse
neceſse eſt, neque enim ortum effugit ,
quod aliquando ſuapte ui interire pōt.

DECIMVM ARGVMEN-
tum Procli.

*MVndus non poteſt interire , er-
go nunquam fuit ortus. Proba-
tur conſequentia ; nam ſi quod ingeni-
tum eſt , non poteſt interire,ergo quod*
C *poteſt interire , non eſt ingenitum , &
quod eſt genitum poteſt interire. Nam
quod non fuit, & potuit eſſe , cum eſt,
poterit etiam non eſſe . Præterea quic-
quid fit , ex contrario fit , in quod rur-
ſus interire poteſt . Quod ſi ex priua-
tione interdum fit commigratio in habi
tum,vt e tenebris in lucem,& ex quie-
te ad motum.multo magis ex habitu po
terit fieri commigratio in priuationem.*
D *Quare ſi Mundus ex inordinato ali-
quando generatus fuit ordinatus , quæ
eſt commigratio ex priuatione in habi-
tum,multo magis nūc ex ordinato pote
rit fieri inordinatus,quæ eſt commigra-
tio ex habitu in priuationem. Quod ſi
hoc abſurdum eſt , abſurdum item erit
facere Mundum aliquando ortum fuiſ
ſe. Antecedens autē probatur. Quid-
quid interit , ab aliquo extrinſecus oc-
curſante interit , & in aliquid alie-*

num

num a se; cum igitur extra uniuersum nihil sit, nec quicquam ab eo alienum existat, sed (vt est apud Platonem) omnia complexu suo continens, totum ex totis, perfectum ex perfectis constet, Mũdus igitur interire non potest: quare neque vnquam ortus est.

AD DECIMVM ARGVmentum Procli.

PRoclus in opere, quod inscribitur, Obseruationes eorũ, in quibus Platonis Timęo contradixit Aristoteles, uolẽs tueri Platonem, qui in Timęo dixit, quidquid sentitur generari & interire posse, aduersus Aristotelẽ qui huic opinioni opposuit cęlum, quod cum sentiatur uisu, generari tamẽ & interire nequit, sic ait [nullum corpus finitum præditum est uiribus infinitis, vt ipse Aristot. ait 8. Phy. sed Mundus finitus est, ut Arist. ostendit in 1. lib. de Cælo, ergo nõ habet uires infinitas. Atqui, quod æternum est, uim infinitam, ut semper sit, habet, unde ipsum αἰῶνα hoc est æuum ab eo quod semper sit, Græcis appellatum esse certum est: quare Mundus æternus esse nequit. Suapte igitũ natura, & nasci & interire potest. Verum, quia coniunctus ẽ cum eo quod uere est, & uires habet infinitas, inde suppeditatur illi immortalitas, & æternitas. Quare si cogitatione Mundum ab ipso Deo seiunxeris, & motu atque ipso esse priuari necesse est. Hęc Proclus. Si igitur Mundus per se finitas uires habet, quod autę huiusmodi est, per se interire potest, quomodo Proclus ait, Mundum interire nõ posse, quia extrinsecus nihil ipsi cõtrarium occurrere possit? Præterea, si Mundus per se caret contrario extrinseco, quod autẽ tale est, per se interire nequit, Mundus igitur per se non potest interire: Proclus igitur pugnantia loquitur, cum in supra dicto opere dicat, Mundum suapte natura interire posse, quoniam habet uires finitas, hic autem inquit mundum interire non posse, quia non habet contrarium extrinsecus occursans illi.

Nota sententiã hãc Procli.

Deinde, nõ ualet, quidquid oritur, ex

A aliquo gignitur quòd prius erat alienũ, & extra ipsum, sed nihil est a Mũdo alienum, aut extra ipsum, ut uult Plato, ergo Mundus non est generatus. Hoc inquã non ualet, nam siue id ex quo generatus fuit Mundus, fuit aliquid formatũ, & aliquam speciem habens, siue fuit aliquid rude ac informe, non necesse est nunc aliquid esse extra Mundum alienũ ab ipso. Nam si id ex quo factus est Mundus. aliquã speciem habebat, ipsam delerẽs, Mundi formam suscepit. Quid enim hic remanet alienũ a Mundo? nã species illa iam interijt: subiectum autem illius

B est sub forma Mundi, Si vero fuit aliquid rude & informe, id ipsum, cum in generatione Mundi euaserit materia, elemẽtum, & pars ipsius Mundi, non potest dici esse alienum a Mundo: non igitur necessariũ est si Mundus ortus fuit, aliquid nunc esse extra Mũdum. Neque illud, si præcise dicatur, uerum est, quidquid gignitur, ex contrario gigni: nam substantia gignitur, cui nihil est contrariũ; in solis aũt cõtrarijs est mutua reciprocatio, & commutatio: in priuatione autem & habitu, non item euenit; nõ enim est ne-

C cessaria commutatio ex habitu in priuationem. Vnde Plato ait Mundum ex priuatione uel ex inordinato fuisse factum ordinatum, nusquam tamen dixisse legitur, Mundum rediturum ad illam priuationem informitatis, & inordinationis. Adhęc, concedimus Mundum quantum in ipso est, posse ad inordinationem, & priuationem redire: omne. n. quod ligatũ est, uult Plato posse dissolui; [& qm̃ orti estis.] inquit in Timęo [immortales esse nõ potestis: neutiquã tamẽ dissoluemini, nec vos ulla mortis fata perimẽt,

D nec fraus violẽtior, q̃ consiliũ meũ, quod maius est uinculũ ad ꝑpetuitatẽ uestrã, q̃ illa, quibus estis tum cũ gignebamini colligati.] Plato igitur sensit Mundũ suapte natura dissolui posse, a Deo tamen immortalitatẽ ipsi suppeditari. Nõ ergo pugnãt hæc, Mũdũ Dei munere nunquã esse interiturum, cum tamen ab aliquo initio fuisse conditũ. Denique, quod ex materia per motũ habuit ortũ, id suapte natura mortale, & aliquando interiturũ est: & quod per motum physicum est, interiturum, id quoque ortum fuit. Sed

quod

quod sua natura est immortale & incorruptibile, id potuit de nouo fieri, non ex materia per motum, sed ex nihilo per creationem, sic est mundus.

VNDECIMVM ARGVmentum Procli.

Quidquid interit, id suo ipsius vitio interire solet; At mũdus nullius vitij capax est, ergo non potest interire. Maior patet; nam quod interit, neque bono suo interit, neque eo, quod neque bonum, neque malum sit, sed medium, quod enim est huiusmodi, id neque lædere, neque iuuare potest. Vnde fit, vt neque perimere, neque seruare valeat. Minor apud Platonem perspicua est; ipse enim ait Mundum beatum esse Deum, sicut & Deos omnes: & propterea Deorum genus vniuersum, cum vitij non sit capax, nullam sentire posse immutationem. Non igitur unquam interibit uniuersum, cũ in eo nihil insit vitij. Quod si interire nequit, nunquam ortum est, alioquin ex nihilo factum esset, nullam autem rem ex nihilo fieri posse, certum est.

AD VNDECIMVM ARgumentum Procli.

Non decet loco demonstrationis, in omnibus rebus uti testimonio Platonis, vtpotè quem in multis errasse constet: ut in Astronomia, cum solem, quem Astronomi inter stellas errãtes medium collocant, secundum a luna locum tenere dixit. In Philosophia naturali, cum animarum transmigrationem etiam in corpora ratione carentium, fabulas Pythagoricas sequutus, amplexus est, ut ipse Proclus fatetur in libro, quẽ pro Timæo contra Aristotelem scripsit. In Medicina, cum in corporibus uiuẽtiũ trahendi facultatem negat esse. Præte- A rea, uterum animãtem esse uoluit, quod reprobatum est a Galeno. Adhęc, censet stirpes sensus participes esse, quod nec Aristoteli, nec Medicis, nec ipsis Platonicis probatur. In Philosophia morali, quis non de nuditate mulierum, de com munione uxorũ, de liberorum procreatione, & abortu, eius in libris de Republica decreta reprehendit? Verùm, si quis plura & grauiora Platonis errata subtilius uult cognoscere, legat is Eusebium lib. 13. de præparatione Euangelica a ca. 8. ad finem usque eius libri. Deinde, non sequitur, Plato dixit Mundũ esse Deum, B ergo non sensit illum esse ortum: utrunque enim dixisse potuit, & sibi contradixisse. Interdum enim Plato sinceras de Deo sententias sequutus est; interdum patrium morem reueritus, & iudicium Socratis reformidans, ad fabulas deuolutus est. Genus Deorum expers (inquit Plato) uitij est, atqui Mundus Deus est, quis hoc concedat? nam si mundus, qui omnia cõtinet, Deus est, quid erit, quod non sit Deus? rebus itaque inanimatis, & belluis, Diuinitatem tribuere oportebit. Quomodo Mundus Deus est, cu C ius partes inferiores penes omnia commutationum genera commutantur, superiores uero, perpetua conuersione immutantur? Postea, sicut naturalis facultas est cã conseruationis, & ut res sit; sic imbecillitas caussa erit, cur non sit: omnis autem facultas finita, necesse est vt deficiat; quare si Mundus ut corpus est, finitæ est facultatis, ut fatetur Proclus, finitam autem facultatem deficere est necesse, & cum deficit in id rem ipsam labi oportet, quod contra naturam eius sit, quod autem est cõtra naturam, id cuiuf- D uis rei ẽ uitium, eique affert interitum: Mundus igitur & uitij & interitus capax erit.

Quoniam autem Proclus ex illo communi axiomate [Ex nihilo nihil fit,] conatur ostendere Mundum non potuisse generari, quippe cum nihil ante Mundũ fuerit, ex quo ipse generari potuerit; agedum, huic quoque rationi occurramus. Ars tantum efficit formas accidẽtarias, non autem substantiam. Natura etiam formas substantiales gignit, non autem

materiam. Cum igitur Deus, & artem, & naturam lõge antecellat, & formas accidentales, & substantiales, & ipsam materiam efficere poterit. Non enim Deus vi & potestate sua minus superat naturam quam hæc artem excellit. quare non est illi impossibile ex nihilo aliquid facere. Præterea, aliud ẽ loqui de generatione vniuscuiusque rei particularis, aliud uero de procreatione Vniuersi & omnium entium, quæ ex aliquo subiecto antecedente non potuerunt existere. Et aliud est loqui de prima procreatione rerum, aliud vero de propagatione & successione earundem; illam enim nullum subiectum antecedere oportet, huic autem semper aliquod subiectũ subesse debet. Quinimo, in ipsa communi rerum particularium generatione, cernimus quodã modo aliquid ex nihilo fieri; non n. materia generatur, ac proinde nec totũ cõpositum secundum vtramque ipsius partem essentialem de nouo producitur: sola igitur forma, quæ ante generationem nulla erat (nisi fortasse formas materiæ inhærentes sempiternas esse quispiã existimet) per generationẽ producitur. quę forma, cum subiectum eius interit, in nihilum uidetur recidere. aut enim in ipsum subiectum cõmutatur; aut ad alias materias transit: aut ad aliquod propriũ totum reducitur: aut in aliam formam commutatur: quorum nihil fieri potest. quòd autem à quibusdam dici solet, materiam esse caussam procreationum formarum, absurdum est: quomodo.n. deterius caussa erit melioris, & posterius prioris? forma enim finis est materiæ: dicitur autem materia potẽtia esse omnes species, non q̃d ipsas procreet, sed quod habilis sit ad naturas formarum recipiẽdas; ueluti tabella scriptoria, potestate est, quæ in ipsa describuntur litteræ: nõ quod litterę ex tabula nascãtur, sed q̃d potuit in se litterarum characteres recipere. Neq; verò potest una forma eadẽ numero ex uno subiecto trãsire ĩ aliud; nam nec forma per se moueri, nec una numero nisi in vno tantum subiecto singulari esse potest. Nec forma dissoluitur in alia simpliciora, alioquin esset cõposita. Nec redit ad suum totum, seu ad propriam integritatem; tum quoniã formæ partes non habent, & quantitate carent, tum quoniam difficile est fingere, quæ sit tota forma earum animarum ue getantium, quæ in singulis uiuentibus inest, aut q̃d naturale corpus illa tota forma occupet. Neq; una forma in aliã interit, ut seruetur mutua cõmutatio; talis .n. commutatio non fit propter formã, sed pp commune subiectum, quod potestatem habet vtramuis formã recipiendi. Ad hæc, quod uerè generatur, idest per motum efficitur, id & in tempore, & ex aliquo subiecto fieri necesse est; at procreatio Mundi non est motus, nec in tẽpore fit, immediate. n. fit à Deo, qui in tempore non operatur. Sed dicẽt, nec materiam propriè gigni, neque formam, sed ipsum compositum, idemq; interire: Esto: sed compositum, vt multis placet, re nõ differt à partib⁹, quare per generationem nulla res noua procreabitur, sed terminus generationis erit tantum vnio & concretio simpliciũ: erit autem generatio nihil aliud, quàm concretio, interitus autem nihil aliud, q̃ secretio, ut placebat antiquis; eueniet q; ut uera sit Empedoclis sentẽtia, affirmãtis nullius naturã esse, sed permixtionẽ tm̃, atq; mixtorum segregationem. Pręterea, ante generationẽ forma nõ erat, Aristoteles enim 12. lib. Metaph. tex. 16. non uult formam esse priorem composito; nec post interitum forma superstes est; hoc enim si alicui formæ tribuẽdum est, tantum intellectui concedendũ erit: in generatione igitur & corruptione cõpositi, nulla res, & substãtia gigni, aut interire cernitur pręter formam; sed quoniam tales formæ a composito non sunt separabiles, idcirco ex quadam consecutione efficitur, ut cum forma gignitur, & interit, simul eadem ratione, compositũ gigni, & interire necesse sit.

Verùm quid opus est multis? breuibus namque occurri potest argumento: concedendo uniuersum quidem naturaliter non posse interire; sed negando ex hoc cõcludi, ipsum nunquàm esse cæpisse; nam, ut non esse cœperit per motũ, ex aliqua materia factum, nihil tamen prohibet, ipsum ex nihilo, per creationem, proximè à Deo fuisse procreatũ. Sed clamat Proclus, ex nihilo nihil fieri,

ri; clamet sane quātum libet:nunquam certè creationem probabit Deo esse impossibilem. Ac nos quidem supra libr.5. possibilem esse creationem, multis firmisque rationibus confirmauimus; & quæ contra creationem obiici poterant, omnia repulimus.

DVODECIMVM ARGVmentum Procli.

VNiuersi elementa, uel manent in suis locis naturalibus, quod ipsis est secundum naturam: vel circulo mouentur, & neque principium, neque finem habent mouendi. Si igitur Vniuersi elementa in suis sunt locis, neque vllum in alienum locum totum contendit, necesse est Vniuersum expers esse mutationis: cum omnia, eaque tota id obtineant, quod ipsis est secundum naturam, tum quæ in eodem manent, tum quæ mouentur.

AD DVODECIMVM ARgumentum Procli.

HOc Procli argumentum, duobus syllogismis nititur. Vnus est hic, quę sūt in loco naturali, ea sūt īcōmutabilia, at vnaquæque Mundi pars, tota ē in loco naturali, partes igit̄ Mundi sunt incommutabiles, quare qui ex ipsis constat mundus, mutationis erit expers. Alter syllogismus, hic est: quæ in orbem mouentur, neque principium, neq; finem habent sui motus, cælum autē versatur in orbem, neque principium igitur habuit unquam motus, neque finem est habiturum. Sed in priori illud falsum ē, quidquid manet in suo loco naturali, esse immutabile. Elementa enim cōtigua, ut aer & ignis, aqua & aer, terra & aqua, in suis locis naturalibus posita, tametsi cognata, & ut aiunt, symbola sint, tamen quoniam semper altera qualitate sibi in uicem aduersantur, mutuo alterari, & commutari necesse est.

A Deinde, cum ait elementum manens in suo loco esse immutabile; uel intelligit de mutatione, quæ est secundum locum, vel de alia: utrumuis falsum est, nā multas partes cuiuslibet elementi, sæpe numero a suis locis naturalibus ad loca non naturalia dimoueri cernimus: aqua item in sua manēs integritate, sæpe incalescit, frigescit, discutitur in halitum, vertitur in aerem, & in se computrescens, sexcentas procreat animalium formas. Terram etiam in loco suo immutari, declarant tā multæ stirpium, & metallorū species, quæ ex ipsa procreantur. At dicet, partes elementi possunt immutari, B integrum autem, & totum elementum, nequaquam. Verùm, hoc est petitio principij; nam qui negat mundum æternum esse, partes eius omnino immutabiles esse itidem negabit, de utroque.n.par dubitatio est. Præterea, si nulla pars elemēti est immutabilis, qūo Proclus absq; demonstratione sumit, totum elementum esse immutabile? cum partium commutatio, contrarium sentire suadeat? Eadē .n.est natura partium elementi, & totius elementi; quare si partes sunt corrupti-C biles, totum item suaptè natura est corruptibile. Vel igitur aliquando interibit, id qđ nos asserimus, uel nunquam; & sic fiet, vt quod est corruptibile, nūquam corrumpatur: quod & repugnat naturæ, & aduersatur ijs quæ traduntur ab Arist. in 1. de Cælo. quinimo Arist. ex motu, & quiete partium terræ in centro (neque enim contingit totum elementum terræ simul moueri ad centrum) argumentatur, totius terræ naturalem locum esse centrum.

Neque uerò Proclus illud rectè cōcludit, cum ait, motus circularis caret prin-D cipio, & fine, ergo ē æternus. Nā in antecedente, vel loquitur de principio & fine durationis, & ita petit principium, vt per se manifestum est: uel loquit̄ de principio & fine motus ex parte magnitudinis, & ita non ualet consequentia. Etenim, idem posset de motu cuiuslibet globi dici: in tali enim motu, non licet certum principium sumere, aut finem, ex parte globi; non proinde tamen quispiam dicet, aut nunquam cœpisse motum globi, aut nunquam esse desiturum.

satis idoneus: cum ipse idem semper permaneat, nec vllo modo immutetur, nam si nunc est idoneus, & ex æternitate fuit; & si ex ipsa æternitate non fuit, nec nunc quidem est idoneus. Materia uero, similiter semper fuit habilis, ad procreationem Mundi; cum sit incommutabilis, & semper eadem permanens. Cum igitur, quod Mundus aliquando non fuerit, nec materiæ, nec efficienti, ascribi possit, pro falso habendum est.

AD DECIMVMQVARtum argumentum Procli.

IN hoc argumento, multa sunt uitia: primũ est illud, quidquid fit, indigere materia; multa enim solum requirunt efficiẽs, vt anima rationis compos, quæ & à Deo condita est, & quoniam est immortalis, ex materia fieri non potuit. Materia item prima, uel non est a Deo producta, quare Deus non omnium erit opifex, sed erunt duo principia prima, Deus & materia prima, quod redolet nugas Manichæorũ; uel si est producta, ex materia alia produci non potuit, ne res in infinitũ abeat. Neq; uero ad ostendendũ, non quidquid fit, materia egere, multũ interest, siue id ab æterno, siue de nouo factum fuerit. Quemadmodum igitur, qui faciunt Mundum sempiternum, & materiam, tametsi dicant Mundum à Deo fabricatum esse, nolunt tamen materiam præcessisse constitutionem Mundi, sed una cum Mũdo ab æterno productam fuisse: sic etiam nos qui uolumus hunc Mundum aliquando cœpisse, dicimus materiam simul cum Mundo cœpisse. Alterũ uitium est, quod sumitur tanquam certum, materiam esse immutabilem & sempiternam, quod falsum est, & à nobis supra improbatum fuit. Tertiũ vitium est, quod duplex tantum caussa assignatur, propter quam Mundus non semper esse potuerit, nempe materia & efficiẽs: cum neutra earum sit caussa, sed

A alia, quæ prætermissa fuerit, nimirum, quod repugnet naturæ ipsius operis, æquale esse suo opifici, & repugnet Mundo ipsum coæternũ esse Deo, à quo fuit conditus: uel quia Deus ad manifestationem suæ gloriæ & perfectionis, melius esse iudicauit mundum fieri de nouo, quàm illum esse ab æterno; vel quia ex parte Mundi repugnat ipsum esse æternum; cum huic positioni, multa, quæ sunt perspicue falsa, absurda, & impossibilia, sint necessario consequentia; id qđ supra breuiter ostẽdimus, & accuratius, ac diligentius infra docebimus.

B

DECIMVMQVINTVM argumentum Procli.

P*Artes Mundi, nempe cælum, & quatuor elementa, sunt æternæ; ergo etiam Mundus. neque enim totum ignobilius est suis partibus, cum sit id cuius gratia partes sunt, & non è contrario. Cælum autem Platoni sempiternum esse placuit; quod vel motus* C *eius, qui fit in orbem, apertè declarat: nam ortus, & interitus inest ijs quæ habent contrarium. Præterea, vnum vni tantum propriè est contrarium, vt à Platone explicatum est in Protagora: cum igitur cælum contrario careat, nam si cælo aliquid contrarium esset, motui quoque eius, alius motus contrarius inueniretur; at quis* D *is esse potest? Cum enim tres sint motus simplices, circularis, & rectus, qui duplex est, vnus qui sursum fit, alter qui deorsum: quis erit horum, circulari cõtrarius? non is qui sursum fit, nam opponitur ei, qui fit deorsum; nec is qui fit deorsum, aduersatur enim ei qui fit sursum; & iam positum est vni vnum tantum contrarium esse, relinquitur igitur, neque motui cælesti, neque ipsi cælo quidpiam esse contrarium, Quare*

corpus erit diuersum ab ijs, quæ ortum habent & interitum; vt sunt quatuor elementa, & quæ ex ipsis fiunt. Porrò, ipsa elementa, licèt secundum partes suas gignantur, & intereãt, nihilominus tamen semper suum statum naturalem retinent in suis locis remanentia. Mixta uero, nõ partes Mũdi, sed potius effecta dici debent, ad quæ procreandą, Dii, ut est apud Platonem, ex integritate elementorum partes mutuantur, quas iterum restituant illis: quod dictum est propter resolutionem mixti in elementa, ex quibus conflatum erat. Ex ijs igitur, & uere, & conuenienter Platonicis decretis, atque principiis, demonstratum est, mundum sempiternum esse.

Mixta uero non partes mundi sed potius effecta dici debent.

AD DECIMVM QVINtum argumentum Procli.

QVoniam Proclus nimium Platoni tribuens, ad confirmãdã æternitatẽ Mundi, testimoniis eius abutitur, velut etiam nunc, affirmãs cęlũ secundum Platonem non esse compositum ex quatuor elementis, sed esse quintam quandam naturam omnium sublunarium corporum longe dissimilẽ, hoc dicẽs cõueniẽter magis doctrinæ Arist. q̃ Platonicis; Videdũ est, an Plato ita sẽserit; an potius, vt nos ostẽdemus, cõtrarium. Plato (inquit Proclus) tribuit cælo motũ circularẽ, qui diuersus est à motibus omnium elementorũ, ergo uoluit illud esse diuersum ab illis. Procederet sane argũ si Plato fecisset cęlum, vel corpus simplex, uel cõpositũ, sed inanimũ; tale.n. argũ ex motu naturali ductũ, in simplicibus corporib. & cõpositis inanimatis robur habet, ut uidere licet apud Ari. in 1. de Cæl. At cum Plato dicat cælum ex quatuor elementis, maiori tamẽ ignis portione, constare; ipsũmq; animatum & ab anima motu cieri uelit, planũ est Platonẽ attribuisse rotundam cõuersionem cælo, nõ quatenus corpus est seiunctum ab anima, sed quatenus est aīal quoddam, cui anima motum circularẽ impartitur. Nã, & in animali motus progressionis, qui fit ad interiora, naturalis est ipsi, nõ ratione corporis, fortasse.n. illi aduersatur, sed ratione animæ. Præterea, quid dicemus de stirpibus, quæ una cum solis conuersione circunferuntur, quãobrem cognomines motui solis, Heliotropi nuncupantur? dicat nobis Proclus, cuiusnam simplicis corporis naturalis est eiusmodi motus? Anima igitur cæli circularẽ motũ attribuit, ut adducat ipsum, quoad eius fieri põt, ad imitationẽ mẽtis & intelligentiæ, in cuius actione, ut Platoni placet, pfecte inest cõuersio, & motus circularis. Quemadmodum igitur, ut sunt diuersa gñā animantiũ, uolatilium, terrestrium & aquatiliũ, sic aīa, quæ ĩ ipsis est, diuersos motus exercet, & ad tales motus exequẽdos, natura diuersas figuras eorum corporibus accõmodauit, cum tñ omnia corpora ipsorũ ex elemẽtis pariter composita sint: sic ẽt cælũ; quamuis ex elementis cõflatum fuerit, ob diuersitatem tñ animæ à qua cietur, & figuram, & motum diuersum à motibus omnium elemẽtorum sortitum est. Adde, quòd si propriũ est animantis mouere seipsum, ut est apud Platonẽ 10. li. de Leg. & aliis in locis: cum cælum Plato animatum faciat, aliquẽ motum habebit ab anima sua, q̃ præter circularẽ, alius esse nequit. Hæc igitur duo in doctrina Platonis nõ pugnant inter se, ut & cælum conflatum sit ex elemẽtis, quatenus corpus est, & nihilominus, tñ, qm̃ animatum est animam habens diuinam, longe diuersam multoq; præstantiorem iis, quę sunt in caducis & mortalibus animãtibus, motum accipiat ab anima sua diuersum à motibus elementorũ. Quid si dicamus cælum, qm̃ ex purissimo igne fere conflatum sit, supernum locum occupasse, ibique constitisse, motum autẽ circularem quo circũfertur, ab alio principio, ab anima nimirum accepisse? quẽadmodum in elemẽtis, quæ in suis locis naturalibus manent, idem affirmamus tunam ignis qui est sub concauo lunæ, nec sursum nec deorsum mouet, sed motu orbis cui cohęret, circumagit, q̃ igitur cælum,

An motus cęli circularis arguat ipsum secũdũ Platon. doctrinam, non esse cõpositum ex elementis.

cælũ, siquidem simile est elemẽtis, neq; deorsum feratur, neq; sursum, cũ est, quo niam in suo loco naturali existit, nullũ .n. elementum in suo loco naturali manens, potest ab eo vllo genere motus naturaliter dimoueri, sed tãtummodo vi; ꝙ autem in suo loco manens cælum in orbem feratur, facit id quidem anima cœlestis, cuius ipsum est proximum instrumentum: quæ anima, cum ut intelligibilem conuersionem, & perfectissimum illum motum circularem, qui menti & Intelligẽtijs inest, in Mundo sensibili, & in omniũ corpore nobilissimo exprimat; tũ ut res quę sub luna sunt, temperato syderum motu regat, cõseruet, atq; moderetur, motum circularem cælo impartitur.

Sed pergamus ad alia, quæ Proclus in suo argumento sumit, expendenda. Ac primo quidem Proclus sibi contradicit; nã ait ea quæ oriuntur & intereunt, non esse partes Mũdi, sed potius effecta: idẽ quoq; dicit, partes elementorum oriri & interire: cum igitur quidquid est pars partis, sit pars totius, ut quia manus est pars corporis, & digitus est pars manus, erit ẽt digitus pars corporis: si partes elementorum non sunt partes Mundi, neque ipsa elementa erunt; quod est absurdum; ꝙ si sunt partes Mundi, cum oriantur & intereant, falsa erit opinio ipsius affirmantis partes Mundi ab ortu, & interitu alienas esse. Præterea, si cũ ortus, & interitus est contrarietas, ut ipse Proclus dixit; talis autem contrarietas, non modo in partibus elementorum, sed ẽt in ipsis totis elementis primò, & ꝑ se inuenitur, totum elementum ab ortu, & interitu alienũ non erit. His adde, quod supra dictum fuit, cum totũ nil aliud sit, quàm suæ partes coniunctim sumptæ, & cum in corporibus simplicibus & homogeneis, cuiusmodi sunt elementa, eadem sit ratio cuiuslibet partis atque totius, si oẽs partes elementi sunt caducæ, totum item caducũ, & mortale esse necesse est. Quid? quod nõ põt aliquid manere idẽ numero totum, uariatis omnibus partibus eius? Cum igitur nullũ elementum, idẽ numero sẽper maneat, vtpotè cuius oẽs partes uariẽtur, sanè vt simile figmẽto, totũ elemẽtũ ab ortu, & interitu uindicare. Illud autem, nec uerum, nec Platoni cõsentiens uidetũ corpora mixta nõ esse partes Mundi, sed potius effecta: id .n. cuius detractione, uel absentia, alĩqd imperfectum, & diminutum est, suamq; perdit integritatem, sine dubio, uel pars eius, uel ad substãtiam ipsius pertinens censeri debet: hæc.n. duo, totum & perfectum reciprocantur, ut docet Aristot. 3. Phy. te. 64 quod igitur facit ad perfectionem alicuius, id quoque ad eius integritatem pertinet, ac proinde pars illius ẽ; sed Plato uult in Timæo, nisi adsint mortalia animantium genera, Mundum non fore perfectum; hæc igitur in ipsis Mundi partibus numerari debent. Verba Platonis in Timæo hęc sunt: inducit.n. Deũ opificem Vniuersi præscribentem Diis, ea quæ facturi erant, ad hunc modum. [Tria genera nobis reliqua sunt, eaque mortalia, quibus prætermissis, cæli absolutio perfecta non erit; omnia.n. genera animantium complexu suo non tenebit, teneat ãt oportet, ut ei ne quid absit: quæ si a me effecta sint, Deorũ uitam possunt adæquare; ut igitur mortali conditione generentur, & uniuersum verè sit uniuersum, uos suscipite, ut illa gignatis, imitemini q; uim meam, qua me in uestro ortu usum esse meministis.] si genera igitur animantium Mundo desint, Mundus Platonis non erit perfectus; censet igitur is, animantia in Mũdi partibus esse numerãda. Et rectè sane, nam mixta perfectiora sunt elementis; & hæc illorũ caussa sunt constituta. Denique, siue hoc quod omnia continet, Mundum appelles ab ornatu; siue vniuersum, Oẽ, ac Totum, vtpotè cuius amplexu omnia coerceãtur; negare nõ potes, eius partes esse & qdẽ potiores, corpora mixta, quippe quæ cum uarietate, tum perfectione naturæ, multum præstent elementis.

An mixta sint partes Mundi.

Plat. autem sensisse, ex quatuor elemẽtis, tum Cælum, tum Mundum totũ esse coagmentatum, ex iis quæ subiĩgã, perspicuum erit. In Timæo sic ait, [Vt hic Mundus esset animanti absoluto simillimus, hoc ipso quod ipse solus, atq; unus esset, idcirco singularem Deus hũc Mundum, atq; unigenũ procreauit. Corporeũ ãt, atq; aspectabile omne necesse est

Pulchra disputatio, à Plato sẽsit celũ esse cõpositum ex elementis.

est esse, quod natū est. Nihil porrò igni vacuū videri potest; nec vero tāgi, quod careat solido: solidum autē nihil, quod terræ sit expers. Quamobrem Mundum efficere moliens Deus, terram primum ignemque iūgebat.] Et quæ sequuntur vsque ad illa uerba. [Earum autem quatuor rerum, quas supra dixi, sic in omni Mundo, partes omnes collocatæ sunt, vt nulla pars cuiusuis generis excederet extra, atque in hoc uniuerso inessent gene ra illa vniuersa,] Ex quibus uerbis apertum est, Platonem, & cælū, & totū Mundum ex quatuor elementis constituisse. In cælo autem, plurimum igneę substantiæ inesse dixit. Nam cum quatuor sint animantium genera. Vnum cęleste, atq; Diuinum; alterum pennigerū, & aereū; tertium aquatile; terrenum quartū; diuinæ animationis (inquit Plato) speciē, Deus maxime faciebat ex igni; vt & splēdidissimus eēt, & aspectu pulcherrimus. Cumq; eum similem uniuersi naturæ efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit, comitanteque eum sapientia, optimæ mentis effecit, circumque omne cælum ęqualiter distribuit, ut hunc uarietate distinctum bene Græci Κόσμον, nos lucētem & ornatum Mundum nominaremus. Hęc ex Platone. Quę vero aduersus hanc Platonis sentētiam in 1. Meteororum Arist. scribit, parui momenti sunt apud Platonicos. Si enim, inquit Aristoteles, cælū igneum esset, cum incredibili propemodum excessu hunc Mundum inferiorem superet, iam pridem oīa, quę continentur in ipso, incendio cōsumpta fuissent. Sed ipsi respondent, cum elemētum ignis contineat cætera elemēta, ac proinde multis partibus maior sit illis, qui fit, vt quæ ab eo continentur, non similiter conflagrauerint? Deinde, Aristoteles lib. 2. de Generat. tex. 20. & 21. ait ignem elementarem, nostrati igni diuersum esse: hūc enim non esse simplicem, sed mixtum, & habere caloris excessum, vimque vrendi & absumendi corrumpēdique corpora: illum aūt minimè: quēadmodum nix, seu glacies, seu gelu, frigidi est excessus; naturalis enim ignis uitā potius impartiendi, quam vrēdi uiribus præditus est, ceu in nobis insitus calor. Præterea, quo ignis est in tenuiori materia, eo minorē vim habet vrendi, ut ferrum candens magis vrit, quam carbo, & flamma, quam elemētaris ignis; cum igitur cælum ex purissimo, tenuissimoque igni cōstet, mirandum non est si quamuis magnitudine multum exeedat, ea tamen quæ sub ipso sunt, nequaquam incendat.

Testimonia Platonicorum, quod cælum, secundū Platonē sit cōpositum ex elementis.

Platonis autem pręcipui interpretes, idem quod nos supra docuimus sensisse Platonem asseuerant. Taurus (ut refert Philoponus) in 1. com. in Timæum. post quam locum Platonis a nobis supra citatum exposuit [Theophrastus, inquit, quæ si aspectabile & tractabile ex terra sunt & igni, ex his cælum, & astra cōstabunt; nō sunt aūt hęc, inquit, ex illis, quintum corpus introducēs, quod uersatur in orbē. Verū, ubi quintū corpus illud esse docuerit, tunc hisce cōtradicat.] Hæc Taurus. Qui non modo uult cęlum, & Mundum ex quatuor elementis concretum esse, sed etiam aduersatur Theophrasto id negāti, & quintum quoddam corpus ex Aristotelis sententia introducenti. Porphyrius in expositione eorundē verbotū, idem sentit: & post multa, subiungit hæc. [Mundum ex quatuor constitutum esse elementis, diserte dicit Plato, quasi quintū illud corpus, quod ab Aristot. & Archita inducitur, non esse putauerit.] Proclus quoque, tum in expositione Timæi, tū in eo libro, qui inscribitur Obseruationes eorū, in quibus Platonis Timæo cōtradixit Aristoteles: post quam multis verbis explicuit quomodo vniuersum ex quatuor elemētis cōstet, & cælum ex igni, itemq; astra: postremo subiungit hæc, [non igitur, quasi peregrinam in uniuerso cælorū naturam inducere oportet, sed illic summā perfectionem naturæ eorū, quæ hic utuntur constituētes, per illam, eamque quæ illis sit cognata, his corporibus ortū tribuere.] Plotinus in lib. de Mundo, eādem quam nos, Platoni sententiam tribuit, eamque multis uerbis, & explicat, & tuet, aduersus Aristo. cuius uerba, ne sim prolixus, hic non ascribo. Postremo, Aristoteles Platonis discipulus, sentētiam, quā Platoni adscripsimus, reprehēdens, fecit cęlum quintum quoddam corpus ab elementis diuersum. His accedit, quod Plato

tō nō agnouit corpus aliud simplex præter quattuor elemēta;sic enim ĩ Timæo scribit, [dicendum est igitur cuiusmodi potissimum quatuor corpora fiant;nam si hoc semel erimus consequuti,procreationis terræ, & ignis, & eorum,quæ pro rata portione in medio eorū interiecta sunt veritatem facile cōsequemur: tum enim nemini cōcedemus,pulchriora iis, quæ sub aspectum cadāt,corpora usquā inueniri,quorum quodque ad suum genus referatur.] si igitur Plato negat ullū corpus eē pulchrius his quatuor elemētis,aut his quæ fiūt ex ipsis,proculdubio non putauit cælum esse oīno diuersum B ab illis. At dicet aliquis,Platonem,quinque solidarum figurarum,quæ rectis cōstituūtur lineis,& planis similibus,ac naturæ eiusdē, cuiusmodi sunt Cubus,Pyramis,Octaedrum,Icosaedron,Dodecaedrum.quatuor priores, quatuor elemētis attribuere; nimirum terræ Cubum, Pyramidē igni,Icosaedron aquę,Octaedrum aeri,postremam autem,Dodecaedrum,sine dubio cęlo ascribere:quare is non obscurè indicauit,sicut figuram, sic etiam naturā cæli, diuersam esse ab elementis. Sed hi errāt,non.n.Plato,illa figura C Dodecaedri Deum usum esse ait ad compositionem cęli,sed ad uniuersitatis cōstitutionem: ut ex iis uerbis quæ sunt in Timæo,perspicuum est;[cū præterea inquit quinta quędam sit compositio,ea Deus ad uniuersi constitutionem est usus;eaq; figurauit, & descripsit uniuersum.] Hæc pluribus disserimus,ut demonstraremus,Platoni cælum non esse talem quādam naturam diuersam ab elementis, qualem induxit Aristoteles, sed esse ex elementis compositum.

D

DECIMVMSEXTVM argumentum Procli.

MAteria sempiterna est, & per se habilis ad suscipiendas formas; vel igitur formæ in ea semper extiterunt, & semper erūt,& sic Mūdus principio, & fine carebit: vel non semper fuerunt, aut erunt; quod est absurdum: quomodo enim materia ex A *æternitate formis caruit, ad quas suscipiendas semper fuit habilis? Sed fortè dices, ab æterno materiam habuisse formas vagas, imperfectas, & inordinatas; postea vero, productas fuisse formas perfectas. Verum id dici nequit, cum enim materia per se,ac semper habilis sit ad suscipiendas formas perfectas, nulla potest reddi caussa, cur non ab æterno illas habuerit. Deinde,quid opus fuit prius habere formas imperfectas, vt deinde perfectas habere possetquod autem Plato,materiam prius immoderatè ad inordinatè motam fuisse dicit, id non ita accipiendum est, vt prius fuerit inordinata, deinde ordinata; sed cogitare debemus, eum illis verbis exprimere voluisse, qualis nam materia ex se, & suapte natura esset, nisi ab opifice Mundi distincta, & exornata fuißet.*

AD DECIMVMSEXTVM argumentum Procli.

AEternitas materiæ, qua fulcitur argumentum, iā supra improbata fuit, quare necessariū nō esset pluribus uerbis hoc argumentum refellere. Sed illud falsum est, Platonem, per id, quod inordinatè mouebatur, intellexisse materiā primā; Porphyrius enim ait intelligenda esse corpora naturalia, ex quibus mundus coagmentatus est; q quoniam naturalia sunt, mouentur illa quidem, uerum nisi ab opifice Mundi in ordinem digesta essent, & suum quodq; situm, & locum ab Architecto Mūdi accepissent, turbato, & uago motu agitata fuissent; vt nauis dū gubernatore, & currus cum auriga destituitur. Id antē Platonē sensisse, illa verba indicant. [Quidquid enim erat, qđ sub cernendi sensum caderet, id sibi assumpsit, nō tranquillū, & quietum, sed immoderate agitatū & fluitans, idque ex inordinato in ordinē adduxit.] Quænam, inquit Porphyrius, sunt, quæ sub sensum cadunt, nisi corpora?

Quid sit illud, quod dixit Plato ante Mundi effectionē, vago & inordinato motu agitatū fuisse.

ra?materia enim,cum secundum Platonem uix aut ne uix quidē spuria cogitatione cōprehendatur,in iis quæ sub sensum cadunt,numerari non debet.

DECIMVMSEPTIMVM argumentum Procli.

Exemplar Mundi, Plato dicit eße vnigenum, sempiternum, & numeris omnibus absolutum: cum igitur Deus Mundum fecerit huic exemplo simillimum, quēadmodum fecit Mundum vnū & absolutum, sic etiam sempiternum fecisse credendum est. Imago enim,vt perfecta sit, debet omnino similis esse exemplari. Si igitur Mundus ortum, & interitum habet, nulla ex parte similis erit exemplari: sin autē, vel careat interitu habens ortum, vel careat ortu,habens interitum,non vtraque ex parte, sed ex altera tātum exemplari similis erit.

AD DECIMVMSEPTImum argumentum Procli.

Hoc argumētum,idem est propemodum,cum quarto superius posito,ac refutato; quocirca eādem habere debet solutionem. Plato autem vult Mundum, ita similem esse exemplari, vt quemadmodum exēplar ex omni constat æternitate,sic Mūdus per omne tempus perpetuo, & procreatus, & instans, & futurus sit. Lege Timæum ibi, [vbi autem moueri,& viuere, sempiternorum Deorum factum à se simulachrū, intellexit Pater, qui procreauit, opere delectatus est,&c.] Cum igitur Plato velit Mūdum, ita similem esse exemplari, vt sicut illud per omne æuum, sic Mundus duret per omne tēpus, debuit sanè Proclus ostēdere,Platonem fecisse tempus ex utraque parte infinitum; ut inde concludere posset, Mundum ex sententia illius, sempiternum esse; sed id Proclus callide tacitus prætermisit, qa pro- A bare non poterat. In Timæo enim Plato sic ait. [Tempus inquit unà cum cælo factum est,ut simul generata, simul etiam dissoluantur,si quando ulla eorum futura erat dissolutio,] & iterū. [nā dies,noctes, menses, & anuos, cnm ante natum cælum in natura non essent,demum uoluit procreari, cum cælum productū est in natura.]Huic rei fidem facit Arist.lib. 8.Physi.tex.10.ita scribens. [Plato tempus generat solus,cum cęlo enim ipsum simul esse factum, cælum autem factum esse ait.]Quod si Proclus cōtendat,Mundum exemplari suo esse oportere omni- B no similem,cum exemplar Mundi sit immutabile,indiuisibile, totum esse simul in se habens, nō sensibile, sed tantum intelligibile,cur Mundus etiam (siquidem cum omnibus rebus exemplari necesse est esse quam simillimum) non est immobilis,indiuisibilis,incorporeus,denique talis, qualis non est, nec esse potest?

DECIMVMOCTAVVM argumentum Procli.

C *Si in Deo duæ sunt voluntates,vna, vt nō sit aliquid inordinatum,quod Plato indicat illis verbis. (cum enim constituißet Deus nihil mali admiscere, ex inordinato ipsum adduxit in ordinem.) Altera, vt vniuersum bene colligatum,& ordinatum conseruetur, quam innuit Plato illa oratione, (nam cum voluntatem, & consilium meum nactis sitis,quod maius est uinculum ad perpetuitatem vestram,quàm illa qui-* D *bus estis, tum cum gignebamini colligati, &c.) necesse igitur est, has voluntates, aut semper esse in Deo; aut interdum utramque, vnam prius, alteram posterius; at interdum eße, interdum autem non eße, non conuenit ei, qui semper est, & immutabilis semper perseuerat: & prius, ac posterius in ijs tantum insunt, quæ tempori subiecta sunt: quod si vtraque voluntas sem-*

per

per quod vult efficit, semper igitur, & inordinatum obliteratur propter perpetuam voluntatem, vt ipsum non sit, & ordinatum conseruatur propter voluntatem, vt ipsum sit perpetuum; cũ vtraque voluntas sit semper. Quare si sit vtrumque semper, non prius erit inordinatum, quàm ordinatum, nec ordinatum, quàm inordinatum. quod si id quod ordinatum est, principio & fine caret, Mundus autem nihil aliud est, quàm ordo, & id quod adductum est in ordinem: Mundus igitur ortus, & interitus expers erit.

AD DECIMVM OCTAnum argumentum Procli.

Deus sẽper uult, ut nõ sit aliquid inordinatum: inordinatum enim Deus, & natura refugit; nõ tamẽ ideo sequitur, ut si semper uult non esse inordinatum, aut semper uult esse ordinatum, ipsum ordinatum sẽper sit, semper enim Deus, ut ait Plato, uult bonis omnibus Mundum explere, non tamen omnibus bonis semper Mundus expletus est. Semper uult Deus, nõ esse malũ, bonorum enim, inquit Plato, ad nullum aliud, quàm ad Deum caussa est referenda; malorum autem, alia quæpiã est requirenda caussa, mali enim caussa, nõ est dicendus Deus, non tamen ideo sequitur, ut malum semper nõ sit in Mundo. Postremo, sẽper uult Deus ea quæ sũt in Mundo, non tamẽ necessarium est ea semper fieri, aut esse. Quamuis igitur Deus semper uelit aliquid, uult tamẽ illud esse, sicut natura eius patiť. Et ipse quidem semper uoluit Mundum esse talẽ qualis nunc est, sed nõ uoluit, ut Mundus semper talis esset. Est igitur æternitas in uolitione Dei, sed non in effectione Mundi.

Deinde, non si quod Deus uult, aliquando est, aliquando non est, ideo dicere oportet Deũ interdum hoc, interdũ A illud uelle. Vna est enim, & simplex Dei uoluntas, cuius unaquæq; res particeps est, quoad natura ipsius patitur. Vult Deus omnia esse similia sibi, uult eẽ bona, & conseruari: similitudinis tamen, bonitatis, & conseruationis ratio, non eadem est in omnibus. Semper igitur uolebat Mundum esse conditum: uerũ ut potest esse Mundus & suapte natura est capax durationis, ita esse uolebat. Si igitur immortalitati, immutabilitati, æternitati, atque indiuisibilitati Dei, non repugnat mortalitas, mutabilitas & extensio rerum quas producit: nõ itẽ B absurdum erit, Deum uoluisse semper Mundum fuisse ordinatum, ipsum autem non semper fuisse: non enim uoluit ut Mundus semper esset ordinatus, sed ipse semper, & ab æterno uoluit, ut Mũdus tunc, & talis esset, quãdo, & qualem esse, uel possibile, uel melius erat.

DECIMVM NONVM ARgumentum Procli.

C *Quidquid natum est, aliquando interibit; omne, quod caret ortu, caret etiã interitu: quæ duo pronunciata, non modo sunt Ari. in 1. de Cælo, verumetiam Platonis, qui horum alterum, in libris de Republica, alterum in Phedro pronuntiat. Verum, id omne, quod natum est, manet interitus, inquit Socrates, Musarum personam referens; & quod generatum nõ est, interitu carere est necesse. Ex quibus pronuntiatis, alia duo deducuntur,* D *Vnum est, quidquid interire potest, id generatum esse; nam si non esset generatum, careret interitu, per secundum Pronuntiatum. Alterũ est, Quidquid non põt interire, id non esse generatum: nam si generatum esset, ut in primo dictum est pronuntiato, aliquando interiret. cum igitur Mundus interire nequeat, bonus enim fuit opifex ipsius, improbi autem uidetur esse,*

se, quod bene compactum fuit, velle dissoluere, & immortalium inquit Plato, ipse est opifex: quod autem immortale est, hoc non agnoscit casum, seu interitum, vt in Phædone dicitur, haud enim temere quidquam aliud esset expers interitus, si quod immortale esset, non esset huiusmodi. Cum igitur Mundus interitu careat, carebit etiam ortu, per secundum pronuntiatum.

AD DECIMVM NONVM argumentum Procli.

CVm hoc argumentum parum discrepet ab octauo, solutio illius ad hoc idem refellēdum accommodari posset.

An Plat. sẽsit mūdum esse incorruptibilem.

Sed potest etiam, hoc modo responderi; dupliciter aliquid dicitur esse tale, uel intrinsecè & per se, sic ignis est calidus; uel extrinsecus, & ab alio, ut calor in aqua & ferro candente. Præterea, dr̃ etiam aliquid perpetuum, uel quòd etiā idem numero semper maneat; uel quod partes eius deperditæ cōtinenter instaurentur. Mundus igit̃ insolubilis dicitur, & immortalis, non per se, ac intrinsecè, nā in Timæo sic ait opifex Mundi, [Quoniam inquit, orti estis, haud quaquā estis indissolubiles,] sed tantum extrinsecus, nimirum ob propositum & uoluntatem opificis, qui qđ suapte natura solubile est, conseruat, & partes eius cōtinenter instaurat, ne aliquando omnino totū collabatur. Rectè igitur apud Platonē Mūdi opifex ait, [nam cum uoluntatem inquit, & cōsilium meum nacti sitis, quod maius est uinculum ad perpetuitatē uestram, quàm illa quibus estis tunc cū gignebamini, colligati, neutiquā dissoluemini.] Deinde, Plato simpliciter ait Mūdum esse ortum, & suapte natura pronūtiat esse dissolubilem, consilio tamē Dei nunquam dissolutum iri. Stultū igitur est, ex eo quod Plato secundum quid ait Mundum esse indissolubilē, negare Mūdum secūdum Platonem, ortum esse, cū tamen hoc ille aperte, & simpliciter pronuntiet. Quando igitur ait, quod natum A est esse dissolubile, ĩtelligit per se, ac suapte natura. Cum uero inquit Mundum indissolubilem esse, intelligit extrinsecus, ac ex Diuina uoluntate.

Sententia Galeni.

Huic rei fidem facit Galenus, qui in quarto lib. eius operis, quod scripsit de Demonstratione, referente Philopono in eo libro, quem contra Proclum scripsit, quatuor pronūtiata suprapposita, diligenter expendit: & ad extremum ait, illud pronuntiatum (Quidquid est incorruptibile, non esse generatū) dupliciter accipi posse uno modo, ut ꝑ incorrupti B bile, intelligamus, id quod per se, ac suapte natura expers est interitus, quia est simplex, & perpessionis expers, & sic uerum est pronuntiatum: altero modo, ut per incorruptibile intelligatur id, quod per se est mortale, sed extrinsecus, & ab alio ascititiam obtinet immortalitatē: quemadmodū de Diis Plato in Timæo dicere uidetur. Verba Galeni hæc sunt. [Composita est notio sempiterni, quoniā ortus, & interitus est expers] utriq; autem alterum est cōsequens, nimirum hoc quoque in loco demonstrās utrum C uis horum sit, alterum protinus esse consequens illo assumpto, demonstrauit, cuiusmodi esset propositū. Si igit̃ probe ab omnibus, ut cōfessum recipitur (& quod ꝑcreationis est expers, id esse cōsequēs, ut non intereat) id expendentes, partim intelligemus, pronuntiatum esse, quod demonstratione nō indigeat, sed primū, & quod per se fidem mereatur: partim uerò à quodam alio euidēte pronuntiato cōfirmari, quod paulo ante huiusmodi esse dictum est: (si quid ꝑcreationis rationem nullo modo cōtinet, illud neD que interitus rationem subibit.) Quod igitur, quicquid ortu caret, protinus, & interitu careat, p:ōpte, & sine ulla hæsitatione recipit intelligētia; & si quid est aliud eorum, quæ ad notionem sunt euidentia, tale est hoc pronuntiatum. Tamen (quidquid est expers interitus, id necessariò ortu carere) hoc indiget quadam determinatione, ut prompte ipsū accipiamus. Quæ est igitur determinatio? certè, ut distinguamus quomodo hoc (interitus expers) concedendū sit, utrum quod neque omnino rationem inte-

Interitus accipiat, vt quod omnino simplex est, & perpessionis expers; an uero, vt quod instauratoriam immortalitatē obtinuit? Quemadmodum de Dijs Plato in Timęo dicere videtur, vbi Deū primum cum ijs instituit differentē, est autem hæc eius dictio. [Quoniā generati estis, haud quaquam estis indissolubiles prorsus, & immortales, nunquam tamē dissoluemini, neque mortis ulla fata vos perimentur; maius est enim ad perpetuitatem uestram uinculum, meum consiliū, quàm illa quibus estis, tunc cum gignebamini, colligati,] hoc ipsum autē, & in Politico, de toto cælo persequitur. Concipitur enim quidpiā, quod & si natum sit, nunquam tamen fit interiturum, ut Lacedęmoniorum Ciuitas (liceat hoc uti exemplo) fiet enim, ut ea nunquam intereat, quanquam singulas domos, & partem unamquamq; eam naturam ut petimantur, habere concedamus. Verū, quia fieri potest, ut paulatim fiat instauratio, fieri etiam pōt, ut uniuersum simul, nunquam dissolutum intereat. Neq; uerò Ciuitatem tantum ad hūc modū permanere incorruptam possumus cogitatione concipere, sed unicam quoque domū, si quod in ea fatiscit, instaurationē subinde consequatur. Secundum hāc igitur rōnē, si quid ortu careat, id omnino expers est interitus, sin uero careat interitu, non necessario procreationis est expers.] Hæc Galenus.

VIGESIMVM ARGVmentum Procli.

PLato in Politico ait res diuinissimas, semper iu eodem statu permanere similiter affectas & prorsus immutabiles. Cum igitur opifex Mundi sit quidpiam omnium Diuinissimū, semper idem & similiter affectus erit. Quare alienum est ab ipso, interdum facere & interdum non facere; sed conuenit illi, vel semper facere, vel nunquam facere. At nunquam facere in eum qui est opifex omnium rerum, cadere nequaquam potest: relinquitur igitur, vt Deus semper Mundum faciat, ac proinde Mundus sempiternus sit. Præterea, Deus vt in Thimæo legitur, Mundum condidit diuini exemplaris perfectissimam imaginem, cū igitur exemplar omnino sempiternum sit, necesse est Mundum, siquidem est imago ipsius, ambifariam sempiternum esse. Ad hæc, Plato Mundum Deum vocat; Deorum autem genus, & mutationis, & uitij expers est, quare Mundus ortu, & interitu carebit.

AD VIGESIMVM ARGVmentum Procli.

IN hoc argumēto, nihil noui fere Proclus affert; nam prima pars argumenti, supra in sexto argumento, secūda in decimo septimo, tertia in undecimo, & ab ipso tractata, & nobis refutata fuit.

Si autem Plato, aliquando Mundum uocauit Deū; id fecit, fabulosam Poetarum consuetudinem sequutus, ex orphicis uersibus id accipiēs: qui Poetę, nihil est in natura rerum, cui non diuinitatis cultum attribuerint. Cumque Poetarū mos sit Deorum ortus tradere, mortes autem ipsorum reticere, mirum non est, si cum Plato Mundum ortum esse, neq; interiturum esse dixerit, Deum ipsum, Poetarum cōsuetudine appellet. Et quāuis Plato in libro de Republica Poetas multis criminibus incessat, eosq; de sua Ciuitate depellat, nōnunquam tamen, ne uel receptos Deos improbare, & noua īducere dæmonia uideatur, quod nouerat Socrati mortem attulisse, ad Poetarum consuetudinem delapsus, fabulis ipsorum interdum utitur. Oportebat autem Proclum animaduertere, cum Plato in Timæo Deum ait esse Mundum, & stellas omnes quæ conspiciuntur, solem inquam & reliquas; quænam mox subiū gat; appellat enim Deum Oceanum, Satiamq; cęli satu, terræque cōceptu generatos, ex his Phorcin, Saturnum, & Opem; deinceps Iouem, atque Iunonē, ac

An Plato uere sēsit, Mundum, cælum, & Astra esse Deos.

ac reliquorum Deorum prosapiã. Quare, si ꝙ Plat. hic Mundum Deum esse inquit, Proclus inde vult efficere Mūdū ꝑpetuum esse; pari item rōne concludam ego, Saturnum, Iouem, reliquosq; supra commemoratos, ꝙ a Plat. ibidem nominentur Dij, sempiternos, & sine ortu, & interitu fuisse; cum tamen eos natos eē, ac progenitores habuisse, Plat. testetur. Vocat etiam Plato cælum Deum, antiquorum hominum existimationē sequutus; qui cum nihil præter res corporeas intelligerent, in iis autem cælum principem locum obtineret, ipsum a sempiterno cursu τὸν θεὸν appellarunt. sic. n. apud Platonem cum Hermogene loquens Socrates in Cratilo ait, [qui in Græcia primi homines extiterunt, uidentur mihi solos hos Deos existimauisse (vt hodie ēt barbarorum plerique) Solem nēpe, Lunam, Cælum: ut cum viderent eos sempiterno cursu incedere, ab hac τοῦ θεῖν. i. currendi natura θεοὺς ideſt Deos appellauerint. Postea aūt, cum alios Deos obseruauissent, eos nomine eodem nuncupauerint.] Ac Plato quidem, rectè de Deo sensisse uidetur. Nam in Timæo, unū esse Mundum ostendit, ꝙ unum sit eius exēplar, unusque eius opifex Deus. Et in epistola ad Dionysium ait, se epistolas quas ex animi sui sententia scribit, ex unius Dei præfatione & nuncupatione ordiri; quas verò ex aliorum sensu, & in aliorū gratiam exarare cogitur, eas a Deorū appellatione inchoare. Et cum Plato oēs alias res ab uno Deo, uel proximè, uel per Deos secundos conditas, & suapte natura mortales, ac dissolubiles esse; Deiq; munere res cælestes immortalitatē adipisci censeat; qui potuit, ullam earum rerum, Deum esse arbitrari? Interdum tamen multos Deos nominat, & colendos esse asserit: ueram, quam de Deo ipse sētentiam habebat, in vulgus non enuntians: ne patriis legibus aduersari, & a cōmuni hominum sensu, & opinione abhorrere uideretur; sicque populi inueteratis erroribus assueti, & ueritatis, quæ de vno Deo est, minime capacis, odium & furorem, qui in necem Socratis tantopere sæuierat, aduersum se concitaret. Sed illud Platoni condonari nō potest: ꝙ Intelligentiis, Dæmonibus, Astris, ēt

A Dijs poetarum, cultum adhibere, preces fundere, uota nuncupare, sacrificia facere iubeat. Indignū enim est, tantum Philosophum, in re tanti momenti, quanti est agnitio ueri Dei, metu mortis, non modo celasse ueritatem, sed etiam tam falsas, & impias de Deo uulgi opiniones, auctoritate sua fouisse, atque confirmasse. Sed ad Procli argumentationem redeamus.

Plato Mundum ait esse Deum, ergo Mundus, inquit Proclus, non est ortus. Atqui oportebat Proclum audire B Platonem vtrumque dicentē, & Mundū Deū, & ipsum nihilominus ortum esse. Oportebat meminisse, Platonem nomen Dei, etiam iis rebus, quas generatas esse constat tribuisse. Oportebat considerare, nomen Dei, cum Mundo tribuitur, nō propriè sumi a Platone, sed eo modo, quo supra declarauimus. Quod autem Plato Mundum, nec propriè Deum eē, nec mutationis expertem censuerit, ex iis, quæ scribit in Politico, manifestum erit [iisdem. n. inquit, & eodem modo se habere, & idem esse, iis demum, & solis C cōuenit, quæ maximè sunt diuina: corporis autem natura in hoc numero haberi nō pōt. Vnde, quoniam cælum, & Mundus corpus participauerunt, mutationis expertia semper esse nō possunt] & rursus in Timæo, [quid est, quod semper est, neque ullum habet ortum? & quid quod gignitur quidem semper, nunquam est tamen? quorum alterum intelligentia cū ratione comprehenditur, quod unum sēper, & idem est: alterum, quod affert opinionē per sēsus rationis expertes, quod totum est opinabile, id gignitur, & D interit, nec unquam uerè esse potest.] Verū de his satis.

Et argumentis quidem omnibus Procli, pro æternitate Mundi ab eo allatis, subtiliter, ut opinor, atque diligēter, adhuc responsum & satisfactum fuit. Sed quoniam in hac disputatione, de Platonis sententia sæpenumero utrinque disputatū est: operę pretium esse duximus, quid Plato de Mundo senserit, ortus sit, nec ne, seorsim explicare.

An Plato senserit Mundum ortum esse, & aliquando cæpisse, an potius sempiternum esse, atque ortu, interituq; carere.

CAP. V.

QVoniam sententia Platonis, ex iis quæ scripsit, tum alibi, tũ præcipue in Timæo, elici debet, & qa verba eius, ab iis, qui in contrariã sentẽtiam discesserunt, uariè explanantur; idcirco operæ pretium eẽ duxi, locum Platonis in Timæo, ubi de molitione Mũdi loquitur, itegrũ hic ascribere; ut qm ab iis, qui Platonem sequũtur, multæ, & discrepãtes interpretationes illius loci excogitatæ sunt, nos, quæ nam sit germana ĩterpretatio, & uerbis Platonis maximè congruens, iudicare possimus. Verba Platonis in Timęo, ubi de pcreatione Mundi loquitur, hæc sunt. [De quo primum cõsideremus, quod in quæstione de Vniuerso ante omnia inuestigari debet, utrũ ne semper fuerit sine ullo generationis principio, an genitum sit ab aliquo principio sumens exordiũ. Id profectò cernitur, tãgiturq; & corpus habet; omnia verò hmõi, sensus mouent, quæ sensus mouent, opinione per sensum percipiũtur, hęc verò talia esse constat, vt gignantur, & genita sint; quidquid autem gignitur, necessario ab aliqua caussa gigni asseruimus.] Hæc Plato: quibus uerbis, cũ apertè significaret Mũdũ ortũ esse: Platonici tñ, ut Crãtor Platonis iterps, Plotinus, Prophyrius, Iãblicus, Taurus Platonic⁹, Proclus, Apuleius in li. de Platonis dogmate, Alcinous, & Simplicius, hunc Mũdũ sempiternũ esse ex sentẽtia Platonis pugnaciter defendere cũ in animum induxissent, excogitarunt multas acceptiones illius uocabuli (ortũ) seu (generatũ) pter illã cõem, qua dr aliquid generatũ eẽ, qđ prius non erat, & aliqñ cępit eẽ; in qua significatione, cõtendũt Platonis verba accipienda non esse. Nos igitur expositiones illius uocabuli, quas ipsi commenti sunt, commemoremus, & an verbis Platonis conueniant, expendamus.

A Taurus Platonicus, in Commẽtariis, quos scripsit in Timæum, quatuor acceptiones illius nocabuli (oriri) præter cõmunem eius significationem, adfert. Primo modo, inquit, oriri dicitur, qđ nunquam quidem ortum sit, in eodẽ tamen genere sit cum iis, quæ oriuntur; sic uideri dicimus, quod non visum sit, nec videbitur, sed in eodem sit genere cũ iis, quæ videntur, ut si quod sit in centro terræ corpus. Tũ, dicitur oriri aliquid quoniã compositum est, quod tametsi nũquam generatum sit, nos tamẽ, vt compositionem eius & melius intelligamus, & com *Taur⁹ Platonicus.*

B modius explicemus, cogitatione id generamus, suasque in partes resoluimus: ut syllabas ex elemẽtis, & figuras ex lineis generari dicimus. Deinde, dicitur etiam aliquid oriri, quia in eo semper est, ut gignatur, & non habet totum suum esse simul, sed ẽ in perpetua commutatione; elementa enim continuò commutãtur, & in se mutuo cõuertuntur; orbes autẽ cælestes, licet iidem substantia permaneant, tamen ob perpetuam conuersionem, situs, aspectus, atq; vultus, cõtinenter euariant. Postremo, ortus etiam dici

C posset Mundus, quoniam aliunde ipsi est tributa essentia, nempe à Deo, a quo exornatus est, & quo remoto, in nihilũ recideret; vt idem sit Mũdum generatum esse, quod non sua vi extitisse, sed a Deo factum fuisse, ab eoque & regi, & conseruari: sic secundum eos, quibus cælum apertè sempiternũ est, Luna ortũ, atque generatum a Sole lumen nacta est, nunquam fuit tamen, cum non ab ipso illustrata fuerit. His inquit Taurus significationibus, qui verba Platonis interpretatus fuerit, sententiã eius assequetur; qui

D autem communem significationem generationis, qua id, quod nõ fuit aliquando, in natura extitit, uerbis Platonis attribuerit, toto, ut aiũt cælo, a mente Platonis aberrabit. Hæc ex Tauro Philosopho. Ex illis autem quatuor significationibus, Crantor, postremam amplexus est; Porphyrius secundæ significationi assentitur; Proclus, Iãblicus & Simplicius, duabus postremis adhæserunt; Apuleius, & Alcinous, tertiam significationem præcipuè sequuti sunt. Nos autem, quantũ earũ unaquæq; uerbis Platonis,

quæ

quæ supra posita sunt, vel congruat, uel discrepet, accuratè discutiamus.

Prima significatio absurda est, & non solum à Platonis, verum etiam à cõi sensu aliena. Nam qui fieri potest, ut qđ nõ est corpus, vel substãtia, sit in genere corporum, uel substantiarum? genera .n. de ijs, quæ subiecta sunt ipsis, nomine, & definitione dicuntur; qui pôt inquam, fieri, vt Mundus, qui secundum ipsos ortus capax non est, sit tamen ex genere eorũ, quæ oriuntur? quod si id, quod non est ortum, tamen est ex genere eorum, quæ possunt oriri, ergo per oppositionem cõ B uersionis, aliquid erit ortum, quod sit ex genete eorum, quæ non possunt oriri; ortum est igitur aliquid, quod oriri nõ potest. Quid? quòd generabile, & ingenerabile sicut corruptibile & incorruptibile, vnius & eiusdem generis esse nõ possũt? Deinde, absurdus ẽ verborum Platonis sensus, si hoc modo explanentur, ut per se manifestum est. Præterea, id quod est visibile, tametsi in centro terræ iaceat, aptũ tamen est suapte natura videri: quare si ita Mundus dicitur esse ortus, suapte natura capax erit ortus, ex quo fiet, C vt necessario aliquando sit ortus; nã qđ per se generabile est, non per aliam viã, quàm per generationem uenit ad esse. Postremo, Plato, quæstionem proponẽs de molitione Mundi, dixit ipsum ortum esse, non autem ex genere eorum, quæ oriũtur: & quid per ortum intelligeret, explicans ait. [Vtrum semper fuerit, ita vt ortus sui initium nullũ habuerit; an vero ortũ sit, ut ab aliquo tẽporis principio esse cœperit, & iterum. Tempus igitur una cum cælo ortum est, ut simul nata, simul etiam dissoluantur.

Altera significatio, quare aliquid (auctore Tauro) dicitur esse ortum, est, quoniam est compositum, & cogitatione in ea ex quibus est compositum, possit dissolui, qua significatione usum fuisse Platonem, cum dicit Mundum ortum esse, indicat, iquit Porphirius, probatio, quã subiicit, [Ortus est, inquit, quãdoquidẽ cernitur, & tangitur, & est undiq; corporatus] quib⁹ uerbis nil aliud significatur, quam Mundum esse compositum. nam A quod corporatum est, materiam habet, & trinam dimẽsionem, quod autem cernitur, & tangitur, forma nequaquam carere potest: quare compositum erit. Sed primò, absurdum est eam significationẽ Platoni affingere; quæ neque apud Platonem, neque apud vllum veterum Oratorum, neque apud Arist. in 1. lib. de Cælo tex. 110. ubi eius, qđ oritur, significationes, tam subtiliter persequitur, neq; in communi vsu loquendi, reperitur.

Preterea, vitio dandum esset Platoni, quod tam inusitata illius uocabuli significatione uti voluerit, nec ante tradita multiplici acceptione ei⁹ vocabuli, hoc ĩdicauit, vt obscuritas, & ambiguitas tolleretur. Deinde, secundũ hanc significationem, sensus qõnis a Platone propositæ, hic erit; Mundus ne, simplex sit nullum principium compositionis habens, an compositus fuerit; quare illud (semper ne fuerit) pro (simplex nẽ sit) usurpatum erit; & illud (ortus est) pro (cõpositus est) scriptum erit: Sed, quę necessitas eò Platonem adegit, vt in re tãti momẽti declaranda, tam ineptè verbis abuteretur? Adhæc, si per (non esse ortum) simplex, per (esse ortum) intelligit Plato (cõpositum) certè quæstio, quæ a Platone proponitur, nõ esset adeo difficilis, ut ad eam explicãdam oportuerit Platonem, Deos, Deasque omnes inuocare, ut sibi ad huiusce quæstionis enodationem, essent auxilio. Quis .n. unquã in dubiũ reuocauit, an Mundus sit quædam res simplex, an composita? Neq; verò, quæstio esset ꝓpria Vniuersi, vt Vniuersum est, sed cõis cuiusuis corporis. Postremò, nõ aliter credendum est Platonem vsurpasse D se supradicta vocabula in Timæo, quam in 6. lib. de Legibus, & in Epinomide; illic enim scribit hæc. [Rectè siquidem hoc saltem omni homini persuasum eẽ debet, quod hominum ortus, aut principium nullum accepit, neque finem unq̃ est habiturus, sed & semp erat, & omnino est, & futurus est; aut si eẽ cœpit, principij quædã longitudo, a quo esse cœpit, immẽso iã ante nos tempore præcessit. [Hic autem sic ait.] Arbitrari aũt decet, omnia quæ in cęlo sunt animantium genera, hęc esse. Quod sanè in primis astrorum

rum genus ortū fuisse dicere debemus, corpus quidem nactum pulcherrimum, animam aūt beatissimum simul, & præstantissimam.ex duobus autem sortibus, alteram his tribuendam esse propemodum ducere debemus; nam aut ab interitu alienum & liberum a mortalitate, unumquodque ipsorum esse;& diuinum prorsus,atque necessariū; aut certè diuturnam aliquam uitam habere, quę cuique horum ad uiuendum satis sit,& qua longiore non indigeat.

Contra Proclum. Tertiam uero significationem Procl. mirifice amplectitur, nam in Opere qđ inscripsit,obseruationes eorum,in qbus Platonis Timæo contradixit Aristotel. accusat Aristotelem, quod dicat Platonem sensisse,Mundum ortum esse, idest a principio esse cœpisse. Ortum. n.esse apud Platonem(inquit Proclus) non significat a principio esse cępisse,sed semper gigni;nam quæ supra tempus collocata æterna sunt,ea uniuersam simul naturam suam,vim,&actionis perfectionē, præsētem obtinere: quæ autem sunt in tempore,ea non confertam simul uitam suam,præsentem habere. Si quid enim, inquit,in tempore est, etiamsi in immensum tempus producatur, interdum quidem ē;nam quidquid ipsius est,id in aliquo est tempore,non.n.simul constat tēpus,sed gignitur in infinitum. Ad hūc igitur modum, Vniuersum esse dicit,non quasi sit ut id quod semper est, sed ut id quod per omne tempus gignitur,semper tamen aliquando in naturam profertur secundum eā temporis partem, quæ instat. Sed ut uerum sit,quod Proclus ait, Mundum naturam suam obtinere in eo, ut semper gignatur,nos tamen contēdimus,quæ eiusmodi sunt,principiū ortus sui habere; quod autem suapte natura generabile est, aliquando generatū fuisse necesse est, ut pulchre ostendit Arist. in 1.lib.de Cælo. quod autem hæc interpretatio Procli, Platoni non congruat, patet consideranti uerba eius.[Sēper ne fuerit(inquit)nullo generatus ort⁹ principio,an ortus ita sit,ut ab aliquo principio esse cœperit.] Præterea, si Plato ibi quærebat, an in eo,quod est perpetuo gigni,Mundus habeat,ut sit,cur dixit,Ortus est,nō autem oritur, & gignitur? Itē, cur non dixit,ut a principio aliquo incipiat,sed cœperit, nā quod gignitur semper gignendi principia continet præsentia,& quod est eiusmodi,semper incipit gigni,nunquam cęperat.

Superest quarta significatio,qua mundus dicitur esse ortus, quoniam ab alio naturā suam & essentiam habet;de qua Proclus, loco supra citato, sic ait.[Vniuersum ortum esse dicit Plato, tāquam quod non sibi sit caussa cur sit,sed quod ab alio i naturā educatur.] Porphyrius item,Cum inquit [Plato quærit utrum mundus ortus sit nec ne, sic intelligere oportet,quasi dubitet,utrū fortuito esse constiterit, ut sui effectorem non habeat, an ab alio sit ortus & aliunde principium habeat, quod esse cœperit] Sed primum, quod isti tam facile ab alia in aliam significationē transeant, maximū argumentū est, Platonis uerbis nim eos afferre, & ea ad alienum sensum detorquere.Deinde,cur Plato ambiguitatem vocis effugiens,non aperte quæstionem proposuit dicens, Vtrū mundus ab alio factus sit nec ne?Postea,uerisimile nō ē, Platonē in dubium reuocare noluisse, an Deus sit effector mundi nec ne? cum ante ingressum quæstionis, Dei opē implorauerit, ut sine cuius præsidio rectè quippiam fieri nō possit. Plato etiam ante propositionem quæstionis,ponit diuisionem eorum quæ sunt,dicens alia semper esse & intelligentia cōprehēdi: alia uero gigni,nec unquam esse,& sensu ac opinione percipi.Opponit igitur Plato, ei quod est semper esse & intelligentia percipi,id quod est gigni, & sensu apprehēdi;si igitur oriri,& gigni, significat ab aliqua caussa pendere,id quod est semper esse,& nunquam gigni,& intelligentia comprehēdi,significabit a nulla caussa pendere;quare efficitur,ut eorum tantum, quę sentiūtur, auctor sit Deus;nec sit principiū omnium rerum, quod Plato non sensit,is enim ad Dionysium scribens sic ait. [In omniū rege, omnia sunt posita; atq; illius gratia stant oīa; atque is auctor est omniū,quæ cū honestate,& pulchritudine coniuncta sunt.] Aristoteles item in Libro de mundo, scribit om-

nia a Deo, & per Deum, orta nobis atq; coagmentata esse, nullamque naturam eẽ, quæ ipsa sibi ad sese tuendam satis eẽ possit, nisi a Deo salus ipsi accedat, & cu stodia. Et in fine Metaphysicæ, versũ Homeri pronũcians, inquit. (Non multos regnare bonum, rex vnicus esto.) Quid plura? anima mundi, animi quoq; rõnis compotes, intelligentia solum cõprehẽduntur, horum tamen Plato in Timæo Deum Procreatorẽ facit. Præterea, postquam Plato ostendit mundum esse genitum, ex eo infert ipsum necessario habere caussam efficientem. Ante igitur, cum probauit mundum genitum esse, non significabat ipsum habere cãm efficientẽ; alioqui eadem esset propositio & cõclusio, & idem bis diceret, superuacaneum enim id erat, quod subijcit, Omne quod gignitur, ex aliqua caussa gigni necesse est. Secundum.n.expositionem istorum Plato tali argumentatione usus esset, Omne, quod gignitur, idest, hẽt caussam efficientem, ipsum ab aliqua caussa efficiente gigni necesse est, sed Mundus ortus est, idest habet causam efficientem, ergo Mundus habet caussam efficientẽ; qua conclusione, quid magis ridiculum, & absurdum fingi potest? Sed inquit Porphyrius, si apud Platonem gigni & ortum esse significat aliquando cœpisse, ergo non ualet illa consequentia, qua utitur, (Mundus cernitur, tangitur, & est corporatus, & sensu percipitur, ergo est ortus, idest aliquando cœpit.) Imo uero consequentia ualet apud Platonem: nã cum Plato Mundum uniuersum ex quatuor elementis coagmentatum esse existimauerit, ut supra docuimus, nullumque corpus putauerit nostris sensibus subiectum, quod non esset elementum, uel ex ipsis elementis conflatum, omnia autem elementa per omnes suas partes oriri, & interire perspicuum est, hinc fit, ut rectè Plato concluserit, Mundum ortum esse.

Verum postquam eorum, qui contra sentiunt, interpretationes futiles, & a sẽsu Platonis alienas esse ostendimus, testimoniis aliorum Philosophorũ, id ipsum Platonem sensisse demonstremus. & in præsentia quidem Plutarchũ, Atticum, Seuerum, Diogenem Laertium, Phletonem Platonicum, & ex Latinis Ciceronem, atque alios nostræ Religionis clarissimos Philosophos, ut Iustinum Martyrem, Eusebium Cæsariensem. D. Augustinum, Clementem Alexandrinũ, Theodoretum, atque alios missos faciamus: Aristotelẽ, qui totos uiginti annos Platonem audiuit, a quo, ob ingenij eius pstantiam, mẽs suæ scholæ appellabatur, in hanc rem testem adhibeamus & uerborum ipsius, Alexandrum Aphrodisæũ antiquissimum, & fidissimum interpretẽ afferamus, ea quæ refert Philoponus, nã Alexandri scripta interciderunt memorantes, ut utriusque testimonio, sentẽtia nostra confirmetur. Aristoteles 1.lib. de Cælo tex.102. [genitum inquit, omnes dicunt Mundum, sed genitum hi quidẽ sempiternum,] hos Alexander interpres inquit fuisse Orpheum, & Hesiodum, & complures Theologos, post hos autem, Platonem idem quoque sensisse. In eodem textu subiungit Aristoteles, [genitum igitur esse, sempiternum tamen fore, impossibile est;] quæ uerba exponẽs Alexander; inquit sententiam Platonis ab Arist. reprehendi. Et quoniam aliqui Platonici, cupientes Platonem tueri ab argumentis Aristotelis, dixerant Platonem non id sensisse, quod ei Arist. imponit, sed illis uerbis (ortum esse, & generatum) significare uoluisse Mundum habere suam essentiam in eo: quod gignitur semper ab aliquo, eiusmodi expositionem Alexander multis uerbis reprehendit: tanquam dissentientem a uerbis Platonis; quæ quoniam a nobis supra allata sunt; cum aduersus talem significationem disputaremus, consulto nunc prætermittuntur. Idem Aristo. 1.de Cælo text.104.sic ait. [Auxilium autem, quod quidam conantur afferre sibiipsis; qui dicunt incorruptibilem quidem esse, sed factum, non est uerum: similiter enim dicunt iis qui designatio nes describunt: & seipsos dixisse de generatione, non tanquam generato aliquando, sed doctrinæ gratia tanquam qui magis cognoscant: si velut designationem viderint factum.] & quæ deinceps sequũtur. quibus verbis Aristoteles indicat refugiũ, quo, ut Alexander inquit, nõnulli Pla-

Platonici vſi fuerunt, interpretãtes illa A verba Platonis, Mundum eſſe genitum, vel procreatum, non quaſi dicta ſimpliciter, ſed ex hypoteſi, nimirum docendi gratia, vt ijs qui diſcunt, natura Mũdi clarius oſtendatur; quos Alexander multis verbis redarguit. Idẽ Ariſ. Tex. 109. ſic ait. [Sunt nonnulli qui fieri poſſe putant, vt & quod natum nõ eſt, intereat, & quod natum eſt incorruptum permaneat; quemadmodũ habetur in Timæo: illic enim dicit natum quidem eſſe cęlũ, in poſterum tamen tempus perpetuum eſſe futurum,] nõ hæc dicit Ariſtoteles inquit Alexander, quod illa ambo ſenſe B rit Plato, poſterius enim tantum in Timæo ſcriptũ eſt, ſed quoniam illa ambo neceſſario inter ſe connexa ſunt, vt qui poſterius concedit, ipſum quoque prius admittere neceſſe ſit. Quod, aũt, eãdem ſententiã Platonis aſcripſerit Theophraſtus in libro de Phyſicorũ opinionibus, optimus teſtis eſt Taurus Platonicus in Commentarijs ſuis ſuper Timæum. Sed Proclus contendit, Platonem feciſſe Mundum æternum, tum quoniam ait exemplar Mũdi ſempiternum eſſe, tum quoniam facit cauſſam Mundi bonitatẽ C Dei, & vacuitatem inuidiæ. Cum igitur Deus ſemper ſit bonus, ſemper inuidia vacet, ſemper Mundũ procreat. His adde, quòd ſi non fecit ab æterno, ergo ab æterno fuit tantum potentia opifex, & non actu, quare fuit imperfectus: uerum his, atque illis horum ſimilibus, cum argumẽta ipſius ſolueremus, cumulate ſatisfecimus. Præter illa teſtimonia Ariſtotelis quæ ſupra citauimus, eſt aliud luculentiſſimum in octauo lib. Phy. tex. 10. [Omnes inquit tempus natum eſſe negant: ſolus autem Plato ipſum ortum eſ D ſe aſſeuerat; unà cum cęlo ortũ eſſe, cælum vero natum fuiſſe affirmat.] Hæc teſtimonia Ariſtotelis & Alexãdri quæ adduximus, ſi quis latius videre cupit, legat Philoponum in ſolutione ſexti argumẽti Procli. Sed dicet aliquis, quidquid natum eſt, Plato vult interire poſſe: at Mundum negat ipſe aliquando interiturum, ergo nõ ſenſit ipſum ortum fuiſſe. Reſpondeo, eſt quidem Mundus ſuapte natura interitui ſubiectus, ſed cõſilio, & voluntate Diuina ſemper conſeruatur;

quod perſpicuum eſt ex illis uerbis Platonis. [Quoniã inquit orti eſtis, immortales vos quidẽ eſſe & indiſſolubiles non poteſtis: neutiquam tamẽ diſſoluemini, nec vos ulla mortis fata periment, nec fraus violentior, quam cõſilium meum, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa, quibus eſtis, tũc cũ gignebamini, colligati.] Quod ſi Plato, ait Mundum nullius rei indigere, nullo morbo affligi poſſe, non ideo dixit q̃d Mũdum ſibi ipſum tantum efficere putaret, neque ab vllo extrinſecus pẽdere, aut quod ſuaptẽ natura immortalẽ, ac perpetuũ eſſe exiſtimaret, ſed quoniam nihil ſit extra Mũdum, quod extrinſecus incurrens, poſſit perniciem, & interitũ ipſi afferre. Quamobrẽ Plato in Timæo ſic ait. [Itaque, & ob eam cauſſam, & ab ijs rebus numero quatuor, Mũdi eſt corpus effectum ea conſtructum proportione, qua dixi; ex quo ipſe ſe cõcordi quadam amicitia, & charitate cõplectitur, atque ita aptẽ cohæret, vt diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem, a quo eſt colligatus. Earũ autẽ quatuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omni Mundo partes collocatæ ſũt, ut nulla pars, aut facultas huiuſce generis excederet extra; atque in hoc vniuerſo ineſsẽt genera illa uniuerſa, idq; ob eas cãs, primo, ut mũdus animãs poſſit ex perfectis partibus eſſe perfectus: deinde ut vnus eſſet, nulla parte, unde alter gignerẽt, relicta: poſtremo, ne quis morbus eũ poſſit, aut ſenectus affligere. Omnis.n. coagmẽtatio corporis, vel calore, uel frigore, uel aliqua impulſione vehementi labefactatur, & frãgitur, & ad morbos, ſenectutemq; compellitur. Hanc igitur habuit rationem effector mundi, molitorque Deus, ut unũ opus tm̃, atq; p̃fectũ ex omnibus totis, atq; perfectis abſolueret.] Cũ autem ait Plato mundum nullius indigere, intelligit nullius externi, ſic enim de ipſo ait ĩ Timæo. [Omni autem læuitate mũdi figuram totam circũdedit, multis de cauſſis, neq; enim oculis egebat, quia nihil, quod extra cerni poſſet, relictum erat; nec auribus, quia nec quod audiretur quidem, neque erãt anima circunfuſa externa mũdi, ut reſpirationẽ reqreret; nec vero deſiderabat, aut alimenta cor-

 poris,

poris, aut detractione cōfecti, & cōsūpti cibi, neque.n.ulla accessio fieri poterat, neq; decessio; neq; uero erat vnde ita se ipse consumptione, & senio alebat sui, cum ipse per se, & a se, & pateretur, & faceret omnia, sic.n.ratus est ille, qui ista iunxit & condidit, ipsum se contentum esse Mundum, neq; egere altero, melius esse futurum, ac præstantius.] Quod aūt Mūdus instauratitiam, ac rediuiuam immortalitatē a Deo habebat, audi Platonem in Politico hæc dicentem[Mundus inquit in contrarias partes ultro circunducitur, vt qui vitam & intelligentiā nactus sit ab eo qui ipsum construxit. Porrò ipsi retrorsum ire, ob id necessario insitum fuit, quod tale quidem semper in ijsdem esse, & eodem modo se habere, atque idem permanere, omnium maximè Diuinis naturalis solis cōuenit. Corporis autem natura, non huius est ordinis. Quod igitur cælum, seu Mundū nuncupauimus, permulta, ac prǽclara munera a Creatore suscepit. Corporis tamen factus est Mundus particeps: unde fieri non pōt, ut ipse in omne tempus sit mutationis expers.] Quod autē iis, quæ diximus, Proclus item consentiat, perspicuum est ex eo opere, quod inscribitur Obseruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Aristot. ibi enim, primùm quidem ostendit, Mundum suapte natura sempiternum esse non posse, nullum.n.inquit finitum, ut est apud Arist. in 8.lib.Phy. habet uires infinitas, sed Mundus est corpus finitum, ergo non est præditus uiribus infinitis; atqui æuum, siue æternitas est infinita quædam facultas semper (ut ita dicam) existendi, Mundus igitur per se æternus esse nō potest. Deinde, subiungit, semper esse, extrinsecus Mundo aduenire, ab opifice ipsius, sic dicens, acquirit sibi Mundus, ut sēper sit propter illud, quod semper uerè est, cum hoc quantum in sua ipsius natura est positum, id non habeat, vt sit semper; unde fit, vt eius quod gignitur definitio, Mundo adaptari possit, & haud ita multo post inquit.[Quemadmodum ijs quæ visuntur in terris conuenit, ut partim intereant, propter uirium infirmitatem; partim conseruentur, propter uires infinitas; multo magis iis quæ non intereūt, conueniet perpetuitas, atque immortalitas, propter uires, easque infinitas, occidit enim uis omnis finita] Hæc Proclus. Planum igitur est ac luce clarius, Plat. non obscure, uel ambigue, sed aperte, & indubitato sensisse, Mundum ita ortum esse, ut aliquando cœperit: & p se mortalem, & caducum esse, consilio tamen, uoluntate, & potentia opificis sui, in perpetuum conseruari. Sed quidam Platonici, uel quod maximè cuperent Arist. conciliare cum Platone, uel ꝗ Peripateticorū aduersus Platonicam Mundi creationē argumenta nescirent soluere; uel quod productionem rerum ex nihilo, & infinitatem diuinæ uirtutis, Deique in agēdo libertatem, nollent admittere, quibus rebus non ante concessis, Mundum sempiternum esse negari non potest; uel denique odio Christianæ religionis, cui, ferre non poterant uideri Platonē, cum in permultis alijs decretis, tum in hoc de noua Mūdi effectione, tam perspicue suffragari; ob has inquam cās nonnulli Platonici, opinionem de Mundi æternitate, Platoni uel reluctanti conati sunt imponere; uerba eius, quibus Mundum ab aliquo principio esse factum apertissimè pronuntiatur, commētitijs interpretationibus a vera eorum uerbotū notione, ad significationes quasdam inusitatas & absurdas detorquentes. Verum de Platonis sententia, & de uniuersa disputatione, quam aduersus Proclum æternitatis Mundi assertorem, susceperamus, satis hactenus dictum sit. Nunc argumenta, quæ in eandem sententiam, Peripatetici, ut Auerroes, & alij excogitarunt, expendamus.

Duodecim Argumenta Auerrois pro Mundi æternitate.

CAP. VI.

PRimum argumētum Auerrois, ex 4.lib.Phy.comm.6.& 1.lib.de Cæl. comm.92. depromptum, sic habet. Qui de nouo Mundum generant, debēt necessario uacuum admittere; nam ubi nunc est Mūdus, aliquando nullum fuit corpus, nimirum ante generationē Mūdi,

di, poterat tamen esse, quandoquidem postea Mũdus generatus fuit; ergo illud erat vacuum, namque vacuum non est aliud, quàm receptaculum corporis, uacans tamen omni corpore.

Secundum argumentum, ex 1. lib. de Cælo, Comm. 2. Qui ponunt Mundum de nouo generatum esse, nõ possunt demonstrare, esse Deum, & æternitatem eius: sicut qui ponũt ipsum æternum esse; & cogũtur dicere ante generationem Mũdi, fuisse aliquod corpus. & ratio est, quoniam, quod de nouo fit, non potest immediatè fieri a Deo, tum quoniam de nouo fit, quod autem tale est, ab eo qđ semper eodem se habet modo, proximè effici non potest; tum quoniam quod generat, debet prius ab alio alterari; Deus autem, & quoniã idem, ac immutabilis est, & quia est incorporeus, nõ potest immediatè aliquid noui facere, uel aliquid alterare: illud igitur, a quo Mundus proxime factus est, debuit esse corporeũ, ut & alterare posset subiectum, ex quo Mũdus generari debeat, & vt varietate, ac nouitate sui motus, aliquid noui producere posset, quod antea non erat.

Tertium argumentum, ex lib. 8. Phys. Com. 4. Si quicquid fit, ex subiecto, & opposito determinato fit, idque & ex vi demonstrationis, & ex euidentia sensuum certum est: cõtrarium autem huius, nec ratione, nec testimonio sensuum ostẽdi potest; planè impossibile erit ex nihilo aliquid fieri: in tali enim productione, nec subiectum, nec oppositum vllum determinatum esse potest. His adde, quòd omnis actio necessariò cõiuncta est cum motu: subiectum autem est inseparabile a motu, cũ ponatur in definitione eius. Quare; qui aiũt primum agens posse ex nihilo aliquid facere, non prædicant excellentiam eius, sed potius pugnantia inter se loquũtur; quomodo enim, uel circa nihilum uersari, uel ĩ nihilo recipi ulla actio potest? Vel esse agens sine patiẽte? cum hæc sint relatiua, quorum ea est natura, vt unum sine altero intelligi, nedum esse nequeat.

Quartum argumentum ex eodem libro, Commento 15. Qui faciunt Mundum de nouo, coguntur fateri aliquam mutationem factam esse in Deo. Aut, n.

A Deus eodem prorsus modo se habuit erga molitionem Mundi ab æterno, ut tũc cum fecit Mundũ, & sic necessarium est, vt vel ab æterno Mundum fecerit, uel vt nunquam fecerit: aut diuerso modo se habuit Deus, tunc cum fecit quàm sese habuerat ab æterno; hæc autem diuersitas cum non potuerit oriri ex ipso Mundo, utpotè qui nihil planè esset, necessario profecta est ex ipso opifice Deo.

Quintum argumentum, ex eodem libro & Commento: Vt se habet uoluntas noua ad actionem nouam, sic uoluntas antiqua ad actionem antiquã, ergo B a commutata ꝑportione, sic se habebit voluntas noua ad actionem antiquam, sicut volũtas antiqua ad actionem nouã, & contra: ergo sicut est impossibile a uolũtate noua prodire actionem antiquã, sic est impossibile a uoluntate antiqua prodire actionem nouam.

Sextum argumẽtum, ex eodem libro & Commento. Si uoluntas æterna, dicitur producere suum effectum de nouo, & non ab æterno, hoc sine dubio contingit, uel ob aliquod impedimẽtũ, uel ob defectum alicuius rei necessariæ ad illũ C effectum producendum; necesse est igitur ante generationẽ mundi, uel impedimentum illud remoueri, uel illam rẽ necessariam adesse: quorum neutrũ potest fieri sine motu. Saltem negari nõ potest, quin qui differt facere quod vult, expectet præsentiam illius temporis, & uelit præterire totum illum tractum durationis, qui præcedit illud tũc, ĩ quo vult effectum producere, non possunt igitur effugere quin admittãt, ante generationem mundi aliquam durationem temporis extitisse.

D Septimum argumentum, ex eodem libro & Commento. Aut tempus factum est cum mundo, aut fuit ante generationem mundi; sed cũ nec tempus sine motu, nec motus sine mobili, nec mobile vllũ extra mundum esse possit, quomodo potuit esse tẽpus ante generationẽ mundi? Sin autem tempus factum est, cũ omne quod fit, uel in tempore, uel in instãti fieri necesse fit, cumque ibi tempus esse oporteat, ubi mens nostra distinguit prius & posterius, fiet profecto, ut ante generationẽ tẽporis, ipsũ tẽpus fuerit.

Octauum argumĕtum, ex eo Opere cui nomen est, Destructio destructionũ; ex disputatione prima in solutione secundi Dubij. Nullum agens differt agere bonum quod uult, & intendit, nisi uel ob aliquod impedimĕtum, uel propter aliquod maius bonũ; cum ergo ante generationem Mundi nihil planè esset, uel quod resisteret Diuinæ Potĕtiæ, eamq; retardaret, uel quod melius eẽt Mũdo, nulla caussa assignari pŏt, propter quam Deus, non ab æterno Mundum fecerit. Incredibile item est, Deum elegisse priuationĕ Mundi, quasi tempore infinito, nũquam enim priuatio, aut est prior habitu, aut diuturnior eo, nisi per accidĕs.

Nonum argumentũ, ex eadem Disputatione in solutione tertij Dubij. Caussa, & caussatum sunt relatiua; sicuti ergo accidit Mundo de nouo esse caussatum, sic accidet Deo de nouo esse caussam Mundi; cum ergo ab æterno non fuerit caussa, postea verò de nouo esse cœperit caussa Mundi, idque nŏ extrinsecus euenerit, nihil enim erat extra Deum ante generationem Mundi, necesse est cŏfiteri id accidisse ob aliquam mutationĕ factam in ipso Deo. Si igitur Deus ab æterno omnes cŏditiones habuit, quæ requiruntur ad efficiendum Mundum, quid caussæ reddi pŏt, cur maluerit ab æterno non esse Mundũ, quam esse? quis .n. non inquam Sapiĕtissimus & Optimus, cuiusmodi est Deus, sed qualiscunq; Artifex, cũ possit facere aliquod opus optimum, malit dici, & esse opifex eius potĕtia, quam actu, cum tamen actus sit perfectior potentia?

Decimum argumentum, ex eadĕ Disputatione, in solutione decimi septimi Dubij, Qui aiunt Mũdum de nouo creatum esse a Deo, censent ante hunc Mundum, alium potuisse creari, & ante illũ, alium; ex quo fit ut dilatio primi Mũdi longior esset, quàm secundi, & secundi, quàm tertij, & tertius antiquior esset q̃ secundus, & hic quam primus: dico aũt primum hunc nostrum Mũdum qui factus est. Et inter tertium, & secũdum, & inter hũc primũ, intercederet aliqua duratio, quæ cũ non esset æterna, deberet esse temporalis: quare tempus esset sine Mundo: Cŏfirmaẗ hoc, q̃m ubi intellectus noster inuenit prius & posterius, longius & breuius secundum durationem, ibidem tempus esse oportet.

Vndecimum argumentum, ex eadem Disputatione in solutione decimi noni Dubij. Quod est non generatum, necesse est esse incorruptibile: cum ergo ante generationĕ Mũdi possibile fuerit Mundum generari, alioquin nŏ fuisset generatus, & talis possibilitas fit æterna a parte ante, erit quoq; æterna in posterum; quare nunquam cessare poterit; non estante antĕ possibilitate, impossibile est actu Mundum esse, cum enim primùm Mundus actu esset, corrũperetur illa possibilitas, at posuimus illam sempiternã: possibilitas enim alicuius rei desinit esse cum primum illa res actu incipit esse.

Duodecimum argumentum, ex eadĕ Disputatione in solutione uigesimi primi Dubij. Ante generationem Mundi, possibile fuit mundum generari; omnis autem possibilitas fundatur in aliquo subiecto, quod dicitur esse possibile: omni enim agenti respŏdet patiens cum sint relatiua. quare sicut possibilitas actiua, non pŏt esse nisi in aliquo agĕte, sic nec possibilitas passiua potest esse nisi in aliquo patiente, & sic necesse est cŏcedere ante generationem mũdi, aliquod subiectum fuisse. Confirmatur hoc, quoniam Physicus ex ijs, quæ sunt nota hŏi iudicare debet de ijs, quæ sunt ignota; cum igitur in cuiuslibet rei generatione uideamus, non unum oppositum recipere alterum, uel transmutari in alterũ, sed aliud, quod est subiectum utriq;, præter rationem est, & contra disciplinam Physicam, dicere in generatione mundi non præfuisse aliquod subiectum, sed ipsum non ens transmutatũ esse in ipsum ens.

Soluuntur Auerrois argumenta.

CAP. VII.

AD supradictas Auerrois rŏnes, hoc modo breuiter respŏdem⁹. Ad primã. Si mũdo per se deberetur aliquis locus, & si mundus factus fuisset per generationem naturalem, ualeret utiq; argumĕtũ; at nec mundo, to tum

tũ quoddam eſt, debetur per ſe aliquis locus, ſed tantũ ratione partium, & Mũdus productus eſt per creationem ex nihilo, nec ante productionem Mundi pręceſſit aliquis locus aptus Mundum recipere; poſſibilitas .n. quæ præceſſit creationem Mundi, non fuit paſſiua ex parte ſubiecti, ſed tãtũ actiua ex parte Dei.

A

Ad 2. Argumentum concluderet, ſi nos diceremus Mũdum factum eſſe per generationem, & motum phyſicum, at nos dicimus Mundum fuiſſe creatum ex nihilo, tunc quãdo ut crearetur præſcriptum, & determinatum fuerat a Deo ab æterno; talis autem creatio Mundi, proximè monſtrat Deum eſſe. Nam creare mundum ex nihilo, nõ poteſt niſi is qui habeat infinitam uim & poteſtatem, qui que ſit ſumme bonus & ſapiens, hunc autem Deum eſſe, manifeſtum eſt apud omnes.

B

Ad 3. Tale iudiciũ noſtrorũ ſenſuum ex duplici cauſſa profectum eſt; tum qm ſenſibus noſtris tantum notæ ſunt generationes particulariũ rerum, productio autem totius entis, & ipſius uniuerſi, nõ poteſt ſub ſenſus noſtros cadere: tum ẽt quoniam ſenſus humani tantum iudicare poſſunt de generatione rerum corporearum, & ſenſibilium, productio autem rerum immaterialium, ſenſu comprehẽdi nequit. Quamobrẽ oportet, ut intellectus ſe ſupra ſenſus erigens, & generalem totius entis productionẽ, & ſpecialem rerum immaterialium procreationem cõſiderans, agnoſcat in iis modum quendam productionis neceſſarium eſſe longe diuerſum ab eo, quem in generatione rerum particularium, & materialium, ſenſu percipimus. Neq; uero creatio eſt actio coniuncta cum motu, ut ſubiecto aliquo & patiẽte, & tempore indigeat. Et indigere ſubiecto ad agendũ, excuſari non poteſt, quin multum detrahat omnipotentiæ Dei, & generali efficientiæ, quam habet erga omnes res; tollit enim infinitatem diuinę uirtutis, nec patitur Deum eſſe proprie cauſſam efficientem rerum incorruptibilium.

C

D

Ad 4. Ab æterno Deus decreuerat facere Mundum, tunc cum factus eſt; nunquã igitur uoluntas mutata eſt in Deo.

Ad 5. Effectus intelligibilis, & uoluntarius, prodit ab intellectu, ſecundũ pręſcriptionẽ & definitionem eius; & a uolũtate, ſecundum eius determinationẽ. Vnde licèt uoluntas ſit antiqua & intellectus, tamẽ ſi determinauerint facere aliquid multo tẽpore poſt, ille effectus nouus erit, & proficiſcetur a uolũtate antiqua, ſecundum ſuum propoſitum, propter qđ illa uoluntas ab antiquo decreuerat, ut nouus ille effectus aliquo certo tẽpore exiſteret. Exẽpli gratia, ſi ego nunc apud me ſtatuerem, ab hinc duos annos Lauretum ad ſacram illam Deiparæ virginis ædẽ religionis ergò proficiſci, illa perigrinatio cum a me poſt duos annos ſuſcipietur, procedet a uoluntate antiqua, quæ id duobus annis ante deliberauerat. Sic etiam Deus ab æterno decreuit facere mundum, qui de nouo inciperet, & haberet ſuæ durationis initiũ. nihil igitur abſurdi eſt, a uoluntate antiqua, & æterna, effectum nouum (ea ratione qua expoſitum eſt) proficiſci.

Ad 6. Valet argumentum de agente, quod operaĩ ex neceſſitate naturæ, non autem de eo, quod agit libere, qualẽ eſſe Deum, ſupra capite primo multis argumentis oſtendimus.

Ad 7. Omne quod fit, in tempore, uel in inſtanti temporis fieri, locum habet, tantummodo in ijs, quæ fiunt per motum phyſicum, & motui circulari, cuius paſſio tempus eſt, ſubiecta ſunt. Tempus igitur, vnà cum cęlo productum eſt per creationem. Creatio autem eſt actio quædam diuina, quæ non menſuratur tempore, vel inſtanti temporis noſtri.

Ad 8. Verum eſt id quod argumentatur Auerroes, de agente, cuius, uel aliqua perfectio, vel aliquod bonum, & vtilitas in actione eius aliquo modo conſiſtit; uel quod naturaliter ex neceſſitate operatur; tale autẽ agens, non eſt Deus. Non eſſe verò Mũdi ab æternitate præceſſit, nõ quod potius Deus illud elegerit, quam eſſe Mundi, ſed quoniam Mundus ab æterno eſſe non poterat, ac ideo neceſſarium fuit, nõ eſſe Mundi, ab æterno præceſſiſſe; uel quòd ſi poterat eſſe, melius erat, ut de nouo fieret, quàm ab æterno, propter eam cauſſam quam ſupra non ſemel expoſuimus.

Ad 9. Deus ſine ulla mutatione ſui pro-

produxit res nouas; denominatur autē creator, vel cōseruator actu, & de nouo, nō formaliter & intrinsece, sed propter ipsas creaturas, quæ ante erant potētia, postea sūt actu; antea non erāt, postea de nouo sunt productæ: tales.n.relationes non sunt mutuæ, uel s'm æquiparātiam, sed in creatura sunt realiter; & subiectiuè, in Deo autem s'm rōnem, & terminatiuè. Quamuis āt Deus ab æterno habuerit oēs conditiones, quæ requiruntur ad efficiendum mundū, non tamē oportuit mundum ab æterno factum eē: tū quia Deus est agēs liberum, non ex necessitate, agēs autem liberum, etiam cum omnia requisita ad agendum adsunt, potest nō agere; tum etiam, quia fortasse mundus non potuit fieri ab æterno.

Ad 10. Si ante hunc mundum fuisset creatus alius, ille diceretur antiquior rōne temporis, quod fuisset unà cum ipso productum; plures.n.circulationes in illo mundo confectæ essent, quā in hoc, & plus temporis ibi fluxisset, quàm hic: denique, secundus mundus, licèt ꝓpriè non fiat in tempore, enim tempus ipsius unà cum ipso producatur, & ipsum sit extra tempus prioris mundi, potest tamen dici esse tempore posterior priori mūdo, quatenus, cū secundus mundus factus est, iam aliquot anni, menses, & horę, denique aliquid temporis pręcesserat in priori mundo.

Ad 11. Possibilitas, ut Mundus generaretur, nō erat aliqua potentia physica fundata in subiecto, cum ante generationem mūdi, nihil planè existeret: sed erat tantum possibilitas ex parte agentis, qui propter uirtutem suam infinitā, & a nulla re dependentem, potest ex nihilo res producere.

Ad 12. Argumentū procedit de agente naturali, & finitæ uirtutis, & de mō generationis rerum Physicarum qui nobis familiaris est; Deum autem, cū sit infinita ui præditus, & omnium rerum auctor, non conuenit existimare ad agēdū egere adminiculo subiecti, seu materiæ; præsertim, cum sit quædam actio ipsius propria, quam creationem uocamus, seiūcta ab omni motu physico, & nullius indigna subiecti. Quod si omni agētu aliquod patiēs subesse necesse est, erit igitur aliquod patiens, quod a nullo factū erit, ac proinde Deus non erit caussa efficiens omnium rerum. Atque hæc quidē de argumentis Auerrois.

Duodecim alia argumenta pro æternitate Mundi.

CAP. VIII.

Exponamus deinceps alia duodecim argumenta pro mundi Æternitate, non minus quàm omnia superius allata, in speciem probabilia; quæ libuit hic adiungere, tum, ne quicquam, quod ueritati aduersari & officere posse putaretur, nos quasi dissimulantes, cōsulto taciti præterisse uideremur: tum, quo discussis omnium difficultatū tenebris, illustrior atque iucundior omnibus ueritatis esset aspectus.

Primum autem argumētum, hoc est. Quod de nouo creatur, aut ante potuit fieri, aut nō; si non potuit fieri, nō poterit igitur creari; si potuit esse, ubi nā illa potentia erat? in nihilo non potest esse, nec in subiecto: quia creatio non præsupponit subiectū aliquod. Et confirmatur, quoniā creatio non est ipsa res quæ creatur, neque est Deus qui creat, sed ē actio quędam proficiscēs a creante, & quæ terminatur ad rem creatam; hanc aūt actionem in aliquo subiecto recipi oportet, at hoc repugnat creationi, quæ dicitur esse productio ex nihilo.

Secundum argumentum. Si Mundus creatus ē ex nihilo, cum ipsum nihil, sit quoddā indefinitum, & īdeterminatum, præterea, ipse Deus sit indifferēs ad producendū quodlibet, non pōt assignari vl la verisimilis rō, cur a Deo poti⁹ hoc ens determinatum factum fuerit, quā aliud, & tunc quam aliàs. v.g. si producit cælū ex nihilo, cū Deus indifferens sit ad producendū cælum, & quoduis aliud, similiter & ipsū nihil nō sit magis determinatū ad productionē cæli, quam alterius entis, cur potius nūc producitur cælum, quàm aliud quodlibet ens? uel a quo determinatur talis productio ex nihilo ad ipsum cælū, potius quàm ad aliud ens?

Tertiū arg. Si cælū v.g. de nouo productum

ctum est, quæro, antequã produceretur, vel poterat pduci, & nõ produci, uel ex necessitate productum est: si prius dicas sequitur, ut cælum sit corruptibile; nam quod ante productionem sui poterat esse, & non esse postquam productum est, adhuc poterit eē, & non esse; siu autē posterius dixeris, cum talis necessitas non possit esse, nisi ex parte agentis, extra ipsum.n. nihil prorsus erat ante generationem Mundi, oportebit Deum ex necessitate mundum produxisse; quod si ex necessitate produxit, cur non ante, seu ab æterno produxit? nisi forte aliquod fuit impedimentum, quod retardauit ipsum.

Quartum argumentum. Aut Deus potuit facere mundum ab æterno, aut nõ: si potuit, cum Deus & natura ex possibilibus faciãt quod melius est, melius autem sit mundum esse, quàm non esse, proculdubio si potuisset illum facere ab æterno, ab æterno fecisset: si non potuit facere ab æterno, ergo oportuit, ut æterna quędam duratio pręcederet molitionem mundi, at uidetur, & absurdum, & incredibile, ꝙ Deus per totam æternitatem expectare debuerit, donec potuerit Mundum facere; nam si Deus nõ potest facere Mundum ab æterno, faciat igitur tunc cum primum potest facere, & cum illud, tunc, præcesserit æternitas, aut ante illud, tunc, poterat facere Mundum, aut non; si non potuit; hoc est incredibile, cur tunc potuerit, & non ante; si potuit, ergo potuit facere mundum antequam potuit.

Quintum argum. Si Mundus, cuius aliæ partes sunt corruptibiles, aliæ incorruptibiles, de nouo factus est, oẽs partes eius incœperunt esse; quod autẽ incipit esse, definit etiam esse, non igitur erunt aliquæ partes mundi incorruptibiles. Ex contrario autem uidentur omnes debere esse incorruptibiles; nam quod nõ est factum ex subiecto, & contrario, id nõ est corruptibile, sed tales sunt omnes partes Mundi, vtpote quæ a Deo productę sunt per creationem, ergo omnes oporteret esse incorruptibiles.

Sextum argum. Motus mensuratur tẽpore, si ergo incœpit esse, uel incœpit in instãti, uel in tempore, fuit igitur tẽpus ante motum, at tempus non est sine motu. Adde, quod cũ tempus sit passio, & numerus motus, sicut non daē prima pars, vel primum mutatum esse ipsius motus, ita nõ dabitur prima pars nec primũ instans temporis, quare tempus erit infinitum, ꝙ si dicas, tẽpus, & motũ concreatũ fuisse cum ipso Mundo; hoc non pt dici, nã quę concreãtur; eadem productione terminantur & efficiuntur; at mundus, uel cælum cœpit ẽsse per primum sui esse, cũ sit res permaneus, & substantia cõpleta per creationẽ producta; motus aũt non potuit sic incipere, cum sit ens successiuũ, nõ.n. potest dari vel prima pars, uel primum mutatum esse motus; ergo terminata creatione cæli, nondum erat motus. Quærendum igitur est, quo postea productus fuerit motus, & quomodo non ante productionem motus fuerit tempus, cum cælum non modo natura, sed etiam duratione quadam instãtanea, motum præcesserit.

Septimum Argum. Præstantius est nõ posse non facere bonum, quàm posse nõ facere bonum: sicuti melius est facere bonum, quàm non facere bonum; & melius est non posse facere malũ, quam posse facere; sed communicare se aliis est bonum, ac Diuinum quippiam, immo uidetur esse proprium summi boni, & inseparabile ab ipso: cum igitur hæc communicatio in molitione mundi consistat, non potuit Deus non facere Mundum; quare, vel ab æterno fecit, vel aliquod impedimẽtum fuit propter qđ non ab æterno fecerit; atqui nullũ impedimentum fingi potest, quod Deum retardare potuerit; ergo Deus fecit Mundum ab æterno.

Octauum argumentum. Deus semper ac necessario facit, quod melius est, si.n. ex duobus oppositis non semper eligeret ac faceret quod melius est, sed interdum quod deterius ē, profectò nec esset summe sapiẽs, nec summe bonus. uel ergo simpliciter melius est mundum esse, quam non eē, uel e contrario non esse, quàm esse; si melius est Mundum non esse, quàm esse, nunquam ergo Mũdus potuit, uel debuit fieri a Deo; sin autem melius est mundum esse, quàm non esse, ergo Deus necessario (non quidem necessitate coactionis, sed necessitate opposita con-

cótingentiæ) fecit Mundum: ficuti ergo nõ eſt contingens Mundum fieri, vel nõ fieri; ita nõ erit contingens Mundum de nouo fieri, uel ab ęterno fieri. Oportet igitur alterutrum horum eẽ neceſſariũ; ſed non fuit neceſſarium de nouo fieri, ergo fuit neceſſarium ab æterno fieri.

Nonum Argumẽtum. Si Deus neceſſariò facit quod melius eſt, & bonũ, quò eſt diuturnius, eo melius, cum igitur Mũdum eſſe, bonum ſit, melius utique fuerit ipſum æternum facere, quam nouũ. Quare ſic a Deo factus eſt.

Decimum Argumẽtum. Si melius eſt Mundum eſſe, quàm non eſſe, & Deus neceſſario facit quod melius eſt, quomodo non eſt abſurdum, dicere Mundũ de nouo factũ fuiſſe? ſic enim Deus præpoſuiſſet priuationem Mũdi generationi eius, ideſt feciſſet non eſſe Mundi ęternũ, eſſe autem eius nouum.

Vndecimum Argumentũ. Si Mundus de nouo factus eſt; quæro, in tota illa æternitate, quæ præceſſit generationem Mũdi, vel Deus erat imperfectus, & otioſus, quia nihil faciebat; uel ęque pfectus, ac modo eſt; & tunc, vel erat neceſſariũ, utile, & decens Mundum eſſe, uel non; ſi igitur in illa æternitate fuit, uel neceſſarium, uel utile, vel decens, ut Mundus eſſet, oportebat Mundum, a Deo, qui ſumme bonus eſt, in illa æternitate factũ eẽ; ſi autem tunc non erat neceſſarium, aut conueniens, aut decens, uel fuit hoc tũc cum conditus eſt, uel nihil horum fuit; ſi fuit, quęrenda eſt ratio huius diuerſitatis, cur fuerit tunc, & non prius, uel ab æternitate; ſi nihil horum fuit, ergo fruſtra mundus factus eſt; quod enim neque neceſſarium eſt fieri, neque utile, neque decens, fruſtra fit.

Duodecimum Argumentum. Cum Deus ſit ſummè bonus, & velit omnia ſibi eẽ quam ſimillima, præſertim ea quæ immediatè procedũt ab ipſo; ſicuti alias perfectiones communicauit creaturis, credendum eſt ẽt communicaſſe æternitatem, quæ eſt una ex perfectionibus Diuinis: & quemadmodum fecit Intelligẽtias in aliis omnibus rebus ipſi ſimiles: ita etiam feciſſe in æternitate. Adde, qđ magis apparet excellentia Dei, & infinita uirtus eius, ſi credatur, & pdicetur, non modo auctor eſſe rerum caducarũ, & mortalium, ſed etiam opifex eſſe immortalium, & ſempiternarum; vt non ſolum poſſit creaturæ tribuere æternitatẽ a parte poſt (ut dicunt ſcolaſtici) ſed etiã a parte ante.

Supradictæ rationes diſſoluuntur.

CAP. IX.

VErũ ad hæc argumẽta, nõ ægrius quàm ad alia quæ ſupra refutaui mus, reſponderi põt. ad primum quidem hoc modo. Quod creatur, antea poterat creari: non ob potentiam paſſiuam alicuius ſubiecti, nulla enim materia tempore præceſſit creationem Mundi, quin etiam tota ipſa materia prima creata fuit; ſed ſolum ob potentiam actiuam agẽtis, quod antequam crearet, poterat creare. Potẽtia.n. creatiua mundi, ex omni æternitate fuit in Deo perfectiſſima.

Ad 2. Multitudo, & diſtinctio earũ rerum, quæ a Deo creantur & determinatio uniuſcuiuſque rei in gradu ſuo, non fuit orta ex ipſo nihilo, nec ex ipſo Deo ſimpliciter; ſed ex Deo, pro ut hẽt in ſe ideas, & notiones omnium rerum, ſecundum quas, & numerum, & magnitudinẽ, & gradus perfectionis diſtribuit rebus, ſic eſt in ſacris literis, Deum omnia feciſſe in numero, pondere, & menſura.

Ad 3. Mundus poterat pduci, & non produci, quia libere pductus eſt a Deo, non tamẽ idcirco continuo ſequitur, ut mũdus ſit corruptibilis: illud.n. axioma (quidquid poteſt fieri, & nõ fieri, eſt corruptibile) uerum eſt de eo, cui conuenit talis potentia contradictionis intrinſecè, & propter aliquod eſſentiale principium ipſius, quod eſt materia; non valet autem in eo, cui talis potentia non cõuenit intrinſecè, ſed extrinſecè, nimirũ ex parte agentis, a quo propterea quod libere, & nõ neceſſario productũ fuit, ante quã produceretur, potuit produci & nõ produci. Quãuis igitur Deus liberè impertiuerit eẽ omnibus rebus, quibuſdã tamẽ largitus eſt eſſe perpetuum, ut per ſe, ac ſuapte natura a nullo corrumpi poſ-

An quia Deus libere agit, res ſint corruptibiles.

possint: alijs autem dedit esse caducum, ac mortale, quo aliquando tandem deficiente, eiusmodi res interire oportet. Ergo intrinsece & secundum naturam suã, aliæ res sunt corruptibiles, & aliæ incorruptibiles: quædã cõtingẽtes & qdã aliæ necessariæ: qm aliæ materiã & cõtrariũ habent: aliæ uerò minimè. At res oẽs ad Deũ relatæ, a quo libere productæ sunt, ita ut potuerint non produci, & libere conseruantur, ita ut possint non conseruari: nulla est res omnino necessaria & incorruptibilis. Diuisio autem rerum in corruptibiles, & icorruptibiles sumitur ex natura ipsarum rerum, non autem ex earum relatione ad Deum.

Ad 4. Non potuit Mundus esse ab æterno: quod non arguit impotentiam Dei, sed repugnantiam ex parte creaturæ; posita enim Mundi æternitate, permulta consequuntur absurda, quæ partim tetigimus in solutione primi argumenti Procli, partim infra adducemus. Quamuis autem Mundus non potuerit fieri ab æterno simpliciter, & ut quidam aiũt categorematice, potuit tamen fieri ab æterno sincategorematice, idest: quo cũque puncto æternitatis uel temporis imaginarii, quod animo fingamus omni æternitati coextitisse, ponatur Mundus fieri, potuit ante & ante fieri; & in infinitum. Quemadmodũ, licèt Deus non possit (ut multi putant) producere aliquod infinitum actu, potest tamen producere infinitũ hoc modo, quoniam quocunque dato finito, seu in magnitudine, seu ĩ numero, potest Deus facere maius, & maius in infinitum; nec potest dari ullum finitum, quo non possit Deus maius facere. Potentia ergo ad creandum Mũdum non debet terminari per aliquid citra æternitatem absolutè, eo modo ut tunc potuerit, & nõ ante, sed debet determinari per æternitatem negatiue, hoc sensu, Mundus non potest creari ab æterno simpliciter, sed potest creari ab æterno hoc sensu, quia nihil põt assignari determinatè citra æternitatẽ, ante qđ Deus non potuerit Mundum creare. Potentia ergo Dei ad creandũ Mundũ, nec determinatur per æternitatẽ; nec per aliquid determinatum citra æternitatem, sed per id quod est citra æternitatem, confusè, & indeterminate.

An citra æternitatẽ possit assignari primũ instans creationis Mundi.

Ad 5. Necesse fuit ut in prima productione rerum, omnes res ex nihilo producerentur: nihilominus tamen, ex ijs, quæ tũc producta sunt, alia nacta fuerũt materiam, & contrarium, ex quibus, & per quæ generari, & corrumpi possent: alia uero ab omni materia segregata, & a contrarijs libera, immortalem, atq; immutabilem naturam sortita sunt: hinc igitur factum est, ut quamuis in procreatione mundi omnes res similis productionis modo extiterint, tamen propter diuersas naturas, quas in illa creatione acceperunt, aliæ res fuerint corruptibiles, aliæ uero incorruptibiles.

Ad 6. Non datur primum instãs temporis, sicut nõ datur primum mutatum esse motus circularis. De motu autem, cum non sit res permanens, nec a mobili nel termino ad quem distincta, non recte quæritur quomodo producatur, per creationem ne, an per generationẽ; non enim motus per motũ producitur, nec est motus ad motum, ut in 5. Phy. Aristoteles demõstrat. Cęlum autem, cum secundum substantiam mensuretur æternitate uel æuo, non potest rectè dici esse prius motu circulari, uel tẽpore, uel instanti temporis, sed quadam duratione indiuisibili ipsius æui, cui respõderet instans in tempore, si ponamus cęlum immediate postquam fuit creatum, moueri cæpisse.

Ad 7. Deus necessario facit bonum, hoc sensu, quòd quidquid Deus facit, necessariò bonum est; nulla tamen necessitate astringiĩ Deus, ut hoc, uel illud bonum faciat. Cum enim libere agere, sit perfectio quædam in homine, non ea est remouenda a Deo, præsertim in ijs operationibus, quę sunt extra ipsum, in quorum effectione nõ cõsistit perfectio Dei. Deus igitur necessario facit bonum, quoniam quod ab eo fit, necessario bonum est, non tamen necessariò facit bonum, ut necessarium sit ipsum facere hoc uel illud: si enim fit à Deo, hoc ipso bonum est, & hoc ipso est melius esse, quam non esse, præcipuè tunc quãdo fit: sin autem a Deo non fit, hoc ipso melius est non fieri tunc præcipue. Atque hinc patet etiam octaui argumenti solutio.

Ad 9. Melius est æternum esse quam non æternum, simpliciter loquendo; sed nō est melius mundo, quia repugnat naturæ ipsius, ut coæternus sit Deo. Sicut esse incorporeum simpliciter melius est quam esse corporeum, sed non est id melius homini, cuius naturæ repugnat ipsum esse incorporeum. Vel aliter respon deri potest, non esse melius mundo ut is sit æternus, ratione finis propter quem a Deo fuit conditus, nimirum ut ex eo Dei infinita potestas, atque maiestas ab hominibus cognosceretur, quæ facilius, clarius, certiusq; ex noua mūdi molitione, quā ex eius æternitate cognoscitur.

Ad 10. Quamuis ipsi mundo melius sit esse, quam non esse, tamen Deo neq; melius est, neque deterius est mundum facere, uel non facere: quia mundi effectio nihil Dei perfectionem attingit.

Ad 11. Vt Mundus in æternitate coexisteret Deo, impossibile fuit: vel certe non decuit; vt autem aliquando fieret, existimare decet fuisse quidem conueniens, quandoquidem a Deo factus est, non tamen fuisse necessarium, ut nō potuerit non fieri.

Ad 12. Communicauit quidē Deus creaturis eas perfectiones, quas cōditio creaturæ ferebat, eas uero, quæ superant statum & conditionem creaturæ, nec debuit, nec potuit communicare: neque.n. fieri pōt, vt creatura sit, uel infinita uirtute prædita, uel incaussata, & independens, ac (ut quidam putant) vel Deo coæterna. Non est autem Deus auctor tantummodo rerum caducarum, sed etiam immortalium, & perpetuarum; quod autem non possit facere sibi res coæternas, hoc manifestissime indicat summam excellentiam Dei, cui nulla creatura, aut in essētia, & perfectione; aut in uirtute, & actione, aut in vita & duratione & par & æqualis esse potest.

Atque hæc quidem sint, contra Peripateticos & nonnullos Platonicos, qui pro æternitate mundi, quasi pro aris & focis ipsoque capite, acerrime dimicat, eamque pugnaciter & mordicus defendunt, disputata. Nos enim eorum tela, quibus ueritatē petebant, hebetauimus, fregimus, fecimusque, ut ea nihil plane ueritati possent officere.

An Mundus potuerit esse ab æterno, Variæ Theologorum opiniones. Ac prima omnium Henrici & Philoponi æternitatem creaturæ repugnare aientium, opinio explicatur.

CAP. X.

Non esse necessarium vt Mundus sit ab æterno, satis explicatū est refutatis argumētis Philosophorum, qui æternitatem Mundi obnixe defendunt. Mundum nō esse æternum, sed dē nouo factum, fide cognitum, & perceptum habemus. An is tamen secundum potentiam Dei, quam uocant absolutā, ab æterno effici potuerit, Theologi addūt in quæstionem, quam nos hoc loco uelut clausulam huius libri, atque adeo totius operis, quanta maxima fieri possit breuitate, & perspicuitate, pertractare uolumus. Quatuor hac de re inter se discrepantes apud Theologos (nam a Theologis potius quàm a Philosophis, hæc controuersia tractari solet) opiniones reperio.

Prima opinio est Henrici de Gandauo, Quol. 1 quæst. 7, & Philoponi in eo libro quo respōdet argumentis Procli pro æternitate Mundi, asserentium, esse omnino impossibile ullam creaturam esse ab æterno. quod probant his rationibus, 1. Creatio est ꝑductio ex nihilo, cum igitur terminus a quo creationis sit nihil, & non ens, necesse est in creatione non ens & nihil ꝓcedere ipsum esse rei, quæ creatur, sicut terminus a quo præcedit terminū ad quem, quare quod creatur æternum esse non potest. 2. De omni producto verum est dicere ipsum produci, uel ita vt aliquando uerum fuerit dicere ipsum tunc produci, vel ita ut verū sit dicere ipsum semper produci; sed de creatura nō est uerum dicere ipsam semper produci; alioquin nulla creatura haberet esse permanēs, sed tantum esse successiuum; ergo uerum est dicere eam aliquo instanti produci; sed cum producitur, incipit habere esse, ergo si in aliquo instanti producitur, non semper, nec ab æterno

Septem argumentis probatur non esse creaturam repugnare.

æterno habet esse. 3. Creatura habet esse acquisitũ a Deo, ergo habet esse post non esse, nam quod acquirit aliquid, id non semper habuit. 4. Si creatura esset ab æterno, non differret in ea creatio & cõseruatio, hæc autem differre inter se, manifestum est, tum ex definitione creationis, & cõseruationis; tum ex eo, quod agens particulare est caussa efficiẽs eius quod producit, non tamen est caussa cõseruãs; quare etiam ubi hæc duo in unũ concurrunt, habent saltem diuersas rationes. 5. Si aliqua creatura esset ab æterno, illa per æternã durationem haberet esse necessarium & penitus indefectibile, etiam per absolutam Dei potẽtiam; nam ponatur talis creatura annihilari a Deo, uel aunihilari potest ab æterno, & sic quia ponitur esse ab æterno, habebit esse ab æterno; & quia dicitur annihilari ab æterno, quod antẽ annihilatur non est, non erit ab æterno, quare, & erit & nõ erit ab ęterno: Vel talis creatura nõ põt annihilari ab æterno; quare cũ ipsa habeat esse ab æterno, quandocunque citra æternitatem annihilabitur, necessarium ẽ iam ipsam habuisse esse ab ęterno, & per totam illam ęternitatem, esse omnino indefectibilem: & quia omne æternum est necessarium, quippe cũ careat potẽtia contradictionis ad esse & non esse, ut docet Arist. 9. Metaphy. tex. 17. ab æterno quoque ipsa habuisset esse necessarium: Hoc autem uidetur repugnare omnipotentiæ Dei, & dependentiæ, quam omnis creatura perpetuo habet à Deo in esse. 6. Si creatura, nec essentiam, nec uirtutem potest habere infinitam, ergo neque durationem: ne ponatur creatura, in aliquo par, & æqualis Deo. Et sicut Deus in essentia habet aliquid propriũ, quod est esse actum purũ & in uirtute, quod est esse infinitum, & in actione ad extra, quod est habere vim creandi; ita in duratione, habere debet aliquid proprium, & incommunicabile alijs, nempe æternitatem.

Testimonia sanctorũ patrũ. Pro hac sententia facere uidẽtur per multa testimonia sanctorũ Patrum, negantiũ ullam creaturam coęternã Deo esse posse. Athanasius in secunda oratione contra Arianos, ait nõ posse creaturam, quippe quæ ex non esse ad esse traducitur coæternam esse opifici suo. Ambrosius primo Exameron, quid tam absurdũ est, inquit, quam vt æternitas operis, æternitati iungatur auctoris, Augustinus lib. contra Felicianum Arianum, ita definit creaturam. [Creatura est ex eo quod nondum est, uel aliquando non fuit, corruptibilis rei quantum in se est, Omnipotentis Dei uoluntate, facta substantia.] Damascenus libr. 1. de Fide orthodoxa cap. 8. [Quoniã, inquit, creatio, Diuinæ uoluntatis opus est, non est coæterna Deo, neq; enim quod ex non esse ad esse traducitur, capax est, ut coæternum sit suo principio.] Denique Basilius, Gregorius Nazianzenus, Athanasius, Hylarius, Augustinus, aliique multi, pugnantes contra Arium asserentem Verbum Diuinum esse creaturam, hac præcipue argumentatione utebantur. Nulla creatura est coæterna suo creatori, sed ex sacris litteris euidenter colligitur Verbum esse coæternum Deo, ergo non est creatura: quæ argumẽtatio parum firma esset ad conuincendos Arianos, si creatura Deo coęterna esse posset.

Secunda Opinio Durandi, Aeternitatem repugnare rebus corruptibilibus, non autem incorruptibilibus.

CAP. XI.

Altera opinio est Durandi in 2. Sentent. Distinct. 1. qui censet æternitatem non repugnare substantiis incorruptibilibus, ut Cœlis, & Intelligentijs. at rebus corruptibilibus, quarum natura specifica in uno indiuiduo perpetuari non potest, sed conseruatur per successionem indiuiduorum, quæ generantur & intereunt; eam omnino repugnare. Rationes quidem quib⁹ ostẽdi posset res incorruptibiles ęternas esse posse, cognosci poterunt ex tractatione, & confirmatione tertię opinionis, quam sequenti capite subiungam. Hac enim re nõ discrepat tertia opinio ab hac secunda.

Quod

Aeternitatem repugnare reb⁹ corruptibilibus probatur quatuor argumentis.

Quod autem æternitas repugnet rebus corruptibilibus, ea maxime ratione persuaderi solet, quod ex hac positione, permulta, atque grauissima, & absurdissima incómoda existunt. Primo enim, infinitum actu transactum, & pertransitum fuisset; nam posita æternitate Mundi, usque ad hodiernū diem exacti, & transacti fuissent īfinitæ cōuersiones solis, aliorumque syderum, infiniti dies, infinita cuiuslibet speciei indiuidua: infinitū autem nullo modo pertrāsiri posse, & Aristoteles docet, & nullo docente, ratio ipsa suadet.

Deinde, aliquid esset maius infinito; nam conuersiones lunæ plures sunt quā solis, cum una conuersio solis contineat duodecim lunæ. Dies itē multo plures sunt quàm anni, cum annus comprehendat trecentos sexaginta qninque dies. At posita æternitate Mundi, conuersiones solis fuissent infinitæ, similiter ēt anni fuissent infiniti, ergo daretur aliquid multo maius infinito. Quin etiam esset aliquid quod infinite excederet aliud infinitum, excessus enim dierum super annos, non potest esse finitus, quippe cum successio dierum sit æterna & infinita, quare necessario erit infinitus. His quoque cōsequens est, aliquid simul esse maius alio, & eidem equale. Etenim dies, & anni, qua ratione sunt ambo infiniti, inęquales esse nō possunt: qua rōne autem vnus annus cōtinet in se multos dies, necesse est annos pauciores esse dieb. Qđ autē duo infinita inæqualia esse nequeant, declaratur simul, & ꝓbatur hoc exēplo. Sint duæ lineæ, seu aliæ magnitudines, ex una parte infinitæ secundum longitudinē, ex altera parte finitæ; & ex ea parte, qua finitæ sunt, sint inter se æquales: addatur uni earum ex qua parte est finita, pedalis magnitudo secūdum quā excedat alteram lineam qua parte ipsa est finita: deinde ex qua parte sunt finitæ, coæquētur inuicē illæ duæ lineæ trahendo minorem, idest cui non fuit facta additio, ad æqualitatē maioris, hoc est, eius cui facta est additio; tunc quæratur, an hæ duæ lineæ sicut sūt iā factæ æquales ex ea parte, qua sunt finitę; an sint ēt æquales ex ea parte, qua sunt infinitæ, an inæquales: si sūt inęquales, ergo illa, quę est minor, & exceditur, nō est infinita; infinitum enim qua infinitum, nō pōt excedi: sin autem etiam illo modo sunt æquales, ergo falsum est illud primū principiū Mathematicū, si ęqualib. addas inęqualia, necesse est ea fieri inęqualia. Sed huic exemplo posset occurri, negādo lineā illā, versus eam partem ſm quā est infinita, posse vlterius promoueri & protendi. Nam, extra, uel ultra infinitum ut est infinitum, nihil eē potest quo ipsum porrigatur atq; extendatur, alioqui non esset infinitum. Verùm hoc obiter sit dictum. Manifestum igitur est, id cuius gratia hæc a nobis dicta sunt, nimirum duo infinita qua ratione infinita sunt, inter se inęqualia esse non posse.

Postea, posita æternitate Mundi in rebus corruptibilibus, necessario sequitur esse actu īfinitam aliquam multitudinē rerum: nā generatio hominū esset ęterna, sicut generatio equorum, & Leonū; caussam enim aliquam probabilem, cur generatio aliorum animalium potuerit esse æterna, hominis antē non potuerit, vel fingere difficile est, ne dicam impossibile. cum autem suum quisq; hominū habeat animum immortalem, & post cuiusq; interitum perpetuo superstitem, necesse est actu esse infinitas animas infinitorum hominum, qui ab æternitate vsque ad hunc diem, per successionem fuerunt.

Ad extremū, hinc efficeretur esse aliquas creaturas īfinitæ uirtutis in uigore. Etenim, non est dubium quin quilibet Angelus cognoscat omnes cōuersiones eius orbis cælestis, quem mouet; tritum enim ē Philosophorum sermone, Intelligētiam mouere cælum per intellectū, & appetitū. Sed quilibet Angelus, si ab æternitate mouisset cælum, effecisset infinitas conuersiones sui orbis, ergo illas oēs cognosceret; nisi quis fingat cadere in Angelos obliuionem rerum cognitarum: infinitum autem, ea ratione ut est infinitum, non potest comprehendi nisi ab intellectu īfinito, oporteret igitur in unoquoque Angelo inesse vim intelligēdi infinitā, hoc est in eo esse infinitā perfectionem, His igitur argumentis secunda hæc opinio suaderi, & probari posset.

Tertia

Tertia opinio D. Thomæ & Nominalium, omnem creaturam potuisse fieri Ab æterno.

CAP. XII.

Tertia opinio est eorum, qui affirmant æternitatẽ, nec ratione rerum incorruptibiliũ, nec ratione rerum corruptibilium, repugnare mundo: hoc est, tam substantias incorruptibiles, quam corruptibiles potuisse fieri ab æterno.

Hanc sententiam amplectitur Gregorius Arimin. 2. sent. d. 1. & Gabriel ibidẽ & Ochan; licèt is nõ tam pugnaciter eã defendat. Etenim in 2. quol. quæst. 5. tametsi hanc opinionem indicat probabiliorem, non inficiatur tamẽ contrariam etiam defendi posse, neutramque partẽ huius controuersiæ affirmat posse demõstratiuè probari. D. Tho. in 1. Par. quæst. 46. ar. 2. eandem sententiam probat dupliciter: primo, mũdum incæpisse, est articulus fidei. Moyses enim dicẽs (In principio creauit Deus cælum, & terram) secundum D. Gregorium homil. prima in Ezechielem, prophetauit de præterito; & ĩ principio Symboli ꝓfitemur nos credere Deum esse creatorem cęli; articulus autem fidei non potest demonstratione probari, quia fides, secundum D. Paulum ad Hebræos 11. est argumẽtum non apparentium. Deinde, nouitas mundi non potest recipere demõstrationem ex parte mundi: principium enim demõstrationis est quod quid est, hoc autem abstrahit ab omni differentia temporis, & ab esse, vel non esse, quare hunc mundum, semper, vel nõ semper fuisse, in demonstrationem cadere nõ potest. Neq; vero id demonstrari potest ex parte Dei creantis mundũ: cum enim Deus agat per uolũtatem, voluntas autem eius in iis quæ pertinẽt ad creaturarum productionem, libera sit, nullaque necessitate teneatur, non potest talis uoluntas rõne comprehendi, nec ratione naturali certo sciri potest à nobis, an Deus uoluerit creare mundum ab æterno, an de nouo. Ex his igitur manifeste perspicitur, D. Thomę nõ uideri impossibilem eternitatem mundi secundum omnes eius partes. In fine tamen illius articuli, uidetur excipere hominem, cuius generationem non audet dicere possibilem fuisse ab æterno, ne cogatũ admittere infinitã multitudinẽ animarum, quã infinitatẽ, rem ualde absurdam, & rõni contrariã atque adeo impossibilem, ipse refutauerat atq, reiecerat in 1. par. quęst. 7. art. 4.

Sed reuertamur ad explicationem, & cõfirmationẽ tertię opinionis, quæ hac vna ratione clarissime firmissimeq; probatur. *Pulcherima argumentatio, qua concluditur Mũdum ab ęterno effici potuisse.* Quidquid non implicat contradictionem, est possibile Deo, sed creaturã esse ab ęterno, non implicat cõtradictionem, hoc ergo est possibile. Maior, cõfessione omnium Theologorum, apud omnes est certissima, & notissima. Minor ita probatur. Si est impossibile, creaturam esse productam ab ęterno, uel hæc impossibilitas prouenit ex parte Dei creantis, vel ex parte ipsius creationis, vel ex parte creaturę. Ex parte Dei producentis, tripliciter prouenire potest; uel quia putatur nullũ productum coæuum esse posse suo producenti: uel quia producens liberum cum agat ex electione, existimatur pręcedere debere aliqua duratione suũ effectum; uel quia si creatura coæterna esset Creatori, uideretur Creator in aliquo, nimirũ in duratione non esse superior, maior atque præstantior, quàm creatura: sed nullum horum trium tollit ęternitatem creaturæ, ergo &c. Nõ primũ; tũ quia in Diuina Trinitate Pater uere producit Filiũ, cũ tñ credamus Filiũ esse coęternũ Patri; tũ etiã, quia Philosophi cõcedunt in rebus naturalibus inueniri aliquas caussas efficiẽtes, quę simul sunt cum effectis; & D. Augustinus ostẽdere volẽs hæc duo nõ pugnare inter se, vt nimirũ Filius Dei sit productus a Patre, & tamẽ sit ei coęternus, id in 6. lib. de Trinitate cap. 1: declarat hoc exemplo, splendor inquit qui gignitur ab igne, atq; diffunditur, coęuus ẽ igni, & esset ei coæternus, si ignis esset æternus. Sed dicet aliquis, Aristotelem in 12. lib. Metaph. tex. 16. id discriminis ponere inter formam, & caussam efficiẽtem, quòd forma simul est cum eo cuius est

est forma, efficiēs autem est ante suū effectum. Ad hoc respondcri potest tripliciter, primò, repugnare formę ea ratione qua forma est, ipsam esse ante cōpositum, cuius forma est; at efficienti, ut efficiēs est, nō repugnare vt sit ante suum effectum, nam etsi reperiuntur nonnullæ caussæ efficientis, quæ simul tēpore sint cum suis effectis, plurimę tamē alię passim reperiuntur, quæ tempore antegrediuntur effecta, atq; hoc quidem satis est Aristoteli ad distinguendā formā a caussa efficiēti. Deinde, Arist. eo loco non ait caussas efficientes esse antiquiores effectis, sed caussas mouētes, hoc est, caussas efficientes quæ per motum efficiunt, has enim priores esse necesse est. nam mouēs præsupponitur motui, motus etiam effectui, qui producitur per motus, omnis autem motus fit in tempore, quare necesse est caussam mouentē tpe priorem esse effectu, qui p motū ab ea producitur. Postremò, Arist. illo loco tantum uult significare (quod statim perspicuum fit consideranti eius uerba) formam simul esse cum composito, hoc est, eadē productione produci, qua producitur compositum; caussas uero mouentes ante ortas existere, hoc est, non produci ea productione, qua compositū ab ipsis producit, alioquin producerent seipsas, qđ est impossibile. Nec uero dici pōt, quoniam est Deus agens liberū, ideo necessariū esse ut creatura sit Deo posterior duratione. Etenim, quia Deus agit libere cum sit infinitæ uirtutis, non est minoris potentiæ, quam si esset agēs ex necessitate naturæ, sed si ageret ex necessitate naturę, produxisset mūdum ab æterno, ergo quod agat libere, id nō obstat quominus potuerit mundum producere ab æterno. Præterea, agens ex electione, tunc successiuè agit, & tempore anteit effectum, cū electio nō est actus volūtatis simplex, & totus simul, sed prę requirit deliberationē, quæ propter discursum rationis ei adiunctū, fit successiuè, sicut cernimus i homine; at electio Dei nō secus ac eius itellectio, est actus uoluntatis Diuinæ simplicissimus, totus simul, Deoque coæternus, non igitur, q Deus libere, atque ex electione agat, id obstat quominus potuerit ab eo produci Mundus ab æterno. Adde, quod Deus agit per suam voluntatem, in Deo autē non est maius ipsum uelle, quam posse, secundū illud quod scriptum est in libr. Sapientiæ, [cui subest posse cū uult.] potuit autem Deus uelle producere mundum ab æterno, ergo potuit etiam producere. Nec illud etiam uerè dici potest si creatura sit æterna, eam fore aliqua re parem Deo; nam quamuis ponatur creatura coæterna Deo, non continuò tamē ponitur ei æqualis i duratione, sed multo inferior. Æternitas enim Dei est omnino necessaria, quia Deus nō potest nō esse æternus, creatura uerò pōt esse, & nō esse æterna. Deinde, æternitas creaturæ est ab alio per participationē, æternitas Dei est a se p essētiā. Hoc fuse docet Boetius li. 5. de Cōsolatione Prosa 6.

Ex parte creationis existimari posset ęternitatē repugnate creaturæ duas ob caussas; tum quia creatio significare uidetur actionem aliquam, quæ cum non fiat in ęternitate, fieri debet in aliquo instanti; at in duratione ęterna non potest assignari vnum aliquod instās primum; tum etiam, quoniam creatio dicitur ex nihilo productio, quare oportet creaturam prius fuisse nihil, deinde accepisse per creationem ipsum esse. Sed neutra harum caussarum tollit possibilitatem æternitatis in creatura Nō quidē prior; cū enim Mundus creari ab æterno ponitur, hic nomē creationis non significat actionem aliquam a Deo proficiscētem ad creaturas, sed tantum significat habitudinem Mundi ad Deum, tanquam ad suum principium, a quo ipsius esse depēdet; quemadmodum in Deo cū dicitur Filius produci a patre, nomine productionis, non significatur actio aliqua media inter Patrem, & Filium, sed illud tātum significatur, Filium non habere esse a se, sed a Patre: sicut etiam, cum dicitur esse risibile pcedere, & manare ab homine, non significatur media quæpiam actio, per quā risibile producatur ab homine, sed tantum dependentia risibilis ab homine, tanquam ab intrinseco eius principio. Vide D. Thom. 1. Par. quæst. 41. arti. 1. ad secundum. Neque uero posterior caussa probabilior est. Etenim cum dicitur creatio, fieri ex nihilo,

lo, non significatur ordo aliquis ipsius esse post non esse, uel trãsitus à nõ esse ad esse, sed totum significatur negatio materiæ, uel subiecti: ut fieri ex nihil nõ sit aliud, quam nõ fieri ex aliquo subiecto, vel materia, & hoc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam.

Ex parte creaturæ uideri posset repugnare ei æternitas; uel quia cõmuniter dicit creaturæ ex se conuenire non esse, aut igitur creaturæ conuenit non esse, post esse ipsius, at multæ creaturæ sunt incorruptibiles, quæ nũquam amittent esse; aut non esse conuenit ei simul cum esse, at hoc implicat contradictionẽ; aut denique, conuenit ei nõ esse, priusquam adueniat ei ipsum esse; ergo non potest semper, & ab æterno fuisse, sed oportet aliquãdo nõ habuisse esse. Vel repugnat æternitas creaturæ, quia creatura dicitur habere esse participatum, & acquisitum à Deo; at si creatura fuisset ab æterno, semper habuisset esse, neq; assignari posset in illa æternitate, quãdo illud esse acquisiuerit, & acceperit à Deo. Sed neutrum horum multum ualet ad euertendam æternitatem creaturæ; nã cum dicitur, q creaturæ conuenit ex se non esse, non significatur quod ea prius debuerit non esse, sed quod ex se non habet esse, & sibi soli à Deo derelicta confestim in nihilum recideret, quare illud non esse conuenit ei, tunc etiam cum habet esse, quia tunc uerum est dicere creaturam non esse a se, sed à Deo, in quo viuimus, mouemur, & sumus. Hoc etiam significatur, cum dicitur creaturam habere esse acquisitũ, & acceptum a Deo, hoc est dependens à Deo, quanquã & hæ, & aliæ similes sententiæ pronuntiantur à Doctoribus de creatura, ea ratione, ut uere facta est a Deo, non autem vt poterat ab eo fieri secũdum absolutam eius potentiam.

Exponitur auctoris Sententia.

C A P. XIII.

QVarta est opinio Scoti, qui in 2. Sent. dist.1.quæst.3. problematicè tractat hãc quæstionem, affirmans utramque partem contradictionis æqualiter esse probabilem & pro utraq; rationes afferens, easque soluẽs. Quam ego Scoti opinionem probo aliqua ex parte; sed ut quod sentio planius intelligatur, subiiciam hic nonnullas propositiones, quibus sententiam meam breuiter explicabo.

Prima propositio. Creatura secundũ naturam suam incorruptibilis, ut Angelus, potuit esse ab æterno. Hoc non alia ratione probari debet, quam ea quæ copiose a nobis exposita est proxime antecedenti capite in tractatione tertiæ opinionis. Nempe, hoc non implicat cõtradictionem, neque ex parte Dei creãtis, neque ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, ergo est Deo possibile. Sed quia rationes, quibus prima opinio Henrici supra est confirmata, huic propositioni aduersantur, earum hoc loco solutionem perstringamus. Ad Primam respondemus, creaturam produci ex nihilo, non quia prius fuerit nihil, sed quia nõ producitur ex aliquo subiecto; ut idẽ ualeat produci ex nihilo, quod produci non ex aliquo tanquam subiecto; si autẽ Angelus esset ab æterno, uere dici posset illum productum esse ex nihilo, id est non ex aliquo subiecto. Ad 2. Cum æternum aliquod dicitur productũ, hæc uox productum, non significat actionem aliquam, seu mutationem intermediam inter producens & productum: sed tantum significatur illud æternum non habere esse à se, sed habere esse dependens à Deo. Sed quia in rebus nobis notis, quæ res hẽt esse ab alio, eam ab illo produci cernimus, ideo his etiã uocibus utimur in rebus æternis; quin etiam in Diuinis; tantum, ut significemus habitudinem unius rei ad aliam tãquam ad principium, à quo est esse illius. Ad 3. Creatura dicit habere essẽ acquisitum a Deo, hoc est habere esse fluens, & dependens a Deo, quod etiam potest esse in æternitate: sicut si sol æternus esset, splẽdor ei coæternus esset, fluens, & dependens ab ipso. Ad 4. Licèt in rebus de nouo productis clarius appareat discrimen inter creationem, & conseruationem; dicitur enim creatio, quatenus res incipit esse, quod antea non erat; dicitur conser-

Solutio rationũ Henrici aientis æternitatẽ repugnare oĩ rei creatæ.

Discrimen inter productionem & conseruationem.

Mm uatio,

reperiretur in creatura tametsi ea fuisset ab æterno.

uatio, quatenus res in esse per productionem accepto, aliquandiu permanet dependenter à Deo: aliquo tamen modo etiã in æternitate creaturæ, huiusmodi discrimen cogitatione designari, & notari potest. Nam si Angelus v.g. esset æternus, diceretur productus a Deo, quatenus ab ipso habet suum esse; diceretur idem quoque conseruatus a Deo, quatenus illud esse habuit permanẽs & continuatum per æternitatem. produci enim præcise sumptum; non significat aliud, q̃ habere esse ab alio; conseruari autem ab aliquo, est in esse, quod hẽt ab alio, permanere aliquandiu, hoc est, siue per infinitam aliquam durationem, siue per finitam, & temporalem. Ad 5. Sicut creatura cum est, non potest non esse, nec tunc potest annihilari, ita ut cum est, non sit, quia hoc implicat contradictionem: sic etiã, si ponatur creatura esse ab æterno, necesse est illam habere æternam durationem, & impossibile est illam ab æterno annihilari. Neque hoc arguit esse ipsam ens simpliciter necessarium, & penitus indefectibile, nisi tantum ex suppositione, quemadmodum res dum est, habet esse necessariũ & indefectibile. Qđ autem ex Aristotele adducitur (oẽ æternum esse necessarium) verum est, sed intelligi debet eo modo esse necessarium, quo est æternum; si est æternum a se, ac simpliciter, erit quoque simpliciter, & a se necessarium: Sin autem est æternum ex suppositione, & ex libera uoluntate alterius, simili etiam ratione necessariũ haberi dẽt. & sic fuisset Angelus res quædam necessaria, si is fuisset ab æterno.

Ad 6. Quamuis ponatur creatura coæterna Deo, nihilominus tamen Deus est ea superior, atq; præstantior secundum durationẽ; & quia Deus essentialiter est sua æternitas: & quia est æternus a se; & quia est necessario æternus; & quia est in omnibus & omnino æternus. Proprium igitur Dei secundum durationem est essentialiter, necessario, & ex se, in omnibus, & omni modo esse æternum; quorũ nullus modus æternitatis in ullam planè creaturam conuenire potest.

Ad illa testimonia sanctorum Patrũ, tripliciter respondere possumus. Primo, Sanctos Patres considerasse creationem

A eo modo, ut vere facta est a Deo, non autẽ ut ab eo fieri absolute potuit: & quia constat ex sacris literis, omnes creaturas esse de nouo factas, ideo tradiderunt eã creationis definitionẽ, quæ soli creationi nouæ, & creaturæ de nouo factæ, accõmodari potest. Deinde, hæc uox (nõ posse) frequenter in scripturis sumitur, non pro eo, quod est simpliciter impossibile, sed pro eo, quod est non esse conueniẽs, decens, rationi congruum. Sic sumitur Matthæi 9. [Nõ possunt filii sponsi lugere, quandiu cũ illis est sponsus] & Mar. 6. [Christus non poterat in Patria sua virtutem ullam facere] & Actuum 4 [Non

B possumus non loqui, quæ uidimus, & audiuimus.] hoc etiam modo Sãcti Patres sumunt (non posse) cum aiunt creaturã, coæternam Deo esse non posse, hoc est non esse conueniens, aut decens. Postremo, Sancti Patres, ex suppositione concessa, & usurpata ab Ario, rectissime concludunt creaturam esse non posse ab æterno. Arius enim ponebat creaturam esse id quod prius non erat, & per uoluntatem Dei ex non esse traducitur ad esse. Quocirca, aiebat Filium Dei (quem

C creaturam uocabat) esse ex non extantibus, uel ex non existentibus. Aduersus quem, posita tali notione creaturæ, euidenter argumentabantur Patres, filium Dei non esse creaturam, utpotè quẽ, clarissimis scripturę testimoniis ostendebãt esse coæternum Patri.

Secunda Propositio. Creatura corruptibilis in particulari, ut aliquis equus, vel aliquis leo, partim ab æterno produci potuit, partim non potuit. Huius propositionis facile & promptum est ratio-

D nem explicare. Nã si equus v.g. relinquatur suæ naturæ, & talis producatur, qualis est secundum naturam suam, non potest produci ab æterno. Si enim producatur ab ęterno, necesse est illum uiuere infinito quodam tempore; si enim finito tantum tempore uiueret, ab eius productione, usque ad interitum eiusdem, nõ nisi finitum tempus intercessisset: quare non fuisset ab æterno. Si autem ita producatur, ut relinquatur naturæ suæ, cum sit natura corruptibilis, impossibile erit eum infinito tẽpore durare: omne enim corru-

corruptibile, necesse est aliquando tandem post certum & definitum tẽpus corrumpi: hoc autem, quod est non durare infinito tempore, pugnat cum eo, qđ est fuisse ab æterno. Quod si Deus miraculosè conservaret equum infinito tpe, nihil prohiberet eum ab æterno produci: hinc igitur perspicuũ fit, quomodo possibile, & impossibile sit secundum diuersas rationes, equum produci ab ęterno.

Tertia Propositio. Generatio hominis, ẽm aliquos Doctores, non potuit esse ab æterno, secundum alios autem, potuit esse æterna. Etenim D. Thomas & Durandus negantes infinitum actu, siue secundum magnitudinem, siue secundũ multitudinem, aut esse, aut ẽt a Deo ꝓduci posse, nõ possunt facere æternam generationem hominis, ne infinitatem animarum admittere cogantur. Nominales autem, quibus non uidetur impossibile ĩfinitum actu, tã in magnitudine, quam in numero produci a Deo, nõ habent negare possibilem fuisse æternitatem gñationis humanæ. Et sanè, qui concedunt gñationem aliorum animalium potuisse fieri ab æterno, non uideo, cur æternitatem generationis hominũ possibilem esse negent. Nam quod metuũt de infinitate animarũ, id posterius quiddam est, & per accidens, & in dubio positum. Si enim res ipsa a priori, & per se consideretur, nulla profecto caussa probabilis, & idonea reperietur, cur generatio leonum potuit esse ab æterno, nõ autem hominum. Nam qua ratione unus leo post alium ab æterno ꝓduci potest, eadem potest & homo post hominem. Ego, si alterutrum mihi, aut negandum, aut concedendum esset, facilius adducerer ut concederem infinitum actu posse a Deo produci; quam ut concedẽs æternitatem possibilem fuisse in generatione aliorum aĩalium, eam solum in generatione hominis impossibilem esse affirmarem. Non enim queo intelligere, posse Deum immediatè creare unum leonem post alium ab æterno, nõ posse aũt idẽ ab eo fieri in generatione hominis.

Quarta Propositio. Videtur possibilis fuisse æternitas tẽporis, motus, & generationis rerum sublunarium. Dixi, uidetur, quia nolo id affirmare, tanquam certum, indubitatum, & quod euidenti aliqua & necessaria rõne teneatur, sed pono id tãquam probabile, & rationi satis consentaneum. Si enim id esset impossibile, certè id eueniret propter illa incõmoda, & absurda, quæ nos supra exposuimus cum tractaremus secundam opinionem, quam sequitur Durandus; sed omnes illas obiectiones haud magno negocio repelli ac profligari posse, facile ĩtelliget, quicunque leget D. Thomam de Potentia q. 3. artic. 14. & in Opusculo de Æternitate Mundi, in secundo libro cõtra Gentes cap. 38. in Prima Par. q. 46. & arti. secundo. & Scotum, Gregor. Ariminensem 2. Senten. Dist. prima, & Ochan Quoli 2. art. quinto. Satis igitur sit indicasse loca, e quibus peti possunt solutiones illorum argumentorum, ne nos eas hic recensendo, superuacanee lõgiores simus.

Quinta Propõ. Posita æternitate temporis & motus, satis probabile est posse dari infinitũ actu ẽm multitudinẽ; tum quia generatio hominis nõ secus q̃ aliorum aĩaliũ (ut supra dicebamus) potuit eẽ ab æterno; ex quo efficeretur eẽ actu infinitas aĩas rõnales; tum etiã, quia potuisset Deus quolibet die illius æterni tpis creare unum Angelum, ergo sicut usq; ad hunc diẽ fuissent transacti infiniti dies, ita essẽt actu infiniti Angeli. Nec ualet respõsum quorundã, qui respõdẽt in quolibet die illius æternitatis disiunctè, ac separatim accepto, potuisse Deũ creare unũ Angelũ, in quolibet aũt die cõiunctè sumpto, non potuisse. Quéadmodũ in hac hora sunt infinita instãtia, & in quolibet eorũ separatim, ac disiunctè, ꝑt Deus creare unũ Angelũ, non aũt in quolibet cõiunctè, nec in singulis, & oĩbus. Sed hoc responsum (vt dixi) parũ ualet ad euertẽdã nostrã propositionẽ: multum.n. interest inter instantia huius horæ, & dies præteritos æterni tẽporis: illa enim sunt tantum in potẽtia; hi aũt fuerunt actu ab inuicẽ separati, & distincti. Nõ igitur, uel ex parte Dei, vel dierũ qui sunt in tẽpore æterno, uel Angelorum, quicquã prohibet quolibet die illius æternitatis, creatũ fuisse a Deo unũ

Angelum. Hęc eſt igitur noſtra ſentẽtia; exiſtimare nos utramque partem huius quæſtionis eſſe probabilem; eam tamen uideri nobis aliquanto probabiliorem, quæ ęternitatem Mundi poſſibilem fuiſſe ſtatuit. Verum de hac quęſtione, quæ magis Theologica ẽ quàm Philoſophica, quę adhuc diſputata ſunt, ea ſatis eſſe debent. Deus autem, in quo eſt uera & perfecta æternitas, & cuius ope adiuti tandem ad huius operis exitum finemque peruenimus, cæleſti ſuo numine ita A nos ſeruet ac regat, ut hac mortali uita caſte pieque tranſacta, ad beatas cæli ſedes euolantes, fœliciſſima eius æternitate, omnibus completi bonis, ſempiterno æuo perfruamur.

Vni Deo Trinoque, ac Deiparæ ſemper Virgini Mariæ, laus, honor, gloria & gratiarum actio, in omnem æternitatem. Amen.

FINIS DECIMIQVINTI ET VLTIMI LIBRI.

INDEX QVAESTIONVM, ET RERVM ILLVSTRIORVM, Quæ in his quindecim libris explicantur.

A

Abstractio.

Accidens.

Actio.

Aeternitas & Aeternum.

Aeuum.

suretur.

Continuum.

Creatio.

D

Definitio.

Democritus.

Deus.

Duratio.

3 An

Fortuna & fortuitum.

G

Generatio.

Grauia & leuia.

H

Heraclitus.

Homo.

I

Idea.

Indiuiduum.

2 An

An.

Mixtum.

Monstrum.

Motus.

De Terminis motus.

Ab

De varijs speciebus & diuisionibus Motus.

Mundus.

N

Natura & naturale.

An

Plato

Scientia.

S

Scientia.

T

Tempus.

Thales Milesius.

V

Vniuersale.

Vacuum.

FINIS.

INDEX RERVM.

A

Abstractio.

Accidens.

Actio.

Aeternitas & æternum.

tatem

Aeuum.

Albertus Magnus.

Alchymia & Alchymista.

Alexander Aphrodisæus.

Argumentatio.

Aristoteles.

Ars & Artificiale.

Astrologus:

Attractio:

Auerroes.

Auicenna.

Augmentatio.

C

Calor.

Caussa.

Cælum.

Color.

Contingens & Contingentia.

Continuum.

Corpus.

Durandus.

Duratio.

E

Effectus.

Efficiens.

Elementa.

Empedocles.

Epicurus.

Existentia.

F

Finis.

Forma.

Quomo-

Fortuna, & Casus.

G

Generatio.

Gene-

Intelligere

Intelligentiæ.

Interuallum.

L

Liber.

Locus.

An

Logica.

Lumen.

M

Materia.

Mathematica Doctrina.

Doctri-

An

Motus.

Mundus.

N

Natura & Naturale.

Non ens.

Notum.

Numerus.

Porphyrius.

Potentia.

Practicum & Praxis.

Primum cognitum.

Priuatio.

Proclus.

Punctum.

Pythagoras & Pythagoræi.

Q

Quadratura circuli.

Quantitas.

Quidditas.

S

Sapiens, Sapientia.

Scientia.

Scotus & Scotistæ.

Secta.

Sensus.

Sub-

Subiectum.

Substantia.

T

Tempus.

Terra.

Thales.

Themistius.

D.Thomas & Thomistæ.

Transcendentia.

V

Vacuum.

FINIS.

